

שבוע פרשת שמיני

(09 - 15 April 2023)

י"ח - כ"ד ניסן תשפ"ג

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דַגְגֵךְ וְתִירֶשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹת וּשְׁבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעָצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וְכִתְבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתִּיכֶם לְתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתִּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹד: מַעוֹה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׁמַתְחֵל לִימֵי הַחוּדוּשׁ. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִגְדֶךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתְבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמַעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלֶיךָ נִשְׂאתִי אֶת
עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַשָּׁמַיִם: ב הֲנֵה כְּעֵינֵי
עֲבָדִים אֶל יְד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי
שֹׁפְתָהּ אֶל יַד גְּבָרְתָהּ בֵּן עֵינֵינוּ אֶל
יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁחְנַנּוּ: ג חֲנַנּוּ יְיָ חֲנַנּוּ
כִּי רַב שִׁבְעָנוּ בּוֹז: ד רַב־תָּה שִׁבְעָה לָּהּ
נִפְשָׁנוּ הַלְעַג הַשְּׂאֲנִיִּים הַבּוֹז לְגֹאֲוֵי
יּוֹנִים:

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שִׁמְחָתִי בְּאֲמָרִים לִי בַיּוֹם יְיָ נִלְךָ:
ב עַמְדוֹת, הֵיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֵיךָ יְרוּשָׁלַם: ג יְרוּשָׁלַם
הַבְּנוּיָהּ כְּעִיר, שִׁחְבְּרָהּ־לָהּ יַחְדָּו: ד שִׁשָּׁם עָלוּ שְׂבָטִים
שְׂבִטֵי־יְהוָה עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְהַדוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה,
יֵשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שְׂאֵלוּ,
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלִיחוּ אֶתְכֶם: ז יְהִי־שְׁלוֹם בְּחִילֶיךָ
שְׁלוֹה, בְּאֲרָמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן, אַחֵי וְרַעֵי אֲדַבְּרָה־נָא
שְׁלוֹם בְּךָ ט לְמַעַן, בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשׁה טוֹב לְךָ:

בימות המשיח יהיו כל הארצות במעמד ומצב של ארץ ישראל, ארץ הקודש
משיחת אחרון של פסח, ה'תשכ"ט

ברכת האילנות

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׁלֹא
חָסַר בְּעוֹלָמּוֹ כְּלוּם וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לְיִהְיֹנוֹת
בָּהֶם בְּנֵי אָדָם** ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנינון פירק יג הלכה ד).

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 244..... שולחן ערוך עם הערות וציונים
 245..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
 248..... לקוטי תורה

אדמו"ר האמצעי

- 255..... תורת חיים

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 256..... דרך מצוותיך

אדמו"ר מוהר"ש

- 257..... תורת שמואל תרל"ג

אדמו"ר מוהרש"ב

- 258..... ספר המאמרים - המשך תער"ב

אדמו"ר מוהרי"צ

- 260..... ספר המאמרים - תרפ"ט
 261..... לקוטי דיבורים - בלה"ק
 262..... אגרות קודש מהרבי הרי"ץ לבתו הרבנית חיה מושקא
 266..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ

הוספות

- 51..... ילקוט לוי יצחק על התורה
 52..... ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה
 204..... נביאים וכתובים
 214..... עין יעקב - מסכת ברכות
 267..... נקודה משיחת קודש מעובדת
 268..... חומש לקריאה בציבור
 275..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
 276..... ביאורים לפרקי אבות - פרק א
 277..... לוח זמנים
 279..... סדר הדלקת נרות לשביעי ואחרון של פסח ולשבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה לוי"תן זה יצרת לשחק בו,
 שבת פרשת שמני, מבה"ח אייר ה'תשי"ב 5

התועדויות

- שיחת ש"פ אחרון של פסח, ה'תשי"ב 17
 שיחת ש"פ שמני מבה"ח אייר, ה'תשי"ב 31

לקוטי שיחות

- שמני, כך יז, ד 40
 שמני, כך כב, א 46

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת שמני 54
 לוח לתהלים היומי 77
 תניא יומי 78
 לוח 'היום יום' 90

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם 93
 שלושה פרקים ליום 97
 פרק אחד ליום 153
 ספר המצוות 173

לימוד מוהולק לפי ימים

- מסכת סוטה לימי ספירת העומר 176
 משניות עם ביאור קהתי - מסכת פסחים 206
 גמרא עם ביאור - מסכת סוטה 216
 שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 245

ביאורים לפרקי אבות בעמוד 276

חדש השבוע

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לְוִיתָן זֶה יִצְרָף לְשֶׁחֶק בּוֹ¹, וְאִיתָא [= מובא] בַּגְּמָרָא הַמְּפֻרְשָׁת
- 2 אֶת מַעֲשֵׂי הַקַּב"ה בְּמַהֲלָךְ הַיּוֹם² י"ב שְׁעוֹת הָיוּ הַיּוֹם, שְׁנַיִם עֶשֶׂר
- 3 שְׁעוֹת הַיּוֹם נִחְלָקוֹת בְּכֻלּוֹת לְאַרְבַּעַת חֻלְקִים: ג' שְׁעוֹת רֵאשׁוֹנוֹת
- 4 הַקַּב"ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, ג' שְׁעוֹת שְׁנִיּוֹת יוֹשֵׁב וְדָן
- 5 הַקַּב"ה דָן אֶת הָאָדָם בְּכֹל יוֹם וַיּוֹם, ג' שְׁעוֹת
- 6 שְׁלִישִׁיּוֹת יוֹשֵׁב וְדָן קוֹצֵב
- 7 לְכָל מִין וּמִין מֵהֵיכָן תּוֹדְמִין לוֹ פְּרַנְסָתוֹ,
- 8 ג' שְׁעוֹת רְבִיעִיּוֹת, שֶׁהוּא סוֹף
- 9 הַיּוֹם, זְמַן תְּפִלַּת הַמְּנַחֶה³,
- 10 יוֹשֵׁב וּמְשַׁחֵק עִם לְוִיתָן,
- 11 שְׁנֵאֲמַר לְוִיתָן זֶה יִצְרָף
- 12 לְשֶׁחֶק בּוֹ. וְהֶעֱנִין בְּזֶה⁴,
- 13 כְּמַבּוֹאֵר בְּלִקוּטֵי תוֹרָה⁵,
- 14 שְׁלִיתָן הוּא מְלֻשׁוֹן הַפֶּעַם
- 15 יְלֹהָ אִישִׁי אֲלִי לֹאָה קִרְאָה לְבִנָּה
- 16 הַשְּׁלִישִׁי לוי מְכִיּוֹן שְׁלֹאֲחַר שִׁילֻדָה
- 17 לַיעֻקֵּב שְׁלֹשָׁה בָּנִים יָדָעָה כִּי מֵעַתָּה
- 18 עֵתִידָה הִיא לָלֶדֶת לְבַעֲלָהּ יוֹתֵר בָּנִים
- 19 מִשָּׂאֵר הָאֲמָהוֹת, הֵינּוּ שִׁלֻּדֵי לוי
- 20 הִיְתָה עֹבְרָה סִימֵן שְׁעֵתֵי יַעֲקֹב
- 21 לְהוֹסִיף וְלִהְיוֹת אֵלֶיהָ⁶, הֵינּוּ
- 22 לְשׁוֹן הַתְּחַבְּרוֹת, וְקָאֵי עַל
- 23 הַנְּשָׂמוֹת שְׁעֵנִינָם הוּא לְפַעֲלוֹ
- 24 הַתְּחַבְּרוֹת הַעוֹלָמוֹת עִם
- 25 אֲלָקוֹת. וְעֵנִין מִשְׁחָק עִם
- 26 לְוִיתָן⁷ הֵינּוּ שְׁחַבְּרוֹת⁸
- 27 מִתְּעַנְג מַעֲבֹדֶת הַנְּשָׂמוֹת
- 28 לְחַבְּרָה עוֹלָמוֹת וְאֲלָקוֹת. וְכֵמוֹ
- 29 עַל דֶּרֶךְ מִשְׁלַל לְמִטָּה⁷, שְׁכָדִי
- 30 לְעוֹרֵר שְׁחוֹק וְתַעֲנוּג אֲצִל
- 31 שֵׁר וּמְכַל שְׁכָן מְלָךְ, אִין זֶה
- 32 עַל יְדֵי שְׁנוּתָנִים לוֹ דְּבַר גְּדוֹל
- 33 וְיִקְרַי בִּיתָר, שְׁהָרִי אֲצִלוֹ
- 34 אֲפִלוֹ הַדְּבַר הַיִּקְרַי בִּיתָר אִינוֹ
- 35 תּוֹפֵס מְקוֹם כָּלָל, אֲלֵא דְּוָקֵא
- עַל יְדֵי דְּבַר חֲדוּשׁ שֶׁהוּא הַפֶּךָ הַטָּבַע, כְּמוֹ עַל יְדֵי צְפוֹר הַמְּדַבְּרָת⁸ וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה, דְּאָף
- שְׁעֵנִין הַדְּבַר בְּצְפוֹר אִינוֹ בְּעֶרְףָה לְדְבַר הָאָדָם, מְכַל מְקוֹם, מִצַּד הַחֲדוּשׁ
- שְׁבַדְבְּרָה, הָרִי זֶה גוֹרֵם שְׁחוֹק וְתַעֲנוּג. וְכֵן הוּא בְּנִמְשָׁל, בְּעֵנִין חֲבוּר עוֹלָמוֹת
- וְאֲלָקוֹת שְׁעַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַנְּשָׂמוֹת לְמִטָּה, הִנֵּה הֵגֵם שְׁעֲבוֹדַת הַנְּשָׂמוֹת לְמִטָּה
- אִינָה בְּעֶרְףָה כָּלָל לְאֹפְן עֲבוֹדָתָהּ בְּהִיּוֹתָהּ לְמַעְלָה, שְׁהָרִי אָף מִי שֶׁהוּא צְדִיק
- גְּמוּר עוֹבֵד הַנְּוִי בִּירְאָה וְאַהֲבָה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים הָרִי הוּא בְּבַחֲנִית יֵשׁ מִי
- שְׁאֹהֵב⁹, וְלֹא יִגִּיעַ לְמַעְלַת הַנְּשָׂמָה בְּהִיּוֹתָהּ לְמַעְלָה¹⁰, מְכַל מְקוֹם, מִצַּד

(1) תהלים קד, כו. (2) ע"ז ג, ב. (3) "בג" שעות רביעיות הוא נקרא סמוך למנחה כדאיתא בגמ' ר"פ ערבי פסחים – לקו"ת ריש פרשתנו (שמיני יח, ב). (4) בהבא לקמן ראה גם סה"מ תרנ"ד ס"ע סח ואילך. תש"ד ע' 67 ואילך. וראה גם תו"ח תולדות קנח, ד ואילך. (5) ריש פרשתנו שם. (6) ויצא כט, לד. (7) ראה לקו"ת שלח מח, סע"ג ואילך. פינחס עז, ג. אוה"ת שמות ע' נו ואילך. וראה לקו"ת מסעי צא, ג. (8) ראה לקו"ת שלח שם (מח, ד). ובכ"מ. (9) ראה תו"א קיד, ד. (10) ראה

ביאור בדרך אפשר

לויטן זה יצרת לשחק בו

ביאור בדרך אפשר

1 לעולם הזה היתה היא חצובה מתחת כסא הכבוד, **מְּכַל מְּקוֹם, מַצַּד**
2 **הַחֲדוּשׁ שֶׁבְּדָבָר** שהרי ידוע שהעולם נברא על ידי שם אלוקים שענינו
3 העלם והסתור על אור הוי' בעולם, זאת כדי שהעולם יהיה בכח' מציאות יש
4 ודבר נפרד, ומה שהעולם נברא באופן זה אין הכוונה שהעולם יישאר כך
5 בישותו, אלא התכלית והמכוון היא
6 עבודת האדם לתקנו ולהשכין בו
7 אלוקות, ככתוב 'אשר ברא אלוקים
8 לעשות' (לתקן) על מנת שיהיה ביטול
9 היש לאין, והענין של ביטול היש לאין
10 על ידי עבודת האדם הוא דבר חדש,
11 ומכך דווקא נעשה הצחוק והתענוג
12 למעלה **הָרִי זֶה גֹרֵם תַּעֲנוּג**
13 **וּשְׂחֹק לְמַעְלָה, שְׂזוּהוּ עֲנִין**
14 **לְוִיתָן זֶה יִצְרֹתָ לְשִׂחָק בּוֹ.**
15 **וְעֲנִין יוֹשֵׁב וּמְשַׁחֵק עִם לְוִיתָן**
16 **הוּא בְּגִ' שְׁעוֹת רִבְעִיּוֹת.**
17 **דְּהֵנָּה¹¹, י"ב שְׁעוֹת הָיוּ הַיּוֹם**
18 **כּוֹ', דִּי"ב שְׁעוֹת הַיּוֹם הֵם**
19 **חֲלוֹקוֹת זו מִזּוּ מַצַּד שְׁנַיִם**
20 **צִרוּפֵי שֵׁם הַיְוָי' הַמְּאִירִים**
21 **בְּכָל שְׁעָה** ארבע אותיות שם הוי'
22 מצטרפות לשנים-עשר צירופים שונים
23 שהם שנים-עשר המשכות עלינות
24 חדרות הנמשכות במהלך היום, ולכל
25 אחת מהשעות יש אופי ותכונות
26 מיוחדות המבטאות צירוף מסוים של
27 אותיות השם¹², אף **בְּכָלֹת**
28 **נְחָלְקוּ לְדִ' פְּלֻגוֹת** באופן כללי
29 נחלקות שנים-עשר שעות היום לארבע
30 חלוקות. ג' **שְׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת**
31 **יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה קָאֵי עַל**
32 **עֲנִין לְמוֹד הַתּוֹרָה שֶׁל**
33 **הַקְּב"ה מַצַּד עֲצָמוֹ. וַיִּכְמוֹ**
34 **שְׁנַתְּבָאָר לְעִיל¹³** במאמר בו
35 מובאים שני מאמרי חז"ל המדברים
36 במעלת לימוד התורה אצל הקב"ה,
37 ומבואר שם בארוכה **הַהִפְרָשׁ בֵּין מַה שְׁאֶמְרוּ רַז"ל¹⁴ כָּל הַקּוֹרָא**
38 **וְשׁוֹנָה הַקְּב"ה יוֹשֵׁב וְקוֹרָא וְשׁוֹנָה כְּנֻגְדוֹ לְבִין הַעֲנִין דְּג'**

39 **שְׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת הַקְּב"ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה¹⁵, דְּעֲנִין**
40 **הַקְּב"ה קוֹרָא וְשׁוֹנָה כְּנֻגְדוֹ, שְׁעֲנִין זֶה שְׂנִיף בְּמִשְׁפָּח כָּל שְׁעוֹת**
41 **הַיּוֹם, קָאֵי [=מוֹסַב] עַל הַאֲתַעְרוּתָא דְלְעֵלָא הַבָּאָה עַל יְדֵי**
42 **הַאֲתַעְרוּתָא דְלְתַתָּא** שהרי הקב"ה שונה כנגד לימוד האדם בתורה, **מַה**
43 **שְׂאִין כֵּן עֲנִין ג' שְׁעוֹת**
44 **רִאשׁוֹנוֹת הַקְּב"ה יוֹשֵׁב**
45 **וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה הוּא בְּחִינַת**
46 **אֲתַעְרוּתָא דְלְעֵלָא מַצַּד עֲצָמוֹ**
47 **שְׂאִינוּ תְּלוּי בְּאֲתַעְרוּתָא**
48 **דְלְתַתָּא** שזוהו לימוד התורה אך ורק
49 מצד הקב"ה, ואין עבודת התחתונים
50 מגעת שם. וְזוּהוּ עֲנִין טַל תּוֹרָה
51 **שְׁהַטַּל בָּא מְלַמְעֵלָה מַצַּד**
52 **עֲצָמוֹ** תורה נמשלה לטל שאף פעם
53 לא נעצר בשונה מגשם שתלוי בעבודת
54 התחתונים ולכן פעמים יורד ופעמים
55 נעצר, וּנְקָרָא גַם בְּשֵׁם אֹר
56 **תּוֹרָה. וְעֲנִין זֶה פּוֹעֵל גַּם עַל**
57 **הַשְׁעוֹת שְׁלֹאֲחֵרֵי זֶה, דְּהֵגַם**
58 **שְׂבָג' שְׁעוֹת שְׁנִיּוֹת יוֹשֵׁב וְדָן**
59 **אֵת כָּל הָעוֹלָם כּוֹלוֹ, כִּיּוֹן שְׂרוּאָה עַל פִּי**
60 **מִידַת הַדִּין הַאֲלוּקִי שְׁנַחֲתִיב הָעוֹלָם**
61 **כְּלִיָּה, מְכַל מְּקוֹם מַצַּד פְּעוֹלַת**
62 **הַהִשְׁפָּעָה הַנִּמְשַׁכַּת מִג' שְׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת**
63 **עוֹמַד מְּכַסָּא דִין וְיוֹשֵׁב בְּכַסָּא רַחֲמִים,**
64 **וּמַצַּד מְּדַת הַדִּין הָרִי גַם**
65 **שְׂמִים לֹא זָכוּ בְּעִינְיוֹ¹⁶**
66 **וּבְמִלְאָכְיוֹ יָשִׁים תְּהֵלָה¹⁷ בְּג'**
67 **שְׁעוֹת שְׁנִיּוֹת, בְּתַחֲלִילָה, דִן הַקְּב"ה**
68 **בְּמִידַת הַדִּין וְעַל כֵּן אֵין זּוֹכִים בְּעִינְיוֹ**
69 **אֲפִילוֹ צְבֵא הַשְּׂמִים וְהַמְּלֵאכִים הַזּוֹכִים**
70 **וְהַבְּחִירִים. אֵלָא שְׁהַשְׁפָּעָה הַנִּמְשַׁכַּת**
71 **מִג' הַשְׁעוֹת הַרִאשׁוֹנוֹת (בְּהֵן יוֹשֵׁב**
72 **הַקְּב"ה וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה) מִמְּתִיקָא אֵת**
73 **הַדִּינִים שְׁבַשְׁעוֹת אֵלָה וּבְכֵן מִתְּאֲפֶשֶׁר**
74 **קִיוֹם הַבְּרִיאָה כּוֹלָה בְּג' שְׁעוֹת**
75 **שְׁלִישִׁיּוֹת בְּהֵן יוֹשֵׁב הַקְּב"ה וְחַן אֵת הָעוֹלָם, וּבְלִשׁוֹנוֹ - מְּכַל מְּקוֹם, מַצַּד**
76 **בְּחִינַת ג' שְׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת, שְׁהֵם בְּחִינַת ג' רִישֵׁין דְּעִתִּיקָא,**

תניא פל"ז (מח, סע"א). (11) ראה סה"מ תרנ"ד ותש"ד שם. תו"ח שם. וראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים עה"פ (ע' תו ואילך). (12) ראה תניא ספמ"א (נח, סע"ב). (13) בר"ה אד' שפתי תפתח פ"ג (סה"מ תשי"ב ע' רנט). (14) תדבאר רפ"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד. (15) ראה גם ד"ה אד' שפתי תפתח תרכ"ו (סה"מ תרכ"ו ע' רפג ואילך). המשך וככה תרל"ז פס"ו. פס"ח. סה"מ תרל"ד ע' מא ואילך. תרפ"ד ע' ריא ואילך. שם ס"ע רכב ואילך. ד"ה שלח לך תשי"א פ"ג (סה"מ תשי"א ע' קד). (16) איוב טו, טז. (17) איוב ד, יח.

- 1 שהוא ענן את־ערוֹתָא דְלַעֲיֵלָא מַצֵּד עַצְמוֹ, נִמְשַׁכַּת
2 הַהִשְׁפָּעָה לְמִטָּה, שְׁזָהוּ עֲנָן ג' שְׁעוֹת שְׁלִישִׁיּוֹת יוֹשֵׁב וָזָן,
3 שְׁזָן אֶת הָעוֹלָם כְּלוֹ, מִקְרָנֵי רֵאמִים [= קרני חיה גדולה] עַד
4 בְּצֵי כְנִים [= ביצי כנים קטנות], הִינּוּ מְלַמְעָה מֵהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת
5 עַד לְמִטָּה מְטָה, מְעוֹמֵק רוּם
6 עַד עוֹמֵק תַּחַת, וְהִינּוּ, שְׁמַצֵּד
7 ג' שְׁעוֹת הָרֵאוּנוֹת שְׁיוֹשֵׁב
8 וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה הָרִי הוּא עוֹמֵד
9 מִכֶּסֶּא הַדִּין יוֹשֵׁב עַל כֶּסֶּא
10 רַחֲמִים² וּמְקִים אֶת הַבְּרִיאָה כּוֹלָה.
11 אָמֵנָם, בֵּינָן שְׁתַּכְלִית הַפְּנוּה
12 הִיא מַה שְׁנִתְאַוָּה הַקְּבָ"ה
13 לְהִיּוֹת לוֹ יִתְבַּרְךָ דִּירָה
14 בַּתַּחְתּוֹנִים¹⁸, הִנֵּה תַכְלִית
15 הַכֹּל הוּא עֲנָן ג' שְׁעוֹת
16 רַב־עֵיּוֹת שְׁיוֹשֵׁב וּמְשַׁחֵק עִם
17 לְוִיתָן, שֶׁהוּא עֲנָן עֲבוֹדַת
18 הַנְּשָׁמוֹת לְמִטָּה לְחִבְר
19 עוֹלָמוֹת וְאַלְקוֹת, שְׁדוּקָא
20 עֲנָן זֶה מְעוֹרֵר הַשְּׁחוּק
21 וְהַתְּעוּגָה שְׁלֹמְעֵלָה. כִּסְעִיף זֶה
22 נִתְבָּארוּ בְּכִלּוֹת אַרְבַּעַת חִלּוּקוֹת הוֹמֵן
23 בְּיוֹם אֶצֶל הַקְּבָ"ה וְתַכְלִית הַכֹּל הִיא
24 הַחִלּוּקָה הַרְבִּיעִית שְׁאוּ יוֹשֵׁב הַקְּבָ"ה
25 וּמְשַׁחֵק עִם הַלְוִיתִן, הִיא עֲבוֹדַת הָאָדָם
26 בְּעֵשִׂית דִּירָה לְקַבָּ"ה בַּתַּחְתּוֹנִים, כִּי
27 דוּקָא עֲבוֹדָה זוֹ שֶׁל הַנְּשָׁמוֹת בְּגוֹפִים
28 בְּדֶרֶךְ מְלִמְטָה לְמַעַלָּה לְחִבְר עוֹלָמוֹת
29 וְאַלְקוֹת מְעוֹרֵרַת שְׁחוּק וְתַעֲנוּג
30 לְמַעַלָּה, שְׁזָהוּ עֲנִינּוּ שֶׁל לְוִיתָן לְשׁוֹן
31 חִיבּוּר מְלִשׁוֹן הַפֶּעַם יְלוּוֹה אִישִׁי אֱלֹהִים.
32 (ב) וּבְזָה יוֹבֵן מַה שְׁאֲמָרוּ
33 רַז"ל בַּמִּדְרָשׁ¹⁹, לְעֵתִיד לְבוֹא
34 עוֹשֵׂה הַקְּבָ"ה לְצַדִּיקִים
35 קְנִיגָא [=עונג ושמהה היתה
36 נִגְרַמַת לְצוֹפִים בְּנִירוֹי חֵיוֹת לְהִלָּחֵם זוֹ
37 בּוֹן] עִם לְוִיתָן וְשׁוֹר הַבָּר,
38 לְוִיתָן יִשְׁחוּט לְשׁוֹר הַבָּר
- בסנפיריו. ומבואר בלקוטי תורה²⁰ ההפך בין לויתן
ושור הבר, שְׁלוֹיתָן הוּא מֵהַבְּרוּאִים שְׁבִיִּים, וְשׁוֹר הַבָּר הוּא
מֵהַבְּרוּאִים שְׁבִיבְשָׁה. דְּהֵנָּה, בְּרוּאִים שְׁבִיִּים²¹ אֵינָם נִפְרָדִים
מִמְקוֹרָם, שְׁהָרִי בֵּינָן שְׁעוֹלִים לְיִבְשָׁה (שְׁיוֹצְאִים מִן הַיָּם,
מְקוֹר חַיּוֹתָם) מִיַּד מֵתִים²²,
וּמְבַלְעִים תְּמִיד בְּמִקְוֵם. וְלֹא
זוֹ בְּלִבְדֹּ שְׁכֻשְׁנִפְרָדִים מִמְקוֹר
חַיּוֹתָם הֵם מֵתִים, וְכָל
מְצִיאוֹתָם הִיא רַק בְּהִיּוֹתָם
בַּתּוֹף מְקוֹרָם, אֲלֵא עוֹד זֹאת,
שְׁגָם בְּאֲשֶׁר נִמְצְאוּ
בְּמְצִיאוֹתָם בַּתּוֹף מְקוֹרָם, אֵינָם
מְצִיאוֹת בְּפָנֵי עַצְמָם כָּלָל,
אֲלֵא כָּל מְצִיאוֹתָם הִיא מְקוֹר
חַיּוֹתָם. וְכַמְבּוֹאֵר בְּמִקְוֵם
אַחֵר²³ בְּטַעַם דַּעַת רַבָּן
שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל²⁴ דְּכָל
שְׁבִיִּים אֵינּוּ חוֹצְצִין כֹּל שְׁהוּא
מְבִרּוּת הֵם אֵינּוּ חוֹצֵץ, הִינּוּ מִפְּסִיק
לְעִנּוּן מְקוּוֹה, דְּהֵגַם שְׁהֵם
בְּרוּאִים שְׁבִיִּים, הִינּוּ שְׁשִׁישׁ
כָּאֵן אֵיזוֹ מְצִיאוֹתָם שְׁנִבְרָאָה
מִן הַיָּם שְׁהִי מַצֵּד חַיּוֹת כֹּל
זֹאת מְצִיאוֹת נְבִירָא, הִיָּה לְכַאוּרָה מְקוֹם
לְוִיָּה מִשְׁהוּוּיִם חֲצִיעָה, מְכָל מְקוֹם
כָּל מְצִיאוֹתָם הִיא הַיָּם
עַצְמָם, וְלָכֵן אֵין חוֹצְצִים.
מֵה שְׁאֵין בֶּן הַבְּרוּאִים

(18) ראה תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ. (19) ויקרא רבה פ"ג, ג. (20) פרשתנו יח, ב ואילך. וראה גם נ"א מהמאמר במאמרי אדה"ז על מארז"ל ע' קמה (הנחת כ"ק אדמו"ר האמצעי). מאמרי אדמו"ר הזקן תקע"א ע' קסג (גוכי"ק אדמו"ר הצ"צ). (21) ראה גם ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי בשלח מב, ג ואילך. ובכ"מ. שער האמונה לאדמו"ר האמצעי פנ"ב (פד, א). (22) ע"ז שם. וראה ברכות סא, ב. (23) סה"מ תרס"ב ע' שנב. (24) מקואות פ"ו מ"ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

והתנשאות, והטעם הוא שבאצילות אין יש' נפרד כלל. ובהיות נשמה זו 43
(נשמת רשב"י) מחוברת בתכלית למדרגה זו של עולם האצילות, הרי היא 44
בביטול במציאות אלוקות ממש ואמירה זו של רשב"י 'אנא סימנא בעלמא', 45
מבטאת את היותו צינור לכוח ה' העובר דרכו, שרות ה' דיבר בו. אם כן 46
באמירה זו מתגלה לנו גודל נשמתו 47
ומעלתו העצומה של רשב"י. וכן 48
הוא ככל הנשמות דעלמא 49
דאתפסיא, שהם בחינת נוני 50
יקא [=דגי הים], שהם תמיד 51
דבוקים באלקות התקשרותו של 52
נשמות גבוהות אלו ודיקותם בקב"ה 53
תמידית ועצמית, ולכן ביכולתם להשיג 54
השגות עליונות, ומכיון שמובלעים הם 55
ביום התורה, עבודתם הרוחנית היא 56
בכוונת הלב ליחד ייחודים. ומביא 57
בלקוטי תורה²⁸ דגמא לדבר 58
לנשמות אלו: וכן רבי שמעון 59
בר יוחאי שהיה תפוס י"ג שנים 60
במערה ולא היה באפשרותו לקיים 61
מצוות מעשיות כגון אכילת מצה 62
בפסח, מצות קידוש על יין, או נטילת 63
אתרוג ושייבה בסוכה ועל ידי היחודים 64
קיים ברוחניות את המצוות המעשיות 65
כלן. ובמקום אחר איתא²⁹, 66
שעל דרך זה היתה אצל 67
האבות, דמה שקימו האבות 68
את כל התורה עד שלא 69
נתנה³⁰, אין הפרוש שקימו 70
הכל בפועל, רק שקימו 71
ופעלו כל היחודים העליונים 72
הנעשים עתה על ידי מצות 73
מעשיות, שהם גרמו ועשו זה 74
על ידי פננתם ברוחניות כונת 75
לכם בעבודתם פעלה כל היחודים 76
העליונים המרומזים באותן מצוות]. 77
ומוסיף כבוד קדשת אדמו"ר 78
הצמח צדק בהגהה על מאמר 79
אדמו"ר הזקן³¹: וכן הפעל

ומעשיות, שהם גרמו ועשו זה על ידי פננתם ברוחניות].

אדמו"ר הצמח צדק בהגהה על מאמר אדמו"ר הזקן³¹: וכן הפעל שם טוב

שפיבשה, הרי אף שהכל היה מן העפר יצירת אדם הראשון 1
וכל החי ביבשה היתה מן האדמה²⁵, הינו שהעפר הוא מקורם, 2
מכל מקום, ברואים אלה יכולים להיות נפרדים ממקורם לפי 3
שעה, שיכולים להיות לפי שעה באויר ברואי היבשה יכולים 4
להיות באופן זמני גם באויר. וגם 5
כשנמצאים על פני האדמה 6
אין הם חלק ממציות 7
העפר, אלא הם מציות בפני 8
עצמם. ובדגמת זה הוא 9
ההפך בין הנשמות דעלמא 10
דאתפסיא [= העולם המכוסה] 11
והנשמות דעלמא דאתגליא 12
[=העולם הגלוי], שהנשמות 13
דעלמא דאתפסיא הם 14
מבלעים תמיד במקורם, הינו 15
שמרגישים תמיד את מקורם 16
וכל מציותם היא מציות 17
המקור וביטולם הוא 'ביטול 18
במציות' כמו הדגים שבים. מה 19
שאין בן הנשמות דעלמא 20
דאתגליא, אף שמבינים 21
ומרגישים שכל מציותם היא 22
מצד המקור, מכל מקום 23
אינם בבטול במציות וביטולם 24
הוא רק 'ביטול היש' כמו ברואי 25
היבשה, שביטול במציות' זהו 26
דוקא בנשמות דעלמא 27
דאתפסיא, דכיון שהם 28
מרגישים תמיד את מקורם, 29
הרי הם בבחינת בטול 30
במציות ממש, וכמו רבי 31
שמעון בר יוחאי שאמר אנא 32
סמנא בעלמא²⁶ [= אני רק סימן 33
לקב"ה בעולם. שזהו תכלית הביטול], 34
שהי' בבחינת בטול במציות 35
למקורו [ומכיון שפטל 36
למקורו באופן שכל מציותו 37
היא מציות המקור, הרי 38
הוא מציות גדולה באמת²⁷ 39
אמירה זו של רשב"י יכולה להיאמר רק 40
על ידי נשמה דאצילות שאינה יכולה 41
לסבול רע ואין בה, ולו שמץ התפארות 42

(25) קהלת ג, כ. (26) זח"א רכה, א. (27) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ד ע' קו. אוה"ת ויחי שנט, א. סה"מ תרל"ג ח"א ע' נ ואילך. תרנ"ה ע' נה. ועוד. (28) יח, א. (29) מאמרי אדמו"ר הזקן תקע"א שם. (30) קידושין פב, א. (31) הובא בהגהות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 **שם טוב ז"ל** שגם הבעל שם-טוב היה מנשמות אלו. ומזה מובן
 2 **שכן הוא גם אצל כל ממלאי מקומו של הבעל שם טוב,**
 3 **ובפרט נשמת רבנו הזקן, פדברי כבוד קדשת אדמו"ר**
 4 **(מהורש"ב) נשמתו עדן³² שרבנו הזקן היה נשמה**
 5 **דאצילות, והרי מבורא**
 6 **באגרת הקדש³³ בנוגע**
 7 **לנשמה דאצילות שגם**
 8 **בהיותה למטה לא נשתנה**
 9 **מהותה כו', והרי גם בהיותה**
 10 **נשמה בגוף בעוה"ז הגשמי היא**
 11 **כמו למעלה באצילות, ולכן**
 12 **כשיש איזה ענין שלא כדבעי**
 13 **[=שלא כראוי] אין זה מבבל**
 14 **לנשמה כלל. וכל זה הוא**
 15 **בנוגע לנשמות דאצילות,**
 16 **שנקראין נוני ימא. ועל דרך**
 17 **זה גם בנשמות דבריאה,**
 18 **שגם הם נקראים נוני ימא.**
 19 **דהגם שבבבלות הנה עולם**
 20 **האצילות הוא עלמא**
 21 **דאתפסיא, ועולמות בריאה**
 22 **יצירה עשיה הם עלמא**
 23 **דאתגליא, מכל מקום,**
 24 **בפריטיות יותר יש הפרש בין**
 25 **עולם הבריאה ועולם**
 26 **היצירה, דבריאה היא בחינת**
 27 **מחשבה, עלמא דאתפסיא על**
 28 **דרך מחשבת האדם המכוסה ונעלמת**
 29 **מן הוולת, ואילו יצירה שהיא**
 30 **בחינת דבור שענינו גילוי לוולת,**
 31 **וכן עשיה בחינת מעשה, הם**
 32 **עולמות דאתגליא. וזהו ענין**
 33 **ליתן, דקאי [=מוסב] על**
 34 **הנשמות דעלמא דאתפסיא**
 35 **שהם בבחינת נוני ימא,**
 36 **ונקראים על שם הליתן**
 37 **להיות הגדול בברואי הים**
 38 **עד כאן ביאר את מעלת הנשמות שהם**
 39 **בבחי' ברואי הים נשמות דאצילות**

1 **ז"ל.** ומזה מובן שכן הוא גם אצל כל ממלאי
 2 **מקומו של הבעל שם טוב,** ובפרט נשמת רבנו
 3 **הזקן, פדברי כבוד קדשת אדמו"ר (מהורש"ב)**
 4 **נשמתו עדן³² שרבנו הזקן היה נשמה דאצילות,**
 5 **והרי מבורא באגרת הקדש³³ בנוגע לנשמה**
 6 **דאצילות שגם בהיותה למטה לא נשתנה**
 7 **מהותה כו', והרי היא כמו למעלה באצילות,**
 8 **ולכן כשיש איזה ענין שלא כדבעי אין זה**
 9 **מבבל לנשמה כלל. וכל זה הוא בנוגע**
 10 **לנשמות דאצילות, שנקראין נוני ימא. ועל דרך**
 11 **זה גם בנשמות דבריאה, שגם הם נקראים נוני**
 12 **ימא. דהגם שבבבלות הנה עולם האצילות הוא**
 13 **עלמא דאתפסיא ועולמות בריאה יצירה עשיה**
 14 **הם עלמא דאתגליא, מכל מקום, בפריטיות יותר**
 15 **יש הפרש בין עולם הבריאה ועולם היצירה,**
 16 **דבריאה היא מחשבה, עלמא דאתפסיא, ויצירה**
 17 **שהיא בחינת דבור, ועשיה בחינת מעשה, הם**
 18 **עולמות דאתגליא. וזהו ענין ליתן, דקאי על**
 19 **הנשמות דעלמא דאתפסיא שהם בבחינת נוני ימא, ונקראים על שם הליתן**
 20 **להיות הגדול בברואי הים.**

21 **אמנם** שור הבר קאי על הנשמות דעלמא דאתגליא, שהם נבראים שביבשה,
 22 **אלא שנקראים בשם שור הבר, שיש בזה ג' פרושים³⁴. פרוש הא',**
 23 **מלשון בר לכב³⁵, שהוא ענין ברור וזכוף, והינו, שאף שהוא בבחינת שור,**
 24 **הרי הוא מבורר ומזכף. ופרוש הב', מלשון תבואה, כמו לשבר בר³⁶, והוא**
 25 **ענין ורב תבואות ככח שור³⁷, דהגם שגוף הצמיחה באה מלח הצומח,**
 26 **דכשזרעים גרעין באדמה אזי נעשית הצמיחה על ידי כח הצומח שבארץ,**
 27 **מכל מקום כדי שתהיה הצמיחה ברבוי הרי זה תלוי בחרישה, שזהו על ידי**
 28 **עבודת השור, ורב תבואות ככח שור. ופרוש הג', בר הוא לשון חוץ. וכנה**
 29 **גופא יש ב' ענינים. הא' הוא חוץ שמשמע להפנים, והינו, שלא זו בלבד**

כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע ללקו"ת פרשתנו שם (נדפס בחוספות ללקו"ת הוצאת קה"ת יח, ב). וכ"ה במאמרי אדמו"ר הזקן תקע"א שם ובמאמרי אדה"ז על מארז"ל שם. וראה גם ד"ה שלח לך תשי"א פ"ב (סה"מ תשי"א ע' קב). (32) ספר השיחות תורת שלום ע' 166. ספר השיחות תרצ"א ע' 175. מאמר אבות החסידות – "התמים" חוברת ב ע' מג [סט, א]. (33) ס"כ (קל, א). (34) לקו"ת שם יח, ג ואילך. (35) תהלים כד, ד. (36) מקץ מב, ג. (37) משלי יד, ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁמַסִּיעַ לְהַפְנִים, וְהִינּוּ, שְׁלֹא זֶה בְּלִבְךָ שְׂאִינוּ סוֹתֵר וּמַפְרִיעַ
 2 לְהַפְנִים, אֲלֵא אֲדַרְבֵּה, שְׁמַסִּיעַ לְהַפְנִים אִף שֶׁהוּא בְּבַחֲנֵית חוּץ,
 3 מִכֹּל מְקוֹם מְסִיעַ מִבַּחוּץ לְהַפְנִים [וְאִין זֶה הָעֲנָן דְּרַב תְּבוּאוֹת פְּכַח
 4 שׁוֹר (פִּירוּשׁ ב'), שְׁפוּעֵל רַבּוּי הַצְּמִיחָה לְכַאוּרָה נִיתָן הִיּה לּוֹמֵר
 5 שְׂכוּחוֹ שֶׁל הַשׁוֹר הִרְתוּם לְמַחֲרֵשָׁה הוּא
 6 דּוּגְמַת חוּץ הַמְסִיעַ לְהַפְנִים, אֵלֵא שְׂאִין
 7 לּוֹמֵר זֹאת מִפְּנֵי, שְׁהֵעֲנִין שֶׁל רַב
 8 תְּבוּאוֹת בְּכוּחַ שׁוֹר וְזֶהוּ בְּהַפְנִים
 9 גּוֹפֵא, וְאֵלּוּ עֲנָן שׁוֹר הַכֹּר
 10 [לְשׁוֹן חוּץ (עֲנִין הָא' שְׁבִפִּירוּשׁ הַג')
 11 הִינּוּ שְׁנַמְצָא בַּחוּץ וּמְסִיעַ
 12 לְפָנִים. וְיֻכַּן זֶה עַל פִּי
 13 הַמְּבּוֹאֵר³⁸ בְּעֲנָן הַבְּרוּרִים,
 14 שְׁיֵשׁ בְּרוּר רֵאשׁוֹן וּבְרוּר שְׁנִי,
 15 דְּבְרוּר רֵאשׁוֹן עֲנָנּוּ הַעֲלָאָה,
 16 שְׁעוֹמֵד בַּחוּץ וְעוֹלָה לְמַעְלָה
 17 שְׁעִדִּין הוּא דְּבַר נִפְרָד מֵאֲלוּקוֹת וּמְכַל
 18 מְקוֹם פּוֹעֵל עַל עֲצֻמוֹ נִגַּד טַבְעוֹ
 19 הַתְּפִלּוֹת, וּבְרוּר שְׁנִי הוּא עֲנָן
 20 שֶׁל הַתְּפִלּוֹת שְׂכַבְר בְּטֵל, אֵלֵא
 21 שְׁנִדְרֵשׁ מִמֶּנּוּ בִּישׁוּל נּוֹסֵף עֲמוּק וְאִמִּיתִי
 22 יוֹתֵר כְּדִי לְהַתְּכַלֵּל, שְׂכַבְר נִמְצָא
 23 בַּפְּנִים אֲלֵא שְׂצִירָךְ לְהַתְּכַלֵּל.
 24 וְזֶהוּ גַם הַהִפְרָשׁ בֵּין פִּירוּשׁ
 25 הַב' בְּשׁוֹר הַכֹּר, שֶׁהוּא עֲנָן
 26 וְרַב תְּבוּאוֹת פְּכַח שׁוֹר, שֶׁהוּא
 27 כְּמוֹ בְרוּר שְׁנִי שְׂכַבְר נִמְצָא בַּפְּנִים
 28 וְקַ שְׂצִירָךְ לְהַתְּכַלֵּל, לְפִירוּשׁ הַג'
 29 בְּשׁוֹר הַכֹּר שֶׁהוּא לְשׁוֹן חוּץ,
 30 שֶׁהוּא כְּמוֹ בְרוּר רֵאשׁוֹן
 31 שְׁעִדִּין עוֹמֵד בַּחוּץ וּמְכַל מְקוֹם עוֹלָה
 32 לְמַעְלָה וּמְסִיעַ לְהַפְנִים מִבַּחוּץ. וְזֶהוּ
 33 בְּחִינַת הָא' בַּחוּץ, שֶׁהוּא
 34 טָפֵל וּמְסִיעַ לְהַפְנִים].
 35 וּבְחִינַת הַב' בְּשׁוֹר הַכֹּר לְשׁוֹן
 36 חוּץ הִינּוּ חוּץ שֶׁהוּא מְנַגֵּד
 37 אֵל הַפְּנִים כְּפִי שִׂיבְאָר בַּהַמְשָׁךְ
 38 שֶׁזֶהוּ עֲנִינוֹ שֶׁל הַרְשַׁע שְׂמַנְגַד לְצִדִּיק.
 39 וְהִנֵּה ג' פִּירוּשִׁים הַנ"ל בְּעֲנָן
 40 שׁוֹר הַכֹּר הֵם פְּנִיָה ג'
 41 הַמְּדַרְיָגוֹת דְּצִדִּיקִים בִּינּוּנִים
 42 וְרַשְׁעִים, דְּצִדִּיקִים הֵם

בְּבַחֲנֵית שׁוֹר הַכֹּר מְלֻשׁוֹן בְּרוּר וְזִכְרוֹן
 כְּצִדִּיקִים בְּעֵלֵי נִשְׁמוֹת דְּאֲצִילוֹת שְׁעוֹבוֹתָם הַרוּחָנִית הִיא, כְּמוֹמֵר הַלֵּב
 לִיחִיד יִיחודִים) דּוּקָא בְּגִשְׁמִיּוֹת הָעוֹלָם לְבַרוּר וְלוֹכּוֹכוֹ, כְּמוֹ אֲכִילַת בֶּשֶׂר בְּיוֹם
 טוֹב שְׂנַמְר 'וּשְׂמַחַת בַּחג'ך' וְאִין שְׂמַחָה אֵלֵא בְּבֶשֶׂר, שְׂמַעֲלָה הַבֶּשֶׂר
 לְקִדּוּשָׁה, וּבִינּוּנִים הֵם בְּחִינַת
 וְרַב תְּבוּאוֹת פְּכַח שׁוֹר, שְׁהִרִי
 בִּינּוּנֵי הוּא זֶה אֲשֶׁר מִצְבּוֹ בַּהוּוּה
 הוּא כְּשֶׁל מִי שְׁלֹא עָבַר עֲבָרָה
 מִיָּמָיו וְלֹא יַעֲבוֹר לְעוֹלָם³⁹
 (הִינּוּ, שְׁעֵכֶשׁוּ בַּהוּוּה הוּא
 בְּמַעֲמַד וּמְצָב שְׂמַדְרָגוֹ
 הַעֲכֻשׁוּוֹת הִיא כְּשֶׁל אֲדָם שְׁלֹא
 יַעֲבוֹר עֲבִירָה (לְעוֹלָם⁴⁰),
 וְרַשְׁעִים הוּא עֲנָן הַחוּץ
 הַסּוֹתֵר לְהַפְנִים, שֶׁהֵם
 נִלְחָמִים עִם הַצִּדִּיקִים. אִם כֵּן
 יִשְׁנֵם (בְּכִלּוֹת שְׁנֵי סוּגֵי צִדִּיקִים) וְהֵם
 שְׁנֵי סוּגֵי נִשְׁמוֹת שְׂבַג' שְׁעוֹת רִבִּיעִיּוֹת
 מִתְּעַנֵּג הַקְּב"ה מִעֲבוֹדָתָם לְחַבֵּר
 עוֹלְמוֹת וְאֲלוּקוֹת: הָא' - נִשְׁמוֹת
 דְּאֲצִילוֹת מְעוֹלָם הַמְּכּוּסָה (בְּרוּאֵי הַיָּם),
 בַּח' הַצִּדִּיקִים שֶׁהֵם כְּדוּגְמַת הַדְּגָיִם
 שְׂבִים שֶׁהֵם מְכַסֵּה עֲלֵיהֶם וּבְכוֹנֵתָם
 הַרוּחָנִית פּוֹעֵלִים אֵת הַיְחודִים
 הַעֲלוּנִים שְׂבַמְצוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת. הַב' -
 נִשְׁמוֹת הַצִּדִּיקִים מְעוֹלָם הַיְבֻשָׁה, עֲנִין
 שׁוֹר הַכֹּר, שֶׁהֵם הַצִּדִּיקִים שְׁעוֹבוֹתָם
 דּוּקָא בְּזִיכּוֹן וּבִירוּר הָעוֹלָם מְגִשְׁמִיתוֹ.
 וְכִמוֹ כֵּן נִתְבָּאֵר כִּי בִּשְׁוֹר הַכֹּר לְכִלִּים
 הַבִּינּוּנִים וְגַם הַרְשָׁעִים.
 ג) וְעַל פִּי זֶה יוּכַן הָעֲנָן
 שֶׁהִלּוּיָתָן שׁוֹחֵט לְשׁוֹר הַכֹּר
 בְּסַנְפִּירָיו שׁוֹר הַכֹּר עַל כֹּל דְּרוֹגוֹתָיו,
 צִדִּיקִים בִּינּוּנִים וְרַשְׁעִים, דְּלִוְיָתָן
 קָאֵי עַל הַנְּשָׁמוֹת דְּאֲצִילוֹת
 מְעֻלָּמָא דְּאַתְפְּסִיָּא שְׂנַקְרָאִים
 נוּגֵי יָמָא, שֶׁהֵם דְּבוּקִים תָּמִיד
 בְּאַלְקוֹת, וְשׁוֹר הַכֹּר קָאֵי עַל
 הַצִּדִּיקִים, וְעַל הַבִּינּוּנִים (וְגַם) עַל
 הַרְשָׁעִים שְׁלוּחָמִים עִם
 הַצִּדִּיקִים, שְׁהֵוּ עֲנָן
 הַקְּנִיגָא הַעוֹנֵג בְּמַרְאֵה הַמַּלְחָמָה

(38) לקו"ת צו ז, ג. מאמרי אדמו"ר הזקן תקע"א שם ע' קסד. (39) תניא רפי"ב. (40) ראה ב"מ"מ, הגהות והערות קצרות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 דְלוֹתָן וְשׁוֹר הַבֵּר, וְזֶהוּ שֶׁהַלֹּיתָן שׁוֹחֲטוּ לְשׁוֹר הַבֵּר,
 2 דְּעִנְיָן הַשְּׁחִיטָה הוּא כְּמֵאֲמַר רַז"ל⁴¹ אֵין וְשַׁחַט אֶלָּא
 3 וּמִשָּׁךְ, שֶׁהוּא עִנְיָן הַהִמְשָׁכָה וְהַהֲעֵלָאָה מִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת,
 4 וְהִנְנוּ, שֶׁהַנְּשֻׁמוֹת שֶׁהֵם בְּכַחֲנֵת לֹיתָן יַפְעִלוּ גַם בְּהִרְשָׁעִים
 5 לְמִשְׁכָּם וְלַהֲעֵלוֹתָם מִרְשׁוֹת
 6 הַקְּלִפָּה לְרְשׁוֹת הַקְּדֻשָּׁה. וְזֶהוּ
 7 גַם מֵה שֶׁהַשְּׁחִיטָה הִיא
 8 בְּסַנְפִּירֵיו, שֶׁהֵם הַגְּדַפִּין שֶׁ
 9 הַכַּנְפִּיִּים שֹׁשֵׁט בָּהֶם, שֶׁעִנְיָנָם
 10 הוּא אֶהְבָּה וְיִרְאָה שֶׁעַל יָדָם
 11 עוֹלָה לְמַעְלָה⁴² בְּכַחֲנֵת הַלִּוּיתָן הֵן
 12 נִשְׁמָוֹת הַצְּדִיקִים דְּאִצִּילוֹת הַמְּקוֹשְׁרִים
 13 וְדוֹבְקִים תְּמִיד בְּאֻלּוּקִים חַיִּים.
 14 וְהַסְּפִירִים שִׁירַת בָּהֶם בִּים הַגְּדוֹל
 15 עֵינָם אֶהְבְּתוּ וְיִרְאֹתוּ הַנְּקֻרָאִים כַּנְּפִיִּים,
 16 עַל יָדָם מְגַבִּיהַ עֲצָמוֹ מַעֲלָה מַעֲלָה. וְיִשׁ
 17 כּוֹחַ גְּדוֹל בְּסַנְפִּירֵיו לְשׁוֹט בָּהֶם בְּמִים
 18 בְּרַגַע אַחַד כְּמַה פְּרִסְאוֹת, הִנֵּה
 19 הָאֶהְבָּה וְיִרְאָה שֶׁל הַצְּדִיק
 20 הֵם לֹא רַק בְּנוֹגַע לְעַצְמוֹ,
 21 וְלֹא רַק בְּנוֹגַע לְכַחֲנֵת לֹוִיתָן,
 22 מְלִשׁוֹן הַפֶּעַם לְלוֹה גו', דְּקֹאֵי
 23 עַל אֶלֶּה שֶׁמְּחַבְּרִים וְדוֹבְקִים
 24 לְהַצְּדִיק הֵם הַצְּדִיקִים דְּשׁוֹר הַבֵּר
 25 שֶׁעַל יָדֵי דְבֻקוֹתָם בְּצִדִיק דְּאִצִּילוֹת
 26 מְחַבְּרִים גַם הֵם עוֹלְמוֹת וְאֻלּוּקוֹת,
 27 אֶלָּא גַם בְּנוֹגַע לְשׁוֹר הַבֵּר,
 28 בְּדוֹגְרוֹתָיו הַנְּמוּכּוֹת בְּיוֹתֵר וְעַד
 29 מְלִשׁוֹן חוּץ, שְׁסוֹתֵר וּמְנַגֵּד
 30 לְהַצְּדִיק (עִנְיָן הַב' שֶׁבְּפִירוּשׁ
 31 הַשְּׁלִישִׁי בְּשׁוֹר הַבֵּר), וְהִנְנוּ,
 32 שֶׁהָאֶהְבָּה וְיִרְאָה שֶׁל
 33 הַצְּדִיקִים פּוֹעֲלִים גַם עַל
 34 הַרְשָׁעִים הַפּוֹשְׁעִים וּמוֹרְדִים
 35 בְּצְדִיקִים, לְמִשְׁכָּם וְלַהֲעֵלוֹתָם
 36 מִרְשׁוֹת הַקְּלִפָּה לְרְשׁוֹת
 37 הַקְּדֻשָּׁה. וְזֶהוּ מֵה שֶׁלְּעֵתִיד
 38 לְבוֹא יַעֲשֶׂה הַקְּב"ה קִנְיָנָא
 39 לְצְדִיקִים, הִנְנוּ, שִׁירְאָה
 40 לְכָלֶם, הֵן לְצְדִיקִים שֶׁגַם
 41 הַצְּדִיקִים שֶׁבְּכַחֲ שׁוֹר הַבֵּר יַעֲלוּ

להכיר כי אין די בזיכרון ובירור הגשמיות וכי הם זקוקים לעבודה הרוחנית של הצדיקים דאצילות והן לרשעים, מלחמת הצדיקים והרשעים, וסוף דבר הוא שליתן שוחטו לשור הבן בסנפיריו אם כן ביאר שהנשמות דאצילות שהם הצדיקים הנעלים בחי ליתן פועלים בעבודתם עליו בכל דרגותיו של שור הבן ועד לדרגת הרשעים הפושעים ומורדים בצדיקים, למשכם ולהעלותם מרשות הקליפה לרשות הקדושה. עתה יבאר מדוע הקב"ה יראה מלחמה זו רק לעתיד לבוא, הרי אז כבר לא תהיה מלחמה כי רוח הטומאה תעבור מן הארץ, והרי עיקר המלחמה היא עכשיו בזמן הגלות.

ד) אָמְנָם עֲדִין צְרִיף לְהִבִּין, מֵהוּ אָמְרוּ שְׁלַעֲתִיד לְבוֹא יַעֲשֶׂה הַקְּב"ה הַקְּנִינָא שְׁעוֹשֵׂע שֶׁל מַלְחָמָה דְּלוֹיתָן וְשׁוֹר הַבֵּר, הִרִי עֶקֶר הַמְּלַחְמָה הוּא בְּזִמְן הַזֶּה דְּנֹקָא, שֶׁהִרִי לְעֵתִיד לְבוֹא כְּתִיב⁴³ אֶת רוּחַ הַטְּמָאָה אֶעֱבִיר מִן הָאָרֶץ, וְעֶקֶר הַמְּלַחְמָה הִיא בְּזִמְן הַזֶּה דְּנֹקָא, וּבְפִרְט בְּזִמְן הַגְּלוּת, וּבְמִיּוֹחַד בְּעֶקְבְּתָא דְּמִשְׁחָא, וְאִם כֵּן מֵהוּ אֹמְרוּ שֶׁהַקְּנִינָא תִּהְיֶה לְעֵתִיד לְבוֹא.

אף הענין הוא, דהנה, הפכה על נצות המלחמה הוא מן העצמות דנוקא, למעלה מבחינת אורות וגלויים. דהנה כתיב⁴⁴ הלא אַח עָשׂו לְעַקֵּב גו' וְאוֹחַב אֶת יַעֲקֹב. אף ששניהם אחים בכל זאת אוהב הקב"ה את יעקב. עתה יבאר שורש אהבת יעקב שלמעלה מהשתלשלות, וענין זה הוא מצד הבחינת

1 דְלוֹתָן וְשׁוֹר הַבֵּר, וְזֶהוּ שֶׁהַלֹּיתָן שׁוֹחֲטוּ לְשׁוֹר הַבֵּר,
 2 דְּעִנְיָן הַשְּׁחִיטָה הוּא כְּמֵאֲמַר רַז"ל⁴¹ אֵין וְשַׁחַט אֶלָּא
 3 וּמִשָּׁךְ, שֶׁהוּא עִנְיָן הַהִמְשָׁכָה וְהַהֲעֵלָאָה מִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת,
 4 וְהִנְנוּ, שֶׁהַנְּשֻׁמוֹת שֶׁהֵם בְּכַחֲנֵת לֹיתָן יַפְעִלוּ גַם בְּהִרְשָׁעִים
 5 לְמִשְׁכָּם וְלַהֲעֵלוֹתָם מִרְשׁוֹת
 6 הַקְּלִפָּה לְרְשׁוֹת הַקְּדֻשָּׁה. וְזֶהוּ
 7 גַם מֵה שֶׁהַשְּׁחִיטָה הִיא
 8 בְּסַנְפִּירֵיו, שֶׁהֵם הַגְּדַפִּין שֶׁ
 9 הַכַּנְפִּיִּים שֹׁשֵׁט בָּהֶם, שֶׁעִנְיָנָם
 10 הוּא אֶהְבָּה וְיִרְאָה שֶׁעַל יָדָם
 11 עוֹלָה לְמַעְלָה⁴² בְּכַחֲנֵת הַלִּוּיתָן הֵן
 12 נִשְׁמָוֹת הַצְּדִיקִים דְּאִצִּילוֹת הַמְּקוֹשְׁרִים
 13 וְדוֹבְקִים תְּמִיד בְּאֻלּוּקִים חַיִּים.
 14 וְהַסְּפִירִים שִׁירַת בָּהֶם בִּים הַגְּדוֹל
 15 עֵינָם אֶהְבְּתוּ וְיִרְאֹתוּ הַנְּקֻרָאִים כַּנְּפִיִּים,
 16 עַל יָדָם מְגַבִּיהַ עֲצָמוֹ מַעֲלָה מַעֲלָה. וְיִשׁ
 17 כּוֹחַ גְּדוֹל בְּסַנְפִּירֵיו לְשׁוֹט בָּהֶם בְּמִים
 18 בְּרַגַע אַחַד כְּמַה פְּרִסְאוֹת, הִנֵּה
 19 הָאֶהְבָּה וְיִרְאָה שֶׁל הַצְּדִיק
 20 הֵם לֹא רַק בְּנוֹגַע לְעַצְמוֹ,
 21 וְלֹא רַק בְּנוֹגַע לְכַחֲנֵת לֹוִיתָן,
 22 מְלִשׁוֹן הַפֶּעַם לְלוֹה גו', דְּקֹאֵי
 23 עַל אֶלֶּה שֶׁמְּחַבְּרִים וְדוֹבְקִים
 24 לְהַצְּדִיק הֵם הַצְּדִיקִים דְּשׁוֹר הַבֵּר
 25 שֶׁעַל יָדֵי דְבֻקוֹתָם בְּצִדִיק דְּאִצִּילוֹת
 26 מְחַבְּרִים גַם הֵם עוֹלְמוֹת וְאֻלּוּקוֹת,
 27 אֶלָּא גַם בְּנוֹגַע לְשׁוֹר הַבֵּר,
 28 בְּדוֹגְרוֹתָיו הַנְּמוּכּוֹת בְּיוֹתֵר וְעַד
 29 מְלִשׁוֹן חוּץ, שְׁסוֹתֵר וּמְנַגֵּד
 30 לְהַצְּדִיק (עִנְיָן הַב' שֶׁבְּפִירוּשׁ
 31 הַשְּׁלִישִׁי בְּשׁוֹר הַבֵּר), וְהִנְנוּ,
 32 שֶׁהָאֶהְבָּה וְיִרְאָה שֶׁל
 33 הַצְּדִיקִים פּוֹעֲלִים גַם עַל
 34 הַרְשָׁעִים הַפּוֹשְׁעִים וּמוֹרְדִים
 35 בְּצְדִיקִים, לְמִשְׁכָּם וְלַהֲעֵלוֹתָם
 36 מִרְשׁוֹת הַקְּלִפָּה לְרְשׁוֹת
 37 הַקְּדֻשָּׁה. וְזֶהוּ מֵה שֶׁלְּעֵתִיד
 38 לְבוֹא יַעֲשֶׂה הַקְּב"ה קִנְיָנָא
 39 לְצְדִיקִים, הִנְנוּ, שִׁירְאָה
 40 לְכָלֶם, הֵן לְצְדִיקִים שֶׁגַם
 41 הַצְּדִיקִים שֶׁבְּכַחֲ שׁוֹר הַבֵּר יַעֲלוּ

לתניא שם (ע' פח ואילך) ב"לקוטי פירושים". וש"נ. (41) חולין ל, ב. וראה מאמרי אדמו"ר הזקן ענינים ע' תי. ועוד.
 (42) ראה תניא פ"מ. תורת חיים שם קנט, ג. (43) זכרי' יג, ב. (44) מלאכי א, ב.

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁלֹמֶעֱלָה מֵהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, פִּי מֵצֵד סֵדֵר הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, הִנֵּה
 2 עֲשׂוּ שְׂרָשׁוֹ מַעֲוֹלָם הַתּוֹהוּ שְׂקָדָם לְתַקּוֹן בְּעוֹלָם הַתּוֹהוּ מֵאִירִים
 3 אֹרוֹת בְּלִי גְבוּל שְׂאִינִם מִצּוֹמְצֻמִּים לִפִּי עֶרֶךְ הַכְּלִי וּמִכִּיּוֹן הַשְּׁכָלִים הַמוֹעֲטִים
 4 שִׁבְעוֹלָם הַתּוֹהוּ אִינִם מִסּוּגָלִים לְהַכִּיל אֹר כֹּה רַב, עַל כֵּן הֵם נִשְׁבָּרִים, וּמִן
 5 הַשְּׁבִירָה מִשְׁתַּלְשֻׁלוֹת גְּבוּרוֹת קִשׁוֹת
 6 בִּיחֹר, וַיַּעֲקֹב שְׂרָשׁוֹ מֵהַתְּקוֹן
 7 הַמְּבַרֵּר אֶת הַתּוֹהוּ⁴⁵ תְּפִקִּידוֹ שֶׁל
 8 יַעֲקֹב לְבַרֵּר וּלְזַכֵּר אֶת עֵינָיו שֶׁל אַחִיו
 9 עֲשׂוֹ, לְנַצַּל תּוֹקֶפֶם הָרַב שֶׁל אֹרוֹת
 10 גְבוּהִים אֵלּוּ, לְצַמְצַמֵּם וּלְהַכְנִיֵּם
 11 בְּכָלִים רַבִּים דְּעוֹלָם הַקְּדוּשָׁה, וְעַל
 12 זֶה נֶאֱמָר⁴⁶ וְיֵלֵאֵם מֵלֵאֵם
 13 יֶאֱמִין, דְּכִשְׁזָה קָם זֶה נֹפֵל
 14 וְכֹי' יַעֲקֹב וְעֲשׂוֹ נִלְחַמִּים זֶה בִּזְוָה עַל
 15 הַבְּכוּרָה וְהַשְּׁלִיטָה. וְעַל בְּחִינָה זֹאת
 16 שֶׁל הַמַּאֲבָק בִּינֵיהֶם לֹא שִׁיף לֹמֵר
 17 הֲלֵא אֲחִי עֲשׂוֹ לַיַּעֲקֹב, דָּאָח
 18 הוּא מְלִשׁוֹן אַחִיו וְחִבּוּר⁴⁷ מֵצֵד
 19 סֵדֵר הַהִשְׁתַּלְשֻׁלוֹת אֵין קִשְׁר וְחִיבּוּר בֵּין
 20 שְׁנֵיהֶם וְאִדְרַבָּה עַל יַעֲקֹב לְבַרֵּר אֶת
 21 אַחִיו, וְלֹא שִׁיף לֹמֵר זֹאת (עֵינִין
 22 יְהוּתָם אַחִים) עַל יַעֲקֹב וְעֲשׂוֹ
 23 כְּפִי שְׁהֵם בְּסֵדֵר הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת
 24 שֶׁאֵזַב עֲבִיעֻמוֹ שֶׁל הַמַּאֲבָק אִירִיכִים הֵם
 25 זֶה לִזְוָה, וְעוֹד שְׁטֵרַם הַבִּירוּר הַגְּמוּר,
 26 וְנִיחָחוֹן הַמְּלַחְמָה, יֵשׁ לְעֲשׂוֹ אִפִּילוֹ
 27 יִתְרוֹן מֵצֵד הַתּוֹקֵף הַעֲצוּם בְּשֵׁרְשׁוֹ
 28 מַעֲוֹלָם הַתּוֹהוּ. וְרַק מֵצֵד בְּחִינָה
 29 שְׁלֹמֶעֱלָה מֵהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת,
 30 לְמַעַלָּה מִתּוֹהוּ וְתַקּוֹן, שִׁיף
 31 לֹמֵר הֲלֵא אֲחִי עֲשׂוֹ לַיַּעֲקֹב
 32 שֶׁבְּחִינָה זֹאת יִשְׁנוּ שִׁוּיוֹן בִּינֵיהֶם כְּמוֹ
 33 שְׁוִיּוֹן בֵּין אַחִים, פִּי בְּחִינָה זֹאת
 34 אִמְרוּ חֲז"ל בְּמִדְרַשׁ אֵינִי יוֹדֵעַ
 35 בְּאִיזָה מְהֵם חֲפִיץ⁴⁸, וְכִמּוֹ
 36 שְׁכַתּוּב⁴⁹ אִם צְדָקָתָהּ מֵהַ תִּתֵּן
 37 לוֹ וְרַבּוֹ פְּשַׁעֶיךָ מֵהַ תַּעֲשֶׂה לוֹ
 38 בְּדִרְגָה זֹאת לְמַעַל מִסֵּדֵר הַהִשְׁתַּלְשֻׁלוֹת
 39 צְדָקַת הַצְּדִיק אֵינָה מוֹסִיפָה שֶׁם כִּשֵּׁם שֶׁרִשְׁעָתָהּ הִרְשַׁע אֵינָה גּוֹרַעַת מֵאוּמָה.

ביאור בדרך אפשר

40 וּמִזָּה מוֹכֵן, שְׁהַפְּכָתָם עַל נְצִיחַת הַמְּלַחְמָה הוּא לֹא מֵצֵד בְּחִינַת
 41 הָאֹרוֹת וְהַגְּלוּיִים (עֲבוּרַת הָאֵדָם), לֹא מְבַעֵי [לא רק] מֵצֵד סֵדֵר
 42 הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, דְּאִדְרַבָּה, שְׁהָרִי אֶקְדָּמִיהָ⁵⁰ לִיצֵר
 43 הָרַע יֵשׁ טַעֲנַת קְדִימָה שֶׁהָרִי יִצֵר הָרַע (בְּחִינַת עֲשׂוֹ שְׁבָאֵדָם – הַגּוֹי אֲשֶׁר
 44 בְּקִרְבְּךָ) מְקַדִּים לְהוֹפִיעַ בְּתוֹדַעַת הָאֵדָם
 45 מִשְׁעָה שְׁנוּלָד וְאֵילוֹ הַיִּצֵר הַטּוֹב כְּנִסֵּס
 46 בְּשִׁלְמוֹת רַק בְּיוֹם הַחֵבֵר מִצּוּחַ],
 47 שְׁתּוֹהוּ קוֹדָם לְתַקּוֹן מֵצֵד סֵדֵר
 48 הַהִשְׁתַּלְשֻׁלוֹת הָרִי תּוֹהוּ קוֹדָם לְתַקּוֹן,
 49 וְאַפְלוֹ מֵצֵד לְמַעַלָּה מִסֵּדֵר
 50 הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, לְמַעַלָּה מִתּוֹהוּ
 51 וְתַקּוֹן, לֹא נִתֵּן לְהַכְרִיעַ בְּמַאֲבָק כִּי
 52 הָרִי שְׁנִיחָהּ שְׂוִים, וְאִם כֵּן,
 53 אֵי אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת עֵינֵין הַנְּצִיחוֹן
 54 בְּמִלְחָמָה. וְעַל זֶה אִמְרוּ
 55 רַז"ל⁵¹ אֶלְמָלָא הַקְּב"ה
 56 עוֹזְרוֹ (לְאֵדָם) אֵינּוּ יָכוֹל לוֹ אֵי
 57 אֶפְשָׁר לְנַצֵּחַ אֶת הַיִּצֵר לְלֹא סִיעוּעַ
 58 מִלְמַעְלָה, שְׁזָהוּ הַעֲזָר וְהַסִּיעוּעַ
 59 מִהַעֲצָמוֹת, וְהֵינּוּ לְפִי
 60 שְׁנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מְשֻׁרְשִׁים
 61 בְּהַעֲצָמוֹת, וְלִכֵּן וְאוֹהֵב אֶת
 62 יַעֲקֹב דְּוָקָא, וְכִמּוֹ שְׁכַתּוּב⁵²
 63 בְּנִים אַתֶּם לְהוֹי' אֱלֹקֵיכֶם,
 64 וְכִידוּעוֹ⁵³ שְׂאָף שְׁהֵבֵן נַעֲשָׂה
 65 מְצִיאוֹת בְּפִנֵי עֲצָמָה, מְכַל
 66 מְקוֹם הָרִי הוּא מְהוּת אַחַת
 67 עִם הָאֵב. וּמֵצֵד כַּח הַעֲצָמוֹת
 68 יָכוֹל לְהִיּוֹת נְצִיחַת הַמְּלַחְמָה
 69 הַכּוּחַ עַל הַנִּיחָחוֹן בְּמַלְחַמְתּוֹ שֶׁל
 70 הַיְהוּדִי כְּגַד יִצְרוּ אֵינּוּ מֵצֵד אֹרוֹת
 71 וְגִלּוּיִם (אִכּוּיּוֹת, כְּשִׁרְוֹנוּתוֹ וְכוּ'),
 72 יְהוּ גְבוּהִים וְנַעֲלִים כְּכֹל שִׁיחִיו, כִּי אִם
 73 מֵצֵד עֲצֵם הַנִּשְׁמָה שְׁבָה מֵאִיר הַקִּשְׁר
 74 הַעֲצָמִי, לְלֹא תְנָאִי, שֶׁל אַהֲבַת הַבּוֹרָא
 75 לַיַּעֲקֹב. כְּרוּגְמַת הַבֵּן, שְׁבַחְתּוֹךְ תּוֹכֵךְ
 76 פְּנִימָה הָרִי הוּא וְאִבּוֹ מְצִיאוֹת אַחַת.
 77 עַתָּה יְבַאֵר מֵהִי הַדְּרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ אֶת כּוּחַ הַעֲצָמוֹת לְסִיעוּעַ לַיְהוּדִי לְנַצֵּחַ בְּמַלְחַמַת
 78 הַיִּצֵר.

(45) ראה ל"ת להאריז"ל ס"פ וישלח. תו"א וישלח כד, סע"א ואילך. תו"ח שם קנג, ב ואילך. ובכ"מ. (46) תולדות כה, כג ובפרש"י (ממגילה ו, סע"א). וראה תניא פ"ט (יג, סע"ב ואילך). פיי"ג (יח, ב). ובכ"מ. (47) ראה לקו"ת ר"פ בהר (לח, סע"ג). ובכ"מ. (48) ראה ב"ר פ"ב, ה. (49) איוב לה, ו"ז (בשינוי הסדר). (50) ראה זח"א ר"פ וישב (קעט, ב). (51) סוכה נב, ב. (52) פ' ראה יד, א. (53) ראה לקו"ת בלק עג, א. שה"ש ו, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 והנה המִשְׁכַּת פַּח הַעֲצָמוֹת היא על יְדֵי קִבְלַת על מַלְכוּת
 2 שְׁמַיִם⁵⁴, בְּמֵאמְרֵי⁵⁵ לְעוֹלָם יִקְבַּל אָדָם עָלָיו על מַלְכוּת
 3 שְׁמַיִם תְּחִלָּה וְאַחַר כֵּן יִקְבַּל עָלָיו על מִצְוֹת קִבְלַת עוֹל מַלְכוּת
 4 שְׁמַיִם הֵינָה הַמִּנְיָע לְקוּיִם כֻּל הַמִּצְוֹת, כְּדוֹגְמַת מֶלֶךְ בְּשֵׁר וּדָם שֶׁרָק כִּאֲשֶׁר
 5 מִקְבָּלִים אֶת עוֹל מַלְכוּתוֹ וּבִטְלִים
 6 לְרִצּוֹנוֹ אִזִּי מְקִימִים גּוֹרוֹתָיו דְּהֵנָּה,
 7 עֲנִין תּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּסִפְרוֹת
 8 הוּא בְּחִינַת ז"א וּמַלְכוּת⁵⁶
 9 עֲנִין הַמִּצְוֹת הוּא בְּחִינַת סִפְרוֹת
 10 הַמַּלְכוּת שֶׁעַל יְדֵי מְתֻקִּים צִוּיֵי הַמֶּלֶךְ,
 11 וְתוֹרָה שֶׁהִיא יוֹתֵר נְעִילִת, גְּדוֹל תַּלְמוּד
 12 שֶׁמְבִיא לְיַד מַעֲשֵׂה, עֵינָה בְּחִינַת ז"א
 13 [=מִדּוֹת דְּאֶצִּילוֹת], אִו לְמַעֲלָה יוֹתֵר
 14 הַכְּמָה סְתִימָאָה וְאִרְיָךְ
 15 אֲנִפִין⁵⁷, דְּכָל זֶה הוּא סֵדֵר
 16 הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת, וְעֲנִין עַל מִצְוֹת הוּא לְמַעֲלָה
 17 אָף שֶׁהוּא לְמַעֲלָה
 18 מֵהַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת, אֲבָל עֲדִין הֵרִי
 19 זֶה בְּחִינַת אִוֹרוֹת וְגִלוּיִים שֶׁהִרִי
 20 קֶשֶׁר לְגוֹרוֹת וְצִוּיֵי הַמֶּלֶךְ אֵךְ עֲדִין
 21 לֹא לְמֶלֶךְ עֲצֻמוֹ. אֲבָל עֲנִין עַל
 22 מַלְכוּת שְׁמַיִם הוּא בְּהַעֲצָמוֹת
 23 עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיִם הוּא שֶׁמִּבְטֵל עֲצֻמוֹ
 24 לְעַצֵּם הַמֶּלֶךְ טֵרֵם שֶׁמְגַלָּה אֶת רִצּוֹנוֹ
 25 דְּשְׁמַיִם הֵם מְקִיפִים, בְּחִינַת
 26 סוֹכֵב כָּל עֲלָמִין, וְעַל מַלְכוּת
 27 שְׁמַיִם הוּא בְּבְחִינַת הַעֲצָמוֹת
 28 שְׁלֵמָה גַם מְסוֹכֵב כָּל
 29 עֲלָמִין, וְהֵינּוּ, שְׁדוּקָא עַל
 30 יְדֵי קִבְלַת עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם
 31 מְמַשְׁכִּים בְּחִינַת הַעֲצָמוֹת
 32 קִבְלַת עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיִם הִיא נְקוּדַת
 33 הַקֶּשֶׁר הַעֲצֻמִּי שֶׁבְּעַצֵּם נִשְׁמַת הַיְהוּדִי,
 34 נְקוּדָה הַמוֹפְשֵׁט מִכֵּל גִּילּוּי, אֶפִּילוֹ
 35 מְצִוּיֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁהֵם כִּבְר הַתְּפִשְׁטוֹת
 36 וְגִילּוּי רִצּוֹנוֹ וְלֹא עֲצֻמוֹתוֹ, וְרַק בְּקִבְלַת
 37 עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיִם נִמְשָׁךְ כּוּחַ הַעֲצָמוֹת
 38 מִמֶּשׁ שֶׁרָק עַל יְדֵי הוּא הַעוֹר בְּנִיצוּחַ
 39 הַמַּלְחָמָה. וְהַעֲנִין בְּנֵה, דְּהֵנָּה,

מְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֲרָי⁵⁸ שֶׁגַם בְּאוֹר אֵין סוֹף שְׁלִפְנֵי הַעֲצָמוֹת
 יֵשׁ בְּחִינַת מַלְכוּת דְּמַלְכוּת דְּאֵין סוֹף, שְׁבִמְדִרְיָנָה זֶה הֵינָה
 הַעֲצָמוֹת הַגַּם שֶׁמְדוּבֵר בְּאוֹר אֵין סוֹף שְׁלִפְנֵי הַעֲצָמוֹת כִּכֵּל זֹאת כִּבְר
 בְּמַדְרָגָה זֶה קוּיִם צִמְצוּם וְיִרְדָּה בְּמֶלֶךְ עֲצֻמוֹ לְהִיטֵל לוֹ רִצּוֹן לְמַלְכוּת. וְכֵן
 גּוֹפֵא יֵשׁנוּ בְּחִינַת הַמַּלְכוּת,
 וּבְחִינַת כְּתָר מַלְכוּת, שֶׁהוּא
 הַרְצוֹן לְמַלְכוּת. אֲמָנָם,
 נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מְשֻׁרְשִׁים
 בְּהַעֲצָמוֹת שְׁלֵמָה גַם
 מִבְּחִינַת כְּתָר מַלְכוּת לְמַעֲלָה
 מִבְּחִי הַרְצוֹן, וְכֵן מְבֹאָר⁵⁹ בְּמִי
 נִמְלָךְ בְּנִשְׁמוֹתֵיהֶן שֶׁל
 צְדִיקִים, וְהֵינּוּ, שְׁנִשְׁמוֹת
 יִשְׂרָאֵל שְׁמַעַד עֵצֶם הַנִּשְׁמָה שֶׁכֵּל
 אַחַד וְאַחַת הֵם הַצְּדִיקִים, כְּמוֹ
 שְׁכַתוֹב⁶⁰ וְעַמּוּן כְּלָם צְדִיקִים,
 הֵנָּה עַל יְדֵם הֵינָה הַחֲלֵט
 הַרְצוֹן לְמַלְכוּת הַחֲלֵטָה עֲצֻמִּית
 לְמַלְכוּת עוֹד לְמַעֲלָה מִבְּחִינַת הַגִּילּוּי
 לְעֲצֻמוֹ, כְּכִיכּוֹל עוֹד לְפָנָי שְׁנוּדַע לְמֶלֶךְ
 עֲצֻמוֹ רִצּוֹנוֹ לְמַלְכוּת, וּמִזֵּה מוֹבָן
 שֶׁהֵם (נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל) לְמַעֲלָה גַם
 מִבְּחִינַת הַרְצוֹן לְמַלְכוּת
 שְׁנִשְׁמוֹת עַל יְדֵם שֶׁהִרִי הֵם הַסִּיכָה
 וְהַגּוֹרֵם לְעִין הַחֲלֵט הַרְצוֹן לְמַלְכוּת.
 וְהַמִּשְׁכַּת בְּחִינָה זֶה הִיא עַל
 יְדֵי קִבְלַת עַל דּוּקָא, בְּמִבְּוֹאָר
 בְּמֵאמְרֵי רֵאשׁ הַשָּׁנָה⁶¹ בְּעִנִּין
 הַכְּתָרָה הַמְלָךְ, שֶׁהַכְּתָרָה
 בָּאָה לֹא עַל יְדֵי הַשָּׁגָה וְלֹא
 עַל יְדֵי הַרְגֵשׁ (אוֹרוֹת וְגִילּוּיִים),
 אֲלָא עַל יְדֵי בְטוּל הָעַם
 דּוּקָא, שְׁבִיזָה דּוּקָא מְעוֹרְרִים
 אֶת הַרְצוֹן לְמַלְכוּת, וְהֵינּוּ
 לְפִי שֶׁהַבְטוּל מְגִיעַ בְּהַעֲצָמוֹת

וְהֵנָּה הַמִּשְׁכַּת פַּח הַעֲצָמוֹת היא על יְדֵי קִבְלַת
 עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם⁵⁴, בְּמֵאמְרֵי⁵⁵ לְעוֹלָם
 יִקְבַּל אָדָם עָלָיו עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם תְּחִלָּה
 וְאַחַר כֵּן יִקְבַּל עָלָיו עַל מִצְוֹת קִבְלַת עוֹל
 מַלְכוּת שְׁמַיִם הֵינָה הַמִּנְיָע לְקוּיִם כֻּל
 הַמִּצְוֹת, כְּדוֹגְמַת מֶלֶךְ בְּשֵׁר וּדָם שֶׁרָק
 כִּאֲשֶׁר מִקְבָּלִים אֶת עוֹל מַלְכוּתוֹ וּבִטְלִים
 לְרִצּוֹנוֹ אִזִּי מְקִימִים גּוֹרוֹתָיו דְּהֵנָּה,
 עֲנִין תּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּסִפְרוֹת הוּא
 בְּחִינַת ז"א וּמַלְכוּת⁵⁶ עֲנִין הַמִּצְוֹת
 הוּא בְּחִינַת סִפְרוֹת הַמַּלְכוּת שֶׁעַל
 יְדֵי מְתֻקִּים צִוּיֵי הַמֶּלֶךְ, וְתוֹרָה שֶׁהִיא
 יוֹתֵר נְעִילִת, גְּדוֹל תַּלְמוּד שֶׁמְבִיא
 לְיַד מַעֲשֵׂה, עֵינָה בְּחִינַת ז"א
 [=מִדּוֹת דְּאֶצִּילוֹת], אִו לְמַעֲלָה יוֹתֵר
 הַכְּמָה סְתִימָאָה וְאִרְיָךְ אֲנִפִין⁵⁷,
 דְּכָל זֶה הוּא סֵדֵר הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת,
 וְעֲנִין עַל מִצְוֹת הוּא לְמַעֲלָה אֲבָל
 עֲדִין הֵרִי זֶה בְּחִינַת אִוֹרוֹת וְגִלוּיִים
 שֶׁהִרִי עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם הוּא שְׁלֵמָה
 גַם מְסוֹכֵב כָּל עֲלָמִין, וְעַל מַלְכוּת
 שְׁמַיִם הֵם מְקִיפִים, בְּחִינַת סוֹכֵב כָּל
 עֲלָמִין, וְהֵינּוּ, שְׁדוּקָא עַל מִצְוֹת
 הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת, אֲבָל עֲנִין עַל מִצְוֹת
 הוּא לְמַעֲלָה מֵהַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת, אֲבָל
 עֲדִין הֵרִי זֶה בְּחִינַת אִוֹרוֹת וְגִלוּיִים
 שֶׁהִרִי קֶשֶׁר לְגוֹרוֹת וְצִוּיֵי הַמֶּלֶךְ
 אֵךְ עֲדִין לֹא לְמֶלֶךְ עֲצֻמוֹ. אֲבָל
 עֲנִין עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם הוּא בְּהַעֲצָמוֹת
 עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיִם הוּא שֶׁמִּבְטֵל עֲצֻמוֹ
 לְעַצֵּם הַמֶּלֶךְ טֵרֵם שֶׁמְגַלָּה אֶת רִצּוֹנוֹ
 דְּשְׁמַיִם הֵם מְקִיפִים, בְּחִינַת סוֹכֵב
 כָּל עֲלָמִין, וְעַל מַלְכוּת שְׁמַיִם הוּא
 בְּבְחִינַת הַעֲצָמוֹת שְׁלֵמָה גַם מְסוֹכֵב
 כָּל עֲלָמִין, וְהֵינּוּ, שְׁדוּקָא עַל יְדֵי
 קִבְלַת עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם מְמַשְׁכִּים
 בְּחִינַת הַעֲצָמוֹת קִבְלַת עוֹל מַלְכוּת
 שְׁמַיִם הִיא נְקוּדַת הַקֶּשֶׁר הַעֲצֻמִּי
 שֶׁבְּעַצֵּם נִשְׁמַת הַיְהוּדִי, נְקוּדָה
 הַמוֹפְשֵׁט מִכֵּל גִּילּוּי, אֶפִּילוֹ מְצִוּיֵי
 הַמֶּלֶךְ שֶׁהֵם כִּבְר הַתְּפִשְׁטוֹת וְגִילּוּי
 רִצּוֹנוֹ וְלֹא עֲצֻמוֹתוֹ, וְרַק בְּקִבְלַת עוֹל
 מַלְכוּת שְׁמַיִם נִמְשָׁךְ כּוּחַ הַעֲצָמוֹת
 מִמֶּשׁ שֶׁרָק עַל יְדֵי הוּא הַעוֹר בְּנִיצוּחַ
 הַמַּלְחָמָה. וְהַעֲנִין בְּנֵה, דְּהֵנָּה,

(54) ראה סה"מ תרס"ד ע' קפא. תרצ"א ע' רחצ ואילך. (55) ברכות רפ"ב. (56) ראה לקו"ת שלח מו, א. ובכ"מ. (57) ראה לקו"ת במדבר יד, ג. שה"ש כג, א. (58) ראה סה"מ שבהערה 53. תר"ס ע' ה ואילך. עזר"ת ע' ד ואילך. ועוד. (59) רות רבה פ"ב, ג (בשינוי לשון קצת). (60) ישע"י ס, כא. (61) המשך ר"ה תש"ט פ"י – קונטרס ראש השנה שנה זו (ולאח"ז נדפס בסה"מ תש"ט ע' טו).

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁלֹמֶעֱלָה מֵהֶרְצוֹן, וְלִכְן הָרִי זֶה מְעוֹרָר אֶת הֶרְצוֹן בַּמָּאֹרִי
 2 ראש השנה מבואר ענין עבודת בנין המלכות שבראש השנה. שעל ידי קבלת
 3 עול מלכות שמים (שענינו ביטול מוחלט) מגיע היהודי למקורו ושרשו, היא
 4 דבקוה העצמית בעצמות המלך עוד קודם שנמשך לגילוי. ורק בהגיע היהודי
 5 לדרגה זו שבעצמות שלמעלה מהרצון
 6 למלוך בחי' 'במי נמלך בנשמותיהם'
 7 של צדיקים, אזי מעורר הרבר רצון
 8 חדש במלך ונמשכת חיות חדשה על
 9 מנת להחיות את העולמות לשנה
 10 החדשה. וְזֶהוּ לְעוֹלָם יִקָּבֵל
 11 אֲדָם עָלָיו עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם
 12 תְּחִילָה, פִּינּוֹן שֶׁהַקְּבֵלָת עַל
 13 שֵׁל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מֵגִיעַ
 14 בְּהֶעֱצָמוֹת, וּמִשָּׁם הוּא הַכֹּחַ
 15 עַל נִצּוּחַ הַמְּלַחְמָה.
 16 וּבָזֶה יוֹכֵן מַה שְׁפָתוֹב בְּמִדְרָשׁ
 17 שֶׁלְעֵתִיד לְבוֹא הַקְּב"ה עוֹשֶׂה
 18 קְנִינָא לְצַדִּיקִים. דְּהֵנָּה
 19 נִתְבָּאֵר לְעֵילִי⁶² שֶׁלְעֵתִיד יִהְיֶה
 20 גְלוּי הֶעֱצָמוֹת, דְּזֵהוּ מַה
 21 שְׁפָתוֹב⁶³ וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד
 22 אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ גוֹ' לֹאמַר דְּעוֹ
 23 אֶת הַרְוִי' פִּי כֹלָם יִדְעוּ אוֹתִי
 24 גוֹ', הִינּוּ שִׁיְהִיָּה גְלוּי
 25 הֶעֱצָמוֹת, שְׁהוּא לְמַעְלָה
 26 מִשָּׁם הַרְוִי' (שְׁמוֹ) וְגַם לְמַעְלָה
 27 מֵהַרְוִי' עֲצָמוֹ (הוּא), וְהוּא עֲנִיָּן
 28 (עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם הָיָה)
 29 הוּא וְשָׁמוּ בְּלִבְד⁶⁴, וּבִבְחִינַת
 30 שָׁמוֹ יֵשׁ ב' בְּחִינּוֹת, הַגְּלוּי
 31 לְעֲצָמוֹ וְהַגְּלוּי כְּמוֹ שֶׁשִּׁיף
 32 לְעוֹלָמוֹת⁶⁵ בַּמָּאֹר חוֹלֵל זֶה יִשְׁנֵם
 33 בְּכַלּוֹת שְׁתֵּי דְרוֹגוֹת א. בחי' 'הוּא' –
 34 'עצם האור' שלמעלה מבחי' גילוי
 35 והוא בעולם, היינו העלם שלמעלה
 36 ממקור לגילוי כי אם בבחינת העלם
 37 בעצם. ב. 'שמו' - ענין השם הוא
 38 בחינת גילוי האור בעצמותו, ובגילוי
 39 זה עצמו ישנן שתי מדרגות: א. כמו
 40 שהגילוי לעצמו. ב. הגילוי השייך אל

ביאור בדרך אפשר

העולמות, אֲפֹר לְעֵתִיד יִהְיֶה גְלוּי הֶעֱצָמוֹת שֶׁלְמַעְלָה מִבְּחִינַת
 שָׁמוֹ וְגַם לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הוּא. וְגְלוּי זֶה יִהְיֶה לְכֹלָם
 בְּשָׁוֶה, וְהִינּוּ, דָּאֵף שָׁגַם אֲזִי יִהְיוּ חִלּוּקֵי מִדְרִיגוֹת, הָרִי זֶה
 רַק מִצַּד הַהִשְׁגָּה שֶׁהִיא בְּשָׁם הַרְוִי' הַשְּׁנֵה בַעֲצָמוֹתוֹ
 הַשִּׁיךְ אֶל הָעוֹלָמוֹת, אוֹ לְמַעְלָה מִזֶּה
 בַעֲנֵן הַגְּלוּי לְעֲצָמוֹ, אֲבָל בְּבְחִינַת
 הֶעֱצָמוֹת שֶׁלְמַעְלָה מִשָּׁם
 הַרְוִי', אוֹתִי, לֹא יִהְיוּ חִלּוּקֵי
 מִדְרִיגוֹת, אֲלֵא כֹלָם יִדְעוּ
 אוֹתִי, שֶׁאֲצֵל כֹּלָם בְּשָׁוֶה
 יִהְיֶה הָעֲנִיָּן דִּידְעוּ אוֹתִי,
 שְׁהוּא עֲנִיָּן הַתְּקַשְׁרוֹת
 הַנִּשְׁמָה עִם הֶעֱצָמוֹת (דְּמָה)
 שְׁפָתוֹב יִדְעוּ כָּאֵן אֵינִן הַפְּנִיָּה
 לִידִיעָה וְהַשְׁגָּה, (אֲרוֹת וְגִלּוּיִים)
 אֲלֵא לִידִיעָה וְהַתְּקַשְׁרוֹת
 עֲצָמוֹת⁶⁶. וְכִיּוֹן שֶׁלְעֵתִיד
 לְבוֹא יִהְיֶה גְלוּי הֶעֱצָמוֹת,
 לָכֵן יִהְיֶה אֲזִי עֲנִיָּן הַקְּנִינָא
 הַעוֹנֵג בְּרֵאִיִּת נִצּוּחַן הַמְּלַחְמָה, פִּינּוֹן
 שֶׁאֲזִי יִתְגַּלֶּה עֲנִיָּן הַנִּצּוּחַן
 שְׁבִכַח הֶעֱצָמוֹת. דְּהֵנָּה
 נִתְבָּאֵר לְעֵילִי שֶׁאֲלֵמָלָא
 הַקְּב"ה עוֹזְרוֹ, שְׁזֵהוּ הָעוֹר
 שֶׁמִּצַּד הֶעֱצָמוֹת, אֵינּוּ יְכוּל
 לוֹ, וְהִינּוּ, לְפִי שֶׁהַמְּלַחְמָה
 דְּשׁוֹר הִבֵּר שְׁלוּחִם בְּקִרְנֵי
 נִגְדַּת הַלּוֹיִתָּן הִיא מְלַחְמָה
 קָשָׁה בְּמֵאֹד, שֶׁהָרִי שׁוֹר הִבֵּר
 נִקְרָא בְּהַמּוֹת בְּהַרְרֵי אֶלְף⁶⁷,
 וְיֵשׁ בָּזֶה ב' פְּרוּשִׁים⁶⁸ שֶׁלֹּפִי כֹל
 אֶחָד מֵהֶם יִתֵּן לְשַׁעַר אֶפְסֵי קִצְהוֹ שֶׁל
 כּוּחוֹ וְתוֹקְפוֹ הַעֲצוּמִים, הָא',
 וְכִיּוֹן שֶׁלְעֵתִיד לְבוֹא יִהְיֶה גְלוּי הֶעֱצָמוֹת, לָכֵן יִהְיֶה אֲזִי עֲנִיָּן הַקְּנִינָא, פִּינּוֹן
 שֶׁאֲזִי יִתְגַּלֶּה עֲנִיָּן הַנִּצּוּחַן שְׁבִכַח הֶעֱצָמוֹת. דְּהֵנָּה נִתְבָּאֵר לְעֵילִי שֶׁאֲלֵמָלָא
 הַקְּב"ה עוֹזְרוֹ, שְׁזֵהוּ הָעוֹר שֶׁמִּצַּד הֶעֱצָמוֹת, אֵינּוּ יְכוּל לוֹ, וְהִינּוּ, לְפִי
 שֶׁהַמְּלַחְמָה דְּשׁוֹר הִבֵּר שְׁלוּחִם בְּקִרְנֵי נִגְדַּת הַלּוֹיִתָּן הִיא מְלַחְמָה קָשָׁה בְּמֵאֹד,
 שֶׁהָרִי שׁוֹר הִבֵּר נִקְרָא בְּהַמּוֹת בְּהַרְרֵי אֶלְף⁶⁷, וְיֵשׁ בָּזֶה ב' פְּרוּשִׁים⁶⁸, הָא',

(62) בד"ה כימי צאתך דאחרון של פסח (סה"מ תשי"ב ע' רסג ואילך). (63) ירמ"א לא, לג. (64) פרקי ד"ר א"פ פ"ג. (65) המשך תע"ב ח"ב ס"ע א"כג. ועוד. (66) ראה תניא ספ"ג. פמ"ב (נט, סע"א ואילך). (67) תהלים נ, י. ראה תרגום יונתן עה"פ. ב"ב עז, ב. לקו"ת ריש פרשתנו. (68) ראה מפרשים עה"פ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שאוכל בכל יום בהמות שבאלף הרים, והב', שאוכל את
 2 העשב שבאלף הרים, ולכן המלחמה עמו היא מלחמה
 3 קשה ביותר, וצריך להיות עזר וסייע בכח העצמות דוקא
 4 וזהו שלעתיד לבוא יעשה הקב"ה קנייניא דליתן ושור הבר היינו שיראה לכל
 5 הנשמות דשור הבר, צדיקים, בינונים
 6 ורשעים, מהותה של מלחמת הצדיקים
 7 והרשעים – עד כמה קשה היא במאוד,
 8 ושאלמלא העזר והסיוע בכוח
 9 העצמות, לא היה בכוח הצדיקים
 10 לעמוד כנגד הדינים הקשים דשור הבר.
 11 ומוכן, שאין הפנה שענין
 12 זה נעשה בכח העצמות ללא
 13 עבודה, שהרי בודאי צריך
 14 להיות עבודה ויגיעה דוקא
 15 נדרשת יגיעת האדם בכוחות עצמו,
 16 אלא שלשם נצחון המלחמה זקוק הוא
 17 לעזר והסיוע מלמעלה, וכידוע
 18 הפתגם שאצל חסידים אין
 19 מקום (עם איז ניט
 20 אנגענומען) לענין של בדרך
 21 ממילא⁶⁹ העבודה צריכה להיות
 22 באופן של השתדלות ויגיעה ולא
 23 שיראת שמים תגיע ממילא, אלא
 24 שמצד קושי המלחמה הנה
 25 גם לאחר פל העבודה
 26 והיגיעה אי אפשר להיות
 27 הנצחון כנגד תוקף תגבורת הרע
 28 בשלימות אלא בכח העצמות
 29 דוקא. וזהו שענין הקנייניא
 30 הוא לעתיד לבוא, דעקשיו
 31 שהעזר והסיוע בכוח העצמות
 32 הוא בהעלם, הנה מצד קושי
 33 המלחמה אי אפשר לדע מי
 34 ינצח שעל זה נאמר ו'לאום מלאום
 35 יאמץ, שכשזה קם זה נופל וכשזה קם
 36 וכר, וכידוע שבזמן הזה הנה
 37 כל הענינים של עבודת הנשמות
 38 לחבר עולמות ואלוקות הם באופן
 39 שנתוסף אורות באצילות
 40 ומנותחם האורות למעלה כבכופסה ורק
 41 לעתיד לבוא יבוא אל הגילוי בפועל,
 42 אכל בעולם הזה כל זמן משך

הגלות עדין אין הנצחון בפועל, ודוקא לעתיד לבוא שאז
 יהיה גלוי העצמות, יהיה הנצחון בפועל, ואז יהיה גם
 בחינת השחוק והתענוג למעלה ולמטה בשלימות. (כמאמר רז"ל⁷⁰
 מיום שחרב בית המקדש אין שחוק כו'), שהוא ענין
 התענוג שמצד נצחון
 המלחמה בפועל לעתיד לבוא
 יעביר הקב"ה מן הארץ את הרע הגס
 ביותר שאין לו בירור ותיקון מצד
 עבודת האדם, כמאמר חז"ל שלעתיד
 לבוא הקב"ה ישחוט את היצר הרע.
 שכל מה שהיה ניתן לבירור, נתברר על
 ידי עבודת הצדיקים כל זמן משך
 הגלות, אמנם שלימות נצחון הלויתן
 על שור הבר יהיה רק לעתיד לבוא
 כאשר יתגלה כוח העצמות בפועל
 בעולם הזה.

ה) ועוד ענין בזה, שעל ידי
 הנצחון דליתן ושחוטו
 לשור הבר בסניפיריו, דהיינו,
 שעל ידי האהבה ויראה של
 הצדיקים שהם בבחינת נוני
 ימא, מושכים ומעלים גם
 בחינת שור הבר לקדשה
 (כנ"ל), הנה על ידי זה
 נעשית עליה גם אצל
 הצדיקים שהם בבחינת
 לויטן, והינו, שכפאשר
 הצדיקים פועלים עליה
 בהרשעים, הנה על ידי זה
 מתעלים גם הם שנעשה בהם רב
 טוב על דרך המבואר בחסידות על
 הפסוק 'סו ורוכבו רמה בים'. הגם
 שהסוס מצד עצמו גס מאוד וזקוק
 לרוכב על מנת להנהיגו, מכל מקום
 בכוחו הרב מביא הוא את הרוכב
 למקומות מרוחקים ביותר שלא היה
 כלל ביכולת האדם להגיע אליהם.
 ועל דרך הידוע בענין ירידת
 הנשמה למטה, שאף
 שהנשמה עצמה אינה צריכה
 תקון, ולא ירדה בשביל
 עצמה, אלא בשביל לברר

(69) ראה ספר השיחות תש"ב ע' 119. ועוד. (70) ע"ז שם. וראה ברכות לא, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אַתְּ הַגּוֹף וְנַפְשׁ הַבְּהֵמָה⁷¹, מִכָּל מְקוֹם, הָרִי יִרְדֶּה וְזו צוֹרֵךְ עֲלֶיהָ
 2 הַיָּא מְכִינן שְׁעַל יְדֵי הָעֵבֹדָה שֶׁל הַבִּיּוּרִים כִּאֵן בְּעוֹלָם הַגִּשְׁמִי נַעֲשִׂית
 3 עֲלֶיהָ גַם לְהַנְשָׁמָה⁷² שְׁמַתְעֵלָה לְמַעֲלָה מִמְדוּרְגָתָה קוֹדֵם הִירִידָה.
 4 וְכִמּוֹ פֶּן בְּנוֹגֵעַ לְפַעֲלַת הַצְּדִיקִים בְּרִשְׁעִים, שְׁעַל יְדֵי זֶה
 5 מִתְעַלִּים גַּם הַצְּדִיקִים עֲצָמָם.
 6 וְזֶה גַם מֵאֲמָר רַז"ל⁷³ עַל רַב
 7 נַחֲמַן שְׁחֹזַר בּוּ מִהִכְרַעְתּוֹ הַקּוֹדֶמֶת
 8 וְנִמְנַק זֹאת בְּכֵן דָּלָא אֲכָלִי
 9 בְּשָׂרָא דְתוֹרָא] = מִשׁוּם שְׁלֵא
 10 אֲכַלְתִּי בִשְׂר שׁוֹר, לִכֵּן לֹא אִמְרַתִּי כֵךְ
 11 [אִמְשׁ] מִפְּרֵשׁ רִשׁ"י מִלִּים אִלוּ לֹא
 12 דְקִדְקִיתִי טַעֲמֹו שְׁל דְבָר, ⁷⁴
 13 וְהִיִּינוּ, שְׁדוֹקָא עַל יְדֵי בְּשָׂרָא
 14 דְתוֹרָא (לֹא בְּשָׂרָא דְכוּרָא,
 15 בְּשָׂר דְג, אֲלֵא דְוֹקָא בְּשָׂר
 9
- 1 וְנַפְשׁ הַבְּהֵמָה⁷¹, מִכָּל מְקוֹם, עַל יְדֵי הָעֵבֹדָה
 2 נַעֲשִׂית עֲלֶיהָ גַם לְהַנְשָׁמָה⁷². וְכִמּוֹ פֶּן בְּנוֹגֵעַ
 3 לְפַעֲלַת הַצְּדִיקִים בְּרִשְׁעִים, שְׁעַל יְדֵי זֶה מִתְעַלִּים גַּם הַצְּדִיקִים עֲצָמָם. וְזֶה
 4 גַם מֵאֲמָר רַז"ל⁷³ דָּלָא אֲכָלִי בְּשָׂרָא דְתוֹרָא לֹא דְקִדְקִיתִי טַעֲמֹו שְׁל דְבָר, וְהִיִּינוּ,
 5 שְׁדוֹקָא עַל יְדֵי בְּשָׂרָא דְתוֹרָא (לֹא בְּשָׂרָא דְכוּרָא, בְּשָׂר דְג, אֲלֵא דְוֹקָא בְּשָׂר
 6 (שׁוֹר), שְׁהוּא עֲנִינן הַבְּרֹר דְשׁוֹר הַבָּר, נַעֲשִׂה הַדְּקִדּוּק בְּטַעֲמֹו שְׁל דְבָר, שְׁהוּא
 7 עֲנִינן גְּלוֹי טַעֲמִי תוֹרָה שְׁיִתְגַּלּוּ לְעֵתִיד⁷⁴, שְׁאָז יִהְיֶה גַם עֲנִינן הַשְּׁחֹק⁷⁵, וְכַנ"ל
 8 שְׁאָז יִהְיֶה גְּלוֹי הָעֲצָמוֹת, וְתִהְיֶה הַתְּקַשְׁרוֹת הַנְּשָׁמָה בְּעֲצָמוֹת אֵינן סוֹף
 9 בְּרוּף הוּא.

(71) תניא פל"ז (מח, ב). (72) לקו"ת ראה כט, א. ועוד. (73) ב"ק עב, א ובפרש"י. (74) ראה פרש"י ש"ש א, ב. לקו"ת צו יז, א. ועוד. (75) חסר קצת (המור"ל).

המשך ביאור למס' סוטה ליום שישי עמ' ב

- 1 'עפר' וְכִי עֵפֶר הוּא, וְהֵלֵא אֲפֶר הוּא, אֵלֵא שְׁיִנָּה הַבְּתוּב
 2 בְּמִשְׁמַעוֹ וְכַתּוּב עֵפֶר בְּמִקּוֹם אֶפֶר, לְרִזֵּן הִיִּמְנוּ - כּוּדִי שְׁנִלְמוּד פְּרַה
 3 אֲדוּמָה מִסוּטָה בְּגוֹרָה שְׁוּה, נֵאֲמָר כָּאן - בִּאֶפֶר פְּרַה אֲדוּמָה
 4 'עֵפֶר', וְנֵאֲמָר לְהִלָּן - לְגַבִּי סוּטָה 'עֵפֶר', מַה לְהִלָּן - לְגַבִּי סוּטָה,
 5 צִרִיךְ שִׁיתֵן עֵפֶר עַל גְּבִי מִים - וְלֹא מִים עַל הָעֵפֶר, אִף כָּאן -
 6 בִּאֶפֶר פְּרַה אֲדוּמָה צִרִיךְ שִׁיתֵן הָעֵפֶר עַל גְּבִי מִים. וּמֵאוּתָה גּוֹרָה
 7 שׁוּה נִלְמוּד גַּם דִּין סוּטָה מִדִּין אֶפֶר פְּרַה אֲדוּמָה, וְמַה כָּאן - בִּאֶפֶר
 8 פְּרַה אֲדוּמָה, אֵינן דִּין זֶה לְעִיכּוּבָא, אֵלֵא אִם הַקְּדִים אֵת הָעֵפֶר לְמִים
 9 בְּשָׂר, אִף לְהִלָּן - לְגַבִּי סוּטָה, אִם הַקְּדִים אֵת הָעֵפֶר לְמִים, בְּדִיעֵבֶד
 10 בְּשָׂר. שׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָא, וְהָתֵם - בִּאֶפֶר פְּרַה, מִנְּלָן שֵׁאִם הַקְּדִים אֵת
 11 הָאֶפֶר לְמִים בְּדִיעֵבֶד כִּשְׂר. וּמִישְׁבַּת, תְּרִי קְרָאִי פְּתִיבִי בְּפֶרַה אֲדוּמָה
 12 שְׁלִכְאוּרָה סוֹתֵרִים זֶה אֵת זֶה, פְּתִיבִי 'וְנֹתֵן עֲלֵיו מִים חַיִּים', אֲלֵמָא
 13 - מִשְׁמַע שְׁנוֹתֵן אֵת הָאֶפֶר בְּרִישָׁא וְעֲלִיו נוֹתֵן אֵת הַמִּים, וְכִרְתִּיב
 14 'מִים חַיִּים אֵל כְּלִי, אֲלֵמָא - מִשְׁמַע שְׁנוֹתֵן אֵת הַמִּים בְּרִישָׁא אֵל
 15 הַכְּלִי, וְאֵינן דְּבַר בְּכִלִּי הַחוּצָה בֵּין הַמִּים לְכִלִּי בִשְׁעַת נִתְיַנְתֵּם. הָא
 16 בְּיַצֵּד מִקְיָיִם אֵת שְׁתֵּי הַמִּשְׁמַעוּיּוֹת הַלָּלוּ, אִם רָצָה לִיתֵן תְּחִילָה
 17 זֶה - הַמִּים נוֹתֵן, וְאִם רָצָה לִיתֵן תְּחִילָה זֶה - הָאֶפֶר, נוֹתֵן וְכִשְׂר.
 18 אֵלֵא שְׁלוּמֵדִים בְּגוֹרָה שׁוּה מִסוּטָה שְׁלִכְתְּחִילָה יִתֵּן אֵת הַמִּים וְעֲלִיו
 19 יִתֵּן אֵת הָאֶפֶר. מִבֵּאֲרַת הַגְּמָרָא, וְרַבְּנָן הַסּוֹבְרִים לְגַבִּי מִי סוּטָה שֵׁאִף
- 20 בְּדִיעֵבֶד אִם הַקְּדִים לִיתֵן עֵפֶר לְמִים פְּסוּל, סוֹבְרִים שְׁגַם לְגַבִּי אֶפֶר
 21 פְּרַה אֲדוּמָה הִדִּין כֵּן. וּמִיִּשְׁבִּים אֵת סִתִּירַת הַפְּסוּקִים בְּאוּפֵן זֶה, שְׁמָה
 22 שְׁנֵאֲמַר 'וְנֹתֵן מִים חַיִּים אֵל כְּלִי' הוּא בְּוֹקָא - שְׁצִרִיךְ לְעִשׂוֹת
 23 כְּסִדְרָה זֶה דּוּקָא וְאִם נֹתֵן קוֹדֵם אֵת הָאֶפֶר פְּסוּל. וְמָה שְׁנֵאֲמַר 'עֲלִיו',
 24 בֵּא לְלַמֵּד שֵׁאִינן דִּי בְּנִתְיַנְתֵּן הָאֶפֶר עַל הַמִּים מִלְּמַעֲלָה, אֵלֵא צִרִיךְ
 25 לְעֲרִבָן - לְעַרְבֵי אֵת הָאֶפֶר בְּתוֹךְ הַמִּים. שׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָא עַל רַבְּנָן,
 26 מִדּוּעַ דְּרִשׁוּ שְׁנֵאֲמַר 'אֵל כְּלִי' בֵּא לְלַמְדֵנוּ שִׁיעֵשָׂה דּוּקָא כְּסִדְרָה זֶה
 27 וְעֲלִיו' בֵּא לומר שִׁיעֵרְבֵם יַחַד, וְאֵימָא לְהִפְךָ, שְׁמָה שְׁנֵאֲמַר 'עֲלִיו'
 28 דְוֹקָא - לְלַמְדֵנוּ שְׁצִרִיךְ לְתַת תְּחִילָה אֵת הָאֶפֶר לְכִלִּי רִיק וְעֲלִיו יִתֵּן
 29 אֵת הַמִּים, וְמָה שְׁנֵאֲמַר 'אֵל כְּלִי' לְלַמְדֵנוּ שְׁתִּתְּהָא חַיּוֹתֵן בְּכִלִּי -
 30 לְלַמְדֵנוּ שְׁלֹא יִטּוֹל הַמִּים מִזְּמַעֲיָין בְּכִלִּי אַחַד וְיַעֲבִירֵנוּ לְכִלִּי שְׁבו
 31 עוֹשָׂה אֵת הַמִּי חֲטָאָת, אֵלֵא צִרִיךְ לִיטוֹל הַמִּים מִן הַמַּעֲיָין בְּאוֹתוֹ כְּלִי
 32 שְׁעוֹשָׂה בּוּ אֵת הַמִּי חֲטָאָת. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא, סוֹבְרִים רַבְּנָן שִׁיש
 33 לְדְרוֹשׁ שְׁנוֹתֵינִים תְּחִילָה אֵת הַמִּים וְעֲלִיהֶם אֵת הָעֵפֶר, שְׁכֵן מַה
 34 מְצִינּוּ בְּכָל מְקוֹם - לְגַבִּי מִי סוּטָה, שְׁתְּחִילָה נוֹתֵן אֵת הַמִּים, וְאֵת
 35 הַמְּבַשֵּׂר - אֵת הָעֵפֶר נוֹתֵן לְמַעֲלָה. וְלִכֵּן מִסְתַּבֵּר לְלַמְדוֹ שֵׁאִף כָּאן
 36 - לְגַבִּי פְּרַה, דִּינוּ כֵּן שְׁמַבְשֵׂר לְמַעֲלָה - שְׁנוֹתֵן אֵת הַמִּים תְּחִילָה
 37 וְעֲלִיהֶם אֵת הָאֶפֶר, וְלִכֵּךְ דְּרִשׁוּ מֵאֵל כְּלִי לְעַכְבַּ בְּסִדְרָה הַנִּתְיַנְתֵּנָה,
 38 וּמְעֲלִיו' שְׁצִרִיךְ לְעַרְבֵי הַמִּים וְהָאֶפֶר יַחַדִּי.

התוועדות

בס"ד. שיחת אחרון של פסח, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה.

א. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א.

* * *

ב. בחג הפסח ישנם ג' ענינים¹ – "פסח מצה ומרור": "פסח .. על שום שפסח המקום על בתי אבותינו כו', מצה .. על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ כו', מרור .. על שום שמרור המצריים את חיי אבותינו כו'".

והענין העיקרי מג' ענינים אלה שנשאר בזמן הזה הוא "מצה", כי: פסח – שיך רק בזמן שביהמ"ק הי' קיים, שאז היו מקריבים קרבן פסח, משא"כ בזמן הזה שאין מקריבים קרבן פסח. מרור – חיובו בזמן הזה אינו אלא מדרבנן. ומצה – גם בזמן הזה חיובה מן התורה?²

וצריך להבין:

כיון שמרור ("על שום שמרור המצריים את חיי אבותינו כו'") מורה על הגלות, ומצה ("על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם") מורה על גאולה – איך יתכן שבזמן שביהמ"ק הי' קיים המרור (שמורה על הגלות) הוא מן התורה, ודוקא בזמן הגלות הוא מדרבנן? ויתירה מזה: מרור בזמן הגלות הוא מדרבנן, ודוקא מצה (גאולה) היא (גם בזמן הגלות) מן התורה – בה בשעה שזמן הגלות שיך למרור דוקא, ולא למצה שענינה גאולה?!

ג. ויובן בהקדם הביאור בכללות הענין דיציאת מצרים – שעם היותו לפי שעה בלבד, ה"ה גם התחלה ונתינת-כח על כל הענינים שלאח"ז עד להגאולה העתידה עלי' נאמר³ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", כפי שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר⁴ שיציאת מצרים היא התחלה לכל הגאולות עד לגאולה האמיתית והשלימה.

ובפרטיות יותר:

הגילוי דיצי"מ – עם היותו גילוי נעלה ביותר, "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם" – לא הי' אלא לפי שעה בלבד, ולאח"ז הוצרכה להתחיל העבודה ד"וספרתם לכם גו' שבע שבתות"⁵, שעל ידה דוקא נעשית הטהרה דישאל להיות ראויים למתן-תורה, ע"ד וברודגמת אשה דמסאבותא שמתטהרת לבעלה ע"י ש"וספרה לה גו"⁶, כדאיתא בזהר⁷.

ולאידך, אף שהגילוי דיצי"מ לא הי' אלא לפי שעה, ה"ה גם ההתחלה דמתן-תורה, כיון שהאפשרות למתן-תורה (כולל גם ההכנה ע"י העבודה דספה"ע) נעשתה ע"י הגילוי דיצי"מ דוקא⁸.

(5) אמור כג, טו.

(6) מצורע טו, כח.

(7) ח"ג צו, סע"א ואילך.

(8) ראה גם שיחת ליל ב' דחג הפסח סוס"ז (תורת מנחם שם

ע' 125).

(1) ראה גם תורת מנחם שם ע' 78. וש"נ.

(2) פסחים קכ, א. שו"ע אדה"ז אר"ח סתע"ה סט"ו.

(3) מיכה ז, טו.

(4) ד"ה כימי צאתך דאחש"פ תש"ח פ"ב (סה"מ תש"ח ע'

164).

1 ויתירה מזה: הגילוי דיצי"מ הוא (לא רק התחלת מתן-תורה דגליא דתורה, אלא) גם התחלת
2 מתן-תורה דפנימיות התורה שתתגלה לעתיד לבוא, כי, אף שהגאולה דיצי"מ לא היתה גאולה אמיתית
3 ושלמה, שהרי לאחר' היו עוד גלויות (וע"ד לשון חז"ל⁹ בנוגע לגאולה דפורים: "אכתי עבדי אחשורוש
4 אנן"), הרי היא התחלה ונתינת-כח להגאולה האמיתית והשלמה שאין אחרי' גלות¹⁰, שאז תהי' גם
5 השלימות דמתן-תורה ע"י הגילוי דפנימיות התורה.

6 ומזה מובן שהענין ד"זכר ליציאת מצרים" הוא נתינת-כח לכללות מעשינו ועבודתינו כל זמן משך
7 הגלות שע"י¹¹ באים סו"ס להגאולה העתידה.

8 ד. ויש לומר, שדוגמת ב' הקצוות שביצי"מ (לפי שעה בלבד, וגם התחלה דכל הענינים שלאח"ז)
9 מצינו גם בקרבן פסח:

10 קרבן פסח אינו קרב בזמן הזה שביהמ"ק אינו קיים – שבזה מודגש שהגילוי דפסח אינו אלא לפי
11 שעה בלבד.

12 אבל אעפ"כ, מצינו באחרונים כמה דעות שגם בזמן הזה שאין ביהמ"ק קיים מותר להקריב קרבן
13 פסח (כמבואר בארוכה פרטי השקו"ט בזה"ט¹²) – שבזה מודגש שהגילוי דפסח הוא התחלה לכל הענינים
14 שלאח"ז, הן העבודה שבזמן הגלות (שגם אז שייך הענין דקרבן פסח), והן (ובעיקר) תכליתה ומטרתה
15 בהגאולה העתידה.

16 ויש לומר, שזהו גם הטעם הפנימי לאמירת חצי הלל [ע"פ מנהגם של ישראל ("מנהג ישראל תורה
17 היא"¹³)], שלכן, יש שקו"ט בנוגע לאמירת הברכה] לאחר ימים ראשונים דפסח¹⁴ – שגם לאחר הגילוי
18 דיצי"מ לפי שעה, שנמצאים עדיין בגלות, בבחינת "אכתי עבדי פרעה אנן" (שאינו מקום לכאורה
19 לאמירת הלל, כמו בפורים ש"אכתי עבדי אחשורוש אנן"⁹), אומרים "חצי הלל" כדי להמשיך ולפעול
20 את הגאולה גם בזמן הגלות.

21 ה. עפ"ז יש לבאר גם ב' הקצוות שבמרור ומצה, שבזמן הזה יש חיוב מן התורה על מצה ולא על
22 מרור, אע"פ שמרור מורה על הגלות ומצה על הגאולה – כי, היא הנותנת:

23 הטעם שבזמן הגלות אין חיוב מן התורה על אכילת מרור, הוא, לפי שהגלות עצמו הו"ע של מרור,
24 שלכן אין צורך להדגיש יותר את ענין הגלות ע"י אכילת מרור (דבר שיכול להביא לרגש של יאוש כו'),
25 משא"כ בזמן שביהמ"ק קיים יש צורך וחיוב באכילת מרור כדי לעורר ולהדגיש את זכרון הגאולה
26 ממעמד ומצב של הגלות. ולהוסיף, שכיון שהגאולה ממצרים היא לפי שעה, גאולה שיש אחרי' גלות,
27 ה"ז מתבטא גם באכילת מרור (שמורה על הגלות) בזמן שביהמ"ק הי' קיים.

28 והענין העיקרי שבו היא עיקר ההדגשה בזמן הגלות, הוא, זכרון הגאולה ממצרים שנותנת כח לכללות
29 העבודה בזמן הגלות כדי לבוא להגאולה העתידה – כמודגש בהחיוב מן התורה על אכילת מצה הקשורה
30 עם הגאולה.

31 ויתירה מזה – "מצה זו שאנו אוכלים... על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ עד שנגלה
32 עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם":

33 ידוע¹⁵ שישנם ב' סוגי מצה: (א) מצה שקודם חצות – המצה שאכלו בני' בהיותם בגלות מצרים,

סו"ס קפ. סתל"ב ס"א. סתצ"ד סט"ז.

14 סידור אדה"ז לפני הלל. וראה שער הכולל פל"ז ס"ד.
אנציק' תלמודית ערך הלל ס"ה. ס"י. וש"נ.

15 ראה שיחת ליל ב' דחה"פ ס"ב (תורת מנחם שם ע' 119).

וש"נ.

9 מגילה יד, א.

10 מכילתא בשלח טו, א. הובא בתורה"ה"ג – פסחים קטז,
ב.

11 ראה תניא רפ"ז.

12 ראה בהנסמן בלקו"ש חל"ג ע' 60 הערה 38.

13 ראה תורה"ה נפסל – מנחות כ, ב. שו"ע אדה"ז אר"ח

1 (ב) מצה שלאחרי חצות – המצה שאכלו בני"ב בצאתם ממצרים. והחידוש הוא – שהמצה שאנו אוכלים
2 קודם חצות היא כנגד המצה שאחר חצות, המצה שאכלו בני"ב בצאתם ממצרים.

3 והענין בזה – שהמצה שאנו אוכלים בזמן הגלות היא בדוגמת המצה שאכלו בני"ב קודם חצות בהיותם
4 בגלות מצרים, ואעפ"כ, הרי היא כנגד המצה שלאחרי חצות בצאתם ממצרים, כיון שגם אכילת המצה
5 בזמן הגלות קשורה ושייכת לגאולה העתידה.

6 ו. וההוראה מזה בעבודת האדם:

7 גם כשנמצאים בחשכת הגלות בכלל, ובפרט כשידע איניש בנפשי' מעמדו ומצבו – אין ליפול ביאוש
8 ח"ו, אלא אדרבה, יש לזכור אודות הגאולה, שהיא הנתינת-כח לכללות העבודה בזמן הגלות להביא את
9 הגאולה העתידה.

10 ובפרט לאחרי ובסמיכות לזמן יצי"מ, בימי ספה"ע שבהם מחכים ומצפים לזמן מ"ת¹⁶, שבזמן זה
11 מודגש שיצי"מ היא (לא רק לפי שעה בלבד, אלא) גם ההתחלה דמ"ת – עאכו"כ שצריך להדגיש את
12 זכרון הגאולה ממצרים שהיא גם התחלת הגאולה העתידה, שמתבטאת בכך שמחכים ומצפים להשלימות
13 דמ"ת בהתגלות פנימיות התורה בגאולה העתידה.

14 * * *

15 ז. בהמשך להמדובר לעיל אודות גילוי פנימיות התורה לעתיד לבוא, הרי, ככל שהולכים ומתקרבים
16 לביאת המשיח, הולך וניתוסף יותר בגילוי פנימיות התורה, ועד שלאחרונה – כפי שכותב כ"ק מו"ח
17 אדמו"ר בהמשך באתי לגני¹⁷ – מגלים גם את האצרות הכמוסים וחתומים מדור דור, בתור הכנה להתגלות
18 פנימיות התורה, טעמי תורה¹⁸, לעתיד לבוא.

19 ובפרטיות יותר:

20 ידוע שבמתן-תורה ניתנו כל עניני התורה, גם אלה שנתגלו לאח"ז, כמארוז"ל¹⁹ כל מה שתלמיד ותיק
21 עתיד לחדש ניתן למשה מסיני, ועד שגם טעמי תורה שיתגלו לעתיד לבוא ניתנו למשה מסיני.

22 אבל אעפ"כ, אינו דומה החידוש שתלמיד ותיק עתיד לחדש לטעמי תורה שיתגלו לעתיד לבוא – כי,
23 החידוש של תלמיד ותיק הוא מן הכלל אל הפרט, היינו, שבמ"ת ניתן בדרך כלל, והתלמיד ותיק מגלה
24 (מפרט) את הפרט מן הכלל²⁰, משא"כ טעמי תורה שיתגלו לעתיד לבוא אינם התגלות הפרט מן הכלל,
25 אלא ע"ד ובדוגמת המבואר במאמרו של כ"ק מו"ח אדמו"ר²¹ בענין עילה ועלול שהוא בדרך שינוי
26 ממהות למהות.

27 ועד"ז בנוגע לגילוי פנימיות התורה עכשיו בתור הכנה להתגלות טעמי תורה לעתיד לבוא – שאין זה
28 כמו חידוש של תלמיד ותיק בדרך גילוי פרט מן הכלל, אלא בדרך שינוי ממהות למהות.

29 ח. ככל שניתוסף בגילוי פנימיות התורה, מתגלית יותר השייכות שבין נגלה דתורה לפנימיות התורה,
30 ופוחתת והולכת התנגדותם של המתנגדים לחסידות.

31 אבל אעפ"כ, מזמן לזמן, זעיר שם זעיר שם, נמצאים עדיין כאלה ששואלים קושיות על דרכי החסידות
32 (אף שאינם אלא "פריסאזשנע קשיות פרעגער" (מקשנים מושבעים)).

16 ר"ן סוף פסחים. וראה בהנסמן בלקו"ש חכ"ב ע' 114
17 סה"מ תשי" ע' 132.
18 פרש"י שה"ש א, ב.
19 מגילה יט, ב. וראה בהנסמן בלקו"ש חי"ט ע' 252.
20 ראה לקו"ש שם ע' 253. וש"נ.
21 ד"ה ארוממן אלקי המלך תרצ"ב – י"ל בקונטרס חג הפסח שנה זו (נדפס בסה"מ קונטרסים ח"ג ע' נא ואילך. ולאח"ז בסה"מ תרצ"ב ע' שכב ואילך).

1 בין הקושיות על דרכי החסידים – שואלים גם על הענין של התוועדות ("פאָרבריינגען"): לשם מה
2 מבזבזים ריבוי זמן על התוועדות? יכולים לומר לחיים, לנגן ניגון, ותוך חצי־שעה לסיים את ההתוועדות,
3 ואח"כ להתיישב ללמוד?!

4 כ"ק מו"ח סיפ"ח אודות אדמו"ר הצ"צ, שפעם, לאחרי התוועדות במשך כל הלילה, העביר ידו על
5 מצחו, והתיישב ללמוד "חושן משפט" – אם הרבי הצ"צ התנהג כן, בודאי יכולים גם החסידים להתנהג
6 כן. ובמקום זה – טוענים הם – מבזבזים ריבוי זמן על התוועדות, בה בשעה שיכולים לצאת ידי חובה
7 בניגון ואמירת לחיים, כמנהג העולם [כפי שתיאר כ"ק מו"ח אדמו"ר את ענין השמחה אצל
8 "עולם'שע"²³: מוחים כפיהם (כ"ק אדמו"ר שליט"א הראה בידו הק' איך שהם עושים), שותים חלב...
9 (שהרי ע"פ דין נחשב חלב למשקה המשכר²⁴), וצובטים את הלחיים עד שיראה חיוך על פניהם, סימן
10 לשמחה...], ומיד לאח"ז להתיישב ללמוד!

11 ועד"ז שואלים קושיות על זמן תפלה, ועוד קושיות כיו"ב.

12 בהשגחה פרטית קיבלתי מכתב מרב חסידי, שמתוכנו יש ללמוד הוראה כללית בנוגע לכל הקושיות
13 ששואלים על דרכי החסידים, כדלקמן.

14 ט. ובהקדים ענין דוגמתו השייך לאחרון של פסח – תמיהה על הנהגת כ"ק מו"ח אדמו"ר, שהמענה
15 עלי' הוא אותו מענה²⁵:

16 ידוע גודל הזהירות ממצה שרוי', ועד שעושים כמה ענינים של חומרות – לכסות המצות שע"ג
17 השולחן וכיו"ב – כדי להזהר בתכלית מחשש שרוי'.

18 כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע הי' מקפיד שלא להשתמש במזלג, שמא נשאר פירור מצה בין שיני
19 המזלג, והשתמש רק בכפית, ובכל פעם שהשתמש, הי' מנגב אותה, ורק אח"כ השתמש בה שנית, מחשש
20 שרוי'²⁶.

21 אמנם, כל החומרות היו רק במשך שבעת ימי הפסח, משא"כ באחרון של פסח, לא זו בלבד שלא
22 נזהרו מחשש שרוי', אלא אדרבה, היו מהדרים לאכול שרוי' דוקא – כפי שראיתי אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר
23 שהי' משתדל לשרות המצה בכל מה דאפשר: בדגים, במרק (שמלכד ה"קניידלאַך" הי' שורה גם מצה),
24 בלחלוחית שבכשר, ובהלפתן (קאָמפּאָט).

25 הנהגה זו היתה תמוהה אצלי – עד לקבלת המכתב דלקמן שעל ידו נתיישב אצלי ההידור לאכול
26 שרוי' באחרון של פסח.

27 י. כתב אלי רב חסידי ע"ד השתדלותו בבניית מקוה בעירו שתהי' כפי תקנת המקוה של אדמו"ר
28 (מהורש"ב) נ"ע²⁷, אלא, שישנו בעיר רב נוסף, "א' עולם'שער", העומד על גביו, שאינו מסכים בשום
29 אופן לבנות המקוה באופן כזה, ולאחרי כל טענותיו והסברותיו (של הרב החסידי) שמקוה כזה כשרה
30 ומהודרת יותר, אינו מסכים בשום אופן, מבלי להסביר טעם התנגדותו. ובמילא שואל בהמכתב מה עליו
31 לעשות²⁸.

32 דרך אגב כותב גם "לימוד זכות" על אותו רב – כנראה בגלל שנמצא כבר זמן ממושך תחת
33 השפעתו... – ע"פ דברי הגמרא במסכת סוכה²⁹:

(22) ראה סה"ש תרצ"ז ס"ע 189. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 89.
(23) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"א ריש ע' 87.
(24) ראה יומא עו, סע"א. וש"נ. רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"א ה"ב"ג.
(25) בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש חכ"ב ע' 30 ואילך. וש"נ.
(26) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ס"ע רכב (מחה"פ תרצ"ב). וש"נ.
(27) ראה "תיקוני מקוואות" (לפי תקנת רבותינו נשיאי חב"ד לדורתם – קה"ת, תשנ"ח) פרק ג (ס"ע מט ואילך. וש"נ).
(28) ראה גם מכתב אדר"ח אדר שנה זו (אג"ק ח"ה ע' רמא ואילך).
(29) לב, סע"ב (ובפרש"י).

1 "רב אחא ברי' דרבא מהדר אתרי וחד הואיל ונפיק מפומי' דרב כהנא", כלומר, כיון שרב כהנא סובר
 2 שאין הכרח שיהיו "תלתא טרפי בקינא" (הדס ששלשת עליו יוצאין מתוך עוקץ אחד), אלא "אפילו תרי
 3 וחד" ("שני עלין בעוקץ אחד ועלה אחד מלמטה") גם כשר, לכן, הי' תלמידו של רב כהנא (רב אחא
 4 ברי' דרבא) "מהדר אתרי וחד (אף על גב דתלתא בחד קינא כל שכן דכשר), הואיל ונפיק מפומי' דרב כהנא".
 5 ועפ"ז יש ללמד זכות על אותו רב – מסיים במכתבו – שכנראה רצונו במקוה כזו שראה אצל רבותיו.
 6 יא. כשקראתי מכתב זה – נתיישרה אצלי הנהגתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר להדר באכילת שרוי' באחרון
 7 של פסח:

8 כ"ק מו"ח אדמו"ר ראה שאביו אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע הי' אוכל שרוי' באחרון של פסח, ואדמו"ר
 9 נ"ע ראה הנהגה זו אצל אדמו"ר מהר"ש, ועד"ז אצל רבותינו נשיאינו בדורות שלפנ"ז.
 10 וכיון ששמע מרבותיו שמוחר לאכול שרוי' באחרון של פסח, הי' מהדר באכילת שרוי' באחרון של
 11 פסח – הואיל ונפיק מפומי' דרבותיו.

12 יב. ועד"ז בנוגע לכל השאלות ששואלים על דרכי החסידים:

13 כל השאלות אינם צריכים להיות נוגעים כלל – כיון שיודעים שמדובר אודות דרכי החסידים כפי
 14 שראו או שמעו מהרביים.

15 גם כשנדמה שכשיתנהג באופן אחר יהי' לו יותר טוב, ולדוגמא, שיתפלל תפלה בזמנה, וירויח זמן
 16 לעסוק בתלמוד תורה, ועוד ענינים טובים כיו"ב – הרי, "הואיל ונפיק מפומי' דרב כהנא", כיון שיודע
 17 שזוהי הנהגת הרביים, אין לו לחפש הידורים, ואדרבה, עליו להדר בהנהגה זו דוקא ("מהדר אתרי וחד").

18 כתיב³⁰ "על פי התורה אשר יורוך... לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" – שזהו החיוב
 19 לעשות כהוראת ב"ד שבדור³¹, "אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין"³², ועד
 20 כדי כך, שאפילו תלמיד שהגיע להוראה, אם הורה לעשות שלא כהוראת ב"ד, יש לו דין של זקן ממרא³³.
 21 ועד"ז בנדו"ד, שהנהגה בדרכי החסידים כפי הוראת הרביים היא בגדר החיוב ד"על פי התורה אשר
 22 יורוך", "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", ובמילא, אין לחפש הידורים, אלא ההידור הוא – לעשות
 23 כהוראת הרביים.

24 * * *

25 יג. כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה שהתלמידים שהלכו לומר דברי התעוררות בבתי-כנסיות יאמרו לחיים
 26 (וכן צוה לאנ"ש שדרים בערי-השדה לומר לחיים). וכששאלו אודות התלמידים שהלכו להבתי-כנסיות
 27 ומצד סיבות לא דיברו בהם, האם גם הם בכלל זה – השיב כ"ק אדמו"ר שליט"א:

28 העיקר – שהלכו לבתי-כנסיות, ובנוגע להדיבור – מעלה עליהם הכתוב כאילו דיברו. ולא עוד אלא
 29 שיש בזה מעלה יתירה³⁴, כי, כשמדברים בפועל, ה"ז דרשה שלהם ("א' אייגענע דרשה"), משא"כ
 30 כש"מעלה עליהם הכתוב" כאילו דיברו, ה"ז דרשה של תורה ("א' תורה דרשה"), שהתורה עצמה מעידה
 31 על אמיתת הדבר!

32 [ואח"כ אמר:]

(אג"ק ח"ו ס"ע רכו ואילך). וש"נ.

(33) רמב"ם שם פ"ג ה"ד.

(34) ראה גם אג"ק ח"כ ריש ע' יא.

(30) שופטים יז, יא.

(31) רמב"ם ריש הל' ממרים.

(32) ספרי ופרש"י עה"פ. וראה גם מכתב ר"ח מנ"א שנה זו

- 1 יד. בנוגע³⁵ לגאולה העתידה נאמר³ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", היינו, שגאולת
2 מצרים היא "משל" על הגאולה העתידה.
- 3 וכיון ש"משל" זה הוא "משל" של תורה³⁶, שכל פרטי המשל מכוונים להנמשל³⁷, מובן, שכל הענינים
4 שהביאו ליציאת מצרים, יביאו גם להגאולה העתידה, כדלקמן.
- 5 טו. מהענינים העיקריים שהביאו ליציאת מצרים הוא התוקף ומס"נ דבנ"י – כמודגש בקרבן פסח:
6 בהציווי דקרבן פסח נאמר³⁸ "בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה וגו' והי' לכם למשמרת עד
7 ארבעה עשר יום לחודש הזה ושחטו אותו וגו'".
- 8 וביארו חז"ל³⁹ הטעם שהוצרכו להקדים וליקח את השה ארבעה ימים לפני^ז:
9 כאשר המצריים יראו שבנ"י לוקחים שה, וישאלו אותם לשם מה מחזיקים שה בבתיהם – לא יתפעלו
10 בנ"י וישיבו: מחזיקים אנו את השה בביתנו כדי לשחטו ולהקריבו קרבן.
- 11 דהנה, המצריים היו עובדים לשה שהי' העבודה-זרה שלהם (שלכן אמר משה לפרעה "הן נזבח גו'
12 ולא יסקלונו"⁴⁰), ואעפ"כ, צוה הקב"ה לבנ"י להחזיק את השה בבתיהם ד' ימים, ולהשיב להמצריים –
13 במענה לשאלתם – שכוונתם לשחטו ולהקריבו לה'.
- 14 וענין זה – התוקף והמס"נ של בנ"י שלא להתפעל מהמצריים⁴¹ – הביא את הגאולה, כדברי רז"ל⁴²
15 שבהיותם במצרים היו בנ"י ערומים מן המצוות, כמ"ש⁴³ "ואת ערום וערי", ועד ש"הללו עובדי ע"ז
16 והללו עובדי ע"ז"⁴⁴, ולכן נתן להם הקב"ה המצוה דקרבן פסח⁴⁵, ובזכות המס"נ שהיתה להם בענין זה
17 – נגאלו ממצרים⁴⁶.
- 18 וכיון ש"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", מובן, שגם הגאולה העתידה תבוא ע"י ההליכה
19 בתוקף ומס"נ.
- 20 טז. ואם כל המצוות צריך לקיים בתוקף, כל-שכן שמצוות אהבת ישראל – יסוד כל התורה⁴⁷ – צריך
21 לקיימה בתוקף, מבלי להתפעל משום אדם.
- 22 צריכים לדבר עם יהודי אודות תורה ומצוות, ואם הדברים אינם פועלים, צריכים לדבר עוד הפעם,
23 ואפילו אם הלה "בועט" ("יענער בריקעט זיך") – גם אז לא צריכים להתפעל,

(40) וארא ח, כב ובפרש"י.
(41) במשך ד' הימים שהחזיקו את השה בבתיהם, וכן בעת עשיית הפסח, כדאיא במדרש (שמו"ר פי"ט, ה) שכ"שעשה משה את הפסח... הי' ריחו הולך מהלך מ' יום", בכל ארץ מצרים שהיתה מהלך מ' יום (מ"כ שם).
(42) מכילתא ופרש"י בא יב, ו.
(43) יחזקאל טז, ז.
(44) ראה זח"ב קע, ריש ע"ב. מכילתא בשלח יד, כח. שמו"ר פמ"ג, ח. הובא ביל"ר בשלח יד, כט.
(45) ובפרטיות יותר: "ואומר לך בדמייך חיי", "דם פסח ודם מילה" (מכילתא ופרש"י שם). ועי"ז נתפייסה מרת הדין שטענה "הללו עובדי ע"ז כו"*** (מהנחה בלתי מוגה).
(46) כי, ע"י המס"נ בנוגע לשחיטת אלהיהם של מצרים למטה, פעלו הכפי' דאלהיהם (השר) של מצרים למעלה (מהנחה בלתי מוגה).
(47) ראה שבת לא, א. תניא פרק לב.

(35) מכאן עד סו"ס יז – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפס בלקו"ש ח"א ס"ע 127 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.
(36) ראה גם לקו"ש שם ע' 118. תורת מנחם – התועדויות ח"ב ריש ע' 180. ח"ג ע' 145 הערה 23.
(37) ומ"ש הרמב"ם בפתחה למו"נ* שרק כללות המשל מורה על הנמשל, משא"כ כל פרטי הענינים שבמשל – ה"ז רק במשל שניתן ע"י בני אדם, שהמשל כשלעצמו הוא דבר זר מהנמשל, אלא שמצאו בו דמיון והתאמה אל הנמשל; משא"כ במשל של תורה, להיותו משל אמיתי, שנשתלשל מהנמשל, בהכרח שכל פרטי המשל ישנם גם בהנמשל, ואדרבה: אילו לא היו בנמשל, לא היו גם במשל, כיון שכל עיקרו של המשל נשתלשל מהנמשל. ולכן, מכל פרט בהמשל יכולים ללמוד בנוגע להנמשל, באופן של חיוב, או עכ"פ באופן של שלילה (מהנחה בלתי מוגה).
(38) בא יב, ג"ו.
(39) ראה שמו"ר פט"ז, ג. דעת זקנים מבעה"ת עה"פ שם, ג.

(* ראה גם לקו"ש חט"ז ע' 529 בהערה.

(** ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 114 ואילך.

1 — ואדרבה: העובדה שהלה "בועט", מוכיחה⁴⁸ שהדבר נוגע לו⁴⁹ ("עס רירט אים אָן") —
 2 ובמילא, צריכים לדבר עמו עוד הפעם ועוד הפעם, עד שיתקבלו אצלו הדברים.
 3 צריכים ללכת עם תוקף. — צריכים אמנם לדבר בדברי נחת, כדי שיתקבלו הדברים (וכפתגם כ"ק
 4 מו"ח אדמו"ר⁵⁰: "מען דאַרף יענעם ניט אַראָפּרייסן דעם נאָז"), אבל — מתוך תוקף.
 5 [ועד"ז כשהולכים לבית-כנסת ולא נותנים לדבר — אין להתפעל ולהתיימשך בו, כי אם, לחפש עצות
 6 ותחבולות שיתנו לדבר, בדרכי נועם ונחת, כמובן, אבל בכל התוקף, עד לתוקף דמסירת נפש⁵¹].
 7 וכשידברו בנחת ובתוקף — יצליחו.

8 וכל זמן שעדיין לא הצליח — עליו לדעת שהאשמה אינה בזולתו אלא בו. הזולת — טוב הוא, אלא
 9 שהדיבור שלו עם הזולת אינו בדברים היוצאים מן הלב, ולכן, אין הדברים נכנסים אל הלב (כהמשך
 10 המאמר⁵²). — צריך הוא איפוא לומר קאפיטל תהלים⁵³ שדבריו יהיו יוצאים מן הלב, ובמילא יהיו גם
 11 נכנסים אל הלב.

12 יז. וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות:
 13 כשם שע"י התוקף דבנ"י שלא התפעלו מהמצריים — יצאו ממצרים, וגם לקחו עמהם כספם וזהבם
 14 של מצרים, והמצריים כולם טבעו בים, ו"לא נשאר בהם עד אחד"⁵⁴, וגם האחד שנשאר — פרעה —
 15 נתגלגל לנינוה וסבל שם צרות⁵⁵,
 16 כך גם עתה — שכאשר ילכו מתוך תוקף ומס"נ, מבלי להתפעל משום אדם, יתבטלו כל המגדים,
 17 ותבוא הגאולה העתידה במהרה בימינו.

* * *

18 יח. אחרון של פסח הוא יו"ט שני של גלויות, שלכאורה, יש בו חסרון לגבי יו"ט ראשון, כיון שאינו
 19 אלא מצד הפסוק⁵⁶ (ספיקא דיומא).

20 ובשתיים: (א) בנוגע להיו"ט עצמו — שקביעתו אינה אלא מצד הספק, (ב) בנוגע לשמירת היו"ט —
 21 ששמירת היו"ט מצד הספק אינה דומה לשמירת יו"ט ודאי (ע"ד שמצינו ש"ספק עבירה צריכה יותר
 22 תשובה מעבירה ודאית, כי, על עבירה ודאית אדם מתחרט בכל לבו, אבל ספק עבירה .. אינו מתחרט
 23 עלי' חרטה גמורה .. ולכך הי' צריך קרבן אשם תלוי הבא על הספק להיות יותר ביוקר מקרבן חטאת
 24 הבא על הודאי"⁵⁷).

25 אבל, לאמיתו של דבר, הרי, לא זו בלבד שאין חסרון ביו"ט שני של גלויות לגבי יו"ט ראשון, אלא
 26 אדרבה, יש בו מעלה לגבי יו"ט ראשון, כדלקמן.

יט. ובהקדמה:

27 יו"ט שני של גלויות מצד הפסוק הי' רק בזמן שהיו מקדשין החדשים ע"פ הראי', שכיון שבני חו"ל
 28 לא היו יודעים יום שקבעו בו בני א"י ראש חודש, היו עושים יו"ט שני ימים מספק. משא"כ בזמן
 29 שקביעת החדשים היא (לא ע"פ הראי', אלא) ע"פ החשבון, ואין מקום לספק, אלא שאעפ"כ עושים בני
 30 יו"ט שני של גלויות מצד הפסוק הי' רק בזמן שהיו מקדשין החדשים ע"פ הראי', שכיון שבני חו"ל
 31 לא היו יודעים יום שקבעו בו בני א"י ראש חודש, היו עושים יו"ט שני ימים מספק. משא"כ בזמן
 32 שקביעת החדשים היא (לא ע"פ הראי', אלא) ע"פ החשבון, ואין מקום לספק, אלא שאעפ"כ עושים בני

(53) ראה גם תורת מנחם — התוועדיות ח"ב ע' 319.

(54) בשלח יד, כח.

(55) ראה יל"ש יונה רמז תקנ.

(56) רמב"ם הל' קידוה"ח פ"ג הי"א.

(57) שו"ע אדה"ז אר"ח סתר"ג.

(48) שהוא חי! ... ושהדבר נוגע לו (מהנחה בלתי מוגה).

(49) ראה קונטרס התפלה פ"ח. סה"ש תורת שלום ע' 10.

(50) ראה גם סה"ש תש"ה ע' 42.

(51) קטע זה — מהנחה בלתי מוגה.

(52) ספר הישר לר"ת שי"ג. הובא בשל"ה סט, א.

- 1 חו"ל שני ימים יו"ט מצד תקנת חכמים שיזהרו במנהג אבותיהם שבידיהם⁵⁸, ה"ז (לא בתורת ספק, אלא)
2 בתורת ודאי.
- 3 כלומר: אע"פ שמנהג אבותיהם לעשות שני ימים יו"ט הי' בתורת ספק, מ"מ, תקנת חכמים לעשות
4 שני ימים יו"ט כדי להזהר במנהג אבותיהם שבידיהם היא בתורת ודאי.
- 5 ואין לתמוה איך יתכן שהמסובב יהי' בתוקף גדול יותר מהסיבה, ששמירת יו"ט שני מצד הזהירות במנהג
6 אבותיהם שבידיהם היא בתורת ודאי, בה בשעה שמנהג אבותיהם עצמו לא הי' אלא בתורת ספק – כ"י⁵⁹:
- 7 מצינו דוגמתו בתקנת חכמים, שאף שתחילתה בגלל טעם מסויים, מ"מ, נעשה בה תוקף עצמי שאינו
8 תלוי בהטעם שבגללו באה תקנה זו, כמו בנסרים שרחבן ד' טפחים אסור לסכך בהם משום גזירת תקרה,
9 ואפילו אם הפכן והשכיבן על צידן שהוא פחות מד' טפחים (שאינן בו גזירת תקרה) אסור לסכך בהם,
10 דכיון שיש שם פסול עליהן נעשו כשפודין של מתכת הפסולין לסכך בכל ענין שהופכן⁶⁰ – דאף שטעם
11 האיסור הוא משום גזירת תקרה ששייך רק בצד שרחב ד' טפחים, ה"ז נעשה איסור עצמי שאינו תלוי
12 בהטעם דגזירת תקרה, גם בצד שהוא פחות מד' טפחים (כפי שמאריך בזה הרוגצ'ובי⁶¹).
- 13 ועד"ז בנדו"ד: אף שהטעם לקביעת יו"ט שני של גלויות הוא בגלל הספק שהי' אצל אבותינו בזמן
14 שהיו מקדשים ע"פ הראי', ה"ז נעשה יו"ט עצמי (מתקנת חכמים) שאינו תלוי בהטעם דספיקא דיומא,
15 אלא בתורת ודאי.
- 16 כ. ענין זה (קביעת יו"ט שני של גלויות בתורת ודאי) מודגש ביותר בהיו"ט שני דחג השבועות:
17 הקביעות דחג השבועות תלוי' ביום החמישים לספה"ע, ולא בימי חודש סיון ("פעמים חמשה פעמים
18 ששה פעמים שבעה")⁶², ובמילא, גם בזמן שהיו מקדשין החדשים ע"פ הראי' לא הי' שייך ספק
19 בהקביעות דחג השבועות, כיון שעד אז בודאי נתברר ונודע בכל מקום הקביעות דר"ח ניסן שבו תלוי'
20 ספירת העומר עד ליום החמישים.
- 21 [ולא יתכן לומר שהיו מקומות שלא נודע אצלם הקביעות דר"ח גם לאחר חודש שלם, דא"כ, יצטרכו
22 לחשוש לספיקא דיומא על ג' ימים, כמו בחג הפסח, שיש להסתפק לא רק על ר"ח ניסן, אלא גם על ר"ח
23 אדר, אם שניהם מלאים או שניהם חסרים, או אחד מלא ואחד חסר].
- 24 ואעפ"כ, גם בחג השבועות עושים בני חו"ל שני ימים יו"ט "כדי שלא לחלוק במועדות"⁶³, כלומר,
25 שמפני הספק בשאר הימים טובים, תקנו חכמים יו"ט שני של גלויות בחג השבועות (לא בתורת ספק,
26 שלא שייך בחג השבועות, אלא) בתורת ודאי⁶⁴.
- 27 ועד"ז י"ל בנוגע לכללות הענין דיו"ט שני של גלויות מצד ספיקא דיומא – שמפני הספק בזמן שהיו
28 מקדשין ע"פ הראי' תקנו חכמים יו"ט שני של גלויות גם בזמן שקביעות החדשים היא ע"פ החשבון
29 (שאינן מקום לספק) בתורת ודאי.
- 30 כא. ויש לומר ההסברה בזה:
- 31 כללות החילוק שבין שבת ליו"ט, הוא, שקדושת שבת היא מצ"ע, "מיקדשא וקיימא"⁶⁵, וקדושת יו"ט
32 היא ע"י ישראל, "ישראל אינהו דקדשינהו לזמני"⁶⁶, ע"ז שישראל מקדשים ראשי חדשים שבהם תלוי'
33 קביעות המועדים.

(63) רמב"ם ה"ל קידוה"ח פ"ג הי"ב.

(64) ראה שו"ת חת"ס אור"ח סו"ס קמה. לקו"ש ח"ד ע' 1030.

(65) ביצה יז, א.

(66) ברכות מט, א.

(58) רמב"ם שם פ"ה ה"ה. שו"ע אדה"ז שם ר"ס תר.

(59) ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 135. וש"ג.

(60) סוכה יד, ב ובפרש"י.

(61) צפע"נ לרמב"ם ה"ל חמץ ומצה פ"ו ה"ב.

(62) ר"ה ו, ב. שו"ע אדה"ז אור"ח ר"ס תצד.

1 [וחילוק זה הוא גם בנוגע להוספה מחול על הקודש – שבשבת גם ההוספה היא מצד עצם השבת
2 (חפצא) שטורף מלפניו ומלאחריו⁶⁷, משא"כ ביו"ט ההוספה היא דין וחיוב על ישראל (גברא), שמלבד
3 זה שמקדשים המועדים, צריכים עוד להוסיף מחול על הקודש⁶⁸].

4 וקביעות החדשים והמועדים תלוי' בב"ד – כפי שדרשו חז"ל⁶⁹ על הפסוק⁷⁰ "אלה מועדי ה' אשר
5 תקראו אותם", "אתם (חסר) כתיב", "אתם אתם אתם ג' פעמים, אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מזידין
6 אתם אפילו מוטעין", היינו, שגם כשב"ד קידשו ר"ח וקבעו יו"ט בשוגג או אפילו במזיד, ה"ז יו"ט גמור
7 מן התורה.

8 וכיון שכללות הענין דקביעות המועדים נמסרה לב"ד, מוכן, שיש בכחם גם להוסיף בקביעת יום
9 מסויים (שמצד עצמו הוא יום חול) ליום טוב, ובכח זה קבעו יו"ט שני של גלויות (לא רק בתורת ספק,
10 אלא גם) בתורת ודאי.

11 כב. עפ"ז יש לבאר גם החילוק שבין יו"ט שני ליו"ט ראשון:

12 כיון שיו"ט שני של גלויות הוא (לא בתורת ספק, אלא) בתורת ודאי – אין בו חסרון (הן בקביעות
13 היו"ט עצמו והן בשמירת היו"ט) לגבי יו"ט ראשון.

14 ויתירה מזה: כיון שקביעת יו"ט שני של גלויות היא מצד הכח דחכמים, יש בו מעלה לגבי יום ראשון
15 שהוא מן התורה – כמארוז"ל⁷¹ חמורין וחביבין וערבין דברי סופרים יותר מדברי תורה, היינו, שביו"ט
16 שני של גלויות ישנו "א טיפערער געשמאק".

17 [בהמשך השיחה נתבאר הטעם שעילוי זה הוא בזמן הגלות (ולא בזמן הבית, וגם לא מיד לאחר
18 החורבן, כשעדיין האירו במקצת הגילויים דזמן הבית⁷²) ובחוץ לארץ דוקא, אע"פ שממ"ש בלקו"ת⁷³
19 ש"אותה ההארה המאיר בחו"ל בשני ימים מאיר בא"י ביום אחד לקורבתו אל מקורו" משמע שהעילוי
20 הוא בארץ ישראל – חסר בהרשימה⁷⁴].

21 *

22 כג. כ"ק מו"ח אדמו"ר הי' נוהג באחרון של פסח לדבר אודות הבעש"ט. ולכן ינגנו עתה הניגון של
23 הבעש"ט.

24 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון שלש תנועות – דהבעש"ט המגיד ואדמו"ר הזקן].

25 *

26 כד. בהמשך להמדובר לעיל אודות העילוי דיו"ט שני של גלויות בחוץ לארץ דוקא – יש לבאר גם
27 דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בשיחה דחג הפסח⁷⁵ בפירוש מ"ש בהגדה "השתא הכא כו":

28 תוכן הדברים, שממ"ש "השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, השתא עבדין לשנה הבאה בני
29 חורין", משמע, שגם בארץ ישראל יכולים להיות במעמד ומצב של "עבדין", ויתירה מזה, שהגלות בא"י
30 בידי (רשעי) ישראל הוא גרוע יותר מהגלות בחו"ל בידי רשעי אומות העולם.

(67) מכילתא יתרו כ, ח. (72) ראה שבת קיג, סע"ב. תורת מנחם סה"מ: תשרי ס"ע קצב ואילך; טבת ע' רלט.
(68) ראה לקו"ש חט"ז ע' 234. (73) דרושי שמע"צ צב, ג. (69) ר"ה כה, א. רמב"ם שם ספ"ב. שו"ע אדה"ז או"ח סת"ר ס"ד.
(70) אמור כג, ב. ד. לו. (74) ראה גם לקמן סכ"ד ואילך.
(71) ראה סנהדרין פח, ב – במשנה. ירושלמי שם פי"א ה"ד. (75) תש"ג – ליל א' דחה"פ ס"ד; ליל ב' דחה"פ סל"ג (סה"ש תש"ג ע' 64; ע' 70).

ע"ז לה, א ובפרש"י. ירושלמי שם פ"ב ה"ז.

- 1 וע"פ פתגם אדמו"ר הצ"צ⁷⁶ שאמירה בדיבור היא לרבים, בכתב לכל הדור, ובדפוס לדורות, הרי,
 2 דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בשיחה הנ"ל שנדפסה בחי"ו⁷⁷, מהווים הוראה לדורות, כולל ובמיוחד בנוגע
 3 להחילוק בין המצב בארץ ישראל להמצב בחוץ לארץ בדורנו זה, כדלקמן.
 4 כה. ובהקדמה:
 5 מיד בתחילה, כשהתחילו לחשוב אודות האפשרות של יציאת בני מהגלות בידי רשעי אוה"ע למצב
 6 שהשליטה היא בידי ישראל⁷⁸ – לא היתה דעת כ"ק מו"ח אדמו"ר נוחה מזה ("ער האָט ניט געהאַלטן
 7 פון דעם"), כיון שפירשו זאת בשייכות לה"גאולה".... – היפך האמת.
 8 אלא שאעפ"כ לא יצא כ"ק מו"ח אדמו"ר נגד ענין זה בגלוי.
 9 ובטעם הדבר נראה לומר שזהו ע"ד מ"ש הרמב"ם⁷⁹ בנוגע לאמונות דאוה"ע שהם היפך האמת
 10 ש"אינן אלא לישר דרך למלך המשיח ולתקן העולם כולו לעבוד את ה' ביחד", כיון שבינתיים מדברים
 11 אודות אחדות הבורא וכיו"ב (ובלשון הרמב"ם: "נתמלא העולם כולו מדברי המשיח"), אע"פ שמדברים
 12 באופן בלתי אמיתי. ועד"ז בנדו"ד, שענין זה הוא "לישר דרך למלך המשיח", כיון שבינתיים מדברים
 13 אודות ענין הגאולה, אף שבודאי אין זו הגאולה האמיתית.
 14 הקב"ה הראה נסים גדולים, והי' בזה משום הצלה פורתא, אבל, ניצלו זאת באופן בלתי-רצוי, היפך
 15 האמת. ובלשון הכתוב⁸⁰ "שמים חושך לאור"⁸¹: על חושך הגלות – אומרים שזהו אור הגאולה, ועי"ז
 16 משכחים ח"ו את האמונה והתקוה לגאולה האמיתית.
 17 כו. ובענין זה יש מעלה בחוץ לארץ לגבי ארץ ישראל:
 18 בני ארץ ישראל – גם אלו שידועים האמת, מ"מ, כיון שנמצאים בארץ ישראל, אינם יכולים לידע
 19 ולהכיר את המצב לאשורו ולאמיתתו, כי "אין חבוש מתיר עצמו"⁸², וזקוקים לבני חוץ לארץ כדי לידע
 20 ולהכיר המצב לאשורו ולאמיתתו – שנמצאים עדיין בחשכת הגלות, וצריכים להוסיף בחיזוק האמונה
 21 והתקוה להגאולה.
 22 וזוהי גם הסיבה האמיתית (הפנימית) לכך שיש יהודים שנוסעים מארץ ישראל לאמריקא:
 23 אותם יהודים חושבים שסיבת נסיעתם היא בגלל הענינים הגשמיים ששיגו כאן, אבל, הסיבה
 24 האמיתית לכך היא מפני הצורך הרוחני דנפש האלקית לקבל בחוץ לארץ הענינים שאינם יכולים לקבל
 25 בארץ ישראל בגלל ש"אין חבוש מתיר עצמו".
 26 וע"ד מ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר בא' ממכתביו⁸³ שהסיבה לכך שהאדם רעב למאכל גשמי היא בגלל
 27 הרעב של נפש האלקית לברר הניצוץ אלקי שבמאכל הגשמי, שכתוצאה מזה נעשה הגוף רעב להגשמיות
 28 דהמאכל. ועד"ז בנדו"ד, שההשתוקקות להענינים הגשמיים שבחוץ לארץ היא כתוצאה מההשתוקקות
 29 של הנפש האלקית להענינים הרוחניים שיכולים להשיג בחוץ לארץ בלבד.
 30 ויש להוסיף, שהמעלה דחוץ לארץ לגבי ארץ ישראל מצינו גם (נוסף על האמור לעיל בנוגע ליו"ט
 31 שני של גלויות) בנוגע לתורה – המעלה דתלמוד בבלי⁸⁴, ובעיקר בנוגע לתורת החסידות – שנתגלתה
 32 ע"י רבותינו נשיאינו בחוץ לארץ דוקא⁸⁵.

(תוס' חולין קיב, א. וראה ע"ז לט, א).

(82) ברכות ה, ב. וש"נ.

(83) תוכנו – נעתק בלקו"ש ח"א ע' 177. וראה כש"ט

סקצ'ד. וראה גם תורת מנחם – רשימת היומן ס"ע תס ואילך.

(84) ראה שערי אורה שער החנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד

ואילך. המשך תרס"ו ע' ז ואילך. סה"מ תש"ח ס"ע 121 ואילך.

(85) ולהעיר, שהבעש"ט רצה לנסוע לארץ ישראל, והגיע עד

איסטנבול, וחזר למקומו (ראה שבחי הבעש"ט הוצאת מונדשיין

(76) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' שפב.

(77) בלקו"ד – ליקוט כג. ולאח"ז בסה"ש תש"ג שם.

(78) כנראה הכוונה ע"ד תקומת מדינת ישראל (המו"ז).

(79) הלי' מלכים ספ"א (בכ"ז) ודפוסים שלא שלטה בהם יד

הצענור).

(80) ישעי' ה, כ.

(81) ועד"ז "מר למתוק": על "חוליה" (כפשוטו, ענין בלתי-

רצוי) – אומרים שזהו ענין של מתיקות, מלשון "מחליא לשבח"

כז. [בשיחה זו סיפר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

רבינו הזקן דרש מנכדו הרה"צ ר' נחום, בנו של רבינו האמצעי, לעשות קרע וטלאי ע"ג ה"קאָטינקע" (בגד עליון) שתפרו לו לרגל חתונתו, באמרו: אם תעשה הדבר הזה אבטיח לך להיות אתי עמי במחיצתי⁸⁶.

– הסיבה לכך שרבינו הזקן השתדל בזה עד כדי כך שהבטיח עבור זה "עמי במחיצתי", היא, משום שבתקופה ההיא התחילה התגברות הקליפה בענין הלבושים, וכדי לשבור קליפה זו, רצה רבינו הזקן לפעול ענין זה אצל א' מבני משפחתו⁸⁷.

ועד"ז גם בזמנינו... (חסר המשך הדברים).

כת. (בהמשך הענין⁸⁸ דיבר כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות ענין התענית, ואמר:)

ידוע שאצל רבותינו נשיאינו לא הי' מקובל ענין התעניות – בנוגע לחסידים, אף שהם עצמם היו מתענים. אצל כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע היו זמנים שהי' מתענה שני וחמישי (והמאכלים שהגישו לפניו הי' נותנם למענדל המשרת⁸⁹), ואעפ"כ, בנוגע לבנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, אירע שגם כאשר לא אכל כמעט כל היום, הי' מצוה עליו לאכול קודם שיפנה היום, כדי שלא יתענה⁹⁰.

אלא שאצל רבותינו נשיאינו הי' אופן מיוחד בתענית – לא בתור עינוי, אלא ענין של תענוג.

ובהקדמה – שהסדר הרגיל הוא שע"י אכילה ושת"י נעשה דם בכבד, והכבד שולח ללב, והלב למוח⁹¹, שכן, אף שכללות חיות הגוף הוא מהראש, מ"מ, המשכת החיות נעשית גם באמצעות הלב והכבד ("תלת שליטין אינון מוחא ולבא וכבדא"⁹²), שעל ידם מתגשם החיות ויורד ממדריגתו בהיותו במוח שבראש; משא"כ ביום התענית – המוח בעצמו משפיע חיות לכל האברים⁹³ (שלא באמצעות הלב והכבד).

וזהו"ע התענית ביוהכ"פ – שכיון שביום זה נמצאים כל בני"ב במצב של עלי', יכולים הם לקבל חיות הגוף כפי שנמשך ישירות מהמוח שבראש, ללא אמצעות הלב והכבד, שאז החיות הוא נעלה יותר.

וזהו גם ענין התענית אצל רבותינו נשיאינו – שבכחם לקבל החיות מהמוח שבראש, ללא אמצעות הלב והכבד, כך שאין זה ענין של עינוי, אלא ענין של עלי' ותענוג.]

* * *

כט. (כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן בידו הק' חתיכת מצה לכאו"א מהנאספים שיחיו, ואמר:)

אדמו"ר מהר"ש מבאר⁹⁴ הענין שמצה נקראת "מיכלא דמהימנותא"⁹⁵ – ש"יש בבחי' המצה .. מהות האלקות", היינו, שע"י אכילת המצה אוכלים אלקות.

כלומר: אף שהמצה היא דבר גשמי, מ"מ, ה"ז מהות אלקות, אלא שמהות אלקות נתלבש בגשמיות. וע"ד המבואר בתניא⁹⁶ ש"אף שהתורה נתלבשה בדברים תחתונים גשמיים, הרי זה כמחבק את המלך ד"מ, שאין הפרש במעלת התקרבותו ודביקותו במלך בין מחבקו כשהוא לבוש לבוש אחד בין שהוא לבוש כמה לבושים, מאחר שגוף המלך בתוכם".

וש"נ.

(90) ראה גם תורת מנחם – רשימת היומן ריש ע' רכז (מחה"פ תרצ"ב).

(91) סידור (עם דא"ח) סדר סעודת שבת רב, ג.

(92) זח"ב קג, א.

(93) לקו"ת דרושי יוה"כ ע, ב.

(94) המשך וככה תרל"ז פ"ס (סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תצא).

(95) זח"ב קפג, ב.

(96) ספ"ד.

(ירושלים תשמ"ב) ע' 276. ועוד). וכן רבינו הזקן, שנסע עד "לעיר מאהליב אשר על נהר דניעסטער", וחזר למקומו ("התמים" ח"ב ע' נב ואילך).

(86) לקו"ד ח"א טו, א.

(87) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"א ע' 207 בשוה"ג.

שיחת י"ט כסלו תשכ"ג.

(88) כ"ק אדמו"ר שליט"א לא סיים המשך ושייכות הענינים, ובסוף השיחה אמר שיסיים ענין זה בשבת מברכים הבע"ל (אבל, לא זכינו לביאור המשך הענין). – המו"ל.

(89) נזכר בסה"ש תרפ"ז ע' 246. וש"נ. סה"מ תש"ט ע' 175.

1 ומבאר שענין זה הוא לא רק בלילה הראשון, אלא בכל ימי הפסח – ש"בזה נשתנה יו"ט דפסח מכל
2 שארי היו"ט, שבפסח שישראל נזונים מאכילת מצה א"כ גם חיותם הגשמי הוא מהאוכל שיש בו מהות
3 האלקות⁹⁷.

4 *

5 ל. ע"פ האמור לעיל (ס"ג) מ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר בפירושו הכתוב "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו
6 נפלאות" שיצי"מ היא ההתחלה והכח להגאולה העתידה, היינו, שהגאולה העתידה מתחילה כבר ביצי"מ,
7 מובן, שגם עתה, בזמן הגלות, ישנו ענין הגאולה.

8 ומפורש הדבר במדרשי חז"ל – שכשגעתה פרתו אמרו שנחרב ביהמ"ק, וכשגעתה פעם שני' אמרו
9 שנולד מושיען של ישראל⁹⁸, היינו, שבשעת החורבן נולד כבר מושיען של ישראל.

10 ועפ"ז יש לבאר דברי הגמרא⁹⁹ בנוגע לשמו של משיח, "דבי רבי שילה אמרי שילה שמו . . דבי רבי
11 ינאי אמרי ינון שמו . . דבי רבי חנינה אמרי חנינה שמו . . ויש אומרים מנחם בן חזקי' שמו", היינו,
12 שכל אחד השתדל וחפשו להכניס שמו (של רבו) ב"משיח", ר"ת מנחם שילה ינון חנינה¹⁰⁰ – כיון שגם
13 בזמן הגלות ישנו משיח.

14 לא. כ"ק מו"ח אדמו"ר הנהיג לרקוד באחרון של פסח ריקוד של משיח ("משיח'ס טאָנץ")¹⁰¹.

15 מאמר זה – "משיח'ס טאָנץ" – אפשר לפרש בשתי אופנים: (א) ריקוד ששייך ומהוה הכנה למשיח,
16 (ב) ריקוד שמשיח עצמו משתתף בו.

17 וכיון שהדבר תלוי בנו איך לפרש, נפרש כפי שכדאי לנו ("ווי עס לוינט אונדז") – כפירוש הב' –
18 שמשיח נמצא כבר ומשתתף ורוקד יחד עמנו הריקוד שלו...

19 ולכן, ינגנו עתה ניגון שמח – "ניע זשוריצי כלאָפצי", ותחילה ינגנו הניגון של אדמו"ר הזקן ולאחריו
20 "ניע זשוריצי כלאָפצי" [כידוע שאצל כ"ק מו"ח אדמו"ר היו לפעמים מנגנים תחילה ניגון אדמו"ר הזקן
21 ולאחריו "ניע זשוריצי כלאָפצי", ולפעמים "ניע זשוריצי כלאָפצי" תחילה ולאחריו ניגון אדמו"ר הזקן].
22 וירקדו עם ניגון זה – "ניע זשוריצי כלאָפצי" – "משיח'ס טאָנץ".

23 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "אָ האַרציגן ניגון" בתור הקדמה לניגון אדמו"ר הזקן, ואח"כ ניגון
24 אדמו"ר הזקן, ולכפול בבא הרביעית ח' פעמים. ואח"כ אמר:]

25 עתה ינגנו "ניע זשוריצי כלאָפצי", בשמחה רבה, ומתוך ריקוד – "משיח'ס טאָנץ".

26 ובהתאם לב' הפירושים הנ"ל – יצייר כאו"א לעצמו, שמשיח – שנאמר בו "ירום ונשא וגבה
27 מאד"¹⁰², למעלה גם מאדה"ר (ואפילו כפי שהי' קודם החטא)¹⁰³ – רוקד יחד עמנו, וגם, שריקוד זה
28 הוא הקדמה ויש לו שייכות למשיח.

29 [ניגנו "ניע זשוריצי כלאָפצי", וכ"ק אדמו"ר שליט"א רמז בידו הק' שכאו"א ירקוד במקומו, וגם כ"ק
30 אדמו"ר שליט"א רקד על מקומו בשמחה עצומה].

31 כ"ק אדמו"ר שליט"א ברך ברכת המזון על הכוס. לאחר תפלת ערבית אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א
32 שימשיכו השמחה על כל השנה כולה.

101 ראה שיחת אחש"פ תרצ"ה בסופה (סה"מ תשי"א ע'
102) וראה גם תורת מנחם שם ס"ע 61 ואילך.

102 ישע"י נב, יג.

103 ראה ספר הגלגולים פ"ט. הובא ונת' בלקו"ת צו יז, א.

מסעי פט, ג. שה"ש בסופו. המשך וככה תרל"ז פ"ך (סה"מ תרל"ז
ח"ב ע' תכו ואילך).

97 ראה גם שיחת אחש"פ דאשתקד ס"ג ואילך (תורת מנחם
– התוועדיות ח"ג ע' 40 ואילך).

98 ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד. איכ"ר פ"א, נא.

99 סנהדרין צח, ב.

100 ראה ישועות משיחו העיון השני פ"ג. לקוטי לוי"צ
לקוטים על מחז"ל ע' קו.

1 לב. [בצאת כ"ק אדמו"ר שליט"א ניגנו "כי בשמחה תצאו", וגם לאחר ששכנסו לחדרו המשיכו לנגן
 2 ולרקוד סמוך לחדרו שעה ארוכה, ולפתע יצא כ"ק אדמו"ר שליט"א מחדרו, ואמר:]
 3 אמרו חז"ל¹⁰⁴ "חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני". ועאכו"כ שכן הוא בעניני טוב קדושה (שהרי "מדה
 4 טובה מרובה ממדת כו"¹⁰⁵) – שכאשר מתעקשים, פועלים אצל הקב"ה ("ווען מ'שפארט זיך איין, פירט
 5 מען אויס").
 6 ובנדו"ד: בשלמא בנוגע לעניני תורה ועבודה... אבל בנוגע לריקוד – הנה כאשר הריקוד הוא באופן
 7 של יציאה מההגבלות, שלא מתחשבים בכך שהשעה מאוחרת, ולא מביטים בכלל על השעון, אלא
 8 ממשיכים לרקוד ("מ'האלט אין איין טאנצן") – אזי פועלים אצל הקב"ה להשפיע ללא הגבלות,
 9 ובלשון הכתוב¹⁰⁶ "והריקותי לכם ברכה עד בלי די", הן בגשמיות והן ברוחניות, כולל גם שהשפעת
 10 הגשמיות גופא היא ביחד עם השפעה רוחנית, היינו, שנוסף לכך שהשפעת הגשמיות היא מידו הרחבה,
 11 הרי ההשפעה היא באופן שיהיו רואים בהגשמיות שזהו אלקות.
 12 – בגילוי במוחש לעיני בשר, יהי' זה לעתיד לבוא, אבל, גילוי משיח הפרטי בכאו"א מישראל¹⁰⁷
 13 שייך גם לפנ"ז!
 14 [ניגנו "והריקותי לכם ברכה עד בלי די", ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שיש סכרא שניגון זה הוא ניגון
 15 של רבינו הזקן].
 16 לג. [במהלך הריקוד, פנה כ"ק אדמו"ר שליט"א לא' השו"ב"ים, ואמר:]
 17 פעולת השחיטה¹⁰⁸ – אינה רק הריגת הבהמה... אלא עבודה רוחנית יש בה – כמאמר¹⁰⁹ "אין ושחט
 18 אלא ומשך", שע"י השחיטה פועלים בה ה"קנין" (שהרי "משיכה" היא מדרכי הקנינים) לקדושה,
 19 שנעשית כשרה למאכל האדם, וע"י שיאכלנה לשם שמים, מתעלה החיות שבה לקדושה, ע"ד וברוגמת
 20 ההעלאה שע"י קרבנות (אבל כאשר השחיטה אינה באופן כזה – טוענת הבהמה להשוחט: מי נתן לך
 21 בעלות ליטול ממני החיות?!...)
 22 ובהתאם לכך יש חילוק בין שחיטת בהמה לשחיטת עוף, שבהמה הכשרה בשני סימנים ועוף הכשרו
 23 בסימן אחד, לפי שבהמה נבראת מן היבשה ועוף נברא מן הרקק¹¹⁰, היינו, שעוף אינו חומרי כ"כ כמו
 24 בהמה, ולכן נקל יותר להעלותו לקדושה¹¹¹.
 25 ומזה מובן, שכדי לפעול פעולת השחיטה (הקנין לקדושה) בבהמה, צריכה להיות פעולת השחיטה
 26 בהאדם (השוחט), ביחס ל"בהמה" (נפש הבהמית) שבו – כמשנ"ת בארוכה בד"ה באתי לגני¹¹² שענין
 27 השחיטה הוא "שלוקחים בהמה חי' ושלמה ושוחטין אותה, היינו שמוציאין ממנה החיות... הבשר וכו'
 28 נשאר בשלימות אלא שמוציא ממנו החיות, שמוציא החיות (שזהו"ע הדם, החיות והקאך) מענינים
 29 גשמיים, והיינו שגוף הדברים הגשמיים נשאר, אבל משתמש בהם רק בכדי שיהי' לו תוספת כח בעבודת
 30 הוי"ו".
 31 ומשום זה נוגע ענין היראת-שמים של השוחט (שהשוחט צריך להיות ירא-שמים) עוד יותר מאשר
 32 היראת-שמים של הרב, כידוע¹¹³.

(109) חולין ל, ב. וראה לקו"ש ח"ט ע' 206. וש"נ.

(110) שם כז, ב.

(111) ראה חדא"ג מהרש"א שם.

(112) דיו"ד שבט שנה זו – בתחלתו (תורת מנחם –

התוועדויות ח"ד ע' 289).

(113) ראה גם מכתב ר"ח תמוז שנה זו (אג"ק ח"ו ע' קצו):
 "בטח ידוע לו מפסק נשיאנו רבוה"ק ובפרט רבינו אדמו"ר הזקן
 ואדמו"ר הצ"צ בשו"ע ושו"ת שלהם אשר שו"ב צריך להיות ירא

(104) סנהדרין קה, סע"א.

(105) סוטה יא, א. וש"נ.

(106) מלאכי ג, י"ד.

(107) ראה תניא אגה"ק ס"ד (קה, ב).

(108) ראה גם שיחת אחש"פ דאשתקד ס"ד (תורת מנחם –

התוועדויות ח"ג ע' 48). שיחת יום שמחת שנה זו ס"ה ואילך
 (תורת מנחם – התוועדויות ח"ד ס"ע 91 ואילך). "רשימות"
 חוברת כג. ועוד.

- 1 והיסוד לכל זה הו"ע הקבלת-עול דוקא:
- 2 מצינו שכאשר שאול רצה להקריב קרבנות – שזהו"ע השחיטה – מ"מיטב הצאן והבקר"¹¹⁴, מיטב
- 3 בגשמיות, להיותו "מיטב" ברוחניות – אמר לו שמואל: "הנה שמוע מזבח טוב"¹¹⁵, שצ"ל קבלת-עול
- 4 דוקא.
- 5 וזהו שוחט אמיתי!
- 6 לד. [במהלך הריקוד אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א לכמה מאנ"ש:]
- 7 אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר היו יהודים שקיבלו על עצמם ליתן לידי חלק נכבד מהכנסותיהם הקבועות
- 8 – לחצאין, וכיו"ב, והיו נותנים ממונם על דעתו של הרבי, מבלי להתערב וכו'.
- 9 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) אולי ימצאו גם עתה יהודים כאלה...
- 10 [לאחדים מאנ"ש שאמרו שמוכנים לכך, בתנאי שכ"ק אדמו"ר שליט"א יבטיח להם עשירות – אמר
- 11 כ"ק אדמו"ר שליט"א:]
- 12 הנהגה כזו לא היתה מקובלת אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר, שכן, לאחרי שפלוגי יתעשר, אי אפשר לדעת
- 13 כיצד תהי' הנהגתו בפועל!...
- 14 לה. [אח"כ המשיך לדבר אודות הענין ד"עד בלי די"¹¹⁶:]
- 15 כשמבקשים מהקב"ה שישפיע ברכה עד בלי די, צריכים גם להתנהג באופן ד"עד בלי די", למעלה
- 16 מהגבלות.
- 17 ולא כמו אלה שעושים "חשבונות": ענין זה אינו מתאים וכו', "דאָס פּאַסט ניט פּאַר דעם און דאָס
- 18 פּאַסט ניט פּאַר יענעם". ענין זה לא מתאים כלפי בעלת-הבית, וענין זה אינו מתאים כלפי נפשו הבהמית,
- 19 וכיו"ב. וכללות הנהגתם היא באופן של הגבלה.
- 20 וגם בנוגע להריקוד – מחליטים שצריך לרקוד משך זמן, ותו לא, כי זהו כבר יותר מדי... מספיק
- 21 לרקוד עשר או חמש עשרה דקות, ולכל היותר עשרים דקות, ואם רוקד עשרים ושתים¹¹⁷ דקות – ה"ז
- 22 לפנים משורת הדין, והוא כבר "צדיק גמור"...
- 23 צריכים לצאת מההגבלות, "עד בלי די", ואז ישפיע גם הקב"ה "עד בלי די".
- 24 (ואמר שימשיכו לרקוד מבלי להביט על השעון, וסיים:) "אַ גוטן יו"ט", ויה"ר שהענינים שנאמרו
- 25 בהתוועדות יומשכו ויוקלטו בפנימיות.

116 קודם לכן ביקשו אחדים מזקני החסידים להפסיק הריקודים, באמרם, שכ"ק אדמו"ר שליט"א התאמן יתר על המדה, וצריך לשמור על בריאותו (המו"ז).
117 כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר שמצינו השיעור דכ"ב אמה לענין נטילת ידים (ראה שו"ע אדה"ז או"ח סקס"ו).

שמים ביותר" (וראה שו"ע אדה"ז הל' שחיטה בתחלתו, ובשור"ת הצ"צ יו"ד סי"ב. ועוד).
114 שמואל-א טו, טו.
115 שם, כב. וראה מפרשים עה"פ. אוה"ת נח (כרך ג) תרנ, סע"א ואילך. ועוד.

בס"ד. שיחת ש"פ שמיני, מבה"ח אייר, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

א. מאמר ד"ה לויטן זה יצרת גוי.

* * *

ב. ידוע החילוק בין יו"ט לשבת¹ – שיו"ט ענינו שמחה, משא"כ שבת, אף שיש בו ענין השמחה², מ"מ, עיקר ענינו הוא תענוג (שלמעלה משמחה), ואילו השמחה היא בהעלם, ומשלימים אותה בעבודה דימות החול.

אמנם, כל זה הוא בנוגע לשבתות כל השנה כולה, משא"כ בשבתות דימי הספירה, כיון שבימות החול ישנם הגבלות בנוגע לענין השמחה³, ובמילא אי-אפשר להשלים השמחה דשבת בימות החול, צ"ל התגלות השמחה בשבת גופא. ולא עוד אלא שהשמחה דשבת צ"ל באופן של הוספה, כדי שגם בימות החול דהספירה (שיש בהם הגבלות בנוגע לשמחה) יומשך ענין השמחה בהעלם עכ"פ.

ובפרט ביום השבת שבהתחלת ימי הספירה, שלהיותו לאחרי ובסמיכות לחג הפסח (יו"ט שענינו שמחה), מודגשת יותר שייכותו לענין השמחה, ובאופן שניתוסף בהשמחה דיו"ט גם מעלת השבת ש"מקדשא וקיימא"⁴ מצ"ע (מבלי הבט על מעמדו ומצבו של האדם אם הוא ראוי לכך אם לאו).

ומעלה נוספת בקביעות שנה זו, שיום השבת הוא בסמיכות האפשרית לאחרון של פסח (שחל ביום חמישי) – שהכניסה ליום השבת היא משמחת אחרון של פסח, ללא הפסק בינתיים, כיון שיום ששי הוא (לא יום חול, אלא) "אסרו חג", שנקרא בירושלמי⁵ בשם "ברי' דמועדא", שפירושו בן המועד⁶, בדוגמת הבן שעם היותו מציאות בפ"ע, ה"ה נמשך ממוח האב והוא ממהות האב (כמדובר לעיל בהמאמר⁷).

ולכן, יש להמשיך עתה בהשמחה דאחרון של פסח, על מנת להמשיכה בימות החול (ימי הספירה) שלאח"ז.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון שמח].

* * *

ג. בפרשת השבוע, "ויהי ביום השמיני", מרומזת השייכות לכ"ק מו"ח אדמו"ר:

ידוע⁸ ששלש רגלים פסח שבועות וסוכות הם כנגד אברהם יצחק ויעקב: "פסח כנגד אברהם, דכתיב⁹ לושי ועשי עוגות, שבועות כנגד יצחק, שתקיעת שופר של מתן-תורה הי' בשופר מאילו של יצחק, וסוכות כנגד יעקב, דכתיב¹⁰ ולמקנהו עשה סוכות"¹¹. ושמיני-עצרת שקשור ובא בהמשך לשבעת ימי הסוכות (שלכן נקרא שמיני) הוא כנגד יוסף שקשור ובא בהמשך ליעקב, כמ"ש¹² "אלה תולדות יעקב יוסף"¹³.

(7) פ"ד (תורת מנחם – התוועדויות ח"ה ס"ע 167).

(8) זח"ג רנז, ריש ע"ב. טואו"ח סו"ס תיז.

(9) וירא יח, ו.

(10) וישלח לג, יז.

(11) טור שם.

(12) וישב לז, ב.

(13) ראה זח"א רח, ב. לקו"ש ח"ג ע' 832 ואילך. וש"נ.

(1) ראה סה"מ תש"ט ס"ע 130 ובהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א

שם. לקו"ש ח"ד ע' 1090 הערה 31. ועוד.

(2) ראה ספרי בהעלותך יו"ד, יו"ד. נתבאר בלקו"ש ח"ג ע'

25. חל"ג ע' 62.

(3) ראה טושו"ע ואדה"ז או"ח סתצ"ג.

(4) ביצה זי, א.

(5) ע"ז פ"א סה"א.

(6) אגור סתרצ"ה – הובא בב"י או"ח סתצ"ד.

1]והמה (אברהם יצחק ויעקב, שבו נכלל גם יוסף) תרין דרועין וגופא, וחנוכה ופורים הם תרין ירכי
 2 דקשוט (נצח והוד¹⁴, לבר מגופא¹⁵, שהם כנגד משה ואהרן¹⁶), וכל זה הוא בחי' הגוף, אבל ר"ה הוא
 3 בחי' ראש . . והוא כנגד אדם הראשון, ויוהכ"פ (שהוא כנגד נח¹⁷) נק' ג"כ ראש השנה, והוא בחי' נשמה
 4 ופנימיות . . ובר"ה בסוד החיצוניות¹⁸].

5 ועד"ז י"ל בנוגע לפרשת שמיני – כמו שמיני-עצרת – שקשורה עם יוסף. ובזה מרומז הקשר והשייכות
 6 לכ"ק מו"ח אדמו"ר ששמו (הראשון) יוסף.

7 ד. וביאור הענין:

8 שמיני-עצרת – מלבד היותו בהמשך לשבעת ימי הסוכות, ה"ה גם "רגל בפני עצמו לענין פז"ר
 9 קש"ב¹⁹, ולא עוד אלא שמעלתו גדולה יותר משבעת ימי הסוכות, כמבואר במדרוז²⁰ שבשבעת ימי
 10 הסוכות מקריבים שבעים פרים כנגד שבעים אומות העולם, משא"כ בשמע"צ מקריבים פר אחד כנגד
 11 ישראל ("יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך"²¹).

12 ועד"ז יוסף (כנגד שמע"צ) – שמלבד היותו המשך ועיקר ענינו של יעקב, גדלה מעלתו יותר ממעלת
 13 יעקב (ושאר האבות והשבטים), כמבואר בדרושי חסידות²² טעם החילוק שבין עבודת האבות והשבטים
 14 לעבודת יוסף, שהאבות והשבטים היו רועי צאן, באופן של התבודדות מעניני העולם, שלא יבלבלום
 15 לעבודת ה', משא"כ יוסף, שגם בהיותו "מושל בכל ארץ מצרים"²³, ובמעמד ומצב ד"ויבוא הביתה
 16 לעשות מלאכתו²⁴, ה' בתכלית הדביקות באלקות – לפי שיוסף ה' למעלה מהעולם לגמרי, ולכן לא היו
 17 עניני העולם מבלבלים אותו מעבודת ה' להיותם באופן של העדר תפיסת מקום כלל (ע"ד ובדוגמת פר
 18 אחד דישאל בשמע"צ שלמעלה משייכות לשבעים פרים דאזה"ע בשבעת ימי הסוכות).

19 ומטעם זה נענש יוסף על עשיית כלי בדרך הטבע כשביקש משר המשקים "ועשית נא עמדי חסד
 20 והזכרתי אל פרעה גו"²⁵, משא"כ יעקב שעשה כו"כ פעולות כדי להנצל בדרך הטבע – כיון שיוסף
 21 הוא למעלה מהעולם לגמרי, ואין העולם תופס מקום אצלו כלל.

22 ה. ובדוגמת החילוק שבין יוסף להאבות הוא החילוק שבין כ"ק מו"ח אדמו"ר לרבותינו נשיאנו
 23 שלפנ"ז:

24 הרביים הקודמים חיו ופעלו בעיירות קטנות, כמו: ליאזנא, ליאדי, ליובאוויטש²⁶ – באופן של
 25 התבודדות מהעולם.

26 משא"כ כ"ק מו"ח אדמו"ר – מתחלת נשיאותו ה' במוסקבא, ואח"כ בפטרבורג (כפי שנקראת אז
 27 לענינגראד), ולאח"ז (בצאתו מהמדינה ההיא) בריגא²⁷, ולאח"ז (כבואו למדינה זו) בניו יורק, שאין לך
 28 "המונה של עיר" טוב (או גרוע...) יותר מזה, ובכל מקומות אלו היתה עבודתו ע"ד ובדוגמת עבודת
 29 יוסף הצדיק בהיותו מושל בכל ארץ מצרים.

30 וכח זה הנחיל הרבי לנו – שבכל מקום שבו נמצאים, אפילו ב"מצרים", ו"מצרים" בכל התוקף ("אין
 31 דעם גרעסטן מצרים"), הרי, לא זו בלבד שלא מתפעלים כלל מהתוקף דמצרים, אלא אדרבה, שעוסקים
 32 שם בהפצת התורה.

(22) ראה תו"ח ויחי קב, ב ואילך. ד"ה ולא זכר תרע"ז, תפר"ח. ועוד.

(23) ויגש מה, כו.

(24) וישב לט, יא.

(25) שם מ, יד.

(26) וגם בראסטוב (עיר גדולה) – ה' זה באופן של התבודדות מהעיר.

(27) וגם אַטוואַצק (שדר בה במשך זמן) – אף שאינה עיר גדולה, אינה גם כפר קטן (מקום ממוצע).

(14) ראה זו"ח (תיקונים) צג, ד. ועוד.

(15) ראה לקו"ת מסעי צ, ג. ובכ"מ.

(16) ראה ספר הערכים חב"ד ערך אהרן – ביחס למשה ס"ג

סק"ו (כרך ב ע' קנד). וש"נ.

(17) ראה ספר הערכים הנ"ל מערכת אותיות התורה – מ"ם

(ב) סוס"ג (ע' קצד). וש"נ.

(18) לקו"ת דרושי ר"ה נח, א.

(19) סוכה מח, רע"א. וש"נ.

(20) סוכה נה, ב.

(21) משלי ה, יד.

ו. ענין זה נוגע גם לסדר העבודה:

1 יכול מישהו לחשוב שעבודתו צריכה להיות בסדר מסודר: לכל לראש – לחשוב על עצמו, על בני
 2 ביתו, ואח"כ על אחרים. ובלשון הכתוב²⁸ "וכפר בעדו ובעד ביתו (ואח"כ) ובעד כל קהל ישראל".
 3 והמענה לזה – שהסדר ד"וכפר בעדו ובעד ביתו (ואח"כ) ובעד כל קהל ישראל" שייך לעבודת כהן
 4 גדול ביוהכ"פ בבית המקדש, משא"כ כשנמצאים במצרים, בזמן הגלות, במעמד ומצב של חושך,
 5 אי-אפשר לעשות חשבונות בנוגע לסדרי העבודה, שתחילה תהי' העבודה עם עצמו ובני ביתו ואח"כ
 6 עם אחרים, אלא צריכים לעשות כל מה שיכולים תיכף ומיד, ללא סדרים וללא חשבונות.
 7 וכשם שאין לעשות חשבונות בנוגע להקדמת העבודה עם עצמו לעבודה עם הזולת, כמו כן אין
 8 לעשות חשבונות בעבודה עם הזולת ע"ד הסדר הרגיל מן הקל אל הכבד, לפעול תחילה בדבר קל, ואח"כ
 9 דבר כבד יותר, אלא יש לעשות כל מה שיכולים לעשות, ללא סדר וללא חשבונות.
 10 ולדוגמא: גם כשמדברים עם יהודי שלא יודעים בדיוק מעמדו ומצבו בהנחת תפילין – צריכים לדבר
 11 עמו בנוגע ללימוד פרק תניא קודם התפלה! ...
 12 – בניקאלייב הי' יהודי משכיל שאהב ללמוד חסידות, והי' נוהג ללמוד לקוטי-תורה בערב שבת,
 13 וכשהחשיך היום הי' עושה מה שעושים בלילה של ימות החול...
 14 לכאורה יש מקום לתמיהה: היתכן?! כשאינני יודע מעמדו ומצבו בשמירת שבת – אדבר עמו אודות
 15 לימוד תניא?! ...
 16 והמענה לזה – שנמצאים אנו בזמן של שריפה רח"ל, ובזמן של שריפה לא עושים חשבונות, ולא
 17 מתנהגים ע"פ סדר מסודר, חוטפים ומצילים כל מה שיכולים להציל!
 18 ז. ועוד ועיקר:

19 נמצאים אנו במעמד ומצב ש"הנה זה עומד אחר כתלנו"²⁹, "משיח שטייט שוין הינטערן וואנט",
 20 ויתירה מזה – כפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר³⁰ – שהקב"ה הצית את כתלי הגלות ("דער אויבערשטער האָט
 21 אָנגעצונדן די גלות ווענט"), ובמילא צריכה להיות היציאה מן הגלות באופן של בריחה ("אַנטלויפן פון
 22 גלות"), כפי שבורחים מפני שריפה, שאז מתגלים כחות הנעלמים שבנפש, ובאופן שפועלים גם על
 23 הגוף³¹!
 24 יציאת מצרים היתה באופן של חפזון – "כי בחפזון יצאת מארץ מצרים"³². ואם מצרים היו צריכים
 25 לצאת בחפזון, מגלות זה האחרון שהוא קשה וארוך הרבה יותר, על אחת כמה וכמה שצריכים לצאת
 26 בחפזון.
 27 וכיון שצריכים לצאת ולברוח מהגלות בחפזון – אי אפשר לעשות חשבונות, לא בנוגע להקדמת
 28 העבודה עם עצמו לעבודה עם הזולת, ולא בנוגע לסדר של קדימה ואיחור בעבודה עם הזולת. יש לברוח
 29 מהגלות עם כל מה שיכולים להציל.
 30 וע"י העבודה באופן של חפזון באים להגאולה העתידה, עלי' נאמר³³ "כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה
 31 לא תלכו".
 32

* * *

עצמו במקום צר ביותר, שלאח"ז הי' קשה להוציאו משם (ראה
 סה"מ תרפ"ז ע' קסה. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' ריא.
 לקו"ש ח"ב ע' 431. ועוד).

(32) פ' ראה טז, ג.
 (33) ישעי' נב, יב.

(28) אחרי טז, יז. וראה זהר ח"א צד, סע"ב. ח"ב קפב, סע"ב.
 (29) שה"ש ב, ט. וראה שהש"ר שם, ח. וראה לקמן סי"ח.
 וש"נ.

(30) אג"ק שלו ח"ו ע' שעב (נעתק ב"היום יום" בתחלתו).
 (31) וכהסיפור שאירע בעת השריפה בליובאוויטש, שא' דחק

- 1 ח. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר לי שפעם בשבת שלאחרי פסח קרא לו אביו כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב)
 2 נ"ע, וצוה עליו להוציא גמרא מש"ס ווילנא וללמוד מתוכה פרקי אבות³⁴ – מתאים להמנהג ללמוד פרקי
 3 אבות בשבתות שבין פסח לעצרת³⁵.
- 4 – ולהעיר, שכפי הנראה, הי' כ"ק מו"ח אדמו"ר נוהג ללמוד פרקי אבות (לא רק בשבתות שבין פסח
 5 לעצרת, אלא גם) בכל שבתות הקיץ³⁶,
- 6 [בדרך כלל נהוג אצל חסידים ללמוד פרקי אבות רק בשבתות שבין פסח לעצרת. – (כ"ק אדמו"ר
 7 שליט"א חייך ואמר): בקוצר רוח היו ממתנינים עד לסיום אמירת פרקי אבות, כדי לחזור המאמר חסידות
 8 בסעודה שלישיית... אבל, כאמור, כ"ק מו"ח אדמו"ר הי' נוהג לומר פרקי אבות בכל שבתות הקיץ].
- 9 וכפי שמצינו כמה מאמרי חסידות מהשבתות שלאחרי שבועות ד"ה משה קיבל תורה מסיני, רבי
 10 אומר, וכיו"ב.
- 11 ובהתאם לכך יש לבאר לימוד והוראה מהתחלת הלימוד דפרקי אבות בשבת זו – "משה קיבל תורה
 12 מסיני כו", ובהקדמה לזה: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", כדלקמן.
- 13 ט. במשנת³⁷ "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" – יש לימוד והוראה בנוגע לכללות העבודה
 14 עם הזולת:
- 15 כאשר מדברים עם יהודי אודות הצורך להתעסק עם הזולת, יכול לטעון: למה לי להקדיש את זמני
 16 עבור הזולת, הרי מוטב שאנצל את זמני ללימוד התורה. ותוכן המענה הוא – שהעבודה עם הזולת
 17 בעוה"ז תביא לו תועלת לעולם הבא.
- 18 וביאור הענין:
- 19 מהחילוקים שבין עוה"ז לעוה"ב – שעוה"ז הוא "עולם הפוך", ואילו עוה"ב הוא "עולם ברור"³⁸.
- 20 וכיון שכן, הרי יתכן שכאן בעוה"ז ("עולם הפוך") נדמה לו שגדלה מעלתו ממעלת זולתו, שלכן
 21 עושה חשבונות שההתעסקות עם זולתו אינה כדאית עבורו; ואילו בעוה"ב ("עולם ברור") יתברר להיפך.
 22 אי אפשר לדעת מי גדול ממי. יתכן שהזולת הוא למעלה ממנו.
- 23 בנוגע להזולת – הרי לעולם צריכים לדון אותו לכף זכות³⁹, משא"כ בנוגע לעצמו – אינו יכול לסמוך
 24 על זה שנראה לו שמצבו כדבעי, שהרי "על כל פשעים תכסה אהבה"⁴⁰, אהבת עצמו, ואמרו חז"ל⁴¹
 25 "אל תאמין בעצמך כו".
- 26 ונמצא, שבנוגע לכל אלה שמתעסק עמהם – בודאי יש להם חלק לעוה"ב, ואילו בנוגע לעצמו יכולה
 27 להתעורר שאלה כו'.
- 28 וכיון שכן, הרי יתכן שכתוצאה מההתעסקות בטובתו של חברו לקרבו לתומ"צ, יגמול לו חברו
 29 "בעולם הבא", שבזכותו של חברו יזכה גם הוא (המשפיע) לעולם הבא:
- 30 כאשר יהודי מקרב את חברו לתומ"צ, נעשה הוא "דב"ו", שלימדו תורה והביאו לחיי עוה"ב⁴².
- 31 ועי"ז יגמול התלמיד לרבו – שבבואו לעוה"ב לא יניח שהוא (התלמיד) יהי' בגן עדן, ואילו "רבו"
 32 (שלימדו תורה והביאו לחיי העוה"ב) יהי' בגיהנם ח"ו!

(37) מכאן עד סוסי – ראה לקו"ש ח"א ע' 262 ואילך.

(38) ראה פסחים נ, א. וש"נ.

(39) ראה אבות פ"א מ"ו.

(40) משלי יו"ד, יב.

(41) אבות פ"ב מ"ד.

(42) ראה ב"מ לג, א (במשנה).

(34) תורת מנחם – רשימת היומן ע' שפא (מש"ק ר"ח אייר, תרצ"ה). וראה גם שיחת ש"פ אחרי, מבה"ח אייר דאשתקד ס"ז (תורת מנחם – התוועדויות ח"ג ע' 62).

(35) ראה ביאורים לפרקי אבות (קה"ת, תשנ"ו) בתחלתו. וש"נ.

(36) ראה גם תורת מנחם – רשימת היומן ע' קפו. וש"נ.

1 בבואו לעולם הבא – בודאי יטען: אינני יכול להיות ללא הרבי שלי... כך שבגלל טענותיו, יוציאו
2 את "רבו" מגיהנם וישיבוהו בגן עדן!

3 ויש להוסיף, שבימינו אלה יכול להיות התשלום של חבריו באופן שלא צריכים להמתין עד לאחר
4 מאה ועשרים שנה, "בעולם הבא" – שהרי "הנה זה עומד אחר כולנו", משיח עומד לבוא מיד ("משיח
5 האֵלֶּט אֵט־אֵט ביים קומען"), "אחכה לו בכל יום שיבוא", וגם הזקן (ועאכו"כ הבינוני והצעיר) שבחבורה
6 יזכה לביאת המשיח בימיו, כך שהתועלת שישב לו חבריו יכולה להיות גם בעולם הזה ("אויף דער
7 וועלט").

8 י. וכשמתחילים לעסוק עם הזולת (לאחרי הקדמת ההכרה ש"כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא")
9 – צריכים לזכור ש"משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו":

10 כאשר מתעסקים עם הזולת, צריכים להזהר שלא לחשוב ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"⁴³.
11 [צריכים לידע שההתעסקות עם הזולת אינה אלא בכחו ובאחריותו של הרבי, "אויפן רבינס פלייצעס",
12 וכאמור לעיל (ס"ה) שכ"ק מו"ח אדמו"ר הנחיל לנו את הכח שגם ב"מצרים" נוכל לעסוק בהפצת התורה
13 והיהדות (בדוגמת עבודתו של יוסף הצדיק), ואין אנו עושים (ואסור לנו לעשות) לבר, "אויף די אייגענע
14 פלייצעס"...]

15 וזהו "משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו" – שהעבודה עם הזולת היא בכחו של משה, ש"אוהב
16 ישראל הי"י"⁴⁴, ו"מסרה ליהושע"⁴⁵, ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים וכו", עד לרבותינו שבכל דור ודור,
17 אתפשטותא דמשה שבכל דרא ודרא"⁴⁶.

18 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון שלש תנועות – דהבעש"ט, המגיד ואדמו"ר הזקן].

19 * * *

20 יא. [במהלך ההתוועדות הורה כ"ק אדמו"ר שליט"א לכו"כ שיאמרו "לחיים" כמ"פ, וגם הוא בעצמו
21 לקח הרבה משקה, והמשיך להתוועד עם המסובים כשהוא פונה במיוחד לאנשים פרטיים⁴⁷, מוכיחם,
22 מעוררם ומעודדם להתחזק בעבודתם בדרכי החסידות כו', כל חד וחד לפום שיעורא דילי. – הבא לקמן
23 הוא "זעיר פה זעיר שם" מהדברים שנאמרו בהמשך ההתוועדות.

24 בתחילת דבריו אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שההתוועדות מתארכת והשעה כבר מאוחרת ("ס'איז שוין
25 אַ פערטל נאָך דריי"⁴⁸), ומתחילים כבר לחשוב מה תאמר ה"בעה"ב'סטע" על האיחור דסעודת שבת...
26 ובמילא, צריכים "אַריינכאַפן" לפני שיהי' יותר מדי מאוחר.

27 בהמשך הדברים עורר כ"ק אדמו"ר שליט"א ותבע שצריכים לצאת מהגבלות, "אַרויסגיין פון זיך",
28 כל אחד לפי ענינו. ולדוגמא:

29 לא' מהבע"ב אמר, שיפסיק לעשות חשבונות ולהתיירא שמא העניבה או הכובע לא יהיו בדיוק
30 במקומם, והופעתו החיצונית לא תהי' לרוחה של ה"בעה"ב'סטע"...

השקיעה. – מזמן לזמן הי' כ"ק אדמו"ר שליט"א פונה לא' הבעה"ב שיאמר לו השעה, וכשהלה הי' אומר השעה המדויקת, הי' כ"ק אדמו"ר שליט"א מפטיר: אבל עדיין לפני השעה הרביעית, לפני השעה החמישית, וכן הלאה. ופעם א' כששאלו השעה ורצה לענות, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א בכת"שחוק: "ווען וועסטו שוין ניט ענטפערן" (כלומר, מתי יהי' כבר במצב שלמעלה מהגבלות של השעון). – המו"ל.

(43) עקב ת, יז.

(44) מנחות סה, סע"א.

(45) ראה עירובין כב, ב ("יהושע אוהב ישראל הי'").

(46) ראה תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א).

(47) לא' אמר, שהדברים שאומר לו עתה יארו בסוד. וטפח

על השולחן והכריז בכת"שחוק: "אַלץ וואָס מ'רעדט דאָ איז אַ סוד"...

(48) יש לציין שההתוועדות נתארכה עד 10 דקות לפני

- 1 [כמו כן הורה לכמה אנשים להפוך את כובעיהם, וגם הוא בעצמו הפך כובעו, באמרו, שאף
2 שה"משכילים" (בנקבו בשמותיהם של כמה מהנוכחים בהתוועדות) יכולים לחשוב ולשאול "מה זאת",
3 צריכים לעשות זאת מתוך קבלת-עול...].
- 4 לא' הבעה"ב שלבש חליפה קצרה, אמר, שמתפלא לראותו בלבוש כזה ביום הש"ק, ומכאן ולהבא
5 יתחיל ללבוש בש"ק בגד ארוך, כמנהג החסידים⁴⁹, מבלי הבט על לבושו בימות החול כשהולך לעסקיו,
6 שכן, יש לזכור את דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר⁵⁰ שענין הגלות אינו אלא בנוגע להגוף, ולא בנוגע להנשמה!
7 לא' הבעה"ב שלא הי' מגדל זקנו, אמר, שאכן הצליח לפעול על בני ביתו בדרכי החסידות, אבל על
8 עצמו עדיין לא הצליח לפעול...
- 9 והמשיך לדבר אליו ע"ד גודל המעלה דגידול הזקן (לא רק בימי הספירה...) – שקשור עם י"ג תיקוני
10 דיקנא⁵¹, י"ג מדה"ר המרומזים בפסוק⁵² "והוא רחום יכפר גו'". ולכן, ע"י גידול הזקן נמשכים כל
11 הענינים במדת הרחמים, ועד להמשכת הרחמים מבחינת "הוא" ("והוא רחום"), לשון נסתר, שמורה על
12 העלם העצמי⁵³.
- 13 וסיים: הלא "איש-מסחר" הנך, ובכן, שמע לעצתי והבטח לי ("זאג מיר צו") שתגדל זקנך, ואז תראה
14 הצלחה בכל הענינים, ותוכל גם להוסיף בהעזר והסיוע למוסדות חינוך וכו'.
- 15 יב. כ"ק אדמו"ר שליט"א המשיך לדבר אודות "ארויסגיין פון זיך" גם בעניני העבודה בתומ"צ,
16 ולדוגמא:
- 17 לא' הבעה"ב, בעל-צדקה, אמר, שגם כשנותן ריבוי צדקה, ועד שנדמה לו שנתן יותר מכפי יכלתו
18 [הוא עשה חשבון שיכול וצריך ליתן צדקה בסכום של שלש ספרות, ובפועל נתן צדקה בסכום של ארבע
19 ספרות...], אין לו להסתפק בכך, ובודאי שלא לעמוד מול ה"ראי", לטפוח על כרסו ולומר "שישו בני
20 מעי"⁵⁴... – אם כי מובן וגם פשוט שגם במצב כזה (שמרגיש מעלתו בנתינת הצדקה) צריך להמשיך
21 בנתינת הצדקה, אלא שביחד עם זה, עליו להשתדל לבטל הרגש דמעלת עצמו, ולידע שככל שעושים
22 יכולים תמיד להוסיף ולעשות יותר.
- 23 לא' הרמ"ם בשיבה, אמר, שלפעמים צריך לשכוח שהוא ר"מ בנגלה, וללמוד דא"ח קודם התפלה,
24 ועי"ז ישפיע על התלמידים בנוגע ללימוד התורה ביראת שמים.
- 25 לא' הרבנים אמר, שצריך לחזור מאמרי חסידות בבית-הכנסת שלו גם אם הבעלי-בתים אינם רוצים
26 לשמוע דברי חסידות, ואמר: בשבועות הראשונים אל תספרו להם שהדברים הנאמרים הם דברי חסידות,
27 ואז ישמעו את הדברים, ולאחרי משך זמן, כשתראו שהדברים מצאו חן בעיניהם, תגלו להם שהדברים
28 שאמרתם הם דברי חסידות, ואז כבר לא יהי' איכפת להם.
- 29 – כך נהגו הבחורים בווארשא כשהתחילו להפיץ בין תלמידי הישיבות את קונטרסי החסידות של
30 כ"ק מו"ח אדמו"ר: בתקופה הראשונה היו מפרסמים את מאמרי החסידות ללא "דף-השער", כדי שלא
31 ידעו שזהו מאמר חסידות, ובמילא יעינו וילמדו בו, בחשבם שזהו קונטרס של דברי-מוסר וכיו"ב,
32 וכשלמדו, מצא חן בעיניהם, ואז אפשר הי' לגלות להם את ה"סוד" – שזהו מאמר חסידות!
- 33 דיבר גם לכמה מהבחורים⁵⁵ אודות עניני ההנהגה בדרכי החסידות⁵⁶, והורה על א' שהנהגתו היא

(49) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 53. וש"נ.

(50) סה"ש תרפ"ז ע' 169. וש"נ.

(51) ראה זח"ג קלא, א ואילך. יהל אור ע' תרכו ואילך. וראה גם מכתבי כ"ז מנ"א וי"ד אלול שנה זו (אג"ק ח"ו ע' רפה ואילך).

(52) ע"ש ש"פ. ועוד.
(53) תהלים עח, לח.

(53) ראה סידור (עם דא"ח) לט, ג ואילך. ובכ"מ.
(54) לשון חז"ל – ב"מ פג, ב.
(55) לאחדים מהם הורה להתחיל להתעסק בעניני שידוכים, ובירכם שימצאו שידוך טוב בשנה זו.
(56) לאחדים העיר שהלבושים צריכים להיות באופן שהצד הימני יהי' על גבי הצד השמאלי (ראה קצות השלחן ס"ג ס"ד).

1 באופן שלמעלה מסדר והדרגה, ומצליח בעזה". ולא' אמר שלא יסתפק בכך שהוא מתנהג בדרכי
2 החסידות, אלא ישפיע גם על אחרים כו'.

3 כן אמר לכמה מהבעה"ב שילמדו מהבחורים, באמרו: "אגרא דכלא דוחקא"⁵⁷. לכו ודחקו בין
4 הבחורים...

5 כן אמר: צריכים להביא גם את הילדים הקטנים, בני שלש שנים, שידחפו בין חסידים...
6 (והוסיף בבת שחוק): 'א' החסידים סיפר אודות יהודי שהביא את בנו הקטן לה"סיום" בערב פסח,
7 ושמישהו שאל אותו: וכי הילד מבין, ענה לו: והם – הגדולים – כן מבינים?!...!

8 יג. כ"ק אדמו"ר שליט"א המשיך לתבוע גם מזקני החסידים "ארויסגיין פון זיך", באמרו:
9 גם מי שנדמה לו (ואפילו אם כן הוא באמת) שהוא בשלימות, "ער איז שוין אַ פֿאַרטיקער" – הרי
10 גם "כלים הנגמרים בטהרה צריכין טבילה לקודש"⁵⁸.

11 והענין בזה:

12 "כלי" – ר"ת כהנים לויים וישראלים⁵⁹, שכולל כל הסוגים דבנ"י וחילוקי עבודותיהם. וכולם, גם
13 לאחרי שמגיעים לשלימות עבודתם, בבחינת "כלי הנגמר בטהרה", הרי, ביחס לדרגא נעלית יותר,
14 "קודש", "צריכין טבילה", אותיות הביטל⁶⁰.

15 וכיון שכן, צריכים כולם לצאת מהמדירות וההגבלות – "ארויסגיין פון זיך".

16 בהמשך לזה דיבר כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות הענין דמסירת נפש, והזכיר את אלה שמסרו נפשם
17 על קידוש השם, באמרו, שידוע⁶¹ שהבית-יוסף הצטער על כך שלא זכה למסור נפשו על קידוש השם,
18 שמזה מובן גודל העילוי שנעשה ע"י מס"נ בפועל.

19 כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שיוסיפו לומר "לחיים", וסיפר⁶²:

20 פעם ביקש כ"ק מו"ח אדמו"ר מאביו כ"ק אדנ"ע לומר חסידות, והשיב לו, שיאמר חסידות בתנאי
21 שהוא (כ"ק מו"ח אדמו"ר) ישתה תחילה כוס יי"ש ("אַ גלאַז אַריק"). מה עשה כ"ק מו"ח אדמו"ר –
22 שתה הכוס יי"ש, ואח"כ תחב אצבעו לפיו והקיא המשקה, כדי שיוכל לשמוע המאמר חסידות...

23 יד. כ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר ע"ד הנסיעה לשליחות לעסוק בהפצת היהדות והמעיינות, ותבע
24 מכמה אברכים שיסעו בשליחות.

25 לא' שאמר שאינו יודע שפת המדינה, אמר: בנוגע לעניני העולם – הנך מסתדר בטוב עם שפת
26 המדינה... כך שאין זו מניעה לנסוע בשליחות.

27 עורר לא' השד"רים ע"ד גודל המעלה שבעבודתו, באמרו: כשאתם נוסעים בשביל עניני מעמד –
28 נוסע עמכם עצמות ומהות א"ס ב"ה!

29 וכיון שכן, בודאי אין להתפעל מזה שלפעמים צריכים להשאר ליום הש"ק רחוק מהבית, כי, במה
30 נחשב צער הריחוק מן הבית לגבי גודל המעלה שבהתעסקות בעניני מעמד.

31 והוסיף: העבודה שלכם אינה רק בנוגע לגשמיות, אלא, לזרוע רוחניות ולקצור גשמיות⁶³.

סע"ד).

(57) ברכות ו, ב.

(61) ראה גם לקו"ש חכ"א ע' 176, ובהנסמן שם.

(58) חגיגה כ, ב (במשנה). וראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ד ע' 255, וש"נ.

(62) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 325.

(59) דעת זקנים מבעה"ת חוקת יט, יז.

(63) ראה סה"ש תש"ג ריש ע' 80. תורת מנחם – התוועדויות

(60) ראה סידור (עם דא"ח) כוונת המקוה בסופו (קנט), ח"א ע' 138.

1 כשבאים לעיר צריכים להתעניין ולהשתדל בנוגע לעניני יהדות, תורה ומצוותי, תפילין, שבת, וכיו"ב,
 2 ולכל לראש – בנוגע לטהרת המשפחה, שכן, אפילו הליכה למקוה פעם אחת יכולה להיות ענין שנוגע
 3 ללידת הולד (שלא יהי' ולד פגום ח"ו), שזהו"ע שנוגע לדורות.

4 כן דיבר עם א' העסקנים באה"ק⁶⁴, שעבודתו בעסקנות לטובת המוסדות של כ"ק מו"ח אדמו"ר צריכה
 5 להיות מתוך תוקף, ואז יתקבלו דבריו ויפעלו פעולתם.

6 טו. במהלך ההתוועדות נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א ברכות לכו"כ אנשים בענינים הפרטיים.

7 לא' שביקש ברכה עבור אחיו שיזכה לצאת מעמק הבכא, באמרו, שרצונו לקבל ברכה כמו שקיבל
 8 פלוני בענין זה – ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: מוכרחני איפוא לא להתפעל ולגלות לכם את האמת –
 9 שנתנית ברכה הו"ע שנוגע ותלוי בשורש הנשמה...

10 בהתוועדות הי' נוכח יהודי שהי' משתתף בתחרויות במשחקי "שאח", שהתחיל להתקרב ליהדות,
 11 ואמר לו כ"ק אדמו"ר שליט"א, שאם מקבל על עצמו להמשיך ולהוסיף בעניני יהדות, אזי יברכו שיצליח
 12 בהמשחקים, וסיפר:

13 בנערותו שיחק פעם כ"ק מו"ח אדמו"ר עם הרה"ח ר' אלחנן דוב⁶⁵, וכשהבחין בהם כ"ק אדמו"ר
 14 (מהורש"ב) נ"ע, התערב במשחקם, והציע להם סברות איך להמשיך הילוכם בהמשחק, וביאר תוכן
 15 הדברים בעבודת ה'⁶⁶.

16 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א): אצל כ"ק אדנ"ע הי' זה באופן דמלמלה למטה, שמפרטי הענינים
 17 בעבודה הרוחנית הבין וידע פרטי הענינים בהמשחק בגשמיות. אצלכם – שיהי' לכל הפחות באופן
 18 דמלמטה למעלה, להעלות את עניני העולם ולעשותם כלים לאלקות.

19 טז. (להגבאי הרה"ת ר' יוחנן גורדון⁶⁷, אמר): זכיתם להיות גבאי בביהכ"נ וביהמ"ד דליובאוויטש
 20 שבליובאוויטש, שאף שנמצא לעת-עתה בניו-יורק, הרי, "עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל
 21 שיקבעו בארץ ישראל", כדאיתא בגמרא⁶⁸.

22 [כ"ק אדמו"ר שליט"א ביקש לעיין בלשון הגמרא, ולאחרי העיון המשיך לדבר בענינים אחרים באחזו
 23 את הגמרא בידי הק', וכשא' החסידים הציעו ליקח הגמרא, באמרו "אפשר איז דעם רבי'ן שווער", אמר
 24 "כ"ק אדמו"ר שליט"א: "א' רבי'ן איז תורה ניט שווער".]

25 יז. [כשנתארך ביותר זמן ההתוועדות, ביקש א' מזקני החסידים לסיים את ההתוועדות לטובת
 26 בריאותו של כ"ק אדמו"ר שליט"א, וענה לו כ"ק אדמו"ר שליט"א בכת-שחוק: בעת אמירת המאמר
 27 עמדתם בקרן זוית, ועתה הנכם באים לומר דעות?! ... וכאן הרצינו פניו הק', והתחיל לדבר ע"ד ענין
 28 הנשיאות, באמרו:]

29 כאשר מתבוננים בגדלותו של כ"ק מו"ח אדמו"ר, ובכך שהשאיר אותנו...

30 – אינני יודע למה עשה ה' ככה⁶⁹, אבל, כן הוא המצב בפועל, וברור הדבר שאין זה בעל-כרחו,
 31 שכן, אצל הרבי לא שייך המושג של "בעל-כרחו". וכשהרבי מסכים על דבר מסויים, הי' משום שכן
 32 הוא רצונו⁷⁰ –

33 הרי אין לכם ברירה אחרת, וגם לי אין ברירה אחרת...

67 ראה גם אג"ק ח"י"ב ע' מב. ח"י"ז ע' קכ. ועוד.

68 מגילה כט, א.

69 ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 22. ועוד.

70 ענין זה אמר גם לא' בנוגע לענין פרטי, באמרו: השי"ת

יעזור לכם להבין שאצל הרבי לא שייך "בעל כרחו" וכו'.

64 כן נתן לו בקבוק יי"ש לחלק באה"ק, באמרו, שכדי
 שייספיק לכולם יוסיף עוד משקה לתוך הבקבוק, באופן ש"קמא
 קמא בטיל" (ראה ע"ז עג, א ובתורה"ה כי אתא).

65 ראה אודותו – תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 186.
 וש"נ.

66 ראה תורת מנחם – רשימת היומן ע' קעד. וש"נ.

1 ובכל אופן, בנוגע להענינים שקיבלתי על עצמי, שזוהי שליחותי בעלמא דין, משתדל הנני שיהיו
2 בחסד וברחמים⁷¹...

3 בהמשך הדברים, כאשר א' החסידים הזכיר את אדמו"ר מהוריי"ץ בתואר "דער רבי נ"ע" – התרעם
4 כ"ק אדמו"ר שליט"א, באמרו (בהתרגשות רבה ובככי)⁷²:

5 למה הנכם "משלחים" ("פארשיקט") את כ"ק מו"ח אדמו"ר ל"סיביר" ל"סאָלאָווקי"... לגן עדן?!
6 – אנחנו צריכים אותו (ואולי גם הוא צריך אותנו) כאן!...

7 גם אם לשם כך צריכים להוציאו מגן עדן, גן עדן התחתון, ואפילו גן עדן העליון – כדאי הדבר, כי,
8 העילוי דג"ע (אפילו ג"ע העליון) אינו אלא הארות וגילויים, משא"כ בעוה"ז – כשאומרים לחיים על
9 משקה און מען פאַרבייסט מיט גשמיות'דיקע מזונות – ישנו עצמות ומהות א"ס ב"ה...

10 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א – בטפחו באגרופו על השולחן): אנו צריכים את הרבי – יחד עם כל
11 הרביים – כאן.

* * *

13 יח. כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון שלש תנועות – דהבעש"ט, המגיד ואדמו"ר הזקן, וניגוהו
14 פעמים רבות. פעם א' הפסיק בבבא הג' (של אדה"ז) וצוה לכפול בבא זו, באמרו:

15 בבא השלישית, של אדמו"ר הזקן, היא זו שנוגעת לנו ביותר, כי, אדמו"ר הזקן הי' נשמה חדשה⁷³,
16 שעל ידו נעשית המשכה חדשה מעצמות ומהות א"ס ב"ה, ועל ידו נמשך גם לדורותיו.

ואח"כ אמר:

18 כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר⁷⁴ אודות משיח: "הנה זה עומד אחר כתלנו משגיח מן החלונות מציץ מן
19 החרכים"²⁹. (והראה בידו הק' על הכותל, ואמר): "אָט שטייט ער הינטערן וואַנט", ומביט עלינו בעד
20 החלון, ותמה למה אנחנו מעכבים את בואו!...

21 יט. [לפני תפלת ערבית צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון דשלש תנועות, ולאחרי תפלת ערבית
22 צוה לנגן עוה"פ. ואח"כ אמר:]

כיון שיוצאים עתה מיו"ט לימות החול – ינגנו "כי בשמחה תצאו".

24 [ניגנו "כי בשמחה תצאו", וכ"ק אדמו"ר שליט"א רמז בידו הק' שירקדו, ורקד על מקומו בשמחה
25 גדולה. ואח"כ אמר:]

"א גוטן יו"ט און א גוטן תמיד", עד להתועדות חסידית הבאה.

(73) סה"ש תש"ו ע' 22. וש"נ.

(74) ראה סה"ש תרצ"ט ע' 316.

(71) ראה גם ספר "ימי בראשית" ע' 387.

(72) ראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"א ע' 27 בהערה.

וש"נ.

המשך ביאור למס' סוטה ליום חמישי עמ' 1

1 בקרקע המשכן, יבול יחפור בקרדומות – היינו סבורים שאם לא
2 מצא שם עפר רך שנוח ליטול, צריך להביא קרדום ולחפור בקרקע
3 המשכן ליטול ממנה העפר. תלמוד לומר 'אֲשֶׁר יִהְיֶה' שאינו צריך
4 לחפור בקרקע, אלא הָא כִּי צֵד יֵעָשׂוּ, אם יֵשׁ שָׁם עפר רך שניתן
5 לקחתו בקלות, הָבֵא אותו, ואם אֵין שָׁם עפר תיחוד, תֵּן שָׁם עפר
6 ותיטלו, ונחשב שלקח מהקרקע המשכן. תֵּנִי אֵיךְ - בברייתא

7 שניה נחלקו תנאים בנידון זה. נאמר בפסוק 'וּמִן הָעֶפֶר אֲשֶׁר יִהְיֶה
8 וְגו', מכך שלא נאמר מקרקע המשכן, מִלְמַד שֶׁהָיָה מִתְּנֵן את
9 העפר מִבְּחוּץ וּמִכֵּנִים להיכל ונותן אל המים, ואין צריך להניחו
10 בקרקע ההיכל. בְּקִרְקַע הַמִּשְׁכָּן - לשיטה זו מדוע נאמר בקרקע
11 המשכן, והרי כשר אף אם הוכנס למשכן ולא הונח שם, אֵינִי מֵן
12 יְהוּדָה אֲמַר מקרא זה בא לְהַבִּיא - לרבות, קִרְקַע

לקוטי שיחות

פרשת שמיני

כרך יז שיחה ד

22 (א) על הפסוק⁴ "ושם הנהר השני גיחון" (שכתוב
23 לפני "על גחונך תלך"), מפרש רש"י: "גיחון – שהיה
24 הולך והומה והמייתו גדולה מאוד, כמו וכי יגח⁵
25 שמנגח והולך והומה", ובדומה לכך אפשר להסביר את
26 "על גחונך תלך": הנחש זוחל על האדמה (כפי שאומר
27 רש"י, ש"רגלים היו לו ונקצצו"), ולכן נקראת הליכתו
28 "על גחונך" – כלשון האבן-עזרא⁶: "בעבור הרוח
29 שיגיה ממנו". כלומר, רש"י מסתמך על פירושו בפסוק
30 קודם, על המילה "גיחון"⁷.

31 (ב) "גיחון" הם מעיים, כדברי התרגום⁸ "על גחונך
32 תלך – על מעך תיזיל" [או, כפירוש האבן-עזרא –
33 "חזה"]⁹, ורש"י אינו צריך להסביר זאת, כי מילה זו
34 בלשון-הקודש מובנת לתלמיד [בדיוק כשם שמובנת לו
35 המילה "מעיים" (או "חזה")]¹⁰?

36 אך לפי זה קשה מצד שני: מדוע אין פירוש הביטוי
37 "הולך על גחון" כאן, לדעת רש"י, זהה לפירוש של
38 "על גחונך תלך", כפי שהאבן-עזרא מפרש. מהו
39 ההכרח לכך שכאן אין הפירוש "הולך והומה", או,
40 כפירוש התרגום (גם כאן) "מעוהי", אלא "לשון
41 שזייה"....¹⁰?

ג.

השאלות לגבי הפירוש על "כל הולך"

42 אחר-כך מצטט רש"י את המילים "כל הולך"¹¹,
43 ומפרש: "להביא השלשולין ואת הדומה לדומה".
44 וצריך להבין:

א.

פירוש רש"י על "הולך על גחון"

1 בפירושו על הפסוק "כל הולך על גחון וכל הולך
2 על ארבע עד כל מרבה רגלים"..¹ – מצטט רש"י
3 ("בדיבור המתחיל" הראשון) את המילים "הולך על
4 גחון", ומפרש: "זה נחש ולשון גחון שחייה, שהולך
5 שח ונופל על מעיו".

6 מובן בפשטות מדוע מסביר רש"י ש"הולך על גחון
7 – זה נחש": המקום היחיד בתורה שבו מצוי ביטוי
8 דומה (לגבי שרצים) הוא בענין הנחש, בפרשת
9 בראשית², ששם כתוב "על גחונך תלך". ומכאן מובן,
10 שגם ב"הולך על גחון" הכוונה היא לנחש³.

11 אבל צריך להבין את סוף דברי רש"י – "ולשון
12 גחון שחייה שהולך שח ונופל על מעיו": כאמור: כבר
13 בפרשת בראשית כתוב "על גחונך תלך", ושם אין
14 רש"י מפרש מהו "לשון גחון" (אלא ש"רגלים היו לו
15 ונקצצו"), ואינו מובן: רש"י צריך היה להסביר את
16 משמעות המילה "גחון" בפעם הראשונה שהיא כתובה
17 בתורה, ולא להסתמך על פירושו בפרשת שמיני?

ב.

פירושים קודמים על הביטוי "גחון"

18 לכאורה, ניתן היה להשיב שרש"י אינו מפרש
19 בפרשת בראשית את הביטוי "על גחונך תלך", כי
20 משמעות המילה "גחון" מובנת מאליה, באחת משתי
21 הדרכים הבאות:

(9) אבל דוחק הוא – שהרי חיבה זו בלתי רגילה. ובפרט שגם מפרשי
התורה שקוטט בפירושה.

(10) ודוחק לומר דכוונת התרגום היא [לא שפירושו של "גחון" הוא
"מעיו", כ"א] כברש"י ש"הולך שח ונופל על מעיו" (והפירוש ד"גחון"
הוא "לשון שחייה"). אבל ראה רד"ק בראשית שם. ובת"י כאן (ועד"ז
בבראשית שם. וראה פי' לתרגום ירושלמי כאן): "כל הולך (על גחון) –
כל דשחף כו".

(11) הטעם שרש"י מקדים פירושו על "הולך על גחון" קודם פירושו
על יתבות "כל הולך" – מובן בפשטות, כי בתחילה מפרש העיקר "הולך
על גחון", ואח"כ – ההוספה ד"כל הולך גו" (ועד"ז ב"וכל הולך על
ארבע").

(1) פרשתנו יא, מב.

(2) ג, יד.

(3) ראה גם רב"ע כאן.

(4) בראשית ב, יג.

(5) משפטים כא, כח.

(6) בראשית ג, יד.

(7) ואף שהראב"ע שם כ' "זה דרך רש"י – הוא לשיטתו דגם
ב"גיחון" כתב כן, אבל רש"י מפרש כן שם סתם – בלי להוסיף שזהו
דרש.

(8) ועד"ז בתיב"ע שם. ת"י שם (הובא בערוך ע' שחף). ועד"ז בת"א,
תיב"ע ות"י כאן.

28 "כל" ומפרש: "להביא את החפושית אשקרב"ט
 29 בלע"ז ואת הדומה לדומה".
 30 גם כאן צריך להבין, כבסעיף ג' דלעיל:
 31 (א) מהי ההוכחה של רש"י, לפי פשט הפסוקים,
 32 שהמילה "כל" מרבה שני דברים: (א) החפושית (ב)
 33 ואת הדומה לדומה?²¹
 34 (ב) מדוע בוחר רש"י דוקא את הנוסח של "תורת
 35 כהנים", ולא את הנוסח שבגמרא – "ואת הדומה
 36 לחפושית"?

ה.

פירוש רש"י על "מרבה רגלים"

37 לאחר מכן מצטט רש"י את המילים "מרבה רגלים"
 38 ומפרש: "זה נדל, שרץ שיש לו רגלים מראשו ועד זנבו
 39 לכאן ולכאן, וקורין צינטפיד"ש", ובכך מסיים רש"י
 40 את פירושו לפסוק זה.
 41 מובן מדוע אין רש"י אומר בקיצור "זה נדל
 42 צינטפיד"ש בלע"ז", אלא מאריך בלשונו, ומסביר
 43 ש"נדל" זה שרץ שיש לו רגלים מראשו ועד זנבו לכאן
 44 ולכאן וקורין צינטפיד"ש", כי ישנם שרצים רבים בעלי
 45 רגלים רבות, ומדוע אומרים ש"מרבה רגלים זה נדל"?
 46 לפיכך מסביר רש"י, שזהו שרץ שיש לו רגלים בכל
 47 גופו "מראשו ועד זנבו לכאן ולכאן", ולכן "וקורין"²²
 48 – מכנים אותו על שם ריבוי הרגלים – צינטפיד"ש"
 49 (=מאה רגלים²³). וזהו השרץ שאליו מתכוונת התורה
 50 בביטוי "מרבה רגלים".

51 אבל, מדוע אין רש"י מפרש כאן את המילה "כל",
 52 שבפסוק, ואינו אומר, שהיא מרבה גם שרצים אחרים
 53 שהם מרבי רגלים ודומים לנדל²⁴, דומה ואת הדומה
 54 לדומה²⁵?

שאי"ד ד"ה חדש (בפירוש"י) והעתקת לשון הכתוב, כ"א חלק מד"ה
 הקודם ("הולך על ארבע") ולכן מסתפק בהעתקת לשון הכתוב הנוגע
 לכאן ("כל"). ועד"ז בד"ה "הולך על גחון".

20) אף שבחולין ותו"כ שם מעתיק "כל הולך" (אבל ברי"ף ורא"ש
 שם: "כל").

21) ובדפוס שני דרש"י תיבות "ואת הדומה לדומה" ליתא כאן. וראה
 לקמן הערה 24.

22) וראה גם פירוש"י חולין שם (ד"ה גדל): "מאה רגלים קורין לו".
 23) ל' רש"י הנ"ל.

24) בדפוס שני דרש"י איתא: "עד כל – לרבות הדומה". אבל ד"ה
 זה בא קודם לד"ה "מרבה – זה נדל וכו'". ואולי יש כאן טה"ד, וצ"ל
 חלק מד"ה הקודם (בהמשך ל"כל – להביא את החפושית כו"). וראה
 לעיל הערה 21.

25) ל' הש"ס חולין שם, אף שבנוגע לנחש ועקרב לא כתב כן, כנ"ל.

1 (א) אמנם, המילה "כל" היא מילת ריבוי, אך מהי
 2 ההוכחה, לפי הפשט¹², שהיא מרבה שני דברים: (א)
 3 (שלשולין, ב) ואת הדומה לדומה¹³?

4 (ב) הקושי אף מתחזק: דרשה זו נמצאת ב"תורת
 5 כהנים"¹⁴ ובגמרא¹⁵. דברי רש"י "ואת הדומה לדומה"
 6 כתובים ב"תורת כהנים", ואילו בגמרא מצוי הביטוי
 7 "ואת הדומה לשלשול"¹⁶.

8 לפי נוסח הגמרא אפשר להסביר (בדוחק קצת)
 9 שהמילה "כל" מרבה דבר אחד: שלשול והדומה לו.
 10 כלומר, "שלשול" הוא דוגמא למין שאותו מרבים,
 11 הכולל כל שרץ הדומה לשלשול (ובודאי גם שלשול).

12 אבל לפי הנוסח שב"תורת כהנים" – "ואת הדומה
 13 לדומה" – מודגשים שני ריבויים: (א) "שלשול",
 14 הדומה לנחש. (ב) "ואת הדומה לדומה" – שרצים
 15 שאינם דומים לנחש, אלא דומים לשלשול, שהוא רק
 16 דומה לנחש¹⁷.

17 ורש"י בוחר דוקא את הנוסח של "תורת כהנים",
 18 ולא את נוסח הגמרא?!

19 (ג) מדוע מצטט רש"י גם את המילה "הולך", בעוד
 20 אשר הריבוי נלמד מהמילה "כל" בלבד¹⁸?

21 יתר-על-כן: מיד אחר-כך בדומה לכאן, מצטט רש"י
 22 (מן המילים¹⁹ "וכל הולך על ארבע") רק את המילה
 23 "כל"²⁰ ומפרש: "להביא את החפושית...". – וכאן
 24 מצטט רש"י גם "הולך"?

ד.

השאלות על "להביא את החפושית..."

25 אחר-כך מצטט רש"י את המילים "הולך על ארבע"
 26 ומפרש: "זה עקרב", אשר הוא השרץ היחיד ה"הולך
 27 על ארבע". לאחר מכן הוא מצטט, כדלעיל, את המילה

12) כי אף שדרשה זו מקורה בגמ' ותו"כ כדלקמן בפנים – הרי רש"י
 מעתיק בפירושו רק דרו"ל השייכים לפשט"מ, ובפרט בנדר"ד שלא כתב
 ע"ז שהוא דרש, מובן שפירוש זה מוכרח בפשטות הכתובים.

13) ולהעיר מגירסת הרי"ף והרא"ש בחולין שם: "כל לרבות שלשול
 קטן" (ותו לא).

14) עה"פ.

15) חולין טז, ב.

16) ובדק"ס חולין שם מביא מכת"י דגם שם הגירסא היא ככתוב"כ.
 17) ראה באר מים חיים (לאחי המהר"ל) ודבק טוב כאן. וראה ג"כ

רא"ש כאן. פי' הראב"ד לתו"כ שם. ולהעיר מהגירסא ברש"י כתי":
 השלשול ואת הדומה לו ואת הדומה לדומה.

18) ובחולין שם: "כל לרבות השלשול וכו'" (ובתו"כ שם: כל
 הולך על גחון להביא כו').

19) אף שבכתוב נאמר "וכל – כ"ה גם בחולין ותו"כ שם. וי"ל

היו יודעים במה הם צריכים להיות דומים: האם 28
בתכונה "הולך על גחון" או "הולך על ארבע", או 29
שמה בתכונות אחרות. 30
ולפי־זה מובן בפשטות מדוע אין רש"י מסביר כאן, 31
שמשמעות המילה "גחון" היא – "בעבור הרוח שיגיח 32
ממנו", כפי שהוא מפרש על "גיחון", כי "כל הולך על 33
גחון" מרבה שרצים אחרים שיש להם תכונה זו, ולא 34
מצוי שרץ אחר שהוא הולך ומגיה רוח. 35

ז.

רש"י אינו יכול לפרש כאן כפירוש התרגום

לפי־זה מובן, שרש"י אינו יכול להסביר כאן 36
כפירוש התרגום "על גחון" – "על מעוהי"²⁹, כי אז 37
אינו מובן: מדוע משתמשת התורה בביטוי "גחון" 38
שממנו מוכרחים להבין ש"זה נחש" (כי ביטוי זה נאמר 39
רק לגבי נחש), ונוקקה לריבוי "כל הולך..." , כדי לרבות 40
שרצים אחרים – היא היתה יכולה להשתמש 41
מלכתחילה בביטוי הכולל את כל השרצים מסוג זה³⁰, 42
כגון "הולך על מעיו"³¹ וכדומה? 43
אם־כן צריך לומר, ש"הולך על גחון" היא תכונה 44
הקיימת רק אצל הנחש. ולכן מפרש רש"י "ולשון גחון 45
שחייה³² שהולך שח ונפול על מעיו": בתחילה הוא 46
הולך כפוף (לא "על מעיו"), ומאוחר יותר הוא "נפול 47
על מעיו", לעומת ה"ששולין" וכדומה, שאותם מרבה 48
המילה "כל", שהם זוחלים לכתחילה על מעיהם. 49
ובדומה לכך לגבי "כל הולך על ארבע": רק עקרב 50
"הולך על ארבע" כפשוטו, לעומת ה"חפושית" 51
וכדומה, וכל השרצים שאותם מרבה המילה "כל", יש 52
להם "יותר מארבעה רגלים אלא שהעליונים אינם 53
משמשי כל כך"³³. 54

1 התמיהה אף גדולה יותר: הן ב"תורת כהנים" והן
2 בגמרא נאמר, שהביטוי "עד כל (מרבה)" מרבה "את
3 הדומה ואת הדומה לדומה". ורש"י מביא את דרשות
4 חז"ל על שתי הפעמים הקודמות שנאמר "כל" בפסוק,
5 ואינו מביא את הדרשה על הפעם השלישית?

ו.

ההסבר לכינוי התורה לנחש ועקרב

6 ההסבר לכל זה הוא:
7 כאמור, משתמשת התורה כאן בביטוי "גחון",
8 המצוי רק לגבי נחש, ומזה מובן שהכוונה היא לנחש
9 – "זה²⁶ נחש", וכן, כיון שהשרץ היחיד שהוא "הולך
10 על ארבע" הוא העקרב, מובן שבביטוי זה מתכוונת
11 התורה לעקרב – "זה²⁵ עקרב".
12 אך מדוע נאמר בתורה "הולך על גחון", "הולך על
13 ארבע", ולא נאמר בקיצור ובמפורש: נחש ועקרב?
14 לגבי הביטוי "מרבה רגלים", ולא "נדל", אפשר
15 להסביר, שמילה זו אינה מלשון המקרא, והיא אינה
16 נמצאת בתנ"ך, אלא ב"תורת כהנים" ובמשנה²⁷, ורש"י
17 מצטט זאת, אבל המילים נחש ועקרב כתובות מספר
18 פעמים בתורה.
19 צריך אפוא לומר, שבביטוי "הולך על גחון" אין
20 התורה מתכוונת לנחש באופן כללי, לכל תכונותיו, אלא
21 דוקא לנחש כפי שהוא בעל התכונה של "הולך על
22 גחון". ולכן מובן ש"כל הולך על גחון" מרבה שרצים
23 הדומים לנחש דוקא בתכונה זו ("ששולין..."). בדרך
24 דומה יש להסביר לגבי "כל הולך על ארבע"²⁸.
25 ולפיכך אין התורה אומרת "נחש" או "עקרב", כי
26 אז היתה המילה "כל" מרבה רק שרצים ממין הנחש
27 והעקרב. או, גם אם היתה מרבה את הדומה להם, לא

ואכ"מ.

26) משא"כ עה"פ (לעיל יא, כז) "על כפיו", פרש"י: "נגון כלב ודוב
וחתול" (וגם אינו מפרש הריבוי ד"וכל הולך גו") – אף שבתנ"כ שם:
"זה הקוף, כל להביא כו" – כי הפירוש ד"וכל הולך על כפיו" ע"ד
הפשט הוא: כל החיות שבסוג הזה (ורש"י מביא דוגמאות אחרות),
משא"כ כאן שמוכרח לפרש "זה נחש", "זה עקרב" (ובמילא – ד"כל"
בא לרבות). וראה לקמן בפנים ס"ט.
27) מקראות פ"ה מ"ג. וראה פרש"י (מקץ מג, ל) ובלשון משנה..
ובלשון ארמי.. ובמקרא.
28) שהרי "ששולין" הוא תולעת (ולא מין נחש). וכן "חפושית" אינו
מין עקרב (ראה רמב"ם הל' פרה פ"ט הי"א. ולהעיר מרמב"ם הל'
מאכלות אסורות פ"ב ה"ו: נחשים ועקרבים וחפשית ונדל וכיו"ב).

29) נוסף שי"ל שלא נמצא עוד בקרא שגחון פירושו מעוה, משא"כ
שיהי' פירושו שחי' – כנסמן לקמן הערה 32.
30) ע"ד הנ"ל הערה 24.
31) שהרי נמצא לו חבר בקרא (תולדות כה, כג. וראה פרש"י בא יב,
ט. ויקרא א, טז – אבל מובן שאין לומר "הולך על קרבו", כי לשון
"קרבו" הוא ע"ש שנמצא בקרבן – בפנים (למיעוטי עורו המכסה עליו
ושגליו הולך)).
32) ומצינו לו חבר בקרא (מיכה ד, י) "חולי וגחיי", וכפרש"י שם:
"כרעי ושחי" (ומביא דוגמא) על גחונך וכן בלשון משנה* (תוספתא
מו"ק פ"א ה"ד) "כותל הגוחה לרה"ר". וגם בלשון ארמי (גמרא) מצינו
"גחין ותלחוש" (ב"מ נט, א. ועד"ז בכ"מ).
33) רא"ם כאן. ועד"ז בפי' הראב"ד לתנ"כ כאן.

* ראה לקו"ש (ח"י ע' 115. חס"י (המתורגם) ע' 376 הערה 6) דבפי' עה"ת קורא רש"י גם לתוספתא – "לשון משנה".

לעומת זאת, התכונה "מרבה רגלים", יותר מארבע, קיימת אצל שרצים רבים (גם אם קיים מקום בגופם ליותר רגלים, שלא כנדל), ולכן משמעות המילים "כל מרבה רגלים" כאן היא פשוטה, ורש"י אינו צריך לפרשן: כל השרצים שהם בעלי התכונה "מרבה רגלים".

י.

זה נדל – ולא כגון נדל

אך צריך להבין: אם-כך, מדוע מפרש רש"י "מרבה רגלים – זה נדל..." , ואינו כותב אפילו "כגון נדל"²⁹? התשובה לכך היא: בשני החלקים הקודמים – "הולך על גחון... הולך על ארבע" – מתכוונת התורה לשרץ אחד בלבד – נחש או עקרב. ולכן סביר לומר, שגם בחלק השלישי – "מרבה רגלים" – הכוונה היא לשרץ אחד בלבד – נדל. ומשמעות המילים "כל מרבה רגלים" היא: כל הסוגים שבמין של "מרבה רגלים", ורש"י אינו צריך להסביר זאת, כי הדבר מובן מאליו, בדומה לנאמר מספר פעמים לפני-כן "למינו" וכדומה.

יא.

הדרך להתגברות על היצר הרע – לימוד התורה ופנימיותה

כדי להבין את ההוראה הנלמדת מכך לעבודת ה', צריך להקדים דברים אלו: לכאורה, עדיין לא מובן: סוף סוף הולך הנחש "על מעיו", ורק בתחילת הליכתו הוא "הולך שח", ומדוע לא כתבה התורה "הולך על מעיו" וכללה בזה את כל השרצים מן הסוג הזה, כולל הנחש? אלא, מכך נלמדת הוראה לגבי עבודת ה': על הנחש אומרים חז"ל³⁶ "דא יצר הרע". ואומרת התורה: היצר הרע אינו בא מלכתחילה להשפיע על היהודי להיות "הולך על מעיו" – ללכת, לזחול ולהיות שקוע בעניני אכילה וענינים גשמיים אחרים³⁷. הוא מתחיל ב"הולך שח": ראשו של האדם מורד, מכופף, חסרה לו ההתנהגות של "שאו מרום עיניכם וראו..."³⁸. וזה מוביל בסופו של דבר ל"נופל על מעיו". כדברי חז"ל³⁹

1 ולכן מצטט רש"י מן הפסוק את המילים "כל הולך": בכך הוא מדגיש שהדמיון בינם לבין הנחש הוא רק בהליכה שמופיעה אצל הנחש מאוחר יותר, 2 3 לאחר שהוא "נופל על מעיו". אבל התכונה של "גחון" 4 – "לשון שחייה שהולך שח" – אינה קיימת אצלם³⁴. 5

ה.

בחירת הנוסח של "תורת כהנים"

6 לפי האמור לעיל, מובן מדוע בוחר רש"י דוקא בנוסח של "תורת כהנים" – "ואת הדומה לדומה". בכך הוא מאפשר לנו לדעת שתי נקודות: 7 8 (א) שהמילה "כל" אינה באה לרבות שרצים נוספים 9 ממין הנחש והעקרב, שאז היא היתה מרבה גם כאלה 10 אשר "אין דומין זה לזה"³⁵, אלא שרצים הדומים לנחש 11 ולעקרב בתכונות "הולך על גחון... הולך על ארבע". 12 (ב) מצד שני: אפילו "שלשולין" אינם דומים לנחש 13 בכל הפרטים, ואף לא בתכונת "הולך על גחון", ויש 14 ביניהם דמיון מועט בלבד, שהרי הנחש "נופל על מעיו", והם אינם כך. ובדומה לכך ה"חפושית" דומה 15 לעקרב מעט מאד בתכונת "הולך על ארבע", שהרי 16 "עליונים אינם משמשין כל כך". 17 18 כיון שכך, מובן, שהמילה "כל" מרבה אפילו את 19 "הדומה לדומה" – לו רק יש ביניהם דמיון מועט 20 בתכונות "הולך על גחון" ו"על ארבע". 21

ט.

ההבדל בין שני החלקים הראשונים לחלק השלישי

22 לפי כל האמור לעיל, מובן ההבדל בין "כל הולך על גחון וכל הולך על ארבע" לבין "כל מרבה רגלים" (ששם אין רש"י מפרש את המילה "כל"): 23 24 התכונות "הולך על גחון" ו"הולך על ארבע" 25 קיימות, בשרצים, רק אצל הנחש והעקרב. ולכן, כאשר 26 מוסיפה התורה "כל הולך על גחון וכל הולך על ארבע" 27 אי אפשר לפרש זאת באופן הפשוט, שהכוונה היא לכל 28 השרצים בעלי תכונה זו, כי מלבד הנחש והעקרב אין 29 שרץ ההולך על גחון או על ארבע. לפיכך הכרחי לומר, 30 שהמילה "כל" אינה כפשוטה, אלא באה לרבות. 31

(37) להעיר מפרש"י (ויקרא א, טז): בנוצתה. עם בני מעי' נוצה ל' דבר המאוס כו' וזהו ש"א באוכלי.

(38) ישע"י מ, כו.

(39) שבת קה, ב.

(34) משא"כ ב"הולך על ארבע" שה(קצת) דמיון בין "חפושית" ועקרב הוא ב"הולך על ארבע".

(35) פרש"י לעיל יא, יג ("כל עוף שנאמר בו למינה.. יש באותו המין שאין דומין זה לזה").

(36) זח"א לה, ב.

25 באמצעות גילוי שרשו, אשר שטן לשם שמים נתכוון⁴⁹

26 – נחש דקדושה. כמוסבר⁵⁰ לגבי "נחש הנחשת"

27 שעשה משה רבינו⁵¹, שעל-ידי "והביט אל נחש

28 הנחשת"⁴⁹ ו"מסתכלין כלפי מעלה"⁵², באמצעות

29 ראיית הנחש דקדושה, השורש של נחש ד"קליפה",

30 נגרמת התוצאה "וחי" – זיכוך הנחש ד"קליפה"⁵³.

31 גם ה"שלום" בין נחש דקדושה לנחש דקליפה

32 רמוז בפסוקנו:

33 ה"צמח-צדק"⁵⁴ מסביר לגבי הענין של "וי' דגחון

34 חציין של אותיות של ספר תורה", שהוי' הרבתי של

35 "גחון" רומזת ל"ספירת התפארת" (ה"ספירה"

36 השישית מתוך עשר ה"ספירות" שבסדר ירידת השפע

37 האלקי לעולם), העולה עד לדרגת ה"כתר", ולכן יש

38 בכוחה לחבר בין שני חצאי ספר התורה, שהם כנגד

39 הספירות חסד וגבורה (בדומה⁵⁵ לידוע⁵⁶ לגבי חצות

40 הלילה, המחבר בין שני חצאי הלילה, שהראשון

41 שביניהם קשור לענין של "דין", והשני – לחסד). לכן

42 מפסיקה הוי' של "גחון" את כח הנחש, כי הנחש

43 מקבל את כחו מריבוי של צמצומים מסטרא דשמאלא

44 (=הצד השמאלי, של דין), אבל באמצעות התאחדות

45 – "התכללות" – של ימין עם שמאל (על-ידי "ספירת

46 התפארת"), מופסקת השפעת כח זה.

47 וה"שלום" בין נחש דקליפה לבין שרשו, נחש

48 דקדושה, הוא על-ידי וי' רבתי, כי החיבור בין

49 "מעלה" לבין "מטה" הוא באמצעות הקו האמצעי⁵⁷

50 ה"מבריה" ומחבר מן הקצה העליון ביותר עד הקצה

1 "כל אומנתו של יצר הרע, היום אמר לו עשה כך..."

2 עבוד עבודה-זרה".

3 ולכן, הדרך להתגבר על ה"נחש" היא באמצעות

4 שקיעה בעניני מרום – תורה⁴⁰ בכלל, ובמיוחד תורת

5 הנסתר ופנימיות התורה⁴¹, המונעים את "הולך שח".

6 גם דבר זה נרמז בפסוקנו, כפי שמסביר מהרש"א

7 על דברי חז"ל⁴² "לפיכך נקראו ראשונים סופרים, שהיו

8 סופרים כל האותיות שבתורה, שהיו אומרים וי'ו

9 דגחון חציין של אותיות של ספר תורה...", ואלה

10 דבריו: האותיות אינן מורים רק על שמותיו של

11 הקדוש-ברוך-הוא שהוא הנסתר גמור של התורה⁴³ ולפי

12 שהסטרא דשמאלא בכל הטומאה הוא נחש הקדמוני..

13 ועל כן הפסיק באותיות התורה בוי'ו דגחון לרמוז כפי

14 אותיות התורה שהן כולן שמותיו של הקדוש-ברוך-

15 הוא⁴⁴ אין כאן מקום כלל לכח הטומאה דוי'ו דגחון

16 מפסיקו.

יב.

צריך לזכך את ה"נחש" ולהפכו לקדושה

17 הפסק זה של כח הנחש אינו צריך להיעשות רק

18 באמצעות ביטול ואיבוד כח הנחש, אלא גם באמצעות

19 בירור וזיכוך הנחש, עד להפיכתו לקדושה. כדברי

20 חז"ל⁴⁵ על הפסוק⁴⁶ "גם אויביו ישרים אתו", "זה

21 הנחש". כלומר, הנחש הוא אמנם "אויביו", כנאמר⁴⁷

22 "ואיבה אשית בינך וביני...". למרות זאת, ישרים הנחש

23 עם האדם⁴⁸.

24 בירור הנחש של ה"קליפה" והטומאה הוא

(46) משלי טז, ז.

(47) בראשית ג, טו.

(48) ראה אוה"ת בראשית מז, סע"ב ואילך.

(49) ב"ב טז, א. וראה (סנה' נט, ב) שמש גדול כו' אלמלא נתקלל נחש כו' נחשים טובים.

(50) לקו"ת חוקת ד"ה ויעש משה.

(51) חוקת כא, ט.

(52) משנה ספ"ג דר"ה. הובא בפרש"י חוקת שם, ח.

(53) ראה גם אוה"ת שם (מח, א).

(54) אוה"ת פרשתנו (ע' רמ. רמב ואילך). וראה ג"כ סד"ה כל הולך תרכ"ד.

(55) אוה"ת פרשתנו שם (ריש ע' רמד).

(56) זח"א צב, סע"ב. נתבאר באוה"ת לך ד"ה ויחלק עליהם פ"ה ואילך.

(57) ע"ד הידוע דמ"ת הי' "בחדש השלישי" – כי ענינו חיבור מעלה ומטה, ביטול הגזירה דעליונים לא ירדו כו' ותחתונים לא יעלו כו' (שמור"ר פי"ב, ג).

(40) דתורה היא בחי' "שמים" – תו"א בתחילתו. ובכ"מ. ולהעיר מאוה"ת ואתחנן (ריש ע' שו) ד"נחש בריה לעומת בריה התיכון שבקדושה.. ע"י הקול קול יעקב בעסק התורה בחי' בריה התיכון כו' דוחה ומפיל נחש בריה דקליפה כו'.. וראה לקמן בפנים סי"ב ובהערות 56, 58.

(41) דבתורה עצמה היא בחי' שמים שבתורה – ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 20. וש"נ.

וראה אוה"ת פרשתנו (ע' רמ) וסד"ה אמרו"ל לפיכך תרצ"ט, דוי'ו דגחון שמפסיק כח הנחש (כדלקמן בפנים) הוא בחי' פנימיות התורה. וראה אוה"ת פרשתנו (ע' רמט"ג) שהוא בחי' עה"ח, ולכן ככחו לברר הנחש בחי' עה"ד, עיי"ש.

(42) קידושין ל, סע"א. חד"א"ג שם.

(43) וראה תו"א שם (א, רע"ג) דתושב"כ ש"היא רק בחי' אותיות.. שהן שמותיו של הקב"ה" הוא בחי' "שמים" שבתורה.

(44) רמב"ן בהקדמתו עה"ת. וינת אלם פכ"ט. ועד"ז זח"ב פז, א. ובכ"מ.

(45) ירושלמי תרומות פ"ח סה"ג. ב"ר רפנ"ד.

6 "שלום" זה יהיה בגלוי בביאת משיח צדקנו שגם
7 הוא מכונה "נחש"61, והוא יביא לידי "ישלים אתו",
8 בקרוב ממש.
(משיחת ומאמר ש"פ שמיני תש"ל)

1 התחתון ביותר58 – דלא כטעות המין ש"מפלגך
2 לעילאי דהורמיז (=צד הטוב) מפלגך לתתאי דאהורמיז
3 (=צד הרע)59. ולכן הוא עושה שלום בין פמליא של
4 מעלה לבין פמליא של מטה60, עד אשר גם בנחש
5 שלמטה מתגלה שרשו, הנחש דקדושה.

ברכות כב, א), ולאורך ניתנה למטה דוקא, במקום ש"למצרים ירדתם..
יצה"ר יש ביניכם" (שבת פח, סע"ב ואילך).
(61 ראה אה"ת פרשתנו (ע' רמ. רמב). וש"נ. וראה גם ביאור ז'
להצ"צ) ע' תקנו. אה"ת ואתחנן (ע' שו). ועוד.

(58 ראה זח"א א, ב. ח"ב קעה, ב. ועוד. נתבאר בד"ה פדה בשלום
תורע"ג (בהמשך תע"ב). ד"ה חיינו תש"ו פ"ב. ועוד.
(59 סנהדרין לט, א. לקו"ת שה"ש לח, ג. ובכ"מ.
(60 וי"ל דבחיבור ב' חצאי תורה ע"י וי"ו דהחן, נכלל גם חיבור
מעלה ומטה שבתורה עצמה, דתורה היא "דברי כאש" (ירמי' כג, כט.

המשך ביאור למס' סוטה ליום שלישי עמ' א

13 מְלָכִים - במקום קברותיהם, ואמר, יוסף, הגיע עת שנשבע הקדוש
14 ברוך הוא שאני גואל אתכם, והגיעה זמן קיום השבועה שהשבעת
15 את ישראל להעלות עצמותיך, אם אתה מראה עצמך מוכב, ואם
16 לא, הרי אנו מנוקין משבועתך, באותה שעה נודעו ארזנו של
17 יוסף והכיר משה שהוא ארזנו, נמלו משה והביאו אצלו.
18 וכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר בדרך עלייתם לארץ כנען,
19 היו שני ארזנות הללו, אחד של מות - ארזנו של יוסף, ואחד של
20 שכינה - ארון הברית שבו היו הלוחות, מהלכין זה עם זה, והיו
21 עובדין ושכינין שראו זאת זה לצד זה אומרים, מה פירבן של - מה
22 הם שני ארזנות הללו, אמרו להם ישראל, ארון אחד הוא של מות,
23 ואחד של השכינה, חזרו ושאלו, וכי מה, דרבו של מות להלך עם
24 ארון שבו השכינה לצידו. אמרו להם ישראל,

1 הברייאת, ואל תתמה היאך שיהיה פרול צף על המים, שהרי
2 כתיב בתלמודי אלישע, "ויהי אחד מפיל הקורה ואת הפרול
3 נפל אל המים וגו', אהה אדוני והוא שאול ואמר איש האלהים
4 אנה נפל ויראהו את המקום ויקצב עין וישלך שמה ויצף
5 הפרול", הרי שאלישע הנביא הציף את הפרול על המים, משום
6 שרצון יראיו יעשה. והלא - ולכן אין לתמוה על הדבר, שהרי
7 הדברים קל וחומר, ומה אלישע שהיה תלמידו של אליהו,
8 ואליהו היה תלמידו של משה, שהרי תורתו של משה לימד
9 לאליהו, ומצינו שצף הפרול מפניו, מפני משה רבינו על אחת
10 בכות ובמה.
11 רבי נתן אומר, לא היה הארון מונח בנילוס, אלא בקברניט -
12 בקברות של מלכים היה קבור, הלך משה ועמד על קברניט של

המשך ביאור למס' סוטה ליום רביעי עמ' ב

21 חסר בו סולת כשיעור הלבונה.
22 עוד מבואר בברייאת וקומץ מקום שנתרבה שמנה. שואלת
23 הגמרא מנלן שהדין כן, ומשיבה, דכתיב 'קומץ משם מלא קמצו
24 מסלתה ומשמנה', וכן נאמר 'הקטיר הכהן את אוכרתה מגרשה
25 ומשמנה' - ומשמע שהקומץ הוא ממקום שיש בו ריבוי שמן.
26 עוד מבואר בברייאת ונתנו לתוף כלי שרת ומקדשו בכלי שרת.
27 שואלת הגמרא למה לי להניחו שוב בכלי שרת שיקדשו הא קדשה
28 קדא וימנא - הרי כבר נתקדשה כל המנחה בהנחתה בכלי שרת
29 להיות קדושה בקדושת הגוף. עונה הגמרא מירי דתוה אדם -
30 עושים כן משום שדין הקומץ כדיון דם בהמחה הוא, דם אף על גב
31 דקדושתיה ספין בצואר בהמה, תרד מקדשו ליה בכלי שרת,
32 כשם שלגבי הדם - אף שכבר התקדש בשעת השחיטה על ידי הסכין
33 שהוא כלי שרת, מכל מקום צריך לחזור ולקבל את הדם בכלי שרת
34 כדי לקדשו שנית, הקא נמי לא שניא - אף קומץ המנחה דינו כן
35 שצריך לחזור ולקדשו אף שכבר קדש בכלי.
36 עוד מבואר בברייאת ומלקט את לבנותה ונותנה על גביו. מבארת
37 הגמרא שלמדו כן מדכתיב 'ואת כל הלבנה אשר על המנחה' -
38 דהיינו שהלבונה נמצאת על המנחה, כלומר על הקומץ העומד
39 להקטרה, שהרי מקטיר הקומץ והלבונה יחד. ומעלהו

1 ה" שהרי הוא כנגד ההיכל, וכן את 'אל פני המזבח' שהרי מגיש לצד
2 דרום.
3 שואלת הגמרא מאי כוונת הברייאת במה שאמרה ודי' - ומשמע
4 שהיינו סבורים שיש לו לעשות יותר. ומשיבה, אמר רב אשי,
5 איצטריך - הברייאת הוצרכה לומר כן משום שקלקא דעתך
6 אימינא תיבעי הגשת מנחה גופה - היינו סבורים שאין די בהגשת
7 הכלי עם המנחה למזבח אלא צריך לבחף את הכלי ולהקריב את
8 סולת המנחה עצמה שתהיה נוגעת במזבח. קמשמע לן שדי בנגיעת
9 הכלי במזבח. שואלת הגמרא ואימא הכי נמי - מנין לתנא של
10 הברייאת שהדין כן, אולי באמת צריך להגיש את המנחה עצמה אל
11 קיר המזבח. ומשיבה, אמר קרא 'והקריבה אל הכהן וגו' והגישתה
12 אל המזבח', הוקשה הגשת הכהן למזבח להקרבת הבעלים לכהן,
13 מה הקריבה אצל כהן בכלי אף הגשה אצל מזבח בכלי - שכשם
14 שנתנית המנחה לכהן הוא בכלי, אף הגשת הכהן למזבח יעשה בכלי.
15 עוד מבואר בברייאת ומלקט את לבנותה לצד אחד. מבארת
16 הגמרא שעושה כן כי היכי דלא תקומץ בהדי מנחה - כדי
17 שכשיקומץ את המנחה לא יטול בקומצו משהו מן הלבונה, כדתנן
18 קמץ ועלה נידו צרוד או נפרד מלח או קורט לבונה פסול - אם
19 נתערב בקומץ המנחה משהו מהלבונה המנחה פסולה, מפני
20 שהקומץ צריך להיות שלם מסולת המנחה, וכשיש בו משהו לבונה

לקוטי שיחות

פרשת שמיני

כרך כב, שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

16 מיד לאחד פרשת ברכת כהנים – "ויהי ביום כלות משה
17 להקים את המשכן", שהיה זה ביום השמיני למילואים¹¹.
18 אך דחוק ביותר לומר שרש"י¹² מפרש באופן זה, שאם
19 כך צריך היה רש"י להבהיר במקום כלשהו¹³ שהפרשה של
20 ברכת כהנים אינה כתובה בתורה לפי סדר האירועים¹⁴,
21 בהביאו את הכלל¹⁵: "אין מוקדם ומאוחר בתורה".
22 ואם לדעת רש"י לא נאמרה ברכת כהנים עד מקום
23 כתיבתה המאוחר יותר, הוא צריך היה להסביר כפירוש
24 הרמב"ן, שב"ויברכם" כאן אין הכוונה לברכת כהנים, אלא
25 לברכה כלשהי שברך אהרן את ישראל בסיום עבודתו
26 בפעם הראשונה, כפי שאנו מוצאים אצל שלמה המלך
27 בחנוכת המקדש¹⁶?

ב.

השאלות על פירוש רש"י

28 יש המפרשים¹⁷, שהכרחי לבאר שהכוונה של
29 "ויברכם" היא לברכת כהנים, משום¹⁸ שרק אהרן ברך כאן
30 את ישראל, ללא השתתפות משה, בשונה מן הברכה

– אבל לכאורה קשה לפרש כן בפשט¹⁹, כי א"כ למה לא הזכיר הכתוב
שצוה אותו משה לעשות כן (כמ"ש הרמב"ן בעצמו כאן*). ובפרט ע"פ
פרש"י צו ח, יא (וראה רמב"ן שם. שיחת ש"פ צו תשל"ה).

- 10 נשא שם.
- 11 ראה פרש"י נשא שם.
- 12 ברמב"ן משמע שמפרש כן ברש"י. וצ"ע בזה, ככפנים.
- 13 כהראב"ע ובחיי הנ"ל.
- 14 ואדרבה, מזה ש(רק) ב'פ' שילוח טמאים (נשא ה, ב) מביא רש"י
(מגיטין ס, סע"א) ד"שמונה פרשיות נאמרו בו ביום (שהוקם המשכן),
וב'פ' ברכת כהנים לא פ' כלום (והרי ברכת כהנים אינה מפרשיות הנ"ל
– ראה גיטין שם) – מוכח, שלשיטת רש"י פ' ברכת כהנים לא נאמרה
בשמיני למילואים או לפני²⁰.
- 15 הובא בפרש"י בכ"מ (בראשית ו, ג. וישלח לה, כט. צו ח, ב.
ועוד).
- 16 מ"א ח, נד ואילך (הובא ברמב"ן כאן).
- 17 משכיל לדוד כאן.
- 18 אבל מ"ש "דאילו ברכה אחרת מה עניינה לאותו יום שהרי הברכה

א.

"ויברכם" – ברכת כהנים

1 מן הפסוק¹ "וישא אהרן את ידיו... ויברכם וירד
2 מעשות החטאת...", מצטט רש"י את המילה "ויברכם"
3 ומפרש: "ברכת כהנים: יברכך², יאר, ישא".
4 המקור לפירושו של רש"י (כדברי מפרשי רש"י²), הוא
5 ב"תורת כהנים"⁴, ובמספר מקומות בגמרא⁵ מוסבר שמן
6 הפסוק "וישא אהרן את ידיו... ויברכם" ניתן ללמוד חלק
7 מן הדינים של ברכת כהנים.
8 אך, כשאלת הרמב"ן⁶, יש להבין: הרי רש"י מפרש את
9 פשוטו של מקרא, וכיצד ייתכן לומר לפי הפשט⁷ שהכוונה
10 של "ויברכם" כאן היא לברכת כהנים, בעוד אשר הציווי
11 על ברכת כהנים, והפסוקים "יברכך, יאר, ישא" שמזכיר
12 כאן רש"י נאמרים רק מאוחר יותר בפרשת נשא⁸?
13 הרמב"ן⁹ רוצה לתרץ זאת, ולומר שהפרשה של ברכת
14 כהנים נאמרה לפני כן, לפני פסוקנו "וישא... ויברכם",
15 למרות שהיא נכתבה בתורה הרבה יותר מאוחר וכנאמר¹⁰

- 1 פרשתנו ט, כב.
- 2 נשא ו, כד"ב.
- 3 רא"ם ועוד עה"פ.
- 4 עה"פ (הובא גם ברמב"ן עה"פ, אלא שמתרצו גם לפירושו שאינו
ברכת כהנים. וראה רא"ם ונימוקי שמואל כאן).
- 5 מגילה יח, א. סוטה לח, א"ב. תמיד פ"ז מ"ב. ועוד (וראה שו"ע
אדה"ז אור"ח סקב"ח ס"א, יב, טו, כ, לו). – אבל ראה מל"מ (הל' תפלה
(נשיאת כפיים) פ"ד ה"ט) דממגילה וסוטה שם גופא משמע יותר
(כפירוש הרמב"ן דלקמן בפנים) דלאו בברכת כהנים קא מיירי, ע"ש.
וראה גם נימוקי שמואל כאן.
- 6 עה"פ.
- 7 ראה צידה לדרך כאן.
- 8 שם, ככ"ז.
- 9 כאן. וכ"ה בקרבן אהרן לתו"כ כאן. וראה גם ראב"ע נשא ו, כא.
ז, א. בחיי (שם ז, א).
- 10 עוד ת"י הרמב"ן כאן (בסופו. וכן סתם בנשא ו, כג) ש"כאן צוה אותו
.. ליום זה ולהלן נתנה ברכה זו לו ולבניו לדורות" (וראה לקמן סעיף ב)

* ואף שהרמב"ן מפרש בכ"מ (וארא ט, יח יט). בא י. ב. יא. א. ריש פרשתנו. ועוד) דלפעמים נאמר רק ציווי ה' למשה, ולפעמים רק ציווי משה לישראל וכיו"ב (וכ"ה שיטת
רש"י בפירושו עה"ת, כמשנת"ש בלקו"ש "ח"י"ג ע' 72 ועוד).
הרי בנדר"ד. שכל פרטי עבודת אהרן בשמיני למילואים נאמרו בפירוש בציווי משה לאהרן (ריש פרשתנו). מאי נשמט דהאי נשמט? אבל ראה לקמן הערה 29.

ותמוה, כשאלת המפרשים²⁶: לשם מה צריך רש"י
להוסיף מילים אלו? הרי אפילו לילד²⁷ ברור שברכת
כהנים היא "יברכך, יאר, ישא"²⁸
אף אם נאמר בדוחק²⁷, שרש"י אינו סומך על כך שבן
החמש יודע זאת, משום שהוא עדיין לא למד זאת בחומש,
די היה באמרו "יברכך וגו'". מדוע הוא מפרט את כל שלש
הברכות?
יש המפרשים²⁸, ששלש הלשונות "יברכך, יאר, ישא"
הם כנגד שלושת הקרבנות המוזכרים כאן בפסוק – חטאת,
עולה ושלמים²⁹.

[בברכה³⁰ "יברכך" נאמר "וישמך", שהיא שמירה מן
החטא "שלא יבואו לכלל חטאת". "אר" היא כנגד עולה
המובאת "על המחשבה רעה", "חטא השכל המאיר
לאדם", והברכה "ישא" המסתיימת במילים "וישם לך
שלום", היא כנגד שלמים – "שמישים³¹ שלום בעולם"],
מכך לומדים שהברכה כאן היתה (לא כברכת שלמה,
אלא) ברכת כהנים, משום שדוקא ברכות אלו מתאימות
לקרבנות המוזכרים בפסוק.
אך קשה ביותר להסביר כך את פירוש רש"י, כי זהו
רמז דק ביותר, ואילו היה רש"י מתכוון לכך, הוא היה
בודאי מציין זאת³² בפירושו³³.

ד.

"וירד" – מעל המזבח

לאחר מכן מצטט רש"י את המילה "וירד" ומפרש:
מעל המזבח.
וצריך להבין: בפסוק נאמר במפורש "וירד מעשות
החטאת...". והרי החטאת "נעשית" על המזבח כאמור לפני

1 המוזכרת מיד לאחר מכן¹⁹: "ויבא משה ואהרן... ויברכו את
2 העם".

3 מכך מובן, שברכה זו היתה שייכת רק לאהרן, ולכן
4 מפרש רש"י שהיתה זו ברכת כהנים, "ומאחר שבו ביום
5 נתחנן אהרן בעבודה, נתחנן גם כן בנשיאות כפים, שהיא
6 כעבודה".

7 אך למרות שהכרחי לומר, שברכה זו היתה קשורה
8 דוקא לאהרן, בכל זאת קשה לומר שזוהי ברכת כהנים,
9 בנוסף לאמור לעיל שהציווי על ברכת כהנים נאמר רק
10 בפרשת נשא, כי:

11 (א) אם היה זה חינוך לנשיאת כפים, צריך היה להיות
12 על כך ציווי מפורש²⁰, בדיוק כשם שמשא ציוה את אהרן
13 על כל עבודות החינוך שעשה אהרן ביום זה.

14 (ב) נשיאת כפים היא מצות עשה המוטלת על כל
15 כהן²¹. ואם כך מדוע לא השתתפו בני אהרן בברכת כהנים
16 זו, אם כחינוך כדלעיל, או כקיום מצות עשה, כשם
17 שהשתתפו בפעולותיו האחרות של אהרן ביום זה²²?

18 (ג) בשמיני למילואים היה גם משה כהן, כפי שכבר
19 פירש רש"י²³ שבשמיני למילואים "הושו כולם לכהונה".
20 אמנם, משה לא היה זקוק לחינוך לנשיאת כפים²⁴, אך
21 מדוע הוא לא השתתף בנשיאת כפים באותו יום, ובמיוחד
22 לפי דברי רש"י²⁵, שמושה ביצע את כל עבודות היום
23 הרגילות גם בשמיני למילואים, ולא אהרן?

ג.

שלש הלשונות בברכת כהנים כנגד שלשת סוגי הקרבנות
24 לאחר המילים "ברכת כהנים", מוסיף רש"י (כדלעיל):
25 יברכך, יאר, ישא.

שומעם בחזרת הש"ץ דתפלת שחרית (ובשבת – גם במוסף), ומפי הכהנים
ביו"ט כו'. ובפרט (שכללות) ענין ברכת כהנים כבר הובא בפ"ש יתרו (כ,
כא).

(28) שפ"ח. – במשכיל לדוד תי' ד"ויברכם משמע ברכה אחת לבדו
(ולכן מפרש רש"י ששלשתם הי'). וצ"ע.

(29) ראה גם בעה"ט, פענח רזא וש"ך עה"ת כאן. אוה"ת עה"פ.
ולהעיר שאהרן הקריב גם מנחה (לעיל פסוק ד, ז) ומ"מ לא נזכרה המנחה
כאן בקרא (כקושיית הריב"א, טור הארוך ופענח רזא כאן).

(30) הבא לקמן הוא עפ"מ"ש במנחת יהודה (שדבריו הועתקו בקיצור
בשפ"ח כאן). וראה בס' שנסמנו בהערה הקודמת.

(31) ע"פ פרש"י וקרא, ג, א. וראה פרש"י תצוה כט, כב.

(32) ובפרט שרש"י לא העתיק התיבות (הן מכתוב דילן – החטאת
והעולה והשלמים, והן מברכת כהנים לא העתיק "וישמך" "שלום")
שבהן היא השייכות, ואף לא רמזן ב"וגר".

(33) ע"ד שפרש"י בפ' לך (יד, טו, טז, טז, ח"ש כד, כב): הרמזים
דקרבנות הנשיאים (נשא ז, יט ואילך) ועוד.

שתשרה שכונה במעשה ידיהם ההיא ברכום אח"כ – י"ל שאינו הכרח,
שהרי אפ"ל שהיתה כברכת שלמה (ראה המשך הכתובים במ"א שם).

(19) בפסוק שלאח"ז (כג).

(20) ראה לעיל הערה 9 ובשוה"ג שם.

(21) כמפורש בנשא (ו, כג) "דבר אל אהרן ואל בניו".

(22) פרשתנו ט, ט. שם, יב ואילך.

(23) פקודי מ, לא ועד"ז שם, כט.

(24) שהרי לרש"י עה"ת – לאחר ימי המילואים שוב לא שמש משה
(רש"י שמות ד, יד: ואתה הלוי. אבל ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 184
הערה 28. לקו"ש [המתורגם] חכ"א ע' 2 הערה 16 ובארוכה לקו"ש חל"ב
ע' 28 ואילך).

(25) פקודי שם – כמשנ"ת בלקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 237 ואילך
(ועיי"ש ע' 238 שגם עבודת הקטורת היתה ע"י משה).

(26) שפ"ח ומשכיל לדוד כאן.

(27) שהרי אומרים בכ"ז יום בברכות השחר (כמנהג הצרפתים) (תוד"ה
שכבר ברכות יא, ב). וכ"ה בסידור ר"ע – הובא בטאו"ח סמ"ח). וכן –

ה.

בסיום עבודת אהרן דרושה ברכה

ההסבר לכל האמור לעיל הוא:

30

31 כוונת רש"י בדבריו "ויברכם" – ברכת כהנים" היא

32 כפשוטם ממש, אין כוונתו לקיום המצוה של ברכת כהנים,

33 הנאמרת רק בפרשת נשא⁴², אלא שאהרן, ברצותו לברך

34 את ישראל בסיום עבודתו, בחר בעצמו לברך את ישראל

35 בפסוקים של ברכת כהנים⁴³, כי תוכנם מתאים לדברים

36 שבהם חפץ אהרן לברך את ישראל.

37 ומסיבה זו מפרט רש"י שהברכה היתה "יברכך, יאר,

38 ישא", כי שלש מילים אלו מביעות את תוכנה של ברכת

39 אהרן, כדלהלן בסעיף ז'.

40 מובן בפשוטות, לפי פירוש רש"י, במה חפץ אהרן לברך

41 את ישראל באותה שעה:

42 תכלית המשכן היא, כמפורש בפסוק⁴⁴, "ועשו לי

43 מקדש ושכנתי בתוכם", שתשרה השכינה במשכן. ולשם

44 כך לא היה די בעבודת היום הרגילה של השמיני

45 למילואים, שעליה מסופר בפרשת פקודי⁴⁵, אלא היה46 צורך, כנאמר בתחילת פרשתנו⁴⁶, "בזה הדבר אשר צוה ה'

47 תעשו וירא אליכם כבוד ה'". הכוונה בכך היא כפירוש

48 רש"י⁴⁷, לקרבנות ולעבודה של אהרן, כי הוא "כדאי

49 וחשוב... שעל ידי קרבנותיו ועבודתו תשרה שכינה בכם

50 ותדעו שהמקום בחר בו".

51 ועל כן מובן מדוע ברך אהרן את ישראל בסיום

52 עבודתו:

53 בסיום מלאכת המשכן אנו רואים⁴⁸, שמשם ברך את

54 ישראל "יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם" –

55 שבאמצעות "ועשו לי מקדש" יתקיים "ושכנתי בתוכם".

56 ומובן, שכיון שעבודת אהרן ביום השמיני היא העבודה

1 כן – ואם כך, מה מחדש רש"י באמרו "מעל המזבח",

2 והרי את זאת ניתן היה להבין מהפסוק עצמו?

3 יש המפרשים³⁴, שכוונת רש"י בכך היא למנוע את

4 המחשבה ש"וירד" היא לאחר "ויברכם"

5 כי אז היה קשה: מדוע יש לספר כאן על ירידת אהרן.

6 הרי מובן מאליו שבסיימו את העבודה הוא ירד –

7 אלא, ש"וירד" היה "מעל המזבח" ששם הוא הקריב

8 את הקרבנות, והקרבת הקרבנות היתה לפני "ויברכם",

9 כמסופר לפני כן בפרשה; וזוהי משמעות הפסוק –

10 "וישא... ויברכם. אימתי? מיד אחר שירד מן המזבח

11 מעשות קרבנותיהן"³⁵.12 פירוש זה מתאים לנאמר בתורת כהנים על הפסוק³⁶,

13 ש"הרי זה פסוק מסורס ואין ראוי לומר אלא וירד

14 מעשות... והשלמים וישא אהרן... ויברכם". וענין זה, של

15 "מקרא מסורס" מצוי גם בפירוש רש"י על התורה –

16 בפרשת שמות³⁷.

17 אך פירוש זה דורש ביאור ועיון רב, כי הענין של

18 "מקרא מסורס" אינו "חלק" כל כך בלימוד על דרך

19 הפשט³⁸, ואילו היה רש"י מתכוון לכך הוא היה מציין זאת20 במפורש, כפי שהוא עושה בפירושו הנ"ל בפרשת שמות³⁹.

21 ובנוסף לכך, ועיקר:

22 (א) במילים "מעל המזבח" שמוסיף רש"י ללשון

23 הפסוק, אין רואים שום רמז לשום דבר, אלא רק ביאור

24 ש"וירד" היה "מעל המזבח". וענין זה מובן מהפסוק

25 עצמו, כדלעיל – "וירד מעשות החטאת..."⁴⁰.

26 (ב) הברכה איננה עבודת מזבח, ואילו לא היו כתובות

27 המילים "וירד מעשות..." ניתן היה להבין גם כך

28 ש"ויברכם" היה לאחר סיום העבודה על המזבח, כנאמר

29 בפסוק. כלומר, לאחר הירידה "מעל המזבח"⁴¹.

34) משכיל לדוד כאן. וראה שפ"ח כאן (בשם הנחלת יעקב).

35) ל' המשכיל לדוד כאן.

36) וכו"ה בירושלמי תענית פ"ד ה"א. וראה גם ראב"ע כאן (וכבר

יירד), חזקוני ועוד.

37) ד, כ ("אין מקודם ומאוחר מדוקדקים במקרא"). – כן הובא

בשפ"ח. וצ"ע שלא הביא מכ"מ בפרש"י שהובא הלשון "מקרא מסורס"

(וכו"ב) – בראשית ב, יט. שמות ב, ה. בשלח כז, ט. תרומה כז, ד. ועוד.

38) ראה לקר"ש [המתורגם] ח"ז ע' 125 הערה 13 ובשוה"ג שם.

39) וכבמקומות ברש"י שבהערה 37, וע"ד הראב"ע כאן.

40) וההוכחה שירד קודם "ויברכם", כי ירד "מעשות החטאת גוי"

והרי כבר גמר עשיית החטאת כו' לפניו – אינה שייכת לדברי רש"י "מעל

המזבח".

41) אף שבפשוטו של מקרא לא נאמר איפה היתה ברכת כהנים

במשכן – מ"מ לא מסתבר כלל שהיתה מעל המזבח (וראה לקמן הערה

64). וראה פי' הראב"ד לתו"כ כאן.

42) וכן משמע ממ"ש בתו"כ כאן ד"באותה שעה זכה .. בנשיאת

כפים", משמע דני"ז שברכם אהרן זכה להציווי (ראה עזרת כהנים לתו"כ

שם).

43) אף שלא נאמרו עדיין. וע"ד שמצינו (גם בפרש"י עה"ת –

תולדות כז, ה. וישלח לב, ה. ובכ"מ) שקיימו האבות כה"ת עד שלא

ינתנה. וברש"י נח (ז, ב) שלמד נח תורה. ואכ"מ.

44) תרומה כה, ח.

45) מ, כג. כה. כז. כט (וברש"י).

46) ט, ו. וראה שם, ד וברש"י.

47) פרשתנו שם, כג.

48) פקודי לט, מג.

26 ברוך הוא על מעשה העגל שהרי השרה שכינתו ביניהם".
 27 וכפי שמציין רש"י בפסוק שלאחר מכן⁵⁰, שכאשר ראו
 28 ישראל לאחר שבעת ימי המילואים שעדיין לא שרתה
 29 השכינה, הם טענו "כל הטורח שטרחנו שתשרה שכינה
 30 בינינו ונדע שנתכפר לנו עוון העגל".

31 ולכן הביא אהרן באמצעות עבודתו הפרטית, ולכן היה
 32 קרבנו הראשון "עגל בן בקר לחטאת", "להודיע שמכפר
 33 לו הקדוש ברוך הוא על ידי עגל זה על מעשה העגל
 34 שעשה"⁵⁶.

35 זוהי המשמעות של דברי רש"י כאן: "יברכך" יאר,
 36 ישא". כי במילים אלו של ברכת כהנים מובעים שלשת
 37 הענינים שעליהם התכוון אהרן בברכתו:

38 (א) "יברכך" – הקדוש ברוך הוא יברך אותך: הדבר
 39 הראשון הוא שהברכה איננה מאת אהרן – כי אז היה מקום
 40 לטענה: אהרן היה קשור למעשה העגל, וכיצד הוא יכול
 41 לתת ברכה שהשכינה תשרה באמצעות הכפרה על מעשה
 42 העגל? אלא, אהרן מבקש שהקדוש ברוך הוא⁵⁷ בעצמו
 43 יברך את ישראל – "יברכך". ותוכן הברכה הוא:

44 (ב) "יאר" – שתהיה השראת השכינה, הארת פנים של
 45 מעלה. כפי שמפרש רש"י⁵⁸ "יאר..." – "יראה לך פנים
 46 שוחקות פנים צהובות". וכדי שהשראת השכינה והארת
 47 הפנים יוכלו להתקיים, מבקש אהרן:

48 (ג) "ישא" שהקדוש ברוך הוא יהיה "נושא עוון"⁶⁰,
 49 כפי שמפרש רש"י⁶¹ "ישא" – יכבוש⁶² כעסו ויכפר על
 50 מעשה העגל.

ה.

הברכה המיוחדת נאמר על המזבח

51 לפי זה מובנת כוונת רש"י ב"דיבור המתחיל" הבא:
 52 "וירד מעל המזבח".

1 שצריכה להביא לידי השראת השכינה בפועל, נדרשת
 2 בסיומה ברכה ותפילה⁴⁹ שהיא תפעל את פעולתה ותביא
 3 לידי השראת השכינה בפועל.

ו.

ברכה פרטית וברכה כללית

4 לכאורה ניתן לשאול על כך: מיד לאחר ברכת אהרן⁵⁰
 5 נאמר "ויבא משה ואהרן... ויברכו את העם". ורש"י מפרש
 6 זאת "אמרו ויהי נועם ה' אלקינו עלינו⁵¹ יהי רצון שתשרה
 7 שכינה במעשה ידיכם". ולכאורה, אם ברכת אהרן היתה
 8 כדי להביא לידי השראת השכינה, מדוע היה צורך שוב
 9 בברכה לאותו ענין⁵²?

10 זה אינו קושי, משום שאלה הם שני ענינים שונים:

11 ברכת אהרן קשורה לעבודתו הפרטית, שהיא תפעל את
 12 פעולתה שלה להשראת השכינה בפועל, ועל כך מתאים
 13 הנוסח של ברכת כהנים, כדלהלן. ואילו ברכת משה ואהרן
 14 המופיעה לאחר מכן – "ויהי נועם ה' אלקינו עלינו יהי
 15 רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם" היא ברכה כללית
 16 כסיום של כלל מלאכת המשכן, כפי שמתבטא בשני
 17 החלקים של הברכה: "שתשרה שכינה במעשה ידיכם" –
 18 במלאכת המשכן⁵³ של ישראל. "ויהי נועם ה' אלקינו
 19 עלינו" – בעבודה⁵³ במשך כל שמונת ימי המילואים.

ז.

שלשת הענינים בברכת אהרן לישראל

20 הסיבה לכך שנדרשה עבודתו המיוחדת של אהרן כדי
 21 להביא לידי השראת השכינה במשכן היא משום שהיתה
 22 יכולה להיות השראת שכינה רק לאחר שהיתה כפרה
 23 גמורה⁵⁴ על חטא העגל.

24 כפי שרש"י כבר פירש⁵⁵, שלפיכך נקרא המשכן
 25 "משכן העדות" – "עדות לישראל שויתר להם הקדוש"

(49) ראה לקו"ש ח"א ע' 170 ואילך.

(50) פסוק כג.

(51) תהלים מזמור צ בסופו.

(52) כקושיית המשכיל לדוד כאן (ראה לעיל הערה 18).

(53) ראה לקו"ש שם (ע' 172) הטעם שהקדים "ויהי נועם גו'" ל"יהי רצון שתשרה כו'".

(54) כי בכללות כבר "נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם ואמר לו למשה סלחתי כדברייך" ביוה"כ (רש"י תשא לג, יא). ולאידך, גם לאחר שמיני למילואים לא נתכפר לגמרי, ד"וביום פקדי ופקדתי גו'" (תשא לב, לד וברש"י). וראה הערה 62.

(55) ר"פ פקודי.

(56) פרשתנו ט, ב וברש"י. ולהעיר גם מתצוה כט, א וברש"י שם.

(57) להעיר מרמב"ם הל' תפלה (נשיאת כפים) פט"ו ה"ד. טאו"ח ס"ו ס' ככת. שו"ע אדה"ז שם סנ"ב.

(58) באו"א י"ל, שהוא ע"ד אמירת הקב"ה (לאחרי הסליחה על עון העגל) "פני ילכו" – "אני בעצמי" (תשא לג, יד וברש"י. וראה שם לד, ט וברש"י).

(59) נשא ו, כה.

(60) תשא לד, ז.

(61) נשא שם, כו.

(62) להעיר מהפולגתא (ר"ה יז, א) כובש עון או נושא עון (וראה בארובה לקו"ש ח"ו ע' 391 ואילך, וש"ו). להעיר מרש"י תשא שם ד"ה ונקח. ואכ"מ.

23 המזבח, כדי לעשות את החטאת וכדומה, ולא לצורך
24 "ויברכם".

מ.

ברכת אהרן היא נצחית

25 לפי כל המבואר לעיל מובן, שמפירוש רש"י זה אי
26 אפשר לדעת מהי שיטתו בדרך הפשט לגבי זמנה של
27 ברכת כהנים לדורות – האם היא נאמרת⁶⁷ לפני הקטרת
28 איברים של התמיד, או לאחריה.

29 כי כוונת רש"י בפירושו "ברכת כהנים" איננה למצות
30 ברכת כהנים, אלא שהיה זה ענין מיוחד ליום זה, בסיום
31 העבודה המיוחדת של השמיני למילואים, ואהרן בחר
32 בנוסח של ברכה זו.

33 אך מצד שני, למרות שברכת אהרן היתה מיוחדת ליום
34 זה, בכל זאת יש לברכה זו השפעה מתמדת על כל הדורות,
35 כי עבודת אהרן, המסתיימת בברכה זו, הביאה לידי
36 השראת השכינה למטה, ואחר סילוקה לפני כן עקב
37 החטאים⁶⁸, באופן שמאז נמצאת השכינה בתחתונים לנצח.

38 והכח מברכת אהרן ישנו תמיד – אפילו בלילה⁶⁹
39 ואפילו בחוץ לארץ, ששם אין נשיאת כפים בכל יום⁷⁰,
40 והיא נותנת כח להתגבר על חושך הגלות, עד שנביא שוב
41 לידי גילוי השכינה, ושכנתי בתוכם, בבית המקדש השלישי,
42 שיבנה במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ שמיני תשל"ד)

1 כוונת רש"י היא כפשוטה, שרק עתה, לאחר
2 "ויברכם", ירד אהרן מעל המזבח, כי הוא ברך את ישראל
3 בהיותו על המזבח⁶³.

4 בכך מבהיר רש"י, שבאמרו, בקטע הקודם, "ויברכם
5 – ברכת כהנים" אין הוא מתכוון למצוה לדורות של נשיאת
6 כפים – כי אם כך היא לא היתה נאמרת על המזבח⁶⁴ –
7 אלא, שהיתה זו ברכה מיוחדת של אהרן, כהמשך וכסיום
8 עבודתו על המזבח. כאמור, שהברכה היתה על כך
9 שהעבודה שהתבצעה לפניו תפעל את פעולתה הרצויה.
10 ולכן היא נאמר מיד בסמוך לעבודה ועוד בהיות אהרן על
11 המזבח⁶⁵.

12 ואת זאת מדגיש רש"י בפירושו "וירד, מעל המזבח":
13 בלמדנו את הפסוק "וירד מעשות החטאת..." בפשטות
14 יוצא, שכוונת הפסוק היא, שאהרן סיים בעשיית החטאת
15 וכו' את עבודתו. ולפי זה תמוה: הרי כבר לפני כן סיים
16 אהרן את הקרבת הקרבנות⁶⁶, ומדוע אומרת התורה רק
17 עכשיו "וירד מעשות..."?

18 ורש"י מפרש, שכוונת הפסוק איננה לספר שאהרן
19 סיים את העבודה – "וירד מעשות החטאת...", אלא "וירד
20 מעל המזבח": כוונת הפסוק היא להדגיש שרק לאחר
21 "ויברכם", רק אז "וירד מעל המזבח", והמילים "מעשות
22 החטאת..." באות רק להזכיר מפני מה עלה אהרן על

63 ראה גם אברבנאל כאן ("ע"ד הפשט"). צרור המור כאן. וכן מוכח
בסוטה לח, ב (שו"ע אדה"ז שם סי"ב), ע"ש. ובמלבי"ם כאן (ס"ז) כתב
כן בדעת הת"כ, ע"ש.
64 כי נשיאת כפים היתה מעל מעלות האולם (תמיד פ"ז מ"ב), ומזה
פשוט גם ע"ד ההלכה וכו' שגם במשכן לא היתה מעל המזבח.
65 ראה אברבנאל וצרור המור הנ"ל.
66 במלבי"ם שם, שלאחרי ברכת כהנים הקטיר אהרן חלבי השלמים,
וזהו שנאמר אח"כ "וירד מעשות גו'" (היינו הקטרת החלבים), ע"ש –

המשך ביאור למס' סוטה ליום ראשון עמ' 1

12 מבאר הגמרא את הפסוקים בדברי הימים בענין כלב. "וְכָלֵב בֶּן
13 חֲצִרְוֹן הַיְהוּדִי אֶת עֲזוּבָה אִשָּׁה וְאֵת יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה כְּנִיָּה יִשָּׁר
14 וְשׂוֹבֵב וְאֶרְדּוֹן". שואלת הגמרא, וכי היה כלב בן חצרון, והרי
15 נאמר בפסוק 'כלב בן יפנה'. מתרצת הגמרא, אביו היה חצרון, אלא
16 שנקרא 'בן יפנה' על שם מעשיו, כלומר, הוא בן שפנה מצצת
17 מרגלים. שואלת הגמרא, ואפתי – עדיין קשה, והרי כלב בן קנו
18 הוא, דקתיב "וְיִלְכְּדֵה עֲתַנְיָאֵל בֶּן קִנּוֹ אֶחָי כָּלֵב" – וכיון שהיה
19 אחיו של עתניאל, נמצא שאף הוא בן קנו. מתרצת הגמרא, אָמַר
20 רַבָּא חוֹרְגֵי דְקִנּוֹ הָהוּ – כלב בן אשתו של קנו היה, ועתניאל היה
21 אחיו מצד האם.

1 "וְיָהִי כִי יֵרָאוּ הַמִּלִּידֹת אֶת הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בְּתִים". נחלקו רב
2 וְשִׁמְוֹאֵל מִדֵּם הַבְּתִים שַׁעֲשֵׂה לָהֶם, ת"ד – אחד מהם אָמַר בְּתִי
3 בְּהוֹנָה וְלוֹיָהּ – שבניהם היו כהנים ולוים, וְחַד אָמַר בְּתִי מְלָכּוֹת,
4 שהמלכות יצאה מצאצאיהם. מֵאֵן דְּאָמַר שַׁעֲשֵׂה לָהֶם בְּתִי בְּהוֹנָה
5 וְלוֹיָהּ, היינו אָהֳרֹן וּמֹשֶׁה שִׁיַּצְאוּ מִיּוֹכַבֵּד. וּמֵאֵן דְּאָמַר שַׁעֲשֵׂה לָהֶם
6 בְּתִי מְלָכּוֹת, היה זה דוד, שהוא נְמִי מִמְרִים קָאָתִי – יצא, דְּבִתְיָב
7 "וְתַמֵּת עֲזוּבָה – זו מרים שנצטרעה ונחשבה כמתה, (אִשְׁתָּ כָּלֵב)
8 וַיִּקַּח לָהּ כָּלֵב אֶת אֶפְרַת – לאחר שנתרפאת מצרעתה, חזר כלב
9 ולקחה, וְתַלְדָּ לָהּ אֶת חוּר" – הרי שנקראה מרים אפרת, וּבְתִיב
10 "וְדוֹד בֶּן אִישׁ אֶפְרַתִּי וְגו'", הרי שהיה דוד המלך מצאצאיה מצד
11 האם.

ילקוט לוי יצחק על התורה

משא"כ ב"ג שנה הראשונים ה' בחשך עדיין, וזהו אור" ל"ד כו', שמשנת י"ד מתחיל להאיר, ואז בודקין את החמץ דהיינו את היצר הרע⁹ לבערו כו'. תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס סוף עמוד רמז

שמות יב, טו - שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיתכם כי כל אכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד יום השביעי

סח

רמז במושנה (פסחים פ"א מ"א) "אור לארבעה עשר בודקין את החמץ" שמשנת ארבעה עשר - בן י"ג ויום א' - מתחיל להאיר, שבודקין את החמץ דהיינו היצר הרע לבערו

אור לארבעה עשר בודקין את החמץ.

פסחים פ"א מ"א

הנה ימי' שנותינו שבעים שנה, ועד י"ג שנה² לא נחשב עדיין כי אינו מחוייב במצוות, כי לא נכנס בו עדיין היצר טוב לגמרי.

נשאר מספר³ ז"ן, [בגימטריא] אל הוי', שאז מאיר לו בחי' אל הוי' כמ"ש⁴ אל הוי' ויאר⁵ לנו.

סט

ביאור מ"ש בשו"ע (או"ח סי' תרסד) דנהגו להצניע ההושענות לאפיית מצות

בשולחן ערוך אורח חיים סימן תרסד - סדר יום הושענא רבה - סעיף ט' בהגדה זו"ל ונהגו להצניע ההושענות לאפיית מצות כדי לעשות בה מצוה [מהרי"ו ומהרי"ל].

להבין הקשר והשייכות בין הערבות דהושענא רבה לפסח.

ראה ילקוט לוי יצחק על התורה פרשת אמור כג, מ.

וראה גם תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס ע' רכו, דתיבת "לנו" בגי' "אלקים" בחי' גבורה, ו"אל הוי'" מאיר "ויאר" היינו שממתיק בחי' אלקים "לנו" וד"ל. לעיל סוף סי' נו.
6) ראה אברבנאל ע"פ. לקוטי תורה מהאריז"ל ריש פ' שמות. של"ה פ' בא - דרך חיים תוכחות מוסר. תורת מנחם ה'תשמ"ו חלק ד' ע' 265. ספר השיחות תרצ"ו ע' 265.
7) נוסח יהי רצון אחר בדיקת וביעור חמץ "יהי רצון מלפניך... כשם שאני מבער חמץ מבת ומרשותי כן תבער את כל החיצונים... ואת יצרנו הרע תעבירה מאתנו". וראה תורת מנחם ה'תשמ"ה חלק ג' ע' 1810. ועוד.

1) תהלים צ, י.

2) ראה לקוטי שיחות חלק י' ע' 70 שתי דעות בהלכה, א) לימוד משמעון ולוי, ב) הלכה למשה מסיני ע"ש.

3) שבעים פחות יג הוא נ"ז (70 - 13 = 57), שהוא בגי' א"ל (31) + הוי' (26) = 57. וראה הנסמן הערה 5, ששמות "אל הוי'" הם בחי' חסדים בחי' אור וגילוי.

4) תהלים קיח, כז. ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סי' פו.

5) וזהו הרמז "ויאר" כנגד "אור לארבעה עשר", ומשנת י"ג עד שנת השבעים הוא בגי' "אל הוי'" (75), וזהו "אל הוי' ויאר לנו" וד"ל.

המשך ביאור למס' סוטה ליום שבת קודש עמ' א

9 שְׁנָאֵמָר לגבי הרקיע "וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלָיו
10 כְּמַעֲשֵׂה לִבְנֵי הַסִּפְרִי וּכְעֵצֶם הַשָּׁמַיִם לְמַחֵר", וּבְתֵיב לִגְבֵי כֶסֶף
11 הַכְּבוֹד "כְּמַרְאֵה אֲכָן סִפְרֵי דְמִוֵּת כְּסָא", הֲרִי שְׁהַסְפִיר שְׁהוּא
12 הַרְקִיעַ דּוּמָה לְכֶסֶף הַכְּבוֹד.
13 מִשְׁנָה. הַמִּשְׁנָה מִבְּאֵרֵת דִּינֵי כְּתִיבַת מִגִּילַת סוֹטָה הַנִּכְתָּבַת בְּסִפְרֵ
14 שְׁהוּא קֶלֶף. אֵינֵנוּ בּוֹתֵב אֹתָהּ לֹא עַל הַלּוּחַ שֶׁל עֵץ, וְלֹא עַל הַנִּיִּיר
15 הַעֲשׂוֹי מִעֲשָׂבִים שְׁכוּתִשִּׁים אוֹתָם וּמִדְּבָקִים אוֹתָם בְּדָבֵק, וְנַעֲשֵׂה
16 כְּעוֹר שְׁנִיתָן לְכָתוּב עֲלָיו, וְלֹא עַל

1 ועל ידי זה עמי הארץ יראים מישראל וזו היא ההנאה ממצות
2 תפילין. אלא חוטף של תכלת מאי היא ההנאה שיש לישראל
3 ממצוה זו, והרי התבאר שלא אומרים 'בשכר וכו' אלא על מצוה
4 שיש הנאה בקיומה. מתרצת הגמרא, יש הנאה בקיום מצוה זו,
5 דְתִנָּא בְּבִרְיִיתָא שְׁכַל הַמְקִיִּים מִצוֹת צִיצִית כֵּאלִלוּ הַקִּבֵּל פְּנֵי שְׂכִינָה,
6 שְׁהִיהָ רַבִּי מְאִיר אֹמֵר, מַה נִּשְׁתַּנָּה צֶבַע הַתְּכֵלֶת שֶׁנִּצְטוּ לִיתְנוּ
7 בְּצִיצוֹת יוֹתֵר מִכָּל מִינֵי צִבְעוֹנִין. מִפְּנֵי שֶׁהַתְּכֵלֶת דְּיוֹמָה מֵרֵאִיתוּ
8 לָיִם, וְיָם דְּיוֹמָה הוּא בְּמֵרָאדוּ לְרִקִיעַ, וְרִקִיעַ דְּיוֹמָה לְכֶסֶף הַכְּבוֹד.

ילקוט גאולה ומשיח

ט, א – ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולקני ישראל

איך נטמאו בהן, ותירצו דשילדן קיימת הוי. והנה לפי מאי דאיתא בנדה (כז:): גבי שפיר ושלי' דכל שטלטלוה ממקומו א"א שלא נתבלבל, א"כ ה"נ כיון שע"כ הוציאם ע"י כלי דזר אינו נכנס להיכל, א"כ כבר לא היתה שילדן קיימת ואף שנטמא הכלי בתחלה כשהכניסו אותו שעדיין היתה שילדן קיימת, מ"מ הכלי הוי אב הטומאה והנוגע בו אינו אלא ראשון ולא הוי טמאין טומאת שבעה פשיטא שהיו יכולין ליטרה אפילו אי נימא דהוי ביום ח' לחודש, להכי אמר בחניתות של ברזל וקי"ל (פסחים יד:): בכלי מתכות בחלל חרב חרב הרי הוא כחלל וכיון שנגעו בחניתות של ברזל הוי כנוגע במת עצמו.

אמנם שמעתי מכבוד אמ"ו הגאון זללה"ה לפמ"ש הר"ש בריש כלים (פ"א, מ"א) דחלל חרב לאו דוקא, אלא כל כלים או בגדים הנוגעים במת הרי הן כמות עצמו, א"כ כיון דמקשה שם בסנהדרין (נב). למ"ד שריפת נשמתן וגופם והא כתיב וימותו כעין מיתה ומשני דאתחיל מגואי ואמרינן שם ותאכל אותם ולא בגדיהם, הרי בשעה שהי' עדיין הגוף קיים נטמאו הבגדים, וכיון דכתיב וישאום בכותנותם נטמאו הן מבגדים.

ועיין בחידושינו סוף כתובות (קיא: ד"ה ואמר ר' חייה בר יוסף) דמהאי טעמא שאלו אנשי אלכסנדריא סוף מס' נדה (ע:): מתים לע"ל צריכין שלישי ושביעי ולא שאלו אם נטמאו, ואחז"ל (כתובות קיא:): עתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהם א"כ נטמאו מן הבגדים ולא שאלו אלא אם הם צריכין הזאה ג' וז' אך ז"א לשיטת הר"ש וע"ש.

פנים יפות

ט, ז – ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח ועשה את חטאתך ואת עולתך וכפר בעדך ובעד העם ועשה את קרבן העם וכפר בעדם כאשר צוה ה'

ב. בגאולת מצרים נתחנכה כהונה ע"י אהרן במלואים, ועולי בכל ג"כ הקריבו מלואים בימי עזרא, ועתידים מלואים ליקרב בחנוכת הבית השלישי במהרה בימינו ע"ל ידי כהן צדק שזכרו רבותינו במסכת סוכה מכלל

א. ביחזקאל מ"ה: כה אמר אד' אלקים בראשון באחד לחדש תקח פר בן בקר תמים וחטאת את המקדש. פרש"י ז"ל פר בן בקר תמים הוא פר המלואים האמור בראש הענין ולימד כאן שזהו המלואים בא' בניסן, וכן תעשה בשבעה בחודש יש לומר כן תעשה כל שבעה וכן הוא אומר למעלה שבעת ימים יכפרו על המזבח עכ"ל.

וצריך לתת טעם למה במשכן היו המלואים קודם ניסן והשלימו ביום ר"ח ניסן שכן כתוב ויהי ביום השמיני שמיני למלואים, ולעתיד יתחילו בר"ח ניסן וישלימו בשבעה בו.

אמנם נלע"ד טעם נכון עם מה שפירשנו בדרוש לפ' שמיני שא"ל משה לאהרן ולבניו שמרו את האבל שבעת ימים עד שלא יגע בכם, כי יודע ה' דרך צדיקים שהיו ראויים לפגוע בהם מדת הדין ביום השמיני למלואים בחנוכת המשכן ולא רצה לערבב אותה השמחה, ולכן צוה שיעשו אבלות שבעת ימים קודם.

אך לעתיד שבלע המות לנצח ולא יהיו המלואים לטעם זה אלא לחנך הבית כמו שעשה שלמה המלך ע"ה שבעת ימים והיו ימי שמחה לכן יהיו המלואים מתחילים בר"ח ניסן וישלימו בשבעה בו. ועוד טעם אחר כי בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל וא"כ בר"ח ניסן שבו התחילה הגאולה ולא קודם יחנכו את המזבח וישלימו כסדרן.

גבול בנימין' – ח"א דרוש ס"א

ט, ה – ויקחו את אשר צוה משה אל פני אוהל מועד ויקרבו כל-העדה ויעמדו לפני ה'

ג. וימותו לפני ה' וגו'. איתא בילקוט (שמיני תקכ"ד) ר"ע אומר לא מתו בני אהרן אלא בפנים וכו', וישאום בכותנותם מלמד שהטילו עליהם חניתות של ברזל וגררם והוציאם לחוץ.

י"ל הא דקאמר ר"ע חניתות של ברזל היינו דר"ע לטעמי' דס"ל (סוכה כה:): דאותן אנשים אשר היו טמאים מישראל ואלצפן הוי, והתוס' הקשו בסנהדרין דף נב. (ד"ה ההיא שריפה ממש) למ"ד שריפת נשמה וגוף

(2) ועתידים מלואים וכו', כמפורש ביחזקאל.

(3) ע"י כהן צדק וכו', במסכת סוכה פ' החליל (דף נ"ב ע"ב) ויראני ארבעה חרשי' מאן נינהו ד' חרשי' אמר רב חמא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא זה משיח בן

(1) ר' בנימין הכהן – תלמיד הרמ"ז.

י, ט – יין ושכר אל תשת אתה ובניך איתך
בבואכם אל אוהל מועד ולא תמותו חוקת עולם
לדורותיכם

ג. כשמדברים אודות ענינים של משיח, ישנם כאלו החושבים שזהו – כלשון הגמרא⁵ – "הילכתא למשיחא". צריכים לדעת שאין הדבר כן. ויש על זה ראי' מוכחת מנגלה דתורה:

יש דיעה⁶ שכהן אסור לשתות רביעית יין בזמן הזה, כי במהרה יבנה בית המקדש, ושיכור אסור בעבודה.

להפיג השכרות של יין – יכולים ע"י שני אופנים⁷: (א) שינה, (ב) שהי' כדי מיל.

השיעור של מיל הוא י"ח דקות. והשיעור היותר גדול במיל הוא כ"ד דקות⁸.

הרי ראי' ע"פ נגלה, שבמשך זמן מועט ("א קליינער וויילע"), פחות משיעור מיל, שזהו לכל היותר כ"ג דקות ונ"ט שניות, יכול לבוא משיח עם בית המקדש מוכן, כך שיוכלו מיד לגשת לעבודה...

תורת מנחם התועדויות חלק יד – משיחות כ' מנחם אב ה'תשט"ו אות כ"ג

ארבעה חרשים שראה זכרי' והוא מן הכהנים מזרע אהרן כמו עזרא אע"פ שאחרים לא פירשו כן ולעולם כהונה מחזרת על אכסניא שלה ולא עלה עזרא מבבל עד שיחס עצמו ועלה דוק בקראי כרוך ותני ותשכח מרגניתא.

הרמ"ע מפאנו ז"ל –

עשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"ג פ"כ – עם פירוש יד יהודה

י, א – ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו ויתנו בהן אש וישימו עליה קטורת ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אותם

ב. אשר לא צוה אותם. י"ל ע"ד הרמז כי יש רל"א שערים גימטרי' ויאד"ר, ועם הכולל [גימטרי'] יה"י או"ר, שהוא האור הגנוז שיתגלה ביום התיקון בבי"א, והוא גמטרי' ר"ת כ"י ר'וצה י'הו' ב'עמו (תהלים קמט, ד), ונדב ואביהו חשבו אותו היום הוא יום התיקון, ורשאים וכמעט חובה להכנס לפני ולפנים, והיינו אש"ר ל"א אותיות א"ש רל"א, שהאש והאור של רל"א והוא ציוה אותם להקריב אש ההוא, וטעו והי' אש זר"ה ולא אש רל"א, וההפרש בין זר"ה [עם הכולל] לרל"א הוא ח"י, ע"כ מתו.

חתם סופר

(5) סנהדרין נא, ב. ושי"ג.

(6) ראה תענית יז, א. רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"א ה"ז.

(7) עירובין סד, ב. שו"ע (ואדה"י) או"ח סצ"ט ס"ב (ס"ג).

(8) שו"ע שם סתנ"ט ס"ב (ס"ג).

דוד ומשיח בן יוסף ואלי' וכהן צדק פירש"י כהן צדק שם בן נח וכו' ע"ש, ולהרב ניהא לפרש על אחד מן הכהנים מזרע אהרן שיהי' לגלגל אהרן כמו עזרא וכדמסיק בסמוך.

(4) דוק בקראי כתיב עזרא בן זדיה וגו', ותשכח מרגנית' שאהרן הכהן הוא עצמו עזרא והיינו בגלגול.

המשך ביאור למס' סוטה ליום שלישי עמ' 1

שמינת משה היא העדר גדול לדורו. סמליון - שם חכם אָמֵר, שהספרו היה באומרו 'וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה', שהיה ספרא רבָּה דִּישְׂרָאֵל. עוד דרשו על כך, תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַנְּדוּל אֹמֵר, שיעור השמעת הקול בעת פטירת משה היה שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי מִיל עַל שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי מִיל, שהוא בְּנֵגֵד שיעור מַחְנֵה יִשְׂרָאֵל, והיתה הַבַּת קוֹל מְשֻׁמֵּעַ וְאֹמֵר 'וַיָּמָת מֹשֶׁה' ספרא רבָּה דִּישְׂרָאֵל. ויש אומרים שלא מת מֹשֶׁה כלל, אלא עלה גופו לשמים כאלהו, והוכיחו בן מדְּבַרְתֵּיב הָקָא לשון 'וַיָּמָת שָׁם', וְכַתִּיב הָתָם לגבי הארבעים יום שהיה משה בשמים, 'וַיְהִי שָׁם עִם ה', ולמדו, מה לְחַלֵּן באותם ארבעים יום, היה משה עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ לפני ה', אָף כָּאֵן בעלייתו לחר לא מת משה, אלא עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ הוא לפני ה'.

עוד דרשו על המקרא 'וַיִּקְבַּר אֹתוֹ בְּנֵי בְּאֵרִין מוֹאָב מוֹל בֵּית פְּעוּר', אָמֵר רַבִּי בְּרַבְרִי, במקרא זה נאמרו סִימָן בְּתוֹף סִימָן - סימנים רבים היכן הוא מקום קבורתו של משה. גיא, ארץ מואב, ומול בית פעור, וְאֵפִילוּ הָבֵי נאמר 'וְלֹא יָדַע אִישׁ אֵת קְבֻרָתוֹ', שאיש אינו יודע היכן הוא מקום קבורתו. וְכָבֵד שְׁלָחָה פעם אחת מְלָכוֹת רומי הִרְשָׁעָה, אָצֵל

הירדן בְּחֻלְקוֹ שֶׁל גֵּד, דְּכַתִּיב 'וַיִּרְא רֹאשִׁית לֹו כִּי שָׁם חֻלְקָת מַחֻקֵּק סוֹפֵן וְגו', הרי שנקבר בנחלתו של גֵּד. וּמַחְלָקוֹ שֶׁל רֹאשֵׁן עַד חֻלְקוֹ שֶׁל גֵּד כְּמָה - מרחק הַיּוֹ, אֲרַבְעָה מִיָּלִין. שואלת הגמרא, את אֹתָן אֲרַבְעָה מִיָּלִין שמנחלת ראובן לנחלת גֵּד, מִי חוֹלִיבוֹ, הרי לא התעסקו ישראל בקבורתו. ומשיבה, מְלַמֵּד, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מוֹפְלָ בְּכַנְפֵי שְׂבִינָה, והשכינה העבירה אותו מחלקו של ראובן לחלקו של גֵּד, והוא דבר שאלמלא היה מוכח כן מהפסוקים, אי אפשר היה לאומרו מעצמנו.

אומרת הגמרא, וּמְלָאכֵי תְּשַׁרְתּ אֹמְרִים בהספידם את משה, שעליו נאמר "צִדְקָתָהּ ה' עֲשֶׂה וּמְשַׁפְּטֵיו עִם יִשְׂרָאֵל". וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֹמֵר על משה אחר פטירתו, 'מִי יָקוּם לִי עִם מְרַעִים מִי וְתִצַּב לִי עִם פְּעֻלֵי אֱוִן' - מי יקום עתה להוכיח המרעים במעשיהם, להוכיחם לשמי. וְשִׁמּוֹאֵל אָמֵר שהספידו הקב"ה כך, 'מִי בְּחֻלְקָם, וְמִי יוֹדַע פְּשֵׁר דְּבָר' - מי יהיה כמשה לפשר בינם לאביהם שבשמים כמותו. וְרַבִּי יוֹהֲנָן אָמֵר שהספידו הקב"ה באומרו, "הַחֲכָמָה מֵאֵין תִּמְצֵא", לאחר פטירתו של משה. וְרַב נַחְמָן אָמֵר הספדו של הקב"ה היה באומרו 'וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד דְּיִגּוּ',

חומש יומי

פרשת שמיני

~ יום ראשון י"ח ניסן ~

ט (א) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו
וּלְזָקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ט – וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי • שְׁמִינֵי לַמִּלּוּאִים, הוּא
רֹאשׁ-חֹדֶשׁ נִסָּן שֶׁהוּקָם הַמִּשְׁפָּן בּוֹ בַיּוֹם; וְנִטְלַע עֶשֶׂר
עֶשְׂרֹת הַשְּׁנוּיֹת בִּ"סֹדֶר עוֹלָם". וּלְזָקְנֵי יִשְׂרָאֵל •

~ נקודות משיחות קודש ~

ומזה מוכן גם בנוגע לעבודת כל אחד ואחד מישראל, במשפן הפרטי שבו, כמו שכתוב "ושכנתי בתוכם", דקאי על כל בית יהודי, שהוא בבחינת משפן ומקדש להקב"ה, על-ידי-זה שהפית מתנהל וחדור באורה יהודית, ומואר באור ד"ג מְצוּה וְתוֹרָה אור", על-ידי כל עניני התורה ומצוותיה, ובמיוחד על-ידי הדלקת נרות שבת-קדש – שהעבודה בכל זה צריכה להיות באופן שאינו מסתפק בהישגים הקודמים, אלא מוסיף ומעלה בקדש ביתר שאת וביתר עוז.

(שיחת שבת פרשת שמיני, פרשת פרה, כ' אדר שני ה'תשד"מ)

אף-על-פי שגם לפני יום השמיני למילואים היו כל עניני המשפן בשלמותם, קרשי המשפן וכו' וכן כל כלי המשפן, ועד שמושה ורננו הקריב כבר קרבנות, שהרי "כל שבעת ימי המילואים (ש)העמידו משה למשפן ושמש בו" – הנה כל עלויות אלו לא הספיקו עדין, והנה צורך בענין נעלה יותר ("מצלין בקדש") – יום השמיני למילואים, שאז נחקקמה הברכה ד"ויהי נועם ה' אלקינו עלינו. . תשרה שכינה במעשה ידיכם", כמו שכתוב "ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח גו' ויבא כל העם וירגו".

(ב) וַיֹּאמֶר אֶל-אַהֲרֹן קַח-לָךְ עֵגֶל בֶּן-בָּקָר לְחַטָּאת
וְאֵיל לְעֹלָה תְּמִימִם וְהִקְרַב לְפָנֵי יְהוָה:

כ"ט – קַח-לָךְ עֵגֶל • להודיע שמכפר לו הקדוש-ברוך-הוא על-ידי עגל זה, על מעשה העגל שעשה.

(ג) וְאֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר יֹאמֶר קָחוּ שְׁעִיר-עִזִּים
לְחַטָּאת וְעֵגֶל וְכֶבֶשׂ בְּנֵי-שָׁנָה תְּמִימִם לְעֹלָה:

(ד) וְשׂוֹר וְאֵיל לְשִׁלְמִים לְזִבְחַ לְפָנֵי יְהוָה וּמִנְחָה
בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן כִּי הַיּוֹם יְהוָה נִרְאָה אֵלֵיכֶם:

כ"ט – כִּי הַיּוֹם ה' נִרְאָה אֵלֵיכֶם • להשרות שכינתו במעשה ידיכם; לְכֹף קִרְבָּנוֹת הַלְלוּ בְּאֵין חוֹבָה לַיּוֹם זֶה.

ה וַיִּקְרְבוּ אֶת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה אֶל־פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָּל־הַעֲדָה וַיַּעֲמֵדוּ לִפְנֵי יְהוָה:

(ה) וַיִּקְרְבוּ אֶת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה אֶל־פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָּל־הַעֲדָה וַיַּעֲמֵדוּ לִפְנֵי יְהוָה:

ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה דִּין פִּתְגָמָא דִּי פִקִּיד יְיָ תַּעֲבֹדוּן וַיִּתְגַּלִּי לְכוּן וַיִּקְרָא דִּי יְיָ:

(ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה תַּעֲשׂוּ וַיִּרְא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד יְהוָה:

ז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן קָרֵב לְמִדְבַּחָא וְעִבַד יְת חֲטָאתְךָ וְיִת עֲלֶתְךָ וְכִפֵּר עֲלֶךָ וְעַל עַמָּא וְעִבַד יְת קָרְבַן עַמָּא וְכִפֵּר עֲלֵיהוֹן כְּמָא דִּי פִקִּיד יְיָ:

(ז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קָרֵב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה אֶת־חַטָּאתְךָ וְאֶת־עֲלֹתְךָ וְכִפֵּר בְּעֶדְךָ וּבְעַד הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת־קָרְבַן הָעָם וְכִפֵּר בְּעֵדָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:

איל. קָרְבַן הָעָם • שְׁעִיר עִזִּים וְעֵגֶל וְכֶבֶשׂ. כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "עֵגֶל", בֶּן שָׁנָה הוּא, וּמִכָּאן אֵתָּה לְמַד.

כש"י ◀ קָרֵב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ • (ח) שִׁהִיָּה אַהֲרֹן בּוֹשׁ וַיִּרְא לְגִשְׁתָּ. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: 'לְמָה אֵתָּה בּוֹשׁ? לְכָךְ נִבְחַרְתָּ!'. אֵת חֲטָאתְךָ • עֵגֶל בֶּן בָּקָר. וְאֶת־עֲלֹתְךָ •

ח וַיִּקְרַב אַהֲרֹן לְמִדְבַּחָא וַיִּנְכַּס יְת עֵגֶלָא דְחֲטָאתָא דִּי לַיה:

(ח) וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁחַט אֶת־עֵגֶל חַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ:

ט וַיִּקְרְבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן יְת דְּמָא לַיה וַיִּטְבַּל אֶצְבָּעָה בְּדָמָא וַיִּהַב עַל קַרְנֵת מִדְבַּחָא וַיִּת דְּמָא אַרְיָק לִיסוּדָא דְּמִדְבַּחָא:

(ט) וַיִּקְרְבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּטְבַּל אֶצְבָּעוֹ בְּדָם וַיִּתֵּן עַל־קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּם יִצַק אֶל־יְסוּד הַמִּזְבֵּחַ:

י וַיִּת תְּרַבָּא וַיִּת פְּלִיתָא וַיִּת חֲצָרָא מִן כִּבְדָא מִן חֲטָאתָא אֶסְק לְמִדְבַּחָא כְּמָא דִּי פִקִּיד יְיָ יְת מֹשֶׁה:

(י) וְאֶת־הַחֶלֶב וְאֶת־הַפִּלִּית וְאֶת־הַיִּתְרֹת מִן־הַכֶּבֶד מִן־חַטָּאת הַקָּטִיר הַמִּזְבֵּחַה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

יא וַיִּת בִּשְׂרָא וַיִּת מִשְׁכָּא אוֹקִיד בְּנוֹרָא מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא:

(יא) וְאֶת־הַבֶּשֶׂר וְאֶת־הָעוֹר שָׂרָף בְּאֵשׁ מַחוּץ לַמַּחֲנֶה:

כש"י ◀ וְאֶת־הַבֶּשֶׂר וְאֶת־הָעוֹר וְגו' • לֹא מְצִינוּ חֲטָאת חִיצוֹנָה נִשְׂרָפֶת אֶלָּא זוֹ וְשֵׁל מְלוֹאִים; וְכֵלֶן עַל־פִּי הַדְּבָר.

יב וַיִּנְכַּס יְת עֲלֵתָא וְאִמְטִיאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן לַיה יְת דְּמָא וַיִּרְקָה עַל מִדְבַּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

(יב) וַיִּשְׁחַט אֶת־הָעֵלָה וַיִּמְצְאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֵלָיו אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקוּהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

כש"י ◀ וַיִּמְצְאוּ • לְשׁוֹן הַשֵּׁטָה וְהַזְמָנָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

לְשׁוֹן הַשֵּׁטָה וְהַזְמָנָה (רש"י ט, יב) כָּאן נֶאֱמַר "וַיִּמְצְאוּ", וְיִרְקַת דָּם הָעוֹלָה הִיְתָה בְּאִמְצָעוֹת טְבִילַת הָאֶצְבָּע בְּדָם, וְאֵלּוּ אִמְצָעוֹת חֲטָאת נֶאֱמַר "וַיִּזְרְקוּהוּ". וְגַם לְבָאָר, דְּהִנְהָ וְזִרְיָקַת

<p>לְרִיקָה; וְאֵלֹוּ בַחֲטָאת הָיָה צֶרֶף בַּפְּעֻלָּה נֹסֶפֶת לְאַחַר מִסִּירַת הַדָּם – טְבִילַת אֶצְבַּע. (לקוטי שיחות כרך לב עמ' 54)</p>	<p>לְכֵן נֶאֱמַר "וַיִּמְצְאוּ" ("הוֹשְׁטָה וְהִזְמַנָּה") רַק בְּעוֹלָה, שֶׁפֶן עִם הוֹשְׁטַת הַדָּם לְאַהֲרֹן הָיָה הַדָּם מוּכָן וּמִזְמָן</p>
---	---

יג. וַיֵּת עֲלֵתָא אֲמִטְיָאוּ לֵיה לְאַבְרָהָא וַיֵּת רִישָׁא וְאַסְק עַל מַדְבָּחָא:

יג) וְאֶת־הָעֹלָה הַמְצִיאוּ אֵלָיו לְנִתְחִיָּה וְאֶת־הָרֹאשׁ וַיִּקְטֹר עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

יד. וְחִלִּיל יְת גּוֹא וַיֵּת כְּרַעֲיָא וְאַסְק עַל עֲלֵתָא לְמַדְבָּחָא:

יד) וַיִּרְחֹץ אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַפְּרָעִים וַיִּקְטֹר עַל־הָעֹלָה הַמִּזְבֵּחַ:

טו. וַיִּקְרַב יְת קֶרְפֵּן עֲמָא וַיְנַסִּיב יְת צְפִירָא דְחֲטָאתָא דִּי לְעֲמָא וַיְנַסִּיב וַיְכַפֵּר בְּדָמָה בְּקַדְמָאָה:

טו) וַיִּקְרַב אֶת קַרְבֵּן הָעֵם וַיִּקַּח אֶת־שְׁעִיר הַחֲטָאת אֲשֶׁר לָעֵם וַיִּשְׁחָטְהוּ וַיַּחַטְּאֵהוּ כְּרֹאשׁוֹן:

כז"י. וַיַּחַטְּאֵהוּ • עָשָׂהוּ כְּמִשְׁפַּט חֲטָאת. כְּרֹאשׁוֹן • כְּעֶגְל שָׁלוֹ.

טז. וַיִּקְרַב יְת עֲלֵתָא וְעֲבָדָה כְּדָחוּזִי:

טז) וַיִּקְרַב אֶת־הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כְּמִשְׁפָּט:

כז"י. וַיַּעֲשֶׂהָ כְּמִשְׁפָּט • הַמִּפְרֹשׁ בְּעוֹלַת נֶדְבָה בְּ"וַיִּקְרָא" (ביצה ט).

~ יום שני י"ט ניסן ~

יז. וַיִּקְרַב יְת מִנְחָתָא וּמְלֵא יְדָה מִנָּה וְאַסְק עַל מַדְבָּחָא בַר מַעֲלַת צִפְרָא:

יז) וַיִּקְרַב אֶת־הַמִּנְחָה וַיְמַלֵּא כָּפוֹ מִמִּנְחָה וַיִּקְטֹר עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִלֶּבֶד עֹלַת הַבֶּקֶר:

כז"י. וַיְמַלֵּא כָּפוֹ • הִיא קְמִיצָה • מִלֶּבֶד עֹלַת הַבֶּקֶר • כָּל אֵלֶּה עָשָׂה אַחַר עוֹלַת הַתָּמִיד.

יח. וַיְנַסֵּס יְת תוֹרָא וַיֵּת דְּכָרָא נְכִסְת קוּדְשִׁיא דִּי לְעֲמָא וְאַמִּטְיָאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן יְת דְּמָא לֵיה וַיִּזְרְקָה עַל מַדְבָּחָא סְחוּר סְחוּר:

יח) וַיִּשְׁחַט אֶת־הַשּׁוֹר וְאֶת־הָאֵיל זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לָעֵם וַיִּמְצְאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּזְרְקוּהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

יט. וַיֵּת תְּרִבְיָא מִן תוֹרָא וּמִן דְּכָרָא אֲלִיתָא וְחִפִּי גּוֹא וְקִלְיָתָא וְחִצֵּר כְּבָדָא:

יט) וְאֶת־הַחֲלָבִים מִן־הַשּׁוֹר וּמִן־הָאֵיל הָאֵלִיָּה וְהַמִּכְסָּה וְהַבְּלִיָּת וַיִּתְּרַת הַכֶּבֶד:

כז"י. וְהַמִּכְסָּה • חֲלָב הַמִּכְסָּה אֶת הַקֶּרֶב.

כ. וַיִּשְׂיֵאוּ יְת תְּרִבְיָא עַל חֲדוּתָא וְאַסְק תְּרִבְיָא לְמַדְבָּחָא:

כ) וַיִּשְׂיֵמוּ אֶת־הַחֲלָבִים עַל־הַחֲזוֹת וַיִּקְטֹר הַחֲלָבִים הַמִּזְבֵּחַ:

שיעור יומי ליום שני י"ט ניסן ושנים מקרא ואחד תרגום - ט - פרשת שמיני
 כש"י וישימו את החלבים על החזות • לאחר התנופה, נתנן להן המניף לכהן אחר להקטירם, נמצאו
 העליונים למטה.

(כא) ואת החזות ואת שוק הימין הניף אהרן תנופה
 לפני יהוה כאשר צוה משה:
 כא וית חדוּתָא וית שוּקָא דימניָא אַרם אהרן
 אַרמָא קָרם וי פְקִיד מִשָּׁה :

(כב) וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד
 מעשת החטאת והעלה והשלמים:
 כב וַאֲרַם אַהֲרֹן יָת יְדוּהֵי עַל עַמָּא וּבִרְכַנּוּן
 וּנְחַת מִלְמַעְבַּד חַטָּאתָא וְעֲלָתָא וּנְכַסַּת
 קוּדְשִׁיא :

כש"י ויברכם • ברפת כהנים: יברך, יאר, ישא. וירד • מעל המזבח.

~ נקודות משיחות קודש ~

ברכת כהנים בפרשת שמיני

ש"ויברכם" קאי על מצות ברפת כהנים.

דהנה, השראת השכינה במשכן היתה הוכחה על כפרת
 חטא העגל, וכמו שכתב רש"י על הפסוק משכן העדות
 (סוף פרשת פקודי) "עדות לישראל שויתר להם הקב"ה על
 מעשה העגל, שהרי השרה שכינתו ביניהם".
 וזהו תוכן הברכה שברך אהרן את בני ישראל: יברך ה'
 – הברכה תגיע מהקב"ה בעצמו, שאחרי כפרת חטא
 העגל, הודיע הקב"ה ש"פני ילכו" – "אני בעצמי" (תשא
 לג, יד ורש"י שם).

יאר – "יִרְאֶה לָךְ פְּנִים שׁוֹחֲקוֹת" (רש"י נשא ו, כה), והינו
 שתשכון ותשרה השכינה בין בני ישראל.
 והוא על-ידי ש"ישא" – "יִבְכּוּשׁ כְּעֶסוֹ" (רש"י שם, כו),
 היינו שיכפר הקב"ה על חטא העגל.

(על-פי לקוטי שיחות כרך כב, עמוד 39 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

וישא אהרן את ידו ויברכם

ויברכם – ברפת כהנים, יברך, יאר, ישא (ט, כב. ובפירוש
 רש"י)

במפרשים הקשו על פרוש רש"י: א. הרי על מצות ברפת
 כהנים נצטוו רק לקמן בפרשת נשא, ומדוע מפרש
 שהברכה כאן היא ברפת כהנים. ב. מדוע מפרט "יברך
 יאר ישא", הרי פשיטא שברפת כהנים כוללת ג' ברכות
 אלו. ותרצו בכמה אופנים (ראה רמב"ן, שפתי חכמים, משכיל
 לדוד, ועוד).

וגיש לומר בזה, דתדא מתורצת בתבירתה; והפונה
 ב"ויברכם", היא לא שקיים אהרן את מצות ברפת כהנים,
 אלא שבחר אהרן ברצונו לברך את ישראל באותה עת
 בפסוקי ברפת כהנים, "יברך, יאר, ישא" [להעיר, שזהו
 רק לרש"י המפרש "פשוטו של מקרא", מה שאין כן
 בדרך ההלכה. כדמוכח בכמה מקומות בש"ס

(כג) ויבא משה ואהרן אל-אהל מועד ויצאו ויברכו
 את העם וירא כבוד יהוה אל-כל העם:
 כג וְעַל מִשָּׁה וְאַהֲרֹן לְמִשְׁכַּן זְמַנָּא וּנְפִקוּ
 וּבְרִיכוּ יָת עַמָּא וְאַתְגְּלִי יִקְרָא דִּי לְכָל
 עַמָּא :

ואומר: יודע אני שפעם הקדוש-ברוך-הוא עלי,
 ובשבילי לא ירדה שכינה לישראל! אמר לו למשה:
 'משה אחי, כף עשית לי, שנכנסתי ונתבישתי? מי
 נכנס משה עמו ובקשו רחמים וירדה שכינה
 לישראל. ויצאו ויברכו את-העם • אמרו: 'ויהי
 נעם ה' אלהינו עלינו" (תהלים ז), 'יהי רצון שתשרה
 שכינה במעשה ידיכם'. לפי שכל שבעת ימי
 המלוואים שהעמידו משה למשכן ושמש בו ופרקו
 בכל יום, לא שרתה בו שכינה, והיו ישראל נכלמים

כש"י ויבא משה ואהרן וגו' • למה נכנסו? מצאתי
 בפרשת מלוואים בברייתא הנוספת על 'תורת כהנים'
 שלנו: למה נכנס משה עם אהרן? ללמדו על מעשה
 הקטרת. או, לא נכנס אלא לדבר אחר? הריני דן
 ירידה וביאה טעונות ברכה: מה ירידה מעין עבודה,
 אף ביאה מעין עבודה. הא למדת, למה נכנס משה
 עם אהרן? ללמדו על מעשה הקטרת. דבר אחר:
 ביון שראה אהרן שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל
 המעשים ולא ירדה שכינה לישראל, היה מצטער

וְאֹמְרִים לְמֹשֶׁה: 'מֹשֶׁה רַבְּנוּ, כָּל הַטְּרַח שְׁטַרְחָנוּ, שִׁתְּשֶׁרֶה שְׂכִינָה בֵּינֵנוּ וְנִדַע שְׁנִתְכַּפֵּר לָנוּ עוֹן הָעֶגְלָה! לָכֵן אָמַר לָהֶם: "זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ וְיָרָא

אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה'", אֲהַרְן֩ אָחִי כְּדָאִי וְחָשׁוּב מִמֶּנִּי, שְׁעַל־יָדַי קָרְבָּנוֹתָיו וְעַבְדוֹתָיו, תִּשְׁרֶה שְׂכִינָה בְּכֶם וְתִדְעוּ שֶׁהַמָּקוֹם בְּחַר בּוֹ.

~ יום שלישי כ' ניסן ~

כד וינפקת אשתא מן קדם יי ואכלת על מדבחתא ית עלתא וית תרביא וחזא כל עמא ושבחו ונפלו על אפיהון :

(כד) וַתֵּצֵא אִשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַחֲלָבִים וַיֵּרָא כָּל־הָעַם וַיִּרְאוּ וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם:

כט"ו ◀ ויִרְנוּ • פתרגומו.

א ונסיבו בני אהרן נדב ואביהוא גבר מחתיתה ויהבו בהן אשתא ושויאו עליה קטרת וקריבו קדם יי אשתא נוכרימא די לא פקיד יהיון :

י (א) וַיִּקְחוּ בְנֵי־אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אִישׁ מִחֲתָתוֹ וַיִּתְּנוּ בָהֶן אִשׁ וַיִּשְׂמוּ עָלֶיהָ קְטֹרֶת וַיִּקְרִיבוּ לִפְנֵי יְהוָה אִשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֲתֶם:

ב וינפקת אשתא מן קדם יי ואכלת תהיון ומיתו קדם יי :

(ב) וַתֵּצֵא אִשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל אוֹתָם וַיָּמָתוּ לִפְנֵי יְהוָה:

שאחר מיתתן הזהיר הנוותרים שלא נכנסו שתויי יין למקדש. משל למלך שהיה לו בן בית וכו', כדאימא ב"ויקרא רבה".

כט"ו ◀ וַתֵּצֵא אִשׁ • רבי אליעזר אומר: לא מתו בני אהרן אלא על-ידי שהורו הלכה בפני משה רבן. רבי ישמעאל אומר: שתויי יין נכנסו למקדש. תדע,

~ נקודות משיחות קודש ~

לי ההלכה בתורה, וכן בהליכות עולם, והדרך אשר אלך בה בעבודת ה' - והלא בכוחי להורות לעצמי!

— כי מי לנו גדול כנגד ואביהוא, ובכל-זאת זה היה כל חטאם, "לא מתו בני אהרן אלא על-ידי שהורו הלכה בפני משה רבן", ועד כדי כך — שזה נוגע לא רק להם, אלא שגורם להיפך העגגן של גילוי השכינה בישראל.

לאידך גיסא: דורשים מכל אחד ואחד שלומוד התורה שלו? יהיה דוקא בהבנה והשגה בשכלו הוא — ועד שכל כולו יהיה חדור בהבנת התורה.

— וזהו שממשיך רש"י ואומר "רבי ישמעאל אומר שתויי יין נכנסו למקדש": יין הוא בחינת בינה — הבנה והשגה, ו"שתויי יין" פירושו שהיו מלאים וחדורים הבנה והשגה, והחטא הוא — שנכנסו למקדש בצעיר זה: החסרון של "שתויי יין" אינו אלא בעת הכניסה למקדש

רבי אליעזר אומר: לא מתו בני אהרן אלא על-ידי שהורו הלכה בפני משה רבן. רבי ישמעאל אומר: שתויי יין נכנסו למקדש (רש"י, ב)

עם היות שמדרגתם של נדב ואביהוא היתה געלית ביותר, ועד כדי-כך שאמר משה לאהרן: "שהם גדולים ממני וממדך", והקב"ה קראם "בקרובי — בבחירי", בכל זאת נענשו בעונש חמור ביותר, בגלל העדר ה"ביטול" הראוי לרבם — שהורו הלכה בפניו.

ורבי אליעזר — למרות כחו הרב בתורה פנ"ל — הוא האומר ש"האומר דבר שלא שמע מפי רבו, גורם לשכינה שתסתלק מישראל", שהביטול לרבו הוא דבר הנוגע לגילוי השכינה לכללות ישראל.

ומזה ההוראה, שאל יאמר אדם מישראל: למדן אני ותלמיד-חכם הנני, ואיך אהיה בטל לרב ולחכות שיורה

מריה", אָבֵל עֲבֹדָתוֹ וַיִּגְעַתּוּ בַתּוֹרָה צְרִיכוֹת לְהִיֹּת בְּאוֹפֵן ד' שְׁתוּי יִינ" שָׁכַל מְצִיאֹתוֹ מְמוֹלָאֵת וְחֲדוּרָה בְּשָׁכַל הַתּוֹרָה.

(משיחת שבת פרשת שמיני, מברכים החדוש אייר תשכ"ו)

— אָבֵל עֲבֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ כְּשֵׁאִינוּ בְּמִקְדָּשׁ, הָרִי אֲדַרְבָּה, צְרִיכָה לְהִיֹּת בְּהִבְנָה וְהַשְׁגָּה: מִקְדָּשׁ הוּא עֲנִין הַתְּפִלָּה, שְׁאֵז עוֹמֵד הָאָדָם לְפָנֵי מַלְאָךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּב"ה, וּמֵאֵן דְּמַחֲרֵי בְּמַחֹג קַמֵּי מַלְכָּא וְכו' — שְׁצָרִיף לְהִיֹּת בְּתַכְלִית הַבֵּיטוּל "כְּעֵבְדָּא קַמֵּי

ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן הוּא דִּי מְלִיל יֵי לְמִימַר בְּקָרִיבֵי אֶתְקַדֵּשׁ וְעַל אִפֵּי כָל עַמָּא אֲתִיקַר וְשְׁתִּיק אַהֲרֹן:

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן הוּא אֲשֶׁר־דָּבַר יְהוָה לֵאמֹר בְּקִרְבֵי אֶקְדָּשׁ וְעַל־פָּנָי כָּל־הָעָם אֶפְבֹּד וַיִּדְם אַהֲרֹן:

ומה שָׁכַר קִבֵּל? שְׁנַתְחַד עִמּוֹ הַדְּבוּר, שְׁנִבְנָמְרָה לוֹ לְבַדּוֹ פְּרִשְׁת שְׁתוּי יִינ. בְּקָרִיבֵי. בְּבַחֲרִי. וְעַל־פָּנָי כָּל־הָעָם אֶפְבֹּד. כְּשֶׁהִקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה דִין בְּצַדִּיקִים, מְתִירָא וּמְתַעֲלָה וּמְתַקַּלֵּם; אִם כֵּן בְּאֵלוֹ, כָּל־שְׁכָן בְּרִשְׁעִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים סח) "נִנְרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ" — אֵל תִּקְרִי "מִמִּקְדָּשֶׁיךָ", אֵלָּא 'מִמִּקְדָּשֶׁיךָ'.

כ"ט ← הוּא אֲשֶׁר־דָּבַר וְגו' • (ובחים קטו) הֵיכָן דְּבַר? "וְנַעַדְתִּי שְׁמָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בְּכַבְדִּי" (שמות כט). אֵל תִּקְרִי "בְּכַבְדִּי", אֵלָּא 'בְּמַכְבְּדִי'. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן: אַהֲרֹן אַחִי! יוֹדַע הֵייתִי שְׁתִּיקְדָּשׁ הַבַּיִת בְּמִדְעֵיו שֶׁל מְקוֹם, וְהֵייתִי סְבוּר: אוֹ בִּי אוֹ בְּךָ. עֲכָשִׁיו, רוּאָה אֲנִי שֶׁהֵם גְּדוּלִים מִמֶּנִּי וּמִמֶּךָ! (ת"כ. ויקרא רבה) • וַיִּדְם אַהֲרֹן • (שם ושם) קִבֵּל שָׁכַר עַל שְׁתִּיקָתוֹ,

~ נקודות משיחות קודש ~

וְאֵלוֹ בְּרַגְוֹת אֱלֻקִּיּוֹת שְׁאִין לְהֵם כָּל קָשֶׁר לְרַע, אִין יִדְעַת הַרַע גּוֹרַמַת לְגִנּוּק. לְכֵן מֹשֶׁה יָדַע עַל הַהוֹלֵךְ לְהַתְּרַחֵשׁ, כִּי מֹשֶׁה הוּא בְּבַחֲרֵינָא אֱלֻקוֹת שְׁלִמְעֵלָה מִהַעוֹלָם, וַיִּדְעַת הַרַע לֹא מִזִּיקָה לוֹ. מֵה־שְׁאִין בֶּן אַהֲרֹן עֲצָם הִדְעָה הֵייתָה: כּוֹלָה לְהִזִּיק לוֹ, לְכֵן לֹא יָדַע מִהַהוֹלֵךְ לְהַתְּרַחֵשׁ.

(אגרות קודש ח"ח ע' קעג)

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֵל אַהֲרֹן הוּא אֲשֶׁר דָּבַר ה' לֵאמֹר בְּקִרְבֵי אֶקְדָּשׁ וְעַל פָּנָי כָּל הָעָם אֶפְבֹּד וַיִּדְם אַהֲרֹן (ג) מִשְׁמַע מִהַפְּסוּק שְׁמֹשֶׁה יָדַע עַל מַה שְׁעוֹמֵד לְהַתְּרַחֵשׁ וְאֵלוֹ אַהֲרֹן לֹא יָדַע. וְיֵשׁ לְבָאֵר הַטַּעַם לְכַךְ: מִבְּאֵר בְּחִסְדוֹת שְׁמֹשֶׁה הוּא "שׁוֹשְׁבֵינָא דְּמַלְכָּא" — שְׁתַּפְּקִידוֹ לְהַמְשִׁיף אֱלֻקוֹת בְּעוֹלָם. וְאַהֲרֹן הוּא "שׁוֹשְׁבֵינָא דְּמַטְרוּנֵינָא" — שְׁתַּפְּקִידוֹ לְהַעֲלוֹת אֶת הָעוֹלָם לְמַעְלָה. עוֹד מִבְּאֵר, שְׁעֲצָם יִדְעַת הַרַע: כּוֹלָה לְגַרְם גִּזְק לְאָדָם.

ד וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְמִישָׁאֵל וּלְאַלְצָפָן בְּנֵי עֲזִיזָאֵל אַח אַבְוֵיהִי דְאַהֲרֹן וַאֲמַר לְהוֹן קְרִיבּוֹ טוּלוֹ יֵת אַחוּכוֹן מִן קְדָם אִפֵּי קוּדְשָׁא לְמִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא:

(ד) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־מִישָׁאֵל וְאֵל אֶלְצָפָן בְּנֵי עֲזִיזָאֵל יְדֵד אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם קְרִבּוֹ שְׂאוּ אֶת־אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי־הַקֹּדֶשׁ אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה:

כָּאָדָם הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: הַעֲבֹר אֶת הַמַּת מִלְּפָנֵי הַכְּלָה, שְׁלֹא לְעַרְבֵב אֶת הַשְּׂמֵחָה.

כ"ט ← דֵּד אַהֲרֹן • עֲזִיזָאֵל אַחִי עֲמַרְם הֵינָה, שְׁנִבְנָמְרָ: (שמות ו) "וּבְנֵי קָהַת וְגו'". שְׂאוּ אֶת־אֲחֵיכֶם וְגו'.

ה וַיִּקְרְבוּ וַיִּשְׂאֵם בְּכַתְנֵתָם אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דָּבַר מֹשֶׁה:

(ה) וַיִּקְרְבוּ וַיִּשְׂאֵם בְּכַתְנֵתָם אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דָּבַר מֹשֶׁה:

כ"ט ← בְּכַתְנֵתָם • שֶׁל מַתִּים, מְלַמֵּד שְׁלֹא נִשְׂרְפוּ בְּגִדֵיהֶם, אֵלָּא נִשְׂמַתָּם; כְּמִין שְׁנֵי חוּטִין שֶׁל אֵשׁ נִכְנָסוּ לְתוֹף חוּטֵמֵיהֶם (סנהדרין נב. ת"כ).

כ"ט ← בְּכַתְנֵתָם • שֶׁל מַתִּים, מְלַמֵּד שְׁלֹא נִשְׂרְפוּ בְּגִדֵיהֶם, אֵלָּא נִשְׂמַתָּם; כְּמִין שְׁנֵי חוּטִין שֶׁל אֵשׁ נִכְנָסוּ לְתוֹף חוּטֵמֵיהֶם (סנהדרין נב. ת"כ).

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְאַלְעָזָר וּלְאִיתָמָר בְּנוֹהֵי רִישֵׁיכֹהֵן לֹא תִרְבּוּן פְּרוּעַ וּלְבוֹשֵׁיכֹהֵן לֹא תִבְזְעוּן וְלֹא תִמּוּתוּן וְעַל כָּל כְּנֻשְׂתָּא יְהִי רוּגְזָא וְאַחִיכֹהֵן כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכוּן יְתִי קִקְדְתָא דִּי אֹקִיֵּד יְיָ:

(ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-אַהֲרֹן וּלְאַלְעָזָר וּלְאִיתָמָר בְּנֵי רְאִשֵׁיכֶם אֶל-תִּפְרְעוּ וּבְגָדֵיכֶם לֹא-תִפְרְמוּ וְלֹא תִמְתּוּ וְעַל כָּל-הָעֵדָה יִקְצַף וְאַחִיכֶם כָּל-בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכוּ אֶת-הַשְּׂרֵפָה אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוָה:

תַּמּוּתוּן. וְאַחִיכֶם כָּל-בֵּית יִשְׂרָאֵל. מִכָּאן, שְׂצָרְתָן שֶׁל תַּלְמִידֵי-חֲכָמִים מְטַלֵּת עַל הַכֹּל לְהִתְאַבֵּל בָּהּ.

כִּי-... אֶל-תִּפְרְעוּ. אֵל תִּגְדְּלוּ שְׂעַר. מִכָּאן, שְׂאָבֵל אֲסוּר בַּתְּסַפְרָת. (מ"ק י"ב) אָבֵל אַתֶּם אֵל תִּעַרְבְּכוּ שְׂמִחְתּוּ שֶׁל מְקוֹם. וְלֹא תִמְתּוּ. הֵא אִם תַּעֲשׂוּ כֵן,

זוּמְתָרַע מִשְׁכּוֹן זִמְנָא לֹא תִפְקוּן דִּילְמָא תִמּוּתוּן אַרִי מְשַׁח רְבוּתָא דִּי עֲלִיכֹהֵן וְעַבְדוּ כְּפִתְגָמָא דְמִשְׁחָה:

(ז) וּמִפְתָּח־אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תִצְאוּ מִן-תַּמְתּוּן כִּי-שָׂמַן מִשְׁחַת יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיַּעֲשׂוּ כַדְבַר מֹשֶׁה: פ

ח ומליל יי לאהרן למימר:

(ח) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-אַהֲרֹן לֵאמֹר:

ט חָמַר וּמְרוּי לֹא תִשְׁתִּי אֶת וּבְגִידְךָ עִמָּךְ בְּמַעֲלֵכֹהֵן לְמִשְׁכּוֹן זִמְנָא וְלֹא תִמּוּתוּן קָנִים עֲלֵם לְדַרְיֹכֹהֵן:

(ט) יִי וְשִׁכַר אֶל-תִּשְׁתֵּי אֶתְּהוּ וּבְנִיךָ אֶתְּךָ בְּבֹאֲכֶם אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא תִמְתּוּ חֶקֶת עוֹלָם לְדַרְיֹכֶם:

וַיֹּאמֶר בְּקִדּוּשׁ גִּידִים וּרְגָלִים: 'בִּיַּאת אֹהֶל מוֹעֵד', מַה לְהֵלֵן עֲשֵׂה גִישַׁת מְזַבַּח כְּבִיַּאת אֹהֶל-מוֹעֵד, אַף כָּאֵן עֲשֵׂה גִישַׁת מְזַבַּח כְּבִיַּאת אֹהֶל-מוֹעֵד.

כִּי-... יִי וְשִׁכַר. יִי כְדָרְךָ שְׁכֻרְתּוֹ. בְּבֹאֲכֶם אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד. (ט"ז) אֵין לִי אֶלְאָ בְּבוֹאֵם לְהִיכֹל, בְּגִשְׂתֶּם לְמִזְבֵּחַ מִנִּין? נֹאמַר כָּאֵן 'בִּיַּאת אֹהֶל-מוֹעֵד',

י וּלְאַפְרָשָׁא בִין קוּדְשָׁא וּבִין חֵלָא וּבִין מְסַאָבָא וּבִין דְכָנָא:

(י) וְלַהֲבַדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֵל וּבֵין הַטְּמֵא וּבֵין הַטְּהוֹר:

יז. ת"ס. יא וּלְאַלְפָּא יְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְת כָּל קְנִיָּא דִּי מְלִיל יְיָ לְהוֹן בִּידָא דְמִשְׁחָה:

כִּי-... וְלַהֲבַדִּיל. כְּדִי שְׁתַּבְּדִילוּ בֵּין עֲבוּדָה קְדוּשָׁה לְמַחֲלָלָת. הֵא לְמִדְתָּ, שְׂאֵם עָבַד - עֲבוּדְתּוֹ פְּסוּלָה (זכחים)

יא וּלְאַלְפָּא יְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְת כָּל קְנִיָּא דִּי מְלִיל יְיָ לְהוֹן בִּידָא דְמִשְׁחָה:

(יא) וְלַהוֹרֹת אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל-הַחֲקִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיהֶם בְּיַד-מֹשֶׁה: פ

(במדרש י"ח). כְּהֵנִים כְּעֲבוּדְתֶם בְּמִיתָה, וְאֵין חֲכָמִים כְּהוֹרָאֲתֶם בְּמִיתָה.

כִּי-... וְלַהוֹרֹת. לְמַד שְׂאֲסוּר שְׁכוּר בְּהוֹרָאָה (ט"ט). כָּוֹל הֵא חֲטִיב מִיתָה? תַּלְמוּד לומר: "אַתָּה וּבְנִיךָ אֶתְּךָ..."

~ יום רביעי כ"א ניסן ~

יב ומליל משה עם אהרן ועם אלעזר ועם איתמר בנוהי דאשתארו סיבו ית מנחתא דאשתארת מקרבנא דיי ואכלוה פטיר בסטר מדבחה ארי קדש קודשין היא:

(יב) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל-אַהֲרֹן וְאֶל אֲלֵעָזָר וְאֶל-אִיתָמָר בְּנֵי הַנְּזוֹתָרִים קָחוּ אֶת-הַמִּנְחָה הַנְּזוֹתָרַת מֵאִשֵּׁי יְהוָה וְאֶכְלוּהָ מִצּוֹת אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ כִּי קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים הוּא:

את המנחה • אף-על-פי שאתם אוננים, וקדשים אסורים לאונן. את-המנחה • זו מנחת שמיני ומנחת נחשון. ואכלוה מצות • מה תלמוד-לומר? לפי שהיא מנחת צבור ומנחת שעה ואין פיוצא בה לדורות, הצרף לפרש בה דין שאר מנחות.

כ"ט • הנותרים • מן המיתה. מלמד, שאף עליהם נקנסה מיתה על עון העגל. הוא שנאמר: (דברים ט) "ובאֵהרן התאנף ה' מאד להשמידו", ואין 'השמדה' אלא פלוי בנים, שנאמר: (עמוס ב) "ראשמיד פרוי ממעל"; ותפלתו של משה בטלה מחצה, שנאמר (דברים ט): "ואתפלל גם-בעד אהרן בעת ההוא". קחו

~ נקודות משיחות קודש ~

בתפלה, כדי שגם מחצה תספיק. ויש לפרש: על ידי אריכות התפלה מגיעים בדרגה עליונה יותר, ורגלי הדרגה העליונה הם כנגד כל הדרגות שלמטה ממנה. (לקוטי שיחות כרך ט עמ' 275)

ותפלתו של משה בטלה מחצה (רשי"י, יב) ספר כ"ק מו"ח אדמו"ר, שמהר"י סלנטר שאל את הרבי מהר"ש, מדוע תמידים מאריכים בל-כף בתפלה, וענהו, שידועה הפלוגתא אם תפלה עושה מחצה או פלה, ולכן מאריכים

יג ותיכלון יתה באתר קדיש ארי חלקך וחלק בניך היא מקרבניא דיי ארי כן אתפקדית:

(יג) וְאֶכְלֶתֶם אֹתָהּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ כִּי חֻקְךָ וְחֻקְ בְּנֵיךָ הוּא מְאִשֵּׁי יְהוָה פִּירְכֵן צוֹיֹתַי:

כ"ט • וְחֻקְ בְּנֵיךָ • אין לבנות חק בקדשים. פירכין צוייתי • באנינות יאכלוה (ת"כ. זכחים קא) *

יד וית דדיא דארמותא וית שוקא דאפרשותא תיכלון באתר דכי את ובניך ובנתיך עמך ארי חלקך וחלק בניך אתיהיבו מנכסת קודשיא דבני ישראל:

(יד) וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה תֹאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר אֹתָהּ וּבְנֵיךָ וּבְנֵי־בְנֵיךָ אֶתְךָ פִּי־חֻקְךָ וְחֻקְ בְּנֵיךָ נִתְּנוּ מִזִּבְחֵי שְׁלָמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ט • וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה • של שלמי צבור. תאכלו במקום טהור • וכי את הראשונים אכלו במקום טמא? אלא, הראשונים שהם קדשי קדשים, הנזקקה אכילתם במקום קדוש. אבל אלו אין צריכים תוף הקלעים, אבל צריכים הם להאכל תוף מחנה ישראל, שהוא טהור מלהכנס שם מצרעים (שם נח). מכאן,

שקדשים קלים נאכלין בכל העיר. אמה ובניך ובנתיך • (ת"כ) אמה ובניך בחלק, אבל בנתיך לא בחלק, אלא אם תתנו להן מתנות, רשאות הן לאכל בתוה ושוק. או אינו אלא אף הבנות בחלק? תלמוד לומר: "כִּי־חֻקְךָ וְחֻקְ בְּנֵיךָ נִתְּנוּ" — חק לבנים ואין חק לבנות.

(טו) שׁוֹק הַתְּרוּמָה וְחֲזֵה הַתְּנוּפָה עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים יָבִיאוּ לְהַנִּיף תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לָךְ וּלְבְנֵיךָ אֶתְךָ לְחֻקְ עוֹלָם בְּאִשֵּׁר צֹוֹה יְהוָה:

טו שוקא דאפרשותא וחדיא דארמותא על קרבני תרביא יתון לארמא ארמא קדם יי ויהי לך ולבניך עמך לקנם עלם קמא די פקיד יי:

על אשׁי החלבים • מכאן שהחלבים למטה בשעת תנופה. וישׁוב המקראות שלא יכחישו זה את זה, כבר פרשתי שלשתן ב"צו את אהרן".

כ"ט • שׁוֹק הַתְּרוּמָה וְחֲזֵה הַתְּנוּפָה • לשון "אשר הונף ואשר הורם". תנופה — מוליך ומביא, תרומה — מעלה ומוריד. ולמה חלקן הכתוב תרומה בשוק, ותנופה בחזה? לא ידענו, ששניהם בהרמה והנפה.

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע."

351 התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד

עטרת מרים

שי למורא

א וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַצֵּיל יְהוָה אֶת־לִי לְעַת וּקְרָאתִי מִפֶּה כָּל אֹיְבָיו, לְעַת וּקְרָאתִי לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ עָלָיו כָּל צָרוֹתָיו וְנִצַּל מִכָּל־מַכָּם. פְּרוּשׁ אַחַר, כָּבֵל עַת שְׂבָאָה עָלָיו צָרָה וְנִצַּל מִמֶּנָּה הִיא שֵׁר הַשִּׁירָה הַזֹּאת. וּמִפֶּה שְׂאוּל, לִפִּי שִׁתָּה אֹיְבוֹ וְרוֹדְפוֹ מִכָּל־חֲזוֹנָיו לְחַדֵּר. (ב) סִלְעִי, חֲזָק, כְּמוֹ סִלַּע חֲזָק. וּמִצְדָּתִי, מִכְּצָרִי. וּמִפְּלִטִי לִי, מִפְּלִט אֹתִי עִם צָבָא יִשְׂרָאֵל בְּמִלְחָמָה. וְגַם בְּהַזְוִי לְבָרִי. (ג) צוּרִי, חֲזָק, כְּמוֹ צוּר וְסִלַּע. וְקָרָן יִשְׁעִי, הוּא לִי לְעוֹר כְּמוֹ קָרָן לְבָעַל הַסְּרִיגִים. מִשְׁגָּבִי, סוּמְךָ אֹתִי. וּמְנוּסִי, שְׁתִּיבִי נִם אֵלָיו לְעוֹרָה. מִחֲמָס, מֵאֲנָשֵׁי חֲמָס. (ד) מִהֲלָל אֶקְרָא ה' וְגו', פֶּאֶשֶׁר אֲנִי קוֹרָא אֶל ה' בְּהִלָּל, אוֹ אֲנִי נוֹשֵׁעַ. (ה) אֶפְסָנִי, סִבְבֵינוּ. מִשְׁבְּרֵי מוֹת, צָרוֹת שׁוֹכְרוֹת מוֹבִילוֹת אֶל מוֹת. פְּרוּשׁ אַחַר, גְּלִי מוֹת נְחִלִי בְּלִיעֵל, גִּסּוֹת שׁוֹמְפוֹת בְּנַחַל מֵאֲנָשֵׁי בְּלִיעֵל. יִבְעַתְנִי, יִבְעִיתִי וְיִחַרְדּוּ אֹתִי. (ו) חֲבָלִי שְׂאוּל, מִכְּאוֹבֵי מוֹת. "חֲבָלִי", כְּמוֹ "חֲבָלִי יִלְחָה" (הושע יג.ג). קְדַמְנִי, כְּאוֹ לִפְנֵי. (ח) וַיִּתְנַעַשׂ וַתִּרְעַשׂ אֶת הָאָרֶץ, גַּעַשׂ וְרַעַד וְרַעַשׂ חֲקָפוֹ אֶת אֹיְבָיו יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ. מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגְּזוּ, שְׁתִּרְעִישׁ הַקֶּבֶ"ה גַּם אֶת צָבָא הַשָּׁמַיִם בְּשִׁבְלִי. כִּי תִרְה לֹא, פֶּאֶשֶׁר תִּרְה לֹא עַל מַעֲשֵׂיהֶם וְנֶקֶם מֵהֶם נִקְמָתִי. (ט) עֲלָה עִשָׁן בְּאַפּוֹ, הוּא עֲנַן פַּעַם. כְּמוֹ "אֵי יִשְׁעֵן אֵף ה'" (דְּבָרִים נט.ט). תֹּאכַל, תִּשְׂרַף אֶת הַקָּמָיִם עָלָי. (י) וַיִּט שָׁמַיִם וַיִּרְדּוּ, נָטָה אֶת הַשָּׁמַיִם לְמַטָּה לְאָרֶץ וַיִּרְדּוּ עֲלֵיהֶם לְהִתְקַרֵּב אֶל שׁוֹנְאֵי הַלְבוֹת בָּהֶם. כְּלוּמַר שִׁתָּה מִמָּהֵר לְהַפְרַע מֵהֶם. וְעֶרְפֶּל תַּחַת רַגְלֵי, שִׁנְדַּ

א וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַצֵּיל יְהוָה אֶת־לִי לְעַת וּקְרָאתִי מִפֶּה כָּל אֹיְבָיו וְנִצַּל מִכָּל־מַכָּם: ב וַיֹּאמֶר יְהוָה סִלְעִי מַחְסִי וּמִצְדָּתִי מִכְּצָר חֲזָק וּמִפְּלִטִי לִי וּמִצִּיל אֹתִי: ג אֱלֹהֵי צוּרִי חֲזָק אֲחַסֶּה בּוֹ מִגִּזְלֵי מַנּוֹ לִי וְקָרָן וְתַקֵּף יִשְׁעֵי מִשְׁגָּבִי וּמְנוּסִי יַעַד לַיּוֹם מֵאִיּוֹם הָאֹיֵב מִשְׁעִי מִחֲמָס מֵאֲנָשֵׁי חֲמָס תִּשְׁעֵנִי: ד פֶּאֶשֶׁר מִהֲלָל בְּהִלָּל כְּשֹׁאֲנֵי מִהֲלָל וְאֶקְרָא אֶל יְהוָה אוֹ וּמֵאֹיְבֵי אֲנִי נוֹשֵׁעַ: ה כִּי אֶפְסָנִי מִשְׁבְּרֵי־מוֹת נְחִלִי בְּלִיעֵל יִבְעַתְנִי: ו חֲבָלִי פֶּאֶשֶׁר שְׂאוּל סִבְנִי קְדַמְנִי אֹיְבֵי לְשִׁים בְּרַדְפֵי מִקְשֵׁי הַמּוֹלִיכִים אֶת מוֹת: ז בְּצָרִי לִי אוֹ אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהֵי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע מֵהִיכָל מִן הַשָּׁמַיִם קוֹלִי וַיִּשְׁעֵתִי וַצַּעֲתִי בָּאָה בְּאָזְנוֹ: ח הַוִּיתְנַעַשׂ נָעוּ וַתִּרְעַשׂ יִשְׁבֵי הָאָרֶץ מְרוֹב הַפְּתֵה, מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגְּזוּ וַיִּתְנַעַשׂוּ כִּי פֶּאֶשֶׁר תִּרְה לֹא לְמַטָּה מֵהֶם נִקְמָתִי: ט עֲלָה עִשָׁן בְּאַפּוֹ מִשָּׁל עַל חֲרוֹן אַפּוֹ בְּאֹיְבִים וְאֵשׁ מִנוֹרַת דָּבָר מִפְּוֹ תֹאכַל בְּרַעֲשֵׁים, גְּחָלִים בְּעָרוּ מִמֶּנּוּ לַשִּׁירָה בִּשְׁוֹנָי: י וַיִּט שָׁמַיִם וַיִּרְדּוּ לְהִנָּמֵס מֵאֹיְבֵי וְעֶרְפֶּל תַּחַת רַגְלֵי לְהִיֹּת מוּכָן לְהַפְרַע מֵהֶם: יא וַיִּרְכַּב כְּאֵלֹהֵי עַל־כְּרוֹב מִלֶּאֶד וַיִּעַף בְּמַהֲרֹת וַיִּרְא הָרָה נֹרָאָה כֹּא עַל־כְּנַפְיָרוֹת: יב וַיִּשֶׁת שֶׁם חֲשָׁד סְבִיבְתָיו סְבוֹת לְהִיֹּת מוּכָן לְהַחֲשִׁיד לְאוֹיֵב, חֲשָׁרַת

הפטרה ליום שביעי של פסח

בשמואל ב פרק כב

א וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַצֵּיל יְהוָה אֶת־לִי לְעַת וּקְרָאתִי מִפֶּה כָּל אֹיְבָיו וְנִצַּל מִכָּל־מַכָּם: ב וַיֹּאמֶר יְהוָה סִלְעִי: ב וַיֹּאמֶר יְהוָה סִלְעִי וּמִצְדָּתִי וּמִפְּלִטִי לִי: ג אֱלֹהֵי צוּרִי אֶחְסֶה־בּוֹ מִגִּזְלֵי מַנּוֹי וְקָרָן יִשְׁעִי מִשְׁגָּבִי וּמְנוּסִי מִשְׁעִי מִחֲמָס תִּשְׁעֵנִי: ד מִהֲלָל אֶקְרָא יְהוָה וּמֵאֹיְבֵי אֲנִי נוֹשֵׁעַ: ה כִּי אֶפְסָנִי מִשְׁבְּרֵי־מוֹת נְחִלִי בְּלִיעֵל יִבְעַתְנִי: ו חֲבָלִי שְׂאוּל סִבְנִי קְדַמְנִי מִקְשֵׁי־מוֹת: ז בְּצָרִי לִי אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהֵי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע מֵהִיכָל קוֹלִי וַיִּשְׁעֵתִי בְּאָזְנוֹ: ח הַוִּיתְנַעַשׂ וַתִּרְעַשׂ הָאָרֶץ מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגְּזוּ וַיִּתְנַעַשׂוּ כִּי־חָרָה לֹא: ט עֲלָה עִשָׁן בְּאַפּוֹ וְאֵשׁ מִפְּוֹ תֹאכַל גְּחָלִים בְּעָרוּ מִמֶּנּוּ לַשִּׁירָה בִּשְׁוֹנָי: י וַיִּט שָׁמַיִם וַיִּרְדּוּ וְעֶרְפֶּל תַּחַת רַגְלֵי: יא וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוֹב וַיִּעַף וַיִּרְא עַל־כְּנַפְיָרוֹת: יב וַיִּשֶׁת חֲשָׁד סְבִיבְתָיו סְבוֹת

בְּעַב הַעֲנָן לְהִיֹּת מוּכָן לְהַפְרַע מִשְׁוֹנָי. (יא) וַיִּרְכַּב עַל כְּרוֹב וַיִּעַף וְגו', הוּא מִשָּׁל עַל מַהֲרֹתוֹ לְכוּא לְעוֹרָה. (יב) וַיִּשֶׁת חֲשָׁד סְבִיבְתָיו סְבוֹת, שֵׁם אֶת הַחֲשָׁד סְבִיבְתָיו לְסַפֵּה לְהַגֵּן עָלָיו. כְּעִנְיֵן שְׂנֵאמֵר "וַיְהִי הַעֲנָן וַיִּחַשְׁד" (שְׁמוֹת יד.ט) שִׁתָּה מִסְּפָסִין בֵּין הַמְּצָרִים לְיִשְׂרָאֵל. חֲשָׁרַת מִים עֲבֵי שְׁחָקִים,

רבי מים הנקשרים בעבי שחקים: יג מננה נגדו מאיר לאהביו, ולשונאיו בערו גחלי־אש משמיע קול רעם: יד ירעם מן־שמים יהוה ועלוין יתן קולו: טו וישלח חצים ויפיצם ברק ויהם: זז ויראו אפקי ים פרקעות מי הים כי נבקעו המים ויגלו מַסְדוֹת תַּבַּל, נהגלו תַּסְדוֹת העמקים של ישוב העולם. יז) ימשני ממים רבים, כלומר, שהצילו מצרות רבות. יח) מאובי עו, מאובי שהיה חוק. פי אמצו ממונה, כאשר התחזקו ממני. יט) יקדמני ביום אירי, ביום שהיה קורה לי מקרה רע, היו אויבי מקדימים לבוא עלי. כא) כבר יד, כפי שדי ברורות ונקיות מעל. כג) פי כל משפטיו לנגדי, פי כל משפטי תורתו לנגד עיני תמיד להתנהג לפיהם. כד) כברי לנגד עיניו, כבריותו אשר היא לנגד עיניו. כו) גבור תמים, כמו "גבר תמים" התמם, אתה נהג עמו בתמימות. כז) עם גבר תהבר, עם איש ברור ונקי התנהג כבריותו. ועם עקש תתפל, בעקמימות, תבוא עליו כדרך הנפתלת והמעקשת. כח) עם עני, מדוע פעני ועניוד על רמים תשפיל, ותמו עניוד על המתנאים להשפילם. כט) פי אתה גירי, פי אתה מאיר לי כנר. גייה חשפי, יאיר לי את החשך, כלומר, יוציאני מן הצרה. ל) פי ככה ארוץ גדרו, פי בעורתך ארוץ אל גרודי הגוים. אדלג שור, אקפץ על החומות של ערי אויבי לבבשם. לא) תמים דרבו, לגמל לאיש כמפעלו. צרופה, נקה מפסלות, ככסף צרוף. לג) מעווי חיל, מחוק אותי ככת. ויתר תמים דרבי, ותמיד ופתח דרבי במלחמה באפן תמים ושלם, שלא נחסר אהר מאנש במלחמה.

קשור המים פעני השמים, מהם בא החשך. יג) מננה נגדו וגו', מתוך האור שלפניו אשר הפצו להאיר ולהשיע לי, מנה עצמו בערו גחלי אש מאובי. יד) ירעם, יתן בהם רעמים. טו) ויהם, עשה בהם מהימה. זז) ויראו אפקי ים, נראו מעמקי הים. כלומר, נתגלו דברים סתומים ונפלאים. ויגלו מוסדות תבל, נתגלו תסודות העמקים של ישוב העולם. יז) ימשני ממים רבים, כלומר, שהצילו מצרות רבות. יח) מאובי עו, מאובי שהיה חוק. פי אמצו ממונה, כאשר התחזקו ממני. יט) יקדמני ביום אירי, ביום שהיה קורה לי מקרה רע, היו אויבי מקדימים לבוא עלי. כא) כבר יד, כפי שדי ברורות ונקיות מעל. כג) פי כל משפטיו לנגדי, פי כל משפטי תורתו לנגד עיני תמיד להתנהג לפיהם. כד) כברי לנגד עיניו, כבריותו אשר היא לנגד עיניו. כו) גבור תמים, כמו "גבר תמים" התמם, אתה נהג עמו בתמימות. כז) עם גבר תהבר, עם איש ברור ונקי התנהג כבריותו. ועם עקש תתפל, בעקמימות, תבוא עליו כדרך הנפתלת והמעקשת. כח) עם עני, מדוע פעני ועניוד על רמים תשפיל, ותמו עניוד על המתנאים להשפילם. כט) פי אתה גירי, פי אתה מאיר לי כנר. גייה חשפי, יאיר לי את החשך, כלומר, יוציאני מן הצרה. ל) פי ככה ארוץ גדרו, פי בעורתך ארוץ אל גרודי הגוים. אדלג שור, אקפץ על החומות של ערי אויבי לבבשם. לא) תמים דרבו, לגמל לאיש כמפעלו. צרופה, נקה מפסלות, ככסף צרוף. לג) מעווי חיל, מחוק אותי ככת. ויתר תמים דרבי, ותמיד ופתח דרבי במלחמה באפן תמים ושלם, שלא נחסר אהר מאנש במלחמה.

לא האל תמים דרבו לגמול לאיש כמפעלו אמרת יהוה צרופה ברורה, שאין בה סניגים ודבר ללא תועלת מנגן הוא מחסה כמנגן לכל החסים בו: לב פי מיראל מפלעדי יהוה אשר יוכל לעמוד כנגדו ומי צור מפלעדי אלהינו: לג האל מעווי חיל מחוק אותי ככת ויתר מיראל אותי כדרך,

להיות תמים דרכי מבלי מכשול: לד משנה משים רגלי קלות פאילות לרזן מהר אחר האויב ועל כמותי יעמידני שם כמותי: לה מלמד ידי למלחמה להלחם בטוב ונתת נתת בי כח לשבר קשת נחושה זרעתי בעת הפתחי לירות: לו ותתנולי מנן ישעך ישעך היה לי למנן וענתך

מדת ענותוהך עשתה פאלו הייתי עם רב: לו תרחיב הרחבת צעדי פסיעתי תחתני ולא לכל ימעדו קרסלי רגלי לפול בארץ: לה ארדפה איבי ואשמידם ולא אשוב עד פלותם: לט ואכלם ואמחצם עם פצעים ולא יקומון ויפלו תחת רגלי: מ ותורני ותאזרני חיל כח למלחמה להלחם, ואת שונאי תכריע קמי מפיל לכריע תחתני: מא ואיבי שברחו לפני תתה לי הפכו לי ערה משנאי עם כי ינוסו, אינם ואצמייתם אכרות אותם: מב ישעו לפני אל מלכי האדמה ואין מושיע לאחר ומן לפני אליהנה להתפלל אלי, אבל ולא ענם: מג ואשחקם אכתש אותם להיות דק כעפר ארץ כפיט המושלך בחוצות אדקם אעשה אותם דק דק ארקעם ארמסם: מד ותפלטיני מריבי עמי כמו שאול ונבל ואחחופל ואכשולם תשמרני מיד פולם, עד שהייתי לראש גוים עם אשר לא ידעתי והם יעברני: מה בני נכר ותפחשו לי ויכזבו לי מראתם אותי, ויאמרו לא קאנו לה, אפילו שלא בפני לשמע און ישמעו לי יהיו נשמעים אלי לכל אשר אצום: מו בני נכר יבלו יהיו אבודים ויחגרו ויהיו חרם ממוסגרותם מקושי יפזרו מסגר שאני מספרן בהם: מז חיהודה העושה לי אלה וברוך על כל ברכה ותהלה צורי תקפי וחוקי ויירם הוא רם על כל רמים אלהי צור ישעי וזה לא אירא שתקצר ידו מלהשעני: מח האל

לד משנה רגלי פאילות, משים רגלי קלות לרזן אחר האויב, פאילות זו שרצה פחה, ועל כמותי יעמידני, ותעמיד אותי על גבתי ותדלתי. לה ונתת קשת נחושה זרעתי, ונדרכה קשת נחושה על ידי ורועותי. "קשת נחושה" היא כפי לקשת עשויה ממתכת חזקה ונמישה. לו מנן ישעך, ישעך היה לי למנן וענתך תרבני,

ועתה שפך להשיגני בי, עשתה אותי פאלו הייתי עם רב. לו תרחיב צעדי וגו', הרחבת פסיעותי, כדי שלא ימעדו רגלי. כלומר, שלא נפלתי בידי שונאי. מ) ותורני חיל למלחמה, אורת אותי בכח להלחם. מכריע קמי תחתני, ואת שונאי מפיל לכריע תחתני. מא) תתה לי ערה, נתת אותם שניסו ונהפכו לי ערפם. משנאי ואצמייתם, וגם משנאי ינוסו, ועם כל זה אינם ואכרתם. מב) ישעו ואין מושיע וגו', כמו "ישעו אל ה' ולא ענם ואין מושיע", כי הם רשעים וקוראים אל ה', ולכן לא נבון עמו. אדקם ארקעם, אעשה אותם דק דק וארדד אותם על פני האדמה. מד) מריבי עמי מאנשי מלחמתי אשר כבני עמי הלוהטים נגדי. תשמרני לראש גוים, שמרמני מיד כלם עד שהבאתני להיות לראש גוים. עם לא ידעתי, עמים אשר הם מארץ רחוקה. מה) לשמע און ישמעו לי, מפני משמע אונתם כלבר, אפילו שלא כבני יהוה נשמעים לי. מו) בני נכר יבלו, אויבי הגוים יבלו ויפשו. ויחגרו ממוסגרותם, ויהיו חרם פרגליהם ממה שהיו סגורים בדי בכבלי ברזל. מז) וירם אלהי צור ישעי, והאלהים שהוא תקף ישעי הוא רם על כל רמים, ולכן לא אירא מאיבי. מח) הנותן נקמות לי, הנוקם נקמתי. מט) ומוציאי מאיבי, ומצילני מאיבי. ומקמי תרוממני, ומן תקמים עלי תנביתני. נ) מגדול

ויתר תמים דרכי: לד משנה רגלי פאילות ועל כמותי יעמידני: לה מלמד ידי למלחמה ונתת קשת נחושה זרעתי: לו ותתנולי מנן ישעך וענתך תרבני: לו תרחיב צעדי תחתני ולא מעדו קרסלי: לה ארדפה איבי ואשמידם ולא אשוב עד פלותם: לט ואכלם ואמחצם ולא יקומון ויפלו תחת רגלי: מ ותאזרני חיל למלחמה תכריע קמי תחתני: מא ואיבי תתה לי ערה משנאי ואצמייתם: מב ישעו ואין מושיע אליהנה ולא ענם: מג ואשחקם כעפר ארץ כפיט ארקעם: מד ותפלטיני מריבי עמי תשמרני לראש גוים עם לא ידעתי יעברני: מה בני נכר יתפחשו לי לשמע און ישמעו לי: מו בני נכר יבלו ויחגרו ממוסגרותם: מז חיהודה וברוך צורי וירם אלהי צור ישעי: מח האל הנתן נקמת לי ומריר עמים תחתני: מט ומוציאי מאיבי ומקמי תרוממני מאיש חקמים תצילני: נ על לכן אודך יהוה בגוים ולשמך אומר: נא מגדול ישועות מלכו ועשה חסד למשיחו לדרד ולזרעו עד עולם:

ישועות מלכו, כגדל ישועות הוא למלכו, שכשם שאדם גם כנגד ידוע והוא נצול מאויבו, כמו בן נסתי אלו ונשעתי מאויבי. ועושה חסד למשיחו, כלומר, לא בעבור תשלום גמול, כדאם בחסדו הגדול שהוא עושה למשיחו שהוא דוד המלך. ולזרעו עד עולם, כמו שעשה לדוד, בן עשה לזרעו עד עולם.

הנתן נקמת לי הנוקם נקמתי ומריר עמים תחתני: מט ומוציאי ומציל אותי מאיבי ומקמי יותר מן קמי תרוממני תשימני נשא ורם כמקמלה, מאיש חקמים חקם תצילני: נ על לכן אודך יהוה בגוים ולשמך אומר: נא רעו אשר ה' מגדול עושה ישועות גדולות למלכו ועשה חסד ועשה חסדים למשיחו בן עשה לזרעו עד עולם:

~ יום חמישי כ"ב ניסן ~

עטרת מרים

לב מלך אשר אמר עוד היום בנב לעמוד כי משם נראית וירושלים
ואו ינפך ידו עליה בדרך לעג כאומר הלא בנגל אבקשנה לתר בתציון
גבעת ירושלים: לג אבל לא היה כמו שחשב כי הגה בלילה החוא הארון
יהיה צבאות מסעף פארה פרת ענפיו במערצה במשור, כלומר, שלח

עטרת מרים

ואמונה שחוקק בהו יהיו לו אזור מתניו והאמונה אזור חלציו:
ווגר ידור זאב עם פכש ונמר עם גדי רבץ ועגל וכפיר ומריא
בהמה פטובה יחדיו ונער קטן נהג גם ילדיו אותם: ופרה ודב
תרעינה יחדיו ולא יחרדו זה מזה ורבציו יגדלו ילדיהן ואריה כפקר

הפטרת אחרון של פסח לבני חו"ל

ישעיה פרק י

לב עוד היום בנב לעמוד ינפך ידו הך
בתציון גבעת ירושלים: לג הנה הארון יהיה
צבאות מסעף פארה במערצה ורמי הקומה
גדעים והגבהים ישפלו: לד ונקף סככי הער
בברזל והלכנון באדיר יפול: יא אויצא
חטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפרה: כ ונחה
עליו רוח יהיה רוח חכמה ובינה רוח עצה
וגבורה רוח דעת ויראת יהיה: ג והריחו
ביראת יהיה ולא למראה עיניו ישפוט ולא
למשמע אזניו יוכיח: ד ושפט בצדק דלים
והוכיח במישור לענוי ארץ והפה ארץ
בשכט פיו וברוח שפתיו ימית רשע: ה והיה
צדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו: ו וגר
זאב עם פכש ונמר עם גדי רבץ ועגל וכפיר
ומריא יחדיו ונער קטן נהג גם: ז ופרה ודב

יאכלתבן: ח ושעשע יונק
יתעסק לשמוח בהושפת ידו עליהר
פתן אשר הפתן יושב שם ולא ייקטו
ועל מאורת הבקע שישב שם
צפעוני גמול ידו הרה ישיט שם:
ט הנחשים הרעים לא ירעו עוד
ולא ישחיתו מישחו בכלהר
קדשי הטובה הזאת תהיה פרי
מלאה הארץ דעה אתיהוה
כמים לגם מכסים: י והיה ביום
ההוא משיח היוצא משרש ישי
אשר עמד לגם עמים ביום קבץ
גלות אליו כל גוים ידרשו פרי
לעשות מה שציוו והיתה מנחתו
לכבוד כי כל הגוים יכבדוהו
ועבדוהו: יא והיה א ביום
ההוא יסוף אדני א שנית כבוד
גאולת מצרים ידו לקנות אתשאר
עמו את הנשארם בגולה אשר לא
מתו אשר ישאר מאשור
וממצרים ומפתרום ומכוש
ומעילם ומשנער ומחמת ומאוי
הים: יב ונשא גם לגוים לעורר
לב הפרסיים לשלוח את ישראל מן
הגולה, ובה ואסף נדתי ישראל
ונפצות יהודה יקבץ מארבע
פנפות הארץ: יג ופרה קנאת
אפרים לא תקנאו ביהודה וצרי

תרעינה יחדיו ורבצו ילדיהן ואריה כפקר יאכלתבן: ח ושעשע יונק עליהר פתן ועל מאורת צפעוני
גמול ידו הרה: ט לא ירעו ולא ישחיתו בכלהר קדשי פרימלאה הארץ דעה אתיהוה כמים לגם
מכסים: י והיה ביום ההוא שרש ישי אשר עמד לגם עמים אליו גוים ידרשו והיתה מנחתו כבוד:
יא והיה א ביום ההוא יסוף אדני א שנית ידו לקנות אתשאר עמו אשר ישאר מאשור וממצרים
ומפתרום ומכוש ומעילם ומשנער ומחמת ומאוי הים: יב ונשא גם לגוים נדתי ישראל ונפצות
יהודה יקבץ מארבע פנפות הארץ: יג ופרה קנאת אפרים וצרי יהודה יפרתו אפרים לא יקנא

יהודה הם בני אפרים יבחרו אפרים משיח בן יוסף לא יקנא את יהודה את משיח בן דוד ויהודה לא יצור את אפרים: יד ועפוי ומתרו בעוף הפורת ללכת בכתף בצד פלשתים ימה במערכה של ארץ ישראל יחרו יהודה ואפרים יבזו את בני יקדם אדום ומואב משלוח

ישלחו ידם לבזום ובגני עמון וסורו אל משמעתם לקבל מצותם: מו והחרים יחיה יהודה את לשון ים מי נהר מצרים והגוף ירו עליהנהר פרת בעיני רוחו והפכו יחלק אותו לשבעה נחלים עם רדף בעינם והדריד ירדו עליהם את בני הנולה בנעלים אשר ברגליהם לשוב מהנולה: מו והיתה מסלה רדף סולה לשאר עמו שלא מתו בנולה אשר ישאר מאשור כאשר היתה לישראל מסלה בים סוף

ביום עלתו מארץ מצרים: א ואמרת ביום ההוא אודך יהוה כי אנפת בי והגליתני וכפר גליתני עלי ושב אפך ותנחמני בהבאת המוכה: ב הואיל הנה עמי אל ישועתי אכטח אשבון בטח ולא אפחד עוד כי עני השועה היתה למען הראות חוקי ומוצת יה ולמען אומר בשבחי יהודה ויהי לי לשועה: ג ושאתם

ביום בששון כמו השואב מים מן המעין הנובע כי לא ידאג מן יבולי המים, מן השאבו בששון את השועה מפעני השועה: ד ואמרתם ביום ההוא הודו ליהוה קראו בשמו הודיעו בעמים עלילתיו הוציאו מן נשגב שמו: ה זמרו יהוה כי גאות עשה מודעת זאת בכל הארץ: ו צהלי ורני יושבת ציון כירגול בקרבך קדוש ישראל:

את יהודה ויהודה לא יצור את אפרים: יד ועפוי בכתף פלשתים ימה יחרו יבזו את בני יקדם אדום ומואב משלוח ידם ובגני עמון משמעתם: מו והחרים יהוה את לשון ים מצרים והגוף ירו עליהנהר פרת בעיני רוחו והפכו לשבעה נחלים והדריד בנעלים: מו והיתה מסלה לשאר עמו אשר ישאר

מאשור כאשר היתה לישראל ביום עלתו מארץ מצרים: יב א ואמרת ביום ההוא אודך יהוה כי אנפת בי ושב אפך ותנחמני: ב הנה אל ישועתי אכטח ולא אפחד כי עני ומוצת יה יהוה ויהי לי לשועה: ג ושאתם מים בששון מפעני השועה: ד ואמרתם ביום ההוא הודו ליהוה קראו בשמו הודיעו בעמים עלילתיו הוציאו מן נשגב שמו: ה זמרו יהוה כי גאות עשה מודעת זאת בכל הארץ: ו צהלי ורני יושבת ציון כירגול בקרבך קדוש ישראל:

טז ונת צפירא דחטאתא מתבעי תבעי משה והא אתוקד ורגו על אלעזר ועל איתמר בני אהרן דאשתארו למימר:

(טז) ואת שער החטאת דרש דרש משה והנה שרף ויקצר על אלעזר ועל איתמר בני אהרן הנותרם לאמר:

במנחה: "ואכלוה מצות". דרש דרש • שתי דרישות הללו: מפני מה נשרף זה, ומפני מה נאכלו אלו? כך הוא ב'תורת בהנים' (ועיין זבחים ק"א הגורסא לא נאכלו אלו וכן גרס הרא"ם חכ"י ומפני מה לא נאכלו). על אלעזר ועל איתמר • בשביל כבודו של אהרן, הפך פניו כנגד הבהנים וכעס. לאמר • אמר להם: השיבוני על דברי!

כז • שער החטאת • שער מוספי ראש חדש. ושלשה שעירי חטאות קרבו בו ביום: שער עזים ושער נחשון ושער ראש חדש. ומכלן לא נשרף אלא זה. ונחלקו בדבר חכמי ישראל (בת"ס), יש אומרים: מפני טומאה שנגעה בו נשרף, ויש אומרים: מפני אנינות נשרף, לפי שהוא קדשי דורות; אבל בקדשי שעה סמכו על משה, שאמר להם

יז מדין לא אכלתו ית חטאתא באתר קדיש ארי קדש קודשין היא ונתה יחב לכוון לסלחא על חובי כנסתא לכפרא עליהון קדם יי:

(יז) מדין לא אכלתם את החטאת במקום הקדש כי קדש קדשים הוא ואתה נתן לכם לשאת את עון העדה לכפר עליהם לפני יהוה:

יח והו אומר "במקום הקדש"? אלא אמר להם: שמא חוץ לקלעים יצאה ונפסלה? • פי קדש קדשים

כז • מדין לא אכלתם את החטאת במקום הקדש • וכי חוץ לקדש אכלוה, והלא שרפוה! •

מִכַּאֲן לְמַדְנּוּ שֶׁשָּׁעִיר רֹאשׁ־חֲדָשׁ הִיָּה, שֶׁהוּא מִכֶּפֶר
עַל עֲוֹן טַמְאֵת מִקֹּדֶשׁ וְקֹדֶשׁיו, שֶׁחֲטָאת שְׂמִינִי וְחֲטָאת
נִחְשׂוֹן לֹא לִכְפָּרָה בָּאוּ.

הוא • וְנִפְסַלְת בְּיוֹצֵא, וְהֵם אָמְרוּ לוֹ: לֹאוּ. אָמַר
לָהֶם: הוֹאִיל וּבְמִקּוֹם הַקֹּדֶשׁ הִיָּתָה, מִדּוּעַ לֹא אֲכַלְתֶּם
אוֹתָהּ? וְאַתֶּה נָתַן לָכֶם לְשֵׁאת וְגו' • שֶׁהִכְהַנִּים
אוֹכְלִים וּבְעֵלִים מִתְּכַפְּרִים. לְשֵׁאת אֶת־עֲוֹן הָעֵדָה •

יח היא לא אֲתַעֲלֵל יְת דְמַה לְבֵית קוֹדֶשׁא גְּנָאָה
מִיכַל תִּיכְלוֹן יְתָה בְּקוֹדֶשׁא קָמָא דִּי פְקֻדִית:

(יח) הֵן לֹא־הוֹבֵא אֶת־דְּמָה אֶל־הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה אָכֹל
תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בְּקֹדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי:

אף־על־פי שאתם אוֹנְנִים. כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי • לָכֶם
בַּמִּנְחָה.

כ"ט הֵן לֹא־הוֹבֵא וְגו' • שְׂאֵלו הוֹבֵא, הִיָּה לָכֶם
לְשֶׁרְפָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל ו) "וְכָל־חֲטָאת אֲשֶׁר יוֹבֵא
מִדְּמָה וְגו'". אָכֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ • הִיָּה לָכֶם לְאֲכֹלָהּ

יט ומליל אֶהְרֵן עִם מֹשֶׁה הָא יוֹמָא דִּין
קָרִיבו יְת חֲטָאתֵהוֹן וְיֵת עֲלֵתֵהוֹן קָדָם יי
וְעַרְעָא יְתִי עָקֵן פְּאֵלִין אֵלוּ פּוֹן אֲכֹלִית
חֲטָאתָא יוֹמָא דִּין חֲמֵקֵן קָדָם יי:

(יט) וַיְדַבֵּר אֶהְרֹן אֶל־מֹשֶׁה הֵן הַיּוֹם הַקָּרִיבו אֶת־
חֲטָאתֶם וְאֶת־עֲלֹתֶם לְפָנַי יְהוָה וְתִקְרָאנָה אֹתִי
כַּאֲלֵה וְאֲכַלְתִּי חֲטָאת הַיּוֹם הַיֵּיטֵב בְּעֵינַי יְהוָה:

לָהֶם מֹשֶׁה: שְׂמָא זְרַקְתֶּם דְּמָה אוֹנְנִים, שֶׁהָאוֹנֵן שֶׁעַבַד
חִלַּל. אָמַר לוֹ אֶהְרֹן: וְכִי הֵם הַקָּרִיבו, שֶׁהֵם הַדְּיוֹטוֹת?
אֲנִי הַקָּרְבָּתִי, שְׂאֲנִי כֹהֵן־גָּדוֹל וּמִקְרִיב אוֹנֵן.
וְתִקְרָאנָה אֹתִי כַּאֲלֵה • אֲפֹלו לֹא הָיוּ הַמַּתִּים בְּנֵי,
אֲלֹא שְׂאֵר קְרוֹבִים, שְׂאֲנִי חֵיב לְהִיּוֹת אוֹנֵן עֲלֵיהֶם
כַּאֲלוּ, כְּגוֹן כָּל הָאֲמוּרִים בְּפִרְשַׁת כֹּהֲנִים, שֶׁהִכְהֵן
מִטַּמְא לָהֶם. וְאֲכַלְתִּי חֲטָאת • וְאִם אֲכַלְתִּי, הַיֵּיטֵב
וְגו' • הַיּוֹם • (שם) אָבֵל אֲנִינּוֹת לִילָה מִתָּר, שְׂאִין
אוֹנֵן אֲלֵה בְּיוֹם קְבוּרָה. הַיֵּיטֵב בְּעֵינַי ה' • אִם שֶׁמַּעַתָּה
בְּקֹדֶשׁי שְׁעָה, אִין לָךְ הִקְל בְּקֹדֶשׁי דוֹרוֹת.

כ"ט וַיְדַבֵּר אֶהְרֹן • אִין לְשׁוֹן "דְּבוּר" אֲלֵה לְשׁוֹן
עֲז, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כא) "וַיְדַבֵּר הָעָם וְגו'". אֲפֶשֶׁר, מֹשֶׁה
קִצֵּף עַל אֲלַעְזָר וְעַל אִיתְמַר, וְאֶהְרֹן מְדַבֵּר? הָא יְדַעַת,
שְׁלֵה הִיָּתָה אֲלֵה מִדְּרָךְ כְּבוֹד. אָמְרוּ: אִינוּ בְּדִין שְׁיֵהָא
אֲבִינוּ יוֹשֵׁב וְאֲנוּ מְדַבְּרִים לְפָנָיו, וְאִינוּ בְּדִין שְׁיֵהָא
תְּלַמִּיד מְשִׁיב אֶת רְבוּ. יְכוּל מִפְּנֵי שְׁלֵה הִיָּה בְּאֲלַעְזָר
לְהַשִּׁיב? תְּלַמוּד־לוֹמַר: (שם לא) "וַיֹּאמֶר אֲלַעְזָר הִכְהֵן
אֶל־אֲנָשֵׁי הַצֵּבָא וְגו'". הָרִי כְּשֶׁרְצָה, דְּבַר לְפָנַי מֹשֶׁה
וְלְפָנַי הַנְּשִׂאִים! זוֹ מְצָאתִי ב'סִפְרֵי' שֶׁל פְּנִים שְׁנֵי.
הֵן הַיּוֹם הַקָּרִיבו • מַהוּ אוֹמַר? (ובתים קא) אֲלֵה, אָמַר

~ נקודות משיחות קודש ~

שֶׁהַהוֹרָאָה לְהַפְנֵעַ מֵאֲבֹלוֹת אִינָה אֲלֵה לְפָנַי ה', בְּמִקּוֹם
הַמִּזְבֵּחַ, אֲךָ אֲכִילַת הַקָּרְבָּנוֹת אִינָה לְפָנַי ה' וְלִכְן אִין
לְאוֹכְלֵם (מְלַבֵּד קֹדֶשׁי שְׁעָה, שֶׁלְּגַבְיֵיהֶם הִיָּתָה הוֹרָאָה
מִיְחָדָת).

אִם שֶׁמַּעַתָּה בְּקֹדֶשׁי שְׁעָה, אִין לָךְ הִקְל בְּקֹדֶשׁי דוֹרוֹת
(רש"י י, יט) מֹשֶׁה סָבַר שֶׁהִתָּר לְאָכֹל קֹדֶשִׁים בְּאֲנִינוֹת הוּא
כְּרִי שְׁלֵה לְפָגַע בְּשִׁמְחָה עַל יְדֵי מִנְחָגֵי אֲבֹלוֹת (בְּדוּמָה
לְצוּוֵי "רְאֵשִׁיכֶם אֵל תִּפְרְעוּ"), וְאִם־כֵּן אִין הִבְדֵּל בֵּין
קֹדֶשׁי שְׁעָה לְקֹדֶשׁי דוֹרוֹת. עַל כֵּךְ הִשִּׁיב לוֹ אֶהְרֹן,

(לקוטי שיחות כרך ז' עמ' 106)

כ) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיֵּיטֵב בְּעֵינָיו: פ
כ"ט וַיֵּיטֵב בְּעֵינָיו • (ת"ח) הוֹדָה, וְלֹא בּוֹשׁ לוֹמַר: 'לֹא שֶׁמַּעַתָּה'.

~ יום שישי כ"ג ניסן ~

יא (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
אַלֶּהֶם:

א ומליל יי עם משה ולא־הרן למימר להון:
אומר: "דברו אל־בני ישראל", הרי דבור אמור
לישראל. הא מה אני מקים: "לאמר אלהם"? לבניו,
לא־עזר ולא־יתמר.

כ"ג אַל מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן • לְמֹשֶׁה אָמַר שְׂיֵאמַר
לְאַהֲרֹן. לְאֹמַר אֲלֵהֶם • אָמַר שְׂיֵאמַר לְאַלְעָזָר
וְלֹא־יִתְמָר. אוֹ אֵינּוּ אֵלָּא "לְאֹמַר" לְיִשְׂרָאֵל? בְּשֵׁהוּא

(ב) דִּבְרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הַחִיָּה אֲשֶׁר
תֹּאכְלוּ מִכָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ:

זאת החיה • מלמד, שהיה משה אוֹחַז בַּחֲזוֹ וּמִרְאָה
אוֹתָהּ לְיִשְׂרָאֵל: זֹאת תֹּאכְלוּ, וְזֹאת לֹא תֹאכְלוּ.
"אֲתִּזָּה תֹאכְלוּ וְגו'", אָף בְּשִׁרְצֵי הַמַּיִם אֲחֻז מִכָּל
מִיִּן וּמִיִּן וְהִרְאָה לָהֶם, וְכֵן בְּעוֹף: "וְזֹאת אֵלֶּה תִּשְׁקְצוּ
מִן־הָעוֹף", וְכֵן בְּשִׁרְצֵי־הַיָּם: "וְזֹה לָכֶם הַשְּׂמָא". זֹאת
הַחִיָּה. מִכָּל הַבְּהֵמָה • (מנחות ט) מְלַמֵּד שֶׁהַבְּהֵמָה בְּכֻלָּהּ
חִיָּה.

כ"ג דִּבְרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • אֵת כָּל־הַשָּׁנָה הַחַיִּים
שְׁלוֹחִים בְּדָבוּר זֶה, לְפִי שֶׁהָשׁוּוּ בְּדַמִּימָה וְקָבְלוּ
עֲלֵיהֶם גְּזֵרַת הַמִּקּוּם מֵאַהֲבָה. זֹאת הַחִיָּה • לְשׁוֹן
חַיִּים, לְפִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל דְּבוּקִים בְּמִקּוּם וְרֵאוּיִן לְהַיּוֹת
חַיִּים, לְפִיכָךְ, הַבְּדִילִים מִן הַשְּׂמָאָה וְגַזֵּר עֲלֵיהֶם מִצְוֹת,
וְלֹא־מֹת הַעוֹלָם לֹא אָסַר כְּלוּם. מִשָּׁל לְרוֹפֵא שְׁנֹכְנַס
לְבַקֵּר אֵת הַחוּלָה וְכוּ' כְּדֹאִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא.

~ נקודות משיחות קודש ~

היה "לנחותם הדרך", וכן להרוג נחשים ועקרבים. וכפי
ש'ידע ה'בן־חמש למקרא אודות קיום מצות סוכה
"למען ידעו דורותיכם כי בסופות הושבתי את בני
ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים", וכוונתי הסביר לו
אביו שהכונה ל'ענני כבוד' שהקיפו את מחנה בני
ישראל. ומכיון ש'פן, מבין בפשטות שבשטח דמחנה
ישראל לא היו בנמצא נחשים ועקרבים.
ולכן, לכל־לראש באו עננים שהזמן גרמא – נדבת
המשפן והקמתו כו', ורק אחר־כך נצטוו על איסור
אכילת חיות ובהמות שאינן טהורות, דבר שהיה נוגע
לפועל בזמן שלא־תרי־זה – כ'אשר יתקרבו למקום ישוב,
לארץ סיחון ועוג, וכיוצא בזה, שאז תהיה באפשרותם
לקנות מתגרי אומות העולם, וכיוצא בזה.

מה שלא נצטוו ישראל על איסור אכילת חיות ובהמות
שאינן טהורות מיד לא־תגרי מתן־תורה – אֶפְשָׁר לְתַרְץ
בְּפִשְׁטוּת, שְׁבִתְקוּפָה זוֹ לֹא הָיָה עֲנִין זֶה נוֹגֵעַ לְמַעֲשֵׂה
בְּפוּעַל:
בְּמִשְׁךְ כָּל הַתְּקוּפָה הַסְּמוּכָה לְמִתְן־תוֹרָה – חָנוּ יִשְׂרָאֵל
בְּסָבִיבוֹת הַר סִינִי, כְּלוּמַר, בְּמִדְבַר סִינִי (עַד לְשִׁנָּה
הַבָּאָה). וּמִכֵּי־שֶׁבִמְקוּם מִדְבַר אֵינֶם בְּנִמְצָא כָּל־ל בְּעֵלִי־
חַיִּים, כְּגוֹן: גָּמַל, שִׁפָּן וְאַרְנָבָת, וְכֵן עוֹפוֹת, כְּמוֹ "יִשְׂרָ" וְכִיּוֹצֵא
בָּזֶה, וְעַל־אֲחַת־פְּמַה־וְכַמָּה "כָּל אֲשֶׁר בַּמַּיִם" –
אֵינן צוּרָף לְהַזְהִיר מִיֵּד עַל אִיסוּר אֲכִילָתָם, מִכֵּי־שֶׁבְּלֹא־ר
הָיָה לֹא הָיְתָה קִיּוּמָה אֶפְשָׁרוּת כָּל־ל לְאַכְלָם.
וּבְנוֹגַע לְ"נִחַשׁ" ("כָּל הוֹלֵךְ עַל גַּחְוִין") שְׁנִמְצָא בְּ"מִדְבַר"
[וּכְמוֹ שֶׁפְּתוּב "הַמּוֹלִיכֶךְ בְּמִדְבַר הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא, נִחַשׁ
שָׂרָף וְעַקְרָב גו'"] – הָרִי ה'בן־חמש לְמַקְרָא יוֹדַע
שֶׁבְּצִאָתָם מִמִּצְרַיִם הָלַךְ לְפָנֵיהֶם "עַמּוּד עָנָן", שֶׁתְּפַקְדוֹ

(שיחת שבת פרשת שמיני, פרשת פרה, כ' אדר שני ה'תשד"מ)

(ג) כָּל מִפְרֶסֶת פְּרֶסֶה וְשִׁסְעַת שְׁסַע פְּרֶסֶת מַעֲלַת
גְּרָה בְּבַהֲמָה אֹתָהּ תֹאכְלוּ:

ג כל די סדיקון פּרֶסֶתָא וּמִטְלָפִין וּמִטְלָפִין
פּרֶסֶתָא מִסְקָא פִּשְׂרָא בְּבַעֲרִיא יְתָה תִּיכְלוּן:

כָּף שָׂמוּ; וַיִּתְכַּן מִגִּזְרֵת: (שמואל ב יד) "וְכַמִּים הִנְגָּרִים",
 שֶׁהוּא נִגְרָר אַחַר הַפֶּה; וַתִּרְגֹּמוּ: 'פִּשְׁרָא', שְׁעַל-יָדֵי
 הַגָּרָה, הָאֵכֶל נִפְשָׁר וְנִמּוּחַ. בְּבִהְמָה • תְּבָה זֹו? תִּרְהָ
 הִיא לְדִרְשָׁה, לְהַתִּיר אֶת הַשְּׁלִיל הַנִּמְצָא בְּמַעֲי אָמוּ.
 אֵתָה תֵאכְלוּ • וְלֹא בְּהֵמָה טְמֵאָה. וְהֵלֵא בְּאַזְהָרָה
 הִיא? אֵלֵא לְעֵבֵר עָלֶיהָ בְּעֵשָׂה, 'וְלֹא תַעֲשֶׂה' (זכחים

• (ד)

כִּי־יִּ מִפְּרֹסֶת • כִּתְרָגוּמוֹ: 'סְדִיקָא'. פְּרֹסָה •
 פְּלֵאנְט"ה בְּלַע"ז. וְשִׁעַת שְׁסַע • שְׁמִבְדֻלַת
 מִלְמַעְלָה וּמִלְמַטָּה בִּשְׁתֵּי צְפָרְנֵי, כִּתְרָגוּמוֹ:
 "וּמִטְלָפָא טְלָפִין", שֵׁישׁ שְׁפָרְסוּתִיו סְדוּקוֹת מִלְמַעְלָה
 וְאֵינֶן שְׁסוּעוֹת וּמִבְדֻלוֹת לְגַמְרֵי, שְׁמִלְמַטָּה מִחֻבְרוֹת
 (חולין עא) • מַעְלַת גָּרָה • מַעְלָה וּמְקִיאָה הָאֵכֶל מִמַּעֲיָה
 וּמְחֻזְרַת אוֹתוֹ לְתוֹךְ פִּיהָ לְכַתְּשׁוֹ וּלְטַחְחֵנוּ הַדֶּק. גָּרָה •

דְּבָרִים יֵת דִּין לֹא תִיכְלוּן מִמְּסָקֵי פִּשְׁרָא
 וּמִמְּסָדִיקֵי פְּרֹסֶתָא יֵת גַּמְלָא אַרִי מְסִיק
 פִּשְׁרָא הוּא וּפְרֹסֶתָא לֹא סְדִיקָא מְסַאָב הוּא
 לְכוּן:

(ד) אַךְ אֵת־זֶה לֹא תֵאכְלוּ מִמַּעְלֵי הַגָּרָה וּמִפְּרֹסֵי
 הַפְּרֹסָה אֵת־הַגְּמֵל כִּי־מַעְלֵה גָּרָה הוּא וּפְרֹסָה
 אֵינְנוּ מִפְּרִים טְמֵאִים הוּא לָכֵם:

ה וְיֵת טְפָזָא אַרִי מְסִיק פִּשְׁרָא הוּא וּפְרֹסֶתָא
 לֹא סְדִיקָא מְסַאָב הוּא לְכוּן:

(ה) וְאֵת־הַשֶּׁפֶן כִּי־מַעְלֵה גָּרָה הוּא וּפְרֹסָה לֹא יִפְרִים
 טְמֵאִים הוּא לָכֵם:

ו וְיֵת אַרְנָבָא אַרִי מְסָקָא פִּשְׁרָא הִיא
 וּפְרֹסֶתָא לֹא סְדִיקָא מְסַאָבָא הִיא לְכוּן:

(ו) וְאֵת־הָאֲרָנֹבֶת כִּי־מַעְלַת גָּרָה הוּא וּפְרֹסָה לֹא
 הַפְּרִיסָה טְמֵאָה הוּא לָכֵם:

ז וְיֵת חֲזִירָא אַרִי סְדִיק פְּרֹסֶתָא הוּא
 וּמִטְלָפֹן טְלָפִין פְּרֹסֶתָהּ וְהוּא פִּשְׁרָא לֹא
 פֶּשֶׁר מְסַאָב הוּא לְכוּן:

(ז) וְאֵת־הַחֲזִיר כִּי־מִפְּרִים פְּרֹסָה הוּא וְשִׁעַת שְׁסַע
 פְּרֹסָה וְהוּא גָּרָה לֹא־יִגַּר טְמֵאִים הוּא לָכֵם:

ח מִבְּסָרְהוֹן לֹא תִיכְלוּן וּבְנִבְלָתָהוֹן לֹא
 תִקְרִיבוּן מִסַּאָבִין אַנּוּן לְכוּן:

(ח) מִבְּשָׂרָם לֹא תֵאכְלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגְעוּ טְמֵאִים
 הֵם לָכֵם:

אֶל־הַכֹּהֲנִים וְגו' — כֹּהֲנִים מְזַהְרִין וְאֵין יִשְׂרָאֵל
 מְזַהְרִין, קַל־וְחֹמֶר מַעֲתָה: וּמָה טְמֵאָת הַמֵּת חֲמוּרָה
 — לֹא הִזְהִיר בָּהּ אֵלֵא כֹהֲנִים, טְמֵאָת נְבִלָה קְלָה —
 לֹא כָל־שֶׁפֶן?! וּמָה תִלְמוּד־לוֹמַר: "לֹא תִגְעוּ" ?
 בְּרַגְלֵי, וְזֶהוּ שְׂאֵמְרוּ: חֲזִיב אָדָם לְטַהַר עֲצָמוּ בְּרַגְלֵי
 (ר"ח י"ז) •

כִּי־יִּ מִבְּשָׂרָם לֹא תֵאכְלוּ • אֵין לִי אֵלֵא אֱלוֹ, שְׂאֵר
 בְּהֵמָה טְמֵאָה שְׂאֵין לָהּ שׁוּם סִימֵן טְהָרָה, מִנֵּין?
 אֲמַרְתָּ קַל־וְחֹמֶר: וּמָה אֱלוֹ, שֵׁישׁ בְּהֵן קִצַּת סִימְנֵי
 טְהָרָה אֲסוּרוֹת וְכו' (כל הענין בתורת כהנים) • מִבְּשָׂרָם • עַל
 בְּשָׂרָם בְּאִזְהָרָה, וְלֹא עַל עֲצָמוֹת וְגִידִין וְקַרְנֵים
 וְטַלְפִּים. וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגְעוּ • יְכוּל יְהִי יִשְׂרָאֵל
 מְזַהְרִים עַל מַזְע נְבִלָה? תִלְמוּד־לוֹמַר: (לקמן כא) "אָמַר

ט יֵת דִּין תִּיכְלוּן מִכָּל דֵּי בְּמֵיא כָּל דֵּי לָהּ
 צִיצִין וְקַלְפִּין בְּמֵיא בְּמֵיא וּבְנִבְלָתָא
 תְּהוֹן תִּיכְלוּן:

(ט) אֵת־זֶה תֵאכְלוּ מִכָּל אֲשֶׁר בְּמֵים כָּל אֲשֶׁר־לוֹ
 סְנַפִּיר וְקַשְׁקֶשֶׁת בְּמֵים בְּיַמִּים וּבְנַחְלִים אֲתֵם
 תֵאכְלוּ:

כִּי־יִּ סְנַפִּיר • אֱלוֹ שֶׁשֶׁט בְּהֵם. קַשְׁקֶשֶׁת • אֱלוֹ קַלְפִּין הַקְּבוּעִים בּוֹ, כְּמוֹ שְׁנַאָמַר: (שמואל א י"ז) "וְשִׁרְיוֹן קַשְׁקֶשִׁים
 הוּא לְבוּשׁ" •

י וְכָל אֲשֶׁר אֵינְלוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּיָּמִים וּבְנִחְלָיִם
 מִכָּל שֵׁרֶץ הַיָּמִים וּמִכָּל גִּפְשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בַּיָּמִים
 שִׁקְץ הֵם לָכֵם:

כ"ג - שֵׁרֶץ • בְּכָל מְקוֹם מִשְׁמְעוּ: דְּבַר נְמוּדָה שְׂרוּחַשׁ וְנָדַע עַל הָאָרֶץ.

~ נקודות משיחות קודש ~

סימני הכשרות - בעבודת האדם

את התבואה. וסנפירים שבהם הדג שט למקום אחר, מורה על כח החידוש בתורה, שאף הוא ענין המיבחר. וזהו הרמז במה שאמרו רבותינו ו"ל שלכאורה התורה לא היתה צריכה לכתוב סנפיר, כי כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר, אלא "אמר קרא משום יגדיל תורה ויאדיר", שהסנפיר ענינו "יגדיל תורה" - כח החידוש בתורה.

והנה על זה אמרו במסכת נדה, דג שיש לו קשקשת - תלמיד-חכם שהוא ירא-שמים - יש לו סנפיר, הוא בודאי יחדש בתורה והוא דג טהור - כף צריך לנהוג. אבל יש לו סנפיר ואין לו קשקשת - מי שמחדש בתורה בלא יראת-שמים הוא דג טמא, כמאמר רבותינו ו"ל "לא זכה - נעשית לו סם המוות".

(רשימת יט אלול תש"א - מתוך 'לקראת שבת')

את-זה תאכלו מכל אשר במים, כל אשר-לו סנפיר וקשקשת במים. כל אשר אין-לו סנפיר וקשקשת במים שיקץ הוא לכם: (יא, ט"ב)
 כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר, ויש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת (נדה נא, ב).
 ויש לבאר זאת בעבודת האדם לקונו:

דגים הנמצאים תמיד במקום חיותם - מים, רומזים ליושבי אהל שעוסקים בתורה שנמשלה למים, והיא מקום חיותם של בני ישראל. וצריך להיות בהם קשקשים וסנפירים, ששניהם אינם מעקר הדג, ואינם אלא טפלים ומשמשים את הגוף: קשקשים שהוא לבוש המגן על הדג, וסנפירים שבהם הדג שט ממקום למקום.
 וזה מורה, על ענינים בלימוד התורה שאינם מגוף הלימוד, אבל נצרכים הם להלימוד: קשקשת - יראת שמים שמשמרת על הלימוד, כמו קב חומטין המשמרת

יב וְשִׁקְץ יִהְיוּ לָכֵם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ וְאֶת־נִבְלָתָם תִּשְׂקְצוּ:

יא וְשִׁקְצָא יְהוּן לְכוּן מִבְּסָרְהוּן לֹא תִיכְלוּן וְיֵת נִבְלָתְהוּן תִּשְׂקְצוּן:

סו לרבות יבחושין שסננן. יבחושין מושיירונו"ש בלע"ז.

כ"ג - וְשִׁקְץ יִהְיוּ • לְאָסֵר אֶת עֲרוּבֵיהֶן, אִם יֵשׁ בּוֹ בְּנוֹתָן טַעַם (חולין צט). מִבְּשָׂרָם • אֵינּוּ מְזַהֵר עַל הַסְּנַפִּירִים וְעַל הַעֲצָמוֹת. וְאֶת נִבְלָתָם תִּשְׂקְצוּ • (ס)

יג כָּל אֲשֶׁר אֵינְלוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּיָּמִים שִׁקְץ הוּא לָכֵם:

יב כל די לית לה ציצין וקלפין במיני שקצא הוא לכוון:

אין-לו סנפיר וקשקשת במים", הא אם היו לו במים, אף-על-פי שהשירן בעלתו, מתר.

כ"ג - כָּל אֲשֶׁר אֵינְ לוֹ וְגו' • (ח"ה) מה תלמוד-לומר? שִׁיכּוּל, אֵינְ לִי שִׁיָּהָא מִתֵּר אֲלֵא הַמַּעֲלָה סִימְנִין שְׁלוֹ לִיבְשָׂה; הַשִּׁירָן בַּיָּמִים מִנִּין? תִּלְמוּד-לוֹמֵר "כָּל אֲשֶׁר

יד וְאֶת־אֵלֶּה תִּשְׂקְצוּ מִן־הָעוֹף לֹא יֹאכְלוּ שִׁקְץ הֵם אֶת־הַנֶּשֶׁר וְאֶת־הַפֶּרֶם וְאֶת־הָעוֹנֵיָה:

יד וְיֵת אֵלֵיךְ תִּשְׂקְצוּן מִן עוֹפֵא לֹא יִתְאֲכְלוּן שִׁקְצָא אַנְוּן נִשְׂרָא וְעַר וְעוֹנֵא:

שיעור יומי ליום שישי כ"ג ניסן ושנים מקרא ואחד תרגום - יא - פרשת שמיני עא

שנאמר בו: "למינה", "למינו", "למינהו", יש באותו המין שאין דומין זה לזה, לא במראיהם ולא בשמותם, וכלן מין אחד.

כש"א לא יאכלו • (שבת קיד) לחיב את המאכלין לקטנים, שקף משמעו: לא יהיו נאכלים על-ידך. או אינו אלא לאסרן בהנאה? תלמוד-לומר: (דברים יד) "לא תאכלו", באכילה אסורין - בהנאה מתרין. כל עוף

יד ודימת וטרפיתא לזנה:

(יד) ואת-הדאה ואת-האיה למינה:

טו זת כל עורבא לזנה:

(טו) את כל-ערב למינו:

טז ונת בת נעמימת וציצא וצפר שקפא ונצא לזנוהי:

(טז) ואת בת היענה ואת-התחמם ואת-השחף ואת-הגץ למינהו:

כש"א • הגץ • אישפרווי"ר.

יז וקרנא ושלי נונא וקפופא:

(יז) ואת-הכוס ואת-השלף ואת-הינשוף:

להם לסתות כאדם, ועוד אחר דומה לו שקורין ליה"ו.

כש"א • השלף • פרשו רבותינו: (חולין סה) זה השולח (פי' מגביה) דגים מן הים. וזהו שתרגם אונקלוס: ושלינונא • כוס וינשוף • הם צואיטי"ש הצועקים בלילה ויש

יח ובוטא וקאתא וירקרקא:

(יח) ואת-התנשמת ואת-הקאת ואת-הרחם:

כש"א • תנשמת • היא קלב"א שוריי"ן ודומה לעכבר ופורחת בלילה; ותנשמת האמורה בשרצים, היא דומה לה, ואין לה עינים וקורין לה טלפ"א.

יט וסוריתא ואבו לזנה ונגר טורא ונעטלפא:

(יט) ואת החסידה האנפה למינה ואת-הדוכיפת ואת-העטלף:

וכרבלתו כפולה, ובלע"ז הרופ"א. ולמה נקרא שמו דוכיפת? שהודו כפות, וזו היא כרבלתו. ונגר טורא, נקרא על שם מעשיו, כמו שפרשו רבותינו במסכת גטין בפרק "מי שאחזו" (דף ס"ח).

כש"א • החסידה • זו דיה לבנה ציגוני"א. ולמה נקרא שמה חסידה? שעושה חסידות עם חברותיה במזונות. האנפה • היא דיה רגזנית. ונראה לי שהיא שקורין לה היירו"ן. הדוכיפת • תרגול הכר

כ כל רחשא דעופא דמהלף על ארבע שקצא הוא לכון:

(כ) כל שרץ העוף קהלף על-ארבע שרץ הוא לכהם:

כש"א • שרץ העוף • הם הדקים הנמוכים הרוחשין על הארץ, כגון: זבובים וצרעין ויתושים וחרגבים.

כא ברם ית דין תיכלון מכל רחשא דעופא דמהלף על ארבע די לה קרצולין מעלוי רגלוי לקפצא בהון על ארעא:

(כא) אך את-זה תאכלו מכל שרץ העוף קהלף על-ארבע אשר-לו כרעים ממעל לרגליו לנתר בהן על-הארץ:

רגליו, וכשרוצה לעוף ולקפץ מן הארץ, מתחזק באותן שתי כרעים ופורח. ויש מהן הרבה, כאותן

כש"א • על ארבע • על ארבע רגלים. ממעל לרגליו • סמוך לצוארו יש לו כמין שתי רגלים לבד ארבע

בְּאוֹתָן שְׂבִינֹתֵינוּ, אָבַל יֵשׁ שְׂרָאשֵׁן אָרֶף, וְיֵשׁ שְׂאִין
לָהֶם זָנָב, וְצָרִיף שִׁיחָא שְׂמוֹ 'חֲגָב'; וּבְזָה אִין אָנוּ
יִדְעִים לְהַבְדִּיל בֵּינֵיהֶם.

שְׂקוּרִין לַגּוֹשׁט"א, אָבַל אִין אָנוּ בְּקִיאִין בְּהֵן,
שְׂאֲרַבְעָה סִמְנֵי טְהָרָה נְאֻמְרוּ בְּהֶם: אַרְבַּע רַגְלִים
וְאַרְבַּע כְּנָפִים וְקָרְסֵלִין, אֵלּוּ פְרָעִים הַכְּתוּבִים בָּאן,
וּכְנָפֵיו חוֹפִין אֶת רַבּוֹ. וְכָל סִמְנֵים הֵלְלוּ מְצוּיִין

כב ית אליו מנהון תיכלון ית גזבא לזנה וית
רשונא לזנהי וית חרגולא לזנהי וית
חגבא לזנהי:

(כב) אֶת־אֱלֹהִים מֵהֶם תֹּאכְלוּ אֶת־הָאֲרֶבֶה לְמִינוֹ
וְאֶת־הַפְּלִעִים לְמִינֵהוּ וְאֶת־הַחֲרָגָל לְמִינֵהוּ וְאֶת־
הַחֲגָב לְמִינֵהוּ:

כג וכל רחשא דעופא די ליה ארבע רגלין
שקצא הוא לכון:

(כג) וְכֹל שֶׂרֵץ הָעוֹף אֲשֶׁר־לוֹ אַרְבַּע רַגְלִים שֶׂקֶץ
הוא לָכֶם:

כ"ד וְכֹל שֶׂרֵץ הָעוֹף וְגו' • (ט"ז) בָּא לְלַמֵּד שֶׁאִם יֵשׁ לוֹ חֲמֵשׁ – טְהוֹר.

כד וילאלין תסתאבון כל דיקרב בנבלתהון
יהי מסאב עד רמשא:

(כד) וּלְאֱלֹהִים תִּטְמְאוּ כָּל־הַנִּגְעַת מִנְּבִלָתָם וְיִטְמָא עַד־
הָעֶרֶב:

כ"ה וְכֹל שֶׂרֵץ הָעוֹף וְגו' • (ט"ח) הַעֲתִידִין לְהֵאֱמֹר לְמִטְשָׁה בְּעִנְיָן. תִּטְמְאוּ • כְּלוּמַר, בְּנִגְיעַתְם יֵשׁ טְמֵאָה.

כה וכל דיטול מנבלתהון יצבע לבושהי
ויהי מסאב עד רמשא:

(כה) וְכָל־הַנִּשְׂא מִנְּבִלָתָם יִכְבֶּם בְּגָדָיו וְיִטְמָא עַד־
הָעֶרֶב:

כ"ו וְכָל־הַנִּשְׂא מִנְּבִלָתָם • כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַרָה טְמֵאת מִשָּׂא, חֲמוּרָה מִטְמֵאת מַגֵּעַ, שֶׁהִיא טְעוּנָה כְּבוֹס
בְּגָדִים.

כו לכל בעירא די היא סדיקא פרסתא
וטלפין ליתהא מטלפא ופשרא ליתהא
מסקא מסאבין אנון לכון כל דיקרב בהון
יהי מסאב:

(כו) לְכָל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הוּא מִפְרֶסֶת פְּרֶסֶה וְשִׁסַּע
אֵינְנָה שִׁסְעַת וְגֵרָה אֵינְנָה מַעֲלָה טְמֵאִים הֵם לָכֶם
כָּל־הַנִּגְעַת בְּהֶם וְיִטְמָא:

כ"ז מִפְרֶסֶת פְּרֶסֶה וְשִׁסַּע אֵינְנָה שִׁסְעַת • כְּגוֹן | מִחֲבֵרַת. כָּאֵן לְמִדָּךְ, שֶׁנִּבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה מִטְמֵאָה,
גָּמַל שֶׁפְּרֶסְתּוֹ סְדִיקָה לְמַעֲלָה, אָבַל לְמִטְשָׁה הִיא וּבְעִנְיָן שֶׁבְּסוֹף הַפְּרִשָׁה פָּרַשׁ עַל בְּהֵמָה טְהוֹרָה.

כו וכל דמהלף על ידוהי בכל חיתא
דמהלףא על ארבע מסאבין אנון לכון כל
דיקרב בנבלתהון יהי מסאב עד רמשא:

(כו) וְכֹל הוֹלֵךְ עַל־כַּפָּיו בְּכָל־חֲתִיחַ הַהֲלֵכַת עַל־
אַרְבַּע טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל־הַנִּגְעַת מִנְּבִלָתָם וְיִטְמָא
עַד־הָעֶרֶב:

כ"ח עַל־כַּפָּיו • כְּגוֹן: כָּלֵב וְדָב וְחֲתוּל. טְמֵאִים הֵם לָכֶם • לְמַגֵּעַ.

כח ודיטול ית נבלתהון יצבע לבושהי ויהי
מסאב עד רמשא מסאבין אנון לכון:

(כח) וְהַנִּשְׂא אֶת־נְבִלָתָם יִכְבֶּם בְּגָדָיו וְיִטְמָא עַד־
הָעֶרֶב טְמֵאִים הֵמָּה לָכֶם: ם

(כט) וְזֶה לָכֶם הַטֵּמְאָה בְּשֵׂרֵץ הַשָּׂרֵץ עַל־הָאָרֶץ הַחֲלֹדֶה וְהַעֲכָר וְהַצֵּב לְמִינֵהוּ:

כט וְדִין לְכוֹן מִסְּאָבָא בְּרַחֲשָׁא דְרַחֲשָׁא עַל אֲרַעָא חֲלָדָא וְעַכְבְּרָא וְצֵבָא לְזִנְהֵי:

כ"ט - וְזֶה לָכֶם הַטֵּמְאָה • כָּל טֵמְאוֹת הַלָּלוּ אֵינָן לְאִסּוּר אֲכִילָה, אֲלֵא לְטֵמְאָה מִמֶּשׁ; לְהִיּוֹת טֵמְאָה בְּמַגְעוֹ, וְנִאָסֵר לֵאכֹל תְּרוּמָה וְקֹדְשִׁים וְלִכְנֹס לְמִקְדָּשׁ.

הַחֲלֹדֶה • מוֹשְׁטִיל"ה. וְהַצֵּב • פּוּי"ט, שְׂדוּמָה לְצִפְרֵדַע.

(ל) וְהָאֲנָקָה וְהַפֶּחַח וְהַלְטָאָה וְהַחֲמֹט וְהַתְנַשְּׁמָת:

כ"ט - וְהָאֲנָקָה • הַרִיצוֹן. וְהַלְטָאָה • לִישְׁרָד"ה. וְהַחֲמֹט • לִימְצ"א. וְהַתְנַשְּׁמָת • טַלְפ"א.

(לא) אֵלֶּה הַטֵּמְאִים לָכֶם בְּכָל־הַשָּׂרֵץ כָּל־הַנִּגְעַע בָּהֶם בְּמָתָם יִטְמָא עַד־הָעֶרֶב:

לא אֵלֵין דְּמִסְּאָבִין לְכוֹן בְּכָל רַחֲשָׁא כָּל דִּיקְרַב בְּהוֹן בְּמוֹתְהוֹן יְהִי מִסְּאָב עַד רַמְשָׁא:

(לב) וְכָל אֲשֶׁר־יִפְלֵעַלְיוֹ מֵהֶם בְּמָתָם יִטְמָא מִכָּל־כְּלִיעַן אִוּ בְּגַד אִו־עוֹר אִו שֶׁק כָּל־כְּלִי אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה מְלֹאכְתָּה בָּהֶם בַּיּוֹם יוֹבָא וְטִמָּא עַד־הָעֶרֶב וְטָהַר:

כ"ט - בַּיּוֹם יוֹבָא • (יבְמוֹת עַה) וְאִף לְאַחַר טְבִילָתוֹ, טֵמְאָה הוּא לְתְרוּמָה. עַד הָעֶרֶב • וְאַחֲרֵי־כֵן - וְטָהַר • בְּהָעֶרֶב הַשֶּׁמֶשׁ.

~ שבת קודש כ"ד ניסן ~

(לג) וְכָל־כְּלִי־חֶרֶשׁ אֲשֶׁר־יִפְלֵ מֵהֶם אֶל־תּוֹכוֹ כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא וְאִתּוֹ תִשְׁבְּרוּ:

לג וְכָל מֵאֵן דְּחֶרֶסֶף דִּי יִפְלֵ מִנְהוֹן לְגִנְהָ כָּל דִּי בְּגִנְהָ יִסְמָאָב וְיִתְהֵי תִתְבְּרוּן:

כ"ט - אֶל־תּוֹכוֹ • אֵין כְּלִי חֶרֶס מִטְמָא אֲלֵא מְאִוִירוֹ (חֲלוּץ כֹּד). כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא • הַכְּלִי חוּזֵר וּמִטְמָא מֵה שְׁבָאוֹרוֹ (סְפָרִים אַחֲרִים: צִרְיָה לומֵר: 'בְּתוֹכוֹ'). וְאִתּוֹ תִשְׁבְּרוּ • (ת"כ) לְמַד שְׂאִין לוֹ טָהָרָה בְּמִקְנֵהוּ.

(לד) מִכָּל־הָאֲכָל אֲשֶׁר יֹאכַל אֲשֶׁר יוֹבָא עָלָיו מִיּוֹם יִטְמָא וְכָל־מִשְׁקֵהוּ אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכָל־כְּלִי יִטְמָא:

לד מִכָּל מִיכְלָא דְמִתְאָכַל דִּי יַעֲלוֹן עֲלוּהִי מִיָּא יְהִי מִסְּאָב וְכָל מִשְׁקָה דִּי יִשְׁתְּתִי בְּכָל מֵאֵן יְהִי מִסְּאָב:

כ"ט - מִכָּל־הָאֲכָל אֲשֶׁר יֹאכַל • מוֹסֵב עַל מִקְרָא הָעֲלִיּוֹן: כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא.. מִכָּל הָאֲכָל אֲשֶׁר יֹאכַל, אֲשֶׁר יוֹבָא עָלָיו מִיּוֹם וְהוּא בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס הַטֵּמְאָה - יִטְמָא; וְכֵן כָּל מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכָל כְּלִי וְהוּא בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס הַטֵּמְאָה - יִטְמָא. לְמַדְנֵוּ מִכָּאן דְּכָרִים הִרְבֵּה: לְמַדְנֵוּ שְׂאִין אֲכָל מִכְשֶׁר וּמִתְקֵן לְקַבֵּל טֵמְאָה עַד שֶׁיּוֹבְאוּ עָלָיו מִיּוֹם פְּעַם אַחַת, וּמִשְׁבָּאוּ עָלָיו מִיּוֹם פְּעַם אַחַת, מִקְבֵּל טֵמְאָה לְעוֹלָם וְאַפְלוּ נִגּוּב; וְהֵיזִין וְהִשְׁמֵן וְכָל הַנִּקְרָא מִשְׁקָה, מִכְשֶׁר יִרְעִים לְטֵמְאָה בַּיּוֹם, שְׂפָף יֵשׁ לְדַרְשׁ הַמִּקְרָא: 'אֲשֶׁר יוֹבָא עָלָיו מִיּוֹם, אִו כָּל מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכָל־כְּלִי - יִטְמָא הָאֲכָל'. וְעוֹד לְמַדּוֹ רַבּוֹתֵינוּ (פְּסוּחִים ב) מִכָּאן: שְׂאִין וְלַד הַטֵּמְאָה מִטְמָא כְּלִים, שְׂפָף שְׁנִינֵוּ: יִכּוֹל יְהִי כָּל הַכְּלִים מִטְמָאִין מְאִוִיר כְּלִי חֶרֶס? תְּלַמּוּד־לוֹמֵר: "כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא... מִכָּל־הָאֲכָל", אֲכָל וּמִשְׁקָה מִטְמָא מְאִוִיר כְּלִי חֶרֶס, וְאֵין כָּל הַכְּלִים מִטְמָאִין מְאִוִיר כְּלִי חֶרֶס, לְפִי שֶׁהַשָּׂרֵץ אָבִי הַטֵּמְאָה וְהַכְּלִי שֶׁנִּטְמָא מִמֶּנּוּ וְלַד הַטֵּמְאָה, לְפִיכֵף אֵינֵו חוּזֵר

בן נפלו עליהן משנתלשו; שאם אתה אומר מקבלין הכשר במקבר, אין לך שלא באו עליו מים. ומהו אומר: "אשר יבאו עליו מים"? ולמדנו עוד, שאין אכל מטמא אחרים, אלא אם כן יש בו כביצה (ת"כ).
 יומא פ, "שנאמר: "אשר יאכל", אכל הנאכל בבת אחת, ושערו חכמים: 'אין בית הפליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת'.

ויטמא כלים שבתוכו. ולמדנו עוד שהשרץ שנפל לאויר תנור והפת בתוכו ולא נגע השרץ בפת: התנור - ראשון, והפת - שניה; ולא נאמר רואין את התנור כאלו מלא טמאה ותהא הפת תחלה, שאם אתה אומר כן, לא נתמעטו כל הכלים מלטמא מאויר כלי חרס, שהרי טמאה עצמה נגעה בהן מגבן; ולמדנו עוד על ביאת מים שאינה מכשרת זרעים, אלא אם -

לה וכל די יפל מנבלתהון עלוהי יהי מסאב תנור וכירים יתרונו מסאבין אנון ומסאבין יהון לכון:

(לה) וְכֹל אֲשֶׁר-יִפֹּל מִנְבֵלָתָם | עָלָיו יִטְמָא תַנּוּר וְכִירִים יִתְּנוּ טַמְאִים הֵם וְטַמְאִים יִהְיוּ לָכֶם:

שלא תאמר: 'מצנה אני לנתצם', תלמוד-לומר: "ויטמאים יהיו לכם"; אם רצה לקימן בטמאתן - רשאי.

כ"ט - תנור וכירים • (כלים יא) כלים המטלטלים הם, והם של חרס ויש להן תוף, ושופת את הקדרה על גב החלל, ושניהם פיהם למעלה. יתץ. שאין לכלי חרס טהרה בטבילה. וטמאים יהיו לכם.

לו ברים מעין וגוב בית כנישות מים יהי דכי ודיקרב בנבלתהון יהי מסאב:

(לו) אֵךְ מַעֲיָן וְכוּר מְקוּה-מַיִם יִהְיֶה טָהוֹר וְנִגְעָ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא:

יטמא. שלא תאמר קל-וחמר: אם מטהר את הטמאים מטמאתם, קל-וחמר שיציל את הטהור מלטמא, לכה נאמר: "ונגע בנבלתם יטמא".

כ"י - אף מעין ובור מקוה-מים • המחברים לקרקע, אין מקבלין טמאה; ועוד יש לך ללמד. יהיה טהור • הטובל בהם - מטמאתו. ונגע בנבלתם יטמא • (כ"ח) אפלו הוא בתוף מעין ובור ונגע בנבלתם,

לו בארי יפל מנבלתהון על כל בר זרע זרוע די יזדרע דכי הוא:

(לז) וְכִי יִפֹּל מִנְבֵלָתָם עַל-פְּלוֹרַע זְרוּעַ אֲשֶׁר יִזְרַע טָהוֹר הוּא:

טהור הוא • למדך הכתוב, שלא הכשר ונתקן לקרות אכל לקבל טמאה עד שיבאו עליו מים.

כ"כ - זרע זרוע • זריעה של מיני זרעונים. "זרוע" שם דבר הוא, כמו: "ויתנו לנו מן הזרעונים".

לח בארי יתנבון מים על (בר) זרעא ויפל מנבלתהון עלוהי מסאב הוא לכון:

(לח) וְכִי יִתְּנוּ מַיִם עַל-זְרוּעַ וְנִפֹּל מִנְבֵלָתָם עָלָיו טַמְא הוּא לָכֶם: ׀

בתורת כהנים'. ונפל מנבלתם עליו • אף משנגב מן המים, שלא הקפידה תורה אלא להיות עליו שם אכל, ומשירד עליו הכשר קבלת טמאה פעם אחת, שוב אינו נעקר הימנו.

כ"ג - וכי יתן מים על-זרע • לאחר שנתלש. שאם תאמר: "יש הכשר במקבר", אין לך זרע שלא הכשר! • מים על זרע • בין מים בין שאר משקין, בין הם על הזרע בין הזרע נפל לתוכן; הכל נדרש

~ נקודות משיחות קודש ~

חיות. וכפי שמצינו לגבי נגיעה במאכל לפני נטילת ידים: "לנגיעת הנכרים אין לחוש, כי רוח טמאה זו אינה מתאנה לשרות אלא . . במקום גדשה שנסתלק".

וכי יתן מים על זרע . . טמא הוא לכם (יא, לח) מאכל יבש - רומז לעבודת ה' 'בשעה'. מאכל רטב - רומז לעבודה מתוך חיות ולחלושית. ומאכל אינו מקבל טמאה עד שיבאו עליו מים, שכן הטמאה נמשכת דוקא למקום שיש בו גדשה תרה, כדי לקבל משם תוספת

(לקוטי שיחות כרך כז עמ' 74)

(לט) וְכִי יָמוּת מִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־הִיא לָכֶם לְאָכְלָהּ הִנְגַע בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד־הָעֶרֶב:

לט וְכִי יָמוּת מִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־הִיא לָכֶם לְאָכְלָהּ הִנְגַע בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד־הָעֶרֶב:

לט וְכִי יָמוּת מִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־הִיא לָכֶם לְאָכְלָהּ הִנְגַע בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד־הָעֶרֶב:

כ"ט - בְּנִבְלָתָהּ • (חולין קיח. ת"ס) וְלֹא בַעֲצָמוֹת וְגִידִים, וְלֹא בְקַרְנִים וְטַלְפִּים, וְלֹא בַעֲוֹר.

(מ) וְהֵאֱכַל מִנִּבְלָתָהּ יִכְבֵּס בְּגָדָיו וְיִטְמָא עַד־הָעֶרֶב וְהִנְשֵׂא אֶת־נִבְלָתָהּ יִכְבֵּס בְּגָדָיו וְיִטְמָא עַד־הָעֶרֶב:

מ וְהֵאֱכַל מִנִּבְלָתָהּ יִכְבֵּס בְּגָדָיו וְיִטְמָא עַד־הָעֶרֶב וְהִנְשֵׂא אֶת־נִבְלָתָהּ יִכְבֵּס בְּגָדָיו וְיִטְמָא עַד־הָעֶרֶב:

נבלת בהמה מטמאה בגדים באכילתה בלא משא, כגון: אם תחבה לו חברו בבית הבליעה; אם-כן מה תלמוד-לומר "האכל"? לתן שעור לנושא ולנוגע כדי אכילה, והוא פו'ית (נדה מב). וטמא עד-הערב. אף-על-פי שטבל, צריך הערב שמש.

כ"ט - וְהִנְשֵׂא אֶת־נִבְלָתָהּ • חמורה טמאת משא מטמאת מגע, שהנושא מטמא בגדים, והנוגע אין בגדיו טמאין, שלא נאמר בו: "יכבס בגדיו". והאכל מנבלתה • יכול תטמאנו אכילתו? כשהוא אומר בנבלת עוף טהור: (לקמן כב) "נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה-בה", אותה מטמאה בגדים באכילתה ואין

(מא) וְכָל־הַשְּׂרֵץ הַשְּׂרֵץ עַל־הָאָרֶץ שֶׁקֵץ הוּא לֹא יֵאָכֵל:

מא וְכָל־הַשְּׂרֵץ הַשְּׂרֵץ עַל־הָאָרֶץ שֶׁקֵץ הוּא לֹא יֵאָכֵל:

לאור ושרצו, הרי נאסרו. לא יאכל. לחייב על המאכל כאוכל. ואין קרוי "שרץ" אלא דבר נמוך קצר רגלים שאינו נראה אלא פרוחש ונד.

כ"ט - הַשְּׂרֵץ עַל־הָאָרֶץ • (חולין סו) להוציא את היתושין שפבליסין ושפפולין ואת הזיזים שבעדשים, שהרי לא שרצו על הארץ אלא בתוף האכל, אבל משצאו

(מב) כֹּל הוֹלֵךְ עַל־גַּחֲזוֹן וְכֹל הוֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע עַד כָּל־מַרְבֵּה רַגְלִים לְכֹל־הַשְּׂרֵץ הַשְּׂרֵץ עַל־הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּם כִּי־שֶׁקֶץ הֵם:

מב כֹּל הוֹלֵךְ עַל־גַּחֲזוֹן וְכֹל הוֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע עַד כָּל־מַרְבֵּה רַגְלִים לְכֹל־הַשְּׂרֵץ הַשְּׂרֵץ עַל־הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּם כִּי־שֶׁקֶץ הֵם:

אשקרבו"ט בלע"ז ואת הדומה לדומה. מרבה רגלים. זה נדל, שרץ שיש לו רגלים מראשו ועד זנבו לכאן ולכאן, וקורין צינטפיד"ש.

כ"ט - הוֹלֵךְ עַל־גַּחֲזוֹן • זה נחש. ולשון "גחזון", שחיה, שהולך שח ונופל על מעיו. כל הולך להביא השלשולין ואת הדומה לדומה. הולך על ארבע. זה עקרב. כל להביא את החפושית

~ נקודות משיחות קודש ~

העצה שלא להיות "נופל על מעיו"

ובענינים ארציים, אלא בראשונה אומר היצר-הרע לאדם שיהיה "הולך שח". כלומר: בנגוד להוראת התורה "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה" (ישעיה מ, כו), שהאדם צריך להעלות ראשו, ולהתבונן בגדלות האל, אומר היצר-הרע לאדם להוריד ראשו ולהיות "הולך שח". ועל-דבר זה יכול היצר-הרע להוריד את האדם, ורמזא-ליצ'לן, עד שלא זו בלבד שיהיה "הולך" על מעיו, אלא שיהיה "נופל על מעיו",

כל הולך על-גחזון זה נחש. ולשון גחזון שחיה, שהולך שח, ונופל על מעיו (יא, מב. ובפירוש רש"י) יש לפרש הטעם שנקט הכתוב מכל תכונות הנחש דוקא "לשון גחזון שחיה, שהולך שח" - בדרך הדרוש: אמרו חכמינו ז"ל (והר חלק א לה, ב) "נחש דא יצר-הרע". ומשמיענו הכתוב, שאין היצר-הרע בא לאדם לפתותו שיהיה "הולך על מעיו", שיהיה שקוע בתאות האכילה

דְּהִינּוּ שִׁיחָהּ שְׂקוּעַ לְגַמְרֵי בְּתַאוּת רַחֲמָנָא לִיזְלִן.
 וְכַמְאָמֵר חֲכַמֵינוּ ז"ל (שבת קה, ב) "כִּף אֻמְנֹתָו שֶׁל
 יִצְרָהֲרַע, הַיּוֹם אֻמֵר לוֹ עֲשֵׂה כִּף וְכוּ' עַד שְׂאֻמֵר לוֹ
 עֲבוֹד עֲבוֹדָה יְרָה".
 וְהַעֲצָה לְהַנְצִיל מִזֶּה הִיא לְהִיּוֹת שְׂקוּעַ בְּעֵינַי "מְרוֹם"

וְ"שְׂמִים" שֶׁהוּא הַעֲסַק בְּתוֹרָה בְּכֻלָּל וּבְכַפְנֵימֵיּוֹת הַתּוֹרָה
 בְּכַרְט (ראה 'תורה אור' לבעל התניא בתחילתו. לקוטי-שיחות חלק
 ד' עמוד 9-1038), דְּכַשׁ "מְרִים" רֵאשׁוּ וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה, הָרִי
 הוּא נִצּוֹל מִ"הַנְּחָשׁ – דָּא יִצְרָהֲרַע".
 (על-פי לקוטי-שיחות כרך יו, עמוד 122 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

(מג) אֵלֶּיֶתְּ שֶׁקִּצּוֹ אֶת־נַפְשֵׁיכֶם בְּכֹל־הַשְּׂרָץ הַשְּׂרָץ
 וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם וְנִטְמַתֶּם בָּם:

מג לֹא תִשְׁקִצוּ יֵת נַפְשֵׁיכֶם בְּכֹל רַחֲשָׁא
 דְּרַחֲשׁ וְלֹא תִסְתַּאֲבוּן בְּהוֹן וְתִסְתַּאֲבוּן פּוֹן
 בְּהוֹן:

כ"ט אֵלֶּיֶתְּ שֶׁקִּצּוֹ • בְּאִכְלֵתָן, שֶׁהָרִי כְּתִיב:
 "נַפְשֵׁיכֶם". וְאֵין שְׂקוּץ נִפְשׁ בְּמַגַּע. וְכֵן וְלֹא תִטְמְאוּ,
 בְּאִכְלֵתֶם. וְנִטְמַתֶּם בָּם • אִם אַתֶּם מִטְמְאִין בָּהֶם

בְּאַרְצְךָ, אִף אֲנִי מִטְמֵא אֶתְכֶם בְּעוֹלָם הַבָּא וּבִישִׁיבַת
 מַעֲלָה.

(מד) כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהַתְּקַדְּשֶׁתֶם וְהִיִּיתֶם
 קְדוֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי וְלֹא תִטְמְאוּ אֶת־נַפְשֵׁיכֶם
 בְּכֹל־הַשְּׂרָץ הָרַמֵּשׁ עַל־הָאָרֶץ:

מד אֲרִי אָנָּא יְיָ אֱלֹהֵכוֹן וְתִתְקַדְּשׁוּן וְתִהְיוּן
 קְדִישִׁין אֲרִי קְדִישׁ אָנָּא וְלֹא תִסְאָבוּן יֵת
 נַפְשֵׁיכֶם בְּכֹל רַחֲשָׁא דְרַחֲשׁ עַל אַרְעָא:

כ"ט כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • כְּשֶׁם שְׂאֲנִי קָדוֹשׁ, שְׂאֲנִי
 ה' אֱלֹהֵיכֶם, כִּף: "וְהַתְּקַדְּשֶׁתֶם", קְדִישׁוֹ אֶת עֲצַמְכֶם
 לְמַטָּה. וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים • לְפִי שְׂאֲנִי אֶקְדֵּשׁ אֶתְכֶם
 לְמַעֲלָה וּבְעוֹלָם הַבָּא. וְלֹא תִטְמְאוּ וְגו' • לְעֵבֵר

עֲלֵיכֶם בְּלֹאֵיִן הַרְבֵּה; וְכֹל לֹאֵו – מְלָקוֹת. וְזֶהוּ
 שְׂאֻמֵרוֹ בְּגַמְרָא: אֶכֶל פּוֹטִיטָא – לֹקְהָ אַרְבַּע, נְמִלָּה
 – לֹקְהָ חֲמֵשׁ, צְרַעָה – לֹקְהָ שֵׁשׁ.

(מה) כִּי אֲנִי יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
 לְהִיּוֹת לְכֶם לְאֱלֹהִים וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי:

מה אֲרִי אָנָּא יְיָ דְאַסַּק יִתְכוֹן מֵאַרְעָא
 דְּמִצְרַיִם לְמַהְיִי לְכוֹן לְאַלֵּה וְתִהְיוּן קְדִישִׁין
 אֲרִי קְדִישׁ אָנָּא:

כ"ט כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם • עַל־מִנַּת שְׂתַקְבְּלוּ
 מִצְוֵי הַעֲלִיתִי אֶתְכֶם. [דְּכַר אַחַר: "כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה
 אֶתְכֶם", בְּכֻלָּן כְּתִיב: "הוֹצֵאתִי", וְכֵאֵן כְּתִיב:
 "הַמַּעֲלֶה". תְּנָא דְבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: אֵלְמֵלֵא לֹא

הַעֲלִיתִי אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אֶלֵּא בְּשִׁבִיל שְׂאִין
 מִטְמְאִין בְּשַׂרְצִים כְּשֶׂאֵר אֲמוֹת – דִּים, וּמַעֲלִיּוֹתָא
 הִיא גְּבִיּהוּ, וְהוּא לְשׁוֹן "מַעֲלָה"].

(מו) זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהַעוֹף וְכֹל נֶפֶשׁ הַחַיָּה
 הַרְמִשֶׁת בַּמָּיִם וְלִכְלֵל־נֶפֶשׁ הַשְּׂרָצַת עַל־הָאָרֶץ:

מו דָּא אֻרְיָתָא דְבַעֲיָדָא וְדַעוּפָא וְדַכֵּל
 נַפְשָׁתָא חַיָּתָא דְרַחֲשָׁא בְּמֵיָא וְלִכְלֵל נַפְשָׁא
 דְרַחֲשָׁא עַל אַרְעָא:

(מז) לְהַבְדִּיל בֵּין הַטְּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר וּבֵין הַחַיָּה
 הַנֹּאֲכָלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֹאכֵל: פַּפֵּה

מז לְאַפְרָשָׁא בֵּין מִסְאָבָא וּבֵין דְּכִיָּא וּבֵין
 חַיָּתָא דְמִתְאַכְלָא וּבֵין חַיָּתָא דִּי לֹא
 מִתְאַכְלָא: פ פ פ

כ"ט לְהַבְדִּיל • לֹא בַלְבַד הַשׁוֹנֶה, אֶלֵּא שְׂתַהָּא יוֹדַע
 וּמַפְרִי וּבְקִי בְהֵן. בֵּין הַטְּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר • צְרִיף
 לֹאמֵר בֵּין חֲמוֹר לְפָרָה? וְהֵלֵא כְּבָר מְפָרְשִׁים הֵם? !
 אֶלֵּא בֵּין טְמֵאָה לְךָ לְטָהוֹרָה לְךָ, בֵּין נִשְׁחַט חֲצִיּוֹ

שֶׁל קִנְיָה לְנִשְׁחַט רַבּוֹ. וּבֵין הַחַיָּה הַנֹּאֲכָלֶת • צְרִיף
 לֹאמֵר בֵּין צְבִי לְעֹרוֹד? וְהֵלֵא כְּבָר מְפָרְשִׁים הֵם? !
 אֶלֵּא בֵּין שְׁנוֹלְדוֹ בַּהּ סִימְנֵי טְרַפָּה כְּשֶׂרָה, לְנוֹלְדוֹ
 בַּהּ סִימְנֵי טְרַפָּה פְּסוּלָה:

צ"א פסוקים, עברדי"ה סימן. חסלת פרשת שמיני

לוח תהלים

יום ראשון, י"ח ניסן < פרק כ. מפרק פח עד פרק פט

יום שני, י"ט ניסן < פרק כ. מפרק צ עד סוף פרק צו

יום שלישי, כ' ניסן < פרק כ. מפרק צז עד סוף פרק קג

יום רביעי, כ"א ניסן < פרק כ. מפרק קד עד סוף פרק קה

יום חמישי, כ"ב ניסן < פרק כ. מפרק קו עד סוף פרק קז

יום שישי, כ"ג ניסן < פרק כ. מפרק קח עד סוף פרק קיב

שבת קודש, כ"ד ניסן < פרק כ. מפרק קיג עד סוף פרק קיח

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהלים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון י"ח ניסן ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 112, וגם יתבונן איך... עד עמ' נז, ליודעים.

תהיה הפעולה על נפשו: בתפלין – על ידי התפילין שהוא מניח, תהיה הפעולה, לְבַטֵּל וּלְכַלֵּל בְּחֵינֵת חֻמְתּוֹ וּבֵינֵתוֹ שֶׁבִּנְפֹשׁוֹ הָאֱלֹהִית, בְּבְחִינַת חֻמְתּוֹ וּבֵינֵתוֹ שֶׁל אֵינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא, הַמְלַבְּשׁוֹת דֶּרֶךְ פְּרַט פְּפֹרְשִׁיטוֹ: "קִדְשׁ",

"וְהָיָה כִּי יִבְיָאֵךְ", – בפרשיות "קדש" ו"והיה כי יביאך" שבתפילין, מלובשות חכמתו ובינתו של אינְסוֹף ברוך־הוא: בפרשת "קדש" – חכמה, ובפרשת "והיה כי יביאך" – בינה⁴; וחכמתו ובינתו של האדם המניח את התפילין, נכללות ובטלות בחכמתו ובינתו של אינְסוֹף ברוך־הוא שבשתי פרשיות אלו. דְּהִינּוּ – במה מתבטאת ונראית התכללותן וביטולן של חכמתו ובינתו? – הרי זה, שְׁלֹא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ

בְּחֻמְתּוֹ וּבֵינֵתוֹ שֶׁבִּנְפֹשׁוֹ, בְּלִתֵּי לֹה' לְבָדוֹ, – שישתמש בחכמתו ובינתו לתורה ומצוות בלבד, להבין את התורה וגדלות ה' וכו'; וְכֵן לְבַטֵּל וּלְכַלֵּל בְּחֵינֵת הַדְּעָת שֶׁבִּנְפֹשׁוֹ, – החלק השלישי שבמות, הַבּוֹלֵל – מוח הדעת כולל בתוכו, חֶסֶד וְגִבּוּרָה, שֶׁהֵן יְרָאָה וְאַהֲבָה שֶׁבְּלִבּוֹ, – מוח הדעת כולל אותן ועלידו הן נוצרות. שכן, על ידי התקשרות והתעמקות מוח ה"דעת" בגדולת ה' – נוצרות המדות יראת ה' ואהבת ה' – כפי שלמדנו בסוף פרק ג. – ותפקידו של אדם למסור את כוח ה"דעת" שבנפשו, בְּבְחִינַת הַדְּעָת הָעֵלְיוֹן – בבחינת ה"דעת" שלמעלה, הַבּוֹלֵל חֶסֶד וְגִבּוּרָה, הַמְלַבְּשׁוֹ – הדעת העליון מלובש, בְּפֹרְשִׁיטוֹ: "שְׁמַע", "וְהָיָה אִם שָׁמַע", וְהִינּוּ כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּשִׁלְחַן עֲרוּךְ: – שהכוונה בשעת הנחת תפילין, צריכה להיות: לְשַׁעֲבֵד הַלֵּב וְהַמָּחַ בּוֹ; – להקב"ה. וזהו פעולת מצות תפילין על הנפש האלקית בכלל ועל כוחות הנפש האלקית, שלה בפרט. וּבְעֵמִיפַת צִיצִית, יִבּוֹן כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזֹהַר: לְהַמְשִׁיךְ עֲלָיו

וְגַם יִתְבּוֹנֵן, אֵיךְ שְׂאוֹר אֵינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא, ה"סוֹכֵב כָּל עֲלָמִין" ו"מְמַלֵּא כָּל עֲלָמִין", – כל העולמות, הוא רְצוֹן הָעֵלְיוֹן, – כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, שהרצון העליון הוא מקור חיות כל העולמות, המחיה אותם באופן של "סוכב"

ר"ממלא" – ורצון זה, הוא מְלַבֵּשׁ בְּאוֹתִיּוֹת וְחֻמְתֵּי הַתּוֹרָה, – אותיות התורה הנאמרות על ידו, וחכמת התורה שהוא מבין – בהן מלובש רצון הקב"ה, כפי שלמדנו בפרק ד', שהרצון העליון התלבש באותיות הדיו שנכתבו על קלף של ספר תורה ובחכמת התורה – מה שחכמת התורה מחייבת שהדבר כשר או פסול, בכך גלום הרצון העליון, כך רוצה הקב"ה שדבר זה יהיה כשר או פסול –

וכשאדם מתבונן לפני עסקו בתורה יתעמק בכך, איך שאור אין־סוף ברוך־הוא (הרצון העליון), מלובש באותיות ובחכמת התורה שהוא עומד ללמוד, או בְּצִיצִית וּתְפִלִּין אֵלּוּ, – אם ההתבוננות היא לפני שהוא עומד ללבוש ציצית או להניח תפילין – יתבונן איך שהרצון העליון מלובש בציצית ובתפילין אלו שהוא עומד ללבוש – שכן, זהו רצונו של הקב"ה, שיהודי ילבש ציצית ויניח תפילין, וּבְקִרְיַאתוֹ – בקריאת ולימוד התורה שלו, כאשר ההתבוננות היא לפני עסקו בתורה, או בְּלִבִּישָׁתוֹ – ציצית ותפילין, של המתבונן לפני לבישה זו, הוא מְמַשֵּׁךְ אוֹרוֹ יִתְבַרְךָ עֲלָיו, דְּהִינּוּ עַל "חֶלֶק אֵלּוֹת מִמַּעַל" שֶׁבְּתוֹךְ גּוּפוֹ, – על נפשו האלקית, המחיה את גופו שהיא חלק אלקה ממעל, וזאת כדי, לְכַלֵּל וּלְבַטֵּל בְּאוֹרוֹ יִתְבַרְךָ. – זו תהיה פעולת התורה שהוא לומד והציצית שהוא לובש, על נפשו האלקית בכלל, וביתר פירוט הרי פעולת הנחת תפילין על כוחות הנפש האלקית, היא, כפי שנלמד מיד, על המוח והלב – וּדְרָךְ פְּרַט, – באופן מפורט,

4. "כמבואר בארוכה בדרושי תפילין שבפ"ח, בסידור (שעם מאמרי החסידות), באמרי בינה וכו'" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.
5. אורח חיים סימן כה, סעיף ה.

מַלְכוּתוֹ יִתְבַּרְךָ, אֲשֶׁר הִיא – למרות שמלכותו היא, "מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים" וכו', – אף על פי כן, יכוון ויפעול, לִיְחָדָה – את מלכותו יתברך, עֲלֵינוּ עַל־יְדֵי מִצְוָה זו, – של לבישת ציצית, המסוגלת במיוחד להמשיך עלינו קבלת מלכות

שמים. והוא פֶּעֵנִין "שום תשים עליך מלך". – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:

"שפי" – שלפני השימה אין לו מלך ועתה הוא משים ע"ע מלך". כלומר: לפני שהוא שם על עצמו מלך, אין לו מלך, ועכשיו הוא שם על עצמו מלך. וְאֵין, – כשהוא יתבונן בהאמור, אָף אִם כָּל זֹאת לֹא תִפֵּל עָלָיו אֵימָה וְפָחַד פְּהִתְגִּלוֹת לְבוֹ, – לפני הקב"ה, מִפְּלִמְקוֹם מֵאַחַר שֶׁמִּקְבַּל עָלָיו מַלְכוּת שָׁמַיִם, וּמִמְשִׁיךְ עָלָיו יִתְבַּרְךָ בְּהִתְגַּלוֹת מַחְשַׁבְתּוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁבִמְחוּ, וְקִבְלָה זו – שמקבל על עצמו עול מלכות שמים ומורא ופחד מהקב"ה, הִיא – הרי, אֲמִתִּית בְּלִי שׁוֹם

ליקוטי אמרים

יכוין כמ"ש בזהר להמשיך עליו מלכותו ית' אשר היא מלכות כל עולמים וכו' לייחדה עלינו ע"י מצוה זו והוא כענין שום תשים עליך מלך ואזי אף אם בכל זאת לא תפול עליו אימה ופחד בהתגלות לבו מ"מ מאחר שמקבל עליו מלכות שמים וממשיך עליו יראתו ית' בהתגלות מחשבתו ורצונו שבמוחו וקבלה זו היא אמיתית בלי שום ספק שהרי היא טבע נפשות כל ישראל שלא למרוד במלך הקדוש ית' הרי התורה שלומד או המצוה שעושה מחמת קבלה זו ומחמת המושכת היראה שבמוחו נקראות בשם עבודה שלומה ככל עבודת העבד לאדונו ומלכו משא"כ אם לומד ומקיים המצוה באהבה לבדה כדי לדבקה בו על ידי תורתו ומצותיו אינה נקראת בשם עבודת העבד והתורה אמרה ועבדתם את ה' אלהיכם וגו' ואותו תעבודו וגו' וכמ"ש בזהר [פ' בהר] כהאי תורא דיהבין עליה עול אצטריך לב"נ לקבלא עליה עול מלכות שמים בקדמיתא כו' ואי האי לא אשתכח גביה לא שריא ביה קדוש' כו' [ובר"מ שם ד' קי"א ע"ב] שכל אדם צ"ל בשתי בחי' ומדרגות והן בחי' עבד ובחי' בן ואף דיש בן שהוא ג"כ עבד הרי אי אפשר לבא למדרגה זו בלי קדימת היראה עילאה כידוע ליודעים:

סָפֵק, שֶׁהָרִי הִיא – קבלה זו, טָבַע נִפְשׁוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לִמְד בְּמִלְךָ תִּקְדֹּשׁ הַרִי תִתְנַרְךָ שְׁלוֹמֵךְ אוֹ הַמִּצְוָה שֶׁעוֹשֶׂה מַחְמַת קִבְלָה זו – של מלכות שמים, וּמַחְמַת הַמְּשַׁכֵּת הַיְרָאָה שֶׁבִמְחוּ, נִקְרָאוֹת – תורה ומצוות אלו, בְּשֵׁם "עֲבוּדָה שְׁלֵמָה", – עבודה שלימה היא דוקא זו שבאה מתוך יראה מהקב"ה, כפי שנלמד להלן – כָּבֵל עֲבוּדַת הָעֶבֶד לְאֲדוֹנוֹ וּמִלְבוֹ. – שהיא באה מתוך יראה. כל האמור הוא, כשאדם מעורר בקרבו, לפחות, דרגה קטנה של יראה, גם אם זה במחשבה בלבד, וביראה זו הוא לומד תורה ומקיים מצוות. מִהֲשֵׁאִין כֵּן אִם לֹמֵד וּמְקַיֵּם הַמִּצְוָה בְּאִהְבָה לְבָדָה, – בלי יראה כלל, פְּדֵי לְדִבְקָה בּוֹ – יתברך, עַל־יְדֵי תוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו – אֵינֶה נִקְרָאת – עבודה זו, בְּשֵׁם עֲבוּדַת הָעֶבֶד, וְהַתְנַרְךָ – הרי, אֲמִרְהִי: "וְעַבְדְּתֶם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגו'", – הרי שנאמר "ועבדתם", לשון עבודה, כמו עבודת עבד, שהיא מתוך יראה, "וְאֹתוֹ"

תַּעֲבֹדוּ וְגו'"; – גם כן לשון עבודה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזֹהַר [פְּרָשַׁת בְּהָר]: "כִּהְיִיתָ תוֹרָא דִּיהִבִּין עָלֶיהָ עַל בְּקַדְמִיתָא בְּגִין לְאַפְקָא מִיָּה טַב לְעֵלְמָא כּו', – כאותו שור ששמים עליו עול בתחילה, כדי להפיק ממנו טוב לעולם, הָכִי נִמְיֵי

אֲצִטְרִיךְ לְבוֹ נִשְׁ לְקַבְּלָא עָלֶיהָ עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם

בְּקַדְמִיתָא כּו', – כך צריך גם האדם לקבל על עצמו בתחילה עול

מלכות שמים (ולאחר מכן לעסוק בעבודת ה'), וְאִי הָאִי לֹא אֲשַׁתְּכַח גְּבִיהָ – לֹא שְׁרִיא בִּיהָ קְדוּשָׁה כּו'"; – ואם אין בו

קבלת עול מלכות שמים, אינה שורה בו קדושה. [וְכִרְעִיא מִהִימְנָא שָׁם דָּף קִיא עֲמוּד ב'] –

נאמר: שֶׁכָּל אָדָם צָרִיךְ לְהִזָּוֵת – בעבודת ה', בְּשֵׁתִי בְּחִינֹת וּמְדֻרְגוֹת, וְהֵן: בְּחִינַת "עֶבֶד" וּבְחִינַת "בֵּן". –

עבד – שעבודתו היא מתוך יראה, הוא ירא מאדונו, כך על האדם לעבוד את ה' מתוך יראה; בן – עושה למען

אביו מתוך אהבה, כך, על האדם להיות בבחינת בן ולעבוד את ה' מתוך אהבה. וְאִף דִּישׁ – מדריגה של "בן" שְׁהוּא –

בד בבד, גַּם־כֵּן "עֶבֶד", הָרִי אִי אֲפֻשֵׁר לְבֵא לְמִדְרַגָּה זו בְּלִי קְדִימַת הַיְרָאָה עֲלֵהָ, פִּדְוּעַ לְיִוְדָעִים. – כלומר: גם מדריגה זו של בן (שהוא עבד), קדמה לה יראה. – על כל

פנים, רואים אנו שגם כשישנה לאדם אהבת ה', אלא שחסרה לו יראת ה', אין בכך משום קיום תורה ומצוות, באותה מדה שהתורה קוראת בשם "עבודה"; וכשאין ביכולת האדם ליצור הרגשת יראה מהקב"ה בלבד – יעורר לכל-הפחות יראה

במוחו ומחשבתו, ששם, לכל הפחות, ירגיש יראה זו. להלן יסביר רבנו הזקן, שגם מי שאינו מסוגל לעורר אפילו במוחו יראה מוחשית ומורגשת – בכל זאת, כיוון שהוא מתעמק בדברים האמורים, וכוונתו בשעת לימודו תורה וקיומו מצוות

היא כדי לשרת את הקב"ה, את המלך, יש כבר בכך משום עבודה אמיתית.

עבודה אמיתית.

עבודה אמיתית.

עבודה אמיתית.

6. "כנ"ל בראש הפרק" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 7. דברים יז, טו. 8. ראה לקוטי תורה מסעי צ, ד. 9. שמות כג, כה. 10. דברים

~ יום שני י"ט ניסן ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נו, והנה אף מי... עד עמ' 114, כנ"ל.

על-כָּל-פָּנִים בְּמִוּרָא בְּשִׁרְדָּם הַדְיוּט לְפָחוּת שְׁאִינוּ מְלָךְ, הַמְבִיט עָלָיו, שְׁנִמְנַע בְּעִבּוּר מְלַעְשׁוֹת דְּכַר שְׁאִינוּ הֶגְוֵן בְּעֵינָיו, – כשמישהו מסתכל עליו, גם אם הוא איננו מלך, כִּי־אם בְּשִׁרְדָּם פְּשוּט – מונעת אותו הסתכלות זו לעשות דברים בלתי

הוגנים – באותה מדה הוא מונע את עצמו, בשעה שהוא מהרהר בעניני אותה יראה, מלעשות דבר המנוגד לרצון הקב"ה, שְׂוֹז – ביטוי פשוט זה של מורא, נְקִרְאָת יִרְאָה, כְּמוֹ שְׂאֵמֵר רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זְכַאִי לְתַלְמִידָיו¹¹: "יְהִי רְצוֹן שְׁיִהְיֶה מִוּרָא שְׁמַיִם עֲלֵיכֶם כְּמִוּרָא בְּשִׁרְדָּם כּו', – וכשתלמידיו שאלוהו: האם אין מורא נעלה מכך? – ענה: הַתְּדַעוּ, בְּשִׂאָדָם עוֹבֵר עֲבָרָה

אוֹמֵר שְׁלֹא יִרְאֵנִי אָדָם כּו'". – הרי, שמורא כזה מפני הקב"ה יעצור בכס מלעבור עבירות. על כל פנים, אנו רואים, שזה נקרא מורא שמים – יראה, מכיוון שזה מונע מלעבור עבירה, באותה מדה שהמורא שלו מבשר-ודם מונע ממנו עשיית דברים בלתי רצויים. הרי, שהוא מקיים גם מצות היראה, בכך שהוא ממשיך יראה זו במחשבתו על ידי התבוננות. רַבֵּן יוֹחָנָן זֶה נְקִרְאָת "יִרְאָה הַתְּהָאָה" – "יראה תחתונה" וכן "יִרְאָת הַמָּא" – לא "יראת ה'" או "יראת אלקים", כִּי־אם "יראת חטא" – הוא ירא לעבור עבירה, ויראה זו היא שְׂקוּדָמַת לְחֻכְמָתוֹ¹², – היא משמשת כהקדמה ל"חכמה", שהיא קיומן של תורה ומצוות (כי "תכלית חכמה, תשובה ומעשים טובים"¹³, ולכן נקראים המעשים הטובים של קיום התורה והמצוות, בשם "חכמה"), הרי יראה זו, עליה אנו לומדים כעת, היא הקדמה ל"חכמה" – לקיום התורה והמצוות (שכן, אנו לומדים¹⁴: "אם אין חכמה אין יראה"¹⁵, ש"חכמה" היא הקדמה ל"יראה", ומאידיך אנו לומדים ש"אם אין יראה אין חכמה", ש"יראה" היא הקדמה ל"חכמה", מכאן שישנן שתי מדרגות ביראה:

וְהִנֵּה, אִף מִי שְׁגַם בְּמַחוּ וּבְמַחְשַׁבְתּוֹ אִינוּ מְרַגֵּשׁ שׁוּם יִרְאָה וּבוֹשָׁה, – שההתבוננות האמורה – כיצד מייחד הקב"ה את מלכותו עליו, ויתירה מזו – איך הקב"ה "עומד" עליו ומביט אם הוא עוברו כראוי וכו' – איננה מעוררת בו הרגשת

היראה, גם לא במוחו ומחשבתו בלבד, וסיבת הדבר היא – מִפְּנֵי פְּחִיתוּת עֶרְךָ נַפְשׁוֹ מִמְּקוֹר מְדַרְגוֹת תְּחִתּוֹנוֹת דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת הַעֲשִׂיָה, – שמקור נפשו הוא מהעולם התחתון ביותר, "עולם העשייה", ובעולם זה עצמו – מהמדרגות התחתונות ביותר בעשר הספירות שבו – ומשום כך, אין ביכולתו לגלות בקרבו הרגש אלקי, של יראה אלקית, גם לא במוחו, אִף־עַל־פִּי־כֵן, שְׂמֵתָבוֹן

בְּעִבּוּרְתּוֹ – בקיום תורה ומצוות, כְּדִי לְעַבֵּד אֶת הַמְּלָךְ – את הקב"ה, שהוא המלך שלו, הֵרִי זֶה עֲבֻדָה גְּמוּרָה, – לא חסר מאומה במה ששייך ל"עבודה" – קיומו תורה ומצוות הוא באופן ההולם את התואר "עבודה", כִּי הִירְאָה וְהַעֲבֹדָה – יראה, ועבודת השי"ת, נְחֻשְׁבוֹת לְשֵׁתִי מִצְוֹת – נפרדות, בְּמַנְיֵן תְּרִי"ג, – 613 מצוות, וְאִינֵן מְעַכְבֹּת זֶה אֶת זֶה. – ולמרות שאין הוא מקיים מצות היראה, כי על היראה להיות מורגשת בלב, או לכל-הפחות במוח – בכל זאת, אין בכך משום עיכוב בקיום מצוות עבודת ה', בלומדו תורה ובקיומו מצוות כדי לשרת את הקב"ה שהוא המלך שלו. ורבנו הזקן ממשיך ואומר יתר על כן, שלמרות שאין הוא מרגיש את היראה גם לא במוחו, אך מכיוון שהוא מתעמק בענינים שעליהם לעורר יראה, ובמחשבתו הוא מהרהר בענינים של יראה – הוא אף מקיים בכך מצות יראה. וְעוֹד, – יתירה מזו, שְׂבִאָמַת מְקַיִם גַּם מִצְוֹת יִרְאָה – לא רק מצות ה"עבודה", כְּמָה – על ידי, שְׂמַמְשִׁיךְ הִירְאָה בְּמַחְשַׁבְתּוֹ, – שבמחשבתו הוא מהרהר אודות יראה זו ומנסה לעורר אותה, כִּי בְּשַׁעַת וְרָנַע זֶה עַל־כָּל־פָּנִים מִוּרָא שְׁמַיִם עָלָיו,

יג, ה. 11. ברכות כח, ב. 12. ראה אבות פרק ג משנה ט. 13. ברכות יז, א. 14. ראה בתחילת פרק מג באריכות. 15. אבות פרק ג משנה יז.

על־כַּל־פָּנִים, לְזִכֵּר אֲהָבָתוֹ לְה' אֶחָד בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וּבְכַצּוֹנוֹ, לְדַבְּקָה בּוֹ יִתְפַּרֵּד. – זכרון אהבתו המסותרת, תעורר בו את הרצון להיות דבוק בהקב"ה; וזאת תהיה כוונתו בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה אוּ הַמְצוּחַ הַזֶּה, – שהוא עומד להתעסק בה: לְדַבְּקָה בּוֹ – בהקב"ה, נִפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וְהַחַיּוֹנִית וּלְבוֹשֶׁיהֶן, כְּנֹזֵךְ לְעִיל. – כפי שלמדנו, שהעסק בתורה ומצוות פועל על הנפש האלקית ועל הנפש החיונית ולבושיהן, שתהיינה דבוקות בהקב"ה. הרי, שבעבודתו של יהודי צריכות להיות שתי הבחינות: בחינת "עבד" – העובד את הקב"ה מתוך יראה,

ליקוני אמרים

עילאה הוא ירא בושתי כו' דאית יראה ואית יראה כו' אבל בלי יראה כלל לא פרחא לעילא באהבה לבדה כמו שהעוף אינו יכול לפרוח בכנף אחד דדחילו ורחימו הן תרין גרפין [כמ"ש בתיקונים] וכן היראה לבדה היא כנף אחד ולא פרחא בה לעילא אף שנק' עבודת עבד וצריך להיות ג"כ בחי' בן לעורר האהבה הטבעית עכ"פ המסותרת בלבו שתהא בהתגלות מוחו עכ"פ לזכור אהבתו לה' אחד במחשבתו וברצונו לדבקה בו ית' וזאת תהיה כוונתו בעסק התורה או המצוה הזו לדבקה בו נפשו האלהית והחיונית ולבושיהן כנ"ל.

כעבודת עבד לאדוני, ובחינת "בן" – העושה למען אביו מתוך אהבה. למדנו שכוונתו של יהודי בשעת קיומו תורה ומצוות, צריכה להיות, כדי לדבק את נפשו בהקב"ה, – ורבנו הזקן ממשיך ומוסיף, יהודי הרי צריך להכליל את עצמו ב"כלל ישראל", ולכן עליו לשאוף ולכוון בעבודתו, לא רק שנפשו תהיה דבוקה בהקב"ה, אלא שגם מקור נפשו ומקור נפשות כל ישראל – יהיה דבוק בהקב"ה, על־ידי־זה מייחדים, כלומר – מאחדים ומדבקים את קודשא־ברוך־הוא (הקב"ה) ושכינתיה (ושכינתו), שכן "קודשא־ברוך־הוא" הוא מקור התורה והמצוות, ו"שכינה" היא מקור נפשות כל ישראל – זהו פירוש הנוסח "לשם יחוד" שאומרים לפני קיום מצוה, שיהיה "יחוד קודשא־ברוך־הוא ושכינתיה" וזאת "בשם כל ישראל" – "שפי" – והיחוד (עשיית המצוה) הוא בשם כל ישראל – וע"פ הנ"ל מובן ההכרח בזה, כיון שצ"ל היחוד עם שכינת' שהיא מקור נפשות כל ישראל" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: משמעות "בשם כל ישראל" היא, שהיחוד (זאת אומרת: מעשה המצוה) הוא בשם כל ישראל – שעשיית המצוה היא בשביל ובשם כל כלל ישראל, מכיון שהיחוד, ההתייחדות וההתאחדות (של קודשא־ברוך־הוא), הנוצרת על־ידי קיום המצוה הוא עם "שכינתיה" (השכינה שלו), שהיא מקור כל ישראל.

א) "יראה תתאה" – יראה תחתונה, והיא משמשת כהקדמה לקיום תורה ומצוות, הנקרא "חכמה", ועל כך נאמר "אם אין יראה אין חכמה". ב) "יראה עילאה" – יראה עליונה, יראה זו באה אחרי קיומן של תורה ומצוות, ועל כך נאמר "אם אין חכמה אין יראה" ואילו ו"יראה עילאה" הוא "ירא בשת" כו', – היראה העליונה היא יראה המבוססת על הבושה שלו מפני גדלות ה', ד'אית יראה ו'אית יראה' כו'. – יש יראה ויש יראה. כאמור ישנן שתי מדרגות ביראה, יראה המביאה לקיום תורה ומצוות, ויראה הנוצרת על ידי קיום תורה ומצוות. אַכְּל בְּלִי יִרְאָה כָּלֵל – אם אין אפילו "יראה תתאה" לֵא פְּרָחָא לְעִילָא – אין עבודתו בקיום תורה ומצוות, "פורחת" (עולה) למעלה, פֶּאֶהָבָה לְבִדְהָ, – אם הוא מקיים תורה ומצוות מתוך אהבת ה' בלבד, אין אהבה זו מעלה את התורה והמצוות למעלה בספירות העליונות, כְּמוֹ שְׁהַעוֹף אֵינּוּ יָכוֹל לְפָרֵחַ כְּנֵף אֶחָד⁶¹, דְּדָחִילוּ וּרְחִימוּ הֵן תְּרִין גְּרַפִּין – שכן, יראה ואהבה הן שתי כנפיים, [כְּמוֹ שְׁכַתּוּב ב'תִּקּוּנִים']. – ב"תיקוני זוהר" – ששתי הכנפיים ("גדפינ") של אהבה ויראה, מעלות את התורה והמצוות (הנעשות על ידן) לספירות העולמות העליונים, כפי שלמדנו בפרקים הקודמים. אך, כשחסרה ההתעוררות של יראת ה', והוא מקיים מצוות מתוך אהבה בלבד – הרי שקיימת כאן "כנף" אחת בלבד, וב"כנף" אחת אין ביכולת התורה והמצוות לעלות למעלה. וְכֵן יִרְאָה לְבִדְהָ – בלי אהבה, היא כְּנֵף אֶחָד, וְלֵא פְּרָחָא בְּהָ לְעִילָא, – העבודה מתוך יראה לבדה, אינה "פורחת" (עולה) למעלה, אֵף שְׁנִקְרְאָתָא "עֲבוּדַת עֶבֶד". – שכן, העבודה הרי נעשית מתוך יראה, כעבודת עבד לאדוני, אך, בכל זאת, אין די ב"עבודת עבד", וְצָרִיךְ לְהִיטֵב גַּם־כֵּן בְּחִינַת "בן", – עבודה מתוך אהבה, הנקראת בחינת "בן", שכן בן עושה למען אביו מתוך אהבה – לְעוֹרֵר הָאֲהָבָה הַטְּבֵעִית עַל־כַּל־פָּנִים – להקב"ה, הַמְסֻתֶּרֶת בְּלִבּוֹ, שְׂתֵּהָא בְּהַתְּגַלּוּת מוֹחוֹ

16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ומש"כ במדרש הובא בתוד"ה כנפי' (שבת מט, א) 'פורחת באחת' - הרי בשעת מעשה יש להם גם כנף שני, וכחסיוס 'ונינוחת באחת' - משא"כ בנידו"ד שאין לו אלא כנף אחד. ולגירסת ופירוש המת"כ (לט, ח) צ"ל פריחה במקצת - גם בכנף הב', לפי שא"א לפרוח באחד".

~ יום שלישי כ' ניסן ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 114, אך אמנם אמרו... עד עמ' נח, החסדים.

ושכינה, וזאת "בשם כל ישראל", כי כאמור, שכינה היא מקור כל נפשות ישראל. הגהה בהגהה שאנו עומדים ללמוד, מסביר רבנו הזקן, שנוסף על הדבקות באור אינסוף ברוך-הוא, שלימוד התורה וקיום המצוה יוצרים בנפשו ובמקור נפשות כל ישראל – "יחוד קודשא"

בריך-הוא ושכינתיה" – מביא הדבר גם ל"המתקת הדינים", שה"גבורות" הנפכות ל"חסדים", שיהיה חסד בלבד. דבר זה בא מהיחוד של המדות למעלה, שחסד וגבורה, שהן הפכיות ומנוגדות זו לזו, יהיו לענין אחד, על ידי המשכת אור שלמעלה משתי מדות אלו, עד ששתיהן בטלות לעומת אור זה, והניגוד שבין מדה אחת לחברתה – מתבטל ממילא. אור זה, המביא יחוד זה במדות,

הוא הרצון העליון הנמשך על ידי קיום תורה ומצוות – שכן, תורה ומצוות הן הרי רצונו של הקב"ה שלמעלה מעלה מהמדות חסד וגבורה – וכשרצון עליון זה, שהוא מקור החסדים, נמשך ומתגלה על ידי לימוד תורה וקיום מצוות, מתאחדות מדות אלו, ו"גבורה" נהפכת

ל"חסד". * (וגם על-ידי-זה – על ידי קיום תורה ומצוות, יתמתקו גם כן הגבורות בחסדים – התוקף של ה"גבורות" ימתק ממילא, בהתכללות – על ידי התכללות, המדות ויחודם, – שהמדות למעלה יתאחדו ויתכללו אחת בשניה, על-ידי גלוי רצון העליון פרוץ-הוא, המתגלה למעלה באתערותא דלתתא, – על ידי התעוררות מלמטה, הוא גלוי למטה בעסק התורה והמצוה – בעסק זה מתגלה הרצון העליון, שהן – התורה והמצוות, הן רצונו ותפריך; – ובשעה שיהודי, ממשיך ומגלה, על ידי עיסוקו בתורה

אך אמנם אמרו רבותינו זכרונם לברכה: "לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל", – ולכן, לא די כמה שהוא מתכוון בשעה שהוא לומד תורה ומקיים מצוה, לדבק את נפשו שלו בהקב"ה, אלא – לכן יתבונן בעבודתו, ליחד ולדבקה בו יתברך, מקור נפשו האלהית ומקור נפשות כל ישראל, שהוא –

מקור נפשו האלקית ונפשות כל ישראל, הוא רוח פיו ותפריך, הנקרא בשם "שכינה", על שם ששוכנת ומתלבשת תוך כל עלמין – בתוך כל העולמות, להתיימן ולקיימן, והיא – ה"שכינה", היא המשפעת בו – באדם הלומד תורה, כח הדבור הזה שמדבר בדברי פדברי תורה, או כח המעשה הזה לעשות מצוה זו.

– שהוא עוסק בהן כעת – הרי שעל-ידי לימוד התורה או קיום המצוה, יתכוון לדבק ולאחד באור אינסוף, את מקור כוח הדיבור או כוח המעשה, שהוא גם מקור נפשו האלקית ונפשות כל ישראל. ויחוד זה, – של מקור נפשות ישראל באור אינסוף הוא על-ידי

המשכת אור אינסוף פרוץ-הוא למטה, על-ידי עסק התורה והמצוות שהוא – אור אינסוף ברוך-הוא, מלבש בהן. – בתורה ובמצוות; ויתבונן להמשיך אורו ותפריך על מקור נפשו ונפשות כל ישראל ליחדו, – לאחד את מקור נפשו ונפשות כל ישראל באורו יתברך, וכמו שיתבאר לקמן פרוש יחוד זה באריכות, עין שם. והו' פרוש "לשם יחוד קדשא בריך-הוא ושכינתה, בשם כל ישראל". – שאומרים לפני קיומן של מצוות, שעל ידי קיום מצוות, יהיה יחוד קודשא-בריך-הוא (הקב"ה), מקור התורה והמצוות,

ואף שלהיות כוונה זו אמיתית בלבו שיהיה לכו חפץ באמת יחוד העליון הזה צריך להיות בלבו אהבה רבה לה' לברו לעשות נחת רוח לפניו לבד ולא לרוות נפשו הצמאה לה' אלא כברא דאשתדל בתר אבוי ואמי' דרחים לון יתיר מגרמיה ונפשיה כו' [כמ"ש לעיל בשם רעיא מהימנא]. מ"מ

ליקוטי אמרים

אך אמנם

אמרו רז"ל לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל לכן יתכוין ליחד ולדבקה בו ית' מקור נפשו האלהית ומקור נפשות כל ישראל שהוא רוח פיו ית' הנק' בשם שכינה על שם ששוכנת ומתלבשת תוך כל עלמין להחיותו ולקיימן והיא המשפעת בו כח הדבור הזה שמדבר בדברי תורה או כח המעשה הזה לעשות מצוה זו ויחוד זה הוא ע"י המשכת אור א"ס כ"ה למטה ע"י עסק התורה והמצוות שהוא מלוכש בהן ויתכוין להמשיך אורו ית' על מקור נפשו ונפשות כל ישראל לייחדו וכמ"ש לקמן פי' יחוד זה באריכות ע"ש. וזהו פי' לשם יחוד קב"ה ושכינתיה בשם כל ישראל*

הגהה

(וגם על ידי זה יתמתקו גם כן הגבורות בחסדים ממילא בהתכללות המדות ויחודם על ידי גלוי רצון העליון כ"ה המתגלה למעלה באתערותא דלתתא הוא גלוי למטה בעסק התורה והמצוה שהן רצונו ית' וכמ"ש באדרא רבא ובמשנת חסדים מסכת א"א פ"ד שתר"ג מצות התורה נמשכות מהוורתא דא"א שהוא רצון העליון מקור החסדים):

לו אהבה להקב"ה – הוא רוצה להיות דבוק בו, וממילא – כוונה זו היא בוודאי אמיתית. ואילו, כדי לרצות שעל-ידי התורה והמצוות שלו יהיה יחוד מקור כל נפשות ישראל באור אין-סוף – "יחוד קודשא-בריך-הוא ושכינתיה" – יש להזדקק כבר לאהבה גדולה ומיוחדת להקב"ה: לרצות גם לגרום נחת רוח להקב"ה, אי לכך, יתכן שכוונה זו לא תהיה בו כל כולה אמיתית – ובעבודת ה' יש להיזהר מדבר שאינו כולו אמת, כיצד, איפוא, אומרים שעל כל יהודי לכוון כוונה זו? – מסביר רבנו הזקן להלן, שגם אם אין כוונה זו אצלו כולה אמת, אבל מכיון שיש בה קצת מן האמת – שהרי כל יהודי רוצה לקיים את רצונו של הקב"ה (וענין זה, שיהיה יחוד קודשא-בריך-הוא ושכינתיה, הוא הרי רצונו האמיתי של הקב"ה), לכן, בל ימנע עצמו מלכוון כוונה זו, כי אין בכך משום רמיה עצמית, שהרי, מצד הנשמה גם כוונה זו היא אמיתית כולה.

ליקוטי אמרים

הגהה

(וגם על ידי זה יתמתקו גם כן הנבורות בחסדים ממילא בהתכללות המדות ויהודם על ידי גילוי רצון העליון ב"ה המתגלה למעלה באתערותא דלתתא הוא גילוי למטה בעסק התורה והמצוה שהן רצונו ית' וכמ"ש באורא רבא ובמשנת חסידים מסכת א"א פ"ד שתר"ג מצות התורה נמשכות מחוורתא דא"א שהוא רצון העליון מקור החסדים):

ובמצוות, את הרצון העליון למטה – מתגלה גם למעלה במדות העליונות, הרצון העליון, וזה מביא את ההתכללות וה"יחוד" במדות, שה"גבורות" נמתקות ונהפכות ל"חסדים". וּכְמֹו שְׁפָתַיב בְּאַדְרָא רַבָּא וּבְמִשְׁנַת חֲסִידִים מְסַכַּת אַרְיֵךְ אַנְפִין פֶּרַק ה, שְׁתַּרְי"ג מְצוֹת הַתּוֹרָה נִמְשָׁכוֹת מִ"חֲוֵרְתָא" דְ"אַרְיֵךְ אַנְפִין", שְׁהוּא רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן, מְקוֹר הַחֲסִידִים: – אלו הן לשונות של "קבלה", ותוכנן הוא כאמור, שעל ידי לימוד תורה וקיום מצוות, נמשך חסד וטוב בעולם.

למדנו, שבשעה שיהודי לומד תורה או מקיים מצוה, לא די שיכוון לדבק על-ידי-זה את נפשו בלבד עם הקב"ה, אלא, עליו גם

לכוון לדבק ולאחד על-ידי-זה את מקור נפשות כל ישראל באור אין-סוף ברוך-הוא. אך, יש הבדל בין שני סוגי הכוונה: רצונו וכוונתו של יהודי לדבק את נפשו בהקב"ה – באים מהאהבה שישנה בכל אחד מישראל להקב"ה (שכן, מתוך שיש

~ יום רביעי כ"א ניסן ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 114, ואף שלחיות כוונה... עד עמ' נה, באריכות.

בהקב"ה, והרי אין בכך משום ענין שטוב לו עצמו, שמספיקה לשם כך אהבה להקב"ה שמורגש בה מה שטוב לעצמו – אלא, לשם כך, נדרשת אהבה כזו שהיא כל כולה רק להקב"ה בלבד – לְעֵשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו לְבַד, וְלֹא לְרוּוֹת –

צמאון, נְפִשׁוֹ – הנפש שלו, הַצְּמֵאָה לַה', אֱלֵא כְבָרָא דְאַשְׁתַּדַּל פְּתַר אַבּוּי וְאַמִּיָּה – כבן המסור ונמשך אחרי אביו ואמו, דְרַחֲמִים לֹון יְתִיר מְגַרְמִיָּה וְנִפְשִׁית כּו' – שהוא אוהב אותם יותר מאשר גופו ונפשו, [כְּמוֹ שְׁנַתְבָּאָר לְעִיל – בפרק י', בְּשֵׁם רְעִיָא מְהִימְנָא], – שכן היתה אהבתו של משה רבנו, שמסר את נפשו לשם

ליקוטי אמרים

הגהה

(וגם על ידי זה יתמתקו גם כן הנבורות בחסדים ממילא בהתכללות המדות ויהודם על ידי גילוי רצון העליון ב"ה המתגלה למעלה באתערותא דלתתא הוא גילוי למטה בעסק התורה והמצוה שהן רצונו ית' וכמ"ש באורא רבא ובמשנת חסידים מסכת א"א פ"ד שתר"ג מצות התורה נמשכות מחוורתא דא"א שהוא רצון העליון מקור החסדים):

וְאֵף שְׁלֵחוֹת כּוֹנֵה זו אִמְתִּית בְּלָבוּ, שִׁיחִיָּה לְבוּ חֲפִץ בְּאִמְתִּית יְחוּד הָעֲלִיּוֹן הַזֶּה, – של מקור כל נפשות ישראל באור אין-סוף ברוך-הוא, צְרִיף לְחִיּוֹת בְּלָבוּ אֶהְבֶּה רַבָּה לַה' לְבַדוֹ, – שכן, כל אהבה "חוזרת אל האוהב", כלומר:

ואף שלחיות כוונה זו אמיתית בלבו שיהיה לבו חפץ באמת יחוד העליון הזה צריך להיות בלבו אהבה רבה לה' לברו לעשות נחת רוח לפניו לבד ולא לרוות נפשו הצמאה לה' אלא כברא דאשתדל בתר אבוי ואמי' דרחים לון יתיר מגרמיה ונפשיה כו' [כמ"ש לעיל בשם רעיא מהימנא]. מ"מ

הוא אוהב דבר-מה מפני שזה טוב לו, (והיינו שבעצם הוא אוהב את עצמו – את מה שטוב לעצמו); על-דרך-זה גם באהבתו של יהודי להקב"ה ורצונו להיות דבוק בו על ידי קיום תורה ומצוות – הרי גם זה נובע ממה שהוא רוצה את הטוב שלו, מה שטוב לנפש שלו. אך כדי לרצות שמקור נפשות כל ישראל יהיה דבוק

שנתבאר לעיל, - שעל-ידי-זה נעשה היחוד ב"עולם האצילות", פי על-ידי-זה מתיחדים גם-כן מקור התורה והמצוות, שהוא תקדוש-ברוך-הוא, עם מקור נפשו האלהית, הנקרא בשם "שכינה", - על ידי יחוד הנפש עם אור ה' שבתורה ומצוות,

מתהווה היחוד של מקור הנפש - "שכינה", עם מקור התורה והמצוות - "קודשא בריך הוא", שהן ביחס לאורות העליונים הכלליים:

בחינת "ממלא כל עולמין" ובחינת "סוכב כל עולמין", כמו שנתבאר במקום אחר באריכות. - אך, כל האמור הוא ביחס לכך שיהודי צריך לכוון לפעול יחודו של מקור נפשות כל ישראל במקור

התורה והמצוות, ולמרות שאין הוא נמצא במדריגה עילאית זו של אהבת ה' היוצרת ומעוררת בנפש שאיפה ל"יחוד" כזה - בכל זאת, יש קצת מן האמת בכך בכל אחד מישראל, שהרי כל יהודי רוצה למלא את רצון הקב"ה. ואילו, הרצון בכל אחד מישראל לאחד את הנפש שלו באור ה' - הוא, כפי שיסוכם להלן, רצון אמיתי, שהוא כולו אמת לאמיתו, ובא מהאהבה המסותרת שבכל אחד מישראל להקב"ה.

יחוד קודשא-ברוך-הוא ושכינתיה, כבן המוסר את נפשו עבור אביו ואמו - כיצד, אפוא, אנו אומרים שעל כל אחד מישראל לכוון את הכוונה האמורה, בשעה שכדי שתהא זו כוונה אמיתית, נדרשת לכך מדריגה נעלה ביותר של אהבה?

מכל-מקום יש לכל אדם להרגיל עצמו בכונה זו, פי אף שאינה באמת לאמתו לגמרי בלבד שיהפין בזה בכל לבו, - שכאמור, נדרשת לכך מדריגה נעלה ביותר של אהבה, מכל-מקום מעט מועד - במדה מועטה לפחות, הפין לבו בזה באמת, מפני אהבה הטבעית שבלב כל ישראל - ואהבה טבעית זו מניעה אותו לעשות כל מה שהוא רצון

ליקוטי אמרים

יש לכל אדם להרגיל עצמו בכוונה זו כי אף שאינה באמת לאמיתו לגמרי בלבד שיהפין בזה בכל לבו מ"מ מעט מועד הפין לבו בזה באמת מפני אהבה הטבעית שבלב כל ישראל לעשות כל מה שהוא רצון העליון ב"ה ויחוד זה הוא רצונו האמיתי והיינו יחוד העליון שבאצילות הנעשה באתערותא דלתתא ע"י יחוד נפש האלהית והתכללותה באור ה' המלוכב בתורה ומצוות שעוסקת בהן והיו לאחד' ממש כמש"ל כי עי"ז מתיחדים ג"כ מקור התורה והמצוות שהוא הקב"ה עם מקור נפשו האלהית הנקרא בשם שכינה שהן בחי' ממלא כל עולמין ובחי' סוכב כל עולמין כמ"ש במ"א באריכות.

העליון ברוך-הוא, ויחוד זה - של מקור נפשות כל ישראל באור אין-סוף ברוך-הוא, הוא - הרי, רצונו האמתי, - של הקב"ה, והיינו יחוד העליון שבאצילות, הנעשה באתערותא דלתתא, - על ידי התעוררות מלמטה, על-ידי יחוד נפש האלהית והתכללותה באור ה' המלוכב בתורה ומצוות שעוסקת בהן, והיו - הנפש האלקית ואור ה', לאחדים ממש, - מאוחדים כדבר אחד ממש, כמו

~ יום חמישי כ"ב ניסן ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נח, אבל יחוד נפשו... עד עמ' 116, אתה וכה"ג.

מעוררת ויוצרת את הרצון להתאחד עם הקב"ה ושלא להיות בשום אופן נפרד ונבדל מאחדות ה', גם אם זה קשור במסירת נפש ממש, ולמשל: כשכופים עליו לעבוד חלילה עבודה-זרה, או אפילו רק להשתחוות בצורה חיצונית בלבד לעבודה-זרה - ימסור את נפשו שלא לעשות זאת, כדי שלא להיות נכרת מאחדות ה'.

ועסק התורה ומצוות והתפלה, הוא גם-כן ענין - של, מסירת נפש ממש, כמו בצאתה - של הנשמה, מן הגוף במלאות - לה, שבעים שנה, שאינה

אבל יחוד נפשו והתכללותה באור ה' - שהנפש שלו תהיה מאוחדת וכלולה לגמרי באור ה', להיות - הנפש ואור ה', לאחדים, בזה הפין כל אדם מישראל באמת לאמתו לגמרי בכל לב ובכל נפש - וזה בא, מאהבה הטבעית

המסותרת בלב כל ישראל, לדבקה בה, ולא לפרד ולהיות נכרת ונבדל חסד ושלום מיחודו ואהדתו ותברך בשום אופן, אפלו במסירת נפש ממש. - האהבה המסותרת שבלב כל אחד מישראל להקב"ה,

ליקוטי אמרים

אבל יחוד נפשו והתכללותה באור ה' להיות לאחדים בזה הפין כל אדם מישראל באמת לאמיתו לגמרי בכל לב ובכל נפש מאהבה הטבעית המסותרת בלב כל ישראל לדבקה בה' ולא ליפרד ולהיות נכרת ונבדל ח"ו מיחודו ואהדתו ית' בשום אופן אפי' במסירת נפש ממש ועסק התורה ומצוות והתפלה הוא ג"כ ענין מסירת נפש ממש כמו בצאתה מן הגוף

התורה והתפילה, אין הוא מרגיש בתענוג הגדול שיש לנשמה ב"גן עדן". ברם, בעצם הענין שני הזמנים שווים. וזהו שתקנו – אנשי כנסת הגדולה, לומר בתחלת פרכות השחר קדם התפלה: "אלהי, נשמה וכו' ואתה נפתחה בו' ואתה עתיד לטלה ממני בו',

בלומר – יהודי אומר: מאחר שאתה – הקב"ה נפתחה בי ואתה עתיד לטלה ממני, לכן מעתה אני מוכרה ומחזירה לך ליחודה באחיותי, וכמו שכתוב: "אליך, ה', נפשי אשא", – שהנפש תתאחד עם הקב"ה; והינו על ידי התקשרות מחשבתני במחשבתך – במחשבתו של הקב"ה, ודבורי בדבורך, באותיות התורה והתפלה, –

שיהודי חושב ומדבר בהן, מתאחדים ומתקשרים מחשבתו ודיבורו במחשבתו ודיבורו של הקב"ה, ובפרט באמירה לה' לנכת, כמו "ברוך אתה, וכהאי גוונא. – וכדומה, שפונים אל הקב"ה בברכה זו, באופן בלתי אמצעי, בלשון נוכח,

מהרהרת – אז, פצרכי הנות, אלא מחשבתה מיוחדת ומלבשת באותיות התורה והתפלה, שתן דבר ה' ומחשבתו יתברך, והיו – הנפש ואותיות התורה והתפילה, שהן דיבורו ומחשבתו של הקב"ה, לאחדים ממש, שיהו כל

עסק הנשמות בגזען, בדאיתא – כמו שכתוב, בנמרא וכו', – שכל עיסוקה של הנשמה ב"גן עדן" הוא באותיות התורה והתפילה בלבד – כך הדבר גם כעת, בשעה שהוא לומד תורה ועוסק בעבודת התפילה, הרי זה גם כן מסירות נפש: הנשמה משתחררת מכל צרכי הגוף, ונתונה כל כולה באותיות התורה והתפילה, כך שגם דבר זה הוא ענין של מסירות נפש ממש, הבא מהאבה המסותרת שבכל אחד מישראל. אלא – ההבדל הוא, ששם – בשעה שהנשמות נמצאות כבר ב"גן עדן" ומתעסקות שם באותיות התורה והתפילה, הן מתענגים בהשגתם והתפללותם באור ה'. – ואילו כאן למטה בעולם הזה, כשיהודי נתון כולו באותיות

ליקוטי אמרים

במלאת שבעים שנה שאינה מהרהרת בצרכי הגוף אלא מחשבתה מיוחדת ומלובשת באותיות התורה והתפלה שהן דבר ה' ומחשבתו ית' והיו לאחדים ממש שזהו כל עסק הנשמות בנ"ע כדאיתא בנמרא וכו' אלא ששם מתענגים בהשגתם והתכללותם באור ה' וזהו שתקנו בתחלת ברכות השחר קודם התפלה אלהי נשמה וכו' ואתה נפתחה בו' ואתה עתיד ליטלה ממני כו' כלומר מאחר שאתה נפתחה בי ואתה עתיד ליטלה ממני לכן מעתה אני מוסרה ומחזירה לך ליחודה באחיותי וכמ"ש אליך ה' נפשי אשא והיינו על ידי התקשרות מחשבתני במחשבתך ודיבורי בדיבורך באותיות התורה והתפלה ובפרט באמירה לה' לנכת כמו ברוך אתה וכו' ג

~ יום שישי כ"ג ניסן ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 116, והנה בהכנה זו... עד עמ' נט, כנ"ל.

גם שיעור זה מתוך ההכנה והכוונה למסור את נפשו בכך להקב"ה, וכן באמצע היום, קדם שיתחיל ללמוד, צריכה – נדרשת, הכנה זו לפחות, בגזען שעקר ההכנה – והכוונה, "לשמה" לעבב – באופן הכרחי, ואי אפשר בלעדי זאת, הוא בתחלת

הלימוד ב'בינונים', – שבתחילת הלימוד יכוון שלימודו יהיה "לשמה", וכמו בגזען וספרותי, שצריכים – לכתוב אותם, "לשמה" – הרי זה, לעבב, – שבאם לא נכתבו בכוונה "לשמה" –

והנה, בהכנה זו של מסירת נפשו לה', – שהוא מוכן, שתורתו ותפילתו תהיינה באופן של מסירת נפשו להקב"ה, כמו בשעה שיהודי נפרד מגופו, יתחיל – לומר, פרכות השחר, "ברוך אתה בו'". – ברכות השחר הן ראשיתה של

עבודת התפילה, וכן בהכנה זו יתחיל ללמוד שיעור קבוע מיד אחר התפלה. – שכן, הרי צריך להיות "מבית הכנסת לבית המדרש", שמיד אחרי התפילה, עליו ללמוד שיעור בתורה – יתחיל ללמוד

ליקוטי אמרים

והנה בהכנה זו של מסירת נפשו לה' יתחיל ברכות השחר ברוך אתה כו' וכן בהכנה זו יתחיל ללמוד שיעור קבוע מיד אחר התפלה וכן באמצע היום קודם שיתחיל ללמוד צריכה הכנה זו לפחות כנודע שעיקר ההכנה לשמה לעבב הוא בתחיל הלימוד בבינונים וכמו בגזען וס"ת שצריכים לשמה

לְהַעֲלוֹת נִיצוּץ אֱלֹהִים שְׁבִתוּכָה – שבתוך הנפש, לְמִקְוֵהוּ – תְּהֵא רַק פְּדֵי לְעִשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְפַּדֶּה, – והנחת-רוח היא: כְּמִשְׁלַח שְׂמַחַת הַמֶּלֶךְ כְּבֹא אֵלָיו בְּנוֹ יְחִידוֹ, כְּצֵאתוֹ מִן הַשְּׂבִיחַ וּבֵית הָאֲסוּרִים, כְּנֹזֵךְ לְעֵיל.

– בפרק ל"א, שהשבת הנפש למקורה, על ידי לימוד תורה ועבודת התפילה, היא כמשל בן מלך המשתחרר מבית הכלא ושב אל אביו המלך – דבר המביא לשמחה גדולה ביותר. שכן, מבחינת הנפש האלקית, יהודי הוא בן מלך – "בנים אתם לה' אלקיכם" – ובהיותה בגוף ובנפש הבהמית, שבויה הנפש האלקית בכלא; וכשהנפש האלקית שבה למקורה, להקב"ה, על ידי תורה ותפילה, הרי זה שובו של בן המלך (מהכלא) אל אביו המלך, דבר הגורם למלך שמחה עצומה.

ואכן, זו צריכה להיות כוונתו בשעת לימודו ותפילתו – לגרום בכך שמחה ונחת רוח להקב"ה. אך, הרי למדנו, שכדי שהעבודה תהיה מתוך רצון אמיתי להביא נחת רוח להקב"ה בלבד – כמו לרצות את היחוד של קודשא-בריך-הוא ושכינתיה – על האדם להיות במדריגה גבוהה מאד של אהבת ה', מדריגה שרק צדיקים עומדים בה. כיצד, איפוא, שייך דבר זה לכל אחד מישראל, גם כשאינו בדרגה של צדיקים? – מסביר רבנו הזקן: כשהנחת-רוח מבוססת על שובה של הנפש שלו למקורה (ולא כפי שלמדנו לעיל, כשהכוונה היא לאחד את המקור של נפשות כל ישראל) לא נדרשת לשם כך אהבה גדולה כל כך, אלא די באהבה מסותרת שבכל אחד מישראל כדי לרצות לגרום להקב"ה נחת רוח כזו. ובלשון ה"תניא": וְהֵנָּה, כְּנֹזֵךְ זֶה – לגרום להקב"ה נחת רוח על ידי השבת הנפש שלו למקורה, היא אֲמִיתִית כְּאֲמֵת לְאֲמִתּוֹ לְגַמְרִי, כְּבָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, כְּבָל עֵת וְכְבָל שְׁעָה, – והיא באה מֵאֲהָבָה חֻבְבֵּעִית שֶׁהִיא יְרוּשָׁה לְנוֹ מֵאֲבוֹתֵינוּ. – שלא כמו שהדבר הוא כשרוצים לגרום נחת רוח להקב"ה על ידי יחוד

הם לא כשרים, אך יחד עם זה – וְדִי שִׂיאֵמֵר – הכותב, בְּתַחֲלַת הַתְּכִיבָה "הַרִינִי בּוֹתֵב לְשֵׁם קְדוּשַׁת סִפְרֵי תוֹרָה", – בתחילת כתיבת ספר תורה, או – לומר בתחילת כתיבת גט, "לְשִׁמּוֹ" – של איש זה, וְ"לְשִׁמָּה" – של אשה

זו כו'. – כך גם די ל"בינוני" לכוון, בתחילת לימודו, שהלימוד יהיה במסירה ונתינה האמורות לעיל. וְכְשִׁלּוּמֵד שְׁעוֹת הַרְבֵּה רְצוּפוֹת – יש לו לְהַתְּבוֹנֵן בְּהִכָּנָה זו הַנּוֹבֵרֵת לְעֵיל, כְּכָל שְׁעָה וְשְׁעָה עַל-כָּל-פְּנִים, – כלומר, מדי שעה עליו להתבונן שוב באמור, כִּי כְּכָל שְׁעָה וְשְׁעָה הִיא הַמְּשֻׁכָּה אַחֲרַי מְעוֹלְמוֹת עֲלִיוֹנִים לְהַחִיּוֹת הַתְּחִתּוֹנִים, וְהַמְּשַׁכֵּת הַחִיּוֹת – שנמשכה מהעולמות העליונים, שְׂבִשְׂעָה שְׂלִפְנֵיהֶ, חוֹזֵרֵת לְמִקְוֵהָ [בְּסוּד

"רְצוּא וְשׁוֹב" שְׂבִשְׂפֵר יִצְרֵה], – שהחיות האלקית המחיה את העולם, היא באופן של "רצוא ושוב", היא נמשכת בעולם וחוזרת למקורה בעולמות העליונים, ומדי שעה בשעה שבה למקורה החיות של השעה הקודמת, והיא שבה, עִם כָּל הַתּוֹרָה וּמְעֻשִׂים טוֹבִים שֶׁל – הנבראים הַתְּחִתּוֹנִים, – שלמדו וקיימו באותה שעה; כִּי כְּכָל שְׁעָה שׁוֹלֵט צְרוּף אֶחָד מִי"ב צְרוּפֵי שֵׁם הַיְיִוָּה בְּרוּךְ-הוּא כִּי"ב שְׁעוֹת הַיּוֹם, וְצְרוּפֵי שֵׁם אֲדֹנָי בְּלִילָה, כְּנֹדָע. – שבשעות היום שולטים בעולם צירופי שם הוי"ו¹⁹, ובלילה – צירופי שם אדני". ומכיוון שבכל שעה מאירה חיות אחרת – יש גם לחדש בכל שעה לפחות, את ההכנה והכוונה של "לשמה". להלן, מסביר רבנו הזקן, שעל אף שלימוד התורה, קיום המצוות ועבודת התפילה נעשים אצלו מתוך מסירות נפש, בהשתחררו מכל עניני הגוף והיותו מסור ונתון כל כולו בעבודה זו – תהיה כוונתו במסירות נפש זו (לא לשם החזרת הנפש למקורה, אלא) לגרום נחת רוח להקב"ה. וְהֵנָּה, כְּכָל כְּנֹזֵךְ בְּמִסִּירַת נֶפְשׁוֹ לַה' עַל-יְדֵי הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה,

19. הערת כ"ק אדמור"ר שליט"א: "כן לכאורה אפ"ל. אבל אינו דהא באדני"ש כ"ד צירופים (נוסף ע"ז ששני ההי"ן דהוי"ו אינן שווין ברוחניותם - שזה נוגע כאן). ולכן נ"ל הפי' - שלא ברור כלל שכל הצירופים מאירים כו', כ"א שמ"ב צירופי כו' מאיר אחד בכל שעה, ועד"ז באד' - וישנם צירופים שלהם - שלא שייכים בכלל לענין השעות. - עד"ז נמצא בתפירות תש"י שהם 12 וכוונתם ל"ב צירופי אד' (משנת חסידים מס' תיקון תפלין פ"ג) המפורשים שם ואין שייכות לשאר הי"ב. ובע"ח ש' השמות פ"ה ד' י"ב צירופים ראשונים דאד' הם כו"א וי"ב צירופים אחרונים במל".

בגדלות ה', וְכֵלֵי הָאֵי וְאוֹלֵי וְכוּ', – ועל ידי כל זאת אולי יגיע גם ליראה ואהבה שכליות, בְּנִזְכָּר לְעֵיל: – שלמרות ששורת בקרבו אהבה מסותרת שבכוחה להביאו ללימוד תורה ולעבודת התפילה באופן של מסירות נפש – בכל זאת, עליו להשתדל להגיע ליראה ואהבה הבאות על ידי התעמקות בגדלות ה'.

מקור כל נפשות ישראל להקב"ה, שרצון זה, כאמור, אינו בכל ישראל, באמת לאמיתו, אלא ב"קצת" אמת. ואילו הרצון לגרום נחת רוח להקב"ה על ידי השבת הנפש שלו למקורה – הוא אכן באמת לאמיתו. רַק – אין להסתפק באהבה הטבעית, אלא שְׁצַרִיךְ לְקַבֵּעַ עֵתִים לְהִתְבּוֹנֵן בְּגִדְלַת ה', לְהַשִּׁיג דְחִילוֹ וּרְחִימוֹ שְׁכָלָיוּם, – יראה ואהבה שכליות

ליקוטי אמרים

שצריך לקבוע עתים להתבונן בגדולת ה' להשיג דחילו ורחימו שכליים וכו' וכו' כנ"ל:

~ שבת קודש כ"ד ניסן ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נט, פרק מב והנה... עד עמ' 118, ידע וגו'.

– יראה היא דבר קטן. דְלִכְאוּרָה אֵינוֹ מוֹבֵן הַתִּירוּן, – של הגמרא, שלגבי משה מהווה יראה דבר קטן, דְהָא "שְׂאֵל מַעֲמָךְ" כְּתִיב. – שהרי כתוב "שואל מעמך" – מכל אחד מישראל, ולגבי בני ישראל בכלל, אין ה"יראה" דבר קטן וקל כזה. במה, איפוא, מתרצת הגמרא את השאלה בקבעה שלגבי משה זה דבר קל? – בתשובה יסביר רבנו הזקן להלן, שבמלים "לגבי משה" אין הגמרא מתכוונת שלגבי משה בלבד יראה היא דבר קל, אלא, לגבי ה"משה" שבכל אחד מישראל – מה שמה רבנו נתן כוח

פְּרָק מַב. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, שלעבודת ה' יש צורך גם ביראה; והוסיף, שביכולת כל יהודי להגיע ליראה הנדרשת ממנו בעבודת ה', לשם קיומן של מצוות ה'עשה' ומצוות הלא-תעשה, וזאת, על ידי התבוננתו שהקב"ה "עומד" עליו ובוחר כליות ולב, אם עוברו כראוי. על ידי התבוננות זו, ימשיך, את ענין היראה, לכל-הפחות במוחו ובמחשבתו, וביראה זו יתאפשר לו ללמוד תורה ולקיים מצוות; יראה זו – אומר רבנו הזקן – נקראת בכלל "יראה תתאה", ומשמשת כהקדמה לתורה ולמצוות,

ליקוטי אמרים

פרק מב והנה כמ"ש לעיל בענין יראה תתאה יובן היטב מ"ש בגמ' על פסוק ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך אמו יראה מילתא זוטרתא היא אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא וכו' דלכאורה אינו מובן התירוץ דהא שואל מעמך כתיב. אלא הענין הוא כי כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה כי הוא משבעה רועים הממשיכים חיות ואלהות לכללו'

ודעת לכל אחד מישראל, שיוכל לקשר את דעתו באלקות – ולגבי בחינת "משה" זו, שבכל אחד מישראל, יראה היא אכן דבר קטן; שכן, כשיהודי משתמש בכוח זה של משה הנמצא בקרבו, כלומר, כשהוא מקשר את ה"דעת" שלו באלקות, מהווה אז "יראה", דבר קטן, ועל-ידי-זה קל להגיע ל"יראה". לכן אומרת הגמרא "לגבי משה", למרות שהפסוק אומר "שואל מעמך" – ממך, כי כאן מדובר אודות ה"משה" שישנו "עמך", בכל אחד מישראל. ובלשון התניא: אֵלֶּיךָ הֶעֱנִין הוּא, כִּי כָל נֶפֶשׁ וְנֶפֶשׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל, יֵשׁ בָּהּ מִבְּחִינַת מֹשֶׁה רַבְּנוֹ עֲלֵי-יְהוֹשֻׁעַ, כִּי הוּא – משה רבנו, מְשַׁבְּעָה רוּעִים: – שכל אחד מהם מפרנס את בני ישראל בחיות ואלקות מבחינתו הוא: אברהם – מבחינת חסד ואהבה שלו, וכך הלאה, הַמְּמַשְׁכֵּימִים חַיּוֹת וְאַלְהוּת לְכָל־לוֹת נְשָׁמוֹת

שכדי ללמוד תורה ולקיים מצוות באופן שנקרא "עבודה" – נחוצה יראה זו. וְהִנֵּה, כְּמָה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּעֵנֵן יִרְאָה תִתְאַה, – שהיא היראה הנדרשת לקיום תורה ומצוות, ואשר כל יהודי יכול להגיע אליה, על ידי התבוננתו איך הקב"ה "עומד" עליו וכו' – יוֹבֵן הַיֵּטֵב מַה שְׁכָתוֹב בְּגִמְרָא: עַל פְּסוּקֵי: "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מַה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׂאֵל מַעֲמָךְ כִּי אִם לִירְאָה אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ" – שואלת הגמרא: "אִפּוֹ יִרְאָה מִקְרָא זוֹמְרָתֵי הֵיאָ?" – וכי יראה היא דבר קטן? שהרי הפסוק אומר שזאת בלבד ("כי אם") דורש הקב"ה מכל אחד מישראל, כאילו הוא דבר קטן וקל. והגמרא עונה: אֵין, לְגַבֵּי מֹשֶׁה, מִלְּתָא זוֹמְרָתֵי הֵיאָ וְכוּ'. – הן! – לגבי משה (רבנו) נחשבת יראה זו לדבר קטן. משמעות הדברים בפשטות היא: פסוק זה הרי נאמר לבני ישראל על ידי משה רבנו, ולגבי משה

1. ברכות לג, ב. 2. דברים י, יב. 3. אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף, דוד.

ויודע על ידי כוח־ההבנה; "ידוע" – הדבר שהוא מבין ויודע; ואילו, הקב"ה "הוא המדע, הוא היודע והוא הידוע" הוא עצמו, הוא החכמה או הדעת, הוא עצמו, הוא מי שיודע, והוא עצמו, הוא מה שהוא יודע. כך – ה"דעת" שלמעלה, היא דבר אחד עם הקב"ה.

ובכחנית דעת זו, מושרשת נשמתו של משה רבנו. ועל ידי שיהודי מקבל את ענין הדעת מנשמת משה רבנו – "מונח" אצלו אלקות, שיהיה באפשרותו לדעת ולהרגיש אלקות. וכשיהודי משתמש בכוח הדעת, לדעת ולהרגיש אלקות – איך הקב"ה עומד עליו ומביט במעשיו וכו' – קל לו

לעורר בקרבו יראה מהקב"ה. ברם, עד כאן למדנו על מה שכל אחד מישראל מקבל ממשה רבנו, הרועה שמפרנס וממשיך בחינת הדעת בבני ישראל. להלן יוסבר, שיש "יתר על כן", ענין נעלה יותר במה שמקבלים ממשה רבנו, והוא – בחכמים ובמנהיגים שבכל דור, ישנם "ניצוצין" – ניצוצות – מנשמת משה רבנו ("ניצוצין" הוא הרי חלק מהשלהבת, לא הארה בלבד שאיננה חלק מהמאור. כך – שהניצוצות מנשמת משה רבנו שנמצאים בחכמי ומנהיגי הדור – הם חלק מנשמת משה רבנו) וענינם הוא ללמד את העם "דעת", שידעו גדולת ה', ושידיעה זו תביא אותם לעבוד את הקב"ה בלב שלם. ובלשון ה"תניא": **וְעוֹד זֹאת יִתֵּר עַל כֵּן, – יוֹתֵר מֵאִשֶׁר לִמְדוּ – יִשְׁנוּ בְּמֵה שֶׁמִּקְבָּלִים מִנְשַׁמַּת מֹשֶׁה רַבְּנוּ: בְּכָל דּוֹר וְדוֹר יוֹרְדִין נִיצוּצֵינּוּ מִנְשַׁמַּת מֹשֶׁה רַבְּנוּ עֲלֵי־הַשְּׁלֹם וּמִתְלַבְּשִׁין בְּגוֹף וְנִפְשׁ שֶׁל חַכְמֵי הַדּוֹר "עֵינֵי הָעֶדָה", – מְנַהֲיֵי הָעֶדָה. שֶׁלֶכֶן נִקְרָא חֶסֶם בַּגְּמָרָא בְּשֵׁם מֹשֶׁה: "מֹשֶׁה שִׁפִּיר קְאֻמְרָת",⁴ מִפְּנֵי שֶׁבַחְכֶּם וּבְגִדוֹל הַדּוֹר, מְלוּבֵשׁ נִיצוּץ מִנְשַׁמַּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבְּנוּ – וְלֹא רַק בְּנֶפֶשׁ הַחַכְמִים מִתְלַבְּשִׁים נִיצוּצוֹת מִמֶּשֶׁה רַבְּנוּ, אֲלָא גַם בְּגוֹפָם.⁵ וְלִכֵּן אוֹמְרִים חֲסִידִים שְׂאֵדָם אֵינוּ מְסוּגֵל לְדוֹת אֵת צְמֹאנוּ מִלְּהִסְתַּלֵּעַ עַל רַבִּי, כִּי גַם בְּגוֹפוֹ שֶׁל רַבִּי, מְלוּבֵשׁ נִיצוּץ מִמֶּשֶׁה רַבְּנוּ. הַתְּלַבְּשוֹת זֹו שֶׁל הַנִּיצוּצוֹת – מְבִיאָה אֵת "חַכְמֵי הַדּוֹר" וְ"עֵינֵי הָעֶדָה": לְלַמֵּד דַּעַת אֵת הָעָם, וְלִידַע גְּדוּלַת ה', וְלַעֲבֹדוֹ בְּלֵב וְנִפְשׁ, – "דַּעַת" זֹו וְיִדְעֵת גְּדוּלוֹת ה', מְבִיאִים אֵת הָאֵדָם, לְעַבֹּד אֵת הַקְּב"ה בְּמִלּוּא הַלֵּב וְהַנְּשֵׁמָה – כִּי הָעֶבְרֵתָה שֶׁבְּלֵב – אֲהַבַת ה' וְיִרְאַת ה' שְׁבִיהוּדֵי, הִיא לְפִי דַּעַתָּה, – בְּהִתְאֵם לְמַדַּת הַבְּנֵתוֹ וְיִדְעֵתוֹ אֵת גְּדוּלוֹת ה',**

יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֶכֶן – הֵם, נִקְרָאִים בְּשֵׁם "רוּעִים", – כְּמוֹ רוּעָה הַמְּפָרְנֵס אֵת צִאֲנוּ וּבִכְךָ מְכַנֵּס בֵּהֶם חַיּוֹת, כִּךְ מְפָרְנֵסִים שְׁבַעַת הַרוּעִים אֵת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּחַיּוֹת וְאַלְקוֹת. חֲסִידִים מְסַפְּרִים, שֶׁרַבְּנוּ הִזְקֵן הַתַּעֲכָב כִּאֵן שְׁבֻעוֹת רַבִּים וַחֲשַׁב אִם לְכַתּוּב "חַיּוֹת אֲלֻקוֹת" (בְּלִי ו' הַחִיבוֹר) – שֶׁהַרוּעִים מְמַשִּׁיכִים חַיּוֹת שֶׁל אֲלֻקוֹת, או "חַיּוֹת וְאַלְקוֹת" (עַם ו' הַחִיבוֹר), שֶׁהַרוּעִים מְמַשִּׁיכִים חַיּוֹת וְאַלְקוֹת, וְהַחֲלִיט לְכַתּוּב "חַיּוֹת וְאַלְקוֹת". "חַיּוֹת" – הֵינּוּ אֲהַבַת ה' וְיִרְאַת ה', כִּי הֵן מְכַנֵּסוֹת חַיּוֹת בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת, וְ"אַלְקוֹת" – עֲנִין הַבִּיטוּל, לְהִיּוֹת בְּטַל אֵל הַקְּב"ה. וְ"שְׁבַעַת הַרוּעִים" הֵם הֵם שְׁמַמְשִׁיכִים "חַיּוֹת וְאַלְקוֹת" לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וּמֹשֶׁה רַבְּנוּ עֲלֵי־הַשְּׁלֹם הוּא פְּלִלוֹת בְּלֵב, – מֹשֶׁה רַבְּנוּ כוֹלֵל אֵת כָּל הַרוּעִים, וְנִקְרָא "רַעֲיָא מְהִימְנָא", הַרוּעָה הַנְּאֻמָּה, דְּהֵינּוּ שְׁמַמְשִׁיךְ בְּחִינַת הַדַּעַת לְכָל־לִלּוֹת יִשְׂרָאֵל לִידַע – שֶׁתִּהְיֶה לָהֶם יְדִיעָה וְהַכְרָה, אֵת ה', – כְּלוּמֵר שֶׁהַאֲלֻקוֹת "תִּיקַלְט" בִּיהוּדֵי, שִׁירְגִישׁ אֲלֻקוֹת, כָּל אֶחָד כְּפִי הַשְּׁנֵת נִשְׁמָתוֹ, – עַד כְּמָה שֶׁשְׁכָּלוּ מִבֵּין וּמִשִּׁיג אֲלֻקוֹת – "יִיקְבְּעוּ" הַדְּבָרִים בְּקַרְבּוֹ וְיִרְגִישׁ אוֹתָם, וְשִׁרְשָׁה לְמַעְלָה, – וּלְפִי רוּם שׁוֹרֵשׁ נִשְׁמָתוֹ לְמַעְלָה; מִי שֶׁנִּשְׁמָתוֹ בָּאָה מִשׁוֹרֵשׁ עֲלִיּוֹן יוֹתֵר – "נִקְבַעַת" אֲצִלוֹ אֲלֻקוֹת בְּצוּרָה טוֹבָה יוֹתֵר, וְאֵילוֹ מִי שֶׁנִּשְׁמָתוֹ בָּאָה מִשׁוֹרֵשׁ נְמוּךְ יוֹתֵר – ה"קְבִיעָה" אֲצִלוֹ קִטְנָה יוֹתֵר, וְיִנְקַתָּה – וּלְפִי יִנְקַת נִשְׁמָתוֹ, מִשְׁרַשׁ נִשְׁמַת מֹשֶׁה רַבְּנוּ עֲלֵי־הַשְּׁלֹם, – אִם יִנְקַתוֹ מִשׁוֹרֵשׁ נִשְׁמַת מֹשֶׁה רַבְּנוּ, גְּדוּלָה אוֹ פְּחוּתָה יוֹתֵר, הַמְּשַׁרְשֵׁת – נִשְׁמַת מֹשֶׁה רַבְּנוּ, דַּעַת הָעֲלִיּוֹן שֶׁפְּעֻשָׁר סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת, הַמְּיַחֲדוֹת בְּמֵאֲצִילָן בְּרוּךְ־הוּא, – כְּמוֹ שְׂאוּמִרִים בִּיחַס ל"נְבֵרָא", שֶׁהַקְּב"ה הוּא ה"בוּרָא" שְׁבֵרָא אֵת ה"נְבֵרָא", כִּךְ אוֹמְרִים בִּיחַס ל"נְאֻצַּל" (עַל עֲנִין שֶׁמְ"עוֹלָם הַאֲצִילוֹת") שֶׁהַקְּב"ה הַאֲצִיל אוֹתוֹ, כְּלוּמֵר, גִּילָה וְהַפְּרִישׁ אוֹתוֹ. שֶׁכֵּן, "אֲצִילוֹת" פִּירוּשָׁה: הַאֲצִלָּה וְהַפְּרָשָׁה מֵאוֹר אֵינְ-סוּף בְּרוּךְ־הוּא, שְׁהוּא – הַקְּב"ה הַמְּאֻצֵּל, וְדַעַתוֹ אֶחָד, וְהוּא – הַקְּב"ה, הַמְּדַע כּו'. – הַיּוֹדֵעַ וְהַיּוֹדוּעַ – כְּפִי שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָק ב', שְׁשׁוּנָה הַדְּבַר בְּהַקְּב"ה מֵאִשֶׁר בְּבִנֵי אָדָם: ה"מְדַע", ה"יּוֹדֵעַ" וְה"יּוֹדוּעַ" בְּכֵן אָדָם, הֵם שְׁלֹשָׁה דְבָרִים נִפְרָדִים – "מְדַע" – כּוּח־הַהֲבָנָה הַמְּבִיא אוֹתוֹ לְהַבִּין אֵת הַדְּבַר; "יּוֹדֵעַ" – נִפְשׁ הָאָדָם הַמְּבִין

4. שבת קא, ב ועוד. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועוד יותר בזה - שמדייק הסדר 'בגוף ונפש' - שלא נאמר שהתלכשות בגוף היא לא באופן ישר, כ"א ע"י שמתלבשת מקודם בנפש החכמים, אלא - בלא ממוצע דנפשם, וע"ד דווגמת שהי' במשה, ניצוץ מרע"ה מלוכש ישר בגוף החכם [ובזה יומתק דקרי ל'י משה - גם מצד הגוף]."

אֵלָא הַעֲקָר הוּא לְהַעֲמִיק דַּעְתּוֹ – את ה"דעת" העצמית שלו, פְּעִינִים של גְּדֻלַּת ה', וְלִתְקַע מַחֲשַׁבְתּוֹ פְּעִינִים של גדלות ה' בְּחֻזֶּק וְאִמּוּן הַלֵּב וְהַמָּה, עַד שֶׁתֵּהָא מַחֲשַׁבְתּוֹ מְקַשְׂרַת בְּה' בְּקִשְׁר אִמּוּן וְחֻזֶּק, כְּמוֹ שֶׁהִיא – המחשבה,

מְקַשְׂרַת בְּדָבָר גִּשְׁמִי שְׂרוּאָה פְּעִינֵי בִשְׂר

וּמַעֲמִיק בּוֹ מַחֲשַׁבְתּוֹ, – כלומר מחשבתו תהיה קשורה בה' באותה מדה שהיא קשורה בחפץ גשמי אותו הוא רואה בעיניו, שאז הוא קשור חזק באותו דבר ואינו יכול להינתק ממנו – כך צריכה מחשבתו להיות קשורה באלקות, על ידי התעמקותו בענין של

גדולת ה'. כְּפִדְעָ שְׂדַעְתָּ הוּא לְשׁוֹן הַתְּקַשְׁרוֹת, כְּמוֹ – שכתוב⁸: "וְהָאֲדָם יָדַע וְגו'". – "ידע" (דעת), במובן של "התקשרות", כלומר: "דעת" משמעה, לדעת באופן של להיות מקושר; וגם בענין ה"דעת" באלקות, לא די בידיעת אלקות בלבד – אם כי גם בכך יש משום מצוה: לדעת גדלות הבורא – אלא נדרשת ההתקשרות באלקות, על ידי התעמקות ה"דעת" בעניני גדלות ה'.

כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "דַּע אֶת אֱלֹהֵי אָבִיךָ – ועל-ידי-זה, וְעַבְדְּהוּ בְּלֵב שְׁלֵם וְנַפְשׁ חַפְצָה", – כלומר: ה"עבדהו בלב שלם ונפש חפיצה" תלוי ב"דע את אלקי אביך", בידיעת והבנת גדלות ה', דבר זה לומדים בני ישראל מחכמי הדור,

ליקוטי אמרים

כמ"ש דַּע אֶת אֱלֹהֵי אָבִיךָ וְעַבְדְּהוּ בְּלֵב שְׁלֵם וְנַפְשׁ חַפְצָה ולעתיד הוא אומר ולא ילמדו איש את רעהו לאמר דַּעוּ אֶת ה' כִּי כֹלָם יִדְעוּ אוֹתִי וְגו' אֵךְ עֵיקַר הַדַּעְתָּ אֵינָה הַיְדִיעָה לְבַדָּה שִׁדְעוּ גְדוּלַת ה' מִפִּי סוֹפְרִים וּמִפִּי סַפְרִים אֵלָא הַעֲקָר הוּא לְהַעֲמִיק דַּעְתּוֹ בְּגְדוּלַת ה' וְלִתְקַע מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּה' בַּחֻזֶּק וְאִמּוּן הַלֵּב וְהַמָּוֶה עַד שֶׁתֵּהָא מַחֲשַׁבְתּוֹ מְקוּשְׂרַת בְּה' בְּקִשְׁר אִמּוּן וְחֻזֶּק כְּמוֹ שֶׁהִיא מְקוּשְׂרַת בְּדָבָר גִּשְׁמִי שְׂרוּאָה בְּעֵינֵי בִשְׂר וּמַעֲמִיק בּוֹ מַחֲשַׁבְתּוֹ כְּנוֹדַע שְׂדַעְתָּ הוּא לְשׁוֹן הַתְּקַשְׁרוֹת כְּמוֹ וְהָאֲדָם יָדַע וְגו'

בלב ובנשמה, באהבת ה' וביראת ה'. ענין זה מה שמקבלים ממשה רבנו על ידי חכמי הדור (הניצוצות ממשה רבנו) – הוא ענין פנימי, השפעה פנימית בעבודת ה'. אֵךְ עֵיקַר הַדַּעְתָּ – המביאה לעבוד את ה' "בלב שלם ונפש חפיצה", אֵינָה הַיְדִיעָה לְבַדָּה, שִׁדְעוּ גְדוּלַת ה' מִפִּי סוֹפְרִים וּמִפִּי סַפְרִים, – ממה שלומדים את עניני גדלות ה' מפי החכמים והמנהיגים, הנקראים "סופרים", וממה שלומדים בספרים,

6. דברי הימים א כח, ט. 7. ירמיה לא, לג. 8. ראה לעיל בפרק ג.

המשך ביאור למס' סוטה ליום שני עמ' ב

18 'העלמה' מְלַמֵּד, שֶׁהִלְכָה מֵרִים לְהַבִּיא לָהּ מִיְנִקַת בְּרִיּוֹת פְּעֻלָּהּ
19 – כְּנַעֲרָה שֶׁכָּל כּוֹחָה עֲלֶיהָ, וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר מָה
20 שְׁנֵאמַר 'הַעֲלֵמָה' הֵינּוּ שֶׁהֲעֲלִימָה אֶת דְּבָרֶיהָ – שֶׁלֹּא אִמְרָה שֶׁהִיא
21 אַחֲרֵיהּ וּמִבִּיאָה אֶת אִם הַיֶּלֶד.
22 "וְתֵאמַר לָהּ בַת פְּרַעֲהַ תִּילִיבִי אֶת הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהִינִקְהָ לִי וְאֵתָן אֶת
23 שְׂכָרָךְ, וְתִקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וְתִנְקֶהוּ", מִבִּאֲרַת הַגְּמָרָא, אָמַר רַבִּי
24 חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינְיָא, נֹרֶקָה בַּה רֹחַ נְבוּאָה וְהִיא מְתַנַּבְּאָה, וְאֵינָה
25 יוֹדַעַת מַה מְתַנַּבְּאָה, שֶׁלִּשׁוֹן 'הִילִיבִי' בְּנוֹטְרִיקוֹן, הֵינּוּ הָא – תִּינּוֹק
26 זֶה, שְׁלִיבִי – שֶׁלֶךְ הוּא, וְאֵכָן כִּךְ הַדְּבַר שֶׁהָרִי הִיא בְּנָה שֶׁל יוֹכֶבֶד.
27 הַיְנִיקִי אוֹתוֹ 'וְאֵנִי אֵתָן אֶת שְׂכָרָךְ', אָמַר רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינְיָא לֹא
28 דִּיּוֹן לְצַדִּיקִים שְׂמַחֲדִיּוֹן לָהֶן אֶת אֲבִידָתָן, אֵלָא שְׂנוֹתֵנּוּן לָהֶן
29 שְׂכָרָן עַל כֵּךְ.
30 נֵאמַר בַּפְּסוּק לְאַחַר קְרִיעַת יַם סוּף, "וְתִקַּח מֵרִים תְּנִיבָה אַחֲוֹת
31 אַחֲרָיִךְ אֶת הַתַּף וְגו'", שׂוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא, מִפְּנֵי מָה נֵאמַר אַחֲוֹת אַחֲרָיִךְ,
32 וְלֹא נֵאמַר אַחֲוֹת מִשָּׁה, וּמִשִּׁבָּה, אָמַר רַב עֲמֵרָם אָמַר רַב, וְאֵמְרִי
33 לָהּ אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב, מְלַמֵּד שֶׁהִיָּתָה מֵרִים מְתַנַּבְּאָה כֵּן,
34 עוֹד בְּטֵרֵם נֹלַד מִשָּׁה, כְּשֶׁהִיא רַק אַחֲוֹת אַחֲרָיִךְ וְלֹא אַחֲוֹת מִשָּׁה.

1 שֶׁל אַחֲרָיִךְ – הַחֹרֶדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי הֵינּוּ מֵא' נִיסָן עַד כ"א נִיסָן, וְאֵמְצָעֵי
2 שְׁלֵם – הַחֹרֶדֶשׁ הַשְּׁנַי הֵינּוּ כָל חֹרֶדֶשׁ אֲדָר ב'.
3 "וְתֵאמַר אַחֲוֹתָי אֵל בַּת פְּרַעֲהַ הָאֵלֶךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מִיְנִקַת מִן
4 הָעֵבְרִית וְתִינִיק לָךְ אֶת הַיֶּלֶד", שׂוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא, וְיֵאמֵר שְׁנֵא
5 מְעַבְרִיּוֹת – מִדּוּעַ אִמְרָה לָהּ שֶׁתִּבְיָא לָהּ מִיְנִקַת דּוֹקָא מִהַעֲבֵרִיּוֹת,
6 שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁלֹּא חַפְצָה בַת פְּרַעֲהַ שֶׁתִּינִיק מִן הַמְצִרִיּוֹת, וּמִשִּׁבָּה, מְלַמֵּד
7 שֶׁהַחֲזִירוּהוּ – תַּחֲלִילָה סוֹבְבֵהוּ לְמִשָּׁה עַל כָּל הַנְּשִׁים הַמְצִרִיּוֹת
8 כּוֹלֵן כְּדִי שִׁינִיקוּ אוֹתוֹ, וְלֹא יִנֵּק – לֹא הַסְכִּים לִינּוֹק, מִשּׁוּם שֶׁאָמַר
9 הַקֵּב"ה, וְכִי פֶה שֶׁעֲתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׂבִיבִת, וְיִנֵּק דְבָר טָמֵא –
10 מֵאִשָּׁה שֶׁאֵכֵלָה דְּבָרִים טָמֵאִים, וְהַיְנִיקוּ טוּעַם בַּחֲלָבָה אֶת הַדְּבָרִים
11 הַטָּמֵאִים. וְכִיּוֹן שֶׁלֹּא רִצָּה לִינּוֹק מִדּוֹן, אִמְרָה לָהּ מֵרִים, הָאֵלֶךְ וְאִקְרָא
12 לְאִשָּׁה מִן הָעֵבְרִיּוֹת שֶׁתִּינִיקוּהוּ. וְהֵינּוּ דְבַתִּיב "אֶת מִי יוֹרֶה דַּעָה
13 וְאֵת מִי יִבִּין שְׁמוּעָה גְּמוּלִי מַחֲלַב וְגו'", וּמִבִּאֲרַת הַגְּמָרָא, לְמִי יוֹרֶה
14 דַּעָה – לְמִי לִימַד הַקֵּב"ה תּוֹרָה, וְלְמִי הוּא יִבִּין שְׁמוּעָה, לְגְּמוּלִי –
15 לְמִי שֶׁהַבְדִּיל עֲצֻמוֹ וְגְּמוּל מַחֲלַב טָמֵא, וְלַעֲתִיקִי – לְמִי שֶׁהַעֲתִיק
16 עֲצֻמוֹ מִשְׂרִים טָמֵאִים.
17 "וְתֵאמַר לָהּ בַת פְּרַעֲהַ לְבִי וְגו'", אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר מִה שֶׁאִמַּר

לוח היום יום...

יום ראשון

יום ששי

יח ניסן, שלשה לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, ששי עם פירש"י.
תהלים: פתח.
תניא: והנה כל . . . וכו' כנ"ל.

במנחה אין אומרים הודו, אבל אומרים פתח אליהו.

שנת תר"ח אמר ה' צמח צדק" מאמר על הפסוק "אם כסף תלוה גו'", כסף הוא הנשמה, על שם שהיא תמיד בכסף [=בנגועים] ותשוקה לעלות למעלה, וכדכתיב "רוח האדם היא העולה למעלה", האדם הם נשמות ישראל, "אתם קרויים אדם", והנשמה נתונה בהלואה להאדם, וכתיב "מים יצרו גו'", דיש מספר קבוע כו', וחסר יומא חדא - חסר לבושא חדא [וכשחסר יום אחד - חסר לבוש אחד].

יום שני

שבת

יט ניסן, ארבעה לעומר

ה'תש"ג

גם בשמחה ובצחלה.
שלום עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא, ויתן לך - אומרים בלחש.
שיעורים. חומש: אחרי מות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: צ-צו.
תניא: פרק מב. והנה . . . 118 ידע וגו'.

פעם פרש אדני אבי מורי ורבי [הרשב"ב]: מזה בשתנה הלילה - גלות שנמשל ללילה - הנה - האחרון - מבבל הלילות - גליות שקדמוהו.

שבבל הלילות אין אנו מטבילין - לשון מרוק, נקיון וטהרה - אפילו פעם אחת - לא נגמר המרוק בהם, כי הרי היה אחריהם עוד גלות - הלילה הנה שתי פעמים - מרוק גוף וגלוי הנפש.

שבבל הלילות אנו אוכלין חמץ או מצה - הינו כי גם אחר הגלות, העבודה היא מצד נפש האלקית, מצה בטול, ומצד נפש הבהמית, חמץ ישות - הלילה הנה - אחר גלות האחרון - בלו מצה - שיצבר רוח הטמאה.

שבבל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות - כל המקנא פניו מוריקות, ובכל הגליות הרבה בחינות בקנאה: קנאת סופרים והדומה - הלילה הנה - אחר גלות האחרון - בלו מרור - קנאה היותר גדולה, על-דרך מאמר רז"ל כל צדיק נכוה מחפתו של חברו.

שבבל הלילות אנו אוכלין בין יושבין בין מסבין - כל הגלויים שעל-ידי הגליות - אוכלין - בחינת התענוג, ויש התפשטות התענוג ותענוג העצמי, ויש מי שמגיע בעבודתו להתפשטות התענוג ויש לתענוג העצמי - הלילה הנה - אחר גלות האחרון - בלנו מסבין - שכל ישראל יגיעו לבחינת תענוג העצמי.

יום שלישי

יום ראשון

כ ניסן, חמשה לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, פ' ראשונה עם פירש"י.
 תהלים: צדקג.
 תניא: וכן . . . 118 כמ"ש שם.

פעם נכנס כ"ק הר' חיים אברהם (בן רבינו הזקן) אל אדמו"ר האמצעי בחג הפסח לאמר גוט יום טוב. וסיפר אז - הרח"א - שרבינו הזקן אמר: פסח דארף איינער דעם אנדערען ניט מכבד זיין באכילה ושתי', אָבער נעמען אליין מעג מען.

תרגום

פּעם נכנס כ"ק הרב חיים אברהם (בן רבינו הזקן) אל אדמו"ר האמצעי בחג הפסח לאמר גוט יום טוב [=חג שמח]. וספר אז - הרב חיים אברהם - שרבינו הזקן אמר: בפסח אין לאַחד לכבד את זולתו באכילה ושתייה, אך לקחת לבד מתר.

יום רביעי

יום שני

כא ניסן, שביעי של פסח, ששה לעומר

ה'תש"ג

בַּעַת קְרִיאַת הַשִּׁירָה - עוֹמְדִים.
 שיעורים. חומש: אחרי מות, שני עם פירש"י.
 תהלים: קד-קה.
 תניא: והשנית . . . ס שומעת כו'.

אין ליובאוויטש פלעגט מען זיין אויף שש"פ - אויך שבועות און הושענא רבה. אז איך בין אלט געווען ניין יאהר האָב איך זיך שוין ניט געלייגט שלאָפען שש"פ - מ'דארף לערנען א גאנצע נאכט.

תרגום

בליובאוויטש היו נעורים בשביעי של פסח - גם בשבועות והושענא רבה. פשהייתי בן תשע שנים, כבר לא שכבתי לישן בשביעי של פסח - יש ללמוד לילה שלם.

יום חמישי

יום שלישי

כב ניסן, אחרון של פסח [בחול"ל], שבעה לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, שלישי עם פירש"י.
 תהלים: קר-קו.
 תניא: וגם . . . 120 כנ"ל פ"ב.
 ביום מנהדרים: לקדש, אחר-כך מתפללים תפלת המנוחה, ואחרי-יה סעדת יום-טוב.
 הבעש"ט היה אוכל ג' סעודות באחש"פ.

סעודת אחרון של פסח היתה נקראת - אצל הבעש"ט - משיח'ס סעודה. אחש"פ איז משיח'ס סעודה, ווייל אחש"פ איז מאיר גילוי הארת המשיח.

בשנת תרס"ו התחיל הסדר, אשר תלמידי תומכי תמימים יאכלו יחד בחה"פ בהיכל הלימוד והי' אז ש"י תלמידים וח"י שלחנות. סעודת אחש"פ אכל אאמו"ר ביחד עם התלמידים, וציווה לתת לכל תלמיד ד' כוסות. ואמר אז: דאָס איז סעודת משיח.

הבצל־שם־טוב הִיָּה אוֹכֵל ג' סְעוּדוֹת בְּאַחְרוֹן־שֶׁל־פֶּסַח.
 סְעוּדַת אַחְרוֹן־שֶׁל־פֶּסַח הִיָּתָה נִקְרָאת - אֶצֶל הַבְּעַל־שָׁם־טוֹב - "סְעוּדַת מְשִׁיחַ".
 "סְעוּדַת מְשִׁיחַ" הִיא בְּאַחְרוֹן־שֶׁל־פֶּסַח, כִּי בְּאַחְרוֹן־שֶׁל־פֶּסַח מֵאִיר גִּלּוּי הָאֶרֶת הַמְּשִׁיחַ.
 בְּשָׁנַת תַּרְס"ו הִתְחִיל הַסֹּדֵר, אֲשֶׁר תִּלְמִידֵי תוֹמְכֵי תַמִּימִים יֹאכְלוּ יַחַד בְּחַג הַפֶּסַח
 בְּהִיכַל הַלְמוּד'. וְהָיָה אֹז ש"י תִּלְמִידִים וְח"י שְׁלֹחַנֹת. סְעוּדַת אַחְרוֹן־שֶׁל־פֶּסַח אֶכֶל
 אֲדֹנָי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרְש"ב] בְּיַחַד עִם הַתִּלְמִידִים, וְצוּהָ לָתֵת לְכָל תִּלְמִיד ד' כּוֹסוֹת.
 וְאָמַר אֹז: זוֹהִי סְעוּדַת מְשִׁיחַ.

יום רביעי כג ניסן, אסרו חג [בחול"ל], שמונה לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, רביעי עם פירש"י.
 תהלים: קח־קִיב.
 תניא: והנה כל . . . סא לי"ח.

עס איז פאראן דער ענין וואָס אחש"פ איז דער גילוי פון משיח, וואָס איז שייך
 לכל ישראל. פסח איז דאָך דער מדלג און ליל שמורים, און בכלל הערט זיך
 חרות'דיק, און נאָכדעם פאלט מען אריין אין וועלט, איז דאָס איז דער גילוי פון
 משיח, דער תוקף וואָס עס גיט אז מ'זאָל קענען געהן אין וועלט.

תרגום

ישנו הענין שאַחרון של פסח הוא גילוי של משיח, ששייך לכל ישראל. פסח הוא
 הרי ה'מדלג' ו'ליל שמורים'. ובכלל, ההנהגה היא של בן חורין, ואחר מִפְּנֵי נופלים
 לעניני העולם - הרי זה הוא הגילוי של משיח, התקף הנמן כדי לאפשר ההליכה
 בעולם.

יום חמישי כד ניסן, תשעה לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, חמישי עם פירש"י.
 תהלים: קיג־קִיח.
 תניא: ועוד זאת . . . סא ידיו וכו'.

נוהגים שאין מברכים שהחינו בימי ספירת העומר.
 לא טוב האבען מיר אלע. שעיר לעזאזל איז געווען אן עבודה אין בית המקדש.
 ווי באַלד א נברא איז דאָ לא טוב, דארף מען עס אוועקשיקען אין ארץ גזרה.

תרגום

'לא טוב' יש לכִּנּוּ. שעיר לעזאזל הִיָּה עֲבוּדָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. מִכִּיּוֹן שׁ[ב]נְבִרָא
 ישנו 'לא טוב', יש לשלחו לארץ גזרה.

יום
שישי

שבת
קודש

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י"ח ניסן ~

האוהב והשונא שאינם כשרים לדון

– פסול מן התורה "ואפילו דיעבד אין דינו דין ככל שאר פסולים מדאורייתא, דאין לחלק בין לכתחילה לדיעבד", אבל אוהב סתם שאינו רעו כנפשו וכן מי שאינו שונא גמור – אף שאינם פסולים מן התורה, לכתחילה לא ידונו.

וגם ה'קריית ספר' (להמב"ט, סנהדרין פכ"ג) הוכיח שיש לחלק בין אוהב ושונא סתם לאוהב ושונא גמור:

בגמרא (סנהדרין ז, ב) למדו מהפסוק "לא תכירו פנים במשפט" – "לא תכירוהו", היינו, שאם בעל הדין אוהבך אל תזכהו משום כך, וכן למדו – "לא תנכרהו", היינו, אם בעל הדין שונאך לא תיעשה לו כנכרי ותחייבו, ומשמע שכשרים לדון. ואילו מהפסוק "והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו" למדו (שם כט, א) שאוהב ושונא פסולים לדון מן התורה. והחילוק הוא: אוהב גמור שאוהבו כנפשו ושונא גמור שלא דיבר עמו שלושה ימים מאיבה, פסולים מן התורה ואין דינם דין אף בדיעבד. אך אוהב ושונא סתם כשרים לדון מן התורה, ומדרבנן אסורים לדון לכתחילה, אבל בדיעבד דינם דין.

הלכות עדות פרק טז, הלכה ו: וַיֵּשׁ בְּשַׁר לְהַעֲדָה, וְאִינוּ בְּשַׁר לְדוֹן: הָאוֹהֵב, וְהַשּׁוֹנֵא...

וכן כתב הרמב"ם בהל' סנהדרין (פכ"ג ה"ו): "אסור לדיין לדון למי שהוא אוהבו אע"פ שאינו שושבינו ולא רעו אשר כנפשו, ולא למי ששונאהו אע"פ שאינו אויב לו ולא מבקש רעתו". ולדעת ה'בית יוסף' (ח"מ ס"ז ז"ס"י) הרמב"ם סובר שאיסור זה הוא לכתחילה, אבל בדיעבד אם דן את אוהבו או את שונאו – דינו דין.

אך ה'לחם משנה' (ד"ה האוהב) כתב שאף בדיעבד אין דינו דין, כי לעיל (פ"ג ה"ט"ו) כתב הרמב"ם "האוהב והשונא כשר לעדות אע"פ שהוא פסול לדיינות", ו'פסול' משמע אפילו בדיעבד. ועוד: חכמים שפסלו אוהב ושונא מלדון, למדו זאת מהפסוק "והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו" (סנהדרין כט, א), וכיון שהאיסור מן התורה – אפילו בדיעבד פסול.

והב"ח (ח"מ שם ס"ח) כתב לחלק (ע"פ הרא"ש והר"ף סנהדרין שם):

אוהב שהוא שושבינו (ידידו המשמחו בימי חופתו) או רעו כנפשו, וכן שונא שלא דיבר עמו שלושה ימים מחמת איבה

~ יום שני י"ט ניסן ~

עדים שהגיעו במהירות הבזק

בכל האזור אדם אחד נוסף הנושא שם זה, והלה שהה ביום כתיבת הגט במקום מרוחק שאין אפשרות בדרך הרגילה להגיע משם באותו יום למקום כתיבת הגט, ואעפ"כ אין לתת את הגט לזה הנמצא כאן, מחמת הספק שמא נכתב על ידי השני שהגיע לכאן באותו יום באמצעות גמל מהיר. ומדוע כאן אין חוששים לכך?

ויש שפירשו, כי לחומרא אכן יש לחשוש אף לאפשרות רחוקה כזו, ולכן מספק יש להחמיר ולא למסור את הגט, אך מכל-מקום אין לקבל את עדות העדים על סמך השערה רחוקה ולהרוג את הנידון. אמנם, מאחר ואין להוציא מכלל ספק כי הדבר אכן אירע, גם העדים עצמם אינם נהרגים כדין עדים זוממים שהרי יתכן כי הם דוברים אמת (תוספות שאנ"ג, מכות ה, א).

אך יש אומרים כי העדים נידונים כעדים זוממים

הלכות עדות פרק יט, הלכה א: וְכֵן אִם הָעֵדוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: 'בִּבְקֶר הָרָג זֶה אֶת חַנְּנִישׁ בִּירוּשָׁלַיִם, וְכֹאֵן שְׁנַיִם וְאָמְרוּ לָהֶם: 'כִּיֹּזֶה בְּעֶרְבֵי הַיָּיִתִים עָמְנוּ בְּלַד' – אִם יָבֹל אֶדְם לְהַלְךָ אֲפִלּוּ עַל חֶסֶם מִירוּשָׁלַיִם לְלֹד מִבְּקֶר עַד עֶרֶב, אֵינָם זוֹמְמִין; וְאִם אִינוּ יָבֹל לְהַגִּיעַ, הָרִי אֵלֶּי זוֹמְמִין. וְאִין אֹמְרִין: 'שָׂמָא פִר קָל בְּיוֹתֵר נִדְמֵן לָהֶם, וְקָפְלוּ אֶת הַדְּרָךְ'...

למרות האמינות הגבוהה הניתנת בדרך כלל לשני עדים, אין להצדיק את דבריהם על סמך אפשרות רחוקה ובלתי מצויה. ולכן אין להניח שהזדמן להם גמל (כר) מהיר ביותר שעל ידו גמאו את הדרך במהירות מירושלים ללוד, ומאחר ובדרך הרגילה אין אפשרות להגיע משם בזמן קצר כזה, הרי עדותם נפסלת.

והראשונים הקשו על כך מדברי הגמרא (יבמות קטו, א) לגבי גט שנמצא ומופיע בו שמו של אדם המוכר לנו, ומלבדו יש

גדולות' (ראה שו"ע אהע"ז סי' ד ס"ד) לגבי אשה שבעלה נמצא מעבר לים וילדה – שאין מחזיקים את הוולד כמזמר משום שיתכן שהבעל הגיע לכאן בסיוע כוח רוחני, ואע"פ שאצלנו מבואר שאין חוששים שהזדמן לעדים גמל מהיר, הרי זה דווקא כשאננם טוענים זאת, אך אם האשה טוענת שהגיע – טענתה מתקבלת (ראה שו"ת מהרא"ל צינן אהע"ז ס"ז).

ומתחייבים מיתה, שכן אם אכן הזדמן להם גמל מהיר שעל ידו הגיעו למקום האירוע, היה עליהם לטעון זאת, ומאחר שלא טענו, מוכח ששקר העידו (תוספות יבמות קטז א בשם רבינו מנחם). ולפי שיטה זו נמצא כי אם אכן יטענו בפירוש שהגיעו למקום באמצעות גמל מהיר – עדותם מתקבלת (מאירי מכות שם). ובכך יש לבאר את שיטתו המיוחדת של בעל 'הלכות

~ יום שלישי כ' ניסן ~

עדות שהוזמה מקצתה

והראב"ד השיג:

מאחר שיש הפסק של יותר מ'כדי דיבור' בין העדים שהוזמו לשאר העדים, ולכן נחשבות לשתי כתות לענין חיוב הזמה, הרי גם לענין ביטול העדות נחשבות לשתי כתות, ועדות העדים שלא הוזמו אינה מתבטלת, כי אין זו 'עדות שבטלה מקצתה'.

וכתב הש"ך (ח"מ סי' לו סק"ו) שדעת רש"י היא כשיטת הראב"ד, שהרי כתב (מכות ו, א. ד"ה והוא) "אם העידו השנים ולאחר זמן העידו האחרים הרי הן נכשתי כתות לכל דבר". והוסיף הש"ך: "אין ספק אילו היה הרמב"ם עצמו קיים, היה מודה בכאן לדברי הראב"ד!".

וה'כסף משנה' מיישב את שיטת הרמב"ם: מאחר ששתי הכתות באו להעיד כאחת, אף שאחר כך היה הפסק ביניהם בהגדת העדות, "הרי הן ככת אחת לענין שאם בטלה עדות הכת האחת, בטלה גם כן עדות הכת השנייה".

הלכות עדות פרק כ, הלכה ג: היו העדים שלשה, אפלו הן מאה... והוזמו מקצתם – אין נענשין עד שיוזמו כלן. אבל אם היה הפסק בין זה לזה יתר מ'כדי דיבור, שהוא כ'די שאלת שלום תלמיד לרבו – הרי נחלקה העדות, והשנים שהוזמו נענשין, והשנים האחרים... אין נענשין; ואף על פי שבטלה העדות בלח, מפני שהן כת אחת, הואיל ונפסל מקצתה, נפסלה בלח.

עדים שהעידו ואחד מהם הוזם, עדות כולם בטלה "דהזמה הוי כנמצא אחד מהן קרוב או פסול" (רש"י סנהדרין ס, א. ד"ה כ"ר עקיבא ותוספות מכות ו, ב ד"ה הרי).

ומוסיף כאן הרמב"ם, שאפילו היה הפסק של יותר מ'כדי דיבור' בין העדים שהוזמו לעדים שלא הוזמו ולכן אומרים "נחלקה העדות, והשנים שהוזמו נענשין" (ואין לכך סתירה מההלכה שאין העדים נעשים זוממין עד שיוזמו כולם) – לענין העדות שמעידים עליה "בטלה העדות כולה מפני שהן כת אחת, הואיל ונפסלה מקצתה נפסלה כולה".

~ יום רביעי כ"א ניסן ~

מדוע יש הבדל בין דאורייתא לדרבנן?

אלא שביאור זה יתכן בספק בגוף המעשה, אך הרי כלל הוא שבמחלוקת בהלכה מדרבנן מקילים (ראה להלן ה"ח), ובזה אין לומר שתיקנו מלכתחילה להקל בספק, שהרי לדעת האוסר הרי זה איסור ודאי (שב שמעתתא ש"א פ"ג).

ויש לומר: כאשר יש ספק עם מי הדין, אין זה בכלל 'ועשית ככל אשר יורוך', כי 'הוראה' קיימת רק כאשר הדבר ברור לשומע, אך כשאינו יודע למי לשמוע אין זו הוראה (קונטרסי שיעורים קדושין כד, ב).

ויש מבארים: החובה לקיים דברי חכמים מצד 'לא תסור' אינה דומה לשאר מצוות התורה: בשאר המצוות המכוון הוא המעשה, אך ב'לא תסור' המצוה היא לשמוע לדברי חכמים,

הלכות ממרים פרק א, הלכה ב: כל מי שאינו עושה כהוראתן – עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תסור (מכל) הדבר אשר יגידו לך".

הרמב"ן (בהשגות לסהמ"צ שורש א') האריך להשיג על דברי הרמב"ם שהכתוב 'לא תסור' מחייב לשמוע לכל דבריהם. והקשה: אם כן, מדוע ספק תורה להחמיר ובדרבנן להקל, והלוא אלו ואלו מהתורה!

ולדעת הרמב"ם יש לומר: אמנם אין הבדל בין תוקף דברי חכמים למצוות מהתורה, אלא שמלכתחילה כשתיקנו "חז"ל את תקנותיהם, קבעו שיחולו רק במקום ודאי ולא במקום ספק (רמב"ן שם. דרשות הר"ן דרוש ה).

דרבנן בשוגג אינו צריך כפרה כי באיסור תורה האיסור הוא בעצם המעשה. אך באיסור דרבנן האיסור הוא המרידה בחכמים ובשוגג אין מרידה. (נתיבות המשפט סי' רל"ד סק"ג. תורת חסד ח"א סי' ל"א).

וכאשר יש שתי דעות בין החכמים אינו עובר על ציווי זה, שהרי שומע לקול המיקל (דרכי דוד ב"ק פ"ו). ויש שהוסיפו לחדש מצד סברא זו, שבשונה מאיסור תורה שהעובר עליו אפילו בשוגג צריך כפרה, העובר על איסור

~ יום חמישי כ"ב ניסן ~

יכול האב למנוע מבנו לשנות נוסח התפילה?

(קידושין לא. ב), מלמדת כי רק אלו שמנו חכמים במפורש הם בכלל מצוות כיבוד אב ואם, ותו לא. וכך מפורש ב'תלמוד ירושלמי' (קידושין פ"א ה"ז): "האב זוכה לבן בנוי, בכח, בעושר, בחכמה ובשנים... וכך הוא חייב לו בחמשה דברים, ואלו הן: מאכיל, משקה, מלביש, מנעיל, מנהיג". כלומר, שחמישה דברים אלו הינם במניין מכוון בדיוק, ולא יותר. לאור כל זאת פסק אדמו"ר הזקן (ס), שאין האב יכול למנוע מבנו להתפלל בנוסח שיבחר בו הבן, כיון שאין בשינוי נוסח התפלה שום נגיעה בכבוד האב.

הלכות ממרים פרק ו, הלכה ג: אִיָּהּ הוּא כְּבוֹד? מֵאֲכִיל וּמִשְׁקָה, מִלְּבִישׁ וּמִכְסָּה.. וּמוֹצֵיא וּמְכַנֵּס וּמְשַׁמֵּשׁ. נשאל המהר"י קולון: האם יש כוח ביד האב למנוע מבנו להתחתן עם אשה אשר הבן חפץ בה? והשיב: כל הדין של כיבוד הורים שייך רק בדברים שהם לצורך האבא, כגון אלו שמנו חכמים – מאכיל, משקה וכדומה. אבל לא במה שאינו לצורכו, כמו זהות האשה שתנישא לבנו. לכן הבן אינו מחוייב לשמוע בקול אביו בנושא זה (שו"ת מהרי"ק שורש קסו). ואדמו"ר הזקן הוסיף על כך (אגרות קודש פא): גם העובדה שהגמרא השתמשה בביטוי 'איזהו כבוד'

~ יום שישי כ"ג ניסן ~

איזו התראה מתרים בן סורר ומורה?

ההתראה היא על ידי אביו ואמו. ב. התראה צריכה להיות תוך כדי דיבור למעשה העבירה (שאם לא כן יש לומר שכבר שכח את ההתראה – רש"י סנהדרין מ, ב ד"ה המית) ואילו בן סורר ומורה אינו עובר מיד בפני אביו ואמו אלא עושה מעשיו בסתר לאחר זמן. אך הרמב"ם כתב שאביו ואמו מביאים אותו לבית דין "ומביאין שנים ומעדיין עליו שגנב ואכל אכילה זו האמורה אחר שהתרו בו", ומשמע שההתראה צריכה להיות על ידי עדים, ככל ההתראות על עבירות שבתורה. וכן נאמר בגמרא (ס) "מתרין בו בפני שנים", ואינו נענש אלא אם אכל אכילה זו תיכף להתראה, ככל עוברי עבירות.

הלכות ממרים פרק ז, הלכה ז: בַּיַּצַּד דִּינִין בְּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה? מְבִיאִין אוֹתוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ תְּחִלָּה לְבֵית דִּין... וּמְבִיאִין שְׁנֵי עֵדִים שְׂגֵנֵב מִשָּׁל אָבִיו... וְאָכַל אוֹתָם אֲכִילָה הָאִמּוּרָה, אַחַר הַתְּרָאָה... תוֹר וְנֵנֵב מִשָּׁל אָבִיו, וְאָכַל אֲכִילָה זו – אָבִיו וְאִמּוֹ מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה יַעֲשְׂרִים, וּמְבִיאִין שְׁנַיִם וּמְעִידִין עָלָיו שְׂגֵנֵב וְאָכַל אֲכִילָה זו הָאִמּוּרָה אַחַר שֶׁהִתְרוּ בו. רש"י (סנהדרין עא, א ד"ה מתרין) פירש כי ההתראה שמתרים האב והאם בבן סורר ומורה היא שמוכיחים אותו שלא ירגיל עצמו בהנהגה זו, ואם לא שמע אליהם מלקים אותו בבית דין. ואין לפרש שההתראה לבן סורר ומורה, היא התראה גמורה כשאר חייבי מלקות, כי: א. בכל העבירות ההתראה צריכה להיות על ידי העדים שמעידים בבית־דין, וכאן

(תוספת יום טוב סנהדרין פ' מ"ד. מנחת חינוך מצוה רמז)

~ שבת קודש כ"ד ניסן ~

טומאת הגויים

דין 'אוהל' נמצא שקברי גויים שאין בהם טומאת אהל, אינם מטמאים במגע. ולכן מותר לכהן לדרוך על קבריהם (מנחת חינוך מצוה רס"ג, כ"ח).

אך לשיטת התוספות (בבא מציעא קיד, א, ד"ה מהו) גוי מת מטמא אף באוהל, ואליהו האהיל על קברי עכו"ם משום שהארונות היו להם 'פותח טפח', שחוצץ בפני הטומאה. למעשה, פסקו ה'שלחן ערוך' והרמ"א (יו"ד סי' שע"ב ס"ב) שיש לכהנים להחמיר ולהימנע מללכת על קברי עכו"ם. ונשאל ה'אבני נזר' (יו"ד סי' חטט ס"ק יז): האם מותר לכהן לצאת מביתו ביום טוב, כאשר ביציאתו חייב הוא לעבור בבית שיש בו מת גוי, אך אם יישאר בבית תמנע ממנו שמחת יום טוב? והשיב: כיון שלרוב הפוסקים קברי עכו"ם אינם מטמאים באהל, הרי אף ה'שלחן ערוך' והרמ"א הורו להחמיר, משום שמחת יום-טוב יכול הכהן לצאת מביתו אף אם יעבור בבית שיש בו מת גוי.

הלכות אבל פרק ג, הלכה ג: אין הגוים מְטַמְּאִין בְּאוֹהֶל, וְלִפְיָקָד קְבֻרָתֵיהֶם מְהוּרִים, וְיִתֵּר לְכַהֵן לְהַכְנִס לָשָׁם, וְלִדְרוֹךְ עַל קְבֻרָתֵיהֶם; וְאִינוּ אֶסוּר אֲלָא שִׁינַע בְּטַמְּאָה אוּ יִשְׁאַנְהָ. לדעת הרמב"ם גוי מת מטמא במגע ובמשא אבל אינו מטמא באוהל, כדעת רבי שמעון בן יוחאי, וכהנהגת אליהו הנביא שהיה כהן והאהיל על קברי גויים (בבא מציעא קיד, ב). ובהלכות טומאת מת (פ"א ה"ב) ביאר הרמב"ם: "דבר זה קבלה הוא, והרי הוא אומר במלחמת מדין כל נוגע בחלל, ולא הזכיר שם אוהל".

ויש לתמוה: אם מת גוי מטמא במגע, איך מתיר הרמב"ם לדרוך על קברי גויים והרי דין הקבר כדין המת (הל' טו"מ פ"ב הט"ו)? והביאור: הקבר מטמא במגע רק כאשר יש בו חלל טפח על טפח (שם פ"ז ה"ד), וכיון שטומאת מגע בקבר היא רק כאשר יש לו

המשך ביאור למס' סוטה ליום ראשון עמ' א

21 חזרת הגמרא לענין שיעבוד מצרים. נאמר בפסוק, 'וְנִלְחַם בְּנוֹ
22 וְעָלָה מִן הָאָרֶץ', שואלת הגמרא, וְעָלִינוּ מִיַּבְעֵי לֵיָהּ, שהרי פחדם
23 של המצרים היה פן יגרשום ישראל, ויצטרכו הם לעלות מארצם.
24 מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא, פְּאֻדָּם שְׂמַקְלִיל אֶת
25 עַצְמוֹ וְתוֹלָה אֶת קַלְלָתוֹ בְּחִבְרֵיו - שהתכוונו אכן שהם עצמם
26 יצטרכו לעלות, אלא שאמרו כן על ישראל.
27 'וְיִשְׂימוּ עָלָיו שְׂרֵי מַסִּים', שואלת הגמרא, עָלֵיהֶם מִיַּבְעֵי לֵיָהּ -
28 שהרי על ישראל מינו שרי מיסים. מתרצת הגמרא, תֵּנָא דְבֵי רַבִּי
29 אֲלֵעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, 'וישימו עליו' - היינו על פרעה, מְלַמֵּד
30 שְׁהִבְיָאוּ מִלֶּבֶן - דפוס שבו מייצרים את הלבנים, וְתָלוּ לוֹ לְפָרְעָה
31 בְּצִוְיָאוֹ, וְכָל אַחַד וְאַחַד מִיִּשְׂרָאֵל שְׂאֵמֵר לָהֶם אִיִּסְמִינִים אֲנִי -
32 ממונק אני ואיני יכול לעשות מלאכה, אָמְרוּ לוֹ כְּלוּם אִיִּסְמִינִים
33 אַתָּה יוֹתֵר מִפְּרָעָה הַמְשַׁתֵּף אֶף הוּא בעשית המלאכה. לפי דרשה
34 זו מוסיפה הגמרא לדרוש, 'שְׂרֵי מַסִּים' - דְּכָר שְׂמַשִּׁים (לְבָנִים).
35 המלבן שתלו לפרעה היה דבר המרגיל ומשים את הבריות בעבודה.
36 כיצא בזה יש לשאול על הפסוק 'לְמַעַן עֲנֹתוֹ כְּסִכְלָתָם', עֲנֹתָם
37 מִיַּבְעֵי לֵיָהּ, אלא יש לבאר, לְמַעַן עֲנֹתוֹ - לְפָרְעָה - כְּסִכְלָתָם
38 הַיִּשְׂרָאֵל - המצרים עינו את פרעה כדי שכתוצאה מכך אף ישראל
39 יטו שכמם לסבול ולעבוד.
40 'וְיָבֵן עָרֵי מִסְּבָנוֹת לְפָרְעָה', רַב וְשְׂמוּאֵל נחלקו בביאור הפסוק,

חזרת הגמרא לענין שיעבוד מצרים. נאמר בפסוק, 'וְנִלְחַם בְּנוֹ
וְעָלָה מִן הָאָרֶץ', שואלת הגמרא, וְעָלִינוּ מִיַּבְעֵי לֵיָהּ, שהרי פחדם
של המצרים היה פן יגרשום ישראל, ויצטרכו הם לעלות מארצם.
מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא, פְּאֻדָּם שְׂמַקְלִיל אֶת
עַצְמוֹ וְתוֹלָה אֶת קַלְלָתוֹ בְּחִבְרֵיו - שהתכוונו אכן שהם עצמם
יצטרכו לעלות, אלא שאמרו כן על ישראל.
'וְיִשְׂימוּ עָלָיו שְׂרֵי מַסִּים', שואלת הגמרא, עָלֵיהֶם מִיַּבְעֵי לֵיָהּ -
שהרי על ישראל מינו שרי מיסים. מתרצת הגמרא, תֵּנָא דְבֵי רַבִּי
אֲלֵעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, 'וישימו עליו' - היינו על פרעה, מְלַמֵּד
שְׁהִבְיָאוּ מִלֶּבֶן - דפוס שבו מייצרים את הלבנים, וְתָלוּ לוֹ לְפָרְעָה
בְּצִוְיָאוֹ, וְכָל אַחַד וְאַחַד מִיִּשְׂרָאֵל שְׂאֵמֵר לָהֶם אִיִּסְמִינִים אֲנִי -
ממונק אני ואיני יכול לעשות מלאכה, אָמְרוּ לוֹ כְּלוּם אִיִּסְמִינִים
אַתָּה יוֹתֵר מִפְּרָעָה הַמְשַׁתֵּף אֶף הוּא בעשית המלאכה. לפי דרשה
זו מוסיפה הגמרא לדרוש, 'שְׂרֵי מַסִּים' - דְּכָר שְׂמַשִּׁים (לְבָנִים).
המלבן שתלו לפרעה היה דבר המרגיל ומשים את הבריות בעבודה.
כיצא בזה יש לשאול על הפסוק 'לְמַעַן עֲנֹתוֹ כְּסִכְלָתָם', עֲנֹתָם
מִיַּבְעֵי לֵיָהּ, אלא יש לבאר, לְמַעַן עֲנֹתוֹ - לְפָרְעָה - כְּסִכְלָתָם
הַיִּשְׂרָאֵל - המצרים עינו את פרעה כדי שכתוצאה מכך אף ישראל
יטו שכמם לסבול ולעבוד.
'וְיָבֵן עָרֵי מִסְּבָנוֹת לְפָרְעָה', רַב וְשְׂמוּאֵל נחלקו בביאור הפסוק,

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון י"ח ניסן ~

הַלְבוּת עֲדוּת

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

(1) דין קרוב ונתרחק - לעניין עדות. עדות שתחילתה בפסלות וסופה בכשרות. הדברים שאדם נאמן להעיד עליהם בגדלו, על מה שראה בקטנו. שני מקבלי מתנה רשומים בשטר אחד, ועדים קרובים לאחד מהם, מה דינו של השטר.

א. כָּל מִי שֶׁאֵין אִתּוֹ מַעֲיֵד לוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּעַל קְרוֹבָתוֹ,² אִם מֵתָה אִשְׁתּוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחָה לוֹ בָּנִים - הֵרִי זֶה נִתְרַחֵק וְכָשָׁר.³

(2) ובעל כאשתו, כמבואר לעיל פרק י"ג, הלכה ו. (3) להעיד על עדות שיראה לאחר שנתרחק (משנה בסנהדרין כו, ב וכדעת החכמים). וכן אם נתגרשה אשתו, הרי זה נתרחק (ש"ך לחושן משפט לג סעיף קטן ח ומקורו בפירוש המשנה לרבינו שם).

ב. מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לְחַבְרוֹ עֲדוּת עַד שֶׁלֹא נַעֲשֶׂה חֲתָנוּ, וְנַעֲשֶׂה חֲתָנוּ; או שְׂיַדַע הָעֲדוּת וְהוּא פָקֵחַ,⁴ וְאַחַר כֵּן גִּתְמַרְשׁ;⁵ פְּתוּחַ⁶ וְנִסְתָּמָא,⁷ אָף עַל פִּי שֶׁיְכוּל לְכַוֵּן מִדַּת הַקְּרָקַע שֶׁהוּא מַעֲיֵד בָּהֶם⁸ וּמִסִּיּים מִצָּרִיף;⁹ שְׂפוּי¹⁰ וְנִשְׁתַּטְּהוּ¹¹ - הֵרִי זֶה פְּסוּל.¹² אֲבָל אִם הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ עֲדוּת עַד שֶׁלֹא נַעֲשֶׂה חֲתָנוּ, וְנַעֲשֶׂה חֲתָנוּ, וּמֵתָה בְּתוֹ; פָּקֵחַ וְנִתְמַרְשׁ, וְחִזְרָה וְנִתְפָּקֵחַ; שְׂפוּי וְנִשְׁתַּטְּהוּ, וְחִזְרָה וְנִשְׁתַּפְּהוּ; פְּתוּחַ וְנִסְתָּמָא, וְחִזְרָה וְנִתְפָּתַח - כָּשָׁר. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל שֶׁתְּחַלְתֵּי¹³ וְסוּפוֹ¹⁴ בְּכִשְׁרוֹת, אָף עַל פִּי שֶׁנִּפְסַל בִּינֵתִים - כָּשָׁר; תְּחַלְתֵּי בְּפִסְלוֹת, אָף עַל פִּי שֶׁסוּפוֹ בְּכִשְׁרוֹת - פְּסוּל.¹⁵ לְפִיכָף¹⁶, מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ בְּעֲדוּת וְהוּא קָטָן, וְכָא הֵעִיד בָּהּ בְּשֶׁהוּא גְדוֹל - אֵינָה פְּלוּם.¹⁷

(4) שאזניו פקוחות לשמוע. (5) נאטמו אוזניו ואינו שומע, וראה לעיל פרק ט, הלכה י"א: "ויהיה ראוי לשמוע הדיינים, והאיום שמאיימים עליו". (6) שענינו פתוחות ורואות, ונוסח התלמוד (בבא בתרא קכח, א): פיתח. (7) נסתם מאור עיניו ואינו רואה, וכבר נתבאר לעיל פרק ט, הלכה י"ב שהסומא פסול להעיד, שנאמר: "והוא עד או ראה". (8) לטובת בעליה, עד היכן הוא שלהם, ומתכוון להוציאה מידי משיגי גבולם (רשב"ם לבבא בתרא שם). (9) מסמן גבולותיה, שיש לו סימנים בשאר השדות הסמוכות לארבע רוחותיה. (10) חכם, מיושב בדעתו. (11) יצא מדעתו, והשוטה פסול לעדות, כמבואר לעיל פרק ט, הלכה ט. (12) שהרי בשעת הגדת העדות פסול הוא (בבא בתרא

שם). (13) שעת ראיית העדות. (14) שעת הגדת העדות. (15) שם, שנאמר (ויקרא ה, א): "והוא עד או ראה" - משעת ראיית המעשה יהיה ראוי לעדות זו (רשב"ם שם). (16) בכתב יד תימן כאן התחלת ההלכה. (17) שהרי תחילתו בפסלות. וכן שנינו (כתובות כח, א) "אבל אין אדם (קטן שנתגדל) נאמן לומר דרך היה לפלוני במקום הזה".

ג. וַיֵּשׁ דְּבָרִים¹⁸ שְׂפוּמְכִין בְּהֵן עַל עֲדוּת שְׂמַעֲיֵד כְּשֶׁהוּא גְדוֹל, הוּאִיל וְהֵם דְּבָרִים שֶׁל דְּבָרִיהֶם. וְאֵלוֹ הֵן הַדְּבָרִים שֶׁאִדָּם נֶאֱמָן לְהַעֲיֵד בְּגְדָלוֹ עַל מַה שֶׁרָאָה בְּקָטָנוֹ: נֶאֱמָן אָדָם לֹמַר: זֶה פֶּתַב יָדוֹ שֶׁל אָבִי,¹⁹ או שֶׁל רַבִּי, או שֶׁל אָחִי; מִפְּנֵי שֶׁקִּיּוֹם שְׂטוּת מִדְּבָרִיהֶם²⁰. זְכוּר אָנִי בְּפִלּוּנֵי שְׂנִשְׂאָתִי, וְנַעֲשֶׂה לִּי מְנַהֵג הַתּוֹלוֹת²¹; הוּאִיל וְרַב נְשִׂים בְּתוֹלוֹת נְשִׂאוֹת²², וּכְתַבְתָּה מִדְּבָרִיהֶם²³. שֶׁהִמְקוּם הָיָה בֵּית הַפֶּרֶס²⁴; מִפְּנֵי שֶׁשְׂמַמְאָתוֹ מִדְּבָרִיהֶם²⁵. וְעַד כַּאֲן הֵיִינוּ בְּאֵין בְּשִׁפְתָּה²⁶; שֶׁצְּמָצוּם הַתְּחוּם עַד אֶלְפִים אֲמָה בְּלִבְד מִדְּבָרִיהֶם²⁷. שֶׁהָיָה אִישׁ פְּלוּנִי יוֹצֵא מִבֵּית הַסֶּפֶר²⁸ לְטַבֵּל²⁹ וְלֶאֱכֹל בְּתְרוּמָתוֹ לְעָרֵב³⁰; וְשֶׁהָיָה חוֹלֵק עֲמָנו תְּרוּמָה³¹; וְשֶׁהֵיִינוּ מוֹלִיכִים חֲלָה וּמִתְנַתֵּחַ³² לְפִלוּנִי כִּהֵן עַל יְדֵי עֲצָמָה³³; וְאָמַר לִי אָבָא: מִשְׁפָּחָה זֹאת כְּשֶׁרָה, מִשְׁפָּחָה זֹאת פְּסוּלָה³⁴; וְאֲבָלָנוּ בְּקִצְצָה שֶׁל פְּלוּנִי, שֶׁהֵאֱכִילוּנִי³⁵ אָחִיו כְּדִי לְהוֹדִיעַ שֶׁאֲחִיהֶם פְּלוּנִי נָשָׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָה הוֹגֵנֵת לוֹ³⁶. שֶׁפֶל אֵלוֹ הַדְּבָרִים - לְהַחֲזִיק זֶה הַכֶּהֵן לֶאֱכֹל בְּתְרוּמָה שֶׁל דְּבָרִיהֶם³⁷ או לְדַחֲתוֹ מִמֶּנָּה³⁸.

(18) בכתב יד תימן משפט זה מחובר להלכה הקודמת וההלכה הבאה מתחילה ב"ואלו הם הדברים" וכו'. (19) החתום על השטר כעד. (20) שמן התורה עדים החתומים על השטר - הרי הם כמו שנחקרה עדותם בבית דין, וחכמים הצריכו עדים לקיים השטר, והם הכשירו בו עדות גדול שראה בקטנותו (כתובות שם וברש"י), והשווה לעיל פרק ז, הלכה ב, ושם מוסיף רבינו: "והוא שיצטרף עימו אחר שמכיר כתב ידם כשהוא גדול" והוא על פי התלמוד בכתובות שם. (21) כגון, מיני שמחה או כתרים או מלבוש ידוע... שאין עושים כך אלא לבתולה" (הלכות אישות פרק ט"ז, הלכה כ"ה), וכתובת בתולה - מאתיים זוז, בניגוד לבעולה שכתובתה מאה. (22) ואין זה אלא גילוי הדבר בלבד, "שאין הדבר צריך עדות אלא לפרסם שיצא הדין לאור בלא גמגום" (כתובות שם וברש"י). (23) חכמים הם שתיקנו כתובה לבנות ישראל, כמבואר שם י, א ולפיכך האמינו בה עדות הגדול, שראה בימי קטנותו. (24) החורש את הקבר הרי זה עושה "בית הפרס" מאה אמה, שכן שיערו חכמים, שהמחרישה מוליכה את עצמות המת עד מאה אמה סביב, ולפיכך כהנים אסור להם ללכת שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עדות הקטן להכשירו נמצא הכהן דחוי כמקודם (ר"ן שם בהבנת דברי רבינו). ואף על פי שבגמרא שם עמוד א הדגישו: "והוא שיש גדול עימו" - סובר רבינו שאין זה מוסב אלא על קיום שטרות בלבד, אבל כל שאר הדברים נאמן עליהם אפילו הוא לבדו (מגיד משנה להלכות אישות פרק ט"ז, הלכה כ"ה).

ד. **כָּל אֵלוֹ שִׁמְעֵיד בְּהֵן הַגְּדוֹל בְּמָה שִׁידַע כְּשֶׁהָיָה קָטָן, אִם הָיָה עוֹבֵד פּוֹכְבִּים אוֹ עֶבֶד כְּשֶׁרָאָה דְּבָרִים אֵלָיו, וְהָעֵיד אַחַר שְׁנֵתִיגִיר וְנִשְׁתַּחֲרַר - אֵינוֹ נֶאֱמָן³⁹.**

39) אפילו היה בדעתו להתגייר, אינו נאמן על מה שראה בגייתו, כי אז לא דקדק כל הצורך (כתובות כח, ב).

ה. **מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לַחֲבָרוֹ בְּעֵדוֹת עַד שֶׁלֹּא נִעְשָׂה גִזְלָן, וְנִעְשָׂה גִזְלָן - הוּא אֵינוֹ מְעִיד עַל כְּתָב יְדוּ⁴⁰; אֲבָל אִם הִחֲזֹק כְּתָב יָדוֹ שֶׁבִשְׁטָר זֶה בְּבֵית דִּין קָדָם שִׁיעֲשָׂה גִזְלָן⁴¹ - הָרִי זֶה שְׁטָר כְּשֶׁרָאָה⁴². וְכֵן אִם נִעְשָׂה חֲתָנוּ⁴³ - הוּא אֵינוֹ מְעִיד עַל כְּתָב יְדוּ⁴⁴, אֲבָל אַחֲרֵים מְעִידִין. אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִחֲזֹק בְּבֵית דִּין אֶלָּא אַחַר שִׁנְעֲשָׂה חֲתָנוּ - הָרִי זֶה כְּשֶׁרָאָה שֶׁאֵינוֹ דוֹמֵה הַפְּסוּל בְּעֵבְרָה⁴⁵ לְפְסוּל בְּקָרִיבָה, שֶׁהַפְּסוּל בְּעֵבְרָה חָשׂוּד לְזוּהָ⁴⁶.**

40) שבשטר, לקיים חתימתו, כי יש לחוש שהוא זייף וכתב השטר היום, וחתם בו, והקדים לכתוב בו תאריך שלפני פסולו. 41) שבית הדין עצמו ראה שטר זה חתום בכתב ידו קודם שנפסל. 42) בבא בתרא קנט, א וכפירוש התוספות שם. 43) לאחר שחתם לחותנו בשטרו. 44) שהקרוב פסול להעיד. 45) כגון, גזלן וכיוצא בו. 46) ויש לחוש שהוא כתבו וחתם בו היום בשקר, למרות שתאריך השטר הוא לפני זמן פיסולו, אבל "פסול בקריבה" אינו אלא משום "גזירת הכתוב", ולא משום שהוא חשוד לזייף, שהרי אפילו משה רבינו פסול להעיד לחותנו, ובוודאי שהוא נאמן, אלא "גזירת מלך" היא, ולפיכך אחרים מעידים לו, שאין לחשוד בו, שמשנעשה חתנו, זייף וכתב (בבא בתרא שם וברשב"ם). והשווה לעיל פרק י"ג, הלכה ט"ו.

ו. **שְׁטָר שִׁישׁ בּוֹ שְׁנֵי עֵדִים בְּלִבְדוֹ⁴⁷, וְשְׁנֵיהֶם קְרוּבִים זֶה לְזֶה⁴⁸ אוֹ אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם פְּסוּל בְּעֵבְרָה, אִף עַל פִּי שְׁמִסָּר לוֹ⁴⁹ הַשְׁטָר בְּפָנָיו עֵדִים כְּשֶׁרָאָה⁵⁰ - הָרִי הוּא כְּפָרְס, מְפָנֵי שֶׁהוּא מְזַיֵּף מְתוּכּוֹ⁵¹.**

47) כי אילו חתמו בו הרבה עדים, הרי הוא כשר, אפילו שניים מהם קרובים זה לזה, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ו. 48) והרי הם פסולים להעיד לאחרים, כדברי הירושלמי (סנהדרין פרק ג, הלכה ט) "מניין שלא יהו העדים קרובים זה לזה? הגע עצמך, שאם הוזה אחד מהם, כלום נהרג עד שיוזה חבירו (=שהרי אין העדים נעשים זוממים עד שיוזמו שניהם), אם אתה אומר כן, לא היה נהרג על פיו?" נמצאה עדות הקרוב, גרמה לו להייהרג, שאילו לא היה מעיד עימו,

מפני הטומאה, ואם היינו מוחזקים בבקעה גדולה שנחרש בה קבר והבקעה כולה בספק טומאה, נאמן זה לומר "המקום הזה" בית הפרס הוא וכל מה שהוא חוץ ממנו טהור (כתובות כח, א ובר"ן), וראה שם עמוד ב בתוספות דיבור המתחיל ושהמקום הזה. בית הפרס - מקום שהטומאה פרושה ומתפשטת שם. ויש מפרשים פרס - לשון שבירה, שעצמות של מת נפרסו (=נשברו) שם (רע"ב לאהלות פרק י"ז, משנה א) וראה הלכות טומאת מת פרק י, הלכה א. 25) כדברי רבינו בהלכות טומאת מת פרק ט, הלכה י"ב: "דבר ידוע שכל אלו הטומאות... שהן משום ספק, הרי הן של דבריהם ואין טמא מן התורה אלא מי שנטמא טומאת וודא". 26) שכאן הוא התחום לעירונו. 27) כדברי רבינו בהלכות שבת פרק כ"ז, הלכה א "מדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפיים אמה... שאלפיים אמה הוא מגרש העיר" אבל יש תחום "מורחב" שאסור לצאת ממנו והלאה מן התורה, ככתוב (שמות טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" ותחום זה הוא "חוץ לשנים עשר מיל (=אלפיים אמה הם מיל) כנגד מחנה ישראל", כלשון רבינו שם. 28) כשלמדנו שם בהיותנו ילדים. 29) מטומאתו, כגון מגע שרץ מת וכדומה. 30) ככתוב (ויקרא כב, ז) "ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים". 31) בגורן, כשבעל השדה מחלק תרומה לכהנים, ואין חוששים שמא עבד כהן היה, ש"אין חולקים תרומה לעבד אלא אם כן רבו עימו" (כתובות כ, ב).

32) כגון, תרומה או הזרוע והלחיים והקיבה שהן מתנות לכהנים, ככתוב בדברים יח, ג. 33) שעל ידו היה אביו שולח המתנות, אבל על ידי אחר לא, שמא לא דקדק כל כך (שם ובר"ן). 34) מדובר במשפחת כהנים, שיצא עליה חשש פסול כהונה ואותה משפחה נחלקת לכמה בתי אבות ומעיד זה להכשיר בית אב אחד, לומר אותו חשש על בית אב פלוני הוא, ולא על בית אב זה, וסומכים על דבריו להכשיר אותו בית אב לאכילת תרומה מדבריהם, אבל אם לא יצא שום חשש על המשפחה אין הקטן נאמן לפסול משפחה אפילו לתרומה מדבריהם, ואפילו אביו לא היה נאמן על כך, שכלל הוא: אין ערעור פחות משניים (ר"ן שם). 35) ובכתב יד תימן: שהאכילונו. 36) כמו ששנינו בבביתא שם: "כיצד קצצה? אחד מן האחים שנשא אשה שאינה הוגנת לו, באים בני המשפחה ומביאים חבית מלאה פירות ושוכרים אותה באמצע רחבה, ואומרים: אחינו בית ישראל שימעו, אחינו פלוני נשא אשה שאינה הוגנת לו ומתייראים אנו שמא יתערב זרעו בזרעינו, ובאו וקחו לכם דוגמא (=זיכרון) לדורות שלא יתערב זרעו בזרעינו" וזוהי קצצה, שנקצץ פלוני ממשפחתו ומייחוסו בית אבותיו. והשווה ירושלמי קידושין פרק א, הלכה ה "התינוקות מלקטים ואומרים נקצץ פלוני ממשפחתו - ובשעה שהוא מגרשה היו עושים כן ואומרים: חזר פלוני למשפחתו". 37) כגון, תרומת חוץ לארץ, או תרומת פירות, מחוץ לדגן תירוש ויצהר (כתובות כח, ב וברש"י). 38) לא על פי עדותו של זה יופסל כהן כשר לאכול בתרומה, אלא שהיה פסול מכבר מחמת איזה חשש פסול כהונה, ואם לא נקבל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשני גופים, הואיל וכשישתחרר הרי הוא בן חורין, פנים חדשות באו לכאן, והרי זה כאומר: הריני משחרר פלוני עבדי, והריני נותן נכסי מתנה לאיש פלוני (כסף משנה).

פֶּרֶק הַמְּשֵׁה עֶשְׂרִי

1) דין הנוגע בעדותו, ובני עיר הפסולים כולם לעדות. עדותם של הארים והשוכר נגד המערער. עדותו של הערב נגד המערער על נכסי הלווה.

א. פֶּל עֲדוֹת שֶׁתְּבוֹא הַנָּהָה לְאָדָם מִמֶּנָּה - אֵינֶנּוּ מְעִיד בָּהּ; שְׁנֵיהֶם הוּא מְמַעֵד עַל עַצְמוֹ.² לְפִיכָךְ, בְּגִי הָעִיר שָׂבָא מְעִרֵר לְעִרָא עֲלֵיהֶם בְּמִרְחָץ³ אוּ בְּרֵחוֹב שֶׁל עִיר⁴ - אֵין אֶחָד מִבְּעָלֵי הָעִיר מְעִיד בְּדָבָר זֶה⁵ וְלֹא דָן, עַד שֶׁיִּסְלַק עַצְמוֹ⁶ בְּקִנְיָן גָּמוּר⁶, וְאַחֵר כִּךָּ יַעֲד אוּ יִדְיֵן.⁷

2) וחשוד הוא לשקר (בבא-בתרא מג, א ובסמ"ע לחו"מ סי' לז ס"ק א). וב"קריית ספר" מנמק: שאדם קרוב אצל עצמו, כמבואר לעיל פי"ב ה"ב, ולפי"ז אינו נפסל מחמת חשד, אלא משום קריבה, שהביא גזירת הכתוב, כמבואר לעיל פי"ג הט"ו. 3) המשותף לכולם, לומר שאינו שלהם. 4) מגרש ציבורי רחב ידים, מלשון הכתוב (דברים יג, יז) "ואת כל הללה תקבוצ אל תוך רחובה", וכן שנינו (ביכורים פ"ג, מ"ב) "ולנים ברחובה של עיר". 5) לטובת בני עירו, שהרי כולם שותפים בדבר, והם נוגעים בעדותם. 6) שיכתוב: דין ודברים אין לי על מרחץ זה, ונותן את חלקו לשאר אנשי העיר, ומעתה אין לו כל הנאה עצמית מעדותו. 6*) בקבלת קנין סודר ממנו, ואז סילוקו מועיל. 8) בבא-בתרא שם. ואע"פ שלא נתפרש שם "סילוק" מועיל אלא לגבי דינים בלבד, סובר רבינו שהוא-הדין לגבי עדות (רדב"ז). והגם שנתבאר לעיל (פי"ד, ה"ב) שכל עדות שתחילתה (=שעת ראייתה) בפסלות, אע"פ שסופה (=הגדתה) בכשרות - פסולה? בכל זאת כשרה עדותם של ה"מסתלקים", למרות שפסולים היו מתחילה, כיון שאין פיסולם תלוי בגוף - כשאר פסולי עדות, אלא מצד ממון, שהם נוגעים בדבר לטובתם, וכיון שנסתלקו - נסתלקו ('תוספות' שם ד"ה וליסלקו). ולדעת ה'תוספות' בנדה ג, א ד"ה ורבי מאיר, אין המסתלק כשר אלא לדון, אבל לא להעיד, שהרי תחילתו בפסול. ודעת השו"ע חו"מ סי' לו סעיף יח כדעת רבינו.

ב. בְּגִי הָעִיר שֶׁנִּגְנַב סֵפֶר תּוֹרָה שְׁלֵהֶן, הוּאִיל וְלִשְׁמִיעָה הוּא עֶשְׂרִי⁸ שָׂאֵי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְסַלֵּק עַצְמוֹ מִמֶּנּוּ⁹ - אֵין דְּנִין בְּדִינֵי אוֹתָהּ הָעִיר¹⁰, וְאֵין מְבִיאִין רְאִיָּה מֵאֲנָשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר¹¹. וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

8) לשמוע מה שקוראים בו בימי הקריאה. 9) שהרי נהנה בו ויוצא בשמיעתו. 10) את הגנב הטוען: לקחתיו בדמים, או שום טענה אחרת. 11) המעידים שראוהו גונב, או מעידים שזה ספר של עירם, שכולם שותפים בו ונוגעים בעדותם (בבא-בתרא שם). ובחומ"מ סימן ז סעיף יב מכשיר להעיד, אם יש להם ספר תורה אחר, ואז אפילו הדיינים

לא היה נהרג, שהרי אינו נעשה זומם עד שיזומו שניהם. וכעין זה בבבלי סנהדרין כת, א. 49) המוכר ללוקח או הלווה ללווה. 50) וכלל הוא: שטר שלא חתמו בו עדים כלל, אלא שנתנו בפני עדים, כשר, שאין העדים חותמים על השטר אלא מפני תיקון העולם, שמא ימותו עדי מסירה, ושוב אין לו עדות, לפיכך נהגו לחתום, שאם ימותו יראו חתימתם לאחרים ויכירוהו (גיטין ג, ב וברש"י) והשווה הלכות גירושין פרק א, הלכה ט"ו. 51) שחתמו בו עדים פסולים, ובגיטין י, ב מפרש רש"י: יש בו עדים פסולים, פסול מדרבנן, שמא יבוא (=הבעל) למוסרו (=את הגט לאשה) בפניהם ויסמוך עליהם, והשווה הלכות גירושין שם הלכה י"ז.

ז. הַפּוֹתֵב כֶּל נִכְסָיו לְשֵׁנֵי בְּנֵי אָדָם בְּעֲדוֹת אַחַת⁵², וְהַעֲדִים קְרוֹבִים לְאֶחָד מִמְּקַבְּלֵי הַמִּתְנָה וְרַחֲקִים מִן הַשֵּׁנִי - הָרִי הַשְּׁטָר פְּסוּל, מְפִנֵּי שֶׁהוּא עֲדוֹת אַחַת⁵³. אֲבָל אִם כָּתַב בְּשֵׁטֶר אֶחָד: שְׁנַתַּתִּי לְרֵאוּבֵן חֶצֶר פְּלוֹנִית, וְשְׁנַתַּתִּי לְשִׁמְעוֹן שְׂדֵה פְּלוֹנִית⁵⁴, וְנִמְצְאוּ הַעֲדִים קְרוֹבִים לְזֶה וְרַחֲקִים מִזֶּה - זֶה שֶׁהֵם רַחֲקִים מִמֶּנּוּ מִתְנָתוֹ קִיַּמָּת; שְׂאֵלוֹ שְׁתֵּי עֲדֵיּוֹת⁵⁵, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּשֵׁטֶר אֶחָד. לְמָה זֶה דוֹמָה? לְאוֹמַר: הֵייוּ עָלַי עֲדִים שְׁנַתַּתִּי לְרֵאוּבֵן כִּךָּ וְכִךָ, וְשְׁנַתַּתִּי⁵⁶ לְשִׁמְעוֹן כִּךָּ וְכִךָ, וְשְׁלוֹתִי מִלּוֹי כִּךָּ וְכִךָ; שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁכָּתַב בְּשֵׁטֶר אֶחָד⁵⁷, וְהַמְּקַנָּה אִישׁ אֶחָד - הָרִי אֵלוֹ שְׁלֹשׁ עֲדֵיּוֹת שְׂאִינָן תְּלוּיּוֹת זוּ בְּזוּ⁵⁸.

52) בשטר אחד, ולא פירש לכל אחד את חלקו בפני עצמו. 53) ועדות שבטלה מקצתה בטלה כולה (ירושלמי מכות פרק א, הלכה ז וכן בגיטין פרק א, הלכה א וכרבי יוחנן שם). שהואיל וכתב: כל נכסי נתונים לפלוני ולפלוני, הרי זה כמעשה אחד בשני גופים, ואין אומרים בזה: "חולקים דיבורו" להכשיר עדות הרחוק, שהכל עדות אחת היא (כסף משנה). 54) הרי אלו שני מעשים נפרדים לשני גופים. 55) והרי הם כשתי כיתי עדים נפרדות, המעידות לשני גופים, שאפילו בטלה כת אחת, הכת השנייה קיימת. 56) בכתב יד תימן: ושמכרתי לשמעון וכו'. 57) שהם כתובים בשטר אחד, ולשון השולחן ערוך חושן משפט נא, סעיף ו: "אף על פי שהם בשטר אחד". 58) וכן אמרו (בבא בתרא קכט, א) ש"בשתי שדות ושני בני אדם" חולקים דיבורו, ואין מקצת דיבורו תלוי בחבירו. והשווה הלכות עבדים פרק ז, הלכה ב: "עבד שהביא גט (=שחרור) וכתוב בו: עצמך ונכסי קנוים לך, עצמו קנה והרי הוא בן חורין אבל הנכסים לא קנה עד שיתקיים הגט בחותמיו כשאר השטרות... שחולקים הדיבור ואומרים, עצמו קנה, מפני שהוא נאמן להביא גט שיחרורו ואין צריך לקיימו, אבל הנכסים שאין אדם קונה אותם אלא בראייה ברורה, לא יקנה אותם עד שיתקיים השטר". והטעם, שאלו הדברים הם כשני מעשים נפרדים, שחרור העבד לחוד, ונתינת הנכסים לחוד, ואינם תלויים זה בזה, ולפיכך יוצדק לומר בהם "חולקים הדיבור", ואף על פי שהעבד גוף אחד, נידון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הָאָרִיסִי²⁷ מְעִיד לוֹ עָלֶיהָ, שֶׁהָרִי רוֹצֵה הָאָרִיסִי לְהַעֲמִידָה בְּיַד בְּעָלֶיהָ, כְּדִי שְׂיִטֵּל חֶלְקוֹ בְּפִרוֹת²⁸; וְאִם אֵין בָּהּ פִּרוֹת²⁹ - מְעִיד³⁰. אָבֵל הַשְּׂוֹכֵר³¹, אִם לָקַח הַשְּׂכִירוֹת³² בְּיָדוֹ וְאָמַר: כָּל מִי שֶׁתִּתְקַיֵּם שְׂדֵה זֶה בְּיָדוֹ יִטֵּל - הָרִי זֶה מְעִיד; וְאִם כָּבֵר נָתַן הַשְּׂכִירוֹת לְבַעַל הַשְּׂדֵה - אֵינוֹ מְעִיד. בִּינָן שְׂאֵם תִּצָּא הַשְּׂדֵה, לְמַעְרָעֵר - חֵיב לָתֵן לוֹ שֹׁכֵר כָּל הַשְּׂנִים שְׂשִׁיב בָּהּ, אֵינוֹ מְעִיד³³. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֵה.

(26) שטוען למחזיק: גזלתיה ממני. (27) היורד לעבד שדה חבירו על-מנת שיתן לו בשכרו חלק מסויים בפירות, כפי מנהג המדינה. (28) שאם יזכה המערער, יטול השדה עם פירותיה כדין כל נגזל. (29) וגם לא טרח בה בשנה זו להוציא ממנו פירות שאכל כבר בשנים הקודמות, וגם אינו חש על עבודת אריסותו, שיפסיד - אם השדה תעבור לידי המערער, שהרבה שדות כמותה ימצא באריסות, וגם מי יודע אם בעליה הקודמים יורידוהו שוב לאריסות בשדה זו, אם ירצו יפסיקוהו (בבא-בתרא מו, ב וברשב"ם). (30) שאין לו שום הנאה מעדותו, שאין הנגזל יכול להוציא ממנו פירות שאכל כבר בשנים הקודמות, וגם אינו חש על עבודת אריסותו, שיפסיד, אם השדה תעבור לידי המערער, שהרבה שדות כמותה ימצא באריסות, וגם מי יודע אם בעליה הקודמים יורידוהו שוב לאריסות בשדה זו, אם ירצו יפסיקוהו (בבא בתרא מו, ב וברשב"ם). (31) את השדה, וכל הפירות שלו, אלא שמשלם דמי שכירות השדה לבעליה. (32) דמי השכירות, שעדיין לא שילם. (33) שם כט, א. ואע"פ שיכול השוכר לחזור ולהוציא השכירות מידי המשכיר - לא נוח לו לאדם לעמוד בדין ולהתדיין (רמב"ן שם), והשווה דברי ה'תוספות' שם מז, א ד"ה קבלן. ובשו"ע חו"מ סי' לז, סעיף יב, פסק: "אם לקח המשכיר דמי השכירות והחזירם לשוכר, כדי שיתנם למי שיזכה בדין - הרי זה (=השוכר) מעיד לו".

ו. שֶׁמְעוֹן שְׂלוֹה, וְהִיא רְאוּבֵן עָרְבִי³⁴, וְכֵן הַיּוֹדֵה לְעָרְעֵר עַל שְׁמֵעוֹן הַלֹּוֹה וְהוֹצִיא קֶרֶקַע מִתַּחַת יָדוֹ³⁵, אִם יֵשׁ לְשְׁמֵעוֹן שְׂדֵה אַחֶרֶת כְּנֻגַד הַחֹבֵב³⁶ - הָרִי רְאוּבֵן הָעָרְבִי יֵשׁ לוֹ³⁷ לְהַעֲדֵי עַל אוֹתָהּ קֶרֶקַע שֶׁהִיא שֵׁל שְׁמֵעוֹן. שְׂאֵין לוֹ הַנָּאָה בְּזֵה; שְׂאֵם לָקַח הַיּוֹדֵה - הָרִי שְׂדֵה אַחֶרֶת שִׁיפְרַע מִמֶּנָּה בַּעַל חֹבֵבוֹ³⁸. וְכֵן לֹוֹקֵת רֵאשׁוֹן מְעִיד לְלוֹקֵת שְׂנִי שֶׁלָּקַח אַחֲרָיו שְׂדֵה הַשְּׂדֵה שְׂלוֹ³⁹. וְהוּא שְׂיֵשׁ לְמוֹכֵר שְׂדֵה בֵּן הוֹרִיין⁴⁰ כְּנֻגַד דְּמֵי שְׂדֵה שֵׁל לֹוֹקֵת רֵאשׁוֹן. שְׂאֵין לְלוֹקֵת רֵאשׁוֹן הַנָּאָה בְּעַמִּידַת זֶה הַשְּׂדֵה בְּיַד לֹוֹקֵת שְׂנִי; שְׂאֵפִלוֹ נְטָרָף - לֹוֹקֵת הָרֵאשׁוֹן⁴¹ עַל הַמוֹכֵר הוּא חוֹזֵר⁴², וְהָרִי יֵשׁ לוֹ שְׂדֵה אַחֶרֶת שִׁינְגָבָה מִמֶּנָּה⁴³.

(34) אחראי למלוה לפרוע לו חובו, אם לא יהיה ללווה מה לשלם. (35) באיוו טענה שהיא. (36) שהיא שוה סכום החוב. (37) מותר לו. (38) אבל אם אין ללווה שדה אחרת, יש הנאה לערב להעמידה ביד הלווה, כדי שיפרע

עצמם מותר להם לקרוא באותו הספר, שאין זו הנאה להם, הואיל ואם רצו קוראים הם מספר אחר, הנמצא באותו בית כנסת (סמ"ע שם ס"ק כח).

ג. הָאוֹמֵר: תִּנְנוּ מְנָה לְעַנְנֵי עֵירִי - אֵין דָּנִין בְּדַגְנֵי אוֹתָהּ הָעִיר, וְאֵין מְבִיאִין רְאִיָּה מְאֻנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר. בְּמָה דְּבָרִים אָמֹרִים? כְּשֶׁהָיוּ הָעַנְיִים סְמוּכִים עֲלֵיהֶם¹², וּפּוֹסְקִין עֲלֵיהֶן צְדָקָה¹³. אֵפִלוֹ אָמְרוּ שְׂנִים מְאֻנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר: אָנוּ נָתַן דְּבַר הַקְּצוּב עֲלֵינוּ¹⁴ וְנָעִיד - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם; שֶׁהַנָּאָה הוּא לָהֶם שְׂיִתְעַשְׂרוּ עֲנִיִּים אֵלֵינוּ¹⁵, הוּאֵיל וְהֵן סְמוּכִין עַל בְּנֵי הָעִיר¹⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֵה.

(12) על אנשי העיר. (13) נמצאו נוגעים בעדותם, שהרי אם ינתן המנה לעניים, לא יצטרכו הדיינים והעדים לתת להם משלהם. (14) לתת בכל שנה ושנה. (15) ולא יצטרכו לתת להם עוד בשנים הבאות. (16) בבא-בתרא שם. וכתב הרדב"י: עניים שאינם סמוכים על בני העיר, כגון בירושלים, כיום, שאין הם מתפרנסים אלא ממה ששולחים להם קהילות חוץ לארץ, נראה שה"סילוק" יועיל לדון ולהעיד.

ד. קֶרֶקַע שְׂבִיין¹⁷ שְׂנִי שֶׁתִּפְּיין שְׂפָא מְעָרְעֵר לְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יַד הַשְּׂתֵּף¹⁸ - אֵינוֹ מְעִיד לְשִׁתְּפוֹ עָלֶיהָ¹⁹; אֲלָא אִם סִלַּק עֲצָמוֹ מִמֶּנָּה²⁰, וְקָנִי מִיָּדוֹ שֶׁנִּתְּנָה לְשִׁתְּף, וְשְׂאֵם²¹ בָּא בַּעַל חוֹב שְׂלוֹ²² וּטְרַפָּה מִיָּד הַשְּׂתֵּף²³ - מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵיהָ²⁴, וְאַחֵר כֶּף מְעִיד לוֹ עָלֶיהָ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֵה²⁵.

(17) בחו"מ סימן לז סעיף א, הנוסח: של שני שותפים. (18) לומר, שזה שמכרה להם גזלה ממנו. (19) לפסול עדי המערער, ואפילו על חלקו של השותף לא יעיד, שכל זמן שלא חלקו ביניהם, אם יטול המערער כלום מן השדה, יפסידו שניהם ונמצא זה מעיד לעצמו (בבא-בתרא מג, א וברשב"ם). (20) שכתב לו: דין ודברים אין לי על שדה זו, שהכל שלך. (21) כלומר, גם יקבל על עצמו תנאי זה. (22) המלוה, שלוה ממנו קודם שהקנה לשותפו את חלקו. (23) יקחנה מידי, שהרי חציה משועבדת לבעל חוב, ודינו לטרוף כנגד חובו מידי השותף הקונה. (24) שעכשיו אינו נוגע בדבר, שאם ירצה להעמידה אצל השותף מפני בעל חובו, שלא יהיה "לווה רשע ולא ישלם" (ראה לקמן פט"ז, ה"ג), הרי ממילא ישאר "לווה רשע" כלפי השותף שקיבל עליו לשלם דמיה (בבא-בתרא שם). ומדובר, שלא קיבל עליו שום אחריות אחרת, שאם יבוא איזה מערער ויטעון גזולה היתה בידו, אין נותן זה אחראי לו, שאם לא כן, הרי נותן זה נוגע בעדותו לטובת השותף, שלא יצטרך לפצותו כשיקחנה ממנו (שם). (25) אבל אם אין המערער טוען אלא על חלק השותף בלבד, שמכרה לו השותף, יכול זה להעיד לו בלא שום תנאי, שאז אינו נוגע בעדותו (חו"מ סי' לו סעיף א).

ה. הָעוֹרֵר עַל הַשְּׂדֵה²⁶: אִם יֵשׁ בָּהּ פִּרוֹת - אֵין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והראשון קשה הימנו = שהוא אדם אֵלם, ולא אוכל לדון עמו.

ב. ¹⁰מְכַרְתָּ הַטְּלִית הַגְּזוּלָה לְלוֹי, וְכָא יְהוּדָה לְעֶרְעֵר¹¹, אִם מֵת רְאוּבֵן - שְׁמַעוֹן מְעִיד עָלֶיךָ שְׂאִינָה שֶׁל יְהוּדָה; שְׁהָרִי אֵין טְלִית זו חוֹזֶרֶת לְשְׁמַעוֹן לְעוֹלָם, שְׁכַבְר קְנָאָה הַלּוֹקֵחַ בְּיָאוּשׁ¹² וְשִׁנּוּי רְשׁוּת¹³, וְכַבֵּר מֵת רְאוּבֵן הַגְּזוּלָן וְאֵין לוֹ מִמִּי יֵטֵל דְּמִיָּה¹⁴. אָבָל אִם עֲדִין רְאוּבֵן קָנָם - אֵין שְׁמַעוֹן מְעִיד אָף עַל הַטְּלִית; שְׁהִנְאָה הִיא לוֹ שְׁלֵא תַעֲמֹד בְּיַד יְהוּדָה, כְּדִי שְׂכִיבֵי רְאִיָּה שְׂרָאוּבֵן גְּזֵלָה וְיִשְׁלַם דְּמִיָּה¹⁵. וְכֵן אִם הִיָּתָה הַטְּלִית בְּיַד יוֹרְשֵׁי רְאוּבֵן¹⁶ - אֵין שְׁמַעוֹן מְעִיד עָלֶיךָ¹⁷, מִכְּפִי שְׁפוּפָה שְׂאֵם תַעֲמֹד בְּיַד הַיּוֹרֵשׁ לְחֹזֵר לִי¹⁸. וְכֵן פֶּלַי צָאָה בָּזָה.

10) ראובן הגזולן. 11) לומר שהיא שלו. 12) שהגזול נתייאש ממנה בעודה בבית ראובן הגזולן. 13) שאחרי היאוש עברה הטלית מרשות הגזולן לרשות הקונה, והלכה היא: יאוש ושינוי רשות קונה, כמבואר בהל' גזילה פ"ה ה"ז, והל' גניבה פ"ה ה"ג. 14) שאפילו הניח לבניו מטלטלין, אינם חייבים לשלם לנגזל, שדמי הגזילה חוב הם על הגזולן, ואין המטלטלין משתעבדים לבעל-חוב, אבל אם הניח קרקעות - חייבים היורשים לשלם, כמבואר בהל' גזילה שם ה"ה. 15) נמצא שהוא נוגע בעדותו ואינו מעיד. וכל זה בטלית, אבל אם גזל שדה ומכרה, אין לומר בה: "יאוש ושינוי רשות - קנה הלוקח" - שקרקע אינה נגזלת, ותמיד היא ברשות בעליה החוקיים, ולפיכך מצפה שמעון הנגזל להוציאה מיד ראובן הגזולן, או מיד בניו אם מת, והרי הוא נוגע בעדותו, וזהו שסתם רבינו לעיל סוף ה"א "מכר... השדה הגזולה... אין שמעון מעיד" כי תמיד צפויה לו הנאה, שלא תעמוד ברשות יהודה המערער (בבא-בתרא מד, א וברשב"ם). 16) שמת ראובן הגזולן והניחה לבניו. 17) שאינה של יהודה המערער. 18) כי "רשות יורש אינה כרשות לוקח", ואינה נקראת שינוי רשות, ולא קנו הטלית ביאוש בלבד, ולפיכך נוגע בעדותו הוא, שמתכוון להחזיר לו טליתו מידי היורשים (שם).

ג. ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות¹⁹, וְכָא יְהוּדָה לְעֶרְעֵר עַל שְׁמַעוֹן²⁰ וְלְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יָדוֹ - אֵין רְאוּבֵן מְעִיד לוֹ עָלֶיךָ²¹. אָף עַל פִּי שְׂאִין עָלֶיךָ אַחֲרֵי-יָת - הָרִי הוּא רוֹצֵה שְׁתַעֲמֹד בְּיַד שְׁמַעוֹן, כְּדִי שְׂכִיבֵי אֵין חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן²² וְיִטְרַפְנָה בְּחֹבוֹ, וְלֹא יִהְיֶה לוֹה רִשְׁעָה וְלֹא יִשְׁלַם²³.

19) שהתנה בפירוש שאינו אחראי לקונה, אם יטרפו את השדה ממנו מחמת איזו טענה שהיא. אבל אם כתב לו שטר מכירה סתמי ולא הזכיר בו אחריות, הרי זה כאילו כתובה בו "קבלת אחריות", שאחריות שלא נזכרה אינה אלא "טעות הסופר", כמבואר בהל' מכירה פ"ט, ה"ד. 20) לומר שהיא שלו. 21) לפסול עידי יהודה, או עידי שטר. 22) שהלוה לראובן טרם שמכר שדה לשמעון,

ממנה בעל חובו, ואינו מעיד (בבא-בתרא, שם). והוא-הדין במלוה שיכול להעיד ללווה אם יש לו שדה אחרת כנגד החוב, כמבואר שם. 39) כגון לוי ויהודה שקנו שתי שדות מראובן זה אחר זה, הראשון - בניסן, והשני - באייר, ובא אחד לערער על שדהו של יהודה, לומר שהיא גזולה בידו, וכיוצא בזה, מותר לו ללוי הלוקח הראשון להעיד לטובת יהודה להעמיד בידו שדהו. 40) בחו"מ סי' לו סעיף יד, הנוסח: בת חורין. שדה שלא נמכרה ולא נשתעבדה לאיזה בעל-חוב מוקדם. 41) כגון שבא בעל-חובו של ראובן המוכר, אצל יהודה הלוקח האחרון, ולא מצא אצלו לגבות כלום, מפני שזכה בה המערער, והלך ללוי לטרון ממנו שדהו בחובו. 42) שמכרה לו באחריות. 43) ולפיכך אינו נוגע בעדותו לטובת יהודה, אבל אם אין למוכר שדה אחרת, יש הנאה ללוקח הראשון להעמיד ללוקח השני את שדהו, כדי שאם יבוא בעל-חובו של ראובן לטרון שדהו, ידחנו אצל הלוקח השני, ע"פ הדין: אין בעל-חוב גובה אלא מן הלוקח האחרון, כמבואר בהל' מלוה פ"ט ה"ה, "שהרי הלוקח הקודם אומר לטרון: הנחת לך מקום לגבות ממנו", ולפיכך לא יעיד לו, שהרי נוגע הוא בעדותו (בבא-בתרא שם).

פֶּרֶק שְׁשֵׁה עָשָׂר

1) דברים שונים הגורמים לצד הנאה בעדות, ועל הדין להתבונן בהם. פיסולים הפוסלים בעדות, פוסלים גם בדיינים. הכשרים להעיד ופסולים לדון.

א. ראובן שגזל שדה או טלית משמעון, וְכָא יְהוּדָה וְעֶרְעֵר² עַל רְאוּבֵן וְאָמַר: שְׂדֵה זו או טְלִית זו שְׁלִי הִיא - אֵין שְׁמַעוֹן³ יְכוֹל לְהַעִיד לְרְאוּבֵן שְׂאִין זו הַשְּׂדֵה שֶׁל יְהוּדָה וְלֹא זו הַטְּלִית שֶׁל יְהוּדָה⁴; שְׁהָרִי שְׁמַעוֹן רוֹצֵה לְהַעֲמִיד שְׂדֵה זו או טְלִית זו בְּיַד רְאוּבֵן, שְׁהוּא גְזֵלָה מִמֶּנּוּ⁵, כְּדִי שְׁיַחֲזִירוּ לוֹ⁶ מִיַּד הַגְּזוּלָן; שְׁהָרִי אֶפְשָׁר שְׁתַּהֲיֶה הַרְאָה שֶׁל שְׁמַעוֹן, שְׁמוּצִיאָה בְּהַ מִיַּד רְאוּבֵן, אֶפְשָׁר שְׂאִינוּ יְכוֹל לְהוֹצִיאָה בְּהַ מִיַּד יְהוּדָה⁷. וְכֵן אִם מְכַר רְאוּבֵן הַשְּׂדֵה הַגְּזוּלָה או הוֹרִישָׁה לְלוֹי, וְכָא יְהוּדָה לְעֶרְעֵר עַל לוֹי⁸ - אֵין שְׁמַעוֹן מְעִיד שְׂאִינָה שֶׁל יְהוּדָה; שְׂמָא נַחַת רִחַת יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיאָה מִיַּד לוֹי⁹.

2) טען כנגדו. 3) הנגזל. 4) כגון שיודע שום עדות לפסול עדותו של יהודה המערער. 5) בכת"י תימן: שהוא טוען שהוא גולם ממנו. 6) בית-הדין. 7) ולפיכך נוח לשמעון להעמידה ביד ראובן, ואח"כ יוציאה ממנו בעדים, שגולה ממנו. ובשו"ע חו"מ סי' לו סעיף יז, הנוסח: "מפני שאפשר שנוח לו להוציאה מיד ראובן, יותר מלהוציאה מיד יהודה". ומתוך שהוא נוגע בעדותו - אינו מעיד, כמבואר לעיל פ"ט, ה"א. 8) שהוא בנו, או קרובו אחר הראוי ליורשו. 9) כלומר, נוח לו להוציאה מלוי, יותר מלהוציאה מידי יהודה, וכנ"ל (בבא-בתרא מג, ב. ומד, א). וכעין זה שינוי במשנה (כתובות קט, א): "השני נוח לי,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לו להעיד (שם). ומדובר שמכר לו שלא באחריות, שאם מכרה סתם, הרי ראובן נוגע בעדותו, שלא יחזור שמעון עליו לתבוע ממנו דמי טליתו, וכן ב'טור' חו"מ סימן לו, וכן נראה מלשון הגמרא שם: "להכי זביני לך שלא באחריות". (28) שהיתה גזולה בידך מידי יהודה. (29) ואע"פ שגם במקרה זה אין המוכר חייב לו כלום, שהרי התנה עמו שלא תהיה עליו אחריות, וכדברי רבינו בהל' מכירה פי"ט, ה"ח: "שכל תנאי שבממון - קיים" - נוגע בעדותו הוא, שלא נוח לו לראובן המוכר לעמוד בפני דין ודיינים, ותהיה לשמעון תרעומת עליו, שמכר לו דבר שאינו שלו (ב"ח לחו"מ שם). (30) שאקנה. (31) שכתב לו: כל נכסים שאני עתיד לקנות, בין קרקעות בין מטלטלין, הרי הם משועבדים לך להפרע מהם, ואז בעל-חוב טורף אף מן המטלטלין שקנה הלווה לאחר שלוה, שכל תנאי שבממון - קיים (מלשון רבינו הל' מלוה פי"ח, ה"ב). ובש"ע חו"מ סי' לו סעיף טז, מעיר: "ובזמן הזה אפילו שעבד לו מטלטלין אגב קרקע, אינו טורף ממטלטלין שמכר" משום תקנת השוק, שאם לא כן, אין לך אדם קונה חפץ מחבירו, כמבואר שם סימן ס סעיף א. (32) ולא יהיה "לוה רשע ולא ישלם", כמבואר לעיל ה"ג (בבא-בבא שם). (33) יסודם ובסיסם. (34) יוצאת מגדר הרגיל, ע"פ לשון הכתוב (דברים ל, יא) "לא נפלות היא ממך ולא רחוקה היא". (35) וכל זה כשמעיד לזכותו, אבל לחובתו מעיד, שהודאת בעל-דין דומה כמאה עדים (כסף-משנה בשם הראב"ד). (36) ירושלמי סנהדרין פ"ג, ה"ט: "ומנין שלא יהו הדיינים קרובים זה לזה? אמרה תורה: הרוג ע"פ עדים, הרוג ע"פ דיינים. מה עדים אין קרובים זה לזה, אף דיינים אין קרובים זה לזה", וכן משמעות המשנה בנדה מט, ב "כל הכשר לדון, כשר להעיד" - הרי שאי-אפשר להיות פסול לעדות וכשר לדיינות.

ה. ולפיכך³⁷ אין סומכין בסנהדרין שנים הקרובים זה לזה³⁸, בין בסנהדרי קטנה³⁹ בין בסנהדרי גדולה⁴⁰. אבל אלו שמוסיפין עד שבועה לעבר השנה⁴¹, כמו שבארנו בהלכות קדוש החודש⁴², יראה לי, שאם היה⁴³ בהן קרובים - אין בכך כלום⁴⁴.

(37) הואיל וכל מה שפוסל בעדים פוסל בדיינים. (38) שהם פסולים לעדות, כמבואר לעיל פי"ד ה"ו, ובביאורו שם. (39) שהיא בית-דין של עשרים ושלשה חכמים. (40) שהיא בית-דין הגדול שבמקדש, המונה שבעים ואחד חכמים (לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג). והוא-הדין לכל בית-דין של שלשה הדין דיני ממונות בלבד, אין יושבים בו דיינים הקרובים זה לזה (כסף-משנה). (41) להוסיף לה חודש שלשה עשר. (42) פ"ד, ה"ט. והשווה הל' סנהדרין פ"ה, ה"ו. (43) בנוסח ה'לחם-משנה: היו. (44) כיון שאין מוסיפים אותם אלא לשם סמל בלבד, כמו שאמרו (סנהדרין י, ב) "כנגד ברכת כהנים", שבפסוק ראשון יש בו שלש תיבות; ובשני - חמש; ובשלישי - שבע, אף כאן מתחילים בשלשה, ובחמשה

והשדה נשתעבדה לו. (23) פסוק הוא בתהלים לו, כא. שאם תעבור לידי יהודה, ישאר חייב לבעל-חוב ויקרא "רשע", אבל מה שהפסיד את הלוקח לא איכפת לו, כי יאמר לו: מתחילה מכרתי לך בפירושו, שלא באחריות, וסברת וקבלת (בבא-בבא מה, א). וכל זה כשאין לו שדה אחרת, אבל אם יש למוכר שדה אחרת כנגד חובו, אין בעל החוב טורף מהלוקח, אלא גובה חובו מהשדה בת-חורין של המוכר, ואין למוכר שום רווח בהעמדת השדה ביד הלוקח, ומעיד לו (שם).

ד. ראובן שמכר פרה או טלית לשמעון, ובא יהודה לערער ולהוציא מידי שמעון²⁴ - ראובן מעיד לו עליה²⁵ שהיא של שמעון; שאפילו עמדה ביד שמעון - אין בעל חובו של ראובן טורף מן המטלטלין²⁶, ואפילו היו אפותיקי²⁷. במה דברים אמורים? כשהיה שמעון מודה שזו הפרה והטלית הם של ראובן המוכר בודאי, והוא יודע שבאמת הן שלו; אבל אם לא הודה שמעון - אין ראובן מעיד לאבד זכות יהודה; שאם תצא מתחת ידי שמעון - יחזר שמעון ויתבע דמים, ויאמר לו: מכרת לי דבר שאינו שלך²⁸, שהרי באו עדים ואמרו שהן של יהודה²⁹. במה דברים אמורים שיעיד ראובן לאבד זכות יהודה ויעמיד המטלטלין ביד שמעון? כשבאו עדים והעידו, שהם יודעים שראובן זה לא היתה לו קרקע מעולם; אבל אם לא באו עדים לכהן - אף על הפרה והטלית אינו מעיד. ולמה אינו מעיד עליהן? שמה הקנה אותם לבעל חובו אגב קרקע, וכתב ד'אקני³⁰, והקנה לו מטלטלין אגב קרקע³¹, שגמץא בעל חובו טורף אף הפרה והטלית; לפיכך לא יעיד עליהן, שהרי רוצה להעמידן ביד שמעון, כדי שיבוא בעל חובו ויטרפם³². וכן כל פיוצא בדברים אלו. ודברים אלו אינן תלויין אלא בדעת הדין ועצם בינתו, שיבין עקר המשפטים³³, וידע דבר הגורם לדבר אחר, ויעמיק לראות. אם ימצא שיש לזה העד צד הנאה בעדות זו, אפילו בדרך רחוקה ונפלאה³⁴ - הרי זה לא יעיד בה³⁵. וכדרך שלא יעיד בדרך זה, שמה נוגע בעדותו הוא, כן לא ידון באותו דבר. וכן שאר מיני פסולין: פשם שפוסלין בעדים, כן פוסלין בדיינים³⁶.

(24) בטענה שקנאה מגולן. (25) לפסול עידי יהודה. (26) שכלל הוא: אין בעל-חוב טורף מן המטלטלין, שאין להם קול ולא נזהרו הקוחות. שאם לא כן, אין לך אדם לוקח עוד מטלטלין מחבירו, שמה יטרפם בעל החוב ממנו (שם מד, ב וברשב"ם). (27) שייחדם לבעל-חוב לגבות חובו מהם, אם לא יפרענו עד זמן פלוני. אפותיקי - "אפה תהא קאי" (=על זה תעמוד), כלומר: לא יהיה לך פרעון אלא מזה. ומכיון שאין שום הנאה לראובן מעדותו, מותר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עַד או רָאָה או יָדַע; וְאִין לָךְ עֵדוֹת שְׁמַתְקִימָת
בְּרֵאָיָה או בְּיָדִיעָה אֲלֵא עֵדוֹת מְמוּןָ. וְכָל הַמְעִיד
מִפִּי אַחֲרִים - הָרִי זֶה עַד שְׁקָר, וְעוֹבֵר בְּלֵא תַעֲשֶׂה,⁶
שְׁנֵאמָר: לֹא תַעֲנֶה בְרַעְפָּךְ עַד שְׁקָר.

(2) בכתב יד תימן הנוסח: שהם ראו. ותיבת: אומרים, איננה.
(3) ומבקשים ממנו להעיד על כך. (4) ראה בסמוך הלכה ה
מעין זה. (5) שבועות לג, ב: "ראיה בלא ידיעה כיצד?
מנה מנתי לך בפני פלוני ופלוני (= אבל לא הודעתים, אם
הם מתנה, או הלוואה, או פירעון), יבואו פלוני ופלוני
ויעידו, זו היא ראייה בלא ידיעה (= שאם הנתבע דרש
מהנתבע שיביא עדים כאלו ויעידו, אזי יפרע לו, הרי אלו
מעידים, והלה משלם); ידיעה בלא ראייה כיצד? מנה
הודית לי בפני פלוני ופלוני, יבוא פלוני ופלוני ויעידו זו
היא ידיעה בלא ראייה", אבל בעדות נפשות אין העדות
מתקיימת אלא על פי ראייה וידיעה כאחת. שאם הודה לו
החייב שהרג, והעד לא ראה את המעשה, אסור לו להעיד.
(6) שם לא, א.

ב. לְפִיכֵךְ⁷ מְאִימִין⁸ אָף עַל עֲדֵי הַמְמוּןָ. וְכִיצַד
מְאִימִין עֲלֵיהֶן? [מְאִימִין עֲלֵיהֶם] בְּפָנֵי הַפְּלִי,¹⁰
וּמִדִּיעִין אוֹתָן כִּחַ עֵדוֹת שְׁקָר,¹¹ וּבִשְׁתַּת הַמְעִיד בְּהַ
בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא.¹² וְאַחַר כֵּן מוֹצִיאִין אֶת כָּל
הָאָדָם לַחֲוִין, וּמְשִׁירִין אֶת הַגְּדוֹל שְׁפַעְדִים, וְאוֹמְרִים¹³
לוֹ: אָמַר הַיָּאֵף אֲתָה יוֹדֵעַ שְׂזָה חֵיב לָזֶה. אִם אָמַר:
שְׂהוּא חֵיב לִי¹⁴ אָמַר לִי חֵיב אֲנִי לוֹ, או אִישׁ פְּלוֹנִי אָמַר לִי
שְׂהוּא חֵיב לוֹ - לֹא אָמַר כְּלוּם¹⁵, עַד שְׂפִיאֵמַר: בְּפָנֵינוּ
הַזֶּה לֹא¹⁶ שְׂהוּא חֵיב לֹא¹⁷. וְהִיוּ מְכַנְסִין אֶת הָעֵד
הַשְּׁנִי וּבּוֹדְקִין אוֹתוֹ כֵּף. נִמְצָאוּ דְבָרֵיהֶן מְכַוְנִין -
נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּדָבָר, וְגוֹמְרִין הַדִּין.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומודיעין אותן כח עדות שקר, ובששת המעיד בה בעולם הזה
ובעולם הבא."

ולכאורה, אזהרה זו לא מצינו דוגמתה אפילו בעבירות
שעונשן ארבע מיתות בית-דין, וצריך להבין מהי
החומרה הגדולה כ"כ בעדות שקר. והביאור הוא: כל
תוכנו של יהודי הוא עדות על הקב"ה, כי עלידי
הנהגתו הטובה והישרה, הוא מעיד על ה"טוב"
וה"ישר" של הקב"ה כביכול, שהרי נאמר על עם
ישראל "אתם עדי" (ישעיהו מג, י). לכן, כשמעיד עדות
שקר הרי זה מעשה הסותר את כל עניינו ותוכנו, ומשום
כך מזהירים אותו שאם יעיד שקר בושט לו בעולם הזה
כו' כי מאבד את כל תוכנו ממש, כמו אדם שמביישים
אותו - שאינו ניזק בדבר ממשי אלא שהמביישו נוטל
ממנו את ערך תוכנו.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 258 הערה 58
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

נושאים ונותנים, וגומרים בשבעה, אין לפסול בו אלא את
השלושה הראשונים, שהם בית-דין בכל מקום, וגם כאן אם
גמרו בשלושה - מעוברת, - הרי שהם העיקר. ולדעת
הלחם-משנה, כל השלושה שעושים מעשה על פיהם צריכים
להיות כשרים, ואפילו אלו הנוספים על שלושת הראשונים,
כל שהם מצטרפים לעבר את השנה, וגומרים ע"פ שלשתם
לעבר את השנה, צריכים להיות רחוקים זה מזה, ושאר
הנוספים לא איכפת לנו בהם.

ו. כָּל הַפְּשֵׁר לְדוֹן - פְּשֵׁר לְהַעִיד⁴⁵. וְיֵשׁ פְּשֵׁר
לְהַעִיד, וְאִינוּ פְּשֵׁר לְדוֹן. הָאוֹהֵב וְהַשּׁוֹנֵא⁴⁶, וְהַגֵּר⁴⁷
וְהַמְשַׁחֵר⁴⁸, וְכֵן הַזֶּקֶן⁴⁹ וְהַסָּרִיס, וְהַמְמַזֵּר, וְסוֹמֵא
בְּאַחַת מְעִינָיו - פְּשֵׁרִין לְהַעִיד, וְאִינָן פְּשֵׁרִים לְדוֹן
דִּינֵי נַפְשוֹת, כְּמוֹ שְׂבִאָרְנוּ⁵⁰.

(45) נדה מט, ב. (46) שכשרים להעיד, כמבואר לעיל פי"ג
הט"ו, ופסולים לדון, שהאוהב אינו יכול לראות חובה
לנידון, והשונא אינו מסוגל להפוך בזכותו (סנהדרין כט, א.
וכתובת קה, ב), והשווה לעיל הל' סנהדרין פכ"ג, ה"ו.
(47) שפסול לדון עד שתהא אמו מישראל, ראה שם פ"ב
ה"ט, ופי"א ה"א. (48) עבד כנעני שנשתחרר מעבדותו,
ודינו כגר שכשר לעדות, כמבואר בבבא-קמא פח, א. אבל
העבד שלא נשתחרר - פסול לעדות, כמבואר לעיל פ"ט,
ה"ד. (49) עד כאן מנה רבינו אלה הפסולים לדון אפילו
דיני ממונות, מכאן ואילך הוא מונה אלה הפסולים לדון
דיני נפשות בלבד, ואילו לדיני ממונות כשרים הם לדון.
(50) לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ג: "לא זקן מופלג בשנים
ולא סריס, מפני שיש בהם אכזריות", שהזקן שכח כבר צער
גידול בניו, וכן סריס (סנהדרין לו, ב וברש"י). ושם פי"א
ה"א, כותב רבינו: "וכן הממזר והסומא באחת מעיניו, כשר
לדון דיני ממונות. אבל בדיני נפשות אין דנים אותם, אלא
כהנים לויים וישראלים המשיאים לכהונה, ולא יהיה אחד
מהם סומא" וכו'. והטעם, מבואר בסנהדרין לו, ב "כשם
שבית-דין מנוקים בצדק, כך מנוקים מכל מום" (=פגם
משפחה). וביבמות קא, א פסלו סומא לדון בסנהדרין,
שנאמר (שיר ד, ז) "כולך יפה רעיתי, ומום אין בך", והשווה
הל' סנהדרין פ"ב, ה"ט.

~ יום שני י"ט ניסן ~

פֶּרֶק שְׁבַעַה עֶשְׂרִי

(1) האיסור להעיד מפי אחרים בלא ראייה עצמית. האיום על
עדים בענייני ממון. האיסור לאדם שאינו עד, לעמוד עם
עד, כדי להראות ששניים הם, ולהפחיד את הלווה שיודה
מעצמו. דין עד אחד הכושב עדותו ואינו מעיד.

א. מִי שְׂהַעִידוּ לוֹ אֲנָשִׁים רַבִּים וְגְדוֹלִים בְּחֻמָּה
וּבִרְאָה, שֶׁהֵם אוֹמְרִים² שְׂרָאוּ פְלוֹנִי שְׂעֵבֵר עֲבָרָה
פְּלוֹנִית או שְׂלָוָה מְפִלוֹנִי³, אָף עַל פִּי שְׂהוּא מְאִמִּין
הַדָּבָר בְּלִבּוֹ כְּאִלוֹ רְאָהוּ⁴ - לֹא יַעִיד, עַד שְׂיִרְאָה
הַדָּבָר בְּעֵינָיו, או יוֹדֵה לוֹ הַלְוָה מִפִּיו וְיֹאמַר לוֹ:
הִיָּה עָלַי עַד שְׂפְלוֹנִי הַלְוָה לִי מְנָה. שְׁנֵאמָר: וְהוּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

את עצמי נתכוונתי (ש"ך לחושן משפט פא סעיף קטן לד), והשווה הלכות טוען ונטען פרק ז, הלכה א"ב. (23) היו עלי עדים שהלווה הודה לתביעתי ואמר לי הן. (24) פרט אם שתק דרך שחוק והיתול, שאינו אלא משטה בו. (25) סנהדרין כט, ב מאמרו של רבינא שם. (26) קיבלו קניין סודר מידי הלווה שהוא מודה לתביעת המלווה, שכלל הוא: הודה בפני שניים וקנו מידו, כותבים לו שטר הודאה, אף על פי שלא אמר; כיתבו, שסתם קניין לכתובה עומד (שם וברש"י). (27) לעשותו מלווה על פה, אבל אסור להם לכתוב עליו מלווה בשטר, כל עוד לא קנו מידו, ואפילו אמר להם; כיתבו עלי שטר, צריכים הם להימלך בו אחר שחתמו בשטר, אם מסכים הוא לעשותו "מלווה בשטר", ורק אז מוסרים השטר לידי המלווה, כמבואר בהלכות מלווה ולווה פרק י"א, הלכה א.

ה. תלמיד שְׁאָמַר לו רבו: יודע אתה, שְׁאָם נוֹתְנִין לִי פֶל מְמוֹן הָעוֹלָם - אֵינִי מְשַׁקֵּר. מְנָה יֵשׁ לִי אֶצֶל פְּלוֹנִי, וְיֵשׁ לִי עָלָיו עֵד אֶחָד, לֶךָ וְהִצְטַרְפָּה עִמּוֹ. אִם נִצְטַרְפָּה - הֲרֵי זֶה עֵד שְׁקָר.²⁸

(28) שבועות לא, א ועליו אמרה תורה: "לא תענה ברעך עד שקר", כמבואר לעיל הלכה א.

ו. אָמַר לוֹ: בּוֹא וְעִמְד עִם הָעֵד וְלֹא תַעֲיֵד, פְּדִי שְׂוִרָאָה הַלּוֹה וּפְחַד, וְעֵלָה עַל דַּעְתּוֹ שְׁאָתָם שְׁנֵי עֲדִים וְיִוְדָה מְעַצְמוֹ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְעַמְד וּלְהִרְאֹת שְׁהוּא עֵד, אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ מְעִיד.²⁹ וְעַל זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר: מְדַבֵּר שְׁקָר תִּרְחֶק.³⁰

(29) ואינו עובר משום: לא תענה ברעך וגו'. (30) שבועות שם, שמא על ידי פחד זה ישתווה עימו הנתבע, שלא כדין, שלא היה חייב לו (סמ"ע לחושן משפט כת, סעיף קטן יד).

ז. הַשׁוֹכֵר עֲדֵי שְׁקָר לְהַעֲיֵד לְחֻבְרוֹ.³¹ פְּטוּר מְדִינֵי אָדָם,³² וְחֻיֵב בְּדִינֵי שְׁמַיִם.³³ וְכֵן עֵד אֶחָד שְׁכַבְשׁוּ³⁴ עֲדוּתוֹ וְלֹא הַעֲיֵד - פְּטוּר מְדִינֵי אָדָם, וְחֻיֵב בְּדִינֵי שְׁמַיִם.³⁵

(31) להוציא כסף מראובן לשמעון חבירו. (32) אין בית הדין יכול לחייבו לשלם מה שהפסיד את ראובן, שאין זה אלא גורם לנוזקין ופטור (בבא קמא נו, א). (33) כדי לצאת ידי שמים עליו לשלם מעצמו, מה שהפסיד את חבירו (שם). אבל אם שכר עידי שקר לעצמו, והוציא ממון שלא כדין, חייב בדני אדם להחזיר אותו ממון שגול, כמבואר שם ובחושן משפט לב, סעיף ב. (34) עצר והעלים, ככתוב (מיכה ז, יט) "ככוש עוונותינו" וכן שנינו בסנהדרין פט, א "הכוש את נבואתו". (35) שאלו היה מעיד היה מחייב את הנתבע שבועה, ושמה היה נמנע מלהישבע שקר, והיה משלם, נמצא שגרם לו הפסד ממון (בבא קמא שם וברש"י). ואין צורך לומר, בשני עדים שכבשו עדותם ולא העידו, שחייבים בידי שמים, ככתוב: "אם לא יגיד ונשא עוונו" וכמבואר בגמרא שם, והשווה לעיל פרק א הלכה א. ואפילו

(7) הואיל וצריכים לראות הדבר בעיניהם, ואפילו העידו להם אנשים נאמנים ביותר, אסור להם להעיד. (8) מטילים אימה. (9) שלא יעידו שקר, כשם שמאיימים על עידי נפשות (סנהדרין כט, א) וראה לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ג. (10) הנמצאים באותה שעה בבית דין. (11) חומר העוון ועונשו, שרעב וחרב באים לעולם על עדות שקר, ככתוב (משלי כה, יד) "נשיאים ורוח וגשם אין, איש מתהלל במתת שקר", וכן שם (יח) "מפיץ וחרב וחץ שנון, איש עונה ברעהו עד שקר". (12) שלא רק בעולם הבא הוא יישאר בזוי, אלא גם בעולם הזה הוא בזוי על שוכריו, ככתוב (מלכים א, כא, י) "והושיבו שניים אנשים בני בליעל נגדו ויעדוהו לאמר ברכת אלהים ומלך" - הרי שאיזבל עצמה שוכרתם, קוראתם: בני בליעל (שם). (13) גדול שבדיינים. ובכתב יד תימן: ואומרים. (14) הלווה. (15) שאדם עשוי לומר פלוני נושא בי, כדי שלא יחזיקוהו עשיר, וכן אם אמר: "איש פלוני" אפילו הוא איש חשוב, אין זה אלא עד מפי עד (סנהדרין שם, ובדף לז, ב). (16) לתובע. (17) נתכוון שנהיה לו עדים בדבר (שם כט, א וברש"י).

ג. הַמְטָמֵן עֲדִים לְחֻבְרוֹ, וְהוֹדָה לוֹ בִּינו לְבִין עֲצָמוֹ,¹⁸ וְהַעֲדִים רוֹאִין וְשׁוֹמְעִין שְׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: וְדַאי יֵשׁ לֶךָ אֶצֶלִי כֶּף וְכֶף, אֶבֶל מִתְרַא אֲנִי שְׁמָא תַּכְפְּנִי בְּדִין לְמַחֵר - הֲרֵי זֶה אֵינָה עֲדוּת, עַד שְׂוִיּוּדָה בְּפִנֵי עֲדִים.¹⁹

(18) שלא ראה את העדים המוחבאים. (19) שיראה אותם (שם). והשווה הלכות טוען ונטען פרק ו, הלכה ז: "שמא תכפיני בדין למחר, ואין לי מה אתן לך, ולמחר תבעו בדין באלו העדים, בין שטען ואמר משטה הייתי בו, בין שאמר: לא היו דברים מעולם, הרי זה נשבע היסת (=כדין כופר בכל) ונפטר, שאין כאן עדות, עד שיאמר הלווה "אתם עדי" וכו'.

ד. אֶחָד הַמוֹדֵה בְּפִנֵי עֲדִים וְאָמַר דֶּרֶךְ הוֹדָאָה:²⁰ זֶה לֹא אֶצֶלִי כֶּף וְכֶף, אוֹ שְׁאָמַר: אַתָּם עֲדִי, אוֹ שְׁאָמַר: הֵיוּ עָלַי עֲדִים,²² בֵּין שְׁאָמַר הַלּוֹה, בֵּין שְׁאָמַר הַמְלוֹה²³ וְשָׁתַק הַלּוֹה דֶּרֶךְ מְאָמִין לְדְבָרָיו²⁴ - הֲרֵי אֵלּוּ עֲדִים²⁵. וְאִין צָרִיף לֹמַר אִם קָנוּ מִיָּדוֹ²⁶, אוֹ שְׁאָמַר לָהֶם: פְּתָבוּ עָלַי שְׁטֵר לְזֶה אֶצֶלִי כֶּף וְכֶף. וְכֹל פִּיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלּוּ - הֲרֵי הֵם הוֹדָאָה וּמְעִידִין עַל פִּיּוֹ.²⁷

(20) כגון שאמר בפניהם: אני מודה לפניכם וכו'. (21) התובע הזה העומד בפנינו. (22) שאני חייב לו כך וכך. וכל זה הוציא רבינו מדברי התלמוד בסנהדרין שם בקשר למה ששנינו במשנה שם "עד שיאמר בפנינו הודה לו שהוא חייב לו" - מסייע לו לרב יהודה, האומר: "צריך שיאמר אתם עדי", הרי שהשווה התלמוד דין "הודה לו" לאמירתו: "אתם עדי", שבכל אלה המקרים אינו יכול לטעון עוד: משטה הייתי בו, או; שלא להשביע (להיראות שבע ועשי)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"כאשר זמם" (11) שאם נתחייבו לשלם ממון, אין אומרים שילקו גם משום: "לא תענה ברעך עד שקר", שכלל הוא: "כל המשלם אינו לוקה" (מכות ד, א). ובכתובות לב, ב אמרו: "בפירוש ריבחה תורה עדים זוממים לתשלומין (=שלא נאמר: ילקו ולא ישלמו)... שנאמר: ולא תחוס עינך... יד ביד - דבר הניתן מיד ליד, וזהו ממון". והשווה ה"ל סנהדרין פ"ח, ה"ב: "וכל לאו שניתן לתשלומין... אין לוקין עליו".

ב. בַּמָּה דְּבָרִים אָמְרִים? בְּעֵדִים שְׁהוּזְמוּ; אֲבָל שְׁתִּי כְּתוּת הַמְּכַיֶּשֶׁת זֶה אֵת זֶה וְאֵין¹² כָּאֵן עֵדוּת - אֵין עוֹנֵשִׁין אֵת אַחַת מֵהֶן, לְפִי שְׂאֵין אָנּוּ יוֹדְעִים מִי הִיא הַפֶּת שֶׁקָּרְנִית. וּמָה בֵּין הַכְּחָשָׁה לְהַזְמָה? הַהֲכַחְשָׁה - בְּעֵדוּת עֲצֻמָּה. זֹאת אוֹמְרֵת: הִיא הַדָּבָר הַזֶּה, וְזֹאת אוֹמְרֵת: לֹא הִיא הַדָּבָר הַזֶּה, אוּ יְבוֹא מִפְּלֵל דְּבָרֶיהָ¹³ שְׁלֹא הִיא. וְהַהַזְמָה - בְּעֵדִים עֲצֻמָּן, וְאֵלוּ הַעֲדִים שְׁהוּזְמוּ¹⁴ אֵינָן יוֹדְעִים אִם נִהְיָ הַדָּבָר אוּ לֹא הִיא. פִּיזֵר? עֲדִים שֶׁבָּאוּ וְאָמְרוּ: רֵאִינוּ זֶה שֶׁהֲרַג אֵת הַנֶּפֶשׁ, אוּ הִלְוָה¹⁵ מָנָה לְפִלּוֹנִי, בְּיוֹם פְּלוֹנִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי; וְאַחַר שֶׁהֲעִידוּ וְנִבְדְּקוּ בְּאוּ שְׁנַיִם אַחֲרֵים וְאָמְרוּ: בְּיוֹם זֶה וּבְמָקוֹם זֶה הֵינּוּ עֲמָכֶם וְעַם אֵלוּ כָּל הַיּוֹם, וְלֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלָם, לֹא זֶה הֲרַג אֵת זֶה וְלֹא זֶה הִלְוָה אֵת זֶה - הָרִי זֶה הַכְּחָשָׁה¹⁶. וְכֵן אִם אָמְרוּ לָהֶם: הַיֵּאָדָּף אַתֶּם מְעִידִים כֶּף? וְזֶה הַהוֹרֵג אוּ הַנֶּהְרֵג אוּ הַלְוָה אוּ הַמְּלִוָה הִיא עֲמֵנוּ בְּיוֹם זֶה בְּמִדְּיָה אַחֲרֵת! - הָרִי זֶה עֵדוּת מְכַחֶשֶׁת; שְׁזֶה כְּמִי שְׂאָמְרוּ: לֹא הֲרַג זֶה אֵת זֶה, וְלֹא זֶה הִלְוָה אֵת זֶה, שֶׁהָרִי עֲמֵנוּ הָיוּ וְלֹא נִהְיָ דָּבָר זֶה. וְכֵן כָּל פִּיזִיצָא בְּדְּבָרִים אֵלוּ¹⁷. אֲבָל אִם אָמְרוּ לָהֶם: אָנּוּ אֵין אָנּוּ יוֹדְעִים אִם זֶה הֲרַג זֶה בְּיוֹם זֶה בִּירוּשָׁלַיִם כְּמוֹ שְׂאֵתֶם אוֹמְרִין אוּ לֹא הֲרַגוּ, וְאָנּוּ מְעִידִים שְׂאֵתֶם עֲצֻמָּכֶם הֵייתֶם עֲמֵנוּ בְּיוֹם זֶה בְּבִבְלָל¹⁸ - הָרִי אֵלוּ זוֹמְמִים, וְנִהְרָגִין אוּ מְשֻׁלְמִין¹⁹. הוֹאִיל וְהַעֲדִים שְׁהוּזְמוּם לֹא הִשְׁגִּיחוּ עַל עֲצֻמָּה שֶׁל עֵדוּת כָּלל אִם אָמַת הִיא אוּ שְׁקָר²⁰.

(12) בכת"י תימן: אין כאן עדות ואין עונשין וכו'.
(13) יתברר. (14) את העדים הקודמים. (15) בכת"י תימן: לזה מזה ביום פלוני. (16) שהרי הכחישו את גוף העדות. (17) משנה במכות ה, א. ובתוספתא שם פ"א מ"א. (18) ולא יכולתם לראות את הנעשה באותו היום בירושלים. (19) כשהוזמו בעדות ממון. (20) אלא על העדים עצמם, ובמכות שם דרשו: "לענות בו סרה (דברים יט, טז) - עד שתסרה (=תוטר) גופה של עדות", שהוטר העדים. ובירושלמי שם פ"א, ה"ז דרשו: לענות בו סרה - בו, לא בעדותו". כלומר, שהזוממים אינם משגיחים על העדות, אלא על העדים עצמם, וראה ב"מראה הפנים" שם.

ג. וְזוֹ שֶׁהָאֵמִינָה תוֹרָה עֵדוּת הָאֲחֵרוֹנִים עַל הַעֲדִים

לא נשבעו שאינם יודעים לו עדות, וכבשו עדותם בלא השבעת התובע, חטאם גדול ועונם יישאו, כמבואר בתוספות שם דיבור המתחיל פשיטא.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר

(1) דיני עד זומם; ומה בין הכחשה להזמה. עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו. התראה והכרזה בעדים זוממים. דין חיוב תשלומי זוממים על פי הודאת עצמם.

א. מִי שֶׁהֲעִיד בְּשֶׁקֶר, וְנוֹדַע בְּעֵדִים שֶׁהֲעִיד בְּשֶׁקֶר - זֶהוּ שְׁנִקְרָא עַד זוֹמֵם², וּמְצוּת עֲשָׂה לְעֵשׂוֹת לוֹ כְּמָה שֶׁרָצָה לְעֵשׂוֹת בְּעֵדוּתוֹ לְחִבְרוֹ³. אִם בְּעֵבְרָה שְׁתִּיבִין עָלֶיהָ סְקִילָה הֲעִידוּ וְהוּזְמוּ⁴ - נִסְקָלִין כָּלָן; וְאִם בְּשָׂרְפָה - נִשְׂרָפִין⁵; וְכֵן שְׂאָר הַמִּיתוּת. וְאִם הֲעִידוּ בְּמִלְקוּת⁶ - לֹוֹקָה כָּל אֶחָד מֵהֶן כְּשֶׂאָר מִחֵיבֵי מִלְקוּת⁷. וְאוֹמְדִין כְּחוֹ⁸ וּמִלְקִין אוֹתוֹ. וְאִם הֲעִידוּ לְחִיבּוֹ מְמוֹן - מְשֻׁלְשִׁין⁹ הַמְּמוֹן בִּיגִיחָן לְפִי מְנָן הַעֲדִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד יִתֵּן חֵלֶק הַמַּגִּיעַ לוֹ¹⁰. וְאֵין לֹוֹקִין בְּמָקוֹם תְּשֻׁלוּמִין¹¹.

(2) חושב מחשבות רשע, שהרי הוכח שיקרו ע"י העדים המזוימים אותו, והכתוב אומר (תהלים קמ, ט) "אל תתן ה' מאווי רשע, זממו אל תפק". (3) ככתוב (דברים יט, טז) "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו". (4) נמצאו שקרנים. (5) ראה לקמן פ"כ, ה"י. (6) על עבירה שחייבים עליה מלקות, כגון שהעידו עליו שאכל בשר בחלב, או לבש שעטנז. (7) כנ"ל באות ב. וראה לקמן פרק כ הלכה ט. (8) כמה מכות הוא יכול לקבל, כדין כל הלוקים שאין מלקים אותם אלא כפי כח בריאותם, וכלשון רבינו לעיל הלכות סנהדרין פ"ז, הלכה א: "אבל פוחתים לחלש, שאם יכה לחלש מכה רבה, בוודאי הוא מת". ואפילו העידו על אדם בריא שיכול לקבל מכות הרבה, אינם לוקים אלא כפי כוחם, שיכולים לומר לו: אילו היית חלש כמונו, גם אתה לא היית לוקה יותר מזה, וכן מוכח ממכות ב, ב "ולימרו ליה אי אנת הוה לך, מי הוה מידבנת" (קריית מלך). (9) מחלקים. (10) שאם היו שלשה והוזמו, כל אחד מהם משלם שלישי הממון שרצה להפסידו, והרי קיבל הנידון מה שרצו להפסידו בין כולם. אבל אין משלשים במלקות אלא כל אחד לוקה שלשים ותשע מכות, ש"ממון מצטרף, מלקות אינה מצטרפת" (מכות ה, א), כלומר: במלקות אין אתה יכול לקיים "כאשר זמם" אם לא ילקו כל אחד מלקות שלימה, שהרי זממו להלקות את הנידון מלקות שלימה, לא כן בממון שהוא מקבל מהם, הרי הוא מקבל כל מה שרצו להוציא ממנו (תוספות יו"ט שם). ובשם רבינו חיים הלוי סולובייצ'יג מבריסק אומרים, שאינו דומה כאב המכה ה"ג, לעוצמת הכאב של המכה הי"ד, שכל מה שאתה מוסיף לו מכות, כאבו מתרבה והולך, מאחר שהוא כאוב ונסבל מהמכות הקודמות, ולפיכך אם תחלק המכות בין העדים כולם, וכל אחד מהם ילקה רק חלק ממספר המכות, הרי לא ירגיש את הכאב של המכות האחרונות, שהנידון היה מרגיש, נמצא שלא קיימת בהם את הדין של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהִיזְמוּם קְדָם שְׂיִזְמוּ אוֹתָם בְּפְנֵיהֶם³¹ - אֵין פֶּאן עֲדוּת, שְׁהִירִי הַכְחִישוּ זֶה אֶת זֶה³².

28) שהרי הם באים לחייבם עונש נפש או ממון, והתורה אמרה: "והועד בבעליו" - יבוא בעל השור ויעמוד על שורו, שאין גומרים את דינו שלא בפניו (כתובות כ, א וברש"י), והשווה לעיל פ"ג, ה"א. 29) שאפילו היו לפנינו ומכחישים אותם, הרי זו הכחשה. עכשיו שאינם, וייתכן כי אילו היו לפנינו היו מודים למכחישים - לא כל-שכן שזוהי הכחשה (כתובות שם). 30) ובטלה עדותם. 31) ולא הספיקו לחייבם עונש. 32) שם. ואין אומרים הואיל והכחשה תחילת הזמה היא, וכיון שאין כאן הזמה, שהרי מתו המזימים, גם הכחשה אין כאן ועדותם קיימת, אלא הכחשה גמורה היא ועדותם בטלה (רדב"ז).

ו. עֲדֵי נִפְשׁוֹת שְׁהִכְחָשׁוּ³³ וְלֹא הוֹזְמוּ, אֶפְלוּ בָּא הַנְּהַרְג בְּרַגְלָיו³⁴ - אֵינָם לֹקִין³⁵; מִפְּנֵי שֶׁהוּא לֹא שֹׁנֵן לְאֻזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין³⁶, וְאֵין לֹקִין עָלָיו³⁷. אֲבָל בֵּית דִּין מְכִין אוֹתוֹן מִכַּת מְרֻדוֹת כְּפִי מַה שְׂיִרְאָו³⁸.

33) ששנים אמרו: פלוני הרג את הנפש, ושנים אמרו: לא הרג. 34) והוא חי לפנינו, והרי נתברר ששנים הראשונים שקרנים גמורים הם. 35) משום: "לא תענה ברעך עד שקר". 36) שלא בא לחייב מלקות, אלא להזהיר על מיתת בית-דין אם יזומו, שכלל הוא: אין עונשים אלא-אם-כן מזהירים. 37) בבא-קמא עד, ב. שמיתת בית-דין היא עונשו של לאו זה, והשווה לעיל ה' סנהדרין פ"ח, ה"ב. 38) שאלו ראויים למכה רבה, שהרי העידו עדות נפשות ונמצאת שקר (רדב"ז). וכבר נתבאר לעיל ה' סנהדרין פט"ז ה"ג, מכת מרדות מהי.

ז. עֲדִים זֹמְמִים צְרִיכִין הַכְרֵזָה³⁹. וְהֵיאָף הִיא הַהַכְרֵזָה שְׁלֵחָה? כּוֹתִיבִין וְשׁוֹלְחִין בְּכָל עִיר וְעִיר: פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי הֵעִידוּ בְּכַף וְכַף, וְהוֹזְמוּ, וְהִרְגָנוּ, אוּ לְקוּ בְּפָנֵינוּ, אוּ עֲנִשְׁנוּ אוֹתוֹן פֶּה וְכַף דִּינָרִין. שְׁנֵאמַר: וְהַנְּשָׂאִים לְשָׁמְעוּ וְיִרְאוּ⁴⁰.

39) לאחר שנעשו בבית-דין. 40) סנהדרין פט, א "וכותבים ושולחים שלוחין בכל המקומות" וכו' לענין זקן ממרא, ומשם למד רבינו לעדים זוממים, והשווה ה' ממרים פ"ג ה"ח, ופ"ו ה"ג.

ח. חֵיוֹב הָעֲדִים זֹמְמִים⁴¹ לְשֵׁלֵם בְּמִקוֹם שְׁחִיבִין לְשֵׁלֵם - קָנָס הוּא⁴², וּלְפִיכָף אֵין מְשַׁלְמִין עַל פִּי עֲצָמָן⁴³. פִּיצַד? הִרִי שְׁהֵעִידוּ, וְנִחְקְרָה עֲדוּתָן בְּבֵית דִּין, וְאַחַר כֵּן אָמְרוּ שְׁנֵיהֶם: עֲדוּת שְׁקַר הֵעִדְנוּ, וְאֵין לְזַה אֶצֶל זֶה פְּלוֹם; אוּ שְׁאָמְרוּ⁴⁴: הֵעִדְנוּ עַל זֶה בְּכַף וְכַף וְהוֹזְמָנוּ⁴⁵ - אֵין מְשַׁלְמִין עַל פִּיהֶן⁴⁶. אֲבָל אִם אָמְרוּ: הֵעִדְנוּ עַל זֶה, וְהוֹזְמָנוּ בְּבֵית דִּינוּ שֶׁל פְּלוֹנִי, וְנִתְחַיְבָנוּ לְתַן לוֹ פֶּה וְכַף - הִרִי אֵלוּ

הָרֵאשׁוֹנִים - גְּזֵרַת הַכְּתוּב הוּא²¹. אֶפְלוּ הָיוּ הָעֲדִים הָרֵאשׁוֹנִים מֵאַה²², וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהִזְמוּם וְאָמְרוּ לָהֶם: אָנוּ מְעִידִים, שְׁאֵתָם הַמֵּאָה בְּלָכֶם עִמָּנוּ הֵייתֶם בְּיוֹם פְּלוֹנִי בְּמִקוֹם פְּלוֹנִי - הִרִי אֵלוּ וְנַעֲשִׂין עַל פִּיהֶם. שְׁהִשְׁנִים כְּמֵאָה, וּמֵאָה כְּשָׁנַיִם²³. וְכֵן בְּשִׁתֵּי פְתֵי עֲדִים הַמְּכַחֲשׁוֹת זֶה אֶת זֶה - אֵין הוֹלְכִין אַחַר הָרֵב, אֲלֵא דוֹחִין אֶת שְׁתֵּיהֶן²⁴.

21) כי מה ראית לסמוך על האחרונים ולפסול את הראשונים, והלא שנים מול שנים הם! (בבא-קמא עב, ב. וסנהדרין כז, א). וכתב ה'חינוך' מצוה תקא: "אכן הגיד לי אחד מן החכמים קצת טענה (=טעם) בדבר, כי התורה תאמין עדים, ואין ספק שאילו יעידו שני עדים כשרים על שלשה אנשים... שהרגו את הנפש שנאמנים השנים... מפני שאלו הם עדים, והאחרים בעלי דבר. ובעדים זוממים כמו כן, אחר שהאחרונים מעידים על העדים עצמם לומר: עמנו הייתם... חזרו הראשונים - בעלי דבר, והאחרונים - עדים". ומעין זה ברמב"ן לתורה, דברים יט, יח. 22) ואפילו היו חמשים כת, ובאו שנים אחר שנים, כמבואר לקמן פ"כ, ה"ה. 23) משנה במכות ה, ב: "ומנין אפילו מאה? תלמוד-לומר עדים" שלשון: על-פי שנים עדים - משמעה שאין עדיפות למאה על שנים. 24) אפילו אם כת אחת היא של מאה, אינם אלא כשנים של הכת השניה, וכן אמרו (בבא-קמא עד, ב): שנים נגד שנים הם, מה ראית לסמוך על אלה, סמוך על אלה? ולפיכך שתיהן נדחות, שבהכחשה אין גזירת הכתוב' להאמין האחת על פני השניה (רש"י שם). ובתוספתא יבמות פ"ד, מ"ב שנינו: "שנים אומרים מת (=בעלה של אשה עגונה), ומאה אומרים לא מת - הרי מאה כשני עדים", ואם ניסת לאחד מעדיה, ואומרת: ברי לי שבעלי מת - לא תצא.

ד. עֲדִים זֹמְמִין אֵינָן צְרִיכִין הַתְּרָאָה²⁵. וְעֲדִים שְׁהִכְחָשׁוּ וּלְכַסּוֹף הוֹזְמוּ²⁶ - הִרִי אֵלוּ נְהַרְגִין אוּ לֹקִין אוּ מְשַׁלְמִין; מִפְּנֵי שְׁהִכְחָשׁוּ תַחֲלַת הַזְּמָה הִיא, אֲלֵא שְׁעֲדִין לֹא נִגְמָרָה²⁷.

25) שאפילו לא התרו בהם קודם לעדותם - נענשים, שהרי הם רצו להרוג בלא התראה (=שהרי הנידון לא הרג, ולא הותרה ההתראה שהעידו עליה) והם יצטרכו התראה? והלא התורה אמרה: ועשיתם לו כאשר זמם! (כתובות לג, א) וראה לקמן פ"כ, ה"ד. 26) כגון שנים אמרו: הרג, ושנים אמרו: לא הרג, ואח"כ באה כת שלישית ואמרה: איך אתם מעידים שהרג, והלא עמנו הייתם באותו יום. 27) ואין אומרים: כבר בטלה העדות משעת ההכחשה ואין ההזמה חלה עליה עוד, אלא משעת ההכחשה החלה ההזמה (בבא-קמא עג, ב).

ה. אֵין מְזַמִּין אֶת הָעֲדִים אֲלֵא בְּפְנֵיהֶם²⁸, וּמְכַחֲשִׁין אֶת הָעֲדִים שֶׁלֹּא בְּפְנֵיהֶם. וְעֲדִים שְׁהִזְמוּ שֶׁלֹּא בְּפְנֵיהֶן²⁹ - הִרִי הַכְּחָשׁוּ³⁰. לְפִיכָף, אִם מָתוּ הָעֲדִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. שְׁנַיִם שְׂאֵמְרוּ: בְּאֶחָד בְּשַׁבַּת הָרֶגַע זֶה אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּמִקּוֹם פְּלוֹנִי, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: בְּיוֹם זֶה עָמְנוּ הַיֵּיתָם בְּמִקּוֹם אַחֵר רְחוֹק, אָבָל בְּיוֹם שְׁלֹאֲחֵר יוֹם זֶה הָרֶגַע בְּנִדְאֵי; אֶפְלוּ הַעִידוּ הָאֲחֵרוֹנִים שֶׁקִּדְמָה יָמִים הָרֶגַע? - הָרִי זֶה הַהוֹרֵג עִם עֲדָיו הָרֵאשׁוֹנִים נְהַרְגִין, שְׁהָרִי הוֹזְמוּ⁸. שְׁבַעַת שְׁהַעִידוּ שְׁהָרֶגַע עֲדִין לֹא נִגְמַר דִּינוֹ לְהָרֶגַע⁹. אָבָל פָּאוּ שְׁנֵי עֲדִים בְּשִׁלְשֵׁי בְּשַׁבַּת וְאָמְרוּ: בְּאֶחָד בְּשַׁבַּת נִגְמַר דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי לְהַרְיֵגָה, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: בְּאֶחָד בְּשַׁבַּת עָמְנוּ הַיֵּיתָם בְּמִקּוֹם פְּלוֹנִי הָרְחוֹק, אֲלֵא מֵעֵרֵב שַׁבַּת אוּ בְּשֵׁנֵי בְּשַׁבַּת נִגְמַר דִּינוֹ - אֵין עֲדִים אֱלוֹ שְׁהוֹזְמוּ נְהַרְגִין, שְׁהָרִי מִכָּל מִקּוֹם בַּעַת שְׁהַעִידוּ עָלָיו כְּכֹר נִגְמַר דִּינוֹ לְהַרְיֵגָה¹⁰. וְכֵן לְעִנְיַן תְּשִׁלוּמֵי קָנְסִי¹¹. פִּיזֵד? פָּאוּ שְׁנַיִם בְּשִׁלְשֵׁי בְּשַׁבַּת וְאָמְרוּ: בְּאֶחָד בְּשַׁבַּת גִּנְבַּ וְטִבַּח¹² וְנִגְמַר דִּינוֹ, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: בְּאֶחָד בְּשַׁבַּת עָמְנוּ הַיֵּיתָם בְּמִקּוֹם רְחוֹק, אָבָל בְּעֵרֵב שַׁבַּת נִגְמַר דִּינוֹ; אֶפְלוּ אָמְרוּ: בְּאֶחָד בְּשַׁבַּת גִּנְבַּ וְטִבַּח וּמְכָר¹³, וּבְשֵׁנֵי בְּשַׁבַּת נִגְמַר דִּינוֹ¹⁴ - אֵין עֲדִים אֱלוֹ שְׁהוֹזְמוּ מְשִׁלְמִין, שְׁהָרִי מִכָּל מִקּוֹם בַּעַת שְׁהַעִידוּ עָלָיו חֵיב הָיָה לְשִׁלְמָם¹⁵. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(7) שהקדימו חובתו יותר מהראשונים. (8) הנידון נהרג ע"פ עדות האחורונים, והראשונים נהרגים, שהרי זוממים הם. (9) ולא היה עדיין בר חיוב מיתה, ומה גם שעדי נפשות צריכים דרישה וחקירה, ושמא לא היו מכוונים עדותם, והיו בית-דין פוטרים אותו לגמרי, נמצא שרצו לחייב מיתה את מי שאינו ראוי למות (מכות ה, א וב'תוספות' שם). (10) נמצא שהעידו באדם שנתחייב למות, והרי הוא כאדם שמת כבר (שם). והשווה לקמן הל' ממרים פ"ה, ה"ב: "אבל אחר שבא והכחו וקלל, אחר שנגמר דינו, אע"פ שעשה תשובה, הרי זה פטור, הואיל והוא הולך למיתה". (11) שהמודה בו פטור, דינו כדני נפשות לחלק בו בין עדות גוף המעשה, לעדות גמר הדין. (12) שורו של חבירו, והריהו חייב בתשלומי חמשה, ככתוב בשמות כא, לו. (13) או מכר. (14) ובכתב-יד תימן: אפילו אמרו בשני בשבת גנב וטבח ונגמר דינו. (15) שכבר נגמר דינו. אבל אם לא העידו על גמר דינו, אלא על גוף המעשה, שאמרו הראשונים: באחד בשבת גנב וטבח, ובאו שנים ואמרו: באחד בשבת עמנו הייתם, אלא בערב שבת גנב וטבח, הרי הראשונים משלמים, שבשעה שהעידו בו עדיין לא נגמר דינו, ושמא היה הנידון מקדים ומודה והיה נפטר, כדין מודה בקנס ואח"כ באו עדים, נמצא שהפסידוהו לשלם (מכות שם). ודוקא בתשלומי קנס, אבל בעדות "חיוב ממון" פטורים, שהרי לא היו מפסידים אותו כלום, אחר שהוא מחוייב ועומד (רש"י שם), שאפילו לא באו עדים, יודע הנידון בעצמו שהוא חייב, ומוטל עליו לשלם אפילו כשלא חייבוהו בית-דין (רבי עקיבא איגר, שם).

ג. אֵין עֲדֵי הַשֹּׁטֵר נִעְשִׂין זֹמְמִין¹⁶ עַד שְׁיֵאמְרוּ בְּבֵית

מְשִׁלְמִין; שִׁזוּ הוֹדָאָה בְּמִמּוֹן שְׁנִגְמַר דִּינוֹ לְתַנְיָו¹⁷. וְאִם אָמַר הָאֶחָד בְּךָ - מְשִׁלְמָם חִלְקוּ¹⁸.

(41) בכת"י תימן: הזוממין. (42) שכבר נתבאר לעיל ה"ג ש"גזירת הכתוב היא". תדע, שהרי לא עשו מעשה ומשלמים, "שהרי ממון ביד בעלים (=שלא שילם, אלא נגמר דינו לשלם) ומשלמים" (מכות ב, ב). (43) שכל המודה בקנס פטור, שנאמר (שמות כב, ח) "אשר ירשיעון אלהים - ולא המרשיע את עצמו", שאפילו באו עדים אח"כ לחייבו - אין הוא משלם את הכפל (בבא-קמא סד, ב). (44) בדפוסים קדומים: שאמרו. (45) ועדיין לא חייבנו לשלם, שלא הספיק הנידון להעמידנו בדין על הזמתו. (46) מכות ג, א. (47) אחרי שהנידון העמידם לדין, ומאותה שעה ואילך הרי זה חיוב ממון, כשאר כל חיובי בית-דין, שאין זה מרשיע את עצמו, אלא כבר הרשיעוהו אלהים (שם וברש"י). והשווה הל' טוען ונטען פ"א, ה"ז. (48) אע"פ שאינו נאמן לחייב את חבירו - חייב על הודאת עצמו (מכות ג, א).

פְּרָק הַשְּׁעָה עֲשָׂרִי

(1) העידו על מעשה שאירע במזרח העיר, והוזמו שבמערב העיר היו באותה שעה. הזמה המכוונת רק לתאריך, והודאה בגוף המעשה - שמה הזמה. עדים שבשטר כיצד נעשים זוממים.

א. שְׁנַיִם שְׁהַעִידוּ וְאָמְרוּ: בְּמִזְרַח הַבִּירָה² הָרֶגַע זֶה אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּשַׁעֲה פְּלוֹנִית, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ לְהֵן: בְּמַעֲרֵב הַבִּירָה הַזֹּאת הַיֵּיתָם עָמְנוּ בַּעַת הַזֹּאת: אִם יָכוֹל הַעוֹמֵד בְּמַעֲרֵב לְרֵאוֹת מַה שְׁבִמְזָרַח - אֵינָן זֹמְמִין; וְאִם אֵינוּ יָכוֹל לְרֵאוֹת - הָרִי אֱלוֹ זֹמְמִין. וְאֵין אוֹמְרִין: שְׁמָא מְאוּר עֵינֵיהֶם שֶׁל רֵאשׁוֹנִים רַב, וְרוֹאִין מִרְחוֹק יָתֵר מִכָּל אָדָם³. וְכֵן אִם הַעִידוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: בְּבִקְרַת הָרֶגַע זֶה אֶת הַנֶּפֶשׁ בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ לְהֵן: בְּיוֹם זֶה בְּעֵרֵב הַיֵּיתָם עָמְנוּ בְּלָד: אִם יָכוֹל אָדָם לְהִלְךָ אֶפְלוּ עַל הַסּוּס מִירוּשָׁלַיִם לְלָד מִבִּקְרַת עַד עֵרֵב - אֵינָן זֹמְמִין; וְאִם לֹא - הָרִי אֱלוֹ זֹמְמִין. וְאֵין אוֹמְרִין: שְׁמָא פֶר קָל⁴ בְּיוֹתֵר נִזְדַּמְן לְהֵן וְקָפְלוּ⁵ אֶת הַדֶּרֶךְ. אֲלֵא בְּדָבָר הַמְצוּי הַיְדוּעַ לְכָל מְשַׁעְרֵין לְעוֹלָם⁶, וּמְזַמִּין אוֹתָן.

(2) טרקלין גדול (רש"י מכות ה, א). ובבבא-בבבא ו, א אמרו: המשכיר בית לחבירו בבירה גדולה וכו', ומפרש רש"י: בית ארוך מאד וחלוק מתוכו להרבה חדרים. והשווה הל' שכירות פ"ו, ה"א. (3) מכות ה, א. (4) גמל קל רגלים במרוצתו, כלשון הכתוב (ישעיה טז, א) "שלוחו כר... מסלע מדברה אל הר בת ציון". (5) כרכו וגללו. ובחולין צא, ב אמרו: "מלמד שקפלה הקב"ה לכל ארץ-ישראל והניחה תחת יעקב אבינו". (6) מכות ה, א. וב'תוספות' יבמות קטז, א ד"ה הכא, כתבו שאם העדים טענו בעצמם: כר קל נזדמן לנו, אין מזימים אותם (הגהות רבי עקיבא איגר).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ יום שלישי כ' ניסן ~

פֶּרֶק עֶשְׂרִים

1) שאין העדים זוממים נענשים עד שיהיו כשרים לעדות ויזומו שניהם. ההבדל בהזמה בין עדות נפשות, לעדות בעונש מכות או ממון. הזמה בעדות על איש טריפה, או שהעדים עצמם היו טריפה. דין הזמה בעדות שאין בה לא חיוב עונש גופני ולא חיוב ממוני. עונש הזמה בעדות על בת כהן שזינתה.

א. אין עדים זוממין נהרגין ולא לוקין ולא משלמין עד שיהיו שניהם ראויין לעדות², ויזמו³ שניהם אחר שנגמר הדין⁴. אבל אם היום אחד מהן בלבד⁵, או שהזומו שניהם קדם גמר דין, או אחר גמר דין ונמצא אחד מהן קרוב או פסול⁶ - אין נענשין, אף על פי שהזומו ונפסלו לכל עדות שפותרה⁷.

2) שאם אחד מהם נמצא פסול להעיד, הרי עדותם בטילה, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ג, וממילא אינם נענשים (כסף משנה). וב"קריית ספר" מנמק: שהרי על פי עד אחד לא היה הנידון מתחייב, וממילא אין אתה קורא בו; כאשר זמם. 3) בדפוס וניציאה שי"א: ויזמו. 4) שנאמר (דברים כ, כא) "ולא תחוס עיניך נפש בנפש" - אינם נהרגים עד שייגמר הדין (מכות ה, ב). כי אחר שנגמר דינו - דינו כמת, וכאילו כבר לקחו את נפשו. 5) שם, ומפרש רש"י: שנאמר (שם, יח) "ודרשו השופטים והנה עד שקר העד" - ואמר מר: כל מקום שנאמר "עד" הרי כאן שניים, עד שיפרוט לך הכתוב אחד, מכאן, שאינם נהרגים עד שיוזמו שניהם. וראה לקמן הלכה ג. 6) ואז בטלה עדותם ממילא, ושוב אינם נהרגים. 7) כדין עד זומם, המבואר לעיל פרק י, הלכה ד, שאפילו היום בעדות ממון בלבד, ושילם, הרי זה פסול לכל עדות.

ב. נהרג זה שהעידו עליו ואחר כך הזומו - אינן נהרגין מן הדין⁸. שנאמר: פֶּאֶשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת - וְעֵדֵינָּה לֹא עָשָׂה⁹. וְדָבָר זֶה יִזְמֶנּוּ¹⁰ מִפִּי הַקְּבֵלָה¹¹. אָבָל אִם לָקַח זֶה שְׁהַעֲיָדוֹ עָלָיו - לֹאֲקִינָּה¹². וְכֵן אִם יֵצֵא הַמְּמוֹן מִיַּד זֶה לְיַד זֶה בְּעֵדוּתָן - חֹזֵר לְבַעֲלָיו¹³, וּמְשַׁלְּמִין לָהֶן¹⁴.

8) מדין קל וחומר, לומר, אם כשלא נהרג - נהרגים, כשנהרג - לא כל שכן, שאין עונשים מן הדין (=דין קל וחומר). 9) מכות שם: "כאשר זמם לעשות לאחיו, והרי אחיו קיים" - כלומר, שאם אנו מדגישים: כאשר זמם, ולא כאשר עשה - הרי בהכרח לומר, שאחיו קיים, אם כבר נהרג הרי זה "כאשר עשה" ("תורה תמימה" לתורה שם) והשווה רש"י בחולין יא, ב דיבור המתחיל אין נהרגין. וזהו שהדגישה תורה ואמרה (שם) "נפש בנפש" ולא נפש תחת נפש, כי הכתוב מדבר כשעדיין לא נהרג, ולא יצדק לומר בו: תחת נפש, שמשמעה תחת הנפש שנהרגה (מלבי"ם שם). 10) שאם נהרג הנידון אין העדים נהרגים. 11) שקיבל משה מסיני. שמצד הדין, הרי יש לומר, שגילה הכתוב

דין: שֶׁטֶר זֶה בְּזַמְנוֹ כְּתַבְנֵהוּ¹⁷ ולא אֲחַרְנוּהוּ. אָבָל אִם לֹא אָמְרוּ בֵּן, אָף עַל פִּי שְׁזַמְנוֹ שֶׁל שֶׁטֶר בְּאֶחָד בְּנִסְן בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאוּ עֵדִים וְהַעֲיָדוֹ שְׁעָדֵי הַשֶּׁטֶר הָיוּ עִמָּהֶם בְּכֹל יוֹם זֶה¹⁸ - הַשֶּׁטֶר פֶּשֶׁר וְהַעֲדִים פֶּשֶׁרִים; שְׁאֵפֶשֶׁר שֶׁכְּתַבְנֵהוּ¹⁹ וְאֲחַרְנוּהוּ, וּכְשֶׁהָיוּ בִירוּשָׁלַיִם בְּאֶחָד בְּאֶדָר כְּתַבּוּ שֶׁטֶר זֶה שָׁם, וְאֲחַר זְמַנּוֹ²⁰ וְכְתַבּוּ זְמַנּוֹ בְּנִסְכּוֹ²¹. אָמְרוּ: בְּזַמְנוֹ כְּתַבְנֵהוּ, וְהוֹזְמוּ²²: אִם יֵשׁ שָׁם עֵדִים שְׁיֹדְעִים הַיּוֹם שֶׁחֲתַמּוּ²³ עַל הַשֶּׁטֶר, או עֵדִים שֶׁרָאוּ זֶה הַשֶּׁטֶר וְחֲתִימָת יָדָם בּוֹ יוֹם פְּלוֹנִי²⁴, בְּיוֹן שֶׁהוֹזְמוּ - הָרִי נִפְסְלוֹ לְמַפְרַע מִיּוֹם שֶׁנִּדְעַ שֶׁחֲתַמּוּ עַל הַשֶּׁטֶר; שֶׁהַעֲדִים הַחֲתוּמִים עַל הַשֶּׁטֶר - הָרִי הֵן פָּמִי שֶׁנִּחְקְרָה עֲדוּתָן בְּבֵית דִין בְּעַת הַחֲתִימָה²⁵. אָבָל אִם אֵין עֵדִים שֶׁרָאוּ עֲדוּתָן²⁶ וְלֹא רָאוּ הַשֶּׁטֶר מִקֶּדֶם - אֵין נִפְסְלִין אֲלָא מֵעַתַּת שֶׁהַעֲיָדוֹ בְּבֵית דִין שֶׁזֶה כְּתַב יָדָן²⁷ וְאָמְרוּ: בְּזַמְנוֹ כְּתַבְנֵהוּ; שְׁאֵפֶשֶׁר²⁸ שֶׁבִּיּוֹם זֶה שֶׁהַעֲיָדוֹ בְּבֵית דִין, בּוֹ יוֹם חֲתַמּוּ עַל הַשֶּׁטֶר שֶׁיֵּשׁ לוֹ פְּמָה שְׁנַיִם²⁹, וְהֵם שֶׁקָּרוּ וְאָמְרוּ: בְּזַמְנוֹ כְּתַבְנֵהוּ³⁰.

16) על חתימתם בשטר. 17) באותו הזמן הרשום בו, בו ביום חתמנו עליו. 18) ואי-אפשר היה להם לראות בבבל מה שנעשה בירושלים, נמצאו איפוא זוממים. 19) בירושלים, בראותם את מעשה העדות. 20) רשמו בו תאריך מאוחר. 21) סנהדרין לב, א "חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו". ושטר מאוחר כשר, שהרי מחל המלוה על שעבורו ולא יטרוף מן הלקוחות אלא מהתאריך המאוחר ואילו, והרי זו מעלה לגבי הלקוחות, כמבואר שם. ובבבא-כתרא קעא, א אמרו: "שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי, שטר מאוחר הוא וכשר", שהדבר ידוע הוא, שאין כותבים בשבת ולפיכך אחרוהו, כדברי רבינו בהל' מלוה פכ"ג, ה"ד. 22) והדבר ידוע, שעד זומם נפסל למפרע מעת שהעיד בבית-דין, כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. ומעתה, מה דינם של כל העדויות, שהעידו מאותו זמן הכתוב בשטר ואילך? 23) ובכת"י תימן: שחתמו בו על השטר. 24) באיזה יום שהוא, ואפילו אינו הזמן הכתוב בשטר. 25) נמצא, כשם שיש דין הזמה לעדות שבעל-פה, כך חלה הזמה על חתימת העדים בשטר (רי"ף לבבא-קמא עב, ב). 26) חתימתם, בשעה שחתמו. 27) לאשר חתימתם. 28) בכת"י תימן: שאפשר. 29) שכתוב בו זמן מלפני כמה שנים. 30) ולפיכך אי-אפשר לפסול מספק את כל השטרות שנחתמו ע"י אלה העדים מזמן הכתוב בשטר שהזמן, עד יום העדתם בבית-דין, כי אין עדים זוממים נפסלים למפרע על-פי עצמם (הכל ברי"ף שם). וב'נמוקי יוסף' שם מסביר: למה זה דומה? למעיד ואומר: לפני שלש שנים לוח פלוני מפלוני מנה, והיום, וכי תעלה על דעתך שיפסל שלש שנים למפרע, אינו נפסל אלא משעת עדותו, והוא-הדין בהזמה על עדות שבשטר. וראה ברי"ף לכתובות סוף פ"ב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משעת העדתם בבית דין, וכיוון שלא העידו כאחד, הם נחשבים כשתי עדויות נפרדות, אבל לענין: נמצא אחד מהם פסול, שעדותם מתחלת משעת ראייתם העדות, וראייתם הייתה בבת אחת, ומכיוון שבעת שראו היה אחד מהם פסול, מה לי אם העידו תוך כדי דיבור או לא.

ד. העיד האחד ונהקרה עדותו, ואמר השני: **אָף אָנִי כְמוֹהוּ, אוּ שְׂאָמַר: הֵן פִּיּוּצָא בְּזָה, וְהוֹזְמוּ שְׁנֵיהֶן - הָרִי שְׁנֵיהֶן נִהְרְגִין אוּ לֹקִין אוּ מְשֻׁלְמִין. שְׁפָל עַד שְׂאָמַר אַחַר עֲדוּת חֲבֵרוֹ הֵן' 24 - הָרִי זֶה כְּמִי שְׁנַחְקֵר וְהָעִיד כְּמוֹ שֶׁהָעִיד חֲבֵרוֹ. 25 וְאִין לְעֵדִים זֹמְמִין שְׁגָגָה, 26 לְפִי שְׂאִין בְּהָ 27 מַעֲשֵׂה. לְפִיכֵן 28 אִין צְרִיכִים הַתְּרָאָה, 29 כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. 30**

(23 תוך כדי דיבור. 24) בדפוס רומי ווינציאה, תיבה זו איננה. (25) סנהדרין ס, א. והשווה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ח "והעד השני אומר: אף אני כמותו שמעתי". (26) שאפילו היו שוגגים חייבים ונענשים. (27) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן: שאין בהם. והכתוב אומר (במדבר טו, כט) "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה" - דבר שיש בו מעשה - יש בו שגגה, דבר שאין בו מעשה - אין בו שגגה (רדב"ז), והשווה שבת קנג, ב "עד דעביד מעשה בגופו". ובתוספתא כריתות פרק א, משנה א שנינו: "ועדים זוממים אף על פי שיש בהן מיתת בית דין אין בהם קרבן, שאין בהן מעשה". ובתורת כהנים ויקרא ד, ב "מה אני מרבה את המקלל אביו ואמו... ועדים זוממין? (=לענין הבאת קרבן בשגגה) תלמוד לומר: ועשה, יצאו אלו שאין בהם מעשה. (28) הואיל והם נענשים כשהם שוגגים. (29) שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד, שמא שוגג היה, כלשון רבינו לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ב. ובכתובות לג, א נימקו: איך אפשר להצריך התראה בעדים זוממין, והלא הם רצו להרוג את הנידון בלא התראה (=שכל עדותם לא הייתה ולא נבראה, ולא התרו בו ההתראה שהם מעידים עליה), והתורה אמרה: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", כשם שרצו להרוג את הנידון בלא התראה, כך ייענשו הם אף בלא התראה. (30) פרק י"ח, הלכה ד.

ה. **כְּשֵׁם שֶׁהַשְּׁנַיִם מְזַמְּנִין אֶת הַמָּאָה אִם הָעִידוּ הַמָּאָה בְּבַת אַחַת³¹, כִּן הֵן מְזַמְּנִין אוֹתָן אֶפְלוּ הָיוּ חֲמִשִּׁים פֶּת וּבָאוּ שְׁנַיִם אַחֵר שְׁנַיִם. מִיָּצֵד? פֶּת שֶׁהָעִידָה עַל רְאוּבֵן שֶׁהָרַג אֶת שְׁמֵעוֹן בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאוּ שְׁנֵי עֲדִים וְהִזְמוּהָ³², וּבָאָת פֶּת שְׁנֵיהֶן וְהָעִידָה אוֹתָהּ עֲדוּת עֲצֻמָּה, שֶׁרְאוּבֵן הָרַג שְׁמֵעוֹן בִּירוּשָׁלַיִם, וְעָמְדוּ אוֹתָן הַשְּׁנַיִם וְהִזְמוּהָ גַם זוֹ הַפֶּת הַשְּׁנֵיהֶן, וְכֵן הַשְּׁלִישִׁית, וְכֵן הָרְבִיעִית, אֶפְלוּ מָאָה - כִּלְכֵן הֵן נִהְרְגִין³³ עַל פִּי אֶלוֹ הַשְּׁנַיִם³⁴.**

(31) כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ג "שהשניים כמאה ומאה כשניים". (32) בכתב יד תימן: והזימו. (33) ובכתב יד תימן: אפילו הם מאה כולם נהרגין. (34) ואין אומרים

שחייב אפילו על הזימום בלבד, אבל משום זה לא נפטרנו כשכבר נעשה מעשה על פי עדותו (מלבי"ם שם). ורבי עובדיה מברטנורה בפירושו לתורה מסביר את הדבר, שאם תאמר: הרגו - נהרגים, אין לדבר סוף, שקרובי הנהרג יביאו עדים להזים את העדים, וקרובי הנהרגים יביאו להזים את המזימים, וכן עד סוף העולם. ועוד, כדי שלא להוציא לעז על הדיינים, לומר עליהם, שלא דנו דין אמת לאמתו. (12) כי רק בעונש מיתה יש מקום לומר, אילו לא היה חייב הנידון מיתה, לא היה מניח הקב"ה (=שהוא ניצב בעדת א"ל) להסכים שתאבד נפש מישראל, כי המשפט אלוקים הוא, ובוודאי מת בעונו, ולפיכך אין לעדים משפט מוות, אבל בעונש מלקות אין מקום לומר כן (כסף משנה, וראה ברמב"ן לתורה, שם פסוק יט). (13) שאין לומר בממון: "לא כאשר עשה" - שממון ניתן בחזרה, ותמיד אנו קוראים בו "כאשר זמם", וגם כי בממון אנו עונשים ומחייבים אותם מדין קל וחומר, ורק על עונש הגוף נאמר הכלל: "אין עונשים מן הדין" (תוספות בבבא קמא ד, ב דיבור המתחיל ועדים זוממים). וראה בתוספות יום טוב לבבא בתרא פרק ג, משנה ד. (14) וזכה הנידון בדמי הקנס, כאשר זכה הנגנב בתשלומי כפל (רדב"ז).

ג. **הָיוּ הָעֲדִים שְׁלֹשָׁה, אֶפְלוּ מָאָה, אִם הָעִידוּ בְּבַת דִּין זֶה אַחַר זֶה, וְהָעִיד כֵּל אֶחָד מֵהֶן אַחַר חֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ פְּדֵי דְבִירוֹ¹⁵, וְהוֹזְמוּ מִקְצָתָן - אִין נַעֲנְשִׁין עַד שְׁיִזְמוּ כִּלְכֵן¹⁶. אֲבָל אִם הָיָה הַפֶּסֶק בֵּין זֶה לְזֶה יִתֵּר מִפְּדֵי דְבִירוֹ, שֶׁהוּא פְּדֵי שְׂאֵלַת שְׁלוֹם תְּלָמִיד לְרַב¹⁷ - הָרִי נִחְלָקָה הָעֲדוּת; וְהַשְּׁנַיִם שֶׁהוֹזְמוּ - נַעֲנְשִׁין¹⁸, וְהַשְּׁנַיִם הָאַחֵרִים, שֶׁהָיָה בֵּין דְּבָרֵיהֶן וּדְבָרֵי הָרְאשׁוֹנִים הַפֶּסֶק - אִין נַעֲנְשִׁין¹⁹. וְאָף עַל פִּי שֶׁבְטָלָה הָעֲדוּת כִּלְכֵן²⁰; מִפְּנֵי שֶׁהֵן פֶּת אַחַת²¹, הוֹאִיל וְנִפְסְלָה מִקְצָתָהּ - נִפְסְלָה כִּלְכֵן²².**

(15) סיומו של חברו. (16) מכיוון שהם עדות אחת אינם נהרגים עד שיוזמו כולם (מכות ה, ב), שהכתוב אומר: "והנה עד שקר העד" הרי הם כאחד (רש"י). (17) האומר: שלום עליך רבי, ראה הלכות שבועות פרק ב, הלכה י"ז. (18) אף על פי שהאחרונים לא הוזמו, הרי הן כשתי כיתי עדים נפרדות. (19) לכאורה, למה ייענשו, והלא לא הוזמו? אלא מפני שהופיעו בבית הדין כאחד הייתי אומר שראויים הם לעונש על ששתו ידם עם רשע, והכתוב אומר (דברי הימים ב, לו) "בהתחברך עם אחיזהו פרץ ה' את מעשיך" - משמענו רבינו שאינם נענשים, הואיל ולא ידעו, שהראשונים רשעים (רדב"ז). ולדעת "הלחם משנה" לא ייענשו האחרונים אפילו אם יוזמו, כיוון שבאו להעיד אחר כדי דיבור הראשונים, שכבר נתחייב מיתה על ידם, נמצא שלא העידו אלא על אדם הרוג. (20) שאין הנידון נהרג על פי עדות האחרונים. (21) שהופיעו בבת אחת לפני בית הדין. (22) מכות ו, א. והטעם, שלענין הזמה הם נחשבים כשתי עדויות נפרדות, ולענין ביטול עדותם הם נחשבים כאחת, פירשו התוספות שם דיבור המתחיל אמר רבא, שבהזמה הכול תלוי בהגדת העדות, ועדותם מתחילה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוֹזְמוּ - הָרִי אֵלוֹ לֹקֵינְךָ, אַף עַל פִּי שְׁלֹא זָמְמוּ לְהִלְקוֹת זֶה וְלֹא לְחִיבוֹ מִמּוֹן. פִּיֶּצֶד? הָעֵידוּ עַל פִּהֶן שֶׁהוּא חָלָל, כְּגוֹן שֶׁהָעֵידוּ: כְּפִינֵנוּ נִתְגַּרְשָׁה אִמּוֹ⁴⁹ אוּ נִחְלָצָה⁵⁰ בְּמָקוֹם פְּלוֹנֵי בְּיוֹם פְּלוֹנֵי, וְהוֹזְמוּ - הָרִי הֵן לֹקֵינְךָ⁵¹. וְכֵן אִם הָעֵידוּ עַל אָדָם שֶׁהָרַג בְּשִׁגְגָה⁵², וְהוֹזְמוּ - לֹקֵינְךָ, וְאֵינְךָ גּוֹלֵינְךָ⁵³. הָעֵידוּ עַל שׂוֹרֵי שֶׁל זֶה שֶׁהָרַג הַנֶּפֶשׁ⁵⁴, וְהוֹזְמוּ - הָרִי הֵן לֹקֵינְךָ, וְאֵינְךָ מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֶּפֶר⁵⁵. הָעֵידוּ עָלָיו שֶׁנִּמְכַּר בְּעֶבֶד עֲבָרִי⁵⁶, וְהוֹזְמוּ - לֹקֵינְךָ⁵⁷. וְאַרְבָּעָה דְרָבִירִים אֵלוֹ מִפִּי הַקְּבֵלָה הֵן⁵⁸.

(48) אשמה. (49) קודם שנתעברה מאביו, והרי בן זה, חלל ופסול לכהונה, ככתוב (ויקרא כא, טו) "ולא יחלל זרעו בעמיו". (50) חלצה נעלו של יבמה, וחלוצה אסורה לכהן מדברי סופרים (יבמות כד, א). נמצא בן זה, חלל מדברי חכמים (ר"ן למכות ב, א). (51) גמרא שם, שאי אפשר לומר אם הוזמו והם כהנים ייעשו חללים, לקיים בהם: "כאשר זמם" - שהרי הכתוב אומר: ועשיתם לו - לו ולא לזרעו, ואם תעשהו חלל, פסלת את זרעו לעולם, ואם נפסול רק אותו ולא את זרעו, שוב לא קיימת בו "כאשר זמם", שהרי הוא זמם לפסול את הנידון ואת זרעו (גמרא שם). (52) וחייב גלות. (53) שאין לומר בהם יגלו תחתיו, שנאמר ברומה (דברים יט, ה) "הוא ינוס אל אחת הערים" - הוא ולא זוממו. (54) וחייב לשלם כופר נפשו, ככתוב (שמות כא, ל) "אם כופר יושת עליו ותתן פדיון נפשו". (55) שהכופר אינו חיוב ממוני כשאר תשלומי נזקים, אלא כפרה הוא על הבעלים ששורים הרג אדם, ואלה הזוממים אינם "בני כפרה", שהרי לא הרג שורם שום אדם (שם עמוד ב וברש"י) והשווה הלכות נזקי ממון פרק י, הלכה ד-ה. (56) שגנב מחבירו, ואין לו מה לשלם ונגמר דינו להימכר, ככתוב (שם כב, ב) "אם אין לו ונמכר בגניבתו". ולדעת "נמוקי מהרא"י" יש לנסח כאן: שיימכר, במקום: שנמכר. כלומר, נגמר דינו להימכר, שאם כבר נמכר, אין זו אלא עדות ממון, שמחייבים אותו לעבוד את רבו, כשאר חיובי ממון, שמשלמים הזוממים ואינם לוקים. (57) אבל אינם נמכרים כאשר זממו, שנאמר: "בגניבתו" - בגניבתו ולא בזממו (מכות שם). (58) כך נתקבל למשה מסיני, שילקו, ולא לקיים בהם כאשר זממו ממש. שכל הדרשות שהבאנו לעיל מפסוקים שונים, הואיל ולא נלמדו ממדרש י"ג מידות, על כורחך לא נתפרשו אלא על פי הקבלה (כסף משנה).

ט. כִּף קָבְלוֹ חֲכָמִים: שֶׁשְּׁנַיִם שֶׁהָרְשִׁיעוּ אֶת הַצִּדִּיק וְהַצִּדִּיקוּ אֶת הָרָשָׁע בְּעֵדוּתָם⁶⁰, וּבָאוּ עִדִים אֲחֵרִים וְהִזְמִימוּ, וְהַצִּדִּיקוּ אֶת הַצִּדִּיק⁶¹ וְהָרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע - הָרִי עִדִים הָרְשָׁעִים לֹקִים, אַף עַל פִּי שְׁלֹא הָרְשִׁיעוּ הַצִּדִּיק לְהִלְקוֹתוֹ⁶². אַבְל אִם הָעֵידוּ עָלָיו שֶׁאֵכָל בָּשָׂר בְּחֻלְבָּה⁶⁴ אוּ שֶׁלְּבַשׁ שַׁעֲטָנָיו - הָרִי אֵלוֹ לֹקֵינְךָ מִשּׁוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: וְעִשִּׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם⁶⁵.

(59) שהעלילו על מי שהוא נקי מפשע. (60) לשון זו קשה

"איסטטית" היא זו, כת של עדות סרה וסוטה היא, שנטלו עצה ביניהם, להזים את כל הבא להעיד עליו (מכות ה, א וברש"י).

ו. פֶּת שֶׁהָעֵידָה עַל רֵאוּבֵן שֶׁהָרַג אֶת שְׁמֻעוֹן בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאָה פֶּת שְׁנֵי וְהִזְמָה אֶת הַפֶּת רֵאוּבֵן - וְהָרַגוּ הָעֵדִים הַזּוֹמְמִין, וַיִּנְצַל רֵאוּבֵן³⁵. בָּאָה פֶּת שְׁלִישִׁית וְהִזְמָה אֶת הַפֶּת הַשְּׁנֵי³⁶ - תִּהְרַג הַפֶּת הַשְּׁנֵי וְרֵאוּבֵן³⁷, וְתִנְצַל הַפֶּת רֵאוּבֵן. בָּאָה פֶּת רְבִיעִית וְהִזְמָה אֶת הַפֶּת שְׁלִישִׁית - תִּהְרַג הַפֶּת הַשְּׁלִישִׁית וְהָרֵאוּבֵן³⁸, וַיִּנְצַל רֵאוּבֵן³⁹ וְהַפֶּת הַשְּׁנֵי. וְכֵן אֶפְלוּ הֵן מֵאָה פֶּת, זוּ מִזְמָה אֶת זוּ - פֶּת נִכְנָסֶת⁴⁰ וְכֵת יוֹצֵאת⁴¹.

(35) הנידון. (36) טרם שנהרגה הכת הראשונה, כי אם נהרגה אין השנייה נהרגת, כמבואר לעיל הלכה ב. (37) הנידון, שהרי נתברר שהכת הראשונה כשרה היא. (38) שנתברר שהכת השנייה כשרה היא, והרי היא הזימה את הראשונה. (39) שאם הכת הראשונה זוממת, הרי ראובן הנידון צדיק ונקי. (40) להעיד. (41) נפסלת מלהעיד ונענשת. כי אם שניים יכולים להזים חמישים כיתות נפרדות, כמבואר בהלכה הקודמת, כל שכן, ששניים מזימים שניים, וכל שניים האחרים מזימים את השניים הקודמים (כסף משנה). ובאמת דברי רבינו מפורשים בתוספתא מכות פרק א, משנה ו "ל...הנידון חייב, כת הראשונה פטורה... כת אחת נכנסת וכת אחת יוצאה" וכן ב"חסדי דוד" שם.

ז. עִדִים שֶׁהָעֵידוּ עַל אִישׁ טְרַפָּה⁴² שֶׁהָרַג, וְהוֹזְמוּ - אֵין נִהְרָגִין; שֶׁאֶפְלוּ הָרְגוּהוּ בִּידֵיהֶן - אֵין נִהְרָגִין, לְפִי שֶׁהוּא טְרַפָּה⁴³. וְכֵן הָעֵדִים שֶׁהָיוּ טְרַפָּה, וְהָעֵידוּ בְּדָבָר שֶׁחֵיבִין⁴⁴ עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין, וְהוֹזְמוּ - אֵין נִהְרָגִין; שֶׁאִם יוֹזְמוּ זוֹמְמֵיהֶן⁴⁵ - אֵין זוֹמְמֵיהֶן⁴⁶ נִהְרָגִין, שֶׁלֹּא הִזְמוּ אֶלָּא טְרַפָּה⁴⁷.

(42) שחלה מחלה, שהרופאים אומרים, שאין לה רפואה ובה ימות, ראה הלכות רוצח פרק ב, הלכה ת. (43) וההורג את הטריפה פטור מדיני אדם, שהרי הוא כאדם מת (סנהדרין עח, א). (44) העובר עליו. (45) מזימהם. (46) אלו המזימים שזממו להרוג את העדים שהם טריפה. (47) וההורג את הטריפה פטור, נמצאת עדות זו, עדות שאי אתה יכול להזימה, וכל עדות שאי אתה יכול להזימה - אינה עדות (שם). והשווה הלכות רוצח פרק ב, הלכה ט. ועדיין קשה, איך דן בית הדין מתחילה על פי עדי טריפה אלו, להמתית את הנידון על פיהם. הלא עדים אלה אין אתה יכול להזימם, שהרי אין מזימהם נהרגין, וממילא אין זו עדות! וייתכן, שבשעת עדותם, לא הכיר בהם בית הדין שהם טריפה (כסף משנה).

ח. עִדִים שֶׁהָעֵידוּ עַל אָחֵד, וְהָרְשִׁיעוּהוּ רְשָׁע⁴⁸ שֶׁאֵין בוּ לֹא מְלָקוֹת וְלֹא מִיתָה וְלֹא חֵיבוֹ מִמּוֹן, וְאַחַר כֵּן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּקְטַנָּה⁸, אִם יֵשׁ⁹ בִּינְיָהֶן קְטָטָה; שְׁזוּ¹⁰ קְרוּבָה מִן הַגְּרוּשִׁין וּרְחוּקָה מִן הַמֵּיתָה¹¹. וְכֵן אֵין טוֹבַת הַנְּאִה שֶׁל כְּתָבָה הַמְרַבָּה לְפִי טוֹבַת הַנְּאִה שֶׁל כְּתָבָה הַמּוֹעֵטָה; שְׁאֵם הֵיטָה כְּתָבָתָה אֶלְף זוּז - הָרִי הִיא נִמְכָּרַת בְּטוֹבַת הַנְּאִה בְּמֵאָה¹², וְאִם הֵיטָה מֵאָה - אֵינָה נִמְכָּרַת בְּעֶשְׂרֵה אֶלָּא בְּפָחוּת¹³. דְּבָרִים אֵלוֹ כְּפִי מַה שִׁישְׁעָרֵי הַדְּיָנִים.

(2) בפניהם, ביום פלוני. (3) וגם הבעל אומר לא גירשתי, ואיני חייב לה כתובה. (4) נמצא שלא הפסידוהו כלום, ואיך נחייבם לשלם לו כל הכתובה שרצו להפסידו. (5) של אשה זו. (6) בהנאה מועטת, שאם תתאלמן או תתגרש - יטלנה הלוקח, ואם תמות - יירשנה בעלה, ולא יצטרך לשלם כלום, נמצא הלוקח מפסיד המעות שנתן, ולפיכך אינו משלם לאשה סכום רב, שהרי מספן את מעותיו. (7) לבעל. לדעת ה"משנה למלך" יש כאן חסרון לשון בדברי רבינו. וצריך להיות: ומשלמין את העודף על דמי טובת הנאה זו. שהרי, לא זכות האשה באו להפסידו, ולמה ישלמו לבעל את דמי זכותה. אלא הכוונה, שכל העודף על "טובת הנאתה" ישלמו לבעל, שכל זה רצו להפסידו, אבל סכום דמי "טובת הנאה" לא הפסידוהו, שהרי גם עכשיו כשהוזמו, אם תרצה למכרה לבעל, יתן לה ברצון טובת הנאתה, שאם ימות או יגרשנה לא תטול כלום מכתובתה (ראה רש"י למכות ג, א ד"ה כיצד שמין), נמצא שאם כתובתה מאה זוז, וטובת הנאתה שוה שלשים, ואלה זממו לחייבו מאה, מנכים להם השלושים, שהיא שוה גם עכשיו, ומשלמים לו שבעים זוז, שכך רצו להפסידו. וראוי להעיר שבכת"י תימן, הנוסח: ומשלמין את דמי טובת הנאה זו. וזה בהתאם לפירוש הני"ל. (8) צעירה. (9) בכת"י תימן: אז יש. (10) בעלת הקטטה. (11) שבעלה לא יסכים לסבול ממנה, ובוודאי יגרשנה ויצטרך לתת לה כתובתה. שהרי צעירה היא ובריאה, ואין לחוש שתמות ובעלה יירשנה. (12) שכדאי לו ללוקח לסכן ממונו, כדי לזכות בסכום גדול. (13) שאינו להוט לסכן עשרה זוזים, כדי לזכות בסכום שאינו גדול ואינו קוסם ללבו (מכות ג, א "באשה ובכתובתה", וכפירוש הרי"ף שם).

ב. העידו על זה שחייב לפלוני אלף זוז על מנת לתן מפאן¹⁴ ועד שלשים יום, והלוא אומר: עד חמש שנים אחר השלשים יום, ונמצאו זוממין - אומדין פמה רוצה אדם לתן¹⁵ ויהיו בידו אלף זוז חמש שנים, ומשלמין פן ללוא¹⁶. וכן פל פיוצא בזה.

(14) מעכשיו. (15) לאיזה מתוך, ששיגי עבורו מלוא ארוך, ואין זו ריבית, כי לא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלווה למלוה, כמבואר בהל' מלוה פ"ה, הט"ו. (16) מכות ג, א. ושם הנוסח: "והוא אומר מכאן ועד עשר שנים", ורבינו תיקן: "עד חמש שנים", כדי שלא לעורר את קושיית הגמרא שם, והלא שנת השמיטה משמטת את המלוה, והיה הלווה נפטר מלשלם, נמצא שהעדים הפסידוהו לשלם את החוב, וישלמו הכל? ואע"פ שתיצרו שם תירוצים שונים,

להולמה, כי אם זיכו את החייב בעדותם איזו הזמה תקיים בהם, ואמנם בגמרא (מכות ב, ב) לא נזכר אלא: "עדים שהרשיעו את הצדיק". ועל כוונתך אי אפשר לפרשה אלא בזוממי זוממין, המרשיעים את הכת הראשונה (=הצדקת) ומזכים את הרשע (=הנידון), נמצאו: מרשיעים את הצדיק, ומצדיקים את הרשע (הגהות עמק המלך). (61) מעיקרו, הוא הנידון. (62) הם העדים שזממו להרשיע. (63) אלא לחייבו גלות, וכל אלה המנויים בהלכה הקודמת. ועל זה מתכוון הכתוב (דברים כה, א-ב) "והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע" ברשע שהוא עד זומם, הכתוב מדבר (מכות שם). ואזהרתו, מ"לא תענה ברעך עד שקר", כמבואר שם ד, ב. (64) שחייב על זה מלקות מן התורה, ראה לעיל פרק י, הלכה ג. (65) כלומר, אין צורך בזה לשום "רמזים" ואסמכתות, שזהו פשוטו של מקרא, שאם זמם אדם לחייב מלקות לחבירו, הרי דינו ללקות.

י. שנים שהעידו על ראובן שנאף עם בת פהן, ונגמר דין ראובן לחנק ודין הנאפת לשרפה⁶⁶, ואחר כך נמצאו זוממין - הרי אלו נחנקין ולא נשרפין. ודבר זה מפי הקבלה⁶⁷.

(66) כמבואר בהלכות איסורי ביאה פרק ג, הלכה ג. ובסנהדרין ז, א אמרו: "היא מחללת באש תשרף" - היא בשריפה ואין בועלה בשריפה, אלא כשאר כל בועל אשת איש. (67) סנהדרין שם, שנאמר: "כאשר זמם לעשות לאחיו - לאחיו ולא לאחותו" ומפרש רש"י כל מקום שבעדותם מחייבים איש ואשה, ודינם חלוק, לו הוקשו. ואפילו לא היה הבעל נידון על פי עדותם, כגון שהיה קטן בן תשע שנים (=שביאתו ביאה ואינו נהרג), או שלא הכירו העדים את הבעל, בכל זאת נידונים העדים בחנק ולא בשריפה, כי כן דרשו (סנהדרין נא, א) היא - ולא זוממיה, היא בשריפה ואין זוממיה בשריפה (תוספות למכות ב, א דיבור המתחיל זוממי בת כהן).

פְּרָק אַחַד וְעֶשְׂרִים

(1) הזמה בעדות על גירושי אשה ולא נפרעה כתובתה. הזמה בעדות על אדון שהפיל שן עבדו וסימא את עינו. עדי קינוי וסתירה שהוזמו. הזמה בעדות טביחה או מכירת שור גנוב. שלוש כתי עדים באכילת שדה שלוש שנים והוזמו. עדות זוממים בסורר ומורה, עדות גניבת איש ומכירתו ופרטיה. הזמה בעדות הוצאת שם רע, המחייבת מיתה ותשלומי ממון כאחד.

א. עדים שהעידו שפלוני גרש אשתו² ולא נתן לה כתובה, והזמו³; והלוא בין היום בין למחר, אם גרש, סופו לתן כתובה⁴ - אומדין פמה רוצה אדם לתן בככתבתה של זו⁵, שתמכר אותה בטובת הנאה⁶, ומשלמין דמי טובת הנאה זו⁷. ומשערין באשה ובכתבתה. שאם האשה היטה חולצה או זקנה, או שהיה שלום בינה לבין בעלה - אין דמי הכתובה ששתמכר כמו דמיה אם היטה האשה בריאה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שטר שחרור, ואח"כ סימא את עינו, שלדבריהם חייב הוא לשלם לעבד דמי עינו, הואיל וכבר כתב לו שטר שחרור, ולפיכך ישלמו הכל. (25) נמצא שחייב לו דמי שנו. (26) בכת"י תימן, תיבות אלו אינן, אלא: והוזמו ונמצא הדבר וכו'. והכסף-משנה סובר שזהו הנוסח המדוייק. (27) וחייב לשלם לו דמי עינו שהם מרובים מדמי שינו. (28) אחרי שינכו להם דמי שינו, שרצו לזכותו (בבא קמא עג, ב). וצריך לומר, שהעדים המזימים אמרו, שעוד ביום שלפני-כן הועמד האדון לדין ונתחייב לשחררו ולשלם לו דמי עינו, כי אם איחרו המזימים את יום המעשה אחרי תאריך עדות הזוממים, נמצא שבאותו יום שהעידו עליו, עדיין לא אירע המעשה, ורצו להפסיד את האדון דמי כל העבד, א"כ עליהם לשלם לאדון דמי העבד כולו, שעדיין לא היה האדון בר חיוב כלל, כמבואר שם עד, א, וכנראה שרבינו סמך בכל זה על מה שכתב לעיל פ"ט ה"ב, ששם כלל את כל הפרטים האלו (לחם-משנה).

ה. עֲדֵי קְנוֹי²⁹ וְסִתְיָה³⁰ שֶׁהוֹזְמוּ - לֹקִיין³¹. בָּא עַד אֶחָד וְהָעֵיד וְשִׁנְתָה אַחַר קְנוֹי וְסִתְיָה³², [וְנִמְצָא אוֹתוֹ הָעֵד זֹמֵם - מְשַׁלֵּם כְּתוּבָתָהּ³³. הָיוּ שְׁנַיִם, וְהָן עֲדֵי הַקְנוֹי וְהַסִּתְיָה וְהַטְמָאָה]³⁴, [וְנִמְצָאוּ זֹמְמִין - מְשַׁלְּמִין כְּנֶגֶד הַכְּתוּבָה, וְאֵין לֹקִיין³⁵. וְלָמָּה לֹא יִהְיֶה, וְהָרִי הָעֵידוֹ בְּטִמְאָה? לְפִי שְׁלֵא הִתְרוּ בָּהּ³⁶.

(29) שהתרה הבעל באשתו שלא תיסתר עם פלוני. (30) שמעידים עליה שנסתרה עם פלוני אחרי שקינא לה בעלה עליו, והרי זו אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים, ראה הל' סוטה פ"א, ה"ב. (31) שעברו על "לא תענה ברעך עד שקר", וכמבואר לעיל פ"כ, ה"ט. ואע"פ שאם לא תשתה מי המרים תפסיד כתובתה, נמצאו עדים אלו הפסידוה ממון, בכל זאת אינם משלמים ממון, ש"לא מכוחם היא מפסדת כתובתה" אלא מסירובה לשתות, והם לא באו אלא להשקותה (ירושלמי סוטה פ"א ה"א, וב"קרבן העדה" שם). (32) והרי נאסרה על בעלה, ואינה שותה, ויוצאת בלא כתובה, כמבואר בהל' סוטה פ"א, הי"ד. (33) אבל אינו לוקה, שכל המשלם אינו לוקה, כמבואר לעיל פ"ח, ה"א. ונראה מדברי רבינו, שאפילו עד אחד והוזהר, כל שחייב הנידון לשלם, הרי זה משלם כאשר זמם. וכן נראה מדברי ה'תוספות' בבבא-מציעא ד, א ד"ה עד אחד. וראה ב"קצות החושן" חו"מ סימן לח ס"ק ה, שנסתפק בזה. (34) שמעידים גם על הסתירה וגם על הטומאה, שראוה נבעלת בפניהם, ובוודאי להפסידה כתובתה נתכוונו, כי אם לא נתכוונו אלא לאוסרה על בעלה, לא היה להם להעיד על הטומאה, שהרי בסתירה בלבד נאסרה לבעלה אם לא תשתה ('מרכבת המשנה'), והשווה הל' שבועות פ"י, ה"ז. (35) כאמור לעיל אות יב. (36) ואין אדם נהרג בלא התראה, כמבואר בהל' סנהדרין פ"ב, ה"א-ב, נמצא שלא נתכוונו להרגה. ומשמיענו רבינו שאע"פ שיש כאן צד חיוב מיתה, אילו התרו בה, בכל זאת כשלא התרו בה משלמים ממון, שהרי לא נתחייבו "בדין גדול מזה" (רדב"ז), וראה לשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פט"ו, ה"ה.

שהמשנה עוסקת ב"מלוה" שאין השביעית משמטתו - לא רצה רבינו להאריך בזה, ותיקן: "עד חמש שנים", באופן, ששנת השמיטה לא תגיע, ואין צורך בתירוצים דחוקים (כסף-משנה).

ג. הָעֵידוֹ עַל שֹׁרוֹ שֶׁל זֶה שֶׁנִּגְחַח¹⁷, וְנִמְצָאוּ זֹמְמִין - מְשַׁלְּמִין חֲצֵי נֶזֶק¹⁸. וְאִם אֵין הַשֹּׁר¹⁹ שְׁוָה חֲצֵי נֶזֶק - מְשַׁלְּמִין דְּמֵי הַשֹּׁר בְּלֶבֶד; שְׁאֵין מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֶזֶק אֲלָא מְגוּפוֹ²⁰. לְפִיכָּה, אִם הָעֵידוֹ עָלָיו שְׁאֲכַל פְּרוֹת אוֹ שֶׁבַר פְּלִים בְּדֶרֶךְ הַלְיוֹכוֹ - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שְׁלֵם²¹. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(17) את שור רעהו. (18) שעל נזקי נגיחה אין הבעלים משלמים אלא חצי נזק, הואיל ואין דרכו של שור ליגח, ראה הל' נזקי ממון פ"א ה"ב, ובבבא-קמא כד, ב אמרו: "לחיובי גברא פלגא נזקא אחינן". (19) המזיק. (20) של השור המזיק, ככתוב (שמות כא, לה) "ומכרו את השור החי וחצו את כספו", ואם אין השור שוה אלא דינר אחד, והשור המת היה שוה מאה דינרים, אומר לו: הרי השור שהזיק לפניך, קחהו ולך, ראה שם ה"ג. (21) מן היפה שבנכסיהם. שעל נזקי "שן ורגל" חייבים לשלם נזק שלם, שהבהמה רגילה לעשותם תמיד כמנהג ברייתה, ונקראת "מועדת" (הל' נזקי ממון פ"א, ה"ד), וכלל הוא: "כל מועד, משלם נזק שלם מן היפה שבנכסים, וכל תם (=כגון שור שנגח, שאין דרכו לעשות כן תמיד), משלם חצי נזק מגופו" (שם, ה"ז).

ד. הָעֵידוֹ עַל פְּלוֹנֵי שֶׁהִפִּיל שֵׁן עֲבָדוֹ²² וְאַחַר כֵּן סִמָּא אֶת עֵינוֹ²³, וְהוֹזְמוּ - מְשַׁלְּמִין לְאֶדוֹן דְּמֵי הָעֵבֶד וְדְמֵי עֵינוֹ²⁴. הָעֵידוֹ שֶׁסִּמָּא אֶת עֵינוֹ וְאַחַר כֵּן הִפִּיל אֶת שְׁנָיו²⁵, וְהוֹזְמוּ²⁶, וְנִמְצָא הַדָּבָר הַפֶּךָ, שֶׁהָאֶדוֹן הִפִּיל אֶת שְׁנָיו וְאַחַר כֵּן סִמָּא אֶת עֵינוֹ²⁷ - מְשַׁלְּמִין דְּמֵי עֵין לְעֶבֶד²⁸. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(22) הכנעני, ועליו להוציאו לחרות, ככתוב (שם שם, כז) "לחפשי ישלחנו תחת שנו". (23) ועליו לשלם לעבד דמי עינו, שמשעה שהפיל את שנו נעשה בן-חורין, והרי הוא ככל בן-חורין שחייבים לשלם לו דמי איבריו. (24) שרצו להפסידו את העבד ולחייבו דמי עינו (בבא-קמא עג, ב): "דמי כוליה עבד לרב בעי לשלומי". והראב"ד שואל: והלא הוא (רבינו) כתב בהל' חובל פ"ד הי"א, שהמפיל שן עבדו ואח"כ סימא עינו, יוצא בשנו ואינו נותן לו דמי עינו (הואיל ועדיין לא נתן לו גט שחרור, ספק הוא אם חייב לשלם לו), ואם תפס (=העבד מידי רבו) אין מוציאים מידו, אם כן, למה ישלמו העדים לאדון דמי עין העבד, שהוא בעצמו לא היה משלם לו, נמצא שלא הפסידוהו בעדותם. ואפשר, שלא נתכוון רבינו לומר, אלא אם תפס האדון מהעדים דמי עין עבדו, אין מוציאים מידו, כשם שאם תפס העבד מהאדון (ע"פ העדים לא היו מוציאים מידו, כך מקיימים בהם כאשר זממו לעשות (לחם-משנה. ובהגהות "עמק המלך" מתרץ, שהעדים העירו שהפיל את שינו וכתב לו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המחזיק, כמבואר בהל' טוען ונטען פי"א, ה"ב. (46) שבאו שנים ואמרו להם: איך ראיתם חזקה זו, והלא באותו זמן, עמנו הייתם. (47) המערער על המחזיק. (48) שרצו להפסידו, והקרקע עצמה יטול מהמחזיק (בבא-בתרא נו, א). (49) מחלקים ביניהם, שכל כת תשלם שליש הממון שרצו לחייב את המערער, וראה לעיל פי"ח, ה"א. ואין הראשונים יכולים לטעון: אנו לא באנו אלא לחייב את המחזיק, שישלם את הפירות שאכל במשך שנה אחת - כיון שהמחזיק הביאם לבית-דין, ודאי לטובתו באו להחזיקו בקרקע, ולא לחייבו פירות שאכל (בבא-בתרא שם, וב'תוספות' ד"ה משלשים ביניהם). וראה בבאורנו לעיל פ"ג ה"ה, אות לט. (50) שכל כת מעידה על שנה נפרדת, ועל מה שמעידה זו - אין זו מעידה. (51) לשלש ביניהן, וכן אין העדים נעשים זוממים עד שיוזמו כל הכתות. (52) איש זר. (53) בדפוס ויניציאה שי"א: והעידו בכל שנה ושנה. כלומר, על כל שנה היה אח אחד מעיד, ואיש אחר הצטרף עם כולם להעיד על כל שלש השנים. (54) ואין זו עדות קרובים, שעל שנה שהעיד אח זה, לא העיד האח השני. וראה לעיל פ"ד ה"ז, ובבאורנו אות מו. (55) וכן שאין כת אחת מהן נעשית זוממת עד שיוזמו כולן. שכולן נתכוונו להחזיק את המחזיק בקרקעו, ואין עדותן מועילה זו בלא זו, ולפיכך הרי הן כעדות אחת להזמה (בבא-בתרא שם נו, ב).

ח. **שָׁלֹשׁ פְּתֵי עֵדִים שֶׁנִּתְקַיְּמָם בְּעֵדוּתָן שְׁשׂוּר זֶה מוּעָדָה**, וּנְמַצָּאת פֶּת רֵאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה זוֹמְמִין⁵⁷ - פֶּלֶן פְּטוּרִין⁵⁸. נִמְצָאוּ שְׁלֹשֶׁת זוֹמְמִין - פֶּלֶן תְּבִיב לְשֵׁלֶם הַנֶּזֶק⁵⁹; שֶׁאֵף עַל פִּי שְׁהוּא תָם, מְשֵׁלֶם חֲצֵי נֶזֶק⁶⁰. בְּמֵה דְבָרִים אֲמורִים⁶¹ כְּשֶׁהִיוּ פֶּלֶן רוֹמְזִין זֶה אֶת זֶה⁶², אוֹ שֶׁפָּאוּ רְצוּפִין⁶³, אוֹ שֶׁהִיוּ מְכִירִין פְּעַל הַשּׁוֹר וְלֹא הִפִּירוּ הַשּׁוֹר⁶⁴; אֲכָל אִם אֵין שָׁם אַחַת מֵאלוֹ - הִרִי פֶת רֵאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה פְּטוּרִין⁶⁵; שֶׁהִרִי הֵן אוֹמְרִין: לֹא בָּאנוּ אֶלָּא לְחַיְבוֹ חֲצֵי נֶזֶק, וְלֹא יִדְעֶנוּ שֶׁתְּבוֹא פֶת אַחֲרַת וְיַעֲשֶׂה מוּעָדָה⁶⁶.

(56) רגיל לנגוח, ומעתה אם יגח, ישלם בעליו נזק שלם, בניגוד ל"תם" שאינו משלם בשלש נגיחות הראשונות אלא חצי נזק. ולשון המשנה (בבא-קמא כג, ב): "מועד - כל שהעידו בו שלשה ימים", כלשון הכתוב (שמות כא, כט) "ואם שור נגח הוא מתמול שלשום, והועד בבעליו ולא ישמרנו". (57) נמצא שור זה עדיין תם הוא. (58) מתשלומי חצי נזק של צד העדאה, שכולם סייעו בו, ואין העדים משלמים ממון עד שיוזמו כולם. אבל חייבים לשלם לנידון חצי נזק או דמי השור בלבד, כמבואר לעיל ה"ג. (59) בדפוס ויניציאה, וכן בכת"י תימן: לשלם חצי נזק. והכוונה, לחצי נזק של צד העדאה, שכולם גרמו לו לשלם מעתה נזק שלם. ואע"פ שעל נגיחה שלישית אין המועד משלם אלא חצי נזק - כיון שבאו להעידו וממילא יתחייב לשלם נזק שלם על הנגיחה הרביעית, אומדים כמה נפחת שור זה מדמיו וישלמו 'תוספות' בבא-קמא כד, א. ד"ה ולא ישמרנו). (60) יוצא, שבחצי נזק הראשון, אין

ו. **שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל זֶה שֶׁגָּב וְטָבַח אוֹ מָכַר³⁷, וְהוֹזְמוּ - מְשֵׁלְמִין אֶת הַכֹּל³⁸. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁגָּב, וְהֵעִידוּ שְׁנַיִם אַחֲרֵים שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר, וְהוֹזְמוּ אֵלּוּ וְאלוֹ - הִרִי הֵרֵאשׁוֹנִים מְשֵׁלְמִין תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְאַחֲרוֹנִים מְשֵׁלְמִין שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה³⁹. הוֹזְמוּ הָאֲחֲרוֹנִים בְּלֶבֶד - הִרִי הַגָּב מְשֵׁלֶם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל⁴⁰, וְהֵעִידִים הָאֲחֲרוֹנִים מְשֵׁלְמִין לַגָּב תְּשֻׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה⁴¹. נִמְצָא אַחַד מִן הָאֲחֲרוֹנִים זוֹמֵם - בְּטָלָה עֵדוּת שְׁנִיָּה⁴². נִמְצָא אַחַד מִן הֵרֵאשׁוֹנִים זוֹמֵם - בְּטָלָה כָּל הָעֵדוּת⁴³; שֶׁאִם אֵין גָּבָה - אֵין הַטְּבִיחָה אוֹ הַמְּכִירָה מְחַיְבָתוֹ לְשֵׁלֶם כְּלוּם⁴⁴.**

(37) וחייב לשלם חמשה בקר תחת השור, וארבע צאן תחת השעה, ככתוב בתורה (שמות כא, לו). (38) בבא-קמא עב, ב. ואע"פ שכשהוזמו על הגניבה, בטלה ממילא עדות הטביחה, שאם אין גניבה אין הטביחה מחייבתו כלום - סובר רבינו הכחשה תחילת הזמה היא (ראה לעיל פי"ח ה"ד), וכשהוזמו אח"כ על הטביחה נעשו זוממים (לחם-משנה, ובתוספות רבי עקיבא איגר למשנה שם). (39) שלשה - תחת השור; ושנים - תחת השעה (בבא-קמא שם). (40) ע"פ עידי הגניבה. (41) שישלמו עד ארבעה וחמשה, ולמעשה לא ישלמו אלא שנים ושלושה, כאמור בדין הקודם. וראוי להעיר, שלשון המשנה בבא-קמא שם: "והם משלמים תשלומי שלשה". (42) שעדות שנמצא בה פסול להעיד, בטלה כל העדות, כמבואר לעיל פ"ה ה"ג, נמצא הגב משלם כפל ע"פ העדים הראשונים, והאחרונים פטורים, שאין עדים משלמים ממון עד שיוזמו כולם, כמבואר לקמן פ"כ, ה"א. (43) והוא פטור והם פטורים. הוא פטור מכפל, שהרי בטלה עדות ראשונה. והם פטורים, שהרי אינם נענשים עד שיוזמו כולם, אבל אם הוזמו שנים הראשונים היו משלמים כפל. ובנוגע לתשלומי שנים ושלושה ג"כ פטור הנידון כמבואר בסמוך. (44) שמה הבעלים מכרוהו לו, נמצא שטבח או מכר שלו (משנה בבא-קמא שם, וכפירוש רבי עקיבא איגר, שם).

ז. **שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ שֶׁאֲכָל שְׂדֵה זוֹ שְׁלֹשׁ שָׁנִים⁴⁵, וְנִמְצָאוּ זוֹמְמִין⁴⁶ - מְשֵׁלְמִין לְבַעַל הַשְּׂדֵה⁴⁷ דְּמֵי הַשְּׂדֵה⁴⁸. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁאֲכָלָה שְׁנָה רֵאשׁוֹנָה, וּשְׁנַיִם שֶׁאֲכָלָה שְׁנָה שְׁנִיָּה, וּשְׁנַיִם שֶׁאֲכָלָה שְׁנָה שְׁלִישִׁית, וְהוֹזְמוּ כָּל - מְשֵׁלְשִׁין⁴⁹ בִּינֵיהֶן. שֶׁאֵף עַל פִּי שְׁעֵדוּת הַחֲזָקָה שְׁלֹשׁ עֵדוּת הֵן⁵⁰ - הִרִי הֵן כְּעֵדוּת אַחַת לְהִזְמָה⁵¹. לְפִיכֵן, שְׁלֹשָׁה אַחִים, וְאֶחָד מֵצִטְרָף עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד⁵², וְהֵעִידוּ בְּשְׁנָה שְׁנָה⁵³ - הִרִי אֵלּוּ שְׁלֹשׁ עֵדוּת, וְתִתְקַיְּמָם בְּהֵן הַחֲזָקָה⁵⁴, וְהֵן כְּעֵדוּת אַחַת לְהִזְמָה; שֶׁאִם הוֹזְמוּ כָּל - הִרִי שְׁלֹשָׁה הָאֲחִין מְשֵׁלְמִין חֲצֵי דְמֵי הַשְּׂדֵה, וְזֶה שֶׁנִּצְטָרֵף עִם כָּל אֶחָד מֵהֶן מְשֵׁלֶם חֲצֵי דְמֵיהֶם⁵⁵.**

(45) ואכילת שלש שנים רצופות הרי היא חזקה, וזכה בה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בעדותן להרגו, ואע"פ שכל כת מהן מעידה רק על "חצי דבר" - מצטרפות לחייבו (סנהדרין פו, ב), וראה לעיל פ"ד ה"ז, ובביאורנו שם. (74) ככתוב (דברים כד, ז) "ומת הגנב ההוא", וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק (שם פד, ב), והשווה לעיל הל' סנהדרין פט"ו, הי"ג. (75) כי אין עונש מלקות על לאו זה, הואיל וניתן לאזהרת מיתת בית-דין, ועל-כרחך לא באו אלא להרגו, ואע"פ שהן צריכות לעדות השניה, מצטרפות הן לחייבו מיתה, כדעת החכמים האומרים "יקום דבר - ואפילו חצי דבר" (שם סו, ב). (76) שמכר את ישראל הזה, וזה מוסב על הנמכר ולא על הלוקח, כי לא איכפת לנו למי מכרו, אם לישראל או לגוי (כספ"משה). (77) שרמזו עידי המכירה לעידי הגניבה שיבואו להעיד אחריהם. ורש"י מפרש: אחר שהעידו עידי מכירה באו עידי גניבה ונגמר הדין על-פי שניהם. וכנראה, שבאו קודם שהוזמו הראשונים. (78) שיכולים הראשונים לומר: כשהעידנו לא ידענו שיבואו עידי גניבה אחרינו, ורמזתם אינה כלום (גמרא שם). ואע"פ שלעיל ה"ח נפסק שרמזתם זה לזה מועילה? - כבר תירצו ה'תוספות' שם ד"ה קמשמע לן, שיש לחלק בין דיני ממונות לדיני נפשות, שבאלו האחרונים אין הרמיה קובעת.

י. מוציא שם רע על אשתו שהביא עדים שזנתה משהיא ארוסה⁷⁹, והביא אביה עדים והזמום - הרי עדי הפעל נהרגין⁸⁰. תזר הפעל והביא עדים והזמו עדי האב - הרי עדי האב נהרגין, ומשלמין ממוין⁸¹ לפעל. נהרגין - מפני שעדי הפעל נגמר דינם להריגה בעדותן, ומשלמין קנס - מפני שנגמר דין הפעל לשלם קנס בעדותן, ונמצאו חייבין נפשות לזה וממוין לזה⁸². וכן שנים שהעידו על זה שבא על גערה המארכסה⁸³, והוזמו - נהרגין ואין משלמין⁸⁴; בא על בתו של פלוני, והוזמו - נהרגין, ומשלמין הקנס לאביה⁸⁵. פלוני רבע השור⁸⁶, והוזמו - נסקלין ואין משלמין⁸⁷; שורו של פלוני - נסקלין⁸⁸, ומשלמין דמי השור⁸⁹ לפעל השור⁹⁰. וכן כל פיוצא בזה.

(79) ודינה להיהרג. (80) אבל אין משלמין לה טובת הנאת כתובתה, שרצו להפסידה - הואיל ובשבילה הם נהרגים, אין משלמין לה ממוין, שכל המתחייב בנפשו, פטור מן התשלומין (שם ט, ב וברש"י). (81) מאה כסף, ככתוב (דברים כב, יט) "וענשו אותו מאה כסף". (82) נפשות - לעדים; וממוין - לבעל (שם). והעיר הרדב"ז, שלכאורה היו העדים חייבים מיתה, ממוין ומלקות, שהרי הבעל לוקה בעדותם, ככתוב (שם, יח) "ויסרו אותו" (ראה לעיל הל' סנהדרין פ"ט, ה"ד, לאו קלג), אלא כיון שהם נהרגים - בשתי מיתות לא ממיתים אותם. ואע"פ שבהל' חובל פ"ח ה"ב, פסק רבינו: "רודף שרדף אחר חבירו להרגו... ושבר את הכלים, בין של הנודף, בין של כל אדם, פטור מן התשלומין, מפני שהוא מתחייב בנפשו" וכו' - הרי שאפילו

הכיתות הראשונות מצטרפות, שהרי אפילו לא העידו כלום, היתה הכת השלישית חייבת לשלם את צד ה"תמות" שהוא חצי נזק, ולא הועילו הכתות הראשונות אלא להצטרף עם השלישית לחייבו נזק שלם, ובזה נעשו לעדות אחת (כספ"משה). (61) שנעשו עדות אחת לשלם חצי נזק של צד ההעדאה. (62) להעיד, וידעו אלו באלו, ונתכוונו לייעדו. (63) כולם כאחד, ובוודאי לייעדו באו. (64) ובוודאי לא נתכוונו לחייבו חצי נזק, שהרי שור תם אינו משלם אלא "מגופו", ומכיון שאין יודעים איזה שור הוא, אי-אפשר לחייב את בעליו, ועל-כרחך לא נתכוונו אלא לייעדו, לומר: יש לבעלים שור אחד נגחן בעדרו, ועליו לשמור היטב את כל בקרו, שאם מי מהם יגח - יתחייב לשלם נזק שלם. (65) מלהשתתף בדמי חצי נזק של צד ההעדאה. (66) ואין להם כל קשר עם הכת השלישית (בבאקמא כד, ב). אבל בהלכה הקודמת ב"עדות חזקה" אפילו לא נתקיימו בהם כל התנאים האלו, הרי הם כעדות אחת, כיון שהמחזיק הביאם להעיד בבית-דין, ודאי לטובתו באו להחזיקו בקרקע, ולא לחייבו לשלם הפירות שאכל, ובוודאי ידעו הכתות זו מזו ('תוספות' בבבא-בתרא נו, ב ד"ה משלשין, וכן בהגהות מיימוניות).

ט. וכן שנים שהעידו בכך סוּרָר ומוֹרָה⁶⁷ עדות הראשונה⁶⁸, ובאו שנים אחריהם והעידו עליו עדות האחרונה⁶⁹ שבה זָהַג, והוזמו שתייהן - פת הראשונה לוקה ואינה נהרגת⁷⁰, מפני שיכולים לומר: להלקותו באנו⁷¹; אכל פת האחרונה נהרגת. שעל פיהן פלכד הוא נהרג⁷². היתה הפת האחרונה ארבעה, שנים אומרים: בפנינו גנב, ושנים אומרים: בפנינו אכל, והוזמו - פלן נהרגין⁷³. העידו שנים שזה גנב נפש מישראל ומכרו, והוזמו - הרי אלו נהנקין⁷⁴. העידו שנים שגנבו, והעידו שנים אחרים שמכרו, בין שהוזמו עדי גנבה בין שהוזמו עדי מכירה - כל פת מהן שהוזמה נהרגת; שהגנבה היא תחלת חיובו של זה למיתה⁷⁵. העידו שנים שמכרו לזה הישראלי⁷⁶, והוזמו, ולא היו שם עדים שגנבו - הרי אלו פטורין; שאפילו לא הוזמו לא היה זה נהרג, מפני שיכול לומר: עבדי מכרתי. באו עדי גנבה אחר שהוזמו עדי מכירה, אפילו ראינו אותן רומזין זה את זה⁷⁷ - אין נהרגין⁷⁸.

(67) שגנב משל אביו, וקנה בשר ויין במה שגנב, ואכלם ברעבתנות, כמבואר לקמן הל' ממרים פ"ז, ה"ב. (68) שאינו חייב עליה אלא מלקות בלבד (שם ה"ז). (69) שגנב שנית ואכל כנ"ל. (70) אע"פ שגרמה בעדותה שיהרג בעדות השניה, כי אילו לא העידה לא היו גומרים את דינו להריגה בעדות השניה. (71) ולא נתכוונו להרגו. (72) שהרי ידעה שכבר לקה בפעם הראשונה, ועל-כרחך לא באה אלא להרגו, והרי זו עדות שלימה בפני עצמה. (73) שכל כת משתייהן צריכה לחברתה, שאין נהרג על הגניבה לבדה, או על האכילה לבדה, נמצאו שתייהן נתכוונו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. רְאוּבֵן שֶׁהוֹצִיא עַל שְׁמֵעוֹן שְׁנֵי שְׁטָרוֹת, אֶחָד בְּמִנְהָה⁶ וְאֶחָד בְּמֵאֲתָיִם, וְכִפֵּר שְׁמֵעוֹן בְּשְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת, וְעַדִּי שֹׁטֵר זֶה פֶת אַחַת מֵאַתְּנֵי הַשְּׁפִימִים שֶׁהִכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה, וְעַדִּי הַשֹּׁטֵר הַשְּׁנַיִ הַפֶּת הַשְּׁנִיָּה - הָרִי שְׁמֵעוֹן מְשַׁלֵּם מְנָה, שֶׁיֵּד בְּעַל הַשֹּׁטֵר עַל הַתְּחַתּוֹנָה⁷, וְיִשָּׁבַע עַל הַשְּׂאָר⁸. יִרְאֶה לִּי, שֶׁשְׁבוּעָה זֹאת שֶׁיִּשָּׁבַע עַל הַשְּׂאָר - בְּנִקִּיטַת חֲפִיץ⁹, בְּדִין מְזֻדָּה בְּמִקְצַת¹⁰; שֶׁהָרִי עָלָיו שְׁנֵי עֲדִים פְּשָׁרִים¹¹ מְעִידִין בְּמִקְצַת הַמָּמוֹן שֶׁכִּפֵּר בְּכָלוֹ, וְלֹא תִהְיֶה הוֹדָאת פְּיוֹ¹² גְּדוּלָּה מִהַעֲדָאת עֲדִים¹³, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹⁴.

(6) מאה זו. (7) כיון שכת אחת מהן פסולה, ואין אנו יודעים איזו היא, לפיכך לא יגבה ממנו אלא דמי השטר הקטן, ואת הגדול יפסיד, שאין להוציא ממון מספק, אבל את הסכום שבשטר הקטן גובה, שיש בכלל מאתיים מנה (שם, ובריי"ף). ומוציאים שטר של מאתיים מידו וקורעים אותו. ואם הוציא שטר אחד בלבד גובה אותו, ואם אח"כ הוציא השטר השני גובה אותו גם-כן (ח"מ סי' לא, סעיף ב). וכתב הגר"א שם ס"ק ו, אפילו הוציאו לפני אותו בית-דין, גובה אותו, ואין מבטלין את הפסק-דין הראשון, כמבואר ביבמות לו, ב "קם דינא", וראה לקמן ה"ד. (8) נבשע הלווה על הסכום שבשטר הגדול, ונפטר (רי"ף שם). (9) שאוחז ספר-תורה בזרועו ועומד ונשבע בשם או בכינוי, ראה הל' שבוועת פי"א, ה"ח. (10) בניגוד לשבוועת "היסת" שהיא מתקנת חכמי התלמוד, ואינה ב"נְקִיטַת חֲפִיץ". כמבואר שם ה"ז, והי"ג. (11) עדי השטר, שעל-כל-פנים כת אחת מהם כשרה. (12) כשהוא בעצמו מודה במקצת, והודאתו מחייבתו שבוועה על השאר. (13) עדי השטר המחייבים אותו לשלם מקצת מהתביעה. (14) הל' טוען ונטען פי"ד, ה"י, שהתובע את חבריו מנה, והלה כופר בכל, ועדים מעידים עליו שיש לו אצלו חמשים, ישלם החמשים וישבע על השאר, שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים. ואע"פ שהמודה בשטר, אין זה מודה במקצת, שהשטר - לא תועיל בו כפירתו, ואפילו כפר בו היה חייב לשלם, שהרי כל נכסיו משועבדים בו, כדברי רבינו שם ה"ד? אין זה אלא כשתובעו בשטר ידוע ומסוים, ואומר לו: חמשים זוש שבשטר "זה" אני תובעך, וחמשים בלא שטר, אבל כאן אינו תובעו ע"פ שטר ידוע, שהרי אינו ידוע לנו ולו, איזה שטר משניהם הוא הכשר, ואינו מייחד לו מה תובע הוא בשטר, ומה בלא שטר, שטר כזה אינו משעבד נכסיו, ונשבעים עליו (כסף-משנה). וכתב הרדב"ז: אפילו יודה הלווה באחד השטרות, אין המלוה יכול לטרוף את חובו מיד לקוחות הלווה, כיון שעדיי הם ספק פסולים, אין הודאתו מחייבת את הלקוחות, והרי זו כמלוה על-פה, שאין המלוה גובה מן הלקוחות.

ג. הוֹצִיא רְאוּבֵן שֹׁטֵר עַל לֹוִי¹⁵, וְעַדִּיו פֶת אַחַת מִשְׁתֵּיָהֶן, וְהוֹצִיא שְׁמֵעוֹן שֹׁטֵר שְׁנֵי עַל לֹוִי, וְעַדִּיו הַפֶּת הַשְּׁנִיָּה, וְלֹוִי כִפֵּר בְּשְׁנֵיָהֶן - הָרִי רְאוּבֵן נִשָּׁבַע וְנוֹטַל, וְשְׁמֵעוֹן נִשָּׁבַע וְנוֹטַל; שֶׁבְּוֹדָאֵי אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ

חייב מיתה לנדרף, וממון לכל אדם פטור מלשלם? - כאן בהזמנה הם חייבים, שצריך לקיים בהם "כאשר זמם" כלפי כל אחד בפני עצמו (תוספות) בבבא-קמא כב, ד"ה קטל תוריה). (83) ודינו להסקל. (84) טובת הנאת כתובתה שהפסידה, לפי שלא הזכירו את שמה, ואת מי הפסידו! (סנהדרין י, א וברש"י). (85) כסף טובת הנאת כתובתה, שמשלמים אותו בתורת קנס, שייד לאביה, שכל שבח נעורים לאביה, והרי הם חייבים נפשות - לה, וממון - לאביה. אבל כשהעידו על נשואה, הרי כסף כתובתה לעצמה, ומכיון שנהרגים בשבילה, אין משלמים לה ממון (שם וברש"י). ומדובר כשכתב לה כתובה מן האירוסין, כי סתם ארוסה אין לה כתובה בכלל, כמבואר בהל' אישות פי"א, הי"א (רדב"ז). וראוי להעיר, שבדפוסים ראשונים, הנוסח: ומשלמין הקנס ננטען. ופירושו לבועל הנטען על הנערה, אבל אפשר ליישוב גם על אביה, שטוענים עליו שבתו זנתה (כסף-משנה). (86) ולא פירשו שור של מי. (87) דמי השור, שהרי אינו יודע של מי השור. (88) שחייבים נפשות לרובע. (89) שרצו לחייבו סקילה, ככתוב (ויקרא כ, טו) "ואת הבהמה תהרוגו". (90) סנהדרין י, א. וראה לעיל פי"ב ה"ב, בענין פלוני רבע את שורי.

פְּרָק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים

(1) דין שתי כתי עדים המכחישות זו את זו, שבאו להעיד בעדות אחרת. שטרות החתומים על ידי עדים מוכחשים - מה דינם לענין פירעון. חיוב שבועת "מודה במקצת" לכופר בממון שעדים מעידים על מקצתו. המביא כמה כתי עדים על טענה אחת והוזמו, ולבסוף הביא עדים על אותה טענה ולא הוזמו - מה דין עדות האחרונים.

א. שְׁתֵּי פִתֵּי עֲדִים הַמְּכַחֲשׁוֹת זֶה אֶת זֶה¹⁶, שֶׁבָּא עַד אֶחָד מִפֶּת זֶה וְעַד אֶחָד מִפֶּת זֶה וְהַעֲדִי בְּעֵדוֹת אֶחָת - אֵין כָּאן עֲדוֹת; שֶׁהָרִי פְּוֹדָאֵי אֶחָד מֵהֶן שֶׁקָּרַ¹⁷, וְאֵין יָדוּעַ מִי הוּא מְשִׁנְיָהֶן¹⁸. בָּאָה פֶת זֶה בְּפִנֵּי עֲצֻמָּה וְהַעֲדָה עֲדוֹת, וּבָאָה פֶת זֶה וְהַעֲדָה עֲדוֹת אֶחָת בְּפִנֵּי עֲצֻמָּה - מְקַבְּלִין כָּל אֶחָד מֵהֶן בְּפִנֵּי עֲצֻמָּה¹⁹.

(2) בעדות עצמה, זו אומרת פלוני הלוח מנה לפלוני, וזו מכחישה ואומרת לא הלוח, כמבואר לעיל פי"ח, ה"ב. (3) ובכתי" תימן: שקרן. (4) נמצא שאין כאן עדות של שנים כשרים, שאחד מהם פסול להעיד (רי"ף לשבועות פי"ז, וכן ברש"י שם מז, ב). (5) ואע"פ שעד אחד כשר מחייב את הנתבע להשבע שבועה דאורייתא - כאן יפטר הנתבע משבועה זו, כיון שהעדים הפיעו כאחד, הרי זה כ"נמצא אחד מהם קרוב או פסול" שבטלה כל העדות (ראה לעיל פי"ה ה"ג), אלא שכלל זאת צריך הנתבע להשבע שבועת "היסת", שאינה אלא מדבריהם, כאילו תבעו בעל-פה ללא כל עדים (ב"ח לחו"מ סי' לא, וכן בסמ"ע שם ס"ק ב). (5) הואיל ואין אנו יודעים איזו מהן פסולה, אין לנו לפסול לא את זו ולא את זו, ומעמידים את כל אחת מהן בחזקת כשרות (שבועות מז, ב. וכרב הונא).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַעֲדִים הָאֲחֵרוֹנִים שֶׁהֵן מְשֻׁקְרִין²⁶. אֲבָל שֹׁטֵר שֶׁקָּרָא
עָלָיו עֲרֵעֵר²⁷, וְהוּא שֶׁיִּכְבּוֹאוּ שְׁנַיִם וְיֵאמְרוּ: מִמֶּנּוּ
שָׂאֵל לְזַנְּף לֹא שֹׁטֵר זֶה²⁸, אִף עַל פִּי שְׁנַתְקִים הַשֹּׁטֵר
מִחוֹתְמָיו²⁹ - אֵין גּוֹבֵין בּוֹ לְעוֹלָם³⁰. וְיִרְאֶה לִי, שָׂאֵם
בָּאוּ עֲדֵי הַשֹּׁטֵר וְהַעֲדִי הֵן בְּעֶצְמָן עַל פְּתַב יָדָן³¹ -
גּוֹבֵין בּוֹ.

(26) לשמוע לו, שתחזיק אותם כשקרנים (מכות ה, ב) "אם היא (=התובעת) הוחזקה, כל ישראל מי הוחזקו?!" (27) שהלווה הוציא עליו קול שהוא פסול. (28) לחתום עליו בשקר. (29) שזיהו את חתימות העדים מתוך חתימותיהם על שטרות אחרים כשרים, ראה לעיל פ"ו, ה"ב: "הדרך החמישי, שיהיה כתב-ידם יוצא משטרות אחרים" וכו'. (30) שיש לחוש, שהוא עצמו למד לכוון כתב הדומה לחתימותיהם, ומזויף הוא (כתובות לו, ב וברש"י). (31) והם זוכרים את ההלוואה, ואע"פ שאינם זוכרים אם חתמו עליו, הואיל והם מכירים כתב ידם, רגלים לדבר, שהשטר כשר (כסף-משנה). והש"ך בחו"מ סי' לא ס"ק ד, מסביר, כל שהעדים עצמם מכירים חתימת ידם, אין לחוש שמא טועים הם ומזויף הוא, וכל זה כשזוכרים ההלוואה, שאם לא כן אין עדותם מועילה בכלל. כמבואר בדברי רבינו לעיל פ"ח, ה"א: "שאיך אדם מעיד על כתב-ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה, וכתב-ידו הוא כדי להזכיר הדבר". וראה חו"מ סי' סג, סעיף א. ובביאור הגר"א ס"ק ה.

בְּרִיף רַחֲמָנָא דְסִיּוּן

~ יום רביעי כ"א ניסן ~

הַלְבוֹת מַמְרִים

יֵשׁ בְּכֻלָּן תְּשַׁע מִצְוֹת. שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) לַעֲשׂוֹת עַל פִּי הַתּוֹרָה שֶׁאִמְרוּ לָנוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל. (ב) שְׁלֹא לְסוּר מִדְּבָרֵיהֶם. (ג) שְׁלֹא לְהוֹסִיף עַל הַתּוֹרָה, לֹא בְּמִצְוֹת שֶׁבִּכְתָב וְלֹא בְּפִרוּשָׁן שֶׁלְּמַדְנֵנוּ מִפִּי הַשְּׂמוּעָה. (ד) שְׁלֹא לְרַע מִן הַכֹּל. (ה) שְׁלֹא לְקַלֵּל אָב וְאִם. (ו) שְׁלֹא לְהַפְתֹּם. (ז) לְכַבְּדָם. (ח) לְיִרְאַם. (ט) שְׁלֹא יִהְיֶה הַבֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה עַל קוֹל אָבִיו וְאִמוֹ.

וּבְאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פָּרְק רֵאשׁוֹן

(1) מתבאר בו, שבית דין הגדול שבירושלים הוא עיקר תורה שבעל-פה. ההבדל המשמעותי בין דברי קבלה לדברי סופרים. שני בתי דין שנחלקו ואינך יודע להיכן הדין נוטה - בשל תורה, הלך אחר המחמיר; בשל סופרים, הלך אחר המקיל.

א. בית דין הגדול שבירושלים² הם עקר תורה שבעל פה³, והם עצמורדי ההוראה⁴, וממם חק

לו אצל¹⁶. ושבועה זו פתקנת חכמים¹⁷, פדין חנוני על פנקס¹⁸.

(15) שהלווה. (16) אלא שאין אנו יודעים מי הוא השקרן, ולפיכך אין אנו יכולים להפסיד את אחד מהם, ועל-כרחו של הלווה ה"עני" בית-הדין נזקק להם להגבותם (שבועות מז, ב וברש"י). (17) כדי להפיס (=להגיע) דעתו של הלווה, שלא יטלו ממנו אלא ע"י השבועה, ושמא ע"י פחד מעונש השבועה יפרוש מלוה אחד מתביעתו וישחרר את הלווה משטרו. (18) על מה שכתוב בפנקסו, שהוא רושם בו את כל מה שהוא מוכר בהקפה, עד שיתקבץ סכום גדול ופורעים לו. ואם אמר בעל הבית לחנוני: "תן לפועלים סלע... ואני אתן לך, והרי החנוני אומר: נתתי, והפועל אומר לא לקחתי, הרי הפועל נשבע ונוטל מבעל הבית, וכן החנוני נשבע ונוטל מבעל הבית מה שטען, שנתן..., והפועל נשבע במעמד החנוני, וכן החנוני במעמד הפועל, כדי שיפלמו זה מזה", כלשון רבינו בהל' מלוה ולוה פט"ז, ה"ה. ושבועה זו היא בנקיטת חפץ, כמבואר שם (שבועות שם).

ד. הוציא ראובן שטר על שמעון, ועדין פת אחת מהן, והוציא שטר שני על לוי, ועדין הפת השנייה, וכל אחד מהן כופר בו - המוציא מחברו עליו הראייה. הואיל ואין ראובן יכול לקיים אחד משני שטרות¹⁹ - הרי פל שטר מהן פחרס²⁰, ושני הנשבעין נשבעין הסת²¹ ונפטריין. במה דברים אמורים? כשבאו שתי הפתות להעיד כאחת²²; אבל פל המוציא שטר שיש בו עדות פת אחת משתיהן - הרי זה גובה בו; ואם הוציא אחר כך, בין הוא בין אחר, שטר שיש בו עדות הפת השנייה - הרי זה גובה בו, בין מלוה הראשון²³ בין מאחר²⁴; שהרי פל פת משתיהן פאה בפני עצמה והעידה²⁵.

(19) שאחד משניהם בוודאי פסול הוא, ואין אנו יודעים איזה הוא. (20) וכל אחד מהלווים מדחהו אצל הלווה השני, לומר שטרך עלי פסול הוא, ושטרך הכשר הוא על הלווה השני (שם) בעיא שלא נפשטה, וכל ספק מומן - נהנה הנתבע ומפסיד התובע, וכן ברי"ף שם. (21) שהיא מתקנת חכמים, לכל מי ש"כופר בכל" על תביעת חברו, כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א, ה"ג. (22) והרי בוודאי אחד מהם פסול. (23) בכת"י תימן: בין מן הלווה. (24) מלווה שני. ולדעת הרדב"י, הכוונה ללוקח שקנה נכסים מהלווה, הרי המלוה טורף ממנו את חובו כדין מלוה בשטר, שטורף מנכסים משועבדים. (25) וכבר נתבאר לעיל ה"א, שכל אחת מהן בחזקת כשרות היא ומקבלים עדותה (ע"פ הרי"ף שם).

ה. מי שהביא עדים ונחקרה עדותן והזמנו, וחרז והביא עדים אחרים באותה הטענה עצמה והזמנו, אפלו מאה פת, ואחר כך הביא עדים אחרים באותה הטענה עצמה, ונמצאת עדות אלו האחרונים מְבֻנָּת - דנין על פיהן. שאף על פי שהחזק זה שטען טענה זו להביא עדים שקרנים - הרי לא החזקו אלו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּמִשְׁפָּט יוֹצֵא לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְעַל־יֵהֵן הַבְּטִיחָה תּוֹרָה.⁶
 שְׁנֵאמַר: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֵךְ - זו מִצְוֹת עֲשֵׂה.⁷
 וְכָל הַמֵּאֲמִין בְּמִשְׁה רַבְּנוּ וּבַתּוֹרָתוֹ - חָיֵב לְסַמְךָ
 מַעֲשֵׂה הַדֵּת עַל־יֵהֵן⁸ וְלִשְׁעֵן עַל־יֵהֵן.⁹
 ~ נקודות משיחות קודש ~
 "בית דין הגדול שבירושלים הם עקר תורה שבעל פה, והם
 עמודי ההוראה, ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל".
 הבדל מהותי יש בין תפקידם של דיני ישראל, ובין
 בית-הדין שעליו נצטוו בני נח "לדון בשש מצוות אלו
 ולהזהיר את העם" (הל' מלכים ספ"ט). אצל בני נח תפקיד
 השופטים והדיינים הוא לדאוג לקיומם של מצוות בני
 נח בשלימותן, ולהודיע את הדין המתאים למקרה
 שהובא לפניהם.
 אבל דיני ישראל הם לכל לראש "עיקר תורה שבעל-
 פה", להם נמסרה התורה שבכתב כדי שילמדוה,
 יפרשוה, ויחדשו בה, ועל כל דבריהם ישנו ציווי "לא
 תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל".
 ובנוסף לזה הם גם "עמוד ההוראה" וצריכים לברר את
 ההלכה שבתורה למעשה - הוראה לפועל.
 "ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל" שתפקידם גם
 לדאוג לכך שחוקי התורה יגיעו לכל העם.
 (על-פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 97 והערה 24
 מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

וּמִשְׁפָּט יוֹצֵא לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְעַל־יֵהֵן הַבְּטִיחָה תּוֹרָה.⁶
 שְׁנֵאמַר: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֵךְ - זו מִצְוֹת עֲשֵׂה.⁷
 וְכָל הַמֵּאֲמִין בְּמִשְׁה רַבְּנוּ וּבַתּוֹרָתוֹ - חָיֵב לְסַמְךָ
 מַעֲשֵׂה הַדֵּת עַל־יֵהֵן⁸ וְלִשְׁעֵן עַל־יֵהֵן.⁹

~ נקודות משיחות קודש ~

"בית דין הגדול שבירושלים הם עקר תורה שבעל פה, והם
 עמודי ההוראה, ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל".

הבדל מהותי יש בין תפקידם של דיני ישראל, ובין
 בית-הדין שעליו נצטוו בני נח "לדון בשש מצוות אלו
 ולהזהיר את העם" (הל' מלכים ספ"ט). אצל בני נח תפקיד
 השופטים והדיינים הוא לדאוג לקיומם של מצוות בני
 נח בשלימותן, ולהודיע את הדין המתאים למקרה
 שהובא לפניהם.

אבל דיני ישראל הם לכל לראש "עיקר תורה שבעל-
 פה", להם נמסרה התורה שבכתב כדי שילמדוה,
 יפרשוה, ויחדשו בה, ועל כל דבריהם ישנו ציווי "לא
 תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל".

ובנוסף לזה הם גם "עמוד ההוראה" וצריכים לברר את
 ההלכה שבתורה למעשה - הוראה לפועל.

"ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל" שתפקידם גם
 לדאוג לכך שחוקי התורה יגיעו לכל העם.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 97 והערה 24
 מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(10 בכתוב: מן הדבר. 11) ספרי שם. וכן אמרו שם: "ימין
 ושמאל - אפילו נראים בעיניך על שמאל שהוא ימין, ועל
 ימין שהוא שמאל - שמע להם". (12) וכלל הוא: אין
 לוקים על לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, שלא ניתן לאו
 זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאווין, אלא להזהירו על
 עונש מוות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה
 ב (מכות יג, ב). (13) שממרה, ובדפוס ויניציאה שי"א:
 שמורד. (14) ששמעו איש מפי איש עד למשה מסיני.
 (15) שלימדה הקדוש-ברוך-הוא למשה בסני, ומשה רבינו
 לא כתבה, אלא לימדה לזקנים וליהושע - בעל פה כדברי
 רבינו בהקדמתו. (16) הן שלוש עשרה מידות המנויות
 ב"ברייתא דרבי ישמעאל" המובאת בראש "תורת כהנים".
 ובסנהדרין פו, א אמרו: "צא ולמד משלוש עשרה מידות,
 שהתורה נדרשת בהן". (17) גדר. (18) כגון, איסור
 אכילת בשר עוף בחלב, ראה לקמן פרק ב, הלכה ט.
 (19) כגון, עירובין ונטילת ידים, ששלמה ובית דינו תיקנו,
 כמבואר בעירובין כא, ב ובהלכות עירובין פרק א, הלכה ב,
 וראה הלכות שאר אבות הטומאות פרק ח, הלכה ח.
 (20) שהחזיקו בהם רבים לחיזוק הדת, או לתיקון העולם,
 כגון, שלא לעשות מלאכה בערב פסח עד חצות (פסחים ג,
 א) או חיבוט ערבה בהושענא רבה (סוכה מד, א), או קריאת
 הלל בראשי חדשים (תענית כח, ב) וכן המנהג של הוצאת
 המת בבגדי פשתן לבר, שהוא לתיקון העולם. ש"בראשונה
 הייתה הוצאת המת קשה לקרוביו (=בתכריכין טובים) יותר
 ממתתו, עד שהיו קרוביו מניחים אותו ובורחים, עד שבא
 רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו
 העם אחריו לצאת בכלי פשתן" (מועד קטן כז, ב והלכות
 אבל פרק ד, הלכה א). (21) של "לא תסור מן הדבר" וגו',
 וכן אמרו (ברכות יט, ב) "כל מיילי דרבנן אסמכניהו על לאו
 דלא תסור". (22) סנהדרין פז, א "למשפט - זה הדין"
 ומפרש רש"י: אם נחלק בדבר הלמד בדין גזירה שווה.
 (23) וכן אומר הכתוב (דברים לב, ז) "שאל אביך ויגדך
 זקניך ויאמרו לך". והרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות שורש
 ראשון אות ד שואל: אם כדברי רבינו, שכל מי שאינו עושה
 כהוראת בית דין הגדול עובר ב"לא תעשה", ואפילו כשהוא
 עובר על גזירת חכמים או תקנותיהם עובר בלא תעשה, היה
 לנו להחמיר בכל דברי סופרים כדברי תורה, שהרי הכול מן
 התורה הוא, ולמה אמרו: "בשל סופרים הלך אחרי המקיל"
 (ראה להלן הלכה ה), ובהרבה מקומות מצינו, שהקילו

(2) היושב בלשכת הגזית שבמקדש, ראה לעיל הלכות
 סנהדרין פרק א, הלכה ג ולקמן הלכה ד. (3) שהיא
 הפירוש למצוות התורה שבכתב, כלשון רבינו בהקדמתו:
 "כל המצוות שניתנו לו למשה בסני, בפירושן ניתנו...
 והתורה והמצוה". תורה - זו תורה שבכתב, והמצוה - זו
 פירושה". (4) מורים איך לפרש את הכתוב, ומה יש
 להוציא ממנו. (5) משנה בסנהדרין פו, ב "שממנו יוצאה
 תורה לכל ישראל". (6) התורה סמכה עליהם, בפירוש
 מצוותיה, שרק הם יפרשוה כמשפט. (7) ספרי, שם.
 (8) בכתב יד תימן: אליהן. (9) על פירושם. כי רוח ה'
 נתנהם לכוון ההלכה, ולא יטעו (מלב"ם לתורה שם).

ב. כָּל מִי שְׂאִינוּ עוֹשֶׂה כְּהוֹרָאתָן - עוֹבֵר בְּלֹא
 תַעֲשֵׂה, שְׁנֵאמַר: לֹא תִסּוֹר מִכָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִגִּידוּ
 לָךְ יְמִין וּשְׂמָאל¹¹. וְאִין לֹזְקִין עַל לֹאוּ זֶה, מִפְּנֵי
 שְׁנֵתָן לְאַזְהַרְת מֵיַתַּת בֵּית דִּין¹²; שְׁכָל חֲכָם שְׁמוּרָה¹³
 עַל דְּבָרֵיהֶם - מֵיַתַּת בְּחֻנָּה, שְׁנֵאמַר: וְהָאִישׁ אֲשֶׁר
 יַעֲשֵׂה כְּדוֹן וְגוֹמֵר. אֶחָד דְּבָרִים שְׁלֵמְדוֹ אוֹתָן מִפִּי
 הַשְּׂמוּעָה¹⁴, וְהֵם תּוֹרָה שְׁבַעֲל פֶּה¹⁵; וְאֶחָד דְּבָרִים
 שְׁלֵמְדוּם מִפִּי דַעְתָּם בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה
 נִדְרָשֶׁת בְּהֵן¹⁶, וְנִרְאָה בְּעֵינֵיהֶם שְׁדָבָר זֶה כֶּף הוּא;
 וְאֶחָד דְּבָרִים שְׁעֲשָׂאוּם סִיג¹⁷ לַתּוֹרָה, וְלִפִּי מֵה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְהֵן; וְאִם לֹא - הִפְלֵ בְאֵינן לְלִשְׁפֶת הַגְּזִיתָ 33 לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל וְשׂוֹאֲלִין. אִם הָיָה הַדְּבָר שְׁנוּלָד בּוֹ הַסֶּפֶק לְכָל יָדוּעַ אֲצֵל בֵּית דִּין הַגְּדוֹל, בֵּין מִפִּי הַקְּבֻלָּה בֵּין מִפִּי הַמְּדָה שְׁדָּנוּ בָּהּ - אוֹמְרִים מִיָּד; אִם לֹא הָיָה הַדְּבָר בְּרוּר אֲצֵל בֵּית דִּין הַגְּדוֹל - דְּנִין בּוֹ בְּשִׁעְתָּן 34, וְנוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּדָבָר עַד שִׁיִּסְכְּמוּ כֻּלָּן, אוֹ יַעֲמְדוּ לְמַנְיָן וְיִלְכּוּ אַחַר הָרֵב, וְיֹאמְרוּ לְכָל הַשְּׂוֹאֲלִים: כִּי הֲלָכָה, וְהוֹלְכִין לְהֵן. מִשְׁבֹּטֵל בֵּית דִּין הַגְּדוֹל רִבְתָּהּ מִחֻלְקֵת בְּיִשְׂרָאֵל, זֶה מִטְּמֵא וְנוֹתֵן טַעַם לְדַבְּרָיו, וְזֶה מְטַהֵר וְנוֹתֵן טַעַם לְדַבְּרָיו; זֶה אוֹסֵר, וְזֶה מְתִיר 35.

30) תוספתא סנהדרין פרק ז, משנה א: "הוא והמופלא שבהן באין לבית דין שבהר הבית", וראה סנהדרין פח, ב "ואם לאו, באין לזה שסמוך לעירו... ואם לאו, באין לזה שעל פתח הר הבית", משמע שהלכו קודם לבית דין שסמוך לעירו, ואחרי כן לזה שעל הר הבית, וכנראה שבנוסח התלמוד שלפני רבינו לא הייתה גירסה זו (כסף משנה). 31) והוא בשער המזרחי, שלפנים מן החיל, לפני עזרת נשים (רש"י בסנהדרין פו, ב). 32) כשעברו עזרת נשים, ובאים לפתח עזרת ישראל (שם). 33) שהיא בנוייה בתוך העזרה, חצייה בקודש וחצייה בחול, "ובחצי של חול היו הסנהדרין יושבין" (הלכות בית הבחירה פרק ה, הלכה י"ז). 34) באותה שעה. 35) בסנהדרין פח, ב אמרו: "משורכו תלמידי שמאי והלל, שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקות בישראל ונעשית תורה כשתי תורות" ורבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, מסביר: "כל שני אנשים בהיותם שווים בשכל ובעיון... לא תיפול ביניהם מחלוקת בסברתם בשום פנים... מפני שדעות שניהם היו קרובות זו לזו... אבל כאשר רפתה שקידת התלמידים... ונחלשה סברתם כנגד סברת הלל ושמאי רבותיהם - נפלה מחלוקת ביניהם בעיון... סברת כל אחד ואחד מהם הייתה לפי שכלו, ולפי מה שיש בידו מן העיקרים".

ה. שְׁנֵי חֲכָמִים או שְׁנֵי בְּתֵי דִינֵין שְׁנַחֲלָקוּ שְׁלֵא בְּזִמְן הַסְּנֵהֲדִין 36, או עַד שְׁלֵא הָיָה הַדְּבָר בְּרוּר לְהֵן 37, בֵּין בְּזִמְן אֶחָד בֵּין בְּזֶה אַחַר זֶה, אֶחָד מְטַהֵר וְאֶחָד מְטַמֵּא, אֶחָד אוֹסֵר וְאֶחָד מְתִיר, אִם אֵינָךְ יוֹדֵעַ לְהֵיכֵן הַדִּין נוֹטֵה: בְּשֵׁל תוֹרָה - הֲלֵךְ אַחַר הַמְּחִמֵּר, בְּשֵׁל סוֹפְרִים - הֲלֵךְ אַחַר הַמְּקַלֵּם 38.

36) משבטל בית דין הגדול. 37) טרם שבית דין הגדול סיכם חוות דעתו בנידון, ובינתיים צריכים השואלים לעשות מעשה. ובכתב יד תימן הנוסח: או עד שלא הגיע הדבר להן. כלומר, שהשאלה לא הגיעה עדיין לידיו לפני הסנהדרין. 38) עבודה זרה ז, א וכדברי רבי יהושע בן קרחה. והרשב"א בתשובותיו סימן רנג כותב: "אם נודע האחד, גדול בחכמה ובמניין (ראה לקמן פרק ב, הלכה ב) ויצא שמו כן, הולכים אחריו... הי שניהם שווים ולא נודע מי גדול משניהם, בשל תורה הלך אחר המחמיר" וכו', וייתכן, שגם רבינו סובר כן (לחם משנה).

דברי סופרים יותר מבדברי תורה, ראה שבת לד, א "ספיקא דרבנן להקל", ושם קכח, ב אמרו: "ביטול כלי מהיכנו - דרבנן, צער בעלי חיים דאורייתא, ואתי דאורייתא ודתי דרבנן!" וב"קריית ספר" למבי"ט מתרץ, שהחכמים התנו מתחילה, שהעובר על גזירתם לא יהא עונשו חמור כשל תורה, וגם מחלו בתחילה, שכל ספק דבריהם יידון להקל, אולם כל זה כשעובר על דבריהם להנאתו ולצורכו, אבל החולק על דבריהם ואומר שאינם אמת, הרי זה ממרה על עיקר הוראתם, וביחס אליו לא מחלו חכמים על כבודם, ועליו נאמר: "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", ואם עמד בסירובו - הרי זה "זקן ממרא", אפילו, כשעבר רק על גזירתם, כמבואר לקמן פרק ד, הלכה א "כגון שהתיר החמץ ביום י"ד בניסן בשעה שישית" ולזה נתכוון רבינו באמרו כאן: "והעובר על כל אחת מהן עובר בלא תעשה". וראה ב"לחם משנה" ששיבח את ההסבר הזה והסכים לו.

ג. דְּבָרֵי קְבֻלָּה 24 - אֵין בְּהֵן מִחֻלְקֵת לְעוֹלָם 25. וְכָל דְּבָר שֶׁתִּמְצָא בּוֹ מִחֻלְקֵת - בְּיָדוּעַ שְׂאִינוּ קְבֻלָּה מִמִּשְׁה רַבָּנוּ. וְדְבָרִים שֶׁלְּמִדִּין מִן הַדִּין 26, אִם הַסְּפִימוּ עֲלֵיהֶן בֵּית דִּין הַגְּדוֹל כֻּלָּן - הָרִי הַסְּפִימוּ; וְאִם נַחֲלָקוּ בְּהֵן - הוֹלְכִין אַחַר הָרֵב, וּמוֹצִיאִין הַדִּין אַחַר הָרַבִּים. וְכֵן הַגְּזֵרוֹת וְהַמְּתָנּוֹת וְהַמְּנַהֲגוֹת, אִם רָאוּ מְקַצְמֵן שְׂרָאוֹי לְגִזֵּר גְּזֵרָה אוֹ לְתַקֵּן תְּקִנָּה אוֹ שְׂנִיעִחוּ הָעַם הַמְּנַהֵג הֵזֶה 27, וְרָאוּ מְקַצְמֵן שְׂאִין רָאוֹי לְגִזֵּר גְּזֵרָה זוֹ וְלֹא לְתַקֵּן תְּקִנָּה זוֹ וְלֹא לְהַנִּיחַ מְנַהֵג זֶה 28 - נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין אֵלָיו כִּנְגֵד אֵלָיו, וְהוֹלְכִין אַחַר רַבָּן, וּמוֹצִיאִין הַדְּבָר אַחַר הָרַבִּים 29.

24) שקיבלו מפי משה מסיני. 25) "שהרי מאז ועד עתה לא מצאנו מחלוקת... בין החכמים, שיאמר אחד: המוציא עין חבירו - יוציאו את עינו... ויאמר השני: אינו אלא כופר בלבד שחייב לתת. ולא מצאנו גם כן מחלוקת במה שאמר הכתוב 'פרי עץ הדר' עד שיאמר אחד, שהוא: אתרוג; ויאמר אחר, שהוא: חבושים או רימונים... שכולם פירושים מקובלים מפי משה" (לשון רבינו בהקדמתו למשנה). 26) מ"גזירה שווה" או מדין "קל וחומר" שהתורה נדרשת בהם. 27) להשאיר להם לנהוג כמנהגם. 28) אלא לבטלו. 29) כמו שאמרו (שבת יג, ב) "נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום", ובמועד קטן ג, ב אמרו: רבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו ובטלום", למרות, שכבר נהגו בהם שנים רבות.

ד. קְשֵׁהָהּ בֵּית דִּין הַגְּדוֹל קָיָם, לֹא הֵיָתָה מִחֻלְקֵת בְּיִשְׂרָאֵל. אֲלֵא כָּל דִּין שְׁנוּלָד בּוֹ סֶפֶק לְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל - שׂוֹאֵל לְבֵית דִּין שְׁבַעֲיָרוּ. אִם יָדָעוּ - אָמְרוּ לוֹ; אִם לֹא - הָרִי הַשְּׂוֹאֵל עִם אוֹתוֹ בֵּית דִּין אוֹ עִם שְׁלוֹחָיו עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם 30 וְשׂוֹאֲלִין לְבֵית דִּין שְׁבַעֲרֵי הַבַּיִת 31. אִם יָדָעוּ - אָמְרוּ לוֹ; אִם לֹא - הִפְלֵ בְּאֵינן לְבֵית דִּין שְׁעַל פֶּתַח הָעֵזְרָה 32. אִם יָדָעוּ - אָמְרוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּרֶק שְׁנַיִ

הוא¹⁰? זֶה מִנְיַן חֻכְמֵי הַדּוֹר, שֶׁהִסְכִּימוּ וְקָבְלוּ הַדְּבָר שֶׁאָמְרוּ בֵּית דִּין הַגְּדוֹל¹¹ וְלֹא חָלְקוּ בוֹ.

(5) נפרץ ונתקבל. (6) שראש הישיבה של בית-דין האחרון, יהיה מופלג בחכמה יותר מראש הישיבה הקודם (עדיות פ"א, מ"ה, וכפירוש רבינו שם). (7) שיהיה מנין התלמידים של בית-דין האחרון מרובה ממנין התלמידים של בית-דין הקודם, וכדברי רבינו בסמוך. והראב"ד בפירושו למשנה שם, אומר: במנין - במנין שנים, שיהיה ראש בית-דין האחרון זקן מהראשון. (8) שם. (9) ביצה ה, ב. שהרי התורה אמרה (שמות יט, טו) "היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה", וממילא אני יודע, שלאחר שלשה ימים, כשקיבלו כבר את התורה הותרו בנשותיהם, ובכל זאת הוצרך הקב"ה להתיר להם בפירוש, ולומר: "לך אמור להם, שובו לכם לאהליכם" (דברים ה, כז), מכאן, שכל דבר הנאסר במנין "צריך מנין אחר להתירו", ואפילו בטל הטעם שבגללו נאסר מקודם. וסובר רבינו, שהכוונה למנין אחר גדול מהקודם (כסף-משנה). (10) ראה לעיל הלי' סנהדרין פ"א, ה"ג. (11) שכבר ביאר רבינו בהקדמתו, שכל ראשי הישיבות היו עמהם "בכל דור ודור אלפים ורבות ששמעו מהם", וכן הוא מדגיש שם: "ואותם חכמים שהתקינו... או שדנו דין ולמדו שהמשפט כן הוא - הם כל חכמי ישראל או רובם".

ג. בְּמֵה דְבָרִים אֲמֹרִים¹² בְּדָבָרִים שֶׁלֹּא אָסְרוּ אוֹתָן כְּדֵי לַעֲשׂוֹת סִיג לַתּוֹרָה, אֲלֵא כְּשֶׁאָרְזוּ¹³ דִּינֵי תוֹרָה; אֲבָל דְּבָרִים שֶׁרָאוּ בֵּית דִּין לְגַזֵּר וּלְאָסֵרָן לַעֲשׂוֹת סִיג¹⁴, אִם פִּשְׁט אֲסוּרֵן בְּכָל [יִשְׂרָאֵל] - אֵין בֵּית דִּין גְּדוֹל אַחֵר יְכוֹל לְעַקְרָן וּלְהַתִּירָן, אֲפִלּוּ הִיָּה גְּדוֹל מִן הָרִאשׁוֹנִים¹⁵.

(12) שבית-דין גדול מחבירו יכול לבטל גזירת בית-דין קודמו. (13) בדפוס ויניציאה שי"א: בשאר. (14) גדר למשמרת, כגון איסור אכילת בשר עוף בחלב, שנגזר משום שלא יבוא לאכול אכילת בשר בהמה בחלב, כמבואר להלן ה"ט. (15) שהרי אמרו (ע"ז לו, א) "כִּפְלֵי, יְכוֹל לְבַטֵּל בֵּית-דִּין דְּבָרֵי בִּי"ד חֲבִירוֹ, חוץ מִשְׁמוֹנֵה-עֶשֶׂר דְּבָרֵי (שְׁמוֹנֵה-עֶשֶׂר גְּזֵרוֹת, שְׁגִזְרוּ בֵּית שְׁמַאי, וְהָן מְנוּיֹת בְּשֶׁבַת יג, ב - יז, ב), שֶׁאֵפִילוּ יְכוּא אֵלֵיהֶוּ וּבֵית-דִּינֵוּ אֵין שׁוֹמְעִים לוֹ", וסובר רבינו: חוץ מִשְׁמוֹנֵה-עֶשֶׂר דְּבָרֵי וְכוּיֹצֵא בְהֶם, שֶׁנֶּעֱשׂוּ סִיג לַתּוֹרָה (כִּסֶּף-מִשְׁנֵה). וְאִם לֹא פִשְׁט אִיסוּרֵם בְּכָל יִשְׂרָאֵל, יִתְבָּאֵר דִּינֵם לְקַמְן ה"ז.

ד. וַיֵּשׁ לְבֵית דִּין לְעַקֵּר אֶף דְּבָרִים אֲלוֹ¹⁶ לְפִי שְׁעָה¹⁷, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן מִן הָרִאשׁוֹנִים; שֶׁלֹּא יְהִי גְזֵרוֹת אֵלוֹ חֲמוּרִין מִדְּבָרֵי תוֹרָה עֲצֻמָּה, שֶׁאֲפִלוּ דְבָרֵי תוֹרָה יֵשׁ לְכָל בֵּית דִּין לְעַקְרוֹ¹⁸ הוֹרָאת שְׁעָה¹⁹. כִּיצַד? בֵּית דִּין שֶׁרָאוּ לְחַזֵּק הַדֵּת וּלְעֲשׂוֹת סִיג כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲבְרוּ הָעָם עַל דְּבָרֵי תוֹרָה - מִפִּין וְעוֹנֵשׂוֹי²⁰ שֶׁלֹּא פְדִינֵי²¹; אֲבָל אֵין קוֹבְעִין הַדְּבָר לְדוֹרוֹת וְאוֹמְרִים שֶׁהִלְכָה כֵּן הוּא. וְכֵן אִם רָאוּ לְפִי שְׁעָה

(1) שאין בית דין יכול לבטל גזירה או תקנת בית דין קודמו, עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמניין. המקרים בהם יכול בית דין לבטל דברי בית דין קודמו למרות שהם קטן ממנו. שצריך להתיישב היטב כשגוזרים גזירה, אם רוב הציבור יכול לעמוד בה. הגדרת אזהרת התורה: לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו.

א. בֵּית דִּין גְּדוֹל שֶׁדָּרְשׁוּ בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת? כְּפִי מַה שֶׁנִּרְאָה בְּעֵינֵיהֶם שֶׁהִדִּין כֵּן, וְדָנוּ דִּין, וְעָמַד אַחֲרֵיהֶם בֵּית דִּין אַחֵר³, וְנִרְאָה לוֹ טַעַם אַחֵר לְסַתֵּר אוֹתוֹ - הִרִי זֶה סוֹתֵר, וְדָן כְּפִי מַה שֶׁנִּרְאָה בְּעֵינָיו. שְׁנֹאמַר: אֵל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּיָמֵם הַהֵם - אֵינְךָ חַיֵּב לְלַכֵּת אֲלֵא אַחֵר בֵּית דִּין שֶׁבְּדוֹרְךָ⁴.

(2) שהתורה נדרשת בהן, ראה לעיל פ"א ה"ב, ובביאורנו. (3) ואפילו אינו גדול מבית-הדין הקודם לא בחכמה ולא במניין, ראה להלן ה"ב. (4) ראש השנה כה, ב: "וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו? הא, אין לך לילך אלא אצל שופט שבימך", וכן אמרו שם: "ירובעל בדורו כמשה בדורו... יפתח בדורו כשמואל בדורו". וכן אתה מוצא שתנאים אחרונים חולקים על תנאים ראשונים, ואמוראים אחרונים על אמוראים קודמיהם. ובסוטה כז, ב אמר רבן יוחנן בן זכאי: "עתיד דור אחר לטהר ככר שלישי, שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא", אלא מדין קל-וחומר בלבד, כמבואר שם כט, א (אור שמח). ואע"פ שאנו מוצאים בתלמוד שמקשים ממשנת התנאים על דברי האמוראים, כאילו אין רשות לאמוראים לחלוק עליהם? - אפשר לומר, שמיום חתימת המשנה קיבלו עליהם, שדורות האחרונים לא יחלקו על הראשונים. וכן עשו בחתימת התלמוד, שמיום שנחתם, לא ניתנה רשות לשום אדם לחלוק עליו (כסף-משנה). והשווה דברי רבינו בהקדמתו: "וכן אם לימד אחד מהגאונים שדרך המשפט כן הוא, ונתבאר לבית-דין אחר שעמד אחריו, שאין זה דרך המשפט הכתוב בתלמוד - אין שומעים לראשון, אלא למי שהדעת נוטה לדבריו... אבל כל הדברים שבתלמוד הבבלי - חייבים כל ישראל ללכת בהם".

ב. בֵּית דִּין שֶׁגְזְרוּ גְזֵרָה או תְּקַנּוּ תְּקֵנָה וְהִנְהִיגוּ מִנְהַג, וּפִשְׁט⁵ הַדְּבָר בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְעָמַד אַחֲרֵיהֶם בֵּית דִּין אַחֵר וּבִקֵּשׁ לְבַטֵּל דְּבָרִים הָרִאשׁוֹנִים, וְלַעֲקֹר אוֹתָהּ הַתְּקֵנָה וְאוֹתָהּ הַגְּזֵרָה וְאוֹתוֹ הַמִּנְהַג - אֵינוּ יְכוֹל עַד שִׁיְהִיָּה גְּדוֹל מִן הָרִאשׁוֹנִים בְּחֻכְמָה⁶ וּבְמִנְיָן⁷. הִיָּה גְּדוֹל בְּחֻכְמָה אֲבָל לֹא בְּמִנְיָן, בְּמִנְיָן אֲבָל לֹא בְּחֻכְמָה - אֵינוּ יְכוֹל לְבַטֵּל אֶת דְּבָרָיו⁸. אֲפִלוּ בְּטַל הַטַּעַם שֶׁבְּגִלְלוּ גְזְרוּ הָרִאשׁוֹנִים או הִתְקִינוּ - אֵין הָאֲחֵרוֹנִים יְכוֹלִין לְבַטֵּל עַד שִׁיְהִיו גְּדוֹלִים מֵהֶם⁹. וְהִיאֵף יְהִיו גְּדוֹלִים מֵהֶם בְּמִנְיָן, הוֹאֵיל וְכָל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין שֶׁל שְׁבַעִים וְאַחַד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

או בדברים שהם תועלת לבני אדם בדברי תורה, וקראו אותם: "תקנות ומנהגות", מהן - בענין איסור והיתר; ומהן - בענין הממונות (לשון רבינו שם ד"ה "והחלק החמישי"). (30) ע"ז לו, א. שנאמר (מלאכי ג, ט) "במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו" - עד שהגוי כולו יוכל לעמוד בה, ובהוריות ג, ב אמרו בקשר לזה: רובו ככולו. ורש"י בע"ז שם מפרש: במארה אתם נארים - אתם מקבלים עליכם גזירה בארור ובקללה... ואח"כ אתם גוזלים אותי, שאתם נהנים מן הארורים.

ו. הרי שגזרו בית דין גזרה, ודמו שרוב הקהל יכולין לעמוד בה, ואחר שגזרוה פקפקו³¹ העם בה ולא פשטה ברוב הקהל - הרי זו בטלה³², ואינן רשאין לכף את העם ללכת בה.

(31) זלזלו, כמו: "שפקפק בטהרת ידים" (עדויות פ"ה, מ"ו), ומפרש הרע"ב (וכן רש"י בברכות יט, א): שזולזלו. (32) ירושלמי ע"ז פ"ב, ה"ח: "מקובל אני מרבי אלעזר ברבי צדוק, שכל גזירה שבית-דין גזורים, ואין רוב ציבור מקבלים עליהם - אינה גזירה", ואינה צריכה שום בית-דין לבטלה (לחם-משנה).

ז. גזרו ודמו שפשטה בכל ישראל, ועמד הדבר פן שנים רבות, ולאחר זמן מרבה עמד בית דין אחר ובדק בכל ישראל וראה שאין אותה הגזרה פושטת בכל ישראל - יש לו רשות לבטל, ואפילו היה פחות מבית דין הראשון בחכמה ובמגן³³.

(33) שהרי רבי יהודה נשיאה (=נכדו של רבי) התיר שמן של גויים, למרות שגזרו עליו תלמידי שמאי והלל, שהיו גדולים ממנו, אלא מפני שברך עליו, ומצא שלא פשט איסורו ברוב ישראל, נמנה עליו עם בית-דינו והתירוהו (ע"ז שם). נמצאת למד, שיש שלשה חילוקים בדבר, א) בית-דין שדרש באחת מן המדות ודן דין, ועמד בית-דין אחר ומצא טעם לסתרו - הרי זה סותר, ואפילו הוא פחות מבית-דין הראשון (לעיל ה"א), ב) אם גזר בית-דין או תיקן או הנהיג ופשט הדבר בכל ישראל, אין בית-דין אחר יכול לבטלו אלא אם-כן היה גדול ממנו בחכמה ובמגן (לעיל ה"ב). ג) גזר בית-דין כדי לעשות סייג לתורה, ופשטה גזירתו בכל ישראל, אין שום בית-דין שבעולם יכול לעקרה ולהתירה (לעיל ה"ג), ואם נודע שלא פשטה הגזירה בכל ישראל, אפילו בית-דין שאינו גדול כראשון - יכול לבטלה (רדב"ז לעיל ה"ג).

ח. וכל בית דין שהתיר שני דברים - אל ימהר להתיר דבר שלישי³⁴.

(34) שהרי רבי יהודה נשיאה לא רצה להתיר פת של גויים, מפני שכבר התיר שני דברים, ולא רצה שיקראו לבית-דינו: "בית-דין המתיר" (ע"ז לו, א), וכן בירושלמי שם פ"ב, ה"ח: "כל בית-דין דשרו (=שמתירים) שלשה דברים, נקרא: בי דינא שריא", וראה עדויות פ"ה, מ"ז: "וקרו ליה אסי שריא".

לבטל מצות עשה או לעבר על מצות לא תעשה, כדי להחזיר רבים לדת²² או להציל רבים מישראל מלהפשל בדברים אחרים - עושין לפי מה שצריכה השעה. פשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה²³, כדי שיחיה פלו; כף בית דין מורים בזמן מן הזמנים לעבר על קצת מצות לפי שעה, כדי שיתקמו [בלם]²⁴. פדרך שאמרו חכמים הראשונים²⁵: חלל עליו²⁶ שבת אחת, כדי שישמר שבתות הרבה²⁷.

(16) שנאסרו משום סייג לתורה. (17) לציין, שזה רק לפי שעה ובאופן זמני. (18) בכתי"י תימן: לעקרן. (19) לא שיקבע הדבר הוראה לדורות. ומשמיענו רבינו, שאין אומרים זה: "חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה". ראה תחובות פג, ב (ספ"מ-משנה). (20) מכים - מלקות; ועונשים - עונש מיתה. (21) שלא מן התורה, כלשון רבינו לעיל ה' סנהדרין פכ"ד, ה"ד: "מעשה והלקו אדם שבעל אשתו תחת אלה (=מקום גלוי), ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים (=שהיו מצוות בזווית בעיניהם) והביאוהו לבית-דין וסקלוהו", והכל משום סייג לתורה, כמבואר בסנהדרין מו, א. וראה רש"י בגיטין ס, א על הפסוק (תהלים קיט, ככו) "עת לעשות לה' הפרו תורתך", שמפרש: "אם באה עת לעשות תקנה לשם שמים - הפרו דברי תורה לשעה הצריכה". (22) כגון להקריב קרבן בחוץ, שיש בו איסור עשה', שנאמר (דברים יב, יד) "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך" - זו מצות-עשה להקריב בבית הבחירה בלבד, וגם איסור לא-תעשה שנאמר (שם, יג) "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה", ו"השמר" - אינו אלא לא-תעשה (ראה הל' מעשה הקרבנות פי"ח ה"ב), ואליהו הנביא הקריב עולה בהר הכרמל, כדי להכחיש את נביאי הבעל, ובזה החזיר את ישראל למוטב והשיבם מעבודה-זרה (יבמות ז, ב. וסנהדרין ז, א) והשווה הל' יסודי התורה פ"ט, ה"ג. (23) שלקתה ידו בהרעלת דם. (24) כאילו כל המצוות הן גוף אחד, ומבטלים מקצתן לקיים את השאר (רדב"ז). (25) יומא פה, ב. (26) על החולה, לעשות לו כל צרכיו בשבת, שדחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות (הל' שבת פ"ב, ה"א). (27) "שאינן משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם" (לשון רבינו שם, ה"ג).

ה. בית דין שגזרה להן לגזר גזרה²⁸ או לתקן תקנה²⁹ או להנהיג מנהג - צריכין להתישב בדבר ולידע תחלה אם רב הצבור יכולין לעמוד בהן או אם אין יכולין לעמוד. ולעולם אין גוזרין גזרה על הצבור, אלא אם פן רב הצבור יכולין לעמוד בה³⁰.

(28) שיש בה משום סייג לתורה, כמו שאמרו (יבמות כא, א) "ושמרתם את משמרת" - עשו משמרת למשמרת, והחכמים קוראים לה: "גזירה" (מלשון רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה "והחלק הרביעי"). (29) בדברים הנוהגים בין בני אדם שאין בהם תוספת במצוה ולא גרוען,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לומר ולא תגרע ממנו". (43 חולין קטו, ב. 44) שם קיג, א: שנאמר "בחלב אמו" - יצא עוף שאין לו חלב אם, וכדעת רבי יוסי הגלילי שם. (45) מתורה שבעל-פה. (46) על תורה שבכתב. (47) שלא נאמרה בהמה אלא "גדי" בלבד. (48) וראוי להעיר, שבהל' מאכלות אסורות פ"ט ה"ד, כותב רבינו: "וכן בשר חיה ועוף, בין בחלב חיה בין בחלב בהמה, אינו אסור באכילה מן התורה... ואסור באכילה מדברי סופרים" וכו'. הרי שהשווה דין חיה לדין עוף בחלב, ששניהם מותרים מן התורה, וכבר נאמרו בזה הרבה תירוצים (ראה רדב"ז וכסף-משנה). אולם המחזור שבהם, הוא דעת הרב מאיר אנישכין, הובא ב"מרכבת המשנה", שתיבות: "וכן בשר חיה" אין שייכות להתחלת הלכה ד, אלא חזרות אל סוף הלכה ג, וכוונת רבינו לומר: וכן בשר חיה, היא בכלל איסור אכילת בהמה בחלב, וה'סדר' טעה בקביעת הנקודה, וסימנה שלא במקומה. והלכה ד' צריכה להתחיל במלים: ועוף וכו'. דוגמה לזה, דברי רבינו בהל' אבות הטומאות פ"ב, ה"ז: "אחר שנגמר הכלי, מצרף מה שבתוכו" וכו' ושתי המלים הראשונות אין להן כל קשר עם המשפט הבא. אולם בכת"י נמצאות מלים אלה בסוף ההלכה הקודמת... "ועדיין הוא לח אחר שנגמר". ואח"כ מתחילה הלכה ז "הכלי מצרף" וכו'. ראה מבוא לצילום משנה-תורה דפוס רומי ר"מ - להרב י. ל. מימון עמ' 12. (49) כגון, אם יאמר אדם: אין איסור דם מן התורה אלא דם בהמה ועוף, ככתוב (ויקרא ז, כו) "וכל דם לא תאכלו... לעוף ולבהמה" ודם חיה מותר מן התורה - הרי זה גורע, כי חיה בכלל בהמה היא (הל' מאכלות אסורות פ"ו, ה"א), ואם יאמר: דם אדם אסור מן התורה, הרי זה מוסיף, שאין דם אדם אסור אלא מדברי סופרים, כמבואר שם ה"ב (רדב"ז). והשווה הקדמת פירוש המשנה לרבינו, בד"ה והמתנבא בשם... "החלק הראשון", שרבינו מדגים שם: "כגון שיאמר: הקב"ה אמר אלי כי הערלה היא שתי שנים, ואחר שתי שנים מותר לאכול הפירות הנטועים, או שיאמר: הקב"ה אמר אלי, שהערלה אסור לאכול אותה ארבע שנים, חלף מה שאמר הקב"ה: שלש שנים יהיה לכם ערלים (ויקרא יט, כג) וכדומה לו".

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) איזה זקן ממרא וכיצד דנים אותו. מה בין אפיקורוס לזקן ממרא. ארבעה הרוגי בית דין שצריכים הכרזה.

א. מי שאינו מוֹדֵה בַּתּוֹרָה שֶׁפָּעַל פָּה² - אֵינוֹ יִקָּן מִמֶּרָא הָאֱמוּרָה בַּתּוֹרָה³; אֲלֵא הֲרִי זֶה בְּכָלֵל הָאֶפִיקוֹרוֹסִין⁴, [ומיתתו בְּכָל אָדָם]⁵.

2) פירוש המצוות, שלימדו הקב"ה למשה מסיני, והוא הנקרא: "מפי השמועה", כדברי רבינו לעיל פ"א, ה"ב. ובהקדמתו לספר זה, אומר רבינו: "ואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוה והמצוה (שמות כד, יב), תורה - זו תורה שבכתב; והמצוה - זו פירושה... ומצוה זו - היא הנקראת תורה שבעל-פה". (3) דברים יז, יב. (4) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: המינים. (5) בדפוס הנ"ל: ביד כל אדם. כלומר, אין צורך שבית-דין ידונו, אלא כל אחד מצווה

ט. הוֹאִיל וַיֵּשׁ³⁵ לְבֵית דִּין לְגַזֵּר וּלְאָסֵר דְּבַר הַמֵּתָר וַיַּעֲמֵד אֶסְרוֹ לְדוֹרוֹת³⁶, וְכֵן יֵשׁ לְהָן לְהַתִּיר אֶסְרוֹי תּוֹרָה³⁷ לְפִי שְׁעָה, מֵהוּ זֶה שֶׁהִזְהִירָה הַתּוֹרָה: לֹא תִסַּף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ? שְׁלֵא לְהוֹסִיף עַל דְּבָרֵי תּוֹרָה³⁸ וְלֹא לְגַרַע מִהֶן³⁹ וְלִקְבַּע הַדְּבָר לְעוֹלָם בְּדָבָר⁴⁰ שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה⁴¹, בֵּין בַּתּוֹרָה שֶׁבְּכֶתֶב בֵּין בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה⁴². מִיֶּצֵד? הֲרִי כְּתוּב בַּתּוֹרָה: לֹא תִבְשַׁל גְּדִי בַחֲלָב אִמּוֹ. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדוּ⁴³, שְׁזָה הַכְּתוּב אֶסֶר לְבַשְׁל וּלְאָכַל בֶּשֶׂר בַּחֲלָב, בֵּין בֶּשֶׂר בְּהֵמָה בֵּין בֶּשֶׂר חַיָּה; אֲבָל בֶּשֶׂר הָעוֹף - מֵתָר בַּחֲלָב מִן הַתּוֹרָה⁴⁴. אִם יָבוֹא בֵּית דִּין וַיַּתִּיר בֶּשֶׂר חַיָּה בַּחֲלָב - הֲרִי זֶה גּוֹרַע⁴⁵; וְאִם יֵאָסֵר בֶּשֶׂר הָעוֹף וַיֹּאמֶר שֶׁהוּא בְּכָלֵל הַגְּדִי וְהוּא אֶסְרוֹ מִן הַתּוֹרָה - הֲרִי זֶה מוֹסִיף⁴⁶. אֲבָל אִם אָמַר: בֶּשֶׂר הָעוֹף מֵתָר מִן הַתּוֹרָה, וְאִינוֹ נֵאָסֵר אוֹתוֹ, וְנִדְוִיעַ לְעַם שֶׁהוּא גְּזָרָה, שְׁלֵא יָבוֹא מִן הַדְּבָר חוֹבָה וַיֹּאמְרוּ: הָעוֹף מֵתָר מִפְּנֵי שְׁלֵא נִתְפָּרַשׁ, פֶּה הַחַיָּה מִתְּרַת שֶׁהֲרִי לֹא נִתְפָּרַשׁ; וַיָּבוֹא אַחֵר לֹאמַר: אֵף בֶּשֶׂר בְּהֵמָה מִתְּרַת, חוּץ מִן הָעֵז⁴⁷; וַיָּבוֹא אַחֵר לֹאמַר: אֵף בֶּשֶׂר הָעֵז מֵתָר בַּחֲלָב פָּרָה אוֹ הַכֶּבֶשֶׂה, שְׁלֵא נֵאָמַר אֲלֵא 'אִמּוֹ', שֶׁהִיא מִינוֹ; וַיָּבוֹא אַחֵר לֹאמַר: אֵף בַּחֲלָב הָעֵז שְׁאִינָה אִמּוֹ מֵתָר, שְׁלֵא נֵאָמַר אֲלֵא 'אִמּוֹ'; לְפִיכֵן נֵאָסֵר כָּל בֶּשֶׂר בַּחֲלָב, אֲפִלוּ בֶּשֶׂר עוֹף - אֵין זֶה מוֹסִיף, אֲלֵא עוֹשֶׂה סִיג לַתּוֹרָה⁴⁸. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה⁴⁹.

35) רשאי. (36) כמבואר לעיל פ"א ה"ג, ובפרק זה ה"ג. (37) כאמור לעיל ה"ד. (38) אפילו לפי שעה, בצורה האמורה להלן. (39) מדברי תורה. (40) בדפוס רומי ר"מ, וכן בכת"י תימן: תיבה זו איננה. (41) כלומר, אסור להוסיף ולומר שזה אסור מן התורה, אלא צריך לציין, שהוספה זו היא מדבריהם ואינה אלא גזירה משום סייג לתורה; וכן אסור להתיר דבר מן התורה ולבטלו לעולם, שהרי זה גורע ממצוות התורה, אלא מבטלו לפי שעה, כדי להחזיר רבים לדת, כפי שהשעה צריכה, ומדגיש בביטולו שזו הוראת שעה בלבד. (42) אפילו דברים שנאמרו למשה מסיני בעל-פה, אסור להוסיף עליהם ולגרוע מהם. והשווה דברי רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה החלק הראשון: "ואין הפרש בין שיוסיף ויגרע על הפסוק, ובין שיוסיף ויגרע על הפירוש המקובל", וכן בפירושו לפרק "חלק" (הפרק העשירי בסנהדרין) בהקדמתו שם ב"יסוד התשיעי": "ועליה אין להוסיף, וממנה אין לגרוע, לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל-פה". והראב"ד חולק, ולדעתו אין איסור "בל תוסיף" אלא במצוות-עשה, כגון לולב ותפילין וציצית, בין לשעה בין לדורות, בין שקבע שהוא מן התורה, בין שלא קבע. וב"ספרי" פ' ראה, אות פב שנינו: "לא תוסף עליו - מנין שאין מוסיפים לא על הלולב (=יותר מארבעה מינים), ולא על הציצית (=יותר מארבעה חוטים), תלמוד-לומר לא תוסף עליו. ומנין שאין פוחתים מהם, תלמוד-

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רְאוּי לְהַחְזִירָן בְּתִשְׁבָּה, וּלְמַשְׁכֵּם בְּדַבְרֵי שְׁלוֹם, עַד שְׁחִזְרוּ לְאֵיתָן הַתּוֹרָה.¹⁹

(12) בהכרתו. (13) מלשון הכתוב דברים כט, יח. (14) שכפרו בתורה שבעל-פה, והם תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, כמפורש באבות דרבי נתן פ"ה מ"ב, ראה הל' תשובה פ"ג, ה"ח. ובפירושו המשנה אבות פ"א, מ"ג: אומר רבינו: שכל אחד מהם אמר לסיעתו, שהוא מאמין בתורה וחולק על הקבלה, ומאו יצאו הכתות הרעות, הנקראות במצרים: "קראים", ואצל החכמים - צדוקים ובייתוסים, והם מפרשים הפסוקים, כפי מה שיראה להם, ואינם שומעים לחכמים כלל. (15) בדפוס רומי, וכן בכת"ד תימן: ונולדו במינות, וגידלו אותם עליו. (16) שם: הרי הם כתינוק שנשבה לבין הגויים, וגידלוהו הגויים על דתם שהוא אנוס. (17) ואינו חייב אלא להביא חטאת אחת על כל עבירה ועבירה שעשה (שבת סח, ב. והל' שגגות פ"ב, ה"ן). (18) דינים כנאוסים. (19) לחזוק התורה ולתקפה. ובדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן, נוסף כאן: ולא ימהר אדם להרגן. וכתב הרדב"ז: נתכוון רבינו ללמד זכות על הקראים, אבל הנמצאים בזמננו, אם אפשר בידינו להורידם, היה מצוה להורידם, שהרי בכל יום אנו מחזירים אותם למוטב... והם מחרפים ומגדפים את בעל הקבלה, ואין לדונם כנאוסים, אלא ככופרים בתורה שבעל-פה. וראה בתשובותיו ח"ב סימן תשצו. ובמוספנו "תשובות הרמב"ם" הבאנו תשובת רבינו בענין זה.

ד. אָבֵל זָקֵן מִמְּרָא הָאָמִיר בְּתוֹרָה הוּא חָכֵם אֶתְדִּי מִחֻכְמֵי יִשְׂרָאֵל, שֵׁישׁ בִּידוֹ קִבְּלָהּ²⁰ וְדָן וּמוֹרָה בְּדַבְרֵי תוֹרָה כְּמוֹ שִׁידוֹנוֹ וְיוֹרוֹ כֵּל חֻכְמֵי יִשְׂרָאֵל,²¹ שְׁפָאֵת לוֹ מִחֻלְקַת בְּדִין מִן הַדִּינִים עִם בֵּית דִּין הַגְּדוֹל, וְלֹא חָזַר לְדַבְרֵיהֶם, אֶלָּא חָלַק עֲלֵיהֶם וְהוֹרָה לְעִשׂוֹת שְׁלֹא כְּהוֹרָאֲתָן - גְּזָרָה עֲלֵיו תוֹרָה מִיָּתֵהּ²². וּמִתּוֹדָה, וְיֵשׁ לוֹ חֻלְקַת לְעוֹלָם הַפֶּא²³. אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא דָן²⁴ וְהֵן דְּנִים, הוּא קִבְּלָהּ²⁵ וְהֵם קִבְּלוּ - הֲרֵי הַתּוֹרָה חֻלְקָה לְהֵם כְּבוֹד²⁶. וְאֵם רָצוּ בֵּית דִּין לְמַחֵל עַל כְּבוֹדָן וְלְהַנִּיחוֹ - אֵינָן יְכוּלִין, כְּדֵי שְׁלֹא יִרְבוּ מִחֻלּוֹקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל²⁷.

(20) שהוא מודה בתורה שבעל-פה ובקבלת החכמים איש מפי איש עד למשה מסיני. (21) על-פי השמועה, ועל-פי המדות שהתורה נדרשת בהן. (22) דברים יז, יב "ומת האיש ההוא". (23) משנה בסנהדרין מג, ב: "שכן דרך כל המומתין מתוודין, שכל המתוודה יש לו חלק לעולם הבא", וראה לעיל הל' סנהדרין פ"ג, ה"א ובכיאורנו שם. ולא נתכוון רבינו אלא לומר, זקן ממרא יש לו חלק לעוה"ב, אבל הכופר בתורה שבעל-פה אין לו חלק לעוה"ב (כסף-משנה). וראה הל' תשובה פ"ג, ה"ר"ח. (24) בסברתו, לפי אחת מהמדות שהתורה נדרשת בהן. (25) מרבותיו מפי השמועה. ואפילו הוא אומר מפי השמועה, והם אומרים כך נראה בעינינו שהדין נותן - הרי זה חייב, כדברי רבינו לקמן פ"ד ה"א, ע"פ סנהדרין פת, א וכרבי אלעזר. (26) ככתוב

להרגו, כמבואר להלן ה"ב. ורבינו בפירושו למשנה סנהדרין פ"א מ"ג, אומר: "האתה סובר, שיאמר אדם שדעתו ואמונתו, השניות, או דבר אחר... מכחיש למה שכתוב בתורה: ה' אלהינו ה' אחד, שנאמר אדם כזה אינו נהרג, או שהוא זקן ממרא, ודאי זה יהרג, משום שיצא מן הכלל, כלומר מכלל ישראל... שאין זקן ממרא ההורס לחומת התורה... אלא אדם שהוא רואה דבריו יותר מדברי בית-דין הגדול, ולכן חייבתו תורה מיתה, לכבוד בית-דין ומעלתו, כמו שחייב המקלל אביו ואמו מיתה לכבוד אביו ואמו". וכו'.

ב. מֵאַחַר שֶׁנִּתְפָּרְסָם שֶׁהוּא כּוֹפֵר בְּתוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה - [מוֹרִידִין אוֹתוֹ]⁶ וְלֹא מַעֲלִין⁷. וְהָרִי הוּא כְּשֶׁאָר כֵּל הָאֶפִיקוֹרוֹסִין וְהָאוֹמְרִין אֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם⁸ וְהַמוֹסְרִין⁹ וְהַמוֹמְרִין¹⁰. שְׁכָל אֵלוֹ אֵינָם כְּכָלל יִשְׂרָאֵל, וְאֵין צָרִיף לֹא עֲדִים וְלֹא הַתְּרָאָה וְלֹא דִנָּים, וְאֶלָּא כֵּל הַהוֹרָג אֶחָד מֵהֵן - עֲשֵׂה מִצְוָה גְּדוֹלָה וְהִסִּיר הַמְּכַשׁוֹל¹¹.

(6) לבור. (7) שאם היה בבור סולם, מסלקו ואינו מניחו לעלות בו (ע"ז כו, ב), והשווה הל' רוצח פ"ד, ה"י. (8) אלא משה רבינו מפי עצמו אמרה. (9) שמוסר ממון ישראל ליד גוי אנס, ראה הל' חובל ומזיק פ"ח ה"ט"י, והל' תשובה פ"ג ה"י"ב. (10) בדפוסים קדומים, וכן בכת"ד תימן: והמושומדים. והם שהחזיקו עצמם לעבור עבירה בזדון ולהכעיס, ונמצא כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלם, וכן החוזרים לדתי עובדי-כוכבים בשעה שגוזרים גזירה וידבק בהם (הל' תשובה פ"ג, ה"ט). (11) ע"ז שם. ובסנהדרין ע"ז, א שנינו: "ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה (=חסרות ויתרות), מקל-וחומר זה, מגזירה-שוה זו, זה הוא: כי דבר ה' בזה", והשווה שם למי שאומר: אין תורה מן השמים. ובהל' ע"ז פ"י ה"א, כתוב רבינו: "מצוה לאבדם ביד, ולהורידם לכאר שחת מפני שהם מצרים לישראל ומסירים את העם מאחרי ה', כצדוק ובייתוס ותלמידיהם, שם רשעים ירקב". וראה פירוש המשנה לרבינו חולין פ"א, מ"ב.

ג. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּאִישׁ שֶׁכָּפַר בְּתוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה בְּמִחְשֶׁבֶתוֹ¹² וּבְדַבְרֵים שֶׁנֶּאֱרָאוּ לוֹ, וְהִלָּף אַחַר דַּעְתוֹ הַקְּלָה וְאַחַר שְׁרִירוֹת לְבוֹ¹³, וְכוֹפֵר בְּתוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה תַחֲלָה, כְּצָדוֹק וּבִיתוֹס¹⁴ וְכֵן כֵּל הַתּוֹעֵים אַחֲרָיו. אָבֵל בְּגֵי הַתּוֹעֵים הָאֵלֶּה וּבְגֵי בְנֵיהֶם, שֶׁהִדִּיחוּ אוֹתָם אֲבוֹתָם, וְנִלְדוּ בֵּין הַקְּרָאִים וְגִדְלוּ אוֹתָם עַל דַּעְתָּם¹⁵ - הֲרֵי הוּא כְּתִינוּק שֶׁנִּשְׁבָּה בְּיַד הַתּוֹעֵים וְגִדְלוֹהוּ¹⁶, וְאֵינוֹ זָרִיז לְאַחֲזוֹ בְּדַבְרֵי הַמִּצְוֹת, שֶׁהָרִי הוּא כְּאֵנוֹס¹⁷. וְאֶף עַל פִּי שֶׁשָּׁמַע אַחַר כֵּף [שֶׁהוּא יְהוּדִי, וְרָאָה הַיְּהוּדִים וְדָתָם - הֲרֵי הוּא כְּאֵנוֹס, שֶׁהָרִי גִדְלוֹהוּ עַל טְעוּתָם]. כֵּף אֵלוֹ שֶׁאִמְרָנוּ, הָאוֹחֲזִים בְּדַבְרֵי אֲבוֹתָם הַקְּרָאִים שֶׁטְעוּ¹⁸. לְפִיכֵף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ללשכת הגזית, שהיא מקום ישיבתם. (43) שם יד, ב "מצאם אבית פגיו" וכו', והוא לפנים מחומת ירושלים. ופירושו ה'תוספות' שם, שכל מקום שהוא מחוץ ללשכת הגזית - נחשב: חוץ למקומם. (44) מרחיקים אותם מן הקהל, ואין יושבים בארבע אמותיהם, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ד. שהרי עקביא בן מהללאל חלק על הסנהדרין, ומפני שלא הורה הלכה למעשה, לא הרגוהו, אלא נידוהו בלבד, כדברי המשנה בעדיות פ"ה, מ"ו (סנהדרין פח, א). (45) ירושלמי יבמות פ"ב ה"ו, הלכו את יעקב איש כפר נבוריה, על שרצה להתיר למול בשבת בן אשה נכרית. (46) כדן המוחרם "שאינו שונה לאחרים" (הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ה). (47) ואם רצו למחול להם - הרשות בידם, שהרי רבי יהודה אמר: "חסו-שולום שעקביא נתנדה" (עדיות פ"ה מ"ו), ולכאורה תמוה: וכי משוא פנים יש בדבר? אלא ודאי הדבר תלוי לפי ראות עיני בית-דין, שידע בעקביא שהוא צדיק גדול ולא ירבה מחלוקת, כמו שבאמת ציוה לבנו לפני מותו: "בני, חזור בך בארבעה דברים שהייתי אומר" (שם, מ"ז) ולפיכך לא העמידו דבריהם על הדין (ר"צ חיות במאמרו "משפט ההוראה").

ח. וכיצד דנין זקן ממרא? בעת שיפלא דבר⁴⁸ ויורה בו חכם המגיע להוראה, בין בדבר שיראה בעיניו⁴⁹ בין בדבר שקבל מרבותיו - הרי הוא והחולקין עמו עולין לירושלים, ובאין לבית דין שעל פתח הר הפית⁵⁰. ואומרים להן בית דין: כף הוא הדין. אם שקמע וקבל⁵¹ - מוטב; ואם לאו - באין פלן לבית דין שעל פתח העזרה, ואומרים להם גם הם: כף הוא הדין. אם קבלו⁵² - ?לכו להן; ואם לאו - פלן באין לבית דין הגדול ללשכת הגזית⁵³, שמשם תורה ויצאת לכל ישראל. שנאמר: מן המקום ההוא אשר יבחר יי. ובית דין אומר להם: כף הוא הדין, ויוצאין פלן⁵⁴. חזר זה החכם לעירו ושנה⁵⁵ ולמד⁵⁶ פדרף שהוא למוד - הרי זה פטור⁵⁷. הורה לעשות או שעשה פהוראתו - חיב מיתה, ואינו צריך התראה⁵⁸. אפלו נתן טעם לדבריו⁵⁹ - אין שומעין לו⁶⁰. אלא פנין שבאו עדים שעשה פהוראתו או שהורה לאחרים לעשות - גומרין דינו למיתה בבית דין שבפירור⁶¹, ותופסין אותו ומעלין אותו משם לירושלים. ואין ממיתין אותו בבית דין שבפירור, ולא בבית דין הגדול שיצא חוץ לירושלים⁶², אלא מעלין אותו לבית דין הגדול שבירושלים. ועד הרגל משמרין אותו, וחונקין אותו פרגל⁶³. שנאמר: וכל ישראל⁶⁴ ישמעו ויראו; מפלל שצריף הכרזה⁶⁵. וארבעה צריכין הכרזה: זקן ממרא, ועדים זוממין, והמסית⁶⁶, וכן סורר ומורה⁶⁷; שהרי בכלל נאמר: ישמעו ויראו.

(48) ייעלם ויסתפק. (49) על-פי הסברה והיקשי ההגיון.

(דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". וכדברי רבינו בפירוש המשנה, הובאו לעיל בבאורנו אות ד: "ולכן חיבתו תורה מיתה לכבוד בית-דין ומעלתו" וכו'. (27) סנהדרין פח, ב. ובדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: מחלוקת בישראל.

ה. אין זקן ממרא²⁸ חיב מיתה עד שיהא חכם שהגיע להוראה סמוך בסנהדרין²⁹, ויחלק על בית דין בדבר שזדונו פרת וישגגתו חטאת³⁰, או בתפילין³¹, ויורה לעשות פהוראתו³² או יעשה הוא על פי הוראתו³³, ויחלק עליהן והן יושבין בלשכת הגזית³⁴. אבל אם היה תלמיד שלא הגיע להוראה³⁵ והורה לעשות - פטור³⁶. שנאמר: פי יפלא ממך דבר למשפט - מי שלא יפלא ממנו³⁷ אלא דבר מפלא³⁸.

(28) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן, כתוב בכל מקום: ממרה בה"א. ע"פ משקל הכתוב (יהושע א, יח) "כל איש אשר ימרה את פיו". (29) שהוסמך ע"י הסנהדרין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ד ה"ה, ש"התקינו שלא יהא אדם נסמך אלא ברשות הנשיא". (30) או בדבר הגורם לירי דבר, שחייבים על זדונו כרת וכו', כמבואר לקמן פ"ד, ה"ב. (31) שהורה להוסיף טוטפת חמישית בתפילין, ואע"פ שאין בהן גורם לדבר שזדונו כרת וכו' - הרי זו "הלכה מפי הקבלה", כלשון רבינו לקמן פ"ד ה"ג (סנהדרין פז, א. ופח, ב). (32) שנאמר: "והאיש אשר יעשה בזדון" וגו' - אינו חייב עד שיוורה (שם פו, ב). (33) שם פח, ב. (34) שאם מצאם חוץ למקומם והמרה עליהם - פטור, כמבואר להלן ה"ז. (35) בידיעותיו בתורה, ולדעת רש"י שם פו, ב - שעדיין לא מלאו לו ארבעים שנה. (36) שאין הוראתו הוראה (שם וברש"י). (37) שלא נעלם. (38) קשה ועמוק, אבל תלמיד שלא הגיע להוראה - הכל אצלו פלא (שם פז, א), "כי יפלא - במופלא (=מומחה) שבבית-דין הכתוב מדבר".

ו. היה חכם מפלא של בית דין, וחלק, ושנה³⁹ ולמד לאחרים פדבריו, אבל לא הורה לעשות - פטור. שנאמר: והאיש אשר יעשה בזדון. לא שיאמר בזדון, אלא יורה לעשות או יעשה הוא בעצמו⁴⁰.

(39) וחזר, אחרי ששב מבית-דין הגדול לעירו. (40) שם פו, ב. ופח, ב.

ז. מצאין⁴¹ חוץ למקומן⁴² והמרה עליהן - פטור⁴³. שנאמר: וקמת ועליה אל המקום - מלמד, שהמקום גורם לו מיתה. וכל אלו וכיצא פהן שהן פטורין מן המיתה, יש לבית דין הגדול לנדוהם⁴⁴ ולהפרישן ולהפנותן⁴⁵ ולמנען מללמד⁴⁶, כפי מה שיראה להן שהדבר צריך לקף⁴⁷.

(41) את הסנהדרין, חברי בית-הדין הגדול. (42) מחוץ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּשִׁגְגַתוֹ חֲטָאת וְזִדְוֹנוֹ פְּרַת, פְּגוֹן שֶׁהִתִּיר הַחֲמִיץ בְּיוֹם אַרְבַּעַת עֶשֶׂר בְּנִיסָן בְּשִׁעָה שְׁשִׁית⁸, או אֶסְרֹ בְּהִנָּאָה בְּשִׁעָה חֲמִישִׁית⁹ - הָרִי זֶה חֵיב מִיתָה¹⁰. וְכֵן כָּל פְּיּוּצָא בְּזָה.

(2) סנהדרין פז, א, כדברי רבי מאיר הלומד "גזירה שווה" דבר - דבר. נאמר כאן: "כי יפלא ממך דבר למשפט", ונאמר שם (ויקרא ד, יג) "ונעלם דבר מעיני הקהל" - מה להלן דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שיגגתו חטאת אף כאן" וכו'. וראה להלן הלכה ג שגם על מצוות תפילין הוא נידון כזקן ממרא. (3) כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל. (4) מצד הסברא והעיון העצמי. (5) דן והתווכח עימם. ובכתב יד תימן הנוסח: "הואיל וחלק עליהן". (6) שקבלתם עדיפה יותר (שם פת, א), והשווה לעיל פרק ג, הלכה ד. (7) אכילת חמץ. (8) וחכמים גזרו על החמץ שייאסר באכילה ובהנאה בשעה זו, כמבואר בהלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ט. (9) ולדעת חכמים אינו אסור אלא באכילה בלבד, כמבואר שם. (10) כיוון שעיקר איסור חמץ יש בו כרת (רדב"ז). ולדעת הכסף משנה, גם גזירה זו מביאה לידי איסור כרת, שהרי אם יקדש אשה בחמץ בשעה שישית, לדברי חכמים אינה מקודשת כלל, ואם יבוא אחר ויקדשנה אחרי כן הרי זו מקודשת לשני, ולדברי הזקן החולק מקודשת היא לראשון, ואין קידושי השני תופסים בה כלל, נמצא שנחלקו באיסור ערווה, שהיא איסור כרת. וראה ברמב"ן בהשגותיו על ספר המצוות לרבינו בשורש ראשון, שחולק על רבינו בזה, ולדעתו אינו נעשה זקן ממרא, כשחולק על גזירה מדבריהם, אפילו אם היא מביאה לידי איסור עונש כרת. וכן אמרו (שבת מ, א) "האי מאן דעבר אדרבנן, שרי למקרייה עברייןא" (=מי שעבר על איסור דרבנן מותר לקרותו עבריין) - הרי שלא הזכירו אלא את זה, ולא אמרו שהוא נידון כזקן ממרא. אולם דברי רבינו מקורם בסנהדרין פז, א שאמרו שם: אם חלק עליהם בעיבור שנה, אם מעברים עד פורים או כל אדר, הרי זה חייב (ראה להלן הלכה ב), הרי שאפילו חלק עליהם בגזירה מן הגזירות - חייב (קריית מלך).

ב. אַחַד שֶׁנִּחְלַקוּ בְּדָבָר שֶׁחֵיבִין עַל זְדוֹנוֹ פְּרַת וְעַל שִׁגְגַתוֹ חֲטָאת, או שֶׁנִּחְלַקוּ בְּדָבָר הַמְּבִיא לְיָדֵי דָבָר שֶׁחֵיבִין עַל זְדוֹנוֹ פְּרַת וְעַל שִׁגְגַתוֹ חֲטָאת. מִיֵּצֵד? נִחְלָקוּ בְּאִשָּׁה זוֹ אִם הִיא עֶרְוָה¹¹ אִם לְאוּ¹², אִם מְרָאָה דָם זֶה מְטָמָא בְּאִשָּׁה או לֹא¹³, אִם זוֹ טְמֵאָה לְדָה או לֹא¹⁴, אִם זוֹ זָכָה או לֹא¹⁵, אִם חֵלֵב זֶה אֶסְרֹ¹⁶ או מֵת, וְכָל פְּיּוּצָא בְּאֵלוֹ - הָרִי חוֹלֵק בְּדָבָר שֶׁחֵיבִין עַל זְדוֹנוֹ פְּרַת וְעַל שִׁגְגַתוֹ חֲטָאת. וְכִיֵּצֵד דָּבָר הַמְּבִיא לְיָדֵי דָבָר שֶׁחֵיבִין עַל זְדוֹנוֹ פְּרַת וְעַל שִׁגְגַתוֹ חֲטָאת? פְּגוֹן שֶׁנִּחְלַקוּ בְּעֶפְרוֹר שְׁנָה, אִם מְעַבְרִים עַד הַפּוּרִים או בְּכָל אֶדְר - הָרִי זֶה חֵיב; שְׁנָה מְבִיא לְיָדֵי חֲמֵץ בְּפֶסַח¹⁷. וְכֵן אִם נִחְלָקוּ בְּדִין מְדִינֵי מְמוֹנוֹת או בְּמִנְיָן הַדְּיַנִּין¹⁸ שְׁדַּנִּין דִּינֵי מְמוֹנוֹת - הָרִי זֶה חֵיב; שֶׁהָרִי לְדָבְרֵי שֶׁל זֶה שְׁאוּמֵר שְׁנָה

(50) מפורש לעיל פ"א, אות ל. (51) בכת"י תימן: וקיבל מהן. (52) בכת"י: קיבל. (53) שהיתה בנויה מאבנים מפורסלות מרובעות, לכבודם של הסנהדרין (מדות פ"ה, מ"ד. ובתו"ט ובתפא"י שם). (54) משנה בסנהדרין פו, ב. (55) למד שנית. (56) בכת"י תימן: ולימד. וראה לעיל ה"ו: "ולמד לאחרים". (57) שהרי לא הורה לעשות, וכאמור לעיל ה"ו. (58) סנהדרין פח, ב. (59) לזכות עצמו ולהצלתו. (60) שם. (61) ככל המומתים, שגומרים את דינם בבית-דין של עשרים ושלשה (שם טז, א וברש"י). (62) כגון שגלה ליבנה, כלשון המשנה (שם פט, א) "ולא בבית-דין שביבנה". וכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פי"ד הי"א, ש"אין דינים דיני נפשות אלא בפני הבית, והוא שיהיה בית-דין הגדול שם בלשכה שבמקדש". וכאן משמיענו רבינו שאפילו נגמר דינו בעירו, כשבית-דין הגדול עדיין היה במקומו בלשכת הגזית, בכל זאת אם יצא בית-הדין אח"כ מירושלים, אין ממתים אותו. וראה דברי רבינו ב"תוספות" שם ד"ה ולא בבית-דין. (63) בחול המועד, שביו"ט עצמו אסור להרגו, כמבואר לעיל (שם פי"א ה"ב), וראה שם פי"ג, ה"ה. (64) ונוסח הכתוב: "וכל העם ישמעו". (65) ומכריזים במקום שהרבים נקבצים שם והוא ירושלים, שעולים אליה לרגל. (66) לעבוד ע"ז. (67) ומדברי רבינו לקמן פי"ז, הי"ג: "כותבים לכל ישראל בבית-דין פלוני, סקלנו פלוני מפני שהיה בן סורר ומורה" - משמע שאין משמרים אותו עד הרגל, אלא מכריזים עליו מבית-דין שבעירו בכתב. וכן לעיל הל' עדות פי"ח ה"ז לענין זוממין, וכדעת רבי יהודה בסנהדרין פ"ט, א. למרות שבתוספתא שם פי"א מ"ג, סובר רבי עקיבא, שאת כל ארבעתם מעלים לירושלים להמתים שם ברגל, וראה ב"חסדי דוד" שם. וראוי להעיר, שבהל' ע"ז פ"ה, המדבר בדיני מסית לפרטיהם, לא הזכיר רבינו שהוא צריך הכרזה, וכנראה שסמך על דבריו כאן.

~ יום חמישי כ"ב ניסן ~

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) שאינו נעשה זקן ממרא עד שיחלוק על חבריו בדבר שחייבים על זדונו כרת ועל שיגגתו חטאת. דברים המביאים לידי דבר שחייבים עליהם כרת, אפילו בדרך רחוקה, ואפילו אחר מאה דברים - חייב הזקן במחלוקתו בהם. שחייב הזקן החולק על מצוות תפילין, אפילו כשאינה מביאה לידי עונש כרת.

א. זֶה שֶׁחֵלֵק עַל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בְּדָבָר שֶׁחֵיבִין עַל זְדוֹנוֹ פְּרַת וְעַל שִׁגְגַתוֹ חֲטָאת², בֵּין שֶׁהָיָה הֵן אוֹסְרִים וְהָיָה מִתִּירִין הֵן מִתִּירִין וְהָיָה אוֹסְרִי - הָרִי זֶה חֵיב מִיתָה³. אֶפְלוּ הָיָה אוֹמֵר מִפִּי הַקְּבֵלָה, וְאָמַר: כֶּף קְבֵלְתִי מְרֻבּוֹתִי, וְהֵן אוֹמְרִים: כֶּף נְרָאָה בְּעֵינֵינוּ שֶׁהָיָה נוֹתֵן⁴, הוֹאִיל וְנִשְׂא וְנָתַן⁵ עֲלֵיהֶן בְּדָבָר, וְעִשָּׂה אוֹ שֶׁהוֹרָה לְעִשׂוֹת - הָרִי זֶה חֵיב. וְאִין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הֵם מוֹרִים מִפִּי הַקְּבֵלָה⁶. וְכֵן אִם חֵלֵק עֲלֵיהֶם בְּגִזְרָה מִן הַגְּזֵרוֹת שֶׁגִּזְרוּ בְּדָבָר שִׁישׁ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11) אסורה איסור ערוה, שהיא בכרת. (12 כגון, בתו מאנוסתו (=שבא על אשה דרך זנות, והוליד ממנה בת), שאין איסורה מפורש בתורה, אלא נלמדת בקל וחומר מבתו (סנהדרין עו, א). ואם חלק הזקן ואמר שאינה ערוה - הרי זה חייב (שם פז, ב, וראה הלכות איסורי ביאה פרק ב, הלכה ו). (13 כגון, שראתה דם ירוק, שהחכמים מטהרים (ראה הלכות איסורי ביאה פרק ה, הלכה ו), ועקביא בן מהללאל מטמא (שם פז, ב). (14 כגון, ששפעה דם מתוך שבועיים (ללידתה, שילדה נקבה) - לאחר שבועיים, שלא פסק מעיינה בתוך שבועיים - שהם ימי טומאת לידה לנקיבה, ונחלקו החכמים אם דם זה טהור, כשאר ימי טהור של יולדת נקבה, שהם ישישים ושישה יום (ראה ויקרא יב, ה), או מכיוון שלא נסתם המעיין, בתוך השבועיים, הרי זה דם טמא, של מעיין "ימי לידה" (שם פז, ב וראה הלכות איסורי ביאה פרק ו, הלכה א ופרק ז, הלכה ז). (15 כגון "קשתה שלושה ימים (=שראתה דם שלושה ימים רצופים מחמת קישוי לידה) בתוך אחד עשר יום (=ימי זיבה), ושפתה מעת לעת (=נחזה מעת לעת מחבלי לידה), וילדה, הרי זו יולדת בזוב (שהוברר הדבר, שאותו דם שראתה לא היה מקושי הלידה, אלא דם זיבה), רבי יהושע אומר: לילה ויום כלילי שבת ויומו" שאפילו שפתה מעת לעת טהורה היא, עד שתשפות לילה שלם ואחרי כן יום שלם כשבת (נדה פרק ד, משנה ד). ואם נחלקו החכמים והזקן בזה, אם היא טמאה זבה או לא, הרי זה חייב (סנהדרין פז, ב). (16 כגון, חלב שעל הקיבה, עקום כמו קשת, שלרבי ישמעאל חייבים עליו כרת, ולרבי עקיבא אינו אלא אסור, אבל אין ענושים עליו כרת (חולין מט, ב והלכות מאכלות אסורות פרק ז, הלכה ו), ואם נחלקו בו החכמים והזקן הרי הוא חייב, שהרי איסור חלב יש בו כרת. ואפילו הזקן יחמיר הרי הוא חייב, כמבואר בדברי רבינו סוף הלכה זו. (17 שאם בית הדין מורה לעבר כל אדר, נמצא שצריך לעבר שנה זו, להוסיף בה אדר שני, וחודש ניסן יחול באיחור של שלושים יום, ואז יתקיים חג הפסח. ולדברי הזקן לא יעברו השנה, כיוון שלא עיבדו עד פורים, נמצא יעשו הפסח בחודש הבא, ובחודש שלאחריו כבר יהיה אייר, ויאכלו בו חמץ, בעוד שלדעת בית הדין חל אז הפסח (סנהדרין פז, א). (18 כמה צריך להיות ההרכב של בית הדין, שני דיינים או שלושה. (19 הואיל ואינם אלא שניים, ואין בית דין פחות משלושה. (20 התובע. (21 שהמקדש בגזל אינה מקודשת (קידושין נב, א). (22 בדפוס וילנא; שלא נטל, והיא טעות גלויה. (23 שמקודשת היא, והרי היא אשת איש (סנהדרין פז, ב). (24 אם שלושה הם, או עשרים ושלושה, ככל דיני נפשות (ראה סנהדרין י, א). (25 שאינו חייב מלקות. (26 כשאר חובל בחבירו שחייב לשלם לו חמישה דברים (בבא קמא פג, ב). (27 שבית דין של שלושה דן דיני מכות. (28 סנהדרין פז, ב. (29 כגון, שהעריך תינוק שהוא פחות מבן חודש, שאין לו עדיין ערך, ואינו נותן כלום, אולם רבי מאיר אומר: נותן דמיו, כמו שהוא נמכר בשוק, שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, והוא יודע שאין ערך לפחות מבן חודש, וגמר

חַיִּב לָזֶה, כֹּל שֶׁנִּטְלַ מִמֶּנּוּ - פְּדִין נִטְל, וְעַל פִּי בֵּית דִּין נִטְל; וְלִדְבָרָיו שֶׁל זֶה שְׂאוּמֵר פְּטוּר, או שְׂאוּמֵר שְׂאִין אֵלוֹ רְאוּיִין לְדוּן¹⁹, כֹּל שֶׁנִּטְל²⁰ - גִּזְל הוּא בְּיָדוֹ, וְאִם קָדַשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת²¹; וְלִדְבָרֵי הָאוּמֵר שֶׁלּוֹ נִטְל²², הִבָּא עָלֶיהָ בְּמִזִּיד - עֲנוּשׁ פְּרַת, בְּשׂוֹגֵג - חַיִּב חֲטָא²³; וְנִמְצָא הַדְּבָר מִבֵּיא לְיַד דָּבָר שֶׁחַיִּבִין עַל זְדוּנָו פְּרַת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חֲטָא. וְכֵן אִם נִחְלְקוּ בְּדִינֵי מְפוֹת, אִם זֶה חַיִּב מִלְּקוֹת אוֹ אֵינוֹ, או שֶׁחֲלַק בְּמִנְזַן הַדֵּינִים שֶׁלּוֹקִין בְּפְנֵיהֶם²⁴ - הֲרִי זֶה חַיִּב; שֶׁהֲרִי לְדַבְרֵי הָאוּמֵר אֵינוֹ לֹקָה²⁵ - חוֹבְלִין הֵם בּוֹ, וְחַיִּבִין לְשִׁלְּמָם²⁶, וְכֹל שֶׁיִּטְל מִזֶּה - פְּדִין נִטְל; וְלִדְבָרֵי הָאוּמֵר בֶּן מְלָקוֹת הוּא²⁷, כֹּל שֶׁיִּטְל מִזֶּה - גִּזְל הוּא בְּיָדוֹ, וְאִם קָדַשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת²⁸. וְכֵן אִם נִחְלְקוּ בְּעֶרְכֵי²⁹ או בְּחֶרְמִין³⁰, אִם זֶה חַיִּב לְתַן אוֹ אֵינוֹ - הֲרִי זֶה³¹ חַיִּב; שֶׁהֲרִי לְדַבְרֵי הָאוּמֵר אֵינוֹ חַיִּב לְתַן, אִם לָקְחוּ מִמֶּנּוּ - הֲרִי זֶה גִּזְל, וְהִמְקַדְּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת³². וְכֵן אִם חֲלַק עָלֶיהֶן בְּפִדְיוֹן קְדָשִׁים, אִם נִפְדּוּ אוֹ לֹא נִפְדּוּ³³ - הֲרִי זֶה חַיִּב; שֶׁהֲרִי לְדַבְרֵי הָאוּמֵר אֵין זֶה פְּדִיוֹן, אִם קָדַשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת³⁴. וְכֵן אִם נִחְלְקוּ בְּעִרְפַּת הַעֲגָלָה³⁵, אִם אֵלוֹ חַיִּבִין לְהִבִּיא אוֹ לֹא³⁶ - הֲרִי זֶה חַיִּב; שֶׁהֲרִי לְדַבְרֵי הָאוּמֵר חַיִּבִים לְהִבִּיא - הֲרִי הִיא אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה, וְהִמְקַדְּשׁ בּוֹ³⁷ אִשָּׁה - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת³⁸. וְכֵן אִם נִחְלְקוּ בְּעֶרְלָה³⁹. וְכֵן אִם נִחְלְקוּ בְּלֶקֶט שֶׁכָּחָה וּפְאָה, אִם זֶה לְעֲנִיִּים אוֹ לְבַעַל הַבַּיִת⁴⁰ - הֲרִי זֶה חַיִּב; שֶׁהֲרִי לְדַבְרֵי הָאוּמֵר לְבַעַל הַבַּיִת - הֲרִי זֶה גִּזְל פֶּיַד הָעֲנִי, וְאִם קָדַשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת. וְכֵן אִם חֲלַק עָלֶיהֶן בְּאֵב מְאֻבּוֹת הַטְּמָאָה, כִּגְזוֹן נִגְעֵי בְּשׂוֹר⁴¹ אוֹ נִגְעֵי פְתִימִים⁴² אוֹ נִגְעֵי בְּגָדִים⁴³ - הֲרִי זֶה חַיִּב; שֶׁהֲרִי לְדַבְרֵי הָאוּמֵר טְהוֹר - מִתֵּר לְהַכְנִס בְּמִקְדָּשׁ וְלֵאכֹל⁴⁴ קְדָשִׁים; וְלִדְבָרֵי הָאוּמֵר טְמֵא, אִם נִכְנַס⁴⁵ אוֹ אָכַל בְּמִזִּיד - עֲנוּשׁ פְּרַת, וּבְשׂוֹגֵג - חַיִּב חֲטָא. וְכֵן אִם נִחְלְקוּ בְּטְהַר מְצִרְע, אִם יֵשׁ לָזֶה⁴⁶ טְהָרָה אוֹ אֵין לוֹ. וְכֵן אִם נִחְלְקוּ בְּהִשְׁקָאֵת סוּטָה, אִם זֶה צְרִיכָה לְשִׁתּוֹת אוֹ אֵינָה צְרִיכָה⁴⁷ - הֲרִי זֶה חַיִּב; שֶׁהֲרִי לְדַבְרֵי הָאוּמֵר צְרִיכָה, אִם מֵת הַבַּעַל קָדָם שֶׁתְּשִׁתָּה - הֲרִי זֶה אֲסוּרָה לְיִבְמָה⁴⁸; וְלִדְבָרֵי הָאוּמֵר אֵינָה צְרִיכָה - מִתְיַבְמָת. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזֶה - צְרִיכִין לְבַדֵּק וְלַחְקֹר אִם הִיתָה מִחֲלָקָת זוֹ מִבִּיאָה לְיַד דָּבָר זֶה, וְדָבָר זֶה מִבֵּיא לְיַד דָּבָר שְׁנִי, אִפְלוּ אַחַר מְאָה דְבָרִים, אִם יָבֹא בְּסוּף לְדָבָר שֶׁזְדוּנָו פְּרַת וְשִׁגְגָתוֹ חֲטָא, בֵּין שֶׁהִיא הַזְּמַן מִקָּל וְהֵן מִחְמִירִין בֵּין שֶׁהִיא הוּא מִחְמִיר וְהֵן מִקָּלִין - חַיִּב⁴⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והכסף משנה מקשה, שבכל זאת אין סוטה זו אסורה על היבם באיסור כרת, אלא איסור לאו בלבד, וכנראה מדברי רבינו הלכות ייבום פרק ו, הלכה י"ט, שהיא "חולצת ואינה מתייבמת", ואילו היה דינה כדין ערוה ממש, הייתה פטורה גם מן החליצה, כמבואר שם בראש ההלכה. וב"מרכבת המשנה" מתרץ שבכל זאת יש כאן דבר המביא לידי חיוב כרת. שאם צריכה להתייבם, הרי היא ככלל יבמה, שאין קידושי היבם גומרים בה, ואינה נעשית בהם אשת איש גמורה, עד שיבוא עליה, כמבואר בהלכות ייבום פרק ה, הלכה ב, ולפיכך אם בינתיים יקדשה אחר מן השוק קידושו תופסים בה, ואם יבוא עליה אדם אחר, יתחייב כרת כבא על אשת איש, אבל לדברי האומר: אסורה להתייבם, אם יקדשה היבם הרי זו מקודשת קידושין גמורים, שהרי אינה חסירה ייבום. ואף על פי שאסורה היא על היבם, בכל זאת קידושו תופסים בה, שאינה אסורה עליו אלא איסור לאו, כמבואר ביבמות יא, ב וב"מגיד משנה" הלכות ייבום פרק ו, הלכה י"ט, ומעתה אם יקדשה שני אינה מקודשת לו, שהרי אשת-איש גמורה היא, ואין קידושין תופסים באשת-איש ואם יבוא עליה אחר: בחיי היבם - ענוש כרת, לאחר מותו - פטור מכלום, שיש לה דין פנוייה, הואיל וקידושי השני מן השוק לא תפסו בה כלל. (49) כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל, ותיעשה תורה כשתי תורות (רדב"ז). והשווה לעיל פרק ג, הלכה ד "הרי התורה חלקה להם כבוד".

ג. ואם לא תביא המחלוקת לידי פסוק - הרי זה פטור. חוץ ממצות תפלין בלבד⁵¹. פיצד? הורה להוסיף טוטפת חמישית⁵² בתפלין ויעשנה⁵³ חמש טוטפות - הרי זה חייב. והוא שיעשה בתחלה ארבעה פתים כהלכתו זה⁵⁴, ויביא חמישית וידבק בחיצון; שהפית החיצון שאינו רואה את האויר⁵⁵ - תמיד⁵⁶ פסול. וחיוב זקן ממרא על דבר זה - הלכה מפי הקבלה⁵⁷. אבל אם נחלקו בשאר מצות, כגון שחלק בדבר מדברי לולב⁵⁸ או ציצית⁵⁹ או שופר, זה אומר פסול, וזה אומר פשר, זה אומר יצא ידי חובתו, וזה אומר לא יצא, זה אומר טהור, וזה אומר שני לטמאה⁶⁰ - הרי זה פטור מן המיתה⁶¹. וכן כל פיוצא בזה.

(50) לידי דבר שחייבים על זדונו כרת, ועל שגגתו חטאת. (51) למרות שהיא מצוות עשה בלבד, ואין בה דבר הגורם לידי כרת וכו'. (52) בית חמישי בתפילה של ראש, שדינה רק ארבעה בתים, ובהם ארבע פרשיות של תפלין, פרשה אחת בכל בית. טוטפת - לשון דיבור מגורת: "והטף אל דרום" (יחזקאל כא, ב), שהרואה אותן קשורות בין העיניים יזכור הנס וידבר בו (רש"י לשמות יג, טז). והרמב"ן שם מפרש, שרבותינו קוראים לדבר המונח בראש: טוטפת, והם היו בעלי הלשון שמדברים בו ומהם ראוי לקבלו. וראה בתוספות למנחות לד, ב דיבור המתחיל לטטפת. (53) או שהוא בעצמו עשאה, ראה לעיל פרק ג, הלכה ו.

והחליט לשם דמים (שם פח, א). (30) שאמר נכסי אלה הם חרם, וסתם דבריו, ולא פירש אם לבדק הבית או לכהנים. שאם זה שייך לכהן הרי הוא ממונו, ויכול לקדש בו אשה, ואם זה לבדק הבית אין הכהן יכול לקדש בו אשה, שאין זה ממונו. (31) זקן ממרא זה. (32) סנהדרין שם. (33) שלדעת רבי אליעזר בן יעקב אין דברי הקדש נפדים בפחות מעשרה שמאים השמים את ערך החפץ הנפדה, ולדעת החכמים מספיקים שלושה שמאים, ראה שם יד, ב. (34) שהמקדש בהקדש במזיד אינה מקודשת, כמבואר בהלכות אישות פרק ה, הלכה ג (סנהדרין שם). (35) שמביאים על מציאת חלל, ולא נודע מי היכהו (ראה דברים כא, ג). (36) שנחלקו מאיזה מקום בגוף מודדים אל העיר הקרובה אל החלל (=ההרוג), אם מטבורו, או מחוטמו, אם העיר הקרובה אל החלל מטבורו מביאה עגלה, או הקרובה לו מחוטמו מביאה. (37) בכתב יד תימן: בה. (38) כמבואר בקידושין נו, ב (סנהדרין שם). (39) כגון, הנוטע עץ מאכל לצורך רבים, שלדעת החכמים חייב עץ זה בערלה, ופירותיו אסורים בהנאה כל שלוש השנים הראשונות לנטיעתו, ולדעת רבי יהודה עץ זה פטור מערלה של (ערלה פרק א, משנה ב), נמצא המקדש בפירות ערלה של עץ זה, לדעת החכמים אינה מקודשת, ולרבי יהודה מקודשת. (40) כמו ששנינו (פאה פרק ו, משנה ה) "שני עומרים - שכחה, ושלושה אינם שכחה (=ושייכים לבעל הבית); שני שיבולים לקט (=ושייך לעניים), ושלושה אינם לקט... ועל כולם בית שמאי אומרים שלושה - לעניים וארבעה - לבעל הבית; ופאה - נחלקו בה רבי ישמעאל וחכמים, אם לא הניח פאה בסוף שדהו לקצור, וטחן את התבואה ולשה, ולדעת רבי ישמעאל מפריש פאה מן העיסה ונותנה לעני, ולחכמים פטור מן הפאה, שכבר קנה העיסה בשניו מעשה (סנהדרין פח, א). (41) נגעי אדם, שהם בעור בשרו, כגון שיש ספק אם בהרת קדמה לשיער לבן והוא טמא, או שקדם השיער לבן לבהרת וטהור - החכמים מטמאים, ורבי יהושע מטהר (שם פז, ב). (42) כגון, שנראו כשני גריסים בשני קירות הבית, שלחכמים - הבית טמא, ולרבי אלעזר ברבי שמעון, אין הבית טמא עד שייראה כשני גריסים על שתי אבנים, בשני כתלים בקרן זוית (שם). (43) כגון, שפרחה הצרעת בכל הבגד, שלדברי רבי נתן, הבגד טהור, ולחכמים בגד זה טמא (שם פח, א). (44) שהרי שני דברים נפרדים הם. (45) זה שיש בו הנגע, או שנכנס לבית המנוגע, או שנגע בבגד המנוגע. (46) שאין לו בוהן יד ובוהן רגל ואוזן ימנית, שלדעת החכמים אין לו טהרה עולמית, שאין על מה לתת את דם האשם והשמן (ראה ויקרא יד, יד"ז), ולדעת רבי אליעזר נותן לו על מקומו ויוצא (שם). ואם אין לו טהרה אסור לו להיכנס למקדש או לאכול מן הקדשים, שהרי טמא הוא. (47) כגון, שקינא לה בפני שני עדים; אל תיסתרי עם פלוני, ובא עד אחד והעיד שהיא נסתרה עם אותו פלוני, לרבי אליעזר צריכה לשתות מי המרים, ואם לא שתתה, נאסרה על בעלה. ולרבי יהושע אינו משקה עד שיהיו גם שני עדים על הסתירה (שם פח, א). (48) כמבואר בסוטה ב, א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מיתה (שם פה, ב). אבל המכה אביו ואמו לאחר מיתתם - פטור, כמבואר להלן ה"ה. וב"ספר חסידים" אות תקעו, מנמק: כי הקללה מועילה, שיש היזק לאב לנשמתו, מה שאין-כן בהכאה. כי ההכאה אינה אלא מכה גופנית, ולאחר המוות אין הגוף מרגיש בזה, אבל הקללה היא צער ורוחני, והרוח קיימת גם לאחר המיתה (מהר"ל). 4) שלא תאמר: הקללה מצויה לרוב בבית ההורים, ואין שם עדים כשרים להעיד בו, ואם כן יתחייב גם בלא עדים, וכן הוצרך רבינו להשמיענו דין זה גם במכה אביו ואמו (להלן ה"ג), הכל מאותו הטעם (כסף-משנה). 5) בניגוד לזקן ממרא, השנוי לעיל פ"ג ה"ח, ש"אינו צריך התראה". 6) שלא תאמר: "איש" כתוב בפרשה, להוציא את האשה, תלמוד לומר: "איש איש" - לרבות האשה, שאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות (סנהדרין סו, ט וב'תוספות' שם ד"ה לרבות). 7) שהם ספק זכר ספק נקבה, ואע"פ שאנדרוגינוס בריה בפני עצמו הוא - בכל זאת חייב (שם). 8) בני שלש-עשרה שנה שהביאו שתי שערות.

ב. אינו חייב סקילה עד שיקללם בשם מן השמות המיוחדין⁹; אבל אם קללם בכנוי¹⁰ - פטור מן הסקילה¹¹, ולוקה פדרף שלוקה על קללת פל אדם פשר מישראל¹².

9) המיוחדים בזה, שאסור למחם. ושבעה שמות הם: "השם הנכתב יו"ד ה"א וא"ו ה"א, ואל, אלוה, ואלהים, ואהיה, ושדי וצבאות", כדברי רבינו בהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. 10) תארי כבוד שמכנים בהם את ה', כגון: חנון ורחום, ארך אפים, וכדומה. השווה הל' שבועות פ"ב, ה"ב. 11) משנה בסנהדרין סו, א. וכדעת החכמים, שנאמר (ויקרא כד, טז) "ונקב שם ה'... בנקבו שם יומת", "מה תלמוד לומר "שם"? (היה לו לכתוב: בנקבו יומת), לימד על מקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקלל בשם". 12) כמבואר לעיל הל' סנהדרין פכ"ו, ה"ג. ומקורו בשבועות לה, א "המקלל עצמו וחבירו, ככולן עובר בלא-תעשה", וכן בירושלמי שם פ"ד, ה"ג.

ג. וכן המקלל אבי אביו ואבי אמו - הרי זה פקקל אחד משאר הקהל¹³.

13) שאינו נסקל אלא לוקה בלבד. ומקורו ב"תורת כהנים" פרשת קדושים פ"ט "כי יקלל את אביו - ולא את אבי אביו; ואת אמו - ולא את אבי אמו".

ד. אזהרה של מקלל אביו ואמו מנין? ענש שמענו פפרוש, אבל האזהרה הרי היא בכלל לא תקלל חרש¹⁵. הואיל והוא מזהר שלא לקלל אדם מישראל, הרי אביו בכלל ישראל¹⁶.

14) והלא אין עונשים אלא-אם-כן מזהירין, כמבואר בסנהדרין נו, ב. 15) ואין לדחות, ששונה חרש שחרשותו ושלפותו גרמו לו, שלא לקללו ולצערו יותר מדאי, שהרי בשבועות לו, א למדו אזהרה למקלל את חבירו שהוא לוקה מ"לא תקלל חרש" - הרי שכוונת הכתוב לומר, שאפילו

54) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן תיבה זו איננה. 55) כגון, זה שהוסיף בצידו דבר אחר, המסתירו מפני האוויר שבחוף. 56) בכתב יד תימן תיבה זו איננה. 57) שכל ענין ראיית הבית את האוויר החיצון, אינו מפורש בתורה, ואינו אלא מפי הקבלה (סנהדרין פט, א). ושם פה, ב אמרו: "אינו חייב אלא על דבר, שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים, ויש בו להוסיף (=על מה שפירשו חכמים) ואם הוסיף גורע (פסל את הראשון בתוספתו), ואין לנו אלא תפילין וכו', כלומר מצוות תפילין עיקרה כתוב בתורה, אבל לא נתפרשה לנו אלא על ידי הסופרים, שהכוונה לארבעה בתים ובהם ארבע פרשיות, ואם יוסיף עליהם בית חמישי אחרי שנעשו כבר בהכשר - פסלן. אבל אם עשה מתחילה תפילה של ראש בת חמישה בתים אין זה "מוסיף וגורע" אלא גרועה ועומדת היא מתחילתה שלא נעשית בהכשר. וכל השיטה הזאת היא כרבי יהודה האומר שם פז, א: "על דבר שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים" וסובר רבינו שהוא מודה לדברי רבי מאיר קודמו בבדייתא שם האומר: "אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת וכו', אלא שהוא מוסיף עליו גם "מצוות תפילין", למרות שאין בה כרת, ואינה אלא מצוות עשה בלבד (כסף משנה ורדב"ז). 58) שאמר להוסיף מין חמישי על ארבעה מינים שבלולב. 59) להוסיף חוט תשיעי על שמונת החוטים שבציצית. 60) וכבר נתבאר בהלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ט"ו, ששני לטומאה שנכנס למקדש, אינו חייב כרת, נמצא שאין בדבר זה חיוב כרת. 61) אבל מכים ועונשים אותו כפי ראות עיני בית דין הגדול, כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ז.

פרק חמישי

1) דיני המקלל אביו ואמו והמכה אותם. רופא מנתח מהו שיטפל בניחותא הוריו. ההבדל בין גר לעבד ביחס לכיבוד הוריו. היו הוריו רשעים ונגמר דינם להריגה, אם מותר לבן להרגם או לקללם. אב שנתחייב שבועה לבנו, המותר לבן להשביעו בשבועת האלה. דין גאולת דם האח מהאב הרוצח.

א. המקלל אביו ואמו - נסקל; ושנאמר: אביו ואמו קלל, דמיו בוי. ואחד המקלל בחייהן או לאחר מיתתן - הרי זה נסקל³. וצריך עדים⁴ והתראה, פשאר פל מחיבי מיתות בית דין⁵. ואחד האיש ואחד האשה⁶, וכן הטמטום והאנדרוגינוס⁷. והוא שיהיו גדולים⁸ שהגיעו לכלל הענישין.

2) ונאמר להלן (שם, כז) "באבן ירגמו אותם, דמיהם בם" - מה להלן בסקילה, אף כאן בסקילה (סנהדרין סו, א). וכתב הרדב"ז: החמיר הכתוב במקלל יותר מן המכה, שאינו אלא בחנק (ראה להלן ה"ה), משום שיש בו שתיים רעות: קלון אביו ואמו, וגם הוצאת שם שמים לבטלה (שאינן המקלל חייב עד שיקלל בשם משמות ה', להלן ה"ב), והדבר ידוע שהסקילה חמורה מהחנק. 3) שנאמר: אביו ואמו קלל, שהוא מיותר, שהרי כבר כתוב בראש הפסוק: "איש אשר יקלל את אביו ואת אמו" וגו' - לרבות לאחר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. אֲזַהֶרָה שֶׁל מִפֶּה אָבִיו מִיָּן? עֲנֵשׁ שְׂמֵעֵנוּ, אֲזַהֶרָה לֹא שְׂמֵעֵנוּ. הוֹאִיל וְהוּא מְזַהֵר שְׂלֵא לְהַכּוֹת אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל³⁰ - הֲרִי אָבִיו וְאִמּוֹ בְּכָלֵל³¹.

30) שנאמר (דברים כה, ג) "ארבעים יכנו לא יוסיף, פן יוסיף" וגו', ומה אם זה שנתנה תורה רשות להכותו, ציוה הכתוב שלא להכותו על רשעו, קל-וחומר לשאר כל האדם, כלשון רבינו בהל' סנהדרין פט"ז, הי"ב. 31) ממילתא לשמות כא, טו. ונזכרה בסנהדרין פה, א וכפירוש רש"י שם. וכתב ה"חנינוך" מצוה סט: "מה שאמרו רבותינו: עונש שמענו, אזהרה מנין? הענין הוא, שאם לא תבוא לנו בדבר מניעת האל, אלא העושה דבר פלוני יענש בכך, היה משמע שיש רשות ביד כל הרוצה לקבל העונש... לעבור על המצוה... ויחזור דבר המצוה כגון מקח וממכר, כלומר: הרוצה לעשות דבר פלוני, יתן כך וכך ויעשהו... ואין הכוונה על המצוה בכך, אלא האל לטובתנו מְנַעֵנוּ בדברים, והודיענו בקצתם העונש המגיע לנו, מלבד העברת רצונו, שהיא קשה מן הכל" וכו'.

ט. שְׂתוּקִי³² - חֵיב עַל אִמּוֹ, וְאִינוּ חֵיב עַל אָבִיו³³. אָף עַל פִּי שְׂנֵבִדְקָה³⁴ אִמּוֹ וְאִמְרָה: בֵּן פְּלוֹנִי הוּא³⁵ - אִינוּ נִסְקָל אוֹ נֶחְנֵק עַל פִּיָּה³⁶. אֲכַל בְּנוֹ מִן הַשְּׂפָחָה וּמִן הָעוֹבְדֵת פּוֹכְבִים - אִינוּ חֵיב לֹא עַל אָבִיו וְלֹא עַל אִמּוֹ³⁷. וְכֵן גַּר שֶׁהִרְתִּי³⁸ שְׂלֵא בְּקִדְשָׁה³⁹, אָף עַל פִּי שְׂלִדְתוֹ בְּקִדְשָׁה⁴⁰ - אִינוּ חֵיב עַל מַכַּת אָבִיו וְקָלְתוֹ⁴¹.

32) שנוולד לאמו הפנויה, שנתעברה בנות, ואינו ידוע מיהו אביו, כלשון רבינו בהל' איסורי ביאה פט"ו, הי"ב: "שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו", ובוודאי שמשתיקים אותו מנכסי אביו, שאינו יורשו, שהרי הבנים מדחים אותו, לומר שאינו אחיהם, ראה כתובות יג, ב. 33) על הכאתו או על קללתו. 34) נשאלה ונחקרה. 35) של איש כשר, שאינו שתוקי. 36) אינה נאמנת לחיבו (ירושלמי יבמות פרק יא הלכה ב) "מודה רבי עקיבא בשתוקי שהוא חייב על אמו, אף-על-פי שאינו חייב על אביו". 37) שאינו בנו לשום דבר, ככתוב (שמות כא, ד) "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", אין הם מתייחסים אחריו (יבמות כב, ב), וכדברי רבינו בהלכות יבום פרק א, הלכה ד: שזרע הבא מן השפחה - עבדים, והבא מן הגויה - גוי, וכאילו אינם". וגם על אמו אינו חייב, שאם נשתחררה ונתגיירה הרי היא כ"קטן שנוולד", ואין כל קרבה ביניהם, ואם לא נשתחררה והוא נשתחרר, הרי אמו גויה, והוא כ"קטן שנוולד" שאין לו כל יחוס עמה (כסף-משנה). 38) הריונו. 39) שהולידו אביו כשהיה גוי. 40) שנתגיירה אמו בהיותה מעוברת, נמצא הבן גר מלידתו. 41) אפילו אם יתגייר אביו אח"כ, שכל "גר שנתגייר, כקטן שנוולד דומה" ואין שום קרבה ביניהם. י. פֶּשֶׁם שְׂאִינוּ חֵיב עַל אָבִיו, כֶּף אִינוּ חֵיב עַל אִמּוֹ. שְׂנֵאָמֵר: וּמִקָּלָל אָבִיו וְאִמּוֹ. אֵת שֶׁהוּא חֵיב עַל אָבִיו - חֵיב עַל אִמּוֹ, וְזֶה שְׂאִינוּ חֵיב עַל אָבִיו⁴² - אִינוּ חֵיב עַל אִמּוֹ⁴³.

חרש זה "שאינו שומע ולא נצטער בקללה זו - לוקה על קללתו", כלשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פכ"ו ה"א, וכביאורנו שם. 16) וכן שנינו ב"תורת כהנים" לפרשת קדושים פ"ג "לא תקלל חרש, אין לי אלא חרש, מנין לרבות כל אדם? תלמוד-לומר: ונשיא בעמך לא תאור, א"כ למה נאמר חרש, מה חרש מיוחד שהוא בחיים, יצא המת שאינו בחיים", וראה במכילתא לשמות פכ"ב, כז: "שאר כל אדם מנין? תלמוד-לומר: בעמך לא תאור", והשווה לעיל הל' סנהדרין פכ"ו, ה"ב.

ה. הַמִּפֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ¹⁷ - מִיתָתוֹ בְּחֵנֵק; שְׂנֵאָמֵר: מִפֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמֵת¹⁸. וְצָרִיף עֲדִים¹⁹ וְהִתְרָאָה, כְּשָׂרָךְ כֹּל מְחִיבֵי מִיתַת בֵּית דִּין²⁰. וְאָחֵד הָאִישׁ וְאָחֵד הָאִשָּׁה, וְכֵן הַטְּמֵטוֹם וְאֲנִדְרוּגִינוֹס. וְהוּא שְׂנֵיגִיעוֹ לְכָלֵל עֲנִשׁוֹ. אִינוּ חֵיב חֵנֵק עַד שְׂעִשְׂפָה בְּהֵן חֲבוּרָה; אֲכַל אִם לֹא עֲשָׂה בְּהֵן חֲבוּרָה - הֲרִי זֶה כְּמִפֶּה אָחֵד מִיִּשְׂרָאֵל²¹. וְהַמִּפֶּה אוֹתָן לְאַחַר מִיתָה - פְּטוּר²².

17) שלא הרגם נפש אלא עשה בהם חבורה בלבד. 18) וכל מיתה האמורה בתורה סתם - אינה אלא חנק (סנהדרין פד, ב). ואם הרגו נפש, חייב מיתת סייף, שהיא חמורה מחנק, שאין זה גרוע משאר הורג את חבירו שחייב סייף (מכות ח, ב). וראה סנהדרין שם. 19) ראה לעיל בבאורנו אות ג. 20) הכל כדיני המקלל, המבוארים לעיל הלכה א. וסובר רבינו: "מקשינין (=משוויים ומדמים) הכאה למקלל (שם פה, ב). 21) שאינו אלא באיסור לאו, כמבואר בהלכות חובל פרק ה, הלכה א. וראה לעיל הל' סנהדרין פ"ט ה"ד, אות קלא. 22) שאין חבורה במכה לאחר מיתה (שם פה, ב).

ו. מִי שֶׁהִפָּה אֵת אָבִיו עַל אֲזָנוֹ וְחָרְשׁוֹ - חֵיב²³ וְנִהְרָג. שְׂאִי אִפְשָׁר שְׂעִשְׂפָה חֲרַשׁ בְּלֹא חֲבוּרָה, אֲלֵא יִצְאָת טַפַּת דָּם בְּפָנִים²⁴ בְּאֵזֶן וְנִתְחַרַּשׁ.

23) מיתת חנק. 24) בבא-קמא פו, א. ובכת"י תימן, וכן בדפוס רומי ר"מ, הנוסח: אפילו טיפת דם יצאת בפנים וכו'.

ז. הַמִּקְיֵז דָּם לְאָבִיו²⁵, אוֹ שֶׁהִיָּה רוֹפֵא וְחָתַף לוֹ בְּשָׂר אוֹ אָבֵר - פְּטוּר²⁶. אָף עַל פִּי שֶׁהוּא פְּטוּר, לְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲשֶׂה. אוֹ הוֹצִיא סִלּוֹן²⁷ מִבְּשָׂר אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - לֹא יוֹצִיא, שְׂמָא יַעֲשֶׂה חֲבוּרָה²⁸. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? פְּשִׁישׁ שָׁם אַחַר לַעֲשׂוֹת; אֲכַל אִם אֵין שָׁם מִי שְׂעִשְׂפָה אֲלֵא הוּא, וְהֲרִי הֵן מְצַטְעֵרִין - הֲרִי זֶה מְקִיז וְחוֹתֵף כְּפִי מֵה שְׂפִירָשׁוֹ²⁹ לַעֲשׂוֹת.

25) לרפואה. 26) סנהדרין פד, ב. שנאמר (ויקרא כד, כא): "ומכה בהמה ישלמנה, ומכה אדם יומת" - מה מכה בהמה לרפואה - פטור (=מן התשלומין, שהרי לא הזיקה), אף מכה אדם לרפואה - פטור. 27) קוץ. 28) והרי זה שוגג באיסור חנק (שם). 29) האב, ובדפוסים קדומים: מה שירשוהו. והכוונה, לרשות ההורים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"ונשיא בעמך לא תאור" - בעושה מעשה עמך, וזה שעובר עבירה - אינו עושה מעשה עמך, ומדמים הכאתו לקללתו. כשם שבקללתו - פטור, כך בהכאתו. (52) אין זה גרוע ממקלל אביו לאחר מותו שהוא חייב. ואע"פ שהמכה אביו לאחר מיתתו פטור - אין זה אלא משום שאינו חייב עד שיעשה בו חבורה, ולאחר מיתה אין חבורה, אבל זה חי הוא אלא שסופו למות (רש"י שם עמ' ב). (53) והתורה אמרה: "ונשיא בעמך" - במקויים שבעמך, שראוי להתקיים, ולא זה שנגמר דינו (שם וברש"י). והשווה לקמן פ"ז, ה"ט: "שכל מי שנגמר דינו, הרי הוא כהרוג ואין לו דם". (54) בקנס שחייב כל מבייש לפי גודל הברושה. וכוונת רבינו שהמבייש חייב לתת הקנס לבנים היורשים, שהרי גרם להם בושה בביישו את אביהם, וכמו שאמרו (סנהדרין פה, א) "ביישו ישן ומת (=תוך שנתו) חייב", שהרי נתביישו בניו, והוא-הדין כאן. אלא שבהל' חובל ומזיק פ"ג ה"ג, כותב רבינו: "ואם מת בתוך שנתו ולא הקיץ ולא הרגיש בזה שביישו, אין גובים בושת זו מן המבייש, ואם תפסו היורשים אין מוציאים מידם", משום שזאת היא בעיא שלא נפשטה בבבא-קמא פו, ב. ומספק אין גובים בושת זו, וזהו שהדגיש רבינו כאן: חייב בקנס המבייש, כדין "בייש ישן ומת" שאין גובים, ואם תפסו היורשים - אין מוציאים מידם.

יג. עבר אביו ואמו על עברה שולקין עליה, והיה הוא תנן 55 לפני הדינים - לא יכה אותם. וכן אם נתחבבו נדוים 56 - לא יהיה שליח לנדוהם. ולא ידחף אותם ולא יבזה אותם בשליחות בית דין, אף על פי שהן ראויין לכהן ולא עשו תשובה 57.

(55) שמש, המכה על-פי הדינים. ראה לעיל הל' סנהדרין פט"ז, ה"א. (56) על שלא ציית לפסק-דין בית-הדין, או שביזה החכם וכדומה, ראה הל' תלמוד תורה פ"ו הי"ב, והי"ד, שאומרים עליו: "פלוגי יהיה בשמטא" (שם פ"ז, ה"ב). (57) ולדעת ה'תוספות' ביבמות כב, ב ד"ה כשעשה, אין איסור לקללם אלא כשעשו תשובה.

יד. לכל אין הבן נעשה שליח להפכותו ולקללו, חוץ ממסית ומדיח 58. שהרי אמרה תורה: לא תחמול ולא תכסה עליו 59.

(58) אם היה אביו מסית את חברו לעבודה-זרה או שהדיח רוב אנשי העיר לעבודה, ראה דברים יג, יד. (59) סנהדרין פה, ב. ושם לא הוזכר מדיח, אולם ברי"ף ליבמות פ"ב (השי"ך לסוגיא של דף כב, ב) מביא: חוץ ממסית ומדיח, וכן בשאלות פרשת בלק, סוף סימן קלד.

טו. מי שנתחייב שבועה לבנו - כף ראינו בו תמיד, שאינו משביעו בשבועת האלה 60, שהרי זה פא לקללת אביו, אלא משביעו שבועה שאין בה אלה 61. וכבר בארנו 62, שהאב שהרג את בנו - אין אחר מאחוריו של נהרג נעשה גואל הדם 63. ולא על הפאה ולא על הקללה בלבד הקפידה תורה, אלא

(42) שאין זה בנו, כאמור לעיל. והשווה הל' עדות פ"ג ה"ב, והל' איסורי ביאה פ"ד, ה"א. (43) ירושלמי יבמות פ"א ה"ב, וב"תורת כהנים" ויקרא כ, א וכרבי עקיבא שם. ובכל זאת חייב השתוקי על אמו, אע"פ שאינו חייב על אביו (ראה לעיל ה"ט)? כי שם הפטור הוא מצד שאינו ידוע מיהו אביו, ואילו היו באים עדים ומעידים שזה אביו היה חייב עליו, אבל גר אע"פ שזה אביו, אינו חייב עליו, ולפיכך פטור גם על אמו (כסף-משנה ורדב"ז).

יא. הגר אסור לקלל אביו העובד כוכבים ולהפכותו. ולא יבזהו. פדי שלא יאמרו: פאו מקדשה חמורה לקדשה קלה 44, שהרי זה מבזה אביו. אלא נוהג בו מקצת כבוד 45. אבל העבד 46 - אין לו יחוס 47, אלא הרי אביו פמי שאינו אביו לכל דבר 48, אף על פי ששפתה ררו 49.

(44) שבהיותו גוי, אסור היה בהכאתו ובקללתו - אלא שאינו הוזהר עליו בעונש, כמבואר בניזר סא, א. ועכשיו שנתגייר, הותר לו! וכעין זה ביבמות כב, א לענין איסור עריות בגרים. (45) כבימי גיותו, שעליו לנהוג בכבודו, כמו שאמרו במדרש רבה' (לך-לך פ"ט): "אמר לו הקב"ה (=לאברהם), לך אני פוטרך מכיבוד אב ואם, ואין אני פוטר לאחר מכיבוד אב ואם". (46) עבד כנעני. (47) אינו מתייחס אחר אביו. (48) כמו שאמרו (יבמות סב, א) "הכל מודים בעבד שאין לו חיים (=יחוס), דכתיב: שבו לכם פה עם החמור - עם הדומה לחמור". והשווה הל' אישות פט"ו, ה"ו: "שהעבד אין לו יחוס". (49) האב והבן ונתגיירו, הרי הם כ"קטן שנולד", שאין כל יחס קרבה ביניהם. וב"אור שמח" הביא ראייה לזה, ממה שאמרו (יבמות צט, א) "יש מוכר את אביו להגבות אמו כתובתה, כיצד? ישראל לקח עבד ושפחה מן השוק ולהם בן, ושחרר את השפחה ונשאה, ועמד וכתב כל נכסיו לבנה - נמצא זה (=הבן) מוכר את אביו להגבות לאמו כתובתה" - הרי שיותר לו לבזותו.

יב. מי שהיו אביו ואמו רשעים גמורים ועוברי עברות, אפלו נגמר דינן להריגה והם יוצאים להרג - אסור להפכותו ולקללם 50. ואם קלל או חבל בהן - פטור 51. ואם עשו תשובה - הרי זה חיב, ונהרג עליהן, אף על פי שהרי הן יוצאין למיתה 52. במה דברים אמורים? בבנו; אבל אחר שבא והפכה וקללו אחר שנגמר דינו, אף על פי שעשה תשובה - הרי זה פטור, הואיל והוא הולך למיתה 53. ואם בישו - חיב בקנס המבייש 54.

(50) כמו שאמרו (סנהדרין פה, ב): "אין הבן נעשה שליח (שמש בית-דין) לאביו להכותו ולקללו", וכמבואר בסמוך ה"ג. ובזוהר פרשת ויצא קסד, ב מציינו, שרחל אמנו נענשה על שציערה את לבן אביה בלקחה ממנו את התרפים, למרות שנתכוונה להפרישו מעבודת אלילים, ולכן מתה ולא זכתה לגדל את בנימין בנה (שירי ברכה ליו"ד ס' רמא סעיף ד). (51) סנהדרין שם עמ' א, שנאמר (שמות כב, כז)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זה רק בנוגע להעדר הוקרה וכיבוד. אבל בבזיון ממש, ודאי שמכים אותו מכת מרדות ("לב אריה" לחולין שם).

פָּרָק שְׁשִׁי

1) דיני כיבוד אב ואם ומוראם. כיבוד האב לאחר מותו. החיוב על האב שלא להכביד עולו על בניו, ולדקדק שלא יביאם לידי מכשול. איך להתנהג בהורים שנטרפה דעתם. חיוב הממזר בכבוד אביו. כיבוד אב ואם מי מהם עדיף. כיבוד אשת אביו או בעל אמו.

א. כבוד אב ואם - מְצוֹת עֲשֵׂה גְדוֹלָה. וְכֵן מוֹרָא אָב וְאִם. שְׁקֵל² אוֹתָן הַתְּנוּב בְּכַבּוּדוֹ וּבְמוֹרָאוֹ³. פְּתוּב: כִּפְדוּ אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ, וְכִתּוּב: כִּפְדוּ אֶת יְיָ מִהוֹנֶךָ. וּבְאֲבִיו וְאִמּוֹ וְאֲבִיו תִּירָאוּ, וְכִתּוּב: אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִירָא. פְּדִיךָ שְׁצִיָּה עַל כְּבוֹד שְׁמוֹ הַגָּדוֹל וּמוֹרָאוֹ, כִּף צִנְהָ⁴ עַל כְּבוֹדָם וּמוֹרָאָם⁵.

2) השוה. 3) ובכת"י תימן: ככבודו וכמוראו. 4) קידושין לב, ב. 5) ובירושלמי פאה פ"א ה"א, אמר רבי שמעון בר יוחאי: "גדול כיבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו, נאמר: כבוד אב אביך ואת אמך. ונאמר (משלי ג, ט): כבוד את ה' מהונך, ממה אתה מכבודו ממה שחנך, מפריש לקט שכחה ופאה... ועושה סוכה ולולב... ומאכיל את העניים ואת הרעבים... אם יש לך, אתה חייב בכלם. ואם אין לך, אין אתה חייב באחת מהן. אבל...כיבוד אב ואם, בין שיש לך הון, בין שאין לך הון - כבוד את אביך ואת אמך, ואפילו אתה מסבב על הפתחים".

ב. הַמְקַלֵּל אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - בְּסִקְלָהּ, וְהַמְגַדֵּף⁶ - בְּסִקְלָהּ. הַנֶּהָה הַשְׁוֵה אוֹתָן בְּעִנְשָׁם⁷. הַקְּדִים אָב אִם לְאִם לְכַבּוּד⁸, וְהַקְּדִים אִם לְאָב לְמוֹרָא⁹. לְלַמֵּד שְׁשִׁיָּהֶם שְׁוִים, בֵּין לְמוֹרָא בֵּין לְכַבּוּד¹⁰.

6) מברך את ה', ראה ויקרא כד, טו-טז. 7) קידושין ל, ב. ושם סיימו: "וכן בדין, ששלשתם שותפים בו... בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה: מעלה אני עליכם, כאילו דרתי ביניהם וכבדוני". 8) ככתוב: כבוד את אביך ואת אמך. 9) ככתוב: איש אמו ואביו תיראו. 10) אלא מתוך שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים, לפיכך הקדים הכתוב אב לאם - לכיבוד; ומתוך שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו, מפני שמלמדו תורה - הקדים הקב"ה מורא האם למורא האב (שם לא, א).

ג. אִי זָהוּ מוֹרָא, וְאִי זָהוּ כְּבוֹד? מוֹרָא - לֹא עוֹמֵד בְּמִקוּמוֹ¹¹, וְלֹא יוֹשֵׁב בְּמִקוּמוֹ¹², וְלֹא סוֹתֵר אֶת דְּבָרָיו, וְלֹא מְכַרְעֵ אֶת דְּבָרָיו¹³. וְלֹא יִקְרָא לוֹ בְּשֵׁמוֹ, לֹא בְּחִיּוֹ וְלֹא בְּמוֹתוֹ, אֶלָּא אוֹמֵר: אָבָא מְרִי¹⁴. הִנֵּה שֵׁם אָבִיו אוֹ שֵׁם רַבּוֹ בְּשֵׁם אֲחֵרִים - מְשַׁנֵּה אֶת שְׁמוֹ¹⁵. יִרְאֶה לִי, שְׂאִין נִזְהָר בְּכִף אֶלָּא בְּשֵׁם שֶׁהוּא פְּלֵא¹⁶, שְׂאִין הַפֵּל דְּשִׁין בּוֹ¹⁷; אֲבָל הַשְּׂמוֹת שְׁקוּרָאִין בְּהֵן אֶת הָעֵם, כְּגוֹן אֲבָרְהָם יִצְחָק יַעֲקֹב מִשֵּׁה וּבִיּוֹצֵא בְּהֵן, כְּבָל לְשׁוֹן וּכְבָל זִמָּן - קוֹרָא בְּהֵן

אָף עַל הַבְּזִיוֹן. שְׁפָל הַמְבַזֵּה אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, אֶפְלוּ בְּדָבָרִים וְאֶפְלוּ בְּרַמְיָהּ - הֲרִי זֶה אָרוּר מִפִּי הַגְּבוּרָה⁶⁴. שְׁנֹאֲמַר: אָרוּר מְקַלֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ⁶⁵. וְהֲרִי הוּא אוֹמֵר: עֵינִן תִּלְעַג לְאָב⁶⁶ וְתִבְזוּ לִיקָהֵת אִם⁶⁷ וְגוֹמֵר. וַיֵּשׁ לְבִית דִּין לְהַפּוֹת עַל זֶה מִפְּת מְרֻדוֹת וְלַעֲנֹשׁ כְּפִי מָה שְׁיִרְאָם⁶⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אָרוּר מְקַלֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ. וְהֲרִי הוּא אוֹמֵר: עֵינִן תִּלְעַג לְאָב וְתִבְזוּ לִיקָהֵת אִם" וגו'.

והקשה הרב"ז, לשם מה הביא הרמב"ם את הפסוק מהכתובים "עין תלעג לאב כו'" ולא הסתפק בפסוק מהתורה "אָרוּר מְקַלֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ כו'".

ויש לומר, שחיוב כיבוד אב ואם לא נאמר בבני נח, שהרי הגמרא אומרת (סנהדרין נו, ב). "שבע שקיבלו עליהן בני נח, והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם", היינו שבני נח לא נצטוו על כיבוד אב ואם.

וא"כ קשה מדוע נענש חם על שלא נהג כבוד בנח אביו, וכן לבן נענש על ש"קפץ להשיב לפני אביו", אלא שהגם שאין על בני נח חיוב כיבוד אב ואם, הרי שיש עליהם חיוב שלא לבזותם, ואת זה משמיע הרמב"ם בפסוק הנ"ל. כי הנה נאמר "אלמלא לא ניתנה תורה כו'" היה צריך ללמוד כמה וכמה הנהגות מבעלי חיים, והפסוק שמביא הרמב"ם מדבר בהנהגת העורב ללעוג לאביו ולאמו, כי אמנם לבני נח נאמר הציווי "אָרוּר מְקַלֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ" ועל בני נח אין חיוב לכבד אב ואם, אבל יש חיוב שלא לבזותם - ואותו ילמדו מהעורב.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 155 הערה 43 מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

60) שבועה שיש עמה קללה, שאומר: "הרי הוא אָרוּר לה", או אָרוּר למי ששמו חנון, אם יש לזה אצלי כלום" (הל' שבועות פי"א, ה"ט). 61) הריני נשבע בה'... שאיני חייב לזה כלום (שם). וכל זה מתשובת הגאונים סימן רצט. וראה בט"ז ליו"ד סי' רמא ס"ק ב, שמביא בשם, שהמנהג לומר לבן התובע, הקנה תביעתך לאיש אחר, שלא תבוא לידי קללת אביך. 62) בהל' רוצה פ"א, ה"ג. 63) להמית את אביו, ומקורו במכות יב, א. 64) הקב"ה, שכל הגבורה שלו (סנהדרין צח, ב). 65) ומפרש רש"י שם: מקלה - מזולזל, לשון ונקלה אחיך. 66) אפילו ברמיזה בעין. 67) לקבוץ הקמטים שבפניה, מלשון: "ולו יקהת עמים" (בראשית מט, י. וברש"י שם), וסוף הכתוב במשלי שם: "יקרוה עורבי נחל". 68) כמו שמצינו בחולין קי, ב שכפתו על העמוד להלקות, את מי שלא הוקיר כבוד אביו ואמו, ואע"פ שהעירו שם שעל 'עשה' שמתן שכרה בצדה (=למען יאריכון ימך) אין בית-דין שלמטה מוזהר עליה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. והאב שְׁהִיָּה תְלִמִיד בְּנוֹ - אֵין הָאָב עוֹמֵד מִפְּנֵי הַבֵּן²⁴, אָבֵל הַבֵּן עוֹמֵד מִפְּנֵי אָבִיו, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא תְלִמִידוֹ²⁵. וְחִבְדוֹ²⁶ לְכַבְדּוֹ בְּשָׂאָר דְרָכָיו בְּשַׁעַת עֲשִׂית מִשְׁאוֹ וּמִתְנוֹ וְעֲשִׂית חֲפְצָיו. פִּיזָד? הַנְּשַׁמְעַע בְּדָבָר אָבִיו לְמִקּוֹם²⁷ - לֹא יֹאמֵר: מִהֲרוֹנִי²⁸ בְּשָׁבִיל עֲצָמִי²⁹! פְּטְרוֹנִי³⁰ בְּשָׁבִיל עֲצָמִי³¹! אֶלֶּא: מִהֲרוֹנִי בְּשָׁבִיל אָבָא³²! פְּטְרוֹנִי בְּשָׁבִיל אָבָא! וְכֵן כָּל פִּיזָא בְּזָה, לְעוֹלָם יְכַלֵּל בְּכָלֵל דְּבָרָיו שֶׁהוּא חוֹשֵׁשׁ בְּכַבּוֹד אָבִיו³³ וְשִׁמְתִירָא מִמֶּנּוּ.

לְאַחֲרֵים¹⁸ שְׁלֹא בְּפָנָיו, וְאֵין בְּכָף פְּלוּם¹⁹. אֵי זְהוּ כְבוֹד? מֵאֲכִיל וּמִשְׁקָה, מְלַפֵּישׁ וּמְכַסֶּה - מִשְׁלֵה הָאָב²⁰. וְאֵם אֵין מְמוֹן לְאָב, וְיֵשׁ מְמוֹן לְבֵן - כּוֹפֵין אוֹתוֹ וְזֵן אָבִיו וְאָמוֹ כְּפִי מַה שֶׁהוּא יְכוּל²¹. וּמוֹצִיא וּמְכַנֵּס וּמְשַׁמְשׁוֹ בְּשָׂאָר הַדְּבָרִים שֶׁהַשְּׁמָשִׁים מְשַׁמְשִׁים בְּהֵן אֶת הָרַב²². וְעוֹמֵד מִפְּנֵי כְּדָרְךָ שֶׁהוּא עוֹמֵד מִפְּנֵי רַבּוֹ²³.

(11) במקום המיוחד לו, לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו בעצה (רש"י לקידושין לא, ב) או במקום המיוחד לו להתפלל (יו"ד סי' רמ סעיף ב). (12) במקום המיוחד לו להסב בביתו (יו"ד שם). (13) אם היה אביו והכס אחר חלוקים בדבר הלכה, לא יאמר: נראים לי דברי אבא, שנראה כמכריע את דבריו, אלא אם יש לו להשיב על החולק - משיב (קידושין לא, ב וכפירוש הרמ"ה הובא בכסף-משנה). (14) שם. "חכם - משנה שם אביו", ומפרש רש"י: אם בא לומר דבר הלכה שאמר אביו... אומר: כך אמר אבא מורי, וראה לקמן ה"ה. (15) של אחרים, שהשומע יחשוב שקורא את אביו או רבו, ויש כאן זלזול (רדב"ז). ומקור דברי רבינו ב"תשובות הגאונים" הובאו דבריהם ב"הערוך" ערך אביו, וכן בתוספות הרא"ש להוריות יד, א, שרבה קרא לתלמידו בן אחיו: "אביו", אע"פ ששמו האמיתי היא נחמני - מפני שגם שמו של אבי רבה היה: נחמני, ולא רצה לקרוא בשמו מפני כבוד אביו, וקרא אותו: אביו בלשון ארמית, כאדם שקורא: אבי, ויצא מזה: אביו. ורבה שהיה חבריו של אביו, קרא לו בשמו נחמני, ראה שבת לג, א (ביאור הגר"א ליו"ד סי' רמ, ס"ק ז), וראה גיטין לד, ב ברש"י ד"ה והלכתא כנחמני. (16) מופלא ומובדל משאר שמות האנשים, כלשון הכתוב (שופטים יג, יח), "והוא פלאי". (17) רגילים. (18) שכן אנו מוצאים (כתובות קג, ב) שרבי אמר לפני מותו: "שמעון בני - חכם", למרות שזה היה שם אביו ורבו. והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ה. (19) משמע מזה, שבפניו - אפילו בשמות אלה אסור לקרוא לאחרים, ולא ראינו את העם נזהר בזה? והרדב"ז ממליץ, שכל האיסור אינו אלא שקורא להם בשם בלא תואר כבוד, אבל אם קורא אותם דרך כבוד, כגון ר' אברהם, או "סידי" אברהם - בערבית, אין בזה שום זלזול לאביו ורבו. (20) קידושין לב, א. וכפסק הרי"ף שם. ואע"פ ששנינו שם: "כבוד את אביך... בחסרון כיס?" - הכוונה לביטול הבן ממלאכתו כדי לשמשו, כמבואר בגמרא שם. (21) בתורת צדקה, שכופים על הצדקה, כמבואר בכתובות מט, ב. ובהל' מתנות עניים פ"ז, ה"י. ובירושלמי פאה פ"א ה"א, אמר רבי יוסי ב"ר בון: "הלוואי ויהיו כל השמועות ברורות לי כזו, שכופים על הבן לזון את האב". (22) נדרים לח, ב: "מותר למלאות לו חבית של מים, ולהדליק לו את הנר" וכו' (הגר"א ליו"ד סי' רמ ס"ק ט). (23) שחייב לעמוד מפניו, משיראנו מרחוק מלוא עיניו, עד שיתכסה ממנו, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ז. ובקידושין לא, ב אמרו: רב יוסף כשהיה שומע קול צעדי אמו, אמר: אקום מפני השכינה שבאה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והאב שְׁהִיָּה תְלִמִיד בְּנוֹ... הַבֵּן עוֹמֵד מִפְּנֵי אָבִיו."

בגמרא "בנו והוא רבו, מהו לעמוד מפני אביו" היא איבעיא שלא נפשטה. הרמב"ם פסק ש"אין האב עומד מפני הבן, אבל הבן עומד בפני אביו", אבל הרא"ש כתב "ויעמדו זה מפני זה", ומביא שם: "אמרו עליו על המהר"ם מרוטנבורג שמים שעלה לגדולה, לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבוא אליו".

והרמב"ם אזיל לשיטתו, שבן חייב בכבוד אביו אפילו הוא רשע (פ"ו ה"א), ועאכו"כ אם הוא (רק) תלמידו. (על-פי לקו"ש ח"ה עמוד 310 הערה 65 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(24) למרות שהבן הוא רבו. (25) קידושין לג, ב. וכדעת רבינו חננאל, הובאה בר"ן שם. ולדעת הרא"ש שם, הואיל ושתי שאלות אלו הן בעיות שנשאלו בתלמוד ולא נפשטו, הרי זה ספק תורה ולהחמיר, ויעמדו זה מפני זה, ולכן ממשיך הרא"ש: "אמרו על רבינו מאיר מרוטנבורג, שמים שעלה לגדולה, לא הקביל פני אביו, ולא רצה שאביו יבוא אליו". וכן ביו"ד סי' רמ סעיף ז, שיש לחוש לבזיון התורה אם יתבזה הבן בפני האב, ויש להם להתרחק זה מזה. (26) בדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן: כאן התחלת הלכה. (27) אם מכיר באנשי המקום שמכבדים את אביו, וימלאו את רצונו בדברים שיאמר בשמו. (28) סדרו לי מהר את עניני. (29) שאני צריך ללכת. (30) שלחוני. (31) אע"פ שידוע שיכבדוהו כאביו. (32) שהוא צריך לי, יתלה הכבוד באביו (קידושין לא, ב וברש"י). (33) ולפיכך אם הוא יודע שאינו נשמע למקום בדבר אביו כדבר עצמו, אל יתלה באביו, שאינו לו אלא גנאי (רש"י שם).

ה. וְחִבְדוֹ לְכַבְדּוֹ אֶפְלוּ לְאַחַר מוֹתוֹ. פִּיזָד? הִנֵּה אוֹמֵר דְּבַר שְׁמוּעָה³⁴ מִפְּנֵי - לֹא יֹאמֵר: פֶּךָ אָמַר אָבָא; אֶלֶּא אוֹמֵר: פֶּךָ אָמַר אָבָא מְרִי, אֲנִי כְּפָרַת מִשְׁכְּבוֹ³⁵. בְּמַה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּתוֹךְ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֲדָשׁ שְׁלֹאֲחַר מִיתָתוֹ; אָבֵל לְאַחַר שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֲדָשׁ³⁶ - אוֹמֵר: זְכָרוֹנוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הִבָּא³⁷.

(34) דבר הלכה. (35) עלי יבוא כל רע הראוי לבוא על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. אף על פי שפָּכַף נִצְטוּיָנוּ, אָסוּר לְאָדָם לְהַכְפִּיד עָלָיו עַל בְּנֵי־וֹלְדָק בְּכַבּוּדוֹ עִמָּהֶם, שְׁלֵא יִבְיֵאֵם לְיַדֵּי מְכַשׁוֹל⁵¹, אֲלֵא יִמְחַל וְיִתְעַלֵּם⁵²; שְׁהָאֵב שְׁמַחַל עַל כְּבוֹדוֹ - כְּבוֹדוֹ מְחוּל⁵³.

(50) לדרוש מהם יותר מדאי. (51) שיסרבו לשמוע לו ויבעטו בו. (52) אם פגע בכבודו. (53) קידושין לב, א. ונפטר הבן מעונש, אם לא כיבדו (רדב"ז ח"א תקנד).

ט. וְהַמָּכָה בְּנוֹ גְדוֹל - מְנַדִּין אוֹתוֹ⁵⁴, שְׁהָרִי הוּא עוֹבֵר עַל וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מְכַשְׁל⁵⁵.

(54) אומרים לו: "פלוגי זה בשמתא", והוא מרוחק מהציבור, ואין יושבים עמו בארבע אמות, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז ה"ב, וה"ר. (55) שגורם שיבעט בו, וב'נמוקי יוסף' למועד קטן יז, א מפרש: "שמא לא יוכל לעמוד בפני יצר הרע, ויגביה ידו על אביו ויתחייב מיתה". וכן עשתה שפחתו של רבי, כשראתה אדם מכה את בנו הגדול, אמרה: יהא אדם זה כשמתא (מועד קטן שם). ואינו נקרא גדול לענין זה, רק אחר כך או כד שנה (רש"י לקידושין ל, א ד"ה משיח, ובי"ד סי' רמ סעיף כ). וכשהוא נשוי, אפילו פחות מגיל זה נקרא גדול (רש"י לקידושין שם, סימן סח).

י. מִי שֶׁנִּשְׁתַּרְפָּה⁵⁶ דַּעְתּוֹ שֶׁל אָבִיו אוֹ שֶׁל אִמּוֹ - מִשְׁתַּדֵּל לְנַהֵג עִמָּהֶם כְּפִי דַּעְתָּם עַד שִׁירְחֵם עֲלֵיהֶן. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲמֹד מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּטּוּ בִּיתוֹר - נִיחָם וְיִלְךְ לֵו⁵⁷, וַיִּצְוֶה אַחֲרֵים לְהִנְהִיגֵם כְּרֵאוֹי לָהֶם⁵⁸.

(56) נתבלבלה. (57) קידושין לא, ב: רב אסי היתה לו אם זקנה, אמרה לו: אני רוצה תכשיטין, עשה לה. אמרה לו: אני רוצה להנשא לגבר, שיהיה יפה כמוך, עזבה והלך לארץ ישראל. (58) מצד המוסר וההגינות. והראב"ד קובל: אין זו הוראה נכונה, אם הוא ילך ויניחם, למי יצוה לשמרם, והרדב"ז ממליץ על רבינו, שדווקא ביחס לבנה, אינה מתביישת ממנו, וגם אינו יכול לגעור בה, אבל אחרים גוערים בה, ואפשר ע"י הכאה תחזור משטותה, ומעשים בכל יום כיוצא בזה, אבל הבן אי-אפשר לו לעשות פעולות אלו, נמצאו דברי רבינו נכונים וצודקים.

יא. הַמְּמַזְרֵם⁵⁹ חֵיב בְּכַבּוּד אָבִיו וּמוֹרָאוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא פְּטוּר⁶⁰ עַל מַכְתּוֹ וְקָלְתּוֹ עַד שִׁיעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה⁶¹. אֶפְלוּ⁶² הָיָה אָבִיו רָשָׁע וּבִעַל עֲבֹרוֹת - מְכַבְּדוֹ וּמְתַרְאֵם מִמֶּנּוּ⁶³. רָאָהוּ עוֹבֵר עַל דְּבָרֵי תוֹרָה - לֹא יֹאמֶר לוֹ: אָבֵא, עֲבֹרָתְךָ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה⁶⁴! אֲלֵא יֹאמֶר לוֹ: אָבֵא, כְּתוּב בְּתוֹרָה כִּף וְכָף? פְּאֵלוֹ הוּא שׁוֹאֵל מִמֶּנּוּ, וְלֹא מִמֶּהִיר⁶⁵.

(59) שנולד מאיסור ערוה, כגון שבא אביו על אחותו והוליד את זה. (60) ממיתה. (61) שנאמר: "ונשיא בעמך לא תאור" - בעושה מעשה עמך. וזה שבא על ערוה, אינו עושה מעשה עמך - כל עוד שלא עשה תשובה (יבמות כב, ב). (62) בכת"י תימן: שאפילו. (63) וכן פסק הרי"ף ליבמות שם, אע"פ שהבן פטור על הכאתו וקללתו, כשלא עשה

נפשו. וכעין זה בנגעים פ"ב, מ"א: "רבי ישמעאל אומר: בני ישראל, אני כפרתם". (36) שכבר קיבל מה שקיבל, שאין משפט רשעי ישראל בגיהנם אלא י"ב חודש. (37) שם וברש"י. ובי"ד סי' רמ סעיף ט, מוסיף שיש להחמיר אפילו בכתיבה הזכירה כנ"ל. וכתב הט"ז שם (ס"ק יג) שנוסח הגמרא הוא: זכרונו לברכה לחיי העולם הבא, ולפיכך אלה החותמים: זל"ה מחסרים הלמ"ד, וצריך לחתום: זללה"ה.

ו. אַחַד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה חֵיבִין בְּמוֹרָא וְכַבּוּד³⁸; אֲלֵא שְׁהָאִישׁ יֵשׁ בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת, וְהָאִשָּׁה אֵין בְּיָדָהּ לַעֲשׂוֹת, שְׁהָרִי רְשׁוֹת אַחֲרֵים עֲלֵיהָ³⁹. לְפִיכָךְ, אִם נִתְגַּרְשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה - הָרִי שְׁנִיחָם⁴⁰ שְׁוִים⁴¹.

(38) שהרי נאמר: "איש אמו ואביו תיראו" - הרי כאן שנים. (39) בעלה, שמשועבדת לו. ואם אין בעלה מקפיד, חייבת בכל דבר האפשרי כמו האיש (ש"י ליו"ד סי' רמ ס"ק יט). (40) האיש והאשה. (41) קידושין ל, ב. ובנוגע לנתאלמנה - מקורו בירושלמי פאה פ"א, ה"א.

ז. עַד הֵיכָן הוּא כְּבוֹד אָב וְאֵם? אֶפְלוּ נִטְלוּ כִּיס שֶׁל זְהוּבִים שָׁלוֹ וְהִשְׁלִיכוּ בְּפָנָיו לָיִם - לֹא יִכְלִימֵם⁴², וְלֹא יִצְעֵר⁴³ בְּפָנֵיהֶם, וְלֹא יִכְעַס בְּנִגְדָם; אֲלֵא יִקְבֵּל גְּזֵרַת הַכְּתוּב⁴⁴ וְיִשְׁתַּק. וְעַד הֵיכָן מוֹרָאָן? אֶפְלוּ הָיָה לוֹבֵשׁ⁴⁵ בְּגָדִים חֲמוּדוֹת⁴⁶ וְיוֹשֵׁב בְּרֵאשׁ בְּפָנֵי הַקְּהָל, וּבָא אָבִיו וְאִמּוֹ⁴⁷ וְקָרְעוּ בְּגָדָיו וְהִפְהוּוּ בְּרֵאשׁוֹ וְיָרְקוּ בְּפָנָיו - לֹא יִכְלִימֵם, אֲלֵא יִשְׁתַּק⁴⁸ וְיִירָא וְיִפְחַד מִמֶּלֶךְ מְלָכֵי הַמְּלָכִים שֶׁצְּרוּהוּ בְּכֶף. שְׁאֵלוּ מֶלֶךְ בִּשְׂרָר וְרָם גְּזוֹר עָלָיו דְּבַר שֶׁהוּא מַצְעֵר יָתֵר מִזֶּה - לֹא הָיָה יָכוֹל לְפָרְפֵס⁴⁹ בְּדָבָר; קַל וְחֶמֶד לְמִי שֶׁאִמֵּר וְהָיָה הָעוֹלָם פְּרָצוּנוֹ.

(42) שם לב, א. ואע"פ שרבינו פסק לעיל ה"ג שכיבוד אב אינו אלא משל האב - בכל זאת אסור לבן לצערו ולהכלימו אפילו כשהכיס הוא שלו. כי הברל יש בין כיבוד לצער, שאפילו הוא מאבד לו את כל ממונו אסור לבן לצערו (כסף-משנה ורדב"ז). וגירסת רבינו בגמרא שם... "ויורקנו לים בפניו ואינו מכלימו? מכלימו שאני (=שונה), וכי הא דרבה" וכו' (ביאור הגר"א ליו"ד סי' רמ ס"ק יח). ולדעת הלחם-משנה, כוונת רבינו, אחרי שהשליך האב את הארנק אסור לבן לצערו, כי "מה שהיה היה", אבל ודאי טרם שהספיק להשליך את הכיס, מותר לבן להכלימו ולמנוע מלהפסיד את ממונו, כי אינו מצווה על כיבוד שיש בו חסרון כיס, וכן דעת הרמ"ה בטור יו"ד סי' רמ. (43) ובכת"י תימן: יצעוק. (44) שאמר: כבד את אביך ואת אמך וגו'. (45) בדפוס רומי ר"מ, וכן בויניציאה שי"א, חסרה כל הפיסקה, ולפיכך הקפתיה בסוגריים. (46) מלשון הכתוב בבראשית כז, טו. (47) בכת"י תימן: או אמו. (48) קידושין לא, א. וכתב הש"ך ביו"ד שם ס"ק א: אבל מותר (לבן) לתבעו בדין. (49) להתלבט ולהתחבט. ובחולין פ"ב, מ"ו: "עד שתפרכס ביד וברגל" - שתנוענע באבריה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא מתפנה לעשיית המצוה (כסף-משנה בשם הרא"ש). 70) כמו ששנינו (פאה פ"א, מ"א): "ותלמוד תורה כנגד כולם". ובמגילה טז, ב אמרו: "גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם, שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר (י"ד שנים למד תורה בבית עבר), לא נענש על ביטול כיבוד אביו, כשפירש מאביו, ועל שאר כל השנים שנשתתה בבית לכן נענש (רש"י שם).

יד. אָמַר לוֹ אָבִיו: הַשְּׁקֵנִי מַיִם! וְאָמַרָה לוֹ אִמּוֹ: הַשְּׁקֵנִי מַיִם! - מִנֵּיחַ כְּבוֹד אִמּוֹ וְעוֹסֵק בְּכָבוֹד אָבִיו תִּחְלָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְאִמּוֹ תִּיבִין בְּכָבוֹד אָבִיו.⁷¹

71) קידושין לא, א. וכן במשנה כריתות כח, א. וראה הל' אישות פט"ו, ה"כ: "וכן ציוו על האשה, שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדאי, ויהיה עליה מורא ממנו... ויהיה בעיניה כמו שר או מלך". ומובן, שאם נתגרשה מאביו, כבוד שניהם שוה, ולאזיה מהם שירצה יקדים, כמבואר בקידושין שם, וכן נפסק להלכה ביו"ד סי' רמ, סעיף יד.

טו. חֵיב אָדָם לְכַבֵּד אֶת אִשְׁתּוֹ אָבִיו, אֵף עַל פִּי שְׂאִינָהּ אִמּוֹ, כֹּל זְמַן שֶׁאָבִיו קָיָם; שְׁזָה בְּכָל כְּבוֹד אָבִיו.⁷² וְכֵן מְכַבֵּד בְּעַל אִמּוֹ, כֹּל זְמַן שֶׁאִמּוֹ קָיָמָה;⁷³ אֲבָל לְאַחַר מִיתָתָהּ - אֵינוֹ חֵיב.⁷⁴ וּמִדְּבַרֵי סוֹפְרִים, שְׂוִיָּהּ אָדָם חֵיב בְּכָבוֹד אָחִיו הַגְּדוֹל בְּכָבוֹד אָבִיו.⁷⁵

72) כתובות קג, א, שנאמר: "כבד את אביך" - "את" לרבות אשת אביך. ושם מסופר, שרבינו הקדוש ציוה לבניו לפני מותו: "הזהרו בכבוד אמכם", והתכוון לאם חורגתם, שלאחר מותו אינם מצווים על כיבודה מצד הדין, אלא משום צוואתו. 73) שם, שנאמר "את אמך" - לרבות בעל אמך. 74) וביו"ד סי' רמ סעיף כא, מסיים: "ומכל-מקום דבר הגון לכבדם אף לאחר מיתה". שהרי רבינו הקדוש ציוה לכבדה אף לאחר מותו, וכנ"ל אות סט (באר הגולה, שם). 75) כתובות שם "ואת אמך" - וא"ו יתירה, לרבות את אחיך הגדול. וביו"ד שם סעיף כב, מציין: "בין שהוא אחיו מאביו בין שהוא אחיו מאמו". וראה ב"מגילת אסתר" ל"ספר המצוות" לרבינו שרש שני, שדעת רבינו, שהקטן חייב לכבד את אחיו הגדול, אפילו לאחר מיתת ההורים. תדע, שהרי לא התנה רבינו בחיוב כבוד אחיו הגדול שהוא רק בחיי ההורים, כדרך שהתנה באשת אביו. וראוי להעיר שביו"ד שם סעיף כד, אמרו: "חייב אדם לכבד חמיו". ומקורו במדרש 'שוחר טוב' תהלים ז, שכן דוד אמר לשאול חותנו (שמואל"א, כד, יב): "ואבי ראה גם ראה - מכאן שחייב אדם בכבוד חמיו כאביו".

~ יום שישי כ"ג ניסן ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) עונש בן סורר ומורה ומקור אזהרתו. תנאי האכילה שיתחייב עליה כזולל וסובא, הגיל המדויק של חיוב בן סורר ומורה. בן סורר שמחלו לו הוריו קודם שייגמר דינו. אם הבת נידונית כסורת ומורה. ירושת בן סורר שנהרג, למי?

אביו תשובה - אבל איסור יש בהכאתו, אפילו כשלא חזר בתשובה, כמו ששנינו (סנהדרין פה, ב): "לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו חוץ ממסית". וראה לעיל פ"ה הי"ב, ובביאורנו שם אות מט. ואע"פ שבהל' מלוה פ"ד ה"ד, פסק רבינו: "הניח להם אביהם פרה וטלית של ריבית וכל דבר המסוים, חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם, במה דברים אמורים כשעשה תשובה... אבל אם לא עשה תשובה, אין חוששים לכבודו, ואפילו דבר המסוים אין מחזירים". ומקורו בבבא-מציעא סב, א - הרי שאינם חייבים בכבודו? שם מדובר כשמת בלא תשובה, שאינו יכול עוד לתקן את אשר עיוות, וכאן מדובר כשאביו חי, ויש תקוה שיחזור בתשובה, ונמצא הבן עבר למפרע, והדבר ברור, שהחי מצטער (רדב"ז). וב"אור שמח" הביא ראה לדעת רבינו שממזר חייב בכבוד אביו, שכן בסנהדרין עא, א אמרו: שאם אמו אינה ראויה לאביו, כגון שהיא אסורה עליו בעונש כרת או מיתת בית-דין (שהבן הנולד מהם הוא ממזר), נידון הבן כסורר ומורה, אם חטא ולא שמע לקולם, ככתוב: בננו זה סורר ומורה איננו שומע בקולנו וגו', והרי שם לא עשה אביו תשובה, שהרי אמו נמצאת אצל אביו, ובכל זאת נתחייב אם לא שמע לקולם, והרי כל ענשו מתחייב מצד כיבוד הורים, שהרי אם רצו אביו ואמו למחול, מוחלים לו, ראה לקמן פ"ז ה"ח, ומכאן שגם ממזר מצווה על כיבוד אב ואם. 64) שהרי מצערו בכך, וגם פוגע בכבודו. 65) קידושין לב, א. והוא יבין מעצמו ולא יתייש (יו"ד סי' רמ סעיף יא).

יב. מִי שְׂאֵמַר לוֹ אָבִיו לְעֵבֵר עַל דְּבָרֵי תוֹרָה, בֵּין שְׂאֵמַר לוֹ לְעֵבֵר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה אוֹ לְבַטֵּל מִצְוֹת עֲשֶׂה, אֶפְלוּ שֶׁל דְּבָרֵיהֶם⁶⁶ - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁמַע לוֹ. שְׂנֵאמַר: אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֵת שִׁבְתֵּי תִשְׁמְרוּ - בְּלָכֶם חֵיבִין בְּכָבוֹד⁶⁷.

66) של החכמים, כגון הדלקת נר חנוכה או נר של שבת, ראה הל' שבת פ"ה, ה"א. 67) יבמות ו, א. ובבבא-מציעא לב, א הדגישו: "אני ה' אלהיכם - כולכם חייבים בכבודי". וראה רש"י ליבמות ה, ב ד"ה כולכם. ואפילו מצוות של "דבריהם" - הואיל והתורה צויתה (דברים יז, יב): "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", הרי הם כדברי תורה (כסף-משנה), וכלשון רבינו פ"א, ה"ב: "ואחד הדברים שעשאו סייג לתורה... מצות-עשה לשמוע להם, והעובר על כל אחד מהם, עובר בלא-תעשה".

יג. אָמַר לוֹ אָבִיו: הַשְּׁקֵנִי מַיִם! וַיֵּשׁ פְּדוּ לַעֲשׂוֹת מִצְוָה⁶⁸: אִם אֶפְשָׁר לְמַצְוָה שֶׁתַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי אַחֵרִים - תַּעֲשֶׂה, וְיִתְעַסַּק בְּכָבוֹד אָבִיו; שְׂאִין מְבַטְלִין מִצְוָה מִפְּנֵי מִצְוָה. וְאִם אֵין שָׁם אַחֵרִים לַעֲשׂוֹתָהּ - יִתְעַסַּק בְּמִצְוָה וַיִּנְיַח כְּבוֹד אָבִיו; שֶׁהוּא וְאָבִיו חֵיבִים בְּדָבָר מִצְוָה⁶⁹. וְתִלְמוּד תוֹרָה גְּדוֹל מִכְּבוֹד אָב וְאִם⁷⁰.

68) כגון לקבור את המת או ללוותו. 69) קידושין לב, א. וכל זה במצוה שזמנה עובר, שאילו אין זמנה עובר, אפילו אם אין אחרים לעשותה עוסק תחילה בכבוד אביו, ואח"כ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עִמָּהֶם בְּדָבָר מִצְוָה²⁴, או שְׁאָכְלוּ מִעֵשֶׂר שְׁנֵי בִירוּשָׁלַיִם²⁵, אָפְלוּ אָכְלוּ בְּתַנְחוּמֵי אַבְלִים²⁶ שֶׁהִיא מִצְוָה מְדַבְּרֵיהֶם - הָרִי זֶה פֶּטוּר. וְכֵן אִם אָכְלָה מִנִּבְלוֹת וּטְרֵפוֹת, שְׁקָצִים²⁷ וּרְמָשִׁים²⁸, אָפְלוּ אָכַל בְּתַעֲנִית צְבוּר²⁹ שֶׁהִיא עֲבָרָה מְדַבְּרֵיהֶם³⁰ - הָרִי זֶה פֶּטוּר מִן הַמִּיתָה³¹.

(7) תנאים והגבלות. (8) בכתב יד תימן: בה. (9) שנתקבלה איש מפי איש עד למשה מסיני. (10) אבל ביוקר - לא ימצא כל כך הרבה כסף לגנוב, וממילא לא ימשיך באכילה זו (סנהדרין ע, א וברש"י). (11) שאינו פוחד שם מאביו. (12) שירגילוהו בכך, אבל אם יש בחבורה אדם הגון, לא ימשיכו בה הרבה (שם עמוד ב וברש"י). (13) שאין להם שהות לבשל כל צרכו, הואיל ועושים מעשיהם בסתר. וראוי להעיר שבגמרא שם (עמוד א) אמרו: "בשר חי", ופירושו: שזה מבושל ואינו מבושל. ולפי זה יש לגרוס בדברי רבינו: ויאכל הבשר חי; מבושל ואינו מבושל. (14) במים. ובכתב יד תימן: מזוג ואינו מזוג. וכן בגמרא שם, שלא נתן בו מים הרבה, כי אם הוא מזוג מלוא צרכו - לא יבוא להמשיך בשתייתו (רש"י שם). (15) הסובאים. (16) שמשקלם ארבעת אלפים ות"ת שעורים בינוניות. וכדברי רבינו בהלכות עירובין פרק א, הלכה י"ב: "הדינר שש מעין והמעשה משקל שש עשרה שעורות". (17) אכילה אחת בלי הפסק, כאילו היא בלגימה אחת. שלא בלע החתיכה הראשונה עד שנתן השנייה לתוך פיו (רדב"ז). ובתוספתא סנהדרין פרק י"א, משנה ב שנינו: "אין נעשה בן סורר ומורה עד שייתן לתוך פיו כשיעור". והכוונה לאכילה בלי הפסק וכנ"ל. (18) שהן שתי רביעיות "והרביעיות מחזקת מן המים או מן היין משקל שבעה עשר דינרים והצי דינר בקרוב" (הלכות עירובין פרק א, הלכה י"ב). והן כשיעור שלוש ביצים, וראה בהלכות נשיאת כפיים פרק ט"ו, הלכה ד. (19) שפוחד שלא יראנו אביו. (20) אין זה מצוי לו לגנוב בכל עת. (21) הואיל ובכל המקרים הנזכרים אינו עלול להימשך ולהתמיד בהם, אין לחוש לו (סנהדרין עא, א), שכל חטאו של בן סורר ומורה אינו אלא משום סופו, כי ירדה תורה לסוף דעתו, שסופו לכלות נכסי אביו ומבקש הרגלו (לזולל בשר ולסבוא יין) ואינו מוצא, "ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה: ימות זכאי ואל ימות חייב" (שם עב, א). ולפיכך כשאין דרכו להימשך אחרי האכילה המכוערת אין מחייבים אותו. (22) שאפילו בקול אביו שבשמים אינו שומע (ירושלמי שם פרק ח, הלכה ב). (23) "יצא זה שהוא שומע בקול אביו שבשמים" (שם) והרי הוא עושה מצוה, ואינו חייב אלא כשיעשה עבירה באכילתו. (24) בסעודה של מצוה, כגון נישואין וברית מילה, או אכילת קדשים. (25) שגנב ממעות מעשר שני, וקנה ממנו בשר ויין ואכלו בירושלים, וזוהי דרך מצוותו, ככתוב (דברים יד, כו) "ונתת הכסף בכל אשר תאוהו נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר". (26) שהיו סועדים בבית האבל כשבאו לנחמו, ראה לקמן הלכות אבל פרק י"ג הלכה

א. בן סורר ומורה האמור בתורה², הרי נתפרשה בו סקילה³; ולא ענש הכתוב אלא אם בן הזהיר⁴, והיכן הזהיר? לא תאכלו על הדם - לא תאכל אכילה המביאה לידי שפיכות דמים; וזו אכילת בן סורר ומורה⁵, שאינו נהרג אלא על אכילה מכוערת שאכל. שנאמר: זולל וסבא. מפי השמועה למדו, שזולל הוא האוכל בשר ברעבתנות, וסבא - השוטה יין ברעבתנות⁶.

(2) דברים כא, יח-כא. (3) "ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת" (שם כא). (4) סנהדרין נו, ב. וראה לעיל פרק ה, ובבבאורנו שם. (5) שם סג, א. ואף על פי שאין לוקים על לאו שבכללות, ולא זו כולל דברים הרבה, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ג - "כיוון שהעונש מפורש, לא נחוש לאזהרה אם היא מן הדין או מן לאו שבכללות" (ספר המצוות לרבינו לא-תעשה קצה). (6) זכר לדבר, שנאמר (משלי כג, כ): "אל תהי סבובאי יין בזוללי בשר למו" (סנהדרין ע, א). וכתב "החינוך" מצוה רמח: "משורשי המצוה: לפי שרוב חטאות בני אדם יעשו בסיבת ריבוי האכילה ושתייה, כמו שכתוב (דברים לב, טו) "ירשמך ישורון ויבעט", וכן אמרו חז"ל (ברכות לב, א) "מי גרם לך שתהא מבעטת בי, אלא כרשינין שהאכלתיך". ודרך כלל אמרו (שם): מילוי הכרס יביא לחטאים רעים ... שהמזונות הם עיסת החומר, וההתבוננות במושכל וכיראת ה', היא עיסת הנפש, והנפש והחומר הפכים גמורים ובהתגבר עיסת החומר, תיחלש עיסת הנפש... ועל כן תמנענו ותרתינו לטובתנו מהרבות באכילה ושתייה פן יתגבר החומר על הנפש עד שיחליאה ויאבד אותה לגמרי...".

ב. אכילה זו שהיא חייב עליה - דברים הרבה יש בהם⁸, והן פלן הלכה מפי הקבלה⁹. אינו חייב סקילה עד שיגנב משל אביו ויקנה בשר בזול ויין בזול¹⁰; ויאכל וישתה חוץ מרשות אביו¹¹ בתבורה שפלן ריקנין ופחותין¹²; ויאכל הבשר חי ואינו חי, מבשל ואינו מבשל, פדרך שהגנבים אוכלים¹³, וישתה היין מזוג¹⁴ פדרך שהגרגננים¹⁵ שותים. והוא שיאכל משקל חמשים דינרין¹⁶ מבשר זה במלוגמא אחת¹⁷, וישתה חצי לג¹⁸ מיין זה בבת אחת. גנב משל אביו, ואכל אכילה זו פרשות אביו¹⁹; או שגנב משל אחרים²⁰, ואכל אכילה זו המכוערת בין פרשות אביו בין פרשות אחרים - הרי זה פטור²¹. וכן אם גנב משל אביו, ואכל אכילה מכוערת פזו פרשות אחרים, והיתה אכילת מצוה אפלו מדבריהם [או אכילת עברה אפלו מדבריהם] - פטור. שנאמר: איננו שמע בקלנו - שאינו עובר באכילה זו אלא על קולם. יצא זה שעבר פה על דברי תורה²², או שאכלו בידו מצוה²³. פיצד? אכל אכילה זו המכוערת עם התבונה הרעה שאוכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁתַּתְּעֵבֶר אֶשְׁתוּי⁴⁵ וְיִהְיֶה עֲבֵרָה נֶכֶר בְּשִׁלְשָׁה
חֳדָשִׁים⁴⁶, וְנֹאמַר: כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה -
וְלֹא אָב⁴⁷ סוֹרֵר וּמוֹרֵה. הֲאֵל לְמִדְתָּ⁴⁸, שְׁאֵם הַקִּיף
הַשְּׁעָר אֶת כָּל הַגִּיד קִדְּם שְׁיִשְׁלִים שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים -
הֲרִי זֶה פְּטוּר⁴⁹.

44) שצמחו לו אחרי יג שנה. אבל אם הביא שערות לפני
יג שנה אינם אלא שומא בלבד, כדברי רבינו בהלכות
אישות פרק ב, הלכה י. (45) ממנו, אחרי שהביא שתי
שערות. (46) לעיבורה, שאז מכירים אם מעוברת היא,
ככתוב (בראשית לח, כד) "ויהי כמשלוש חדשים... וגם הנה
הרה". (47) סנהדרין סט, א. "בן - ולא הראוי לקרותו אב".
(48) מכאן אתה למד. (49) שאם נתקבל מפי השמועה,
שאינו נסקל משיקיף כל הגיד, על כורחך, הכוונה קודם
שישלים שלושה חדשים, כי לאחר שלושה חדשים ממילא
אינו נסקל, אפילו כשלא הקיף השיער, שהרי אז הוא "אב",
נמצא: הקיף שער - אף על פי שלא מלאו שלושה חדשים;
מלאו שלושה חדשים - אף על פי שלא הקיף שיער, אינו
נעשה סורר ומורה (שם).

ז. פִּיצַד דִּינִין בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה? מְבִיאִין אוֹתוֹ אָבִיו
וְאִמּוֹ תַחֲלָה לְבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה⁵⁰ וְאוֹמְרִין לְהֵן:
בִּנְנוּ זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֵה. וּמְבִיאִין שְׁנֵי עֵדִים שְׂגֵנֵב מִשָּׁל
אָבִיו, וְקָנָה בְּשׂוֹר וְיִיזן בְּמָה שְׂגֵנֵב, וְאָכַל אוֹתָהּ
אֶכִילָה הָאִמּוֹרָה אַחַר הַהֲתַרְאָה⁵¹. וְזוֹ הִיא עֵדוֹת
הָרֵאוּשׁוֹנָה. וּמְלַקֵּין אוֹתוֹ בְּשֶׁאֵר חֲבִי מְלַקוֹת,
שְׂנֹאמַר: וְיִסְרוּ אוֹתוֹ⁵² וְלֹא לִשְׁמַע אֲלֵיהֶם. חֲזַר וְגֵנֵב
מִשָּׁל אָבִיו וְאָכַל אֶכִילָה זֶה - אָבִיו וְאִמּוֹ מְבִיאִין
אוֹתוֹ לְבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים⁵³, וּמְבִיאִין שְׁנֵי
עֵדִים וּמְעִידִין עָלָיו שְׂגֵנֵב וְאָכַל אֶכִילָה זֶה הָאִמּוֹרָה
אַחַר שֶׁהֲתַרוּ בּוֹ⁵⁴. וְזוֹ הִיא עֵדוֹת אַחֲרוֹנָה. אֶפְלוּ הִיוּ
הַשְּׂנִיִּים הָרֵאוּשׁוֹנִים⁵⁵ הֵם הָאֲחֲרוֹנִים⁵⁶. וְאַחַר
שֶׁמְקַבְּלִין עֵדוֹתָן בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שְׂמָא הַקִּיף הַשְּׁעָר אֶת
כָּל הַגִּיד. אִם לֹא הַקִּיף וְלֹא שָׁלְמוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה
חֳדָשִׁים - גּוֹמְרִין דִּינוֹ כְּדֶרֶךְ כָּל הַרוֹגֵי בֵּית דִּין
וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ. וְאִינוּ נִסְקָל עַד שְׁיִהוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה
הָרֵאוּשׁוֹנִים⁵⁷. שְׂנֹאמַר: בִּנְנוּ זֶה - זֶהוּ שְׁלָקָה
בְּפִינֵכֶם⁵⁸.

50) המוסמך לדון דיני מכות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין
פרק ה, הלכה ד. (51) שהתרו בו הוריו, בפני עדים אחרים,
אבל אביו ואמו אין נאמנים עליו (סנהדרין עא, ב וברש"י).
(52) ואין ייסור זה אלא מלקות, כתוב כאן: בן סורר ומורה,
וכתוב (דברים כה, ב) "והיה אם בן הכות הרשע" מה שם
מלקות אף כאן מלקות (שם). אבל אינו לוקה משום: לא
תאכלו על הדם (ראה לעיל הלכה א), שאין לוקים על לאו
שבכללות, אלא, לאו זה משמש אזהרה לעונש המלקות
(שם סג, א ובתוספות דיבור המתחיל משום). (53) הדין
דיני נפשות. (54) אביו ואמו. (55) העדים הראשונים.

ח. (27) עופות טמאים, ככתוב (ויקרא יא, יג) "לא יאכלו
שקץ הם". (28) הם שרצים הרומשים על הארץ (סנהדרין
ע, ב וברש"י). וראה לעיל הלכות עדות פרק י הלכה ב
ובביאורנו שם, וכן בהלכות סנהדרין פרק י"ט, הלכה ד.
ובהלכות שבועות פרק ה, הלכה ה. (29) שבית דין גזור
על הציבור להתענות. (30) כדברי רבינו בהלכות תעניות
פרק א, הלכה ד: "ומדברי סופרים להתענות על כל צרה
שתבוא על הציבור עד שירוחמו מן השמים".
(31) סנהדרין ע, ב.

ג. אָכַל כָּל מִאֲכָל וְלֹא אָכַל בְּשׂוֹר בְּהֵמָה, אָף עַל פִּי
שְׂאֵכַל אֶכִילָה זֶה מִבְּשׂוֹר הָעוֹף - פְּטוּר. וְאִם אָכַל
אֶכִילָה זֶה מִבְּשׂוֹר בְּהֵמָה, וְהִשְׁלִים הַחֲמִשִּׁים דִּיגְרִים
מִבְּשׂוֹר הָעוֹף³² - חֵיב. שְׁתָּה כָּל מִשְׁקָה וְלֹא שְׁתָּה יִיזן
- פְּטוּר³³.

(32) כזית ממנו (רש"י שם). (33) שם.

ד. אָכַל בְּשׂוֹר חֵי וְשְׁתָּה יִיזן חֵי³⁴ - פְּטוּר; שְׁתָּה קְרִי³⁵
הוא, וְאִין אָדָם יָכוֹל לְהַמְשֵׁךְ בְּזָה³⁶. וְכֵן אִם אָכַל
בְּשׂוֹר מְלִיחַ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמִלְחַתוֹ³⁷, אוֹ שְׁתָּה יִיזן
מִגְתוֹ³⁸ - פְּטוּר; שְׂאִין אָדָם יָכוֹל לְהַמְשֵׁךְ בְּזָה.

34) בלתי מזוג במים. (35) מקרה, שאין אדם נוהג לאכול
בשר ויין כשהם חיים. (36) שם עמוד א. ואמר החכם
(שער השמים יג): "הדברים המקריים אינם תמידים".
(37) שיצא ונחלף טעמו במלחו. (38) כשהוא יוצא מן הגת
ועדיין מתוק הוא, ואינו טוב כיון ישן, וכל זמן שהוא תוסס
(=רותח) הוא נקרא "יין מגיתו" ואינו טעים לשתייה
(סנהדרין ע, א). ושם העלו דיעה שנייה, שבנוגע ל"סורר
ומורה" אינו נקרא סובא עד שישתה יין שעברו עליו
ארבעים יום מסחיטתו בגת, ולא הכריעו שם הלכה כדברי
מי. וראה הלכות איסורי מזבח פרק ו, הלכה ט לענין
נסכים, שאין מנסכים על המזבח "יין מגיתו שלא שהה
ארבעים יום". ומקורו בעדויות פרק ו, משנה א.

ה. לֹא עֲנֵשׁ הַכְּתוּב קֶטְוִן³⁹ שְׁלֹא בָּא לְכָלֵל הַמְצוֹת.
וְכֵן אִישׁ שְׁגָדַל וְהָרִי הוּא בְּרֵשׁוֹת עֲצָמוֹ - אִינוּ נִסְקָל
מִפְּנֵי שְׂגֵנֵב וְאָכַל וְשְׁתָּה אֶכִילָה זֶה הַמְכַעֲרֵת⁴⁰. הֲאֵ
פִּיצַד⁴¹? מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמָדוּ, שְׂאִין דִּין זֶה אֵלָא בְּכֵן
שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה יוֹם אֶחָד שֶׁהִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת,
עַד שֶׁקִּיף⁴² כָּל הַגִּיד⁴³; וְאַחַר שֶׁקִּיף הַשְּׁעָר כָּל
הַגִּיד - הֲרִי הוּא בְּרֵשׁוֹת עֲצָמוֹ וְאִינוּ נִסְקָל.

39) פחות משלוש עשרה שנה. (40) שנאמר: "בן סורר -
בן ולא איש (משנה בסנהדרין סח, ב). (41) מהו הזמן,
שיצא מכלל קטן, ולכלל איש שגדל - לא בא. (42) בכתב
יד תימן: עד שיקיף השיער. (43) שם, שנאמר: וכי יהיה
לאיש בן - בן הסמוך לגבורתו של איש.

ו. כָּל יָמָיו שָׁל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינָן אֵלָא שְׁלֹשָׁה
חֳדָשִׁים מֵאַחַר שֶׁבִּיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת⁴⁴. לְפִי שְׂאֵפְשׂוֹר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

56) תוספתא שם פרק י"א, משנה ג "בננו זה מלמד שאחד מן הראשונים מצטרף עם האחרונים לחייבו מיתה".

57) הדיינים שחייבוהו מלקות. 58) שם עא, א.

ח. **וְאִם מְחַלּוּ לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ** 59) **קָדָם שִׁינְגַמְר דִּינּוֹ** 60) - **פְּטוּרָא**. 61)

יב. **טְמֵטוּם שְׁנִקְרַר** 70) **וְנִמְצָא זָכָר - אֵינּוּ נֶעְשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה. שְׁנִינְגַמְר: פִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה - עַד שְׂיִהְיֶה בֵּן מְשַׁעַת הַתְּרָאָה** 71).

70) שניתחוהו ומצאו את גידו וביציו טמונים בגוף (רשב"ם לבבא בתרא קכו, ב). 71) משמע מזה, אילו היה נקרע לפני ההתראה, ונמצא בן, נעשה בן סורר ומורה, אולם בדפוס ויניציאה שיי"א וכן בכתב יד תימן הנוסח: משעת הווייה. כלומר, משעת לידה, צריך שיהיה זכר גמור, ואפילו נקרע לפני ההתראה, אינו נעשה סורר ומורה, וזה בהתאם לגירסת התלמוד (בבא בתרא קכו, ב) "עד שיהא בן משעת הווייה" וכפירוש הרשב"ם שם, והשווה הלכות נחלות פרק ב, הלכה ג.

יג. **בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה צָרִיף הַכְּרָזָה. פִּיצֵד מְכַרְזִין עֲלוֹנוּ? כּוֹתְבִין לְכָל יִשְׂרָאֵל: בְּבֵית דִּין פְּלוּנֵי סְקָלוֹנוּ פְּלוּנֵי מִפְּנֵי שְׂהִיָּה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה** 72).

72) סנהדרין פט, א, כדי לרדות את האחרים, שנאמר (דברים כא, כא) "וכל ישראל ישמעו וייראו" והשווה לעיל פרק ג, הלכה ה, והלכות עדות פרק י"ח, הלכה ז.

יד. **בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה הָרִי הוּא כְּכָל הָרוֹגֵי בֵּית דִּין שְׁמִמּוֹנָם לְיוֹרְשֵׁיהֶן** 73); **שְׂאָף עַל פִּי שְׂאָבִיו גָּרַם לוֹ סְקִילָה - הָרִי הוּא יוֹרֵשׁ כָּל נֶכְסָיו** 74).

73) כמבואר לקמן הלכות אבל פרק א, הלכה ט. בניגוד להרוגי המלך, שממונם למלך, ראה לקמן הלכות מלכים פרק ד, הלכה ט. 74) ואין חושדים בו שמא עיניו נתן בממונו, ולפיכך לא מחל לו וגרם לסקלו (רדב"ז). וכן מצינו באחאב, אחרי ששמע כי מת נבות, ויקם "לרדת אל כרם נבות היזרעאלי לרשתו" (מלכים-א כא, טז), ואמר רב יהודה (סנהדרין מח, ב) נבות - בן אחי אחאב היה, וירד ליורשו בתורת דודו, הרי שלמרות זה, שגרם למותו, לא הפסיד את ירושתו, וכן מצינו (שמואל-ב יד, ז) "ונמיתהו בנפש אחי אשר הרג ונשמידה גם את היורש" ומפרש הרד"ק: הם מתכוונים להרוג את בני, כדי שיירשו נכסי בעלי, ואין כוונתם לגאול את דם אחיו הנרצח, כי לא נתחמם לבכס על זה, אלא לרשת את נחלתו הם באים. הרי, שגואל הדם ההורג את הרוצח, יורשו, אם אין לו בנים (אור שמח).

פְּרִיָּה רַחֲמָנָא דְסִינְעִין

הלכות אבל

יֵשׁ בְּכָלֶלֶן אַרְבַּע מִצְוֹת. אַחַת מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: א) לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. וְאֶפְלוּ פֶהֶן מִטְמֵא וּמִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. וְאִין אָדָם מִתְאַבֵּל עַל הָרוֹגֵי בֵּית דִּין. וְלִפִּי זֶה כָּלֶלְתִּי הַלְכוֹת אֵלוּ בְּסִפְרָא זְהָ, שֶׁהֵן מְעִין³ קְבוּרָה בְּיוֹם מִיתָה, שֶׁהִיא מִצְוֹת עֲשֵׂה. 4) ב) שֵׁלֵא

59) ואפילו אחד מהם, וכמבואר בירושלמי שם פרק ח, הלכה ו. 60) אפילו לאחר שתפשוהו והביאוהו לבית דין. 61) ירושלמי שם: "ואפילו עמד בדין - בשלא נגמר דינו, אבל אם נגמר דינו לא", שהרי הוא כהרוג, וכמבואר בסמוך. וראוי להעיר, שרש"י בסנהדרין פח, ב מפרש: "אם רצו למחול ולא הביאוהו לבית דין... שהכתוב תלה בהם: ותפשו אותו". נראה מדבריו שאם כבר הביאוהו לבית דין אינם יכולים למחול, אבל דברי רבינו מקורם בירושלמי הנ"ל (משנה למלך).

ט. **פָּרַח עַד שְׁלֹא נִגְמַר דִּינּוֹ, וְאַחַר כֵּן הִקְיָה הַשְּׁעָרַי מִלְמַטָּה - פְּטוּרָא** 62). **וְאִם מְשַׁנְגַמְר דִּינּוֹ פָּרַח, אֶפְלוּ הַזִּקֵּין - כָּל עַת שִׁינְגַמְר יִסְקָל; שְׂכָל מִי שְׁנִינְגַמְר דִּינּוֹ - הָרִי הוּא כְּהָרוֹג וְאִין לוֹ דָם** 63).

62) שנשתנה גופו, והרי אילו היה חוטא עכשיו היה נפטר, כמבואר לעיל הלכה ה. 63) משנה בסנהדרין עא, ב.

י. **יִהְיֶה אָבִיו רוֹצֵה⁶⁴ וְאִמּוֹ אֵינָה רוֹצֵה, אִמּוֹ רוֹצֵה וְאָבִיו אֵינּוּ רוֹצֵה - אֵינּוּ נֶעְשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה. שְׁנִינְגַמְר: וְתַפְשׂוּ בּוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ. יִהְיֶה אֶחָד מֵהֶן גָּדָם אוֹ הֶגֶר אוֹ אֶלֶם אוֹ סוּמָא אוֹ חֶרֶשׁ - אֵינּוּ נֶעְשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה. שְׁנִינְגַמְר: וְתַפְשׂוּ בּוֹ - וְלֹא גְדָמִים; וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ - וְלֹא חֶרְשִׁים; וְאֶמְרוּ - וְלֹא אֶלְמִים; בְּנֵנוּ זֶה⁶⁵ - וְלֹא סוּמָיִם; אֵינְנּוּ שֹׁמְעֵי בְּקָלוֹנוּ - וְלֹא חֶרְשִׁים** 66).

64) להביאו לבית דין ולהאשימו. 65) משמע שמראים אותו באצבעם. 66) כשהבן אומר להם: איני רוצה לשמוע בקולכם, אינם שומעים, ואף על פי שרואים אחרי כן, שאינו מקיים מצוותם? - התורה אמרה: איננו שומע בקולנו, משמעו, שבשעת הקול, שמעו ממנו: שאינו מקבל דבריהם (שם עמוד א וברש"י).

יא. **גְּזִירַת הַכְּתוּב הוּא שִׁיִּסְקָל בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה. אָבֵל הַבֵּת - אֵינָה נְדוּנָת בְּדִין זֶה, שְׂאִין דְּרִפָּה לְהַמְשִׁיךְ בְּאַכִּילָה וְשִׁתְיָה פְּאִישִׁי** 67). **שְׁנִינְגַמְר: בֵּן - וְלֹא בֵּת** 68), **וְלֹא טְמֵטוּם וְאִנְדְּרוּגִינוּס** 69).

67) ולא תבוא אלסטם את הבריות, כדרך הבן, ראה בבאורנו לעיל הלכה ב. 68) שם ע, א. ושם הנוסח: "אמר רבי שמעון בדין הוא שתהא בת ראויה להיות כבן סורר ומורה, שהכול מצויים אצלה בעבירה (כשלא תמצא הרגלה לזלול ולסבוא תעמוד בפרשת דרכים ותרגיל הבריות לעבירה בשביל אתנן - רש"י), אלא גזירת הכתוב היא: בן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צרפת" שאפילו האבילות של יום ראשון אינה אלא מדברי חכמים, ואע"פ שהאנינות היא דין תורה - אנינות לחוד, ואבילות לחוד. ומה שאסור באנינות - מותר באבילות, דוגמא לכך, ראה לקמן פ"ד, ה"ו. 8) שאין אבילות אלא יום ראשון בלבד, ואין למדים דבר מקודם מתן-תורה (ירושלמי מועד קטן פ"ג, ה"ה), והשווה שבת קלה, א"נ"תנה תורה ונתחדשה הלכה". 9) ירושלמי כתובות פ"א, ה"א. ובירושלמי במועד קטן שם, דרשו: "והפכתי חגיכם לאבל (עמוס ח, י) - מה חג שבעה, אף אבילות שבעה". וכן בבבלי כ, א.

ב. מְאִימְתִי יִתְחַיֵּב אָדָם בְּאָבֶל? מְשִׁיפְתָּם הַגּוֹלָל¹⁰. אָבֶל כָּל זְמַן שְׁלֹא נִקְבַּר הֵמָּת - אִינּוּ אָסוּר בְּדָבָר מִן הַדְּבָרִים שֶׁהָאָבֶל אָסוּר בְּהֵן¹¹. וּמִפְּנֵי טַעַם זֶה רָחַץ דָּוִד וְסָף כְּשִׁמַּת הַיָּלֵד¹² טָרַם שְׂיִקְבְּרָה¹³.

10) לאחר שישימו את המת בקבר וימלאו הקבר עפר (מועד קטן כז, א). ובמדרש "שוחר טוב" פט"ז: "לא נקראו (=האבות) קדושים, עד שניתנו בארץ ונסתם הגולל בפניהם, שנאמר: לקדושים אשר בארץ המה". גולל - אבן גדולה שנותנים על הקבר לסותמו, מלשון: "וגללו את האבן" (רמב"ן ב'תורת האדם). ורבינו בפירוש המשנה (אהלות פ"ב, מ"ד) אומר: "ויקרא כיסוי הקבר גולל, להיותו אצלו מאבן מתגלגלת על פי הקבר, כאמרו: "אבן גלל" (עזרא ו, ד) ענינו מתגלגלת". 11) כגון תספורת וכיבוס, רחיצה וסיכה וכו', כמבואר לקמן פ"ה, ה"א. 12) אשר ילדה אשת אוריה לדוד (שמואל-ב יב, טו, כ). 13) שעדיין לא חלו עליו דיני אבילות, אבל דיני אנינות חלים על האונן, משעת מיתת המת עד שיקבר, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ו.

ג. הַרוּגֵי מַלְכוּת שְׂאִין מְנִיחִין אוֹתָן לְהַקְבֵּר¹⁴, מְאִימְתִי מִתְחִילִין לְהִתְאָבֵל עֲלֵיהֶן וְלִסְפֹּר שְׁבַעַה וּשְׁלָשִׁים? מְשִׁיפְתֵּי אִשּׁוֹ לְשֹׂאֵל¹⁵ לְמַלְכָּה לְקַבְּרָן, אָף עַל פִּי שְׁלֹא נִתְיָאֲשׁוּ מִלְּגַב אוֹתָן¹⁶.

14) מחמת שנאה וכדומה. 15) בכת"י תימן: מלשואל. 16) מתאבלים עליהם, כי נדיר מאד הוא שיצליחו לגנבם (מסכת שמחות פ"ב, ה"א). וכתבו הרמב"ן והרא"ש, הובאו דבריהם בכסף-משנה, אין הדברים אמורים אלא בהרוגי מלכות, שמונעת קבורתם מחמת שנאה, כגון הרוגי ביתר וכדומה, שגזירתה אינה עשויה להבטל, אבל מי שלא הניחו השלטון להקבר עד שיפדוהו בממון הרבה, לא חלה עליו אבילות, כי אפשר שיתפייס השלטון בסכום קטן וירשוהו להקבר. וזהו שהדגיש רבינו: "שאינ מניחים אותם להקבר" - שאין הדבר תלוי בממון, אלא בחסדי המלכות לבטל גזירתה הזדונית (כסף-משנה).

ד. מִי שְׁטַבַּע בְּנֵהָר¹⁷ אוּ מִי שְׁאָכְלָתוֹ חִיָּה רָעָה - מְשִׁנְתֵּי אִשּׁוֹ לְבִקְשׁוֹ. מְצֹאָהוּ אֵיבָרִים אֵיבָרִים - אֵין מוֹנִין לוֹ עַד שְׂיִמְצָא רֹאשׁוֹ וְרַבּוּ¹⁸ אוּ יִתְיָאֲשׁוּ מִלְּבָבָהּ¹⁹.

17) שמחות שם, ה"ב. וב"העיתור" אות ק מביא בשם

יִטְמָא פְּהֵן גְּדוֹל לְקְרוּבִים. ג) שְׁלֹא יִפְגַּס עִם הֵמָת בְּאֵהָל. ד) שְׁלֹא יִטְמָא פְּהֵן הַדְּיוּט לְנַפְשׁ אָדָם אֶלֶּא לְקְרוּבִים בְּלִבְד.

וּבְאוּר מְצוֹת אֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

פָּרָק רֵאשׁוֹן⁵

1) מתבאר בו המצוה להתאבל על הקרובים ומקורה בתורה. מאימתי יתחייב אדם באבל קרוביו שמתו, ובהרוגי מלכות שאין מניחים אותם להיקבר. תינוק שמת ביום היולדו מה דין אבלו. ההבדל בין הרוגי מלכות להרוגי בית דין באבלם ובקבורתם. הפורשים מדרכי ציבור, והמומרים והמוסרים שמתו - מה דינם באבל. המאבד עצמו לדעת - איך מתעסקים עימו ושאר דברי אבולו.

א. מְצוֹת עֲשֵׂה לְהִתְאָבֵל עַל הַקְּרוּבִים. שְׁנֵאמַר: וְאֶכְלְתִי תִשָּׂאת הַיּוֹם, הַיִּיטֵב בְּעֵינֵי יְיָ⁶. וְאֵין אֲבִלוֹת מִן הַתּוֹרָה אֶלֶּא בְּיוֹם רֵאשׁוֹן בְּלִבְד, שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה יוֹם הַקְּבוּרָה⁷; אָבֶל שָׂאָר הַשְּׁבַעַה יָמִים - אִינּוּ דִין תּוֹרָה. אָף עַל פִּי שְׁנֵאמַר בַּתּוֹרָה: וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אָבֶל שְׁבַעַת יָמִים - נִתְּנָה תּוֹרָה וְנִתְחַדְּשָׁה הַלְּכָה⁸. וּמִשָּׁה רַבְּנּוּ תִקַּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׁבַעַת יָמֵי אֲבִלוֹת וּשְׁבַעַת יָמֵי הַמְּשִׁתָּה⁹.

2) כמבואר לקמן פ"א, ה"ט. 3) בספר שופטים, הדין בתפקידי השופטים וסמכותם. 4) מענין. 5) הנזכרת בהרוגי בית-דין, ככתוב (דברים כא, כג): "כי קבור תקברנו ביום ההוא", וכבר הדגיש רבינו לעיל ה"ל' סנהדרין פט"ו, ה"ח: "ולא הרוגי בית-דין בלבד אלא כל המלין את מתו עובר עליו בלא-תעשה", וראה לקמן פ"ד ה"ח, דינים מפורטים בזה. 6) לאכול קדשים ביום אנינותו על מות בנו, ומכיון שנרחיט אכילת קדשים, שהיא מצות-עשה של תורה מפני האנינות, סובר רבינו שהאנינות, שהיא אבילות על הקרובים ביום הראשון למותם, היא מצות-עשה מן התורה (רדב"ז). וראה זבחים קא, א שאכילת קדשים באנינות, אסורה בקל-וחומר ממעשר הקל, ומה מעשר הקל אמרה תורה (דברים כו, יד) "לא אכלתי באוני ממנו" - קדשים (=החמורים ממעשר) לא כל-שכן. וביספר המצוות עשה לו, כותב רבינו: "שנצטוינו שיתטמאו הכהנים לקרובים הנזכרים בתורה (ויקרא כא, ב'ג)...מצוה זו עצמה היא מצות אָבֶל. כלומר, שכל אדם מישראל חייב להתאבל על קרוביו... ומחמת חומר חיוב זה, פָּרַשׁ בכהן, שהוא מוזהר על הטומאה, שיתטמא על-כל-פנים כשאר ישראל, כדי שלא יקלו בדיני האבילות... ובפירוש אמרו (מועד קטן יד, ב) "אבל אינו נוהג אבילות ברגל, אִי אבילות דמעיקרא (שמלפני הרגל) הוא - אָתִי עֲשֵׂה דרבים (=שמחת התג שהיא מוטלת על כל ישראל), ודחי עֲשֵׂה דיחיד". הנה נתבאר שחיוב האבילות הוא דאורייתא, ושהיא מצות-עשה". 7) דעת הגאונים הובאה ברי"ף לברכות פ"ב, וכן אמרו בגמרא שם טז, ב: שנאמר (עמוס ח, י) "ושמתיה כאבל יחיד ואחירתיה כיום מר", הרי שהאבל והמרירות אינם אלא יום אחד. וראה ברבינו יונה שם, שמביא שיטת "רבינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לא נצרכא). (29) נדה מד, א "תינוק בן יום אחד... הרי הוא לאביו ולאמו... כחתן שלם". וביארו בגמרא שם עמ' ב, שהכוונה לענין אבילות שמתאבלים עליו, וכגון שנודע לנו שגמרו חדשיו. והשווה הל' רוצח פ"ב, ה"ו: "אחד ההורג את הגדול או את הקטן בן יומו... הרי זה נהרג עליו... והוא שכלו לו חדשיו". וכתב הרמ"א באבן-העזר סי' קנו, סעיף ד: "בזמן הזה אפילו לא נכנסה (אמו) בחודש התשיעי רק יום אחד מלבד יום שנתעברה, הרי זה ולד של קיימא, ואע"פ שאמרו (בימות מב, א): יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעים (חודש תשיעי חסר) - כבר תמהו על זה רבים, שהחוש מכחיש זה, אלא שאנו צריכים לומר, שעכשיו נשתנה הענין, וכן הוא בכמה דברים". והשווה 'תוספות' לחולין מז, א ד"ה כל הני; וכן בע"ז כד, ב ד"ה פרה וחמור.

ח. פן תשעה חודשים שנוולד מת, וכן שמונה שמת אפילו לאחר שלשים, ומי שניצא מחתן או מרפס³⁰ אף על פי שכלו לו חודשיו - הרי זה נפל; ואין מתאבלין עליהן, ולא מתעסקין עמהם³¹.

30) מערך לרסיסים, כלשון הכתוב (עמוס ו, יא) "והכה הבית לרסיסים". ובכת"י תימן, הנוסח: או מסורס. ואמנם במס' שמחות פ"א ה"ז שהיא המקור לדברי רבינו, כתוב: מחותן מפורט. ופירשו שם: שיצא הפוך מבטן אמו, שאינו יכול לחיות, וכן ברי"ף מועד קטן סוף פ"ג, וב'צמוקי יוסף' שם. 31) שאין מתבטלים ממלאכה עבורם (שמחות שם, וראו ב'צמוקי יוסף' למועד קטן שם. וביו"ד סי' שדמ, סעיף ח: "אין מתעסקין להספד וללוות". וכתב הש"ך שם: אבל בצרכי מיטה וקבורה מתעסקים עמהם. והראב"ד משיג, ולדעתו כל בן שמונה חודשים שמת לאחר שלשים יום אינו נפל, הואיל ושהה שלשים יום, הרי זה בן שבעה אלא שנתעכב בבטן אמו עוד חודש וראוי היה לחיות, שהרי כך אמר רבן שמעון בן גמליאל (שבת קלה, ב) "כל ששהה שלשים יום באדם - אינו נפל!" ודעת רבינו, הואיל ובתוספתא (שבת פט"ז, ה"ד) חולקים החכמים עליו, ולדעתם אין שלשים יום מועילים בדבר, אלא חדשי ההריון קובעים בזה, הרי ממילא אין להתאבל עליו, שכבר אמרו (מועד קטן יח, א): "הלכה כדברי המקיל באבל". וכל זה, כשהוא בן שמונה ודאי, אבל אם אינו יודע באיזה חודש נולד, וחי שלשים יום, יצא מתורת נפל ומתאבלים עליו (רדב"ז).

ט. פל הרוגי מלכות³², אף על פי שנהרגו בדין המלך, והתורה נתנה לו רשות להרגו³³ - הרי אלו מתאבלין עליהן³⁴, ואין מונעין מהן פל דבר³⁵, וממונם למלך³⁶, ונקברין בקברי אבותיהן³⁷. אכל פל הרוגי בית דין³⁸ - אין מתאבלין עליהן³⁹, אכל אוננין; שאין אגנינות אלא פל⁴⁰. ואין נקברין עם אבותיהן⁴¹ עד שיתאכל הפשר⁴², וממונם ליורשיהם⁴³.

32) שמרדו במלך. 33) ככתוב (יהושע א, יח): "כל איש אשר ימרה את פך... לכל אשר תצונו יומת". 34) שמחות

תשובת הרי"ף שאין חיוב אבילות אלא אם טבע במים שיש להם סוף, כי אז בידוע שהוא מת, כי אילו היה חי היה יוצא מן המים לעינינו, אבל אם טבע במים שאין להם סוף שהוא בחזקת חי, ואין מתירים את אשתו להנשא לאחרים, שמא יצא במקום אחר ולא ראינוהו, כמבואר בהל' גירושין פ"ג ט"ז - אין מתאבלים עליו. כי אם תחמיר להתאבל עליו, יחשבוהו כמת ויבואו להתיר את אשתו להנשא, וכן ביו"ד סי' שעה סעיף ז. ודעת רבינו שתומה בזה, וכנראה שסובר הואיל ואבילות ביום ראשון היא מצות-עשה מן התורה - אין לדחותה משום חשש שמא יבואו להתירה להינשא, ויתכן שגם הרי"ף עצמו לא נתכוון אלא בשאר הימים שהאבילות בהם אינה אלא מדבריהם בלבד, ועדיין הדבר צריך הכרע (רדב"ז). 18) שניהם יחד, ומספיק שהראש יצטרף לשיעור הרוב, אבל ראש בלא רוב הגוף או להיפך - אין מתאבלים עליו ('פרישה' ליו"ד שם, אות יט). 19) שמחות שם. ואם נמצא אחר שנתייבשו ממנו, אין הקרובים צריכים לחזור ולהתאבל, אלא הבנים - אם הם שם בשעה שנמצא, מתאבלים אותו היום בלבד, שאין זה גרוע מדין "ליקוט עצמות אביו", שמתאבל הבן עליהם כל היום, ראה לקמן פ"ב ה"ח (יו"ד שם, סעיף ז).

ה. מי שדרכו לשלח המת למדינה²⁰ אחרת לקברו, ואינם יודעים מתי יקבר - מיעת שפיחזירו פניהן מלילותו ומתחילין למנות שבועה ושלשים ומתחילין להתאבל²¹.

20) לעיר. 21) מועד קטן כב, א. וההולכים עמו מונים משיקבר, וראה לקמן פ"ז, ה"ד. וכתב הרדב"ז: אבל אם נקבר בעיר עצמה, אע"פ שהוא חוץ לתחום, אין אבילות נוהגת עד שיחזרו הקוברים וידעו כולם שנקבר.

ו. הנפלים²² - אין מתאבלין עליהן²³. וכל שלא שָׁהָה שלשים יום²⁴ באדם - הרי זה נפל²⁶. אפלו מת ביום שלשים - אין מתאבלין עליו²⁷.

22) ולד מת שהפילו אמו, או שנולד חי ואינו בן קיום, ככתוב (קהלת ו, ג'ד) "טוב ממנו הנפל... ובחשך שמו יכוסה". 23) נדה מד, ב. 24) שלא חי שלשים יום משעת לידתו. 25) בניגוד לבהמה, שאם חי הולד שמונה ימים מותר לאכלו, ואינו נפל (שבת קלה, ב). 26) שנאמר (במדבר יח, טז) "ופדויו מבן חודש תפדה" - עכשיו נתברר שהוא בן קיום ולא קודם לכן (שם וברשי"י). 27) שיום שלושים הרי הוא כיום שלפניו (בכורות מט, א), והשווה הל' בכורים פ"א, ה"ז. ואע"פ שבהל' יבום פ"א ה"ה, כתב רבינו: "ואם מת בתוך השלושים... הרי זה ספק נפל, ספק בן קיימא"? - אין מתאבלים על הספק (רדב"ז).

ז. ואם נודע בודאי שנוולד לתשעה חודשים גמורים²⁸, אפלו מת ביום שנוולד - מתאבלין עליו²⁹.

28) שלא שימשה עם בעלה כל ימי עיבורה, ועברו תשעה חודשים משימשה עד שילדתו (רש"י לשבת קלו, א ד"ה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זֶה בְּחֻזְקַת פֶּלַח הַמַּתִּים⁵⁴, וּמִתְעַסְקִין עִמּוֹ וְאִין מוֹנְעִין מִמֶּנּוּ דְּכָר.

46) לרצונו ובהכרתו המליאה. (47) לקרוע עליו או ללוותו. (48) שמחות פ"ב ה"א, שנאמר (בראשית ט, ה) "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" - מיד נפשתיכם אדרוש את דמכם (בבא-קמא צא, ב). וראה ע"ז יח, א "מוטב שיטלנה מי שננתה (=הקב"ה), ואל יחבל הוא בעצמו". (49) כשחוזרים מהקבורה, עומדים המלווים סביב לאבלים שורה לפני שורה לנחמם, כדברי רבינו לקמן פ"ג, ה"א. (50) "דברים שאומרים בבית האבל" (לקמן פ"ב ה"ז), והם דברי שבח להקב"ה, ומסיימים בה: "מחיה מתים במאמרו, ברוך אתה ה' מחיה המתים" (כתובות ח, ב). (51) שמחות שם. אבל האבילות עצמה אינה אלא כבוד המתים. ואע"פ שאבילות יום ראשון מן התורה היא? לא חייבה תורה אלא למי שעושה מעשה עמך, ומאבד זה - אינו עושה מעשה עמך (רדב"ז). (52) שמא נפל מאונס ושלא מדעתו, ומתאבלים עליו. (53) שרוי בצער. (54) שמחות שם. הרי זה בחזקת מאבד עצמו שלא לדעת (טור י"ד סי' שמה). וקטן המאבד עצמו, חשוב כשלא לדעת. וכן גדול המאבד עצמו לדעת, והוא אנוס, כשאל המלך (שירא, פן ידקרוהו הפלשתים ויתעללו בו, והחזיקו בחרבו ונפל עליה, שמואל-א לא, ד), אין מונעים ממנו כל דבר (י"ד שם סעיף ג). וכן אמרו ב'מדרש רבה' נח, פרשה לד "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש - יכול כשאל? תלמוד-לומר אך" אין אך, אלא למעט. וביבמות עח, ב תבע הקדוש-ברוך-הוא את כבודו של שאול, "שלא נספד כהלכה", הרי שחייבים בהספדו (ביאור הגר"א שם, ס"ק ה).

פֶּרֶק שְׁנַיִ

1) מי הם הקרובים שחייב להתאבל עליהם דין תורה. הקרובים שהחכמים הוסיפו עליהם. הקרובים שהכהן מיטמא להם. שאין הכהן מיטמא למת חסר. שהטומאה לקרובים דחוייה היא, ולא הותרה לכל, ולפיכך נקברים קרובי הכהנים בסוף בית-הקברות.

א. אֵלו שְׁאָדָם חֵיב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן דִּין תּוֹרָה: אָמוּ וְאָבִיו, בָּנוּ וּבָתּוֹ, וְאָחִיו וְאָחוֹתוֹ מְאֻבָּיו². וּמִדְּבָרֵיהֶם שִׁיתְאַבֵּל הָאִישׁ עַל אִשְׁתּוֹ הַנְּשׂוּאָה³, וְכֵן הָאִשָּׁה עַל בְּעֻלָּהּ⁴, וּמִתְאַבֵּל עַל אָחִיו וְעַל אָחוֹתוֹ שֶׁהֵן מְאֻמוֹ⁵.

2) כל אלה מפורשים הם בתורה (ויקרא כא, ב-ג) לענין טומאת כהנים, ובמועד קטן כ, ב שנינו: "כל האמור בפרשת כהנים, שכהן מיטמא להם, אָבֵל מתאבל עליהם". וביתורת כהנים" שם, דרשו: "מה בנו ובתו שהוא יורשו, אף אחיו ואחותו שהוא יורשו, יצאו אחיו ואחותו מאמו, שאינו יורשו", והשווה לקמן ה"ב. (3) סובר רבינו, אע"פ שכתוב: "כי אם לשאר הקרוב אליו", ודרשו (יבמות כב, ב) שאר - זו אשתו, אין זה אלא דרש מדרבנן, ופשוטו של מקרא הוא: לקרובו הקרוב אליו, כתרגום אונקלוס שם, וכן אין רבינו גורס במועד קטן כ, ב "אשתו" עם הקרובים שמתאבל עליהם מן התורה, אלא עם אלה הקרובים

פ"ב, ה"א. (35) להספידם וכדומה, הואיל ואין חטאם אלא שביזו את המלך, אע"פ שנהרגו בדין המלכות - מיתתם היא כפרתם ואסור לבזותם יותר (לחם-משה). (36) סנהדרין מח, ב. והשווה ה' מלכים פ"ד, ה"ט. (37) שמיתתם כיפרה עליהם (שם מז, ב). (38) על עבירות חמורות, שבית-דין ממיית עליהן, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק יד, הלכה א. (39) כדי שיהא בזיונם כפרה להם (משנה בסנהדרין מו, ב וברש"י). (40) ואין זה כבוד להרוג, ולפיכך אין כפרתו נמנעת בכך (שם וברש"י). (41) שאין קוברים רשע אצל צדיק. (42) כבר נתכפרו במיתתם ובזיונם, ומלקטים עצמותיהם לקברן בקברות אבותיהם (שם ע"א וברש"י), והשווה לעיל הלכות סנהדרין פרק יד הלכה ט. (43) סנהדרין מח, ב.

י. פֶּלַח הַפּוֹרְשִׁין מִדְּרָכֵי צְבוּר, וְהֵם הָאֲנָשִׁים שֶׁפָּרְקוּ עַל הַמִּצְוֹת מֵעַל צְאוֹרָן, וְאִין נִכְלָלִין בְּכֻלָּל יִשְׂרָאֵל בְּעִשְׂתֵּית הַמִּצְוֹת וּבְכַבּוּד הַמוֹעֲדוֹת וְיִשִּׁיבַת פְּתֵי כְּנֻסוֹת וּבְתֵי מִדְּרָשׁוֹת, אֲלֹא הָרִי הֵן פְּכִיגֵי חוֹרֵין לְעֻצְמוֹן, וְכֵן הָאֲפִיקוּרוֹסִין [וְהַמּוֹמְרִים] וְהַמּוֹסְרִין⁴⁴ - פֶּלַח אֵלוּ אִין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן; אֲלֹא אָחֵיהֶם וְיִשְׁאָר קְרוֹבֵיהֶם לּוֹבְשֵׁין לְבָנִים וּמִתְעַטְפִּים לְבָנִים וְאוֹכְלִים וְשׂוֹתִים וְשׂוֹמְחִים⁴⁵, שֶׁהֵרִי אָבְדוּ שׁוֹנְאָיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְעֲלֵיהֶם הַפְּתוּב אוֹמֵר: הֲלוֹא מִשְׁנֵאָיָהּ יֵי אֲשָׁנָא.

44) מפורש לעיל ה' מ"ג, ה"ב. (45) שמחות פ"ב, ה"י. וכן נאמר (משלי יא, י) "ובאבוד רשעים רנה". וראה סנהדרין ט, ב. ושם מז, א אמרו: "יכול אפילו פירשו אבותיו מדרכי ציבור - יטמא? תלמוד-לומר: לא יטמא בעל בעמו - בעושה מעשה עמי". והשווה לקמן פ"ב, ה"ח. וכתב הטור י"ד סי' שמה: "מכאן שהאבלים וקרובי המת לובשים שחורים... וכל מקום ומקום יש לעשות כפי מנהגו". וב'מדרכ' למועד קטן פ"ג אות תתפ, מביא בשם רבי יצחק מוינא, שרבינו גרשום התאבל על בנו שהמיר עם אמו ומת. ובהגהות אשר"י לרא"ש שם פ"ג אות נט מביא: "רבינו גרשון התאבל על בנו כשהמיר דתו, ארבעה עשר יום. קל-וחומר לשכינה ארבעה עשר יום", ע"פ דברי התלמוד (בבא-קמא כה, א) "ואביה ירוק ירק בפניה, הלא תכלם שבעת ימים - קל-וחומר לשכינה ארבעה עשר יום".

יא. הַמְּאָבֵד עֲצָמוֹ לְדַעַת⁴⁶ - אִין מִתְעַסְקִין עִמּוֹ לְכָל דְּכָר⁴⁷, וְאִין מִתְאַבְּלִין עֲלָיו⁴⁸, וְאִין מְסִפִּידִין אוֹתוֹ. אָבֵל עוֹמְדִין עֲלָיו בְּשׂוֹרְהָ⁴⁹, וְאוֹמְרִין עֲלָיו בְּרַפַּת אֲבִלִים⁵⁰, וְכֵל דְּכָר שֶׁהוּא פְּכוּר לְחַיִּים⁵¹. וְאִי זְהוּ הַמְּאָבֵד עֲצָמוֹ לְדַעַת? לֹא שֶׁעָלָה לָגַג וְנִפְלַל וְנִתְמַת⁵², אֲלֹא הָאוֹמֵר: הֲרִינִי עוֹלָה לְרֹאשׁ הַגָּג! רְאוּהוּ שֶׁעָלָה מִיַּד דְּרָף פֶּעַס, אוֹ שֶׁהָיָה מְצָר⁵³, וְנִפְלַל וְנִתְמַת - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת שְׁאֵבֵד עֲצָמוֹ לְדַעַת. אָבֵל אִם רְאוּהוּ תְּנוּק וְתִלּוּי בְּאִילָן, אוֹ הָרוּג וּמְשֻׁלָּף עַל גַּב סִיפּוֹ - הָרִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואבילות תלויה בטומאה, כמו שאמרו (מועד קטן כ, ב) "כל... שכהן מיטמא להן - אבל מתאבל עליהן". (13) להאסר באכילת קדשים ביום מיתתה, ולכל שאר הדברים השנויים לקמן פ"ד ה"ו, לענין אנינות (יבמות כט, ב). (14) להאסר באכילת קדשים וכו'. (15) שם, כי התורה אמרה (ויקרא כא, ב) "כי אם לשארו (=אשתו) הקרוב אליו" - ואורסתו אינה קרובה לו. וראה שם מג, ב.

ד. **כָּל קְרוֹבִים שֶׁהוּא חֵיב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן - הֲרֵי זֶה מִתְאַבֵּל עִמָּהֶם**¹⁶ **בְּפָנֵיהֶם**¹⁷ **מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים. פִּיֶּצֵד?** **הֲרֵי שְׁמַת בֶּן בְּנוֹ אוֹ אָחִי בְּנוֹ**¹⁸ **אוֹ אִם בְּנוֹ**¹⁹ **- חֵיב לְקַרֵּעַ בְּפָנָיו בְּנוֹ וְלִנְהַג אֲבָלוֹת בְּפָנָיו; אֲבָל שְׂלֵא בְּפָנָיו - אֵינוֹ חֵיב. וְכֵן בְּשָׂאֵר הַקְּרוֹבִים**²⁰.

(16) כשמת עליהם קרוב. (17) בנוכחותם, משום כבודם. (18) מן האם, שאחיו המת אינו בנו כלל. (19) שנתגרשה ממנו בחייה, ואינו חייב להתאבל עליה בתורת אשתו. (20) כגון שמת אבי אביו או אבי אמו, וכן בן בתו או בן אחותו (מועד קטן כ, ב וברש"י שם).

ה. **אִשְׁתּוֹ הַנְּשׂוּאָה, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתְאַבֵּל עֲלֵיהָ - אֵינוֹ מִתְאַבֵּל עִמָּה עַל שָׂאֵר קְרוֹבִים; אֲלֹא עַל אָבִיהָ וְעַל אִמָּה, מְשׁוּם כְּבוֹד אִשְׁתּוֹ, נוֹהֵג אֲבָלוֹת עֲלֵיהֶן בְּפָנֵיהָ. פִּיֶּצֵד? מִי שְׁמַת חָמִיו אוֹ חֲמוֹתוֹ - כּוּפֵה**²¹ **מִשְׁתּוֹ נוֹהֵג אֲבָלוֹת עִם אִשְׁתּוֹ בְּפָנֵיהָ, אֲבָל לֹא שְׂלֵא בְּפָנֵיהָ. וְכֵן הָאִשָּׁה שְׁמַת חָמִיהָ אוֹ חֲמוֹתָהּ - נוֹהֵגֶת אֲבָלוֹת בְּפָנָיו. אֲבָל שָׂאֵר קְרוֹבִים, כְּגוֹן שְׁמַת אָחִי אִשְׁתּוֹ אוֹ בְּנֵהָ**²², **וְהָאִשָּׁה שְׁמַת אָחִי בְּעֵלָהּ אוֹ בְּנוֹ - אֵין מִתְאַבֵּלִין זֶה עַל זֶה**²³. **וְכֵן יִרְאֶה לִי, שְׂאֵם מִתָּה אִשְׁתְּ קְרוֹבֹו אוֹ בְּעַל קְרוֹבָתוֹ, כְּגוֹן שְׁמַתָּה אִשְׁתְּ בְּנוֹ אוֹ בְּעַל בְּתוֹ - אֵינוֹ חֵיב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן**²⁴. **וְכֵן כָּל פִּיֶּצֵא בְּזֶה**²⁵.

(21) הופכה, וכמבואר לקמן פ"ה, ה"ח. (22) מבעל אחר. (23) מו"ק שם. ובירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "שמואל אמר: לא שנו אלא חמיו או חמותו, הא (=אבל) אחד מכל הקרובים - לא". (24) שאינו מתאבל אלא על קירבת שאר משפחה, אבל לא על קירבה הבאה ע"י קידושין, שעלולה להתרחק ע"י גירושין, שאם נתגרשה כלתו ומתה, אפילו בנו אינו מתאבל עליה. (25) כגון אשת אחיו, או בעל אחותו. ובכל זאת, אם מתה אשת אביו בחייו, או בעל אמו בחייה - נוהג אבילות עד מוצאי שבת הראשונה, שהרי אלה חייב בכבודם, כמבואר לעיל ה' ממרים פ"ו ה"ט"ו (פתחי תשובה - ליו"ד סי' שעד ס"ק ב). ויתכן, שזוהו הטעם, שמתאבל עם אשתו על חמיו וחמותו, שכן הוא חייב בכבודם בחייהם, כמבואר בביאורנו לעיל ה' ממרים פ"ו, ה"ט"ו. וכן לשון השו"ע שם, סיפ"ק ו': "אינו מתאבל עמה אלא על אביה או על אמו, משום כבוד חמיו וחמותו". וכתוב ב"הגהות מיימוניות": כיום נוהגים להקל באבילות עם הקרובים שמתאבלים עליהם, שאין זו אלא משום כבוד האבלים, והיום כל האבלים נוהגים למחול על כבודם, ואדרכה מי

המנויים שם ב"הוסיפו עליהם" וכו', שאינם אלא מדבריהם (רדב"ז). והשווה ה' נחלות פ"א ה"ה, ש"הבעל יורש את כל נכסי אשתו מדברי סופרים". (4) שכן אמרו (מועד קטן שם): האשה שמת חמיה או חמותה... כופה מיטתה, ונוהגת עמו אבילות" - לכבוד בעלה, וזה בהתאם לכלל האמור שם: "כל שמתאבל עליו - מתאבל עמו", ואם על בעלה אינה מתאבלת, איך תתאבל על חמיה וחמותה (לחם-משנה). וכן שנינו ביבמות מא, א: "כל הנשים יתארו חוץ מן האלמנה, מפני האיבול", הרי שמתאבלת על בעלה, וכדברי הגמרא שם מג, ב "וכמה איבול שלה - שלשים יום" (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שעד). (5) מו"ק שם.

ב. **אֶפְלוּ הַפֶּה, שְׂאִינוֹ מִטְמֵא לְאָחִיו וְאָחֹתוֹ מֵאִמּוֹ, וְלֹאֲחֹתוֹ הַנְּשׂוּאָה אָף עַל פִּי שֶׁהִיא מְאָבִי**⁶ **- מִתְאַבֵּל הוּא עֲלֵיהֶן. וְאִם הִיְתָה אָחֹתוֹ זוֹ הַנְּשׂוּאָה מְאָבִיו - הֲרֵי הוּא מִתְאַבֵּל עֲלֵיהָ דִין תּוֹרָה**⁸.

(6) ראה ויקרא כא, ג "ולאחותו... אשר לא היתה לאיש, לה יטמא". ולהלן ה"י"ב. (7) מו"ק שם: "ואחותו נשואה, בין מאביו בין מאמו", ומפרש רבינו: או מאביו או מאמו, בניגוד לרבינו יואל שמפרש: בין מאביו בין מאמו - משני הצדדים, אבל מן האב או מן האם בלבד, אינו מתאבל עליה, ועשה מעשה בעצמו שרחץ ביום שנפטרה אחותו נשואה מאמו, להורות הלכה לתלמידים, שאין מתאבלים עליה. וכדברי רבינו, מפורש גם ב'תוספות' שם ד"ה ואחותו (הגהות מיימוניות). (8) דין זה אין לו מקור, וכבר העיר הרמב"ן על זה ש"לא ידענו לו צד סמך ומקום טענה". וביותר יפלא, הואיל ואנו למדים אבילות מטומאה, כמבואר לעיל בביאורנו פ"א ה"א, אות ה, איך מתאבל עליה דין תורה, והלא אסור לו להטמא אליה, ולהלן ה"ו נביא יישוב לפליאה זו.

ג. **בְּנוֹ אוֹ אָחִיו הִפָּא מִן הַשְּׁפָחָה וּמִן הַנְּכָרִית - אֵינוֹ מִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן כָּלֵל**⁹. **וְכֵן מִי שֶׁנִּתְגַּיַר הוּא וּבְנָיו**¹⁰, **אוֹ נִשְׁתַּחֲרַר הוּא וְאִמּוֹ - אֵין מִתְאַבֵּלִין זֶה עַל זֶה**¹¹. **וְכֵן אִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה - אֵינוֹ מִתְאַבֵּל עֲלֵיהָ**¹² **וְלֹא אוֹנָן**¹³, **וְכֵן הִיא לֹא אוֹנָנָה**¹⁴ **וְלֹא מִתְאַבֵּלֶת עֲלָיו**¹⁵.

(9) שבנה כמוה, ואין זה בנו או אחיו לשום דבר, וכן שנינו (שמחות פ"ד, ה"ז) "מטמא כהן על הקרובים... חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית", והשווה ה' יבום פ"א, ה"ד: "שזרע הבא מן השפחה - עבדים; והבא מן הגויה - גוים וכאלו אינם". ומקורו ביבמות כב, א. (10) שאין עוד שום קירבה ביניהם, כמו שאמרו (שם): "גר שנתגייר - כקטן שגולד דומה". ובקידושין יז, ב שנינו: "גר את הגר - אינו (=יורש) לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים". (11) שאינו עדיף מגר. ונקט רבינו בעבד: "הוא ואמו" ולא "הוא ובניו", כי עבד אין לו ייחוס כלל, ואין בניו מתייחסים אחריו, כמבואר לעיל ה' ממרים פ"ה ה"יא, בניגוד לגוי שבניו מתייחסים אחריו בהיותם בגיורתם, כמבואר ביבמות סב, א. ובכת"י תימן, הנוסח: או נשתחרר הוא ובניו. (12) שהרי הכהן אסור לו להטמא לה, כמבואר לקמן ה"ז.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אינה אלא מדבריהם. תדע, שאינו מיטמא לה מדין תורה, שהרי ביחזקאל (מד, כה) הוא אומר: "ואל מת אדם לא יבוא לטמאה, כי אם לאב ולאם ולבן ולבת לאח ולאחות אשר לא היתה לאיש - יטמאו" - הרי שהוא מונה את כולם ואינו מזכיר את אשתו (רש"ש). (33) שאין לו קוברים, ראה לקמן פ"ג, ה"ח. שאפילו כהן גדול חייב להיטמא לו ולקברו. (34) יבמות פט, ב לגבי נישואי קטנה יתומה, וסובר רבינו שהוא הטעם לגבי אשתו הגדולה (כסף-משנה). (35) שהרי אינו יורשה, ואחיה יורשה יתעסקו בה ויקברו (שם כט, ב), והשווה לעיל ה"ג.

ח. וכן כל אותן שאמרן שאין מתאבלין עליהן, כגון הרוגי בית דין וּשְׁפָרְשׁוּ מִדְרָכֵי צְבוּר וְהִנְפְּלִים וְהַמְאָבֵד עֲצָמוֹ לְזַעַת³⁶ - אין הפכה מטמא להן³⁷. ועד מתי מצוה להתטמא לקרוביו? עד שישפתם הגולל³⁸. אָבֵל מְאַחֵר שְׁנֹסְתָם הַגּוֹלֵל - הֲרִי הֵן פְּשָׁאָר כָּל הַמֵּתִים, שָׁאֵם נִטְמָא בְּהֵן - לֹאֶהָ³⁹.

(36) המנויים לעיל פ"א, ה"ר-יא. (37) פרשו מדרכי ציבור, שנאמר: "לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשאריו" וגו' - בעושה מעשה עמך (סנהדרין מז, א): נפלים, שנאמר: לאמו ולאביו - מה אמו ואביו בני קיימא, אף בנו ובתו בני קיימא, יצאו הנפלים שאינם בני קיימא (תורת כהנים); הרוגי בית-דין ומאבד עצמו לדעת, הואיל ואין מתאבלים עליהם, כמבואר לעיל פ"א, ה"ט ו"א, אין להטמא להם, שלא נדחית הטומאה אלא כדי שיתעסק בקרוביו ויתאבל עליהם, כמבואר לעיל ה"ו (כסף-משנה). (38) שיתנו המת בקבר וימלאו הקבר עפר, ראה לעיל פ"א ה"ב, ובביאורונו. (39) שמחות פ"ד, ה"א: "מעשה שמת שמעון בן יהוצדק בלוד, ובא יוחנן אחיו מן הגליל אחר שנסתם הגולל להטמא לו, ובאו ושאלו לחכמים, ואמרו: אל יטמא, אלא יפתחו חצר הקבר ויראה" כנוסח הרא"ש מו"ק פ"ג, סימן לט, וראה מעדני יו"ט להל' טומאה להרא"ש סימן ז אות ג.

ט. אֲשֶׁתוֹ הַפְּסוּלָה⁴⁰ - אִינוֹ מִטְמָא לָהּ⁴¹. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁשְׁמָעָה שְׂמוּעָה שְׂמֵת בְּעֵלָה וְנִשְׂאָת, וְבָא בְּעֵלָה - שְׂנִיָּהּ אִין מִטְמָאִין לָהּ, שְׁהָרִי הִיא פְּסוּלָה לְשְׂנִיָּהּ⁴². אָבֵל מִטְמָא הוּא לְאִמּוֹ אֶף עַל פִּי שְׂהִיא חֲלָלָה⁴³. וְכֵן מִטְמָא לְבָנוֹ וּלְבָתוֹ וּלְאֶחָיו וּלְאֶחָתוֹ אֶף עַל פִּי שְׂהֵן פְּסוּלִין⁴⁴. אָפְלוּ הִיוּ מִמְּזוּרִים - מִטְמָא לְהֵן⁴⁵.

(40) שאסורה לו. (41) שהרי עליו להוציאה, ואינה אשתו (יבמות כב, ב). (42) שם ז, ב "לא יטמא בעל בעמיו להחלו - יש בעל שמיטמא, ויש בעל שאינו מיטמא... מיטמא הוא לאשתו כשרה, ואינו מיטמא לאשתו פסולה. (43) שמכל-מקום אמו היא. ומדובר, שלאחר שנולד בן זה, נתגרשה אמו ונשאת לכהן אחר, ונתחללה. אבל אם נולד כהן זה לאמו חללה, הרי הבן כהן חלל, ומותר לו להיטמא לכל המתים אפילו שאינם קרוביו, כמבואר לקמן פ"ג, ה"א. וראה בש"ך ליו"ד סי' שעג ס"ק

שמתאבל עמהם, אינו אלא מן המתמיהים ואינו כמכבדם, אלא כלועג להם. וכן ב"יורה דעה" שם.

ו. פְּמָה חֲמוּרָה מְצוֹת אַבְלוֹת, שְׁהָרִי נְדָחִית לוֹ הַטְמָאָה²⁶ מִפְּנֵי קְרוֹבָיו, כְּדִי שְׂיִתְעַסֵּק עִמָּהּ וְיִתְאַבֵּל עָלֶיהֶן. שְׁנֹאֲמַר: פִּי אִם לְשֹׂאָרוֹ הֶקְרַב אֵלָיו, לְאִמּוֹ וְגוֹמַר, לָהּ יִטְמָא - מְצוֹת עֲשָׂה; שָׁאֵם לֹא רָצָה לְהִטְמָא - מִטְמָאִין אוֹתוֹ עַל פְּרָחוֹ²⁷. בְּמָה דְרָכִים אֲמוּרִים?²⁸ בְּזָכְרִים, שְׁהִזְהָרוּ עַל הַטְמָאָה²⁹; אָבֵל הַפְּהֻנּוֹת, הוֹאִיל וְאִין מְזַהְרֹת עַל הַטְמָאָה, כֵּן אִין מְצוֹת לְהִטְמָא לְקְרוֹבִים³⁰; אֶלָּא אִם רָצוּ - מִטְמָאוֹת, וְאִם לֹאוּ - לֹא מִטְמָאוֹת.

(26) איסור טומאה האמורה בכהן. (27) כדברי רבי עקיבא, האומר (זבחים ק, א): "לה יטמא - חובה", וכל זה "כדי שלא יקלו בדיני האבילות", כלשון רבינו בספר המצוות 'עשה' לו. (28) שהכהנים מצווים להטמא לקרוביהם. (29) שנאמר (ויקרא כא, א) "אמור אל הכהנים בני אהרן...לנפש לא יטמא" - בני אהרן ולא בנות אהרן (קידושין לה, ב). (30) כל שישנו ב"לא יטמא" לזרים, ישנו ב"יטמא" לקרובים, וכל שאינו ב"לא יטמא" - אינו ב"יטמא". וכן בספר המצוות שם. וב"מרכבת המשנה" מוסיף לבאר זה, שהרי רואים אנו בישראל זכר, שמצווה על האבילות (מועד קטן יד, ב) ובכל זאת אינו מצווה על התטמאות לקרוביו. והטעם, כי אין לחוש בו שיתרשל במצות אבילות, בניגוד לכהן, הואיל והוא מזהר על התטמאות למתים, חששה התורה שאם לא יצטווה להטמא לקרוביו יתרשל מלהתאבל, והוצרכה לחייבו להטמא להם בתורת מצוה, והוא הדין לגבי נשים כהנות, שאינן עדיפות בה משראליים זכרים, שאינם מצווים להטמא לקרוביהם, שממילא לא יפרשו מהאבילות. וכשם שלא נתבטלה מצות אבילות מישראלים וכהנות, למרות שאינן מצוות על היטמאות לקרוביהם, כך כהן שמתה עליו אחותו הנשואה אע"פ שאינו רשאי להטמאות לה, - כי בעלה חייב בקבורתה, והוא יתעסק בה - אין זה פוטר מלהתאבל עליה. שאין הוא גרוע מישראלים וכהנות, שמחוייבים להתאבל למרות שלא נצטוו על הטומאה, ולפיכך בצדק פסק רבינו לעיל ה"ב: אחותו הנשואה מאביו, מתאבל עליה דין תורה, כי שלילת ההתטמאות אינה יכולה לשמש עילה להפקעת האבילות.

ז. אֲשֶׁתוֹ שֶׁל בְּהֵן - מִטְמָא לָהּ עַל פְּרָחוֹ³¹. וְאִינוֹ מִטְמָא לָהּ אֶלָּא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים³². עֲשָׂאוּהָ כְּמַת מְצוּהָ³³; כִּינּוֹן שְׂאִין לָהּ יוֹרֵשׁ אֶלָּא הוּא, לֹא תִמְצָא מִי שְׂיִתְעַסֵּק בָּהּ³⁴. וְאִינוֹ מִטְמָא אֶלָּא לְנִשְׂוָאָה בְּלֵבָד; אָבֵל הָאֲרוּסָה - אִינוֹ מִטְמָא לָהּ³⁵.

(31) "מעשה ביוסף הכהן, שמתה אשתו בערב הפסח, ולא רצה להטמא (כדי שיוכל להקריב קרבן הפסח), ונמנו אחיו הכהנים, וטימאוהו בעל-כרחו" (זבחים ק, א). (32) כבר נתבאר לעיל ה"א, שרבינו סובר שאבילות בעל על אשתו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

53) 'תורת כהנים' שם: שהייתי יכול לומר, הואיל והותרה טומאת כהנים מכללה אצל קרובים, תותר גם אצל הספקות, משמיענו הכתוב לאסור (רדב"ז). כי הכינוי "לה" הוא מיותר, אחרי שכבר נאמר: ולאחותו, והוא מוזר בלשון, לפיכך עלינו לדרשו: לה - דוקא (מלבי"ם שם). (54) ואין אחד מהם יודע מי אביו, וכן האבות אינם יודעים מי זה בנם. (55) כגון שלא שהתה אמו אחר מות בעלה שלשה חדשים, ונשאת וילדה, ואינו יודע אם בן תשעה חדשים הוא לבעל הראשון, או בן שבעה לבעל השני, שלא היתה מעוברת מהראשון. (56) שמא אינו אביו הוא, ואסור לו להטמא לו (יבמות ק, ב). ושם שאלו: אם אמו נישאה לבעל השני אחרי מות בעלה הראשון, איך אפשר לומר שאינו מיטמא לראשון, והלא אינו קיים מזמן. ותירצו, שלא שהתה אחר בוועלה הראשון בזנות, ועדיין הוא קיים ונשאת לבעל אחר. אבל אין לומר שנתגרשה מבעלה הראשון ונשאה לשני, שאם כן מותר לבן להטמא לראשון על-כל-פנים. אם בנו הוא, הרי מותר לו. ואם בן השני הוא, הרי הוא חלל, שנולד מגרושה, וכהן חלל מותר לו להטמא למתים אפילו שאינם קרוביו, כמבואר לקמן פ"ג, ה"א. (57) כגון זרק לה בעלה גט, ספק קרוב לו - ואינה מגורשת, ספק קרוב לה - ומגורשת, ראה ה' גירושין פ"ה, ה"ג. ודינה, שלא תינשא, ואם נשאת תצא, שם פ"ה, ה"ג. (58) כגון שיש עליו עדים ואין בו תאריך, ראה שם פ"ה הכ"ה, ודינה לא להנשא לכתחילה, ואם נשאת לא תצא, שם פ"ה, ה"ב. (59) שהרי מן התורה גט כשר הוא, ואסור לו להטמא לגרושתו, שאינה עוד אשתו, וכן בספק מגורשת, שמא גרושה היא ואין מיטמאים לספק.

יד. אין הפהן מטמא לאבר מן החי מאביו⁶⁰, ולא לעצם מעצמות אביו⁶¹. וכן המלקט עצמות אביו⁶² - אינו מטמא להן, אף על פי שהשדרה⁶³ קצמת⁶⁴.

60) שאבר מן החי מטמא במגע ובמשא ובאהל, כמבואר בהל' טומאת מת פ"ג ה"א, והכהן מוזהר מלהטמא לו אפילו לקרוביו, שנאמר: "לה יטמא - אינו מטמא על אבריה, שאין אדם מטמא על אבר מן החי מאביו" ('תורת כהנים', וכן בנייר מג, ב). (61) שאם מצא עצם מעצמות אביו המת - אינו מיטמא לה, שאינו מיטמא אלא לאביו בזמן שהוא שלם, כמבואר להלן ה"ט. (62) אינו נוגע בהן ואינו נושאן, אבל אינן מטמאות באהל עד שיהיה בהן רובע הקב, ראה ה' טומאת מת פ"ב, ה"ט. (63) מערכת חוליות לאורך הגב. (64) אין זה מספיק להתיר לו להטמא להן, שאינו מיטמא אלא לגוף אביו שלם, ללא כל חסרון.

טו. נקטע ראשו של אביו - אינו מטמא לו. שנאמר: לאביו - בזמן שהוא שלם, ולא בזמן שהוא חסר⁶⁵. וכן שאר הקרובים⁶⁶. הטמאה לקרובים - דחוייה היא⁶⁷, ולא התרה לפל⁶⁸. לפיכך אסור לכהן להטמא למת⁶⁹ אפילו בעת שמטמא לקרוביו. שנאמר: לה יטמא - אינו מטמא לאחרים עמה. שלא יאמר: הואיל ונטמאתי על אבי, אלקט

ו. ולשון השו"ע שם: "ומיטמא לאמו, אפילו נתחללה". וב'תורת כהנים' דרשו: "לאמו ולאביו" - למה נאמר: לאמו, והלא מה אביו שהוא חזקה (רק חזקה, אבל אין זה ודאי שהוא אביו מיטמא לו, אמו ודאי, אינו דין שיטמא לה? אילו כן, הייתי אומר אביו שאינו מתחלל, אף אמו שאינה מתחללת, אמו שנתחללה מניין? תלמוד-לומר: לאמו. (44) חללים, שנולדו מגרושה לכהן. (45) יבמות כב, ב, שהמזור "בנו הוא לכל דבר", והשווה ה' נחלות פ"א, ה"ז.

י. אחותו הנשואה⁴⁶ - אינו מטמא לה, אף על פי שהיא נשואה לכהן. שנאמר: הבתולה הקרובה אליו אשר לא היתה לאיש. הבתולה - פרט לאנוסה ומפתה. יכול שאני מוציא את הבוגרת⁴⁷ ומפת עין⁴⁸? תלמוד לומר: אשר לא היתה לאיש - מי שהיתה בידו איש⁴⁹. אשר לא היתה לאיש - פרט לארוסה, שאינו מטמא לה⁵⁰, אף על פי שהיא ארוסה לכהן.

46) אפילו כשנכנסה לחופה ולא נבעלה ואפילו כשנתגרשה (רדב"ז). (47) שנתמעטו בתוליה, והשווה ה' איסורי ביאה פ"ז, ה"ג. (48) שהוכחה בעץ באותו מקום, ונשרו בתוליה. (49) יצאו אלו, שאין הוייתן (הפסד בתוליהן) ע"י איש (יבמות ס, א). (50) שנתקדשה לאיש. ש"הויה" לשון קידושין הוא (שם וברש"י).

יא. נתגרשה אחותו מן הארוסין - מטמא לה. שנאמר: הקרובה אליו - להביא את המגרשת מן הארוסין⁵¹.

51) שנתרחקה ונתקרבה אליו (שם), אבל כשלא נתגרשה נתרחקה ממנו, וכן מתרגם יונתן בן עוזיאל: הקרובה אליו - דקריבא ליה ולא מארסא. ובי"ד ס"ו שעג סעיף ד, מוסף: ומיטמא לשומרת יבם. יבמה שנפלה לפניו להתייבם, כיון שירש כתובתה, וכבר שנינו (כתובות פא, א) "יורשי כתובתה חייבים בקבורתה" והרי היא כמת מצוה, כמבואר לעיל ה"ז (ביאור הגר"א שם, ס"ק יא).

יב. אחיו ואחותו מאמו - אינו מטמא להן. שנאמר: ולבנו ולבתו ולאחיו ולאחותו. מה בנו הראוי לירשתו, אף אחיו ואחותו הראויים לירשתו⁵².

52) ואחיו מן האם אינו יורשו ('תורת כהנים' שם).

יג. הספקות - אינו מטמא להן. שנאמר: לה יטמא - מטמא הוא על הנדאי, ואינו מטמא על הספק⁵³. לפיכך, הולדות שנתערבו⁵⁴, והבן שהוא ספק בן שבועה לאחרון או בן תשעה לראשון⁵⁵, וכן כל פיוצא בהן - אינו מטמא להן מספק⁵⁶. וכן כל המתגרשת ספק גרושין⁵⁷ או בגט פסול⁵⁸ - אינו מטמא לה⁵⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמשמעות לשון התלמוד בניזיר מב, ב: "כול יהא חייב? תלמוד-לומר ולא יחלל" וכו', חיוב אין כאן, אבל איסור יש בזה, וכן דעת "באר הגולה" שם ס"ק כב בהבנת דברי רבינו, שאפילו בעודו מחובר לטומאת קרוביו, אסור לו להיטמא לאחרים.

עצמות פלוני או אגע בקבר פלוני⁷⁰. לפיכך, פהן שמת לו מת - צריך להזהר ולקברו בסוף בית הקברות⁷¹, כדי שלא יפגס לבית הקברות ולא יטמא בקברות אחרים כשיקבר מתו⁷².

~ שבת קודש כ"ד ניסן ~

פרק שלישי

1) דין כהן שנכנס לאוהל המת או לבית הקברות בשגגה. שהכהן מיטמא לנשיא ולמת מצוה. שהמת תופש ארבע אמות שלו לטומאה. לאיזה דבר מצוה מותר לכהן לצאת לחוץ לארץ. שכבוד הבריות דוחה איסור טומאה מדבריהם.

א. פל פהן שנטמא למת, חוץ מששה מתים המפרשים בתורה² או אשתו³, בעדים והתראה - הרי זה לוקה. שנתאמר: לנפש לא יטמא פעמיו. ואתד הנוגע במת או המאהיל⁴ או הנושא. ואתד המת ואתד שאר הטמאות הפורשות מן המת⁵. שנתאמר: לנפש לא יטמא פעמיו⁶. וכבר פירשנו בהלכות טמאת מת⁷ כל דברים המטמאין מן המת מן התורה או מדבריהם⁸.

2) ויקרא כא, א-ג, שמצווה להיטמא להם. 3) שמצווה להיטמא לה מדברי סופרים, ראה לעיל פרק ב, הלכה ז. 4) את גופו על המת, כגון שהמת בחוץ תחת כיפת השמים, והוא סוכך בגופו עליו, אף על פי שלא נגע בו. 5) כגון, רביעית דם מן המת, או כזית מן המת המטמא כמת שלם, וכן אבר הפורש ממנו או עצמות המת שיש בהן כדי רובע הקב. 6) תורת כהנים: "מניין לרבות את הדם תלמוד לומר לנפש, ואומר: כי הדם הוא הנפש, מניין לרבות את הטומאות הפורשות מן המת, תלמוד לומר: ואמרת אליהם - לרבות את הטומאות הפורשות ממנו." 7) פרק ב. 8) כגון דם תבוסה (=תערובת רביעית דם, שאינו ידוע כמה יצא מן הגוף מחיים, וכמה יצא אחר מיתה), שם הלכה י"ג. ומוכן, שאם נטמא לדבר שאינו מטמא אלא מדברי סופרים אינו לוקה. ובתוספתא מכות פרק ג הלכה י שנינו: "זה הכלל כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה... וכל... שאין הנזיר מגלח עליה אין לוקין עליה" וראה בשמחות פרק ד, הלכה כ"א.

ב. וכן אם נגע הפהן בקבר⁹ - לוקה. אבל נוגע הוא בבגדים שנגעו במת, אף על פי שנטמא בהן טמאת שבועה¹⁰.

9) והוא הדין אם אהיל עליו, שהקבר מטמא במגע ובאוהל, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ב, הלכה ט"ו, שנאמר: "או במת או בעצם אדם או בקבר". ובשמחות שם הלכה כ"ב שנינו: "או שנכנס לבית הקברות הרי זה לוקה". 10) כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ג - בכל זאת, הואיל ואין הנזיר מגלח עליהם, ראה הלכות נזירות פרק ז, הלכה ח, אין כהן מוזהר עליהם, כמבואר לעיל

65) נזיר מג, ב. ומפרש רש"י: "אע"פ שהראש בצד הגוף, הואיל וכבר נקטע אינו מטמא, כי התורה מקפידה שיהא שלם, שלא נתפרדו איבריו זה מזה, וכתב הרדב"ז: אפילו תפר הראש עם הגוף אין זה חיבור, ואינו מיטמא לו. ושם מד, א אמרו: "מעשה שמת אביו של רבי יצחק בגיזוק, ובאו והודיעוהו לאחר שלש שנים, ובא ושאל את רבי יהושע בן אלישע וארבעה זקנים שעמו (=להביאו לקברי אבותיו). ואמרו: לאביו - בזמן שהוא שלם, ולא בזמן שהוא חסר", שלאחר שלש שנים, אי אפשר לו שאינו חסר (רש"י). ואפילו נקטעה רק אצבעו - אין זה שלם, ואינו מיטמא לו, אלא רבינו משמיענו חידוש יותר גדול, אע"פ שקטיעת ראשו ומיתתו באו לו כאחת, הרי זה כאילו נקטע ראשו לאחר מיתה, שאי אפשר שלא קדמה מיתה לקטיעת הראש, אבל אם נקטע אבר מאביו בחיים ואח"כ מת - הרי זה כשלם ומיטמא לו, כיון שהוא לאחר מיתה באותה שלימות שהיה בה בחיים, הריני קורא בו: "לאביו" (רדב"ז, ורמב"ן הובא ב"בית יוסף' ליו"ד סי' שעג). 66) אינו מיטמא להם כשהם חסרים כל שהוא. 67) נידחת מפניהם בגלל קרבתם. 68) לומר, שאין איסור טומאה קיים לכהנים ביום שנטמאו לקרוביהם, והרי הם כישראל זר שמוותר לו להטמא לכל, והשווה ה' ביאת מקדש פ"ד, ה"טו": "שהטומאה לא הותרה בציבור, אלא באיסורה עומדת, ודחוייה היא עתה מפני הדחק". 69) לנגוע בו או להאהיל על קברו. 70) 'תורת כהנים' שם. מסגנון לשון רבינו: "אפילו בעת שמתמא לקרוביו... אינו מיטמא לאחרים עמה" - אפשר להבין, שאפילו בשעה שהוא עוסק ונוגע במתו, אסור לו להטמא לאחרים, אולם במס' שמחות פ"ד ה"טו, שנינו: "היה עומד וקובר את מתו, עד שהוא עומד בתוך הקבר, מקבל מאחרים וקובר (כיון שהוא עוסק במתו ונוגע בו הרי זו כטומאה אחת, והתורה אמרה: "לא יחלל" - מי שאינו מחולל, שעדיין לא נטמא, יצא זה שהוא מחולל ועומד, שעדיין לא נסתלק מטומאה ראשונה, נזיר מב, ב), פירש, הרי זה לא יטמא". משמע שכל עוד שהוא במגע עם מתו - מותר לו להטמא לאחרים. ואפשר לפרש גם דברי רבינו בכיוון זה, שאינו אסור אלא כשפירש, ומה שכתב: "לאחרים עמה" - לא עמה ממש, אלא עם טומאתה (רדב"ז). 71) רחוק מקברים אחרים. 72) ויחזור, ואחרי שפירש מן הטומאה אסור לו להטמא לאחרים, ומדובר שאין שם דרך להכנס אלא על הקברים, אבל אם אפשר לעבור שם ולא להאהיל על הקברים אין חוששים לזה, וראה ברדב"ז לקמן פ"ג, ה"ג. ולדעת הב"ח ל'טור' יו"ד סי' שעג, אפילו בהליכתו לבית הקברות, אסור לו להוסיף טומאה על טומאתו, כיון שאפשר לו לקבור את מתו בסוף בית הקברות, ולדעתו אפילו כשהוא תפוס ועסוק במתו, אסור לו להטמא לאחרים, אלא שאינו לוקה על זה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כרבי שמעון בן יוחאי, וכן עשה אליהו הנביא, שהיה עומד בבית הקברות של נכרים, למרות שכהן הוא, וענה לשואליו, קבריהם של גויים אינם מטמאים (בבא מציעא קיד, ב). (23) הלכות טומאת מת פרק א, הלכה י"ב, "ודבר זה קבלה הוא" (שם הלכה י"ג).

ד. פהן שְׁנַכְנַס לְאֵהֶל הַמֵּת או לְבֵית הַקְּבָרוֹת בְּשִׁנְיָהּ, וְאַחַר שִׁדְעָה הִתְרוּ בוֹ: אִם קָפַץ וַיִּצָּא - פְּטוּר; וְאִם יָשָׁב שָׁם פְּדֵי הַשְּׁתַחֲוִיָּה²⁴, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּעֵנָן טָמְאָת מִקְדָּשׁ²⁵ - הָרִי זֶה לֹאֲקָה. נִכְנַס וַיִּצָּא, וְחָזַר וְנִכְנַס וַיִּצָּא, אִם הִתְרוּ בוֹ עַל כָּל פַּעַם וּפַעַם - לֹאֲקָה עַל כָּל פְּנִיָּה וּכְנִיָּסָה. וְכֵן אִם נָגַע בְּמֵת וְהִתְרוּ בוֹ, וּפְרַשׁ וְחָזַר וְנָגַע וְהִתְרוּ בוֹ²⁶, אֶפְלוּ מֵאֵה פְּעָמִים - לֹאֲקָה עַל כָּל אַחַת וְאַחַת²⁷. הִיָּה נֹגַע וְלֹא פָּרַשׁ, או שֶׁהִיָּה עוֹמֵד בְּבֵית הַקְּבָרוֹת וְנָגַע בְּמֵתִים אַחֲרֵיהֶם, אָף עַל פִּי שֶׁהִתְרוּ בוֹ כְּמֵה פְּעָמִים - אֵינּוּ לֹאֲקָה אֶלָּא אַחַת; שֶׁהָרִי מִחֻלָּל וְעוֹמֵד כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פָּרַשׁ²⁸.

(24) כדי לקרוא: "ויכרעו אפיים ארצה על הרצפה וישתחוו, והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו" (דברי הימים-ב ז, א). (25) הלכות ביאת המקדש פרק ג, הלכה כ"ג והשווה הלכות נזירות פרק ה, הלכה י"ט. ואף על פי שאין לוקין על לאו שאין בו מעשה, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ב, בכל זאת, כיוון שבידו לפרוש מהטומאה ואינו פורש, הרי זה כמטמא עצמו בידיים (על פי הריטב"א למכות כא, ב הובא בכסף משנה הלכות כלאיים פרק י, הלכה ל), וראה בביתאורנו להלכות נזירות פרק ה יישוב אחר לזה. ומקור הלכה זו בשבועות יז, א וכן בנזיר יז, א. (26) סמוך לנגיעתו. (27) נזיר מב, א. (28) שם עמוד ב. "ולא יחלל, במי שאינו מחולל, יצא זה שהוא מחולל ועומד", שכל זמן שהוא נוגע בטומאה הראשונה, נחשב הכול לטומאה אחת, אבל כשפירש מהטומאה וחזר ונטמא, הרי נסתלקה הטומאה הקודמת, והשנייה חוזרת וחלה (רש"י שם). והתוספות שם הסבירו: בשעה שפירש מן המת וחזר ונגע, יש כאן תוספת טומאה, שבאותה שעה שהוא מחובר למת, כל אדם שיגע בו יטמא שבעת ימים, אבל כשפירש מן המת ויגע בו אדם אחר, אינו טמא אלא טומאת ערב בלבד, נמצא בשעה שהוא נוגע במת והתרו בו אין כאן שום תוספת ואינו לוקה אלא אחת.

ה. הַמְטָמָא אֶת הַפְּהֵן: אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם מְזִידִין - הָרִי הַפְּהֵן לֹאֲקָה, וְזֶה שֶׁטָּמְאוּ עוֹבְרֵי עַל וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל²⁹; הִיָּה הַפְּהֵן שׁוֹגֵג, וְזֶה שֶׁטָּמְאוּ מְזִיד - הָרִי זֶה שֶׁטָּמְאוּ לֹאֲקָה³⁰.

(29) אבל אינו לוקה, שלא זו כולל דברים הרבה, ואין לוקים על לאו שבכללות. ומדובר, שלולא זה שטימאו, לא היה הכהן יכול להגיע לטומאה כלל, אבל אם הטומאה מונחת במקום שהכהן בעצמו יכול להגיע שם, אין חבירו עובר על "ולפני עיוור" וגו', כי אין הוא אלא מסייע, ומסייע אין בו ממש (רדב"ז). (30) שנאמר: לא יטמא, ואפשר

הלכה א. ונקט רבינו: "נוגע הוא בבגדים" כי במשא ובאהלה אינם מטמאים כלל, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ג.

ג. וְכֵן אִם נִכְנַס לְאֵהֶל טָמָא שְׁנַכְנַסָּה לוֹ הַטָּמְאָה - לֹאֲקָה, אָף עַל פִּי שֶׁשְּׁעֲצָמָה שָׁל טָמְאָה בְּבֵית אַחֲרָי¹¹. וְכִבְרַב בְּאַרְנו¹² כָּל הָאֵהֳלִים שֶׁתִּכְנַס לָהֶן הַטָּמְאָה¹³ או שֶׁתִּצָּא מֵהֶן¹⁴, וְדִין הַסְּכָכוֹת וְהַפְּרָעוֹת¹⁵, וְכָל הַדְּבָרִים הַמְּבִיאִין אֶת הַטָּמְאָה¹⁶ וְהַחוֹצְצִין בִּפְנֵי הַטָּמְאָה¹⁷, וְאִי זֶה מֵהֶן דִּין תּוֹרָה וְאִי זֶה מֵהֶן מִדְּבָרֵיהֶן¹⁸ - הַכֹּל בְּהִלְכוֹת טָמְאָת מֵת¹⁹. וְשֵׁם בְּאַרְנו, שְׁאִין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְטָמְאִין בְּאֵהֶל²⁰, וְלִפְיָקָה קְבֻרָתֵיהֶם שְׁהוֹרִים²¹, וּמִתָּר לָכֵהֶן לִפְנֵי שֵׁם וְלְדָרוֹךְ עַל קְבֻרָתֵיהֶם²². וְאֵינּוּ אֶסוּר אֶלָּא שְׁיִגַע בְּטָמְאָה או שִׁישְׁטָנָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ שָׁם²³.

(11) שכבר יצאה הטומאה מאוהל זה למקום אחר, שהרי נטמא האוהל ולא נטהר עד שיוזע עליו מאפר הפרה, ככתוב (במדבר יט, יח) "והיזהר על האוהל" וכו'. והתורה אמרה (שם, יד) "כל הבא אל האוהל... יטמא". (12) בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ב. (13) שאף על פי שיצאה ממנו נטמא האוהל עד שיוזע עליו, והם: אוהלים הנעשים מבגד, או שק או כלי עץ (=פשתן הנעשה מעץ, והכתוב קוראו (יהושע ב, ו) "בפשתי העץ") או עור. (14) שאין האוהל טמא מחמת הטומאה שנכנסה לתוכו, ומשיצאה הטומאה ממנו אין האוהל מטמא את הבא אליו, והם: אוהל הנעשה מנסרים של עץ או ממתכות, או שהוא בניין, כל אלה אינם מטמאים את האדם אלא בשעה שהטומאה נמצאת בהם, והאוהל עצמו לא נטמא כלל, וכשיצאה הטומאה ממנו הרי הוא טהור, כשהיה לפני הכנסת הטומאה. (15) סככות - שריגי האילנות הסוככים על הארץ; פּרָעוֹת - אבנים היוצאות מן הגדר הסוככות על הארץ, אם הן בריאות ועומדות, הרי הן מביאות הטומאה, וחוצצות מפני הטומאה; ואם אינן ראויות לקבל מעזיבה בינונית (שעושים מקנים, ושופכים עליהם טיט מועט) אלא הן נופלות - הרי אלו מביאות מדבריהם, ואינן חוצצות (הלכות טומאת מת פרק י"ג, הלכה ב). (16) שאם האהילו על הטומאה ואדם או כלים, נטמא האדם או הכלים אף על פי שלא נגעו בטומאה. (17) אם הטומאה תחתיהם, ואדם או כלים על גביהם, הרי הם מצילים עליהם מלהיטמא, לפי שהם חוצצים בפני הטומאה. וכן אם הטומאה על גבם מבחוץ, מצילים הם על הכלים שתחתיהם מלהיטמא (שם, הלכה ג). (18) כגון, אוהל רעוע אינו חוצץ בפני הטומאה, והכלים שעל גביו מאהילים על הטומאה שמתחתיו, ונטמאו: ומביא את הטומאה מדברי סופרים (שם הלכה ב ופרק י"ב, הלכה א). (19) פרק א, הלכה י"ג. (20) אלא במגע ובמשא בלבד, "הרי הוא אומר במלחמת מדין (במדבר לא, יט) "וכל נוגע בחלל תחטאו" ולא הזכיר שם אוהל". (21) שאין הקבר מטמא אלא מפני שהוא מאהיל על המת. (22) שהנוגע באהלם לא נטמא (יבמות סא, א)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

**וְאֶפְלוּ קָרָא שָׁם בְּדֶרֶךְ וְאִין לוֹ עוֹנָה; אֶכְל אַם
כְּשִׁיקְרָא אַחֲרִים עוֹנִים אוֹתוֹ - אִין זֶה מֵת מִצְוָה,
אֶלָּא יִקְרָא לְאַחֲרִים וַיְבוֹאוּ וַיַּעֲסְקוּ בוֹ⁴⁴.**

(41) משנה בנזיר מז, א. (42) בכתב יד תימן: ודבר. (43) שנתקבל למשה מסיני. וב"תורת כהנים" דרשו: "לנפש לא ייטמא בעמיו (ויקרא כא, א) - בזמן שעמיו שם (=יש אנשים) אינו מיטמא, מיטמא הוא למת מצוה", ובנזיר שם עמוד ב דרשו: "ועל כל נפשות מת לא יבוא (שם, יא) - במה הכתוב מדבר? אי ברחוקים, קל וחומר הוא, ומה כהן הדיוט... אינו מיטמא לרחוקים, כהן גדול שאינו מיטמא לקרובים אינו דין... אלא בקרובים הכתוב מדבר, ולאביו הוא דאינו מיטמא, הא מיטמא הוא למת מצוה". (44) יבמות פט, ב "קורא ואחרים עונים אותו אין זה מת מצוה".

**ט. הָיו כֹּהֵן וְנָזִיר מְהֻלְכִין בְּדֶרֶךְ וַפְגְּעוּ בַּמֵּת מִצְוָה
- יַתְעַסֵּק בּוֹ הַנָּזִיר, לְפִי שְׂאִין קִדְּשׁוֹ קִדְּשֵׁת
עוֹלָם⁴⁵, וְאֶל יִטְמָא בּוֹ הַכֹּהֵן, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא כֹּהֵן
הַדְּיוֹט. הֵיזָה כֹּהֵן גָּדוֹל וְכֹהֵן הַדְּיוֹט - יִטְמָא
הַהַדְּיוֹט⁴⁶. וְכָל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ בְּמַעֲלָה - מֵתָאֲחֵר
בְּטַמְאָה⁴⁷. וְסָגֵן⁴⁸ עִם מְשׁוּחַ מִלְחָמָה⁴⁹ שֶׁפָּגְעוּ בַּמֵּת
מִצְוָה - יִטְמָא מְשׁוּחַ מִלְחָמָה, וְאֶל יִטְמָא הַסָּגֵן⁵⁰.**

(45) שסתם נזירות אינה אלא שלוש יום, ואפילו היה נזיר מן הבטן ונזירותו נזירות עולם - כנזירות שמשון - אין קדושתו אלא על ידי הנזרת אביו, בניגוד לכהן הדיוט, שקדושתו באה לו מאביו (רדב"ז), ובירושלמי נזיר פרק ז, הלכה א אמרו "הגע עצמך, שהקדישו אביו מרחם? זו תורה וזו אינו תורה" - קדושת כהן מפורשת בתורה, והדרת נזיר על ידי אביו, אינה אלא הלכה מפי הקבלה. וראה הלכות נזירות פרק ב, הלכה י"ג-י"ד. (46) נזיר מז, א, והשווה הלכות נזירות פרק ז, הלכה י"ג. (47) ובהלכות כלי המקדש פרק ד, הלכה י"ט מונה רבינו שמונה מעלות ככהנים: כהן גדול המשוח קודם למרובה בגדים, ומרובה בגדים קודם למשוח שעבר מחמת קרי, והעובר מחמת קרי קודם לעובר מחמת מום, וזה קודם לכהן משוח מלחמה, וזה קודם לסגן וסגן קודם לקתיקון [=כן כתב רבינו גם בפירוש המשניות (בשקלים פרק ה משנה ב)]. אבל זה אינו בהוריות שם ולמדו רבינו גם ממה שאמרו בירושלמי שקלים פרק ה הלכה ב, שאמרכל נותן לקתליקון וקתליקון נותן לכהן גדול, הרי שקתליקון קודם לאמרכל. והוא בין הסגן לאמרכל, וזה - לאמרכל, וזה - לגזבר, וזה - לראש משמר, וזה - לראש בית אב, וזה קודם לכהן הדיוט משאר הכהנים. (48) שממנים אותו תחת הכהן הגדול, כמו המשנה למלך, והוא הנקרא סגן וגם ממונה, ועומד לימין הכהן הגדול תמיד (שם הלכה ט"ו). (49) שמושחים אותו בשמן המשחה, וממנים אותו לדבר אל העם בשעת המלחמה, ראה דברים כ, כ"ד, ולקמן הלכות מלכים פרק ז, הלכה א. (50) שהסגן ראוי לעבודת יום הכיפורים, שאם יארע פסול בכהן הגדול נכנס הסגן ומשמש תחתיו, ואילו

לקרוא: לא יטמא שזה מכוון למטמא את חבירו, בזמן שאין אתה קורא לא יטמא, כגון שהיה הכהן שוגג, קרא בו לא יטמא את אחרים, ובזמן שאתה קורא בו לא יטמא, שהיה הכהן מזויר, אין אתה קורא בו לא יטמא, אלא עובר הוא על "ולפני עיוור" וגו' (רדב"ז). ומקור הדברים בתוספתא מכות פרק ג, הלכה ז: המטמא את הכהן וכו'.

**ו. כֹּהֵן גָּדוֹל אֵינוֹ מִטְמָא לְקְרֹובִים; שְׂנֵאָמֵר: לְאֲבִיו
וְלְאִמּוֹ לֹא יִטְמָא. וְכֵן אֵינוֹ נִכְנָס עִם הַמֵּת בְּאֵהֶל³¹,
אֶפְלוּ קְרוֹבִיו; שְׂנֵאָמֵר: וְעַל כָּל נִפְשֵׁת מֵת לֹא יִבֵּא³².
הָא לְמִדְתָּ, שֶׁהוּא חַיִּב בְּלֹא יִבֵּא וְחַיִּב בְּלֹא יִטְמָא³³.
כִּיצֵד? נִגַע אוֹ נִשָּׂא - לֹוּקָה אַחַת. נִכְנָס לְאֵהֶל וַיֵּשֶׁב
שָׁם עַד שְׁמֵת עָלָיו הַמֵּת; אוֹ שְׂנִכְנַס לְשִׁדָּה³⁴ תִּבְהַ
וּמִגְדָּל³⁵, וְכֹא חֲבָרוֹ וּפְרַע³⁶ עָלָיו גַּג הַשִּׁדָּה, שֶׁהָרִי
טְמָאָה וּבִיָּאָה בְּאִין פְּאָחֵד - הָרִי זֶה לֹוּקָה שְׁתֵּים:
מְשׁוּם לֹא יִבֵּא וּמְשׁוּם לֹא יִטְמָא³⁷.**

(31) כשהמת באוהל. (32) בניגוד לכהן הדיוט שלא הוזהר, אלא על "לא יטמא" בלבד. (33) משום "לא יטמא". (34) מרכבה עשויה כעין ארון. "שדה ושדות" (קהלת ב, ח) מפרש רש"י: "מרכבות נזיר, עגלות צב". (35) הסגורים מסביב, ומפסיקים בינו ובין הטומאה. (36) סתר וגילה. (37) ומדובר, שסייע אף הוא להסיר הגג, והתרו בו שלא יסיר, כי אם לא כן אינו לוקה, שהרי לא עשה מעשה (נזיר מג, א ובתוספות שם דיבור המתחיל כגון שנכנס). ובהלכות נזירות פרק ה, הלכה י"ח מסיים רבינו: "אבל אם נכנס כדרכו, טומאתו קודמת לביאתו, שמאותו זמן שנכנס חוטמו או אצבעותו רגליו נטמא (=שאוהל המת כאילו מלא טומאה הוא, וכאילו נגע חוטמו בטומאה), ואינו חייב משום ביאה עד שיבוא כולו", נמצא שהוא מחולל ועומד משום "לא יטמא" ואין איסור "לא יבוא" חל עליו. וכל זה בכהן גדול, שהוזהר על "לא יבוא", אבל כהן הדיוט שנכנס לאוהל בשידה ופרעו עליו הגג, אינו חייב אלא אחת, שאינו מוזהר אלא על "לא יטמא" בלבד.

**ז. נִטְמָא מִקְדָּם³⁸ וְאַחַר כֹּהֵן נִכְנָס לְאֵהֶל, אִם הִתְרוּ
בוֹ³⁹ - לֹוּקָה אָף עַל הַבִּיָּאָה⁴⁰.**

(38) שנגע במת או נשאו. (39) משום "לא יבוא". (40) שמאחר שפירש מהטומאה הקודמת לוקה גם על השנייה, כמבואר לעיל הלכה ד, לגבי כהן הדיוט, אלא, שבכהן הדיוט צריך להתרות בו משום "לא יטמא", כי אם התרו בו משום "לא יבוא" לא ילקה, שאין הוא מוזהר עליו, ואין התראה מועילה, אם לא יזהירו אותו בלאו הראוי לו (רדב"ז), וראה בתוספות מועד קטן, ב, ב דיבור המתחיל משום מאי מתרינן.

**ח. כֹּהֵן שֶׁפָּגַע בַּמֵּת מִצְוָה בְּדֶרֶךְ - הָרִי זֶה מִטְמָא
לוֹ. אֶפְלוּ כֹהֵן גָּדוֹל חַיִּב לְהִטְמָא לוֹ וּלְקְבָרוֹ⁴¹. וְאִין
זֶהוּ מֵת מִצְוָה? אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה מְשַׁלֵּךְ בְּדֶרֶךְ
וְאִין לוֹ קוֹבְרִין. דְּכָרִין⁴² זֶה הַלְּכָה מִפִּי הַקְּבֻלָּה⁴³. בְּמָה
דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁהָיָה הַכֹּהֵן לְבִדּוֹ וְאִין עִמּוֹ אַחֵר,**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלכה כ"ז. (59) בקדושת כהונה וכן בקדושת כל המצוות, משום שנאמר (משלי כב, ו): חנוך לנער על פי דרכו, וכדברי רבינו שם הלכה כ"ח.

יג. **מֵת תּוֹפֵשׁ אַרְבַּע אַמּוֹת שְׁלוֹ לְטַמְאָה**⁶⁰. וְכָל פֶּהָן שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת - מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מַרְדּוֹת. וְכֵן אִם נִכְנַס לְבֵית הַפָּרֶס⁶¹, אוֹ יָצָא חוּצָה לְאַרְצָה⁶², אוֹ שֶׁנִּטְמָא בְּדָם תְּבוּסָה⁶³, אוֹ בְּגוּלָל וּבְדוּפָק⁶⁴ וְכִי יָצָא בֵּהָן - מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מַרְדּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהָן אֲבוֹת שְׁל דְּבִרְיָהֶם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהַלְכוֹת טַמְאָת מֵת⁶⁵. אֲבָל אִם נִכְנַס לְבֵית הַקְּבָרוֹת - לֹאֲקָה מִן הַתּוֹרָה⁶⁶.

(60) מדבריהם. כדי שלא יתרגלו אוכלי טהרות להתקרב לו, ויסברו שלא האהילו, ויש לחוש שמא יפשוטו יד ויאהילו ולא ירגישו (סוטה מד, א וברש"י), והשווה הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה ב. והוא הדין לקבר שתופס ארבע אמות, אם לא עשו מחיצות סביבותיו להיכיר, כמבואר בסוטה שם (רדב"ז). וראה ברש"י לבבא בתרא יב, א דיבור המתחיל פרץ. (61) שדה שנחרש בה קבר ואבדו עצמות בעפרה, והיא מטמאה מאה אמות מהקבר לכל רוח, שמא התגלגלה עצם כשעורה על ידי החרישה (אהלות פרק י"ז, משנה א). (62) שגזרו טומאה על גושה ועל אווירה (שבת טו, ב והלכות טומאת מת פרק י"א, הלכה י"א). (63) לשון תערובת. שזב דם מהגוף בשעת מיתה מקצת רביעית מחיים (= שאינה מטמאה) והשאר לאחר מיתה (אהלות פרק ב, משנה ב). (64) גולל - אבן גדולה, שסותמים בה פי הקבר מלמעלה; דופק - שתי אבנים גדולות מזה ומזה, שהגולל נשען עליהן, ונקראו כך, על שהן דוחקות ודופקות המת סביב, מלשון "ודפקום יום אחד" (אהלות פרק ב, משנה ד). (65) פרק ב, הלכה י"ג-ט"ז. (66) שהרי הוא מאהיל על הקבר, והקבר מטמא באוהל, ככתוב (במדבר יט, טז) "או במת... או בקבר" וראה הלכות טומאת מת פרק ב, הלכה טו. וכתב הרדב"ז: אין זה אלא כשאין שם דרך להיכנס אלא על הקברות, אבל אם יש דרך להיכנס לבית הקברות ולא יאהיל על הקבר ממש, אינו לוקה דין תורה, ואם עבר בתוך ארבע אמותיו לוקה מדבריהם, ומחוץ לארבע אמותיו לא נטמא כלל.

יד. **מִתָּר לְכַהֵן לְהַטְמִיא בְּבֵית הַפָּרֶס אוֹ בְּחוּצָה לְאַרְץ לְדַבֵּר מְצוּהָ, בְּזִמְן שֶׁאֵין שָׁם דֶּרֶךְ אֱלֹא הִיא. כְּגוֹן שֶׁהֵלֵךְ לְשֵׂא אִשָּׁה אוֹ לְלַמֵּד תּוֹרָה⁶⁷. אֵף עַל פִּי שֵׁישׁ שָׁם מִי שֶׁיִּלְמְדוּ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל - לֹא מִן הַכֹּל אֲדָם זֹכָה לְלַמֵּד. וְכֵן מִטְמֵא בְּטַמְאָה מִדְּבָרֵיהֶם לְכַבוֹד הַבְּרִיּוֹת⁶⁸. פִּי צַד ? אֲבָל שֶׁהֵלֵךְ בְּבֵית הַפָּרֶס - הַכֹּל הוֹלְכִין אַחֲרָיו שָׁם לְנַחְמוֹ. וְכֵן מְדַלְּגִין⁶⁹ עַל גְּבֵי אַרְנוֹת שֶׁל מֵתִים לְקִרְאָת מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל⁷⁰. וְאֶפְלוּ מַלְכֵי עוֹבְדֵי פֹכְכִים, כְּדִי לְהַבְחִין בֵּינֵם לְבִין מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁיִּחְזֹר כְּבוֹדוֹן לְמִקוּמָן⁷¹. וְכֵן כֹּל פִּי יָצָא בְּזָה. וְכֵן מִטְמֵא בְּטַמְאָה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם לְדוֹן עִם**

משוח מלחמה עיקר מינויו אינו אלא למלחמה (נזיר מז, ב ובתוספות שם דיבור המתחיל משוח מלחמה).

י. **נְשִׂיא⁵¹ שְׁמַת - הַכֹּל מִטְמָאִין לוֹ, אֶפְלוּ פְהָנִים. עֲשָׂאוּהוּ כְּמַת מְצוּהָ לְכָל, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל חִיבִין בְּכַבוֹדוֹ⁵². וְכֵן הַכֹּל אוֹנְנִין עָלָיו⁵³.**

(51) ראש הסנהדרין, וכדברי רבינו בהלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג: "הוא ראש הישיבה והוא שקוראים אותו החכמים נשיא בכל מקום". (52) פסחים ע, ב "דמית נשיא" ומפרש רש"י: ומצוה לכל ישראל להתעסק בו. ובירושלמי נזיר פרק ז, הלכה א אמרו: כשנפטר רבי יהודה הנשיא, הכריז רבי ינאי: "אין כהונה היום". ואפילו על אחותו של נשיא שנפטרה אמרו שם: "במיתתם עשו אותם כמת מצוה", לפי שאין כבוד הנשיא בירושם וקרובים בלבד, אלא בכל אדם, שכולם כקרוביו (כסף משנה). ובכתובות קג, ב שנינו: "אותו היום שמת רבי בטלה קדושה" ומפרש רבי חיים כהן בתוספות שם, שהכוונה לקדושת כהונה, והיה אומר: "אלמלי הייתי כשנפטר רבינו תם הייתי מיטמא לו". (53) שביום מיתתו עד לקבורתו אין אוכלים בשר ולא שותים יין, כדין האונן המבואר לקמן פרק ד, הלכה ו. ובירושלמי שם, בקשר לתלמידים כהנים שנטמאו לרבם, ואכלו בשר ושתי יין, התפלא רבי חמא ואמר: "אם אכלים אתם למה אכלתם בשר ושתייתם יין"! ואמרו בירושלמי חגיגה פרק ב, הלכה ג: "דוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננים והקריבו למחר".

יא. **בְּנוֹת אֶהָרִן לֹא הִזְהָרוּ עַל טַמְאָת מֵת. שְׁנֵאמַר: אֲמַר אֶל הַפְּהָנִים בְּנֵי אֶהָרִן - וְלֹא בְּנוֹת אֶהָרִן⁵⁴. וְכֵן הַחֲלָלִים⁵⁵ מִתְרִין לְהַטְמִיא. שְׁנֵאמַר: בְּנֵי אֶהָרִן - עַד שֶׁיִּהְיוּ בְּכַהֲנָם⁵⁶.**

(54) קידושין לה, ב. (55) שנולדו מגרושה לכהן. (56) השווה הלכות איסורי ביאה פרק י"ט, הלכה י: "אבל חלל... הרי הוא כזר... ומיטמא למתים, שנאמר: אמור אל הכהנים בני אהרן - אף על פי שהם בני אהרן, עד שיהיו בכיהונם", ומקורו ב"תורת כהנים" שם: "בני אהרן, יכול חללים? תלמוד לומר: הכהנים, יצאו חללים, ומניין לרבות בעלי מומים, תלמוד לומר בני אהרן", שהרי הם בכיהונם לענין אכילת קדשים, ככתוב בויקרא כא, כב, בניגוד לחלל שאסור באכילת קדשים, שהרי הוא "כזר לכל דבר" (הלכות תרומות פרק ו, הלכה ז, וכן בהלכות איסורי ביאה שם). וראה הלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ח.

יב. **פֶּהָן קָטָן - הָרִי הַגְּדוֹלִים מְזַהְרִים שְׁלֵא יִטְמְאוּהוּ⁵⁷. וְאִם בָּא לְהַטְמִיא מְעַצְמוֹ - אֵין בֵּית דִּין מְצוּיִן עָלָיו לְהַפְרִישׁוֹ⁵⁸. אֲבָל אֲבִיו צָרִיף לְחַנְכוֹ בְּקִדְשָׁה⁵⁹.**

(57) יבמות קיד, א שנאמר: "ואמרת אליהם" - להזהיר גדולים על הקטנים, שלא יטמאוהו בידים, כמבואר שם. (58) כלל הוא: קטן אוכל נבילות אין בית דין מצווה להפרישו (שם). והשווה הלכות מאכלות אסורות פרק י"ז,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מהגאונים בתשובותיהם. (8) ובכתב־יד תימן, תיבה זו איננה. (9) ירושלמי כלאים פרק ט הלכה ג, בצוואתו של רבי יאשיה. (10) מועד קטן כז, ב: "עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן". וכתב הרדב"ז: עכשיו נהגו בתכריכין של מנה (=מאה זוז), וסמכו על מה שאמרו (כתובות קיא, ב): "עתידים צדיקים שיעמדו במלבושיהם", ואין חוששים לתקנת העניים, שמי שאין ידו משגת הרי הוא מוטל על הציבור ויקברו אותו לפי כבודו. וב'מוקי יוסף' למד"ק שם, מדגיש: כל העושה תכריכין נאים למת וחשובים, מכירים בו שהוא מודה בתחיית המתים, ותבוא עליו ברכה. (11) מחמת הבערות, והכוונה לעניים חיים שלא יתיבישו (מועד קטן כז, א).

ב. וְאִסּוּר לְקַבֵּר בְּתַכְרִיכֵינָּ שֶׁל מְשִׁי וּבְגָדִים הַמְזֻזָּהֵבִין הַרְקוּמִינִין, אֲפֹלוּ לְנִשְׂאֵי שְׂפִיטָאֵל; שְׂזָהוּי¹² גִּסּוֹת הָרוּחַ, וְהַשְׁחָתָה¹³, וּמַעֲשֵׂה עוֹבְדֵי פוֹכְכִים. וְסוּבְלִינִין¹⁴ אֶת הַמֵּת¹⁵ עַל הַפֶּתַח¹⁶ עַד בֵּית הַקְּבָרוֹת.

(12) בכת"י תימן: שזו. (13) השחתת כלים, שכל המשבר כלים וקורע בגדים, עובר ב"לא תשחית", כמבואר לקמן הל' מלכים פ"ז ה". ולשון רבינו לקמן פ"ד, הכ"ה: "מוטב לתם לעניים ואל ישליכם לרימה ותולעה" וכו'. (14) נושאים. (15) מוטל על מיטתו. (16) ולא על סוסים, כי כן נמצא בדרשות ר"י אבן שועיב, פ' ויחי בשם הרמב"ן, שלא לישא בבהמות כ"אם על כתף, ככתוב (בראשית נ, יג): "וישאו אותו בניו ארצה כנען", כי הצורך לשאתו על סוסים הוא עונש, ככתוב (מלכים-ב יד, כ) "וישאו אותו על הסוסים", וכן בדברי הימים (ב כה, כז-כח) "ומעת אשר סר אמציהו... וישאוהו על הסוסים" (צינוני מהר"ן).

ג. וְנוֹשְׂאֵי הַמָּטָה אֲסוּרִין בְּנַעֲלַת הַסַּנְדָּל, שְׂמָא תַּפְסָק רְצוּעָה מִסַּנְדָּלָא שֶׁל אַחַד מֵהֶן, וְנִמְצָא מְתַעַבֵּב מִן הַמְצָוָה¹⁷.

(17) ירושלמי ברכות פ"ג, ה"א. וזה דוקא בזמנם שהיו להם כתפים מיוחדים לשאת המיטה. אבל בזמננו, שהכל מסייעים לישא, אין איסור בנעילת סנדל (כסף-משנה), וכן ביר"ד סי' שנח סעיף ג.

ד. וְחוֹפְרִין בְּעֶפְרָ מְעֻרוֹת¹⁸, וְעוֹשִׂין פּוּף¹⁹ בְּצַד הַמְעֵרָה, וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ בּוֹ וּפְנִיּוֹ לְמַעְלָה²⁰, וּמְחַזְרִין הָעֶפֶר וְהָאֲבָנִים עֲלָיו. וְיֵשׁ לָהֶן²¹ לְקַבֵּר בְּאֲרוֹן שֶׁל עֵץ. וְהַמְלוּיִן אוֹתוֹ אוֹמְרִין לוֹ: לֵךְ בְּשָׁלוֹם²². שְׁנֵאמַר: וְאַתָּה תָּבוֹא אֵל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם. וּמְצַיִנִין אֶת כָּל בֵּית הַקְּבָרוֹת²³, וּבוֹנִין נֶפֶשׁ²⁴ עַל הַקְּבָר. וְהַצְדִּיקִים אֵין בּוֹנִים לָהֶם נֶפֶשׁ עַל קְבָרוֹתֵיהֶם, שְׂדַבְרֵיהֶם הֵם זְכוּרָנָם²⁵. וְלֹא יִפְנֶה אָדָם לְבַקֵּר הַקְּבָרוֹת²⁶.

(18) ירושלמי מו"ק פ"א, ה"ה: "בראשונה היו קוברים אותו במהמורות", כדי שיתאכל הבשר מהר. (19) חלל מארך

הָעוֹבְדֵי פוֹכְכִים וְלְעֶרְעָר⁷² עִמָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצִיל מֵיָדָם⁷³. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה⁷⁴.

(67) עבודה זרה יג, א "מעשה ביוסף הכהן שהלך לצידן ללמוד תורה", וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל ללמוד תורה, שאינו מותר לצאת לחוץ-לארץ, אלא כשדעתו לחזור לארץ-ישראל, אבל אם אין דעתו לחזור הרי אמרו (כתובות קיא, א): "אם אחיו של זה (היבם) נשא גויה ומת (שהלך מארץ ישראל לחו"ל, וכאילו נשא גויה), ברוך המקום שהרגו והוא ירד אחריו"? וכן בהלכות מלכים פרק ה, הלכה ט. (68) ברכות יט, ב שגדול כבוד הבריות ודוחה לא-תעשה של דבריהם. (69) קופצים ודורכים, ורש"י שם מפרש: מדלגים מארון לארון. (70) לקבל פניהם ולראות בכבודם. (71) כלשון הגמרא שם: "שאם יזכה יבחיך" ומפרש רש"י (שם ט, ב) "שאם יזכה לעולם הבא, לראות גדולתם של ישראל, יבחיך כמה הרבה גדולתם יותר על האומות עכשיו". וטומאת ארון אינה אלא מדבריהם, כי דבר תורה אוהל שיש בו חלל טפח חוצץ בפני הטומאה, ושאין בו חלל טפח אינו חוצץ, שנקראת "טומאה רצוצה" ובוקעת ועולה. ורוב ארונות יש בהם חלל טפח, וגזרו על שיש בהם משום שאין בהם, ומשום כבוד מלכים לא גזרו חכמים (שם יט, ב). (72) להגיש ערעור בבית משפטם על נכסים שמחזיק בהם הגוי והם שלו. (73) מציל את שלו, שגזלו ממנו, ולא לעשות סחורה בתחילה (עבודה זרה יג, א וכן בעירובין מז, א). (74) ראה שמחות פרק ד, הלכה כ"ה: "לדיני ממונות ולדיני נפשות, לקדש את החודש, ולעבר את השנה".

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) מתבאר בו מנהג ישראל במתים ובקבורה. שהגוסס הרי הוא כחי לכל דבר. דין מי שמתו מוטל לפניו ועדיין לא נקבר, דברים שהאבל אסור בהם ביום הראשון לאבלו.

א. מְנַהֵג יִשְׂרָאֵל בְּמַתִּים וּבְקַבּוּרָה כֶּף הוּא: מְאֻמְצִין² עֵינָיו שֶׁל מֵת³. וְאֵם נִפְתַּח פִּיּוֹ - קוֹשְׁרִין אֶת לְחֵיָיו. וּפּוֹקֵקִין⁴ אֶת נַקְבָּיו⁵ אַחַר שְׂמִידֵיהֶן אוֹתוֹ⁶. וְסָכִין אוֹתוֹ בְּמִינֵי בְשָׂמִים⁷. וְגוֹזְזִין שְׁעָרָיו. וּמְלַבִּישִׁין אוֹתוֹ תַּכְרִיכֵין תְּפוּרִין בְּחוּט⁸ שֶׁל פְּשָׁתָן לְבָנִים⁹. וְלֹא יִהְיֶה דְמִיָּהֶן יְקָרִים. וְנִהְגוּ חֲכָמִים בְּסוּדָר שׁוּה זוּז, שְׁלֹא לְבִישׂ אֶת מִי שְׂאִין לוֹ¹⁰. וּמְכַסִּין פְּנֵי הַמֵּת, שְׁלֹא לְבִישׂ אֶת הָעֲנָיִים שְׂפָנֵיהֶם מִשְׁחָרִין בְּרַעֲב¹¹.

(2) סוגרים. ולשון המשנה (שבת פכ"ג, מ"ה) מעמצין, מלשון "ועוצם עיניו" (ישעיה לג, טו). (3) כענין שנאמר (בראשית מו, ד) "ויוסף ישית ידו על עיניו". (4) סותמים. (5) שלא יכנס בהם הרוח ויתפח ('פרישה' ל'טור' יר"ד סי' שנב). (6) להעביר ממנו וזהמתו, כדי שלא יקוף העם בטלולו ('בית יוסף' שם). (7) כדי שיבוא בטהרה למנוחה, כדרך שהיה רגיל לילך בכל שבת לבית הכנסת ('פרישה' שם). ולדעת הרדב"ז קיבל רבינו כל המנהג הזה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עָלְיוֹ⁴⁰ וְאֵין מְזַמְּנִין עָלָיו⁴¹. וּפְטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע
וּמִן הַתְּפִלָּה וּמִתְפַּלְיָן⁴² וּמִכָּל מִצְוֹת הָאֲמֹרוֹת
בַּתּוֹרָה⁴³. בְּשַׁבָּת⁴⁴ - מִסָּב, וְאוֹכֵל בֶּשָׂר וְשׁוֹתֶה יַיִן,
וּמְבַרֵךְ וּמְזַמֵּן, וּמְבַרְכֵין עָלָיו וּמְזַמְּנִין עָלָיו. וְחֻבֵּב
בְּכָל מִצְוֹת הָאֲמֹרוֹת בַּתּוֹרָה, חוּץ מִתְשַׁמֵּשׁ
הַמְטָה⁴⁵. נִקְבַר הַמֵּת - הָרִי זֶה מִתָּר לְאָכֵל בֶּשָׂר
וְלִשְׁתּוֹת יַיִן מֵעַט, פְּדֵי לְשׁוֹת אֲכִילָה שְׁבַמְעִיו, אֲבָל
לֹא לְרוּחַ⁴⁶.

(35) שלא יהא נראה כ"לועג לרש" (ברכות יז, ב וברש"י).
(36) כדרך המסובים בחשיבות, על צדו השמאלי ועל מיטה
(רש"י שם). (37) שעליו לעסוק בצרכי המת וקבורתו, ולא
להמשך באכילה ושתיה יתירה (תוספות למו"ק כג, ב ד"ה
ואינו אוכל). (38) ברכת המוציא. (39) ברכת המזון.
(40) אין צריך שיברכו לו אחרים ברכת המזון. (41) אינו
מצטרף על שלשה לברך ברכת המזון בזימון (רש"י לברכות
יח, א). (42) אע"פ שמצוות אלו יש בהן קבלת עול מלכות
שמים - פטור מהן, הואיל וטרוד בקבורת מתו, והעוסק
במצוה פטור מן המצוה. (43) שם. ובירושלמי שם פ"ג
ה"א, שנינו: "אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעים לו,
למה? מפני כבודו של מת, או משום שאין לו מי שישא
משאו". ומפרש ה"פני משה" מפני כבודו של מת: שמראה
עצמו שאינו חשוב בעיניו להתאבל עליו. ולפי זה, אפילו
יש מי שיעסוק בקבורתו, אסור לו להחמיר על עצמו.
ובמסכת שמחות פ"י ה"א, הזכירו רק טעם זה. וראה באו"ח
סי' עא סעיף א: "ואם יש לו מי שישתדל בשבילו בצרכי
קבורה ורצה להחמיר על עצמו... אין מוחים בידו". ועל זה
סומכים האוננים, שהולכים לבית הכנסת ומתפללים, במקום
שיש מתעסקים ומשמרים המת (ט"ז שם). (44) שאינו
טרוד בה בצרכי קבורת המת, שהרי אסור לקברו בשבת, וגם
אין מתאבלים בה, כמו שאמרו (ירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה)
"ברכת ה' היא תעשיר - זו ברכת שבת; ולא יוסיף עצב
עמה - זו אבילות". (45) שדברים שבצנעה נוהגת בהם
אבלות בשבת, כמבואר לקמן פ"י ה"א, ואפילו האונן אסור
בתשמיש, שיש בזה משום "שמחה יתירה וחוצפה"
(תוספות למו"ק כג, ב ד"ה ואינו אוכל). כל דיני אבילות
מיום המיתה עד לקבורה נקראים: דיני אנינות. ושאר פרטי
דיני האנינות, כתבם רבינו בהל' מעשר שני פ"ג, ה"ה"ז.
(46) לשנות הרבה לרוייה, שמא ישתכר ויסיח דעתו
מהאבילות (כתובות ח, ב) "התחילו היו שותים ומשתכרים
- החזירו הדבר ליושנו". ומפרש הרמב"ן, שלא ישתו אלא
בתוך הסעודה, שאינו משכר.

ז. אין מְשַׁהֵין אֶת הַמֵּת⁴⁷, אֲלֵא מְדַחֵין⁴⁸ מִטָּתוֹ מְיָד.
וְכָל הַמְדַחֵה מִטָּתוֹ - הָרִי זֶה מְשַׁבַּח⁴⁹. וְעַל אָבִיו
וְעַל אִמּוֹ - הָרִי זֶה מְגַגֵּה⁵⁰.

(47) מלקבורו. (48) ממחרים להוציא. (49) מו"ק כב, א.
(50) שם. וכתב הש"ך יו"ד סי' שנו סק"א, לפי שאין דרך
להספיד ולהתאבל הרבה על שאר קרוביו, לפיכך יותר כבוד
הוא להם שיקברו במהרה, משישתהו הרבה ולא יספדום,

וצר בכותל המערה, כמין ארגו (מו"ק פ"א מ"ו, וב"תפארת
ישראל" שם). וראה בבאבב"א ק, ב. (20) שם עד, א
"וגנו אפרקיד". ובירושלמי נזיר פ"ט ה"ג: איזהו מושכב
כדרכו? רגליו מופשטות וידיו על לבו. (21) מותר להם,
אבל לתכחילה אין לקברו בארון, ובירושלמי כלאים פ"ט
ה"ג, מצינו שרבינו הקדוש ציוה: אל תרבו עלי תכריכין,
ויהא ארוני נקוב בארץ, למדנו שמצוה מן המובחר בעפר
ממש (רדב"ז). רמז לזה: "הכל היה מן העפר, והכל שב אל
העפר" (קהלת ג, כ) וכפירוש הרמב"ן ב"תורת האדם"
שהקבורה בקרקע מצוה, ואפילו בחוץ לארץ (ביאור הגר"א
ליו"ד סי' שסב ס"ק ג). וביו"ד סי' שסג סעיף א, מעיר: יש
נוהגים לתת מעפר א"י בקבר, שעפר א"י מכפר, ככתוב:
וכפר אדמתו עמו. וראה מדרש תנחומא פ' ויחי אות ג.
(22) מועד קטן כט, א. (23) בדפוס וניציאה ש"א, וכן
בכת"י תימן: את הקברות. סדים את הקברות בסיד, כדי
שלא יגשו שם אוכלי תרומה, רמז לדבר (יחזקאל לט, טו)
"וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון" (מו"ק ה, א).
(24) מצבה לזכרון, שקלים פ"ב מ"ה. (25) ירושלמי שם,
ומפרש ה"פני משה": דבריהם שמיניחים לעולם, מה
שחידשו בדברי תורה - הם זכרונם. (26) לפקוד בזה את
זכרם, כי אין צורך בזה. הם נזכרים ע"י דבריהם ומעשיהם
הטובים (ריב"ש הובא בכסף-משנה).

ה. הַגּוֹסֵס²⁷ - הָרִי הוּא פְּחִי לְכָל דְּבָרָה²⁸. אֵין קוֹשְׁרִין
לְחַיָּיו, וְאֵין פּוֹקְקִין נִקְבֵיו, וְאֵין מְדַחֵין פְּלֵי מִתְכוֹת
וְכָלִי מְקַר עַל טְבוּרוֹ שְׁלֵא תְּפַח, וְלֹא סָכִין אוֹתוֹ,
וְלֹא מְדַחֵין אוֹתוֹ, וְלֹא מְטִילִין אוֹתוֹ עַל הַחֵלֶל²⁹ וְלֹא
עַל הַמֵּלֶח, עַד שְׁעָה שְׁמֹות. וְהַנּוֹגֵעַ בוֹ - הָרִי זֶה
שׁוֹפֵף דְּמַיִם³⁰. לְמָה זֶה דוֹמָה? לְגַר שְׁמִטְטָף, פִּינֵן
שְׁיַנֵּעַ בוֹ אֲדָם יִכְפֶּה. וְכָל הַמְאֲמֵץ עֵינָיו עִם יְצִיאַת
נֶפֶשׁ - הָרִי זֶה שׁוֹפֵף דְּמַיִם³¹; אֲלֵא יִשְׁהָא מְעַט,
שְׁמָא נְתַעֲלָף³². וְכֵן אֵין קוֹרְעִין עָלָיו, וְלֹא חוֹלְצִין
כְּתָף³³, וְלֹא מְסַפְּדִין, וְלֹא מְכַנְּסִין עִמּוֹ אֲרוֹן
וְתַכְרִיכִין בְּפִית³⁴ עַד שְׁמֹות.

(27) חולה הנוטה למות. (28) שמחות פ"א, ה"א. והרי"ף
למו"ק פ"ג מביא ברייתא זו, ומפרש ה'נמוקי יוסף' שם:
לכל דבר - ליתן גט, ולמתנה, וכהן רשאי להכנס לביתו,
אע"פ שרוב גוססים למיתה. (29) שלא יסריח.
(30) שהוא מקרב את מיתתו. (31) שבת קנא, ב.
(32) ועדיין חי הוא. (33) "חולץ כתפו ומוציא זרועיו מן
הקרע של חלוק, ונמצא זרועו עם כתפו מגולץ" (רי"ף
למו"ק פ"ג, לדף כב), וראה לקמן פ"ח, הלכה ג.
(34) שלא להבעיתו ותתקרב מיתתו (שמחות שם ה"ה).

ו. מִי שְׁמָתוֹ מְטֵל לְפָנָיו - אוֹכֵל בְּבֵית אַחֵר³⁵. אֵין
לוֹ בֵּית אַחֵר - עוֹשֶׂה מְחִיצָה וְאוֹכֵל. אֵין לוֹ דְּבָר
לְעִשׂוֹת מְחִיצָה - מְחַזֵּר פָּנָיו וְאוֹכֵל. וְכֵן כֵּן וְכֵן
כֵּן אֵינוֹ מְסַבֵּב³⁶ וְאוֹכֵל, וְלֹא אוֹכֵל בֶּשָׂר וְלֹא שׁוֹתֶה
יַיִן³⁷. וְאֵינוֹ מְבַרֵךְ³⁸ וְאֵינוֹ מְזַמֵּן³⁹, וְאֵין מְבַרְכֵין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קרובו, על כן ציוו על שכיניו שיאכילוהו משלהם. ובירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, אמרו: "תבוא מאירה (קלה) לשכנים שהצריכוהו לאכול משלו ולעשות מלאכה" (לפי נוסח הרא"ש). ולדעת הרא"ש שם אות פט, אין האיסור אלא בסעודה ראשונה, אבל שאר הארוחות שבאותו יום מותר לו לאכול משלו. וכן פסק השו"ע יו"ד סימן שעח, סעיף א. וב"הגהות מיימוניות" הביאו, שרבינו נתנאל היה יושב בתענית, וסמך לדבריו: לא תאכלו על הדם, ובליילה היה סועד משלו.

פָּרָק הַמִּישֵׁי

(1) הדברים שהאכל אסור בהם ביום הראשון מן התורה; ובשאר הימים מדבריהם. ההבדל בין שלושת ימים הראשונים לשאר ימי השבעה - לענין עשיית מלאכה. שותפים או אחים שאירע אבל לאחד מהם - מה דין חנותם המשותפת. שאילת שלום לאבל מהתחלת ימי אבלו, עד תום י"ב חודש לאבל אביו ואמו.

א. אלו דברים שהאכל אסור בהן ביום ראשון מן התורה, ובשאר ימים מדבריהם. אסור לספור, ולכבס, ולרחץ, ולסנוף, ולשמש מטה, ולנעל את הסנדל, ולעשות מלאכה, ולקרות בדברי תורה, ולזקף את המטה, ולפרע את ראשו, ולשאל שלום. הכל אחד עשר דברים.

(2) רבינו לשיטתו, שאין אבילות מן התורה אלא ביום ראשון, שהוא יום המיתה ויום הקבורה, כדבריו לעיל פ"א ה"א. (3) בשמן מבושם, שסכים בו אחר הרחיצה, כמבואר להלן ה"ג. (4) שכל המיטות שיש לו בתוך ביתו, חייב להפכן ראשן למטה, ורגליהן למעלה, ראה להלן ה"ח. (5) לגלות, שחייב בעטיפת הראש, כלהלן ה"ט. (6) וכולם מתבארים והולכים בפרק זה.

ב. ומנין שהאכל אסור בתספורת? שהרי הזהיר בני אהרן: ראשיכם אל תפריעו. מקלל שכל המתאבל אסור לספור שער, אלא מגדל פריע. וכשם שאסור לגלח שער ראשו, כך אסור לגלח שער זקנו וכל שער שיש בו. אחד המגלח¹⁰ ואחד המתגלח¹¹. היה מגלח ושמע שמת אביו - משלים תגלחת שער. אחד המגלח ואחד המתגלח¹². וכן אסור לגלח שפה, ולטל צפרניו בכלי¹³; אבל בשניו, או שנוטל צפרן בצפרן - מתר¹⁴.

(7) אל תגדלו שיער, כשמתו אחיהם נדב ואביהוא. (8) מועד קטן יד, ב. וטעם ההבדל בין בני אהרן לשאר האבלים, שגידול שיער נחשב לניווול וצער, ואין זה כבוד לבני אהרן שיראו מנוולים לפני העם, הואיל וישמן משחת ה"עליהם, ככתוב שם ז. וכנראה שמשם נצטווה מפי ה' כ"הוראת שעה", שבני אהרן יתנוו בזה לאביהם שהוא כהן גדול, שאינו מיטמא לקרוביו, ואינו נוהג דיני אבל (ראה שם כ"א, ו) והכל שלא לערוב שמחתו של מקום בימי המילואים

אבל על אביו ואמו שחייב להספידם ולקונן עליהם הרבה, הממהר להוציאם הוא מגונה.

ח. היה ערב שפת או ערב יום טוב, או שהיו גשמים מזלפין על המטה - מתר; שלא מהר אלא לכבוד אביו ואמו⁵¹. וכל המלין את מתו - עובר בלא תעשה⁵², אלא אם כן הלינו לכבודו ולהשלים צרכיו⁵³.

(51) שם, ובשמחות פ"ט. (52) של "לא תלין נבלתו על העץ" (דברים כא, כג), ונאמר שם: כי קבור תקברנו - לרבות כל המתים, אפילו אינם הרוגי בית-דין (סנהדרין מו, ב). (53) שם עמ' א. וכתב הרדב"ז בתשובותיו סימן שיא, דוקא אם הלין אותו כל הלילה עד הבוקר עובר בלאו, אבל מקצת הלילה אין בו אפילו איסור, אלא כדי להיות משובה, יש למהר להוציאו. ובזוהר פ' אמור דף פח, ב מבואר דשיעור "לא תלין" - הוא כ"ד שעות כשיעור יום ולילה.

ט. האכל ביום ראשון בלבד⁵⁴ - אסור להניח תפלין ולאכל משלו, וחיב לישב על מטה כפוי⁵⁵. ובשאר ימי האבל - מתר לו לאכל משלו, ולישב על גבי מפין⁵⁶ או קרקע⁵⁷, ומניח תפלין. ומנין שהוא אסור ביום ראשון להניח תפלין? שהרי נאמר ליחזקאל: פארך⁵⁸ חבוש עליך. מקלל שכל העם אסורין⁵⁹. ונאמר לו: ולחם אנשים לא תאכל. מקלל שכל העם אוכלין משל אחרים ביום ראשון, ואסורין לאכל משל עצמן⁶⁰.

(54) שזהו עיקר האבילות, ככתוב (עמוס ח, י) "ושמתיה כאבל יחיד ואחריתה כיום מר" (מו"ק כא, א). (55) הופך אותה, פניה למטה ורגליה למעלה (שם טו, ובר"ן). וב"טורי" יו"ד סי' שפז גורס בדברי רבינו: וחיב לישון על מיטה כפוי⁵⁶. מצע גס, כעין מחצלת של קנים. (57) ואינו חייב לישב על מיטה כפוי⁵⁸, ובירושלמי שם פ"ג ה"ה, אמרו: "וישבו אתו לארץ (איוב ב, יג) - על הארץ אין כתיב כאן, אלא לארץ: דבר שהוא סמוך לארץ, מכאן שהיו ישנים על מיטות כפוי⁵⁹". ושוב אמרו שם: "אמר איני כופה את המיטה, הרי אני ישן ע"ג הספסל, אין שומעים לי". וראה בבאורנו לקמן פ"ה ה"ח, מקורות נוספים לכפיית המיטה. (58) פאר - אלו התפלין, ובתרגום יונתן שם: טוטפתך יהיון עלך. (59) מו"ק טו, א. שכן הכתוב מונה שם הרבה דברים, שעליו לנהוג בהם, בניגוד לשאר אבלים, והוא מזהירו: "ולא תספור ולא תבכה... מתים אבל לא תעשה... ונעליך תשים ברגלך". ובכתובות ו, ב פטרו אבל מתפלין, שנאמר בהן: פאר, ומפרש רש"י: "ואבל מעולל בעפר קרנו וראשו, ואין זה פאר לתפלין". ורש"י לסוכה כה, א מוסיף: "וכשמפתאר, מראה בעצמו שאינו אבל". (60) מו"ק כז, ב. וסובר רבינו, שכל הסעודות של אותו היום אינן משלו, וכן דעת ה'תוספות' שם ד"ה יום ראשון. וב'פרישה' ל'טורי' יו"ד סי' שעח מטעים: כי האבל דואג ונאנח על מתו ואינו חושש לאכול, כי רצונו למות כמו שמת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְשַׁמְשִׁין מִטֶּתֶן²⁵. וּמִתָּר לְהִתְיַחַד עִם אִשְׁתּוֹ, וְאָף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמְטָה²⁶.

22) לאחר האבילות על ילדם. (23) מו"ק טו, ב. ושם כד, א אמרו: "מעשה באחד ששימש מיטתו בימי אבלו, ושטמו חזירים את גוויתו". (24) לכנסה לחופה. (25) ואפילו כל שלשים יום אסור לו לישא, כמבואר לקמן פ"ו, ה"ה (שם כג, א). (26) ואין חוששים שמא יבוא עליה (כתובות ד, ב). וכל זה בשאר אבילות, אבל אם מת אביו של חתן ונכנס לחופה, אסור לו להתייחד עם אשתו "כדי שלא ישמש מיטתו", כמבואר לקמן פ"א ה"ה, ובביאורנו שם. והשווה הל' איסורי ביאה פכ"ב, ה"א.

ו. מִנֵּיִן שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בְּנִעֻלַת הַסַּנְדֵּל? שֶׁהָרִי נֶאֱמַר לִיְחִיזְקָא²⁷: וְנִעְלִיף תְּשִׁים בְּרַגְלֶיךָ²⁸. מִכְּלָל שֶׁכָּל הָעַם אָסוּרִין²⁹. הֲיָה בָּא בְּדַרְךָ³⁰ - נִעְלָה וְהוֹלֵךְ; וְכַשִּׁיפֶנּוּס בְּמַדִּינָה³¹ - חוֹלֵץ מְנַעְלֵיו³².

27) כשמתה עליו אשתו. (28) בניגוד לשאר אבלים, כי יחזקאל שימש בזה למופת, שבבוא ימי החורבן על ישראל, לא יתאבלו ולא יכבו, מרוב בהלה ותדהמה, כמפורש שם כד. (29) מו"ק טו, ב. וכל זה בסנדל של עור, אבל בשל עץ או של לבד מותר, שאין מנעל אלא של עור (יו"ד סי' שפב, סעיף א) והשווה הל' שביתת עשור פ"ג, ה"ז. (30) שקשה לו ללכת יחף. (31) לעיר. (32) מו"ק טו, ב. ובשמחות פ"ה, ה"י. והשווה הל' תעניות פ"ג, ה"ד.

ז. רִמְזוּ לְאֵבֶל שֶׁאָסוּר בְּעִשְׂתֵּי מְלֶאכָה, זֶה שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַפְּכֵתִי תְּגִיכֶם לְאֵבֶל. מֵה חַג אָסוּר בְּעִשְׂתֵּי מְלֶאכָה, אָף אֵבֶל אָסוּר בְּעִשְׂתֵּי מְלֶאכָה³³. וְכַשֵּׁם שֶׁהוּא אָסוּר בְּעִשְׂתֵּי מְלֶאכָה, כִּף הוּא אָסוּר לְשֹׂא וּלְתַן³⁴ בְּסַחֲרָה, וְלִילֵךְ מִמְּדִינָה לְמַדִּינָה בְּסַחֲרָה³⁵.

33) מו"ק שם, ומתוך שאין זו ראייה גמורה, שהרי לא כל מה שאסור בחג אסור באבל, ולא כל מה שמותר בחול מותר באבל, נקט רבינו: "רמז לדבר" (רדב"ז). (34) לקנות ולמכור, ומקורו בירושלמי, מובא בביאורנו לקמן ה"ט, אות לח. (35) ודבר זה אסור כל שלשים יום, ראה לקמן פ"ו, ה"ח. וכתב הרדב"ז: אם היה מסחרו דבר האבד, אחרים מוכרים לו סחורתו, וסמך רבינו על מה שכתב בהל' שביתת יו"ט פ"ז, הכ"ב: "אין עושים סחורה במועד (=חול המועד), בין למכור בין לקנות, ואם היה דבר אבד, שאינו מצוי תמיד לאחר המועד, כגון ספינות... שבאו, או שהם מבקשים לצאת ומכרו בזול, או לקחו ביוקר, הרי זה מותר לקנות או למכור". וכן ב"יורה דעה' סי' שפ, סעיף ו.

ח. כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים אָסוּר בְּעִשְׂתֵּי מְלֶאכָה אֲפֵלוּ הֵיחָה עֲנֵי הַמִּתְפָּרְגֵס מִן הַצְּדָקָה. מִכָּאן וְאִילָךְ, אִם הֵיחָה עֲנֵי - עוֹשֶׂה בְּצַנְעָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְהָאִשָּׁה טוֹה בְּפִלְךָ³⁶ בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ³⁷.

36) כישור, קנה שעליו נכרכים החוטים הנטוויים. (37) מו"ק כא, ב. ובירושלמי שם פ"ג ה"ה, מסיים בה:

(רמב"ן שם), וראה לקמן פ"ו, ה"ב. (9) שמחות פ"ז. וכן ב'תוספות' ליבמות מג, א ד"ה במקום שמותר. (10) אם הוא אבל, אינו יכול לגלח אחרים. (11) אם הוא אבל, לא יניח את המגלח שיגלחו, שאסור לסייע בידי עוברי עבירה (רדב"ז). והשווה הל' נזירות פ"ה, ה"א. (12) שמחות פ"ה ה"ח, משום כבוד הבריות. ולפיכך מותר, אפילו כשהמגלח הוא אבל. וכן בירושלמי שבת פ"א ה"ב, ולפיכך אם היה בעיר ספר אחר שאינו אבל, יגמור השני ולא האבל (יו"ד סי' שץ, סעיף ב). (13) מו"ק יח, א. "ובגנוסטרס אסור". ומפרש הסמ"ג (עשין דרבנן ב): גנוסטרס - מספרים, והוא-הדין בתעור. ואע"פ שבמו"ק שם אמרו: "ביקשו ממנו שפה (המעכבת את האכילה) והתיר להם" = לגלח, אין זה אלא בחול המועד, אבל באבילות אסור בכל פנים, וראה הל' יו"ט פ"ז, ה"כ. (14) מועד קטן, שם.

ג. וּמִנֵּיִן שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר לְכַבֵּס בְּגָדָיו וְלְרַחֵץ גּוּפוֹ וְלִסְוֹף? שֶׁנֶּאֱמַר: הַתְּאֵבֶלִי נָא וּלְבָשִׁי בְּגָדִי אֲבָל¹⁵ וְאֵל תְּסוּכִי שֶׁמֶן. וְרַחֲצֶה בְּכֹלֵל סִיכָה¹⁶, שֶׁהָרַחֲצֶה קוֹדֶמֶת לְסִיכָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְרַחֲצֶת וְסִכֶּת¹⁷. וְכַשֵּׁם שֶׁאֵבֶל אָסוּר בְּכַבּוּס בְּגָדִים, כִּף אָסוּר לְלַבֵּשׁ פְּלִים לְבָנִים חֲדָשִׁים וּמְגַחֲצִין¹⁸.

15) בלתי מכובסים (שם טו, א). (16) שם עמ' ב. ורש"י מפרש: "שנאמר (תהלים קט, יח) ותבוא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". כשם שהשמן סכים בו מבחוץ ונבלע בעצמות, אף "מים בקרבו" - נבלעים בו דרך רחיצה, שהיא מבחוץ (יומא עו, ב וברש"י שם). (17) דרש זה אינו נמצא בגמרא שם. וב'בית יוסף' סימן שפא, מדגיש: "שלא מצינו אסור בסיכה ומותר ברחיצה". (18) אבל בגדים צבועים, אין גיהוצם וחיודושם ניכר בהם הרבה (מו"ק כג, א), וראה לקמן פ"ו, ה"ד. וכתב הרדב"ז: דעת רוב האחרונים, שאסור אפילו להציע תחתיו סדינים מגוהצים, שכמו שאדם שמח כשלושב בגדים נאים, כן הוא שמח כשמציעים תחתיו, ואפשר שכך היא דעת רבינו. וכן ב"יו"ד סי' שפט, סעיף א.

ד. אָסוּר לְסוּף מְקַצֵּת גּוּפוֹ כְּכֹל גּוּפוֹ¹⁹. וְאִם לְהַעֲבִיר אֶת הַזֶּהָמָא - מִתָּר²⁰. וְכֵן אָסוּר בְּרַחֲצֵת מְקַצֵּת גּוּפוֹ בְּחַמִּין; אֲבָל בְּצוּנָן - רוֹחֵץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, אֲבָל לֹא כָּל גּוּפוֹ²¹.

19) תענית יג, ב. (20) שאין זו לתענוג. ובירושלמי (יומא פ"ח, ה"א) שנינו: "בתשעה באב ובתענית ציבור, סיכה... שאינה של תענוג מותר", וסובר רבינו שיש להשוות דין אבל לתשעה באב, שגם הוא משום אבילות על חורבן הבית, כמבואר בתענית יג, א. וראה הל' תעניות פ"ה, ה"י. (21) שם עמ' ב. וב"יו"ד סי' שפא, סעיף א: "ואם היה מלוכלך בטיט ובצואה, רוחץ כדרכו ואינו חושש".

ה. מִנֵּיִן לְאֵבֶל שֶׁאָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמְטָה? שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּנְחַם דָּוִד אֶת בַּת שִׁבְעָה אִשְׁתּוֹ וַיְבֵא אֵלֶיהָ וַיִּשְׁכַּב עִמָּה²². מִכְּלָל שֶׁהֵיחָה אָסוּר מְקַדֵּם²³. וְכֵן לֹא יִשָּׂא הָאֵבֶל אִשָּׁה²⁴, וְלֹא תִנְשָׂא אִשָּׁה, אָף עַל פִּי שָׁאִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומפרש רש"י: יגיע זמנו להשקות השדה, שהמים חלוקים לשדות שבבקעה, לכל אחד יומו, או שבוע שלו, ואם לא ישקו לו עתה יאבד תורו והפסדו רב.

יא. הָאֲרִיסִין⁴⁹ וְהַחֲכִירִין שְׁלוֹ וְהַגְּבֻלָּנִין⁵⁰ - הָרִי אֱלוֹ יַעֲשֶׂוּ פְדֻרָּן⁵¹. אֲבָל הַחֲמֻרִים⁵² וְהַגְּמֻלִים בְּבִהּמוֹת שְׁלוֹ⁵³ וְהַסְּפָנִים בְּסְפִינָה⁵⁴ שְׁלוֹ - הָרִי אֱלוֹ לֹא יַעֲשֶׂוּ⁵⁵. וְאִם הָיוּ מְחֻקָּרִים⁵⁶ אוּ מְשֻׁקָּרִים מְקַדְּם לְזִמְן קָצוּב⁵⁷ - הָרִי אֱלוֹ יַעֲשֶׂוּ⁵⁸.

(49) שמקבל שדה מחבירו לעבדה, ויתן לבעל הקרקע שלישי התבואות או רביע מהן, כפי שיתנו ביניהם (הל' שכירות פ"ח ה"ב). (50) חוכר - שכר מחבירו שדה לזרעה, ויתן למשכיר פירות קצובים כגון עשרים כור לשנה, בין אם תעשה מעט או הרבה; קבלן - שכר השדה בסכום כסף קבוע לשנה (שם, ה"א). ובתוספתא דמאי פ"ו ה"ב, שנינו: "מה בין שוכר לחוכר? השוכר - במעות; והחוכר - בפירות". (51) אע"פ שבעל השדה הוא אבל, מותר להם לעשות בשדה, שהרי הם עושים לעצמם, וכאילו בשלהם הם עוסקים (מו"ק יא, ב) "הרי אלו יעשו". ולא כגירסת הש"ס שלפנינו: "הרי אלו יעשו אחרים בשבילם" (רא"ש שם אות ג). (52) מוליכים משאות ע"ג חמורים, וכן הגמלים. (53) של האבל. ששוכרים ממנו בהמותיו. (54) מעבירים משא בספינה ששוכרים אצל האבל. (55) אסור להם לשכור את כל אלו בימי אבלו, ואפילו שכרום לפני אבלו וכלה הזמן לפני מקרה האבל, אסור להם להמשיך בשכירותם, כיון שבהמות אלו אינן אצל השוכרים ב"אריסות", אלא בשכירות רגילה, הרי זו "מלאכת אבל", ואבל מצווה על שביתת בהמתו. אבל בשדה, שהיא עומדת בדרך כלל לאריסות, ואפילו נשלם זמן האריסות, אין המנהג לסלק את האריס אלא הוא ממשיך באריסותו כמקודם, לפיכך אפילו נגמר הזמן לפני אבילות המשכיר, ממשיך האריס בעבודתו ואין זו מלאכת האבל, אלא מלאכת האריס שעושה בה לעצמו (שם, וכפירוש הראב"ד ברא"ש שם). ולשון הירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "אריסו וחכיריו וקבליו - הרי אלו עושים; איכרו וספניו וגמליו - אינם עושים". (56) הבהמות או הספינה של האבל, לחלוק ברווח של שכר ההובלה, זה נותן בהמתו והחוכר עוסק בעבודה, והשוכר כפי שהתנו ביניהם. ראה רשב"ם לבבא-בתרא כג, ב ד"ה מוחכרת. (57) ובינתיים אירע אבל למחכיר. (58) מו"ק יא, ב שאם לא יעשו יפסידו כל שכרם, וכשעושים - בשלהם הם עושים. אבל אם כלה זמן החכירה לפני שאירעה האבילות למחכיר, אין החוכר ממשיך מאליו, שדרך המחכיר להחליף חכירתו מזה לזה, וכל המרבה בשכרו - קודם. והרי זה כאילו רוצה לחכור ממנו בתחילה, ובימי אבלו אסור להחכיר, שאין כאן שום הפסד לחוכר (ראב"ד, הובא בכסף-משנה).

יב. שְׁכִיר יוֹם⁵⁹, אֲפִלוּ בְּעִיר אַחֲרֵת⁶⁰ - לֹא יַעֲשֶׂה⁶¹.

(59) פועל שנשכר לאבל לעבודת יום בעבודת קרקע. (60) שלא ידוע שם שאירע אָבֵל למעביד. (61) שכל עבודת

"אבל אמרו, תבוא מאירה (=קללה) לשכניו, שהצריכוהו לכך". והטעם לשלשת ימים, מבואר שם, "שאינן תוקפו של אבל אלא עד שלשה ימים", כי כל שלשה ימים הראשונים הנפש מרחפת על הגוף, סוברת שעוד תחזור אליו, כיון שהיא רואה שנשנתה זיו הפנים, היא מניחתו והולכת לה. והראב"ד כתב: הואיל ושלשה ימים הראשונים הם לבכי (ראה לקמן פ"ג הי"א), אם יתעסק בהם במלאכה, נמצא מתעצל בבכי (כסף-משנה). ולדעת הרדב"ז, אשה טווה בפלך, אפילו בשלשה ימים הראשונים ואפילו היא עשירה, שהבטלה מביאה לידי זימה. ואם היא עניה, עושה את מלאכתה אחר שלשה ימים כאיש, בכל אומנות שהיא.

ט. שְׁנֵי אָחִים אוּ שְׁנֵי שְׁתַּפְּיִין³⁸ שֶׁהָיוּ בְּחִנּוּת אַחַת, וְאָרַע אֲבָל לְאָחֵד מֵהֶן - נוֹעֲלִין אֶת הַחִנּוּת כָּל שְׁבֻעָה³⁹.

(38) בכת"י תימן: שהן. (39) ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, שהרי השותף עוסק במלאכת שניהם, וכאילו הוא שליחו של האבל. ולדעת הראב"ד, הובא ברא"ש למו"ק פ"ב, אות ה, אין השותף עוסק בחנות בפרהסיא, אבל בביתו בצנעה מתעסק השותף בעסק השותפות, והשוכר מתחלק לשניהם, כמבואר לקמן הי"א ב"מוחכרים או מושכרים מקודם... הרי אלו יעשו", משום שאין זה מפורסם שבהמה זו היא של פלוני האבל, וכנראה שרבינו מסכים לזה (כסף-משנה). וכן פסק ביו"ד שם, סעיף כא: "אבל יכול לעשות בצנעה בתוך ביתו אפילו בעסק השותפות, ואם האבל הוא אדם חשוב והשותפות נקראת על שמו...אסור לשני לעשות אפילו בתוך ביתו". ומקורו במו"ק יא, ב, בעובדה של מריון ושותפו מר בריה דרב אחא.

י. אֲפִלוּ דְבָרִים שֶׁמֶתָר לַעֲשׂוֹתָן בְּחִלוֹ שְׁל מוֹעֵד⁴⁰ - אֲסוּר לְאָבֵל לַעֲשׂוֹתָן בְּיָמֵי אָבֵלוֹ⁴¹; אֲבָל אַחֲרֵים עוֹשִׂים לוֹ. בְּיַצֵּד? הָיוּ זִיתָיו לְהַפֵּךְ⁴², וּבְכִיּוֹ לְגוֹהֵף⁴³, וּפְשָׁתָנוּ לַעֲלוֹת מִן הַמְּשָׁרָה⁴⁴, וְצִמְרוּ מִן הַיּוֹרֵה⁴⁵ - שׁוֹכֵר אַחֲרֵים לַעֲשׂוֹת לוֹ פְּדֵי שְׁלֹא יֵאבְדוּ⁴⁶. וּמְרַבְּצִין⁴⁷ לוֹ שְׂדֵהוּ מִשְׁתַּגִּיעַ עוֹנֵת הַמַּיִם⁴⁸.

(40) שאם לא ייעשו, יהיה לו הפסד רב, וכמבואר בהל' יו"ט פ"ז, ה"ב-ג. (41) מו"ק שם, כדי שלא ישכח אבלו (ר"ן שם). (42) שהגיעה שנתם להפכם בכלי הנקרא "מעטן" כדי שיתרככו היטב, ויוכשרו לדרכם בבית הבר. ורבינו גורס במו"ק שם: "אלו דברים העושים לאבל, זיתיו להפוך" (מגיד-משנה הל' יו"ט, שם ה"ג). (43) לסתום במגופה, שאם לא יוגפו יתקלקל השמן החדש שבכדים. (44) דרך לשום גבעולי פשתן במשרת מים כדי שיתרככו, ואח"כ מייבשם בתנור וסורקם, וכשישהו במים יתור מהראוי ירקבו. (45) שנתנו שם לקלוט צבע ממי צבע שביורה. (46) בניגוד לחול המועד, שעושה כל מלאכות אלו בעצמו (מו"ק שם). (47) משקים השקיה מועטת. (48) עונת ההשקיה, ואם לא ישקוה קודם הזריעה, שוב אינה נזרעת בשנה זו (רמב"ן). ובמו"ק שם הגייסא: "עונת המים שלו",

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכן קורא הוא באיוב ובדברים הרעים שבירמיהו, וכן ביו"ד סי' שפד סעיף ד, וכנימוק הרדב"ז: ש"י קריאה זו לא ישכח את אבלו, ולא יהיה שמח, ולא יהיה יושב ובטל. והשווה הל' תעניות שם. (75) להורות באיסור והיתר, ואין שם אחר, או שהוא נשיא ודורש ברבים (ר"ן). (76) המתרגם ומשמיע דרשתו בקול לעם, כדרך שהוא רגיל שלא בימי אבלו. (77) מו"ק כא, א.

יז. ומניין שאין האבל יושב על המטה? 78 שְׁנָאֵמַר: ויקם המלך ויקרע את בגדיו וישפכ ארצה 79.

(78) כשהיא זקופה, אלא כופה ויושב עליה, ראה לעיל פ"ד, ה"ט. (79) סמוך לארץ, כפה מיטתו וישב עליה (מו"ק שם וברש"י).

יח. וחיב לכפות המטה 80 כל שבועה 81. ולא מטתו בלבד הוא כופה, אלא כל המטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה. אפלו עשור מטות בעשרה בתים ובעשור עירות - חיב לכפות את כלן. ואפלו חמשה אחים, ומת אחד מהן - כלן כופין את מטותיהן 82. המטה המיוחדת לכלים או למעות 83 - אינו צריך לכפותה 84. דר"ג 85 - אינו צריך לכפותו, אלא מתיר את קרביטיו 86 והוא 87 נופל מאליו. מטה שנקליטייה 88 יוצאין ממנה, שהרי אי אפשר להפכה - זוקפה 89 ודין 90. הפך כל מטותיו, והיה הוא ישן על גבי מטות אחרים 91, או על גבי פסא, או על גבי ארון, או על גבי קרקע - לא יצא ידי חובתו, אלא ישן על גבי המטה הכפוי 92.

(80) להפכה ראשה למטה ורגליה למעלה. (81) כלומר, החובה לישוב על מיטה כפויה אינה אלא ביום ראשון לאבלו, כמבואר לעיל פ"ד ה"ט, אבל המיטות חייבות להשאר כפויים כל שבועה (כסף-משנה). ובמו"ק טו, א שנינו: "דמות דיוקני (=צורת) נתתי בכס, ובעונותיכם הפכתיה (לפי נוסח הרי"ף), כפו מיטותיכם עליה". כלומר, אתם גרמתם בעונותיכם להפוך את צורתן מחיים למיתה, - כי האדם נברא בצלם אלקים - לפיכך יהפכו כל הראויים להתאבל - את מיטותיהם על אבידתם. ובירושלמי ברכות פ"ג ה"א, אמרו: "מתוך שהוא ישן על מיטה כפויה, הוא נוער (=ניער) בלילה ונזכר שהוא אבל". (82) מו"ק כז, א. (83) בגמרא שם, תיבות: או למעות, אינן. וראה שבת מד, ב "מיטה שיחדה למעות". (84) כי עיקר טעם כפיית המטה הוא, על שם שהיא מקום מושב ומנוחה של אדם, שביניהם היו יושבים על המיטות דרך שררה וכבוד ('פרישה' ל"טור' יו"ד סי' שפז אות א). (85) מיטה שאינה סרוגה בחבלים, אלא מתוחה עור, וקושרים אותו ברצועות לארוכות המיטה. (86) רצועותיו. (87) מצע העור. (88) מוטות זקופים היוצאים מעל למיטה, כדי למתוח עליהם את הכילה. (89) על צידה. (90) מו"ק שם. (91) מיטות זקופות של אנשים אחרים. (92) כבר נתפרש לעיל פ"ד ה"ט, מקור דברי רבינו בירושלמי שם פ"ג ה"ה, שאפילו

קרקע הרי זו פרהסיא, ואסור לו לעשות מלאכת האבל בשביל האבל (מו"ק שם).

יג. האבל שהיתה מלאכת אחרים 62 בידו, בין בקבלנות 63 בין שאינה בקבלנות 64 - לא יעשה 65. היתה מלאכתו ביד אחרים 66: בביתו - לא יעשה 67, בבית אחר - עושיין 68.

(62) מלאכת דבר תלוש, כגון בגד לתפור. (63) בסכום מסוים עבור העבודה, ולא שכר לפי הימים, וברשותו לגמרה לאחר זמן. (64) שאינה בשכר קצוב עבור התפירה, אלא לפי שעות העבודה, נמצאת מלאכה זו אינה שלו. (65) שם, שאפילו הוא מפסיד ימי עבודתו - אסור לו לעשות בימי אבלו. (66) שמסר לחייט לתפור לו בגד, לפני שאירע לו האבל. (67) שלא יחשווהו שהוא בעצמו מסייע במלאכה, או יאמרו שבימי אבלו - שכר לו פועל זה. (68) הואיל וזה דבר תלוש ונעשה בצנעה, לא ידעו שמלאכת אבל היא (שם). אבל בהלכה הקודמת מדובר בעבודת קרקע או במחובר לקרקע כגון בנין בית וכדומה, שזה גלוי ומפורסם, ולפיכך אסור לאחרים לעשות לו.

יד. היה לו דין עם אדם - אינו תובעו כל שבועת קמי האבלות 69. ואם היה דבר אבד 70 - עושה שליח 71. פזה הורו הגאונים.

(69) שגם זו בכלל עשיית מלאכה היא, כי מתוך בהילות אחרי ממונו ישכח את אבלו. (70) כגון שבעל-דינו עומד לילך לחוץ לארץ, או שעדיו חולים, וחושש שמא ימותו, ויפסיד עדותם. (71) כדין האמור לעיל ה"ה, שבדבר האבד שוכר אחרים לעשות לו.

טו. מנין שהאבל אסור בדברי תורה? שהרי נאמר ליחזקאל: האגק דם 72.

(72) דום, ולא תלמוד תורה (מו"ק טו, א).

טז. אסור לקרות בתורה בנביאים ובכתובים, ולשנות במשנה ובמדרש 73 ובהלכות 74. ואם היו רבים צריכין לה 75 - מתר. ובלבד שלא יעמיד תרגמן 76; אלא ילחש לאחר בצדו, וזה שבצדו אומר לתרגמן, והתרגמן משמיע לרבים 77.

(73) מדרש נאים, כגון ספרא וספרי, שהם מדרשי הפסוקים (פירוש הרא"ש לנדרים לו, ב). (74) הלכה למשה מסיני (שם). ובברייתא במו"ק כא, א שהיא המקור להלכה זו, מנו: "ובהלכות ובש"ס ובאגדות". ואמנם בכת"י תימן, הנוסח כאן: ובהלכות ובהגדות. וכנראה שהאיסור הוא משום שמחה, שבדברי תורה נאמר (תהלים יט, ט) "פקודי ה' ישרים משמחי לב". והשווה הל' תעניות פ"ה הי"א, לענין אבל תשעה באב. ובירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, אמרו: "אבל שונה הוא במקום שאינו רגיל", שאין זו שמחה. עוד אמרו שם: "אם היה להוט אחר התורה מותר". ולדעת "הגהות מיימוניות" מותר לאבל לעסוק בהלכות אבילות,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעיר שיש לנהוג בעטיפה קצת, שהיא למשך הכובע למטה מהעינים.

כ. ומנין שהאבל אסור בשאלת שלום? שנאמר: האנק דם⁹⁶. כל שלשה ימים הראשונים⁹⁷, מי שנתן לו שלום - אין מחזיר לו, אלא מודיעו שהוא אבל; ומשלשה ועד שבועה, מי ששאל בשלומו - מחזיר לו שלום; ומשבועה ועד שלשים - שואל בשלום אחרים⁹⁸, אבל אחרים אין שואלין בשלומם⁹⁹ עד לאחר שלשים. ועל אביו ועל אמו - אין שואלין בשלומם עד לאחר שנים עשר חדש¹⁰⁰. אם בשאלת שלום נאסר האבל, קל וחומר שהוא אסור להרבות דברים ולשחק; שנאמר: דם. ולא יאחז תינוק בידו, שלא יביאנו לידי שחוק¹⁰¹. ולא יפגס למקום שמחה, כגון בתי המשתאות וכיוצא בהן¹⁰².

96 דום, ואל תשאל שלום (מ"ק טו, א וברש"י).
97 שהם עיקר האבל, כמבואר לעיל ה"ח ובביאורו שם.
98 שהרי הם שרויים בשלום. 99 שהוא אינו שרוי בשלום (שם כא, ב). 100 שם. וראה לקמן פ"ה הי"א, דין שאילת שלום בשבת שבתוך השבעה. 101 שם כו, ב. והברייתא מסיימת שם: "ונמצא מתגנה על הבריות".
102 שם כב, ב. ודבר זה אסור כל שלשים יום, כמבואר לקמן פ"ו ה"ב, וראה שם ה"ו, שעל אביו ואמו לא יכנס לשמחת מרעות עד שנים עשר חודש.

כפה מיטתו וישן על הקרקע, לא יצא ידי חובת כפיית המיטה, עד שישן עליה. וכל זה ביום ראשון, אבל בשאר הימים יכול הוא לשבת או לישון על גבי מפץ או קרקע, ובלבד שמיטתו תהא כפוייה, וראה לקמן פ"ג ה"ג, שאפילו המנחמים אינם יושבים אלא ע"ג קרקע. וכתוב ב"הגהות מיימוניות": עכשיו אין אנו נוהגים בכפיית המיטה, כי סומכים אנו על הירושלמי (שם) האומר: "הדר בפונדק (אכסניא) אין מחייבים אותו לכפות, שלא יאמרו עליו חרש (=מכשף) הוא", וכמו כן אנו בין הנכרים, ויש בינינו עבדים ושפחות. וראה 'תוספות' למו"ק כא, א ד"ה אלו דברים, וכן ביו"ד סי' שפז סעיף ב, שהוסיפו עוד לפטור, הואיל ואין המיטות שלנו עשויות כמיטות שלהם, שהרי נקליטים יוצאים ממנה, ואין הכפיה ניכרת בהן.

יט. מנין לאבל שאסור בפריעת הראש? שהרי נאמר ליחזקאל: לא תעטה על שפם. מפלל ששאר האבלים חיבין בעטיפת הראש⁹⁴. והסודר שמכסה בו ראשו עוטה מקצתו מעט על פיו⁹⁵. שנאמר: ועל שפם יעטה, ואנקלוס תרגם: פאבלא יתעטף.

93 בגילוי ראש. 94 מ"ק טו, א. 95 ושם כד, א אמרו: "כל עטיפה (עטיפת הראש בסודר) שאינה כעטיפת הישמעאלים - אינה עטיפה", וכתבו 'תוספות' שם כא, א שאין אנו נוהגים כיום בעטיפת הראש, הואיל וזה היה מביא לידי שחוק גדול בין הגוים. ובש"ך ליו"ד סי' שפו ס"ק א,

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון י"ח ניסן ~

הלכות אבל

פרק שלשה עשר

1) סדר ניהום אבלים. מת שאין לו אבלים להתנחם עליו, כיצד עורכים לו אבל וניחומים. באיזה כלים מביאים את המאכל לבית האבל להברותו. שלבי זמן שונים באכילות, לבכי, להספד, לתספורת ולשאר חיובי אבל. החובה לדאוג ולפשפש במעשים לחזור בתשובה - בימי האבל.

א. כיצד מנחמין את האבלים? אחר שקוברין את המת מהמקצין האבלים ועומדין בצד בית הקברות, וכל המלוין את המת עומדין סביב להן שורה לפני שורה. ואין שורה פחותה מעשרה, ואין אבלים מן המניין².

2) סנהדרין יט, א. הואיל והשורה אינה דבר של חיוב כמו

כל המצוות, אלא תוקנה לנחם אבלים, אינו ראוי שהמתנחם יהיה ממנין המנחמים (רדב"ז), אבל זה ברור שהאבל מצטרף לברכת הזימון, בין לשלשה, בין לעשרה, שהרי חייב בכל המצוות (שם) וכן ביו"ד סי' שעט סעיף ה. וראה כתובות ח, ב.

ב. האבלים עומדין לשמאל המנחמין, וכל המנחמין באין אצל האבלים אחד אחד³, ואומרים להן: תנחמו מן השמים⁴. ואחר כך הולך האבל לביתו. וכל יום יום משבועת ימי אבלות באין כגני אדם לנחמו, בין שפאו פנים חדשות⁵ בין שלא באו⁶.

3) סנהדרין שם. ופני האבלים מול פני המנחמים. 4) שם, לגבי כהן גדול המנחם את אחרים, והשווה לעיל פ"ז, ה"ו. 5) שעדיין לא נחמהו כלל. 6) מנחמים אותו כל שבועה, ואפילו אלה שנחמהו אתמול, כמו שאמרו (מ"ק כב, א) "אפילו בא ביום השביעי... והוא שבא ומצא מנחמים אצלו". ושם כא, א: "ואם באו פנים חדשות".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. הפל תיבין לעמד בפני נשיא¹⁵, חוץ מאבל וחולה¹⁶. ולכל העומד מפניו אומר לו 'שב', חוץ מאבל וחולה. שמשמע: 'שב באבלו, ישב בחליו'¹⁷.
(15) כשנכנס לבית-המדרש. (16) שקשה עליהם העמידה, זה מפני אבלו המדכאו, וזה בגלל חליו. (17) מ"ק כז, ב. "אלא אומר להם: המקום יברך אתכם אל תטרחו" (נמוקי יוסף שם).

ו. מכבדין ומרביצין¹⁸ בבית האבל¹⁹, ומדיחין קערות וכוסות וקיתונות²⁰ וצלוחיות²¹, ומדליקין את הנרות. אבל אין מביאין שם לא את המגמר²² ולא את הבשמים²³.

(18) מכבדים - מטאטאים; מרביצים - מזלפים מים על הרצפה להשכיב את האבק. (19) ואין בזה משום מלאכה לאבל (מ"ק כז, א). (20) כדים. (21) בקבוקים קטנים, ראה מלכים-ב, ב. (22) קטורת של בשמים, הנשרפים באש ומעלים ריחות נעימים. (23) שם, שאסור לאבל להתענג ולהתעדן, אבל כל זמן שהמת מוטל, מביאים בשמים לבית המת, או על המת עצמו, להעביר הריח הרע, אלא שאין מברכים על בשמים של מתים, כמבואר שם וב'נמוקי יוסף', והשווה הל' ברכות פ"ט, ה"ח.

ז. אין מוליכין לבית האבל המאכל שמברין בו לא בכלי כסף ולא בכלי שנים²⁴ וכיוצא בהן, אלא בכלי נסרים²⁵ של ערבה קלופה וכיוצא בהן; שלא לבייש את מי שאין לו. ואין משקין בזוכית לבנה, אלא בצבועה; שלא לבייש את העניים שאין יינותיהן טובות²⁶.

(24) עשויים מקליפת אלון מיוחד. (25) בדפוס רומי ר"מ: בכלי נצרים. וכן הנוסח במו"ק שם. (26) ובזוכית צבועה, אין מראה היין ניכר מבחוץ (שם).

ח. אין שותין בבית האבל יתר על עשרה כוסות לכל אחד ואחד: שלשה קדם אכילה, ושלשה בתוך אכילה, וארבעה לאחר אכילה. ולא יוסיף, שמא ישתכר²⁷.

(27) כתובות ח, ב "התחילו היו שותים ומשתכרים, החזירו הדבר ליושנה". ומפרש רש"י: ליושנה עשר כוסות. אלא שרש"י שם מפרש, שהיו משקים בעיקר את האבל, ככתוב (משלי לא, ו) "ויין למרי נפש", ואולי עם האבל היו שותים גם המנחמים. והרמב"ן - הובא בכסף-משנה - סובר, שלא ישתו אלא תוך הסעודה, שיין שבתוך הסעודה אינו משכר, וגם רבינו לא כתבה דרך חיוב אלא דרך שלילה, וראה לעיל פ"ד, ה"ו: "נקבר המת, הרי זה מותר... ולשתות יין מעט כדי לשרות אכילה שבמעיו אבל לא לרוות". הרי שלכתחילה אין לו לשתות יין אלא בתוך הסעודה.

ט. אין אומרין שמועה²⁸ והגדה בבית האבל²⁹, אלא יושבין דוין³⁰. וכן אין אומרין בפני המת אלא

ג. האבל מסב בראש⁷. ואין המנחמין רשאים לישב אלא על גבי קרקע. שנאמר: וישבו אתו לארץ⁸. ואין רשאים לומר דבר עד שיפתח האבל את פיו תחלה. שנאמר: ואין דבר אלו דבר; וכתוב: אחרי כן פתח איוב את פיהו וגומר, ויען אליפז⁹. וכיון שנענע בראשו - שוב אין המנחמין רשאים לישב אצלו, שלא יטריחוהו יותר מדי¹⁰.

(7) כתובות טט, ב, שנאמר (איוב כט, כה) "אבחר דרכם ואשב ראש... כאשר אבלים ינחם". ואמרו שם, קרא: ינחם, שהמתנחם מושיבים אותו בראש לנחמו. (8) מאמר רב יהודה, הביאו הרי"ף למו"ק סוף פ"ג, ובגירסת הגמרא שלפנינו (כח, ב) איננו, גם ב"ליקוט שמעוני" לאיוב שם מביא מאמר זה בשם רבי. (9) אליפז היה ממנחמי איוב, ולא ענה דבר עד אשר איוב האבל פתח פיו (מו"ק כח, ב). (10) שם, כיון שהאבל אסור בשאילת שלום, בזמן שהוא רוצה לפטור את מנחמיו לביתם, הוא שוחה בראשו, כתלמיד השוחה לפני רבו ליתן שלום (רדב"ז בשם הרמב"ן).

ד. מת שאין לו אבלים להתנחם - באים עשרה בני אדם פשרין ויושבין במקומו¹¹ פל שבעת ימי האבלות¹², ושאר העם מתקבצין עליהן. ואם לא היו שם עשרה קבועין - בקל יום ויום מתקבצין עשרה משאר העם¹³ ויושבין במקומו¹⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מת שאין לו אבלים להתנחם - באים עשרה בני אדם פשרין ויושבין בו".

והראב"ד השיג וכתב: "א"א זה אין לו שורש". ובפרק י"ד ה"ו כתב הרמב"ם שניחום אבלים הוא גמ"ח עם החיים ועם המתים. ויש לומר שזהו יסוד מחלוקתם, שלדעת הרמב"ם ניחום אבלים הוא גמ"ח גם עם המתים, ולכן גם במת שאין לו אבלים להתנחם "באים עשרה בני אדם כו". אבל לדעת הראב"ד הוא גמ"ח עם החיים בלבד.

(על פי לקו"ש חלק כ' ע' 569 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(11) במקום שמת שם. (12) לדעת הרדב"ז, אין הכוונה שישבו שם כל היום, כדרך שהאבל יושב בקביעות כל היום, אלא באים בכל יום בבוקר ובערב, בזמן שהציבור רגיל לבוא לנחם האבלים. (13) שלא ישבו אתמול כמתנחמים. (14) שבת קנב, א: "מת שאין לו מנחמים" וכו', ומפרש רבינו: כאילו היה מנוקד מנחמים, שפירושו מתנחמים, שוודאי כל ישראל מנחמים הם, ולא תמצא אלא מת שאין לו אבלים להתנחם, ומתוך שלא הזכיר: אבלים, מכאן שעיקר ההקפדה שישבו עשרה אנשים בכל יום להתנחם, ושאר כל העם יבואו לנחמם (מרכבת המשנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

38) מרבה להתאבל. (39) מו"ק כז, ב ושם אמרו: "המתקשה על מתו יותר מדאי, על מת אחר הוא בוכה". וב"פתחי תשובה" ליו"ד סי' שצד ס"ק א, מביא בשם 'ספר חסידים': אדם שמת בנו או בתו אל ינשק אותם, ושאר מתים - סובר ה"פתחי תשובה" שמותר לנשקם, ככתוב (בראשית נ, א) בעקב אבינו "ויבך (=יוסף) עליו וישק לו". (40) המנויים לעיל פ"ו ה"ב, ובמו"ק שם אמרו: "מכאן ואילך, אמר הקב"ה: אי אתם רחמנים בו יותר ממני".

יב. פל מי שאינו מתאבל פמו שצווי חכמים - הרי זה אכזרי⁴¹. אלא יפחד וידאג ויפשפש⁴² במעשיו ויחזר בתשובה. ואחזד מפני חבורה שמת - תדאג פל החבורה פלה⁴³. פל שלשה ימים הראשונים ידאג את עצמו פאלו חרב מנחת לו על צוארו⁴⁴; ומשלשה ועד שבעה - [פאלו היא] מנחת בקרן זוית; מפאן ואילף⁴⁵ - [פאלו] עוברת פנגדו בשוק⁴⁶. פל זה להקין עצמו, ויחזרו⁴⁷ ויעזר משנתו. והרי הוא אומר: הפיתה אתם ולא חלו. מקלל שצריך להקין ולחול.

(41) שאין לבו מתרגש ומשתתף בצרת קרובו וחבירו. (42) ימשמש ויבדוק. "ויחפש, בגדול החל" (שם מד, יב) מתרגם הירושלמי: ופשפש. (43) שבת קו, א. ומפרש רש"י: "יראו מן המיתה. (44) מו"ק כז, ב. ושם הנוסח: בין שתי ירכותיו. ובר"ף שם: בין כתפיו, ומפרש ה'נמוקי יוסף': שאלו זוקף ראשו, היתה דוקרתו מאחוריו, וכל כך יעמוד בכובד ראש. (45) עד י"ב חודש. (46) מו"ק שם. שמירת הדין מתוחה נגדו. ובירושלמי שם פ"ג, ה"ז: "שכל אותה השנה, הדין מתוח כנגד המשפחה... כל שבעה - החרב שלופה, עד שלשים - היא רופפת, לאחר שנים-עשר חודש - היא חוזרת לתערה, למה הדבר דומה? לכיפה של אבנים, כיון שנתערה (=נזדעזעה) אחת מהן, נתערו כל כולן... ואם נולד בן זכר באותה המשפחה, נתפאת כל אותה המשפחה". (47) ובכ"י תימן: לחזור בתשובה וכו'.

~ יום שני י"ט ניסן ~

פרק ארבעה עשר

1) מתבארת בו מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, לנחם אבלים, להכניס הכלה וללוות האורחים וכו'. גודל ערך מצות הכנסת אורחים והלויים לדרכם. זמני ביקור חולים. ביטול מלאכה ותלמוד תורה להוצאת תלמיד חכם לקבורה. נחום אבילי גוים וביקור חוליהם. איסור הנאה מבתי קברות, בנין הקבר, המת וכל תכריכיו והכלים הנורקים על מטתו מחמת צער. הכבוד שעושים למלך או נשיא שמתו.

א. מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הפלה², וללוות האורחים³, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה: לשאת על הפתף⁴, ולילף לפניו⁵, ולספד, ולחפור, ולקבר⁶. וכן לשמח הפלה והחתן, ולסעדם בכל צרכיהם⁷. ואלו

דברים של מת³¹. אכל לעסק בדברי תורה בפניו או בבית הקברות - אסור³².

(28) דברי הלכה. (29) לפי שמושכים הלב, ולא יתעסקו באבילות (מו"ק כג, א. וב'נמוקי יוסף' שם). ואפילו בסתם דברי חול, נכון להחמיר, כדי שיתן אל לבו אבילותו (רדב"ז). ובירושלמי מו"ק פ"ג, הובא ב"הגהות מיימוניות" אמרו: אין לאכול עם האבל רוב עם, שיצטרכו להתחלק לשני מקומות, וכן ביו"ד סי' שעח סעיף י. (30) מצטערים וכואבים. (31) דברי הספד וצרכי הוצאתו וקבורתו. (32) ברכות ג, ב. יח, א. כי הכל חייבים לספר בדברי תורה, והמת דומם, הרי זה "לועג לרש", והכתוב אומר (משלי יז, ה) "לועג לרש חרף עושהו" (רש"י), אבל דברי חולין, שאין גנאי למחריש בהם - אין לאסור, ומעשים בכל יום, שעוסקים בדברי חול בפני המת, במעמד רבנים קשישים ואין מוחים בידם (הגהות מיימוניות). וכל שהוא לכבוד המת, ודאי שמותר לומר בפניו. ועל זה סומכים לקרוא פסוקים בבית-הקברות, ודרשה לכבוד המת (כסף-משנה, וכן ביו"ד סי' שדמ סעיף יז). וראה לקמן פי"ד הי"ג, וכן בהלכה כה, ש"מושבים ישיבה על קברו (=של מלך) שבעה ימים", ובביאורנו שם.

י. אין בוכין על המת יתר משלשה ימים, ואין מספדין יתר משבעה³³. במה דברים אמורים? בשאר העם; אבל תלמידי חכמים - הכל לפי חקמתן. ואין בוכין עליהן יותר משלשים יום; שאין לנו גדול ממושה רבנו, וקתיב: ויתמו ימי בכי אבל משה³⁴. וכן אין מספדין יתר על שנים עשר חדש. אין לנו בחכמה גדול מרבנו הקדוש, ושנים עשר חדש בלבד נספד³⁵. וכן חכם שבאה שמועתו לאחר שנים עשר חדש³⁶ - אין סופדין אותו³⁷.

(33) מו"ק כז, ב. שנאמר (ירמיה כב, י) "אל תבכו למת ואל תנודו לו" - אל תבכו, יותר מדאי; ואל תנודו לו, יותר מכשיעור, שלשה - לבכי, ושבעה - להספד. (34) כתובות קג, ב, רבינו הקדוש ציוה להושיב ישיבה אחריו עם מלאת שלשים יום למותו, אמר: איני עדיף ממושה רבינו וכו'. (35) שם. עד שלשים יום ספדו ביום ובלילה, מכאן ואילך ספדו ביום ולמדו בלילה, או להיפך. (36) משמת. (37) אפילו ביום שמועה. שכן מצינו (יבמות עט, א) שדוד המלך רצה להספיד את שאול המלך ולא הספידו, כיון שכבר עברו שנים עשר חודש מנפילתו, ומפרש רש"י: "שאיך דרך כבוד לספוד אחר י"ב חודש, אחר שנתקבלו נתחומין על המת, כאמור במועד קטן כא, ב".

יא. אל יתקשה³⁸ אדם על מתו יתר מדי. שנאמר: אל תבכו למת ואל תנודו לו. פלומר: יתר מדי³⁹. שזהו מנהגו של עולם; והמצער [עצמו יותר] על מנהגו של עולם - הרי זה טפש. אלא פיצד ועשה? שלשה לבכי, שבעה להספד, שלשים יום לתספדת ולשאר החמשה דברים⁴⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אכל דבר שהוא מצוה ודבר עבירה, דבר שהוא מצוה - תנחומי אבלים; דבר עבירה - תענית ציבור, ומפרש רש"י: תנחומי אבלים - תקנת חכמים בעלמא הוא, וכן פירש רבינו לעיל הל' ממרים פ"ז, ה"ב.

ב. שִׁכַר הַלְוִיָּהּ¹¹ מְרַבָּה מִן הַכֹּהֵן. וְהוּא הַחֹק שֶׁחֲקָקוּ אֲבָרָהֶם אֲבִינוּ, וְדָרְךָ הַחֹסֵד שֶׁנֶּהֱגָה בָּהּ: מֵאֲכִיל עֹבְרֵי דְרָכַיִם, וּמִשֶּׁקָה אוֹתָן, וּמִלְוִיָּה אוֹתָן¹³. וּגְדוּלָה הַקִּנְסַת אוֹרְחִים מִהַקְבָּלַת פְּנֵי שְׂכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים¹⁴. וְלוֹוִיִּם יוֹתֵר מִהַקְנָסָתָן. אֲמָרוּ חֲכָמִים: כָּל שֶׁאֵינוּ מְלוּוָה - כָּאֵלוּ שׁוֹפֵף דָּמִים¹⁵.

(11 בכת"י תימן: הלוי. 12) סוטה מו, ב: "ששכר הלווייה אין לה שיעור". (13) "ואברהם הולך עמם לשלחם - המשל אומר: האכלת, השקית, תלווה, כך: ואברהם הולך עמם לשלחם" (מדרש בראשית רבה, פמ"ח, אות כ). ובמדרש "שוחר טוב" פ"ז, אמרו: ויטע אש"ל בבאר שבע - אכילה, שתייה לוייה. וכן ברש"י סוטה י, א ד"ה פונדק. (14) וירא וירץ לקראתם, הרי שהניח את השכינה, והלך לקבל האורחים (שבת קכז, א). (15) סוטה מו, ב "שאלמלי ליווהו אנשי יריחו לאלישע, לא גירה דובים לתינוקות, שנאמר (מלכים ב, כג-כד) ויעל משם... ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו בו... ויקללם בשם ה', ותצאנה שתיים דובים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים". וכן אמרו שם: "דינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו - וכי על לבנו עלתה, שבית-דין שופכים דמים? אלא לא בא לדינו ופטרנוהו בלא מזונות, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לווייה".

ג. פּוֹפִין לְלוֹיָהּ¹⁶ כְּדָרְךָ שְׁכּוֹפִין לְצַדִּיקָה¹⁷. וּבֵית דִּין הֵיוּ מְתַקְנִין שְׁלוּחֵינִי לְלוֹוֹת אֲדָם הַעֹבֵר מִמְּקוֹם לְמְקוֹם. וְאֵם נִתְעַצְלוּ בְּדָבָר זֶה - מַעֲלָה עֲלֵיהֶם כָּאֵלוּ שֶׁכָּפוּ דָּמִים¹⁸. אֲפָלוּ הַמְלוּוָה אֶת חֲבֵרוֹ אֲרַבְעָ אַמּוֹת - יֵשׁ לוֹ שֶׁכָּר הַרְבֵּה¹⁹. וְכִמְהָ שְׁעוֹר לְוִיָּה שְׂחִיב אֲדָם בָּהּ? הֲרַב לְתַלְמִיד - עַד עֲפוּדָה שֶׁל עֵיר²⁰. וְהָאִישׁ לְחֲבֵרוֹ - עַד תַּחֲוֹם שְׂבָתָה²¹. וְהַתְּלָמִיד לְרַב - עַד פְּרִסָּה²². וְאֵם הָיָה רַבּוֹ מְבַהֵק²³ - עַד שְׁלֹשׁ פְּרִסָּאוֹת²⁴.

(16) את מי שאינו רוצה ללוות את חבירו לדרך, שילוווה (סוטה מו, ב). (17) לתת צדקה, ראה הל' מתנות עניים פ"ג, ה"י. (18) סוטה שם. שהמהלך יחידי בדרך צפוי לסכנת לסיים. וב"תפארת ישראל" למשנה שם (פ"ט, מ"ו) מנמק: "ואפשר שלכן נהרג מלסטים, שחשבוהו כאיש שאין לו אוהבים לדרוש דמו". (19) שם. "בשביל ארבע פסיעות שליוה פרעה לאברהם, שנאמר: ויצו עליו פרעה אנשים וגו', נשתעבד בבניו ארבע מאות שנה". (20) שבעים אמה ושייריים שנותנים אותן עבור (=בליטה) לעיר, ומהן והלאה מודדים תחום שבת (רא"ש לנדרים נו, ב). (21) שהוא אלפיים אמה מחוץ לעיר. (22) ארבעה

הֵן גְּמִילוֹת חֲסָדִים שְׁבֻגּוּפוֹ, שֶׁאֵין לָהֶם שְׁעוֹר⁸. אָף עַל פִּי שֶׁכָּל מִצְוֹת אֱלוֹ מְדַבְּרִיהֶם, הָרִי הֵן כְּכֹלל וְאֶהְבֶּה לְרַעַךְ כְּמוֹף⁹ - כָּל הַדְּבָרִים שֶׁאֵתָה רוּצָה שֶׁיַּעֲשׂוּ אוֹתָם לְךָ אַחֲרַיִם, עֲשֵׂה אֵתָה אוֹתָן לְאַחִיד כְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת¹⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם לְבָר כְּחֹלִים, וְלִנְחָם אֲבָלִים..."

מצוות ניחום אבלים אינה מצוה שבגופו דווקא, ואפשר לעשותה על ידי שליח (כמו שמצינו ברוד המלך ש"ב פ"י פ"ג) ואף על ידי מכתב.

ומה שכתב "ואלו הן מצוות שבגופו" הוא להבדילה מן הצדקה שזכרה בה"ג שם.

ועוד יש להוכיח ממה שכתב (פ"ד ה"ו) שהוא גמ"ח עם החיים ועם המתים, ופשיטא שלמתים אין נפק"מ אם בא במכתב או על ידי שליח.

(על פי לקו"ש חלק כ' ע' 569 מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(2) לחופה. (3) בדרכם למקומם. (4) השווה לעיל פ"ד, ה"ב: "וסובלים את המת על הכתף עד בית-הקברות", ובביאורנו שם. (5) לפני מיטתו. (6) מו"ק כח, ב: "היה רבי מאיר אומר: "והחי יתן אל לבו" (קהלת ז, ב) - דברים של מיתה. אם ספד - יספדוהו; אם קבר - יקברוהו; אם טען (נשא) יטענוהו" וכו'. וראה לעיל פ"ב ה"ב, ובביאורנו שם. (7) ברכות ו, ב: "ואם משמחו (לחתן), מה שכרו? וזכה לתורה שניתנה בחמשה קולות" וכו'. ובכתובות יז, א אמרו: "רבי יהודה בר אילעי היה נוטל בד של הדס ומקד לפני הכלה, ואומר: כלה נאה וחסודה". (8) פאה פ"א, מ"א: "אלו דברים שאין להם שיעור... וגמילות חסדים". ואמרו בירושלמי שם ה"א: במה דברים אמורים בגופו, אבל בממונו יש לו שיעור, שהרי נמנו באושא, שיהא אדם מפריש חומש מנכסיו למצוה. (9) וכדברי ה"תורה כהנים" שם: "רבי עקיבא אומר: זה כלל גדול בתורה". (10) פרט לגוי שאינו בתורה ובמצוות. וראה שבת לא, א "דעלך סני, לחברך לא תעביד, זוהי כל התורה כולה". ובבבא-מציעא ל, ב דרשו: "והודעת להם את הדרך (שמות יח, כ) - זו גמילות חסדים; אשר ילכו - זה ביקור חולים; בה - זו קבורה; אשר יעשון - זו לפני משורת הדין". והשווה "ספר המצוות" לרבינו שורש א. והרמב"ן שם משיג על רבינו, ולדעתו ניחום אבלים וביקור חולים וכן קבורת המת - הן מצוות מן התורה, שכל אלו גמילות חסדים, ויכול: ואהבת לרעך כמוך, הן. וכבר אמרו (סוטה יד, א) "אחורי ה' אלקיכם תלכו... הלך אחר מדותיו של הקב"ה, ...הקב"ה ביקר חולים... אף אתה בקר חולים; הקב"ה ניחם אבלים... אף אתה נחם אבלים; הקב"ה קבר מתים... אף אתה קבור מתים". ורבינו סובר, שכל אלה אינם אלא אסמכתאות, ואינם אלא מדבריהם, שהרי בפירוש אמרו (סנהדרין ע, ב):

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני י"ט ניסן - ספר שופטים - הלכות אבל קנו
מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק
מילים, ומיל הוא שיעור תחום שבת. (23) שרוב חכמתו
קיבל ממנו. (24) סוטה, שם.

ד. בקור חולים - מצוה על הפל²⁵. אפלו גדול
מבקר את הקטן. ומבקרין הרה פעמים פיום. וכל
המוסיף - משפח. וכלבד שלא יטריח²⁶. וכל
המבקר את החולה - פאלו נטל חלק מחליו²⁷ והקל
מעליו; וכל שאינו מבקר - פאלו שופך דמים²⁸.

(25) נדרים לט, ב: "רמו לביקור חולים מן התורה, מניין?
שנאמר (במדבר טז, טז): אם כמות כל האדם ימותן אלה,
ופקודת כל האדם יפקד עליהם וגו' - שהם חולים ומוטלים
בעריסתם, ובני אדם מבקרים אותם (=ופקודת - לשון
ביקור), מה הבריות אומרים: לא ה' שלחני. (26) על
החולה, שאם זה מכביד עליו, יכנס לחדר החיצון לשאול
עליו אצל בניביתו (בית יוסף ליו"ד סי' שלה). (27) כל
אחד נוטל חלק מששים ממה שהשאריו המבקרים
הראשונים (נדרים שם). ושם הדגישו: "ובבן גילו", שאינו
נוטל חלק מששים אלא בן גילו, ומפרש רש"י: בחור
כמותו, או זקן לזקן. והר"ן שם, מפרש: שנוטל המבקר
במזל של חולה. (28) שם מ, א "מעשה בתלמיד מתלמידי
רבי עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי
עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו (בציווי רבי
עקיבא), היה אומר לו: רבי, החייתני. יצא ר"ע, ודרש: כל
מי שאינו מבקר חולים, כאילו שופך דמים", שהמבקר
עושה לחולה כל צרכיו. וכתב הפרישה ל'טורי יו"ד סי'
שלה, אפילו בימינו שהחולה שוכב על המיטה, ואין אבק
הארץ מוזק לו, דעתו של אדם צלולה ונוחה כשהבית נקי.
וגם רוח רעה שורה על מקום מיאוס, וחולה צריך לשמור
נפשו יותר מאדם אחר, שהשטן מקטרג בשעת הסכנה,
ולפיכך יזהרו לכבד ולרבוץ לפניו.

ז. יראה לי, שנתמת אבלים קודם לבקור חולים;
שנחום אבלים גמילות חסד עם החיים ועם
המתים³⁶.

(36) והרב"ז מהסס בזה, כי יש מקום להעדיף ביקור חולים
על ניחום אבלים, שהמבקר את החולה גורם לו שיחיה, ואם
לא ביקרו כאילו שופך דמים, כמבואר לעיל ה"ד, ואילו
ניחום אבלים אין בו מעלות אלו. וכדברי רבינו נראה, ממה
שאמרו (שבת יב, ב) "בקושי התירו לנחם אבלים ולבקר
חולים בשבת" - הרי שהקדימו ניחום אבלים לביקור חולים,
ואע"פ שבסוכה מא, ב אמרו: "כך היה מנהגם של אנשי
ירושלים... הולך לבקר חולים ולנחם אבלים - לולבו בידו"
- שם ברגל, הואיל ואין בו אבילות, אפילו בדברים שבצנעה,
צער האבל מועט. ולפיכך ביקור חולים קודם (אור שמח).

ה. אין מבקרין את החולה אלא מיום שלישי
והלאה²⁹. ואם קפץ עליו החלי והכביד³⁰ - מבקרין
אותו מיד³¹. ואין מבקרין את החולה לא בשלש
שעות ראשונות פיום ולא בשלש אחרונות, מפני
שהן³² מתעסקין בצרכי החולה. ואין מבקרין לא
חולי מעים ולא חולי העין ולא מחושי הראש,
מפני שהבקר קשה להן³³.

(29) שלא ירע מזלו, ואולי בבקשה מועטת שיבקש שונא
רעתו, יתוסף חליו (שם וברא"ש). (30) בבת אחת.
(31) ירושלמי פאה פ"ג, ה"ז. ושם אמרו: הקרובים נכנסים
אליו מיד, אפילו בחולי רגיל. (32) צ"ל: שבהן. כלומר,
באותן השעות. וכן נראה מלשון הבית יוסף ליו"ד סי'
שלה. וראוי להעיר, שבנדרים מ, א נימקו הטעם, שכל חולה
מיקל עליו חליו בשעות הבוקר, ולא יחוש המבקר לבקש
עליו רחמים, ובשלש שעות האחרונות - מכביד עליו חליו
- ויתייאש מלבקש עליו רחמים. ורבינו חידש טעם משלו
לפי בקיאותו בחליים (רדב"ז). (33) שם מא, א חולי
מעיים - משום בושה; חולי עין וראש, שהדיבור קשה להם.

ח. מי שהיה לפניו מת וכלה - מניח את הפלה
ומתעסק עם המת. וכן הוא אומר: לב חכמים בבית
אבל וגומר³⁷. מת וכלה שפגעו זה בזה בדרך -
מעבירין את המת³⁸ מלפני הפלה³⁹. וזה וזה עוברין
מלפני המלה⁴⁰.

(37) וסוף הפסוק: ולב כסילים בבית שמחה. ובמס' שמחות
פ"ב, שנינו: "אבל חסידים הראשונים, היו מקדימים לבית
האבל מלבית המשתה, שנאמר: טוב ללכת אל בית אבל
מלכת אל בית משתה" וגו'. (38) דרך צדדית. (39) והכלה
עוברת עם אורחיה בדרך המלך, באופן שמקדימים את
הכלה תחילה (כתובות יז, א), ובמס' שמחות פ"א, מנמקים:
שכבוד החי קודם לכבוד המתים. (40) שכבוד המלך עדיף
משניהם, שנאמר: שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יג. בְּתֵי הַקְּבֻרֹת אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה. פִּיעֵד ? אִין אוֹכְלִין בְּהֵן, וְאִין שׁוֹתִין בְּהֵן⁵¹, וְאִין עוֹשִׂין בְּהֵן מְלֹאכָה, וְלֹא קוֹרִין בְּהֵן, וְלֹא שׁוֹנִין⁵² בְּהֵן. קָלְלוּ שָׁל דְּבָר: אִין נִאוֹתִין⁵³ בְּהֵן, וְלֹא נוֹהֲגִין בְּהֵן קְלוֹת רֵאשׁ⁵⁴. לֹא יִלְךְ אָדָם בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שָׁל קֶבֶר וּתְפִלִין בִּידוֹ⁵⁵ וְסִפֵּר תוֹרָה בְּזוֹעוֹ, וְלֹא יִתְפַּלֵּל שָׁם. וּבְרַחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת - מִתָּר⁵⁶.

51) שזוהי קלות ראש, ובמגילה כט, א שנינו: "אין נוהגים בהם קלות ראש". וכשם שבבבלי-כנסת שנינו שם כח, א: אין אוכלים ושותים בהם, ומפרש רש"י שם, משום קלות ראש, שמקילים אותם, כך הדין בבתי הקברות (ביאור הגר"א ל"ד סי' שסח ס"ק א). 52) משנה. שהרי זה "לועג לרש", שהמת אינו קורא ואינו שונה (ברכות יח, א). 53) נהנים, כלשון המשנה (ברכות נא, ב) "אין מברכים על הנר - עד שיאותו לאורו". ומפרש רש"י: "שיהנו. וכנראה שלמד רבינו דין איסור הנאה בבית-הקברות מדין בתי-הכנסת, שנאמר בהם (מגילה כח, ב) "ואין ניאותים בהם", והשווה הל' תפילה פ"א, ה"ו. 54) כגון לעשות בהם צרכי, כמפורש בירושלמי ברכות פ"ב ה"ג, ובמגילה כט, א שנינו: "אין מרעים בהם בהמה... ואין מלקטים בהם עשבים... מפני כבוד מתים". 55) אפילו כשהוא אוזון בידו, וקל-יחומר כשהן על ראשו, שהוא מקיים בהן המצוה, הרי זה "לועג לרש". ובברכות יח, א הנוסח: "ותפילין בראשו". 56) ברכות שם. וכל שהוא לכבודו של מת - מותר, כמבואר לעיל פ"ג ה"ט, בכיאונו. והשווה הל' תפילין פ"ד, הכ"ג.

יד. המוֹלִיף עֲצָמוֹת⁵⁷ מִמְּקוֹם לְמְקוֹם - לֹא יִתְּנֵם בְּדִסְקָנָא⁵⁸ וְנִיחָם עַל גְּבֵי חֲמוּרוֹ וְיִרְכַּב עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי שְׁנוּהָג בְּהֵן מִנְהַג בְּזוֹיִן⁵⁹. וְאִם הָיָה מִתְּיָרָא מִפְּנֵי הַגְּנָבִים וּמִפְּנֵי הַלְּסָטִים - מִתָּר.

57) עצמות המת. 58) מרצוף (שק) של עור. 59) ברכות יח, א והשווה הל' ספר תורה פ"י ה"א, ושם מסיים רבינו: "ואם אין שם פחד, מניחו (ספר התורה) בחיקו, כנגד לבו, והוא רוכב על הבהמה והולך". ובנוגע לעצמות, מפשילן לאחוריו על החמור, כמבואר ב"ד סי' תג, סעיף י.

טו. אִין מִפְּנִין⁶⁰ אֵת הַמֵּת מִקְּבֶר לְקְבֶר, אֶפְלוּ מִבְּזוּי לְמִכְבָּד⁶¹. וְאִם הָיָה בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ⁶² - מִפְּנֵיהוּ אֶפְלוּ מִמְּכָבֵד לְבְּזוּי⁶³.

60) מעבירים. 61) ירושלמי מו"ק פ"ב, ה"ד. ומפרש ה"קרבן העדה" שהבלבול קשה למתים, שמתיראים מיום הדין, ובשמואל הוא אומר (שמואל-א כח, טו) "למה הרגתני להעלות אותי", ומפרש הרד"ק, שהיה מפחד מיום הדין, כי סבר שקוראים אותו לדין. 62) שהקבר השני, הוא בשדה המת. 63) ירושלמי שם, "ערב הוא לאדם שהוא נינוח אצל אבותיו", והשווה הל' יו"ט, פ"ח ה"ט. ואם נתנוהו שם על-מנת לפנותו - מותר בכל ענין, וכן מותר

עליך, ואין כבודו להמתין עד שהמת או הכלה יעברו מלפניו (כתובות שם). ובמס' שמחות שם, אמרו: "אגריפס המלך עבר לפני הכלה (=נכנס לרחוב צדדי, וחיכה עד שמסע הכלה יעבור תחילה), ושיבחוהו חכמים, אמרו לו מה ראתי? אמר להם: אני נוטל כתר בכל יום, וזאת טטול כתריה שעה אחת". ולדעת הרמב"ן - הובאה ב'טור' יו"ד סי' שס, הכנסת כלה קודמת לקבורת המת, ולאחר שנכנסה לחופה, נתחומי אבל קודמים לשמחת חתן וכלה, וכן הבראת האבל קודמת למשתה חתן, ש"החתן מאכיל את האחרים, והאבל אינו אוכל עד שיאכילוהו אחרים".

ט. מְבַטְלִין תְּלִמּוּד תוֹרָה לְהוֹצֵאת הַמֵּת⁴¹ וְלְהַכְנִסַת הַפְּלָה⁴². בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֵׁאִין לוֹ כָּל צָרְכוֹ; אָבֵל יֵשׁ לוֹ כָּל צָרְכוֹ⁴³ - אִין מְבַטְלִין⁴⁴. וְכֵל שֵׁאִין מִתְּעַסְקִין בְּתוֹרָה - תִּיבִין לְהִתְעַסֵּק עִמּוֹ⁴⁵.

41) ללוותו לקבורה. 42) ללוותה מבית אביה לבית חופתה (רש"י למגילה כט, א). 43) שיש לכל-הפחות עשרה אנשים, לעמידה בשורה ולקדיש ולברכת אבלים (רמב"ן ב'טור' יו"ד סי' שסא). 44) מגילה, שם. 45) אפילו יש לו כל צרכו, וביחוד מי שהוא יושב ובטל, מוטב שיתעסק עם המת מלהבטל (רדב"ן). ובשו"ע יו"ד סי' שסא סעיף א: "ותינוקות של בית רבן אין מתבטלים כלל", שהרי אפילו לבנין בית-המקדש אין מבטלים אותם, כמבואר בשבת קי"ט, ב.

י. מֵת אֶחָד בְּעֵיר - כָּל בְּנֵי הָעִיר אֲסוּרִין בְּעֵשִׂית מְלֹאכָה עַד שְׂיִקְבְּרוּהוּ. וְאִם יֵשׁ לוֹ מִי שְׂיִתְעַסֵּק בְּצָרְכּוֹ - מִתְּרִין⁴⁶.

46) מועד קטן כז, ב. אבל מבטלים מלאכתם להוצאתו, כמבואר לעיל ה"ט. וב"ד סי' שסא סעיף ג, פסק: "הרואה את המת ואינו מלווהו, עובר משום לועג לרש, ובר נידוי הוא, ולפחות ילוונו ארבע אמות".

יא. תְּלִמִּיד חֲכָם שְׂמַת, אֶפְלוּ הָיוּ עִמּוֹ עַד שְׂשִׁים רְבּוּא - מְבַטְלִין תְּלִמּוּד תוֹרָה לְהוֹצֵאתוֹ⁴⁷. הָיוּ שְׂשִׁים רְבּוּא - אִין מְבַטְלִין. וְאִם הָיָה מְלַמֵּד לְאַחֲרִים⁴⁸ - אִין לוֹ שְׁעוֹר, אֶלָּא מְבַטְלִין הַפֵּל לְהוֹצֵאתוֹ⁴⁹.

47) כתובות יז, א "נטילתה כנתינתה - מה נתינתה (=של תורה בסיני), בששים רבוא, אף נטילתה (=כשמת ותלמודו בטל) בששים רבוא". 48) מרכיץ תורה ברבים. 49) שם.

יב. קוֹבְרִין מֵתֵי עוֹבְדֵי פֹכְכִים, וּמְנַחֲמִין אֲבֵלֵיהֶם, וּמְבַקְרִין חוֹלֵיהֶם, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם⁵⁰.

50) גיטין סא, א. ובתוספתא שם פ"ג ה"ח: "מנחמים אבלי גוים מפני דרכי שלום", והשווה הל' מלכים פ"י ה"ב, ובביאונו שם. והוא-הדין שמלווים מתי גוים מפני דרכי שלום, כמבואר ב'בית יוסף' ל'טור' יו"ד סי' שפז, בשם ה'חלבו'. וכן מספידים אותם, כמבואר בתוספתא גיטין הנ"ל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשם המת משמת. (75 מסיר. 76) שם מת, א, שאין כאן אלא מעשה בלא "הזמנה", ואינו אסור אלא כשהמת בתוכו. (77 אחרי מות האדם, בנה את הנפש לשמו, נמצא שנקרא שמו עליו, והרי זו "הזמנה". (78) שיש כאן "הזמנה ומעשה" - כאחד, ונאסר עולמית (שם). והשווה הל' תפילין פ"ד, ה"ט: "כלי שהכינו להניח בו תפילין, והניח בו - נתקדש, ואסור להשתמש בו דברי חול; הכינו ולא הניח בו, או שהניח בו עראי ולא הכינו - לא נתקדש, והרי הוא חול כמו שהיה". שהזמנה, או מעשה - לבד, אינם מועילים.

כ. הבונה קבר לאביו⁷⁹, והלך וקברו בקבר אחר - הרי זה לא יקבר בו מת אחר עולמית, והקבר הזה אסור בהנאה, מפני פבוד אביו⁸⁰.

(79 משמת. 80) שם. וכתב ה'טור' ביו"ד סי' שסד "לא יקבר בו הוא עולמית, אבל אחר מותר להקבר בו". ורבינו סובר, שאסור לבן לקבור בו אפילו מת אחר, משום כבוד אביו, וכנראה שחולק על דעת ה'טור' (לחס-משנה).

כא. המת אסור בהנאה⁸¹ בלו; חוץ משערו שהוא מתו בהנאה, מפני שאינו גופו⁸². וכן ארונו וכל תכריכיו⁸³ - אסורין בהנאה⁸⁴. אבל פלים המוכנים לתכריכיו⁸⁵ - לא נאסרו בהנאה. אפלו ארג פגד למת⁸⁶ - לא נאסר⁸⁷ עד שיעצ במטה הנקברת עמו⁸⁸. שאין ההזמנה⁸⁹ אסרת⁹⁰.

(81) ע"ז כט, ב. נאמר: ותמת שם מרים, ונאמר: וערפו שם את העגלה בנחל, הריני למד ב'גזירה-שוה' 'שם שם' - מה עגלה ערופה אסורה בהנאה, שכפרה כתובה בה כקדשים, אף מת אסור בהנאה. ובירושלמי שבת פ"י ה"ה, משמע שמת גוי מותר בהנאה, שאמרו שם: המוציא מת גוי בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים - פטור, הואיל ומותר בהנאה, והוציאו ללמוד בו לצרכי רפואה, כי אילו היה אסור בהנאה היה חייב על הוצאתו, שהוא רוצה בביעורו שלא יכשל בו. וכן נראה מסנהדרין י"ט, ב שמאה ערלות של הפלשתים שהרג דוד, ראויות להשליכן לכלבים או לחתולים, הרי שמת גוי מותר בהנאה (משנה-למלך), אלא שבשו"ע יו"ד סי' שמט סעיף א, פסק שמת גוי אסור בהנאה כמת ישראל. (82) ששיער אינו בר מיתה, שאינו עשוי להשתנות (ערכין ז, ב כרב נחמן, וברש"י), וכן דעת ה'תוספות' בבבא-קמא י, א ד"ה שהשור. והשווה לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ד. (83) שכורכים ולובשים בהם את המת. (84) סנהדרין מח, ב. (85) שהזמינם לתרכין, ועדיין לא כרך בהם. (86) לאחר שמת, ונקרא עליו שם המת. (87) כל עוד לא כרכו בו. (88) שנושאים אותו בה לקבורה, ורגילים היו לקברה עמו, ומשום שלא יתחלף בתכריכי המת אסורו (שם וברש"י). (89) בלא מעשה עמה. (90) שם מז, ב וכמבואר לעיל ה"ח-יט.

כב. כל הפלים שזרקין על המת⁹¹ על המטה הנקברת עמו - אסורין בהנאה, שלא יתחלפו בתכריכין⁹².

לפנותו כדי להעלותו לארץ ישראל (כסף-משנה, וכן ביו"ד סי' שסג סעיף א).

טז. אין קוברין מת על גבי מת, ולא שני מתים בקבר, שביזיון הוא⁶⁴. וקטן הישן עם אמו - נקבר עמה⁶⁵.

(64) שמחות פי"ג. אלא-אם-כן היה דופן הקבר מפסיק ביניהם. ובנוגע לקבורת מת על גבי מת - דוקא שאין ביניהם עפר ששה טפחים, אבל אם יש ביניהם עפר ששה טפחים - מותר ('טור' יו"ד סי' שסב). ונראה שהכל תלוי בטיב העפר, שאם היא אדמת סלע או קרקע קשה, אפילו אין ביניהם אלא הפסק כלשהו מותר, וכן אמר רבן שמעון בן גמליאל (בבא-כתרא קא, א) "הכל לפי הסלע" (רדב"ז). (65) מס' שמחות שם: "רבי יהודה אומר: האיש נקבר עם בתו הקטנה, והאשה עם בנה הקטן, ועם בן-בנה הקטן, זה הכלל: כל שישן עמו בחייו, נקבר עמו במותו" (לפי נוסח הרמב"ן ב'יתורת האדם' הובא ב'טור' יו"ד סי' שסב).

יז. עפר הקבר - אינו אסור בהנאה, שאין קרקע עולם נאסרת⁶⁶. אבל קבר הפנין⁶⁷ - אסור בהנאה.

(66) שנאמר (מלכים-ב כג, ו) "וישלך את עפרה (=של האשירה) על קבר בני העם", מקיש (השוה) קבר בני העם לעבודה-זרה, מה ע"ז אינה נאסרת במחובר לקרקע, שכתוב "אלהיהם על ההרים" - ולא ההרים אלהיהם (=אין ההר נאסר כעבודה-זרה), אף הקבר אינו נאסר במחובר לקרקע (סנהדרין מז, ב). (67) שבנוהו למעלה מעל הקרקע, והרי זה: "תלוש ולבסוף חיבור", ואסור במת כעבודה-זרה (שם). ויש אוסרים העפר שנטלו מן הקבר וחזרו ונתנו עליו, שהרי זה: "תלוש ולבסוף חיבור" (יו"ד סי' שסד, סעיף א), ולדבריהם אינו מותר אלא העפר שבצדי המת ובתחתיתו, או החופר כוך בסלע שלא נתלש הגג כלל, ונשאר ככתחילתו (ש"ך שם).

יח. הבונה קבר למת - לא נאסר עד שיפנס בו המת⁶⁸. ואפלו הטיל בו נפל⁶⁹ - נאסר בהנאה⁷⁰.

(68) אין ההזמנה בלבד אסרתו. (69) תינוק שלא פלו לו חדשי לידתו. (70) סנהדרין שם.

יט. נפש⁷¹ שנעשה לשם חי⁷², ושם בו המת, והוסיף בו דימוס⁷³ אחד לשם המת, אף על פי שפנה המת - הפל אסור בהנאה⁷⁴. ואם הפיר את התוספת - חולץ⁷⁵ אותה, והשאר מתו⁷⁶. נעשה לשם המת⁷⁷ - פיון שהוטל בו המת נאסר, אף על פי שפנה⁷⁸.

(71) בנין שעל הקבר. ובלשון המקרא: ציון, ראה יחזקאל לט, טו "ובנה אצלו ציון". (72) לכשימות יקבר בו, ועדיין חי הוא. והואיל ואין שם המת נקרא עליו, אין זו הזמנת "נפש" למת, שהיא רק אחרי מות האדם. (73) שורה של אבנים. (74) ואילו לא הוסיף בו דימוס, לא היה הקבר אסור אלא כל זמן שהמת בתוכו, והואיל ולא נעשה מתחילה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משום השחתה¹⁰⁹. שְׁנָאֲמַר: בְּשָׁלוֹם תָּמוּת
וּבְמִשְׁרָפוֹת אָבוֹתֶיךָ¹¹⁰ הָרָאשִׁימִים יִשְׁרְפוּ לָךְ.

107) שלא ישתמשו בהם אחרים, ואין זה לפי כבודם.
108) שאסור לנהוג כמותם, ככתוב (ויקרא יח, ג):
"ובחוקותיהם לא תלכו". 109) איסור "לא תשחית"
הנזכר לעיל הכ"ד. 110) בכת"י תימן: אבותיך המלכים.
וכן הנוסח בפסוק: "ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים,
אשר היו לפניך, כן ישרפו לך". ומכיון שזה לכבודו של
מלך - אין זו השחתה, והואיל וזה מפורש בנביאים, אין
בזה "דרך האמורי" שהרי לא נמשכנו בזה אחריהם, ולא
מהם אנו למדים (סנהדרין נב, ב. וע"ז יא, א). אבל על
הדייטות אסור לשרוף, משום היריות, ומשום איסור
השחתה (תוספתא סנהדרין פ"ד, ה"ב. וביו"ד ס"ו שמח
סעיף א). ובמס' שמחות פ"ח, אמרו: "כשמת רבן גמליאל
הזקן, שרף עליו אונקלוס הגר יותר משמונים מנה, אמרו לו
מה ראית? אמר להם כתוב: ובמשרפות אבותיך וגו', ואין
רבן גמליאל יפה יותר ממאה מלכים, שאין בהם צורך?!"

סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת אֲבָל בְּסִיעָתָא דְשְׁמִיָא

~ יום שלישי כ' ניסן ~

הַלְכוֹת מְלָכִים וּמְלַחְמוֹתֵיהֶם

יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת. עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה
וְשֵׁשׁ-עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטֵן:
(א) לְמַנּוֹת מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל. (ב) שְׁלֹא יִמְנָה מִקְהַל
גֵּרִים. (ג) שְׁלֹא יִרְפֶּה לוֹ נָשִׁים. (ד) שְׁלֹא יִרְפֶּה לוֹ
סוּסִים. (ה) שְׁלֹא יִרְפֶּה לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב. (ו) לְהַחֲרִים
שְׂבָעָה עֲמָמִים. (ז) שְׁלֹא לְחַיֹּת מֶהֱן כָּל נִשְׁמָה. (ח)
לְמַחֹת זָרְעוֹ שֶׁל עַמְלָק. (ט) לְזַכֵּר מָה שֶׁעֲשֵׂה
עַמְלָק. (י) שְׁלֹא לְשַׂכַּח מַעֲשְׂיֵי הָרַעִים וְאַרְיֵכְתוֹ
בְּדֶרֶךְ. (יא) שְׁלֹא לְשַׁכַּח בְּאֶרֶץ-מִצְרָיִם. (יב) לְשַׁלַּח
שָׁלוֹם לְיוֹשְׁבֵי הָעִיר כְּשֶׁצָּרִים עֲלֶיהָ וְלָדוֹן בָּהּ,
בְּאֲשֶׁר מְפָרֵשׁ בַּתוֹרָה: "וְאִם תִּשְׁלִים"; "וְאִם לֹא
תִשְׁלִים". (יג) שְׁלֹא לְדַרֵּשׁ שָׁלוֹם מְעַמּוֹן וּמוֹאָב
בְּלִבָּד כְּשֶׁצָּרִים עֲלֵיהֶם. (יד) שְׁלֹא לְהַשְׁחִית אֵילָנֵי
מֵאֲכָל בְּמִצּוֹר. (טו) לְהַתְקִין יָד, שֶׁיִּצְאֻ בּוֹ בְּעַלֵּי
הַמַּחְנֶה לְהַפְנוֹת בּוֹ. (טז) לְהַתְקִין יָתֵד לְחֹפֶר בּוֹ. (יז)
לְמַשַּׁח פֶּהֶן לְדַבֵּר בְּאָזְנֵי אֲנָשֵׁי הַצָּבָא בְּשַׁעַת
הַמְלַחְמָה. (יח) לְהִיּוֹת מְאָרֵס, וּבּוֹנָה בְּנִין, וְנוֹטֵעַ
פְּרִים, שְׂמֵחִים בְּקִנְיָנָם שְׁנֵה תְּמִימָה, וּמְחַזְרִין אוֹתָן
מִן הַמְלַחְמָה. (יט) שְׁלֹא יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם לְכָל דְּבָר,
וְלֹא יֵצְאוּ אֶפְלוּ לְצָרֵי הָעִיר וּלְצָרֵי הַגְּדוּד וְדוֹמָה
לָהֶם. (כ) שְׁלֹא לְעַרְץ וּלְחַזֵּר לְאַחֹר בְּשַׁעַת
הַמְלַחְמָה. (כא) דִּין פֶּת-תְּאֵר. (כב) שְׁלֹא תִמְכַּר
יֶפֶת-תְּאֵר. (כג) שְׁלֹא יִכְבְּשֶׁנָּה לְעַבְדוֹת אַחֵר
שֶׁנִּבְעָלָה.

91) מחמת צער. 92) שלא יבואו להתיר גם התכריכין
עצמם. אבל הכלים שנגעו במיטה שמת עליה, אין רגילים
לכורכו עליה בתכריכי קבורה ולא נאסרו, שלא יבואו
להחליפם בתכריכין (שם מח, ב וברש"י).

כג. הָיוּ אָבוֹי וְאִמּוֹי מְזַרְקִין פְּלִים בְּחֻמְתָּן עַל הַמֵּת⁹³
- מְצִנָּה עַל אַחֲרֵים לְהַצִּילָן⁹⁴. וְאִם הִגִּיעוּ לְמִטָּה
הַנְּקָבֶרֶת עִמּוֹ - אֵין מְצִילִין אוֹתָן⁹⁵.

93) זורקים בגדיהם עליו מפני חיבתו, ומחמת צערם
מתכוונים לאסור את כל ממונם עליו (רש"י שם עמ' א).
94) ליטלם מעליו, שאין השבת אבידה גדולה מזו (שם
וברש"י), שבחודאי יתחרטו אחר-כך (ש"ך ליו"ד סי' שטט
ס"ק ד). 95) שלא יתחלפו בתכריכין, וכאמור לעיל הכ"ב.

כד. מְלַמְדִין אֶת הָאָדָם שְׁלֹא יְהֵא חִפְלָן⁹⁶, וְלֹא
יִפְסִיד אֶת הַפְּלִים וְיִשְׁלִיכֵם לְחִפְלָה. מוֹטֵב לְתַתֵּם
לְעֻנְיִים, וְאֵל יִשְׁלִיכֵם לְרִמָּה וְתוֹלְעָה⁹⁷. וְכָל הַמְרַבֶּה
פְּלִים עַל הַמֵּת - עוֹבֵר בְּלֹא תַשְׁחִית⁹⁸.

96) מקלקל ומשחית. 97) מס' שמחות פ"ט, ושם הנוסח:
"מרבח עליו (על המת) רמה". 98) שם. שהתורה אמרה:
"לא תשחית את עצה", ולקמן הל' מלכים פ"ו ה"י, מתבאר
ש"לא האילנות בלבד, אלא כל המשבר כלים וקורע
בגדים... דרך השחתה, עובר בלא תשחית".

כה. מְלַךְ שְׂמַת - עוֹקְרִין סוּסִים⁹⁹ שֶׁהִיא רוֹכֵב עֲלוֹי.
וְעַגְלָה שֶׁהִיָּתָה מוֹשְׁכַת בְּקֶרֶן¹⁰⁰ שֶׁהִיא יוֹשֵׁב בּוֹ -
מְנַשֵּׂר¹⁰¹ פְּרוֹסוֹתֶיהָ מִן הָאֶרֶבְבָה¹⁰² וְלְמִטָּה¹⁰³, מְקוּם
שְׂאִין עוֹשֵׂה אוֹתָהּ טְרַפָּה. וּמוֹשִׁיבִין יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ
שְׂבָעָה יָמִים¹⁰⁴. שְׁנָאֲמַר: וְכַבּוּד עֲשׂוּ לוֹ כְּמוֹתוֹ - זֶה
שֶׁהוֹשִׁיבוּ לוֹ יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ. וְנִשְׂאִיָא¹⁰⁵ שְׂמַת - אֵין
מְבַטְלִין יְשִׁיבָתוֹ יָתֵר עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם¹⁰⁶.

99) הגידים שעל פרסותיו, ואז אין אחר יכול להשתמש בו
לרכיבה (ע"ז יא, א), וראה לקמן הל' מלכים פ"ב ה"א,
שארין רוכבים על סוסו של מלך. 100) עגלה, כלי רכב.
101) חותך ומשיר. 102) הברך, פרק הרגל שבין השוק
והירך. 103) כי אם יחתוך מן הארכובה ולמעלה הרי היא
טריפה, ו"אסור לגרום לבהמה טריפות בידים" (שם
וברש"י). 104) בבא-קמא טז, ב. תלמידים לעסוק שם
בתורה. ואע"פ שאסור לעסוק בדברי תורה בפני המת או
בבית-הקברות משום "לועג לרש", ראה לעיל פ"ב ה"ט -
כל שהוא לכבוד המת, כגון בני ישיבה לכבוד רבם - מותר.
או ידובר, בריחוק ארבע אמות מקברו (נמוקי יוסף' לב"ק
שם). 105) ראש הסנהדרין ונקרא גם ראש הישיבה, ראה
לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג. 106) שכן ציוה רבינו
הקדוש (כתובות קג, ב): הושיבו ישיבה לאחר שלשים יום,
אינו עדיף ממש רבינו, שכתוב בו: "ויבכו בני ישראל את
משה... שלשים יום", והשווה לעיל פ"ב, ה"י.

כו. מְלַךְ אוֹ נִשְׂאִי שְׂמַת - יֵשׁ לָהֶן לְשַׁרְף מִטָּתוֹ וְכָל
פְּלֵי תִשְׁמִישׁוֹ¹⁰⁷, וְאֵין בָּזֶה דֶּרֶךְ הָאֲמוּרִי¹⁰⁸ וְלֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המשכן שבמדבר, וגם בית הבחירה שלעתיד, שקדושתו קדושת עולמים, והשווה ספר המצוות עשה כ (אבן האזול).

ובאור מצות אלו בפסקים אלו:

פְּרָק רִאשׁוֹן

1) שלוש מצוות שנצטוו ישראל כניסתם לארץ. מי הם הפסולים להיות מלך או כהן גדול. ההבדלים בין זכויות מלכי בית דוד למלכי ישראל. שכל השררות והמינויים בישראל עוברים בירושה לבן, ולבן הבן עד עולם.

א. שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ:
למנות להם מלך, שנאמר: "שום תשים עליך מלך", ולהכרית זרעו של עמלק, שנאמר: "תמחה את זכר עמלק", ולבנות בית הבחירה, שנאמר: "לשכנו תדרשו ובאת שמה".⁶

ב. מגוי מלך קדם למלחמת עמלק, שנאמר: "אתי שלח ה' למשחך למלך... עתה לך והפיתה את עמלק".⁷ והכרתת זרע עמלק קודמת לבנין הבית, שנאמר: "ויהי פי יושב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מפל איביו. ויאמר המלך אל נתן הנביא, אנכי יושב בבית ארזים וגו'".⁸ מאחר שהקמת מלך מצוה - למה לא רצה הקדוש-ברוך-הוא פשאלו מלך משמואל?⁹ לפי ששאלו בתרעמתו,¹⁰ ולא שאלו לקיים המצוה, אלא מפני שקצו בשמואל הנביא, שנאמר: "כי לא אתך מאסו, כי אתי מאסו וגו'".

~ נקודות משיחות קודש ~

"...ולבנות בית-הבחירה, שנאמר: 'לשכנו תדרשו ובאת שמה'.

דעת הרמב"ם היא שהחיוב לבנות בית המקדש נלמד מהפסוק "ועשו לי מקדש", אבל הסמ"ג סבר שהוא מהפסוק "והיה המקום אשר יבחר ה' לשכנו תדרשו ובאת שמה". כי הציווי "ועשו לי מקדש" מדבר במשכן שבמדבר, ואילו ברמב"ם משמע שהוא ציווי כולל לכל מקום בין למשכן בין לשילה נוב וגבעון ובין לבית עולמים, שנאמר "ועשו לי מקדש" ולא משכן.

ומה שרצה הלחם משנה להוכיח מכאן שדעת הרמב"ם כהסמ"ג צריך-עיון, שהרי ב'ספר המצוות' מנה המצוה מ"ועשו לי מקדש" והלא אין מונה במנין המצוות אלא חיובים שהם לדורות, וגם מפשטות לשונו בהלכות בית הבחירה "וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו והיה לפי שעה שנאמר כי לא באתם כו'", מוכח שהפסוק "ועשו לי מקדש" שהביא הוא לכל הזמנים.

(על פי לקו"ש חלק י"א עמוד 116 הערה 3 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

7) בסנהדרין כ, ב למדו זה, ממה שנאמר (שמות יז, טו) "כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק" - מכאן שמינוי מלך קודם, שאין "כס" אלא מלך, ככתוב (דברי הימים-א, כט, כג) "וישב שלמה על כסא ה' למלך", אולם רבינו נקט דרשה פשוטה יותר, שזוהי דרכו להביא ראייה היותר פשוטה, והיותר נוחה, - אם אין הדבר נוגע לעצם הדין - אף על פי שבתלמוד דרשה מפסוק אחר (לחם משנה), והשווה הלכות מעשה הקרבנות פרק י"ט, הלכה ט ובהלכות תמידין ומוספין פרק ב, הלכה ב, שגם שם מביא רבינו דרשות מפסוקים, שלא הוזכרו בתלמוד וכנ"ל.
8) סנהדרין שם. 9) ראה שמואל-א ח, ז. 10) סנהדרין שם: "לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתן" ומפרש רבינו, שהכוונה לפרשת המלך שבשמואל שם. וכן אמרו שם: "זקנים שבדור כהוגן שאלו, שנאמר תנה לנו מלך לשפטנו, אבל עמי הארץ שבהם קלקלו, שאמרו (שם כ): והיינו גם אנחנו ככל הגויים ושפטנו מלכנו, ויצא לפנינו".

ג. אין מעמידין מלך בתחלה, אלא על-פי בית-דין של שבעים זקנים¹¹ ועל-פי נביא¹², כיהושע שמנהו משה רבנו¹³ ובית-דינו, וכשואל ודוד, שמנהו שמואל הרמתי ובית-דינו.

11) בשינויי נוסחאות כתב יד המבורגר: "על פי בית דין של ע"א זקנים". וכן מבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ה, א, ומקורו בתוספתא סנהדרין פרק ג, משנה ב. וכתב רבינו: בתחילה, לומר שאם בנו מלך אחרי, אינו צריך מינוי כזה, שהמלכות ירושה היא לו, כמבואר בסמוך הלכה ז. 12) ספרי פרשת שופטים אות קנו "אשר יבחר ה'... על נביא". וכן אמרו (סוכה כז, ב) "שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביא". וכן אמרו (סוכה כז, ב) "שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביאים" ומפרש רש"י: שאלו ודוד על פי שמואל. 13) שהיה נביא.

ד. אין מעמידין מלך מקהל גרים אפלו אחר כמה דורות, עד שתהיה אמו מישראל, שנאמר: "לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא".¹⁴ ולא למלכות בלבד, אלא לכל שררות שבישראל:

2) ספרי לדברים יב, י וכן בסנהדרין כ, ב. 3) וזה לאחר כניסתם לארץ, ככתוב שם: "כי תבוא אל הארץ... וירשתה וישבת בה... שום תשים עליך מלך". 4) וגם זו היא לאחר כניסתם לארץ, כלשון הפסוק: "והיה בהניח... לך מכל אויבך... בארץ אשר ה' אלוך נתן לך נחלה לרשתה". 5) בית המקדש, כלשון הכתוב: "המקום אשר יבחר ה' אלוקים... לשום את שמו שם". 6) ובהלכות בית הבחירה פרק א הלכה א מביא רבינו פסוק אחר: "שנאמר (שמות כה, ח) ועשו לי מקדש", נראים הדברים, שעיקר מצוות בניין בית הבחירה נלמד מהפסוק הנ"ל, אולם כדי שלא נטעה לומר, שהפסוק מכוון רק למשכן שבמדבר בלבד, כמשמעות הפשוטה של אותו כתוב (ראה עירובין ב, ב), לפיכך מביא רבינו כאן את הכתוב: "לשכנו תדרשו" המדבר במקדש שלעתיד, הוא בית הבחירה שבירושלים, גם גלגות בזה, שהציווי: "ועשו לי מקדש" כולל הכול, גם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּסוּלִין, אֵלָא הוּאִיל וְאִמְנוּתָן נִקְלָה, הָעַם מְזוּלְזָלִין בְּהֵן²² לְעוֹלָם. וּמִשְׁנַעֲשֵׂה בְּמִלְאָכָה מֵאֵלּוּ יוֹם אֶחָד - נִפְסָל²³.

(20) בכתב יד התימנים תיבה זו איננה, ובמקומה כתוב: לא גרע. והוא אומן המקיז דם, על שם שמגרע את הדם (רש"י לקידושין פב, א). (21) מעבד עורות. (22) ברייתא בקידושין פב, א, ושם כתוב במקום קצבים: כובסים, וכנראה שגירסת רבינו שם: קצבים (כסף משנה). ובתנא דבי אליהו זוטא פרק ט"ז נאמר: הגרע והבלן... אין מעמידים מהם לא מלך... ואין מוסרים להם דבר שיש בו שררה לרבים (קרית מלך). (23) וכל זה כשעסק באלו דרך אומנות ומקצוע, אבל אם עשה בהן דרך שחוק, כדרך הבחורים, שמספרים זה את זה, אין בכך כלום (כסף משנה).

ז. כְּשֶׁמְעִידִין הַמֶּלֶךְ, מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה²⁴, שְׁנֹאֲמַר: "וַיִּקַּח שְׂמֹאֵל אֶת פֶּה הַשֶּׁמֶן וַיִּצַק עַל רֵאשׁוֹ וַיִּשְׁקְהוּ"²⁵. וּמֵאַחַר שֶׁמוֹשְׁחִין הַמֶּלֶךְ, הָרִי זֶה זֹכָה לוֹ וְלִבְנָיו עַד עוֹלָם; שֶׁהַמְּלָכּוֹת יִרְשֶׁה, שְׁנֹאֲמַר: "לְמַעַן יֵאָרֶיךָ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבְנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל". הַגִּיחַ בֶּן קָטָן - מְשַׁמְרִין לוֹ הַמְּלוּכָה עַד שְׁיִגְדִיל²⁶, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה יְהוֹיָדָע לְיוֹאָשׁ²⁷. וְכָל הַקּוֹדֵם בְּנִחְלָה²⁸ - קוֹדֵם לְיִרְשֵׁת הַמְּלוּכָה²⁹. וְהַבֶּן הַגָּדוֹל, קוֹדֵם לְקָטָן מִמֶּנּוּ³⁰. וְלֹא הַמְּלָכּוֹת בְּלֶבֶד, אֵלָא כָּל הַשְּׂרָרוֹת וְכָל הַמְּנוּיִין שְׂבִישְׂרָאֵל - יִרְשֶׁה לְבָנוֹ וְלִבְנֵי בָנוֹ עַד עוֹלָם³¹; וְהוּא, שְׂוִיָּהּ הַבֶּן מְמַלֵּא מְקוֹם אָבוֹתָיו בְּחֻקְהֶם וּבְיִרְאָה. הֵיאָה מְמַלֵּא בְּיִרְאָה, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוֹ מְמַלֵּא בְּחֻקְהֶם - מְעִמִּידִין אוֹתוֹ בְּמִקוֹם אָבִיו³² וּמְלַמְדִין אוֹתוֹ. וְכָל מִי שְׂאִין בּוֹ יִרְאֵת-שָׂמִים, אֶף-עַל-פִּי שֶׁחֻקְתּוֹ מְרַבֶּה - אִין מְמַנִּין אוֹתוֹ לְמַנּוּי מִן הַמְּנוּיִין שְׂבִישְׂרָאֵל³³. פִּינִן שְׁנַמְשַׁח דָּוִד, זָכָה בְּכֹתֵר מְלָכּוֹת³⁴; וְהָרִי הַמְּלָכּוֹת לוֹ וְלִבְנָיו הַזְּכָרִים עַד עוֹלָם, שְׁנֹאֲמַר: "כִּסְאָךָ יִהְיֶה נִכּוֹן עַד עוֹלָם". וְלֹא זָכָה אֵלָא לְכֹשְׂרִים, שְׁנֹאֲמַר: "אִם יִשְׁמְרוּ בְּנֵי בְרִיתִי"³⁵. אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא זָכָה אֵלָא לְכֹשְׂרִים - לֹא תִפְרַת הַמְּלוּכָה מְזַרַע דָּוִד לְעוֹלָם³⁶. הַקְּדוּשָׁתֵּי-בְּרוּךְ הוּא הַבְּטִיחוֹ בְּכֶךָ, שְׁנֹאֲמַר: "אִם יַעֲזְבוּ בְּנֵי תוֹרָתִי וּבְמִשְׁפָּטִי לֹא יִלְכוּן... וּפְקַדְתִּי כְּשֶׁבֶט פְּשָׁעִים וּבְגִנָּעִים עֲזָבָם. וְחִסְדִּי לֹא אֶפִיר מְעֻמוֹ"³⁷.

(24) שעשה משה למשוח בו דברים הצריכים משיחה, ככתוב (שמות ל, כה) "ועשית אותו שמן משחת קודש" וסדר עשייתו מבואר בהלכות כלי המקדש פרק א, הלכה ב"ג. (25) וכן אמרו (כריתות ה, ב): שמן שעשה משה במדבר... בו נמשחו כהנים גדולים ומלכים. ומושחים אותו כמין נזר על ראשו, כמבואר בהלכות כלי המקדש שם הלכה ט. (26) כריתות שם. (27) שהחביאהו שש שנים בבית ה', ובשנה השביעית המליכהו, כמפורש במלכים ב, יא, ג, יב,

לֹא שְׂרִי-צָבָא, לֹא שָׂר חַמְשִׁים אוֹ שָׂר עֶשְׂרֵה, אֶפְלוּ מִמֶּנָּה עַל אִמְתֵּי-הַמַּיִם¹⁵ שֶׁמִּחְלַק מִמֶּנָּה לְשָׂדוֹת¹⁶; וְאִין צְרִיךְ לומר דִּין אוֹ גְּשִׁיא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֵלָא מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנֹאֲמַר: "מִקְרָב אַחִיךָ תִּשִׁים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ" - כָּל מְשִׁימוֹת שְׂאֵתָה מְשִׁים לֹא יִהוּ אֵלָא מִקְרָב אַחִיךָ¹⁷.

(14) יבמות מה, ב ולדעת התוספות שם קב, א אם אביו מישראל, ודאי שהוא כשר, וקוראים בו: מקרב אחיך. וראה לעיל הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ט, ופרק י"א הלכה יא ובביאורנו שם. ומטעם זה - כותב הכסף משנה - הוכשר רחבעם בן שלמה למלכות אף על פי שאמו הייתה נעמה העמונית כמפורש במלכים א יד, כא. וראה יבמות עז, א. "שני מוסרות שהיו עלי פתחתם, רות המואבייה ונעמה העמונית". ובנודע ביהודה חושן משפט סימן א מחדש, שלא הזהיר הכתוב: "מקרב אחיך", אלא בתחילת ה"שימה" שראשית מינויו לא יהיה אלא מקרב אחיך, אבל בבן מלך, שהמלכות באה לו בירושה אינו צריך "שימה חדשה", ומכיוון שאביו מלך בהכשר, ממנים את בנו אפילו כשאין אמו מישראל, ולפיכך אין מקום לפקפק על כשרותה של מלכות רחבעם. (15) תעלה להעברת מים. (16) המשותפת לאנשים רבים, וממונה עליה שלא ישקה איש ביומו של חבריו (קידושין עו, ב וברש"י). (17) שם. ובירושלמי שם פרק ד, הלכה ה אמרו: "שום תשים עליך מלך - אין לי אלא מלך, מניין לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופרי דינים ומכים ברצועה? תלמוד לומר: מקרב אחיך תשים עליך מלך, כל שתמניהו עליך לא יהא אלא מן הברורין שבאחיך". וכתוב בסמ"ג לא-תעשה רכא, במה דברים אמורים (=שאמו מישראל מכשירתו) בשאר שררות, אבל במלכות, שנינו בתוספתא סנהדרין פרק ד, משנה ו אין מעמידים מלך אלא מן המשיאים לכהונה, והטעם, משום שנאמר "מקרב אחיך" - ממובחרים שבאחיך, ולפיכך נתחייבו שונאיהם של ישראל [=בלשון "סגי-נהור"] כלייה, כשהחניפו לאגריפס המלך ואמרו לו "אחינו אתה", כמבואר בסוטה מא, ב.

ה. אִין מְעִמִּידִין אִשָּׁה בְּמִלְכּוֹת, שְׁנֹאֲמַר: "עֲלֶיךָ מֶלֶךְ" - וְלֹא מִלְפָּנָי¹⁸, וְכֵן כָּל מְשִׁימוֹת שְׂבִישְׂרָאֵל אִין מְמַנִּים בָּהֶם אֵלָא אִישׁ¹⁹.

(18) ספרי פרשת שופטים אות קנז. ובברכות מט, א אמרו: "תורה ומלכות לפי שאינן לא בנשים ולא בעבדים". (19) כיוון שכל המשימות הושוו למלכות, לענין קהל גרים, הושוו גם לענין פסול אשה (קרית ספר). ובמדרש שוחר טוב פרק כ"ב פסוק ז אמרו: חשון הדור שהאשה מנהיגתו. ואין להקשות מדבורה הנביאה שהייתה שופטת את ישראל (שופטים ד, ד), כי שמא לא דנה, אלא מלמדת להם הדינים. ואולי קיבלו אותה עליהם משום שכונה, כלומר שזה היה על פי הדיבור (תוספות בבא קמא טו, א ונידה נ, א).

ו. וְאִין מְעִמִּידִין מֶלֶךְ וְלֹא כְּהֵן גְּדוֹל - לֹא קָצֵב²⁰, וְלֹא סֶפֶר, וְלֹא בָּלֵן, וְלֹא בּוֹרְסִי²¹ - לֹא מְפַנֵּי שְׁהֵן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מלך ישראל. (40) וכן מצינו באלישע הנביא שציווה על תלמידו הנביא למשוח את יהוא למלך ישראל (מלכים-ב ט, א-ו). (41) שכבר הבטיחו הקדוש-ברוך-הוא, שלא תיכרת המלכות מזרעו לעולם, כאמור לעיל הלכה ז.

ט. מַלְכֵי בֵּית-דָּוִד הֵם הַעֹמְדִים לְעוֹלָם⁴², שְׁנֵאמַר: "כִּסְאָךָ יְהִי נְכוּן עַד עוֹלָם". אָבֵל אִם יַעֲמֵד מֶלֶךְ מִשְׁאֵר יִשְׂרָאֵל - תִּפְסַק הַמְּלָכוֹת מִבֵּיתוֹ⁴³, שְׁהָרִי נִאֶמַר לְיִרְבְּעָם: "אֵף לֹא כָּל הַיָּמִים"⁴⁴.

(42) שבניהם אחריהם ימלכו זה אחר זה. (43) ואפילו יהיו כשרים וצדיקים, לא ימשיכו למלוך. (44) וכן ביהוא בן נמשי נאמר (מלכים-ב י, ל): בני רביעים ישבו לך - "מכאן ואילך בליסטאות היו נוטלים אותה" (ירושלמי הוריות פרק ג, הלכה ב). ולדעת הראב"ד אילו היה ירבעם מלך כשר ובניו כשרים, לא הייתה המלכות פוסקת מזרעו, אבל הייתה שנייה למלכות בית דוד, כגון קיסר ופלג (=חצי) קיסר, וזה בהתאם לאמור לעיל הלכה ז: "כל השררות וכל המינויים שבישראל, ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם". וכוונת רבינו היא, שאין שום הבטחה מהקדוש-ברוך-הוא, להעמיד מלכי ישראל לעולם, אלא למלכי בית דוד בלבד, שהרי נרב בן ירבעם נהרג, ולא נותרה מבית ירבעם כל נשמה, ככתוב במלכים-א טו, כט (על פי הכסף משנה). ולדעת ה"אבן האזל" כוונת רבינו היא, לומר, שאם יחול הפסק במלכי ישראל, ואחרי כן יקום מי מבניהם שהוא כשר למלכות, אין שום חובה להמליכו, בניגוד למלכי בית דוד, שאפילו נפסקה מלכותם, ואחר כך קם מבניהם יורש, שהוא כשר למלכות, מצוה להמליכו, שכך הובטח לו: כסאך יהיה נכון עד עולם.

י. אֵין מוֹשְׁחִין מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה⁴⁵, אֶלָּא בְּשֶׁמֶן אֶפְרַסְמוֹן⁴⁶. וְאֵין מְמַנִּין אוֹתָן בִּירוּשָׁלַיִם לְעוֹלָם, אֶלָּא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מִזְרַע דָּוִד⁴⁷. וְאֵין מוֹשְׁחִין⁴⁸ אֶלָּא זֶרַע דָּוִד⁴⁹.

(45) שעשה משה במדבר, וכמבואר לעיל. (46) שמן ריחני המרוקח בבשמים אפרסמונים. ויש אומרים שזהו הצירי, והוא השרף הנוסף מעצי הקטף (הערור). (47) ככתוב: "למען היות ניר לדוד עבדי... לפני בירושלים" - מכאן, שאין ממליכים בירושלים אלא מזרע דוד בלבד (פרי חדש). (48) בכתב יד התימנים: ואין מושחים בה, והכוונה לירושלים. (49) הוריות יא, ב, שנאמר (שמואל-א, טז יב) "קום משחהו כי זה הוא" - זה טעון משיחה (בשמן המשחה), ואין אחר טעון משיחה, אלא בשמן אפרסמון בלבד.

יא. כְּשֶׁמוֹשְׁחִין מַלְכֵי בֵּית-דָּוִד, אֵין מוֹשְׁחִין אוֹתָן אֶלָּא עַל הַמַּעֲיָן⁵⁰.

(50) כדי שתמשך מלכותם כמעייין (שם יב, א), שנאמר (מלכים-א, א, לג) "ויאמר המלך... והרכבתם את שלמה בניו... והורדתם אותו אל גיחון ומשח אותו שם צדוק הכהן". וסובר רבינו, שאין זה אמור אלא במלכי בית דוד

א ובדברי הימים-ב כג, יא. ובן שבע שנים היה במלכו, כמפורש שם כד, א. (28) לירשו בגלל קרבתו המשפחתית. (29) תוספתא שקלים פרק ב, משנה ט"ו. ושם אמרו: בן ואח, בן קודם לאח, אח ובנו, אח קודם (=לבן אחיו). (30) ככתוב (דברי הימים-ב, כא, ג) "ואת הממלכה נתן (=יהושפט) ליהורם כי הוא הבכור". (31) ספרי שופטים אות קסב: "מניין לכל פרנסי ישראל שבניהם עומדים תחתיהם, תלמוד לומר: הוא ובניו בקרב ישראל, כל שהם בקרב ישראל, בנו עומד תחתיו". (32) כתובות קג, ב, רבינו הקדוש ציווה על בנו גמליאל שיהיה נשיא אחריו, אף על פי שלא מילא מקום אבותיו בחכמה, אלא ביראת חטא בלבד. והשווה הלכות כלי המקדש פרק ד, הלכה כ. (33) תוספתא שקלים שם: "ובלבד שיהג כמנהג אבותיו". וכן אמרו בתורת כהנים פרשת צו פרק ה "יכול אף על פי שאינו ממלא מקום אבותיו? תלמוד לומר (ויקרא טז, לב): ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו... אם אינו ממלא מקום אביו, יבוא אחר וישמש תחתיו". (34) כמו שאמרו (יומא עב, ב) "של שולחן - זכה דוד ונטלו". (35) ובמכילתא שמות יח, כה אמרו: שלושה דברים נתנו על תנאי, ארץ ישראל, ובית המקדש, ומלכות בית דוד... מלכות בית דוד מניין? שנאמר: אם ישמרו בניך בריתי. (36) שאין משיח בא אלא מזרע בית דוד, וכדברי רבינו לקמן פרק י"א, הלכה ד. וכן בכל ימי מלכי ישראל, לא פסקה מלכות בית דוד, וכדברי רבינו לקמן פרק י"א, הלכה ד. וכן בכל ימי מלכי ישראל, לא פסקה מלכות בית דוד, בניגוד לשאול שמלכותו פסקה בימי דוד, וכן אמר נתן הנביא (שמואל-ב, ז, טו): "וחסדי לא יסור ממנו כאשר הסירו מעם שאול, אשר הסירו מלפניך". (37) ובמכילתא שם אמרו: עד שלא נבחר דוד, היו כל ישראל ראויים למלכות. משנבחר, יצאו ישראל, שנאמר (דברי הימים-ב יג, ה): "הלא לכם לדעת, כי ה'... נתן ממלכה לדוד על ישראל לעולם לו ולבניו ברית מלח".

ח. נְבִיא שֶׁהַעֲמִיד מֶלֶךְ מִשְׁאֵר שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה וְנִלְחַם מְלַחְמוֹת ה' - הָרִי זֶה מֶלֶךְ, וְכָל מִצְוֹת הַמְּלָכוֹת נוֹהֲגוֹת בּוֹ³⁸; אֶף-עַל-פִּי שֶׁעָקַר הַמְּלָכוֹת לְדוֹד, וְיָהִי מִבְּנֵי³⁹ מֶלֶךְ. שְׁהָרִי אֲחִיהָ הַשִּׁילְנִי הַעֲמִיד יִרְבְּעָם וְאָמַר לוֹ: "וְהָיָה אִם תִּשְׁמַע אֶת כָּל אֲשֶׁר אֶצְנֶךָ... וּבְנִיתִי לְךָ בֵּית נֶאֱמָן כְּאֲשֶׁר בְּנִיתִי לְדָוִד וְגו'".⁴⁰ וְאָמַר לוֹ אֲחִיהָ: "וְלִבְנֵי אֶתָּן שִׁבְט אֶחָד, לְמַעַן הִיֹּת גֵּיר לְדָוִד עַבְדִּי כָּל הַיָּמִים לְפָנַי בִּירוּשָׁלַיִם"⁴¹.

(38) ירושלמי הוריות פרק ג, הלכה ב "מלך ישראל ומלך יהודה שניהם שווים, לא זה גדול מזה, ולא זה גדול מזה, שנאמר (מלכים-א, כב, י): "ומלך ישראל ויהושפט מלך יהודה יושבים... בגורן" - כבגורן. שהם שווים, כסנהדרין היושבים כחצי גורן עגול, וכולם שווים זה לזה (פני משה, שם). והשווה הלכות שנגות פרק ט"ו, הלכה ו. (39) של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא עוקרים את גידי פרסותיו, כמבואר שם, ושוב אינו ראוי לרכיבה. (8) שהיה מלך, והיא שרתה את דוד המלך, ולא היתה לו בה תורת אישות, ככתוב (מלכים-א, א, ד): "והמלך לא ידעה". (9) שלא היה מלך, ואין הדיוט משתמש בשרביטו של מלך (סנהדרין כב, א). דמכאן הוציא רבינו שאסור להדיוט להשתמש במשרתי המלך, שהרי אבישג השונמית היתה ממשרתיו, ונאסרה לאדוניהו (כסף-משנה). וראה מלכים-א ב, כב. ובתוספתא (סנהדרין פ"ד, מ"ב) שנינו בפירושו: "ולא באחד מכל משמשיו".

ב. אַבְל אֶשְׁתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אֵינָה נִבְעֵלֶת לְאַחַר לְעוֹלָם. אֶפְלוּ הַמֶּלֶךְ, אֵינּוּ נוֹשֵׂא אֶלְמָנָתוֹ¹⁰ אוֹ גְרוּשְׁתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אַחֲרָיו.

(10) סנהדרין יח, א. ואע"פ שהכתוב אומר (שמואל-ב יב, ח) "ואתנה לך את בית אדוניך (=שאלו) ואת נשי אדוניך בחיך?" לא נתכוון אלא לנשים הראויות (=המתורות) לו מבית המלך, והן מירב ומיכל בנוותיו של שאול, אבל לא נשיו (שם יט, ב). (11) ירושלמי שם פ"ב, ה"ג. וכן הכתוב אומר (שמואל-ב, כ, ג) "ויקח המלך את עשר נשים פילגשים... ואליהם לא בא, ותהיינה צרות עד יום מותן אלמנות חיות", ואילו היתה גרושתו מותרת, היה לו לדוד לגרשן, ולא לעגנן כל ימיהן ('מראה הפנים' שם).

ג. וְאֶסוּר לְרְאוֹתוֹ פְּשֵׁהוּא עֲרֹם וְלֹא פְּשֵׁהוּא מְסֻפָּר וְלֹא פְּשֵׁהוּא בְּבֵית הַמְּרֻחָן וְלֹא פְּשֵׁהוּא מְסֻפָּגוֹ.¹² וְאֵינּוּ חוֹלֵץ¹³, שְׁנֹאמֵר: "וַיִּרְקֶה בְּפָנָיו", וְזֶה בְּזִיוֹן. וְאֶפְלוּ רְצָה - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ¹⁴; שֶׁהַמֶּלֶךְ שֶׁמְחַל עַל כְּבוֹדוֹ - אֵין כְּבוֹדוֹ מְחוּל. וְהוֹאִיל וְאֵינּוּ חוֹלֵץ - אֵינּוּ מְנַבֵּם¹⁵. וְכֵן אִם מֵת הוּא, פִּיּוֹן שְׂאֵי אֶפְשֵׁר לֵיבֵם אֶת אֶשְׁתּוֹ¹⁶, כִּף אֵין חוֹלֵץ לָהּ¹⁷, אֲלֵא תֵשֵׁב לְעוֹלָם בְּזִיקָתָהּ¹⁸.

(12) מתנגב לאחר הרחיצה (סנהדרין כב, א). ובירושלמי שם פ"ב ה"ו, משום שנאמר (ישעיה לג, יז) "מלך ביפיו תחזינה עיניך". וראה בהל' כלי המקדש פ"ה ה"ג, שגם כהן גדול מוזהרים בו בכל אלה, אלא שאם רצה שירחצו אחרים עמו, הרשות בידו, שכהן גדול שמחל על כבודו - כבודו מחול. (13) לאשת אחיו, שמת בלא בנים. (14) שם יח, א. (15) שכל שאינה עולה לחליצה, אינה עולה לייבום (רע"ב שם). אמנם אין אנו מוצאים בתלמוד אלא: "כל שאינה עולה לחליצה וכו'. וכדברי רבותינו בעלי התוספות ביבמות מד, א ד"ה: כל שאינו, מצאנו גם כן מונח חדש זה. ורש"י בסנהדרין יט, ב מפרש: אינו מייבם - שנגאי הוא לו לקום על שם אחיו. וכן נראה מהירושלמי שם פ"ב, ה"ג: "אם כן נמצאת פוגם כבוד המלך". וכתב האור שמח, שהיבום צריך להיות בפני עדים (ראה הל' יבום פ"א ה"א, ובביאורו שם אות ח), ונגאי הוא למלך לבוא על אשה בפני עדים, וכדברי התוספות בקידושין יב, ב ד"ה: משום פריצותא. (16) שאין נושאים אלמנתו של מלך. (17) שאפילו יחלצו לה אסורה היא להנשא, וגם נגאי הדבר, שאלמנת המלך תחלוץ נעל (כסף-משנה). (18) בקשרה לבעלה, מלשון

בלבד, שאנו מעוניינים בהמשך מלכותם, ולא במלכי ישראל (כסף משנה).

יב. וְאֵין מוֹשְׁחִין מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ⁵¹, אֲלֵא-אִם-בֶּן הֵימָה שֵׁם מְחַלְקֵת⁵² אוֹ מְחַלְמָה⁵³, מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ כְּרִי לְסִלֵק הַמְּחַלְקֵת. לְפִיכָף מְשַׁחוּ שְׁלֹמֹה מְפַנֵּי אֲדֹנָיָה⁵⁴, וְיוֹאָשׁ מְפַנֵּי עֲתִלְיָה⁵⁵, וּמְשַׁחוּ יְהוֹאָחָז⁵⁶ מְפַנֵּי הַיְוִקִּים אַחֲרָיו⁵⁷.

(51) שהמלכות ירושה היא למלך לעולם ואין צורך במשיחתו (כריתות ה, ב). (52) כדי לסלק המחלוקת, ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו (שם), וכלשון רבינו בהלכות כלי המקדש פרק א, הלכה י"א). (53) שהעם מרננים אחריו, והיא פחותה ממחלוקת (לחם משנה). (54) שרצה למלוך, ככתוב (מלכים-א, א, ה) "ואדוניה... מתנשא לאמור אני אמלוך". (55) אִם אחיזה, שאיבדה את כל זרע הממלכה, ומלכה בעצמה שש שנים, כשיואש בן אחיזה היה מוחבא מפניה בבית ה' (שם ב, יא, א). ובסוף שש שנים כשהוציאווה, כתוב (שם, יב) "וימליכו אותו וימשחוהו... ויאמרו יחי המלך". (56) שם כג, ל: "וימשחו אותו וימליכו אותו תחת אביו". (57) שהיה גדול ממנו שתי שנים (הוריות יא, ב). ויש להעיר, שאת יהואחז לא משחו בשמן המשחה אלא בשמן אפרסמון, שכבר בימי יאשיהו אביו נגנז שמן המשחה, וכמבואר בהוריות יב, א.

~ יום רביעי כ"א ניסן ~

פְּרָק שְׁנִי

(1) הכבוד הגדול שנוהגים במלך. שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. שאין המלך חולץ או מייבם את אשת אחיו המת. הופעת העם והנביא לפני המלך. שמצוה על המלך לכבד לומדי תורה. ובייחוד הסנהדרין וחכמי ישראל. שלא לנהוג גסות לב בישראל יותר מדאי.

א. כְּבוֹד גְּדוֹל נוֹהֲגִין בְּמֶלֶךְ, וּמְשִׁימִין לֵוִי² אֵימָה וַיִּרְאֶה פֶּלֶב פֶּלַב כָּל אָדָם, שְׁנֹאמֵר: "שׁוֹם תְּשִׁים", שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עֲלֵיךְ³. אֵין רוֹכְבִין עַל סוֹסוֹ, וְאֵין יוֹשְׁבִין עַל כְּסֵאוֹ, וְאֵין מְשַׁמְשִׁין בְּשִׂרְבִיטוֹ⁴ וְלֹא כִכְתְּרוֹ וְלֹא בְּאֶחָד מִכָּל פְּלֵי תְּשִׁמְשִׁיו⁵. וּכְשֶׁהוּא מֵת - פֶּלֶץ⁶ נִשְׂרָפִין לְפָנָיו⁷. וְכֵן לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּעַבְדּוֹ וְיִשְׁפַּחְתּוּ וְשִׁמְשׁוּ, אֲלֵא מֶלֶךְ אַחֵר. לְפִיכָף, אֲבִישֵׁג הֵימָה מִתְּרַת לְשִׁלְמָה⁸ וְאֶסוּרָה לְאֲדֹנָיָה⁹.

(2) לכבודו. (3) סנהדרין יט, ב. וראה שם צה, א שבשעת הסכנה למלך, רכב אבישי בן צרויה על סוסו של דוד להצילו. (4) משנה, שם כב, א. שרביט - מקל-נוי שהמלך נושא בידו לאות שלטון, ככתוב (אסתר ד, יא): "מאשר יושיט לו המלך את שרביט הזהב". (5) תוספתא שם פ"ד, מ"ב. (6) כל כליו וגם מיטתו. (7) שם, "כולם נשרפים עליו". וכן בע"ז יא, א. שנאמר (ירמיה לד, ה) "בשלום תמות, ובמשרפות אבותיך המלכים... כן ישרפו לך", והשווה לעיל הל' אבל פ"ד, הכ"ז. אבל סוסו אין שורפים,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבי יוחנן הלך לקבל פני הנשיא, יצא לקראתו בחלוק פשתן. אמר לו, חזור ולבוש חלוקך של צמר, משום: מלך ביפיו וגו'... (27) ע"ז מד, א. "ויתנו עליו את הנזר ואת העדות (מלכים-ב, יא, יב) - עדות היא לבית דוד, שכל הראוי למלכות - הולמתו (יושבת העטרה בראשו יפה), וכל שאינו ראוי למלכות - אינה הולמתו". וראה רש"י לסנהדרין כא, ב ד"ה "שביקש להולמו". (28) המלך. (29) בכתי"י התימנים: ומשתחוה לו ארצה. כלומר, כשהוא מופיע לפניו, עליו להשתחוות תחילה, ואח"כ לעמוד לפניו. (30) ומסיים הכתוב: "על אפיו ארצה", ובזבחים קב, א אמרו: לעולם תהא אימת מלכות עליך... שנאמר (מלכים-א, יח, מו) "ויד ה' היתה אל אליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב", ומפרש רש"י: אחאב רוכב, והוא רץ לפניו. (31) הכהן הגדול. (32) הוריות יג, א "מלך קודם לכהן גדול, שנאמר (שם א, לג) ויאמר המלך להם (=לצדוק הכהן הגדול ולנתן הנביא) קחו עמכם את עבדי אדוניכם" - הרי שמלך עדיף מהם. (33) ככתוב שם: "ולפני אלעזר הכהן יעמוד, ושאל לו במשפט האורים לפני ה'". ובהל' כלי המקדש פ"י ה"א, נתבאר כיצד שואלים באורים ותומים, ומה שואלים. (34) ובכתי"י התימנים: היה אסא מלך יהודה. (35) שלא הגיע עדיין למעלת חכם וזקן. ובכתי"י התימנים: תלמיד חכמים. (36) כתובות קג, ב. (37) כמו שאמרו שם: "נהגו נשיאותך ברמים". (38) ללא תארי כבוד. (39) ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ו, אמרו: שום תשים עליך מלך - 'אשים' אינו כתוב, אלא "תשים", שאתה תשים עליך בעצמך.

ו. בדרך שחלק לו הכתוב הכבוד הגדול, וחיב הפל בכבודו, כך צננה להיות לבו בקרבו שפול וקלל⁴⁰, שגאמר: "ולפי חלל בקרבי". ולא ינהג גסות-לב בישראל יותר מדי, שגאמר: "לבלתי רום לבבו מאחיו"⁴¹. ויהיה חונן ומרחם לקטנים וגדולים⁴², ויצא ויבוא בחפציהם ובטובתם, ויחוס על כבוד קטן שבקטנים. וכשמדבר אל כל הקהל בלשון רבים - ידבר רפות⁴³, שגאמר: "שמעוני אחי ועמי"⁴⁴, ואומר: "אם היום תהיה עבד לעם הזה וגו'"⁴⁵; לעולם תנהג בענוה יתרה. אין לנו גדול ממשה רבנו, והוא אומר: "ונחננו מה לא עלינו תלנתיכם". ויסבל טרחם ומשאם ותלנותם וקצפם⁴⁶ כאשר ישא האומן את היונק⁴⁷. רועה קראו הכתוב: "לרעות בנעקב עמו". ודרכו של רועה מפרש בקבלה⁴⁸: "כרעה עדרו ירעה, בזרעו יקבץ טלאים ויבחיקו וישא וגו'".

(40) נבוב ונקוב. (41) ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ד, אמרו: שיר המעלות לדוד, ה' לא גבה לבי - בשעה שמשחני שמואל; ולא רמו עיני - בשעה שהרגתי את גלית... כגמול עלי נפשי - כתינוק הזה היורד ממעי אמו, כן היתה נפשי עלי. (42) ובכתי"י התימנים: לקטנם וגדולם. (43) בניגוד למדבר אל יחיד, שאינו מדבר עמו רכות, כמבואר לעיל

הכתוב (איוב לח, ח) "אסורים בזקים" (רמ"א לאבן-העזר סי' קנז, סעיף א).

ד. מת לו מת - אינו יוצא מפתח פלטרין¹⁹ של²⁰. וכשמברין אותה²¹ - כל העם מספין על הארץ, והוא מסב על הדרגתה²². ואם נכנס לעזרה²³ והיה מזרע דוד - יושב; שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית-דוד בלבד, שגאמר: "ויבא המלך דוד וישב לפני ה'"²⁴.

(19) היכל. "בית פרעה" (בראשית יב, טו) מתרגם יונתן: לפלטין דפרעה. (20) סנהדרין כ, א. אבל חייב הוא בכל דברי אבילות כשאר אבל, כמבואר לעיל ה' אבל פ"ז, ה"ז. (21) סעודת הבראה שמברים לכל אבל ביום הראשון לאבלו (שם פ"ד, ה"ט). (22) סנהדרין שם. דרגש - מיטה קטנה שנותנים לפני מיטה גדולה, וממנה עולים למיטה הגדולה (רע"ב לנדרים פ"ז, מ"ה). והשווה לעיל ה' אבל פ"ז ה"ח, ובביאורנו שם. (23) לחצר בית-המקדש. (24) סוטה מ, ב. ומפרש רש"י: שחלק להם הקב"ה כבוד, להראות שמלכותו שלימה, אבל מלכי ישראל אסורים לישוב שם, שאין כבוד שמים בכך, ואפילו מלאכי השרת אין להם שם ישיבה, ככתוב (ישעיה ו, ב) "שרפים עומדים ממעל לו". ובסנהדרין קא, ב אמרו: שזוהי הלכה למשה מסיני. והשווה ה' בית הבחירה פ"ז, ה"ו.

ה. המלך מסתפר בכל יום²⁵, ומתקן עצמו ומתנאה במלבושיו נאים ומפארים²⁶, שגאמר: "מלך בפיפו תחינה עיניו". ויושב על פסא מלכותו בפלטרין שלו, ומשים פתו בראשו²⁷, וכל העם באין אליו בעת שירצה²⁸, ועומדין לפניו ומשתחוין ארצה. אפלו נביא עומד לפני המלך - משתחוה²⁹ ארצה, שגאמר: "הנה נתן הנביא, ויבא לפני המלך וישתחו למלך"³⁰. אבל כהן גדול אינו בא לפני המלך אלא אם רצה³¹. ואינו עומד לפניו, אלא המלך עומד לפני כהן גדול, שגאמר: "ולפני אלעזר הכהן יעמד". אף-על-פי-כן מצוה על כהן גדול לכבד את המלך ולהושיבו ולעמד מפניו כשיבוא לו³². ולא יעמד המלך לפניו אלא כשישאל לו במשפט האורים³³. וכן מצוה על המלך לכבד לומדי התורה. וכשיפנסו לפניו סנהדרין וחכמי ישראל, יעמד לפניהם ויושיבם בצדו; וכן היה יהושפט³⁴ מלך יהודה עושה, אפלו לתלמיד-חכם³⁵ היה עומד מפסאו ומנשקו וקורא לו: רבי ומורי³⁶! כמה דברים אמורים? בזמן שיהיה המלך בביתו לבדו הוא ועבדיו, יעשה זה בענוה; אבל בפרהסיא, בפני העם - לא יעשה. ולא יעמד מפני אדם, ולא ידבר רפות³⁷, ולא יקרא לאדם אלא בשמו³⁸, כדי שתהיה יראתו בלב הכל³⁹.

(25) סנהדרין כב, ב. (26) ירושלמי סנהדרין פ"ב, ה"ו:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. וְלֹא יִרְפָּה לֹו נָשִׁים. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמָדוּ, שֶׁהוּא לֹוֹקֵחַ עַד שְׂמוֹנֵה-עֶשְׂרֵה נָשִׁים - בֵּין הַנָּשִׁים וּפְלִגְשִׁים¹⁰ - הַכֹּל שְׂמוֹנֵה-עֶשְׂרֵה¹¹. וְאִם הוֹסִיף אַחַת וּבְעֵלָה - לֹוֹקֵה¹². וְיֵשׁ לֹו¹³ לְגַרְשׁ וְלִשָּׂא אַחֶרֶת תַּחַת זֶה שְׂגִירָשׁ¹⁴.

9) שקיבלו חכמינו איש מפי איש עד למשה מסיני.
10) נשים מיוחדות לו, בלא כתובה ובלא קידושין, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ד. (11) סנהדרין כא, א. שנאמר (שמואל-ב יב, ח) "ואתנה לך... ואת נשי אדוניך בחיקך... ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה", והדבר ידוע שעוד בחברון היו לדוד שש נשים (שם ג, ה). וכאן פונה הנביא נתן לדוד בהיותו בירושלים: אם מעט לך ואוסיפה לך כהנה וכהנה, כהנה - שש; וכהנה - עוד שש, הרי ביחד שמונה-עשרה. ולפי זה עלינו לומר, שבירושלים נשא דוד את בת שבע ועוד אשה אחת, והיתר היו עשר פילגשים, ככתוב (שם טו, טז) "ועזוב המלך את עשר נשים פילגשים לשמור הבית" (רדב"ז). והראב"ד סובר, שהפילגשים אינן בכלל הי"ח, ומותר למלך להוסיף לו פילגשים נוסף על י"ח נשים הראויות לו. (12) משמע, שעל הקידושין לחוד אינו לוקה, כי עיקר ההקפדה היא ש"לא יסור לבב" (ראה להלן ה"ו). ואין הסרת הלב אלא כשבעלה. דוגמא לכך, דברי רבינו בהל' איסורי ביאה פ"ז ה"ד, שבין כהן גדול, ובין כהן הדיוט שנשא אשה מן הארבע (גרושה זונה וחללה ואלמנה), ולא בעל - אינו לוקה, משום שנאמר בהן "ולא יחלל" - ואין חילול אלא בבעילה (לחם-משנה). (13) רשאי הוא. (14) סנהדרין כב, א: "בוא וראה כמה קשים גירושין, שהרי דוד המלך התירו לו לייחד (להתייחד עם אבישג השונמית, למרות שכבר גזרו על יחוד עם פנויה, ולא התירו לו לגרש" שיגרש אחת משמונה-עשרה נשיו, ויקח את אבישג לאשה, הרי שאם רצה המלך וגירש, מותר לו לישא אחרת במקום זו שגירש (כסף-משנה).

ג. וְלֹא יִרְפָּה לֹו סוֹסִים, אֲלֵא פְדֵי מִרְכָּבָתוֹ¹⁵. אֲפִלוּ סוֹס אֶחָד פְּנוּי לְהִיּוֹת רֵץ לְפָנָיו כְּדָרְךָ שְׂעוֹשֵׁין שְׂאָר הַמְּלָכִים - אָסוּר¹⁶. וְאִם הוֹסִיף - לֹוֹקֵה¹⁷.

15) כדי רכבו ופרשיו להלחם באויביו. (16) סנהדרין כא, ב. שנאמר (דברים יז, טז) "למען הרבות סוס" - אפילו סוס אחד והוא בטל - לא ירבה. "ואינו מותר שיהיה לו, זולתי סוס אחד, לרכוב בו כאחד העם" (פירוש המשנה לרבינו, שם). (17) ושם אמרו: שעובר בלא-תעשה על כל סוס וסוס, ובוודאי אינו לוקה אלא כשלקחם לו זה אחר זה, אבל אם לקח הרבה ביחד - אינו לוקה אלא אחת (רדב"ז).

ד. וְלֹא יִרְפָּה לֹו פֶסֶף וְזָהָב לְהַנִּיחַ בַּגָּנְזִיו¹⁸ וּלְהַתְנַאֲוֹת בּוֹ¹⁹ אוּ לְהַתְנַאֲוֹת בּוֹ, אֲלֵא פְדֵי שִׁתָּן לְחִילוֹתָיו וְלַעֲבָדָיו וְלִשְׂמֵשׂוֹ. וְכֹל פֶּסֶף וְזָהָב שִׁירְפָה לְאוֹצַר בֵּית ה', וְלְהִיּוֹת שָׁם מוֹכָן לְצָרְכֵי הַצְּבוּר וּלְמִלְחָמוֹתָם - הֲרִי זֶה מְצֻוֹה לְהִרְבּוֹת²⁰. וְאִין אָסוּר

ה"ה. (44) אחים וחברים אתם עמדי. וראה סוטה מ, א. ובתוספתא סנהדרין פ"ד מ"ב, שנינו: "הוא קורא אותם אחי ועמי... והם קוראים אותו: אדונינו ורבינו, שנאמר (מלכים-א, א, מג) "אבל אדונינו המלך דוד המלך את שלמה". (45) וכן אמרו (הרריות י, א) "כמדומים אתם ששררה אני נותן לכם, עבדות אני נותן לכם, שנאמר: אם היום תהיה עבד לעם הזה". (46) ספרי זוטא פרשת פנחס, אות יח "איש אשר רוח בו - שיהא הולך עם הקפדנים כפי דעתם, ועם המתונים כפי דעתם". (47) מלשון הכתוב (במדבר יא, יב). (48) דברי נביאים, שקיבלו ברוח הקודש, כל נבואה לפי צורך השעה והדור והמעשה (רש"י לחולין קלז, א).

~ יום חמישי כ"ב ניסן ~

פְּרָק שְׁלִישִׁי

1) המצוה על המלך לכתוב לו ספר תורה לעצמו, כשישב על כסא מלכותו. האיסור להרבות לו נשים ופילגשים. שלא ירבה לו כסף וזהב להתנאות בו. החובה על המלך לעסוק בתורה ובצרכי ישראל ביום ובלילה. שאין דנים מלכי ישראל ולא מעידים עליהם, משום גזירה ותקלה. דיני מורד במלך. הרשות למלך להרוג ולתקן העולם בהתאם לצורך השעה.

א. בַּעַת שְׂיִשֵּׁב הַמֶּלֶךְ עַל פְּסָא מְלָכוֹתוֹ, פּוֹתֵב לֹו סִפְר־תּוֹרָה לְעַצְמוֹ יְתֵר עַל הַסֵּפֶר שֶׁהֵנִיחוֹ לֹו אֲבוֹתָיו². וּמַגִּיהוּ מִסֵּפֶר הַעֲזָרָה³ עַל-פִּי בֵּית-דִין שֶׁל שְׂבָעִים וְאֶחָד⁴. אִם לֹו הֵנִיחוֹ לֹו אֲבוֹתָיו אוּ שְׂנֵאָבֵד - פּוֹתֵב שְׁנֵי סִפְרֵי-תּוֹרָה: אֶחָד מִנִּיחוֹ בְּבֵית גְּנָזִיו, שֶׁהוּא מְצֻוֹה בּוֹ כְּכֹל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל⁵, וְהַשְּׁנִי לֹא יִזוּז מִלְּפָנָיו, אֲלֵא בַּעַת שְׂיִפְנֹס לְבֵית-הַכֶּסֶף אוּ לְבֵית-הַמֶּרְחָץ, אוּ לְמִקְוֹם שְׂאִין רְאוּי לְקָרִיאָה⁶. יוֹצֵא לְמִלְחָמָה - וְהוּא עִמּוֹ; נִכְנָס - וְהוּא עִמּוֹ; יוֹשֵׁב בְּדִין - וְהוּא עִמּוֹ; מִסֵּב⁷ וְהוּא כְּנֻגְדוֹ, שְׂנֵאָמַר: "וְהִיָּתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ פֶל יָמֵי חַיָּו"⁸.

2) סנהדרין כא, ב. שנאמר (דברים יז, יח): "וכתב לו את משנה התורה הזאת" "משנה" - שתיים במשמע. (3) חצר המקדש, שבאחת לשכותיה היה מונח ספר-תורה עתיק. (4) ירושלמי שם פ"ב, ה"ו. והשווה הל' ספר תורה פ"ז ה"ב, והל' יום-טוב פ"ז, ה"ג. (5) שנאמר בהם: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת" (דברים לא, יט). (6) כגון בבית-הקברות בתוך ארבע אמות של קבר, כמבואר בהל' ס"ת, פ"י ה"ו, וכן אינו עמו כשהוא ישן על מיטתו (שם פ"ז ה"ג), שנאמר: והיתה עמו וקרא בו - מקום הראוי לקרוא בו (סנהדרין כא, ב). (7) לסעודה. (8) שם. ובספרי שם שנינו: ימי חייו - אלו הימים; כל ימי חייו - לרבות הלילות. וראה בבאורנו להל' ס"ת, פ"ז ה"ג, אות ז. וראוי לציין, שבתוספתא סנהדרין פ"ד מ"ד, שנינו: "ואין רשות להדייט לקרות בה, שנאמר: וקרא בו - הוא ולא אחר". ורבינו לא חש להזכירו, מפני שכבר כתב (לעיל פ"ב, ה"א) שאין משתמשים "באחד מכל כלי תשמישו" (פרי חדש).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנאמר (ירמיה כא, יב) "בית דוד כה אמר ה', דינו לבקר משפט". ואם לא דנים אותם, איך יוכלו לדון אחרים, והלא כלל הוא: קשט עצמך, ואח"כ קשט אחרים. (29) שאינם מבית דוד. (30) שם עמ' ב. (31) נראה, שגם מלכי בית דוד אינם מעידים, שאינם גרועים מכהן גדול, שאינו מעיד לשום אדם מפני כבודו, וכמבואר לעיל הל' עדות פ"א, ה"ג (כסף-משנה). והדבר מפורש במס' שבועות דף לא, א: אין שבוות העדות נוהגת אלא בראויים להעיד, להוציא מלך. ומפרש רש"י: המלך אינו ראוי להעיד, שנאמר, שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך, והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין, ודרך בזיון הוא לו. ולדעת הלחם-משנה בהל' עדות שם, אם העדות מכוונת "להפריש בה מן האיסור", מעיד גם המלך, שזה כבודו. וכבר קדמוהו ב'תוספות' לסנהדרין יח, ב ד"ה מעיד. (32) "ואינם נכנעים לדברי תורה", כלשון רבינו בהל' סנהדרין שם. (33) כמו שאירע לסנהדרין כשדנו את ינאי המלך, ובאותה שעה אמרו (סנהדרין יט, ב): מלך אינו דן ואין דנים אותו. וראה את פרטי המעשה בביאורנו לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ה.

ח. **כָּל הַמּוֹרֵד בַּמִּלְחָה יִשְׂרָאֵל, יֵשׁ לַמֶּלֶךְ רִשׁוֹת לְהַרְגוֹ. אֶפְלוּ גִזֵּר עַל אֶחָד מִשְׂאָר הָעָם שְׁלִיף לְמָקוֹם פְּלוּגֵי וְלֹא הִלְךְ³⁴, או שְׁלֹא יֵצֵא מִבֵּיתוֹ וְיֵצֵא³⁵ - חֲכִיב מִיָּתֵהּ. וְאִם רָצָה לְהַרְגוֹ - יִהְרַג, שְׁנֹאֲמַר: "כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִמְרָה אֶת פִּיךָ". וְכֵן כָּל הַמְּבַזֵּה אֶת הַמֶּלֶךְ או הַמְּחַרְפּוֹ, יֵשׁ לַמֶּלֶךְ רִשׁוֹת לְהַרְגוֹ כְּשִׁמְעֵי בֶן גְּרָא³⁶. וְאִין לַמֶּלֶךְ רִשׁוֹת לְהַרְגוֹ אֲלֵא בְּסִיף בְּלָבָד³⁷. וְיֵשׁ לוֹ לְאַסֵּר וּלְהַפּוֹת בְּשׁוֹטֵיץ³⁸ לְכַבּוֹדוֹ; אָבֵל לֹא יִפְקִיר מִמוֹן³⁹. וְאִם הִפְקִיר - הָרִי זֶה גִּזְלוֹ⁴⁰.**

(34) כמו שמצינו בעמשא, ששלחו דוד להזעיק את איש יהודה "ויחר מן המועד אשר יעדו" (שמואל-ב כ, ה), ורצה יואב לדונו כמורד במלכות, כמבואר בסנהדרין מט, א. וכן מצינו שאוריה החתי נחשב כמורד במלכות, משום שאמר לו דוד: רד לביתך ורחץ רגליך, והוא מיאן, ככתוב (שם יא, יא) "ויאמר אוריה אל דוד, האדון וישראל ויהודה יושבים בסוכות... ואני אבוא אל ביתי לאכול ולשתות", ועל זה נתחייב מיתה, כמבואר בקידושין מג, א. וב'תוספות' שם ד"ה: מורד במלכות. (35) כמעשה שמעי בן גרא (מלכים-א ב, לז). (36) שם, ח. ובשמואל-ב טז, ב. ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ג, אמרו: "כל המקלל מלכות בית דוד, חייב מיתה". (37) ירושלמי שם פ"ג, ה"א. וכך לשון הכתוב (מלכים-א ב, ח) "ואשבע לו בה' לאמור אם אמתך בחרב", והשווה לעיל הל' סנהדרין פ"ד ה"ב, ופי"ח ה"ו, ובביאורנו שם. וראה בווהר פרשת משפטים קז, ב, שמקשה: וכי שמעי טיפש היה, שדוד נשבע לו שלא ימתינו בחרב, מכלל שבחנית או בחצים כן ימתנו? ומתוך שם ע"פ דרך הנסתר. (38) ככתוב (שם יב, יא) "אבי יסר אתכם בשוטים" ("אור שמח"). וכתב הרדב"ז, כל זה במלך שהומלך על-פי נביא, או שהסכימו עליו כל ישראל, אבל אם קם איש למלוך ברזע ובחזקה אין חייבים לשמוע אליו, והממרה את פיו אינו נקרא מורד במלכות. (39) להפקיע

אֲלֵא לְהַרְפוֹת לְעַצְמוֹ²¹ בְּבֵית גְּנָזִיו, שְׁנֹאֲמַר: "וְלֹא יִרְבֶּה לוֹ". וְאִם הִרְבֶּה - לֹוּקָה.

(18) באצרותיו. (19) ככתוב (דברים ח, יג) "וכסף וזהב ירבה לך... ורם לבבך". (20) סנהדרין כא, ב. "וכסף וזהב לא ירבה לו - לו אינו מרבה, אבל מרבה הוא כדי ליתן אספניא", ומפרש רש"י: אספניא - שכר חיילות מדי שנה בשנה, הנכנסים והיוצאים עמו כל שנה. (21) וכן מצינו ברוד המלך (דברי הימים-א כט, ד) שֶׁאָצַר לִבְנֵי בֵית־הַמֶּקֶד שְׁלֹשַׁת אֲלָפִים כֹּכְרֵי זָהָב, וּשְׁבַעַת אֲלָפֵי כֹכְרֵי כֶסֶף מְזוּקָק.

ה. **הַמֶּלֶךְ אֲסוּר לְשַׁתּוֹת דְּרָף שְׁכָרוֹת, שְׁנֹאֲמַר: "אֵל לְמַלְכִים שְׁתוּ יַיִן²²". אֲלֵא יְהִיָּה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבְצַרְכֵי יִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, שְׁנֹאֲמַר: "וְהִיָּתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו²³."**

(22) ומסיים הכתוב: "ולרוזנים אי שכר", ודרשו בסנהדרין ע, ב: "מי שכל רזי עולם גלויים לו, ישתה יין וישתכר? ויש אומרים: מי שכל רוזני עולם משכמים לפתחו, ישתה יין וישתכר". (23) תוספתא שם פ"ד, ה"ה: "ומה אם מלך ישראל, שלא עסק אלא בצרכי ציבור, נאמר בו וקרא בו כל ימי חייו, שאר בני אדם (שיש להם פנאי) על-אחת-כמה-וכמה... ומה יהושע בן-נון שעסק בכיבוש הארץ, ועומד לחלקה לישראל, נאמר בו: לא ימוש ספר התורה הזה מפיו, והגית בו יומם ולילה, שאר בני אדם על-אחת-כמה-וכמה", וראה בביאורנו לעיל אות ז דברי ה'ספרי' בזה.

ו. **וְכֵן לֹא יְהִיָּה שְׁטוּף בְּנִשְׁיָם²⁴. אֶפְלוּ לֹא הִיָּתָה לוֹ אֲלֵא אַחַת - לֹא יְהִיָּה מְצוּי אֲצֵלָה תְּמִיד כְּשֹׁאֲרַ הַטְּפָשִׁים, שְׁנֹאֲמַר: "אֵל תִּתֵּן לְנִשְׁיָם חֵילֶךָ". עַל הַסֵּרֵת לְבוֹ הַקְּפִידָה תּוֹרָה²⁵, שְׁנֹאֲמַר: "וְלֹא יִסּוּר לְכַבּוֹ", שְׁלִבּוֹ הוּא לֵב כָּל קָהֵל יִשְׂרָאֵל²⁶; לְפִיכֶךָ דְּבָקוּ הַתּוֹבַב בַּתּוֹרָה יְתַר מִשְׂאָר הָעָם, שְׁנֹאֲמַר: "כָּל יְמֵי חַיָּיו".**

(24) להוט, ונתון בכל לבו. (25) סנהדרין כא, א: "רבי שמעון אומר: אפילו אחת ומסירה את לבו, הרי זה לא ישאנה, אם כן למה נאמר לא ירבה לו נשים, אפילו כאביגיל", שהיתה צדקנית. מכאן אתה למד, שבהסרת הלב הדבר תלוי (רדב"ז). (26) וכן אמרו ב'במדבר רבה' פי"ט, אות יז: "ללמדך שראש הדור - כל הדור" ('קרית מלך'). ובעירובין מא, א: "בתר רישא (=אחרי הראש) גופא אזיל" - הולך הגוף.

ז. **כִּכְרַ בְּאַרְנוֹ²⁷ שְׁמַלְכֵי בֵית דָּוִד, דְּנִין אוֹתָן²⁸ וּמַעֲדִין עֲלֵיהֶן. אָבֵל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל²⁹, גְּזֵרוּ חֻמְמִים שְׁלֹא יִדּוּן וְלֹא דְנִין אוֹתָן³⁰, וְלֹא מַעֲדִין³¹ וְלֹא מַעֲדִין עֲלָיו, מִפְּנֵי שְׁלִבָן גַּם בְּהֵן³², וְיָבֹוא מִן הַדְּבַר תִּקְלָה וְהִפְסֵד עַל הַדָּת³³.**

(27) לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ה. (28) סנהדרין יט, א:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שעבודו של בעל הממון ולהפקירו, ולזכות בו לעצמו. (40) כמעשה כרם נבות הזירעאלי, שאחאב רצה להפקירו לטובתו, והנביא קובל: "כה אמר ה', הרצחת וגם ירשת" (שם כא, יט). והשווה הל' גזילה פ"ה, הי"ג: "מלך שלקח חצר או שדה של אחד מבני המדינה, שלא בדינים שחקק, הרי זה גזלן... כללו של דבר... כל שיקח מאיש זה בלבד, שלא כדת הידועה לכל, אלא חמס את זה, הרי זה גזל".

ט. המבטל גזרת המלך בשביל שנתעסק במצות, אפלו במצוה קלה, הרי זה פטור⁴¹ - דברי הרב⁴² ודברי העבד⁴³, דברי הרב קודמין⁴⁴. ואין צריך לומר אם גזר המלך לבטל מצוה, שאין שומעין לו⁴⁵.

~ יום שישי כ"ג ניסן ~

פרק רביעי

(1) המיסים שהמלך מטיל לצרכיו, ולצרכי מלחמה. שלוקח מבחורי העם הטובים שמישים לעמוד לפניו. איסור פילגש להדיוט. שכופה את המוכשרים בעם להיות שרים. לוקח מעשר מהתבואות והבהמות. חלקו של מלך המשיח בארצות שכובשים ישראל. מנת המלך בכיזה שהצבא בוזז. מגמת המלך להרים דת האמת.

א. רשות יש למלך לתן מס על העם לצרכיו או לצרף המלחמות. וקוצב² לו מקס³, ואסור להבריח⁴ מן המקס. שיש לו לגזר שכל מי שישגב המקס⁵ - ילקח ממנו או יהרג, שנאמר: "ואתם תהיו לו לעבדים"⁷, ולהלן הוא אומר: "יהיו לך למס ועבדך"⁸, מפאן, שנותן מס⁹ וקוצב מקס¹⁰, ודיניו בכל אלו הדברים ופיוצא בהן - דין¹¹, שכל האמור בפרישת מלך¹² - מלך זוכה בו¹³.

(2) פוסק וקובע. (3) מס בשיעור מסויים, מסחורות שונות, בהתאם לערכן. (4) להעלים ולהסתר. (5) שיבריח ולא ישלם המכס המגיע ממנו. (6) והפסוק מדבר במשפט המלך וזכויותיו. (7) ואי אפשר לפרשו בעבודת המלך והצבא, שכבר נאמר לעיל (פסוק יא) "את בניכם ייקח... ורצו לפני מרכבתו" וגו'. (8) הרי שהעבדות מתפרשת גם בנתינת מס. (9) מס גולגולת. (10) מהסחורה והרכוש בהתאם לערכם. (11) בבא קמא קיג, א, "דינא דמלכותא דינא", והשווה הלכות גזילה פרק ה, הלכה י"א. (12) בשמואל-א פרק ח המדבר במשפט המלך. (13) ומותר בו (סנהדרין כ, ב), כשמואל. בניגוד לדברי רב, האומר: "לא נאמרה פרשה זו אלא לאיים עליהם" ואינו מותר לעשות כן.

ב. ושולח בכל גבול ישראל ולוקח מן העם הגבורים ואנשי-חיל, ועושה מהן חיל למרפכתו¹⁴ ובפרישיו¹⁵, ומעמיד מהן עומדים לפניו¹⁶, ומעמיד מהן אנשים לרוץ לפניו¹⁷, שנאמר: "ושם לו במרפכתו ובפרישיו ורצו לפני מרפכתו". ולוקח מן היפים שבהם להיות שמשים ועומדים לפניו¹⁸,

(41) כמו שמצינו בעמשא בן יתר, שהלך להזעיק את אנשי יהודה, במצות המלך דוד "ויחר מן המועד" (שמואל-ב כ, ה) - אמרו חכמינו (סנהדרין מט, א): הלך ומצאם עוסקים בלימוד מסכת, ולא רצה לבטלם מלימודם. אמר: כתוב "כל איש אשר ימרה את פיך... יומת", יכול אפילו לדברי תורה? תלמוד-לומר: "רק חזק ואמץ". ומפרש רש"י, רק - מיעוט הוא. שאם בא המלך לבטל דברי תורה - אין שומעין לו. (42) הקב"ה. (43) המלך, שהוא עבדו. (44) לשון התלמוד, שם כט, א. (45) שגם המלך חייב בכבוד המקום. והשווה לעיל הל' ממרים פ"ו, הי"ב: "כולכם חייבים בכבודי".

י. פל ההורג נפשות שלא ברצונו⁴⁶ או בלא התראה⁴⁷, אפלו בעד אחד⁴⁸, או שונא שהרג בשגגה⁴⁹ - יש למלך רשות להרגו⁵⁰ ולתקן העולם כפי מה שהשענה צריכה. והורג רבים ביום אחד⁵¹ ותולה, ומניחן לתלויים⁵² ימים רבים⁵³, להטיל אימה ולשבר יד רשעי העולם.

(46) כגון שהוכחשו העדים ב"בדיקות" ולא הוכחשו בחקירות (ראה לעיל הל' עדות פ"ב, ה"א-ב). או שלא היו העדים רואים אותו כאחת, אלא אחד אחר השני, שאין הרוצח נהרג על פיהם, כמבואר שם פ"ד, ה"א. (47) ג"כ אינו נהרג, כמבואר בהל' סנהדרין פ"ב, ה"א. (48) שאינו נהרג בבית-דין, כמבואר בהל' עדות פ"ה, ה"א. (49) שאינו נהרג, אבל חזקתו שהוא קרוב למזיד, וראוי להענש. ואיזהו שונא? כל שלא דיבר עמו שלשה ימים מפני האיבה (הל' רוצח פ"ו, ה"י). (50) שהרי מצינו שהרג דוד את העמלקי (שמואל-ב א, טו) בהודאת פיו, וכן את בני רמון (שם ד, ט) ע"פ הודאת פיהם, ועל-כרחך מדין מלכות, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ח, ה"ו. וכן מצינו בירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ג, ששני עברינים פחדו מאיש חסיד שראה בקלקלתם, וחששו שמא ילך להעיד עליהם, והמלך דוד יהרגם וכו'. ואע"פ שעד אחד הוא, ועל-כרחך מדין מלכות. והשווה הל' רוצח פ"ב, ה"ד. (51) בניגוד לבית-דין שאינו דן שנים ביום אחד (לעיל הל' סנהדרין פ"ד, ה"י). (52) בניגוד לחייבי מיתת בית-דין, שאין מלינים אותם אפילו לילה אחד, אלא תולה אותם סמוך לשקיעת החמה, ומתיר אותם מיד (שם פ"ט, ה"ז). (53) כמו שמצינו בשבעת בני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

31) אף על פי שאינם רוצים במשא עול הציבור ולהתנהג בשורה.

ו. ולוקח השדות והזיתים³² והפרמים לעבדיו כשילכו למלחמה, ויפשוטו על מקומות אלו אם אין להם מה יאכלו אלא משם, ונותן דמיהן, שנאמר: "וְאֵת שְׂדוֹתֵיכֶם וְאֵת פְּרֻמֵיכֶם וְזֵיתֵיכֶם הַטּוֹבִים יִקַּח, וְנָתַן לְעַבְדֵיכֶם"³³.

32) השדות והזיתים וכו' שהם עיקר המחייה, ככתוב (דברים יא, יד) "דגנך ותירושך ויצהרך". 33) ובתוספות (סנהדרין כ, ב דיבור המתחיל מלך מותר) שאלו, אם כן למה נענש אחאב על מעשה כרם נבות היזרעאלי (מלכים א-כא, יט)? ותירצו, שכוונת הכתוב להתיר לקחת השדות לעבדיו, ולא לעצמו. עוד תירצו, שאינו מותר אלא בשדה מקנה, ולא בשדה אחוזה שירש מאבותיו, ככתוב (שם ג) חלילה לי מה' מתיני את נחלת אבותי לך. ובעיקר תירצו שאין פרשת המלך נאמרת אלא במלך, שמלך על כל ישראל ויהודה ומאת ה', ואחאב לא מלך על יהודה, וגם לא מאת ה', וברד"ק לשמואל שם מתרץ, שכוונת הכתוב להיתר פירות בלבד ולא לגוף השדה.

ז. ויש לו מעשר מן הזרעים ומן האילנות³⁴ ומן הבמה, שנאמר: "וְזֵרְעֵיכֶם וְכַרְמֵיכֶם יַעֲשֶׂר וְגו'". צאנפם יעשר."

34) והמעשר לעצמו. אחרי שיפרישו הבעלים המעשר ללוויים כמשפט (רד"ק שם).

ח. המלך המשיח נוטל מכל הארצות שכובשין ישראל חלק אחד משלשה-עשר; ודבר זה חק לו ולבניו עד עולם³⁵.

35) רמז לזה דברי הכתוב (יחזקאל מח, כא): "והנותר לנשיא מזה ומזה... לעומת חלקים לנשיא" וגו', למדנו, שהיה נוטל חלק כאחד השבטים, והנשיא הוא מלך המשיח (רדב"ז). ובבבא בתרא קכב, אמרו: עתידה ארץ ישראל שתחלק לשלושה עשר שבטים, ואמר רב חסדא שהחלק הי"ג הוא לנשיא ("למלך המשיח", רשב"ם), שנאמר (יחזקאל מח, יט): "והעובד העיר (הנשיא שעול רבים מוטל עליו - רשב"ם) יעבדוהו מכל שבטי ישראל".

ט. כל הרוגי המלך³⁶ - ממונן למלך³⁷. וכל הממלכות שפובש, הרי אוצרות המלכים למלך, ושאר הבזה שבזוזין, בזוזין ונותנין לפניו, והוא נוטל מחצה בראש³⁸, ומחצית הבזה חולקין אותה, כל אנשי הצבא ביחד עם העם היושבין על הפלים במחנה לשמן, חולקין פשוה, שנאמר: "פי פחלק הירד במלחמה ויחלק הישב על הפלים יחדו ויחלקו"³⁹.

36) שמרדו בו ונתחייבו מיתה. 37) סנהדרין (מח, ב) בניגוד להרוגי בית דין שנכסיהם ליורשיהם, כמבואר לעיל

שנאמר: "וְאֵת בְּחוּרֵיכֶם הַטּוֹבִים... יִקַּח, וְעָשָׂה לְמַלְאכְתּוֹ".

14) למוליכי מרכבתו. 15) רוכבי סוסים. 16) לשמרו, משמר כבוד. 17) לפני מרכבתו, כמנהג הימים ההם בחצרות מלכי קדם. 18) לשרתו, ולעשות מלאכתו.

ג. וכן לוקח מן בעלי האמניות כל מה שהוא צריך ועושין לו מלאכתו, ונותן שכרן¹⁹. ולוקח כל הבהמות והעבדים והשפחות למלאכתו, ונותן שכרן²⁰ או דמיהן²¹, שנאמר: "וְלַחֲרַשׁ חֲרִישׁוֹ וְלַקְצֹר קְצִירוֹ וְלַעֲשׂוֹת פְּלִי מַלְחַמְתּוֹ"²² וכלי רכבו. וְאֵת עַבְדֵיכֶם וְאֵת שְׁפֹחוֹתֵיכֶם וְאֵת בְּחוּרֵיכֶם הַטּוֹבִים וְאֵת חֲמוּרֵיכֶם יִקַּח, וְעָשָׂה לְמַלְאכְתּוֹ".

19) בניגוד לשמשיו המתפרנסים מבית המלך וזהו שכרם. 20) שכר מלאכתם. 21) משלם תמורתם ומעכבם לעצמו. 22) אלו בעלי האומנות, כתרגום יונתן שם.

ד. וכן לוקח מכל גבול ישראל נשים²³ ופילגשים: נשים - בכתפה וקדושין, ופילגשים - בלא כתפה ובלא קדושין²⁴, אלא ביחוד²⁵ בלבד קונה אותה ומתרת לו. אבל ההדיוט אסור בפילגש²⁶, אלא באמה העבריה²⁷ בלבד אחרי יעוד²⁸. ויש לו רשות לעשות הפילגשים שלוקח לארמונו, טפחות²⁹ ואופות ורקחות³⁰, שנאמר: "וְאֵת בְּנוֹתֵיכֶם יִקַּח לְרִקְחוֹת וּלְטַפְחוֹת וּלְאֹפוֹת".

23) תוספתא סנהדרין פרק ד, משנה ב, "ובורר לו נשים מכל מקום שירצה כהנות ליות וישראליות". 24) סנהדרין כא, א, ובה יובן, מעשה אבשלום, שבא "אל פלגשי אביו לעיני כל ישראל" (שמואל ב טז, כב), כי אילו היו מקודשות לדוד אביו, לא היה העם מסכים לעבירה זו (רדב"ז). וראוי לציין שרשי לתורה (בראשית כה, ו) מפרש: פלגשים - בלא כתובה, נראה מדבריו, שהיא מקודשת לו בקידושין, וכבר העיר הרמב"ן שם, שהגירסה בסנהדרין כא, היא: בלא כתובה ובלא קידושין. והעיקר תלוי בקידושין, שהכתובה אינה אלא מדברי סופרים. 25) שמייחדה לו להיות לו לשפחה ולאשה. 26) שכבר פסק רבינו (הלכות אישות פרק א, הלכה ד): "כל הבועל אשה לשם נזנות בלא קידושין לוקה מן התורה", וראה הלכות נערה פרק ב, הלכה י"ז. 27) שמכרה לו אביה בהיותה קטנה. 28) שמייחדה לו לאשה, מלשון הכתוב (שמות כא, ח) "אשר לא יעדה". "ומצוות ייעוד, אומר לה בפני שניים: הרי את מקודשת לי... ואינו צריך ליתן לה כלום (=כסף קידושין) שמעות האשונות (שנתן לאביה כשלקחה ממנו) לקידושין ניתנו" (הלכות עבדים פרק ד, הלכה ז). 29) מבשלות. 30) מתקנות בשמים ותמרוקי נשים.

ה. וכן פופה את הראויין להיות שרים, וממנה אותם שרי אֶלְפִים ושרי חֲמָשִׁים³¹, שנאמר: "וְלָשׁוּם לוֹ שָׂרֵי אֶלְפִים וְשָׂרֵי חֲמָשִׁים".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והיבוי (דברים ז, א), וראה בסמוך ה"ד. (3) לאבד את זרעו, כמבואר בסמוך ה"ה. (4) ככתוב (במדבר י, ט) "וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורך אתכם". (5) שיפחדו הגוים מלהתגרות בהם. ובסוטה מד, ב אמרו: מלחמת יהושע לכבש - חובה; מלחמות בית דוד לרווחה (=שנלחם בארם צובה להוסיפה על ארץ ישראל) - רשות.

ב. מלחמת מצוה, אינו צריך לטול פה רשות בית-דין, אלא יוצא מעצמו בכל עת וכופה העם לצאת⁶. אבל מלחמת הרשות, אינו מוציא את העם פה אלא על-פי בית-דין של שבעים ואחד⁷.

(6) אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה, להלן פ"ז, ה"ד. (7) סנהדרין ב, א. וכן שם כ, ב. ומתוך שהודגש שם: "אין מוציאין למלחמת הרשות... של שבעים ואחד" משמע, שלמלחמת מצוה אינו צריך רשות בית-דין (כספ-משנה).

ג. ופירץ⁸ לעשות לו דרך⁹ ואין ממחין¹⁰ בידו. ודרך המלך אין לה שעור¹¹, אלא כפי מה שהיא צריכה. אינו מעקם הדרךים מפני פרמו של זה או מפני שידו של זה, אלא הולך בשנה ועושה מלחמתו¹².

(8) גדרות של כרמים ושדות. (9) לחייליו, בלכתם להלחם. (10) מעכבים. (11) לרוחב ולאורך. (12) סנהדרין כ, ב. ובכבא-קמא ס, ב.

ד. מצות עשה להחרים¹³ שבעה עממין¹⁴, שנאמר: "החרם תחרימם". וכל שפא לידו אחד מהן ולא הרגו - עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תחיה פל נשמה". וכבר אבד זכרם¹⁵.

(13) לאבד ולהשמיד. (14) "כיון שהם היו עיקר עבודה-זרה ויסודה הראשון... כדי שלא נלמד מכפירתם" (ספר המצוות' לרבינו, עשה קפז), וראה לקמן פ"ו ה"א, ש"אין עושים מלחמה עם אדם בעולם, עד שקוראים לו לשלום". (15) "כבר עלה סנחריב מלך אשור, ובלבל את כל האומות" (ידים פ"ד, מ"ד). ובי"ספר המצוות' (שם) כותב רבינו: "וכן עשינו (שהשמדנום), עד שנשלמה השמדתם ע"י דוד, ונתפורה השארית ונטמעה בין האומות, עד שאינה ידועה עוד".

ה. וכן מצות עשה לאבד זכר עמלק¹⁶, שנאמר: "תמחה את זכר עמלק". ומצות עשה לזכר תמיד מעשיו הרעים¹⁷ ואריכתו¹⁸ כדי לעורר איבתו¹⁹, שנאמר: "זכור את אשר עשה לך עמלק". מפי השמועה למדו: "זכור" - בפ"ה²⁰, "לא תשכח" - פ"ב²¹, שאסור לשכח איבתו ושנאתו.

(16) בין הזכרים ובין הנקבות. (17) שהיה הראשון להתגרות בישראל בצאתם ממצרים, ככתוב (במדבר כד, ב) "ראשית גוים עמלק", ומתרגם אונקלוס: "ריש קרביא דישראל הוה עמלקאה". (18) ישיבתו במקום סתר, להתנפל על ישראל באופן פתאומי. (19) שנאתנו אליו.

הלכות אבל פרק א, הלכה ט. וכן מצינו בכתוב (מלכים-א כא, טז) כשהעידו על נבות שברך את האלוקים ומלך, מיד, "ויקם אחאב לרדת אל כרם נבות הזירעאלי לרישתו" (גמרא שם). (38) שם כ, ב בברייתא. ובמשנה שם שנינו: הוא נוטל חלק בראש, ומפרש רש"י: חלק היפה בורר ראשון ונוטל מחצה. (39) וממי למד דוד את זה? מאברהם אבינו, שאמר (בראשית יד, כד) "רק אשר אכלו הנערים (=עבדי, שהלכו איתי למלחמה), וחלק האנשים אשר איתי, ענר אשכול וממרא (=שנשארו לשמור על הכלים) הם יקחו חלקם", הוא שאמר הכתוב (שמואל שם, כה) "'מהיום ההוא ומעלה וישימה לחוק ולמשפט לישראל" - ולא נאמר: "והלאה", לפי שכבר ניתן החוק בימי אברהם (מדרש רבה בראשית פרשה מ"ג אות ט).

י. כל הארץ שכובש⁴⁰, הרי היא שלו. ונותן לעבדיו ולאנשי המלחמה כפי מה שירצה, ומניח לעצמו כפי מה שירצה; ובכל אלו הדברים - דינו דין. ובכל יהיו מעשיו לשם שמים, ותהיה מגמתו⁴¹ ומחשבתו להרים דת האמת ולמלאת העולם צדק ולשבר זרוע הרשעים ולהלחם מלחמות ה'⁴². שאין ממליכין מלך תחלה אלא לעשות משפט⁴³ ומלחמות⁴⁴, שנאמר: "ושפטנו מלפניו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמתינו".

(40) מלך ישראל, שאינו המלך המשיח, כי המשיח דינו מבואר לעיל הלכה ת. (41) שאיפתו, כלשון הכתוב (חבקוק א, ט) "מגמת פניהם קדימה". (42) השווה לקמן פרק י"א, הלכה ד ובביאורנו שם. (43) בישראל, בין איש לרעהו, וכן אמר שלמה (מלכים-א ג, ט) "ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך, להבין בין טוב לרע". (44) באויבי ישראל. וראה במסכת כלה רבתי פרק ח "שהמלכות נתנה בשלושים מעלות... במשפט ובצדקה, שנאמר (משלי טז, יב): "כי בצדקה יכון כיסא".

~ שבת קודש כ"ד ניסן ~

פרק חמישי

(1) שתחילת מלחמת המלך, אינה אלא מלחמת מצוה. מהי מלחמת רשות. המצוה להחרים שבעה עממים, ולאבד זכר עמלק, האיסור לחזור לשכון בארץ מצרים. איסור הירידה מארץ ישראל לחוץ לארץ. חיבת חכמי ישראל לארץ ישראל, ומעלת הזוכה לחיות בה ולהיקבר בתוכה.

א. אין המלך נלחם תחלה אלא מלחמת מצוה. ואי זו היא מלחמת מצוה? זו מלחמת שבעה עממים² ומלחמת עמלק; ועזרת ישראל מיד צר שפא עליהם⁴; ואחר-כך נלחם במלחמת הרשות, והיא המלחמה שנלחם עם שאר העמים כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדלתו ושמו⁵.

(2) והם: החתי, והגרגשי, והאמורי, והכנעני, והפריזי, והחוי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממגדל סונה ועד גבול כוש", וכן (בדברי הימים-ב, כא, טז) "הפלשתים והערבים אשר על ידי כושים". (27) כל השטח מן הים, המקביל לארץ כוש, וכנגד המדבר, הכל נחשב מצרים. וכן אמרו (תענית י, א) "ארץ מצרים היא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה". וראה במדרש 'שמות רבה' פרשה י אות ב: "המצריים אומרים עד כאן תחומנו, והכושים אומרים עד כאן תחומנו" וכו'. (28) ירושלמי סוכה פ"ה, ה"א. (29) סוכה נא, ב. אנשי אלכסנדריא של מצרים נענשו ונהרגו, על שעברו על מה שאמרה תורה: לא תסיפון לשוב בדרך הזה עוד, הרי שהיא בכלל מצרים (כסף-משנה).

ח. מִתֵּר לְחֹזֵר לְאַרְץ־מִצְרַיִם לְסִחָרָה³⁰ וְלִפְרוֹק־מִטְיָא³¹ וְלִכְבֹּשׁ אֲרָצוֹת אַחֲרוֹת³², וְאִין אָסוּר אֶלָּא לְהַשְׁתַּמֵּק שָׁם. וְאִין לֹאקִין עַל לָאו זֶה³³, שֶׁבַע הַפְּנִיסָה מִתֵּר הוּא³⁴. וְאִם יַחֲשֹׁב לִישֹׁב וְלִהַשְׁתַּמֵּק שָׁם, אִין בּוּ מַעֲשֵׂה³⁵. וְיִרְאֶה לִי, שְׁאִם כָּבַשׁ אֲרָץ־מִצְרַיִם מִלֶּךְ יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי בֵּית־דִּין, שֶׁהִיא מִתְּרָת; וְלֹא הִזְהִירָה אֶלָּא לְשׁוֹב לָהּ יְחִידִים, אוֹ לְשִׁפְזָה בָּהּ וְהִיא בְּיַד עַפְוִ"ם, מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲשֵׂיָהּ מְקַלְקְלִין יוֹתֵר מִכָּל הָאֲרָצוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּמְעַשֵׂה אֲרָץ מִצְרַיִם"³⁶.

(30) לשם מקח וממכר סחורות שונות. (31) סחורה, בלשון יוונית. "עובר לסוחר" (בראשית כג, טז) מתרגם יונתן: מתקבלין בכל פרקמטיא. (32) ירושלמי סנהדרין פ"י, ה"ח. (33) אפילו אם נשתקע לבסוף. (34) שעדיין לא נשתקע. (35) ואין לוקים על לאו שאין בו מעשה (לעיל הל' סנהדרין פ"ח, ה"ב). ואע"פ שמשמע מדברי רבינו שאם נשתקע ישנו איסור על-כל-פנים, בכל זאת נשתקע רבינו במצרים, כי אנוס היה על פי המלכות, בהיותו רופא למלך ולשרים (רדב"ז). אף הוא (הרדב"ז) מעיד ומתנצל: וגם אני נתיישבתי שם זמן מרובה ללמוד תורה וללמוד, וקבעתי שם ישיבה, וזה מותר, ושוב באתי לירושלים. וכדאי להעיר, שרבי אשתורי הפרחי, מעיד בספרו "כפתור ופרח" פרק ה, שרבינו היה חותם שמו באגרת, ומסיים בה: "הכותב, העובר בכל יום שלשה לאוין". והכוונה לשלושת הפסוקים במ הזהירה תורה לא תשוב למצרים. מכאן, שקשה בעיניו היתה לו ישיבתו במצרים. (36) ב'תורת כהנים' פרשת אחרי, פרשת ח', אמרו: "מנין שלא היתה אומה באומות שהתעיבו מעשיהם יותר מן המצריים? תלמוד-לומר: כמעשה ארץ מצרים" וגו'.

ט. אָסוּר לְצֵאת מֵאֲרָץ־יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לְאַרְץ לְעוֹלָם³⁷, אֶלָּא לְלַמֵּד תּוֹרָה³⁸, אוֹ לְשֹׂא אִשָּׁה³⁹, אוֹ לְהַצִּיל⁴⁰ מִן הָעַפְוִ"ם; וְיִחְזֹר לְאַרְץ⁴¹. וְכֵן יוֹצֵא הוּא לְסִחָרָה⁴²; אֲבָל לְשִׁפְזָה⁴³ בְּחוּצָה לְאַרְץ - אָסוּר, אֶלָּא־אִם־כֵּן חֲזַק שָׁם הָרַעַב עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה שׁוֹה דִּינָר חֲטִין בְּשָׁנֵי דִּינָרִין⁴⁴. בְּמָה דְּכָרִים אָמוּרִים? ⁴⁵כְּשֶׁהִיוּ הַמַּעֲוֹת מְצוּיִות וְהַפְּרוֹת בְּיָקָר, אֲבָל אִם הַפְּרוֹת בְּזוֹל,

(20) ע"י קריאה בפה. (21) מגילה יח, א. וכן ב'ספרי' פרשת כ"תצא, אות רצו. וב'ספר המצוות' עשה קפט, מסיים רבינו: "הלא תראה, איך עשה שמואל הנביא כשבא לקיים מצוה זו: שהוא זכר תחלה, ואח"כ ציוה להרגם, והוא אמרו (שמואל-א טו, ב): "פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל". וגם בעמלק אין עושים מלחמה טרם שיפתחו לו לשלום, כמבואר לקמן פ"ו, ה"א, ד. ולדעת הסמ"ג (הובאו דבריו ב'הגהות מיימוניות' כאן) אין מצוה זו נוהגת עד ימות המשיח, לאחר כיבוש הארץ, שנאמר: "והיה בהניח ה'... לך מכל אויביך... תמחה את זכר עמלק". אולם פרשת מחיית עמלק הנזכרת בשמואל-א, טו מהווה סתירה גלויה לדיעה זו (רדב"ז).

ו. כָּל הָאֲרָצוֹת שֶׁכּוֹבְשִׁין יִשְׂרָאֵל בְּמִלְחָה עַל־פִּי בֵּית־דִּין, הֵרִי זֶה כְּבוֹשׁ רַבִּים, וְהֵרִי הִיא פְּאָרְץ־יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּבַשׁ יְהוֹשֻׁעַ לְכָל דְּבָרָה²². וְהוּא, שֶׁכָּבַשׁוּ אַחֵר כְּבוֹשׁ כָּל אֲרָץ־יִשְׂרָאֵל הָאֲמוּרָה בְּתוֹרָה²³.

(22) 'ספרי' פרשת עקב, אות נא, שנאמר (דברים יא, כד) "כל המקום אשר תדורוך כף רגלכם בו לכם יהיה", אם ללמד על תחומי א"י, הרי כבר נאמר (יהושע א, ד) "מהמדבר והלבנון הזה... יהיה גבולכם" - אלא כל מקום שתכבשו חוץ מן המקומות האלו, הרי הוא שלכם... ומניין שמצוות נוהגות שם? הרי אתה דן: נאמר כאן "יהיה", ונאמר להלן "יהיה". מה להלן מצוות נוהגות שם, אף כאן מצוות נוהגות. אבל ארצות שכבש יחיד מישראל, או משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמם מקום, אפילו מן הארץ שניתנה לאברהם, אינו נקרא א"י כדי שיהנוגו בו כל המצוות" (כלשון רבינו בהל' תרומות פ"א, ה"ב). וכן אמרו (גיטין מז, א) "כיבוש יחיד - אין שמו כיבוש". (23) 'ספרי' שם, "מפני מה כבש דוד ארם נהרים וארם צובה, ואין מצוות נוהגות שם? אמרו, דוד עשה שלא כתורה, התורה אמרה: משתכבשו לארץ, תהיו רשאים לכבוש חוץ לארץ. הוא לא עשה כן, אלא חזר וכבש ארם נהרים... ואת היבوسی, שהיה סמוך לירושלים לא הוריש... אמר לו הקב"ה סמוך לפלטירים (=היכל) שלך לא הורשת, האיך אתה חוזר ומכבש ארם נהרים" וכו'. והשווה הל' תרומות פ"א, ה"ג.

ז. וּמִתֵּר לְשִׁפְזָה בְּכָל הָעוֹלָם, חוּץ מֵאֲרָץ מִצְרַיִם. מִן הַיָּם הַגְּדוֹל²⁴ וְעַד הַמַּעֲרָב²⁵, אֲרַבַּע־מֵאוֹת פְּרָסָה עַל אֲרַבַּע־מֵאוֹת פְּרָסָה, כְּנֶגֶד אֲרָץ כּוּשׁ²⁶ וּכְנֶגֶד הַמִּדְבָּר²⁷ - הַכּל אָסוּר לְהִתְיַשֵּׁב בָּהּ. בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת הִזְהִירָה תוֹרָה שֶׁלֹּא לְשׁוֹב לְמִצְרַיִם²⁸. שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִסְפֹּן לְשׁוֹב בְּדֶרֶךְ הַזֶּה עוֹד"; "לֹא תִסִּיף עוֹד לְרֵאתָהּ"; "לֹא תִסְפּוּ לְרֵאתָם עוֹד עַד עוֹלָם". וְאֶלְכְּסַנְדְּרָיָא בְּכָלֵל הָאָסוּר²⁹.

(24) הוא הים התיכון. (25) בכת"י תימן: הים הגדול המערבי. (26) היא אתיופיה שבאפריקה, וכוש הנזכרת בתנ"ך היא בדרום ערב אצל מצרים, וכן הכתוב אומר (יחזקאל כט, י) "ונתתי את ארץ מצרים לחרבות... שממה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עֲוֹנוֹתָיו מְחֻלְיוֹן, שְׁנֹאָמַר: "וּבֹל יֹאמֵר שְׁכֵן חֲלִיתִי, הָעַם הַיֵּשֵׁב בְּהַ נִשְׂא עִוִּי"⁵⁴. אֶפְלוּ הֲלֹךְ בְּהַ אֲרִבַּע אַמּוֹת, זֹכֶה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן הַקְּבוּר בְּהַ⁵⁵ - נִתְּכַפֵּר לוֹ, וּכְאִלוּ הַמְּקוֹם שֶׁהוּא בּוֹ, מְזַבַּח כְּפָרָה⁵⁶, שְׁנֹאָמַר: "וְכִפֵּר אֲדָמְתוֹ עִמּוֹ". וּבְכָפֶר עֲנֹת⁵⁷ הוּא אוֹמֵר: "עַל אֲדָמָה טְמֵאָה⁵⁸ תָּמוּת". וְאִינוּ דוֹמָה קוֹלְטָתוֹ מִחַיִּים⁵⁹ לְקוֹלְטָתוֹ אַחֵר מוֹתוֹ⁶⁰; וְאֶף-עַל-פִּי כֵן גְּדוּלֵי הַחֲקָמִים הָיוּ מוֹלִיכִים מִתֵּיהֶם לְשֵׁם⁶¹. יָא וְלִמַּד מִיַּעֲקֹב אֲבִינוּ וְיוֹסֵף הַצַּדִּיק⁶².

(53 כתובות קיא, א. 54) ומפרש רש"י: אל יתרעם לומר צר לי, כי כולם נשואי עוון. (55) שמת בחוץ-לארץ ונקבר בארץ. (56) שם. (57) כשהנביא הוכיח את אמציה כהן בית אל, וניבא עליו קשות. (58) הכוונה לחו"ל, שהיא אדמה טמאה. (59) שחי בארץ ונפטר בה. (60) שמת בחוץ-לארץ והעבירו אורנו לקבורה בא"י, שסוף-סוף מת על אדמה טמאה (שם). (61) שם, ובמועד קטן כה, א. (62) שביקשו להעבירו עצמותיהם לא"י לקבורה, למרות שמתו בחוץ-לארץ. ובירושלמי (כתובות פ"ב, ה"ג) אמרו: רבה ורבי אלעזר היו מטיילים ברחוב, ראו ארונות עם מתים באים מחוץ-לארץ, אמר רבה: מה הועילו אלו, אני קורא עליהם (ירמיה ב, ז): ונחלתי שמתם לתועבה - בחייכם (=שמאסתם בה ולא אתם לדור בה); ותבואו ותטמאו את ארצי - במיתכתם. אמר לו רבי אלעזר, כיון שמגיעים לארץ, היו נוטלים גוש עפר ומניחים על ארונם, וכתוב: וכפר אדמתו עמו. והעירו ב"הגהות מיימוניות" - מכאן סמך, למה שנהגו להניח עפר א"י על המתים בחוץ-לארץ. וראה מנהג זה בשו"ע יו"ד סי' שסג, סעיף א.

יב. לְעוֹלָם יְדוּר אָדָם בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל אֶפְלוּ בְּעִיר שְׂרָפָה עִפּוּיִם, וְאֵל יְדוּר בְּחוּצָה לְאֶרֶץ וְאֶפְלוּ בְּעִיר שְׂרָפָה יִשְׂרָאֵל; שֶׁכָּל הַיּוֹצֵא לְחוּצָה לְאֶרֶץ, כְּאִלוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, שְׁנֹאָמַר: "כִּי גִרְשׁוֹנֵי הַיּוֹם מִהֶסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה' לֵאמֹר לֹךְ עִבֵד אֱלֹהִים אַחֲרָיִם"⁶³. וּבְכָפֶר עֲנִיּוֹת הוּא אוֹמֵר: "וְאֵל אֲדָמְתוֹ יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֵאוּ". כְּשֶׁם שְׁאֶסוּר לְצֵאת מִהָאֶרֶץ לְחוּצָה לְאֶרֶץ, כֵּן אֶסוּר לְצֵאת מִכְּבֵל לְשֶׂאֵר הָאֲרָצוֹת, שְׁנֹאָמַר: "בְּכִלָּה יוֹבֵאוּ וְשָׂמָה יִהְיוּ"⁶⁴.

(63) כתובות קי, ב. והברייתא מסיימת שם: "וכי מי אמר לו לדוד, לך עבוד אלהים אחרים? אלא לומר לך: כל הדר בחו"ל, כאילו עובד ע"ז". וראה ב'תורת כהנים' פרשת בהר, פרשת ה, ה": "כל היוצא לחו"ל - כאילו עובד ע"ז". (64) שם קיא, א. ושם קי, ב. אמרו: כל העולה מבבל לא"י - עובר בעשה, שנאמר: בבבלה יובאו ושמה יהיו, עד יום פקדי אותם נאום ה'. ולדעת הכסף-משנה, כוונת רבינו ל"שאר ארצות" - אפילו לא"י. ורש"י שם קיא, א מפרש: אסור לצאת מבבל, לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה תמיד, ואינו מזכיר את הפסוק: "בבבלה יובאו", כי פסוק זה אינו מדבר אלא בכלי המקדש ולא באנשים, וכדחייז הגמרא

וְלֹא יִמְצָא מְעוֹת וְלֹא בְמָה יִשְׁתַּכַּר, וְאָבְדָה פְּרוּטָה מִן הַפִּסִּים - יֵצֵא לְכָל מְקוֹם שִׁמְצָא בּוֹ רְחוֹח⁴⁶. וְאֶף-עַל-פִּי שְׁמַתָּר לְצֵאת - אֵינָה מִדַּת חֲסִידוֹת, שֶׁהָיָה מְחַלּוֹן וְכִלְיוֹן, שְׁנֵי גְדוּלֵי הַדּוֹר הָיוּ⁴⁷, וּמִפְּנֵי צָרָה גְּדוּלָּה יֵצֵאוּ⁴⁸, וְנִתְּחַיְבוּ כְּלָיָה לְמְקוֹם⁴⁹.

(37) שמפקיע עצמו מן המצוות (רשב"ם לבבא-בתרא צא, א. (38) שהיא מצוה גדולה, כי גדול התלמוד שמביא לידי מעשה (ע"ז יג, א. וב'תוספות' שם ד"ה ללמוד תורה). ואפילו אם יש בארץ מי שילמדהו, מותר לו לצאת ללמוד בחו"ל, "לפי שאין אדם זוכה ללמוד מכל" (גמרא שם). והשווה לעיל ה' אבל פ"ג, ה"ד. (39) בגלל חשיבות המצוה, שנאמר בה (ישעיה מה, יח) "לא תהו בראה לשבת יצרה" ('תוספות' שם). (40) ממונו (גמרא שם). (41) שתהא דעתו לחזור. אבל אם אין דעתו לחזור, אפילו לישא אשה אסור לו לצאת, כמבואר בכתובות קיא, א שלא התירו ליבם לצאת לחו"ל לישא את יבתו, ובודאי מפני שלא היתה דעתו לחזור, כי בדעתו לחזור מותר לו, כמבואר בע"ז יג, א. וכן הוכיחו 'תוספות' שם ד"ה: ללמוד תורה (כסף-משנה). (42) מועד קטן יד, א, שהיוצא להרוויח, דינו כיוצא למזונות, ובודאי אם אין לו מה לאכול, רשאי הוא לצאת כמבואר בסמוך (יד איתן). (43) בקביעות, שלא על-מנת לחזור. (44) בבא-בתרא צא, א: "אלא-אם-כן עמדו סאתיים בסלע", וידוע שהמחיר הרגיל הוא ארבעה סאין בסלע (עירובין פב, ב), הרי שאם הוקיר המחיר בכפליים - הרי זה רעב חזק (כסף-משנה). (45) שאם לא עלה המחיר כפליים - אסור לו לצאת. (46) ב"ב שם עמ' ב. כרבי יוחנן, המעיד שהוא זוכר, כשעמדו ארבע סאין קמח בסלע (=בזול) והיו רבים נפוחי רעב בטבריא, מחוסר איסור לקנות בו לחם. (47) פרנסי הדור היו. (48) שחזק הרעב בארץ, ככתוב במגילת רות א, א. (49) בבא-בתרא שם ע"א.

י. גְּדוּלֵי הַחֲקָמִים הָיוּ מְנַשְׁקִין עַל תְּחוּמֵי אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל⁵⁰, וּמְנַשְׁקִין אֲבָנֶיהָ⁵¹ וּמִתְגַּלְגְּלִין עַל עֲפָרָה⁵². וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבָנֶיהָ, וְאֵת עֲפָרָה יַחֲנְנוּ".

(50) כשדרכה רגלם על אדמת א"י והגיעו לתחילת תחומה. (51) כתובות קיב, א: "רבי אבא היה מנשק כיפי (=סלעים) דעכו", והיתה תחילת תחומי א"י, כמבואר בגיטין עו, ב כשהיו התלמידים בארץ נפרדים מחבריהם, שחזרו לחו"ל, היו נפטרים מהם בעכו, כי ליווים עד שם, ומשם ואילך אסור היה לתלמידי א"י לצאת, שמעכו והלאה - חוץ לארץ. (52) כתובות שם עמ' ב. וראה במדרש תנחומא פ' שלח, הובא ב'תוספות' שם עמ' א: "כשעלה רבי חנינא הגדול מבבל, ביקש לידע אם נכנס לא"י, והיה שוקל אבנים... כיון שמצאן כבידות, אמר: אין אלו אלא אבני א"י, והיה מנשקן וקרא עליהן את הפסוק הזה: כי רצו עבדיך את אבניה. והשווה ירושלמי שביעית פ"ד, ה"ז.

יא. אָמְרוּ חֲקָמִים⁵³: כָּל הַשּׁוֹכֵן בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל -

מתוך מהדורת חזק

שם, בטעמו של רבי זירא, שהיה משתדל לעלות מבבל לא"י, בניגוד לדעתו של רב יהודה האוסר עליה זו מהפסוק הנ"ל. ולפי זה, בזמן שיש ישיבות בא"י, מותר לעלות אליה אפילו מבבל.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

המיתה; ואם העידו על מה ששמתיב מלקות — נלקה אותם. וכבר נתבארו דיני מצוה זו והשאלות שנתחדשו בה וכיצד יתקנים שהעדים יהיו זוממין ונדון אותם בדין זה, במסכת מכות.

~ יום רביעי כ"א ניסן ~

מצות עשה קעד.

מצות לא תעשה שיב. שיג. שיד.

המצוה הקע"ד — הצווי שנצטוינו לשמע לבית דין הגדול ולנהג על פיהם בכל אשר יצונו בעניני אסור ומתיר. ואין חלוק בזה בין דבר שקבלוהו בקבלה (איש מפי איש עד משה רבינו), ובין דבר שקבלוהו באחת המדות שהתורה נדרשת בהן, או דבר שהסכימו עליו כדי לגדור פרוצה (גורות חכמינו שהם סיג לתורה), או בהתאם לאיזה מצב שהוא (לפי צרכיו הרחניים של הדור), ממה שנתראה להם נכון ושיש בו חזוק לתורה — כל זה חייבים אנו לקיימו ולעשותו ולנהג על פי דבריהם, כל נעבור עליהם, והוא אמרו יתעלה: "על-פי התורה אשר ירוף וגו'" (דברים יז, יא). ולשון ספרי (פרשת שופטים): "ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה — זו מצות עשה". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף סנהדרין (פז).

המצוה השי"ב — האזהרה שהזהרנו מלהלוק על בעלי הקבלה עליהם השלום (חכמים שמהם אנו מקבלים תורה שבעל פה) ומלסור מפל-מה-שיצונו במעשי התורה והוא אמרו: "לא תסור מן-הדבר אשר-יגידו לך" (שם) ולשון ספרי (פרשת שופטים שם): "לא תסור וגו'" — זו מצות לא-תעשה". והעובר על לאו זה — והוא זקן (חכם) מקרא (פי הסנהדרין ומורה כדעתו) — חייב חנק, בתנאים המקבילים המבארים בסוף סנהדרין (פז), ושם נתבארו דיני מצוה זו.

המצוה השי"ג — האזהרה שהזהרנו מלהוסיף בתורה לא שבכתב ולא שבעל-פה, והוא אמרו יתעלה: "לא-תסף עליו" (שם יג, א). ובפרוש אמרו בכמה מקומות (ראש השנה כח: ועוד): "עובר על בל-תוסיף", "עברת על בל-תוסיף".

המצוה השי"ד — האזהרה שהזהרנו מלגרוע

~ יום ראשון י"ח ניסן ~

מצות לא תעשה רפז.

המצוה הרפ"ז — האזהרה שהזהר הדין מלקבל עדות הקרובים, זה לזה או זה נגד זה (לטובת קרובם או לרעתו), והוא אמרו יתעלה: "לא יומתו אבות על-בנים ובנים לא יומתו על-אבות" (דברים כד, טו). בא הפרוש המקבל בספרי (פרשת כי תצא שם): "שלא יומתו אבות על עדות בנים ולא בנים על עדות אבות". והוא הדין לדיני ממונות, אלא שנוכח בדיני נפשות דרך הפלגה. שלא נאמר: כיון שיש כאן אבוד נפש אין הקרוב חשוד על כך ונעשה על פי דבריו, כיון שעדותו היא לאבוד נפש קרובו ואין כאן מקום לחשד. לפיכך הביא למשל את-הקרובים שאהבתם חזקה ונגדולה ביותר, והיא אהבת האב לבן והבן לאב, ואמרו: אפלו עדות האב על הבן ואפלו היא לחיבו מיתה לא נקבל — וזו היא גזרת הכתוב שאין לה טעם כלל. ודע זאת. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ג' מסנהדרין (כו:).

~ יום שני י"ט ניסן ~

מצות לא תעשה רפה.

המצוה הרפ"ה — האזהרה שהזהרנו מלהעיד עדות שקר, והוא אמרו: "לא-תענה ברעך עד שקר" (שמות כ, טז). וכבר כפל לאו זה בלשון אחר ואמר: "עד שוא" (דברים ה, יג) והעובר על לאו זה הרי גזר עליו הכתוב: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" (שם יט, יט). ולשון המקלמא (פרשת יתרו): "ולא תענה ברעך וגו'" — אזהרה לעדים זוממין. ויש בלאו זה מלקות, כמו שנתבאר בסוף (ובתחילת) ד: מכות. ושם נתבארו דיני מצוה זו.

~ יום שלישי כ' ניסן ~

מצות עשה קפ.

המצוה המשלימה מאה ושמונים — הצווי שנצטוינו לענוש את-העדים שהעידו שקר כמו שקממו לעשות בעדותם, והוא אמרו יתעלה: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" (דברים יט, יט) וזהו דין עדים זוממין: אם העידו להוציא ממון — נוציא מהם כמוהו; ואם העידו על מה ששמתיב מיתה — נמיתם באותה

מתוך מהדורת חזק

שנצטוינו לכבד אב ואם והוא אמרו יתעלה: "כבד את-אביך ואת-אמך" (שמות כ, יב; דברים ד, טז) וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות בתלמוד, רבם בקדושין (לא). ולשון ספרא (ריש פרשת קדושים): "איזהו כבוד? מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא".

המצוה הרי"א — הצווי שנצטוינו לירא מאב ואם. ושתנחשבם כמעלת מי שיראים ממנו שיעניש, כמו המלך, ונתנהג עמיהם כמו שנתנהג עם מי שיראים ממנו, וחוששים פן יעשה להם דבר בלתי רצוי, והוא אמרו יתעלה: "איש אמו ואביו תיראו" (ויקרא יט, ג) ולשון ספרא (פרשת קדושים שם): "איזהו מורא? לא ישב במקומו (המיוחד לו) ולא מידבר במקומו ולא יסתור את דבריו". וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו בקדושין (לה).

~ יום שישי כ"ג ניסן ~

מצות לא תעשה קצה.

מצות עשה לו.

המצוה הקצ"ה — האזהרה שהזהרנו מלהיות זולל וסובא (שקוע ולהוט) במאכל ומשתה בימי הנערות בתנאים האמורים בכן סוחר (סר מדרכו) ומורה (ממרה פי אביו), והוא אמרו יתעלה: "לא תאכלו על-ההם" (ויקרא יט, כו) ובאור ענין זה שפן סוחר ומורה מכלל מחיבי מיתת בית דין ומפגש בתורה (דברים כא, כא) שהוא בסקילה. וכבר בארנו בהקדמת מאמר (ספר) זה (סוף הכלל ה"ד) שכל-מה שחייב בו הכתוב כרת או מיתת בית דין הרי הוא מצות לא-תעשה, חוץ מן-הפסח והמילה, כמו שבארנו (בהקדמה שלאור הכלל ה"ד). וכיון שדן את זה הזולל והסובא בתנאים האמורים בסקילה ידענו שזה מעשה שמוזהרים עליו בהחלט, והרי נתבאר הענין, ונשאר לנו לחקור על האזהרה לפי הכלל שלנו: לא ענש הכתוב אלא-אם-כן הזהיר. ולשון גמרא סנהדרין (ג): "אזהרה לכן סוחר ומורה מנין? תלמוד לומר: לא תאכלו על-ההם", כלומר: לא תאכל אכילה הגורמת לשפוף דם, והיא אכילת זה הזולל וסובא שחייב בו מיתה. ואם אכל אותה האכילה הרעה באותם הדרכים הבלתי טובים — גריהו עובר על לאו, ואף-על-פי שזה לאו שבכללות, כמו שבארנו בכלל התשיעי, אין בכך כלום. שפיון שהענין מפרש, לא נחש (נפקק) לאזהרה אם היא מן-הדין או מן לאו שבכללות. וכבר בארנו את-זה פמה פעמים וקדמו ממנו דגמאות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפירק ח' מסנהדרין.

המצוה הל"ז — הצווי שנצטוינו שיתטמאו הפהנים לקרובים הנזכרים בתורה (שם כא, ב"ג). שפן מאחר

מן-התורה, לא שבכתב ולא שבעל-פה, והוא אמרו: "ולא תגרע ממנו" (שם). ובכמה מקומות אומרים: "נמצא עובר על בל-תגרע", "והרי עברת על בל-תגרע".

~ יום חמישי כ"ב ניסן ~

מצות לא תעשה שיח. שימ.

מצות עשה רי. ריא.

המצוה השי"ח — האזהרה שהזהרנו כל-אדם ממנו מלקלל אב ואם, והנה הענין מפרש בתורה, והוא אמרו: "ומקלל אביו ואמו מות יומת" (שמות כא, יז) והוא מכלל הנסקלין ואפילו קלל אחד מהם בשם לאחר מותו במזיד — נסקל. אבל האזהרה לא נתבארה בכתוב בפרוש, שלא אמר: לא תקלל אביך; אלא כבר קדם שבאה האזהרה מלקלל כל-אדם מישראל — וזה כולל את-האב וזולתו. ובמקלל (פרשת משפטים שמות כא, יז) אמרו: "מקלל אביו ואמו מות יומת", ענין שמענו, אזהרה מנין? תלמוד לומר "אלהים לא תקלל", אם דין הוא אביך — הרי הוא בכלל אלהים; ואם נשיא הוא — הרי הוא בכלל נשיא; ואם בור (אדם פשוט) הוא (הרי הוא בכלל). "לא תקלל חרש". הרי אתה דן בנין אב (אחת מהמדות שהתורה נדרשת בהן — שפרט המובא בפסוק מסיים הוא כ"אב" ויסוד להעתיקו למקומות נוספים שבאותו ענין) משלשון וגו' עד הצד השונה שבהם שהם 'בעמך' ואתה מזהר על קללתם, אף אביך שבעמך אתה מזהר על קללתו". ובספרא (פרשת קדושים): "כייאיש איש אשר יקלל את-אביו ואת-אמו" וגו' (ויקרא כ, ט) ענין שמענו, אזהרה לא שמענו! תלמוד לומר: "אלהים לא תקלל", שזה ללשון המקלל. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפירק ז' מסנהדרין (ג).

המצוה השי"ט — האזהרה שהזהרנו מלהכות אב ואם. וגם כן לא נתבארה בכתוב אזהרה מיחדת למעשה זה; אבל הזכיר את-הענין ואמר: "ומכה אביו ואמו מות יומת" (שמות כא, טז), ולמדנו האזהרה למכה אביו על הדרך שלמדנו למקלל אביו, והוא שפך בארנו במצוה המשלימה שלש מאות שאנו מזהרים: על כל-אדם מישראל שלא להכותו, ואביו בכלל. ולשון המקלל (פרשת משפטים שם): "מכה אביו ואמו" וגו' ענין שמענו, אזהרה לא שמענו! תלמוד לומר: ארבעים יפנו לא יסוף" (דברים כה, ג). והרי דברים קל וחמר: אם מי שמצוה להכותו הרי הוא מזהר שלא להכותו, מי שמצוה שלא להכותו — דין הוא שיהא מזהר שלא להכותו". והעובר על לאו זה, כלומר: המכה אביו ואמו במזיד יוצא מהם דם — חייב חנק. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף סנהדרין (פה).

המצוה המשלימה מאתים ועשר — הצווי

לְקָרוֹבִים אֵינוֹ חוֹבָה לְנִשְׁיִם — לְפִי שְׁמֵי שֶׁהִזְהָר שְׁלֹא יִטְמָא לְזוּלַת הַקְּרוֹבִים, הוּא שְׁנִצְטוּהָ לְהִטְמָא לְקְרוֹבִים; אֲבָל הַכְּהֵנֶת בֵּינוֹן שְׁלֹא הִזְהָרָה עַל טְמֵאת מַת, כְּמוֹ שְׁאֲבָאָר בְּמִקְוָמוֹ (לא תעשה קס), כִּף אֵין עֲלֶיהָ צְוִי וְלֹא חֵיּוֹב לְהִטְמָא. אָמְנָם חֵיבַת הִיא בְּאַבְלוֹת, אֲבָל הִטְמָאָה תְלוּיָהּ בְּרִצּוֹנָהּ. וְהֵבֵן זֶה.

שְׁמֵנְעָם הַפְּתוּב מִלְהִטְמָא לְמַת בְּלִבָּד (ולא לשאר הטומאות), כְּדִי לְכַבְּדוֹ, וְהִתִּיר לָהֶם לְהִטְמָא לְקְרוֹבִים, הִנֵּה אֶפְשָׁר לְחֻשָׁב שְׁזָה תְלוּי בְּרִצּוֹנָם וְשׁוֹ רְשׁוּת בְּלִבָּד: רוּצָה — יִטְמָא; אֵינוֹ רוּצָה — אַל יִטְמָא, לְפִיכֵף גְּזַר עֲלֵיהֶם גְּזָרָה וְחֵיבִים בְּחֵיּוֹב, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֵה יִטְמָא" (שם) כְּלוֹמַר לְאַחֲוָתוֹ. וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אמור שם): "לֵה יִטְמָא — מִצְוָה. לֹא רִצָּה לְהִטְמָא, מִטְמָאִין אוֹתוֹ עַל כְּרַחוּ. וּמַעֲשֵׂה בְיוֹסֵף הִכְהֵן שְׁמַתָּה אֲשֶׁתוֹ בְּעֶרְב הַפֶּסַח וְלֹא רִצָּה לְהִטְמָא לָהּ, וּדְחַפּוּהוּ חֲכָמִים וְטְמְאוּהוּ עַל כְּרַחוּ". וְזוֹ עֲצָמָה הִיא מִצְוֹת אֲבָל, כְּלוֹמַר: שְׁכַל-אֲדָם מִיִּשְׂרָאֵל חֵיב לְהִתְאַבֵּל עַל קְרוֹבִיו, רִצּוֹנִי לומר שֶׁשֶׁה מְתֵי מִצְוָה (אב, אב, בן, בת, אח, ואחיות). וּמַחֲמַת חֵמֵר חֵיּוֹב זֶה פֶּרֶשׁ בִּפְתָּח, שֶׁהוּא מְזַהֵר עַל הִטְמָאָה, שִׁיתְטְמָא עַל-כָּל-פָּנִים כְּשֶׁאָר יִשְׂרָאֵל, כְּדִי שְׁלֹא יִקְלוּ בְּדִינֵי הָאֲבָלוֹת. וּכְכַר נִתְבָּאָר (זבחים ק) שְׁאֲבָלוֹת יוֹם רִאשׁוֹן דְּאוֹרְיָתָא. וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ בְּמוֹעֵד קָטָן (יד:): "אֲבָל אֵינוֹ נוֹהֵג אֲבָלוֹת בְּרַגְל, אִי אֲבָלוֹת דְּמַעֲקָרָא (מלפני-כן, על מי שמת קודם הרגל) הֵנָּה — אֲתֵי (בא) עֲשֵׂה (של "ושמחת בחגך") דְּרַבִּים (המוטל על כלל ישראל) וְדַחֵי עֲשֵׂה דִּיחִיד" (האבלות — המוטלת על האבל בלבד). הִנֵּה נִתְבָּאָר (מכך שנקרא "עשה"), שְׁחֵיּוֹב הָאֲבָלוֹת דְּאוֹרְיָתָא וְשֶׁהִיא מִצְוֹת עֲשֵׂה, אֶף דְּוָקָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן בְּלִבָּד: אֲבָל שְׁאָר הַשְּׁבֻעָה — מְדַרְבְּנָן, וְשֶׁאֲפִלוּ הִכְהֵן יִנְהַג אֲבָלוֹת בְּיוֹם רִאשׁוֹן יִיִטְמָא לְקְרוֹבִיו; וְהֵבֵן זֶה. וּכְכַר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ (אבלות וטומאה) בְּמַסְכַּת מְשֻׁקִין (מועד קטן יט ואילך) וּבְכַמְּהָ מְקוֹמוֹת בְּבִרְכוֹת (יח). וּבִתְבּוֹת (ה) וּבִיבְמוֹת (כב): ועוד) וְעַבּוּדָה זָרָה (יג) וּבִסְפָרָא בְּפִרְשֵׁת "אָמַר אֵל הַכְּהֵנִים". וְחֵיּוֹב זֶה שְׁאֵנוּ מִחֵיבִים אֶת-הַכְּהֵן לְהִטְמָא

~ שבת קודש כ"ד ניסן ~

מצות לא תעשה קסח.

הַמִּצְוָה הַקַּס"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהָר כִּהֵן גְּדוֹל מִלְהִטְמָא לְמַת מִן הַמֵּתִים בְּאִינָה אוֹפֵן שִׁתְּהִיָּה הִטְמָאָה, בֵּין בְּנִיגְעָה בֵּין בְּמִשָּׂא (הרי"ם חפץ שהמת מונח עליו בלי לגעת במת), וְהוּא אָמְרוּ: "לְאֲבִיו וְלֵאֲמוֹ לֹא יִטְמָא" (ויקרא כא, יא). וְאוּלַי תַּחֲשׁוּב שְׁזָה וְהַקּוֹדֵם (לא תעשה קסו) עֲנִין אֶחָד הוּא, וְשְׁזָה שְׁאָמַר "לְאֲבִיו וְלֵאֲמוֹ לֹא יִטְמָא" בְּאוֹר הוּא — אֵין הַדְּבָר כֵּן, אֲלֹא הֵם שְׁנֵי לְאוּיִן: לֹא יָבֹא וְלֹא יִטְמָא. וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אמור שם): "חֵיב בְּלֹא יָבֹא וְחֵיב בְּלֹא יִטְמָא" וְכֵן חֵיבֵי כִּהֵן הַדְּיוֹט בְּדִין גְּזָרָה שְׁוָה, אָמְרוּ: "כְּשֶׁם שְׁכַהֵן גְּדוֹל שְׁנֵאֲסָרָה עֲלָיו נִפְשׁ מַת חֵיב בְּשִׁנֵי לְאוּיִן: לֹא יָבֹא וְלֹא יִטְמָא, כִּף גַּם כִּהֵן הַדְּיוֹט, בֵּינוֹן שְׁנֵאֲסָר עֲלָיו לְהִטְמָא בְּנִפְשׁ מַת חֵיב בְּלֹא יָבֹא". אֲבָל לֹא מְנִינֵנו אוֹתוֹ (כשתי מצוות גם בכהן הדיוט) מִהִטְעָם שְׁבִאֲרָנוּ בְּכָלֵל הַשְּׁנֵי (והוא: כיון שאינו בא במפורש), אֲלֹא מְנִינֵנו שְׁנֵי לְאוּיִן אֵלוֹ (בכהן גדול) מִבִּינֵן שֶׁהֵם שְׁנֵי פְּסוּקִים: לֹא יָבֹא וְלֹא יִטְמָא; וְעֲנִין "לֹא יָבֹא" אֵינוֹ עֲנִין "לֹא יִטְמָא", כְּמוֹ שְׁבִאֲרוּ מְקַבְּלֵי הַפְּרוּשׁ (חו"ל) וְאָמְרוּ: חֵיב בְּלֹא יָבֹא וְחֵיב בְּלֹא יִטְמָא.

המשך ביאור למס' סוטה לימי ספירת העומר ליום ראשון עמ' א

16 ללמוד מהפסוק שחובה עליו להיטמא, אלא אידי דכתיב - מאחר
17 שכתוב "אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא
18 יטמא בעמיו" - שאסרה התורה על הכהנים להיטמא למתים,
19 איצטרייבא למיכתב ל'ה יטמא' - הוצרכה התורה לכתוב 'לה
20 יטמא', ללמדנו שמותר לכהן להיטמא לאחותו ולכל קרוביו, אך אין
21 זו חובה. שואלת הגמרא, ורבי עקיבא מניין לו שחייב להיטמא, הרי
22 פסוק זה הוצרך ללמדנו שאין איסור בדבר ומנין שחובה עליו
23 להיטמא. ומשיבה, סובר רבי עקיבא שדבר זה נלמד מהפסוק "כפי
24 אם לשארו" נפקא, וכיון שכן, ל'ה יטמא' למה לי - לשם מה חזרה
25 התורה וכתבה 'לה יטמא', לחובה - ללמדנו שמצוה עליו להיטמא
26 לקרוביו. שואלת הגמרא, אם כן ורבי ישמעאל סובר שאין חיוב
27 להטמא מה דורש מהפסוק 'לה יטמא', שהרי למדנו שאין איסור
28 בדבר מהפסוק 'כי אם לשארו'. ומשיבה, דורש ל'ה מיטמא ואין
29 מיטמא לאיברייה - שאסור לכהן להטמא לאברים של קרוביו, אלא
30 רק לכל גופם.

1 התורה לכתוב 'והוא נטמאה' והיא לא נטמאה - ללמדנו שגם
2 אם אין ידוע אם נבעלה או לא אסורה עליו מספק, בתיב נמי - חזרה
3 וכתבה שוב 'או עבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו'. ודרך התורה
4 לכפול כן לכתבנה דבי רבי ישמעאל, התנא דבי רבי ישמעאל כל
5 פרשה שנאמרה ונישנית שוב, לא נישנית אלא בשביל דבר
6 שנתחדש בה - לא דורשים מכפילות זו, מפני שדרך התורה לחזור
7 על כל הענין בשביל החידוש שמתחדש שם. ולכך סובר רבי
8 ישמעאל שאין לדרוש ממה שחזרה התורה על הפסוק 'וקנא לאשתו'
9 שחייב לקנאות, שהרי הייתה צריכה התורה לכתוב 'והיא לא
10 נטמאה' כפי שהתבאר, ולכן חזרה שוב גם על ענין הקינוי.
11 מבארת הגמרא את מחלוקתם השנייה של רבי ישמעאל ורבנן. ל'ה
12 יטמא' רשות - מותר לכהן להיטמא לקרוביו, דברי רבי ישמעאל,
13 רבי עקיבא אומר חובה - מצוה עליו להיטמא לקרוביו. שואלת
14 הגמרא, מאי טעמא דרבי ישמעאל שבכל מצוות עשה שבתורה
15 חיוב לקיימם, ואילו כאן דורש שאין זה אלא רשות. ומשיבה, שאין

ביאורים למסכת סוטה דף ג עמוד א מותר "ש"ס לובלין - מוכן המאור"

54 שפירש את דברי תנא דבי רבי ישמעאל שנכנסה בו רוח טהרה.
 55 משום דתנינא - שנינו בברייתא, מה שנאמר "קנא את אשתו" אין
 56 כוונת התורה שחובה על הבעל לקנא לאשתו אם חושד בה, אלא
 57 רשות - מותר לו לקנא לה. דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא חולק
 58 ואומר, חובה על הבעל לקנא לאשתו אם חושד בה. מבאר הגמרא
 59 את הראיה מהברייתא, אי אמרת בשלמא שאדם מקנא משום
 60 שנכנסת בו רוח טהרה, שפיר - מוכן שנחלקו האם חייב לקנאות או
 61 רשות בידו, אלא אי אמרת שאדם מקנא משום רוח טומאה
 62 שנכנסה בו, וכי שייך לומר רשות וחובה לעיולי לאיניש רוח
 63 טומאה בנפשיה - לשון של רשות או חובה שיכניס האדם לעצמו
 64 רוח טומאה, הרי ודאי שאסור לגרום לכך. אלא מוכח שמקנא על ידי
 65 שנכנס בו רוח טהרה.
 66 גופא - חזרת הגמרא לעצם דברי הברייתא. "קנא את אשתו"
 67 רשות - מותר לקנאות לאשתו אם חושש שתבוא לידי עבירה עם
 68 פלוני, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר חובה - חייב הבעל
 69 לקנאות לה אם חושד בה. אומרת הגמרא שביצא בדבר נחלקו רבי
 70 ישמעאל ורבי עקיבא לגבי כהן שמיטא לאחד מקרוביו שמתו,
 71 שכתוב בפסוק "ולאחותו הבתולה וגו' לה יטמא", אין כוונת התורה
 72 שחובה עליו להיטמא לקרוביו, אלא רשות - מותר לו להיטמא
 73 להם, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא חולק ואומר חובה - מצווה
 74 עליו להיטמא להם. וכן נחלקו לגבי עבד כנעני, שכתוב בפסוק
 75 "לעלם בהם תעבדו", אין כוונת התורה שחובה לשעבדם לעולם,
 76 אלא רשות - מותר לשעבדם לעולם, דברי רבי ישמעאל. רבי
 77 עקיבא אומר חובה - מצווה עשה לשעבד עבד כנעני לעולם ולא
 78 לשחררו. ולחלן תבאר הגמרא את שלושת המחוקקות.
 79 מקשה הגמרא, אמר ליה רב פפא לאביי, האמר ליה - ויש אומרים
 80 שהקשה כן רב משמיש לרבא, ליבא - האם נאמר רבי ישמעאל
 81 ורבי עקיבא בכל התורה בוקא חבי פליגי - חולקים לגבי כל
 82 מצוות עשה שבתורה, דמר אמר רשות ומר אמר חובה - שלרבי
 83 ישמעאל הרשות בידו לעשותם, ולדבריו אין מצוות עשה שהיא
 84 חובה, ולרבי עקיבא זהו חובה. משיבה הגמרא, אמר ליה אביי הלא
 85 בקראי פליגי - דוקא בשלשה פסוקים אלו חולק רבי ישמעאל
 86 וסובר שהם רשות. מפני שסובר שכך מוכח מהפסוקים, אך בכל
 87 מצוות עשה שבתורה מודה שהם חובה. ומארת הגמרא את
 88 מחלוקתם הראשונה, "קנא את אשתו" רשות דברי רבי ישמעאל,
 89 רבי עקיבא אומר חובה. שואלת הגמרא, מאי טעמא דרבי
 90 ישמעאל שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיימו ואילו כאן דורש
 91 שאין זה אלא רשות. ומשיבה, כבר ליה בי האי תנא - סובר רבי
 92 ישמעאל כתנא שלהלן, דתניא רבי אליעזר דן יעקב אומר כלפי
 93 - מאחר שאמרה תורה "לא תשנא את אחיך בלבבך" ואסור
 94 לגרום לעצמו לבוא לידי שנאה, יכול - היינו יכולים לומר שגם בגון
 95 זו - שרואה את אשתו מתיחדת עם אחר, יהיה אסור לקנאות לה כדי
 96 שלא תשנא אותו. תלמוד לומר "ועבר עליו רוח קנאה וקנא את
 97 אשתו" - מותר לו לקנאות ואינו עובר על "לא תשנא". ולכך סובר
 98 רבי ישמעאל שאין ללמוד מהפסוק שחייב לקנאות, אלא שהוצרכה
 99 התורה לכתוב שמותר לקנאות ואינו עובר בזה על "לא תשנא", אבל
 100 בשאר מצוות עשה שבתורה ודאי שחובה לקיימם. שואלת הגמרא,
 101 ורבי עקיבא מניין ששמצווה לקנאות, הרי צריך את הפסוק ללמוד
 102 שמותר לקנאות. ומשיבה, קנינו אחרינא כתיב - חזרה התורה
 103 וכתבה פעם נוספת "וקנא את אשתו ודאי לא נטמאה", ומכך שכפלה
 104 התורה, לומדים שאין זו רשות אלא חובה. שואלת הגמרא, ורבי
 105 ישמעאל מה ילמד מהכפילות, ומשיבה, אין ללמוד מהכפילות
 106 שחובה עליו לקנא, אלא אידי דדעני למכתב - כיון שהוצרכה

1 אומרת הגמרא, אלא קסברי ריש לקיש ואביי דאסור לבעל
 2 לקנאות לאשתו - שהרי אמרו שקינוי גורם קנאה וכעס. שואלת
 3 הגמרא, ומאן דאמר שמוותר לבעל לקנאות - וצריך לומר
 4 שלדבריו קינוי אינו מביא לידי קנאה וכעס, אם כן מהו לשון קינוי.
 5 משיבה הגמרא, אמר רב נחמן בר יצחק אין קינוי אלא לשון
 6 התרעה - שמתרה באשתו ואומר לה אל תסתרי עם פלוני, וכן הוא
 7 אומר - מצינו קינוי מלשון התראה, שנאמר "וקנא ה' לארצו
 8 ויחמול על עמו" - שהתרה בחגבים שלא ישחיתו את הארץ.
 9 תניא, היה רבי מאיר אומר אדם עובר עבירה בפתח והקדוש
 10 ברוך הוא מכריז עליו ומתפרסם הדבר בגלוי, וכגון אשה פרוצה
 11 שמנה תחת בעלה בסת, ונותן הקדוש ברוך הוא בלב בעלה
 12 לקנאות לה, ועל ידי כך מתפרסם הדבר בגלוי. שנאמר "ועבר עליו
 13 רוח קנאה וקנא את אשתו", ואין עבירה - אין מתפרש הלשון
 14 'ועבר' אלא לשון כהרה - שמשמים רוצים להכריז על מעשיה
 15 ולכן נותנים בלב הבעל לקנאות לה. ומצינו שיועבר הוא לשון
 16 הכרה, שנאמר "ויצו משה ויעבירו קול בפתח" - והיינו על ידי
 17 הכרות קול. ריש לקיש אומר אין אדם עובר עבירה אלא אם כן
 18 נכנס בו רוח שטות, שנאמר "איש איש כי תשמה אשתו", ומכך
 19 שתשמה כתיב ולא תסטה, דורשים שמקנא האדם לאשתו רק
 20 משום שנכנסה בו רוח שטות, וריש לקיש לשיטתו שסובר שאסור
 21 לקנאות.
 22 תנא דבי רבי ישמעאל מפני מה האמינה תורה לעד אחד בסוטה
 23 - שאומר שנבעלה עם אותו פלוני שקינא לה בעלה ונסתרה עמו,
 24 ולא הצריכה שני עדים כמו בכל התורה. משום שהגלוי לדבר - יש
 25 לנו בסיס האמין לעד שאומר נבעלה, שהרי שני עדים מעידים
 26 שקינא לה ונסתרה, ומלבד זאת ועד אחד עבירה שהיא טמאה.
 27 מקשה הגמרא, אמר ליה רב פפא לאביי מניין לתנא שאין עד אחד
 28 נאמן לומר שנבעלה אלא אם כן קינא לה הבעל, והא כי כתיב
 29 קינוי בפתח וטומאה הוא דכתיב - הרי הפסוק בתורה
 30 שמדבר על קינוי - 'ועבר עליו רוח קנאה', כתוב אחרי הפסוק 'והיא
 31 נסתרה ועד אין בה' שממנו לומדים שעד אחד נאמן, ומשמע שנאמן
 32 העד אחד גם אם לא קינא הבעל תחילה. מתרצת הגמרא, אמר ליה
 33 'ועבר' ויכר עבר - הפסוק 'ועבר עליו רוח קנאה' מתפרש בלשון
 34 עבר, שכבר עבר עליו רוח קנאה. שואלת הגמרא, אלא מעתה
 35 שיועבר' הוא מלשון שכבר עבר, האם את הפסוק 'ועבר לבס' כל
 36 הלוי' חבי נמי נפרש שציוה עליהם לאחר שכבר עברו, והרי משה
 37 ציוה אותם לפני שעברו. משיבה הגמרא שבכל מקום מתפרשת
 38 המילה 'ועבר' לפי הענין, התיב - לגבי בני גד ובני ראובן מדכתיב
 39 בהמשך "ונכבשה הארץ לפני ה' ואחר תשבו" - ויתשובו' הוא
 40 לשון להבא. משמע שגם מה שנכתב לעיל 'ועבר' הוא לשון דלקבא.
 41 אלא הלא - לגבי סוטה אי סלקא דעתך דכתיב שיעבר' הוא
 42 מלשון להבא, ומתפרש הפסוק בפתח טומאה וסתירה שכבר נאסרה
 43 עליו, אם כן קשה קינוי למה לי - למה לו לקנאות, הרי כבר נאסרה
 44 עליו על ידי שהאמינו לעד אחד. אלא מוכח שהפסוק מתפרש בלשון
 45 עבר, כלומר, שאין עד אחד נאמן לומר שזינתה אלא באופן שכבר
 46 קינא לה הבעל.
 47 תנא דבי רבי ישמעאל, אין אדם מקנא לאשתו אלא אם כן
 48 נכנסה בו ממרום רוח לקנאות, שנאמר "ועבר עליו רוח קנאה
 49 וקנא את אשתו". מבאר הגמרא, מאי רוח - איזה רוח מביאה את
 50 האדם לידי קינוי. רבנן אמרי רוח טומאה - על ידי השטן הרוצה
 51 להחטיאו, שיקנא לאשתו ויבאו לידי מריבה. רב אשי אמר רוח
 52 טהרה - ששונא את הפריצות ולכן מקנא. אומרת הגמרא,
 53 ומסתברא במאן דאמר רוח טהרה - מסתבר כדברי רב אשי,

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ג עמוד א

רש"י

תוספות

1 רבי ישמעאל אמר רשות. תימה לרבי וכו' לית ליה לכו דאמר בשלישי מסכת מכות וק'
2 (נ:): שש מאות וי"ג מצות נאמרו למשה מסיני וכו' לרבי ישמעאל דאמר רשות בער
3 לכו או לר' עקיבא טפי לכו ונראה דבשאר מצות דמפיק ר' ישמעאל מקרא עבדי ליה ר'
4 עקיבא אסמכתא ודריש ליה לדרשה אחרייתו בירושלמי אמר' דר' אליעזר אמר חובה ואין
5 להקשות הא אמרין לעיל דמקנא דיעבר אן
6 אלמא קסבר אסור לקנאות דנתא דידן דוקא
7 דתני כי הך לישנא סבירא ליה הכי אבל ר'
8 אליעזר לא סבירא ליה הכי וכו' נמי אמר' בפ' קמא דקידושין (ף קה) וגאל את ממכר אחוז ר'
9 אליעזר אמר חובה ובפרק השולח (גיטין קף לה)
10 נמי (אמר) אמרין לעולם בהם תעבודו חובה ואין
11 להקשות נמי מפי' דמכות (וי קי) דאמר ר' עקיבא
12 ורצח גואל הדם רשות מי כתיב ירצח חובה
13 אמרין וקנא חובה דשאני הכא משום דכתיב תרי
14 קניין אבל קשיא מירושלמי דרבי יודישע אמר
15 דהם רשות ומפרש טעמא אתיא דר' יודישע בבית
16 היילל דבית היילל אומרים אפי' הקדיחה תבשילו
17 לפום כן הוא אמר רשות רצה לקנא יקנא רצה
18 לגרש יגרש וכו' ר' עקיבא מקל הכא דהם טפי מביית
19 היילל ואמר הים אפילו מצא אחרת נאה הימנה
20 מגרשה ואפי' הכי אמר חובה והים בירושלמי
21 פליג רבי אליעזר עליה דר' יודישע ואמר חובה
22 ואמר אתיא דר' אליעזר בבית שמאי דבית שמאי
23 אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא כי מצא
24 בה ערות דבר מצא בה דברים כעוריה לגרשה
25 אינו יכול שלא מצא בה עורה לקיימה אינו יכול
26 שמצא בה דברים כעורים לפום כן הוא אמר
27 חובה הוא תניא משום בית שמאי אין לי אלא
28 היוצאת משום ערוה מנין היוצאת משום דראשה
29 פרע ועדייה מפרומין ורותרותיה וליוצאת (מנין)
30 תלוי כי מצא בה ערות דבר אמר רבי תנא קיימת
31 כאן בעדים וכאן שלא בעדים ותימה לפי
32 הירושלמי כיון דתליא קינוי בגירושין הוה ליה
33 למיתני טוטה בתר גיטין ובתר טוטה נזיר סודר
34 פרישות ובתר נזיר נדרים ובתר נדרים כותבות.
35 לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש. תימה
36 לרבי היבא דאיבא למרדש כי הכא אמאי
37 לא דרשינן לה כדאמר גבי קל חומר מילתא
38 דאתיא מקל וחומר טרח וכתב לה קרא ואפילו
39 הכי היבא דאיבא למרדש דרשינן וכן בפרק כל
40 שענה (פסחים קף כה) כל היבא דאיבא למרדש לא
41 מוקמנן ליה בלאו יתירי:
42 לה יטמא מצוה. ונ"מ לעוסק במצוה כדאמרין
43 בסוף פרק משוח מלחמה (קמ"ג ק"ה מ"ג)
44 ולטמאותו בעל בריתו אם לא ירצה לטמאות
45 כדאמר' בפרק טבול יום (נחמ"ט ק) מעשה ביוסף
46 הבחין וכו':

1 אלמא קסבר דאסור לקנאות. כיון דאמר לישן הטלת קנאה הוא אלמא אסור. ולמיר
2 מותר לקנאות מאי לישן קנאו ויקנא ה' לארצו. התרה בגלגל וקסיל וקנא שלא לשחיתו עוד
3 את ארצו. דבשלוח גובאי משתעי פרשה לעיל. לארצו על ארצו. כמו וישאלו אנשי
4 המקום לאשתו (מלכות ט) על אשתו האתם תריבון לבעל ומפטיש ו: אדם עובר עברה. כגון
5 אשה פרוצה עוברת בסתר: ותקפ"ה ספריו
6 בגלוי. שנותן בלב בעלה לקנאות לה והתיר
7 מתפרסם בגלוי ואין עברה גרידן. לישן התרה.
8 הק"ה מתפון להעביר קול: רגלים לדבר.
9 שטמאות: וקא כי כתיב קניו כתיב סתירה
10 וקפפאה. דאתהיבא קה עד אהך כתיב. ונסתרה
11 והיא נטמאה ועד אין פה וגו', וקמין ליה ועבר
12 עליו וגו', אלמא בלא קניו נמי עד אהך מדיקין
13 בטמאה: ועבר לכם כל הלוי. כגני נד ובכני
14 ראובן כתיב. שנהיה משה מצוה אותם לעבור עם
15 יהושע את הירדן: תשובו. מוכיח דלהבא הוא:
16 נקנאה בו רוח. ממרומ. ולקמן מפרש רוח סתרה
17 או רוח נטמאה ע"י שטן הקא להחטיאו להקטי
18 את אשתו: רגנן. דבי רב אשי אמרי רוח נטמאה
19 רוח סתרה. שטנא רבי הפריצות: ומסתברא
20 כמ"ה. דרוח דקאמר רבי ישמעאל סתרה היא:
21 דתניא. דקאמר רבי ישמעאל רשות. פלוגתא
22 דר' ישמעאל ור' עקיבא לקמן מפרש טעמיה:
23 שפיר. אי רשות אי חובה: ר' עקיבא אומר חובה.
24 שאסור לשחית עבדו: ככל התורה. ככל עשה
25 בשתורה. איב אין לך מצות עשה לרבי
26 ישמעאל חובה: דתניא. לא גרסינן. אלא הדר
27 ונקט למלתיהו לפרושי כל קנא באפי נפשה
28 כלפי. כמו אחרי שאמרה תורה שאסור להביא
29 עצמו לידי שנוא ותר: יכול אף הן. שיראה
30 את אשתו עוברת על דת יהודית נסכרת עם
31 שכניה לא יקנא לה. כלפי לישן קנאו: תלמוד
32 לומר יקנא. אם רצה לקנא הרשות בידו. ומשום
33 דאי לא כתיב קרא הוה אמינא דאסור הוא.
34 דא"ר ישמעאל הקא רשות אבל בכל מצות
35 עשה שבתורה לא אמר הכי: קניו אחריתי כתיב.
36 ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והיא לא
37 נטמאה. חד לרשות וחד לחובה: ורבי ישמעאל.
38 אמר לה. אידי דבעי למכתה והיא נטמאה והיא
39 לא נטמאה. ששפק הוא בידו ואעפ"כ אסרה
40 הכתוב מוספק. כתב נמי וקנא אחריתי. ואף ע"ג
41 דמצי למכתה הכי. ועבר עליו רוח קנאה וקנא
42 את אשתו והיא נטמאה או לא נטמאה. אפלו
43 הכי אורחיה דקרא לחזור ולשנות את האמור
44 מפני דבר אחר המתחדש בכפילתו: איצטרוד
45 למכתה כל יטמא. לומר שמתר לטמא לקרובים
46 הללו: מבי אם לשאריו נפקא. לנפש לא יטמא
47 בעמיה. כי אם לשאריו הקרוב אליו לאמו ולאביו
48 וגו' ולאחותו הבתולה. וממילא שמעינן דשטמא
49 לאלו: לה יטמא. אם מתה. ואינו מטמא
50 לאביריה. אם אחד מצלו מכה שחין ואביריו
51 נופלי. אין מטמא להן. דקימא לן בהיעור
52 הרטוב (סו"ף ק"ה ק"ה) אבר מן החי מטמא כאבר מן
53 המת. ואיצטרוד לה למעטי אביריה:
54 אם

רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, חובה. מאי טעמא דרבי ישמעאל, סבר לה פי האי תנא,
תניא רבי אליעזר בן יעקב אומר, כלפי שאמרה תורה 'לא תשנא את אחיך בלבבך' יכול
גנון זו, תלמוד לומר 'ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו'. ורבי עקיבא, קניו אחריתי
כתיב. ורבי ישמעאל, אידי דבעי למכתה (והוא נמקאה) והיא לא נמקאה' כתיב נמי
'וקנא את אשתו'. לכתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל כל פרשה שזאמרה
40 וגישינא, לא גישינא אלא בשביל דבר שנתחדש בה. 'לה יטמא' רשות, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, חובה. מאי
41 טעמא דרבי ישמעאל, אידי דכתיב 'אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו' איצטרובא למיכתה 'לה
42 יטמא'. ורבי עקיבא, מ"זי אם לשאריו' נפקא, 'לה יטמא' למה לי, לחובה. ורבי ישמעאל, 'לה יטמא ואין מיטמא לאביריה.
רבי

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ג עמוד ב

רש"י

תוספות

1 אס בן, דלאו לחובה אתא אלא לתר דרשא: לכתוב רחמנא לה ולישתוק. דמשמע לנפש
 2 לא ישקא בעמיו פי אם לשארו וגו' ולאחורו התבוללה לה. כלומר לגופה שלם ולא
 3 לאיברייה: לא תתיה כל נשקה. בשבעה אמות כתיב, החתי והגרנשי והאמורי והכנעני
 4 והפרזי והחתי והבוסי: למישרי אהר מן האמות. משאר שבעים אמות: שב לא הכנענית.
 5 כל ז' אמות נקראו על שם כנען: והוליד בן.
 6 דהלך אחר האב ומתר להחיותו לך לעבד:
 7 דתנא. דלהכי אתא קרא: בעבד, גרסי בבית:
 8 וגם מנני התושבים וגו'. לעיל מניה כתיב מאת
 9 הגוים אשר סביבותיכם מהם תקנו עבד ואמה,
 10 אשר סביבות ארצכם ולא מבני ארצכם דשבעה
 11 אמות. וגם מבני התושבים, כל תושב היינו שבא
 12 ממקום אחר ותיישב כאן, וקאמר קרא שמתר
 13 לקנות מבנייה אשר יהיו להם מבנות ארצה. מן
 14 הנולדים בארצכם. בנים הנולדים בארצכם והם
 15 בני התושבים, דהיינו אחרים ששאו בארצכם
 16 נשים אתה רשאי לקנות: ולא מן הגרים
 17 בארצכם. ולא מן הבנים הנולדים לבני ארצכם
 18 במקום אחר מבנות שאר אמות והבאים
 19 לבניהם לבני שם: ולא בארצכם. עבודת עבד:
 20 ד' רבי ישמעאל אידי דכתיב ובאזיכים כתיב
 21 נמי בהם פדתנא בר: קריא. תולעת של
 22 שומשמן האוכלת, כך הגזית מתרבת את
 23 הבית: תוקפא. בעס: אידי ואידי. תוקפא הנותא
 24 דאמרין דמתרבת את הבית: באתתא.
 25 בשקאשה מנה או בעקנית. לפי שקאשה
 26 מתעסקת בנזיניה ואינה עושה מלאכתה ולא
 27 משמרת ביתה ומפקדת את של בעלה למנאפיה:
 28 קרם שקאשה ישראל. בעריות: עם כל אהר ואהר.
 29 בבית: נסתלקת מהם. מלכא לביתם דאינו יכול
 30 לראות בעבירות שבביתו: ספקדו. לפני מיתתו
 31 מכרות לפניו. סלפסיהו. מוכרתו: תנן היום. בפי
 32 מי שקנא (שמן לא) אמאי דקנתי אמר עד אהר
 33 ראיתיה שנטמאה לא היתה שותה: שתייה בידו.
 34 שלא להאמינו אי לאו דכתיב קרא: היראשונה.
 35 סתירה: אין אוסרתה אסור עולם. שאם שתתה
 36 ותמצא טהורה מתרת לבעלה ולתרומה: אין
 37 מתקננת בפחות משנים. כדבעין לזמינמר דבר
 38 דבר ממנו: האחרונה. סמאה שהיא אחר
 39 הסתירה: כל שיש בה. כל עדות שיש בה נאמן
 40 כדדרשין לעיל ועד אין בה תרי אהר חד, וקא
 41 אמר אסורה ואשמאה קאי דקנא מנה סליק והיא
 42 נטמאה ועד אין בה: קל וחומר. שמתקיים בעד
 43 אהר: תלמוד לומר. באשה מקלקלת כי מצא בה
 44 עדות דבר ולהלן בו: ופרכין למה לי למכתב
 45 למילפה בגורה שוה: בה ולא כגוני בו' מיבעי
 46 ליה. דכיון דכתיב בה מיעטא הוא ולא גמרי
 47 שאר עדות דאשה מנה וקמו להו במלתיהו
 48 בכל עדות שבתורה: הכי נמי קאמר. ונורה שוה
 49 למלמא אחריו נקט, ומתניתין חסורי מחסרא
 50 והכי תנא ליה ת"ל בה ולא כגוני וסתירה ונורה
 51 שוה לטמאת אשה דעלמא שלא קנא לה בעלה
 52 וקא עד אהר ואמר אני ראיתיה שנטמאה דלא
 53 מתימן והקא הוא דמתימן משום דרבלים לרהב:
 כ"ד

1 **ורבי** עקיבא אי"כ לכתוב לה. תימה לרב חסדא דאמר ברקא שלשה מינין (מזל דף מ"ג) לאביו
 2 בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא לאיברים לדידה לא אינטרין לה לאיברים מאי
 3 דחי דרשי בלה יטמא ויש לומר הוה דרשי לחובה כדרי עקיבא ואידי דכתב יטמא כתב
 4 לה:
 5 **למשרי** אחר מכל האמות. מהכא נפקא לן
 6 דבאמות הלך אחר הזכר ולענין
 7 יחסין:
 8 **כתיב** גמי ובאזיכים) בהם) לכרתנא דבי רבי
 9 ישמעאל, וא"ת הא אצטרך דרדשינן
 10 ברקא איהו נשך (כ"מ דף ע"ג) מנין אם ראיתו
 11 נהג שלא כשורה שאתה רשאי להשתעבד בו
 12 וכו' ויל' אסמכתא בעלמא הוא וקנס חכמים
 13 חתא כד לייסרן:
 14 **מה** עדות אחרונה שאוסרתה אסור עולם.
 15 תימה הוהו מצי למפרך מה לעדות
 16 האחרונה שכן רגלים דרבר שחרי קינא לה
 17 ונסתרה:
 18 **ת"ל** ועד אין בה כל שיש בה. תימה כיון הדוא
 19 קנא לה ונסתרה והשתא אתי עד א'
 20 דטומאה מסתמא בעל שתיק ולא מכחישי ליה
 21 אי"כ מאי צריך קרא דעד אהר נאמן אפילו
 22 טומאה בעלמא בלא קמי וסתירה בני האי גזנא
 23 היה מהימן כדאיתא ברקא האומר (תקונין דף ט"ו)
 24 אשתו זינתה בעד אהר וכו' תינח לרבא דאמר
 25 דתם הוה דבר שבערנה אלא לאביו דאמר מהימן
 26 מאי איכא למימר אלא ע"כ אית לן למימר
 27 דלאביו לא אינטרין קרא אלא היכא דמכחישי
 28 א"ג דקנא לה:
 29 **נאמר** כאן דבר ונאמר להלן דבר. תימה
 30 למה לי גיש אפילו בלא ג"ש מהיכא
 31 תיתי ליה דליתיהימן בה עד אהר מעדות
 32 אחרונה ליכא למילף דאיכא פירכא:
 ככמה
 23 **ישמעאל**, כל פרשה שנטמאה ונישנית, לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה. אמר
 24 רב חסדא, וזוהא בביתא פי קריא לשומשמן. ואמר רב חסדא, תוקפא בביתא פי קריא
 25 לשומשמן. אידי ואידי באיתתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא, בתהילה קודם
 26 שחמאו ישראל היתה שכינה שורה עם כל אהר ואהר שנטמאו 'כי ה' אליהו מתהלך בקרב
 27 מנהגו, כיון שחמאו נסתלקה שכינה מהם, שנטמאו 'ולא יראה כד ערות דבר ושם מאחריו'.
 28 אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל העושה מצוה אחת בעולם הוה מקדמתו
 29 והולכת לפניו לעולם הבא, שנטמאו 'והלך לפניך צדקך' וכל העובר עבירה אחת בעולם הוה,
 30 מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין, שנטמאו 'לפתו ארחות דרפם ועלו בתוהו ויאבדו' רבי
 31 אליעזר אומר, קשורה בו ככלב שנטמאו 'ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה', 'לשכב
 32 אצלה' בעולם הזה, 'להיות עמה' לעולם הבא. תנן התם, שהיה בדין ומה עדות הראשונה
 33 שאין אוסרתה אסור עולם, אינה מתקיימת בפחות משנים. עדות האחרונה שאוסרתה אסור
 34 עולם, אינו דין שלא תתקיים בפחות משנים, תלמוד לומר 'ועד אין בה' כל שיש בה. וקל
 35 וחומר לעדות הראשונה מעתה, ומה עדות האחרונה שאוסרתה אסור עולם מתקיימת בעד
 36 אהר, עדות הראשונה שאין אוסרתה אסור עולם אינו דין ששתתקיים בעד אהר, תלמוד
 37 לומר 'כי מצא בה עדות דבר' ולהלן הוא אומר 'על פי שני עדים או על פי שלשה עדים
 38 יקום דבר' מה 'דבר' האומר להלן על פי שנים עדים, אף פאן על פי שנים. האי מ"פ מצא
 39 בה עדות דבר' נפקא, מ'בה' נפקא, 'בה' ולא כגוני, 'בה' ולא בסתירה מיבעי ליה, הכי
 40 נמי קאמר, תלמוד לומר 'בה' ו'בה' ולא כגוני 'בה' ולא בסתירה, וטומאה בעלמא בלא קינא
 41 מנהגו, נאמר פאן 'כי מצא בה עדות דבר' ונאמר להלן 'על פי שני עדים או על פי שלשה עדים' האומר
 42 להלן עדים שנים אף פאן עדים שנים. תנו רבנן, אי זו היא עדות הראשונה, זו עדות סתירה, זו עדות טומאה.
 וכמה

ביאורים למסכת סוטה דף ג עמוד ב מותר "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 'לעולם בהם תעבדו', והרי ההיתר לקנות עבד שאביו משאר אמות
2 נלמד מ'מהם תקנו'. ומשיבה, שדורש 'בָּהֶם' - עבד כנעני מותר
3 להעבירו עבודת גגאי שניכר בה שווא. ואלא 'בְּאֲחֵיכֶם - אַך'
4 אסור להעביר עבד עברי בעבדה הזו. ושאלת הגמרא, 'וְרַבִּי עֲקִיבָא
5 שדורש מהפסוק 'לעולם בהם תעבדו' שחובה לעבד בו ואסור
6 לשחררו, מהיכן לומד שאסור לעבד בעבד עברי כמו בכנעני.
7 ומשיבה, בְּאֲחֵיכֶם - דין זה שאסור לעבד בעבד עברי כמו בכנעני,
8 מְסִיפָא דְקַרְא נִפְקָא - נלמד מהמשך הפסוק של 'לעולם בהם
9 תעבדו', שכתוב 'וְבְאֲחֵיכֶם כִּנִּי יִשְׂרָאֵל אִישׁ פֹּאֲחִיו לֹא תִרְדֶּה בּוֹ
10 בְּפִרְךָ' - הרי שאין להשתעבד בעבד עברי כמו בעבד נכרי. ושאלת
11 הגמרא, אָם כֵּן וְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל - מדוע הוצרך ללמוד זאת מ'לעולם
12 בהם תעבדו'. ומשיבה, אֲכַן הָאִיסוּר הַלְּעֵבֵד עֵבֵד עֲבָרִי בְּעֹבֹד
13 פֶּרֶךְ נִלְמַד מִהַפְסוּק 'וְבְאֲחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'. ומכל מקום סובר רבי
14 ישמעאל שהפסוק 'לעולם בהם תעבדו' לא בא ללמדנו שחובה
15 להשתעבד בעבד כנעני, אלא שאִיִּדֵי דְכְּתִיב 'וְבְאֲחֵיכֶם' כְּתִיב נְמוֹ
16 'בָּהֶם' - מאחר שכתבה התורה את הדין בעבד עברי 'וְבְאֲחֵיכֶם בְּנֵי
17 יִשְׂרָאֵל וְגו' - שאסור להעבירו עבודת פרך, חזרה וכתבה גם את
18 הדין של עבד כנעני 'לעולם בהם תעבדו' - שאותו מותר להעביר
19 עבודת פרך. לְכֹדֵתְנִי דְבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, דִּתְנָא דְבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל,
20 כָּל פְּרִשָׁה שְׁנִיאֲמַרְהָ וְנִישְׁנִיתָ, לֹא נִישְׁנִיתָ אֱלָא בְּשִׁבְלֵי דְכָר
21 שְׁנַתְחַדְשׁ בָּהּ - וכפי שהתבאר לעיל.
22 אָמַר רַב הֲסֵדָא, וְנוֹתָא כְּבִיתָא - נות בבית, גורם להחרבת הבית
23 כִּי קָרְיָא לְשׁוֹמְשֵׁמָא - כמו שהתולעת אוכלת והורסת את
24 השמוש. וְאָמַר רַב הֲסֵדָא תּוֹקְפָא כְּבִיתָא - גם כעס בבית גורם
25 להחרבת הבית כִּי קָרְיָא לְשׁוֹמְשֵׁמָא. ומבאר הגמרא, אִידֵי וְאִידֵי
26 בְּאֲתֵתָא - החרבת הבית אינה נגרמת אלא כאשר האשה מזנה או
27 כועסת. משום שמתעסקת בנותה ואינה עושה את מלאכות הבית
28 ואינה שומרת עליו, אֲבָל בְּנִכְרָא לִית לָן בָּהּ - נות וכעס של הבעל
29 אינם גורמים להחרבת הבית. וְאָמַר רַב הֲסֵדָא בְּתַחֲלָה קוֹדֵם
30 שְׁחַטָּאוּ יִשְׂרָאֵל בְּאִיסוּרֵי עֲרִיות הִיתָה שְׂכִינָה שׁוֹרְהָ עִם כָּל אַחַד
31 וְאַחַד - עם כל איש ואשה בביתם, כמו שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ
32 מִתְחַלֵּךְ בְּקִרְבְּךָ מִחֵדָה" - כלומר בתוך ביתך. כִּיִּן שְׁחַטָּאוּ בְּעֲרִיות
33 נִתְחַלְקָה שְׂכִינָה מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא יִיאָה כָּךְ עֲרִיות דְכָר וְשֵׁב
34 מֵאֲחֵירֵיךָ" - אם חוטאים בעריות 'ושב מאחריך', שמשלוקת השכינה.
35 אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל פֶּר נְחֻמִּי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוֶה
36 אַחַת בְּעוֹלָם הָיָה, אוֹתָהּ מִצְוֶה מִקְדָּמָתָהּ וְהוֹלִיךָ לִפְנֵיו - מקדימה
37 ומכריזה עליו כשמגיע לעולם הבא, שֶׁנֶּאֱמַר "הַחֵלֶךְ לִפְנֵיךָ צְדָקָה".
38 וְכָל הָעוֹבֵר עֲבִירָה אַחַת בְּעוֹלָם הָיָה, הָעֲבִירָה מִלְּפָנָיו - נכרכת
39 סביבו והוֹלִיכָתָה לִפְנֵיו לְיוֹם הַדִּין להעיד עליו שערב, כמו שֶׁנֶּאֱמַר
40 "לִפְנֵי אֲרֵחוֹת דְרָבָם יַעֲלוּ בְתַחֵוּ וַיֹּאבְדוּ" - שהעבירה תהיה
41 כרוכה בו ותלך עמו לגהינום שהוא מקום תהו. רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אָמַר
42 הָעֲבִירָה שֶׁעָבַר קְשׁוּרָה כּוֹ כְּכֹלְב, כמו שֶׁנֶּאֱמַר אֲצִל יוֹסֵף כֹּאשֶׁר
43 אֵשֶׁת פּוֹטִיפַר נִסְתָּה לִשְׁכַנְעוּ לְעָבוּר אֵיתָה עֲבִירָה, "וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִי
44 לְשִׁכְבַּת אֲצִלָּה לְהַיּוֹת עִמָּה", ודורשים, שלא רצה לְשִׁכְבַּת אֲצִלָּה -
45 עמה בְּעוֹלָם הָהוּא, כדי שלא יצטרך לְהַיּוֹת עִמָּה - עם העבירה
46 לְעוֹלָם הַבָּא.
47 הַגְּמָרָא לְעִיל הִבִּיא אֶת מַהֲמַנְהָ שֶׁעַד אֶחָד נִאֲמַן לְהַעֲדִי עַל אִשָּׁה
48 שְׁזִינְתָה, לְאַחַר שֶׁקִּינָא לָהּ הַבֶּעַל וְנִסְתָּרָה. מִבִּיאָה עֲכָשִׂי הַגְּמָרָא אֵת
49 הַמְשַׁךְ הַמְשַׁנָּה שֶׁם.
50 תִּנְּן הָתָם, שְׁתֵּיהּ בְּדִין - היינו יכולים ללמוד בקל וחומר שלא יהיה
51 נִאֲמַן עַד אֶחָד לְהַעֲדִי שְׁזִינְתָה, שְׁהַרִי וְיָמָּה עֲרִוֹת הַרְאֵנוּנָה - להעיד
52 שְׁנִסְתָּרָה עִם פְּלוֹנִי שֶׁקִּינָא לָהּ הַבֶּעַל שְׁלֹא תִסְתַּר עִמּוֹ, שְׁאִין
53 אִוְכְרֵתָה אִיפּוּר עוֹלָם - שהרי יש לה היתר לבעלה אם תיבדק בּמִי

1 שואלת הגמרא וְרַבִּי עֲקִיבָא, מניין לו שמצווה על הכהן להיטמא
2 לקרוביו, הרי פסוק זה הוצרך ללמדנו שאין מיטמא לאברים.
3 ומשיבה, אֵם כֵּן שָׂבָא לְלַמְדוֹנוּ רַק דִּין זֶה שָׂאִינוּ מִיטְמָא לְאִבְרִים,
4 לְכִתְבוּב הַחֲמִנָא לְהָ' וְלִישְׁתּוּק - היתה התורה כותבת 'כי אם
5 לשארו וגו' ולאחותו בהתולה לה' והיינו לומדים דין זה, אֲךָ 'מִמָּא'
6 לְמַה לְיָ - למה הוסיפה התורה וכתבה לה 'יטמא', שְׁמַע מִיָּמָּה -
7 ללמדנו שאין זו רשות, אלא מצווה על הכהן להיטמא לקרוביו.
8 ושאלת הגמרא, וְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל מֵה יִדְרוֹשׁ מֵהֵייתוֹר שֶׁל 'יטמא'.
9 ומשיבה, סוֹבַר רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל שָׂאִין לְדְרוֹשׁ מִהַפְסוּק 'יטמא' שְׁחִיב
10 לְהֵיטְמָא, אֵלָא שְׁאִיִּדֵי דְכְּתִב לָהּ כְּתָב נְמוֹ יִטְמָא - מאחר שחזר
11 הכתוב וכתב 'לה' ללמדנו שאינו מיטמא לאברים - חזר וכתב גם
12 'יטמא'. לְכֹדֵתְנִי דְבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, דִּתְנָא דְבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, כָּל
13 פְּרִשָׁה שְׁנִיאֲמַרְהָ וְנִישְׁנִיתָ, לֹא נִישְׁנִיתָ אֱלָא בְּשִׁבְלֵי דְכָר שְׁנַתְחַדְשׁ
14 בָּהּ - וכפי שהתבאר לעיל.
15 מְבֹאֵרָה הַגְּמָרָא אֵת מַחְלוקְתָּהּ הַשְּׁלִישִׁית שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא וְרַבְּנָן.
16 'לְעוֹלָם בָּהֶם תִּעַבְדוּ' - רשות - מותר להשתעבד בעבד כנעני לעולם,
17 דְבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר הוֹכֵה - חייב לעבד בו
18 לעולם ואסור לשחררו. ושאלת הגמרא, מֵאֵי מְעָמָא דְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל
19 שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיים, ואילו כאן דורש שאין זו
20 אלא רשות. ומשיבה, שָׂאִין לְלַמְּדוּ מִהַפְסוּק שְׁחֹבָה לְהַשְׁתַּעֲבַד בּוֹ
21 לְעוֹלָם, אֵלָא אִיִּדֵי דְכְּתִיב לְגַבֵּי שְׁבַעָה אֲמוּת "לֹא תַחִיָּה כָּל
22 נִשְׁמָה" - שחובה להורגם, אִיִּצְטְרִיךְ נְמוֹ לְמִיכְתִּב "לְעוֹלָם בָּהֶם
23 תִּעַבְדוּ" כִּדִּי לְמִישְׁרֵי - להתיר אֶחָד מִכָּל הָאֲמוּת שָׂבָא עַל
24 הַכְּנַעֲנִית וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה כֵּן, שְׁהֵינּוּ סְבוּרִים לומר שכיון שאמו של
25 הַבֵּן היא מִשְׁבַּעָה אֲמוּת, יְהִיָּה דֵינָּה כְּדִין שְׁבַעָה אֲמוּת וְאִסוּר
26 לְהַחִיֹּת, לְכַךְ הוּצָרְךָ הַפְסוּק 'לְעוֹלָם בָּהֶם תִּעַבְדוּ', לְלַמְּדוֹ שְׁאֵתָה
27 רַשְׁאֵי לְקָנוֹתִי כִּיִּן שְׁלַבְנֵי דִין שְׁבַעָה אֲמוּת הוֹלְכִים אַחַר הָאֵב,
28 וְהָאֵב אִינוּ מִשְׁבַּעָה אֲמוּת.
29 מִבִּיאָה הַגְּמָרָא בְּרִייתָא שְׁבָדִין שְׁבַעָה אֲמוּת הוֹלְכִים אַחֲרֵי הָאֵב,
30 דִּתְנָא, מִנֵּין לְאֶחָד מִן שָׂרָה הָאֲמוּת שָׂבָא עַל הַכְּנַעֲנִית וְהוֹלִיד
31 מִמֶּנָּה כֵּן שְׁאֵתָה רַשְׁאֵי לְקָנוֹתִי בְּעַבְד - לקנות את הַבֵּן לְעַבְד,
32 תְּלַמּוּד לְיִמְרָא "וְנֵם מִבְּנֵי הַתּוֹשְׁבִים הַנְּרִים עִמְכֶם מִהֶם תִּקְנוּ" -
33 כלומר, שגם בני אומות אחרות שבאו להתיישב בארץ ונשאו נשים
34 מִשְׁבַּעָה אֲמוּת וְהוֹלִידוּ בָנִים, מוֹתֵר לְקָנוֹת אֵת הַבָּנִים לְעַבְדִים, כִּיִּן
35 שְׁאִיבָהּ אִינוּ מִשְׁבַּעָה אֲמוּת. מִמְשִׁיכָה הַבְּרִייתָא, יְבֹול - שְׁמָא
36 נִאֲמַר שְׁאֵה הַכְּנַעֲנִי שָׂבָא עַל אַחַת מִן שָׂרָה הָאֲמוּת וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה
37 כֵּן שְׁאֵתָה רַשְׁאֵי לְקָנוֹתִי בְּעַבְד כִּיִּן שָׂאִנוּ אִינְהָ מִשְׁבַּעָה אֲמוּת,
38 תְּלַמּוּד לְיִמְרָא "אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאֲרָצָם", שְׁדוּקָא מִן הַנּוֹלִידִים
39 בְּאֲרָצָם - בָּנִים שְׁנולְדוּ בָּאֶרֶץ, כְּלוּמָר, שְׁאֲבוּתֵיהֶם הֵם מִשְׁאֵר
40 הָאֲמוּת וְנִשְׂאוּ נִשְׂיָם מִשְׁבַּעָה אֲמוּת בָּאֶרֶץ, מוֹתֵר לְקַיִּימָם וְלִקְחָתָם
41 לְעַבְדִים, וְלֹא מִן הַנְּרִים בְּאֲרָצָם - אֲךָ אִסוּר לְקָנוֹת בָּנִים שְׁנולְדוּ
42 לְאֲבוֹת מִשְׁבַּעָה אֲמוּת שֶׁהִלְכוּ לְאַרְץ אַחֶרֶת וְנִשְׂאוּ שֵׁם נְשִׁים,
43 וְהִבִּיאוּ אֵת בְּנֵיהֶם לְגוֹר בָּאֶרֶץ, שְׁכִיִּן שְׁהוֹלְכִים אַחַר הָאֵב וְאִבְיָהֶם
44 מִשְׁבַּעָה אֲמוּת - אִסוּר לְהַחִיֹּת.
45 חוֹזֵר הַגְּמָרָא לְבֹאֵר אֵת מַחְלוקְתָּהּ רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל וְרַבִּי עֲקִיבָא
46 וְשׁוֹאֵל, אָם כֵּן וְרַבִּי עֲקִיבָא כִּיצַד לְמַד מִפְּסוּק זֶה שְׁחֹבָה
47 לְהַשְׁתַּעֲבַד בְּעַבַד כְּנַעֲנִי לְעוֹלָם וְאִסוּר לְשַׁחְרְרוֹ, וְהַרִי פְּסוּק זֶה הוּצָרְךָ
48 לְלַמְּדוֹנוּ שְׁמוֹתֵר לְקָנוֹת עֵבֵד שְׁאֵמוֹ כְּנַעֲנִית וְאִבְיָהּ מִשְׁאֵר הָאֲמוּת.
49 וּמְשִׁיבָה, מִ'מִּהֶם תִּקְנוּ' נִפְקָא - הַהִיתֵר לְקָנוֹת עֵבֵד שְׁאֵבֵי מִשְׁאֵר
50 אֲמוּת נִלְמַד מִהַפְּסוּק "מִבְּנֵי הַתּוֹשְׁבִים הַגְּרִים עִמְכֶם מִזֶּה תִּקְנוּ",
51 'לְעוֹלָם בָּהֶם תִּעַבְדוּ' לְמַה לְיָ, עַל כּוֹרְחָךְ לְחֻזְבָּה - לְלַמְּדוֹנוּ שְׁחִיב
52 לְעָבוּד בְּעַבְדוֹ הַנְּכִרִי וְאִסוּר לּוֹ לְשַׁחְרְרוֹ. שְׁוֹאֵל הַגְּמָרָא, כִּיִּן שְׁכֵךְ,
53 אָם כֵּן וְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל שְׁסוֹבַר שָׂאִין זֶה חוֹבָה, מֵה דוֹרֵשׁ מִהַפְּסוּק

ביאורים למסכת סוטה דף ד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

54 שאמר רבי אליעזר בברייתא השניה 'כדי חזרת דקל', ואם כן קשה
55 שהרי הָתָם - בברייתא הראשונה, אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעֵאל שהשיעור
56 הוא כְּדֵי הַקֶּפֶת דְּקָל, וְפָלִיג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עֲלֶיהָ - ושם נחלק עליו
57 רבי אליעזר ואמר שיעור אחר, ואילו הִכָּא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כדעת
58 רבי ישמעאל בברייתא הראשונה, שהשיעור הוא כְּדֵי חֲזֵרַת דְּקָל.
59 מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הקפת דקל וחזרת דקל הם פעולות
60 שונות, מה שאמר רבי ישמעאל שהשיעור הוא כְּדֵי הַקֶּפֶת של דקל,
61 היינו זמן שנדרש לאדם כדי ללכת כְּרָגָל סביב הדקל, ונחלק עליו
62 רבי אליעזר שם. ומה שאמר רבי אליעזר בברייתא השניה שהשיעור
63 הוא כְּדֵי חֲזֵרַת של דקל, היינו כְּרוּחַ - כפי הזמן שחולף ממתי
64 שהרוח דוחפת ענף של דקל עד שחזור למקומו. כְּעֵי רַב אֲשֵׁי, מהי
65 כוונת רבי אליעזר שהשיעור הוא כְּדֵי זמן של חֲזֵרַת של הדקל
66 כְּרוּחַ, האם כִּי הֵיבֵי דְאֵוִיל וְהָרַד אֲתֵי - כפי הזמן שנדחה הענף על
67 ידי הרוח וחזר למקומו פעם אחת, שהוא זמן קצר. או דִּילְמָא כִּי
68 הֵיבֵי דְאֵוִיל וְאֲתֵי וְהָרַד קָאִי כְּרוּבְתֵיהּ - כפי הזמן שחולף ממתי
69 שהרוח מתחילה לנענע, עד שנח מהנענע ונעמד במקומו. מסיקה
70 הגמרא, תִּיקּוּ. ממשכה הגמרא להקשות, שהרי עדיין יש סתירה בין
71 הברייתות בדעת רבי אליעזר, שהרי הָתָם - בברייתא הראשונה,
72 אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שהשיעור הוא כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס, ואילו הִכָּא -
73 בברייתא השנייה, אמר שהשיעור הוא כְּדֵי חֲזֵרַת דְּקָל. מתרצת
74 הגמרא אִידִי וְאִידִי חָד שִׁיעוּרָא הוּא - מְזִיגַת כּוֹס וְחֲזֵרַת דְּקָל הֵם
75 אותו שיעור של זמן.
76 מוסיפה הגמרא להקשות, שלכאורה בדעת שאר התנאים יש סתירה
77 בין הברייתות, שהרי הָתָם - בברייתא הראשונה, אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעֵאל
78 שהשיעור הוא כְּדֵי לְשִׁתּוֹתוֹ - זמן שנדרש כדי לשתות כוס של
79 רביעית יין, ואילו הִכָּא - בברייתא השניה, אָמַר שהשיעור הוא כְּדֵי
80 מְזִיגַת הַכּוֹס - זמן שנדרש כדי למוזג כוס של רביעית יין במים.
81 מיישבת הגמרא, אִימָא - צריך לומר, שלדעת רבי יהושע השיעור
82 הוא כְּדֵי לְמוּזֵג וְלְשִׁתּוֹת - כפי הזמן שנדרש למוזג כוס רביעית יין
83 ולשתותה. שואלת הגמרא, מדוע הוצרכנו לתרץ כך, וְלִימָא - נתרץ
84 שאין סתירה בין הברייתות בדעת רבי יהושע, משום שאִידִי וְאִידִי
85 חָד שִׁיעוּרָא הוּא - מְזִיגַת וְשִׁתִּיהָ הֵם אותו שיעור של זמן. מיישבת
86 הגמרא, בהכרח צריך לבאר בדברי רבי יהושע שהשיעור הוא כדי
87 מְזִיגַת וְשִׁתִּיהָ, משום שאִם כֵּן - שהשיעור הוא רק כדי מְזִיגַת אלא
88 שהוא אותו שיעור זמן כמו שתייה, הֵינּוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר - נמצא שאין
89 חילוק בין רבי יהושע לרבי אליעזר, שהרי גם לדעת רבי אליעזר
90 השיעור הוא כדי מְזִיגַת, אלא ודאי שלדעת רבי יהושע השיעור הוא
91 כדי מְזִיגַת וְשִׁתִּיהָ.
92 מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי בני עזאי, הָתָם -
93 בברייתא הראשונה, אָמַר כֵּן עֲזַאי שהשיעור הוא כְּדֵי לְצִלּוֹת
94 בִּיצָה, ואילו הִכָּא - בברייתא השניה, אָמַר שהשיעור הוא כְּדֵי
95 לְשִׁתּוֹתוֹ - את הכוס של רביעית יין. מתרצת הגמרא, אִידִי וְאִידִי חָד
96 שִׁיעוּרָא הוּא - צליית ביצה ושתית כוס רביעית יין הם אותו שיעור
97 זמן.
98 מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי עקיבא, הָתָם -
99 בברייתא הראשונה, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא שהשיעור הוא כְּדֵי לְנוֹמְעָה
100 - את הביצה, ואילו הִכָּא - בברייתא השנייה, אָמַר שהשיעור הוא
101 כְּדֵי לְצִלּוֹת בִּיצָה. מתרצת הגמרא, אִימָא - צריך לומר בדעת רבי
102 עקיבא שהשיעור הוא כְּדֵי לְצִלּוֹת בִּיצָה וְלְנוֹמְעָה, שואלת הגמרא,
103 מדוע הוצרכנו לתרץ כך, וְלִימָא - נתרץ שאין סתירה בין הברייתות
104 בדעת רבי עקיבא, משום שאִידִי וְאִידִי חָד שִׁיעוּרָא הוּא - צליית
105 וגמיעת הביצה הם אותו שיעור של זמן. מיישבת הגמרא, בהכרח
106 צריך לבאר בדברי רבי עקיבא שהשיעור הוא כדי צליה וגמיעה,

1 שואלת הברייתא, וְכִמָּה זמן הוא שִׁיעוּר סְתִירָה - שאם התייחדה
2 האשה לזמן זה נאסרת על בעלה כדן סוטה. ומשיבה, כְּדֵי זמן
3 שיכולה לבא בו לידי מוּמְאָה, כלומר זמן שיש בו כְּדֵי בִיאָה - שיכול
4 לבוא עליה בזמן זה, והיינו כְּדֵי הַעֲרָאָה - תחילת ביאה. מבארת
5 הברייתא כמה הוא זמן תחילת ביאה, כְּדֵי הַקֶּפֶת דְּקָל - כפי הזמן
6 שנדרש להקיף בהליכה עץ דקל, דְּכָרִי רַבִּי יִשְׁמַעֵאל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
7 אָמַר כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס - כפי הזמן שנדרש למוזג כוס של רביעית
8 הלוג יין במים. רַבִּי יְהוֹשֻעַ אָמַר כפי הזמן שנדרש כְּדֵי לְשִׁתּוֹתוֹ -
9 את הכוס של רביעית הלוג יין. כֵּן עֲזַאי אָמַר כפי הזמן שנדרש כְּדֵי
10 לְצִלּוֹת בִּיצָה. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר כפי הזמן שנדרש כְּדֵי לְנוֹמְעָה -
11 לשתות ביצה. רַבִּי יְהוּדָה כֵּן בְּתִירָא אָמַר כפי הזמן שנדרש כְּדֵי
12 לְנוֹמְעַ שְׁלֹשׁ בִּיצִים זו אחר זו. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כֵּן יְרֵמְיָה אָמַר כפי
13 הזמן שנדרש כְּדֵי לְקַשׁוֹר גְּרָדִי נִימָא - שיקשור האורג חוטים
14 שיוצאים מהבד. הֵנִין כֵּן פִּנְחָם אָמַר כפי הזמן שנדרש כְּדֵי
15 שְׁתוּשִׁים אשה יְדָה לְתוֹךְ פִּיָּה לְיִשְׁלוֹל קִיסָם אשה נמצא בין שתייה.
16 פְּלִימוֹ אָמַר כפי הזמן שנדרש כְּדֵי שְׁתוּשִׁים אשה יְדָה לְפִל לְיִשְׁלוֹל
17 ממנו כְּבָר, וְאֵף עַל פִּי שְׁאִין רֵאִיָּה מִן לִזְמַן שֶׁהִיא זָה, שהשיעור
18 הוא כדי שתוכל כבד מהסל, מכל מקום יש זָכָר - רמז לְדָבָר,
19 שנאמר "כִּי כַעַד אִשָּׁה זֹנְהָ עַד כַּכָּר לְחֵם", הרי שהוקשה אשה
20 זונה לכבד לחם.
21 מקשה הגמרא על התנא של הברייתא, וְכֵל הֵנִי לְמָה לִי - מדוע
22 האריך בדבריו ואמר שזמן סתירה הוא כדי טומאה שהוא כדי ביאה,
23 שהוא כדי הערואה, וביאר שהוא כדי הקפת דקל או כשאר
24 השיעורים. ולא אמר בקצרה שהשיעור הוא בכדי שתוכל לבוא לידי
25 טומאה, וזמן זה הוא כפי הזמן שנדרש להקפת דקל או כשאר
26 השיעורים. מתרצת הגמרא, צָרִיכֵי - הוצרך התנא לכתוב כך, משום
27 דְאֵי תָנָא רַק כְּדֵי מוּמְאָה/ הֵוָה אִמְנִיָא שזמן סתירה הוא כְּדֵי
28 מוּמְאָתָה וְאַרְצוּתָה - שהתייחדה עמו לזמן שהיה יכול גם לפתוחה
29 בדברים וגם לבוא עליה, קָא מְשַׁמְעֵ לָן - לפיכך אמר התנא 'כְּדֵי
30 בִיאָה' - שאף אם לא התייחדה עמו אלא לזמן שהיה יכול לבוא
31 עליה, נחשב שנסתרה ונאסרת. וְאֵי תָנָא רַק כְּדֵי בִיאָה/ הֵוָה
32 אִמְנִיָא שהשיעור הוא כְּדֵי גִמְרָה בִיאָה - שהתייחדה עמו לזמן שהיה
33 יכול לבוא עליה ביאה גמורה, קָא מְשַׁמְעֵ לָן שזמן סתירה הוא אף
34 אם לא נתייחדה עמו אלא כְּדֵי הַעֲרָאָה - דהיינו זמן שנדרש
35 לתחילת ביאה. וְאֵי אֲשַׁמְעִינָן רַק כְּדֵי הַעֲרָאָה/ הֵוָה אִמְנִיָא
36 שהשיעור הוא כְּדֵי הַעֲרָאָה וְאַרְצוּתָה - שהתייחדה עמו לזמן שהיה
37 יכול גם לפתוחה בדברים וגם לתחילת ביאה, קָא מְשַׁמְעֵ לָן - לפיכך
38 אמר התנא תחילה שהשיעור הוא כְּדֵי מוּמְאָה/ ללמדנו שמה
39 שאמר לאחר מכן 'כדי ביאה', היינו שאף אם לא התייחדה עמו אלא
40 לזמן של ביאה עמך בלא סתירה, נחשב סתירה, שאם לא כן מדוע
41 הוסיף מילים אלו, והרי היינו יודעים כן ממה שאמר 'כדי טומאה'.
42 ומפרש התנא וְכִמָּה זמן הוא כְּדֵי [הַעֲרָאָה], כְּדֵי הַקֶּפֶת דְּקָל.
43 וְרַמְיָנָה - הקשו בני הישיבה ממה שנינו בברייתא אחרת, נאמר
44 לגבי סוטה וְנִסְתֵרָה, וְכִמָּה זמן הוא שִׁיעוּר סְתִירָה, לֹא שְׁמַעֲנוּ -
45 לא ניתן להוכיח מהמילה ונסתרה. אֲךָ בְּשָׁהוּא - הפסוק אָמַר
46 /וְהָיָא נְטָמְאָה/ הֵוָה אָמַר - אנו למדים ששיעור סתירה הוא כְּדֵי
47 מוּמְאָה, והיינו כְּדֵי בִיאָה, כלומר כְּדֵי הַעֲרָאָה. וזמן תחילת ביאה
48 הוא כְּדֵי חֲזֵרַת דְּקָל, דְּכָרִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יְהוֹשֻעַ אָמַר כְּדֵי
49 מְזִיגַת הַכּוֹס, כֵּן עֲזַאי אָמַר כְּדֵי לְשִׁתּוֹתוֹ, רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר כְּדֵי
50 לְצִלּוֹת בִּיצָה. רַבִּי יְהוּדָה כֵּן בְּתִירָא אָמַר כְּדֵי לְנוֹמְעָה - לשתות
51 את הביצה. מבארת הגמרא את הקושיא, קָא סְלָקָא דְעֵתִין - הבנו
52 בתחילה שהֵינּוּ הַקֶּפֶת דְּקָל הֵינּוּ חֲזֵרַת דְּקָל - מה שאמר רבי
53 ישמעאל בברייתא הראשונה 'כדי הקפת דקל', זוהי אותה פעולה

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ד עמוד א

רש"י

תוספות

1 **כמה** שיעור סתירה. בירושלמי כל אלן שיעורין אתר והתרת סתירה;
 2 **בן** עזאי אומר. האי דמקדים בן עזאי לרבי עקיבא אע"ג דרבי עקיבא היה רבו כדאמר
 3 בפרק הרוואה (נכסות סג.) בן עזאי עד כאן העות פניך ברבך משום דצליה קדומת
 4 לגמיעה הואי דמקדים ליה באיךד ברייתא משום דמטיק שיעורין דשייכי בכוס אבל
 5 תימה אמאי מקדים רבי ישמעאל למלתיהו
 6 דרבי אלעזר ורבי יהושע מיהו י"ל דסדר
 7 אכילה ושתייה סמיך;
 8 **אי** הכי היינו רבי אלעזר. היה הוה מצי
 9 לממר אי הכי היינו בן עזאי אלא
 10 ברייתא קמייתא וקמייתא דברייתאן קט א"נ
 11 יתירן בבן עזאי כדי למווג ולשתות;
 12 **אם** כן היינו בן עזאי. היה הוה מצי לממר
 13 היינו רבי יהודה בן בתירא אלא ברייתא
 14 קמייתא וקמייתא דברייתאן נקט;
 15 **דמרחק** או דמקרב. בבורת דקל לא קמבעי
 16 ליה בגדול או בקטן משום דידע
 17 שיעוריה דהיינו כדי מצינת הכוס וכן בצליית
 18 ביצה במדורה גדולה או קטנה משום דפי' כבר
 19 דהיינו כדי שתיית הכוס אבל בהקפת דקל תימה
 20 אמאי לא קמבעי ליה;
 נעקר

אמינא פדי גמר ביאה, קא משמע לן 'פדי העראה'. ואי אשמעינן 'פדי העראה' הוה אמינא
 פדי העראה וארצותיה, קא משמע לן 'פדי טומאה' וכן פדי (העראה). פדי הקפת דקל.
 ורמינהו, ונסתרה' וכמה שיעור סתירה, לא שמענו. כשהוא אומר 'והיא נטמאה', הוה אומר
 פדי טומאה, פדי ביאה, פדי העראה, פדי חזרת דקל, דברי רבי אלעזר. רבי יהושע אומר,
 פדי מצינת הכוס. בן עזאי אומר, פדי לשתותו. רבי עקיבא אומר, פדי לצלות ביצה. רבי
 יהודה בן בתירא אומר, פדי לגומעה. קא סלקא דעתין היינו הקפת דקל היינו חזרת דקל,
 התם אמר רבי ישמעאל פדי הקפת דקל ופליג רבי אלעזר עליה, הכא אמר רבי אלעזר
 פדי חזרת דקל. אמר אפי' הקפה ברנל, חזרה פרויה. בעי רב אשי, חזרה פרויה, פי היכי
 דאזיל והדר אתי או דילמא פי היכי דאזיל ואתי והדר קאי פדוכתייה, תיקו. התם אמר
 רבי אלעזר פדי מצינת הכוס, הכא פדי חזרת דקל, אידי ואידי חד שיעורא הוא. התם
 אמר רבי יהושע פדי לשתותו, הכא אמר פדי מצינת הכוס, אימא פדי למווג ולשתות.
 ולמא אידי ואידי חד שיעורא הוא, אם בן היינו רבי אלעזר. התם אמר בן עזאי פדי
 לצלות ביצה, הכא אמר פדי לשתותו, אידי ואידי חד שיעורא הוא. התם אמר רבי עקיבא
 פדי לגומעה, הכא אמר פדי לצלות ביצה, אימא פדי לצלות ביצה ולגומעה. ולמא אידי
 ואידי חד שיעורא הוא, אם בן היינו בן עזאי. התם אמר רבי יהודה בן בתירא פדי
 לגומע שלש ביצים זו אחר זו, הכא אמר פדי לגומעה, לדרביו דרבי עקיבא קאמר, דקאמר
 משערין בצליה ובגמיעה. אימא שיעור גמיעה לחודה, פדי לגומע שלש ביצים זו אחר זו
 דהיינו צליה ובגמיעה: רבי אלעזר בן ירמיה אומר פדי שיקשור גרדי נימא: בעי רב אשי,
 דמרחק או דמקרב, תיקו: חנין בן פנחס אומר פדי שתושיט ידה לתוך פיה ליטול קיסם:
 בעי רב אשי, דמרחק או דלא מרחק, תיקו: פלימו אומר פדי שתושיט ידה לסל ליטול
 כפר: בעי רב אשי, דמרחק או דלא מרחק, בחדתא או פעתיתא, פתמימא או פקרייא,
 בחדתא

1 פדי טמאה. ומדו פדי טמאה פדי ביאה. ומדו פדי ביאה פדי העראה, דהיינו נשיקת אבר
 2 באותו מקום, וכמה שיעוריה פדי הקפת דקל שיוכל האדם לילך סביבות הדקל, ולקמן
 3 מפרש כמה לי למיתני בלחון: פדי מצינת כוס. למנוגו במים, וסחם כוס רביעית. ולקמן
 4 אמרי' לך לא אתר אחרון מן החכמים הללו בעצמו שער כמה שהוא שוהה בהעראתו: ליטול
 5 קיסם. מבין שניה; ואף ע"פ שאין ראיה. ומורה
 6 לדבר, דקרא לא דוהשתן ד' לשל כתב ביה, ו' ש
 7 זכר ורמז מקצת דהקשה אשה וזנה לכבר לחם:
 8 וכל הני לשה לי. למיתני ברישא' ליתני שיעור
 9 סתירה פדי טמאה פדי הקפת דקל: דאי תנא פדי
 10 טמאה הוה אמינא. בכל שיעור הצריך לבא לידי
 11 כך דהיינו טמאה וארצותיה, שיפתה אותה וידבר
 12 על לבה עד שתתרחק: קמ"ל. דמאי טמאה
 13 ביאה לחודה, דאיכא למימר קדם הסתירה
 14 נתרצית לו: קמ"ל פדי העראה. דקיל בפרק
 15 הכא על גבמנו (נפוח טו.) העראה כגמר ביאה
 16 לכל העריות: ואי תנא פדי העראה, ולא תנא
 17 ברישא פדי טמאה, הוה אמינא פדי העראה
 18 וארצותיה, ואפי' תנא פדי ביאה פדי העראה לא
 19 הוה מימעט ארצותיה, דאנא אמינא העראה
 20 למעטי' גמר ביאה ומיהו ארצותיה בעיקר. דהכי
 21 הוה משמע כמה שיעור סתירה פדי ביאה ואנא
 22 אמינא כל צרכי ביאה דהיינו ארצותיה וגמר
 23 ביאה, והדר מפרש מה היא ביאה העראה
 24 אפתי ארצותיה לא אימעט. הלכך תנא ברישא
 25 פדי טמאה דמשמע טמאה וארצותיה והדר
 26 בריש ומה היא טמאה פדי ביאה, ועל בריש
 27 אימעט ארצותיה דתא ביאה כלה גמר ביאה
 28 משמע ולא מייעט אלא ארצותיה, והדר תנא ומה
 29 היא ביאה העראה למעטי' דלא בעיקר גמר
 30 ביאה, וממילא שמעי' מנה נמי (דאי) לא תנא
 31 פדי ביאה אפתי לא הוה ממעט ארצותיה
 32 דכדי טמאה גמר ביאה וארצותיה משמע,
 33 והעראה דפרשי בתרה לא ממעט אלא גמר
 34 ביאה. הלכך איצטריכו בלדה: וכפה. הוא שיעור
 35 העראה לחודה. פדי הקפת דקל. ותא ליבא
 36 לאקשוי, דואיל וסוף סוף שיעורא פדי הקפת
 37 דקל הוא ליתני כמה שיעור סתירה פדי סתירה
 38 דקל, דאיבעי ליה לתנא לפרושי אסור סתירה
 39 משום מאי או גמר ביאה או העראה, משום הכי
 40 תנא פדי טמאה פדי ביאה כדפרשינו: פדי חזרת
 41 דקל. ס"ד השתא דהיינו הקפת פרויה. שהיה
 42 דוחפתו להענף והוא חזר למקומו: קאי
 43 פדוכתייה. נח מניעונו: אימא פדי למנוג
 44 ולשתות. והאי פדי לשתותו דקאמר לעיל,
 45 אמזינא דקאמר רבי אלעזר קא מוסיף ר' יהושע
 46 ואמר שתיה נמי בעיקר עם המזיגה, וכדי מזיגה
 47 דתנא הכא בבתייתא מזיגה ושתייה קאמר,
 48 דסחם מזיגה למשתיה מיד הוא. שאדו שמנו
 49 מתקלקל אם משהה אותו: א"כ היינו רבי
 50 אלעזר. דהוה ר' אלעזר בקמייתא פדי מצינת הכוס קאמר וקא פליג ר' יהושע ואמר פדי לשתותו, ובבתייתא (נמי) דקל אמר רבי אלעזר חזרת דקל ואוקימנא דהיינו פדי מזיגה, ואי
 51 מזיגה דקאמר ר' יהושע בתריה בלא שתייה קאמר. היינו רבי אלעזר. הכא אמר פדי לשתותו. לכוס: חד שיעורא הוא. ולמא לאקשוי א"כ היינו ר' יהושע, דבקמייתא אמר פדי לשתותו
 52 לכוס. ואמר בן עזאי בתריה פדי לצלות ביצה דהוא פדי שתייה, לאו קישא' היא. דתא אוקימנא פדי לשתותו דר' יהושע פדי למווג ולשתות. וקאמר ליה בן עזאי פדי לצלות ביצה
 53 דהוא פדי שתייה לחודה דכוס: אימא פדי לצלות ולגמעה. גמיעה דקאמר ר"ע קמייתא אצליה דבן עזאי דלעיל מניה קא מוסיף לה, ובבתייתא דקאמר פדי לצלות ביצה לצלות
 54 ולגמעה קאמר, דסחם צליה גמיעה בתריה, שומעו חם שלא יצטנו: לדרביו ד"ע קאמר לה. דאמר לצלות ולגמעה. לדיך אוקמשתרת בצליה וגמיעה בתרא (ס"א שיעור)
 55 בגמיעה דשלש דהוא בצליה וגמיעה בתרא: דמרחק. שני ראשי הנימא הנפסקות מרותקות זה מזה, דאיכא שתייה טפי: דמרחק. הסיקס ברחק בין השנים: דמרחק. הכפר ברחק בתוך
 56 הסל: בתראתא או בעתיקא. סל יתן חלק הוא ונח להשתמש מן הקדש, שהקדש יוצאין לתוכו ראשי קיסמין של אריגה: פקרייא או פתמימא. לחם חם נמער ונשטמ מן הקדש וצריך
 57 להוציאו בנחת ושוהה בהוצאתו:

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ד עמוד ב

רש"י

תוספות

1 בדחטי או ברשערי. של חסין חלק וגשמת יותר משל שעורים; ריבא. נשמת יותר
 2 מאקושה; ריבא. שולשה העסה רבה; כל אחר ואתו. מן התאים הללה בעצמו שער.
 3 כמה שהיה שוקה בביאתו; והאיבא בן עזאי דלא נסיו. כדאמר ביבמות (ף טו:) אבל מה
 4 אעשה שפשי השקה בתורה. אפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים. בפרק הבא על ובמותו
 5 כי בעד אשה וזנה גו'. השתא דרש ליה
 6 מסיפיה לרישה, בשביל כבר לחם אדם מתחייב
 7 בענש של אשה וזנה; בפרקיה דרמא גרסי' בעד
 8 כבר לחם עד אשה וזנה פקעי ליה. דמשמע
 9 בשביל כבר לחם רב הענש עד כדי ענש אשה
 10 וזנה. וה"ה נמי אי תהו כתיב עד אשה וזנה בעד
 11 כבר לחם לא תהו קשיא לרבא מיד, ודאי
 12 מסיפיה לרישה מדרש קרא. אלא עד ובעד קא
 13 קשיא ליה. וגבי כבר לחם תהו ליה למכתב
 14 בעד וגבי אשה וזנה תהו ליה למכתב עד:
 15 המולול. שאוכל תמיד בלא נטילת ידים; עקרה.
 16 דעובר על דברי חכמים חייב מיתה דכתיב
 17 ופרץ גדר ישכנו נחש וקמל יום; רישא רישא.
 18 שלפני הנוהז; שגיבית דיו. ראשי אצבעותיו
 19 שדור המים משפפין לצד וזרועותיו. ולקמן
 20 מפרש טעמא: שפא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו
 21 ויפסאו את הידים. כדנתן במסכת ידים (פ"ג מ"ט)
 22 שצריך לתן המים על ידיו שני פעמים,
 23 הראשונים מטקרוך את הידים והשניים מטקרוך
 24 את המים הטופחים על ידיו שנקטמו בתחלה
 25 מתמת ידים, ותנן תהם הידים משמאות
 26 ומשחרות עד הפרק. כלומר מן הפרק ולמטה
 27 גזרו עליהן להיות עניות ופוסלות את התרומה
 28 ומשחרות בניטלה עד הפרק. שעד הפרק צריך
 29 נטילה. נטל את הראשונים ואת השניים עד
 30 הפרק ויחזרו ליד שהורים. שהרי יחזרו השניים
 31 את הראשונים. נטל את הראשונים חוץ לפרק
 32 ואת השניים עד הפרק ויחזרו ליד טמאה, כלומר
 33 יצאו הראשונים חוץ לפרק ועל השניים לא
 34 הקפיד לטול עד מקום שיצאו הראשונים אלא
 35 עד הפרק כמשפטם ויחזרו הראשונים ליד
 36 טמאה, שהרי נטמאו תחלה מתמת הידים
 37 והשניים לא טהרו את היצואים, הלך צריך
 38 שגיבית ראשי אצבעותיו למעלה שפא יצאו
 39 מים הראשונים ויחזרו ויטמאו את הידים;
 40 אחרונים. של אחר הסעודה שחייבו חכמים
 41 מפני שפולחן סודמית יש שמשמאו את העינים;
 42 צריך להשפיל ידיו למטה. כדי שיתר הוזהמא
 43 של תבשיל שבקדוה, שהרי להעביר הוזהמא הך
 44 כל האוכל בלי גנוב ידים. דבר מאוס הוא וקשוב
 45 כטמאה שנאמר ככה יאכלו בני ישראל את
 46 לחמם טמא. אלקא דבר מאוס קרי טמאה; מאי
 47 ויאת אש גו'. סיפיה דקרא דלעיל הוא. כי
 48 בעד אשה וזנה עד כבר לחם; לטוף נכבש
 49 באשת איש. והכי קאמר. בעד אשה וזנה עד
 50 כבר לחם. ואשת איש וזנה נפש התורה הבהוה
 51 היא תצונתה רודף אחריה וצר אותה ומגיעה
 52 היא תצוד פקעי לה. כיון דמסיפיה לרישה
 53 קדרשת ליה. הכי איבעי ליה למכתב. ואשת איש נפש יקרה היא תצוד אותה. אבל השתא משמע שאשת איש צדה את הנפש יקרה: מכתב גזיר. דאפלו ממור תלמידי חכם קודם
 54 לכתו עם הארץ לפתוח ראשון ולברך ראשון, ומזהיא קרא ילפינן ליה בהוריות (ף ג'.) ורם לבקע. מעלה אני עליך כאלו שכחתו: כי את כל התועבות. גבי עריות כתיב: כהן. עבודת
 55 כוכבים; אשר נשמה באפו. שמחוק עצמו כבעל נפש. והיינו גאון. שחשוקה נפשו בעיניה; מאי יד ליד לא יקנה. סיפיה דקרא דאיידי ביה לעיל הוא. תועבת ה' כל גבה לב ד ליד
 56 לא יקנה; ה"ג כל שיש בו נטות הויה אפילו תקנהו בו. ול"ג כל הבא על אשת איש. ולא משמע קרא אלא בגסי רותה תקנהו להקב"ה בו. השליטו בשבחו על הכל, באברכה
 57 שקראוהו קונה שמים וארץ, והיינו ד ליד, אפלו דומה לאברכה שאמר הרימותי ידי קשיא לזו לרבי שילא. אחר דרשה דרב; הכי ריסקין. האי ד ליד לא יקנה מיבעי ליה
 58 אפלו הוא כמשה. שקבל מיד הקדוש ברוך הוא ליד תורה; ד מיד מיבעי ליה. דהא קרא במקבל מוקמתו ליה ולא בנותו. ותהו ליה למכתב. די מיד לא יקנה. די שקבלה מיד הוא אף
 59 לא יקנה:

1 נעקר מן העולם. תימה לרי' לפי רש"י דפי' דעובר על דברי חכמים חייב מיתה
 2 מאי אריא נטילת ידים אפי' כל דברי חכמים נמי ועוד קשיא דאמר הבא
 3 דעונשו מיתה ובפי' במה אשה יוצאה (כנ"ה דף טו:) אמרין דעונשו עניות כדאמר שלשה
 4 דברים מביאין את האדם לידי עניות המולול בנטילת ידים ובפי' עושין פסין (סו"ק
 5 דף טו:) מעשה רבני עקיבא שהיה תובש בבית
 6 האסורים וכו' עד מה אעשה שחבירי חייבו
 7 עליה מיתה ונראה דלול שמולול בה תמיד
 8 עבשו עקרה ע"י עניות דקשה ממיתה ע"י
 9 נחש ונעקר מן העולם דאמר ובסוכה (דף ט"ו)
 10 וטסחרין (דף ט"ז) כל המשתף שם שמים ודבר
 11 אחר נעקר מן העולם ובפרק קונם יין (מ"ט דף
 12 טו:) כל המשמש במתה של תורה נעקר מן
 13 העולם לא חודא בחודא וינור דעניות אלא
 14 מיתה חסופה או משונה. מיר:
 15 הויא תצודו לדינה של גיהנם. ואמר נמי
 16 בפי' דהגינה (דף ט"ז) כל הבא על
 17 אשת איש ואסרה על בעלה נטרד מן העולם
 18 וק"מ מפי' חז"ב (כ"ט דף ט"ז) דאמר הבא על
 19 אשת איש מיתתו בחנה ויש לו חלק לעה"ב
 20 וי"ל דהתם מיירי כשעשה תשובה חזכי משמע
 21 בפי' ג' דיבמות (דף ט"ז) היכא דלא הוליד ממור
 22 דבר תשובה הוא ותשובה עם יסורין דוקא
 23 דאמר בפרק חלק (פסחים דף ק"ה) אמר דוד כל
 24 הכי נטרד ההוא נברא א"ל קבל עלך יסורים
 25 ותנן נמי כסורין דכל המומתים מתורחין האי
 26 דאמר נטרד מן העולם פי' מן העולם עם אותו
 27 עון דכך הוא חמור אשת איש האסרה על
 28 בעלה כמו על אחותו פניה הוליד ממנה
 29 ממור ריב"א. אי"ה היכא דלא באו עליו יסורים
 30 נטרד מן העולם:
 31 כל
 32 כל אדם שיש בו גסות הרוח לבסוף נכשל באשת איש, שנאמר ו'אשת איש נפש יקרה
 33 תצוד'. אמר רבא, האי נפש יקרה, נפש גבוהה מיבעי ליה. ועוד, היא תצוד מיבעי ליה,
 34 אלא אמר רבא כל הבא על אשת איש, אפילו למד תורה דכתיב בה 'יקרה היא מפנינים'
 35 מכתב גדול שנקנסם לפני ולפנים, היא תצודנו לדינה של גיהנם. אמר רבי יוחנן משום רבי
 36 שמעון בן יוחי, כל אדם שיש בו גסות הרוח כפאילו עובר עבודת כוכבים, פתיב הכא
 37 'תועבת ה' כל גבה לב' וכתיב התם 'ולא תביא תועבה אל ביתך'. ורבי יוחנן דידיה אמר,
 38 כפאילו פפר בעיקר, שנאמר 'ורם לבקע' ושכתת את ה' אלהיך וגו'. רבי חמא בר חנינא
 39 אמר, כפאילו בא על כל העריות, פתיב הכא 'תועבת ה' כל גבה לב', וכתיב התם 'פי את
 40 כל התועבת האל וגו'. עולא אמר, כפאילו בנה כמה, שנאמר 'חרלו לכם מן האדם אשר
 41 נשמה באפו פי כמה נחשב הוא' אל תיקרי כמה אלא כמה. מאי יד ליד לא יקנה' אמר
 42 רב, כל הבא על אשת איש, אפילו תקנהו להקדוש ברוך הוא שמים וארץ באברכה אבינו,
 43 דכתיב ביה 'הרימותי ידי אל ה' אל עליון קנה שמים וארץ' לא יקנה מדינה של גיהנם.
 44 קשיא להו לרבי רבי שילא, האי יד ליד לא יקנה' די מיבעי ליה, אלא אמר רבי רבי
 45 שילא, אפילו קיבל תורה כמשה רבנו, דכתיב ביה 'מימינו איש רת למו' לא יקנה מדינה
 46 של גיהנם. קשיא ליה לרבי יוחנן, האי יד ליד, יד מיד מיבעיא ליה, אלא אמר רבי יוחנן,
 47 אפילו

אפלו

ביאורים למסכת סוטה דף ד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 יְקָרָה תְּצוּד' - ודורשים, שהנפש היקרה, כלומר הנפש הגבוהה
2 שמתגאה, תרדוף אחר אשת איש וזנה. מקשה הגמרא, אָמַר רַבָּא,
3 הָאִי - הרי לשון הפסוק נִפְשׁ יִקְרָה אינו מתפרש כפי שדרש רבי
4 יוחנן, שהרי לדבריו, נִפְשׁ גְבוּהָה - שהוא לשון גאוה מִיִּבְעֵי לִיָּה -
5 היה צריך לכתוב, יְעוּד, הִיא תְּצוּד מִיִּבְעֵי לִיָּה - אם כוונת הפסוק,
6 שהנפש היקרה צדה את האשת איש, היה צריך לכתוב 'היא תצוד',
7 ואילו מלשון הפסוק נדרש שהאשת איש צדה את הנפש היקרה.
8 אֵלָא אָמַר רַבָּא הפסוק נדרש כך, כֹּל הַבָּא עַל אִשְׁתַּי אִישׁ וְלֹא עִשָּׂה
9 תְּשׁוּבָה, אִפְּיִלוּ אִם לְמַד תּוֹרָה דְּכַתְּיב בָּהּ 'יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים' -
10 ודורשים פסוק זה, שתלמיד חכם חשוב יותר מִבְּהֵן גְּדוֹל שְׂנַנְכֵם
11 לִפְנֵי יִלְפִינִים - לקודש הקודשים, אף על פי כן הִיא - העבירה שבא
12 על אשת איש תְּצוּדוּנָה לְדִינָההּ שֶׁל גֵּיהֶנֶם - תביא אותו לגיהנום.
13 ומתפרש הפסוק כך, 'אשת איש' - מי שבא על אשת איש, אפילו
14 שהוא נִפְשׁ יִקְרָה - שלמד תורה, עבירה זו 'תצוד' אותו לגיהנום.
15 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחִי כֹּל אִדָּם שֵׁישׁ בּוֹ נְפוֹת
16 הָרוּחַ - בעל גאוה, נחשב כְּאִילוּ שְׁעוּבָד עֲבֻדָּת בּוֹכָבִים, ונלמד
17 ממה שנקראו שניהם תועבה, שְׂבָתִיב הֶבֶא - לגבי בעל גאוה
18 'תועבת ה' כֹּל גְּבוּהָ לִב', וְכַתְּיב הֶתֶם - לגבי עבודה זרה 'וְלֹא
19 תְּבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֵךְ'. וְרַבִּי יוֹחָנָן דִּינְיָה - בעצמו אָמַר, שבעל
20 גאוה נחשב כְּאִילוּ שִׁפְרָה בְּעִיקְרָה - בד', שְׁנַיִמֵר וְרָם לְבָבֵךְ
21 וְשָׂבָחֶתָ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו' - שעל ידי גאוה נחשב כאילו שכח את
22 ד'. רַבִּי חֲמַא בַּר חֲנִינְא אָמַר בעל גאוה הרי הוא כְּאִילוּ שִׁבָא עַל
23 כֹּל הָעֲרִירוֹת, ונלמד ממה שנקראו שניהם תועבה, שְׂבָתִיב הֶבֶא -
24 לגבי בעל גאוה, 'תועבת ה' כֹּל גְּבוּהָ לִב', וְכַתְּיב הֶתֶם - לגבי
25 עריות, 'כִּי אַתְּ כֹּל הַתּוֹעֵבָה הַזֶּה וְגו''. עוֹלָא אָמַר שבעל גאוה
26 הרי הוא כְּאִילוּ בְּנָה בְּמָה - עבודה זרה, שְׁנַיִמֵר 'הדלו לָכֶם מִן
27 הָאֲדָם אִשְׁרֵי נִשְׁמָה בָּאִפּוֹ כִּי בְּמָה נִחְשָׁב הוּא', ודורשים, אֵל
28 תִּיקְרֵי את הפסוק 'כִּי בְּמָה נחשב הוא', אֵלָא 'כִּי בְּמָה נחשב הוא',
29 דהיינו שהמתגאה להחשיב עצמו לבעל נפש - נחשב כאילו עבר
30 עבודה זרה בבמה.
31 שׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָא, מָאִי - מה דורשים מהפסוק 'יָד לִיד לֹא יִנְקָה',
32 עונה הגמרא, אָמַר רַבִּי יש לדרוש כך, כֹּל הַבָּא עַל אִשְׁתַּי אִישׁ -
33 כל שיש בו גסות רוחו, אִפְּיִלוּ אִם אוֹתוֹ אָדָם הִקְנִהוּ לְתַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
34 הוּא שְׁמִיָּם וְאֶרֶץ - שיבח את הקדוש ברוך הוא, ועל ידי כך פרסמו
35 והשליטו על שמים וארץ כְּאִבְרָהֶם אַבְיָנוּ דְּכַתְּיב בֵּיהּ 'הַרְיִמְתִּי יָדַי
36 אֶל ה' אֵל עֲלִיוֹן קִנְהַ שְׁמִיָּם וְאֶרֶץ', אף על פי כן לֹא יִנְקָה מְדִינָה
37 שֶׁל גֵּיהֶנֶם. מקשה הגמרא, קָשְׁיָא לְהוּן לְרַבִּי - בני הישיבה של רבי
38 שִׁילָא, הָאִי - הרי לשון הפסוק 'יָד לִיד לֹא יִנְקָה' לא מתפרש כמו
39 שדרש רב, שהרי לדבריו יָדִי מִיִּבְעֵי לִיָּה - היה צריך להיות כתוב,
40 כמו שנכתב אצל אברהם אבינו. אֵלָא אָמַרְי רַבִּי רַבִּי שִׁילָא יש
41 לדרוש את הפסוק כך, אִפְּיִלוּ אִם הִבְעֵל גֹּאוֹה קִיבַל תּוֹרָה מִיַּד
42 הקדוש ברוך הוא כְּמִשְׁתָּה רַבִּינוּ, דְּכַתְּיב בֵּיהּ - על קבלת התורה
43 'מִיַּמִּינוּ אִשׁ דַּת לְמוֹ', אף על פי כן לֹא יִנְקָה מְדִינָה שֶׁל גֵּיהֶנֶם.
44 קָשְׁיָא לִיָּה לְרַבִּי יוֹחָנָן, הָאִי - הרי לשון הפסוק 'יָד לִיד' לא מתפרש
45 כמו שדרשו תלמידי רב שילא, שהרי לדבריהם יָד מִיָּד מִיִּבְעֵי לִיָּה
46 - היה צריך להיות כתוב, שהרי קיבל לידיו מידו של הקדוש ברוך
47 הוּא. אֵלָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן

1 וכן יש להסתפק האם משערים בְּרַחְמֵי אוֹ בְּדַשְׁעָרֵי - בככר העשוי
2 מחיטים שהוא חלק ונשמט מהיד, או בככר העשוי משעורים שנדרש
3 פחות זמן להוציא. וכן יש להסתפק האם משערים בְּרַבִּיבָא אוֹ
4 בְּאֶקְוִיָּא - בככר שנילוש בעיסה רכה ומתוך שהוא רך נשמט מהיד,
5 או בעיסה קשה שנדרש פחות זמן להוציא. מסיקה הגמרא על כל
6 הספיקות של רב אשי בדעת פלימו, תִּיקָנוּ.
7 אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר (רַב) יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כֹּל אֶחָד וְאֶחָד
8 מהתנאים שהשווה את זמן תחילת ביאה, בְּעֵצְמוֹ שִׁיעָר - שיער כפי
9 הזמן שהיה שוהה בעצמו בתחילת ביאה. שׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָא, וְהֵאֱיָא
10 בֶּן עֲזַאִי דְלָא נִסְיב - שלא נשא אשה, וכיצד ניתן לומר ששיער כפי
11 הזמן שהוא עצמו שוהה בביאה. עונה הגמרא, אִיבְעִית אִימָא - אם
12 תרצה תשיב שְׁנִסְיב וּפִירָשׁ הוּוֹה - נשא אשה ובא עליה, אלא
13 שלאחר מכן התגרש ופרש מהאשה. וְאִיבְעִית אִימָא, מְרַבִּיהָ שְׁמַעַי
14 לִיָּה - אמנם הוא עצמו לא נשא אשה, אך קיבל מרבו כמה הוא זמן
15 הביאה. וְאִיבְעִית אִימָא, התקיים בו מה שנאמר 'סוֹד ה' לִרְאִיוֹ' -
16 שידע כמה זמן היה שוהה אם היה נשוי.
17 דָּרַשׁ רַב עֲזַרְיָא, וּמִנֵּן אָמַר לָהּ - פעמים אמר דרשה זו מִשְׁמִיָּה
18 דְרַבִּי אַמִּי, וּמִנֵּן אָמַר לָהּ מִשְׁמִיָּה דְרַבִּי אַסִּי, כֹּל הַאוֹכֵל לָחֶם
19 כִּלְאִי נִמְלֵת יָדִים לְפָנֵי הָאֱכִילָה, מְעַנְשִׁים אוֹתוֹ כְּאִילוּ כָּאֵל אִשָּׁה
20 זוּנָה. שְׁנַיִמֵר 'כִּי בְּעַד אִשָּׁה זוּנָה עַד כִּכּר לָחֶם', ונדרש הפסוק
21 מסופו לתחילתו, שבשביל חטא שחטא בככר לחם מתחייב האדם
22 בעונש כמי שבא על אשה וזנה. שׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָא, אָמַר רַבָּא הָאִי -
23 הרי לשון הפסוק 'בְּעַד אִשָּׁה זוּנָה עַד כִּכּר לָחֶם' אינו מתפרש כפי
24 שדרש רב עזריא, שהרי לדבריו 'בְּעַד כִּכּר לָחֶם עַד אִשָּׁה זוּנָה'
25 מִיִּבְעֵי לִיָּה - צריך היה לכתוב, משום ש'בעד' מתפרש על המעשה
26 שעשה, ו'עד' מתפרש על העונש שמקבל, ואילו רב עזריא דרש את
27 הפסוק להיפך. אֵלָא אָמַר רַבָּא יש לדרוש את הפסוק כך, כֹּל הַבָּא
28 עַל אִשָּׁה זוּנָה, לְסוּף - סופו שִׁבְכֶבֶשׁ כִּכּר לָחֶם, שמגיע לידי
29 עניות. אָמַר רַבִּי יוֹרְיָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כֹּל הַמּוֹלֵל בְּנִמְלֵת
30 יָדָם - שרגיל לאכול בלא ליטול את ידיו, סופו שמת ונִגְעָקָר מִן
31 הַעוֹלָם.
32 אָמַר רַבִּי חֲמַא בַּר אֲשִׁי אָמַר רַב, כשנטול אדם מים רַאשׁוֹנִים -
33 נטילת ידים שלפני הסעודה, צָרִיךְ שִׁנְיָבִיהָ יָדָיו בשעת הנטילה
34 לְמַעְלָה, וכשנטול מים אַחְרֵינִים - נטילת ידים שבסוף הסעודה,
35 צָרִיךְ שִׁישְׁפִּיל יָדָיו לְמַטָּה, תְּנִיָא נְמֵי הָבֵי - וכן שנינו בברייתא,
36 הַנּוֹמֵל יָדָיו צָרִיךְ שִׁנְיָבִיהָ יָדָיו לְמַעְלָה, שאם לא יעשה כן, יש חשש
37 שְׂמָא יֵצְאוּ הַמַּיִם שֶׁנִּטְמְאוּ בנטילה הראשונה חוּץ לְפָרֶק - מחוץ
38 למוקום החיבור שבין האצבעות לכף היד, ויִתְחַוּוּ לאצבעותיו
39 כשיטול פעם שנייה, ויִטְמְאוּ אֶת הַיְּדִינָם. אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ כֹּל
40 הָאוֹכֵל פַּת כִּלְאִי נִיגוּב יָדָם - שלא מנגב את ידיו לאחר הנטילה,
41 הרי זה דבר מאוס, ונחשב כְּאִילוּ אוֹכֵל לָחֶם טְמֵא, שְׁנַיִמֵר לאחר
42 שאמר ה' ליחזקאל לאפת לחם בצורה מאוסה כסימן שכך יהיה
43 לישראל בגלות, 'וַיֹּאמֶר ה' כִּכְהָ יֵאָכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת לָחֶם
44 טְמֵא וְגו' - הרי שדבר מאוס נקרא טמא.
45 שׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָא, וּמָאִי - מה דורשים מהמשך הפסוק 'וְאִשְׁתַּי אִישׁ
46 נִפְשׁ יִקְרָה תְּצוּד'. עונה הגמרא, אָמַר רַבִּי חֲמַא בַּר אֲבָא אָמַר רַבִּי
47 יוֹחָנָן, יש לדרוש כך, כֹּל אִדָּם שֵׁישׁ בּוֹ נְפוֹת הָרוּחַ - גאוה, לְבִסְוֹף
48 נִכְשַׁל כְּאִשְׁתַּי אִישׁ - באיטור אשת איש, שְׁנַיִמֵר 'וְאִשְׁתַּי אִישׁ נִפְשׁ'

ביאורים למסכת סוטה דף ה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

ונבעות והשרה שכנינו על הר סיני שהיה עניו. (והניח כל
אילנות טובות והשרה שכנינו כפנה - באילן שלא נתן פירות).
אמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו נפות הרוח ראוי לנדעו -
לשבור ולעקור באשריה - כמו שצריך לשבור ולעקור מהשוש עץ
שעברו אותו לעבודה זרה. ונלמד מכך שבשניהם נאמר לשון גדיעה,
כתובי קמא - לגבי בעל גאווה, ורמי הקומה גרויעם, וכתובי התם
- לגבי עבודה זרה, ואשריהם הנדעון. ואמר רבי אלעזר כל אדם
שיש בו נפות הרוח, אין עפרו נענר - אינו קם לתחיית המתים,
שנאמר הקיצו ונגנו שכני עפר, ומדייקים מכך ששכני בעפר
לא נאמר, אלא שכני עפר, שלא כל מי שכב בעפר יקום לתחיית
המתים, אלא רק מי שנעשה שכן לעפר בחייו - שהשפיל עצמו
כעפר. ואמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו נפות הרוח שכניו
מיללת - מקוננת ובוכה עליו, שנאמר ונגבה ממרחק יודעו,
ודורשים שמי שמגביה את עצמו, כבר ממרחק עוד לפני שבא
הפורענות, יידע השכינה בוכה ומתאוננת עליו.

דרש רב עוריא ואיתומא - ויש אומרים שדרש זאת רבי אלעזר,
בא רואה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת
בשר ודם גבוה רואה את הגבוה - החשוב והמכובד מחשיב ומקרב
את השווה לו בחשיבותו, אבל ואין גבוה רואה - מחשיב ומקרב
את השפיל, אבל מדת הקדוש ברוך הוא אינו כן, אלא הוא גבוה
ואף על פי כן רואה את השפיל, שנאמר כי רם ה' ושפל יראה.
אמר רב חסדא ואיתומא מר עוקבא כל אדם שיש בו נפות
הרוח, אמר הקדוש ברוך הוא אין אני והוא יכולין לדור בעולם
יחד, שנאמר מלשני בסתר רעהו אותו אצמית, נבה עינים ורחב
לבב אתו לא אוכל אל תקרי אותו לא אוכל אלא אתו לא אוכל
- כלומר שה' אינו יכול להיות יחד עם המתגאה בעולם. איתא
דמתני לה - את הדרשה שלא יכול ה' לדור איתו יחד בעולם,
אמספריי - על מספרי לשון הרע, שנאמר בתחילת הפסוק מלשני
בסתר רעהו אותו אצמית, אמר רבי אלכסנדר כל אדם שיש
בו נפות הרוח, אפילו רוח קומעא - פורענות קלה שבאה לעולם
עוקרתו - טורפת ומאבדת אותו מהעולם, שנאמר והרשעים כסם
נגדש וכו' ויגרשו מימיו רפש וטיט - בעלי גאווה הם כמו הים אשר
משליך רפש סביבו ועובר את מימיו, דורשים, ומה ים שיש בו כמה
רביעיות לוגים של מים, אף על פי כן אנו רואים שרוח קומעא
עוקרתו - מערבת את מימיו, אדם שאין בו אלא רביעית אחת
של דם שעל ידה הוא מתקיים, על אחת כמה וכמה שרוח קלה של
פורענות עוכרת ומאבדת אותו מהעולם.

אמר רבי חייא בר אשי אמר רב, תלמיד חכם צריך שיהא בו
אחד משמונה בשמינית, כלומר, שלא יהיה שפל ביותר אלא
תהיה בו מידה קטנה של גאווה, כדי שהתקבלו דבריו לבני עירו ויכל
להוכיחם. אמר רב הונא בריה דרב יהושע, ומעטרא ליה - אותה
מעט גאווה מוסיפה נוי לתלמיד חכם כי סאסא לשבולתא - כמו
ראש השיבולת שמוסיף נוי לשיבולת. אמר רבא בשמחא - בנידוי
יהיה דאית ביה - תלמיד חכם שיש בו גאווה, ובשמחא - ובנידוי
יהיה דלית ביה - תלמיד חכם שאין בו מעט גאווה. דעה חולקת,
אמר רבי נחמן בר יצחק לא מינה ולא מקצתה - שלא תהיה
בתלמיד חכם אפילו מעט גאווה, מי וזמר דכתיב ביה - וכי קטן הוא
בעינינו מה שכתוב על בעל גאווה תועבת ה' כל גבה לב.
אמר חזקיה אין תפלתו של אדם נשמעת ומתקבלת, אלא אם כן
משמים לבו כבעש - שלבו רך כבשר ולא קשה כבאן כמו בעל גאווה,
שנאמר והיה מרי הדיש בחייו [וגו'] יבוא כל בשר להשתחות
וגו' - ולא כתוב כל אדם, וכדלחן. אמר רבי יורא, בשר כתיב ביה
וגרפא - כאשר כתוב בתורה על בשר שיש בו נגע צרעת כתוב גם

אפילו עושה אותו אדם צדקה כסתר - ויד ליד' הוא מלשון נתינה,
שנותן צדקה מידו ליד העני, דכתיב על כך מהתן כסתר יכפה אף
וגו', אף על פי כן לא ינקה מדינה של גיהנם.
שואלת הגמרא, אוהרה לנפי הרוח - שלא להתגאות, מנין.
ומשיבה, אמר רבא אמר זעירי מהפסוק שמעו והאוינו אל
תנבחו', הרי כאן אוהרה שלא להתגאות. רב נחמן בר יצחק אמר
מהכא - שהאוהרה היא מהפסוק ורם לשכחת את ה'
אלהיך', כלומר שהמתגאה בא לידי שכחת ה', וכתובי השמר לך
מן תשכח את ה' אלהיך - שמוחר האדם שלא לשכוח את ה'/
וממילא יש כאן אוהרה שלא להתגאות, שהרי הגאווה מביאה
לשכחת ה'. וכדכתיב אבין אמר רבי אילעא - מה שאמרנו שהלשון
השמר פן תשכח' הוא לא תעשה, זה על פי דברי רבי אבין בשם רבי
אילעא, דאמר רבי אבין אמר רבי אילעא כל מקום שנאמר
בתורה לשון של השמר, מן, ואל, אינו אלא לומר שהעובר על ציווי
זה, הרי הוא עובר בלא תעשה.

דרש רב עוריא, ומנין אמר לה - פעמים אמר דרשה זו משמיה
דרב אסי, ומנין אמר לה משמיה דרב אמי, כל אדם שיש בו
נפות הרוח, לטוב מתמעט - סופו שמתמעט מחשיבותו, שנאמר
רומו מעט - ודורשים שאם מתרומם ומתגאה סופו להתמעט.
ממשיכה הגמרא לבאר את המשך הפסוק, ושמא תאמר ישנו
בעולם - שחי ככל האדם, תלמוד לומר ואוינו - שמת קודם זמנו.
ואם חוור בו ונעשה עניו, הרי הוא נאסף - מת בזמנו כאברהם
אבינו האבות, שנאמר והמכו ככל יקפצון - ודורשים את
המילה 'והמכו', שאם נעשה עניו ומך, מתקיים בו 'ככל יקפצון' -
שימות מות ישרים כאברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו 'ככל' 'מכל'
'בל', והיינו ככל' יקפצון, כמו האבות שכתוב בהם 'כל' 'ואם לאו -
אם לא נעשה עניו, מתקיים בו המשך הפסוק ויבראש שבולת מלו' -

ששיבר יפול כמו שיבולת, וכדלחן.
שואלת הגמרא, מאי ויבראש שבולת' - מה כוונת הפסוק שבעל
גאווה יפול כמו שנופל ראש השיבולת, ומשיבה שנחלקו בזה רב
הונא ורב חסדא, חד אמר - אחד מהם אמר שיפול כי סאסא
דשיבולתא - כמו החלק העליון של השיבולת שנופל ונשבר מאיליו.
וחד אמר כשיבולת עצמה שנופלת בזמן הלקיטה. מקשה הגמרא,
כשילמא למאן דאמר כי סאסא דשיבולתא - כראש השיבולת,
היינו דכתיב - מובן מה שנכתב בפסוק שהמתגאה יפול 'ויבראש
שבולת', אלא למאן דאמר כי שובולתא עצמה, קשה מאי ויבראש
שבולת' - והרי הדימוי הוא לנפילת השיבולת עצמה. מתרצת
הגמרא, אמר רב אסי וכן תנא דבי רבי ישמעאל, משל לאדם
שנכנס לתוך שדהו ללקט שיבולות, גבוהה גבוהה הוא מלקט -
דרכו להתחיל ללקט את השיבולות הגבוהים שבולטים למעלה,
ומדמה הפסוק שיכרת בעל האבולח כמו שכורתיים ושוברים תחילה
את השיבולת שראשה גבוה.

מביאה הגמרא פסוק נוסף שמדבר על ענוה, 'מרום וקדוש אשכון
ואת דבא ושפל רוח', נחלקו רב הונא ורב חסדא בביאור המילה
'ואת', חד אמר אתי דבא - ה' מגביה את הדבא ושפל רוח אליו
שישכנו עמו. וחד אמר אני את דבא - ה' מרכיב את שכניו לשכון
אתם. אומרת הגמרא, ומסתברא כמאן דאמר אני את דבא -
שמוריד שכניו אליהם, שהרי מצינו במתן תורה שהקדוש ברוך
הוא הניח כל הרים ונבעות והשרה שכנינו על הר סיני הנמוך,
ולא גבה הר סיני למעלה - ולא הגביה ה' את הר סיני להשרות
עליו את השכינה, הרי מצאנו שמוריד ה' את השכינה לעניו. אמר
רבי יוסף לעולם ילמד אדם מדעת קונו לאהוב את השפלות
הדעונה, שהרי במתן תורה הקדוש ברוך הוא הניח כל הרים

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ה עמוד א

רש"י

אפילו עושה צדקה בפתה. שנותן מדוד לידו של העני, והכי משמע ד' הנותנת ליד אף הוא לא יקנה: דכתיב ביה פתון בפתה בוי'. לאו דשייך האי קרא בקרא דלעיל, אלא רבותא היא שאע"פ שמכפר אף ותמה אינו מכפר על גסות הרוח: אוקרתה. שלא יתא גס רוחו ויהם לנבד ושבחתה. אלמא מגבה לב בא לדי שבחה ששוכח את בוראו, ובשבחה הוא מוקד השמר לך פן תשבת: מוקמנא. מחשיבותו: רופא מעט. כיון שרומז מתמעט: ושנו בעולם. מתקיים: והמבו. ואם חזר ונעשה עניו שממך את עצמו: ככל. באותו שנאמר ברוך כל: יקפצו. מן העולם, ומזוה מות ישרים. אברקם פתיב ביה וחי' ברוך את אברקם בכל, יצחק פתיב ביה ויאוכל מפלי, יצחק פתיב ביה פי חניי אלהים וכי ילי כל, והכי מקרש פהדיא בבראשית רבה (דבשלקא בכל מפל וכל) רבותא הוא שנתברכו בכל, אבל

1 אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו נגער. 2 תימה אמאי לא חשיב האי במשנת חלק 3 והא דאמר פרק בתרא דבבבית (קו פול) מתים 4 שבחור'ל אינן חיים ותו גרסיןן התם ע"ה אינן חיים 5 אמאי"כ תנו תלמידי' חכמים ומלוי' (ברביבית) רביית 6 מצינו באגדה שאינן חיים לעולם הבא. תוס' ר"י: 7 אדם שאין בו אלא רביעית דם. פ"ח הוא דם 8 הצלול שממנו משתית הלב אין בו אלא 9 משקל כ"ה סלעים שהיא רביעית הלוג: דא

1 אפילו עושה צדקה בפתה, דכתיב מ'תון בפתה י'כפה 2 אף וגו' לא יקנה מדינה של גיהנום. אוקרתה לנפי הרוח 3 מניו, אמר רבא אמר ועירי, שמעו והאוינו אל תנהבו'. 4 רב נחמן בר יצחק אמר מהכא 'רם לבבך ושבחת' 5 וכתיב 'השמר לך פן תשפח את ה' אלהיך' וכדרכי 6 אבין אמר רבי אילעא, דאמר רבי אבין אמר רבי 7 אילעא, כל מקום שנאמר 'השמר פן ואל' אינו אלא 8 בלא תעשה. דרש רב עורא, ומינו אמר לה משמיה 9 דרב אפי' ומינו אמר לה משמיה דרב אפי, כל אדם שיש בו גסות הרוח, לסוף מתמעט, 10 שנאמר 'רומז מעט' ושקא תאמר ושנו בעולם, תלמוד לומר 'אינינו', ואם חוזר בו, נאסף 11 במונו כאברקם אבינו שנאמר 'והמכו בכל יקפצו', כאברקם יצחק ויעקב דכתיב ביה 'בכל 12 מפל כל' ואם לאו 'וכראש' שבלת ימלו'. מאי 'וכראש' שבלת', רב הונא ורב חסדא, חד אמר 13 כי סאסא דשיבולתא וחד אמר כשיבולת עצמה, בשלקא למאן דאמר כי סאסא דשיבולתא, 14 היינו דכתיב 'וכראש' שבלת', אלא למאן דאמר 'פי שובלתא עצמה' מאי 'וכראש' שבלת'. 15 אמר רב אפי' וכן תנא דבי רבי יצחק, משל לאדם ששכנס לתוך שדהו גבוהה גבוהה הוא 16 מלקט: ואת דפא ושפל רוח' רב הונא ורב חסדא, חד אמר אתי דפא וחד אמר אני את 17 דפא, ומסתברא כמאן דאמר 'אני את דפא' שהרי הקדוש ברוך הוא הניח כל הרים וגבעות 18 והשרה שכניתו על הר סיני ולא גבה הר סיני למעלה. אמר רבי יוסף, לעולם ילמד אדם 19 מדעת קונו שהרי הקדוש ברוך הוא הניח כל הרים וגבעות והשרה שכניתו על הר סיני 20 (והניח כל אילנות טובות והשרה שכניתו בסנה). אמר רבי אלעזר, כל אדם שיש בו גסות 21 הרוח, ראוי לנדעו כאשרה, פתיב הכא 'ורמי הקומה נדעוים' וכתיב התם 'ואשיריהם תגדעוין'. 22 ואמר רבי אלעזר, כל אדם שיש בו גסות הרוח, אין עפרו נגער, שנאמר 'הקצו ורננו שכני 23 עפר' שכבי עפר לא נאמר אלא שכני עפר, מי שנעשה שכן לעפר בחייו. ואמר רבי אלעזר, 24 כל אדם שיש בו גסות הרוח שכניתו מיללת עליו, שנאמר 'וגבה מוקרתה ידע', דרש רב עורא 25 ואיתימא רבי אלעזר, בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר 26 ודם גבוה וראיה את הגבוה ואין גבוה וראיה את השפל אבל מדת הקדוש ברוך הוא אינו כן, 27 הוא גבוה וראיה את השפל, שנאמר 'כי רם ה' ושפל יראה'. אמר רב חסדא ואיתימא רב 28 עוקבא, כל אדם שיש בו גסות הרוח, אמר הקדוש ברוך הוא אין אני והוא יכולין לדור בעולם 29 שנאמר 'מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עיניו ורחב לבב אותו לא אוכל אל תקרי 30 אותו אלא אותו לא אוכל. איכא דמתני לה אמספרי' לשון הרע, שנאמר 'מלשני בסתר רעהו 31 אותו אצמית'. אמר רבי אלכסנדר, כל אדם שיש בו גסות הרוח אפילו רוח קמנא עוכרתו, 32 שנאמר 'והרשעים פנים נגרש' ומה ים שיש בו כפה רביעיות, רוח קמנא עוכרתו. אדם שאין 33 בו אלא רביעיות אחת, על אחת כפה וכמה. אמר רבי חייה בר אשי אמר רב, תלמוד חכם 34 צריך שיהא בו אחד משמונה בשמיניות. אמר רב הונא פריה דרב יהושע, ומעפרא ליה פי 35 סאסא לשבולתא. אמר רבא, בשממתא דאית ביה ובשממתא דלית ביה. אמר רב נחמן בר יצחק 36 לא מינה ולא מוקצתה, מי וזמר דכתיב ביה 'תועבת ה' כל גבה לב'. אמר חזקיה, אין תפלתו 37 של אדם נשמעת אלא אם פן משים לבו כבשר, שנאמר 'והיה מדי הדש בחדשו' [וגו'] ג'וא 38 כל בשר להשתחות וגו'. אמר רבי יורא, בשר פתיב ביה ונרפא, אדם לא פתיב ביה ונרפא. 39 אמר רבי יוחנן, אדם - א' פ' ד"ם מ"רת, ב' ש"ר - ב"אשה ס"רוחה ר"מה, א' א'א' אמר רב, 40 שאול דכתיב בשין. אמר רב אשי, כל אדם שיש בו גסות הרוח, לסוף נפחת, שנאמר 41 ולשאת

42 לפי, אבל יפי הרוח לא יבואה בשר פתיב ביה ונרפא. ובשר כי יתקה בו בעורו שחז ונרפא. אדם כי יתקה בעור בשרו, נגע צרעת כי תתקה באדם, לא פתיב בחד מנייהו ונרפא. לפי 43 דרפק אתה למד, שמי שהוא רך ועינו כבשר קרוב להתרפאות מיסורין הבאין עליו, אבל מי שהוא קשה באדמה אין רפואה למכותיו: אדם. למה נקרא שמו אדם, שהוא אדם פר מרה. 44 כלומר כלו תבל, לך אל תגאון. מרה היא לילולוחית מרה היוצאה מן המוררה שבכבד ומתגברת באדם הכל לפי הדרושים ושנו העתים ולפי המפאכל שאוכלו, ועל דיה קאין חיליים 45 ונגעים ומאבדות. יש ששורין בדברי הרופאים מריה שחורה ויש שקורין מריה אדמה: שאול. מקום שאול בירו: נפחת. מתמעט מחשיבותו ונעשה פחות באנשים: 46 ולשאת

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ה עמוד ב

רש"י

הא גופא קשיא. תימא לרבי אמאי לא נקט הכא לישנא דרשי מס' מכות (ק"ג. כ"ב) ה' עדים נעשים וזומנין ביחד אין העדים נעשים וזומנין מבעי ליה הכא נמי הוה ליה למימר הכי כיצד מקנא לה ביצד אין מקנא לה מבעי ליה ה' עדים מותרין שפיר אבל הכא אפילו לפי היתרוי הוה ליה למיתני כיצד אין מקנא לה ונראה להלכה לא פריך הכא משום דמצי למימר אל תרבי דרשנא פירושו סתירה

הדינו קניו גמור ואתי שפיר לישנא דכיבד מקנא לה ולא קשיא מידי אלא רישא לסיפא וה' הכא אלמא פירוש דמתני' דדיבור סתירה הוא ומדקתני כיצד מקנא ולשון נקי הוא כדתנן בפרק קמא דכתובות (ק"ג. ה') ראה מדברת ומפרש בגמ' מאי מדברת וסתרתי איכ' תיקשי סיפא דקתני דירבה סתירה מותרת לביתה ואי פירוש דדיבור דמתניתין עדיין אמאי מותרת ליה לדיבור ממש הוא ולפי הירושלמי משמע דבעי לתרוצו דדיבור דרישא סתירה אלא דנקט לשון נקי והכי איתא התם סוף דבר שטורב נמו הוא אם נסתרה עמו ולא דברה אין סתירתה כלום פירוש בתמיה דבורה אתא מימר לך אפי' דברה עמו ולא נסתרה עדיין מותרת לביתה לשון נקי הוא מתני' פי' דיבור דרישא לשון נקי מיהו דסיפא אית לך למימר על כרחי דיבור ממש:

לאחר ולא ליבם. אין להקשות מפרק האשה שנפלו לה נכסים (מכות פ"א. ק"ט) בשמעתין דשומרת יבם דפרחי' התם הוא בעינן לכתבשנאי לאחר תגלו מה שכתוב ליה אמר רב אשי יבם כמו אחר דמי דלענין לשון תנאי ב"ד שויה כאחר אבל באחר דקרא אין האח בכלל והכי נמי משמע בפרק אין מקדישין (ערכין דף ס"ט) דקתני אם מכר את השדה לאיש אחר לאחר ולא לכן או אינו לאחר ולא לאחר ללא שכתובו אמר איש רבי אחא אמור הא מה אני מקיים לאחר לאחר ולא לכן דמשמע טעמא דכתיב איש איש לאו הכי לא הוי אח בכלל אחר וכ"ש גבי יבם דבא מבח נשואי אחרו דלאו אחר הוא והכי אמרין נמי בפ"ק דקידושין (ק"ג. ה') אמר קרא פ' ימות במלחמה ואיש אחר יקנה מתוקף רב שישא בריה דרב אידי אימא מאן אחר יבם ומשני דיבם לא מקרי אחר אבל קשיא מפרק האומר (מקוץ דף ס"ז) דנפקא לן מהכא בפרק האומר דלא תפסי קדושין באחות אשה אימר דאיצטרך קרא דוקא ליבם משום דרמיא עליה ליבומי כדאמר' בשמעתין ואכתי' אחות אשה מנלן ועוד תקשה דהכא איניג דכתיב איש אחר ממעטין יבם ובערכין מבינין יבם מאיש וממעטין בן מאחר וא"ת מאיש ממעטניהו ב' האומר (נ"ג. ט"ז) קרובים ומלאחר יבם סוף סוף ואיש אחר יקנה מאי דרשת ביה:

לאחר ולא ליבם. אי קשיא הוא האי קרא בסוטה ודאי ע"י עדים כתיב דילפני דבר דבר ממזון בסוף מסכת גיטין (ק"ז. ט') וסוטה ודאי אמר בפ"ק דיבמות (ק"ה. י"ג) דפטורה בלא חליצה משום דכתיב בה טעמא בעריות תרין ולאחר' לא איצטרך למיכתב אלא ליתרא משום סתירה כיון דנפקא לן סוטה ודאית מטעמא דכתיב בה:

אילו איתיה לבעל מי לא בגיטא. הקשה רבי בש"ר אברהם בר מרדכי ז"ל הוא סוטה ודאית ואילונית היבא דחכיב בה ואשת טריס דבעו גט מבשל היבא דאיתיה ואפי' פטורות מיבם בלא חליצה ויש לתרץ סוטה ודאית לא דמיא להבא כיון דטעמא (וכתיב בהו) סתם הרי היא כעורה גמורה דגוירת הכתוב הוא דפטורות ואשת טריס ואילונית היבא דאיתיה לבעל שרו ליה ואפי' אימעוט בפ"ק דיבמות מדין יבום דלא צריך בהו כלל אבל סוטה ספק לא אימעוט אלא גבי איסורא דבעל וקמשמע לן קרא כיון דבא מבח נשואי אחריו הוא במקום בעל דאסורה לו ליבם אבל חליצה בעיא:

דלא לסתריה לביתה ואת אמרת תתייבם נמי יבומי. רבינו חננאל הטעים דבריו ופירש ורומנא אמר אשר לא יבנה לבנות ולא לסתור:

ולשאת ולספחת. על ידי שמנא עצמו בא לדיד ספחה. שאינו עקר באנשים אלא נספח וספח: מפלה. דבר שאינו חשוב בעצמו אלא נקבל באחרים: ספחני. נא. אספני נא. בנבואת בית עלי משתעי קרא. אעמיד כהנים גדולים אחרים שיצויצו את כהני ויך מגדלכם. ויצטרכו לבקש מהם לאספם ולקלסם אצלם. אל אחת הנהגות. באחת מן המשמרות: שבר עולה בידו. ולא שבר קרבן אחר: וכתו. כל הורבחים במשמע: השם אירוהו. מחשב הפסד

מקוה פגגו שכרה: (אמר לה בפני שנים אל תכריזי עם איש פלוני ודבריה עמו. שלא ביחוד: עדיין סתרת לביתה. לשמש. ביתה לשון תשמיש הוא: אסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה. עד שתשתנה. ולקמן בפ' בשם שהמים בודקין (ק"ה. ט"ז) זליף מונטמאה ונטמאה שלש פעמים. אחד לבעל ואחד לבעול ואחד לתרומה: ואם מות בלא בניס. עד ששלא השקה: חולצת ולא מתקבצת. בנגמרא מפרש טעמא: הא נישא קשיא אמרת כיצד מקנא לה אמר לה בפני שנים בו. ק"ס ד אמר לה בו היינו פרושא דכיבד מקנא לה אמר לה בפני שנים בו, ואשמועינן דדורו תקנה: אלמא דבור סתירה היא. אפי' מדברת עמו בשוק סתירה חשיב לה מדקאמר זה תקנה. דאי לאו דסתירה הוא ולא מיתסרא בה מאי קניו איבא וקמה לי דמרתה בהו ותרד תני. דכי עברה על התקנתו ודברה עמו מותרת לביתה: אמר אפי' הכי קאמר. אמר לה לאו פרושא דכיבד מקנא לה הוא. אלא תרתי תקני וה'י. אמר לה אל תדברי ונסתרה או דברה אפי' שעברה על קניו אצל דבור. או אם דברה עמו אחר קניו גמור דאל תסתרי. עדיין באחת משתי אלו מתרת לבעלה. אבל עברה על קניו אצל סתירה. כגון שאמר לה אל תסתרי ונבכסה עצמו לבית הסתר בו: ויצאה פביתו. לעיל מניה כתיב פי מקצא בה ערות דבר וגו' ויצאה מביתו וגו' לאיש אחר. קמה לי למכתב. אי למשקיה לאנסובא על ידי גט בריתו לכתוב ויצאה מביתו והיתה לאיש. קמה לי למכתב לאחר. אלא למעוטי יבמה היבא דלא גרשה בעל אחר שמקצא בה ערות דבר. והכי משמע קראי פי מקצא בה ערות דבר וגרשה בספר בריתות ויצאה מביתו. כלומר ובכל צד שתצא מביתו בין ע"י גירושין בין ע"י מיתה. אם באת לנשא. לאיש אחר תנשא ולא ליבם. שאינו אחר אצל נשואין של זו. שמפח נשואי ראשון היא נוקטת לו: אי הכי חליצה נמי לא תיעבי. דקא פטרך רדמקא ושרייה לאיש אחר בקל ענין שמקצא מביתו אחר שמקצא בה ערות דבר: אלו איתיה לבעל. מי משתריא בלא גט, גט כתיב וכתב לה ספר בריתות. אפי' מקצא בה ערות דבר בריתות

בעיא. השתא נמי בעיא חליצה. ויבם במקום בעל קאי: אית דאמרי. דהכי שני רב וספ ליעל. רדמקא אמר בו. קוה לבעלה לגרשה מביתו שמקצא בה ערות דבר פי הכי דלא תסתריה לביתה. כדאמר לעיל ונותא בביתא כי קרא לשמשקמא:

מי

מי

מי

מי

מי

מי

מי

מי

מי

מי

מי

מי

מי

ביאורים למסכת סוטה דף ה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

35 שהרי לא התייחדה עמו. נמצא שתחילה אמר התנא 'דיבור' והתכוון
36 ליחוד ובהמשך אמר 'דיבור' והתכוון לדיבור כפשוטו. מתרצת
37 הגמרא, אמר אבני הכי קאמר, אם אמר לה אל תדברי עם פלוני
38 ודברה עמו, או שאמר לה אל תדברי ונסתרה - התייחדה עמו,
39 (ולא בלום). וכן אם אמר לה אל תסתרי עם פלוני ודברה עמו
40 דיבור בעלמא אך לא התייחדה עמו, אינה נחשבת סוטה אלא עדיין
41 מותרת לביתה - לשמע עם בעלה, ומותרת לאכול בתרומה -
42 אם בעלה כהן. אבל אם אמר לה אל תסתרי, הרי זה קינוי, ואם עברה
43 על ציוויו ונכנסה עמו לבית הסתר ושתתה שם עמו כדי טומאה,
44 נחשבת סוטה, ודינה שאסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה.
45 שנינו במשנה, ואם מת בעלה של הסוטה ואין לו בנים, הסוטה
46 חולצת לאחיו ולא מתייבמת. שואלת הגמרא, אמאי יכולה רק
47 לחלוץ, תתייבם נמי ביומי - מדוע אינה מתייבמת. מתרצת הגמרא,
48 אמר רב יוסף דין זה נלמד ממה שאמר קרא לגבי אשה שגירשה
49 בעלה מפני שמצא בה ערות דבר, ויצאה מביתו והלכה והיתה
50 לאיש אחר, דורשים מהיתור של 'איש אחר', אשה שנמצא בה
51 דבר ערוה יכולה להנשא רק לאיש אחר, אך ולא ליבם. מקשה
52 הגמרא, אמר ליה אבני, אלא מעתה - שאמרה התורה שתלך
53 לאיש אחר, חליצה נמי לא תיבעי שהרי התירה התורה למי
54 שנמצא בה דבר ערוה להנשא לאחר. מתרצת הגמרא, אמר ליה
55 רב יוסף אינה מותרת בלא חליצה, שהרי גם אילו איתיה לבעל -
56 אם בעלה היה בחיים, מי לא בעיני גט - האם לא הייתה צריכה גט
57 כדי להנשא לאחר, השתא נמי שמת ואחיו עומד במקומו, תיבעי
58 חליצה - היא צריכה חליצה כדי להיות מותרת לשוק להנשא.
59 ואית דאמרי אמר רב יוסף - יש אומרים שרב יוסף למד דין זה
60 שסוטה אינה מתייבמת, באופן אחר, רחמנא אמר - התורה ציווה
61 למי שמצא באשתו דבר ערוה ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש
62 אחר - כלומר שיגרשנה כדי שלא ליסתרה לביתה - שלא
63 תחריב את ביתו, ואת אמרת תתייבם נמי ביומי - ודאי שאין לומר
64 שמצווה לאחיו לייבמה ולגרם שתחריב את ביתו. שואלת הגמרא,
65 אמר ליה אבני לרב יוסף אלא מעתה לאחר לא תינשא - יהיה
66 אסור לאותה אשה שזינתה להינשא גם לאחר, כדי שלא תסתרה
67 לביתה, ואילו התורה אמרה והייתה לאיש אחר. אמר ליה רב
68 יוסף לאבני,

1 "ולשאת ולספחת" דורשים, ואין שאת אלא מלשון גבה, כמו
2 שפאמר "ועל [כל] ההרים הרמים ועל [כל] הנבעות הנשאיות",
3 הרי ש'שאת' הוא לשון של התנשאות והתרוממות. ואין ספחת
4 אלא מלשון מפילה, כמו שפאמר "ספחני נא אל אחת ממשמרות
5 הפקחות לאכל פת לחם", הרי ש'ספחת' הוא מלשון דבר הנטפל
6 ונספת, ויש ללמוד מכאן שכל המתנשא על אחרים סופו שלא יהיה
7 חשוב אלא נטפל לאחרים.
8 אמר רבי יהושע בן לוי בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח -
9 השפלים והענוים לפני הקדוש ברוך הוא, שבעשה שבית המקדש
10 קנים, אדם שמקריב עולה, שבר של הקרבת קרבן עולה בידו, וכן
11 המקריב מנחה שבר של הקרבת קרבן מנחה בידו, אך אין להם
12 שכר יותר ממה שהקריבו בפועל. אבל מי שדעתו שפלה, מעלה
13 עליו הכתוב כאילו הקריב את כל הקרבנות בולם, שפאמר "ובחי
14 אלהים רוח נשברה", ונדרש משום ש'זבחי' משמע הרבה זבחים.
15 ולא עוד אלא שאין תפילתו של מי שדעתו שפלה נמאסת לפני
16 ה', שפאמר "לב נשבר ונדבה, אלהים לא תבנה" - שלא יבוזו
17 לתפילתו. ואמר רבי יהושע בן לוי כל השם אורחותיו בעולם הזה
18 - שמחשב את מעשיו, הפסד של מצווה כנגד שכרה אם יקיימה,
19 זוכה ורואה בישעתו של הקדוש ברוך הוא, שפאמר "ושם דרך
20 אראנו בשע אלהים", אל תקרי 'ושם' אלא ו'שם' דרך, שמחשב
21 את דרכיו.
22 שנינו במשנה, [ביצד מקנא לה כו'] אמר לה בפני שנים אל תדברי
23 עם איש פלוני ודברה עמו עדיין היא מותרת וכו'. מקשה הגמרא, הא
24 גופא קשיא - גוף דברי המשנה סותרים, בתחילה אמרת - אמר
25 התנא שקינוי היינו שאמר לה בעלה בפני שנים אל תדברי עם
26 איש פלוני זה, אלא - ממה שאמר שכן הוא לשון קינוי, משמע
27 שמה שאמר התנא שאסר עליה 'דיבור', סתירה הוא - שציווה עליה
28 לא להתייחד עם פלוני, אלא שהתנא דיבר בלשון נקיה וקרא ליחוד
29 דיבור. ואילו והדר תני - המשך התנא ואמר שאם עברה האשה
30 על ציווי זה ודיברה עמו - עם אותו פלוני, עדיין מותרת לביתה
31 ומותרת לאכול בתרומה - שאינה נאסרת כדן סוטה, אלא -
32 משמע ש'דיבור' שדיבר עליו התנא אינו יחוד, שאם כן מדוע אינה
33 נאסרת כדן סוטה והרי קינא לה ונסתרה, אלא ודאי 'דיבור' לא
34 בלום הוא - שמתפרש כפשוטו מלשון דיבור, ולכן אינה נאסרת

המשך ביאור למס' סוטה לימי ספירת העומר ליום שישי עמ' ב

13 פרעש' ונלמד מכל' שאפילו מדה קטנה. שואלת הברייתא, ומניין
14 שכל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול - שאם לא נפרעו
15 מהאדם על חטאו, לא ויתרו לו אלא מצטרף לחשבון בעתיד.
16 ומשיבה, תלמוד לומר 'אחת לאחת למצא חשבון' - חטא לחטא
17 מצטרף לחשבון שיבוא.
18 ממשיכה הברייתא, וכן מציינו בסוטה שבמדה שמדדה, מה מדדו
19 לה - שנעשה לפי הדרך שחטאה. היא עמדה על פתח ביתה
20 ליראות לו - להראות לו, לפיכך בהן מעמידה על שער נקנור שבו
21 היו מנוולים אותה ומראה קלונה לכל. היא פרכה לו - בעבור,
22 להתנאות בפניו, סודרין נאין על ראשה, לפיכך בהן נוטל כפה -
23 צעיף המכסה את ראשה מעל ראשה, ומניחו תחת רגליה. היא
24 קשטה לו פניה, לפיכך

1 היא סקילה, או נוטל מן הגג או היה דורסתו ומפילתו לארץ. מי
2 שנתחייב שריפה, או נוטל בדליקה ונשרף, או נחש מכישו והארס
3 שורף אותו מבפנים ומת. מי שנתחייב הריגה - סיף, או נמסר
4 למלכות או ליסמין באין עליו, ודרכם להרוג חברב. מי שנתחייב
5 הניקה, או מובע בנקה ונחנק בתוך המים, או מת בפרזוגי - על ידי
6 חולי בגרון, ונחנק בחוליו.
7 תניא, היה רבי אומר מנין - מה המקור לדבר שבמדה שאדם מודד
8 בה מודדוין לו, ומשיב, שפאמר 'בסאמא בשלחה תריבנה',
9 שואלת הברייתא, אין לי אלא סאה - עבירה גדולה, מנין לרבות
10 תרקב - חצי סאה וחצי תרקב, קב וחצי קב, רובע וחצי רובע,
11 תומן ועובלא - משקלות קטנים יותר, מנין שגם על עברות קטנות
12 מעניש ה' באותה מדה. ומשיבה, תלמוד לומר 'כי כל סאין סאין

ביאורים למסכת סוטה דף ו עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 סברא זו אינה שייכת אלא לגבי יבום, שכיון שאשה זו עלולה
2 להחריב את הבית לא מסתבר שתצווה התורה ליבמה, ווממילא היא
3 אסורה על היבם באיסור אשת אח. אך אין זו סברא לאסור אותה
4 להינשא לאח, משום שמי קא רמינן לה עליה פּעל פּרְחיה - וכי
5 אנו מכריחים את האחר לישא אותה, אם ירצה ישאנה.
6 וְאִיכָא דְאָמְרֵי אָמַר רַב יוֹסֵף, הַדִּין שֶׁאֵם מֵת בַּעַל הַסּוּטָה בְּלֹא בְּנִים
7 אינה מתיבמת נלמד מסברא, שהרי הַפְּתוּב קְרָא - למי שנושא
8 אשה שמצא בה בעלה הראשון ערות דבר - 'אָחֵר', כלומר, שְׂאִין
9 הבעל השני בְּן זִוְגוֹ שֶׁל רֵאשִׁון - שאינו דומה לו, משום שְׂשָׁה -
10 הראשון הוֹצִיא רֵשָׁעָה מִבֵּיתוֹ, וְזוּ - ואילו השני הַבְּנִים רֵשָׁעָה
11 לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, ומפני שאינו דומה לראשון נקרא 'אחר'. וְאִתָּהּ אָמְרֵי
12 הַתְּנַיִם נִמְי יְבוּמִי, וְדַאי שֶׁאֵין שִׁיךְ לְצוּוֹת אֶת הַיָּבֵם לִיבְמָה, וְיִקְרָא
13 'אחר' משום שמכניס רשעה לתוך ביתו. שואלת הגמרא, אָמַר לִיה
14 אֲבִי לֹרֵב יוֹסֵף, אֲלֵא מַעֲתָה - לדברייך, גם אם הלכה אותה אשה
15 שמצא בה בעלה ערות דבר וגירשה וּמַשָּׂאת לְאָחֵר, הֲאִנּוּ
16 בְּלֹא בְּנִים, לֹא הַתְּנַיִם לֵאחֵיו שֶׁל הָאֲחֵר, מִשּׁוּם דְּהַפְּתוּב קְרָא -
17 אם ישא אשה רשעה זו 'אָחֵר'. מתרצת הגמרא, באופן זה יש דין
18 יבום, כיון שְׁלֵבְיָה דְהָאֵי - לגבי האח של הבעל השני מִיָּהָא בְּשֵׁם
19 מוֹב הָיָה קְרִימָא משום שלא זינתה תחת הבעל שהיה לפניו, ויש
20 לומר שחורה בה ממעשיה הרעים, ואם יבמה לא יקרא 'אחר'.
21 רַבָּא אָמַר הַדִּין שֶׁאֵם מֵת בַּעַל הַסּוּטָה בְּלֹא בְּנִים אינה מתיבמת נלמד
22 מִקָּל וְחוֹמֵר, שֶׁאֵם נֶאֱסְרָה מִחַמַּת שֶׁנַּעֲשָׂתָה סוּטָה בְּמוֹתֵר לָהּ -
23 לבעלה שהייתה מותרת לו, אם כן בְּאִסוּר לָהּ - לאחיו שהייתה
24 אסורה עליו בחיי בעלה, לֹא כֵּן שֶׁכֵּן שֶׁתִּיאסֵר לְהַתִּיבֵם לֹא מִחַמַּת
25 שנעשתה סוטה תחת אחיו, ולכן אין הסוטה מתיבמת. שואלת
26 הגמרא, אָמַר לִיה אֲבִי לֹרֵבָא אֲלֵא מַעֲתָה - לדברייך, צריך להיות
27 הדין בְּכַח גְּדוּל שְׁקִידָשׁ אֶת הָאֲלִמְנָה שאסורה לו, וְיָמַת בְּלֵי בְּנִים,
28 וְיֵשׁ לוֹ אֶחָ בֶּהֱן הַדְּיוּטָה שְׁמוּתָר בְּאַלְמָנָה, שֶׁלֹּא הַתְּנַיִם לְכַח הַדְּיוּטָה.
29 משום שיש לומר קל וחומר כעין זה, אֵם נֶאֱסְרָה כְּשֶׁהִיָּתָה נְשׂוּאָה
30 בְּמוֹתֵר לָהּ - לבעלה הכהן הגדול, אם כן בְּאִסוּר לָהּ - לאחיו
31 שהייתה אסורה עליו בחיי בעלה לֹא כֵּן שֶׁכֵּן שֶׁתִּיאסֵר לְהַתִּיבֵם לוֹ.
32 דוחה הגמרא, אין נידון זה דומה לסוטה, שהסוטה היתה מותרת
33 לבעלה ונאסרה מחמת שנעשתה סוטה, אך באלמנה לכהן גדול, וכי
34 האלמנה נֶאֱסְרָה עליו, הֵא אֲסִירָא וְקִימָא - מעולם לא היתה
35 מותרת לו. וכן מה שאמרת שנאסרה במוֹתֵר לָהּ, הרי הכהן גדול
36 אֲסוּר לָהּ הוּא, ולכן לא שייך בזה הקל וחומר. אֲלֵא כֵּן הַקְּשָׁה אֲבִי
37 לֹרֵבָא, לְדַבְרֵיךְ צָרִיךְ לְהִיּוֹת הַדִּין בְּאִשָּׁת בֶּהֱן שֶׁנֶּאֱסְרָה וְנֶאֱסְרָה בּוֹה
38 עַל בַּעֲלָהּ, וְיָמַת בַּעֲלָה בְּלֵי בְּנִים, וְיֵשׁ לוֹ אֶחָ חָלָל - שְׁמוּתָר לוֹ לִישָׂא
39 אשה שפסולה לכהונה, שֶׁלֹּא הַתְּנַיִם לֵאחֵי הַחֹלָל, מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ לֹמֵר
40 אֵת אוֹתוֹ קַל וְחוֹמֵר, אֵם נֶאֱסְרָה מִחַמַּת שֶׁנֶּאֱסְרָה בְּמוֹתֵר לָהּ -
41 לבעלה שהייתה מותרת לו, אם כן בְּאִסוּר לָהּ - לאחיו שהייתה אסורה
42 לו בחיי בעלה, לֹא כֵּן שֶׁכֵּן שֶׁתִּיאסֵר לְהַתִּיבֵם לוֹ מִחַמַּת שֶׁנֶּאֱסְרָה
43 תחת אחיו. דוחה הגמרא, גם נידון זה אינו דומה לסוטה, שאיסור
44 סוטה נהג גם באח, וגם אם היתה נעשית סוטה תחתיו היתה נאסרת
45 עליו. אך בנידון זה, הדין הוא שֶׁאֵזְמִן בְּיִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל שְׂרִי -
46 כלומר, שרק אשת כהן כשר שנאסרה נאסרת לבעלה, אך אשת
47 ישראל וכן אשת כהן חלל שנאסרה מותרת, וְגַבִּי דְהָאֵי (מִיָּהָ)
48 לִיכָא אִיסוּרָא - וכיוון שאם הייתה נאנסת תחתיו לא היתה נאסרת,
49 לא נאסרת להתיבם לו מחמת שנאנסת תחת אחיו.
50
51 מִשְׁנָה. וְאֵלּוּ הֵם הַנְּשִׁים הַסּוּטוֹת שֶׁנְּשׂוּאוֹת לְכַהֲנִים וְאִיסוּרוֹת
52 מִלְּאֲכֹל בְּתְרוּמָה לְעוֹלָם, מִשּׁוּם שֶׁלֹּא נִתְּן לְבוֹדֵק עַל יַד הַמִּים
53 הַמְרִים. הַאֲוִמְרָת מְטָאָה אֵי לָךְ - שמודה האשה שזינתה תחתיו,

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ו עמוד א

רש"י

1 מי קא רמינן עליה בעל כרחיה. הכא הוה מצי למיפרך כדפרך למסוף דאמר אלא מעתה
2 נשאת לאחור ומת בלא בניס לא תתייבם דלא נסתריה לביתיה: **אשת** כח שזנאנסה.
3 וא"ת אמאי לא תני לה בפרק יש ומותרת (וכמוהו דף טז.) גבי אסורות לבעליהן ומותרות ליבמיהן
4 יש לומר דהא תני לה חיביי לאוין וזו מחיביי לאוין כדאמר בפרק הבא על יבמתו (ספ דף טז.) הכל
5 היו בכלל אחרי אשר הוטמאה וגו' חזכי מותרין

6 הם דפרך מפצוע דכא אבל של לתמוה אמאי לא
7 פרך הכא ישראל שנשא כשרה ונעשה פצוע דכא
8 ויש לו אח כשר דדמי לתומי מאי הוי ליה לתרוצי:
9 **האומר** תטמאה אני לך. אי קשיא בשליה
10 מיס' נדרים (דף ז') דפליגי רבה ורב
11 ששת באומר תטמאה אני לך דרב ששת אומר
12 אכולת בתרומה וכו' תריץ דהבא מייירא אחר קניו
13 וסתירי' דרגלים לדבר אפילו רב ששת מודה חזכי
14 מפרש לה בירושלמי:

15 **ושבאו** לה עדים ואמרו שזנמאה. מספקא
16 לרבי אי דוקא נטק עדים שנים אבל
17 עד אחד לא מהימין דמוקמינן ליה בגמרא דמיייר
18 לאחר ששתיה דודקא קודם ששתיה האמינה
19 תורה לעד אחד ורב ששת דאמר בגמרא סוטה
20 שיש לה עדים ממדינת הים דאין המים בודקין
21 אותה דוקא עדים נטק ולא עד א' או דילמא כיון
22 דהאמינה תורה לעד אחד אחר קניו וסתירה
23 לכיבא חילוק בין אחד ששנים מהו מסתריא דהיה
24 לעד אחד כדעולא דאמר בפרק מי שאמר (ושקנא)
25 (למקו דף טז.) כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי
26 כאן שנים:

27 **אם** אתה אומר וכות תולה מודה אתה את
28 המים. וא"ת לרב ששת דאמר בין לרבי בין
29 לרבנן מתנונה א"כ אודיבא קאי ריש דאמר
30 מודה אתה והלא ידאו דמתנונת והיאן יוכלו
31 להציא שם רע על הסחורות ששנתו כשלא
32 יתנונו יש לומר הנשים העומדות משום יסור
33 ולא ידאו ניכר לאלתר כשעומדת בעודה נתנונה
34 ויצאו שם רע ודוחובועל יגיד להם שקלקל עמה
35 ולא ידעו שזו מתנונת אי נמי לא יתלו נווונה
36 במים המרים וכן היא לא תתלה במים המרים
37 אלא בחילוי אחר:

כי

1 **אומר** תטמאה אני לך. אי קשיא בשליה
2 מיס' נדרים (דף ז') דפליגי רבה ורב
3 ששת באומר תטמאה אני לך דרב ששת אומר
4 אכולת בתרומה וכו' תריץ דהבא מייירא אחר קניו
5 וסתירי' דרגלים לדבר אפילו רב ששת מודה חזכי
6 מפרש לה בירושלמי:
7 **ושבאו** לה עדים ואמרו שזנמאה. מספקא
8 לרבי אי דוקא נטק עדים שנים אבל
9 עד אחד לא מהימין דמוקמינן ליה בגמרא דמיייר
10 לאחר ששתיה דודקא קודם ששתיה האמינה
11 תורה לעד אחד ורב ששת דאמר בגמרא סוטה
12 שיש לה עדים ממדינת הים דאין המים בודקין
13 אותה דוקא עדים נטק ולא עד א' או דילמא כיון
14 דהאמינה תורה לעד אחד אחר קניו וסתירה
15 לכיבא חילוק בין אחד ששנים מהו מסתריא דהיה
16 לעד אחד כדעולא דאמר בפרק מי שאמר (ושקנא)
17 (למקו דף טז.) כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי
18 כאן שנים:

19 **אם** אתה אומר וכות תולה מודה אתה את
20 המים. וא"ת לרב ששת דאמר בין לרבי בין
21 לרבנן מתנונה א"כ אודיבא קאי ריש דאמר
22 מודה אתה והלא ידאו דמתנונת והיאן יוכלו
23 להציא שם רע על הסחורות ששנתו כשלא
24 יתנונו יש לומר הנשים העומדות משום יסור
25 ולא ידאו ניכר לאלתר כשעומדת בעודה נתנונה
26 ויצאו שם רע ודוחובועל יגיד להם שקלקל עמה
27 ולא ידעו שזו מתנונת אי נמי לא יתלו נווונה
28 במים המרים וכן היא לא תתלה במים המרים
29 אלא בחילוי אחר:

האומר

1 מי קא רמינן עליה. בעל כרחיה. דאלו ליבם אמרינן ליה מצות יבום קודמת
2 למצות חליצה. אבל בהא אסור למימר ליה. ומימלא אשמעינן קרא דאסור ליבמה. דלא
3 שייך בה יבום. ודוקא כאשת אח שלא במקום מצוה: **הכתוב קראו אחר**. למי שנושא.
4 ואת אמרת תתייבם ותרמי עליה בעל כרחיה: **נשאת** לאחר. שנושא ראשון שמקנא בה
5 ערות דבר וניסת בו' לא תתייבם. דהשאת נמי
6 אחר הוא ואין וזהו כן זוגו של ראשון אם ישאנה.
7 וקרמית לזו עליה במצות יבום: **נביה דהאי**.
8 אחר. אחיו של זה: **בשם טוב הנה קיימא**. ואיבא
9 למימר הדרה בה. ואין קרוי אחר אלא הנושא
10 מותר אלמנת או גרושין על מי שקלקלה
11 תחתיו: **אמר**. האי דקתני מתניתין ולא
12 מתייבמת. ק"ו דאם נאסרת בסימניה וזו במת
13 לה. כבעלה שהיה מותר לה ונתקלקלו עכשיו
14 הנושאין ליאסר עליה: **באסור לה**. דהיינו יבמה
15 שהיא אסור לה בחיי בעלה. לא כל שכן
16 שבאסור נשואי הראשון שלא להתייבם מבח
17 אותו הנושאין: **שקדש את האלמנה**. שהיא
18 אסורה עליה: **לא תתייבם**. מבח ק"ו זה. אם
19 נאסרה בו. ולקמן מפרש מאי נאסרה ומאי מותר
20 לה והלא אסור היה מתחלתו: **אלא**. הכי פריך.
21 אשת כהן שזנאנסה ונאסרה עליה. דאשת כהן
22 אסורה אפילו כןאם אכל אשת ישראל מותרת
23 דבתיבא ומקלו (ו) והיא לא נתפשאה הא נתפשאה
24 מותרת. ומדכתיב והיא מיעוטא הוא ומשמע דיש
25 אצרת שאפלו נתפשאה אסורה: **ויש לו אחיה**.
26 מאביו והוא חלל שגולד לאביו מן הגרושה
27 ונתחלל מן הבהנה. ומתו בנשים הפסולות
28 לכהנה דכתיב בכתבים הנושאין פסולות ולא
29 יחלל ורעה (ויקרא טו) אלמא ורעה חלל: **לא**
30 **תתייבם**. מקו זה אם נאסרה בבעלה זו לבעלה
31 שהיה מותר לה. בייבמה האסור לה באותה שעה
32 לא כ"ש שבאסורו עליה נשואי אחיו שלא ליבמה
33 מבח נשואין: **ליבא**. אסורא. ואצלו הוא היתר
34 גמור ואין זה ק"ו. אבל בוגתה ברצון שהבעל
35 והיבם שוין באסור זה אם היתה תחתיו הוי ק"ו.
36 שהרי ממת נשואין הראשונים היא נזקקת
37 ליבום. ואם על הבעל נתקלקלה ק"ו ליבום:
38 מתני' **לאכול בתרומה**. אם הוא כהן: **ושבעלה** אם
39 עליה בדרך. דשבו אין המים בודקין אותה
40 כדלקמן (דף טז) נפקה האישי מעוה. בזמן שהיא
41 מנקה שלא בא עליה מאחר שנאסרה עליה אז
42 האשה הדיא תשא את עונה. אין האישי מנקה
43 מעוה אין המים בודקין את אשתו. גמי ואמר לן
44 ענייני. הביא לנו ראינה לדרביו ממתניתין: **סוטה**
45 שיש לה עדים במדינת הים. שראו שזנמאה
46 מזה ועד איה פה. אע"ג דדרשין לעיל לעד אחד
47 נאמן בסוקה ולסוקה ודיאית שלא ששתה עה.
48 אין מקרא יוצא מדי פשוט ודרשין ליה נמי
49 הכי. ועד אין בה הוא דאמר ותיבא האישי את
50 אשתו וכל הפשרה. הא יש בה עד אין המים
51 בודקין אותה: **ואמרניהו** לענייני. משום דקרא
52 לאו ראינה הוא כל בה דקרא דרשיניהו לסוקה
53 ודיאית שיש בה עד אחד לפניו וללמד שלא

1 **מי קא רמינן עליה בעל כרחיה. הכא הוה מצי למיפרך כדפרך למסוף דאמר אלא מעתה**
2 **נשאת לאחור ומת בלא בניס לא תתייבם דלא נסתריה לביתיה: אשת** כח שזנאנסה.
3 **וא"ת אמאי לא תני לה בפרק יש ומותרת (וכמוהו דף טז.) גבי אסורות לבעליהן ומותרות ליבמיהן**
4 **יש לומר דהא תני לה חיביי לאוין וזו מחיביי לאוין כדאמר בפרק הבא על יבמתו (ספ דף טז.) הכל**
5 **היו בכלל אחרי אשר הוטמאה וגו' חזכי מותרין**
6 **הם דפרך מפצוע דכא אבל של לתמוה אמאי לא**
7 **פרך הכא ישראל שנשא כשרה ונעשה פצוע דכא**
8 **ויש לו אח כשר דדמי לתומי מאי הוי ליה לתרוצי:**
9 **האומר** תטמאה אני לך. אי קשיא בשליה
10 **מיס' נדרים (דף ז') דפליגי רבה ורב**
11 **ששת באומר תטמאה אני לך דרב ששת אומר**
12 **אכולת בתרומה וכו' תריץ דהבא מייירא אחר קניו**
13 **וסתירי' דרגלים לדבר אפילו רב ששת מודה חזכי**
14 **מפרש לה בירושלמי:**
15 **ושבאו** לה עדים ואמרו שזנמאה. מספקא
16 לרבי אי דוקא נטק עדים שנים אבל
17 עד אחד לא מהימין דמוקמינן ליה בגמרא דמיייר
18 לאחר ששתיה דודקא קודם ששתיה האמינה
19 תורה לעד אחד ורב ששת דאמר בגמרא סוטה
20 שיש לה עדים ממדינת הים דאין המים בודקין
21 אותה דוקא עדים נטק ולא עד א' או דילמא כיון
22 דהאמינה תורה לעד אחד אחר קניו וסתירה
23 לכיבא חילוק בין אחד ששנים מהו מסתריא דהיה
24 לעד אחד כדעולא דאמר בפרק מי שאמר (ושקנא)
25 (למקו דף טז.) כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי
26 כאן שנים:
27 **אם** אתה אומר וכות תולה מודה אתה את
28 המים. וא"ת לרב ששת דאמר בין לרבי בין
29 לרבנן מתנונה א"כ אודיבא קאי ריש דאמר
30 מודה אתה והלא ידאו דמתנונת והיאן יוכלו
31 להציא שם רע על הסחורות ששנתו כשלא
32 יתנונו יש לומר הנשים העומדות משום יסור
33 ולא ידאו ניכר לאלתר כשעומדת בעודה נתנונה
34 ויצאו שם רע ודוחובועל יגיד להם שקלקל עמה
35 ולא ידעו שזו מתנונת אי נמי לא יתלו נווונה
36 במים המרים וכן היא לא תתלה במים המרים
37 אלא בחילוי אחר:

האומר

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ו עמוד ב

רש"י

כ"י קדוש מעיקרא שפיר קדוש משום הכי נשרפת. קשיא כיון דהוא היה מכניא מנחתו עליה אמאי נשרפת מאי שנא מזה דתנן בפרק ר'ובמסכת נזיר (דף כז:) האשה שנדרה בנוזר והפרישה את בהמתה בנוזר היפר לה בעלה אם שלו היתה בהמה תצא ותרעה בעדר ואם שלה היתה בהמה חטאת תמות ואע"ג דבשעת הקדש הות בת מקדש דק"ל דבעל מיגו גיין ואפי' אמר כיון דמשלו היתה תצא ותרעה

בעדר דנפקא לחולין ותנן נמי התם בפרק בית שמאי (ספ דף כג:) מי שנדר בנוזר הלך להביא בהמתו אם עד שלא נגנבה בהמה נדר הווי נזיר ואם משנגנבה בהמה נדר אינו נזיר הכי נמי הווי עדים בעולם קודם הקדש ולא אדעתא דהכי הקדיש ועוד אמאי נשרפת כיון דק"ל בבית הלל דאמר רבי יוחנן (ב"ב דף קכ:) ובפרק ב"ש במסכת נזיר (דף קא:) דיש שאלה להקדיש למה אינו נשאל עליה ותצא לחולין: רב"ז קדוש מעיקרא בטעות קדוש. ואין להקשות והא אשם תלוי אע"ג דכי קדוש מעיקרא בטעות קדוש ולא חזי לכפר מידי היכא דלא חטא ואפי' תנן בפרק בתרא דבריות (דף קא:) המביא אשם תלוי ונודע שלא חטא ירעה עד שיסתאב דהא מפרש התם שטעמא משום דלבו נוקפו גמר ומקדיש:

גזירה שמא יאמרו מוציאין מבלי שרת לחולין. ואי תקשה כל בני דתנן תצא ותרעה בעדר גזירה שמא יאמרו מוציאין מקדשות הגוף לחולין תריץ התם לא מוכחא מילתא ולריבא היכיכא בין קדושת פה לקדושת הגוף ויאמר קדושת הפה היה אבל הכא איכא היכיכא בין קדושת הפה לקדושת כלי שרת וצ"ע בפרק שתי מדות (מנחות דף קז:) ובפרק התורה (ספ דף עט:):

קרב הקומץ ולא הספיך כו'. נראה דהווי הדין אם קרב הקומץ ובאו עדים שנטמאה דאמר נמי כיפרה ספיכה דהכי אמר בנפסק בתרא דבריות (דף ס:) גבי חטאת העוף הבא על הספק אם משמימה דמו נודע לה שילדה אסורה אפילו בהנאה שעל הספק באת כיפרה ספיכה:

נמצאו עדים זוממין. נראה דאקדישה בכל קאי וקודם קמיצה דלאחר קמיצה איכא איסורא דרבנן ונשרפת דמוקמינן נמי התם הא דתנן משנמלקה נודע לה דהוי זו תקרב בנודע לה שלא ילדה וביהן הוא דמוותר בהנאה ומאי טעמא תקרב מדרבנן:

ומהורה ולא שתולה לה זכות. מוכח משמע דבעלה מותר בה לאלתר ולא אמרי' ימותין עד שלש שנים שמא זכות תלחה לה דאם היה אסור בה היכי הוה מצינו למיקרי בה ונקתה ונודעה וזע וכן הווי רבי בירושלמי ונקת האישה מעון אינה ואינן דושה שמא תלה זכות ואיתאי כמ"ד הכותב תולה ואינה ניכרת:

זכות ואיתאי כמ"ד הכותב תולה ואינה ניכרת:

יש

עון הוא ולא חקרת עון. אלא כפרה הראויה לה קאמרינן. ששעתה מנחה זו בשעת הקשרת קמצה כל מה שיש עליה לעשות, שחרי בכבש קרבה, יבא וישקה אותה ותבקר, ובין דבהכשר קרבה שיריה נאכלין כל זמן שלא אירע בהן פסול בגופן: באו לה עדים שהיא טמאה. אמעקרא קאי קדם הקשרה נמצאו עדים זוממין. עדי סתיקתה שעל ידיהם באה לכה מנחתה חלין. לא קדשת פה ולא קדשת כלי, ואין מוגלין בה דבטעות הווי. אלקמא לא אמרינן שחורף מדרבנן כי נמצאו עדיה זוממין שמא יאמרו מוציאין מבלי שרת לחלו. ושמ"כ כי קתני באו לה עדים שהיא טמאה מנחתה נשרפת מדאורייתא קאמר, דבת מקדש הואי: קלא אית להו. הכל יודעין שהקדשה טענה: כוונתיה דרב ששית. דאין הפנים בודקין סוטה שש לה עדים: ולא ספיעמיה. ודעך אין פה, דהוואו לאו לספק סוטה מידרשי אלא לסוטה ודאית בעד אהו, אלא מקרא אחריתי נפקא: סוהרד. ואם לא נטמאה האשה וסוהרד היא ונתקה ונרעה נרע, ונתה ליה למכתב ואם לא נטמאה ונתקה וגו', וסוהרד היא למרשה למרשה הכי, סוהרד נרעה נרע ולא ששולת מן הפנים מפני שהיו עדים שנטמאה: ומקריה ירוי ומקרא למעושי שהולתה לה זכות. דבהא לא אמר קרא ונרעה נרע. היא. ולא הוצולת מן הפנים מן ידי שהיה קלקולה מפרסם לכל. שבכר היו נשואות ונתנת בה לדבר בה: מויות פלגניה. נשים טווח בלבנה: ופריבין: ורבי שמעון. דאמר אין זכות תולה, נהי דריוי לא דרשי מיהו יש לה עדים נפקא מקרא. קשיא דאתנה מוציא שם רע על הסוהרות ויאמרו עדים היו להם: לא

תוספות

האומרת טמאה אני. שהודתה לבית דין על קלקולה, שהיו מאמינין עליה כדתינו מתני: מקמי דתקדוש. בכלי שרת: תיפוח לחליון. בפריון. שלא היה קדשת הגוף אלא קדשת פה וכל המנחות נפרדות כל זמן שקדשו בכלי: אלא לבתר דקדוש. דכלי שרת מקדשין את הראוי להם שלא לצאת עוד לחליון כדתינו כל הנוגע בהם קדוש, ולקרב אינה ראויה שחרי אינה באה אלא להזכיר עונה של זו

שהתקדש וזרי היא בודקה ועומדת, ולנדרה נמי לא חזיא להקריבה דמנחת שיעורין אנה כפרה אלא לטוטה ולעמר: אי אפרת בשלמא מים בודקין אותה. אם שותקה עד שלא באו עדים, אלקמא בשעת שנתקה בכלי ראוייה היתה לכלי שרת. דהאיא שעתא בת מקדשא ומיקרב היא מספק בשאר מנחת סוטה. הלכך כי קדיש בכלי שפיר קדיש ומשום דכי כי איתו עדים אפסקלא מהקריבה מביאן ולקבא ולא נפקא לחליון ונשרפת: אלא אי אפרת אין הפנים בודקין אותה. הואיל ולא לבדוק עומדת ולא ראוייה היא למנחה: תיגלי פלחא למפרע. דלא היתה ראוייה לכלי, ואין כלי שרת מקדשין אלא הראוי להם כדאמר בנזחים (דף ע"ג.) ותיפוח לחליון. בלא פדיון. שקדשת פה שקלה וקדשת כלי שקלה הכל בטעות. שהיוני סבורים שהיא טענה מנחה ואינו כן, והקדש טעות אינו הקדש: שנתה כעונה. לאחר שקדשה בכלי, ועל גזות זה באו העדים ולא על טמאה של סתיקה ראשונה, הלכך כי קדשה בכלי בת מקדש ומקרב הואי, דלא הווי לה עדים: שנגרבה לנגביה. והניחיה ויהלכה ונתקה: דאמר פרחי כנהה בבסות. של ראשה תלויים לה שלא תשמש מנדב: לעולם

דאמרינן מעיקרא. דבדקה סלקא דעתיה ברישא ששל טמאת סתיקה ראשונה באו. ואפילו הכי לא קשיא לרב ששית, דהא דקאמר דכיון דלא חזיא לקדוש תיפוח לחליון, אין הכי נמי מדאורייתא: קצאת לחליון. ומדרבנן היא נשרפת לפי שאין הכל בריאין בהלכות לידע שבשכיל שהיו לה עדים לא היתה ראוייה לקדש, ואתו למימר מוציאין דבר שקדש בכלי שרת לחליון: חרי היא ככל המנחות. שנטמאו עד שלא קדשו בכלי ותפרה ויבאי בדמיה את המנחה: קדש הקפיז. שקמיה ונתן הקמץ בכלי שרת קדש בקדשת קמץ, שהמנחה טענה ארבע עבודות כנגד שרת עבודת של דם בזהים: קמיצה מתוך כלי שרת כנגד שחיטה. שהספיין של כלי שרת

מקדש את הדם, ומתן כלי להקדיש הקמץ בכלי שרת שני כנגד קבלת דם, הולכה כנגד הולכה, והקשרת הקמץ כנגד וריקת הדם: שפתי הוא. ושוב אינה שותה, דאמאן בעינן למשרייה: חרי היא ככל המנחות. שאירע בהן פסול בין קמיצה להקשרה ותשרף למשה: ולא חספייה. בהן לאכול את השיריים: כפרה. נמחה זו את פסקה. האי כפרה לאו כפרת

דבהכשר קרבה שיריה נאכלין כל זמן שלא אירע בהן פסול בגופן: באו לה עדים שהיא טמאה. אמעקרא קאי קדם הקשרה נמצאו עדים זוממין. עדי סתיקתה שעל ידיהם באה לכה מנחתה חלין. לא קדשת פה ולא קדשת כלי, ואין מוגלין בה דבטעות הווי. אלקמא לא אמרינן שחורף מדרבנן כי נמצאו עדיה זוממין שמא יאמרו מוציאין מבלי שרת לחלו. ושמ"כ כי קתני באו לה עדים שהיא טמאה מנחתה נשרפת מדאורייתא קאמר, דבת מקדש הואי: קלא אית להו. הכל יודעין שהקדשה טענה: כוונתיה דרב ששית. דאין הפנים בודקין סוטה שש לה עדים: ולא ספיעמיה. ודעך אין פה, דהוואו לאו לספק סוטה מידרשי אלא לסוטה ודאית בעד אהו, אלא מקרא אחריתי נפקא: סוהרד. ואם לא נטמאה האשה וסוהרד היא ונתקה ונרעה נרע, ונתה ליה למכתב ואם לא נטמאה ונתקה וגו', וסוהרד היא למרשה למרשה הכי, סוהרד נרעה נרע ולא ששולת מן הפנים מפני שהיו עדים שנטמאה: ומקריה ירוי ומקרא למעושי שהולתה לה זכות. דבהא לא אמר קרא ונרעה נרע. היא. ולא הוצולת מן הפנים מן ידי שהיה קלקולה מפרסם לכל. שבכר היו נשואות ונתנת בה לדבר בה: מויות פלגניה. נשים טווח בלבנה: ופריבין: ורבי שמעון. דאמר אין זכות תולה, נהי דריוי לא דרשי מיהו יש לה עדים נפקא מקרא. קשיא דאתנה מוציא שם רע על הסוהרות ויאמרו עדים היו להם: לא

מקדש את הדם, ומתן כלי להקדיש הקמץ בכלי שרת שני כנגד קבלת דם, הולכה כנגד הולכה, והקשרת הקמץ כנגד וריקת הדם: שפתי הוא. ושוב אינה שותה, דאמאן בעינן למשרייה: חרי היא ככל המנחות. שאירע בהן פסול בין קמיצה להקשרה ותשרף למשה: ולא חספייה. בהן לאכול את השיריים: כפרה. נמחה זו את פסקה. האי כפרה לאו כפרת

דבהכשר קרבה שיריה נאכלין כל זמן שלא אירע בהן פסול בגופן: באו לה עדים שהיא טמאה. אמעקרא קאי קדם הקשרה נמצאו עדים זוממין. עדי סתיקתה שעל ידיהם באה לכה מנחתה חלין. לא קדשת פה ולא קדשת כלי, ואין מוגלין בה דבטעות הווי. אלקמא לא אמרינן שחורף מדרבנן כי נמצאו עדיה זוממין שמא יאמרו מוציאין מבלי שרת לחלו. ושמ"כ כי קתני באו לה עדים שהיא טמאה מנחתה נשרפת מדאורייתא קאמר, דבת מקדש הואי: קלא אית להו. הכל יודעין שהקדשה טענה: כוונתיה דרב ששית. דאין הפנים בודקין סוטה שש לה עדים: ולא ספיעמיה. ודעך אין פה, דהוואו לאו לספק סוטה מידרשי אלא לסוטה ודאית בעד אהו, אלא מקרא אחריתי נפקא: סוהרד. ואם לא נטמאה האשה וסוהרד היא ונתקה ונרעה נרע, ונתה ליה למכתב ואם לא נטמאה ונתקה וגו', וסוהרד היא למרשה למרשה הכי, סוהרד נרעה נרע ולא ששולת מן הפנים מפני שהיו עדים שנטמאה: ומקריה ירוי ומקרא למעושי שהולתה לה זכות. דבהא לא אמר קרא ונרעה נרע. היא. ולא הוצולת מן הפנים מן ידי שהיה קלקולה מפרסם לכל. שבכר היו נשואות ונתנת בה לדבר בה: מויות פלגניה. נשים טווח בלבנה: ופריבין: ורבי שמעון. דאמר אין זכות תולה, נהי דריוי לא דרשי מיהו יש לה עדים נפקא מקרא. קשיא דאתנה מוציא שם רע על הסוהרות ויאמרו עדים היו להם: לא

מקדש את הדם, ומתן כלי להקדיש הקמץ בכלי שרת שני כנגד קבלת דם, הולכה כנגד הולכה, והקשרת הקמץ כנגד וריקת הדם: שפתי הוא. ושוב אינה שותה, דאמאן בעינן למשרייה: חרי היא ככל המנחות. שאירע בהן פסול בין קמיצה להקשרה ותשרף למשה: ולא חספייה. בהן לאכול את השיריים: כפרה. נמחה זו את פסקה. האי כפרה לאו כפרת

דבהכשר קרבה שיריה נאכלין כל זמן שלא אירע בהן פסול בגופן: באו לה עדים שהיא טמאה. אמעקרא קאי קדם הקשרה נמצאו עדים זוממין. עדי סתיקתה שעל ידיהם באה לכה מנחתה חלין. לא קדשת פה ולא קדשת כלי, ואין מוגלין בה דבטעות הווי. אלקמא לא אמרינן שחורף מדרבנן כי נמצאו עדיה זוממין שמא יאמרו מוציאין מבלי שרת לחלו. ושמ"כ כי קתני באו לה עדים שהיא טמאה מנחתה נשרפת מדאורייתא קאמר, דבת מקדש הואי: קלא אית להו. הכל יודעין שהקדשה טענה: כוונתיה דרב ששית. דאין הפנים בודקין סוטה שש לה עדים: ולא ספיעמיה. ודעך אין פה, דהוואו לאו לספק סוטה מידרשי אלא לסוטה ודאית בעד אהו, אלא מקרא אחריתי נפקא: סוהרד. ואם לא נטמאה האשה וסוהרד היא ונתקה ונרעה נרע, ונתה ליה למכתב ואם לא נטמאה ונתקה וגו', וסוהרד היא למרשה למרשה הכי, סוהרד נרעה נרע ולא ששולת מן הפנים מפני שהיו עדים שנטמאה: ומקריה ירוי ומקרא למעושי שהולתה לה זכות. דבהא לא אמר קרא ונרעה נרע. היא. ולא הוצולת מן הפנים מן ידי שהיה קלקולה מפרסם לכל. שבכר היו נשואות ונתנת בה לדבר בה: מויות פלגניה. נשים טווח בלבנה: ופריבין: ורבי שמעון. דאמר אין זכות תולה, נהי דריוי לא דרשי מיהו יש לה עדים נפקא מקרא. קשיא דאתנה מוציא שם רע על הסוהרות ויאמרו עדים היו להם: לא

הקדוש יקנו מנחה אחרת. אבל אם נטמאה משקדשה בכלי - שחלה
 עליה קדושת הגוף שאינה ניתנת לפדיון, הרי היא ככל המנחות
 שנטמאו לאחר שקדשו, ונתשרף. אם קדש הקומץ - הניח הכהן את
 הקומץ מהמנחה בתוך כלי שרת והתקדש הקומץ, ולא הספיק
 להקריבו - להקטיר את הקומץ, עד שמת הוא - הבעל, וממילא
 אין צורך להשקותה שהרי אין למי להתירה, או עד שמתה היא -
 הסוטה, הרי היא ככל המנחות שאירע בהן פסול בין הקמיצה
 להקטרה, ונתשרף. אבל אם כבר קרב הקומץ - הקטירו את קומץ
 המנחה, ולא הספיק הכהן לאכול את השירים עד שמת הוא או
 עד שמתה היא, ולא ישקו אותה, הרי היא ככל המנחות שנטמאו
 השירים שלהם לאחר הקטרת הקומץ, ונתאכל המנחה לכהנים
 כדינה. והטעם שאם כבר הוקטר הקומץ נאכלים השירים אף על פי
 שלא ישקו את האשה, הוא משום שעל הספק באת מתחילה -
 שהרי מקריבים את המנחה מספק שמא זינתה האשה, כיפרה
 ספיקה והלכה לה - עשתה המנחה מה שהיה עליה לעשות,
 כלומר, שהוקרבה בדין והכשירה את האשה שיהיה ניתן להשקותה,
 ואף שלמעשה לא ישקו אותה מפני שמת הוא או מתה היא, מכל
 מקום כל קרבן שהוקרב כדינו, נאכלים השירים לכהנים. ואם באו
 לה עדים לפני שהוקטר הקומץ, והעידו שהיא טמאה - שזינתה,
 מנחתה נשרפת. ואם נמצאו עדיה - העדים שהעידו שנסתרה עם
 אותו פלוני שקינא לה בעלה שלא תסתר עמו זוממין - שהחזמו
 ונמצאו שקרנים, מנחתה חולין - המנחה יוצאת לחולין, כיון
 שמתברר שהקדושה חלה בטעות, משום שבטלה עדות העדי סתירה
 ואינה נחשבת לסוטה. וקשה על רב פפא שאמר שאף במקום
 שהתברר שהקדש חל בטעות שורפים את המנחה מדרבנן, שאם
 כן, מדוע באופן שנמצאו העדי סתירה זוממין חזרת המנחה להיות
 חולין ולא גזרים מפני הרואים. מתרצת הגמרא, עדים זוממין
 קאמרי - אתה מקשה מעדים שנמצאו זוממים, עדים זוממין קלא
 אית להו - מתפרסם הדבר שהחזמו זוממין, עדים זוממין קלא
 לא יבאו לטעות ולומר שניתן להוציא לחולין מנחה שהוקדשה בדין,
 והגזירה היא רק באופן שבאו עדים שזינתה, כיון שאין האנשים
 בקיאים בדין של רב ששת, שאם יש עדים שיודעים שזינתה אין
 המים בודקים אותה, ולכן אינם יודעים שהקדש היה בטעות.
 תניא פותיה דרב ששת ולא מפעמיה - בברייתא מבואר כדינו
 של רב ששת אך לא מטעמו. שנאמר בפסוק "ואם לא נטמאה האשה
 וטהורה היא, ונקתה ונורעה זרע", והמילים 'טהורה היא' מיותרות
 שהרי כבר כתוב שלא נטמאה, ודורשת מכך הברייתא, 'מהורה' -
 דווקא אם ניצלה מהמים משום שהיא טהורה, מתקים בה המשך
 הפסוק ונקתה ונורעה זרע, ולא אם ניצלה משום שיש לה עדים
 במדינת הים. ומהורה' - מהיתור של האות וי' בתחילת המילה
 דורשים, שהיא מנוקה רק אם ניצלה משום שלא זינתה, ולא אם
 ניצלה משום שנתלתה לה זכות. ומיהא דורשים, ולא שישאו
 ויתנו בה מוזרות פלגנה - למעט סוטה שניצלה משום שהיה
 מפורסם ברבים שזינתה, ואף הנשים שטוות חוטים לאור הלבנה
 מספרות זאת האחת לחברתה.
 שואלת הגמרא, ורבי שמעון שאומר שאין זכות תולה לאשה, אלא
 אם זינתה אף אם יש לה זכות נעשת על ידי המים, נהי דוי' - את
 הייתור של האות וי' במילה 'וטהורה' לא דריש - שאינו דורש את
 הייתור של האות וי', ולכן חולק על התנא של הברייתא וסובר שגם
 אם יש לה זכות המים בודקים אותה. אך קשה עליו והא איכא

האמרת טמאה אני - שהודתה שזינתה, ושכחו לה עדים שהיא
 טמאה - שהעידו שזינתה, שורפים את מנחתו, ויש לברר לגבי
 המקרה השני במשנה, דתתו עדים אמת - מתי באו העדים והעידו
 שזינתה, אילמא מקמי דתקדוש - לפני שהניח הכהן את המנחה
 בכלי שרת, אם כן מדוע שורפים את המנחה, תיפוק - תצא המנחה
 לחולין על ידי שיפדה אותה בדמים, וכמו כל דבר הקדוש בקדושת
 דמים שאפשר לפדותו. אלא ודאי שהעידו לבתר דקדוש - אחרי
 שהכהן הניח את המנחה בכלי שרת, והלה עליה קדושת הגוף שאי
 אפשר לפדותה. מבארת הגמרא את הקושיא על רב ששת, אי
 אמרת בשלמא מים בודקין אותה - את האשה שיש עדים
 שיודעים שזינתה, אלא בת מקדש ומקרב היא - נמצא שנמחתה
 היא כמנחת שאר סוטות, וראויה להיות קדושה ולהקרבה על גבי
 המזבח, וכי קדוש מעיקרא - ולכן כשהונחה בכלי שרת לפני שבאו
 העדים, שפיר קדוש - חלה עליה קדושת הגוף כדון, ומשום הכי -
 ולפיכך כשבאו אחר כך עדים ולא ניתן להשקותה, מנחתה נשרפת
 כיון שלא ניתן להקריבה. אלא אי אמרת כרב ששת, שאם יש עדים
 שיודעים שזינתה אין המים בודקין אותה, אם כן, לאחר שבאו
 העדים לפני בית דין, תיבלי מילתא למפרע דכי קדוש מעיקרא
 בטעות, יתברר למפרע שהקדושה שחלה על המנחה היתה
 המים, וממילא לא ניתן להקריב את המנחה, ותיפוק לחולין - ותצא
 המנחה לחולין, ומדוע אמרה המשנה שנמחתה נשרפת.
 מתרצת הגמרא, אמר רב יהודה מדיסקריתא, אין כוונת המשנה
 שהעידו שזינתה בזמן שנסתרה לראשונה עם אותו פלוני, אלא כגון
 שהעידו שזינתה לאחר שכבר הוקדשה מנחתה, דכי קדוש
 מעיקרא שפיר קדוש - שהקדושה שחלה עליה מתחילה חלה כדון,
 כיון שבאותו זמן היתה יכולה להיבדק על ידי המים וממילא ראויה
 להקריב מנחה, ולכן כאשר העידו שלאחר מכן זינתה בעזרה
 ומעתה אין סיבה להשקותה, נשרפת המנחה. מקשה הגמרא, מתקין
 לה רב משושאי, כיצד יתכן שזינתה בעזרה לאחר שהביאה
 מנחתה, והלא הדין הוא שפירחי כהונה מלון אותה משהגיעה
 לעזרה, וודאי שהיו מונעים ממנה לזנות. מתרצת הגמרא, שמעידים
 העדים שזינתה מפרחי כהונה עצמן. רב אשי אמר לתרץ, כגון
 שנצרכה לנקבה - ובאותו זמן אין הפרחי כהונה נלווים לה, דאמנו
 פירחי כהונה בכיפה תלי לה - וכי הפרחי כהונה מחזיקים בכיפה
 שעל ראשה שלא תלך מהם, ובאותו זמן זינתה.
 תירוץ נוסף על קושיית רב, רב פפא אמר, לעולם כדאמרינן
 מעיקרא - כפי שלמדנו מתחילה, שמעידים שזינתה בסתירה
 הראשונה שמחמתה נעשית סוטה, ודאמרת שלדעת רב ששת
 קשה מדוע נשרפת המנחה, והרי לאחר שבאו עדים התברר
 שהקדש היה בטעות, כיון שבזמן שהניחו בכלי שרת לא היתה
 ראויה להיבדק על ידי המים ולהביא מנחה, ואם כן תיפוק המנחה
 לחולין. דין זה מדרבנן הוא, שאמרו לשורפה גזירה שמה יאמרו
 הרואים שהמנחה חזרת להיות חולין, שמוציאין מכלי שרת לחול
 - שניתן לפדות ולהוציא קרבן קדוש לחולין, והם אינם יודעים
 שהתברר שהמנחה לא היתה קדושה.
 מקשה הגמרא על רב פפא, מתיב רב כרי, שינוי בברייתא, אם
 נטמאת מנחתה של הסוטה עד שחלה קדושה בכלי - לפני שהניחה
 בכלי שרת, שעדיין לא חלה עליה קדושה, הרי היא ככל המנחות
 שנטמאו לפני שקדשו, ונתפרה המנחה בכסף וצא לחולין, ובכסף

ביאורים למסכת סוטה דף ז עמוד א מותר "ש"ס לובלין - מוכן המאור"

אומרים, שנדה דברת - כשהיא נדה שאם בא עליה עונשו כרת, 54
 המרא ליה ומחיימן - האיסור חמור בעיניו ולכן נאמן שלא יבוא 55
 עליה. לא סומיה דלא - כשהיא סוטה ואם יבוא עליה לא עבר אלא 56
 על אלה, לא המרא ליה ולא מחיימן - אינו חמור בעיניו, ולכן אינו 57
 נאמן שלא יבוא עליה, ואסור לו להתייחס עמה בלא שני עדים. 58
 מקשה הגמרא על הברייתא שהביאה, ורבי יהודה מקל וחומר 59
 מיייתי לה - וכי רבי יהודה למד שהבעל נאמן מקל וחומר, והא רבי 60
 יהודה מקראי מיייתי לה - והרי מצאנו שלמד זאת מפסוק. ותניא 61
 בברייתא אחרת, נאמר בפסוק לגבי סוטה "והביא האיש את אשתו 62
 אל הכהן", מבואר שכן התורה האיש לבדו מביא את אשתו הסוטה 63
 לבית דין הגדול, ואין צריך שנים שילווחו. אבל אמרו חכמים - 64
 מדרבנן מוקפין לו שני תלמידי חכמים, משום שחוששים שמא יבא 65
 עליה בדרך. רבי יוסף חולק ואומר, אף מדרבנן אין צריך שנים 66
 שילווחו, אלא בעלה נאמן עליה שלא יבוא עליה, ולומד זאת מקל 67
 וחומר, ומה נדה שהיא בבת, בעלה נאמן עליה, סומיה שהיא 68
 בלאו, לא כל שכן שנאמן. אמרו לו חכמים לרבי יוסי, לא - אין 69
 ללמוד מהקל וחומר משום שיש לפורכו, אם אמרת בנדה - מה 70
 שמצינו לגבי נדה שבעלה נאמן הוא משום שכן יש לה היתר - 71
 שתהיה מותרת לו לאחר זמן כשטובלת, ולכן לא חוששים שיבוא 72
 עליה באיסור, תאמר בסומיה שאין לה היתר - אין ללמוד משם 73
 שהיה נאמן גם לגבי איסור סוטה, שהרי אם יתברר שזינתה תהיה 74
 אסורה עליו לעולם, ולכן יש יותר חשש שיבוא עליה בדרך. ואומר 75
 - וכן לגבי סוטה יש יותר חשש, כפי שאומר הפסוק "מיס גנובים 76
 ומתקו גנו", דהיינו, שיש מתקנות לאדם דווקא בדבר האסור לו, 77
 ולכן אין הבעל נאמן שלא יבוא עליה. ממשיכה הברייתא, רבי 78
 יהודה אומר, מן התורה האיש לבדו מביא את אשתו אל הכהן, 79
 שנאמר "והביא האיש את אשתו". ואם כן קשה, שבברייתא הו 80
 מבואר שרבי יהודה למד מפסוק שהבעל נאמן והולך לבדו, ואילו 81
 בברייתא הראשונה מבואר שלמד כן מקל וחומר. מתרצת הגמרא, 82
 אמר להו קל וחומר פרישא - בתחילה אמר להם רבי יהודה שהבעל 83
 נאמן מקל וחומר, ופריכות - ופרכו לו את הקל וחומר, והדר אמר 84
 להו קרא - וחזר ודרש להם כן מהפסוק. 85
 שואלת הגמרא על הברייתא השנייה, רבי יהודה היינו תנא קמא - 86
 שניהם הרי לומדים מהפסוק שהבעל לא צריך עדים, ובמה הם 87
 חולקים. מתרצת הגמרא, איא בינייהו אבל אמרו - שתנא קמא 88
 הוסיף 'אבל אמרו חכמים', שמדרבנן צריך שני שולחים, ואילו רבי 89
 יהודה לא סבר תקנה זו. 90
 המשנה תבאר את סדר הדברים שהיו עושים לה בבית דין הגדול 91
 ובבית המקדש קודם שהשקו אותה. 92
 משנה. היו הבעל והשליחים מעלין אותה - את האשה לבית דין 93
 הגדול של שבעים ואחד דינים שפירושם, ומאיימין עליה - 94
 מפחדים אותה ממי הסוטה, כדי שאם נבעלה תודה בכך ולא 95
 תצטרך להיבדק, בדרך שאימין על עדי נפשות - כמו שמצינו 96
 שמפחדים עדים שעל פי עדותם הורגים אדם. ואומר לה הדיין כדי 97
 לפתוח בפניה דרך להודות, בתי, יתכן שאכן זנית תחת בעלה, 98
 שהרבה יין עושה - גורם לבא לידי עבירה, וכן הרבה שחוק עושה, 99
 הרבה ילדות עושה, הרבה שכנים הרעים עושין, ואם אכן זנית, אל 100
 תגרמי לעצמך מיתא מנוולת הבאה על ידי שתיית המים, אלא תודי 101
 בכך. וכן אומר לה, עשי - אם אכן זנית, תודי לשמו הגדול שנתקב 102
 בקרושה - למען כבוד שם השם שנכתב על המגילה שלא ימחה על 103
 המים - שכן היו עושים. כמו כן ואומר לפניה דברים שאינם כרי 104
 לשומען - שאין ראוי לה שתשמע אותם, על הצדיקים שחטאו והודו 105
 כפי שיתבאר בגמרא, היא - משמיעם בפניה וכל משפחת בית אביה 106

1 - אך הרי נדרש מהמילה 'טהורה', שאם יש לה עדים במדינת הים
 2 - אין המים בודקים אותה, ולדבריו נמצא אתה מוציא שם רע על
 3 - הנשים הטהורות. מתרצת הגמרא, עדים שיודעים שזינתה ולא
 4 - העידו לא שכיחא - אינו מצוי, ולכן אין לחשוש שיאמרו האנשים
 5 - שמפני כך לא אירע לה דבר.
 6 - משנה. אשה שקינא לה בעלה שלא תיטת עם פלוני ונסתרה עמו,
 7 - אך אומרת שלא זינתה, ביצד עושה לה בעלה לבדוק אם זינתה,
 8 - מוליכה לבית דין שבאותו מקום - שנמצא בו, ומפריין לו - הבית
 9 - דין לבעל שני תלמידי חכמים שישמרו אותו בדרך לירושלים, מפני
 10 - שחוששים שמא יבא עליה בדרך - והרי היא אסורה עליו משעה
 11 - נסתרה. דעה חולקת, רבי יהודה אומר לא היו צריכים שנים
 12 - ללוותה, משום שבעלה נאמן שלא יבוא עליה, ובגמרא יתבאר טעם
 13 - מהחוקתם.
 14 - נמרא. מדייקת הגמרא, מבואר במשנה שביט דין מוסרים לבעל שני
 15 - תלמידי חכמים ללוותה, תרי ואהו - שני השלוחים והבעל, הא
 16 - תלמיא - נמצא שללושה הולכים עם הסוטה לירושלים. לומא
 17 - מפייע ליה לרב - נאמר שמשנתנו יש ראה לדינו של רב לגבי
 18 - ייחוד, דאמר רב יהודה אמר רב, לא שנו שמוטר לאשה להתייחד
 19 - עם שני אנשים, אלא בעיר, אבל בדרך - מחוק לעיר, אסורה
 20 - להתייחד עד דאיא שלשה אנשים, משום שאם יהיו רק שנים, יש
 21 - לחשוש שמא יאמר אחר מהן לנקביו וילך להפנות בריחוק מקום
 22 - משום צניעות, ונמצא אהד מהן - השני מתייחד עם הערוה -
 23 - האשה שאסורה עליו. וממה שמבואר במשנה, ששלחו עם הבעל
 24 - והאשה שני שולחים ולא די בשליח אחד, מוכח כדברי רב. דוחה
 25 - הגמרא, לא - אין ראה מהמשנה לדברי רב, והקא - במשנה היינו
 26 - מעמיא שלא מספיק שליח אחד, אין זה משום איסור יחוד, אלא כי
 27 - היכי דליהו עליה כהי - שאם יבוא עליה בעלה בדרך, יעידו על
 28 - כך בבית דין הגדול ולא ישקו אותה את המים.
 29 - מדייקת הגמרא, תלמידי חכמים אין - שלחו בית דין דווקא תלמידי
 30 - חכמים, אבל פולי עלמא - סתם אנשים, לא היו שולחים. לומא
 31 - מפייע ליה לאהד רב - נאמר שמשנתנו יש ראה לדין אחר
 32 - שאמר רב לגבי ייחוד, דאמר רב יהודה אמר רב, לא שנו שמוטר
 33 - לאשה להתייחד עם שני אנשים, אלא בשרין - עם אנשים
 34 - שמוחזקים כשרים, אבל פרוצין - עם אנשים שפרוצים בעריות,
 35 - אפילו עם עשרה נמי לא - אסורה להתייחד, כיון שאינם מתביישים
 36 - אחד מהשני, וחוששים שיבואו לידי איסור. ואכן מעשה היה
 37 - והוציאוה עשרה במפה - עשרה אנשים פרוצים הוציאו אשת אה
 38 - מהעיר במיטה כדי לזנות עמה, הרי שאינם מתביישים בדבר. וממה
 39 - שמבואר במשנה ששלחו עם הבעל והאשה דווקא תלמידי חכמים,
 40 - מוכח כדברי רב. דוחה הגמרא, לא - אין ראה מהמשנה לדברי רב
 41 - אלו, והקא - במשנה היינו מעמיא ששלחו דווקא תלמידי חכמים,
 42 - משום דידעי לאתרוויי ביה - שאם יראו שרוצה בעלה לבוא עליה
 43 - בדרך, ידעו לשכנעו ולומר לו שאם יבוא עליה לא ישקו אותה.
 44 - שנינו במשנה, רבי יהודה אומר בעלה וכו', אין מוסרים לו שולחים
 45 - כיון שנאמן שלא יבוא עליה בדרך. תניא רבי יהודה אומר בעלה
 46 - נאמן, ולומד זאת מקל וחומר, ומה נדה שהיא בבת - שאסורה על
 47 - בעלה באיסור חמור שעונשו כרת, אף על פי כן בעלה נאמן עליה -
 48 - שלא יבוא עליה בזמן שהיא נדה. סומיה שהיא בלאו - שאסורה על
 49 - הבעל באיסור לא שחזא איסור יותר קל, לא כל שכן שהיה הבעל
 50 - נאמן שלא יבוא עליה. שואלת הגמרא, ורבנן הסוברים שהבעל לא
 51 - נאמן וצריך שני שליחים, מה ישיבו על הקל וחומר. משיבה הגמרא,
 52 - רבנן סוברים שהיא הנותנת - החילוק שהבאת בין חומר האיסור
 53 - בנדה לחומר האיסור בסוטה, הוא הסיבה לומר שהדין כפי שאנו

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ז עמוד ב

רשי"י

תוספות

1 מה להלן שבועים ואחד. תימה אמאי לא תני להו לטוטה חקן ממרא בפ"ק דסנהדרין (ק)
 2 (ג) בתריה הני דהוו בב"ד של שבועים ואחד ו"ל משום דגמר של סוטה חקן ממרא לא
 3 היה בבית דין של שבועים ואחד: **מה** להלן בבית דין של שבועים ואחד. קשיא כיון דילפינן
 4 מוקן ממרא אית לך ללימיר גבי סוטה שהמקום גורם כמו גבי זקן ממרא ולכן היו מעלין
 5 אותה ללשכת הגזית א"כ פסקו הגמים המרים
 6 מיום שגלתה סנהדרין וישבה לה בחנות כדאמר
 7 בפרק היו בודקין (מסכתין דף מ"ח) לפי שלא רצו
 8 לדון רבני נפשות לפי שהמקום גורם ובפרק בתרא
 9 דמכילתין (למקן דף מ"ז) אמרין רבין יוחנן בן זכאי
 10 הפסיקו וקודם גלות סנהדרין אומר בפרק היו
 11 בודקין (ספ מ"ח) רבין יוחנן בן זכאי תלמיד יושב
 12 לפני רבו והיה ולא מקרי רבו ונראה דאיום לא
 13 היה מעבד ואם לא היו מאיימין כלל אע"פ
 14 היתה שוחה הלכך היתה נוהגת אפי' לאחר
 15 גלות:
 16 **לא** עבר זר בתוכם. פירש ר"י בשם רבי שמואל
 17 היינו בחלוקת יחזקאל שראובן ויהודה
 18 שכניו: **שמעת** מינה כותבין שובר. תימה הוא
 19 הכא לא אפשר ליה שובר אם היא אומרת אבהד
 20 כתובתי במה יכופ אותה לחזור כתובתה
 21 בשלמא לה בעלמא מעבד הפרעון עד שיחזיר
 22 מלה את השטר אבל כאן אין פרעון שהרי כאן
 23 אבהד כתובתה ויכא דלא אפשר דברי הכל
 24 כותבין ו"ל שוהה יכול לעבד את הגט אצלו עד
 25 שתחזיר לו הכתובה אבל תמה לפום מאי ומסיק
 26 במקום שאין כותבין כתובה כותבין שובר למה לי
 27 למיכתב שובר יקרע הגט ויכתוב עליו גיטא דן
 28 דקרענהו זה משום דיגטא פסולא הוא אלא
 29 דלא תהדר ותגבי ביה זימנא אחריתי כדאמרין
 30 בפ' הכותב (מסות דף ע"ג) ובפרק קמא דבבא
 31 מביענא (ק"ה ו"ל) דבבא מיייר מן הסכנה ואילך
 32 דאמר בפרק הכותב (מסות דף ע"ג) דגובה בעד
 33 גירושין אפילו בלא גט:
 34 **אמר** רבא במקום שאין כותבין כתובה עסקינן.
 35 מקשים הא במקום שכותבין אין כותבין
 36 שובר ובגט פשוט (כ"ד ד' קמ"ג) אמר ה"ג סתברא
 37 דכותבין שובר דאי אין כותבין יאכל הלה חדי
 38 א"ל אביי אלא מאי כותבין אבד שוברי יאכל
 39 הלה חדי א"ל רבא אין עבד ליה איש מלה
 40 אלמא דקיבל אותה סברא דכותבין ונראה דרבא
 41 סיל כול כותבין אבל הכא דחדיה בעלמא הוא דליכא
 42 למשמע מהכא דכותבין שובר.
 43 ששם

1 וקטליאות. תבשית הוא כמין חצי עגול פתוח, וסוגרו בו את הלוקה ומקפו את גרונה מן
 2 הצדדין: תכל הפצרי. עשוי מוצרי דקל, כסבי הגדל כסבי הדקל (כרוך עליה וקושר
 3 למעלה מדידה. כדי שלא ישמשו בגדיה לארץ: שלפה גם בה. כשאינם רואה בני ביתו
 4 ידעו מתגברת עליה ולא תירא ולא תודה, ואנו מבקשין שתודה ולא ימחה שם הקדש
 5 על הגמים: וכל הנשים תורתן לראותה. לקמן
 6 פרק וזה תנא תנא רישא כל הרוצה לראות בה
 7 רואה ואפלו אנשים: ונשרו כל הנשים. מקרא
 8 הוא ביקוצא: גמ' תני כנא חני מלי. דביעיא ב"ד
 9 הגדול, נהי דבירושלים בעינו להשקותה
 10 בדתביב ותעמידו בהן את האשה לפני ה', אכל
 11 ב"ד הגדול דהיינו שבועים ואחד מנול דלא
 12 נתבשרו בה אחד משני בתי דינין שהיו שם של
 13 עשרים ושלש, אחד יושב על פתח הר הבית
 14 ואחד יושב על פתח העזרה כדאמר בסנהדרין
 15 (דף ס"ח) פה לחלו בןן ממרא: שבועים ואחד.
 16 דכתביב (קמ"ט ז) מן המקום ההוא. מקום מקדו,
 17 דהיינו לשפת הגזית, שאפלו מצאן אבי פגי
 18 והמרה עליה: ילפינן מניה דאין המקראתו
 19 המקראתו (מקדוין דף י"א) עבד על בניו. וקשימי
 20 על נקיותה: קום שנמקה מנה. כדי שלא
 21 ימחה השם מאימין שלא לשתות. ולאחר
 22 שנמקה אומרים לה דברי תנמויין לשמות אם
 23 נקה היא כדי להתירה לבעלה, שלא תירא מן
 24 המים ותאמנו טמאה אני והיא טהורה ותוציא
 25 לעז על עצמה ועל בניה: כתיובים הראשונים.
 26 בדרים הכתובים בתורה שנעשו בימים
 27 הראשונים, כגון הגדה זו דאשר חקמיו יגידו
 28 וידו על חטאם ולא כחדו עונם מאבותיהם. ומי
 29 הם, ראובן במעשה בלהה כדלקמן, ויהודה
 30 במעשה תמר צדקה ממיני: להם לכדם נמנה
 31 הארץ. והודה זכה למלכות בתוספתא דברכות
 32 (פ"ח) ראובן נטל חלק תחלה כארץ בעבר הירדן
 33 ולא עבר זר בתוכם. דרש רבי תנחומא, אימתי
 34 לא עבר זר בתוכם, כשכא משה לברך: וחי
 35 ראובן וזאת ליהודה. אין לך בברכת כל השבטים
 36 איברך מותקנת וזאת חוץ מזה: עצמותיו של יהודה
 37 מתגלגלין בארץ. עצמות כל השבטים העלו
 38 ממצרים, והוא שאמר יוסף והעליתם את
 39 עצמותי מזה אהכם (מס' י"ז) עם עצמותיכם, והיו
 40 עצמות כל השבטים שלין קיימת, ויהודה
 41 איברך מתפרקין ומתגלגלין בארנו מפני שהיה
 42 את עצמו בערבנו של בנימין וחסאתי לך כל
 43 הימים (פסוקי מ"ט) אפי' לעולם הכא. ומקבא
 44 נפקא לן (מס' דף י"ח) נדודי של חכם אפילו על הנאי
 45 הוא כאי בני גרים לראובן שיודה. במעשה יצועי
 46 אבי. יהודה. שהודה במעשה תמר. וכן היה
 47 מסורת גידיהם. ומנרש אנדה דר' תנחומא,
 48 כשאמר יהודה צדקה ממני עמד ראובן ואמר
 49 בלבתי יצועי אבי, ועכשיו חדי ראובן שלח
 50 קיימת באלו הוא חדי וזאת ליהודה שהוא
 51 מתגלגל: לשפת. למקום שנתקו משם, כמו דרש
 52 מדוכתיה (לוי' דף נ"ב): למתיבתא. לשא ולתן עם
 53 שאר השבטים: ומפרי. למשקל ופרי. לשא ולתן. דיי
 54 רב לו. יחא לו נצחון לריבוי. והא דכתביב דיי
 55 לשון מלקמה הוא מלקמתה של תורה: אלקא
 56 דהלקתא. לא היה זוכה לומר דבר המתקבל: מאן דפשי' תפאיה. לרבים נראה שאינו ובוש ונבלם דבר: דלא ליחשדי אחוהי. שלא ידו שאר ארצו נחשדין מאביהם: שמע מנה בותבין
 57 שובר. ופלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי היא בבבא בתרא (ק"ה) דקאמר רבי יהודה אין כותבין שובר אלא יקרעו את השטר, דאם כן יודו לישמו שוברו מן העקבים: תני כקרת.
 58 שטר כתבתה: במקום שאין כותבין כתובה. אלא מוכיבין על הנאי בית דין שתקנו לכתולה מאתים ולא לקמה מנה וכשנקרשה מוציאה גטה ונוגה בה, וכשנתלקמה מביאה עני מיתה
 59 ונוגה. והקם פיון דלא אפשר מודי רבי יהודה שבותבין שובר, דטוב לו שיהא יגיד קצת ראיה שפרע כדי שלא תחזור ותביא עדי מיתה אחרים בבית דין אחר ותתבענו
 60 התם

ההלכתא. לא היה זוכה לומר דבר המתקבל: מאן דפשי' תפאיה. לרבים נראה שאינו ובוש ונבלם דבר: דלא ליחשדי אחוהי. שלא ידו שאר ארצו נחשדין מאביהם: שמע מנה בותבין שובר. ופלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי היא בבבא בתרא (ק"ה) דקאמר רבי יהודה אין כותבין שובר אלא יקרעו את השטר, דאם כן יודו לישמו שוברו מן העקבים: תני כקרת. שטר כתבתה: במקום שאין כותבין כתובה. אלא מוכיבין על הנאי בית דין שתקנו לכתולה מאתים ולא לקמה מנה וכשנקרשה מוציאה גטה ונוגה בה, וכשנתלקמה מביאה עני מיתה ונוגה. והקם פיון דלא אפשר מודי רבי יהודה שבותבין שובר, דטוב לו שיהא יגיד קצת ראיה שפרע כדי שלא תחזור ותביא עדי מיתה אחרים בבית דין אחר ותתבענו התם

ביאורים למסכת סוטה דף ז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 דְּכִתִּיב כַּשְׁלָחָה אֵלָיו תָּמַר אֵת הַסִּמְנִים וַיַּכֵּר יְהוָה וַיֹּאמֶר צִדְקָה
2 מְיֻנָּה, הֲרִי שְׁהוּדָה. אֵלֶּא רְאוּבֵן מְלָן דְּאוּדִי - הִיכֵן מִצְאָנִי שְׁהוּדָה
3 מִעַצְמוּ בְּמַעֲשֵׂה בִלְהָה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא, דְּאֵמֵר רִבִּי שְׁמוּאֵל בְּר
4 נַחֲמֵנִי אֵמֵר רִבִּי יוֹחָנָן, מָאִי דְּכִתִּיב 'חִי רְאוּבֵן וְאֵל יָמָת' וְזֹאת
5 לִיהוּדָה' - מִפְּנֵי מַה שְׁנֹנָה בְּרַכַּת יְהוּדָה וּמַתְחִילָה בְּזֹאת לִיהוּדָה,
6 לֹמֵר לֶךְ שְׂכָל אוֹתָן שְׁנַיִם שְׁהִיו יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר הָיוּ עֲצָמוֹתָיו שֶׁל
7 יְהוּדָה שְׁהֵעֵלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם מְגוֹלְלוֹן בְּאֵרוֹן - מִתְּגַלְגְּלִים
8 וּמִתְּפָרְקִים בְּאֵרוֹן, עַד שֶׁעָמַד מֹשֶׁה וּבִקֵּשׁ עֲלוּיו רְחֻמִּים לְפָנֵי הַקְּבִי"ה
9 וַאֲמַר לְפָנָיו, רְבוּנוּ שְׁל עוֹלָם, מִי גֵרָם לְרְאוּבֵן שְׁהוּדָה עַל מַעֲשֵׂה
10 בִלְהָה, יְהוּדָה - שְׂכִיזֵן שְׂרָאָה אֵת יְהוּדָה מוֹדֵה עַל מַעֲשֵׂה תָמַר הוּדָה
11 הוּא עַל מַעֲשֵׂה בִלְהָה, וְעַל זֶה אָמַר מֹשֶׁה וְזֹאת לִיהוּדָה' - שִׁיהוּדָה
12 אֲבָרִיו מִפּוֹרְקִים וְאֵילוֹ רְאוּבֵן שְׁלָדוֹ קִיּוּם. מִדְּ 'שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה'
13 - הַתְּקַבְּלָה תְּפִילָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה עַל יְהוּדָה, וְעַל אֲבִירָהּ לִשְׁפֹּא - וְחִזְרו
14 אֲבָרִיו לִמְקוֹם חִיבוּרָם. וְלֹא הָיוּ קָא מְעִילִין לִיה לְמִתְּבַתְּמָא דְרִבְקִיעָא
15 - אֶךְ עֲדִיזִין לֹא הִכְנִיסוּ אֵת יְהוּדָה לִישִׁיבָה שֶׁל מַעֲלָה, עַד שֶׁהַתְּפַלֵּל
16 מִשָּׁה וְאֵל עֲמוּ תְּבִינָנִי, וְהִכְנִיסוּהוּ לִישִׁיבָה שֶׁל מַעֲלָה. וְעַד שֶׁהַתְּפַלֵּל
17 יָדַע מְשַׁקֵּל וּמִמַּרְחָ בְּשִׁמְעָתָא בְּהַדְּרָבָן - אֶךְ עֲדִיזִין לֹא הָיָה יוֹדֵעַ
18 יְהוּדָה לִשְׂאֵת וּלְתַתּוּ בְּדַבְרֵי תוֹרָה עִם הַחֲכָמִים, עַד שֶׁהַתְּפַלֵּל מִדַּע
19 'דְּרִיו רֵב לו' - שִׁיחִיה לֹו כַּח לַצִּנֵּחַ בְּמִלְחָמָה שֶׁל תוֹרָה, וְאִתְר
20 שֶׁהַתְּפַלֵּל כֵּךְ, יָדַע לִשְׂאֵת וּלְתַתּוּ בְּדַבְרֵי תוֹרָה. אֶךְ לֹא הָיוּ קָא סְלָקָא
21 לִיה שְׁמַעְתָּא אֲלִיבָא דְהִלְכָתָא - עֲדִיזִין לֹא הָיָה זֹכֵר יְהוּדָה לֹמֵר
22 דְּבָרִים שִׁיתְקַבְּלוּ לְהַלְכָה, עַד שֶׁהַתְּפַלֵּל מִשָּׁה וְעַד מְצִיּוֹ תִּתְּיָה.
23 הֲרִי מְפּוֹרֵשׁ שְׂרָאוּבֵן הוּדָה עַל חֲטָאוֹ.
24 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא, בְּשִׁלְמָא יְהוּדָה דְּאוּדִי - מוּבָן שְׁהוּדָה, כִּי הִיכֵי דְלֹא
25 תִּישְׁרָף תָּמַר - שֶׁעַל יְדֵי הוּדָתָא נִמְנָעָה שְׂרִיפְתָּהּ, אֵלֶּא רְאוּבֵן לְמַה
26 לִיה דְּאוּדִי - מִפְּנֵי מַה הוּדָה, וְהֲרִי וְהָאֵמֵר רִבִּי שֶׁשֶׁת חֲצִיפָּה עָלֵי (בְּר
27 יִשְׂרָאֵל) דְּמִפְּרִישׁ חֲטָאִיה - הַמּוֹדָה בְּרַבִּים שֶׁחֲטָא הֲרִי הוּא חֲצוּף,
28 שְׂמִרָאָה שֶׁלֹא מְתַבֵּישׁ דְּבָרָה. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא, שְׂרָאוּבֵן הוּדָה כִּי
29 הִיכֵי דְלֹא לִישְׁרִי חֲחֻזִּי - כְּדִי שֶׁלֹא יַחְשׂוּד יַעֲקֹב בְּשֵׂאֵר הָאֲחִים
30 שֶׁהֵם חֲטָאוּ וּבִלְבָלוּ אֵת מִשְׁתָּו.
31 שְׂנִינֵנוּ בְּמַשְׁנֵה, אִם אֲמָרָה טָמְאָה אֲנִי וְכו', כּוֹתֵבַת וְנֹתְנַת לְבַעַל שֹׁטֵר
32 שֶׁכְּתוּב בּו זְנִיתִי וְהִפְסַדְתִּי אֵת כְּתוּבַתִּי. שְׁמַעְתָּ מִיָּגָה - נִלְמַד מִדְּבַרֵי
33 הַמַּשְׁנֵה שְׁכֹוֹתֵבִין שׁוֹבֵר - וְלֹא כְּשִׁיטַת רִבִּי יְהוּדָה בְּבָבָא בְּתַרַא,
34 שִׁיכּוּל הַלוּוָה לֹמֵר שְׂאִינוּ פּוֹרַע אֵת חוּבֹו עַד שִׁחִיזִרו לֹו הַמְלוּוָה אֵת
35 שֹׁטֵר הַהִלוּוָה כְּדִי שֶׁלֹא יוּכַל לְתַבּוּע אוֹתוֹ שׁוּב, וְאִינוּ מִסְתַּפֵּק בְּכֵךְ
36 שִׁיכְתוּב הַמְלוּוָה שׁוּבֵר שְׁפַרַע לֹו הַלוּוָה אֵת הַחוּבֹו, מִפְּנֵי שִׁיכּוּל לְטַעֲוֵן
37 שְׂאִינוּ יוּכַל לְשַׁמּוֹר אֵת הַשֹּׁטֵר כֹּל יְמֵיו שֶׁלֹא יֵאכְלוּ אוֹתוֹ הַעֲכָבִרִים
38 וְכֹדוּמָה. וּמַמָּה שְׂמִבּוּאֵר בְּמַשְׁנֵה שֶׁהִיא שְׁחַטָּה לְבַעַל אֵת כְּתוּבַתָּה, חֵיב
39 לַה כְּתוּבָה, וְלֹא מִצְרִיכִים אֵת הָאִשָּׁה לְהַחֲזִיר לְבַעַל אֵת כְּתוּבַתָּה,
40 מִשְׁמַע כְּשִׁיטַת רִבִּי יוֹסִי שֶׁחֻלַּק שֶׁם. אֲמַר אַבְיִי אֵין רֵאִיָּה מִהַמַּשְׁנֵה
41 שְׁסוּבַרְת כְּרִבִּי יוֹסִי, מִשּׁוּם שְׁתֵּנִי מְקָרַעַת - נִיתָן לַשְׁנֹת בְּמַשְׁנֵה
42 'מִקְרַעַת כְּתוּבַתָּה', דְּהֵינּוּ שְׂצָרִיכָה לְקַרְוַע אֵת כְּתוּבַתָּה וְאֶכֶן לֹא דִי
43 בְּכַתִּיבַת שׁוּבֵר. שׁוּאֵלַת הַגְּמָרָא, אֲמַר לִיה רִבָּא לֵאבִי, וְהָא שׁוֹבֵרַת
44 קְתָנִי - הֲרִי שְׂנִינֵנוּ בְּמַשְׁנֵה 'שׁוּבַרַת כְּתוּבַתָּה' וְלֹא נִיתָן לַשְׁנֹת
45 שְׁקוּרַעַת. אֵלֶּא אֲמַר רִבָּא אֵין רֵאִיָּה מִהַמַּשְׁנֵה שְׁסוּבַרְת כְּרִבִּי יוֹסִי,
46 מִשּׁוּם שְׁכֵמָקוֹם שְׂאֵין כּוֹתְבִין כְּתוּבָתָּה עֲסָקִינֵן - הַמַּשְׁנֵה דִּיבְרָה עַל
47 מְקוֹם שְׁנָהּוּ שֶׁלֹא לְכַתּוּב כְּתוּבָה לֵאשָׁה, אֵלֶּא סוּמְכִים עַל תְּקַנַּת
48 חֲכָמִים שֶׁאֵם מַת הַבַּעַל או גִּירָשָׁה חֵיב לַה כְּתוּבָה, וּבִמְקוֹם כּוֹזַ שְׂאֵין
49 כְּתוּבָה לְקַרְוַע, גַּם לְפִי רִבִּי יְהוּדָה תְּכַתּוּב לוֹ שׁוּבֵר
50 שְׂנִינֵנוּ בְּמַשְׁנֵה, וְאִם אֲמָרָה מְהוּדָה אֲנִי מְעִלִין אוֹתָהּ לְשַׁעְרֵי מוֹרָה.
51 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא, מְעִלִין אוֹתָהּ - וְכִי הִיא הֵייתָה מִחוּץ לְעוֹרָה שִׁישׁ
52 צוֹרֵךְ לְהַעֲלוֹתָהּ לְשֵׁם,

1 וְקָמְלִיאֵוֹת - תְּכַשִּׁיט הַמְקִיף אֵת הַצּוּאֵר מִלְּפָנֶיהָ, נְזֻמִּים וּמְכַעֲרוֹת,
2 מַעֲבִירִין - מְסִירִים אוֹתָם מִמִּנְהָ כְּדִי לְנַוְלָהּ, בְּשִׁבִיל שְׁתוּדָה. וְאַחַר
3 כֵּךְ - אַחֲרֵי שְׁקַרַע הַכְּהֵן אֵת גְּבֻדָּה עַד כְּנֶגֶד הַלֵּב, מְכִיָּא הַכֵּל מְצִירֵי -
4 הַעֲשׂוֹי מְסִיב הַגְּדֵל סָבִיב הַדְּקָל, וְקוֹשְׁרוֹ לְמַעֲלָה מְדַרְיָה בְּשִׁבִיל שֶׁלֹא
5 יָפִלוּ בְּגִדֵיהָ עוֹד כְּלִפֵּי מְטָה. וְכָל הָרוֹצֵחַ לְרֵאוּת אֵת הַסוּטָה בְּבוּיזָה
6 וּבְבוּשְׁתָּה בֹא לְרֵאוּתֵיהּ, וְכָל הָרוֹצֵחַ לְרֵאוּתֵיהּ, שְׂמַפְנֵי שְׂלָכָה גַם
7 בְּתָן הִיא לֹא תוֹדָה בְּפָנֶיהֶם. וְכָל הַנְּשִׂימ מוֹתֵרוֹת לְרֵאוּתָהּ בְּשַׁעַת
8 נִיּוּלָהּ, שְׂנֵאֵמֵר 'וְנוֹסְרֵי כָל הַנְּשִׂימ וְלֹא תַעֲשִׂינָה כְּזֹמְתְּכָנָח' - עַל
9 יְדֵי שִׁירָא הַנְּשִׂימ מַה שְׁעוֹשִׂים לַסוּטָה, יִשְׁמְרוּ עֲצָמָם שֶׁלֹא לְבוֹא
10 לְיַדֵי זִימָה חוֹנוֹת.
11 נִמְרָא. שְׂנִינֵנוּ בְּמַשְׁנֵה, שְׁהִיו מְבִיאִים אֵת הַסוּטָה לְבֵית דִּין הַגְּדוּל
12 בִּירוּשָׁלַיִם. שׁוּאֵלַת הַגְּמָרָא, מְתֵנִי מִיָּלִי - שְׁלֻגְבֵי סוּטָה צָרִיךְ בֵּית דִּין
13 שֶׁל שִׁבְעִים וְאַחַד דִּינָיִים. וּמְשִׁיבָה, אֲמַר רִבִּי חֵיָּא בְּרַ גְּמָרָא אֲמַר רִבִּי
14 יוֹסִי בְּרַבִּי הִנְיָא, אֲתָנָא - לְוַמְדִים בְּגוּרָה שׁוּוה 'תוֹרָה' וְתוֹרָה,
15 כְּתִיב הָבָא - לְגַבִּי סוּטָה 'וְעַשֶׂה לָּהּ כְּתָנֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה' וְכִתִּיב
16 הָתָם - לְגַבִּי זָקֵן מִמֵּרָא 'עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֵף', וְלוֹמְדִים מַה
17 לְהִלֵּן בְּשִׁבְעִים וְאַחַד - שׁוֹקֵן מְמַרַע חֵיב דּוּוֹק אִם הוּרָה כְּנֶגֶד בֵּית
18 דִּין הַגְּדוּל, אִף פְּאָן - הַשְׁקָאֵת הַסוּטָה הִיא תְּשַׁבְּעִים וְאַחַד.
19 שְׂנִינֵנוּ בְּמַשְׁנֵה, וּמְאִימִין עֲלֶיהָ וְכו' כְּדִי שֶׁאֵם יִזְנֵתָה תוֹדָה וְלֹא יִשְׁקוּ
20 אוֹתָהּ. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא, וְרַמְיָהוּ בְּתַרְבֵּי שְׂמִיאִימִין עָלֶיהָ שֶׁלֹא תִשְׁתַּה
21 כֵּךְ מְאִימִין עָלֶיהָ שֶׁתִּשְׁתַּה, שׁוּאֹמְרִים לָּהּ בְּתִי, אִם בְּרוּר לָּהּ הַדְּבַר
22 שְׁמַהוּדָה אֵת וְלֹא נִבְעֵלַת בְּסַתִּירָה, עַמְדִי עַל בּוֹרִיךְ - תְּסַמְכִי עַל כֵּךְ
23 שֶׁאֵת נְקִיָּה מַעוּוֹן, וְשִׁתִּי אֵת הַמַּיִם וְלֹא תִינּוּקִי מֵהֶם, לְפִי שְׂאֵין מַיִם
24 הַמְרִים דוּמִין אֵלֶּא לְסַם יַבֵּשׁ שְׂמִינָה עַל בְּשָׂרִי חִי, אִם יֵשׁ שֶׁם מְכָה
25 וְהַבְּשָׂר תְּתוּחַ, הֲרִי הַסַּם מְחַלְחַל וְיוֹרֵד לְגוּף, אֶךְ אִם אֵין שֶׁם מְכָה,
26 אֵינוּ מוֹעִיל כְּלָם - שְׂאִינוּ מַחְלָחַל לְתוֹךְ הַבְּשָׂר, וְכִמּוֹ כֵּן הַמַּיִם
27 הַמְרִים לֹא עוֹשִׂים דְּבַר לֵאשָׁה שֶׁלֹא יִזְנֵתָה. וְקִשָּׁה שְׁהָרִי בְּמַשְׁנֵה
28 מְבוּאֵר שְׂמִיאִימִין עֲלֶיהָ רַק כְּדִי שֶׁלֹא תִשְׁתַּה. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא, לֹא
29 קְשִׁיָּא, פְּאָן - מַה שְׂמִבּוּאֵר בְּמַשְׁנֵה שְׂמִיאִימִים עֲלֶיהָ כְּדִי שֶׁלֹא תִשְׁתַּה,
30 הָיוּ עוֹשִׂים כֵּן קוֹדְמִים שְׁנִמְחַקְקָה הַמְּנִיָּחָה בְּהַ שֶׁם הַשֶּׁם בְּתוֹךְ
31 הַמַּיִם, וְלִכֵּן הָיוּ מְאִימִים עֲלֶיהָ שֶׁלֹא תִשְׁתַּה בְּשִׁבִיל לְמַנּוּעַ אֵת מַחִיזְקַת
32 הַשֶּׁם. פְּאָן - מַה שְׂמִבּוּאֵר בְּבִרְיָאָה שְׂמִיאִימִים עֲלֶיהָ גַם כְּדִי
33 שֶׁתִּשְׁתַּה, הָיוּ עוֹשִׂים כֵּן לְאַחַר שְׁנִמְחַקְקָה הַמְּנִיָּחָה וְנַחֲמַק כְּבַר שֶׁם
34 הַשֶּׁם, הָיוּ אוֹמְרִים לָּהּ דְּבַרֵי תְּנַחּוּמִים, כְּדִי שֶׁאֵם הִיא טְהוּרָה לֹא
35 תוֹדָה שׁוֹיזְנֵתָה מִחֲמַת תְּתַפַּחַד מִחֲמָם.
36 שְׂנִינֵנוּ בְּמַשְׁנֵה, וְאֲמַר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שֶׁאִינֵם כְּדָאִי לְשׁוּמַעַן וְכו'. תְּנִי
37 רְבָנֵן מַה הֵם הַדְּבָרִים שֶׁהִיא אוֹמֵר לַסוּטָה, אֲמַר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שֶׁל
38 הַקְּדָה וּמַעֲשִׂים שְׂאִירְעוּ וְכְתוּבִים בְּפְתוּכִים - בְּתוֹרָה, אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ
39 בְּיָמֵים הָרְאִשׁוֹנִים, פְּנֹוֹן, דְּבָרֵי הַגְּדָה עַל הַפְּסוּק "אֲשֶׁר חָכְמִים יָגִידוּ
40 וְלֹא כְּחָד מְאֻבּוֹתָם", שֶׁהַחֲכָמִים סִפְרוּ אֵת חֲטָאֵם הוּדוּ עֲלוּ וְלֹא
41 הִסְתִּירוּ אוֹתָם. הַחֲכָמִים עֲלֶיהָ שֶׁ יְהוּדָה וְרְאוּבֵן, שִׁיהוּדָה הוּדָה שְׂבָא עַל
42 תָּמַר וְלֹא בּוֹשׁ לְהוֹדוֹת, וְמָה הָיָה סוּפּוֹ, שׁוֹכָה וְנָחַל חַי הָעוֹלָם הָבָא.
43 וְרֵאוּבֵן הוּדָה עַל מַעֲשֵׂה בִלְהָה וְלֹא בּוֹשׁ לְהוֹדוֹת, וְמָה הָיָה סוּפּוֹ,
44 זָכָה וְנָחַל חַי הָעוֹלָם הָבָא. וְכַגּוּן אֵלוֹ הַדְּבָרִים הָיוּ אוֹמְרִים לַסוּטָה,
45 כְּדִי לְשַׁכְנַעָה לְהוֹדוֹת אִם יִזְנֵתָה. שׁוּאֵלַת הַבְּרִיָּאָה, וְמָה שְׂכָרָן - מַה
46 הַשְּׂכָר שְׁקִיבֹלו רְאוּבֵן וְיְהוּדָה עַל מַה שְׁהוּדוּ. מִפְּסִיקָה הַגְּמָרָא
47 וּמִקְשָׁה עַל הַבְּרִיָּאָה, מָה שְׂכָרָן - מַה כּוֹנוֹת הַבְּרִיָּאָה שֶׁשֶׁאֵלָה מַה
48 שְׂכָרָן, בְּרַבָּא אֲמַרִּין - וְהֲרִי הַתְּבָאֵר שְׁנַחֲלוּ חַי הָעוֹלָם הָבָא.
49 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא, אֵלֶּא כּוֹנוֹת הַבְּרִיָּאָה בְּשִׁאֲלָתָהּ, מָה שְׂכָרָן שְׁקִיבֹלו
50 בְּעוֹלָם הַזֶּה, מְשִׁיבָה הַבְּרִיָּאָה, קִיבְלוּ שְׂכָרָם אֶף בְּעוֹלָם הַזֶּה, שְׂנֵאֵמֵר
51 עֲלֵיהֶם 'לְחֵם לְבֶדֶם נִתְּנָה הָאָרֶץ וְלֹא עֲבָר וְרַ בְּתוֹכָם'.
52 שׁוּאֵלַת הַגְּמָרָא עַל הַבְּרִיָּאָה, בְּשִׁלְמָא בִּיהוּדָה אֲשִׁבְחֵן דְּאוּדִי,

ביאורים למסכת סוטה דף ה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

54 סוטות יחד, שהרי כלל הוא בידינו שאין עושים מצות חבילות
55 חבילות, - אין מקיימים שתי מצוות יחד, כדי שלא יראה שעשיית
56 המצוות טורח עליו כמי שסוחב משא ורוצה להיפטר ממנו, וסיבה זו
57 שייכת אף באופן זה. וכדכתיב אין משקין שתי סוטות באחת, ואין
58 משקין שני מצורעין באחת - לא מתעסקים בטוהרת שני מצורעים
59 יחד, ואין רוצעין באוננם של שני עבדים עבריים שאינם רוצים לצאת
60 לחופשי לאחר שש שנים באחת, ואין עורפין שתי גולות של עגלה
61 ערופה באחת, לפי שאין עושים מצות חבילות חבילות. הרי מפורש
62 שלא ניתן להשקות שתי סוטות ביחד משום שאין עושים מצות חבילות
63 חבילות. מתרצת הגמרא, אמר אבי ואיתימא - ויש אומרים שתירץ
64 זאת רב כהנא, לא כשיא, כאן - הברייתא שאמרה שאין משקים שתי
65 סוטות יחד משום שאין עושים מצות חבילות חבילות, דיברה בכהן
66 אחד, שעם יסקה יחד נראה טורח עליו, כאן - שישׁת רבי שמעון
67 שניתן לפעמים להשקות שתי סוטות יחד, נאמר בשני כהנים - שכל
68 כהן יסקה סוטה אחרת, ולכן אינו נחשב לחבילות חבילות.
69 שנינו במשנה, והכהן אוחז בכבדית וכו' עד שהוא מגלה את לבה,
70 וסותר את עשרה. הנו רבנן נאמר בתורה "ופרע את ראש האשה",
71 אין לי אלא ראשה - שמפורש בפסוק רק שיגלה את ראש הסוטה,
72 גופה מנין - מנין שמגלה גם את גופה עד כנגד הלב כפי שלמדנו
73 במשנה. תלמוד לומר 'האשה' - נלמד מהייתור שכתוב ראש
74 האשה ולא כתוב ופרע את ראשה. ממשיכה הברייתא ושואלת, אם
75 כן מה תלמוד לומר 'ופרע את ראשה' - מה בא לרבות הייתור של
76 את'. ומשיבה, יתור זה מלמד, שהכהן סותר את שעררה - שלאחר
77 שגילה את ראשה מוסיף וסותר את קשירת השער כדי להרבות
78 בגילוייה בכך שעשרה מתפור.
79 שנינו במשנה, רבי יהודה אומר אם היה לכה נאה לא היה מגלהו
80 וכו'. למיכרא - עולה מדברי המשנה דרבי יהודה חייש להרהורא
81 - שחושש לכך שהרואים את הסוטה יתגרה יצרם ממנה, ולכן סובר
82 שאם היא נאה לא היו מגלים את בשרה. ואילו רבנן לא חיישי -
83 אינם חוששים לכך, ולכן סוברים שגם אם היתה נאה היה מגלה את
84 גופה. מקשה הגמרא, והא אפכא שמעינן להו - שבברייתא הלחן
85 אמרו להיפר, דתניא לגבי היוצא להיחרג בסקילה, האיש שיוצא
86 להיסקל, מכסין אותו פרק אחד מלפניו - בחתיכת בד מלפניו כנגד
87 מקום הערווה, והאשה שני פרקים אחד מלפניה ואחד מלאחריה
88 - ואת האשה היו מוסיפים לכסות בחתיכת בד גם מאחוריה, מפני
89 שכולה ערוה - שנראית ערוותה גם מאחור, אבל שאר גופה היה
90 ערום במשעה שנסקלים, דברי רבי יהודה. והכמים אומרים האיש
91 נסקל ערום, וכדברי רבי יהודה, אבל יתור רבי יהודה, ואין האשה נסקלת ערומה
92 אלא בבגדים. הרי שלרבנן חוששים שהרואים אותה ערומה יתגרה
93 יצרם בה ולכן נסקלת בבגדים, ואילו לרבי יהודה לא חוששים לכך
94 ולכן נסקלת ערומה, וזהו סתירה לשיטתם במשנתנו. מתרצת
95 הגמרא, אמר רבה כהא - לגבי בסוטה מעמא מאי - מה טעם דברי
96 רבי יהודה שחוששים שיתגרו ממנה, משום שפא תצא מבית דין
97 וצאית - תיבדק ויתברר שהיא טוהרה ולא תמות, ויתגרו בה פרחי
98 כהונה - ויש לחשוש שהכהנים שראו את גופה יתגרו ממנה, ולכן
99 סובר רבי יהודה שאם היא נאה אין לגלות את גופה. אבל הים -
100 ביוצאת להיסקל, הא מסתלקא - הרי היא נסקלת ומתה, ולכן אין
101 לחשוש שיוצאו הרואים להרהר בה, וכי תימא אתי לאירויי
102 באחרונייהא - ואם תאמר שאף שלא יתגרו בנסקלת, אך עדיין יש
103 לחשוש שמתוך שיראו אותה ערומה יתגרו באשה אחרת, יש להשיב
104 שאין לחשוש מכך, שהרי האמר רבא גמירי - מסורת בידי מרבנותי,
105 דאין יצר הרע שולט אלא במה שענינו רואות - באותה אשה
106 שראה האדם, ולכן ביוצאת להיסקל שהיא מתה מיד לא חשש רבי

1 הים קיימא - הרי היא כבר נמצאת בבית דין הגדול שבלשכת
2 הגזית, שהרי שם איימו עליה. מתרצת הגמרא, דמסקינן לה
3 ומחתינן לה כדי לייגעא - מעלים אותה ומורדים אותה כדי לייגעא,
4 כלומר שלאחר שהעלו אותה ואיימו עליה, הורידו אותה אל מחוץ
5 להר הבית כדי שתתיגע, ומתוך כך תודה אם זינתה. וכעין מה
6 שמצאנו לגבי עדים הבאים להעיד כדי להרוג אדם, דתניא, רבי
7 שמעון בן אלעזר אומר, בית דין מסייעין את העדים הבאים להעיד
8 כדי להרוג אדם, מפקום למקום - שאומרים להם לא כאן נקבל את
9 עדותכם אלא בחדר אחר וכן הלאה, כדי שתתפרף דעתן עליהן,
10 ויחזרו בהן - ומתוך כך יחזרו בהם מלהעיד אם הם שקרנים.

11 שנינו במשנה, ששם - בשער ניקנור משקין את הסוטות ומטהרין
12 את היולדות ומטהרין את המצורעין וכו'. שואלת הגמרא, בשלמא
13 הסוטות, מה שצריכות לעמוד בשער ניקנור, נלמד מדכתיב בפרשת
14 סוטה "והעמיד הכהן את האשה לפני ה' - ולפני ה' מתקיים על
15 ידי שעומדת בכניסה לעזרה, דהיינו בשער ניקנור. ומצורעין נמי,
16 מה שצריכים לעמוד בכניסה לעזרה נלמד מדכתיב בפרשת מצורע
17 "והעמיד הכהן המטהר וגו' לפני ה'". אלא יולדת מאי מעמא
18 צריכה לעמוד בשער ניקנור, אלימא משום דאתין וקנימין
19 אקורבניהו - אם נאמר שהטעם הוא משום שצריכות לעמוד ליד
20 הקרבן בשעת הקרבתו, וכדתיא אין קרבנו של אדם קרב אלא
21 אם כן עומד על גביו - שעומד סמוך לקרבנו בזמן הקרבתו, ולכן
22 היו עומדות היולדות בשער ניקנור. אי הכי - אם כן, קנין וקבות נמי
23 - גם זב או זבה שמביאים את קרבן טהרתם יצטרכו לעמוד שם,
24 ואילו המשנה הזכירה רק יולדת. מיישבת הגמרא, אין הכי נמי -
25 אכן גם זב וזבה צריכים לעמוד בשער ניקנור, מפני הטעם שאין
26 קרבנו של אדם קרב אלא אם כן עומד שם, ותנא תרא מיניהו נקמ
27 - אלא שהתנא הזכיר דוגמא אחת של מחוסר כפרה שצריך לעמוד
28 שם, ולכן הזכיר רק יולדת.

29 הנו רבנן אין משקין שתי סוטות באחת - הנמצאות בעורה ביחד,
30 כדי שלא יהא לכה גם בחבירתה - שיתכן שאחת מהן טמאה,
31 ומתוך שתראה את השניה עומדת על דבריה ואומרת שהיא טוהרה,
32 יתגבר עליה לבה לעשות כמותה, ולפיכך לא תודה שנבעלה. רבי
33 יהודה אומר לא מן השם הוא זה - אין זה עיקר הטעם שלא
34 משקים שתי סוטות ביחד, אלא אמר קרא - נלמד מהפסוק "והשביע
35 אותה הכהן", שמשמע שבודקים רק סוטה זו לבדה. שואלת הגמרא,
36 ותנא קמא שלמד זאת מסברא שלא יהיה לבה גם בחברתה, והרי
37 הכתיב "אותה", ולמה לא למד זאת מהפסוק, מתרצת הגמרא, אכן
38 גם תנא קמא למד דין זה מהפסוק, אלא שהתנא קמא בברייתא רבי
39 שמעון היא, דדריש מעם דקרא - אשר דורש את טעמי התורה,
40 ומה מעם קאמר - ומה שאמר את הסברא שלא יהיה לבה גם
41 בחברתה, הוא טעם לדברי התורה, מה מעם התורה שמשביע הכהן
42 אותה לבדה, כדי שלא יהא לכה גם בחבירתה.

43 שואלת הגמרא, מאי בינייהו - מה החילוק לדין בין רבי שמעון
44 שדרש את הטעם שאין משקים שתי סוטות ביחד לבין רבי יהודה שלא
45 דרש. ומשיבה, איכא בינייהו יצא חילוק ביניהם לדין באופן שהסוטה
46 רותתת - מפחדת ורועדת מהבדיקה ואף על פי כן לא הודתה. לדעת
47 רבי שמעון שהטעם שאין משקים שתי סוטות יחד הוא כדי שלא יהיה
48 לבה גם, באופן זה הרי אנו רואים שאין לבה גם בה, ואם כן ניתן
49 להשקותה יחד עם סוטה אחרת. אך לדעת רבי יהודה שלא דרש טעם
50 התורה אלא זו גזירת הכתוב, לא ישקו אותם יחד אף באופן זה. מקשה
51 הגמרא, ורותתת מי משקין - האם אכן לדעת רבי שמעון, באופן
52 שהיא רותתת משקים שתי סוטות יחד, כיון שאין את החשש שהיא
53 לבה גם בה. והיא - והרי יש סיבה נוספת לומר שלא יהיו משקים שתי

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ה עמוד א

רש"י

1 **ששם** משקין את הסוטה. בתוספתא (פ"ג ש"א' (מ"ג ס"ו) את אשר יחטא איש לרעהו
 2 ושש בו אלה להאלוהו ובא אלה לפני מוכרח בית הוה וכו' להרשיעו רשע
 3 וצבתה בטנה ולהצדיק צדיק ולתת לו כבודתו שנאמר ואם לא נטמאה האשה וטוהרה היא
 4 ונקטה וטוהרה ורע היא עומדת מבפנים והכהן עומד מכוּרָח שנאמר והעמיד הכהן את
 5 האשה לפני ה' האשה לפני ה' ואין כהן לפני ה':

6 **אין** משקין שתי סוטות כאחת. נראה לפרש
 7 שיעמיד שתיים בעורה בבת אחת להשקותן
 8 א"ע"פ שאין שותות כאחת וכן רציעה ובתוספתא
 9 דפרה (פ"ג) תנא נמי אין שתי פרות נעשות כאחת
 10 משנעשית אפר מביא אחרת ושורפה על הבת
 11 ותמימה וכי היה אוסר בכה"ג לשחוט שני ובחים
 12 כאחד כגון שני עולות או שני טהרות שיעמיד
 13 שניהן בעורה ושחוט' א' ואחר כך ישחוט השני והא
 14 דאמר' בפ"ב דרשית חולין (ק"ו ע"ג) וטע' תובחחו
 15 שלא יהא א' שחוט שני ובחים מיירי שיתוּך שני
 16 עוצרין באחד דאיכא איסור דאורייתא אבל בכה"ג
 17 לא מיירי התם ובפ' נערה המאורסה (מ"ג ע"ג)
 18 בגדרים בני מהו שיפר אדם לשתי נשיו כאחד
 19 אותה דוקא או לאו דוקא ופשיט ליה מרבא:

20 **איכא** בנייהו רותתה. נראה דהוה מצי למימר
 21 איכא בנייהו אשה אחרת שאינה סוטה
 22 לר' שמעון מותר לר' יהודה אסור להעמיד אצלה
 23 אשה בשער נקנור דאמר בפרק טרף בקלפי
 24 (י"ג ע"ג) דפליגי נמי רבי (יהודה) ורבי
 25 שמעון בקרא דהוהציא אותה דכתיב גבי פרה
 26 ואמר איכא בנייהו חמור דלרבי (יהודה) דאמר
 27 אותה לבדה אסור להוציא עמה חמור:

28 **והא** אין עושין מצות חבילות. תימה מאי פריך
 29 הלא אין עושין מצות חבילות ליכא אלא
 30 איסור מדרבנן משום דמיזי עליה כמשא ואינו
 31 פליגי בקראי:

32 **כאן** בשני כהנים. רש"י פירש שני בני עבד בב"ד
 33 אחד וארון אחד ותמימה והא דסדרת ב'
 34 מצורעין דמי לשני עבדים של שני בני אדם:
 35 **והכהן** אחוז בגדיה. בפרק אלו הן הלוקין
 36 (מ"ג ע"ג) נתיב נמי הכי חזן ובכנסת
 37 אחוז בגדיהו כו' ונראה משום דכתיב בו ונקלה
 38 מצוה לנוולו בתוספתא (פ"ג) כהנים מטילים
 39 גזרות וכל מי שיעלה גזרו אפילו כ"ג יוצא
 40 ועומד בצד סוטה ואוחז בגדיה:

41 **אם** היה לבת נאה. א"ע"ג דגזירת הכתוב הוא
 42 שב ואל תעשה לאו מיעקך הוא כדכתיב פ'
 43 האשה רבה וימנוט'.

44 **האיש** נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה.
 45 תימה מאי קשיא דרבנן אדרבנן הוא
 46 מפרש טעמא בפרק נגמר הדין (מ"ג ע"ג) משום
 47 דכתיב אותו בלא כסותו ואין אותה בלא כסותה
 48 א"כ למה היה לנו לנוולה מאחר שהכתוב אומר
 49 שלא לנוולה אם היינו מנוולין אותה א"כ אנו
 50 עוקרין הכתוב בידים י"ל בין לר' יהודה בין לרבנן
 51 דאיתו לא בא אלא למעט על הכסות שלו הליכך
 52 לרבנן דין לעשות כמה שירצו ובגמרא מפרש במאי
 53 פליגי לחכי קשיא דרבנן אדרבנן כיון דלא חיישינן
 54 להזהורים היה לנו לנוולה משום יסור:

55 בה פריי כהונה. תימה כיון דלאו חובה לאנשים לראותה יתלו סדין של בוץ בינה לבין האנשים ויסתור שיערה כדאמר קרא ואי משום כוון המושקה אותה יהיפוך פניו לצד אחר
 56 והכי תני בספרי בהדיא ופרע את ראש האשה סדין של בוץ פורש בינו לבין העם כוון פונה לאחוריו ופורעה כדי לקיים בה מצות פריעה ולרבי יהודה נמי נעשה כו' וי"ל לר'
 57 יהודה אם היו פורסין סדין בינה לבין האנשים לא היה ניוול כל כך בפני הנשים כמו באנשים שאין אשה בושה מפני חברותיה ולא יסור: **נמירו**
 58 ורואות. מקשי' מפרק אין דורשין (מ"ג ע"ג) דאמר עריות בין בפניו בין שלא בפניו נפיש יצריהו ולא קשיא מידי דהתם ה"פ מאחר שראוה הערה פעם אחת שוב מתהדרר אביה לעולם אפי'
 59 שלא בפניה אבל מחמת שראוה הנסקלת ערומה אינו מתהדרר אחר אחרת.

1 **התם** כפי' נמי. בלשכת הגזית כדקאמרת שיאמינו עליה ב"ד הגדול. ולשכת הגזית בעורה
 2 הקיטה. תחיה בקדש ותחיה בחל כדאמר ר' יוחנן פרק שני (דף ס"ג) ופחתין ליה. מכל דר'
 3 הבית לאחר שיאמינו עליה. כד' ל'געתה. ותדאג מן המים ותודע כשתראה בצרתה. מפייען
 4 היו את העדים. שמעידים עדות נפטוה. וכשבודקין אותן היו מפייען אותן מפניה לפניה
 5 ומלשכה ללשכה. לפני ה'. והוא הפתח שבו דרך

6 בניהו ורציאה לכל באי עורה. אקורבנייהו.
 7 כשמקריבים את קרבן קניהם לטהרם באכילת
 8 קדשים. ומנה על האדם שיעמוד וישמור על
 9 קרבנו. ונפקא לן בספרי מהשמרו להקריב לו
 10 במועדו ופוקדי' כח. ומי שיכול לכנס בעורה נכנס.
 11 ואלו שלא היו יכולות מפני שהיו מחסרות בפרה
 12 ועומדות בחלל שער נקנור שלא נתקשר. וכן
 13 ונבות נמי. כשמקריבין קרבניהם מן מחסרי
 14 בפרה ואין יכולין לכנס. שלא יהא להם ג'
 15 בתקרתה. שמא האחת עומדת על בוריה ואינה
 16 מודה לומר טמאה אני. ותקרתה שהיא מנאיה
 17 רואה את זו שאינה מודה וסובלת את בשתה
 18 ולכה מתגבר עליה לעשות כמו זו ואינה מודה.
 19 לא מן השם והיא זה. לא זהו השם שאמרת
 20 העקר הנאמר בדבר: אותה. והשביע אותה
 21 הכהן. ר"ש יחיד טעמי לקראי' בב"מ (דף ט"ו) דקא
 22 אמר לא תחבל בגד אלמנה בעניה. נאמר ולא
 23 בעשירה. דטעם המקרא שאם אהה ממשכנה
 24 ואתה חייב להחזיר לה ואתה נכנס שחזרתי לשלו
 25 ונעבית להחזיר משיאה שם רע בשבועתה:
 26 מאי בנייהו. רבי בני יהודה לרבי שמעון. אי
 27 משום לכה גס בה ואי משום גזירת הכתוב:
 28 **איכא** בנייהו. אשה שאנו רואים בה שהיא
 29 ורתתת מאימנת המים ואינה מודה. למיד שלא
 30 יהא לכה גס בה זו אנו רואין שאין לכה גס בה
 31 ולמאן דלא דריש טעמא דקרא אלא גזירת
 32 הכתוב אין משקין עמה אחרת. ורתתת מי
 33 משקין. עמה אחרת. ויהי דאין לכה גס בה
 34 האיכא משום גזירת מצות חבילות כדתיבא כו':
 35 חבילות חבילות. שגמרא כמי שהיו עליו
 36 למשאוי וממחר לפרק משאו. כתיב אחר. והי'
 37 חבילות. וכן לגבי עבדים בב"ד אחר ובאדון
 38 אחר. ופרע. ככל מקום לשון גלויה הוא. נופח
 39 מנין. כדתיב מנולה את לכה. סותר את שערתי.
 40 מרבה בגלויה שסותר קליעתה. תל' להרהורא.
 41 שלא יתנו הוראין את לכה בה: האיש מכסים
 42 אותו. כשנסקל: פריך אחר. חתיכת בגד מלפניו
 43 ושאר כל גופו ערום: שפלה עורה. אחוריה
 44 ופניה. שביט הבשת נראה משני צדדי: הקא
 45 היינו טעמא דר' יהודה, שמא תצא מב"ד ונפאה.
 46 ששחורה תמצא ולא יבדקה המים ויתגרו בה
 47 ויהיו רודפים אחריה כל ימיה: פריי' כתיב. נקט
 48 על שם שהיו מציין בעורה יותר משאר העם:
 49 וכי תיפא אתי לאגריי' באהרנייהו. על יד'
 50 קשיא את זו עקמה מתגרה יצרם בנשים אחרות:
 51 גמירי. מסורת גמירי מרבותי: דרבנן אדרבנן לא
 52 קשיא. פתמיה. דשנית רבי יהודה ולא חיישת
 53 לשניי דרבנן:

הבא

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ח עמוד ב

רש"י

1 ואחר כך מביא חבל המצרי. בירושלמי מפרש חבל המצרי וכפיפה המצריה באין משירי
2 הלשכה כחומת העיר ומגדליה ולא ידענא אי סודר שנתק בו וסיף שנהרג בו
3 דאמרין פרק נגמר הדין (פסוקין ק"ג). דבאין משל צבור אי פירושו נמי משירי הלשכה כי
4 הכא:

5 תנינא ואחר כך מביא חבל המצרי. ולא ידענא
6 מאי פישט מוכחא טפי מהא דקתני היא
7 הגרה לו בצלול דמשמע דחבל מצרי בעינן
8 ממש ועל ברוך לכתחילה למצוא בעינן אבל לאו
9 דוקא לעכב דהכא כתיב חבל המצרי או שום
10 קשירה בתורה ולמה היה לו לעכב מיהו המדוקדק
11 בפירושו רש"י לא קשיא מידי דעיקר הבאתו
12 קמבעיא ליה אי משום מדה במדה דוקא חבל או
13 משום שמיטת בגדים הואיל ונריך לקשור לצלול
14 לקשור חבל כדי לפרע ממנה מיהו היכא דליכא
15 חבל המצרי ואיכא צלול לא מהדרנא יותר
16 מדאי בתר חבל:

17 מיום שחרב בתמליק וכו'. וה"ה דבזמן הבית
18 נהגו דין ד' מיתות מי שנתחייב בהן כן בלא
19 עדים התראים וכו' והיו יוכרוין לדנו בסנהדרין
20 דכאמר בפי אחר דיני ממונות (ק"ז) מעשה רבי
21 שמעון בן שטח שהיה בזמן הבית דתניא אמר רבי
22 שמעון בן שטח אראה בחבמה אם לא ראיתיו וכו'
23 עד שהשיבו נחש ומקשינן הואי בר נחש הוא
24 התני רבי חיאי וכו' אלא האי דנקט מיום שחרב
25 בית המקדש מלמא דפסיקא נקט דבטלו ארבע
26 מיתות לגומרי: מ' שנתיחייב סקילה. מקשי' מפרק
27 השובר את הפועלים (פ"ג ק"ד פ"ג). דרבי אלעזר
28 רביבי שמעון היה תפיס גבני יומא חד פגע בחווא
29 כובס אמר לדו תפסוהו ותפסוהו (תפסוהו) וקפסוהו
30 וקא בכי אמר לו רבי אל ירע לך שהוא ובנו בעלו
31 נערה מאורסה ביהדי' והו שנתלה נתק אמואי
32 לא פריך האי רב הכי הוא בר סקילה הוא אבל
33 לפשי' לא קשיא מידי דריש תחם משום הכי
34 נתלה משום וכל הנסקלין נתלין ויש לומר דלאו
35 דוקא נקט נופל מן הגג או היה דורסות אלא משום
36 מיתה שנתיחייב בה דרג ויש מפרשים דבנו בעל
37 תחילה ודחיא לה בעולה דמיתתו הואי בחנק
38 אבל קשיא לרבי מהא דאמר בפרק אלו הן הגולין
39 (מס"ג) דרש ריש לקיש והאלהים אנה לידו זה
40 שחרג במזיד יושב תחת הסולם וזה שחרג כבונג
41 עלה ונפל והורגו הוא לאו בר סקילה הוא
42 ותיריך אע"ג דלאו בר סקילה מיתו מדה במדה
43 היא דזורק על חבירו דרך ירידה הוא כדכתיב
44 (מנלק"ג) ופל עליו וימות ואלו מתים דרך ירידה
45 ואם הרוג בסוף הקדוש ב"ה נפרע מהם בענין
46 אחר:

מנימין

1 הקא טעמא פאי. אמרי רבנן שמצוה לכישה ואפלו היא שוקרה, משום ונחסרו כל הנשים,
2 שלא יביאו עצמן לידי חשד ותהינה צנעות: הריב. שהיא נסקלת אין לה יוסר גדול מזה
3 לאהרות: תרי. מיתה ובושה: פיי. סבר פיונא עדיף ליה. ששוב על האדם ושנו לו טפי
4 מצערך דגופיה, הלךך מיתה יפה היא לו לסקל לבוש ואע"פ שצערך נמשך שאינו ממחר

5 למות, ולא לסקל ערום ויתבזה, ורבי יהודה סבר
6 צערך דגופא עדיף ליה, וזו היא מיתה יפה לו
7 לסקל ערום ואע"פ שמתבזה, ולא יסקל בלבשו
8 וימשך צערו: כהני אית לה פיון פסי. שהיא
9 ערומה עד לכה וראשה פרוצ ויתן עליה תכשיטי
10 וזה נגאי הוא לה, שדרך בני אדם להתלווץ
11 באדם ערום ומנעלו ברגליו ואמרי שלוח ערטיל
12 וסיים מסאני. שלוח - מפשט. פדמתרגומין
13 ופשט וישלח. ערטיל - ערום. פשוט דאמר פה.
14 לקמן. במקדה שאדם מודד בה מודדין לו: היא
15 הגרה לו. הגרה את עצמה בצלול נאה
16 להתנאות בפניו. צלול בגדיל בע"ז: תניתוה.
17 דעקר הבאתו אינו אלא כדי שלא ישמטה
18 תרומה. לרישא דקתני בה הרוצה אנשיה:
19 תרומה. פיש אותה: קתני בך תחלה בעברה
20 תחילה. בדרך תשמש הניך הנה תחלה בקרב
21 בשר. לפיכך תלקה רך תחלה לקל אותה,
22 דכתיב בתת ד' את ירכך ונפלת ואת סבך צבה
23 (מנלק"ג ס"ג) ואע"פ דפדה. עצמה בטלה, שפסקו
24 ארבע מיתות בית דין: במקדה לא כמיל. שמודדין
25 להם לעוברי עברה במקדה שמתחייבים בה
26 ומתים בדוגמת אותה מיתה: דאמר רב יוסף.
27 הגמרא קאמר דאמר רב יוסף נמי בעלמא וכן
28 תני בו: דין ארבע מיתות. דין שמים שהיא
29 דוגמתה: נופל מן הגג. דומיא דסקילה, דתני
30 (פסוקין ק"ג). בית הסקילה היה גבה שתי קומות
31 אחד מן העדים באו ודחפו בה: היה דורסותו. ארי
32 דורסו בצפרניו ומפילו לארץ, וגם זה דומה
33 לנפול: נחש מכישו. והארי שורפו: נקטר
34 לפלבוה. ומיתת מלכות מתירין את ראשו בסיו.
35 דרג נמי סוף הוא כדאמרין בסנהדרין (ק"ג):
36 ארבע מיתות. ודא חלי בגרונה: בסאסאה.
37 בתוך אותה סאה עצמה בשאתה משלתה
38 לאבדון תריבנה: ואין לי אלא סאה. עברה
39 גדולה: תרב. חצי סאה. תרי קב. דהיינו ג'
40 קבין: תפן ועובלא. משקלות קטנים הן ושערין
41 בכבא בתרא בהמוכר את חספיה (ק"ג). ופנין
42 שכל פרוטה ופרוטה וכו'. ואע"פ שלא נפרעו
43 ממנו פעם ראשונה ושניה לא ותריו לו עליהם,
44 אלא מצטרפין לו אותו לחשבון: לראות לו:
45 פרוטה. לו: כנגדו: כשהו צערך
כניה

34 אמר רב יוסף, אף על גב דמדה במילה, במדה לא כמיל. דאמר רב יוסף וכן תני רבי חיאי, מיום שחרב בית המקדש, אף על פי
35 ששבטלה סנהדרין, ארבע מיתות לא כמילו. והא כמילו, אלא דין ארבע מיתות לא כמילו. מי שנתיחייב סקילה, או נופל מן הגג או תיה
36 דורסתו. מי שנתיחייב שריפה, או נופל בדליקה או נחש מכישו. מי שנתיחייב הריגה, או נמסר למלכות או ליסמין פאין עליו. מי
37 שנתיחייב חניקה, או טובע בנהר או מת בסרוני. תניא היה רבי אומר, מנין שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו, שאמר 'בסאסאה
38 בשלחה תריבנה', אין לי אלא סאה, מנין לרבות תרבין וחצי תרבין. קב וחצי קב, רובע וחצי רובע, תומן ועובלא מנין, תלמוד לומר
39 'כי כל סאון סאון פרוטא'. ומנין שכל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול, תלמוד לומר 'אחת לאחת למצא חשבון'. וכן מציינו
40 בסוטה שבמדה שמודדה בה מודדין לה, היא עמדה על פתח ביתה ליראות לו, לפיכך כהן מצטרפה על שער נקנור ומראה קלונה
41 לכל. היא פרוטה לו סודדין נאין על ראשה, לפיכך כהן נוטל כפה מעל ראשה ומניחו תחת רגליו. היא קשטה לו פניה, לפיכך
כניה

ביאורים למסכת סוטה דף ה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מבון המאור"

כיון שהיא חגרה לו בצלצול - הסוטה חגרה בגד נאה להתנאות
 בפני מי שנטרדה עמו, לפיכך כהן מביא חבל המצרי - שהוא גס
 ועבה וקושר לה למעלה מדידה כדי שתתבזה, ולפי טעם זה חבל
 מצרי מעבב, שדווקא בו היא מתגנה. פושטת הגמרא את הספק,
 אמר ליה - רב הונא לרב אבא, תנינוה - למדנו במשנתנו, ואחר
 כך מביא חבל המצרי וקושרו לה למעלה מדידה כדי שלא
 ישממו בדידה מעליה, הרי מפורש שהקשירה היא בשביל שלא יפלו
 הבגדים, ואם כן כל חבל בשר ולא דווקא חבל מצרי.
 שנינו במשנה, וכל הרוצה לראות בה וראה וכו' וכל הנשים
 מותרות לראותה. מקשה הגמרא, הא גופא קשיא - דברי המשנה
 סותרים, אמרת - בתחילה אמרה המשנה שכל הרוצה לראות בה
 וראה, אלמא - משמע שלא שניא נכרי ולא שניא נשי - אין הבדל
 בין אנשים לנשים, אלא לכולם מותר לראות את הסוטה בשעה
 שמנוולים אותה. ואילו והדר תני - בהמשך המשנה למדנו שכל
 הנשים מותרות לראותה, ומשמע נשים אין - דווקא נשים מותר
 לראות את הסוטה, אבל אנשים לא. מתרצת הגמרא, אמר אביי
 תרומה - נפרש את דברי המשנה כך, מה שאמרה המשנה שכל
 הרוצה לראות יראה, היינו אנשים - נאמר רק על נשים, דוחה
 הגמרא, אמר ליה רבא לאביי והא כלי הרוצה לראות בה וראה
 קתני - הרי כתוב במשנה שכל מי שרוצה וראה, ומשמע שגם
 אנשים. אלמא מתרצת הגמרא, אמר רבא, אכן תחילת דברי המשנה
 שכל הרוצה לראות בה וראה, נאמרה על כולם לא שניא נכרי ולא
 שניא נשי, ומוסיפה המשנה, ונשים חייבות לראותה - הנשים
 שנמצאות בעורה יש עליהם חיוב לראות את הסוטה בניוולה, לקיים
 את מה שנקאמר ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה בזמנתכן - עלי
 ידי שיראו הנשים מה עונשה לא יבאו לעשות את מעשיה, וכדלעיל.
 לאחר שלמדנו במשנה הקודמת איך היו מנוולים ומביים את הסוטה,
 באה המשנה והגמרא שלפנינו לבאר שהכל נעשה לה מדה כנגד
 מדה.
 משנה במדה שאדם מודד בה מודדין לו - כשמענישים את האדם
 משמים על עבירה שעבר, מתנהגים עמו באותה מדה שהוא התנהג
 בעבירה. ולכן לגבי סוטה, שהיא קשטה את עצמה לעבירה -
 בשביל העבירה, למצוא חן בעיני הבעול, כנגד זה, המקום נוולה -
 התורה ציוותה לנוול אותה. וכן כיון שהיא גלתה את עצמה
 לעבירה - שישבה בפתח הבית וגלתה את עצמה כדי שהבעול יראה
 אותה ויעבור איתה עבירה, כנגד זה, המקום גלה עליה - התורה
 ציוותה שתהיה מגולה לעיני כל בשעה שמעמידים אותה בשער
 ניקור. בדרך התחילה בעבירה תחילה, ואחר כך התבטן - דרך
 התשמיש הוא שהירך נהנה הראשון מהקירוב בשר לבועל, ואחר כך
 הבטן, לפיכך מקללה הכהן שתלגה הירך תחילה ואחר כך התבטן
 שנאמר "בתת ה' את ירכך ונפלת ואת בטנך צבה", ושאר כל הגוף
 לא פלט - ואף שאר אברי הגוף אינם נמלטים מן החולי והכאב
 לאחר הירך והבטן.
 גמרא. אמר רב יוסף, אף על גב דמדה פטילה - שפסקו להעניש
 בארבעה מיתות בית דין, מכל מקום פמדה לא פטיל - עונש
 כדוגמת אותה מיתה לא פסק, אלא מודדים משמים לעוברי עבירה
 שימותו במיתה שהתחייבו בה, וכדלהלן. דאמר רב יוסף וכן תני
 רבי תימא, מיום שחרב בית המקדש, אף על פי שקמלה סנהדרין
 ולא דינים עוד דיני נפשות, מכל מקום ארבע מיתות לא פטלו.
 שואלת הגמרא, והא פטלו - הרי אין דינים כבר דיני נפשות. משיבה
 הגמרא, אלמא דין ארבע מיתות לא פטלו - דין שמים להעניש את
 החוטא בארבע מיתות בית דין לא בטל, ולכן נעש במיתה דומה
 להם, כגון, מי שנתחייב סקילה - מי שעשה עבירה שהעונש עליה

דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא הסתירה בין הדינים, שלעולם לא
 חששו רבנן להרהור, אלא שהקא - לגבי סוטה מעמא מאי - הטעם
 שמגלים את גופה, הוא משום שנאמר ונוסרו כל הנשים - ולכך
 מצווה לביישה, כדי שיראו זאת הנשים ויקחו מוסר להתנהג
 בצניעות ולא להביא את עצמם לידי חשד שזנו. אך התם - לגבי
 יוצאת להיסקל, אין צריך לביישה כדי שאחרות יקחו מוסר ולא ינהגו
 כמותה, שהרי אין לה יסור גדול מזה - שראות אותה כשהיא
 נסקלת. וכי תימא לעבדי בה תרתי - ואם תאמר שיראו גם שהיא
 נהרגת וגם שמביישים אותה, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה,
 אין עושים כן, משום שאמר קרא ואהבת לרעה במוד, ונלמד
 מכאן שברור לו - יש לברור ליוצא להיחרג מיתה יפה - שלא
 יתבייש כשממיתים אותו.
 שואלת הגמרא, לימא דרב נחמן תנאי היא - האם נאמר שהדין
 שאמר רב נחמן שיש לברור לנהרג מיתה יפה, תלויה במחלוקת רבי
 יהודה ורבנן לגבי היוצאת להיסקל. וזה טעם מחלוקתם, שרבנן
 סוברים שיש לברור מיתה יפה ולכן סוברים שאין האשה נסקלת
 ערומה, ורבי יהודה חולק על דין זה ולכן סובר שנסקלת ערומה.
 דוחה הגמרא, לא - דברי רב נחמן לא תלויים במחלוקת רבי יהודה
 ורבנן, אלא דבולי עלמא אית להו דרב נחמן - שיש לברור ליוצא
 להיחרג מיתה יפה, והקא פהא קמיפליגי - אלא שנחלקו מה היא
 המיתה היותר יפה לה, מר סבר - רבנן סוברים, ביוזניה עדיף ליה
 מפי מעצרא הנופיה - יותר חשוב לאשה שלא תתבזה משלא
 תצטער, ולכן מעדיפה האשה להיסקל עם בגדים אף שזה יעכב את
 המיתה ויגרום לה להצטער יותר, מאשר להתבזות ולהסקל כשהיא
 ערומה, וממילא זו היא המיתה היפה לה. ובר - רבי יהודה סבר,
 צערא הנופיה עדיף ליה מפי מכוזניה - יותר חשוב לאשה שלא
 תצטער משלא תתבזה, ולכן מעדיפה האשה להתבזות ולהיסקל
 ערומה, מלהיסקל עם בגדים אשר יעכבו את המיתה ויגרמו לה
 להצטער יותר. וממילא זו היא המיתה היפה לה.
 שנינו במשנה, היתה מכוסה לכתובים שחורים וכו', תנא -
 למדנו בברייתא שאם היו גם בגדים שחורים נאים לה, מכוסין
 אותה בגדים מכוסים, בשביל שתתנוול ותתבזה.
 שנינו במשנה, היו עליה כלי זהב וכו' מעבירין ממנה כדי לנוולה.
 שואלת הגמרא, מדוע הוצרכה המשנה לומר זאת, והרי זה פשיטא
 שמסירים ממנה את התכשיטים, השקא נוולי מנוויל לה - שהרי
 עושים מעשים לנוולה, הני מיפעיא - וכי צריך לומר שמסירים ממנה
 את התכשיטים כדי שלא תהיה מקושטת. מתרצת הגמרא, מהו
 התימא - היינו סבורים לומר שיש להשאיר עליה את התכשיטים
 משום שכהני אית לה ביוזן מפי - שאם יהיו עליה תכשיטים בזמן
 שהיא ערומה עד כנגד ליבה ושרצה מגולה ומפוחה, יש בכך יותר
 בזיון, וכדאמרי אינשי שלית ערמיל ופינים מסאני - וכמו שדרך
 האנשים לצחוק על מי שהולך ערום ולובש רק נעליים, כך אשה זו
 כולה מנוולת והולכת עם תכשיטי זהב. קא משמע לן - חידשה לנו
 המשנה שמכל מקום יותר בזיון לה להיות בלי תכשיטי זהב.
 שנינו במשנה, ואחר כך מביא חבל מצרי וקושרו למעלה מדדיה
 וכו', פנא מיניה רבי אבא מרב הונא - שאל רב אבא את רב הונא,
 חבל המצרי מהו שיעבב בסוטה - האם הקשירה חבל מצרי זה
 מעבב את השקאת הסוטה, או שאם אין חבל מצרי יקשרו בחבל
 אחר וישקו אותה. וצדדי הספק הם, האם הטעם לקשירה הוא משום
 שלא ישממו בדידה מעליה הוא - בשביל שלא ימשכו הבגדים
 כלפי מטה לאחר שקרע אותם הכהן עד כנגד לבה, ולפי זה וצלצול
 קטן נמי סני - בחבל קטן גם מספיק, או דילמא שהטעם לקשירה
 הוא משום דאמר מר הלן, שבמדה שאדם מורד מורדים לו, ולכן

ביאורים למסכת סוטה דף ט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

הקדוש ברוך הוא אף שלא נאבדו מן העולם, וקשה על רבי חנינא
 בר פפא. וכי תימא - ואם תאמר לתרץ, שתנהג אודו - האומה
 המצרית שהייתה בזמן משה נבחרה לגמרי, והני אחריני ניהו -
 והמכות השניות שניתנו, הם על אומות אחרות שהתיישבו אחר כך
 במצרים. דוחה הגמרא, והתניא אמר רבי יהודה, מנמיין גר
 המצרי הוה לי חבר - היה לי חבר ומנימין שמו שהיה גר מצרי, והוא
 מתלמידיו רבי עקיבא. וכך אמר מנמיין גר המצרי על עצמו, אני
 מצרי ראשון - מצרי שהתגייר, ונשאתי מצרית ראשונה - גיורת
 מצרית, ואשי לבני מצרית שנייה - מצרית בת גרים, כדי שיהא בן
 בני מותר לבא בקהל - כדי שבני יהיה דור שלישי ומותר להינשא
 לכשרה. ומכך שמנימין היה מצרי האסור לבא בקהל, מוכח
 שהאומה המצרית עדיין קיימת בעולם, ולא נבחרה לגמרי כשהכה
 אותם ה'. אלא מסיקה הגמרא מכח הקושיא, אי איתמר הכי
 איתמר - אם נאמרו הדברים, כך נאמרו, אמר רבי חנינא בר פפא,
 אין הקדוש ברוך הוא נפרע מן המקל של האומה, עד שעת
 שילוחו - שנפסקת מלכותו, שנאמר 'בסאפאה בשלחה תריבנה
 וגו' ונדרש על מלך.
 אממר מתני להא רב חנינא בר פפא אהא - אממר למד את
 דברי רבי חנינא בר פפא כפי שהבינה הגמרא בתחילה, ומהפסוק
 שלהלן, מאי דתיב - מה כוונת הכתוב 'כי אני ה' לא שניתי
 ואתם בני יעקב לא כליתם', ודרש רבי חנינא בר פפא כך, 'אני ה'
 לא שניתי' לא הכיתי לאומה ושניתי לה - שלא הכיתי אומה
 מאומות העולם וחזרתי שוב להכותה, אלא בשעה שאני מכה אותם
 אני מאבדם. ואילו 'ואתם בני יעקב לא כליתם' - את עם ישראל
 אני מכה ולא משמיד, והיינו דתיב 'הצי אכלה כם' - בישראל,
 שחצי כלן - מכותי כלות, אבל והו אינן כלין.
 אמר רב חנינא, אין הקדוש ברוך הוא נפרע מן האדם -
 להענישו על חטאו, עד שתתמלא סאתו - שירבו עוונותיו, שנאמר
 'במלאות ספקו יצר לו וגו' - כאשר התמלאו רצונותיו ותאוותיו,
 יצר לו - יבואו עליו הצרות והעונשים.
 דרש רבי חנינא בר פפא, מאי דתיב 'רננו צדיקים בה' לישרים
 נאוה תהלה', אל תקיף נאוה תהלה, אלא נאוה תהלה - ומתפרש
 הפסוק כך, רננו צדיקים במה שעשה להם ה', שרק ישרים יהללוהו
 בנוה בתים שהם בנו. ומי הם הצדיקים, זה משה ודוד שלא שלטו
 שונאיהם במעשיהם, דוד דתיב 'מבעו בארץ שעריה' - שבנה
 שערי ירושלים, משה, דאמר מר, משנכנה מקדש ראשון נגנו אהל
 מועד קרשיו וקריחיו ועמודיו ואדניו - ולא יכלו האויבים
 לקחת את המשבן שבנה משה ולהתחלל בו. ושאלת הגמרא, היכא
 - היכן נגנו אהל מועד. ומשיבה, אמר רב חסדא אמר אבימי, תחת
 מחילות של חיבל בית המקדש.
 תנו רבנן, סוטה נתנה עיניה פמי שלשה פוסות האמורות
 שאסור עליה באיסור אשת איש, סופה, שמה שביקשה לא ניתן לה
 - שאסורה על הבעל לעולם. ומה שביקשה נטלוהו מפנה - ואף
 נאסרה לבעלה שהייתה מותרת לו. ללמדך שכל הנותן עינו במה
 שאינו שלו, מה שמבקש אין נותנין לו ומה שבידו נטלין הרמנו.

פניה מוריקות. היא כחלה לו עיניה, לפיכך עיניה בולמות -
 שבזמן ששוחה את המים פניה מוריקות ועיניה בולטות. היא קלעה
 לו את שערך - שקלעה את שעה בעבור הבעל שבביל להתנאות
 בפניו, לפיכך בהן סותר - פורע את שערך. היא הראתה לו
 באצבע - לרמוז לו שיבוא אליה, לפיכך ציפורניה נושרות. היא
 חנדה לו בצילצול - חגורה נאה, לפיכך בהן מביא חבל המצרי
 וקושר לה למעלה מדדיה. היא פשטה לו את יריכה למעשה
 העבירה, לפיכך יריכה נופלת. היא קיבלתה על בריסה במעשה
 העבירה, לפיכך במנה צבה - מתנפחת, כמו שכתוב 'וצבתה בטנה
 ונפלה ירכה'. היא האכילתו מעדני עולם שבביל לפתותו לעבירה,
 לפיכך קרבה מאכל פמה - שעורים. היא השקתהו יין משופח
 בכוסות משופחים, לפיכך בהן משקה אותה מים תמים במקרה
 של חרש - בכלי חרס. היא עשתה את מעשה העבירה בסתר, כנגד
 זה ה' שהוא 'איש בסתר עליון' שם בה פנים - מתפנה כדי להיפרע
 ממנה, כמו שנאמר 'ועין נאף שמה נשף לאמר לא תשורני עין
 וגו' וסתר פנים ישים" - שהנאף מצפה לחשכת הלילה לעבור את
 העבירה בסתר, וה' שהוא יושב בסתר ישים פניו להיפרע ממנו. דבר
 אחר - פירוש אחר אין מתקיים המדה כנגד מדה על כך שעשתה
 הסוטה את מעשה העבירה בסתר, היא עשתה בסתר, כנגד זה
 המקום פירסמה בגלוי - שנתן בלב בעלה לקנאות לה ובכך
 מתפרסמים מעשיה, וכמו שנאמר 'תפסה שנאה במשאון תגלה
 רעתו בקהל וגו' - המכסה ומסתיר את מעשיו השנואים לה' על
 ידי שעושה אותם בחשך ומסתור, סופו שמגלה ה' את מעשיו הרעים
 לרבים.
 הברייתא למדה מפסוקים שבמדה שאדם מודד מודדים לו. שואלת
 הגמרא, ומאחר דנפקא ליה מאחת לאחת למצא השבון' - שכבר
 למדנו מפסוק זה שמצטרפים החטאים לחשבון שבביל להיפרע, אם
 כן הפסוק 'כי כל סאון סאון ברעש' למה לו - שבביל מה נכתב, הרי
 אין בו צורך ללמד על עברות קטנות. משיבה הגמרא, לבקדה -
 מפסוק זה לומדים שגם על חטאים קטנים נענשים במדה כנגד מדה,
 שהעונש יהיה כעין החטא. ממשיכה הגמרא להקשות, ומאחר
 דנפקא ליה מ'כי כל סאון סאון ברעש' שמענישים במדה כנגד
 מדה, אם כן 'בסאפאה בשלחה תריבנה' למה לו - שבביל מה
 נכתב, הרי אין בו צורך למדה כנגד מדה כפי שדרשה ממנו הברייתא
 בתחילה. משיבה הגמרא, פסוק זה הוצרך לדרוש לבד רב חנינא בר
 פפא, דאמר רבי חנינא בר פפא אין הקדוש ברוך הוא נפרע מן
 האומה - אינו מעניש אומה עד שעת שילוחה - עד שמגיעה השעה
 שמאבדה לגמרי מהעולם, שנאמר 'בסאפאה בשלחה תריבנה וגו'
 - שמעניש אותם ה' על כל העברות בשעה שמשלה אותם לאבדון.
 מקשה הגמרא, איני - איך ניתן לומר כך, שרק בזמן שה' מאבדם
 מהעולם הוא מעניש אותם, והאמר רבא שלשה פוסות האמורות
 במצרים - בחלומו של שר המשקים, למה - על מה רומזים. כוס
 יסורים אחת, שששתה - ששתתה מצרים בימי משה - עשרת המכות
 וקריעת ים סוף בזמן שיצאו ישראל ממצרים. ואחת, שששתה בימי
 פרעה נכה - שהכה נבוכדנאצר מלך בבל את מצרים. ואחת,
 ששתידה לשותות עם חברותיה - בימות המשיח. ונמצא, שהענישם

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ט עמוד א

רש"י

1 מנימין גר המציר וכו'. מקשים מפרק תפלת השחר (נכותו ק"ה). דאמר בו ביום עמוד
2 ידודה גר עמוני לפניהם בבית המקדש ואמר להם מה אני לבא בקהל אמר
3 לו ר' אסור אתה א"ל ר' יהושע מותר אתה א"ל ר' הולא כתיב לא יבא עמוני ומואבי
4 אמר לו ר' וכו' עמון ומואב במקומם הן וישבן הולא כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל
5 את כל העולם כולו א"כ אפילו מנימין היה
6 מותר לבא בקהל ועוד מקשינן אהדיא דתפלת
7 השחר דאמר פ"ק דמגילה (ף יז) דל לגבי עמון
8 מואב דיתבי ארובתייהו חמומא אורודיא
9 שנאמר שאנן מואב מנעוריו וגו' מידו הכא
10 בשמעתין לא קשיא מידי כמו שפרשי' דמנימין
11 היה טועה וטבור שלא נתבלבלו דקתני סיפא
12 בתוספתא דפ' בתרא דקדושין אמר לו רבי
13 עקיבא מנימין טעית הלכה כבר עלה סנחריב
14 ובלבל את האמות לא מצרים במקום ולא
15 עמונים ומואבים במקום אלא עמון נושא
16 מצרית ומצירי נושא עמוניות ואחד מן אלו מותר
17 בכל משפחות האדמה ואחד מכל משפחות
18 האדמה נושא את אלו והכא כפי פירושא עד
19 כאן ל"פ אלא אם נתבלבלו אי לאו כולל
20 לעלמא מודו דישנן בעולם אבל ההיא דמגילה
21 תיקשה ופ"ת דסנחריב אינ"פ שבלבל את כל
22 העולם כולו ארץ מצרים לא בלבל כדכתיב
23 (מלכים ב' כ) בפרעה נכה ולא הוסיף עוד מלך
24 מצרים לצאת מארצה כי לקח מלך בבל מנחל
25 מצרים עד נהר פרת אלמא סנחריב לא בלבל
26 (מצרים) והכי תנא בסדר עולם שמיים שעלה מלך
27 בבל על ארץ מצרים עוד לא וקפא ראש אבל
28 עמון (מוואב) בלבל דכל גוהו לא אשכחן
29 בהיא שלא בלבן כדכתיב (ישעי' לו) מי בכל
30 ארצות הארצות וגו' דמנימין אשכחן בהדיא
31 שלא בלבן אלא שטפן כדאמר' בסדר עולם
32 כשהלך לתרהקה מלך כוש ועל אותה שעה
33 אמר בתוספתא אמר לו רבי עקיבא מנימין טעית
34 וכו' וגמרא שלנו לא חש לחזיריב שני שלא היה
35 כיבוש גמור אלא כשיטפת שלבא וטעינתו וגם
36 מואב שטף כדאמרין בסדר עולם שלש שנים
37 ונקלה כבוד מואב (ישעי' יז) שסנחריב שטפן אבל
38 כיבוש ובלבל לא היה ובמוואב אשכחן בהדיא
39 דלא בלבל כדכתיב שאנן מואב מנעוריו וכו'
40 אמר ירמיה להאי קרא הוה שאנן מכלל דלא
41 בלבל ובמגילה גרסין זל גבי מואב דיתוב
42 ארובתיה ור"ג עמון דעמון לא יתבי ארובתייהו
43 ובברכות (ף מ) אמרינן וכו' עמון מואב
44 במקומן הן וישבן ל"ג מואב וחורבן נבוכדנצר
45 לא חשיב בלבל דכי היה מחריב נבוכדנצר היה
46 מניח דלת הארץ במקומם אבל סנחריב היה
47 מעביר לארץ ומבלבלן והכי אמרינן שלש בתרא
48 (לפ"ן מ) גבי לוה היא לוח שלא בלבלה סנחריב
49 ולא החריבה נבוכדנצר ואף מלאך המות אין לו
50 רשות לעבור שם ובב"מ תולה בלבלו בסנחריב
51 וחורבן נבוכדנצר לפתם הדיטא גרס עמון בהדי
52 מואב וליתא דפרישית ותו לא מידי ע"כ
53 פירוש וקשה לפירושנו מן התוספתא דקתני לא
54 מצרים במקומם הם וישבן ויש לנו לשבש כמו
55 כן לפירושנו הא דקתני לא מלואבים במקומם
56 ואי לא מואבים בתוספתא ועמון במגילה לא
57 קשיא מידי: לא הכיתי לאומה וישנית. היה
58 דאיתא הוה מציר למיפירי הא דרבא הוא דמנימין
59 וכן

1 פניה מוריקות. הכי תני לקמן, אינה מספקת לשתות עד שפניה מוריקות ועיניה בולטות:
2 הריאתה לו באצבעותיה. קמיה לו לבא אצלה: פאבל בהמה. שעורים: במקורה של חרש.
3 פותחה ומגדה שבכוסות: שם בה פנים. פנאי לפרע ממנה. ושמתו אני את פני וינקלה ס'
4 ונתתי (את) פני (מי) בלן לישן פניה אני מכל עסקי ועסקיני בהן: תפסה שנתה כמשאון.
5 (שנאמר במשאון) המכסה דבר השנוי למקום.
6 במשאון בחשר כמו שזאה (ויזי) שיעושה
7 מעשיו בחשר. כי כל שאון. שבא למדננו שאף
8 עברות קטנות נפרעות הימנה לפה לי. מאחת
9 לאחת נפקא: לבסמה. ולמדננו שבמדה שמודה
10 מודדן לו. הפרעון מעין החסא: שלוהה. אבודה
11 מן העולם: ג' כוסות. בחלומי של שר המושקים:
12 כימי פרעה נכה. לבא נבוכדנצר מלך בבל
13 להכות את ארץ מצרים: עם הכוריתיה. לימות
14 המשיתה, אלמא לא טרדה במכה ראשונה: וכו'
15 תימא הנך אודי. הראשונים כלו בלן ואלו
16 מאמות אחרות היו שנתשבו בארץ מצרים:
17 מצירי ראשון. הוא עצמו נתגזיר. אישיא לבני
18 מצרית שניה. מה מצרית גיורת וגר מצירי שתאה
19 היא שניה לגיורת כדי שיהא בן בני שלישי ורמיא
20 לשא בת ישראל, דבתיב (ויקרי) בנים אשר
21 יקלדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה' שאם
22 הייתי משיא לבני מצרית ראשונה היה בן בני
23 שני מצד האב, דאמר ביבמות (ף ט) ובקדושין
24 (ף ט) ובנים אשר יקלדו להם הולך אחר פסולת,
25 אלמא עדין מצרים הם, דאלו שאר אמות
26 מותרין לבא בקהל מיד. מנימין לית ליה הא
27 דאמר בברכות (ף מ) שהעמונים והמצרים
28 מותרין לבא בקהל שכבר עלה סנחריב ובלבל
29 את כל האמות. והכי נמי קתני בתר דהך מלתא
30 בתוספתא דקדושין. אמר לו ר"ע מנימין טעית
31 שכבר עלה סנחריב ובלבל כו': הא. מן המקרא
32 הוה חצי בליים. מכותי כלות: במלואות ספקו. כל
33 רצונו: יצר לו. ותבאני צרה: אלא נהה תהלה. על
34 עסקי נהה בתים שכנו והתלודה: שלא שלמו
35 שונאיהם כפעשה ודיהם. להיות נהנים מהם: דוד
36 דכתיב כבעו בארץ שעריה. לעיל מניה בתוב
37 חשב ה' להשחית חומת בת ציון, ועלה כתיב
38 טבעו בארץ, ומעדת ציון היא עיר דוד וביתו
39 כדכתיב בספר שמואל (ב' ט) ובשכנאו צרים בימי
40 דקדוהו טבעו השערים, דתלות השערים שהיו
41 של נחושת או של וקסן וזוהב, כדי שלא ישאום
42 אויבים, ועצים לא נשאו אתם: מה שבקשה לא
43 נתן לה. שאסורה לבעול: ומה שפירש גמלו
44 המנה. אם שותה מים מתה, ואם הודתה נאסרה
45 בלבעול והפסידה בתפלתה
46 נחש

1 לה, 'אתם בני יעקב לא כליתם' היינו דכתיב 'חצי אכלה בם' חצי פלין והן אינן פלין. אמר רב
2 המנונא, אין הקדוש ברוך הוא נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו, שנאמר 'במלאות ספקו
3 יצר לו וגו'.' דרש רבי חיננא בר פפא, מאי דכתיב 'וננו צדיקים בה' לישורים נאווה תהלה'
4 אל תקרי נאווה תהלה אלא גוה תהלה, זה משה ודוד שלא שלמו שונאיהם כפעשהם, דוד
5 דכתיב 'טבעו בארץ שעריה'. משה, דאמר מר, משנבנה מקדש ראשון נגנו אהל מועד קרשו
6 קרסיו וקריוהו ועמודיו ואדניו. היכא, אמר רב חסדא אמר אבימי, תחת מחילות של היכל. תנו
7 רבנן, סוטה נתנה עיניה כמו שאינו ראו לה, מה שביקשה לא ניתן לה ומה שבידה נמלחה
8 ממנה, שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו, מה שמבקש אין נותנין לו ומה שבידו נמלחן הימנו.
9 וכן

תימא מאי היה מציר לתרץ ולא היו מציר לתרץ למלך של אומה מדאמר ואתם בני יעקב דמשמע אבל בני יעקב קאמר ובאומה שלימה מיירי:

אלא

שבת קודש כ"ד ניסן - היום תשיעה ימים, שהם שבוע אחד ושני ימים לעומר (גבורה שבגבורה)

טוטה. פרק ראשון - המוקנא דף ט עמוד ב
רש"י

1 קחש הקדמוני. נתן עניו בחנה ובא עליה, והיניו דכתיב ובליליתו הנהש השיאני, לשון שמששו ונשואין הוא: גמלו חיטתו. קומה וקופה: היא מלך. שלךך עשאו ערום מכל: אני אמרתי
2 תלךך בקומה וקופה: מקללתו אתה למד. וכן כל אלה אתה למד מקללתך: קו. נתן עניו בחנמה: תרה שגולדה עם הכל. ששתי תאמות נולדו עמו. והיניו דכתיב (מלכות ז) את אחו
3 את הכל, שני אתים שני רבויים: קרה. על ההנהגה ונבלע בלעם. בממונו של בלק לקלל את ישראל, והנהגה במדון שהלך לטול שכר עשרים וארבעה אלף שפולו מישראל בעצתה:
4 דוא. אביר הרועים וגדול שבמלמדים היה. ותקנא בדרך שראוהו בן דבר ואיש תאר ומראה פנים בהלכה דכתיב (מלכות טז) הנה ראיתי בן לישית בית הללמי וגו'. ואמר באגדה
5 דחלק (דף טז) דכל הפסוק הנה דואג אמרו בלשון
6 הרה: ואחיתופל. נתן עניו במלכות דאמר
7 בחלק (דף קט) ראה אש יוצא מאפוחו ובספר
8 שעתיד למלוך, ומה שבקדו נטלו הימנו לא יחצו
9 ימיהם: נתי. בממונו של נעמן ונצטו: וארזיה.
10 באבישג והנהגה: ויעייה. בבקנה, והצרעת ורחה
11 על מצחו והסיכ טו: כי לייס בו. וקלה היא
12 תחלת השרענות: מיהו כי בקדו מלא כי
13 אורחיהו דרין. שבמעיים נכסרו תחלה
14 ומקלקלות אותן ואחרי נפולת לרה: שלא
15 להוציא לעו. שיאמרו לא עשו סדר הלה ואין
16 פורענות זו על דך. מתני שמשון הלך אחי
17 עיני. בדליה לקמן: על עשר פלגשי אבי.
18 דכתיב בספר שמואל (ז טו) ויעוב עשר נשים
19 פלגשים לשמור הבית: לונביות חיותה: לב
20 אבי ולב ב"ד. דכתיב (סס) אלקה נא ואשלמה
21 את נדרי וגו'. וכתיב את אשלום הלכו מאתם
22 איש קרואים והולכים לתמם. ואמרינן סוטה
23 דירושלמי קרואים מרדוד שעל ידי מצות דוד
24 הלכו עמו. אמר לו כחוב לי שילבו עמי אותן
25 שנים שאבחר וכלב וכו'. וקה מראה חותמו של
26 דוד לשנים והולכים איתיו וכן לשנים אחרים
27 עד שבסם מותם וכלן ראשי סנהדרות, הרי
28 לב אביו ולב ב"ד ולב אנשי ישראל דכתיב בקרב
29 איש להשתחוות וגו'. וכתיב מי ישיני שופט
30 דארץ. וכתיב ויגבו אבשלום את לב אנשי
31 ישראל: ואין באחיו גדול פגמו. שהיה מביא
32 מדה שמרד שנקבר אביו בגדולים וכו' בבירה
33 מרדו לו שנקבר הוא בגדולים: מי לנו לענן
34 כבוד קבורה לקבר בגדולים גדול מיוסף שלא
35 נתעסק בו אלא משה שהוא גדול מישראל ואין
36 בישראל גדול ממנו. הרי שבמדה שמרד לקבר
37 את יוסף ע"י גדול בה גדולים לו, שאין גדול
38 בכבודו קבור משה שלא נתעסק בו אלא
39 הקב"ה: גמי בעיני קרה. ע"י עניו מרד בבורא:
40 הרי הוא. שחשק באותה אשה כדי להתגרות
41 בפלשתים: והכתיב ויבד שמשון התנתי. וראו
42 שם אשה מנבלת פלשתים ותיטב בעיני שמשון
43 ומעשה של זו שבתמנת קודם למעשה של זו
44 שבבעה: תחלת קלקולו מיהא בענה הנה. והוא
45 דתמנת לאו קלקול הוא כלי האוי, שלקחה לו
46 לאשה ולא בא עליה בנות: שדלילה. עקרה
47 כמו אביו הרי שגולדה: מנא דעה. הלא כמה
48 קובים אמר לה קדם לבן ומצאתי שקרן: נרין
49 דבר' אמת מתקבלין ומקשין דוברים על
50 אפניהם. ראתה שערו גדול ולא היה שותה וכו'
51 ותבינה שהדברים האחרונים שזכר לה שבקרב
52 הנה היה כחו גדול אמת הן: ואתאציה. לשון
53 דחק ומצוקה: בשעת נטר ביאה. תארת האדם
54 מרבה דברים האסורים לגויר. שרת עבדים
55 בגון גויר ששרה עבדים במים ויש בהם טעם וכו'
56 דלא נפקא מקל אשר געשה מנמן וכו' ומקנה וכו'
57 שבת. מקום קביעות השן: אתה דלךר שבת.
58 לשא בת אל נכה דקרב שבת. לחי החמורה,
59 שאלמלא הוא היה מת בצמא: רוח ה'. רוח
60 נבואה ששרתה על יעקב: שמשון וכו'.
61 ללותו באשר הולך:

1 וכן מצינו בנחש התקמוני שנתן עניו כמה שאינו ראי לו, מה שביקש לא נתנו לו ומה
2 שפקדו נטלוהו ממונו, אמר הקדוש ברוך הוא אני אמרתי יהא מלךך על כל בהמה וחיה,
3 ועכשיו ארוך הוא מפל בהתמה ומפל חית השדה. אני אמרתי יהלך בקומה וקופה, עכשיו
4 על גחונו ילך. אני אמרתי יהא מאכלו מאכל אדם, עכשיו עפר יאכל. הוא אמר אהרוג את
5 אדם ואשא את הנה, עכשיו איכה אשית בינך ובין האשה ובין ירעה ובין ירעה. וכן מצינו
6 בקון וקרה ובלעם ודואג ואחיתופל ונחשו ואבשלום וארזיהו ועוניהו והמן שנתנו עיניהם
7 כמה שאינו ראי להם, מה שביקשו לא ניתנו להם, ומה שבידם נטלוהו מהם: בנהג התחילה
8 בעבירה וכו': מנא הני מילי, אילמא משום דכתיב 'בתת ה' את יריכך נפלת ואת בטנגך
9 צבה', והכתיב 'וצבתה בטנגך ונפלה ירכה'. אמר אביו, כי לייט לייט תחילה ירך והתר בטון
10 לייט, ומנא כי דרקי, כי אורחיהו דרקי, בטון ברישא והתר ירך. בקללה נמי כתיב 'לצבות
11 בטון ולפלג ירך', ההוא דמדוע לה כהן דבטון ברישא והתר ירך, שלא להוציא לעו על מים
12 הקרים: מושנת. שמשון הלך אחר עניו לפיכך נקרו פלשתים את עניו, שזאמר 'ואיחווהו
13 פלשתים ונקרו את עניו'. אבשלום נתנאה בשערו לפיכך נתנה בשערו, ולפי שזאב על
14 עשר פלגשי אביו לפיכך נתנו בו עשר לונביות, שזאמר 'וסבו עשרה אנשים ושאי כלי
15 יואב'. ולפי שגנבו שלש גנבות, לב אביו ולב בית דין ולב ישראל (שזאמר) 'ויגבו אבשלום
16 את לב אנשי ישראל' לפיכך נתקעו בו שלשה שבטים, שזאמר 'ויקח שלשה שבטים בכפו
17 ויתקעם בלב אבשלום'. וכן לענין הטובה, מרם המתניה למשה שעה אחת, שזאמר 'ותתצב
18 אחותי מרחק', לפיכך נתקעבו לה ישראל ו' ימים בפודר, שזאמר 'והעם לא נסע עד האסף
19 מרם'. יוסף זכה לקבור את אביו ואין באחיו גדול ממנו, שזאמר 'ויעל יוסף לקבר את
20 אביו ויעלו עמו גם רכב גם פרשים'. מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה.
21 משה זכה בעצמות יוסף ואין בישראל גדול ממנו, שזאמר 'ויקח משה את עצמות יוסף
22 עמו'. מי גדול ממושה שלא נתעסק בו אלא המקום, שזאמר 'ויקבר אתו בגיא'. לא על
23 משה בלבד אמרו אלא על כל הצדיקים, שזאמר 'יהלך לפניך צדקך כבוד ה' יאסף':
24 גמרא. תנו רבנן, שמשון בעניו מרה, שזאמר 'ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי
25 היא ישרה בעיני'. לפיכך נקרו פלשתים את עניו, שזאמר 'ואיחווהו פלשתים ונקרו את
26 עניו'. אני, והכתיב 'ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא'. כי אול מיהא בתר ישרותיה אול.
27 תניא רבי אומר, תחילת קלקולו בענה, לפיכך לקה בענה. תחילת קלקולו בענה, דכתיב
28 'ולך שמשון עותה וירא שם אשה זונה וגו', לפיכך לקה בענה, דכתיב 'ויורדו אותו ענתה'.
29 והכתיב 'ירד שמשון תמנתה', תחלת קלקולו מיהא בענה הנה. 'ויהי אחרי כן ויאהב אשה
30 גנחל שורק ושמה דלילה, תניא רבי אומר, אילמלא (לא) נקרא שמה דלילה, ראיה היתה
31 שתקרא דלילה, דילדה את כחו, דילדה את לבו, דילדה את מעשיו. דילדה את כחו,
32 דכתיב 'ויסר כחו מעליו'. דילדה את לבו, דכתיב 'ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו'.
33 דילדה את מעשיו, דאיסתלק שכינה מניה, דכתיב 'והוא לא ידע כי ה' סר מעליו'. 'ותרא
34 דלילה כי הגיד לה את כל לבו' מנא ידעה, אמר רבי חנין אמר רבי, ניפרין דברי אמת.
35 אביו אמר, ידעה בו באותו צדיק דלא מפיך שם שמים לבטלה, פיון דאמר 'גויר אלהים
36 אני' אמרה השתא ודאי קושטא קאמר. 'ויהי כי הציקה לו בדבריה כל הימים ותאלצהו'
37 מאי 'ותאלצהו', אמר רבי יצחק דבי רבי אמי, בשעת גמר ביאה נשמטה מתחתיו. 'ועמה
38 השמרי נא ואל תשתי ון ושכר ואל תאכלי כל טמא' מאי 'כל טמא', ותו עד השתא דברים
39 טמאים קאכלה, אמר רבי יצחק דבי רבי אמי, דברים האסורים בגויר. 'ויבקע אלהים את
40 הפכתש אשר פלחי', אמר רבי יצחק דבי רבי אמי, הוא איה דלךר טמא, לפיכך נתלו
41 חיוו דלךר טמא. 'ותח ל רוח ה' וגו' אמר רבי תמא ברבי חנינא, חליתה נבואתו של יעקב
42 אביו, דכתיב 'יהי דן נחש עלי דרך'. 'לפעמו במחנה דן' אמר רבי יצחק דבי רבי אמי,
43 מלמד שהיתה שכינה משקשת לפניו בוג, כתיב הלא 'לפעמו במחנה דן', וכתיב היום
44 'פעמו ירמוני'. 'בין צרעה ובין אשתאול' אמר רבי אסי, צרעה ואשתאול שני הרים גדולים
45 היו ועקרן שמשון וסתנו זה בזה. 'והוא יחל להושיע את ישראל' אמר רבי תמא ברבי חנינא,
הוחל

ביאורים למסכת סוטה דף ט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 בית דין. ולב ישראל (שנאמר ויניב אבשלום את לב אנשי
2 ישראל) - שאמר לבאים להתידין אצל דוד, שאם היה דן אותם היה
3 מזכה אותם, ובכך גנב את לב העם. לפיכך נתקעו בו שלשה
4 שקמים - שרביטים, שנאמר ויזקח שלשה שקמים בכפו ויתקעם
5 בלב אבשלום.
6 וכן לענין הפוקה, מצאנו שמקבלים את השכר באותו ענין של
7 המצווה. מרים המתניתה למשה שעה אחת, כשהיה בתוך התיבה
8 ביאור, שנאמר ויתתצב אחתו מרחק, לפיכך קיבלה שכר
9 ונתעכבו לה ישראל וימים כמדרך בזמן שהיתה מצורעת, שנאמר
10 ויהעם לא נסע עד האסף מרים. יוסף זכה לקבור את אביו ואין
11 באחיו גדול ממנו - שיוסף היה מלך והתעסק בקבורת יעקב,
12 שנאמר ויעל יוסף לקבר את אביו ויעלו עמו גם רכב גם
13 פָרָשִׁים, ובאותה מדה מדדו לו, שהתעסקו בקבורתו גדולים, שהרי
14 מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה, בדלחלו. וכן מצאו
15 במשה, שזכה בעצמות יוסף ואין בישראל גדול ממנו - התעסק
16 בעצמו בהעלאת עצמות יוסף ממצרים, אף שלא היה גדול ממשה
17 בישראל, שנאמר ויזקח משה את עצמות יוסף עמו, ובאותה
18 מדה מדדו לו בפטירתו, שמי גדול משה שלא נתעסק בו אלא
19 המקום - הקדוש ברוך הוא בעצמו נתעסק בקבורתו, שנאמר
20 ויזקבר אתו בניא. מסימת המשנה, שלא על משה בלבד אמרו
21 שהתעסק ה', בו, אלא על כל הצדיקים, שנאמר והלך לפניך צדקך
22 כבוד ה' ואספך - שאוסף ה' את נשמות הצדיקים במותם להביאם
23 לגן עדן.
24 נמרא. תנו רבנן שמשון בעיניו מרד, שנאמר ויאמר שמשון אל
25 אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני, לפיכך נקרו פלשתים
26 את עיניו שנאמר ויאחווהו פלשתים ונקרו את עיניו. מקשה
27 הגמרא, אינו, וכי שמשון נשאה לפי שנתן בה עינו, והכתוב ויאביו
28 ואמו לא ידעו כי מה היא - שישא אותה, הרי שמשון רצו
29 שישא את הפלשתית. מתרצת הגמרא, כי אול מיהא בתר ישרותיה
30 אול - שמשון לא ידע שזה רצון ה', אלא הלך אחרי מראה עיניו.
31 תניא רבי אומר, תחילת קלקולו של שמשון היה בעזה, לפיכך
32 לקה בעזה, תחילת קלקולו בעזה, דכתיב ויגדל שמשון עזתה
33 וירא שם אשה זונה וגו' ויבא אליה. לפיכך לקה בעזה, דכתיב
34 כאשר תפסו אותו הפלשתים ויזיירו אותו עזתה. שואלת
35 הגמרא, והכתיב ויירד שמשון תמנתה וגו' ולקח לו אשה משם,
36 וכפי שבארה הגמרא לעיל שמשם נלמד שמרד בעיניו. מיישבת
37 הגמרא, תחלת קלקולו מיהא בעזה היה - שהקלקול היה בעת
38 שבא עליה בזנות, אבל מה שבא לתמנת היה דרך נשואים ואינו
39 קלקול.
40 דורשת הגמרא את הפסוקים במעשה שמשון. ויהי אחרי כן ויהאב
41 אשה בנחל שורק ושמה דלילה, תניא רבי אומר אילמלא (לא)
42 נקרא שמה דלילה - גם אם לא היה שמה דלילה, ראויה היתה
43 שתקרא דלילה - ששם זה רומז על מעשיה, שכן דילדה את בחו
44 של שמשון, וכן דילדה את לבו, וכן דילדה את מעשיו. דילדה
45 את בחו, דכתיב ויבא בחו מעליו - על ידי שגילחה את שערו,
46 דילדה את לבו, דכתיב ותרם דלילה כי הגיד לה את כל לבו
47 שסוד כוחו בניירותו, דילדה את מעשיו, דאיסתלק שבינה
48 מיניה, דכתיב והוא לא ידע כי ה' סר מעליו - לאחר שנפקדה
49 נזירותו. ותרם דלילה כי הגיד לה את כל לבו, שואלת הגמרא,
50 מנא ידעה שבאותו הפעם אכן גילה לה מנין כוחו. משיבה הגמרא,
51 אמר רבי חנין אמר רבי, ניכרין דברי אמת - שראתה שאכן שערו
52 מגודל ואינו שותה יין. תירוץ נוסף, אבני אמת ידעה בו באותו
53 צדיק דלא מפיק שם שמים לכמלה, ובין דאמר נזיר אלהים

1 וכן מצאו בנחש הקדמון - הנחש הקדמון שנברא בבריאת העולם,
2 שנתן עינו כמה שאינו רואי לו - בחוה, ובא עליה. מה שביקש
3 לא נתנו לו - שאסור בה זמה שברדו - שהיה בקומה זקופה,
4 וכדלחלו, נטלוהו ממנו. אמר הקדוש ברוך הוא, אני אמרתי
5 שהנחש יהא מלך על כל בהמה וחי, ועכשיו - עונשו שארור
6 הוא מכל הבהמה ומכל חית השדה. אני אמרתי ויהא מלך על כל
7 זקופה, עכשיו, על נחוננו ילך. אני אמרתי יהא מאכלו מאכל
8 אדם, עכשיו, עפר יאכל. הוא אמר אהרוג את אדם ואשא את
9 חוה - הנחש חשב להרוג את האדם על ידי שאיבלו מעץ הדעת,
10 ועל ידי כך יוכל לישא את חוה, עכשיו, איכה אשית בינך וביני
11 האשה וביני ויעך וביני ויעך - לא רק שלא תהיה אהבה בינו לבין
12 האשה, אלא אף תהיה איבה ביניהם.
13 וכן מצאו בקין - שנתן עינו בתאומה הנוספת שנולדה עם הבל,
14 וקלח - בכהונה של אהרון, וסופו שגבלע באדמה. ובלעם - בכסף
15 של בלק, וסופו שנהרג כשהלך ליטול את הכסף. ודואג - שקינא
16 בודו, ואחיתופל - במלוכה, ומתו בקיצור ימים. ונחזי - בממון עמון,
17 ונצטרע. ואבשלום - במלוכה, ונהרג. ואדוניו - באבישג, ונהרג.
18 ועוזיו - בכהונה גדולה, ונצטרע והפסיד גם את המלוכה. והמן.
19 שכל אלו שנתנו עיניהם כמה שאינו רואי להם, מה שביקשו לא
20 ניתן להם, ומה שביקשו נטלוהו מהם.
21 שנינו במשנה, בדרך התחילה בעבירה וכו' לפיכך תלקח הירך
22 תחילה ואחר כך הבטן. שואלת הגמרא, מנא הני מילי - מניין
23 שלוקח הסוטה תחילה בירך, אילמלא משום דכתיב - נלמד ממה
24 שמשבעה הכהן את האשה לפני שותה ואומר, ברת ה' את
25 יריכה נפלת ואת פניך כאת - שקודם ירך ואחר בטן, והכתיב -
26 הרי לאחר ששותה ונמצא שזינתה כתוב וצבתה במנה ונפלה
27 וירכה - נמצא שלוקח הבטן תחילה. מתרצת הגמרא, אמר אבני כי
28 לוי, לוי, תחילה ירך ויחדר מן לוי - כאשר מקלל הכהן את
29 האשה ומשביעה על מה שיקרה לה אם ימצא שזינתה, מקללה
30 תחילה על הירך ואחר כך על הבטן, ומשום שירך התחילה
31 בעבירה. ומנא כי בירך, כי אורחיהו בירך - אך כאשר המים
32 בודקים אותה, הם בודקים לפי הסדר שנכנסים לגוף, מן ברישא
33 ויחדר ירך - קודם הבטן ואחר כך הירך. ואמרה המשנה שלוקח הירך
34 תחילה, כיון שהקללה היא תחילת הפורענות. שואלת הגמרא,
35 בקללה נמי - בפסוק אחר כתיב לצבות מן ולגל ירך - הרי גם
36 בקללה מצאנו שקודם הבטן לוקח. משיבה הגמרא, והוא דמוצע
37 לה כהן - בפסוק זה מדיע הכהן לטוטה, דכתיב ברישא ויחדר ירך -
38 שבפועל, קודם תלקח הבטן ואחר כך הירך, ואין פסוק זה חלק
39 מהקללה. ומבאר הגמרא, שצריך להודיע לה כן, כדי שלא
40 להוציא לעז על מים המרים - שיאמרו שמה שקרה לה אינו קשור
41 לשתיית המים, מפני שלא נגרם לה על פי סדר דבריו.
42 המשנה מביאה עוד מקומות שהעונש הוא באותה מדה שחטאו, וכן
43 לטובה שמקבלים שכר מדה כנגד מדה.
44 משנה. שמשון הלך אחר עינו - נמשך אחרי מראה עיניו, לפיכך
45 נקרו פלשתים את עינו, שנאמר ויאחווהו פלשתים ונקרו את
46 עינו, אבשלום נתנא בשערו, לפיכך נתלה בשערו - שהסתבר
47 שערו ונתלה באילו, ואז הרגו אותו. ולפי שבא אבשלום על עשר
48 פלגשי אביו לפיכך נתנו בו עשר לזנביות - חנינות, שנאמר
49 וינסבו עשרה אנשים נשאי כלי יואב וכו' את אבשלום. ולפי
50 שניב אבשלום שלש זנבות, את לב אביו ולב בית דין - שבקש
51 מדוד לכתוב לו ששני אנשים שהוא יבחר בהם ילכו אותו להקריב
52 את קרבנו יהיו צריכים לבא עמו, והלך אבשלום והראה זאת לשנים
53 ועוד שנים, עד שאסף מאתים ראשי סנהדרין, ובכך גנב לב אביו ולב

נביאים

יחזקאל פרק-לג כב-כה

כב וַיִּדְיָהוָה הִיְתָה אֵלַי בְּעָרֵב לַפְּנֵי בּוֹא הַפְּלִיט וַיִּפְתַּח אֶת־פִּי עַד־בּוֹא אֵלַי בְּבֹקֶר וַיִּפְתַּח פִּי וְלֹא נִאֲלַמְתִּי עוֹד: (פ) כג וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: כד בְּנִי־אָדָם יֹשְׁבֵי הַחֲרֻבוֹת הָאֵלֶּה עַל־אֲדַמַּת יִשְׂרָאֵל אֹמְרִים לֵאמֹר אֶחָד הִיָּה אֲבֵרָהֶם וַיִּירֶשׁ אֶת־הָאָרֶץ וַאֲנַחְנוּ רִפְיִים לָנוּ נִתְּנָה הָאָרֶץ לְמוֹרָשָׁה: (ס) כה לִכֵּן אָמַר אֵלַיהֶם כֹּה־אָמַר | אֲדַנִּי יְהוָה עַל־הַדָּם | תֹּאכְלוּ וְעֵינֵיכֶם תִּשְׂאוּ אֶל־גְּלוּלֵיכֶם וְדָם תִּשְׁפְּכוּ וְהָאָרֶץ תִּירָשׁוּ: כו עַמְדַּתְּם עַל־חֲרֻבְכֶם עֲשִׂיתֶן תוֹעֵבָה וְאִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ רָעָהוּ טָמְאַתֶּם וְהָאָרֶץ תִּירָשׁוּ: (ס) כז כֹּה־תֹאמַר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדַנִּי יְהוָה חִי־אֲנִי אִם־לֹא אֲשֶׁר בְּחֲרֻבוֹת בַּחֲרֵב יִפְּלוּ וְאֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה לַחִיָּה נִתְּנוּ לְאָכְלוֹ וְאֲשֶׁר בְּמִצְדוֹת וּבְמַעְרֹת בְּדִבְרֵי יְמוֹתוֹ: כח וְנִתְּנִי אֶת־הָאָרֶץ שְׂמֵמָה וּמִשְׂמָה וְנִשְׁבַּת גְּאוֹן עֵזָה וְשִׁמְמוֹ הָרִי יִשְׂרָאֵל מֵאִין עוֹבֵר:

רש"י

ניתנה הארץ למורשה הוא שהנביא משיבם: (כה) על הדם תאכלו וגו'. והארץ תירשו. בתמיה אם נצטויתם אין אתם שומרים על הדם תאכלו את מאכלי תפנוקים אתם אוכלים על ידי רציחה שהורגינן את בעלי ממון ונוטלין את ממונם: (כו) עמדתם על חרכבם. כלומר כל בטחונכם נתחזקתם על חרכבם: עשיתן תועבה. משכב זכור: (כז) אשר בחרבות. בערים הבצורות שסופן להיות חריבים: ואשר במצודות. במחבא להטמן מן החרב אשלה בם את הדבר:

(כב) ויפתח את פי. כמו שאמר בראש הספר (לעיל ג) ונאלמת ולא תהיה לאיש מוכיח ואח"כ אמר לו (לעיל כד) ביום קחתי מהם את מעוזי יבא הפליט אליך ביום ההוא יפתח פיך את הפליט ולא תאלם עוד: עד בוא אלי בבקר. כלומר בעוד בואו אלי בבוקר כמו לפני בואו אלי בבוקר: (כד) אחד היה אברהם. זה אחד מד' דברים שהיה רבי עקיבא דורש ואין רבי שמעון בן יוחאי תלמידו דורש כמותו וכך היה רבי שמעון דורשו אברהם שלא נצטווה אלא על מצוה אחת ירש את הארץ, אנו שנצטוינו על מצוות הרבה כל-שכן שלנו

מצודת ציון

(כב) ויד. כח חזק הנבואה: (כד) החרבות. מל' חורבה: למורשה. מל' ירושה: (כו) על חרכבם. כמו בחרכבם ובא על במקום הבי"ת כמו וסגרו על מסגר (ישעיה כד): (כז) במצודות. ענין מגדל חזק ומבצר כמו מצודת סלעים (שם ג): ובמערות. חפירה בקרקע בבנין: (כח) ומשמה. מל' שממון, וכפל הדבר לרוב השממון: ונשבת. ענין ביטול ומניעה: גאון. מל' גאווה: עוזה. ענין חוזק:

מצודת דוד

(כב) ויד ה'. רוח הנבואה באה אלי בהערב שלפני היום ההוא: ויפתח את פי וכו'. ר"ל עד הזמן שבא אלי הפליט בבוקר דיבר בי הנבואה לומר שמעתה אוכל לפתוח פי להוכיחם אף מלבי על כי מעתה ישמעו לי ר"ל עד הבוקר דיבר בי הנבואה שיפתח פי: ויפתח פי. ר"ל וכן היה כי מאז נפתח פי ולא נאלמתי עוד כי בבוא הפליט ראו שהאמת עמדי ונפתח פי וכמ"ש ביום ההוא יפתח פיך את הפליט וכו' (לעיל כד): (כד) יושבי החרבות האלה. וחזור ומפרש על אדמת

ישראל ויאמר על מתי מעט הנשארים בארץ אחר החורבן: אחד היה אברהם. הלא אברהם היה יחידי עכ"ז ניתנה לו א"י למורשה ואנחנו הנשארים פה הלא הרבים נחשב למולו וכל הארץ ניתנה לנו למורשה כי חשבו הואיל ונשארו בה יירשו את הארץ למשול בה כמאז וכאילו יאמרו אף אם אנו מתי מספר הלא אברהם היה אחד וירש את הכל: (כה) על הדם תאכלו. זהו מין עכו"ם שהיו זובחים לשדים ואכלו סיביבות הדם בסמוך לה ואמרו שהשדים אוכלים את הדם והם הבשר וכאילו מסובי' בשולחן אחד בהתחברות ואהב רבה, והתורה הזהירה עליו כמ"ש לא תאכלו על הדם (ויקרא יט): ועינכם תשאו. פונים אתם אל גלוליתם לעבדם עבודת אלהות: ודם תשפוכו. שפכתם דם נקי: והארץ תירשו. בתמיה, וכי בעשות מעשים כאלה תירשו את הארץ וכאומר וכי טובים אתם מאותם שמתו ונשבו ומה לכם להדמות אל אברהם: (כו) עמדתם על חרכבם. בכל עת עמדתם חגורים בחרכבם להיות נכונים להרוג נפשות: עשיתן תועבה. משכב איסור: טמאתם. במשכב הזנות: (כז) אם לא. הוא ענין שבועה כמו אם לא כאשר דברתם (במדבר יד): אשר בחרבות. היושבים בערים הנחרבות עוד יפלו בחרב והשוכנים על פני השדה יפלו שמה וחית השדה תאכלם והנסתרים במצודות ובמערות ימותו בדבר: (כח) שממה. כי לא ישאר מי מכם: ונשבת. יבטל הגאון והגאווה שהיה לה מאיתן תקפה: מאין עובר. מבלי ימצא שם מי עובר:

כתובים

דברי הימים א פרק כב י"ג

יג או תצליח אם תשמור לעשות את החקים ואת המשפטים אשר צוה יהוה את משה על ישראל חזק ואמץ אל תירא ואל תחת: יד והנה בעניי הכינותי לבית יהוה והב פפרים מאה אלף וכסף אלף אלפים פפרים ולנחשת ולברזל אין משקל כפי לרב היה ועצים ואבנים הכינותי ועליהם תוסף: טו ועמד לרב עשי מלאכה הצבים וחרשי אבן ועץ וכלי חכם בכל מלאכה: טז לזהב לפספס ולנחשת ולברזל אין מספר קום ועשה ויהי יהוה עמך: יז ויצו דויד לכל שרי ישראל לעזר לשלמה בנו: (ס) יח הלא יהוה אלהיכם עמכם והניח לכם מסבב כפי ו נתן בידו את יבבי הארץ ונכבשה הארץ לפני יהוה ולפני עמו: יט עתה תנו לבבכם ונפשכם לדרוש ליהוה אלהיכם וקומו ובנו את מקדש יהוה האלהים להביא את ארון ברית יהוה וכלי קדש האלהים לבית הנבנה לשם יהוה: (פ)

דברי הימים א פרק כג א"י

א ודויד זקן ושבע ימים וימלך את שלמה בנו על ישראל: ב ויאסף את כל שרי ישראל והכהנים והלויים: ג ויספרו הלויים מן שלשים שנה ומעלה ויהי מספרם לגלגלתם לגברים שלשים ושמונה אלף: ד מאלה לנצח על מלאכת בית יהוה עשרים וארבעה אלף ושטרים ושפטים ששת אלפים: ה וארבעת אלפים שערים וארבעת אלפים מהללים ליהוה בפלים אשר עשיתי להלל: (ס) ו ויחלקם דויד מחלקות (ס) לבני לוי לגרשון קהת ומררי: (ס) ז לגרשני לעדן ושמעני: (ס) ח בני לעדן הראש יחיאל וזתם ויואל שלשה: (ס) ט בני שמעני (שלמות) שלומית וחזיאל והרן שלשה אלה ראשי האבות לעדן: (ס) י ובני שמעני יחת זינא ויעוש ובריעה אלה בני שמעני ארבעה: יא ויהי יחת הראש וזיזה השני ויעוש ובריעה לאי הרבו בנים ויהיו לבית אב לפקדה אחת: (ס) יב בני קהת עמרם יצחק חברון ועזיאל ארבעה: (ס)

מצודת דוד	מצודת ציון
(יג) אז תצליח וכו'. הוא כמו הפוך כאומר אם תשמור וכו' או תצליח: חזק ואמץ. בדבר הנהגת המלוכה: (יד) בעניי ר"ל עם שאני נחשב לפני מול צורך הראוי לבנין בית ה' הנה הכינותי זהב וכו': ועליהם. ע"כ האמור למעלה הוא חזור: (טו) וכל חכם וכו'. כל מין חכם בכל מיני מלאכה: (טז) לזהב. הן למלאכת הזהב וכו': אין מספר. אל החכמים: קום. הוא ענין לשון זירוז: (יח) הלא ה'. ר"ל וכה אמר להם הלא ה' וכו': ונכבשה. כבשנו ולכדנו את הארץ: לפני ה' וכו'. ר"ל בעזר ה' וע"י עמו: (יט) ובנו. גם אתם תסייעו לבני בבנין: הנבנה. כי בעת ההבאה כבר בנויה:	(יג) ואמץ. גם הוא ענין חזק: תחת. ענין פחד ושבר כמו אל תערוץ ואל תחת (יהושע א): (ג) לגברים. לאנשים: (ד) לנצח. מלאכת השיר נקרא מלשון נצוח כי דרך בעלי השיר לנצח זה את זה בהרמת הקול ובהכרעת הנעימה: ושטרים. הם הנוגשים וכופים לעשות דברי השופטים: (יא) לפקודה. ענין מינוי וגזברות:
(ד) מאלה לנצח. מאלה העמיד לנצח וכו': על מלאכת וכו'. בעת עבודת המזבח: (ה) בכלים. כי הכ"ד אלף האמורים במקרא שלפניו המה שררו בפה: (ו) מחלקות. לחלקים: לבני לוי. את בני לוי היה מחלק והם גרשון וכו': (ז) לגרשני. לגרשון היו בנים לעדן ושמעני: (ט) בני שמעני. אין זה שמעני בן גרשון כ"א אחד מבני לעדן ושלשת בניו היו ראשי אבות: (י) ובני שמעני. זהו בן גרשון: (יא) הראש. הוא היה בית אב הראשון בבני שמעני: וזיזה. הוא זינא הנזכר: אחת. מוסב גם על לבית אב ור"ל שהיו לחבורה אחת וראש אחד להם:	

משניות מסכת פסחים

ג סכו בשמן תרומה, אם חבורת פהנים – יאכלו; אם ישראל, אם חי הוא – ידיחנו, ואם צלי הוא – יקלף את החיצון. סכו בשמן של מעשר שני – לא יעשנו דמים על בני חבורה, שאין פודין מעשר שני בירושלים. ד חמשה דברים באין בטמאה ואינן נאכלין בטמאה: העמר, ושתי הלחם, ולחם הפנים, וזבחי שלמי צבור, ושעירי ראשי חדרשים. הפסח שבא בטמאה – נאכל בטמאה, שלא בא מתחלתו אלא לאכילה.

פירוש ברטנורא

ג סכו בשמן תרומה. שמותר לסוך הפסח כמו פירות: אם חי ידיחנו. דלא בלע; ואם צלי הוא. בעי קליפה משום דבלע: שאין פודים. מוכרים: מעשר שני בירושלים. ואפילו לאכלו במהרה, דכתיב (דברים יד) ונתת בכסף וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום: **ד חמשה דברים.** אין לך בצבור קרבן נאכל אלא אלו, וקרבן צבור דוחה את הטומאה דילפינן מפסח דכתיב ביה במועדו, ודוחה את הטומאה כשרוב הקהל טמאים, דהכי אמרינן איש כי יהיה טמא וכו', יהיה נדחה ואין צבור נדחין, ובקרבנות צבור כתיב (במדבר כט) אלה תעשו לה' במועדיכם, כמו שנאמר בפסח במועדו, ואשמעונו מתנתיך דע"ג דקרבן בטומאה לאפוקי צבור ידי חובתו, אין נאכלים בטומאה. והא דתני חמשה דברים, ולא תני קרבנות צבור וכו', מנינא למעוטי חגיגת הרגלים כולם, דרמו לקרבן צבור משום דאתו בכנופאי כאסיפת חברים להגל ואינם דוחים את הטומאה כדרך שאין דוחים את השבת: **וזבחי שלמי צבור.** כבשי עצרת, שאין שלמים אחרים לצבור: **ושעירי ראשי חדרשים.** ולא תני שעירי רגלים, דכיון דאשמעונו זבחי שלמי צבור שהן מיני דמים ואין נאכלין בטומאה הוא הדין לכל שאר מיני דמים, ולא איצטריך למתני שעירי ראשי חדרשים אלא משום דלא כתיב בהו מועד, וסלקא דעתך אמינא לא לדרו את הטומאה דהא כל קרבנות צבור ממועד נפקא לך, דכתיב בכלהו אלה תעשו לה' במועדיכם: **שלא בא מתחלתו אלא לאכילה.**

משניות מבוארות – קהתי

להשמיענו, שיש הבדל בין הקרבנות הללו ובין קרבן הפסח, שקרבנות אלו אף על פי שקרבים בטומאה אינם נאכלים בטומאה, ואילו קרבן הפסח שבא בטומאה אף נאכל הוא בטומאה.

חמשה דברים – חמשה קרבנות של ציבור הנאכלים לכהנים, **בטמאה** – קרבים אפילו בזמן שהכהנים או כלי השרת טמאים טומאת מת, לפי שזמנם קבוע, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, ו**אינן נאכלין בטמאה** – אבל החלק העומד לאכילה מאותם הקרבנות אינו נאכל בטומאה: **העמר** – מנחת העומר שמקריבים בששה עשר בניסן, כדי להתיר את התבואה החדשה, והיא באה מן השעורים, עשירית האיפה בלולה בשמן, ומקטירים ממנה קומץ על המזבח, והשאר נאכל לכהנים, כשיירי כל המנחות: **ושתי הלחם** – שתי חלות הלחם שמביאים בחג השבועות כדי להתיר את החודש במקדש (ויקרא כג, יז), ונאכלות הן לכהנים: **ולחם הפנים** – שתיים עשרה החלות הניתנות על השולחן במקדש בכל שבת (שם כד, ה-ט), ומונחות הן משבת לשבת, וכשמסלקים אותן מתחלקות הן לכהנים של המשמר היוצא ושל המשמר הנכנס, ואוכלים אותן באותה שבת שנטולים אותן מעל השולחן ובמוצאי אותה שבת: **וזבחי שלמי צבור** – שני כבשי עצרת הבאים עם שתי הלחם בחג השבועות (ויקרא כג, יט), ומקטירים אימוריהם, והבשר נאכל לכהנים: **ושעירי ראשי חדרשים** – הבאים חטאת (במדב כח, טו), ונאכלים לכהנים: וכן שעירי שאר המועדות (האמורים שם בפרשה). כל הקרבנות הללו, אף על פי שבאים בטומאה אינם נאכלים בטומאה, לפי שאין עיקרם בא לאכילה. אבל **הפסח שבא בטמאה** – בזמן שרוב הציבור טמאים טומאת מת או בזמן שהכהנים או כלי השרת טמאים טומאת מת, **נאכל בטמאה** – אף אוכלים אותו בטומאה. **שלא בא מתחלתו אלא לאכילה** – שכל עיקרו של קרבן הפסח לא בא אלא לאכילה, כמו שכתוב (שמות יב, ז): "איש לפי אנלו תכוסו על השה", הלכך כשם שהוא קרב בטומאה כך בשרו נאכל בטומאה, שלא הותרה בו הטומאה אלא על דעת אכילה. בגמרא מבואר, שהמניין שנקטה משנתנו – "חמשה דברים באים בטומאה" – בא למעט קרבן חגיגה שמביאים ברגל, שאף על פי שזמנו קבוע, ביום הראשון של חג, הואיל ויש לו תשלומין כל שבעה, אינו דוחה לא שבת ולא טומאה.

~ יום ראשון ~

באור משנה ג

סכו – את הפסח, **בשמן תרומה** – שכן מותר לטוסכו במי פירות (כמו ששינונו לעיל ב, ה), **אם חבורת פהנים** – נמנתה על פסח זה, **יאכלו** – שהרי מותרים הם בתרומה; **אם ישראל** – אם נמנתה עליו חבורת ישראלים האסורים בתרומה, **אם חי הוא** – שסך את הבשר בעודו חי, ועדיין לא נצלה, **ידיחנו** – במים, וינגב (רמב"ם), לפי שלא נבלע השמן בבשר, ולכן דיו בהדחה כדי שיישטף ממנו; **ואם צלי הוא** – שסכו לאחר צלייתו כשהוא חם (המאירי), ונמצא שנבלע בו השמן, **יקלף את החיצון** – כל הקליפה החיצונה של הבשר. יש מפרשים שמדובר כאן בכל ענין, בין חם בין צונן, שמתוך שהבשר רך הוא בולע, אף על פי שאינו חם (תוספות). **סכו בשמן של מעשר שני** – שדינו לאכלו בירושלים (דברים יד, כב-כג), **לא יעשנו דמים על בני חבורה** – לא יעריך את השמן בדמים לחייב בו את בני החבורה, או לשלם בו את חלקו בפסח, **שאין פודין מעשר שני בירושלים** – שנאמר בו (דברים יד, כב-כג): "וכי ירבה מן הדרך... ונתת בכסף" (כמבואר במסכת מעשר שני); ויש גורסים: שאין מוכרים מעשר שני בירושלים – ואפילו לאכלו שם בקדושה (רש"י), שגזרו חכמים על מכירה משום פדייה האסורה מן התורה; ויש סוברים שלא אסרו מכירה אלא משום בויזן מצווה, כמו ששינונו בתחילת מסכת מעשר שני, שאין מוכרין אותו ואין ממשכנין אותו וכו' (תוספות פסחים עה, ב).

באור משנה ד

כתוב בתורה (במדבר ט, יא-י): "איש איש כי יהיה טמא לנפש... ועשה פסח לה' בחודש השני בארבעה עשר יום", ודרשו חכמים: איש נדחה לפסח שני ואין ציבור נדחים לפסח שני, אלא עושים את הפסח בטומאה; וכן דרשו את הכתוב (שם, ב): "ועשה בני ישראל את הפסח בנועז" – ואפילו בטומאה. פירוש הרבנים, שאם היו רוב הקהל טמאים טומאת מת, או שהיו לכהנים או כלי השרת טמאים טומאת מת, אינם נידחים לפסח שני אלא עושים את הפסח בטומאה. והוא הדין כל הקרבנות שזמנם קבוע, שקרבים אפילו בטומאה (משנה תמורה ב, א; רמב"ם הל' ביאת מקדש ד, ט-כ). – משנתנו מונה חמשה קרבנות של ציבור הנאכלים לכהנים, שזואיל וזמנם קבוע הרי קרבים הם אפילו בטומאה, ובאה המשנה

ה נִמְאָה הַבֶּשֶׂר וְהַחֲלֵב קִיָּם – אִינוּ זֹרֵק אֶת הַדָּם. נִמְאָה הַחֲלֵב וְהַבֶּשֶׂר קִיָּם – זֹרֵק אֶת הַדָּם. וּבִמְקַדְשֵׁי אִינוּ כֵן, אֲלֵא אֵף עַל פִּי שְׂנֵמָא הַבֶּשֶׂר וְהַחֲלֵב קִיָּם – זֹרֵק אֶת הַדָּם. וְנִמְאָה הַקֶּהֱל אֹרְבוּ, אוֹ שְׁהִי הַפְּהִינִים מִמָּאִים וְהַקֶּהֱל מְהוּרִים – יַעֲשֶׂה בְּמִמָּאָה. נִמְאָה מַעוּט הַקֶּהֱל – הַטְּהוּרִין עוֹשִׂין אֶת הָרֵאשׁוֹן, וְהַטְּמֵאִין עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי. ז הַפֶּסַח שְׂנֹזֵק דְּמוֹ, וְאַחַר כֵּן נֹדַע שֶׁהוּא טְמֵא – הַצִּיץ מִרְצָה. נִמְאָה הַגּוֹף – אִין הַצִּיץ מִרְצָה; מִפְּנֵי שְׂאֵמָרוֹ: הַנְּזִיר וְעוֹשֶׂה פֶסַח – הַצִּיץ מִרְצָה עַל טְמֵאת הַדָּם, וְאִין הַצִּיץ מִרְצָה עַל טְמֵאת הַגּוֹף. נִמְאָה מִמָּאת הַתְּהוּם – הַצִּיץ מִרְצָה.

פירוש ברטנורא

שכשנצטוו עיקר מצות פסח לאכילה נצטוו. דכתיב (שמות יב) לפי אכלו, וכי שרייה רחמנא לאתווי בטומאה מאיש נרחה ואין צבור נרחק, אדעתא למיכלה שרייה:

ה נִמְאָה בֶּשֶׂר וְחֵלֶב קִיָּם אִינוּ זֹרֵק אֶת הַדָּם. דַּעֲקָר פֶּסַח לְאִכְלֵת אָדָם אֵתוּ: וּבִמְקַדְשֵׁים אִינוּ כֵּן. שֵׁאֵפִילוּ נִמְאָה בֶּשֶׂר, וְחֵלֶב קִיָּם זֹרֵק אֶת הַדָּם: וְנִמְאָה הַקֶּהֱל. בְּטוּמֵאת מֵת, שְׁאִין פֶּסַח נִרְחָה מִפְּנֵי הַטּוּמֵאָה אֲלֵא מִטּוּמֵאת מֵת: יַעֲשֶׂה בְּטוּמֵאָה. וְאֵפִילוּ מִמָּאִים יְחִידִים, דְּהֵא [פֶּסַח] דְּמִהוּרִים גּוֹפִייהוּ בְּטוּמֵאָה אֵתוּ מִשׁוּם כְּהֻנָּה, שְׁאִין קָרְבָן צִבּוּר הֵבֵא בְּטוּמֵאָה חֲלוּק, מֵאַחַר שֶׁקָּרְבָן רֹבֵם בָּא בְּטוּמֵאָה אֵף הַיְחִידִים עוֹשִׂים בְּטוּמֵאָה: ז וְאֵחִיב נֹדַע שֶׁהוּא טְמֵא. הַפֶּסַח אוֹ הָדָם: הַצִּיץ. מִרְצָה וּפְטוּר מִפֶּסַח שֵׁנִי: נִמְאָה. כְּעֵלוּ טוּמֵאת הַגּוֹף כְּמֵת: אִין הַצִּיץ מִרְצָה. וְהֵיבֵי בִפְסַח שֵׁנִי, דְּהֵא בִשְׁעַת זְרִיקָה לֹא כֵּר מִעֵבֶד פֶּסַח הוּא דִרְחֵמָא דְּחִיָּה: הַנְּזִיר. דְּכָתִיב (במדבר ו) וְכִי יָמוּת מֵת עֵלוּ גּוֹ' וְהַיּוֹמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְּלוּ, דֵּאֵם נִמְאָה כְּמֵת קוֹדֵם הַבָּאת קֶרְבְּנוֹתוֹ סוֹתֵר: הַצִּיץ מִרְצָה עַל טוּמֵאת הַדָּם. וְתִגְלַחְתּוּ כְּשֶׁרָה וּמוֹתֵר לְשַׁתּוֹת יִין וְלִיטְמָא לְמֵתִים: וְאִין הַצִּיץ מִרְצָה עַל טוּמֵאת הַגּוֹף. וְאֵם [טְמֵא] בִשְׁעַת הַבָּאת קֶרְבְּנוֹתוֹ סוֹתֵר הַכֹּל: נִמְאָה. גּוֹפוֹ: בְּטוּמֵאת הַתְּהוּם. כֹּל טוּמֵאת מֵת שְׁלֵא יֵדַע כֵּה אֲדָם קוֹדֵם לְכֵן נִקְרָאת טוּמֵאת הַתְּהוּם: הַצִּיץ מִרְצָה.

משניות מבוארות – קהתי

שְׁהוּא טְמֵא – שִׁבְשַׁר הַפֶּסַח אוֹ דְמוֹ הִיָּה טְמֵא, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁמַט אַחַר שְׁחִיתוֹ, הַצִּיץ מִרְצָה – שְׁנֵאמַר בְּצִיץ (שמות כח, לח): "וְהִיָּה עַל מִצַּח אַהֲרֹן וְנִשָּׂא אַהֲרֹן אֶת עוֹן הַקֹּדְשִׁים", וְדִרְשׁוּהוּ חֲכָמִים, שֶׁהַצִּיץ מִרְצָה וּמִכֹּפֶר עַל עוֹן טוּמֵאָה, כְּלוֹמֵר שֶׁאֵם נִשְׁמַט הַקָּרְבָן וְזוֹרֵק דְמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ, הַצִּיץ מִרְצָה עַל הַקָּרְבָן שִׁיָּה כֶּשֶׁר, וּפְטוּרִים מִלְּהַבִּיא קָרְבָן אַחֵר; וְאֵף כֹּאן הַצִּיץ מִרְצָה עַל טוּמֵאת הַפֶּסַח, וּפְטוּר מִפֶּסַח שֵׁנִי. בְּרַם, אִין פֶּסַח זֶה נֵאֱכַל, שְׁלֵא אִמְרוּ (לְעֵיל מִשְׁנֵה ב) שְׁנֵאֱכַל בְּטוּמֵאָה אֲלֵא בְּצִיבוֹר כִּלְבֵד שְׁעֵשֶׂה אֶת הַפֶּסַח בְּטוּמֵאָה. נִמְאָה הַגּוֹף – אַבֵּל אֵם נֹדַע לְאַחַר זְרִיקַת הָדָם שֶׁנִּשְׁמָאוּ כְּעֵלוּ שֶׁל הַפֶּסַח בְּטוּמֵאת מֵת, הוֹאִיל וְהִי רֵאיוּם לְהִידַחַת לַפֶּסַח שֵׁנִי, אִין הַצִּיץ מִרְצָה – עַל טוּמֵאָה זֶה, וְחֵיבִים הֵם לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי, מִפְּנֵי שְׂאֵמָרוֹ – חֲכָמִים: הַנְּזִיר – שֶׁהֵבִיא קֶרְבְּנוֹת נִזְיוֹתוֹ, וְעוֹשֶׂה פֶסַח – וְמִי שֶׁהִקְרִיב פֶּסַחוֹ, וְנֹדַע שֶׁנִּשְׁמָאוּ קֶרְבְּנוֹתֵיהֶם, הַצִּיץ מִרְצָה עַל טְמֵאת הָדָם – וְכֹל שֶׁכֵּן עַל טוּמֵאת הַבֶּשֶׂר וְהַחֲלֵב (הַמֵּאִידִי). וְאִין הַצִּיץ מִרְצָה עַל טְמֵאת הַגּוֹף – הַנְּזִיר אִסוּר בְּשֵׁלֶשֶׁה דְּבָרִים, כְּמַפּוּרֵשׁ בִּפְרֻשַׁת נֵשֶׁא (במדבר ו, ג-ח): א. בְּאִכְלִיָּה אוֹ בְּשִׁתִּיָּה מִכֹּל הַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן; ב. בְּתַגְלַחַת שְׁעַר רֵאשׁוֹ; ג. בְּטוּמֵאָה לְמֵתִים. לְאַחַר שֶׁשֵׁלֵּם אֶת נִזְיוֹתוֹ בְּטַהֲרָה (יטתם נִזְיוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם – עֵינֵן מִסְכַּת נִזִיר א, ג), מִבְּיַד הַנְּזִיר – "בְּיּוֹם מְלֵאת יְמֵי נִזְרוֹ" – שֶׁלֶשֶׁה קֶרְבְּנוֹת: חֲטָאֵת, עוֹלָה וּשְׁלָמִים, וּמַגִּלַּח שְׁעַר רֵאשׁוֹ (כַּמַּפּוּרֵשׁ שֵׁם ו, יח): זוֹהִי "תַּגְלַחַת הַטְּהֵרָה", שְׁבָה יּוֹצֵא הַנְּזִיר מִנִּזְיוֹתוֹ. אַבֵּל אֵם נִשְׁמָא הַנְּזִיר לְמַת בְּתוֹךְ יְמֵי נִזְיוֹתוֹ, הִרִי זֶה סוֹתֵר אֶת כֹּל הַיָּמִים שֶׁמִּנֵּה לְנִזְיוֹתוֹ; וּמוֹנֵה הַנְּזִיר שְׁבַע יָמִים לְטוּמֵאתוֹ כְּדִין כֹּל טְמֵא מֵת, וְלְאַחַר שֶׁטַּהַר מִטּוּמֵאתוֹ הִרְיָהוּ מַגִּלַּח שְׁעַר רֵאשׁוֹ, וּמִבְּיַד קֶרְבְּנוֹת (כַּמַּפּוּרֵשׁ שֵׁם ו, ט-י); זוֹהִי דִין "תַּגְלַחַת הַטּוּמֵאָה" (נזיר ו, ו); אַחַר כֵּךְ מִתְחִיל הוּא מַחֲדָשׁ לְמִנְתּוֹ יְמֵי נִזְיוֹתוֹ, כְּמוֹ שְׁכָתוּב (שם ו, יב): "וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְּלוּ, כִּי טְמֵא נִזְרוֹ" – מִשְׁנַתְּנוּ בֵּאֵה לְלִמּוּד, שֶׁאֵם הַנְּזִיר הֵבִיא קֶרְבְּנוֹתֵיו בְּיּוֹם מְלֹואַת יְמֵי נִזְרוֹ, וְלְאַחַר שֶׁנֹּזֵק דָּמָם נֹדַע שֶׁהָדָם נִשְׁמָא, אוֹ שֶׁהִבְשַׁר וְהַמֵּאִידִים נִשְׁמָאוּ, הִיָּה הַצִּיץ מִרְצָה עַל טוּמֵאָה זֶה, וְ"תַּגְלַחַתוֹ" שֶׁל הַנְּזִיר כְּשֶׁרָה, וְהוֹתֵר לְשַׁתּוֹת יִין וְלִיטְמָא לְמֵתִים. אַבֵּל אֵם נֹדַע שֶׁהַנְּזִיר הִיָּה טְמֵא בִשְׁעַת הַבָּאת קֶרְבְּנוֹתוֹ, הֵיָּינוּ שֶׁנִּשְׁמָא לְמַת בְּתוֹךְ יְמֵי נִזְיוֹתוֹ, אִין הַצִּיץ מִרְצָה עַל טוּמֵאתוֹ וְחֵיבֵי הַנְּזִיר לְהִבִּיא קָרְבָן טוּמֵאָה, כְּמוֹ שְׁבִארְנוּ לְעֵיל, וְלַחֲזוֹר וּלְמִנְתּוֹ יְמֵי נִזְיוֹתוֹ בְּטַהֲרָה. וְכֵן בְּקָרְבָן הַפֶּסַח הַצִּיץ מִרְצָה עַל טוּמֵאת הָדָם וְאִינוּ מִרְצָה עַל טוּמֵאת הַגּוֹף, כְּמַבּוּאֵר

~ יום שני ~

בֶּאֱרוֹר מִשְׁנֵה ה

נִמְאָה הַבֶּשֶׂר – שֶׁל קָרְבָן הַפֶּסַח שֶׁבֵּא בְּטַהֲרָה, הֵיָּינוּ שְׁרוּב הַקֶּהֱל וְהַכֹּהֲנִים וְכֹלֵי הַשֵּׁרֵת טְהוּרִים, וְהַחֲלֵב קִיָּם – כְּלוֹמֵר, אֵף עַל פִּי שְׂאֵמָרוֹתֵי הַקָּרִבִים עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא נִשְׁמָאוּ, אִינוּ זֹרֵק אֶת הַדָּם – שֶׁהִי עֵיקַר הַפֶּסַח לֹא בָּא אֲלֵא לְאִכְלִיָּה, וְכִיּוֹן שֶׁנִּשְׁמָא הַבֶּשֶׂר וְאִסוּר לְאִכְלוֹ אִין כֹּאן קָרְבָן פֶּסַח. נִמְאָה הַחֲלֵב – אֵם נִשְׁמָאוּ הַאִימּוּרִים שֶׁל קָרְבָן הַפֶּסַח וְאִי אִפְשָׁר לְהִקְרִיבֵם עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְהַבֶּשֶׂר קִיָּם – אַבֵּל הַבֶּשֶׂר טְהוּר, זֹרֵק אֶת הַדָּם – כְּדִי לְהַתִּיר אֶת הַקָּרְבָן, שֶׁהִי עֵיקָרוֹ לְבֶשֶׂר הַנֵּאֱכָל מִמֶּנּוּ. וּבִמְקַדְשֵׁי אִינוּ כֵּן – אַבֵּל בְּשֵׂאֵר הַקֹּדְשִׁים אִין הָדִין כֵּן, אֲלֵא אֵף עַל פִּי שְׂנֵמָא הַבֶּשֶׂר וְהַחֲלֵב קִיָּם – כְּלוֹמֵר, אֵם הַחֲלֵב טְהוּר, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁמָא הַבֶּשֶׂר, זֹרֵק אֶת הַדָּם – כְּדִי לְהַתִּיר אֶת הַחֲלֵב לְהִקְרִיבוֹ עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ.

בֶּאֱרוֹר מִשְׁנֵה ו

נִמְאָה הַקֶּהֱל – בְּטוּמֵאת מֵת, אוֹ רְבוֹ – שֶׁל הַקֶּהֱל, אוֹ שְׁהִי הַפְּהִינִים מִמָּאִים – בְּטוּמֵאת מֵת, וְהַקֶּהֱל טְהוּרִים – אוֹ שְׁהִי אֵלוֹ וְאֵלוֹ טְהוּרִים וְכֹלֵי הַשֵּׁרֵת טְמֵאִים (בְּרִייתָא בַּגְּמָרָא: רַמְבַּ"ם הַל' בֵּיאַת הַמִּקְדָּשׁ ז, יב), יַעֲשֶׂה בְּטְמֵאָה – הַפֶּסַח, וְיִתְעַסְקוּ בּוֹ הַטְּמֵאִים וְהַטְּהוּרִים כְּאִחַד וְיִכְנָסוּ כּוֹלֵם לְעוֹזְרָה, שְׁאִין קָרְבָן צִיבוֹר חֲלוּק (בְּרִייתָא בַּגְּמָרָא), כְּלוֹמֵר שֶׁמֵּאַחַר שֶׁקָּרְבָן רֹבֵם בָּא בְּטוּמֵאָה אֵף הַיְחִיד עוֹשֶׂה בְּטוּמֵאָה (רַמְבַּ"ם). וִישׁ מְפָרְשִׁים, שֶׁמֵּאַחַר שְׁרוּב הַצִּיבוֹר עוֹשִׂים אֶת הַקָּרְבָן בְּטוּמֵאָה, גְּנָאִי הוּא לְצִיבוֹר שִׁיָּהוּ טְהוּרִים שְׁבָהֵם פּוֹרְשִׁים מֵהֵם (הַמֵּאִידִי). וְכַבֵּר הַזְּכָרְנוּ, שֶׁטוּמֵאָה זֶה, הָאִמּוּרָה כֹּאן, שֶׁהִיא נְדַחִית מִפְּנֵי הַפֶּסַח לְהַתִּיר עֲשִׂיתוֹ בְּטוּמֵאָה לְצִיבוֹר, אִינֵה אֲלֵא בְּטוּמֵאת הַמֵּת כִּלְבֵד (נִבְחִים כב, ב; רַמְבַּ"ם שם). נִמְאָה מַעוּט הַקֶּהֱל, הַטְּהוּרִין עוֹשִׂין אֶת הָרֵאשׁוֹן – אֶת הַפֶּסַח הָרֵאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עֶשֶׂר בְּנִיטֵן, וְהַטְּמֵאִין עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי – אֶת הַפֶּסַח הַשֵּׁנִי, בְּאַרְבַּעַת עֶשֶׂר בְּאִייר (כַּמַּפּוּרֵשׁ) בִּפְרֻשַׁת הַבְּעָלוֹת: בַּמְדַּבָּר ט, ו-יד).

~ יום שלישי ~

בֶּאֱרוֹר מִשְׁנֵה ז

הַפֶּסַח – קָרְבָן הַפֶּסַח, שְׂנֹזֵק דְּמוֹ – עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְאַחַר כֵּן נֹדַע

ח נִמְמָא שְׁלָם או רְבוּ – שׁוֹרְפִין אוֹתוֹ לְפָנֵי הַבֵּירָה מְעַצֵּי הַמַּעֲרָכָה. נִמְמָא מְעוּטוֹ, וְהוֹתֵר – שׁוֹרְפִין אוֹתוֹ בַּחֲצוֹתֵיהֶן אוּ עַל גְּזוֹתֵיהֶן מְעַצֵּי עֲצָמָן. הַצִּיקִין שׁוֹרְפִין אוֹתוֹ לְפָנֵי הַבֵּירָה, בְּשִׁבְלֵי לְהַנּוֹת מְעַצֵּי הַמַּעֲרָכָה. ז הַפֶּסֶח שְׂיָצָא אוּ שְׁנַמְמָא – יִשְׂרָף מִיָּד. נִמְמָאוּ הַבְּעָלִים אוּ שְׁמָתוֹ – תֵּעָבֵר צוּרְתוֹ וְיִשְׂרָף בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר. רַבִּי יוֹחֲנָן בֶּן בְּרוּקָה אוֹמֵר: אִף זֶה יִשְׂרָף מִיָּד, לְפִי שְׂאִין לוֹ אוֹכְלִין.

י הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִין וְהַנּוֹתֵר – יִשְׂרָפוּ בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר. חֵל שֵׁשָׁה עָשָׂר לְהוֹיֵת בְּשִׁבְתָּ – יִשְׂרָפוּ בְּשִׁבְעָה עָשָׂר, לְפִי

פירוש ברטנורא

דהלכה למשה מסיני שהותר טומאת התהום להם. כיון שלא הכיר בה אדם בטומאה זו מעולם, ואם נודע לו בטומאה זו אחר שהקריב פסחו אין צריך לעשות פסח שני. וכן נזיר שנודע לו בטומאת התהום לאחר שהביא קרבנותיו אין צריך להביא קרבן טומאה. ולא אמרו טומאת התהום אלא בטומאת מת בלבד:

ח לפני הבירה. כל המקדש כולו קרוי בירה. ושורפים אותו שם כדי לכיישן, שיהרוו שלא יבואו עוד לדידי טומאה: מעצעי המערכה. שלא לכייש את מי שאין לו עצים: נטמא מיעוטו. וכן נותר של פסח מהור: הציקין. העצרתין. צרי עין, שורפין אותו מיעוט שנממא, והנותר מפסח מהור, לפני הבירה:

ט הפסח שיצא. חוץ לחומה: ישרף מיד. בארבעה עשר ולא צריך לאשהווי עד הבוקר של מ"ו כדי שתעובר צורתו והיינו שיבא לדידי נותר. ומיהו ביום טוב לא מצי שריף ליה דאין שורפין קדשים ביו"ט: נטמאו בעלים או שמתו. אין פסולו בגופו אלא מחמת דבר אחר: תעובר צורתו. ימתין עד שיבא לדידי נותר, ואח"כ ישרפנו: אף זה ישרף מיד. ר"י בן ברוקא לא פליג את"ק אלא כשנטמאו הבעלים או מתו קודם זריקת הדם ולא איהו בשר באכילה והוה ליה כפסולו בגופו. ואין הלכה כר"י בן ברוקא:

י העצמות. שאינו יכול לשברן מפני שנאסרה שבירת עצם, ונותר בהן מוח ומעון שריפה: והגידין. שהן אסורין באכילה ואין חיבינן עליהן מן התורה, כגון

משניות מבוארות – קהתי

ש מא יישארו מהם אצלם ויבואו לדידי מעילה בהקדש. הציקין – הקמצנים שענים צרה בעציהם, שורפין אותו לפני הבירה – אף מיעוטו שנטמא או הנותר מפסח טהור, בשביל להננות מעצעי המערכה – בתוספות מבואר, שלב בית דין מתנה על עצי המערכה, שיהא מותר לצייקנים לשרוף בהם, הואיל ומתוך קמצנותם היו נמנעים מלשרפו ובאים לדידי עבירה; ואף אכסנאי (אורח שאינו דר בירושלים ואין לו עצים) עשהו חכמים כצייקנים (עיין לעיל ג, ה).

~ יום רביעי ~

באור משנה ט

משנתנו מוסיפה ללמד בקרבן הפסח שנפסל או שנטמא.

הפסח – בשר של קרבן הפסח, שְׂיָצָא – בארבעה עשר חוץ לחומת ירושלים, והרי נפסל כדין כל קדשים קלים הנאכלים לפני מן החומה (זבחים יד, ח), או שְׁנַמְמָא – בארבעה עשר, יִשְׂרָף מִיָּד – משום שנפסל בגופו. נִטְמָאוּ הַבְּעָלִים – של הפסח, או שְׁמָתוֹ – ונמצא שאין לו אוכלים, תֵּעָבֵר צוּרְתוֹ – הואיל ואין פסולו בגופו אלא מחמת דבר אחר, אין שורפים אותו מיד, אלא משהים אותו כל הלילה עד שתעובר (תשתנה) צורתו, היינו שיעשה נותר, ויִשְׂרָף בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר – היינו ביום הראשון של חול המועד, שכן בחמשה עשר אי אפשר לשרפו, שהרי יום טוב הוא, ואין שורפים קדשים ביום טוב; הלכך יִשְׂרָף בִּשְׁשָׁה עָשָׂר כשאר נותר. רַבִּי יוֹחֲנָן בֶּן בְּרוּקָה אוֹמֵר: אִף זֶה – שבעליו נטמאו או מתו, יִשְׂרָף מִיָּד – בארבעה עשר, לְפִי שְׂאִין לוֹ אוֹכְלִין – בגמרא אמרו, שרבי יוחנן בן ברוקא אינו חולק על תנא קמא, אלא כשנטמאו הבעלים, או שמתו, קודם זריקת דמו של הפסח, שהואיל ולא הוכשר הבשר לאכילה הרי זה כאילו נפסל הפסח בגופו. אבל אם נטמאו או מתו הבעלים לאחר זריקת הדם, אף רבי יוחנן בן ברוקא מודה, שאין שורפים אותו מיד. והלכה כתנא קמא. שאפילו נטמאו או מתו הבעלים קודם זריקת הדם, מניחים אותו עד שתעובר צורתו ואחר כך ישרף. זה הכלל: כל שפסולו בגופו ישרוף מיד. בדם או בבעלים תעובר צורתו ואחר כך ישרוף (רמב"ם הל' קרבן פסח ד, א).

באור משנה י

נאמר בפסח (שמות יב, י): "ולא תותירו ממנו עד בוקר, והנותר ממנו עד בוקר באש תשרפו". מכאן שמצוות "עשה" לשרוף את הנותר. משנתנו באה ללמד, שאין שורפים את הנותר ביום טוב ומכל שכן בשבת.

לעיל. נִטְמָא טְמֵאת הַתְּהוֹם – מי שנטמא במת שהיה טמון ומוסתר במקום שאף אדם בעולם לא ידע עליו, ואחרי שנטמא נמצא אותו המת משוקע במקום סתרו, הרי טומאה זו קרויה "טומאת התהום", היינו טומאה שאינה ידועה, וכאילו חבוייה היא במעמקי התהום; ובאה משנתנו ללמד, שאם נודע לנזיר או לעושה פסח לאחר שהביא קרבנותיו, שנטמא לפני כן ב"טומאת תהום", הַצִּיקִין מִרְצָה – על טומאה זו, כדין טומאת הדם, והקרבנות כשרים. וזוהי הלכה למשה מסיני.

מה שנקטה משנתנו "טומאת הדם", הרי זה לפי משנה ראשונה, שדם קדשים מקבל טומאה, אבל ההלכה היא כמשנה אחרונה, שאין דם קדשים מקבל טומאה כלל (ערוית ח, ד; רמב"ם; המאירי).

באור משנה ח

נִטְמָא שְׁלָם – אם קרבן הפסח נטמא כולו, או רְבוּ – והריהו טעון שריפה כדין נותר, שׁוֹרְפִין אוֹתוֹ לְפָנֵי הַבֵּירָה – כבר הזכרנו שבענין "הבירה" נחלקו ר' יוחנן וריש לקיש (בגמרא יומא ב, א), שלדעת ר' יוחנן מקום היה בהר הבית ו"בירה" שמו (יש סוברים שהכוונה למגדל שהיה בהר הבית), ולדעת ריש לקיש כל המקדש כולו קרוי "בירה", כמו שכתוב (דברי הימים א, כט, יט): "ולשלמה בני תן לבב שלם לשמור מצבותיך... ולבנות הבירה אשר הכינותי". ואמנם הדין הוא שכל הקדשים המצוותים שריפה נשרפים במקום אכילתם, ומכאן שמתר לשרוף את הפסח בכל ירושלים, שהרי הפסח נאכל בכל העיר, אלא שאם נטמא כל הקרבן או רובו, הואיל ויש בה משום פשיעת הבעלים, תיקנו לשרפו במקדש בפני הכל, כדי לבייש את בעליו שזיזוהו להבא בפסח שלא ייטמא; ושורפין אותו מְעַצֵּי הַמַּעֲרָכָה – מהעצים המוכנים למזבח. ונחלקו אמוראים בגמרא בטעם הדבר ששורפים בעצי המערכה ולא בעצים שלהם. רב יוסף אמר: כדי שלא לבייש את מי שאין לו; ורבא אמר: מפני החשד (שלאחר שריפתם יחזירו מותר העצים לביתם, ויחשוד בהם שגנבו מעצי המערכה, ונהנים מן המקדש – רש"י). נמצא לדעת רבא, שאם רוצים לשרפו בקש ובקנים הפסולים למערכה, מותר להם לשרוף בשלהם. וכן פוסק הרמב"ם (הל' קרבן פסח ד, א). נִטְמָא מְעוּטוֹ – של הפסח, וְהַנּוֹתֵר – וכן הנותר מפסח טהור, שהוא טעון שריפה (שמות יב, י). שׁוֹרְפִין אוֹתוֹ בַּחֲצוֹתֵיהֶן אוּ עַל גְּזוֹתֵיהֶן מְעַצֵּי עֲצָמָן – מהטעם שבארנו לעיל, ששריפת הקדשים במקום אכילתם היא, והרי הפסח נאכל בכל העיר; ודווקא מעצי עצמם אבל לא מעצי המערכה,

שְׁאִינְךָ דוֹחִין לֹא אֶת הַשֶּׁבֶת וְלֹא אֶת יוֹם טוֹב.

יֵאָכֵל בְּגֵדֵי הָרֶךְ, וְרֵאשֵׁי כַנְפֵימָה וְהַסְחוּסִים. הַשּׁוֹבֵר אֶת הָעֵצִים בְּפֶסַח הַטְּהוֹר – הָרִי זֶה לֹקֵה אֲרֻבָּעִים; אֲבָל הַמּוֹתֵיר בַּטְּהוֹר וְהַשּׁוֹבֵר בְּטָמֵא – אֵינוֹ לֹקֵה אֶת הָאֲרֻבָּעִים.

פירוש ברטנורא

שומנו של גיד הנשה שהוא מותר אלא שישראל קדושים נהגו בו איסור. או נמי, הגיד החיצון הסמוך לבשר שהוא אסור ואין חיובין עליו, ומן התורה הוא נותר, ולאכלו אי אפשר דרבנן אסרוהו: והנותר. בשר פסח שנתעצלו באכילתו ונתותר: **בששה עשר**. שהוא חולו של מועד. אע"פ שנפסל בבוקר ראשון אין רשאי לשורפו בו"ט, דשריפת קדשים עשה, ויו"ט עשה ולא תעשה, ואין עשה דוחה את ל"ת ועשה: **לא כל הנאכל בשור הגדול**. שכבר הוקשה כל העתיד להקשות בו: **יאכל בגדי הרך**. ראוי לאכילה בפסח בן שמונה ימים. אבל מה שאין נאכל בשור הגדול אין נמנין עליו בפסח אף על פי שעכשיו הוא רך הואיל וסופו להקשות: **וראשי כנפים והסחוסים**. הכי קאמר, ומהו הנאכל בשור הגדול ראשי כנפים, הסחוס שקורין מנרום בלע"ז שבראש כף הכתף ושאר סחוסים כגון תנך האזן וסחוסים החזה והצלעות הקטנות שבסוף השררה, הואיל ובשור הגדול נאכלים ע"י שליקה, יאכלו בגדי הרך צלי: **אבל המותר בטהור בו**. דכתיב (שמות יב) לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרפו, בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה, לומר אם עברת על לאו, קיים עשה שבו ואיך לוקה. אי נמי, דהוי לאו שאין בו מעשה, וכל לאו שאין בו מעשה. אין לוקין עליו: **והשובר בטמא בו**. דכתיב (שם) ועצם לא תשברו בו, בכשר מותר על שבירת עצם ואינו מותר על שבירת עצם בפסול:

משניות מבוארות – קהתי

לאכילה גם בגדי הרך, והאיל וסופו להתקשות, אף על פי שעכשיו הוא רך, ולכן אין נמנים עליו בפסח: **וְרֵאשֵׁי כַנְפֵימָה וְהַסְחוּסִים** – בגמרא מבואר, שהמשנה באה לפרש כאן את האמור ברישא, כלומר: כל הנאכל בשור הגדול על ידי שליקה, היינו לאחר שמבשלים אותו הרבה, יאכל בגדי הרך על ידי צלייה, והן: ראשי כנפים – היינו ראשי הכתפיים, והסחוסים – תנוכי האזניים והחזה והצלעות הקטנות שבסוף השידרה. כך מפרש רש"י וכן הרב מברטנורא. אבל **הדמב"ס** מפרש, שמשנתנו דנה לענין שבירת עצם, שכן הוא כותב (הל' קרבן פסח י, ט): "היה גדי קטן ורך שעצמותיו רכים לא יאכל אותן, שזה שובר עצם; ואם אכל לוקה, שאחד השובר עצם קשה או עצם רך. זה הכלל: כל שנאכל בשור הגדול אחר שיתבשל הוא שמוותר לאכול כנגדו מן הגדי הרך אחר צלייתו, כגון ראשי כנפים והסחוסים" (עיין השגת המגיד"ש שם, שלדעתו באה משנתנו ללמד על חיוב אכילה שהוא ב"בל תותירו"). ויש מפרשים משנתנו, שהיא באה ללמד הן לענין איסור שבירת עצם והן לענין אכילה, שיש עצמות שהם רכים ונלעטים היטב בין השיניים, ובאה המשנה להשמיעו שאינם נקראים "עצם" ללקות עליהם משום שבירתם, אלא נאכלים הם כשאר בשר, ונמנים עליהם כמו על הבשר... (המאירי). **הַשּׁוֹבֵר אֶת הָעֵצִים בְּפֶסַח הַטְּהוֹר** – בקרבן פסח טהור, **הָרִי זֶה לֹקֵה אֲרֻבָּעִים** – משום שעבר על הלאו "ועצם לא תשברו בו". **אֲבָל הַמּוֹתֵיר בַּטְּהוֹר** – המותר בשר אפילו בקרבן פסח טהור, ונמצא שעבר על הלאו "ולא תותירו ממנו עד בוקר", **וְהַשּׁוֹבֵר בְּטָמֵא** – וכן השובר עצם בקרבן פסח טמא; ויש מפרשים: אפילו בקרבן פסח שבא בטומאה (גמרא; רמב"ם). כמבואר לעיל (משנה ו), **אֵינוֹ לֹקֵה אֶת הָאֲרֻבָּעִים** – טעם הדברים מבואר בגמרא: המותר בטהור אינו לוקה. לפי שהלאו "לא תותירו ממנו עד בוקר" הוא לאו הניתק ל"עשה", כלומר, לאו שכתובה אחריו מצוות "עשה": "והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו", וההלכה היא שלא הניתק ל"עשה" אין לוקים עליו, שכן בא הכתוב לומר: אם עברת על הלאו קיים את מצוות "עשה" ואינך לוקה. ועוד טעם בדבר, שהלאו "לא תותירו" הוא לאו שאין בו מעשה, שהרי המותר אינו עושה כל מעשה בידיים, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו. השובר בטמא אינו לוקה. לפי שכתוב "ועצם לא תשברו בו", ודרשו: "בו" – בפסח טהור מוזהרים על שבירת עצם ולא בפסח טמא (ובלשון הגמרא: "בו" – בכשר ולא בפסול).

ב א ו ר מ ש נ ה י א

כבר למדנו (לעיל משנה ט), שקרבן הפסח שיצא בארבעה עשר בניסן חוץ לחומת ירושלים, היהו נפסל וטעון שריפה. הוא הדין בשר קרבן הפסח שיצא בליל הפסח חוץ למקום חבורתו, שהוא נאסר באכילה וטעון שריפה, שנאמר (שמות יב, מו):

הָעֵצִים – של הפסח, שאסור לשברן, כמו שנאמר (שמות יב, מו): "ועצם לא תשברו בו", והרי נותר בהן מוח הראוי לאכילה, וכיון שהמוח נעשה "נותר" וטעון שריפה, אף העצמות עצמן טעונות שריפה מומתת המוח שבהן; **וְהַגִּידִין** – בגמרא מבואר, שאין מדובר כאן בגידי צוואר, שהרי קשים הם כעץ ואינם ראויים לאכילה, ולכן אין בהם משום "נותר"; וגידי בשר הרכים הרי בכלל בשר הם, והיינו "נותר" השנוי במשנתנו; אלא המדובר הוא בגיד הנשה החיצון הסמוך לבשר, שאיסורו מדברי סופרים, כי התורה לא אסרה אלא הגיד הפנימי הסמוך לעצם, נמצא שאף על פי שאסור לאכול, מכל מקום מן התורה חל עליו דין "נותר", וטעון שריפה. ויש מפרשים, שכוונת המשנה לשומנו של גיד הנשה, שכן שנו בברייתא: "שומנו מותר וישראל קדושים הם ונוהגים בו איסור"; **וְהַנּוֹתֵר** – מבשר הפסח, **יִשְׂרְפוּ בְשֵׁשֶׁת עָשָׂר** – בניסן, שהוא חולו של מועד; ואף על פי שנעשה נותר בבוקרו של חמישה עשר, דוחים שריפתו למחר, שאין שורפים קדשים ביום טוב. **חַל שֵׁשֶׁת עָשָׂר לְהִיֹּת בַּשֶּׁבֶת, יִשְׂרְפוּ בַשֶּׁבֶתָּה עָשָׂר** – בניסן, לפי שְׁאִינְךָ דוֹחִין – בשריפתם, **לֹא אֶת הַשֶּׁבֶת וְלֹא אֶת יוֹם טוֹב** – הטעם מבואר בגמרא, לפי שביום טוב יש מצוות "עשה" של "שבתון" (ויקרא כג, טו), ומצוות "לא תעשה" של "כל מלאכת עבודה לא תעשו", ואין מצוות "עשה" של שריפת הנותר ("באש תשרופו") דוחה "עשה" ו"לא תעשה" של יום טוב, ומכל שכן שאינה דוחה שבת. ויש למדים זה ממה שנאמר: "ולא תותירו ממנו עד בוקר, והנותר ממנו עד בוקר באש תשרפו", שאין תלמוד לומר "עד בוקר" (שלא היה צריך הכתוב לומר שנית "עד בוקר" אלא "והנותר ממנו באש תשרפו"), אלא שבא הכתוב ליתן לו בוקר שני לשריפתו, כלומר שלא ישרוף בבוקר ראשון שהוא יום טוב אלא בבוקר שני של ששה עשר בניסן, שהוא חולו של מועד (גמרא פסחים 99 א, ב, טז, א).

~ יום חמישי ~

ב א ו ר מ ש נ ה י א

כשימנים על פסח, יש לחשב מראש שכל אחד מבני החבורה יוכל לקבל ממנו לפחות כזית בשר. כמאן, אין נמנים אלא על החלקים הנאכלים שבקרבן הפסח, ולא על העצמות והגידיים הקשים וכיוצא בהם. משנתנו באה ללמד (לפי רש"י), מה נקרא בשר ומה נקרא עצם לענין אכילה. כן דנה משנתנו (בסיפא) בחיוב מלקות על שבירת עצם מקרבן הפסח.

כָּל הַנֶּאֱכָל בְּשׁוֹר הַגְּדוֹל – כל חלקי הבהמה הנאכלים בשור הגדול, שכבר נתקשה בו מה שאפשר להתקשות, **וְאֵכָל בְּגֵדֵי הָרֶךְ** – ראויים הם לאכילה בגדי הרך שקרב לפסח, ובני החבורה נמנים עליהם. אבל מה שאינו נאכל בשור הגדול, אינו נחשב כדבר הראוי

יב אבר שִׁינָא מְקַצְתוּ – חוֹתֵךְ עַד שְׁמִינֵעַ לְעֵצִים, וְקוֹלֵף עַד שְׁמִינֵעַ לְפָרֵק, וְחוֹתֵךְ. וּבְמִקְדָּשֵׁינָא – קוֹצֵץ בְּקוֹפִיץ, שְׂאִין בּוֹ מְשׁוּם שְׁבִירַת הָעֵצִים. מִן הָאֲגַף וְלִפְנִים – בְּלַפְנִים, מִן הָאֲגַף וְלַחוּץ – בְּלַחוּץ. הַחֲלוּנוֹת וְעֵבֵי הַחוּמָה – בְּלַפְנִים.

יג שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁהָיוּ אוֹכְלוֹת בְּבֵית אֶחָד – אֵילוּ הוֹפְכִין אֶת פְּנֵיהֶם הֵילָךְ וְאוֹכְלִין, וְאֵילוּ הוֹפְכִין אֶת פְּנֵיהֶם

פירוש ברטנורא

יב אבר. מן הפסח: שיצא מקצתו. חוץ למחיצתו, וצריך לחתוך את היוצא דכתיב (שמות כב) ובשר בשדה טריפה לא תאכלו, ודרשנין ביה כל בשר שיצא בשדה כלומר שיצא חוץ למחיצתו, כגון קדשי קדשים שיצאו חוץ לעזרה וקדשים קלים שיצאו חוץ לירושלים, אותו בשר היוצא טריפה הוא ולא תאכלו: חותך. את הבשר היוצא סביב עד שמוניע לעצם: וקולף. את הבשר שלא יצא לחוץ עד שמוניע לפרק שמתחברים שם שני עצמות, ואוכל את הבשר שקלף שהרי לא יצא, וחותך את הפרק ומשליך כל העצם שיצא מקצתו: ובמקדשיו. בשאר קדשים חוץ מזה: קוצץ בקופיץ. אותו מקצת האבר שיצא ובפסח אינו יכול לעשות כן מפני שהוא מוזהר על שבירת עצם: מן האגף ולפנים בלפנים. אגף קרי כל מקום הגפת הדלתות שהוא חופף ונוקש שם כשסוגרו דהיינו [משפת הפנימי של עובי הפתח עד מקום הנקישו. מן האגף ולפנים, דהיינו] תוך העיר ממש: בלפנים. ואוכלים שם קדשים קלים: מן האגף ולחוץ. דהיינו ממקום הנקישו ולחוץ, כלחוץ: החלונות. שבחומת ירושלים. ועובי ראש החומה בגנה, בלפנים:

יג שתי חבורות שהיו אוכלות. פסח אחד: אלו הופכים פניהם הילך ואלו הופכים פניהם הילך. ואפילו נראים כשתי חבורות על פסח אחד לא אכפת לן, דרחמנא אמר (שם יב) על הבתים אשר יאכלו אותו, דמשמע שני בני אדם אוכלין פסח אחד בשני בתים, דכתיב יאכלו [שנים], אותו חד פסח, [בתים] שנים. אבל אדם אחד אינו אוכל בב' מקומות, ולהכי מוקי בבית אחד יאכל, שאין אחד אוכל בב' בתים. ושתי חבורות החופכות פניהם כשני בתים דמי:

משניות מבוארות – קהתי

הגשמים. ומפני מה לא נתקדש שער ניקנור? מפני שמצורעים עומדים שם (ביום שמיני לספירתם, לאחר שנתרפאו וגלחו וטבלו, אלא שעדיין מחוסרי כפרה הם), ומכניסים בהונות ידיהם (לתת עליהם מדם האשם – עיין ויקרא יד יד). יש מפרשים ענין ה"אגף", שבאמצע האסקופה העליונה (היינו המשקוף) שבפתח, בחציה שכנגד חוץ, היו עושים בניין או עץ בולט על פני כל רוחב הפתח שהדלת דופקת עליה, והוא הנקרא "אגוף"; וכשהדלת נסגרת, נשאר האגוף עד חצי עובי הכותל לפנים, והדלת מבדילה בין חיצון לפנימי (המאירי), החלונות – שבחומת ירושלים ושבחומת העזרה, וְעֵבֵי הַחוּמָה – עובי ראש החומה, דינם בְּלַפְנִים – והוא הדין החלונות ולעובי הכתלים שבבית לענין יציאת הפסח מן הבית שהוא נאכל בו (רמב"ם; ועיין יְתוּסוֹת יום טוב). בגמרא מבואר שמדובר כאן בחלונות של החומה שאינן גבוהות מקרקע העזרה, ואף בענין "עובי החומה" מדובר בחומה הקטנה שהיתה לפנים מהחומה הגדולה, שהיתה נמוכה ושווה לקרקע העזרה, אבל החלונות וראשי החומות שהם גבוהים מקרקע העזרה דינם כגגות, וקיימא לן שגגות ועליות לא נתקדשו לאכילת קדשים. ואף לענין מקום אכילת הפסח כותב הרמב"ם: "הגגים והעליות אינם בכלל הבית" (הלי קרבן פסח ט, א).

~ יום ששי ~

באור משנה יג

כתוב אחד אומר בענין אכילת הפסח (שמות יב, ז): על הבתים אשר יאכלו אותו בהם", וכתוב אחר אומר (שם שם, מו): "בבית אחד יאכל", ודורש רבי יהודה (מכילתא פרשת בא), שהכתוב הראשון בא ללמד, שהפסח נאכל בשתי חבורות. כלומר, שלכתחילה קודם שיושבנים לאכול מותר לבני החבורה שנימנו על הפסח להתחלק לשתי חבורות, שכל אחת תאכל בבית אחר; והפסוק השני בא ללמד, שאסור לאדם אחד לאכול בשתי חבורות, וכן אסור לחבורה אחת לאכול בשני מקומות, כלומר שבאותו מקום שמתחילים לאכול את הפסח חייבים לגמור שם, ואסור לאכול מקצתו בבית זה ומקצתו בבית אחר. אמנם רבי שמעון חולק על רבי יהודה ודורש בדרך אחרת (עיין גמרא פסחים פו, א), אבל משנתנו כדעת רבי יהודה היא, והיא באה ללמד בשתי חבורות האוכלות פסח אחד בבית אחד כיצד הן נוהגות.

שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁהָיוּ אוֹכְלוֹת – פסח אחד, בְּבֵית אֶחָד – כגון באולם אחד, אֵילוּ הוֹפְכִין אֶת פְּנֵיהֶם הֵילָךְ וְאוֹכְלִין, וְאֵילוּ הוֹפְכִין אֶת פְּנֵיהֶם הֵילָךְ וְאוֹכְלִין – כלומר, שאינם צריכים לכונן פניהם זה לזה, כדי שיהיו נראים כחבורה אחת, אלא אם רצו, מותרים הם להפוך את פניהם אלו לכאן ואלו לכאן, שהרי הפסח נאכל אף

"לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה". משנתנו דנה באבר מן הפסח שיצא מקצתו חוץ למחיצתו.

אָבֵר – מקרבן הפסח, שִׁינָא מְקַצְתוּ – חוץ למחיצתו, היינו שיצא בליל הפסח חוץ למקום שהוא נאכל בו, או שיצא בערב פסח חוץ לחומת ירושלים, והרי החלק היוצא נאסר באכילה, שנאמר (שמות כב, ז): "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו", ודרשו חכמים: כל בשר שיצא בשדה, כלומר חוץ למחיצתו, כגון קדשי קדשים שיצאו חוץ לעזרה, או קדשים קלים שיצאו חוץ לחומת ירושלים, אותו בשר היוצא טריפה הוא, ואסור באכילה (גמרא ובה"ט פ"ב, א); ומכאן שצריך לחתוך אותו חלק מן הפסח שיצא חוץ למחיצתו, אבל הואיל ואסור לחתוך את העצם, שהרי נאמר (שמות יב, מו): "ועצם לא תשברו בו", לפיכך חוֹתֵךְ – את הבשר שיצא, עַד שְׁמִינֵעַ לְעֵצִים, וְקוֹלֵף – מן האבר את שאר הבשר שלא יצא לחוץ, שהוא מותר באכילה, עַד שְׁמִינֵעַ לְפָרֵק – למקום שהעצם מחוברת לעצם אחרת, וְחוֹתֵךְ – את הגידים המחברים את שתי העצמות ומשליך את כל האבר שיצא מקצתו, ואוכל את הבשר שקלף מעליו, וכל מה שיצא לחוץ טעון שריפה. אמנם הרמב"ם כותב: "קולף עד הפרק, ומפרק האבר, שיצא מקצתו, מן הפרק, ומשליכו לחוץ", ומשמע שהעצם אינה טעונה שריפה, אף על פי שעל הבשר שיצא כותב הרמב"ם (שם) שיש שיש מכל מקום ודאי המדובר כאן בעצם שאין בה מוח, שהרי בעצם שיש בה מוח שנינו (לעיל משנה י). שטעונה שריפה (יתוסות יום טוב).

וּבְמִקְדָּשֵׁינָא – בשאר קדשים שיצאו חוץ למחיצתם, קוֹצֵץ – את החלק שיצא, בְּקוֹפִיץ – בסכין גדולה, שְׂאִין בּוֹ מְשׁוּם שְׁבִירַת הָעֵצִים – שאין מוזהרים בקדשים אחרים על שבירת עצם, הלכך חותך את הבשר והעצם כאחד של אותו חלק שיצא; מִן הָאֲגַף וְלִפְנִים, בְּלַפְנִים – לאחר שלמדנו ברישא דין אבר שיצא מקצתו חוץ למחיצתו, באה משנתנו ללמד עד איהו מקום נידון כ"פנים". אגף נקרא מקום הגפת הדלת שהיא נוקשת שם כשסוגרים אותה, ומאותו מקום ולפנים, היינו מהשפה הפנימית של עובי הפתח עד מקום הנקישו (שם), דינו כלפנים, מִן הָאֲגַף וְלַחוּץ, בְּלַחוּץ – ממקום נקישת הדלת ולחוץ דינו כלחוץ. והאגף עצמו שהוא עובי הפתח דינו כלחוץ (רמב"ם הלי קרבן פסח ט, א). ובגמרא אמרו, שבשערי ירושלים האגף עצמו דינו כלחוץ, לפי שלא נתקדש עוביים, ואילו בשערי העזרה נתקדש עוביים ולכן דין האגף עצמו כלפנים, חוץ משער ניקנור, שדינו כלחוץ. וטעם הדברים מבואר שם: "מפני מה לא נתקדשו שערי ירושלים? מפני שמצורעים מגינים תחתיהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני

הִלֵּךְ וְאוֹכְלִין; וְהַמְחֵם בְּאֶמְצֵעַ. וּבִשְׁהַשְׁמֵשׁ עוֹמֵד לְמוּזוֹג – קוֹפֵץ אֶת פְּנֵיו וּמְחִיזֵר אֶת פְּנָיו, עַד שְׂמֹגִיעַ אֶצֶל חֲבוּרְתּוֹ, וְאוֹכֵל. וְהַפְּלָה – הוֹפְקֵת אֶת פְּנֵיהָ וְאוֹכֵלֶת.

פ ר ק ש מ י נ י

א הָאִשָּׁה בְּזִמְנָא שֶׁהִיא בְּבֵית בַּעֲלָהּ, שֶׁחָטְטָה עָלֶיהָ בַּעֲלָהּ וְשָׁחַטָה עָלֶיהָ אֲבִיהָ – תֹּאכַל מִשָּׁל בַּעֲלָהּ. הֵלֵכָה רָגַל רֵאשׁוֹן לַעֲשׂוֹת בְּבֵית אֲבִיהָ, שֶׁחָטְטָה עָלֶיהָ אֲבִיהָ וְשָׁחַטָה עָלֶיהָ בַּעֲלָהּ – תֹּאכַל בְּמָקוֹם שֶׁהִיא רוֹצֶה. יְתוֹם שֶׁשָּׁחַטָהוּ עָלָיו אֶפְסָרוֹפְסִין – יֹאכַל בְּמָקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה. עֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שְׁתָּפוּיִן – לֹא יֹאכַל מִשָּׁל שְׁנֵיהֶן. מִי שֶׁחִצְיוֹ עֶבֶד

פירוש ברטנורא

והמחה. שמחממין בו את החמין שמוזגים בו היין, רשאי ליתן באמצע כדי שיהא נוח לשתיהן למוזג לכאן ולכאן. ואע"פ שמפסיק בין החבורות, לא אכפת לן: ובשהשמש. המשמש לשתיהן, עומד מחברה אחת שהתחיל לאכול הפסח עמה ומוזג לחבורה האחרת: קופץ את פניו. סוגר וכולם את פיו ומחזיר את פניו לצד חבורתו, שלא יחשירו שהוא אוכל עם החבורה האחרת, דאין אדם אחד אוכל בב' חבורות כדאמרן: והפלה. שהיא בושה, רשאה להפוך פניה לצד אחר ולאכול, דפסח נאכל בשתי חבורות:

ח א האשה. תאכל משל בעלה. כל זמן שלא פירשה שדעתה כשל אביה, דמסתמא דעתה למנות על של בעלה: רגל הראשון. שלאחר נשואיה, שכך דרך הנשואות ללכת לבית אביהן; תאכל במקום שהיא רוצה. וכגון שאינה רדופה עד הנה לילך לבית אביה תדיר, הילכך מספקא לן בהי נוחא לה: אפטרופסין. יתום שהיו לו שני אפטרופסין והמנוחו זה על פסחו וזה על פסחו: לא יאכל משל שניהם. לא מפסחו של זה ולא מפסחו של זה, דמי נתן רשות לחלק האחד להמנות עם זה. ואין לו תקנה אלא אם כן רצו שניהם שימנה עם האחד: לא יאכל משל רבו. אבל משל עצמו אוכל, דכיון דריגא הוי

משניות מבוארות – קהתי

הָאִשָּׁה בְּזִמְנָא שֶׁהִיא בְּבֵית בַּעֲלָהּ – ולא הלכה לחוג את הפסח בבית אביה, ואף לא אמרה שדעתה לילך לבית אביה, שֶׁחָטְטָה עָלֶיהָ בַּעֲלָהּ – אם בעלה שחט את הפסח עליה, היינו לשמה, בשבילה, וְשָׁחַטָה עָלֶיהָ אֲבִיהָ – וגם אביה שחט עליה את פסחו, תֹּאכַל מִשָּׁל בַּעֲלָהּ – שזמן הסתם דעתה להימנות על פסח בעלה. הֵלֵכָה רָגַל רֵאשׁוֹן – אחר נישואיה, לַעֲשׂוֹת בְּבֵית אֲבִיהָ – את חג הפסח שכך היה המנהג לחוג את חגג הראשון שלאחר הנישואין בבית אבא, שֶׁחָטְטָה עָלֶיהָ אֲבִיהָ וְשָׁחַטָה עָלֶיהָ בַּעֲלָהּ – את הפסח, תֹּאכַל בְּמָקוֹם שֶׁהִיא רוֹצֶה – בגמרא מבואר, שבשעת שחיטת הפסח ברהר דעתה על פסחו של מי היא נמנית; אבל כל שלא ברהר דעתה בשעת שחיטה, אינה אוכלת לא מזה ולא מזה, שבדבר שהוא מן התורה ההלכה היא שאין ברירה. כן מבואר בגמרא, שמדובר במשנתנו באשה שאינה רדופה לילך לבית אביה, כלומר שלא היה מנהגה עד הרגל הראשון לילך תכופות לאכול בבית אביה, הלכך תאכל במקום שהיא רוצה; אבל ברדופה לילך לבית אביה, והלכה רגל ראשון לעשות בבית אביה, תאכל משל אביה. ברם, אם הלכה רגל שני, ושחט עליה אביה ושחט עליה בעלה, בין רדופה בין שאינה רדופה, תאכל במקום שהיא רוצה. יְתוֹם – קטן, שֶׁשָּׁחַטוּ עָלָיו אֶפְסָרוֹפְסִין – כגון שהיו ממונים עליו שני אפטרופסין, להשגיח על נכסיו ולנהל על עסקיו, וכל אחד מהם שחט פסחו עליו, יֹאכַל בְּמָקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה – ואין צורך שיברר דעתו דווקא בשעת שחיטת הפסח, שהואיל וקטן הוא הרי הוא אצל האפטרופוס כאחד מבני ביתו, וכבר הבאנו לעיל ששוחט אדם בשביל בניו הקטנים שלא מדעתם (גמרא), הלכך שואלים אותו לאחר השחיטה באיזה מקום הוא רוצה לאכול, ואוכל מאותו פסח שבירר לו. ברם, יתום גדול צריך לברר את דעתו בשעת שחיטה, ואם לא בירר, והיתה דעתו על שניהם, דינו כדין ממנה עצמו על שני פסחים, שאינו אוכל אלא מן הפסח שנשחט ראשון (המאירי; רמב"ם). עֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שְׁתָּפוּיִן – וכל אחד מהם שחט פסחו עליו, שכן חייב הוא בפסח כאשה, ובעליו שוחטים עליו שלא מדעתו, כמו שהבאנו בהקדמה למשנתנו, לֹא יֹאכַל מִשָּׁל שְׁנֵיהֶן – לא מפסחו של זה ולא מפסחו של זה, שחלקו של כל אחד מהשותפים בעבד לא יכול היה להימנות בלי רשותו על פסחו של השותף האחר, ואין תקנה לעבד אלא אם כן יתרצו שני השותפים שיימנה עם האחד. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון ששני השותפים מקפידים זה על זה ואינם רוצים ליהנות זה משל זה, אבל כשאינם מקפידים זה על זה, מזהה שירצה העבד יאכל. מִי

בשתי חבורות, כמו שבארנו לעיל (לדעת רבי יהודה). וְהַמְחֵם בְּאֶמְצֵעַ – נוהגים היו לערב את ינם במים חמים, ובאה המשנה ללמד, שהמחים שמחממים בו את המים מותר ליתנו באמצע, בין שתי החבורות, כדי שיהא נוח לשתיהן ליטול ממנו מים למזיגת ינם, ואף על פי שמפסיק בין שתי החבורות אין בכך כלום; וּבִשְׁהַשְׁמֵשׁ – המשמש שתי החבורות, עוֹמֵד לְמוּזוֹג – כלומר שהתחיל לאכול את הפסח עם חבורה אחת, והוא עומד עכשיו תוך אכילתו למוזג את היין במים חמים ולהגישו לחבורה האחרת, קוֹפֵץ אֶת פְּנֵיו – סוגר את פיו, ואינו בולע אפילו מה שבתוך פיו, שלא ייראה כאוכל כלל בזמן שהוא משמש את החבורה האחרת, שאם לא כן, נמצא אוכל בשתי חבורות, וּמְחִיזֵר אֶת פְּנָיו – כלפי חבורתו, שלא יחשדוהו בני חבורתו שהוא אוכל עם החבורה האחרת, שאסור לאדם לאכול בשתי חבורות (כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו), עַד שְׂמֹגִיעַ אֶצֶל חֲבוּרְתּוֹ, וְאוֹכֵל – כלומר שנוהג כך עד שחזור לחבורתו, ואז הוא אוכל מה שבפיו. וְהַפְּלָה – שהיא בושה לאכול בפני הכל, הוֹפְקֵת אֶת פְּנֵיהָ וְאוֹכֵלֶת – רשאית להפוך את פניה לצד אחר ולאכול, ואין זה נחשב שינוי מקום אכילתה, אף על פי שאכלה מקצת הסעודה בלא הפיכת פנים (תוספות). ויש מפרשים, שאמנם אדם אחר אסור להפוך פניו לאכול, שגזרוהו בו משום שינוי מקום, אבל בכלה הקלו מפני בושה (המאירי; "תפארת ישראל").

בארנו את הרישא של משנתנו לפי רש"י, וכן פירש הרב מברטנורא. אבל הרמב"ם פירשה בדרך אחרת, שכן הוא כותב (הל' קרבן פסח ט, א): "שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד. צריכה כל חבורה מהן לעשות לה היקף, שנאמר: 'מן הבשר חוצה'; מפי השמועה למדנו שצריך ליתן לו 'חוצה' למקום אכילתו. ואזו הופכין את פניהו אילך ואוכלין ואזו הופכין את פניהו אילך ואוכלין. כדי שלא ייראו מתורבים", כלומר שלפי דברי הרמב"ם הפירוש של משנתנו הוא, שהואיל ושתי החבורות אוכלות בבית אחד אינם רשאים לישוב אלו כנגד אלו, אלא צריכים הם להפוך את פניהם אלו לכאן ואלו לכאן, כדי שלא יהיו נראים כחבורה אחת (ענין 'כסף משנה' שם; וענין 'תוספות יום טוב'). ויש מפרשים הטעם, כדי שלא יהא נראה כאילו חבורה אחת אוכלת משל חברתה (המאירי).

ב א ו ר מ ש נ ה א

שנו בכרייתא: "שה לבית" (שם ימות ב, ג) – מלמד שאדם מביא (קרבן פסח) ושוחט על ידי (= בשביל) בנו ובתו הקטנים ועל ידי עבדו ושפחתו הכנענים, בין מדעתו בין שלא מדעתו. אבל אינו שוחט על ידי בנו ובתו הגדולים ועל ידי עבדו ושפחתו העברים ועל ידי אשתו אלא מדעתו (פסחים פח, א); ברם, אם שתקו ולא מיחו, הרי זה מדעתו (מסקנת הגמרא שם). משנתנו דנה במי ששניים דואגים לצרכיו, וכל אחד מהם הימנעו על פסחו, והרי אין אדם נמנה אלא על פסח אחד בלבד.

וְחֻצֵי בֶן חוֹרֵין – לֹא יֵאָכֵל מִשְׁלֵךְ רֶבּוֹ.

ב האומר לעבדו: צא ושחט עלי את הפסח, שחט גדי – יאכל, שחט טלה – יאכל, שחט גדי וטלה – יאכל מן הראשון. שכח מה אמר לו רבו, כיצד יעשה? ישחט טלה וגדי ויאמר: אם גדי אמר לי רבי, גדי שלו וטלה שלי; ואם טלה אמר לי רבי, טלה שלו וגדי שלי. שכח רבו מה אמר לו – שניהם יצאו לבית השרפה; ופטורין מלעשות פסח שני.

ג האומר לבניו: הריני שוחט את הפסח על מי שיעלה מכם ראשון לירושלים, בין שהכניס הראשון ראשו

פירוש ברטנורא

דכופין את רבו וכותב לו גט שחרור, אע"פ שעדיין לא נשתחרר הרי הוא כבן חורין, הילכך אוכל משל עצמו:

ב שחט גדי יאכל. רבו ממנו. ואע"ג דבכל שאר פסחים רגיל תריר במילה, כיון דלא פירש לו עליה סמך: יאכל מן הראשון. והשני ישרף. ובגמרא מוקי לה דוקא במלך ומלכה, אית דאמרי משום שלום מלכות, ואית דאמרי מפני שסומכין על עבדיהם ואין מקפידים על סעודתן אם גדיים אם מלאים, הילכך יאכל מן הראשון כיון דליכא קפידא, דבראשון יצאו ידי חובתן. אבל אינשי דעלמא דקפרי, לא יאכל לא מן הראשון ולא מן השני, דק"ל אין נמנין על ב' פסחים כאחד לאכול איזה מהם שירצה, דאין ברירה, וכי בעי למיכל מהא, דלמא בשעת שחיטה לא הוה דעתיה עליה: שכח מה שאמר. שפירש לו גדי או טלה, וזה שכתב: וטלה שלי. בגמרא מוקי לה כגון שהלך העבד אצל רועה הרגיל אצל רבו ורוצה בתקנתו, ואמר לו, אם גדי אמר לך רבך גדי שלו וטלה שלך ע"מ שאין לרבך רשות בו, דכה"ג קנה העבד. דאי לאו הכי מה שקנה עבד קנה רבו ונמצאו שניהם של רבו: ופטורים מלעשות פסח שני. דאע"ג דשניהם יוצאים לבית השרפה ואינן נאכלין מפני שאין המנויין ניכרים, מיהו שחיטה וזריקה מעלייתא היא, חדא אהאי וחדא אהאי, דקמי שמיא גליא:

ג על מי שיעלה ראשון לירושלים. כדי לזרז קאמר, שידור כל אחד להיות ראשון. ומיהו כל בנו המנה על הפסח, אלא שאותו שיעלה ראשון יזכה

משניות מבוארות – קהתי

טלאים, לפיכך יאכלו מן הראשון, שכיין שאין הקפדה יצאו בראשון ידי חובתם, והשני לחינם נשחט (אבל בשאר בני אדם המקפידים, לא יאכלו לא מן הראשון ולא מן השני, שקיימא לך: אין נמנים על שני פסחים כאחד לאכול איזה מהם שירצה, שאין ברירה, וכשרוצה לאכול מן הראשון, אנו אומרים, שמא בשעת שחיטה לא היתה דעתו עליו. – ברטנורא). והרמב"ם כותב (הל' קרבן פסח ג, א): משום שלום מלכות (כלומר שאם נאמר למלך שלא יאכל כלל יכעס על עבדו ויהרגנו; או שמא יכעס על החכמים שאמרו שלא יאכל כלל משום שאין ברירה, שיעלה על דעתו של מלך שיש ברירה מן הדין אלא להקניטו אמרו כן – בסף משנה; וכן מפרש המאירי: מפני שדעתם קלה לכעוס). שכתב – העבד, מה אמר לו רבו – שפירש לו גדי או טלה, אבל העבד שחט, כיצד יעשה? ישחט טלה וגדי ויאמר: אם גדי אמר לי רבי, גדי שלו וטלה שלי – יהא הגדי בשבילו והטלה בשבילי, ואם טלה אמר לי רבי, טלה שלו וגדי שלי – ואין כאן ענין של ברירה, שהרי רבו פירש לו מה לשחוט אלא שהוא אינו יודע. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שהולך העבד לרועה של רבו הרוצה בתקנתו, והלה נותן לו גדי וטלה, ואומר לו: "שחוט שניהם כדי שתשחט כמו שאמר לך רבך, והרי אחד מהם שלך על מנת שאין לרבך רשות בו" (עין רמב"ם הל' קרבן הפסח ג, ב), שבכגון זה יכול העבד להתנות, שאחד מהם הוא בשבילו; אבל אם לא כן, אינו יכול להתנות, שהרי מה שקנה עבד קנה רבו ונמצאו שניהם של רבו. שכתב רבו מה אמר לו – לאחר ששחט העבד את שניהם על התנאי האמור, בא ושאל את רבו מה אמר לו לשחוט, אבל גם הוא שחט, שניהם יצאו לבית השרפה – שניהם יישרפו, כלומר לאחר שתעובר צורתם בששה עשר בניסן (המאירי); ופטורין מלעשות פסח שני – בגמרא אמרו: לא שנו שפטורים מפסח שני, אלא ששכח רבו לאחר זריקת דמם של הגדי והטלה, שהואיל ובשעת הזריקה אפשר היה לברר לשם מי נזרק דמו של כל אחד, נמצאת שחיטתו וזריקתו כראוי, שהרי בשעת הזריקה ראוי היה לאכילה. אבל אם שכח רבו לפני זריקת הדם, הואיל ובשעת הזריקה לא היה ראוי לאכילה, חייבים הם לעשות פסח שני. וכן פסק הרמב"ם (הל' קרבן פסח ג, ב).

באור משנה ג

האומר לבניו – לפני עלייתו לירושלים לשחוט את הפסח: הריני

שחט גדי יאכל, רבו ממנו. ואע"ג דבכל שאר פסחים רגיל תריר במילה, כיון דלא פירש לו עליה סמך: יאכל מן הראשון. והשני ישרף. ובגמרא מוקי לה דוקא במלך ומלכה, אית דאמרי משום שלום מלכות, ואית דאמרי מפני שסומכין על עבדיהם ואין מקפידים על סעודתן אם גדיים אם מלאים, הילכך יאכל מן הראשון כיון דליכא קפידא, דבראשון יצאו ידי חובתן. אבל אינשי דעלמא דקפרי, לא יאכל לא מן הראשון ולא מן השני, דק"ל אין נמנין על ב' פסחים כאחד לאכול איזה מהם שירצה, דאין ברירה, וכי בעי למיכל מהא, דלמא בשעת שחיטה לא הוה דעתיה עליה: שכח מה שאמר. שפירש לו גדי או טלה, וזה שכתב: וטלה שלי. בגמרא מוקי לה כגון שהלך העבד אצל רועה הרגיל אצל רבו ורוצה בתקנתו, ואמר לו, אם גדי אמר לך רבך גדי שלו וטלה שלך ע"מ שאין לרבך רשות בו, דכה"ג קנה העבד. דאי לאו הכי מה שקנה עבד קנה רבו ונמצאו שניהם של רבו: ופטורים מלעשות פסח שני. דאע"ג דשניהם יוצאים לבית השרפה ואינן נאכלין מפני שאין המנויין ניכרים, מיהו שחיטה וזריקה מעלייתא היא, חדא אהאי וחדא אהאי, דקמי שמיא גליא:

מפי מרן הגרא"י אונטרמן (שליט"א) זצ"ל שמעתי הסבר בטעם הדבר שאין העבד יכול להימנות על פסח של אחר כי אם ברשות רבו, לפי שבשעת אכילת הפסח עלול רבו להטיל עליו איזו עבודה, ולא יוכל, איפוא, להשתתף בחבורה שנימנה עמה.

~ שבת קודש ~

באור משנה ב

האומר לעבדו: צא ושחט עלי את הפסח – ולא פירש לו אם כבש אם גדי עזים ישחט, שהרי נאמר בפסח (שמות יב, ה): "מן הכבשים ומן העזים תקחו", שחט גדי – עזים, יאכל – רבו ממנו, אף על פי שרגיל היה בכל שנה לשחוט טלה; שחט טלה – כבש, יאכל – אף על פי שנוהג היה לשחוט גדי, שהואיל ולא פירש לעבדו מה לשחוט סמך על כל מה שישחט. שחט גדי וטלה – והרי אין אדם נימנה על שני פסחים כאחד, יאכל מן הראשון – מה ששחט ראשון; והשני ישרף. בגמרא מבואר שהלכה זו לא נאמרה אלא במלך ובמלכה, אבל בשאר בני אדם הדין הוא ששניהם יישרפו, שכן מובא בבבלי: "מעשה במלך ומלכה שאמרו לעבדיהם: צאו ושחטו עלינו את הפסח, ויצאו ושחטו עליהן שני פסחים. באו ושאלו את המלך, אמר להם: לכו ושאלו את המלכה, באו ושאלו את המלכה, אמרה להם: לכו ושאלו את רבן גמליאל, באו ושאלו את רבן גמליאל, אמר להם: מלכה ומלך שדעתם קלה עליהם, יאכלו מן הראשון, אנתנו לא נאכל לא מן הראשון ולא מן השני". בטעמו של רבן גמליאל – "מלך ומלכה שדעתם קלה עליהם", נאמרו שני פירושים: רש"י מפרש, שסומכים על עבדיהם ואינם מקפידים על סעודתם, אם גדיים אם

וּרְבוּ – זָכָה בְּחֻלְקוֹ וּמִזֵּפָה אֶת אָחָיו עִמּוֹ. לְעוֹלָם נִמְנֵין עֲלָיו, עַד שֵׁיחָא בּוּ פְּזִית לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. נִמְנֵין וּמוֹשְׁבֵין אֶת יְדִיהֶן מִמֶּנּוּ עַד שֵׁישְׁחַט. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: עַד שֵׁיזְרַק עֲלָיו אֶת הַדָּם.

פירוש ברטנורא

ראשון וכל אחיו יזכו אחרייו על ידו: עד שיזרק הדם. לעולם יכול לימשך, אפילו אחר שחטתו עד שיזרק הדם. ומודה רבי שמעון דאין נמנין אלא עד שישחט. ואין הלכה כר' שמעון;

משניות מבוארות – קהתי

ונמנו עליו חבורה אחרת, ראשונים שיש להן כזית אוכלין, ופטורין מלעשות פסח שני; אחרונים שאין להם כזית אין אוכלין וחייבין לעשות פסח שני. וכן פוסק הרמב"ם (הל' קרבן פסח ב, יד); נִמְנֵין – על הפסח, וּמוֹשְׁבֵין אֶת יְדִיהֶן מִמֶּנּוּ עַד שֵׁישְׁחַט – עד שחטת הפסח יכולים להצטרף לחבורה להימנות על הפסח. וכן רשאים למשוך ידיהם ממנו ולחזור בהם מלהיות מנויים עליו. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: עַד שֵׁיזְרַק עֲלָיו אֶת הַדָּם – בגמרא מבואר, שרבי שמעון חולק על תנא קמא ואומר, שיכולים למשוך ידיהם מן הפסח אפילו אחר שחטתו, עד שיזרוק את הדם; אבל מודה הוא שאין נימנים עליו אלא עד שישחט. ואין הלכה כרבי שמעון.

שוחט את הפסח על מי שיעלה מכם ראשון לירושלים – מי שיגיע ראשון לירושלים יזכה ראשון בפסח ושאר אחיו יזכו בו על ידו. בגמרא מבואר, שלא אמר להם כן אלא כדי לזרום לעלות לירושלים, שיזודרו כל אחד להיות הראשון, אבל באמת הימנה את כולם על פסחו, פִּינֵן שֶׁהַכִּנִּיס הָרִאשׁוֹן רָאשׁוֹ וּרְבוּ – לירושלים, זָכָה בְּחֻלְקוֹ וּמִזֵּפָה אֶת אָחָיו עִמּוֹ – בקרבן הפסח. לְעוֹלָם נִמְנֵין עֲלָיו – לעולם יכולים להצטרף לחבורה ולהימנות על פסחם, עַד שֵׁיחָא בּוּ פְּזִית לְכָל אֶחָד וְאֶחָד – ממנוייו, אבל משהגיע לשיעור זה, שאין לכל אחד ממנוייו אלא כזית בלבד, אין נמנים עליו עוד. בכרייתא שנו (פסחים עה, ב): 'נמנו עליו חבורה אחת וחזור

המשך ביאור למס' סוטה ליום שני עמ' א

20 שהכניסו המצרים לתוכם, תטביעו את השועלים – דהיינו התינוקות
21 המצרים, שהם היו מחבלים את הכרמים בעוד כרמנו סמדר – שעל
22 ידם היו מגלים את התינוקות של ישראל, שבעוד שהם קטנים ורכים
23 נקראים סמדר.
24 "וְתִקַּח לוֹ תִּבְתָּ גִמְאָ וּתְחַמְרָהּ בַּחֹמֶר וּבִזְפַת וּתְשֶׂה בָּהּ אֶת הַיֶּלֶד",
25 שואלת הגמרא, מָאֵי שְׂנָא – מדוע הניחתו בגומא, הרי גופו ישתמר
26 יותר בשאר עצים חזקים יותר. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,
27 מִיֵּבֶן יֵשׁ לַהֲבִיאֵי רֵאִיָּה לְצַדִּיקִים שְׁמֹמָנִים כְּחִיב עֲלֵיהֶן יוֹתֵר מִגּוֹפָן
28 – ולכן השתמשה בדבר זול. וְכָל כֶּף לְמָה – מדוע חביב עליהם
29 ממונם מגופם, לְפִי שְׂאִין פּוֹשְׁמִין יְדִיהֶן בְּגוֹל. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר
30 נַחֲמָנִי אָמַר, הטעם שלקחה גומא, לפי שהוא דְּבָר רָךְ, שִׁיכּוֹל
31 לְעֵמוּד – להחזיק מעמד אם תיתקל התיבה בְּפָנֵי דְּבָר רָךְ וּבְפָנֵי
32 דְּבָר קָשָׁה, שהרך, כשנתקל באבן חוזר לאחוריו ולא נשבר. ומה
33 שכתוב וְתִחַמְרָהּ בַּחֹמֶר וּבִזְפַת, תִּנְא, טחו את התיבה בַּחֹמֶר
34 מִבְּפָנִים, וְזָפַת מִבְּחוּץ וְלֹא מִבְּפָנִים, כְּדִי שְׂלֹא יֵרִיחַ אוֹתוֹ צְדִיק
35 רִיחַ רָע שֶׁל הַזּוֹפַת.
36 "וְתִשֶּׂם בָּהּ אֶת הַיֶּלֶד וְתִשֶּׂם בְּסוֹף עַל שַׁפַּת הַיְּאֹר", מבארת
37 הגמרא מהו סוף זה, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, הניחה אותו בִּים סוֹף. רַבִּי
38 שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר

1 הָאֹרֶךְ כִּי טוֹב, הרי שהאור נקרא טוב.
2 "וְתִצְפְּנֶיהוּ שְׁלִשָּׁה יָרְחִים", מבארת הגמרא, שיכלה להצפינו
3 שלושה חודשים משום וְלֹא מִנּוּ מְצָרִים אֲלֵא מִשְׁעָה דְּאִהְרָרָה –
4 המצרים ספרו תשעה חודשים לעיבורה רק מיום שהחזירה עמם
5 בליקוחין השניים, אבל וְהָיָה הַיּוֹם מִעֵבְרָא בֵּיהּ – למעשה היתה
6 מעוברת במשה מזמן הנישואין הראשונים, והיה זה תִּלְתָּא יָרְחֵי
7 מִעֵבְרָא – שלושה חודשים לפני שהחזירה פעם שניה. נמצא
8 שילדה בסוף הששה חודשים מהליקוחין השניים, ולכן יכלה להצפינו
9 עוד שלשה חודשים לפי שלא חשדו בה שתלד עד שיעברו תשעה
10 חודשים מנישואיה. שואלת הגמרא על מה שנאמר וְלֹא יִכְלָה עוֹד
11 הַצְּפִינֵהוּ, אֲמַאי, הרי כמו שהצפינה אותו שלשה חודשים הַצְּפִינֵיהּ
12 וְתִיּוּל – תמשך להצפינו. ומישבת, אֲלֵא – הטעם שלא יכלה
13 להצפינה, לפי שכל הַיָּכָא דְּהוּוּ שְׁמַעֵי מְצָרָא דְּמִתְּלִיד יְנוּקָא –
14 כשהיו המצרים שומעים שנולד תינוק לישראל, היו מגלים את
15 התינוק על ידי שִׁמְכִטּוֹ יְנוּקָא הָתָם – היו מביאים לשם תינוק אחר,
16 כִּי חִיבֵי דְּלִישְׁמַעֲנֵיהּ וּמַעֲנֵי (בְּהִרְיָהוּ) – כדי שהתינוק של ישראל
17 ישמע אותו ויבכו, ולכן לא יכלה להצפיץ עוד את משה מחשש
18 שיגלוהו כך. וכמו דְּכִתִּיב אַחֲזוּ לְנוֹ שׁוּעָלִים שׁוּעָלִים קִמְנִים
19 מחבלים כרמים וְגו', כלומר, בת קול אומרת למי הים בשעה

המשך ביאור למס' סוטה לימי ספירת העומר ליום שלישי עמ' א

8 להתגאות. ולמה נקרא בשר האדם בשם בְּשָׂר, שנרמז בראשי
9 התיבות, שלאחר מות האדם יש לו בְּשׂוּשָׁה – ביום הדין, ס' דוֹחָה – גופו
10 סרוח ור' מָה – שגופו מאכל לתולעים. אֵיבָא דְּאִמְרֵי שְׂבֹאוֹת 'ש'
11 בשם בשר נרמזת המילה שְׂאוּל – שסופו של האדם להיות בקבר. ואין
12 לפרש שנרמזת המילה סרוחה, משום דְּכִתִּיב בשר בְּשָׂרִין ולא בשין.
13 אָמַר רַב אֲשֵׁי כָּל אָדָם שֵׁישׁ בּוּ גְפוֹת הָרוּחַ לְסוֹף נִפְתָּח – מתמעט
14 מחשיבותו ונעשה פחות שבאנשים, שְׁנַאֲמַר לגבי נגעים

1 שנרפא. אבל כאשר כתוב על אָדָם שיש בו נגע לֹא כְּתִיב בֵּיהּ וְנִרְפָּא.
2 ולומדים מכך שמי שהוא רך ועניו כבשר יש רפואה למכאוביו, אך מי
3 שלבו קשה כאדם, כלומר כאדמה, אין רפואה למכאוביו.
4 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, למה נקרא האדם בשם אָדָם, משום שנרמז בראשי
5 התיבות של שם זה, שהאדם יש בו אָפֶר – יסודו מעפר, דָּם – שגורם
6 למחלות רבות וּמְרָדָה – שכאשר היא מתגברת על האדם בא חולי
7 ומכאוב על האדם, כלומר שהאדם כולו הבל ושפלות ולכן אין לו

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

תקיפו. החמיצו: ליעיין מר במיליה. יפשפש במעשיו: אי איכא דשמיע עלי מילתא לימא. אם יש בכס ששמע עלי דבר שאני צריך לחזור בי יודיעני: שבישא. חלקו בזמורות הגפן שחותכין מהן בשעת הזמיר, ותנן (בב"מ דף קג.) כשם שחולקין ביין כך חולקין בזמורות ובקנים. שריגים מתרגמינן שבשין (בראשית מ:): מי שביק לי מידו מיניה. וכי אינו חשוד בעיניכם שהוא גונב לי הרבה יותר מחלקו: בתר גנבא גנוב בו'. הגונב מן הגנב אף הוא טועם טעם גניבה: סמוך למפתני. כל ימי נזהרתי שלא לעשות מלאכה ושלא לעסוק בתורה כשעמדתי ממתני עד שאקרא ק"ש ואתפלל:

דף ד עמוד ב. הגמרא מביאה מעשה מאמורא שבאו עליו יסורים בענייני ממון: רב הונא תקיפו ליה ארבע מאה דיני דחמרא - החמיצו לו ארבע מאות חביות של יין, על לנפיה - נכנס אליו רב יהודה אחזה דרב סלא חסידא - אחיו של רב סלא החסיד, ורפנן - ובני הישיבה, ואמרי לה - ויש אומרים שנכנסו אצלו רב אדא בר אהבה ורפנן, ואמרו ליה לעיין מר במיליה - יפשפש הרב במעשיו, כדי לידע עבור איזה חטא נענש בהפסד זה. אמר להו רב הונא, ומי חשידנא בעינינו - וכי חשוד אני בעיניכם בחטא. אמרו ליה, מי חשיד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא - וכי חשוד הקדוש ברוך הוא בעיניך שעשה כך דין בלא חטא. אמר להו רב הונא, אי איכא מאן דשמיע עלי מלתא, לימא - אם יש בכס מישהו ששמע עלי איזה דבר חטא שצריך אני לשוב הימנו, שיאמר לי. אמרו ליה, הכי שמיע לן - כך שמענו עליך, דלא יהיב מר שבישא לאריסיה - שאינך נותן לאריסך מן זמורות הגפן, כפי המגיע לו לחלקו. אמר להו רב הונא, מי קא שביק לי מידי מיניה - וכי מותר הוא לי משהו

מהם, הא קא גניב ליה פוליה - הרי הוא גונב את הכל, כלומר, נוטל לעצמו הרבה יותר מן הראוי לו כפי חלקו. אמרו ליה, תינינן דאמרי אינשי - זה הוא הפתגם שרגילים האנשים לומר, בתר גנבא גנוב ומעמא טעים - הגונב מן הגנב טועם אף הוא טעם גניבה. כלומר, שאף על פי שאכן הוא גונב ממך, מכל-מקום בכך שאתה נמנע מליתן לו את חלקו גם אתה נכשל בחטא. אמר להו רב הונא, קפילנא עלי דיהיבנא ליה - מקבל אני על עצמי ליתן לו כפי חלקו. ומאותה שעה שקיבל על עצמו כן נתבטל הפסד הממון שהיה לו ממה שהחמיץ היין, ונחלקו האמוראים כיצד אירע הדבר. איכא דאמרי - יש אומרים, תרר חלא ויהוה חמרא - חזר החומץ ונעשה ליין. ואיכא דאמרי - ויש אומרים, אייקר חלא ואיודנן בדימי דחמרא - נתייקר החומץ, ונמכר באותם דמים של יין. הגמרא שבה לעסוק בדיני תפילה: תניא בברייתא, אבא בנימין אומר, על שני דברים הייתי מצמצר [נזהר] כל ימי, האחד, על תפילתי שתהא לפני מפתני, והשני, על מפתני שתהא נתונה [מונחת] בין צפון לצד דרום, כלומר, שיהא ראש המיטה מונח לצד צפון וסוף המיטה לצד דרום [או להיפך], אך לא תהא מונחת בין מזרח למערב.

הגמרא מבארת את דבריו: שנינו בברייתא, שהיה נזהר אבא בנימין על תפילתי שתהא לפני מפתני. מבררת הגמרא: מאי - מה היא כוונתו באומרו 'לפני מפתני', אילימא - אם נאמר שכוונתו לפני מפתני ממש, כלומר, שהיה עומד ומתפלל לפני מיטתו, יש לתמוה כיצד היה נוהג כן, והאמר [זוהרי אמר] רב יהודה אמר רב, ואיתימא - ויש אומרים שמימרא זו אמרה רבי יהושע בן לוי, מנין לאדם המתפלל שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין תקיור, יש ללמוד זאת ממקרא זה, שנאמר (ישעיה לח ב) ויסב חזקיהו פניו אל תקיור ויתפלל, ואם כן, כיצד היה אבא בנימין עומד להתפלל לפני מיטתו, והרי המיטה חוצצת בינו ובין הקיר.

מבארת הגמרא: לא תימא - אל תאמר על תפילתי שתהא לפני מפתני, אלא אימא - אמור כך, על תפילתי שתהא סמוך למפתני, כלומר, שהיה נזהר כל ימיו שלא לעשות שום מלאכה, ואף לא לעסוק בתורה, משעה שעמד ממיטתו עד שקרא קריאת שמע והתפלל.

המשך ביאור למס' סוטה לימי ספירת העומר ליום שני עמ' א

20 **כְּעֵי רַב אֲשֵׁי** לפי איזה שיעור זמן משערים, **דְּמַרְחָק** – קשירת שני
 21 חוטים שרחוקים אחד מהשני, **אוּ דְמַקְרָב** – קשירת שני חוטים
 22 שקרובים אחד לשני, ונדרש פחות זמן לקושרם. מסיקה הגמרא,
 23 תיכון.
 24 שנינו בברייתא, **הֵינִי בֵּן פְּנִיחָם אוֹמֵר** שהשיעור הוא **כְּרִי שְׁתוּשִׁיט**
 25 **יְדָה לְתוֹךְ פִּיָּה לְיִפּוּל** את התיקסם. **כְּעֵי רַב אֲשֵׁי** לפי איזה שיעור
 26 זמן משערים, **דְּמַרְחָק אוּ דְלֵא מַהְרָק** – להוציא קיסם שנמצא דחוק
 27 בין השניים, או שאינו דחוק ונדרש פחות זמן להוציאו. מסיקה
 28 הגמרא, תיכון.
 29 שנינו בברייתא, **פְּלִימוֹ אוֹמֵר** שהשיעור הוא **כְּרִי שְׁתוּשִׁיט יְדָה**
 30 **לְפָל לְיִפּוּל כְּכַר וְתִטְלוּ**. **כְּעֵי רַב אֲשֵׁי** לפי איזה שיעור זמן
 31 משערים, **דְּמַהְרָק אוּ דְלֵא מַהְרָק** – להוציא ככר שנמצא דחוק
 32 בסל, או שאינו דחוק ונדרש פחות זמן להוציאו. וכן יש להסתפק
 33 האם משערים **דְּמַהְרָק אוּ בְּעֵתִיקָא** – בסל חדש או בישן, סל חדש
 34 אינו נוח לשימוש משום שיוצאים ממנו חוטי האריגה, אך סל ישן נוח
 35 לשימוש ונדרש פחות זמן להוציא ממנו את הככר. וכן יש להסתפק
 36 האם משערים **בְּחִמְיָא אוּ בְּכִרְיָא** – בככר חם או קר, ככר חם
 37 צריך להוציאו מן הסל בנחת כדי שלא ימעך ויפול מידו, אך ככר קר
 38 נדרש פחות זמן להוציאו מן הסל.

1 משום שאם בן – שהשיעור הוא רק כדי צליה אלא שהוא אותו
 2 שיעור זמן כמו גמיעה, **הֵינִי בֵּן עֲזוּאִי** – נמצא שאין חילוק בין רבי
 3 עקיבא לבן עזאי, שהרי גם לדעת בן עזאי השיעור הוא כדי צליית
 4 ביצה, אלא מוכח שכונות רבי עקיבא לשיעור של צלייה וגמיעה.
 5 מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי יהודה בן בתירא,
 6 הָתָם – בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֵּן בְּתִירָא** שהשיעור
 7 הוא **כְּרִי לְגִמּוּעַ שְׁלֹשׁ בִּיצִים זו אַחַר זו**, ואילו הָתָם – בברייתא
 8 השנייה, **אָמַר** שהשיעור הוא **כְּרִי לְגִמּוּעָה** – לגמוע ביצה אחת.
 9 מתרצת הגמרא, מה שאמר רבי יהודה בן בתירא בברייתא הראשונה
 10 שהשיעור הוא כדי לגמוע שלש ביצים, אין זו דעתו, שהרי הוא סובר
 11 כדי גמיעת ביצה אחת. אלא **לְדַבְּרֵי דְרַבִּי עֲקִיבָא קְאָמַר, דְּקָאָמַר**
 12 רבי עקיבא **שְׁמִשְׁעִירִין בְּצִלְיָאָה וּבְגִמְעָה** של ביצה אחת, וכפי
 13 שביארה הגמרא את שיטתו, ולדבריו אמר רבי יהודה בן בתירא,
 14 מדוע אתה משער בצלייה וגמיעה של ביצה אחת, **אִמָּא – תֹּאמַר**
 15 **שִׁיעוּר שֶׁל גְּמִיעָה לְחֻדָּה**, כלומר **כְּרִי לְגִמּוּעַ שְׁלֹשׁ בִּיצִים זו אַחַר**
 16 **זו, דְּהֵינִי בֵּן עֲזוּאִי וּבְגִמְעָה** – ששיעור זה שווה לצלייה וגמיעה של
 17 ביצה אחת.
 18 שנינו בברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֵּן יְרֵמְיָה אוֹמֵר** שהשיעור הוא **כְּרִי**
 19 **שִׁקְשׁוֹר גְּרִדֵי נִימָא** – שיקשור האורג את החוטים שיוצאים מהבד.

המשך ביאור למס' סוטה לימי ספירת העומר ליום רביעי עמ' א

20 **מְטָאוֹת הָיוּ** – ויאמרו עליהן שבאמת זינו **אֵלָא שְׁתַּלְּה לְהֵן זְכוֹת** –
 21 מה שלא ארע להן דבר זהו מחמת זכות שבידם. וקשה, **וְאִם אֵיחָא**
 22 – אם נאמר כרב ששת, מחמת דין זה שאם יש לה עדים **בְּמִדְּיַת**
 23 **הָיִים** אין המים בודקים אותה, נָמִי נמצא **אֵתָה מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל**
 24 **הַמְּהוּרוֹת שְׁשִׁתּוֹ** ולא ארע להן דבר משום שלא זנו, **וְהֵן אוֹמְרִים**
 25 **מְטָאוֹת הָיוּ** – ויאמרו עליהן שבאמת זינו, **אֵלָא שִׁישׁ לְהֵן עֵדִים**
 26 **בְּמִדְּיַת הָיִים** – מה שלא ארע להן דבר, זהו משום שאין המים
 27 מועילים לבודקן כיון שיש עדים שיודעים שזינו. אלא מוכח מדברי
 28 רבי שמעון שהמים בודקים גם במקרה שיש עדים שיודעים שזינתה,
 29 וקשה על רב ששת. מתרצת הגמרא, **לְרַבִּי שְׁמַעוֹן קְאָמַרְתָּ – וְכִי**
 30 **מַרְבִּי שְׁמַעוֹן אֵתָה מוֹכִיחַ שְׁלֵא כַדְּבָרֵי רַב שֶׁשֶׁת, לְרַבִּי שְׁמַעוֹן**
 31 **מְדֻבְּכוֹת לֹא תִלְיָא עֵדִים נָמִי לֹא תִלּוּ** – לדעת רבי שמעון הסובר
 32 שאף אם יש בידה זכות מועילים המים לבודקה, והוכיח דבריו, שאם
 33 לא כן יצא לעז על נשים כשרות, אכן גם באופן שיש עדים שיודעים
 34 שזינתה המים בודקים אותה. ורב ששת אמר את דינו לדעת רבי
 35 ורבנן שלא חששו ללעז זה.
 36 מקשה הגמרא על רב ששת, **מְתִיב רַב שִׁמְיֵי בַר אֲשֵׁי**, שנינו במשנה
 37 **שְׁמַנְחֻתִיחֵן נְשָׂרְפוֹת** – אלו הן הנשים הסוטות ששורפים את
 38 מנחותיהן, ולא ניתן לפדותן או להוציאן לחולין.

1 והולכת מומן שתית המים, אלא שלרבי סופה שמתה באותה מיתה,
 2 ולרבנן מתה במיתה רגילה. והנה במשנתנו לגבי סוטה שבאו עדים
 3 שזינתה לאחר שכבר שנתה, לא מבואר שהאשה התנונה לאחר
 4 שתית המים, ולכן הוכיח רב ששת שאם יש עדים שיודעים שזינתה
 5 אין המים בודקים אותה, שאם המים בודקים אותה אלא שאשה זו
 6 היתה לה זכות, מדוע לא התנונה, שהרי התבאר שגם אם יש לה
 7 זכות היא מתנונת. **וְרַב יוֹסֵף סָבַר, לְרַבִּי הֵינָא מִתְּנֻנָּה – רַק לְרַבִּי**
 8 **הֵיָא מְכוּזִישָׁה וְהוֹלְכַת, אֲךָ לְרַבִּי לֹא הֵינָא מִתְּנֻנָּה – אֵלָא מִפְּנֵי**
 9 **הַזְכוּת לֹא נִיכַר עַלֶּיהָ דְּבַר. וּמִמִּילָא אִין לְהוֹכִיחַ מִהַמְּשֻׁנָּה, שְׁלַעוֹלָם**
 10 **יִתְכּוּן שְׁהַמִּים בּוֹדְקִים אוֹתָהּ גַם בְּאוֹפֵן שִׁישׁ עֵדִים, וְמָה שְׁלֵא אִירַע לָהּ**
 11 **דְּבַר הוּא מִשּׁוּם שְׁהִיתָה לָהּ זְכוּת.**
 12 מקשה הגמרא על רב ששת, **מְתִיב רַב שִׁמְיֵי בַר אֲשֵׁי**, שנינו במשנה
 13 **שֵׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר אִין זְכוּת תּוֹלָה בְּמִים הַמְּרִים – חוֹלֵק עַל**
 14 **רַבִּי וְרַבְּנָן, וְסוֹבֵר שְׁאִין זְכוּת שֶׁל הָאִשָּׁה מוֹעִילָה כֻּלָּל לְמַנּוּעַ מִמֶּנָּה**
 15 **אֵת עֵוֹנֶשׁ הָרָאוּי לְבוֹא עַל יַדֵּי הַמִּים הַמְּרִים, וְאִם אֵתָה אוֹמֵר זְכוּת**
 16 **תּוֹלָה בְּמִים הַמְּרִים – אִם תֹּאמַר שְׁזָכוֹת מוֹעִילָה שְׁלֵא תַעֲנֹשׁ, נִמְצָא**
 17 **מְדַחָה אֵתָה אֵת הַמִּים בְּפָנֵי כָּל הַנְּשִׁים הַשּׁוֹתוֹת – הַסוֹטוֹת לֹא**
 18 **יִפְחָדוּ מִלְּשַׁתּוֹת אֵת הַמִּים. וְעוֹד, וְאֵתָה מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל**
 19 **הַמְּהוּרוֹת שְׁשִׁתּוֹ** ולא אירע להן דבר משום שלא זנו, **וְהֵן אוֹמְרִים**

המשך ביאור למס' סוטה לימי ספירת העומר ליום שבת קודש עמ' א

5 הסתירה בדברי רבי יהודה, אבל לא תירץ את הסתירה בדברי רבנן.
 6 **אֵלָא אָמַר רַבָּא דְרַבִּי יְהוּדָה אֲדַרְבֵּי יְהוּדָה לֹא קָשְׁיָא בְּדַשְׁנִין** –
 7 כמו שחילק רבה בין היוצאת להיסקל שהיא מתה מיד, לבין סוטה
 8 שאם היא טהורה ותצא זכאית יבואו הרואים להתגרות בה.

1 יהודה שיתגרו ממנה הרואים.
 2 מקשה הגמרא, **אָמַר רַבָּא, דְרַבִּי יְהוּדָה אֲדַרְבֵּי יְהוּדָה קָשְׁיָא דְרַבִּי**
 3 **אֲדַרְבֵּי לֹא קָשְׁיָא** – וכי הסתירה שהקשתה הגמרא הייתה רק
 4 בדברי רבי יהודה ולא בדברי רבנן, כלומר, אמנם תירץ רבה את

53 אלא שנתחדשו גזירות ופרעניות עליהם.
 54 ומבארת הגמרא, מאן דאמר חדש ממש, למד זאת מדכתוב 'חדש',
 55 וכפשוטו של מקרא. ומאן דאמר שנתחדשו גזירותיו, נימוקו הוא
 56 דלא כרבי ויקמת מלך מצרים וימלך תחתיו אחר, ולכן משמע שהיה
 57 זה אותו מלך. ואף שנאמר "אשר לא ידע את יוסף", ואם היה זה
 58 אותו מלך, איך לא הכירוהו, הביאור שם הוא דהוה דמי כמאן דלא
 59 ידע ליה בבל – שמגורותיו לישראל היה נראה כאילו אינו מכיר את
 60 כל הטובה שעשה יוסף למצרים.
 61 "ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל". תנא, הוא – פרעה, התחיל
 62 בעצוה של השיעבוד תחילה, לפיכך לקח הוא תחילה. ומבארת
 63 הגמרא, הוא התחיל בעצוה תחילה, דכתוב "ויאמר אל עמו",
 64 לפיכך לקח תחילה, כדכתוב "ובכח ובעמך ובכל עבדך יעלו
 65 הצפרדעים" – הרי שהתחילה המכה בו.
 66 "הבה נתחכמה לו", שואלת הגמרא. להם מיפעי ליה, שהרי דיבר
 67 על כללות עם ישראל. ומשיבה, אמר רבי חמא ברבי חנינא, אמר
 68 פרעה ליועציו, באו ונחכם למושיען של ישראל הקב"ה, לבקש
 69 חכמה כנגדו כדי שלא יוכל להענישנו על שנחרגו את ישראל. אמרו,
 70 במה נדונים – באיזו מיתה נמיתם ולא יוכל להענישנו ולהרגנו על
 71 כך באותה מיתה, שהרי דרכו למדוד ולהעניש מדה כנגד מדה, אם
 72 נדונים פאש, כתיב "כי הנה ה' באש יבוא" וכתיב "כי באש ה'
 73 נשפטו וגו'", ואם כן יענישנו מדה כנגד מדה באש. ואם נמית אותם
 74 בחרב, כתיב "[וכתרו את כל בשר]". אלא בואו נדונים במים
 75 – נשליכם ליאור, שכתב נשבע הקדוש ברוך הוא שאינו מביא
 76 מבול לעולם, שנאמר "כי מי נח ואת לי אשר נשבעתי מעבור מי
 77 נח וגו'", וממילא לא יוכל להענישנו מדה כנגד מדה במים. אולם והן
 78 אינן יודעין, שעל כל העולם פולו אינו מביא מבול, אבל על
 79 אויבה אחת הוא מביא, ואם כן יוכל להענישם במים. אי נמי – אף
 80 אם אינו מביא מבול אפילו על אומה אחת, אך לא נשבע אלא שהוא
 81 אינו מביא, אבל הן עצמם באין ונופלות בתוכו – בתוך המים, ודבר
 82 זה אינו כלול בשבועה, לכן הוא אויב – שנענשו במים, כמו שכתוב
 83 "ומצרים נסים לקראתו". והיינו דאמר רבי אלעזר, מאי דכתוב
 84 "כי ברב אשר ידו עליהם", ודו' הוא מלשון ביטול, כלומר,
 85 שפקדויה שביטלו המצרים, שדנו את ישראל בהשלבת בנייהם
 86 ליאור, מה נתבטלו הם, שטבעו ונתבטלו בים סוף כפקדויה.
 87 שואלת הגמרא, מאי משמע דהא – מהיכן משמע לרבי אלעזר
 88 ש'דו' לישנא דקדושה הוא, ומשיבה, דכתוב "ויודו יעקב נידו" –
 89 שיבשל יעקב תבטל בקדושה.
 90 כיון שהובא לעיל שטיבסו פרעה ועבדיו עצה להתחכם נגד מושיען
 91 של ישראל, מביאה הגמרא מי היו היועצים בעצה זו.
 92 אמר רבי הויה בר אבא אמר רבי סימאי, שלשה היו באותה
 93 עצה של 'הבה נתחכמה לו', הם, בלעם ואיוב ויתרו. בלעם שייען
 94 לדונם במים, נהרג. איוב ששחק ולא מחה, נידון פיסורין. ויתרו
 95 שברח, ולא רצה ליעעץ לעשות רע לישראל, וכו' מבני בניו שישבו
 96 בלשכת הנזית בעצת הסנהדרין ויעשו משפט ברשעים, שנאמר
 97 "ומשפחת ספרים – חכמים בתורה, יושבי יעבץ – תלמידי יעבץ
 98 שהיה אדם גדול בתורה, והיה שם משפחתם, תרעתיים – על שם
 99 ששמעו תרועה בהר סיני, וכן על שם שהיו יושבים ודנים בשערי
 100 ירושלים, שמעתיים – ששמעו מצות אביהם, (סוכתיים) [שוכתיים]
 101 – שהיו יושבים בסוכות, המה תקינים – הם בני הקיני, הקאים
 102 מתמת אבי בית רבב" – שולדו חממת, שהיה מבית רבב. וכתיב
 103 "ובני קיני הוה משה וגו'", הרי שהקיני הם בניו של יתרו, וקראם
 104 הנביא "משפחת סופרים", דהיינו סנהדרין, וכן "תרעתיים", דהיינו קני
 105 שער.

1 דכתוב "הניי מקים עליך רעה מפיחה", וכונת הפסוק, שאבשלום
 2 לקח את דבר הקב"ה וגזירתו העמוקה לדוד במעשה בת שבע,
 3 שנאמר לו "הניי מקים עליך רעה מביתך", והציב את אותה עצה
 4 וקיימה, וגרם לאותה רעה שתקרא על שמו, וזה הוא המקח הרע
 5 שלקח לעצמו.
 6 פיוצא ברבך אתה אויב, כעין דרשה זו יש לדרוש על הנאמר בעת
 7 ששלח יעקב את יוסף לראות את שלום אחיו, ושעל ידי כן התגלגל
 8 הדבר וירדו אבותינו למצרים, "וישליחהו מעמק חברון", אמר רבי
 9 חנינא בר פפא, מהו 'מעמק חברון', בעצה עמוקה של אותו צדיק
 10 – אברהם, שקבור בחברון. דכתיב – בבית בין הבתרים, שאמר
 11 וקב"ה לאברהם, "דלע תדע פי נדו יהיה זרעך בארץ לא להם וגו'",
 12 ועל ידי שנמכר יוסף למצרים וירדו אבותינו לשם, התקיים הדבר.
 13 הגמרא חזרת לבאר את הפסוק שהביאה לעיל אודות אבשלום. "כי
 14 אמר אין לי בן", שואלת הגמרא, ולא הוה ליה בני – האם לא היו
 15 לאבשלום בנים, והכתיב "ויולדו לאבשלום שלשה בנים ונת
 16 אותם". מתרצת הגמרא, אמר רב יצחק בר אבדימי, אין הכוונה
 17 שלא היו לו בנים, אלא שלא היה לו בן הגון – ראוי למלוכה, ולכן
 18 חפץ להנציח את שמו לדורות על ידי המצבת. רב הסדא אמר,
 19 מיישב באופן אחר, גמורי – מסורת בידינו מרבותינו, שכל השוהף
 20 את תבואתו של חברו, נענש במדה כנגד מדה ואינו מניח בן
 21 לירשו, ואיו – אבשלום, קליה לדיואב – שרף את תבואתו של
 22 יואב, דכתיב "ויאמר אל עבדו דאו חלקת יואב אל ידי ולו שם
 23 שערים לבו והציתוה באש, ונצתו עבדי אבשלום את החלקה
 24 באש", ולכן לא ירשו בניו של אבשלום אותו.
 25 שינו במשנה וכן לענין השופה מרים וכו', שאף לענין הטובה,
 26 במדה שאדם מודד בה מודדין לו, וכמו שמצינו אצל מרים. שואלת
 27 הגמרא, מי דמי – האם דומה הטובה שעשתה מרים לגמול שנמדד
 28 לה, הרי התם – מה שהמתנה למשה, דהא שענתא – היה שעה
 29 אחת, ואילו הקא – ההמתנה שהמתינו לה בעת שנצטרעה, היתה
 30 שבעה יומי, נמצא שקיבלה הרבה מעבר למדה שמדדה. מתרצת
 31 הגמרא, אמר אביי, אויבא – יש לבאר את המשנה, שולענין השופה
 32 אינו בן – אין מודדים לו באותה מדה שמדד כמו במדה רעה, אלא
 33 ביותר ממה שמדד. אמר רבי רבא אביי, הא וכן לענין השופה
 34 קת"ה, ומשמע שכמו שלענין הרעה נמדד מדה כנגד מדה כמו עלענין
 35 הטובה. אלא אמר רבא – מיישב באופן אחר, הכי קתני, וכן לענין
 36 השופה – דבאותה מדה, הדמיון בין מדה טובה לרעה הוא, שכמו
 37 שלענין הרעה מודד הקב"ה מדה כנגד מדה, כן ההנהגה היא גם לגבי
 38 הטובה, ולעולם מדה טובה מרובה ממה שחונתה, אולם אין זה
 39 דומה, שלענין הטובה מקבל האדם גמול יותר ממה שעשה, כיון
 40 שמדה טובה מרובה ממידת פורענות.
 41 נאמר לגבי מרים "ותתצב אחתו מרחק", אמר רבי יצחק, פסוק
 42 זה פולו – כל מילה בו, על שם שקינה נאמר, שהשיבנה הנקראת
 43 אחות לישראל – כיון שמצויה עמהם בגלות, היתה ניצבת שם.
 44 מצינו לגבי השכינה את המילה 'ותתצב', דכתיב "ויבא ה' ויתצב
 45 וגו'", 'אחות', 'אמר לחכמה אחתי את', 'מרחוק',
 46 דכתיב 'מרחוק ה' נראה לו'. 'לדעת', דכתיב "כי אל העזת ה'".
 47 'מה', דכתיב "מה ה' אליה שאל מעמך". 'עשה', דכתיב "כי
 48 לא עשה [ה'] אלהים דבר". 'לו', דכתיב "ויקרא לו ה' שלום".
 49 הגמרא מוסיפה לדרוש בפסוקים האמורים אודות שיעבוד ישראל
 50 במצרים. "ויקם מלך חדש וגו'", נחלקו רב ושמאל בבואר כוונת
 51 הפסוק, חד אמר, חדש ממש – התחלפה המלוכה ועמד מלך חדש
 52 במצרים, וחד אמר שהיה זה אותו מלך ששלט קודם לכן במצרים.

1 ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות. וא"ת הא מצינו מדת פורענות גדולה ממדת
2 טובה דכתיב איכה ידרוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה (נכס"ג) גבי מדת
3 פורענות וגבי מדה טובה כתיב ודרפו מכב חמשה מאה (ויקרא טו) וייל דעריין גבי מדת
4 פורענות מיירי וברדיפה ולא וברדיגה אבל הכא דכתיב ודרפו מכב חמשה ספא דקרא
5 ונפלו אריביכם לפניכם לחרב. מספר הישר.

6 **מרים** דמתנה למשה שעה אחת. לא דוקא
7 נקט שעה אלא שליש שעה או רביע
8 דקתיב בתוספתא מדה טובה מרובה ממדת
9 פורענות על אחת חמש מאות אבל קשיא לרבי
10 והא במרגלים נפרע מהם יום לשנה יום לשנה אם
11 כן היתה מרובה מדת פורענות ממדה טובה של
12 מרים ועוד בפ"ק דתענית (ק"ט) דדרש רבי יוחנן
13 אותי יום יום יירושון שכל העוסק בתורה אפילו
14 יום אחד כאילו עוסק כל השנה כולה וכן במדת
15 פורענות כתיב (מגילת ה') במספר הימים אשר
16 תרתם את הארץ מ' יום וגו' אלמא דכי הידי נתינה
שדויתה

1 תני מקים וגו'. הציב אבשלום אותה עצה וקמה מצבת דכריו של הקב"ה בדכתיב
2 לעולם ה' דכרך נצב (הא"ט ק"ט). ויקרא למצבת על שמו, גרם לאותה רעה שחקרא על
3 שמו. ויקרא לה ד' אבשלום, קר היא נקראת: וישלחתו פעמק חבדיו. ביוסף משתעי קרא.
4 בשללחו יעקב אצל אחיו. והוא תחלת סבת ירדת ישראל למצרים: של אותו צדיק
5 שקבור בקבריו. אברהם: אינו כן. דיותר ממה
6 שהוא מודר מוקדים לו: דבאותה מדה. דונוקא
7 מעין אותו ענין. ומיהו יותר ממה שגעה
8 משתלם. דמדך טובה מרובה בתשלומין ממדת
9 פורענות: אמור לחכמה. שהיא אצל הקב"ה
10 ומפיו. שנאמר כי ה' יתן חכמה מפיו דעת
11 ותבונה (מגילת כו') דלא כתיב ויקרא מלך מצרים
12 וימלוך בתקוה אחר: ונתתם לבושיען. לבקש
13 לנו חכמה כנגדו: כפח נדינם. שלא יוכל לדון
14 אותנו בו. שיענינו מדרביו שמדך מדה כנגד מדה
15 לזר הנפול ולקנשי סדום: כי באש ה' נשפטם
16 וכן ישיב לנו גמול: שבשלו. לשון ויד יעקב ניד
17 (נכ"ט ס"א): באותה עצה. דנתחכמה לו: וישבי
18 יעבץ. תלמודי יעבץ. אדם גדול בתורה והיה
19 בדכתיב (ה"ח ט"ז) ויקרא יעבץ לאלהי ישראל
20 ולאמר אם כך תברכני בתורה ודרכיך את
21 גבולי בתלמודים וגו' וקא אלהים את אשר
22 שאל (תקופת טו): תרעמים. מפרש בספרי ששמעו
23 תרעה בהר סיני. לא תרעמים על שם שהיו
24 יושבים בשערי ירושלים: שמעתיכם. שמעו
25 מצות אביהם. דבבני יודב כן רבב משתעי קרא.
26 והם היו מבני בניו של יתרו בדמפרש ואילן הקה
27 הקונים: סוכתים. על שם שהיו יושבים בסכות
28 בדכתיב (ויקרא ט"ז) ונשב באהלים. וקרי לזו
29 משפחת סוכרים דהיינו סנהדרין. וכן תרעמים
30 זקני שעה: ועליו מן הארץ כמעט ליה. וירשונו
31 מן הארץ. מאי ועלה הלואי שיצאו שונאים
32 מארעם הואיל וראים מפניהם: מלבן. כמין
33 דפסו שבו עושי הלכנים שממלאין אותו טט
34 ומחליקין אותו והיא הלכנה: ותלו לו לפרעה.
35 לעליה קאי קרא ומויה סליק. ואמר אל עמו וגו'
36 הקה בתחכמה לו וגו' וישמעו עליו שרי מסיים
37 אסמנים. מפני ואינו יכול לעשות מלאכה: שרי
38 מסיים. דבר שמשים רדי של שומה שמרגילין
39 ומשימין לעבודה. אותו מלבן שתלו לו הקה
40 לישראל רדי של השמה: למען ענתו לפרעה.
41 בשביל כולותם דישאל שישו שכס הסבול:
42 ששכנות את בעליהן. שעל ידי אותן הערים
43 ואתה עבודה נסתפנו מצרים לטבע בים:
44 ששכנותם. מדלדלות בדכתיב ונעלה את
45 מצרים. ובשביל עבודה זו אירע להן. ולהיא
46 לשנא לא גרסין דאמר מיר כבימות כל העוסק
47 בבגן מתמסכן. ומאן דגרס לה מתרגמין לדך
48 דרב ושמואל נמי אבל בניינים של כל באים
49 מסכנות. פעמים שנופל מהבגן ומת. ומסכנות.
50 שמביא את האדם לדיד עניות. דאמר מר כל
51 העוסק בבגן מתמסכן: ראשון ראשון מתרוסס.
52 כשהיו בונין קצת היה מתרוסס ונפל. וחוורין
53 ובגין הוא נופל: פי תתום מולעו. נבלע בארץ.
54 רוח הקדש כששרתו. פי ישראל ואומר למצרים
55 אין מועיל לכם. כן ירבה תמיד וכן יפרוץ: וקצו
56 היה דופק להן. כאלו עיניהם וגופם מלאים
57 קוצים כראותם את ישראל פרים ורבים:
בפך

דכתיב 'הנני מקים עֲלֶיךָ רָעָה מִבֵּיתְךָ', פִּיּוּצָא בְּדָבָר
אֲתָה אֹמֵר, וַיִּשְׁלַחְהוּ מַעֲמֵק חֲבָרְוֹן, אָמַר רַבִּי הֲנִינְא
בֵּר פִּפְא, בַּעֲצָה עֲמוּקָה שֶׁל אוֹתוֹ צְדִיק שְׁקָבוּר
בְּחֲבָרְוֹן, דְּכֵתִיב 'דַּע תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה וְעָד'. 'כִּי אָמַר
אֵין לִי בֶן' וְלֹא הוּוּ לִיָּה בְּנִי, וְהִכְתִּיב 'וַיּוֹלְדוּ לְאַבְשָׁלוֹם
'שְׁלֹשָׁה בָנִים וְכַת אֲחֵת'. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אֲבָדִימִי,
'שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בֶן הַגּוֹן לְמַלְכוּת. רַב חֲסָדָא אָמַר, גְּמִירַי,
כָּל הַשׁוֹרֵף תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ, אֵינוֹ מַצִּיחַ בֶּן לְיִוָּרְשׁוֹ,
וְאוּרוֹ קְלִיָּה לְדִיּוּבָא, דְּכֵתִיב 'וַיֹּאמֶר אֶל עֶבְדָּיו רְאוּ
הַלֶּקֶת יוֹאֵב אֶל דִּי וְלוֹ שֵׁם שְׁעָרִים לְכֹן וְהַצִּיתוּהָ
בָּאֵשׁ, וַיַּצְתוּ עֲבָדֵי אֲבְשָׁלוֹם אֶת הַחֶלְקָה בָּאֵשׁ: וְכֵן לַעֲנִין הַטּוֹבָה מִיָּוֵם וְכוּ': מִי דָמִי, הֵתֵם
חֲדָא שְׁעָתָא, הֵכָא שְׁבַעָה יוֹמֵי. אָמַר אַבְיִי, אֵימָא, וְלַעֲנִין הַטּוֹבָה אֵינוֹ כֵּן. אָמַר לִיָּה רַבָּא,
הָא וְכֵן לַעֲנִין הַטּוֹבָה קִתְּנִי, אֵלָא אָמַר רַבָּא הֵכִי קִתְּנִי, וְכֵן לַעֲנִין הַטּוֹבָה, דְּבֹאוּתָהּ מְדָה,
וְלַעֲוִלָּם מְדָה טּוֹבָה מְרֻבָּה מִמֵּדַת פּוֹרְעָנוּת. 'וַתַּחֲצַב אַחֲתוֹ מִרְחָק' אָמַר רַבִּי יִצְחָק, פְּסוּק זֶה
כּוּלּוֹ עַל שֵׁם שְׁכִינָה נֹאמֵר, 'וַתַּחֲצַב', דְּכֵתִיב 'וַיָּבֵא ה' וַיִּתְנַצֵּב וְגו''. 'אַחֲוָתוֹ' דְּכֵתִיב 'אָמַר
לְחַכְמָה אַחֲתִי אֶת'. 'מִרְחָק', דְּכֵתִיב 'מִרְחוק ה' נִרְאָה לִי'. 'לְדַעַת', דְּכֵתִיב 'כִּי אֶל דַּעוֹת
ה'. 'מִוָּה', דְּכֵתִיב 'מִה ה' אֱלֹהֶיךָ שֶׁאֵל מַעֲמֵד'. 'עֵשָׂה', דְּכֵתִיב 'כִּי לֹא יַעֲשֶׂה [ה'] אֱלֹהִים
דְּבַר'. 'לוֹ', דְּכֵתִיב 'וַיְקָרָא לוֹ ה' שְׁלוֹם': 'וַיִּקֶּם מִלֶּךְ חֲדָשׁ וְגו''. רַב וְשִׁמְוֵאל, חַד אָמַר חֲדָשׁ
מְמֹשׁ וְחַד אָמַר שְׁנַתְּחַדְשׁוּ גְּזוּרֹתָיו. מֵאן דָּאִמַר חֲדָשׁ מְמֹשׁ, דְּכֵתִיב 'חֲדָשׁ', וּמֵאן דָּאִמַר
שְׁנַתְּחַדְשׁוּ גְּזוּרֹתָיו, דְּלֹא כֵתִיב 'וַיָּמַת וַיִּמְלֹךְ'. 'אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף', דִּתְהוּ דָּמִי כְּמֵאן
דְּלֹא יָדַע לִיָּה כִּלְל. 'וַיֹּאמֶר אֶל עֲמוֹ הִנֵּה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' תֵּנָא, הוּא הַתְּחִיל בַּעֲצָה תְּחִילָה,
לְפִיכֹד לָקַח תְּחִילָה. הוּא הַתְּחִיל בַּעֲצָה תְּחִילָה, דְּכֵתִיב 'וַיֹּאמֶר אֶל עֲמוֹ, לְפִיכֹד לָקַח תְּחִילָה,
בְּדַכְתִּיב 'וַיְבָהּ וַיְבַעַמֵּד וַיִּכְלַע עֲבָדָיו'. 'הֵקֵה נְתַחֲמָה לוֹ', לְהֵם מִיבַעַי לִיָּה, אָמַר רַבִּי חֵמָא
בְּרַבִּי הֲנִינְא, בָּאוּ וְנַחֲכַם לְמוֹשִׁיעַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. כְּמָה דְּרַוּוּם, בָּאֵשׁ כֵּתִיב 'כִּי הִנֵּה ה'
בָּאֵשׁ יוֹאֵב' וְכֵתִיב 'כִּי בָאֵשׁ ה' נִשְׁפָּט וְגו''. בְּחָרַב, כֵּתִיב ('וַיִּכְרְבוּ אֶת כָּל בְּשָׂר'). אֵלָא בּוֹאוּ
וְגַדּוּנָם בְּמִים, שְׁכָבָר נִשְׁבַּע הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁאוּנו מְכַיָּא מְבוּל לַעֲוִלָּם, שְׁנֹאֲמַר 'כִּי מִי נָח
זֹאת לִי וְגו'', וְהֵן אֵינוֹ יוֹדְעִין, שֶׁעַל כָּל הַעֲוִלָּם פּוּלּוֹ אֵינוֹ מְכַיָּא, אֲבָל עַל אוּמָה אַחַת הוּא
מְכַיָּא. אִי נָמִי, הוּא אֵינוֹ מְכַיָּא אֲבָל הֵן כְּאֵין וְנִפְלִין בְּתוֹכוֹ, וְכֵן הוּא אֹמֵר 'וּמַצְרַיִם נָסִים
לְקִרְאָתוֹ, וְהֵינּוּ דָאִמַר רַבִּי אֲלֵעָזָר, מֵאִי דְכֵתִיב 'כִּי בְּדָבָר אֲשֶׁר דָּוִי עֲלִיהֶם' בְּקִדְרִיה שְׁבִישְׁלוֹ
בַּה נְתַבְשְׁלוֹ. מֵאִי מְשַׁמַּע דְּהֵאִי 'דָּוִי' לִישָׁנָא דְּקִדְרִיה הוּא, דְּכֵתִיב 'וַיִּדַּע יַעֲקֹב נִיד'. אָמַר רַבִּי
חֵימָא בַר אָבָא אָמַר רַבִּי סִימְאִי, 'שְׁלֹשָׁה הָיוּ בֹאוּתָה עֲצָה, בְּלַעַם וְאִיב וְיָתְרוֹ. בְּלַעַם שְׁעִיץ
נְהַרְוֹ, אִיב שְׁשַׁתְקַ, נִידוּן בְּיַסּוּרִין. יָתְרוֹ שְׁבַרְהוּ, וְכוּ מִכְּנֵי בְּנֵי שֵׁישְׁבוּ בְּלִשְׁפַת הַגּוֹיִת שְׁנֹאֲמַר
'וּמִשְׁפָּחוֹת סִפְרִים יוֹשְׁבֵי יַעֲבֹז תְּרַעְתִּים שְׁמַעְתִּים (סוֹכְתִים) (שׁוֹכְתִים) הִמָּה הַקּוֹנִים הַבָּאִים
מִתְּמַת אֲבֵי בֵית רַכֵּב', וְכֵתִיב 'וּבְנֵי קִינֵי חֲתָן מֹשֶׁה וְגו''. 'וְנִלְחַם בְּנוֹ וְעָלָה כּוֹן הָאָרֶץ' וְעָלִינוּ
מִיבַעַי לִיָּה, אָמַר רַבִּי אָבָא בַר כְּהֵנָא, בְּאָדָם שְׁמֹקְלָל אֶת עַצְמוֹ וְתוֹלָה קָלְלָתוֹ בְּחֲבִירוֹ. 'וַיִּשְׁמִימוּ
עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים' עֲלִיהֶם מִיבַעַי לִיָּה, תֵּנָא דְבִי רַבִּי אֲלֵעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, מְלַמֵּד שְׁחִבִּיאוּ מְלַבָּן
וְתָלוּ לוֹ לְפָרְעָה בְּצוּרָאוֹ, וְכַל אַחַד וְאַחַד מִיִּשְׂרָאֵל שְׁאָמַר לְהֵם אִיסְמְנִים אָנִי, אָמְרוּ לוֹ כְּלוּם
אִיסְמְנִים אַתָּה וְיָתְרָה מִפְּרַעְהָ. 'שָׂרֵי מִסִּים' - דְּבַר שְׁמִשִּׁים (לְבָנוּם). 'לְמַעַן עֲנָתוֹ בְּסַבְלָתָם'
[עֲנֹתָם מִיבַעַי לִיָּה], לְמַעַן עֲנָתוֹ לְפָרְעָה בְּסַבְלָתָם דִּישְׂרָאֵל. 'וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעָה' רַב
וְשִׁמְוֵאל, חַד אָמַר שְׁמִסְכְּנוֹת אֶת בְּעִלְיָהּ וְחַד אָמַר שְׁמִמְסְכְּנוֹת אֶת בְּעִלְיָהּ. דָּאִמַר מֶר, כָּל
הַעוֹסֵק בְּבָנִין מִתְּמַסְכֵּן. 'אֶת פִּתּוֹם וְאֶת רַעְמֻסָּם' רַב וְשִׁמְוֵאל, חַד אָמַר פִּתּוֹם שְׁמָה וְלִמָּה
נְקָרָא שְׁמָה רַעְמֻסָּם, שְׂרָאוֹן רַאשׁוֹן מְתָרוּסָם. וְחַד אָמַר רַעְמֻסָּם שְׁמָה וְלִמָּה נְקָרָא שְׁמָה
פִּתּוֹם, שְׂרָאוֹן רַאשׁוֹן פִּי תְהוֹם בּוּלְעוֹ. 'וַיִּבְּאֶשֶׁר יַעֲנוּ אוֹתוֹ כֵּן יְרָבָה וְכֵן יִפְרָץ' כֵּן רַבִּי וְכֵן פְּרָצוּ מִיבַעַי לִיָּה, אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, רוּחַ
תְּקַדְשׁ מְבִשְׁרֹתָן 'כֵּן יְרָבָה וְכֵן יִפְרָץ': 'וַיִּקְצוּ מִכְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל מְלַמֵּד שְׁהָיוּ דוֹמִין בְּעִינְיהֶם כְּקוֹצִים. 'וַעֲבָדוּ מְצָרוֹם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּפָרְךְ

1 בפרק קמא רח. משכום בדברים ובשך עד שהרגילום לעבודתה בפריקה. בשבירן גוף ומינותיו וזקנה: ה"ג בעבודה קשה אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן שהיו פתליין וכו'.
 2 וזו היא קשה. שלא היו רגילים בקר. ולמאן דאמר. בפרק קמא בפה רח. האי בפרק בתרא ודאי פריקה היא והתמיב וקמרה ושופתות. כשמושיבין הסיר על גבי כירה קרי לה שפיתתה:
 3 אחת של חמין. לרחוץ רגלי בעליהן בשדה. בין שפתיים. בין מצרי השדות. מקומות צנועין. מצר גבול השדה גבה מנאן וכו' וכו' מנאן חרין באמצע יונה. ישראל שצנאמר יונתי חמתי
 4 (כפי זה עוררתי. לצאת ממעי אמר: חלקה. לשון חבלי יולדה וכו' מנאן. מנאן: משפתי. כמו שעשין לחינוכות לישב את אברהם ולתקנו. שנתקין מצער הלידה לא כרת פשה.
 5 לא היה לה מילדת לחתוך טבור הולד. למשעי.
 6 להחליק פשר. כמו חלקת צארינו (מלכותו כו)
 7 שעיערת: עגילין. בעין כבר עגול: נעשה לתן נס:
 8 רכה כצמח השדה. גדלים מן הארץ בצמח
 9 השדה והבאי. לבית אביר: הם הכיוריהו. שראו
 10 שכיתו כבה: זה אלי. שראיתי כבה. אלישבע. בת
 11 עמינדב אשתו של אהרן: שהיה פועה לולד.
 12 משעשעת אותו בדרך שמשחקים לחינוכות
 13 בדברים ערבים לשעשעו: פועה. צועקת. כמו
 14 כיוולדה אפעה וקטניו מנא: ה"ג וראיתו על
 15 האבנים. אמר רבי יוחנן סימן גדול מסר להן.
 16 בשעה שבורעת לילד ירכותיה מצטננות
 17 פאבנים. ד"א על האבנים כדתיב וקרא בית
 18 היצור וגו' מה יוצר זה ירך מנאן בו: סימן גדול.
 19 שלא תטלנו האם ותחביאנו ותאמר נפל היה. זה
 20 לכס הסימן של לידה. וזו תטלנה ותתקנה.
 21 ד"א להכי קרי ליה למשבר של אשה אבנים.
 22 כדתיב גבי יוצר כלי חרס אבנים. ואשה נמי
 23 ליוצר דמיא: פרו. עץ עב שעליו יושב ומגלגל
 24 הבעים לעשותן כדפוס הכלי לפי גדלו וקטנה
 25 סימן גדול מסר להם. וראיתו על האבנים אם בן
 26 הוא. שם אתו יכלות לראות מיד אם בן הוא
 27 בלא שום הגנה: בן פניו למטה. בדרך
 28 תשמשה: בת פניה למעלה. בדרך תשמשה.
 29 והכי מפרש במסכת נדה (דף ל"א. א"ל). משמע
 30 על עסקי ביאה. לשון וקבא אליה (מלכות טו):
 31 ותתני: הנה ליה למכתב ולא המיתו והלדים.
 32 ותתני משמע שהיו מסייעין להחיותו. שהיו
 33 טומנתו אותן בביתן ומגדלות אותם: אי נימא
 34 חיות פשה. מילדות: בתיה נמשלה. וזוהי השדה
 35 אינה צריכה למילדת דתיב ביה כתיב ביה. מי
 36 שכתוב בו שנקרא בשם בהמה וזוהי הרי כתיב
 37 בו. ושקא כתיב בו הרי כתיב בכל כנטייתו. והאי
 38 מה אמר לבן בין אריות רבצה. אמר. כנסת
 39 ישראל בלה נקראת לביאה אהרן ומשה. שצנאו
 40 מיוכבה: וקמת עזובה אשת קלה. והאי מרוב.
 41 ולקמן מפרש למה נקראת עזובה. והאי
 42 וקמת שנוצטתה: וקח לו כלב את אפרת.
 43 לאחר שנתרפאת חזר ולקחה לו. אלמא אפרת
 44 קרי מרוב. וכתיב בדרך בן איש אפרתי: וכלב בן
 45 חצרון. פסוק הוא בדברי הימים: בן יאנה בן
 46 שפנה מצעת מרגלים. תרצא הוא דקא מתרין.
 47 לעולם בן חצרון הוא ולמה נקרא בן יאנה על
 48 שם מעשיהו ה"ג ואפתי בן קנו הוא: חרזו דקני.
 49 בן אשתו של קנו היה כלב. ומצא עתניאל אחיו
 50 מאמו:

1 בפרק רבי אלעזר אמר בפה רח. רבי שמואל בר נחמני
 2 אמר בפריקה. וימרו את תייהם בעבדה קשה בחמר
 3 ובלבנים וגו' אמר רבא. בתחילה בחומר ובלבנים
 4 ולבסוף וכלל עבדה בשדה. את כל עבודתם אשר
 5 עבדו בהם בפרק אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן.
 6 לנשים ומלאכת נשים לאנשים. ולמאן דאמר נמי התם בפה רח.
 7 רב עוריא. בשכר נשים צדקניות שהיו פאותו הדור נגאלו
 8 לשאוב מים. הקדוש ברוך הוא מומן להם דגים קטנים
 9 ומחצה דגים. ובאות ושופות שתי קדירות. אחת של חמין
 10 בעליהן לשדה. ומרחיצות אותן וסכות אותן. ומאכלות
 11 בין שפתיים. אמר תשכבו בין שפתיים וגו'. בשכר
 12 לביות מצרים. שצנאו כנפי יונה נחפה בכסף
 13 באות לבתיים. וכיון שפגעו זמן מולדתהן. הולכות
 14 לתחת התפוח עוררתי וגו'. והקדוש ברוך הוא שולח
 15 אותן. כחיה זו שמשפרת את הולד. שצנאו
 16 ובמים לא רחצת למשעי וגו'. ומלטת לתן שני
 17 שצנאו ונגקהו רבש מסלע ושמן וגו'. וכיון שפיריו
 18 נס ונגלעין פקרקע. ומביאין שוורים וחורשין על גבן.
 19 לאחר שהולכין. היו מוכצבין ויוצאין פעש השדה.
 20 וכו' שמתגדלין באין עדרים עדרים לבתיהן. שצנאו
 21 חקרי בעדי עדים. אלא בעדי עדרים. וכשנגלה
 22 תחלה. שצנאו זה אלי ואניוהו. ויאמר מלך מצרים
 23 אמר אשה ובתה. וחד אמר פלה וחמותה. מאן דאמר
 24 פלה וחמותה. יוכבד ואלישבע. תניא כמאן דאמר
 25 ולמה נקרא שמה שפרה. שמשפרת את הולד. דבר
 26 פועה זו מרים. ולמה נקרא שמה פועה. שהיתה
 27 פועה. שהיתה פועה ברוח הקודש ואומרת עתידה
 28 ויאמר בולדכן את העבריות וגו' מאי אבנים. אמר
 29 בשעה שבורעת לילד ירכותיה מצטננות פאבנים.
 30 והנה הוא עשה מלאכה על האבנים מה יוצר זה.
 31 אשה ירך מנאן וירך מנאן אהו' אמר רבי חנינא.
 32 גדול מסר לתן. בן פניו למטה. בת פניה למעלה.
 33 פאשר דבר אליהו וגו' לתן מיבעי ליה. אמר רבי יוסי
 34 עבדה ולא נתבעו. ותתניין את הילדים תנא. לא
 35 להם מים ומזון. ותאמרן המילדת אל פרעה כי לא
 36 כנשים וגו' מאי אילומא חיות ממש. אטו חיה
 37 יהודה גור אררה. דן יהי דן נחש. נפתלי אלה שלחה.
 38 כתיב ביה. ודלא כתיב ביה. כתיב ביה. מה אמך
 39 דאמר בתי מלכות. דוד נמי מפרים קאתי. דתיב
 40 וירד בן איש אפרתי וגו'. וכלב בן חצרון הוליד
 41 ופנה. הוא בן שפנה מצעת מרגלים. ואפתי בן
 42 קנו הוא. חרזו דקנו היה.

1 פועה לולד. פירש רבינו חננאל
 2 לחשת לחשה ויוצא הולד כמו
 3 שעושים אלו עכשיו באוני האשה:
 4 אחרים
 5 אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן.
 6 לנשים ומלאכת נשים לאנשים. ולמאן דאמר נמי התם בפה רח.
 7 רב עוריא. בשכר נשים צדקניות שהיו פאותו הדור נגאלו
 8 לשאוב מים. הקדוש ברוך הוא מומן להם דגים קטנים
 9 ומחצה דגים. ובאות ושופות שתי קדירות. אחת של חמין
 10 בעליהן לשדה. ומרחיצות אותן וסכות אותן. ומאכלות
 11 בין שפתיים. אמר תשכבו בין שפתיים וגו'. בשכר
 12 לביות מצרים. שצנאו כנפי יונה נחפה בכסף
 13 באות לבתיים. וכיון שפגעו זמן מולדתהן. הולכות
 14 לתחת התפוח עוררתי וגו'. והקדוש ברוך הוא שולח
 15 אותן. כחיה זו שמשפרת את הולד. שצנאו
 16 ובמים לא רחצת למשעי וגו'. ומלטת לתן שני
 17 שצנאו ונגקהו רבש מסלע ושמן וגו'. וכיון שפיריו
 18 נס ונגלעין פקרקע. ומביאין שוורים וחורשין על גבן.
 19 לאחר שהולכין. היו מוכצבין ויוצאין פעש השדה.
 20 וכו' שמתגדלין באין עדרים עדרים לבתיהן. שצנאו
 21 חקרי בעדי עדים. אלא בעדי עדרים. וכשנגלה
 22 תחלה. שצנאו זה אלי ואניוהו. ויאמר מלך מצרים
 23 אמר אשה ובתה. וחד אמר פלה וחמותה. מאן דאמר
 24 פלה וחמותה. יוכבד ואלישבע. תניא כמאן דאמר
 25 ולמה נקרא שמה שפרה. שמשפרת את הולד. דבר
 26 פועה זו מרים. ולמה נקרא שמה פועה. שהיתה
 27 פועה. שהיתה פועה ברוח הקודש ואומרת עתידה
 28 ויאמר בולדכן את העבריות וגו' מאי אבנים. אמר
 29 בשעה שבורעת לילד ירכותיה מצטננות פאבנים.
 30 והנה הוא עשה מלאכה על האבנים מה יוצר זה.
 31 אשה ירך מנאן וירך מנאן אהו' אמר רבי חנינא.
 32 גדול מסר לתן. בן פניו למטה. בת פניה למעלה.
 33 פאשר דבר אליהו וגו' לתן מיבעי ליה. אמר רבי יוסי
 34 עבדה ולא נתבעו. ותתניין את הילדים תנא. לא
 35 להם מים ומזון. ותאמרן המילדת אל פרעה כי לא
 36 כנשים וגו' מאי אילומא חיות ממש. אטו חיה
 37 יהודה גור אררה. דן יהי דן נחש. נפתלי אלה שלחה.
 38 כתיב ביה. ודלא כתיב ביה. כתיב ביה. מה אמך
 39 דאמר בתי מלכות. דוד נמי מפרים קאתי. דתיב
 40 וירד בן איש אפרתי וגו'. וכלב בן חצרון הוליד
 41 ופנה. הוא בן שפנה מצעת מרגלים. ואפתי בן
 42 קנו הוא. חרזו דקנו היה.

דיקא

54 תקבו' בעדי עדים, אלא בעדרי עדרים. ובשננה תקדוש פרוך
 55 הוא לישראל על הים – בקריעת ים סוף, הם – אותם התינוקות,
 56 הקירוהו תחלה, כיון שכבר ראו את השכינה בעת לידתם, שנאמר
 57 "זה אלי – שראיתיו כבר, ואנהו".
 58 "ויאמר מלך מצרים למלדת העברית וגו'", נחלקו רב ושמואל
 59 מי היו המלדות, חד אמר אשה ובתה, וחד אמר בלה ותמותה.
 60 מאן דאמר אשה ובתה, הו' יוכבד ומרים בתה, ומאן דאמר בלה
 61 ותמותה, הו' יוכבד ואלישבע אשת אהרן. תניא – בברייתא מבואר
 62 כמאן דאמר אשה ובתה, דתניא, 'שפרה' זו יוכבד, ולמה נקרא
 63 שפרה שפרה, שמשפרת את הולד – מיישרת איבריו. דבר אחר,
 64 'שפרה' שפרו וכו' ישראל בימיה. פועה זו מרים, ולמה נקרא
 65 שמה פועה, שהיתה פועה – משעשעת ושוחקת לולד, (ומציאה
 66 את הולד). דבר אחר, פועה, שהיתה פועה – מדברת, פרות
 67 הקודש ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל.
 68 "ויאמר בילדכן את העבריות וגו'", שואלת הגמרא, מאי
 69 באינים. ומשיבה, אמר רבי חנן, סימן גדול מסר להן פרעה
 70 למלילות, שעל ידי זה ידעו שהולכת האם ללדת, ולא תוכל
 71 להכחיש ולומר שהולד היה נפל, אמר להן, בשעה שבנדעת האשה
 72 לילד ירכותיה מצטננות באינים. ואית דאמר – יש מי שאמר
 73 שלפיקך נקרא המשבר שילדת עליו האשה אינים, בדיכתיב
 74 'וארד בית היוצר – אומן עושה חרס, והנה הוא עשה מלאכה על
 75 האינים – כלי המיוחד לעשיית כלי חרס', כלומר, מה יוצר זה, ורף
 76 מכאן ורף מכאן, ורף – עץ עבה שעליו מייצר ומעצב האומן את
 77 כלי החרס באמצע, אף אשה ורף מכאן ורף מכאן ותולד
 78 באמצע.
 79 "אם בן הוא ותמתן אותו", אמר רבי תניא, סימן גדול מסר להן
 80 פרעה למלילות, שיוכלו לראות מיד אם הולד בן או בת, ולא יוצרכו
 81 להגיבוהו ולבודקו, בן גולד כשפניו למטה – כדרך תשמישו, בת
 82 פניה למעלה – כדרך תשמישה.
 83 'ותיראן המלדות את האלהים ולא עשו פאשר דבר אליהן וגו'",
 84 שואלת הגמרא, מדוע נאמר 'אליהן, להן מיבעי ליה – היה לו לומר
 85 כלשון שנכתב בשאר הפרשה. אמר רבי יוסי ברבי תניא, מלאך
 86 שתבקען פרעה למלילות לרבר עברה – לבוא עליהן ולא נתבקעו –
 87 ולא הסכימו.
 88 'ותחיון את תולדים', תניא, מכך שלא נאמר "ולא המיתו" את
 89 הילדים, אלא "ותחיון", יש ללמוד שלא ריין שלא המיתו אותן
 90 המלילות, אלא שהיו גם מספיקות להם מים ומזון, ועל זה טען
 91 להן פרעה, לא די שלא המיתו אותן, אלא אתן אף מספקות להם
 92 מזון.
 93 'ותאמרן המלדות אל פרעה כי לא בנשים כי חיות הנה וגו'",
 94 שואלת הגמרא, מאי 'חיות', אלימא חיות ממש – מיילדות, אטו
 95 חיה מי לא צריכה חיה אחרת ל'אלולדה' – וכי מיילדת אינה
 96 זקוקה למיילדת אחרת שתיילד אותה. ומשיבה, אלא כך אמרו לו,
 97 אויבת זו – ישראל בתי נמשלה שאינה זקוקה למיילדת, וכן אומה
 98 זו יולדת תחת התפוח בסיוע מלאך משמים, ואף מספק לילדיהם שני
 99 עיגולי מזון שמוזה הם זנונים. מבארת הגמרא היכן נמשלו ישראל
 100 לחיה, והנה, שנאמר "גור ארצה יהודה". הן, שנאמר "יהי דן
 101 נחש". נפתלי, שנאמר "נפתלי אלה שלחה". יששכר, שנאמר
 102 "יששכר חמר גרם". יוסף, שנאמר "בכור שור". בנימין, שנאמר
 103 "בנימין זאב ימרה". דכתיב ביה כתיב ביה – מי מהשטים שנכתב
 104 בו שנקרא בשם בהמה וחיה, הרי כתוב בו ורלא כתיב ביה – ואף
 105 מי שלא כתוב לגביו בפירוש, כתיב ביה – הרי כל כנסת ישראל
 106 נמשלו לחיות, שנאמר "מה אמך לביא בן אריות רבצה וגו'".

1 בפרך, מבארת הגמרא מהו 'בפרך', רבי אלעזר אמר פכה רף –
 2 משכו אותם בדברים רכים ובשכר, עד שהרגילום בעבודה, רבי
 3 שמואל בר נחמני אמר בפרכה – העבדום בחזקה בעבודת פרך
 4 השוברת את הגוף והמותניים. 'וימררו את חיהם בעבדה קשה
 5 בחרב ובבלנים וגו', אמר רבא, בתחילה שיעבדום בחומר
 6 ובבלנים, ולבסוף "ויבבל עבדה בשדה", ולבסוף, את כל
 7 עבודתם, דהיינו בכל מיני עבודה. "את כל עבודתם אשר עבדו
 8 בהם בפרך", אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, ביאור
 9 הפסוק, שהיו מחליפין המצרים לישראל מלאכת אנשים לנשים
 10 ומלאכת נשים לאנשים. ומבארת הגמרא, ולמאן דאמר נמי התם
 11 – ואף רבי אלעזר המפרש את הפסוק יעבידו מצרים וגו' בפרך –
 12 בפה רף, הכא ודאי – בפסוק זה יפרש שביאור המילה "בפרך" הוא
 13 בפרכה, בעבודת פרך, שהרי במפורש נאמר כאן "וימררו את
 14 חיהם".
 15 דרש רב עזריא, בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו
 16 ישראל ממצרים קודם זמנם, ומה היה מעשיהם, בשעה שהולכות
 17 לשאוב מים, היה הקדוש פרוך הוא מוזן להם דנים קמנים
 18 בביתן, ושואבות בכדים ממצה מים ומצחה דנים, ובאות
 19 ולשפות – מושיבות על גבי הכירה שתי קרירות, אחת של מים
 20 חמים, כדי לרחוץ רגלי בעליהן בשדה, ואחת של דנים, ומוליכות
 21 אותן אצל פעליהן לשדה, ומרחיצות אותן וסכות אותן,
 22 ומאכלות אותן ומשקות אותן, ונוקקות להן בין שפתים – בין
 23 מיצרי השדות, במקום צנוע, שנאמר "אם תשכבו בין שפתים
 24 וגו'", כלומר שהיו שוכבות ונוקקות לבעליהן בין גבולות שדה.
 25 מוסיפה הגמרא, בשכר "תשכבו בין שפתים" – בשכר שלא נתנו
 26 נשים שבאותו הדור ענייהם למצוא חן באחרים להזיק להם, ונוקו
 27 רק לבעליהן, וכו' ישראל לביות מצרים – זכו למציאת חן בעת
 28 שבאו לשאול כלי כסף וכלי זהב משכניהם המצרים, ועל ידי כן זכו
 29 לביות מצרים, שנאמר בהמשך הפסוק, "בנפ יונה – כנפיה של
 30 ישראל, המשולה ליונה, נחפה בכסף – מחופות בכסף, ואברותיה
 31 בירקרק חרוץ" – וכנפיה מחופות בוזה.
 32 וכיון שמתעברות – לאחר שהיו מתעברות, היו פאות לבתיהם,
 33 ולא שימוש עור, וכיון שפניו זמן מולידהו – זמן לידתו, היו
 34 הולכות ויולדות תחת התפוח, מפחד המצרים, שנאמר
 35 'תחת התפוח עזרתיך' – לצאת ממעי אמך וגו', והקדוש פרוך
 36 הוא היה שולח משמי מרום מי שפנקר ומשפיר אותן – מלאך
 37 שמנקה ומעמיד את איבריהם, כתיב זו – כיוולדת שמשפרת את
 38 הולד, שנאמר "ומולדותיך – ההולדה שלך, ביום הולדת אתך –
 39 ביום שנולדת, לא כרת שרף – לא היו לך מיילדות לחתוך טבור
 40 הולד, ובמים לא רחצת למשע" – ולא מי שירחץ במים כדי
 41 להחליק את הבשר וגו', והקדוש ברוך הוא סיפק כל הצרכים הללו.
 42 ומלאכת להן המלאך שני עגולין – כעין ככרות עגולים, אחד של
 43 שמן – לסיכה, ואחד של דבש – להנקה, שנאמר "ונקהו דבש
 44 מסלע ומשן וגו', וכיון שפכרין הן מצרים – וכיון שהיו
 45 המצרים רואים את התינוקות, היו באין להורגן, ונעשה להם גם
 46 ונבלעו פקרעו, וסברו המצרים שהוא מעשה כשפים, ומכאן
 47 שוורים וחרשין על גבן, כדי שייכנסו בעומק, שאין הכשפים
 48 שולטים שם, שנאמר "על גבי חרשו חרשים וגו'". לאחר שהולכין
 49 המצרים, היו התינוקות מנצבצין ויוצאין מהקרע פעשב השדה,
 50 שנאמר "רבכה כצמח השדה נתתה" – עשיתי לכם נס שהייתם
 51 גדלים מן הארץ כצמח השדה. וכיון שמתגדלן אותם התינוקות,
 52 היו באין עדרים עדרים – קבוצות קבוצות לבתיהן, שנאמר בהמשך
 53 הפסוק, 'ותרבי ותגדלו ותבאי – לבית אביך, בעדי עדיים' אל

54 בְּיוֹן (שָׂרָאָה שְׂאֵמְר) [שְׁנָיִם] פְּרַעְיָה הָרְשָׁע עַל יִשְׂרָאֵל ש'בֵּל הָבָן
 55 הַלְלוּ הַיְאֹרָה תְּשִׁיבָהוּ/ אָמֵר עַמְרִים, וְכִי לְשׂוּא אֲנִי עֲמִלִין
 56 בְּלִידְתָם, שְׁהִי יִיְהַרְגוּ לְבִסּוּף עַל יַד עַבְדֵי פְרַעְיָה, וְלִכְךָ עֲמָד וְגִירָשׁ
 57 אֶת אֲשֵׁתוֹ, וּבַעֲקוּבוֹתָי עֲמָדוּ בִּפְלִין וְגִירָשׁוּ אִם הֵם אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן.
 58 אָמְרָה לֹא בְּתוּ מְרִים, אֲבָא, מִקְשָׁה גְזִירָתָהּ - לִגְרָשׁ הַנְּשִׁים, וְיִתְּר
 59 מִשְׁל פְּרַעְיָה - שְׁגוּר לְהַשְׁלִיךְ הַבְּנִים לִיְאֹר, שְׁפַרְעָה לֹא גְזַר אֱלֹהִים
 60 עַל הַזְּכָרִים, וְאֵתָה גְזַרְתָּ שִׁיגְרָשׁוּ אֶת נְשׁוֹתֵיהֶם, וּבִכְךָ גִזְרַת כְּלִיָּה עַל
 61 הַזְּכָרִים וְעַל הַנְּקִיבוֹת. וְעוֹד, שְׁפַרְעָה לֹא גְזַר אֱלֹהִים בְּעוֹלָם הָיָה -
 62 שְׁהִי הַגּוֹלְדִים שׁוֹמְרֵיהֶן יִחְיוּ לְעוֹלָם הַבֵּא, וְאֵתָהּ בְּגוֹזֵרְךָ גִרְמַת
 63 שִׁיכֻלוּ בְּעוֹלָם הָיָה וְלְעוֹלָם הַבֵּא - שְׁכִינָה שְׁלֵמָה יוֹלְדוּ כֻלָּה, לֹא יִחְיוּ
 64 גַם לְעוֹלָם הַבֵּא. וְעוֹד, שְׁפַרְעָה הָרְשָׁע סַפְּק מִתְּקִימַת גְּזִירָתוֹ, סַפְּק
 65 אֵינָה מִתְּקִימַת - שְׁהִי יִתְּכֵן שֶׁהַקְּבִי"ה לֹא יִקְיִים הַגְּזִירָה, וְאִילוּ
 66 אֵתָה צְדִיק, וְאִם כֵּן בְּיִדְאֵי שְׁנִיזְרָתָהּ מִתְּקִימַת - שֶׁהַקְּבִי"ה יִקְיִימָה,
 67 כְּמוֹ שְׂאֵמְר 'וְתִגְזַר אָמֵר וְיִקְסֵם לְךָ'. שְׁמַע עַמְרִים בְּקוֹל בְּתוּ וְעֲמָד
 68 וְהִתְוִיד אֶת אֲשֵׁתוֹ, וּבַעֲקוּבוֹתָי עֲמָדוּ בִּפְלִין וְהִתְוִידוּ אִם הֵם אֶת
 69 נְשׁוֹתֵיהֶן.
 70 שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא, מֵאֵחָר שֶׁהִתְבָּאָר שְׁכוּנַת הַפְּסוּק שְׁחוֹר וְלִקְחָהּ,
 71 מְדוּעַ נֵאמַר 'וְיִקְחָהּ' - שֶׁמִּשְׁמַעוּ לִיקְחוּחַן רֵאשׁוֹנִים, הָיָה 'וְיִתְוִיד לְבַת
 72 לֹו' מִיַּבְעֵי לֵיהּ לְכַתּוּב, שְׁהִי הִיָּתָה אֲשֵׁתוֹ מְקוּדָם. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא,
 73 אָמֵר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַב יִבְנָא, לְמַד מִלְשׁוֹן יוֹיָחָן/ שְׁעֵשָׂה לֹו עַמְרִים
 74 בְּלִיקּוּחֵי הַשְּׂנִיִּים כְּמַעֲשֵׂה לִיקּוּחוֹן הָרֵאשׁוֹנִים, הֲדֵינָה שְׁהוֹשִׁיבָהּ
 75 בְּאֶפְרַיִם, וְאֵתָהּ לְמַרְגְּלֵי מְרַקְדִין לְפָנֶיהָ, וּמִלְּאֵי שְׂרַת אֲמָרוּ
 76 עֲלֶיהָ 'אִם הַבְּנִים שְׂמַחְהוּ'. שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא, הָיָה נֵאמַר שֶׁלֶּקַח 'אֶת
 77 בֵּת לֹו', וְאִם כֵּן קָשָׁה, וְכִי אָפְשָׁר בְּתַ מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיָה -
 78 הָאֵם יִתְּכֵן לְפַרְשׁ שְׁמְדוּבָר עַל הַלִּיקּוּחֵי הַשְּׂנִיִּים, שְׁהִיָּתָה אוּ יוֹכְבַד
 79 בֵּת מֵאָה וְשׁוֹלוּשִׁים שָׁנָה, וְקָרָה לָהּ - וְקוּרָא לָהּ הַכְּתוּב 'בְּתָ' -
 80 שֶׁמִּשְׁמַע שְׁהִיָּתָה לִידָה, וְלֹא קָרָאָה אֲשֵׁה. מֵבִיאָה הַגְּמָרָא מְקוּר לִכְךָ
 81 שְׁהִיָּתָה אוּ בֵּת מֵאָה וְשׁוֹלוּשִׁים שָׁנָה, דְּאָמֵר רַבִּי חֶמָּא בְּרַבִּי חֲנִינָא,
 82 נֵאמַר כְּשִׁירְדוּ בְּנֵי יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם, כָּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב הַבָּאָה
 83 מִצְרִימָה שְׁבַעִים, וְאִף שִׁמְנַן הַמְּפוֹרְטִים בְּפַסְוִקִים שֶׁם אֵינּוּ אֵלָא
 84 שִׁישִׁים וְתַשַּׁע, הַנֶּפֶשׁ הַשְּׁבַעִים זוּ יוֹכְבַד, שְׁהוֹרְתָהּ בְּדָדָה, וְלִידְתָּהּ
 85 בְּיוֹן הַחֻמּוֹת - כְּשִׁנְכַסְנוּ בְּנֵי יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם הַשְּׁלִימָה אֶת מִנְיָן
 86 שְׁבַעִים, שְׂנַאֲמַר לְגַבֵּי יוֹכְבַד, 'אֲשֵׁר יִלְדָה אֶתָּה לְלוֹו בְּמִצְרַיִם',
 87 וּמִכָּן שֶׁנֵּאמַר 'אֲשֵׁר יִלְדָה' מִשְׁמַע שְׂרַק לִידְתָּהּ הִיָּתָה בְּמִצְרַיִם, אֶךְ
 88 וְאֵין הוֹרְתָהּ בְּמִצְרַיִם. וּמֵאֵחָר שְׁנוֹלְדָה בְּיוֹם כְּנִיסָתָהּ לְמִצְרַיִם, נִמְצָא
 89 שְׁכִשְׁחוֹר עַמְרִים וְלִקְחָהּ הִיָּתָה בֵּת מֵאָה וְשׁוֹלוּשִׁים. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא,
 90 אָמֵר רַבִּי יְהוּדָה, נִקְרָאָה בֵּת לְפִי שְׁנוֹלְדוּ בָּהּ סִימְנֵי נְעוּרֵיהָ כַּתּוּב.
 91 'וְתַתְּרָה הָאִשָּׁה וְתִלְדַּד בֵּן', שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא, מְדוּעַ אִמְרָה הַכְּתוּב 'וְתַתְּרָה
 92 הָאִשָּׁה' לֵאחַר 'וְיִלְדַד אִישׁ וְיָקַח וְגו'. וְהָאֵת הָיָה מֵיַעֲבִרָא בֵּיהּ תִּלְתָּא
 93 יְרֵחֵי מֵיַעֲבִרָא - הָהִרֵי הִיָּתָה מְעוּבַרְתָּ בְּמַשָּׁה מִהַנְּשׁוּאֵי הָרֵאשׁוֹנִים,
 94 וְהִיא זוּ שְׁלוֹשָׁה חוֹדְשִׁים לְפָנֶיהָ שְׁחוֹר וְלִקְחָהּ. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא, אָמֵר
 95 רַבִּי יְהוּדָה בְּרַב יִבְנָא, כַּתְּבָה הַתּוֹרָה אֶת הַהֲרִיזוֹן בְּסִמּוֹן לְלִידָה
 96 וּמִקְיִשׁ לִידְתָּהּ לְהוֹרְתָהּ, כַּדִּי לְלַמַּד, שֶׁמָּה הוֹרְתָהּ שֶׁל יוֹכְבַד שְׁלֵמָה
 97 בְּצִעֲרָה, אִף לִידְתָּהּ שְׁלֵמָה בְּצִעֲרָה, מִכָּפָן לְנִשְׂיָם צְדָקָנוּת כַּיּוֹכְבַד,
 98 שְׁלֵמָה הָיָה בְּפִתְקָהּ שֶׁל תּוֹה - לֹא נִגְזַר עֲלֶיהָ צִעַר בְּהֲרִיזוֹן וּבְלִידָה,
 99 כְּפִי שֶׁנִּגְזַר עַל חוּהָ.
 100 כְּשִׁנְוֹלְד מִשָּׁה נֵאמַר, 'וְתַתְּרָא אֶתָּה בִּי טוֹב הוּא'. תְּנִינָא, מַהוּ הַטּוֹבָה
 101 שְׂרַתָּהּ בּוּ, רַבִּי מֵאִיר אֲוֵמָר, רַתָּהּ שְׂמוֹב שֶׁל הַתִּינוּק. רַבִּי
 102 יְהוּדָה אֲוֵמָר שְׁהוֹסִיפּוּ שֶׁם י-ה בְּשִׁמּוֹ וּמוֹכְבָּה שְׂמוֹ, רַבִּי נְחֻמֵּי
 103 אֲוֵמָר, רַתָּהּ בְּרוּחַ הַקּוֹדֵשׁ שְׁעַתִּיד לְהִיֵּת הֶגְיוֹן לְכְּנִיאוֹת. אֲתָרִים
 104 אֲוֵמָרִים, שְׁנוֹלְד בְּשְׁהוּא מַחֲלוּ. וְהַקְּמִים אֲוֵמָרִים שְׁבַשְׂעָה שְׁנוֹלְד
 105 מִשָּׁה נְתִמְלָא תְּכִינָה בּוֹלוּ אוֹר, וְלַמְדוּ כֵּן דְּכִתְּבִים הַבָּא 'וְתַתְּרָא אֶתָּה
 106 בִּי טוֹב הוּא', וְכִתְּבִים הָתָם בְּבִרְיַת הַעוֹלָם 'וְיִרָא אֱלֹהִים אֶת

1 דְּיִקְרָא נְמִי - שְׁלֵמָה הִיָּתָה כְּלַב בְּנוֹ שֶׁל קְנָה, מִדְּכִתְּבִים בְּכַמְהָ מְקוּמוֹת
 2 'כְּלַב בֵּן יַפְנֵה הַקְּנִינִי', וְלֹא 'בֵּן קְנָה' כְּמוֹ שֶׁאִמְרָה עַל עַתְנִיאֵל, שְׁמַע
 3 מִיָּנָה שְׁלֵמָה הִיָּתָה בְּנוֹ, אֵלָא שְׁהִיָּה מֵאִנְשֵׁי בֵּיתוֹ שֶׁל קְנָה.
 4 הַגְּמָרָא חוֹרַת לְפָרְשׁ אֶת הַפְּסוּק 'וְכָל בֵּן בִּן חֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוּבָה
 5 אִשָּׁה וְאֵת יַיעוּתָהּ, וְאֵלָה בְּנֵיהּ יִשְׂרָאֵל וְשׁוּבַב וְאַרְדּוֹן'. עֲזוּבָה זוּ מְרִים,
 6 וְלִמָּה נִקְרָא שְׂמָה עֲזוּבָה, לְפִי שֶׁהַבֵּל עֲזוּבָה מִתְּחִילָתָהּ - בְּתַחֲלִילָה
 7 כְּשִׁהִיָּתָה חוֹלִינָה מִחַמַּת צְרַעְתָּהּ, עֲזוּבָה כֻלָּ בַּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא רָצוּ
 8 לִישֵׂא אוֹתָהּ. שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא עַל הַנֵּאמַר שֶׁכָּלֵב הוֹלִיד אֶת עֲזוּבָה
 9 שְׁהִיָּתָה מְרִים, וְכִי הוֹלִיד אוֹתָהּ, וְהֵלָא מִיִּנְסַב הָיָה נָסִיב לָהּ - הָיָה
 10 אֵלָה הִיָּתָה אֲשֵׁתוֹ וְלֹא בְתוּ. עוֹנָה הַגְּמָרָא, אָמֵר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל
 11 הַנְּשׁוּאָה אִשָּׁה לְשֵׁם שְׂמִים, מַעֲלָה עֲלֶיהָ הַכְּתוּב כְּאִילוּ יִלְדָה, וְכָלֵב
 12 נִשְׂאָה לְשֵׁם שְׂמִים. וְכֵן מָה שֶׁנֵּאמַר שֶׁהוֹלִיד אֶת 'רִיעוּתָהּ', הֵינָה
 13 שִׁנְשֵׂא אֶת מְרִים, וְנִקְרָאָה כֵּן לְפִי שְׁהִיָּה פְּנֵיהָ דוֹמִין לְרִיעוּתָהּ -
 14 מִחַמַּת חוֹלִיָּה הִיָּתָה פְּנֵיהָ יִרְקָרוֹת בְּלִי תוֹאֵר אֲדוּמוּמִית. וְמָה שֶׁנֵּאמַר
 15 בְּהַמְּשָׁךְ הַפְּסוּק 'וְאֵלָה פְּנֵיהָ', דִּרְשׁוּ אֵל תְּקִי' פְּנֵיהָ' - שֶׁאֵין אֵלּוֹ
 16 שְׁמוֹת בְּנֵיהּ, אֱלֹהִים שְׁמוֹת שֶׁל בּוֹנֵיהָ - בְּעַלְמָה שֶׁנִּקְרָא כֵּן בְּשֵׁנָה אוֹתָהּ
 17 בְּנִישׁוּאֵין וּבְנִים כְּשֶׁאֵר נְשִׁים. וְכוּנַת הַפְּסוּק, שֶׁנִּקְרָא 'שָׂרָה' עַל שֶׁם
 18 'שִׁישַׁר אֶת עֲצָמוֹ - לְבַל יִטְעָה בְּטַעוֹת הַמְּרַגְלִים. וְכֵן נִקְרָא 'שׁוֹכְבַד'
 19 עַל שֶׁם 'שְׁשִׁיב - הַמְרִיד אֶת יִצְרוֹ וְלֹא הִשְׁתַּתַּף בְּעִצַּת הַמְּרַגְלִים.
 20 וְכֵן נִקְרָא 'וְאַרְדּוֹן' עַל שֶׁם שְׂרָדָה וְכַפָּה אֶת יִצְרוֹ שֶׁהִסִּיתוּ לְטַעוֹת
 21 בְּטַעוֹת הַמְּרַגְלִים. וְאֵיכָא דְאָמְרֵי שֶׁנִּקְרָא 'אַרְדּוֹן', עַל שְׁהִיָּה פְּנֵיהָ
 22 שֶׁל מְרִים לֵאחַר שֶׁנִּתְּפָאָה דוֹמִין לְוִירָה.
 23 עוֹד נֵאמַר 'וְיִלְאֲשְׁחוֹר אֲבִי תְּקוּעַ הָיָה שְׁתֵּי נְשִׁים הָלָא וְנַעֲרָה',
 24 מִבַּאֲרַת הַגְּמָרָא מְקָרָא זֶה עַל כָּלֵב וְמְרִים, 'אֲשְׁחוֹר', זֶה כָּלֵב, וְלִמָּה
 25 נִקְרָא שְׂמוֹ אֲשְׁחוֹר, כִּיּוֹן שְׁהוֹשְׁחָרוּ פְּנֵיהָ בְּתַעֲנִיּוֹת - מִחַמַּת שְׁקִיבַל
 26 עַל עֲצִמוֹ תַעֲנִיּוֹת כַּדִּי שִׁנְעַל מֵעִצַּת הַמְּרַגְלִים. וְכֵן נִקְרָא 'אֲבִי', לְפִי
 27 שְׁעֵשָׂה לָהּ - לְמְרִים כָּאֵם - שִׁדְאָג לְרַפּוּאָתָהּ וְלְמוֹנוֹת הַצְּרִיכִים
 28 לְחוּלָה. וְנִקְרָא 'תְּקוּעַ' לְפִי שֶׁתְּקַע אֶת לְבוֹ לְאֲבִיו שְׁבַשְׂשָׁים - קִיבַל
 29 עַל עֲצִמוֹ שְׁלֵמָה לְהִיָּתָה בְּעִצַּת הַמְּרַגְלִים. מִבַּאֲרַת הַגְּמָרָא שְׁמָה
 30 שֶׁנֵּאמַר שֶׁכָּלֵב 'הָיָה שְׁתֵּי נְשִׁים' אֵין הַבִּיאֹר כְּפַשׁוּטוֹ, אֵלָא שְׁנַעֲשֵׂה
 31 מְרִים בְּשְׁתֵּי נְשִׁים, כְּלוּמָר שֶׁהָלָא וְנַעֲרָה, לֹא הָלָא וְנַעֲרָה
 32 הָיָה - לֹא הָיָה שְׁתֵּי נְשִׁים שֶׁנִּקְרָאוּ כֵּן, אֱלֹהִים מְרִים עֲצִמָה בְּתַחֲלִילָה
 33 נִקְרָא 'וְהָלָא' - עַל שֶׁם חוֹלִיָּה שְׁהִיָּה בְּתַחֲלִילָה וְלִכְסוּף נִרְפָּאָה
 34 וְנִקְרָא 'נַעֲרָה' - עַל שֶׁם תוֹאֵר פְּנֵיהָ שְׁהִיָּתָה כְּנַעֲרָה. עוֹד כְּתוּב שֶׁם,
 35 'וְכִנֵּי הָלָאָה צְרַת וְצָהָר וְאֶתְנָן', וְדִרְשׁוּ אִף מְקָרָא זֶה עַל מְרִים,
 36 שֶׁנִּקְרָא 'צְרַת' עַל שֶׁם שְׁנַעֲשִׂית צְרָה לְחִבְרוֹתֶיהָ - שְׁהִיָּתָה מִקְנֵאוֹת
 37 בְּיוֹפִיהּ, וְכֵן נִקְרָא 'צָהָר' עַל שֶׁם שְׁהִיָּה פְּנֵיהָ מֵאִירוֹת וְדוֹמִין
 38 בְּצִאֲרִים, וְנִקְרָא 'אֶתְנָן' לְפִי שֶׁכָּלֵב הָרֹאָה אוֹתָהּ מִתַּאֲוָה לְמַשְׁכֵּב
 39 נְשִׁים וּבוֹלִיד אֶתְנָן לְאֲשֵׁתוֹ שֶׁתִּשְׁכַּב עִמּוֹ.
 40 הַגְּמָרָא חוֹרַת לְבָאָר אֶת הַפְּסוּקִים בַּעֲנִין שִׁיעֲבוּד מְצַרִּים. נֵאמַר
 41 בְּפַסּוּק, 'וְיִצְוּ פְּרַעְיָה לְכָל עֲמָו כֻלָּ הַבֵּן הַלְלוּ הַיְאֹרָה תְּשִׁיבֻהוּ וְכֻלָּ
 42 הַבֵּת תַּחֲיוּן', אָמֵר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, גְזִירָה זוּ גְזַר פְּרַעְיָה אִף
 43 עַל עֲמָו גְזַר. וְאָמֵר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שְׁלֵשׁ גְזִירוֹת לְהַשְׁלִיךְ
 44 הַגּוֹלְדִים לְיְאֹר גְזַר פְּרַעְיָה, בְּתַחֲלִילָה זוּר עַל הַגּוֹלְדִים לְיִשְׂרָאֵל וְלֹא
 45 הוֹשִׁיב שׁוּמְרִים עַל כָּךְ, אֵלָא סַמָּךְ עַל הַמֵּיִלְדוֹת וְאִמְרָה לְהֵן אִם בְּן
 46 הוּא וְהַמָּתָן אָתוּ'. וְלִכְסוּף - לֵאחַר מִיכָן הוֹשִׁיב שׁוּמְרִים עַל הַדְּבַר
 47 וְאִמְרָה לְהֵם 'כָּל הַבֵּן הַלְלוּ הַיְאֹרָה תְּשִׁיבֻהוּ', אִךְ עֵדִיין לֹא גְזַר
 48 אֵלָא עַל יִשְׂרָאֵל. וְלִכְסוּף כְּשֶׁאִמְרוּ לוֹ אֵי צִטְטִנְיִנוּ שְׁעֵדִיין לֹא לִקְחָה
 49 מוֹשִׁיעֵין שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אִף עַל עֲמָו גְזַר.
 50 'וְיִלְדָה אִשָּׁה מִבֵּית לֹו וְיָקַח אֶת בֵּת לֹו', שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא, לְהִיָּתָן הַלָּךְ
 51 עַמְרִים. וְדִרְשׁתָּ הַגְּמָרָא, אָמֵר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַב יִבְנָא, שְׁהַלָּךְ עַמְרִים
 52 בְּעִצַּת מְרִים בְּתוּ - שִׁיעֲצָה לוֹ לְקַדְשָׁה בְּשִׁנִּית. וְכַפִּי שֶׁשְׁנִינוּ
 53 בְּבִרְיַתָּא, תְּנָא, עַמְרִים גְּדוֹל הַדּוֹר הָיָה וְהַכֵּל נְשַׁמְעִים לְדַבְּרֵיוֹ, וְלִכְךָ

1 דיקא נמי דכתיב. קרא אתרינא כי משתעי בבלב לא קריה פן קנו כדכתיב בעתניאל אלא הקניו. מאנשי ביתו ומגדוליו כי קנו. עובת. שהכל עובת. שמתחלה חולנית היתה פדקרי לה
2 הכא יריעות. ולקמן קרי לה נמי חלאה ועובת. שעובתה כל בחורי ישראל מלשא אותה. ותא מיסב נכסה. כדכתיב ותמת עזובה וזקח לו וגו' אלקא אתהיה נזאני לשם שמים. כגון זו
3 שהיתה חולה ונשאה לשם שמים. שבדק באינה אחר ונמשה ורואה אותם צדיקים. ורוב גנים דומין לאחי האם בב"ב ביש נזחלין (ף קי:). ליריעות. בלי תאר אדמומית. דמתמת חליה היתה
4 ירקקת. בוינה. אלו שמות בעלה. שבנאה ועשאה מבנה כשאר נשים בנשואין ובנים. ישר ושובב וארדון. שישיר את עצמו. מלשטות את שטות המרגלים. שישב את עצמו. מעתה. לשון
5 הבת השובבה (ויקרא לו). יוצאנית ומורדת. והכי

6 דיקא נמי, דכתיב 'הקניו', שמע מינה. 'עובת' זו מרים, אומרים נולד כשהוא מהול. ומקשים
7 ולמה נקרא שמה 'עובת' שהכל עובתה מתחילתה. מדקאמר ר"מ טוב שמו מכלל דאחרים
8 'הוליד' והלא מינסב הוה נסיב לה, אמר רבי יוחנן, כל לאו היינו ר"מ ושלחי הורית (ף קי:). אמר דאסקה
9 הנושא אשה לשם שמים, מעלה עליו הפתוב פאילו לר"מ אחרים ובפ"ק דברכות (ף קי:). בגמרא מאימתי
10 ילדה. 'ריעות' שהיו פניה דומין ליריעות. 'אלה פניה' קרוין שמע בשורית אפילו ר"מ ואחרים וא"ר
11 אל תקרי 'פניה' אלא 'בוינה'. 'ישר' שישיר את עצמו. שראה בקונטרס צרפת שמעות שקיבל מאלשע
12 'שובב' שישבב את יצרו. 'ארדון' שרדה את יצרו, בן אברהי קבעום בשם אחרים מפני שזיה שמו אחר
13 ואיכא דאמרי על שהיו פניה דומין לו. 'אלאשור' אבל שאר שמעות קבעום בשמו ולא מסבתא
14 אבי תקוע היו שתי נשים חלאה ונערה. 'אשחור', דהא לרבי נתן אסקו יש אומרים ואית לך שכל
15 זה כלב, ולמה נקרא שמו 'אשחור' שהושחורו פניו שמועותיו קבעו כך ולר"מ נמי עשו כותא בו אלא
16 בתעניות. 'אבי', ששעשה לה פאב. 'תקוע' שתקע את נראה דלאחר דאסקו אחרים חור בו ואמר נולד
17 לבו לאביו שבשמים. 'היו שתי נשים' נעשה מרים כשהוא מהול וכן בפ"ק דאורייתא.
18 כשתי נשים, 'חלאה ונערה', לא חלאה ונערה הוא, כשהוא מהול וכן בפ"ק דאורייתא.
19 אלא בתחילה 'חלאה' ולבסוף 'נערה'. 'וכני חלאה' צרת וצרה ואתנן. צרה לחברותיה. משום
20 ששתי נשים, 'חלאה ונערה', לא חלאה ונערה הוא, צרת וצרה ואתנן. צרה לחברותיה. צרה'
21 שכל הנואה אותה מוליד אתנן לאשתו. 'ויצו פרעה לכל עמו' אמר רבי יוסי פרבי חנינא, 'צרה'
22 אף על עמו גור. ואמר רבי יוסי פרבי חנינא, שלש גזרות גזר. בתחילה 'אם בן הוא והמתן' 'צרה'
23 אתו, ולבסוף 'כל הבן הוליד היארה תשליכהו, ולבסוף אף על עמו גזר. 'ויקח איש מבית לוי'
24 להיקן חלף, אמר רב יהודה בר זבינא, שהלך בעצת בתו. תנא, עמרם גדול הדור היה, בין
25 (שראה שאמר) [שגור] פרעה הרשע 'כל הבן הוליד היארה תשליכהו, אמר לשואו אנו עמלו',
26 עמד ונירש את אשתו, עמדו פולן ונירשו את נשותיהן. אמרה לו בתו אבא, קשה גזרתך
27 יותר משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקבות,
28 פרעה לא גזר אלא בעולם הזה ואתה בעולם הזה ולעולם הבא. פרעה הרשע ספק מתקיימת
29 גזרתו, ספק אינה מתקיימת. אתה צדיק, בודאי שגזרתך מתקיימת, שנאמר 'ותגור אמר ויקם
30 לך'. עמד והחזיר את אשתו, עמדו פולן והחזירו את נשותיהן. 'ויקח', 'ויחזור' מיפני ליה,
31 אמר רבי יהודה בר זבינא, שעשה לה מעשה ליסוחין, הושיבה באפריזון, ואהרן ומרים מרקדין
32 לפניה ומלאכי השרת אמרו 'אם תבנים שמחה'. 'את בת לוי', אפשר בת מאה ושלושים שנה
33 הווא, וקרי לה 'בת', דאמר רבי חמא ברבי חנינא, זו יוכבד, שהורתה בדרך, ולידתה בין
34 החומות, שנאמר 'אשר ילדה אתה ללוי במצרים', לידתה במצרים, ואין הורתה במצרים. אמר
35 רבי יהודה, שגולדו בה סימני נערות. 'ותרה האשה ותלד בן, והא הות מעברא ביה תלתא
36 ירחי מעיקרא, אמר רבי יהודה בר זבינא, מקיש לידתה להורתה, מה הורתה שלא בצער, אף
37 לידתה שלא בצער, מכאן לנשים צדקניות שלא היו בפיתקה של חנה. 'ותרא אתו כי טוב
38 הוא' תניא, רבי מאיר אומר, טוב שמו. רבי יהודה אומר, טוביה שמו. רבי נתנה אומר, הגון
39 לנביאות. אחרים אומרים, נולד כשהוא מהול. והקמים אומרים, בשעה שגולד משה נתמלא
40 הבית כולו אור, כתיב הכא 'ותרא אתו כי טוב הוא', וכתיב התם 'וירא אליהם את האור
41 כי טוב'. 'ותצפנהו שלשה ירחים', דלא מנו מצרים אלא משעה דאתרה, והיא הות מעברא
42 ביה תלתא ירחי מעיקרא. 'ולא יכלה עוד הצפינו', אמאי, תצפינה ותיזיל. אלא כל היכא
43 דהוה שמעי מצריא דמתיליד ינוקא, ממטו ינוקא התם, פי חיבי דלישמעינהו ומעני (בתרדיו),
44 דכתיב 'אחוזו לנו שועלים שועלים קטנים וגו''. 'ותקח לו תבת גמא מאי שנא גומא, אמר
45 רבי אלעזר, מיפן לצדיקים שממנום חביב עליהן יותר מנופן, וכל פד למה לפי שאין פושטין
46 ידיהן בגול. רבי שמואל בר נחמני אמר, דבר רך, שיכול לעמוד בפני דבר רך ובפני דבר קשה.
47 'ותחמרה בחמר ובנפת' תנא, חמר מכפנים, ונפת מבחיזין, כדי שלא ירחיק אותו צדיק ריח רע.
48 'ותשם בה את הליל ותשם בסוף' רבי אלעזר אומר, ים סוף. רבי שמואל בר נחמני אמר,
49 הכרמים בחיות סמדר בעוד הפרי קטן. שהיה עליהן קמון. שדמיו מועטין, ואף על פי שהיה משתמר גופו יותר בשל עצים שקשים ורוקים. דבר רך. כזה הוא משתמר יפה מה הכל,
50 לפי שהדבר הקשה כשהמים מוליכין אותו בחוקה הוא נתקל והוא נשבר, אבל דבר קל נתקל ונדקר באבן לאחוריו. ריח רע. של ופת:

אחרים אומרים נולד כשהוא מהול. ומקשים מדקאמר ר"מ טוב שמו מכלל דאחרים לאו היינו ר"מ ושלחי הורית (ף קי:). אמר דאסקה לר"מ אחרים ובפ"ק דברכות (ף קי:). בגמרא מאימתי קרוין שמע בשורית אפילו ר"מ ואחרים וא"ר שראה בקונטרס צרפת שמעות שקיבל מאלשע בן אברהי קבעום בשם אחרים מפני שזיה שמו אחר אבל שאר שמעות קבעום בשמו ולא מסבתא דהא לרבי נתן אסקו יש אומרים ואית לך שכל שמועותיו קבעו כך ולר"מ נמי עשו כותא בו אלא נראה דלאחר דאסקו אחרים חור בו ואמר נולד כשהוא מהול וכן בפ"ק דאורייתא. חמר במכוחי ופת מכפנים. פירש רבי בשם ר"ש בר כלונימוס זה וזה בתוך החיבה והחומר היה מכסה את הזפת אבל במכוחי לא יזפה שלא ירגישו כי הגומא דומה לקנה היאור ולא יבחינו התיבה בתוך קנה היאור.

אמר רבי יוסי פרבי חנינא, שלש גזרות גזר. בתחילה 'אם בן הוא והמתן אתו', ולבסוף 'כל הבן הוליד היארה תשליכהו, ולבסוף אף על עמו גזר. 'ויקח איש מבית לוי' להיקן חלף, אמר רב יהודה בר זבינא, שהלך בעצת בתו. תנא, עמרם גדול הדור היה, בין (שראה שאמר) [שגור] פרעה הרשע 'כל הבן הוליד היארה תשליכהו, אמר לשואו אנו עמלו', עמד ונירש את אשתו, עמדו פולן ונירשו את נשותיהן. אמרה לו בתו אבא, קשה גזרתך יותר משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקבות, פרעה לא גזר אלא בעולם הזה ואתה בעולם הזה ולעולם הבא. פרעה הרשע ספק מתקיימת גזרתו, ספק אינה מתקיימת. אתה צדיק, בודאי שגזרתך מתקיימת, שנאמר 'ותגור אמר ויקם לך'. עמד והחזיר את אשתו, עמדו פולן והחזירו את נשותיהן. 'ויקח', 'ויחזור' מיפני ליה, אמר רבי יהודה בר זבינא, שעשה לה מעשה ליסוחין, הושיבה באפריזון, ואהרן ומרים מרקדין לפניה ומלאכי השרת אמרו 'אם תבנים שמחה'. 'את בת לוי', אפשר בת מאה ושלושים שנה הווא, וקרי לה 'בת', דאמר רבי חמא ברבי חנינא, זו יוכבד, שהורתה בדרך, ולידתה בין החומות, שנאמר 'אשר ילדה אתה ללוי במצרים', לידתה במצרים, ואין הורתה במצרים. אמר רבי יהודה, שגולדו בה סימני נערות. 'ותרה האשה ותלד בן, והא הות מעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא, אמר רבי יהודה בר זבינא, מקיש לידתה להורתה, מה הורתה שלא בצער, אף לידתה שלא בצער, מכאן לנשים צדקניות שלא היו בפיתקה של חנה. 'ותרא אתו כי טוב הוא' תניא, רבי מאיר אומר, טוב שמו. רבי יהודה אומר, טוביה שמו. רבי נתנה אומר, הגון לנביאות. אחרים אומרים, נולד כשהוא מהול. והקמים אומרים, בשעה שגולד משה נתמלא הבית כולו אור, כתיב הכא 'ותרא אתו כי טוב הוא', וכתיב התם 'וירא אליהם את האור כי טוב'. 'ותצפנהו שלשה ירחים', דלא מנו מצרים אלא משעה דאתרה, והיא הות מעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא. 'ולא יכלה עוד הצפינו', אמאי, תצפינה ותיזיל. אלא כל היכא דהוה שמעי מצריא דמתיליד ינוקא, ממטו ינוקא התם, פי חיבי דלישמעינהו ומעני (בתרדיו), דכתיב 'אחוזו לנו שועלים שועלים קטנים וגו''. 'ותקח לו תבת גמא מאי שנא גומא, אמר רבי אלעזר, מיפן לצדיקים שממנום חביב עליהן יותר מנופן, וכל פד למה לפי שאין פושטין ידיהן בגול. רבי שמואל בר נחמני אמר, דבר רך, שיכול לעמוד בפני דבר רך ובפני דבר קשה. 'ותחמרה בחמר ובנפת' תנא, חמר מכפנים, ונפת מבחיזין, כדי שלא ירחיק אותו צדיק ריח רע. 'ותשם בה את הליל ותשם בסוף' רבי אלעזר אומר, ים סוף. רבי שמואל בר נחמני אמר, הכרמים בחיות סמדר בעוד הפרי קטן. שהיה עליהן קמון. שדמיו מועטין, ואף על פי שהיה משתמר גופו יותר בשל עצים שקשים ורוקים. דבר רך. כזה הוא משתמר יפה מה הכל, לפי שהדבר הקשה כשהמים מוליכין אותו בחוקה הוא נתקל והוא נשבר, אבל דבר קל נתקל ונדקר באבן לאחוריו. ריח רע. של ופת:

1 אגם. של עצי ערבה וקנים דקין, והוא קנה וסוף דקרא, קנה קנים, סוף ערבה דקה; לרחוץ, לטבול שם לשם גרות; וכן הוא אומר וכו'. שהשב ומתנקה מעונו קרר רחיצו; לשון מיתה.
2 כדמפרש ואיל, שהיו ממחות בידה הצלתו של צדיק; דאמר מר. גבי שרביט הוקב דאחשוורש במסכת מגילה; בשני רשעים. דעוג מלך הכשן במסכת ברכות בתחלת פרק היראה;
3 שרבתה. לשון דאשתרבוני; שראתה עמו שבינה. והאי את לשון עם. כמו לא שלח יעקב את אהו (ובלשון מנה נער. גדול משמעו; פעל מום. והוא לוי ונפסל בקול לעבודת השיר; ואין
4 אחר נופל. ליאר, שאותו היום בטלו גורתם; וכן יאמרו אליכם. העובדי כוכבים דרשו במתנה אל האבות; המצפצפים והמקרים. נביא קרי לשון גנאי, שהם מצפצפין בעגורים ומקנים
5 ביונים, מוציאין קול בגורם ואין יודעין מה
6 אומרים, קר דרר איצטגנין אכן רואן אלא
7 סימן אכל לא פרושו של כל דבר; דאם. אצטגניני
8 פרעה; שמושיעין של ישראל בו; ותר מלתא לאו
9 ר' אלעזר קאמר לה, דקרא לאו אמצרים קאי,
10 אלא אמרא קאמר לה, וקאי אהא דאמרין לעיל
11 ואין אחר נופל, וכדריב אילעזר דאמר שאין
12 יודעים מה הוגין, הלךך ראו המצרים ולא ידעו
13 מה ראו; כיון דשריות למשה במים, כל ומן שהיה
14 ביאר אין לקות גדולה מוה הטלה סימן של
15 לקיחה גדלה. בשבילי, כמו בומר הך ר' אותך רגלי
16 (ובלשון לוי בשבילי נצלתם. שבטלו מצרים את
17 גורתם; שרדה על תם. כביא בניסן נאמרה
18 כדתנאן בסדר עולם מרעמסס לטבות ומסכות
19 לאיתם ומאיתם לפני פי החירות הרי ג', ברביעי
20 ויגד למלך מצרים כי ברח העם, חמישי וששי
21 דרפו מצרים ואחריהם; אור שביעי ירדו לים
22 שנאמר ויאר את הילולה, לשחרית אמרו שירה,
23 ויום שביעי הנה, ויום אחרון של פסח הנה
24 דאמר מר בשבעה באדר מת משה. בפיך
25 דקדושין (הו לה). לפיכן לה מקראי דכתיב ויבכו
26 בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום,
27 וכתיב משה עבדי מת ועתה קום עבור, וכתיב כי
28 בעוד שלשת ימים אתם עוברים את הירדן וגו',
29 וכתיב והקם עלו מן הירדן בעשור לחודש
30 הראשון, צא מן ל"ג למפרע תמצא שבשבעה
31 באדר מת משה, ומזן שבשבעה באדר נולד
32 שנאמר ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה
33 אנכי היום וגו', מת תיל היום, היום מלאן ימי
34 ושנותי; שלשה ירחי היה, וכן ג' יחדשים
35 שהצפיתו; רבי של ראשון, לא חסר אלא ז'
36 ימים ורבו של ג' דהיינו ניסן ואמצעי שלם אדר
37 השני שלם; מאי שני מן העפירות. דקאמרה לה,
38 מפלל דמצירות לא ניקא לה; דבר קאמא. זו
39 שאכלתה דברים טמאים והתינוק טועם בחלקה
40 כל מה שתאכל כדאמר' ביזמא (הו עט); גבי לשד
41 השמן; את מי יורה דעה. למי למד הקבה תורה,
42 למי שגמל והפריש עצמו מחלב טמא ונתקת מן
43 השירים הטמאים, כמו ועתק משם (ובלשון יט);
44 שהלקה בורות בעלמה. שכל כחה עליה, כמו
45 חזק ואמץ (וקניס לו) תקוף ועלם; שהעלימה את
46 דבריה. שלא אמרה שהיא אחותו ושהיא מביאה
47 את אמה; חיליבי את תילד. הרי לך שליח; שהיתה
48 מתנבאה בשהיא אחות אהרן, עד שלא נולד
49 משה, והיינו הנביאה אחות אהרן;
50 מאי

1 אגם כדכתיב 'קנה וסוף קמלו'. 'ותרד בת פרעה
2 לרחץ על היאר' אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון
3 בן יוחי, מלמד שירדה לרחוץ מגולולי אביה, וכן הוא
4 אומר 'אם רחץ ה' את צאת בנות ציון וגו''. 'ונצרתיה
5 הלכת וגו'' אמר רבי יוחנן, אין הליכה זו אלא לשון
6 מיתה, וכן הוא אומר 'הנה אנכי הולך למות'. 'ותרא
7 את התבה בתוך הסוף' כיון דהוה דקא בעת לאצולי למשה, אמרו לה, גבירתנו, מנהגו
8 של עולם מלך בשר ודם גזור גזירה, אם כל העולם כפולו אין מקימין אותה, בניו ובני
9 ביתו מקימין אותה, ואת עוברת על גזירת אביה. בא גבריא וחקבן בקרקע. 'ותשלח את
10 אמתה ותקחה' רבי יהודה ורבי נחמיה, תר אמר ידה וחד אמר שפחתה. מאן דאמר ידה,
11 דכתיב 'אמתה'. ומאן דאמר שפחתה, כולל פתיב ידה. ולמאן דאמר שפחתה, הא אמרת
12 בא גבריא וחקבן בקרקע. דשייר לה חדא, דלא אורחא דבת מלפא למיקם לחודה. ולמאן
13 דאמר ידה, ליכתוב ידה. הא קא משמע לן דאשתרפב אשתרפובי, דאמר מר, וכן אתה
14 מוצא באמתה של בת פרעה וכן אתה מוצא בשיני רשעים, דכתיב 'שיני רשעים שפרת'
15 ואמר ריש לקיש אל תיקרי שפרת אלא שרפבתה. 'ותפתח ותראהו את הילד' ותרא מיבעי
16 ליה. אמר רבי יוסי ברבי חנינא, שראתה שכינה עמו. 'והנה נער בכה' קרי ליה 'ילד' וקרי
17 ליה 'נער', תנא, הוא ילד וקולו כנער, דכרי רבי יהודה. אמר לו רבי נחמיה, אם בן עשיתו
18 למשה רבינו בעל מום, אלא מלמד שעשתה לו אמו חופת נעורים בתיבה, אמרה, שפא לא
19 אובה לחופתו. 'ותחבול עליו ותאמר מילדי העברים זה' מנא ידעה, אמר רבי יוסי ברבי חנינא,
20 שראתה אותו מהול. 'זה' אמר רבי יוחנן, מלמד שנתנבאה שלא מדעתה, 'זה' נופל ואין אחר
21 נופל, והיינו דאמר רבי אלעזר, מאי דכתיב 'וכי יאמרו אליכם דרשו אל האבות ואל הידענים
22 המצפצפים והמקנים', צופין ואינם יודעין מה צופין, מקנים ואינן יודעים מה מקנים. ראו
23 שמושיעין של ישראל במים הוא לוקה, עמדו וגורו 'כל הבן הילוד היארה תשליכהו', כיון
24 דשרייה למשה אמרו, תו לא חזינו כי הוא סימנא, בטלו לגזירתיהו, והם אינן יודעין שעל
25 מי מריבה הוא לוקה, דאמר רבי תמא ברבי חנינא, מאי דכתיב 'המה מי מריבה אשר רבו',
26 'המה' שראו איצטגניני פרעה וטעו; והיינו דקאמר משה 'שש מאות אלף רגלי וגו'', אמר להן
27 משה לישראל בשבילי, נצלתם כולכם. רבי חנינא בר פפא אמר, אותו היום עשרים ואחד
28 בניסן היה, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, מי שעתיד לומר
29 שירה על תים ביום זה וילקח ביום זה. רבי אחא בר חנינא אמר, אותו היום ששה בסיון היה,
30 אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, מי שעתיד לקבל תורה מחר
31 סיני ביום זה, וילקח ביום זה. בשלמא למאן דאמר בשישה בסיון, משפחת לה ג' ירחי, דאמר
32 מר, בשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד משה, ובשבעה באדר ועד שישה בסיון תלתא
33 ירחי. אלא למאן דאמר בעשרים ואחד בניסן, היכי משפחת לה. אותה שנה מעוברת היתה,
34 רובו של ראשון ורובו של אחרון ואמצעי שלם. 'ותאמר אחתו אל בת פרעה האלך וקראתי
35 לך אשה מינקת מן העברית' ומאי שנא מעבריות, מלמד שהחזירוהו למשה על כל המצירות
36 כולן ולא ינק. אמר, פה שעתיד לדבר עם השכינה, יינק דבר טמא, והיינו דכתיב 'את מי
37 יורה דעה וגו'', למי יורה דעה ולמי יבין שמועה, לגמולי מחלב ולעתיקי משרים. 'ותאמר לה בת פרעה לבי וגו'' אמר רבי אלעזר,
38 מלמד שהלקה בורות בעלמה. רבי שמואל בר נחמני אמר, 'העלמה' שהעלימה את דבריה. 'ותאמר לה בת פרעה חיליבי את
39 הילד הזה' אמר רבי תמא ברבי חנינא, מתנבאה, ואינה יודעת מה מתנבאה, 'חיליבי' הא שליבי. 'ואני אתן את שרדך' אמר רבי
40 תמא ברבי חנינא, לא דיין לצדיקים שפחזוירן להן אבידתן, אלא שנותנין להן שרדן. 'ותקח מרים תנביאה אחות אהרן וגו'', אחות
41 אהרן ולא אחות משה. אמר רב עמרם אמר רב, ואמרי לה אמר רב נתמן אמר רב, מלמד שהיתה מתנבאה בשהיא אחות אהרן,
51 ואומר

1 נצלתם כולכם. תימה אדרבה
2 בשבילו נגזרו הגזירות שראו
3 אצטגניני פרעה יש לומר הוא היה הראשון
4 המושלך ליאר וגזירה ראשונה אם בן הוא המתן
5 אותו לא בשבילו היתה אלא משום ונחלם בנו
6 דרך אנשים להלחם:
7 סרח

מלמד ששעשה לו אמו חופת נעורים בהיותו פתיכה, כיון
 שאמר, שמא לא אזהר לחופתי – להשתתף בחופתו.
 ותחמל עליו ותאמר מילדי העברים זה, שואלת הגמרא, מאן
 ידעה – מדיחין ידעה בתיבה שמילדי העברים הוא, הרי גם בני
 המצרים הושלכו ליאור. ומשיבה, אמר רבי יוסי ברבי חנינא, כיון
 שראתה אותו מהול הבינה כי מישאל הוא. ומה שאמר זה,
 אמר רבי יוחנן מלמד שנתנבאה שלא מדעתה, והמשמעות
 בדבריה, שזה – משה נפל ליאור, ואין אחר נפל ליאור מכאן
 ואילך. והיינו דאמר – וזהו שאמר רבי אלעזר, לגבי נביאי עובדי
 כוכבים, מאי דכתיב "וכי יאמרו אליכם העובדי כוכבים דרשו
 כמנו אל האבות ואל הירענים המצפצפים והמהנים" – שמכנים
 את נביאיהם בלשון גנאי, מצפצפין היינו שצופין – רואים שיש
 סימן, ואינם יודעין מה צופין בסמין זה, ומהגים היינו שמהנים –
 מוציאים קול בגרונם, ואינן יודעים מה מהנים. ומבאר הגמרא
 מדוע בטלה הגזירה, שבתחילה כשראו האיציטנגנים, שפושעין של
 ישראל במים הוא לוקה – עתיד ללקות במים, עמרו וגזרו שכל
 הברן הילוד היארה תשליכהו, כדי שאכן ילקח ולא יוכל להושיעו.
 ולכן בינו דשדית למשה – לאחר שהושלך משה ליאור, אמרו,
 תו לא חזינו כי ההוא סימא – איננו רואים יותר סימן זה, ובפלו
 לגזירתיהו – בטלו את גזרת כל הברן הילוד היארה תשליכהו. אך
 מבאר הגמרא, שהם – האיציטנגנים אינן יודעין שאין פירוש
 ראיתם שיעש במים, אלא ששל חטא מי מריבה הוא לוקה שלא
 יכנס לארץ. וכמו דאמר רבי הווא ברבי חנינא, מאי דכתיב 'המה
 מי מריבה אשר רבו, מהו 'המה', ששמע שהם אלו שדובר בהם
 כבר, אלא שראו איציטנגני פרעה שתיד משה ללקות במים, ופעו
 שסברו שיעש במים, אך פירוש ראיתם הנכון הוא, שתיד ללקות
 על חטא מי מריבה. וזהו 'המה' – הם המים שראו איציטנגני פרעה.
 והיינו דקאמר משה – כיון שעל ידי משה בטלה הגזרה להשליך
 הנוולדים ליאור, לכן אמר משה 'שש מאות אלה נגלי העם אשר
 אנכי בקרב וגו', מה שאמר רגלי היינו שאמר להן משה לישראל
 בשבילי, שכיון שהייתי במים סברו המצרים שכבר לקיתי וביטלו
 גזירתם, ונצלחם בולחם מגזירתם.
 הגמרא מביאה מחלוקת אמראים באיזה יום הושלך משה ליאור.
 רבי חנינא בר פפא אמר, אותו היום שהושלך משה ליאור
 בעשירי ואחד בניסן היה, ולפיכך אמרו מלאכי השרת לפני
 הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, וכי ראוי שמי שעתיד לומר
 שירה על הים ביום זה – כ"א בניסן שהוא יום קריעת ים סוף, ילקה
 ביום זה. רבי אחא בר חנינא אמר, אותו היום שהושלך משה
 ליאור, בששה בסיון היה, ולפיכך אמרו מלאכי השרת לפני
 הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, מי שעתיד לקבל תורה מהר
 סיני ביום זה, שהרי קבלת התורה היתה בו סיון, ילקה ביום זה.
 שואלת הגמרא, בשלמא למאן דאמר שהושלך ליאור בששה
 בסיון, אם כן משפחת לה ג' ירחי – מובן מה שאמר בפסוק
 שהצפינה אותו שלשה חודשים מיום לידתו עד שהשליכה אותו
 ליאור, כיון דאמר מר, בשבעה באדר מת משה, ובשבעה באדר
 נולד משה, ובשבעה באדר ועד ששה בסיון הם תלתא ירחי.
 אלא למאן דאמר שהשליכו ליאור בעשירי ואחד בניסן, היכי
 משפחת לה, הרי מו' אדר עד כ"א ניסן הם פחות משלושה חודשים.
 מתרצת הגמרא, אותה שנה שהושלך משה ליאור, שנה מעוברת
 היתה – שהיו בה שני אדרים, ומשה נולד באדר ראשון, ומה שאמר
 'ותצפנו שלשה חודשים', אינם ג' חודשים שלמים, אלא רובו של
 ראשון – החודש הראשון היינו מו' אדר עד סוף אדר ראשון, ורובו

הניחה אותו באגם – מקום שגדלים בו קנים דקים ועצי ערבה על
 שפת הנהר, וסוף היינו עצי ערבה, ומצינו שנקראים כן פרקטיב
 'קנה וסוף קמלו' – קנה היינו קנים, וסוף היינו ערבה דקה.
 עוד כתוב 'ותרד בת פרעה לרחץ על היאר', אמר רבי יוחנן
 משום רבי שמעון בן יוחי, פסוק זה מלמד שירדה בת פרעה
 לרחוץ – להתנקות מנלוולי אביה – שירדה לטבול לשם גירות. וכן
 הוא אמר – מצינו שהשיבה מעונות נקראת רחיצה, שנאמר 'אם
 רחץ ה' את צאת פנות ציון וגו'. בהמשך הפסוק נאמר 'ונערתי
 הלבת על ידי היאר וגו'', אמר רבי יוחנן אין הליכה זו אלא לשון
 מיתה, וכפי שכתב שהמתן גבריאל לפי שמידו בה על שהצילה
 את משה. וכן הוא אמר – מצינו במיתה לשון הליכה, שאמר עשו
 'הנה אנכי הולך למות'. בהמשך נאמר 'ותרא את התכה בתוך
 הסוף', אומרת הגמרא, בינו רחיו – ראו נערותיה של בת פרעה,
 דקא בעו לאצולי למשה – שרוצה בתיבה להציל את משה מן
 היאור, מידו בה ואמרו לה, נכירנה, מנהגו של עולם הוא,
 שכשלקח בשר ודם גזר גזירה, גם אם כל העולם בולו אין
 מקיימין אותה, בניו ובני ביתו מקיימין אותה, ואת עוברת על
 גזירת אביה שאמר להטביעם. בא המלאך גבריאל וחקמן בקרקע
 ומתו.
 'ותשלח את אמתה ותקחה', נחלקו רבי יהודה ורבי נחמיה מהי
 אמתה, תר – אחד מהם אמר שהושיטה ידה והביאה את התיבה
 אליה, ותר אמר ששלחה את שפחתה להביא את התיבה. מבאר
 הגמרא, מאן דאמר ידה, טעמו הוא משום דכתיב 'אמתה', ופירש
 כפשוטו שאמה היא די. ומאן דאמר שפחתה, פירש כך מדלא
 כתיב ידה – אם כוננת הפסוק שהושיטה את ידה, היה לו לכתוב
 'ידה' כלשון התורה בכל מקום, אלא מוכח שפירושו שפחה. שואלת
 הגמרא, ולמאן דאמר ששלחה את שפחתה, קשה שהיא אמתה בא
 גבריאל וחקמן בקרקע ומתו, ואם כן כיצד שלחה שפחה. מתרצת
 הגמרא, דשייר לה תדא – גבריאל השאיר לה שפחה אחת שלא
 מתה, משום דלאו אורחא דבת מלבא למיקם לחודה – אין דרכה
 של בת מלך להתהלך לבדה, ושלחה את אותה שפחה. שואלת
 הגמרא, ולמאן דאמר ששלחה את ידה, ליכתוב – שתכתוב
 התורה ידה כלשון התורה בכל מקום. מתרצת הגמרא, היא קא
 משמע לו – לכך נאמר 'אמה', להשמיענו דאישתרכב אישתרכובי
 – נעשה נס שהתארכה ידה לאמות הרבה כדי שתוכל להגיע לתיבה.
 דאמר מר לגבי שרובו שרביטו של אשורוש, וכן אתה מוצא
 שנעשה נס זה באמתה של בת פרעה שנתארכה, וכן אתה מוצא
 בשני רשעים – שיניו של עוג מלך הבשן שנתארכו, דכתיב 'שני
 רשעים שפרת', ואמר ריש לקיש אל תיקרי שפרת אלא
 שריבבתה – שהארכו שיניו.
 'ותפתח ותראהו את תולד', שואלת הגמרא, מדוע נאמרו
 'ותראהו', הרי 'ותרא מיפעי ליה'. ומשיבה, אמר רבי יוסי ברבי
 חנינא, מה שאמר 'ותראהו' אינו מתחיל לילה, אלא שראתה
 שכינה עמו. בהמשך הפסוק נאמר 'והנה נער בכח', שואלת
 הגמרא, מדוע בתחילת הפסוק קרי ליה – נקרא משה נער,
 'ותראהו את הילד', ואילו בהמשך וקרי ליה – נקרא משה נער,
 ומשמע שהיה גדול. ומשיבה, תנא, הוא ילד וקולו כנער – לעולם
 היה קטן באיבריו כילד, אך נקרא גם 'נער' לפי שהיה קולו חזק כשל
 נער, דכרי רבי יהודה. אמר לו רבי נחמיה, אם כן – לדברך שהיה
 קולו כנער בלידותו, נמצא שקולו משונה משאר בני אדם, ועשיתו
 – החשבתו למשה רבינו שהוא לוי לפעל מוס בקולו, ופסול הוא
 לעבודת השיר. מתרצת הגמרא, אלא כך יש לפרש, מה שנקרא נער,

54 לְיַאמְרַת מְרִים בְּנִבּוּאָה, עֲתִידָה אִמִּי שְׂתַלֵּד בְּנִי שְׂמוּשִׁיעַ אֶת
 55 יִשְׂרָאֵל. וְכִינּוּן שְׁנוּלֵד מֹשֶׁה, נִתְמַלֵּא כָּל הַפִּית בּוֹלָה אוֹר, וְהִבְטִי
 56 כִּי אֲבֹן גּוֹלֵד מוֹשִׁיעַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, עֹמֵד אִבְיָה עִמָּר, וְנִשְׁקָה עַל
 57 רֵאשִׁיתָּהּ, וְאָמַר לָהּ, בְּתִי נִתְקַיְּמָה נְבוֹאָתֶיךָ שְׁעִידִי לְיֹולֵד לְנוּ
 58 מוֹשִׁיעַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אֲךָ וְכִינּוּן שְׁהִמְלִילוּהוּ לְיֹאזִר, עֹמֵד אִבְיָה
 59 וְנִשְׁקָה - חֲבַט עַל רֵאשִׁיתָּהּ, וְאָמַר לָהּ, בְּתִי הִיבֵן נְבוֹאָתֶיךָ - מִשּׁוּם
 60 שַׁחֲשַׁב שִׁימוּת בִּיאור. וְהִינְיָו דְּבָרָתֵיךָ 'וְתִתְצַב אֲחֵתוֹ מִרְחֵק לְדַעָה
 61 מֶה יַעֲשֶׂה לוֹ', דּוֹקָא הִיא עֲמֵדָה לְרֹאוּתוֹ הִיּוּת וְהִיתָה בְּטוּחָה
 62 שֶׁנִּצְעַל, וְעֲמֵדָה שֶׁם כֹּד לְיָדַע מֶה יִהְיֶה בְּסוֹף נְבוֹאָתָהּ - מֶה יַעֲלֶה
 63 בְּסוֹפָה.
 64 שְׁנִינוּ בַּמְשֻׁנָה שִׁיּוֹסֵף זָקָה לְקַבּוֹר אֶת אָבִיו, וְכוּ'. מִבִּארְתָּה הַגְּמָרָא
 65 עֵינָיו קָבּוֹרַת יַעֲקֹב, וְשׂוֹאֵלְתָּ, מַאי שְׁנָא מַעֲרִיקָא - מַדּוּעַ בְּתַחֲלִילָה
 66 כְּשֶׁעֲלָה לְקַבּוֹר אֶת יַעֲקֹב, הַקְּדִימוּ אֶת הַמְצִירִים לְיוֹסֵף וְאֲחָיו, דְּבָרְתֵיב
 67 'וְיַעֲלֵ יוֹסֵף לְקַבֵּר אֶת אָבִיו וַיַּעֲלֵ אוֹתוֹ כָּל עַבְדֵי פְרָעֹה וְגוּ',
 68 וְהָדָר - וְאַחַר כֵּן נָאֵמַר 'וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְאֲחָיו וְבֵית אָבִיו'. וְמַאי
 69 שְׁנָא וְאֵילוּ לְבִסְפוֹף - בְּשַׁעַת חוֹרְתָם מִהַקְּבוּרָה, הַקְּדִימוּ אֶת יוֹסֵף
 70 וְאֲחָיו לְמַצְרַיִם דְּבָרְתֵיב תַּחֲלִילָה 'וְיִשְׁבֹּב יוֹסֵף מִצְרַיִם הוּא וְאֲחָיו',
 71 וְהָדָר - וְאַחַר כֵּן נָאֵמַר 'וְכָל הָעָלָם אֶתוֹ לְקַבֵּר אֶת אָבִיו' -
 72 דְּהֵינּוּ הַמְצִירִים, כְּלוֹמַר לְהַפִּיךְ מִכְפֵי שִׁינְאוֹ בְּתַחֲלִילָה. מִתְרַצָּת
 73 הַגְּמָרָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּתַחֲלִילָה עַד שְׁלֹא רָאוּ הַמְצִירִים בְּכַבּוּדוֹ
 74 שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לֹא נִהְנְוּ בְּהֵן כְּבוֹדוֹ, וְלִכֵּן הַקְּדִימוּ לְצַאת לְפָנֵיהֶם,
 75 וְלְבִסְפוֹף לְאַחַר קָבּוֹרַת יַעֲקֹב, שְׁרָאוּ אוֹ בְּכַבּוּדוֹ, נִהְנְוּ בְּהֵן כְּבוֹדוֹ,
 76 וְנִתְנוּ לַחַם לְהַקְּדִים וְלְחַזּוֹר לְפָנֵיהֶם. וּמִבִּארְתָּה הַגְּמָרָא מִדּוּ מִהוּ הַכְּבוֹד
 77 שֶׁרָאוּ בִּישְׂרָאֵל, דְּבָרְתֵיב 'וְיִבְאֵוּ עַד גֵּרָן הָאָמַד אֲשֶׁר בַּעֲבַר הַיַּרְדֵּן
 78 וַיִּסְפְּדוּ שֶׁם מִסְפַּד גָּדוֹל וְכַבֵּד מְאֹד', וְגוֹרָן הָאֵטֵד מִשְׁמַעוּ שְׁהִיא גוֹרָן
 79 מְאֹטֵד, וְקִשָּׁה וְכִי גֵרָן יֵשׁ לוֹ לְאָמַד - וְכִי דָרַךְ לְאֶסּוֹף אֶטְרִין
 80 וְלַעֲשׂוֹת הַיַּמְנוּ גוֹרָן. לְכֵן אָמַר רַבִּי אֶבְרָהָם, לֹא הִיָּה זֶה גוֹרָן מְאֹטֵדִים
 81 אֲלֵא שְׁמַקּוּם נִקְרָא גוֹרָן הָאֵטֵד, מִלְּמַד שֶׁהַקְּפוּחוֹ בְּתָרִים לְאַרְנוֹ
 82 שֶׁל יַעֲקֹב, בְּגוֹרָן זֶה שְׁמַקּוּפִים לוֹ אָמַד שֶׁל קוֹצִים לְשׁוֹמְרוֹ מִסְבִּיב,
 83 וְמִי הַקְּפוּחוֹ, שְׁבִאוֹ בְּנֵי עֵשָׂו וְכִי יִשְׁמַעְיָאֵל וְכִי קָטוּרָה, וְחֲלַקוּ
 84 כְּבוֹד לַיעֲקֹב, שְׁתַּלּוּ אֶת כְּתָרֵיהֶם בְּאַרְנוֹ. וְהַמְצִירִים שֶׁרָאוּ כְּבוֹד זֶה,
 85 הִצִּיל אֶף הֵם לְנַהוֹג כְּבוֹד בְּנֵי. תְּנָא, בּוֹלֵם - בְּנֵי עֵשָׂו וְכִי שִׁמְעָאֵל
 86 וְהִבִּי קְטוּרָה, מִתַּחֲלִילָה לְמַלְחָמָה בָּאוּ - לְהִלָּחֵם בְּבֵנֵי יַעֲקֹב כְּדִי שֶׁשְׂאֵל
 87 יַקְבֵּר יַעֲקֹב בְּמַעֲרַת הַמִּכְפֵּלָה, אֲךָ בִּיּוֹן שְׁרָאוּ אֶת בְּתָרֵי שֶׁל יוֹסֵף
 88 תְּלִי בְּאַרְנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, נִמְלָו בּוֹלֵן בְּתֵרִיתוֹ וְתַלְמוּם בְּאַרְנוֹ שֶׁל
 89 יַעֲקֹב. תְּנָא, שְׁלִשִׁים וְשֶׁשֶׁת בְּתָרִים נִתְּלוּ בְּאַרְנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב.
 90 'וְיִסְפְּדוּ שֶׁם מִסְפַּד גָּדוֹל וְכַבֵּד מְאֹד'. תְּנָא מִדּוּ הַהִסְפַּד הַגְּדוֹל
 91 וְהַכְּבֵד שֶׁנַּעֲשֶׂה, שֶׁאֵפִילוּ הַסּוֹסִים וְאֵפִילוּ הַחַמּוֹרִים נַעֲצְבוּ עַל
 92 פְּטִירוֹ (מְאִילוּ מְאִילו).
 93 אֹמַרְתָּ הַגְּמָרָא, בִּיּוֹן שֶׁהִנְיָעוּ לְמַעֲרַת הַמִּכְפֵּלָה לְקַבּוֹר אֶת יַעֲקֹב,
 94 אֶתָּא עֵשָׂו, וְקָא מַעֲכָב - עֵיכָב אוֹתָם מִלְּקוּבְרוֹ שֶׁם, וְכֵן אָמַר לָהֶן
 95 - לְבֵנֵי יַעֲקֹב, הֲרִי נָאֵמַר לְמִרְאָ קָרִית הָאַרְבַּע הוּא חֶבְרוֹן, וְאָמַר
 96 רַבִּי יִצְחָק הֵטַעַם שְׁנִקְרָאת מַעֲרַה לְקִרְתָּ אֲרִבְעֵי, לְפִי שֶׁאֵלוּ
 97 שְׁנִקְבְּרוּ בָּהּ אֲרִבְעֵ וְזוֹנֵת הִיּוּ, אֵדָם וְחוּהָ, אֲבָרְהָם וְשָׂרָה, יִצְחָק
 98 וְרִבְקָה, יַעֲקֹב וְלֵאָה. וְכַשְׁמַת יִצְחָק נִשְׂאָרוּ שְׁנֵי קָבְרִים אוֹתָם יִרְשֵׁנוּ
 99 שְׁנֵינוּ, וְכִינּוּן שְׁאִיְהוּ - יַעֲקֹב, קָבְרָה לְלֵאָה בְּמַעֲרַה בְּדִיבְרֵיהּ - בְּחַלְקוֹ
 100 שֶׁקִּיבֵל בִּירוּשָׁה, אִם כֵּן, וְהֵאֵי - הַקְּבַר דְּפִינֵישׁ - שְׁנוֹתַר, דִּידִי - שְׁלִי
 101 הוּא. אָמְרוּ לִיָּה בְּנֵי יַעֲקֹב, הֲרִי וְזִבְיָתָהּ - מִכְרַת לַיעֲקֹב אֶת חֲלַק
 102 בְּמַעֲרַה בְּשַׁעַה שֶׁמִּכְרַת אֶת הַבְּכוֹרָה. אָמַר לָהּ עֵשָׂו, נְהִי דּוֹבִינִי
 103 בְּכִירוּתָא - אֲמַנָּם מִכְרַתִּי אֶת חֲלַק הַבְּכוֹרָה. שְׁלֵא אִקְבֵּל פִּי שִׁנָּם
 104 בִּירוּשָׁה. אֲךָ פְּשִׁיטוּתָא - אֶת חֲלַק הַפְּשׁוּט שְׁלִי מִי זִבְינִי - הָאִם
 105 מִכְרַתִּיו. אָמְרוּ לִיָּה בְּנֵי יַעֲקֹב, אִינִי - אֲכֹן מִכְרַת אֶף אֶת חֲלַק
 106 הַפְּשִׁיטוֹת בְּמַעֲרַה, דְּבָרְתֵיב שֶׁאֵמַר יַעֲקֹב לְיוֹסֵף 'בְּקִבְרִי אֲשֶׁר בְּרִיתִי

לְיַאמְרַת מְרִים שְׁמָה תַּקְבְּרִינִי, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי
 שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוֹזָבָד, מִה שֶׁנָּאֵמַר 'כִּרְתִּי, אִין בִּידָה אֲלֵא לְשׁוֹן
 מִכְּבֹדָה, שְׁכֵן בְּכַרְבֵּי הַיָּם קוֹרִין לְמִכְבֹּדָה בִּידָה, נִמְצֵא שְׁמִכְרַת אֶף
 חֲלַק זֶה. אָמַר לָהּ עֵשָׂו, אִם אֲכֹן מִכְרַתִּי לָכֵן זָאת, הַבּוֹ לִי אֲנִיָּתָא
 - הֲרָאוּ לִי שְׁטַר הַמְכִּירָה עַל חֲלַקִּי בְּמַעֲרַה. אָמְרוּ לִיָּה בְּנֵי יַעֲקֹב,
 אֲנִיָּתָא בְּאַרְעָא דְּמַצְרַיִם הִיא - הַשְׁטַר נִמְצֵא בְּמַצְרַיִם. חֲשַׁבו
 הָאֲחִים בְּנֵיהֶם וְזָמָן נִיּוּל - מִי יֵלֵךְ לְהַבְיָאוּ מֵאַרְץ מִצְרַיִם, וְהַחֲלִיטוּ
 שֶׁנִּיּוּל - יֵלֵךְ נְפִתְלִי, מִשּׁוּם דְּקָלִיל בִּי אֲנִיָּלְתָא - הִלִּיכְתָּה קִלְיָה
 וּמְהִירָה כְּשֶׁל אֵיל. דְּבָרְתֵיב 'נִפְתַּח אֵילָה שְׁלֵחָה הִנְתָּן אֲמָרֵי שְׁפָר',
 וְדַרְשׁוּ עַל כֵּן, אָמַר רַבִּי אֶבְרָהָם אֵל תְּקַרְי אֲמָרֵי שְׁפָר, אֲלֵא אֲמָרֵי
 שְׁפָר - שֶׁהִבְיָא אֶת שְׁטַר הַמְכִּירָה מִמִּצְרַיִם. מִמְּשִׁיכָה הַגְּמָרָא
 וְאוֹמְרַתָּ, שְׁבֹאוֹתוֹ זְמַן, חוֹשִׁים שְׁהוּא בְּרִית דָּרָן - בְּנוּ שֶׁל דָּן בֶּן יַעֲקֹב,
 תְּמָן הָיָה - הִיָּה שֶׁם בַּעַת הַמְכִּירָה, וְנִקְרָן לִיָּה אוֹרְנֵיהּ - כְּבֹדוֹ אוֹזוּנֵי
 מִלְּשׁוֹמוֹעַ, אָמַר לָהּ חוֹשִׁים לְבֵנֵי יַעֲקֹב, מַאי הֵאֵי - מַדּוּעַ אַתְּם
 מִתְּעַכְּבִים מִלְּקַבּוֹר אֶת יַעֲקֹב, וְאָמְרוּ לִיָּה קָא מַעֲכָב הֵאֵי - עֵשָׂו
 מַעֲכָב אוֹתוֹ עַד דְּאֵתִי נְפִתְלִי מֵאַרְעָא דְּמַצְרַיִם וְיָבִיא עִמּוֹ אֶת שְׁטַר
 הַמְכִּירָה שֶׁל הַמַּעֲרָה. אָמַר לָהּ חוֹשִׁים, וְעַד דְּאֵתִי נְפִתְלִי מֵאַרְעָא
 דְּמַצְרַיִם יָהֵא אֲבִי אָבָא מוֹפֵל בְּכַדוֹן, שְׁקָל - נְטַל חוֹשִׁים קוּלְפָא
 - מִקַּל, מְחִיָּיה - וְהִכָּה בּוֹ אֲרִישִׁיָּה - עַל רֵאשׁוֹ שֶׁל עֵשָׂו וְהִרְגּוֹ.
 וּמְחַמַּת הַמִּכָּה נְתָרָן - נִשְׂרַו עֵינָיה - עֵינָיו שֶׁל עֵשָׂו, וְנִפְלוּ עַל
 אֲבָרְעָא - רַגְלָיו דִּיעֲקָב. פְּתַחֲנִיהוּ יַעֲקֹב לְעֵינָיה - פְּתַח יַעֲקֹב אֶת
 עֵינָיו וְאֲחִיָּד - וְהִיָּו וְהִיָּו דְּבָרְתֵיב 'וְיִשְׁמַח צְדִיק בִּי חוּהָ בָּנָם,
 פְּעָמָיו יִרְחֵץ בְּדַם הַרְשָׁע', וְלִכֵּן שִׂמַח יַעֲקֹב שֶׁחַוָּה בְּנָקָם שְׁנַקְמוּ
 בְּעֵשָׂו. וּבִאֲוָתָה שְׁעָה נִתְקַיְּמָה נְבוֹאָתָהּ שֶׁל רִבְקָה, דְּבָרְתֵיב 'לְמָה
 אֲשַׁכַּל גַּם שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד, וְאֵף עַל גַּב דְּמִיתַתְּן שֶׁל עֵשָׂו וַיַּעֲקֹב
 לֹא בָּיוֹם אֶחָד הוּא, מִכָּל מְקוֹם נִחְשַׁב שֶׁשִׁיכְלָה אֶת שְׁנֵיהֶם בָּיוֹם
 אֶחָד כִּינּוּן שְׁקַבּוּרָתָן מִיָּהֵא בָּיוֹם אֶחָד הוּא.
 נָאֵמַר 'וַיַּעֲלֵ יוֹסֵף לְקַבּוֹר אֶת אָבִיו, וְכֵן בְּשַׁעַת חוֹרְתוֹ נָאֵמַר 'אַחֲרִי
 קָבּוֹר אֶת אָבִיו, הֲרִי שִׁיחַס הַכְּתוּב אֶת קָבּוֹרַת יַעֲקֹב לְיוֹסֵף. שׂוֹאֵלְתָּ
 הַגְּמָרָא, כִּיצַד הִנְחִיחוּ אוֹחָיו לְיִטּוֹל לְבַדּוֹ אֶת הַשֵּׁם שֶׁל קָבּוֹרַת
 אֲבִיהֶם, וְכִי וְאֵי לֹא עָסַק בֵּיהּ יוֹסֵף - אִם לֹא הִיָּה יוֹסֵף מִתְּעַסֵּק
 בְּקָבּוֹרָתוֹ, אֲחָיו לֹא הוּוּ מַעֲסָקִי בֵּיהּ לְקַבּוֹרוֹ, וְהַכְּתִיב 'וַיִּשְׂאֵר אֹתוֹ
 בְּנֵי יוֹסֵף אֶצֶף כְּנַעַן, נִמְצֵא שֶׁאֶף שְׁאֵר הָאֲחִים הִתְעַסְקוּ בְּקָבּוֹרַת יַעֲקֹב,
 וְאִם כֵּן מַדּוּעַ נִתְנוּ לוֹ שְׁתִּיקָרָא הַקְּבוּרָה עַל שְׁמוֹ. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא,
 שְׁאָמְרוּ שְׁאֵר הָאֲחִים, הִנְחִיחוּ לוֹ לְיוֹסֵף לְהִתְעַסֵּק בְּקָבּוֹרַת יַעֲקֹב יוֹתֵר
 מֵאִיתְנּוֹ. מִפְּנֵי שְׁבָבֹדוֹ בְּמַלְכִּים - כְּבוֹדוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שִׁיּוֹסֵף שְׁהוּא מֶלֶךְ
 יִתְעַסֵּק בְּקָבּוֹרָתוֹ, יוֹתֵר מִבְּהָרִיזוּתוֹ - מִמָּה שְׁנִתְעַסֵּק בּוֹ אַנּוּ.
 שְׁנֵינוּ בַּמְשֻׁנָה, מִי לָנוּ גָּדוֹל מִיּוֹסֵף שֶׁלֵּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֲלֵא מֹשֶׁה כּוּ'.
 תְּנָו רַבְּנָן, בָּא וְרָאָה בְּמָה חִבִּיבּוֹת מְצוֹת עַל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, שְׁקָל
 יִשְׂרָאֵל בּוֹלֵן נִתְעַסְקוּ בְּכִיּוֹה מִהַמְצִירִים, שְׁשָׂאֵלוּ מֵהֵם כְּלִי כִסֵּף וְכִלִּי
 זָהָב, וְהוּא - מֹשֶׁה נִתְעַסֵּק בְּמְצוֹת - הַעֲלַאת אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף,
 שְׁנָאֵמַר 'חֲכָם לָב יִקַּח מְצוֹת וְגוּ'. וְמִנֵּין הִיָּה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ
 הִיָּבֵן יוֹסֵף קְבוּר - שֶׁלַקּוּ מִשֶׁם עֲצַמוּתִי, אָמְרוּ חוּל, סְרַח בַּת
 אֲשֶׁר אֲשַׁתִּירָה מְאוּתוֹ הַדּוֹר, וְהִלְךְ מֹשֶׁה אֶצְלָה, אָמַר לָהּ מֹשֶׁה,
 כְּלוּם אֵת יוֹדֵעַת הִיָּבֵן יוֹסֵף קְבוּרָה, אָמְרָה לוֹ אֲרוֹן שֶׁל מִתְּכַת כְּבֹד
 עֵשָׂו לוֹ מְצִירִים, וְקִבְעוּהוּ בְּנִילוּם הַנְּהָר - הַנְּהָר שְׁמִנְנוּ כָּל אֶרֶץ
 מִצְרַיִם שׂוֹתָה, וְעֵשָׂו כֵּן כְּדִי שִׁתְּכַרְכְּבוּ בְּזוֹכְתוֹ מִיּוֹמֵי שֶׁל הַנְּהָר. הִלְךְ
 מֹשֶׁה וְעָמַד עַל שְׁפַת נְהַר הַנִּילוּם, אָמַר לוֹ, יוֹסֵף יוֹסֵף, הִנְיָע הַעֵת
 שֶׁנִּשְׁפָּע הַקְּדוּשׁ בְּרִיָּה הוּא שְׁאֵנִי גּוֹאֵל אֲתָכֶם, וְהִנְיָעָה עַת קִיּוּם
 הַשְּׁבוּעָה שֶׁהִשְׁפַּעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל לְהַעֲלוֹתָךְ לְקָבּוֹרָה בְּאַרְץ הַקְּדוּשָׁה.
 אִם אֲתָה מְרָאָה עֲצָמְךָ שְׁנוֹכַל לְקִיִּים שְׁבוּעַתְךָ, מוֹמָב, אֲךָ אִם לֹא,
 הֲרִי אֲנוּ מְנַקְּוּן מִשְׁבְּעָתְךָ, כִּינּוּן שֶׁלֵּא הִיתָה הַשְּׁבוּעָה אֲלֵא אִם נוֹכַל
 לְקִימָהּ. מִיָּד צָף אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף עַל מִי הַנְּהָר, וְנִטְלוּ מֹשֶׁה. וּמִבִּארְתָּה

1 **מאי שנא מעיקרא**. דאקדמיניה למצרים ומאי שנא לבסוף דכתיב הוא
 2 ואחיו והדר וכל העולם אתו וכי. דרך לאסוף אטדיו ולעשות מהו גרן: שפיקין לו אפר.
 3 גדר של קוצים: שלשים וששה כתיבים. י"ב נשיאים דישמעאל וכו' אלופים נמנו בעשו.
 4 ואת" ביה הוה תימן וקנו מנונו ב' פעמים. וא"ת קרח נמנה ב' פעמים. שני קרח הוה אחד
 5 מבני אילוף ואחד מבני אהליבמה, ומי"מ ל"ה הוה
 6 ובתרו של יוסף הרי ל"ה קא מעכב. שלא
 7 יקבורו שם: אמר. קרית ארבע שמה שאינה
 8 מתוקת אלא ד'. וזוהי. קא דאיר יצחק לאו
 9 מלתא דעשו היא אלא גמרא קאמר ליה למימר
 10 טעמא דעובבא, דודאי בן הוה דרבי עשו
 11 שאינה מתוקת אלא ח' קברים: איהו. יעקב
 12 בקרה ללאה בדידיה. בחלק המגיעו בדכתיב
 13 ושמה בקרית את לאה ובינתיה בשמכות
 14 הכבורה נתי דבינתי לכבורתי. ולא אטול פי
 15 שנים אלא כמדה: פשיטותא מי וביני. הלך
 16 בחלק פשוט לא מברתי אל' איו. פשיטותי נמי
 17 זבנת חלקך במערה זו לגמרי, שפר אמר אביו
 18 בשעת מיתת אשר בריתי לי, ואין בידה אלא
 19 לשון מכירה כמו ואברה לי בחמשה עשר כסף
 20 (ס"ט ג) קבו אנתא. הראו אשר מכירת: יתרון
 21 אודינה. קבורו אנני משמוע: מאי האי. לפה
 22 אינכם קוברין אותי: שקיל גולפיה. מקל, כמו
 23 גולפי טובי קלע מאמביו בערכין הוה ככו: ואי לא
 24 איעסק ביה יוסף אחיו מי לא הוה מעסקי ביה.
 25 כלומר היאך הניחוהו אחיו ליוסף לטול לו את
 26 השם לבדו של קבורת אביהם, וכי פרקו מעלין
 27 העל ולא חשו לו, ואם לא נתעסק בו הוא גם
 28 לא הוה עסקין בו, והנחית וישאו אותו בניה
 29 אלמא אף הם הוה עסקין במשאו וקבורתו.
 30 ומסקנא כתיב אחיו קבור את אביו, תלה הכותב
 31 בו שהוא היה עקר הדבר: אמרו. אחיו בינין
 32 הניחו לו להתעסק בו כגנב בלתי כבודו, ולא
 33 אביו במלך יותר מבהדיעותו, שיוסף מלך הוא
 34 נתעסקו בבגדי של מצרים: כדי שיתברכו מימיו.
 35 תמיד לפי שאין ארץ מצרים שוטה ממי גשמים
 36 אלא שקלה עשוקה יאורים ותרצים מנילוס עד
 37 סוף המדינה כמה פרסאות, ונילוס עלה ומשקה
 38 ומתברך וממלא אותן: יאורים ומשקין מתן
 39 השדות, והיו דכתיב (ק"ה ט) ויהי אם לא
 40 יעלה מבל שפחות וגו' על עליהם יהיה הגשם,
 41 ואם משפחת מצרים לא תעלה ולא תבא ופאהו
 42 ולא עליהם, ואין כתיב קאן הגשם אלא ולא
 43 עליהם יהיה אותו גרן שכן שותין מפניו. ויחנן
 44 בן עוזיאל תרגם ולא עליהם תיסק נילוס: ויהי
 45 האחר מפיל הקורח וגו'. בתלמודי אלישע כתיב
 46 במלכים: ויהי שאול. השאילוהו לו: תלמידו של
 47 משה. ולא שלמדו מפיו, אלא תורתו של משה
 48 למדו לאליהו בקפרינטי של מלכים. בקברות של
 49 מלכים, ולשון ויהי הוא:

1 **מאי שנא מעיקרא**. דאקדמיניה למצרים ומאי שנא לבסוף דכתיב הוא
 2 ואחיו והדר וכל העולם אתו וכי. דרך לאסוף אטדיו ולעשות מהו גרן: שפיקין לו אפר.
 3 גדר של קוצים: שלשים וששה כתיבים. י"ב נשיאים דישמעאל וכו' אלופים נמנו בעשו.
 4 ואת" ביה הוה תימן וקנו מנונו ב' פעמים. וא"ת קרח נמנה ב' פעמים. שני קרח הוה אחד
 5 מבני אילוף ואחד מבני אהליבמה, ומי"מ ל"ה הוה
 6 ובתרו של יוסף הרי ל"ה קא מעכב. שלא
 7 יקבורו שם: אמר. קרית ארבע שמה שאינה
 8 מתוקת אלא ד'. וזוהי. קא דאיר יצחק לאו
 9 מלתא דעשו היא אלא גמרא קאמר ליה למימר
 10 טעמא דעובבא, דודאי בן הוה דרבי עשו
 11 שאינה מתוקת אלא ח' קברים: איהו. יעקב
 12 בקרה ללאה בדידיה. בחלק המגיעו בדכתיב
 13 ושמה בקרית את לאה ובינתיה בשמכות
 14 הכבורה נתי דבינתי לכבורתי. ולא אטול פי
 15 שנים אלא כמדה: פשיטותא מי וביני. הלך
 16 בחלק פשוט לא מברתי אל' איו. פשיטותי נמי
 17 זבנת חלקך במערה זו לגמרי, שפר אמר אביו
 18 בשעת מיתת אשר בריתי לי, ואין בידה אלא
 19 לשון מכירה כמו ואברה לי בחמשה עשר כסף
 20 (ס"ט ג) קבו אנתא. הראו אשר מכירת: יתרון
 21 אודינה. קבורו אנני משמוע: מאי האי. לפה
 22 אינכם קוברין אותי: שקיל גולפיה. מקל, כמו
 23 גולפי טובי קלע מאמביו בערכין הוה ככו: ואי לא
 24 איעסק ביה יוסף אחיו מי לא הוה מעסקי ביה.
 25 כלומר היאך הניחוהו אחיו ליוסף לטול לו את
 26 השם לבדו של קבורת אביהם, וכי פרקו מעלין
 27 העל ולא חשו לו, ואם לא נתעסק בו הוא גם
 28 לא הוה עסקין בו, והנחית וישאו אותו בניה
 29 אלמא אף הם הוה עסקין במשאו וקבורתו.
 30 ומסקנא כתיב אחיו קבור את אביו, תלה הכותב
 31 בו שהוא היה עקר הדבר: אמרו. אחיו בינין
 32 הניחו לו להתעסק בו כגנב בלתי כבודו, ולא
 33 אביו במלך יותר מבהדיעותו, שיוסף מלך הוא
 34 נתעסקו בבגדי של מצרים: כדי שיתברכו מימיו.
 35 תמיד לפי שאין ארץ מצרים שוטה ממי גשמים
 36 אלא שקלה עשוקה יאורים ותרצים מנילוס עד
 37 סוף המדינה כמה פרסאות, ונילוס עלה ומשקה
 38 ומתברך וממלא אותן: יאורים ומשקין מתן
 39 השדות, והיו דכתיב (ק"ה ט) ויהי אם לא
 40 יעלה מבל שפחות וגו' על עליהם יהיה הגשם,
 41 ואם משפחת מצרים לא תעלה ולא תבא ופאהו
 42 ולא עליהם, ואין כתיב קאן הגשם אלא ולא
 43 עליהם יהיה אותו גרן שכן שותין מפניו. ויחנן
 44 בן עוזיאל תרגם ולא עליהם תיסק נילוס: ויהי
 45 האחר מפיל הקורח וגו'. בתלמודי אלישע כתיב
 46 במלכים: ויהי שאול. השאילוהו לו: תלמידו של
 47 משה. ולא שלמדו מפיו, אלא תורתו של משה
 48 למדו לאליהו בקפרינטי של מלכים. בקברות של
 49 מלכים, ולשון ויהי הוא:

1 **מאי שנא מעיקרא**. דאקדמיניה למצרים ומאי שנא לבסוף דכתיב הוא
 2 ואחיו והדר וכל העולם אתו וכי. דרך לאסוף אטדיו ולעשות מהו גרן: שפיקין לו אפר.
 3 גדר של קוצים: שלשים וששה כתיבים. י"ב נשיאים דישמעאל וכו' אלופים נמנו בעשו.
 4 ואת" ביה הוה תימן וקנו מנונו ב' פעמים. וא"ת קרח נמנה ב' פעמים. שני קרח הוה אחד
 5 מבני אילוף ואחד מבני אהליבמה, ומי"מ ל"ה הוה
 6 ובתרו של יוסף הרי ל"ה קא מעכב. שלא
 7 יקבורו שם: אמר. קרית ארבע שמה שאינה
 8 מתוקת אלא ד'. וזוהי. קא דאיר יצחק לאו
 9 מלתא דעשו היא אלא גמרא קאמר ליה למימר
 10 טעמא דעובבא, דודאי בן הוה דרבי עשו
 11 שאינה מתוקת אלא ח' קברים: איהו. יעקב
 12 בקרה ללאה בדידיה. בחלק המגיעו בדכתיב
 13 ושמה בקרית את לאה ובינתיה בשמכות
 14 הכבורה נתי דבינתי לכבורתי. ולא אטול פי
 15 שנים אלא כמדה: פשיטותא מי וביני. הלך
 16 בחלק פשוט לא מברתי אל' איו. פשיטותי נמי
 17 זבנת חלקך במערה זו לגמרי, שפר אמר אביו
 18 בשעת מיתת אשר בריתי לי, ואין בידה אלא
 19 לשון מכירה כמו ואברה לי בחמשה עשר כסף
 20 (ס"ט ג) קבו אנתא. הראו אשר מכירת: יתרון
 21 אודינה. קבורו אנני משמוע: מאי האי. לפה
 22 אינכם קוברין אותי: שקיל גולפיה. מקל, כמו
 23 גולפי טובי קלע מאמביו בערכין הוה ככו: ואי לא
 24 איעסק ביה יוסף אחיו מי לא הוה מעסקי ביה.
 25 כלומר היאך הניחוהו אחיו ליוסף לטול לו את
 26 השם לבדו של קבורת אביהם, וכי פרקו מעלין
 27 העל ולא חשו לו, ואם לא נתעסק בו הוא גם
 28 לא הוה עסקין בו, והנחית וישאו אותו בניה
 29 אלמא אף הם הוה עסקין במשאו וקבורתו.
 30 ומסקנא כתיב אחיו קבור את אביו, תלה הכותב
 31 בו שהוא היה עקר הדבר: אמרו. אחיו בינין
 32 הניחו לו להתעסק בו כגנב בלתי כבודו, ולא
 33 אביו במלך יותר מבהדיעותו, שיוסף מלך הוא
 34 נתעסקו בבגדי של מצרים: כדי שיתברכו מימיו.
 35 תמיד לפי שאין ארץ מצרים שוטה ממי גשמים
 36 אלא שקלה עשוקה יאורים ותרצים מנילוס עד
 37 סוף המדינה כמה פרסאות, ונילוס עלה ומשקה
 38 ומתברך וממלא אותן: יאורים ומשקין מתן
 39 השדות, והיו דכתיב (ק"ה ט) ויהי אם לא
 40 יעלה מבל שפחות וגו' על עליהם יהיה הגשם,
 41 ואם משפחת מצרים לא תעלה ולא תבא ופאהו
 42 ולא עליהם, ואין כתיב קאן הגשם אלא ולא
 43 עליהם יהיה אותו גרן שכן שותין מפניו. ויחנן
 44 בן עוזיאל תרגם ולא עליהם תיסק נילוס: ויהי
 45 האחר מפיל הקורח וגו'. בתלמודי אלישע כתיב
 46 במלכים: ויהי שאול. השאילוהו לו: תלמידו של
 47 משה. ולא שלמדו מפיו, אלא תורתו של משה
 48 למדו לאליהו בקפרינטי של מלכים. בקברות של
 49 מלכים, ולשון ויהי הוא:

1 **מאי שנא מעיקרא**. דאקדמיניה למצרים ומאי שנא לבסוף דכתיב הוא
 2 ואחיו והדר וכל העולם אתו וכי. דרך לאסוף אטדיו ולעשות מהו גרן: שפיקין לו אפר.
 3 גדר של קוצים: שלשים וששה כתיבים. י"ב נשיאים דישמעאל וכו' אלופים נמנו בעשו.
 4 ואת" ביה הוה תימן וקנו מנונו ב' פעמים. וא"ת קרח נמנה ב' פעמים. שני קרח הוה אחד
 5 מבני אילוף ואחד מבני אהליבמה, ומי"מ ל"ה הוה
 6 ובתרו של יוסף הרי ל"ה קא מעכב. שלא
 7 יקבורו שם: אמר. קרית ארבע שמה שאינה
 8 מתוקת אלא ד'. וזוהי. קא דאיר יצחק לאו
 9 מלתא דעשו היא אלא גמרא קאמר ליה למימר
 10 טעמא דעובבא, דודאי בן הוה דרבי עשו
 11 שאינה מתוקת אלא ח' קברים: איהו. יעקב
 12 בקרה ללאה בדידיה. בחלק המגיעו בדכתיב
 13 ושמה בקרית את לאה ובינתיה בשמכות
 14 הכבורה נתי דבינתי לכבורתי. ולא אטול פי
 15 שנים אלא כמדה: פשיטותא מי וביני. הלך
 16 בחלק פשוט לא מברתי אל' איו. פשיטותי נמי
 17 זבנת חלקך במערה זו לגמרי, שפר אמר אביו
 18 בשעת מיתת אשר בריתי לי, ואין בידה אלא
 19 לשון מכירה כמו ואברה לי בחמשה עשר כסף
 20 (ס"ט ג) קבו אנתא. הראו אשר מכירת: יתרון
 21 אודינה. קבורו אנני משמוע: מאי האי. לפה
 22 אינכם קוברין אותי: שקיל גולפיה. מקל, כמו
 23 גולפי טובי קלע מאמביו בערכין הוה ככו: ואי לא
 24 איעסק ביה יוסף אחיו מי לא הוה מעסקי ביה.
 25 כלומר היאך הניחוהו אחיו ליוסף לטול לו את
 26 השם לבדו של קבורת אביהם, וכי פרקו מעלין
 27 העל ולא חשו לו, ואם לא נתעסק בו הוא גם
 28 לא הוה עסקין בו, והנחית וישאו אותו בניה
 29 אלמא אף הם הוה עסקין במשאו וקבורתו.
 30 ומסקנא כתיב אחיו קבור את אביו, תלה הכותב
 31 בו שהוא היה עקר הדבר: אמרו. אחיו בינין
 32 הניחו לו להתעסק בו כגנב בלתי כבודו, ולא
 33 אביו במלך יותר מבהדיעותו, שיוסף מלך הוא
 34 נתעסקו בבגדי של מצרים: כדי שיתברכו מימיו.
 35 תמיד לפי שאין ארץ מצרים שוטה ממי גשמים
 36 אלא שקלה עשוקה יאורים ותרצים מנילוס עד
 37 סוף המדינה כמה פרסאות, ונילוס עלה ומשקה
 38 ומתברך וממלא אותן: יאורים ומשקין מתן
 39 השדות, והיו דכתיב (ק"ה ט) ויהי אם לא
 40 יעלה מבל שפחות וגו' על עליהם יהיה הגשם,
 41 ואם משפחת מצרים לא תעלה ולא תבא ופאהו
 42 ולא עליהם, ואין כתיב קאן הגשם אלא ולא
 43 עליהם יהיה אותו גרן שכן שותין מפניו. ויחנן
 44 בן עוזיאל תרגם ולא עליהם תיסק נילוס: ויהי
 45 האחר מפיל הקורח וגו'. בתלמודי אלישע כתיב
 46 במלכים: ויהי שאול. השאילוהו לו: תלמידו של
 47 משה. ולא שלמדו מפיו, אלא תורתו של משה
 48 למדו לאליהו בקפרינטי של מלכים. בקברות של
 49 מלכים, ולשון ויהי הוא:

קם זה מה שפיתו בזה. אגדה זו מפורשת במכילתא בקרשת והי בשלח פרעה. פתיב בזה אנכי וכתביב בזה התחת אלהים אנכי. פתיב בזה לא יזיה לך וכתביב בזה האלהים אני ורא, לא תשא - הי פרעה, וכו' את יום השבת - וטבת טבת וזמן ואין זה אלא יום השבת, וכן הוא אומר והכינו את אשר יביאו, וכן כל עשרת הדברות. לא תשא את אחיך בלבבך, לא תקם ולא תטר, וזו אחיך עמך: ואי לא אישכך ביה משה וכו'. כלומר היאך הניחו ישראל למשה להתעסק בו לבדו, וכי לא חשו לשבועה, ואם לא נתעסק בו משה לא היו הם מתעסקין: הכתוב וכו'. אלקא לאתר שפטר משה בערבות מואב נתעסקו בן ישראל והעבירו את הירדן: וזו לא הוה מתעסקי ביה ישראל. לאתר שפטר משה בניו מי לא הוה מיעסקי ביה, והיאך הניחו בניו את שאר העם להתעסק בו

1 סמליון אומר. פי ר"ח אית דאמרי מלאך 1 קיים זה כל מה שפיתו בזה. ואי לא עסיק ביה משה, 2 ואית דאמרי שם חכם. ערוך: 2 ישראל לא הוה מיעסקי ביה, והכתוב 'ואת עצמות 3 יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם'.

4 ותו, אי לא אישכך ביה ישראל, בניו לא הוה מיעסקי ביה, והכתוב 'ויהיו לבני יוסף לנחלה'. 5 אמרו, הניחו לו, פבורו במרוצים יותר מממועטין. ותו אמרו, הניחו לו, פבורו בגדולים יותר

6 מפקטנים. 'קברו בשכם' מאי שנה בשכם. אמר רבי הקא רבני חנינא, משכם גנבוהו, ולשכם 7 נחזיר אבידתו. קשו קראי אהרדי, פתיב 'ויקח משה את עצמות יוסף עמו', וכתוב 'ואת 8 עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל וגו'.

9 אמר רבי הקא רבני חנינא, כל העושה דבר ולא 10 גמרו, ובא אחר וגמרו, מעלה עליו הפתוב על שגמרו, פאילו עשאו. רבי אלעזר אומר, אף 11 מורדין אותו מגדולתו, דכתוב 'ויהי קעת החי וירד יהודה'. רבי שמואל בר נחמני אמר,

12 אף קובר אשתו ובניו, דכתוב 'ותקמת בת שוע אשת יהודה וגו' וכתוב 'ויקמת ער ואונן'. 13 אמר רב יהודה אמר רב, מפני מה נקרא יוסף עצמות פתייו, מפני שלא מוחה בכבוד אביו,

14 דקאמרי ליה 'עברך אבינו', ולא אמר להו ולא מירי. ואמר רב יהודה אמר רב, ואיתומא 15 רבי הקא רבני חנינא, מפני מה מת יוסף קודם לאחיו, מפני שהנהיג עצמו פרקנות: 'יוסף 16 הורד מצרימה' אמר רבי אלעזר, אל תיקרי 'הורד' אלא 'הוריד', שהוריד איצטנגניו פרעה

17 מגדולתו. 'ויקחה פוטיפר סרים פרעה' אמר רב, שקנאו לעצמו (בא גבריאל וסרסו) בא 18 גבריאל ופרעו, מעיקרא פתיב 'פוטיפר', ולכסוף 'פוטיפרע': מי לנו גדול ממושה וכו'. ויאמר 19 ה' אלי רב לך' אמר רבי לוי, ב'רב' בישור, ב'רב' בישורוהו. ב'רב בישור', רב לכם. ב'רב

20 בישורוהו, רב לך'. דבר אחר, רב לך' רב יש לך, ומנו יהושע. דבר אחר, רב לך', שלא 21 יאמרו, הרב כמה קשה ותלמיד כמה סרבן, וכל קד למה, תנא דבי רבי ישמעאל, לפום 22 גמלא שיחנא: 'ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום' שאין תלמוד לומר 'היום',

23 היום מלאו ימי ושנותי. ללמדך שהקדוש ברוך הוא משלים שנותיהם של צדיקים, מיום ליום 24 ומחדש לחדש, דכתוב 'את מספר ימיו אמלא'. לא אוכל עוד לצאת ולבוא, מאי לצאת 25 ולבוא, אילימא לצאת ולבא ממש, והכתוב 'ומשה בן מאה ועשרים שנה במתו לא נם לחיה,

26 וכתוב 'ויעל משה מערבת מואב אל הר נבו', ותנא שתיים עשרה מעלות היו שם ופסעו 27 משה בפסיעה אחת. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, לצאת ולבוא' בדרבי 28 תורה, מלמד שנסתקמו מפניו שערי חכמה. 'וילך משה ויהושע ויתניבו באהל מועד' תנא,

29 אותה שבת של דיו זוגי היתה, ניפלה רשות מזה וניתנה לזה. (ותנא) אמר רבי יהודה, 30 אילמלא מקרא פתוב אי אפשר לאומרו. היכן משה מת, בחלקו של ראובן, דכתוב 'ועל 31 משה מערבת מואב אל הר נבו', ונבו בחלקו של ראובן קנימא, דכתוב 'ובני ראובן בנו וגו'

32 ואת נבו וגו', (נבו ששם מתו ג' נביאים משה ואהרן ומרים). והיכן משה קבור, בחלקו של 33 גד, דכתוב 'וירא ראשית לו וגו', ומחלקו של ראובן עד חלקו של גד כמה הוה, ארבעה 34 מילין. אותן ארבעה מילין מי הוליכו, מלמד שהיה משה מוטל בכנפי שכינה, ומלאכי השרת 35 אומרים 'צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל', והקדוש ברוך הוא אומר 'מי יקום לי עם

36 מרעים מי יתנצב לי עם פעלי און'. ושמואל אמר, מי פהחכם, ומי יודע פשר דבר'. ורבי יוחנן אמר, 'החכמה מאין תמצא'. ורב 37 נחמן אמר, 'וימת שם משה וגו'. סמליון אמר, 'וימת שם משה', ספרא רבה דישאל. תנא רבי אלעזר הגדול אומר, שנים עשר 38 מיל על שנים עשר מיל, כנגד מחנה ישראל, בת קול משמיע ואומר 'וימת משה' ספרא רבה דישאל. ויש אומרים לא מת משה,

39 פתיב הקא 'וימת שם', וכתוב התם 'ויהי שם עם ה', מה לחלן עומד ומשמש, אף פאן עומד ומשמש. 'ויקבר אתו בני פארץ 40 מואב מול בית פעור' אמר רבי ברכיה, סימן בתוך סימן, ואפילו הכי 'לא ידע איש את קברתו', וכבר שלחה מלכות הרשעה, אצל 41 נסמרא

נסמרא

54 פָּרַעְהָ, אָמַר רַב, שְׁקָנְאוּ - פּוּטִיפַר אֵת יוֹסֵף מִחֲמַת יוֹפִי לְעַצְמוֹ -
55 לִמְשַׁכְבֵּי זָכֹר, וְנָא גְבִרְיָאֵל וְסִירֹס) כָּא גְבִרְיָאֵל וְפִירְעֵו - סִירֹס
56 אֵת פּוּטִיפַר סִירֹס מְרוּבָה. וְהוֹכַחָה לִכְךָ הִיא, שִׁמְעִיקָרָא כְּתִיב
57 'פּוּטִיפַר, וְלִכְפּוֹף - בְּפִרְשָׁה הַבָּאָה, נוֹסֶפֶה לְשֵׁמוֹ הָאוֹת ע' וְנִקְרָא
58 'פּוּטִיפַר, וְהִינּוּ מְשׁוֹם שֶׁנַּעֲשֶׂה סִירֹס.
59 שְׂנִינּוּ בְּמִשְׁנָה, מִי לָנוּ גְדוֹל מְמִשָּׁה זָכוֹ. דּוֹרֶשֶׁת הַגְּמָרָא אֵת
60 הַפְּסוּקִים שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּעֵינַי מֵיִתַּת מִשָּׁה. נֹאמַר 'וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי רַב לְךָ
61 אֵל תּוֹסֵף דַּבָּר אֵלֶי עוֹד דַּבְּרֵי הוּזָה', אָמַר רַבִּי לִוִּי, לִשְׁוֹן זֶה שֶׁאִמַּר
62 רַב לְךָ בֵּא לְדִרוֹשׁ, שְׂכִינָן כְּבֻשָׁת מַחְלוֹקֶת קוֹרָה וְעֵדֵתוֹ, בְּרַבִּי
63 בִּישְׁרֹוהוּ. עֵנָה לַחַם בְּלִשׁוֹן רַבִּי, הֵינּוּ מִן נַעֲשֵׂב בְּכַף שֶׁרַבִּי בִּישְׁרֹוהוּ.
64 וּמְפִרֶשֶׁת הַגְּמָרָא, בְּרַב בִּישְׁרֹוהוּ, לֵינּוּ מַה שֶׁאִמַּר מִשָּׁה לִקְרָח וְעֵדֵתוֹ,
65 רַב לְכֶם בְּנֵי לִוִּי, כְּלוֹמַר שִׁיר לְכֶם בְּמָה שִׁישׁ לְכֶם. וּכְיוֹן שֶׁהִקְבִּיָה
66 מִדִּקְדֵּק עִם צְדִיקִים כַּחוֹט הַשְּׁעָרָה, נַעֲשֵׂב בְּאוֹתוֹ לִשְׁוֹן וְרַבִּי
67 בִּישְׁרֹוהוּ, וְלִכְּנָן נֹאמַר לוֹ 'רַב לְךָ גּוֹי'. דְּבָר אַחֵר - בְּאוֹפֵן אַחֵר
68 מִתְּפָרֵשׁ לִשְׁוֹן רַב לְךָ, רַב יֵשׁ לְךָ, שֶׁהֵגִיעַ זְמַן מַלְכוּתוֹ, וְזִמְנָו - וּמִיָּדוֹ
69 אוֹתוֹ רַב, וְהוֹשֵׁעַ, וְלִכְּנָן הֵגִיעַ זְמַן לְהִפְטֹר מִן הָעוֹלָם, שֶׁאֵין מַלְכוּתָךְ
70 נּוֹגַעַת בְּמַלְכוּתוֹ כְּמִלֵּא הַיָּמָה. דְּבָר אַחֵר, רַב לְךָ, מִלִּשְׁוֹן יֵד לְךָ,
71 בִּיקְשׁוּ הַקְּבִיָּה שֶׁלֹּא יִרְבֶּה עוֹד בְּבִקְשָׁה עַל זֶה, כִּדִּי שְׁלָא יִאֲמָרוּ
72 הַרְוֹאִים, הָרֵב - הַקְּבִיָּה, כְּפָמָה קָשָׁה הוּא, שֶׁאֵינּוּ שׁוֹמַע לְתַלְמִידוֹ,
73 וְתַלְמִיד - מִשָּׁה כְּפָמָה סָרְבֵן הוּא יֵתֵר עַל הַמִּידָה. שׁוֹאֲלֵת הַגְּמָרָא,
74 וְכָל כֶּף לְפָמָה - מִדּוּעַ בְּאוֹתָם לֹא הִתְקַלְּהוּ תְּפִילַתוֹ שֶׁל מִשָּׁה שֶׁרָצָה
75 לְהִכְנִיס לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וּמִשִּׁבָּה, תָּנָא רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, לְפָּוּם
76 גְּמָלָא שִׁיחְנָא - לְפִי כַח הַגְּמֹל מְרִיבִים אֵת מִשְׁאָל, וְהִרִיז זֶה מְשַׁל, שֶׁאֵף
77 כִּאֵן לְפִי גּוֹדֵל צְדָקְתוֹ שֶׁל מִשָּׁה הִרְבּוּ לְדַקְדֵּק עָלָיו.
78 'וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אֲנֹכִי הַיּוֹם לֹא אוֹכֵל עוֹד
79 לְצֵאת לְבָא, וְה' אָמַר אֵלֶי לֹא תִעֲבֹר אֵת הַיָּרְדֵן הוּזָה'. דּוֹרֶשֶׁת
80 הַגְּמָרָא, אַחֵר שֶׁכֵּבֵר נֹאמַר שֶׁהוּא בֶן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, שֶׁאֵין
81 תַּלְמוּד לִזְמַר - מַה הוֹצֵרָךְ הַכְּתוּב לֹמַר שׁוֹב הַיּוֹם, אֵלֹא יֵשׁ
82 לְדִרוֹשׁ מַכֵּךְ, שֶׁהָיִים מְלֹאָה יָמֵי וְשָׁנָיִם שֶׁנַּעֲשִׂיתִי בֶן מֵאָה וְעֶשְׂרִים
83 שָׁנָה, כְּלוֹמַר שְׂבִיּוֹם זֶה נִלְדַּתִּי. לְלַמֵּד שֶׁהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשַׁלֵּים
84 שָׁנֹתֵיהֶם שֶׁל צְדִיקִים, מֵיּוֹם לְיּוֹם וּמְחֻרָשׁ לְחֻרָשׁ - שֶׁנִּפְטְרִים מִן
85 הָעוֹלָם בְּאוֹתוֹ יוֹם וּבְאוֹתוֹ חוֹדֵשׁ שְׁבוּ נִלְדוּ, דְּכְתִיב 'אֵת מִסְפַּר
86 יָמֶיךָ אֲמַלֵּא'. וְדוֹרֶשֶׁת הַגְּמָרָא מַה שֶׁנֹּאמַר 'לֹא אוֹכֵל עוֹד לְצֵאת
87 וְלָבוֹא, מֵאֵי הַכּוֹנֵה לְצֵאת וְלָבוֹא, אֵילִימָא - אֵם תְּפָרֵשׁ שְׁתִּישׁ
88 כּוֹחוֹ וְאֵינוֹ יִכּוֹל עוֹד לְצֵאת וְלָבוֹא מִמֶּשׁ, יִקְשֶׁה, וְהַכְּתִיב 'וְיִשָּׁשׁ בֶּן
89 מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמַתּוֹ לֹא נִסַּח לַחֹה', וּמִתְּפָרֵשׁ שְׁעַד סוֹף יָמָיו לֹא
90 נִסַּח מִמֶּנּוּ לְחַלּוּחֵית כּוֹחוֹ. וְכֵן וְכְתִיב 'וַיַּעַל מִשָּׁה מַעְרַבְתָּ מוֹאָב אֶל
91 הַר נָבוֹ, וְתִנְיָא - שְׂנִינּוּ בְּבַרְיֵיתָא שֶׁשְּׂתִים עֶשְׂרֵה מַעְלֹת הָיוּ שָׁם
92 - בְּעִרְבוֹת מוֹאָב, וְכַפְּסֵן מִשָּׁה - אֵת כּוֹלֵן בְּכַפְּסִיעָה אֶחָת עַד הַר נָבו,
93 הָרִי שְׁהִיָה כּוֹחוֹ עִמּוֹ. אֵלֹא אָמַר רַבִּי שְׂמוּאֵל בְּרַבְנֵי אָמַר רַבִּי
94 יוֹנָתָן, מַה שֶׁנֹּאמַר 'לְצֵאת וְלָבוֹא', הֵינּוּ כְּדְרָבִי תוֹרָה, וְכַלְמֵד
95 שֶׁנִּפְטְרָתָמוּ מִמֶּנּוּ שְׁעֵרֵי חֻקְהוֹ, וְלֹא יִכַּל לְלַמּוֹד תוֹרָה.
96 'וַיִּלַּךְ מִשָּׁה וַיְהוֹשֵׁעַ וַיִּתְּנָצְבוּ בְּאַחַל מוֹעֵד, תָּנָא, אוֹתָהּ שִׁבְתָּ
97 שְׂמַת בֶּה מִשָּׁה, שֶׁל דִּיּוֹ וְזִיגֵי הֵתָה - שְׂנֵי זִיגוּת הָיוּ בֶּה, מִשָּׁה בְּתַחֲלִיל
98 הָיִים וַיְהוֹשֵׁעַ בְּסוֹפוֹ, וּבְאוֹתָהּ שִׁבְתָּ בִּישְׁלָה רְשׁוֹת מָוָה - מִמִּשְׁה,
99 וְנִתְּנָה לָזֶה - לְיַהּוֹשֻׁעַ.
100 (וְתִנְיָא) אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֵילְמִלָּא הַמִּקְרָא דְלַהֲלֵן לַגְּבֵי מִקּוֹם
101 קְבוּרַת מִשָּׁה כְּתוּב, אֵי אֲפִשֵׁר הִיָּה לְאֹמְרוֹ - לֹמַר דְּבַר זֶה
102 מִעֲצָמֵנּוּ. וּמִבְּאֵר, הֵיכָן מִשָּׁה מַת, בְּעֵבֵר הַיָּרְדֵן שֶׁהוּא בְּחִלְקוֹ שֶׁל
103 רָאובֵן, דְּכְתִיב בְּהַמְּשָׁךְ הַמִּקְרָא, 'וַיַּעַל מִשָּׁה מַעְרַבְתָּ מוֹאָב אֶל הַר
104 נָבוֹ', וְנָבוֹ הִרִי בְּחִלְקוֹ שֶׁל רָאובֵן קָרִימָא, דְּכְתִיב 'וְנָבוֹ רָאובֵן בְּנֵי
105 גּוֹי וְאֵת נָבוֹ גּוֹי' (נָבוֹ שְׁשֵׁם מִתּוֹ ג' נְבִיאִים מִשָּׁה וְאַחֵרָן וְיִרְמִיָּהוּ).
106 הָרִי שְׂמִיתָתוֹ הִיָּתֵה בְּחִלְקוֹ שֶׁל רָאובֵן. וְהֵיכָן מִשָּׁה קְבוּרָה, בְּעֵבֵר

1 קָרִיִים זֶה - יוֹסֵף, אֵת כָּל מַה שְׁכָתוּב בָּזֶה - בְּלוֹחֹת הַבְּרִית, וְלִכְּנָן
2 רְאוּי לֹא שִׁישְׂאוּ אֵת אֲרוֹנוֹ לְצַד אֲרוֹן הַבְּרִית.
3 שְׂנִינּוּ בְּמִשְׁנָה שֶׁמִּשָּׁה הוּא זֶה שֶׁנִּתְּעַסַּק בְּהַעֲלָאת אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף.
4 שׁוֹאֲלֵת הַגְּמָרָא, וְאֵי לֹא עֲסִיק בִּיהָ מִשָּׁה - וְכִי אִם לֹא הִיָּה מִשָּׁה
5 מִתְּעַסֵּק לְהַעֲלוֹת עֲצָמוֹתָיו, וְיִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ מִתְּעַסְקֵי בִּיהָ, וְכִי לֹא
6 חִשּׁוּ לְקִיָּים שְׁבוּעָתָם שֶׁהַשְּׂבִיעִים יוֹסֵף לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְהַכְּתִיב לְאַחַר
7 מֵיִתַּת מִשָּׁה, 'וְאֵת עֲצָמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם
8 קָבְרוּ בְּשֶׁכֶם', הָרִי מְבוֹאֵר שֶׁכֵּל יִשְׂרָאֵל הִתְעַסְקוּ בְּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף
9 וּקְבֻרָהוֹ, וּמִדּוּעַ נִקְרָאת קְבֻרָתוֹ רַק עַל שֵׁם מִשָּׁה. וְתָו - עוֹד קָשָׁה,
10 מִדּוּעַ הִנִּיחוּ בְּנֵי יוֹסֵף לְבֵנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁיקְבֻרוּהוּ, וְכִי אֵי לֹא אֵיִעֲסְקוּ
11 בִּיהָ יִשְׂרָאֵל, בְּנֵי שֶׁל יוֹסֵף לֹא הָיוּ מִתְּעַסְקֵי בִּיהָ לְקוֹבְרוֹ, וְכִי לֹא
12 הִיָּה חֲבִיב עֲלֵיהֶם, וְהַכְּתִיב בְּהַמְּשָׁךְ הַפְּסוּק בִּיהוֹשֻׁעַ 'וַיְהִי לְבְנֵי יוֹסֵף
13 לְנִחְלָה' שֶׁקְבֻרָהוֹ בְּנַחֲלָתָם, הָרִי שְׁהִיָה חֲבִיב עֲלֵיהֶם, וְאִם כֵּן מִדּוּעַ
14 לֹא הִתְעַסְקוּ הֵם בְּקְבוּרָתוֹ. מִתְּרַצָּה הַגְּמָרָא עַל הַשְּׂאֵלָה הַאֲחֵרונה,
15 שֶׁאָמְרוּ בְּנֵי יוֹסֵף בֵּינֵם לְבִין עֲצָמָם, הִנִּיחוּ לוֹ - לֹא בְּנֵי יוֹסֵף, וַיִּתְעַסְקוּ
16 בְּקְבוּרָתוֹ כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁכְּבוֹדוֹ בְּמִרְיָבִים יוֹתֵר מִכְּבוֹדוֹ מֵעַמּוּן -
17 כְּבוֹד הוּא לוֹ שִׁיתְעַסְקוּ בְּקְבוּרָתוֹ כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם מְרוּבִין, יוֹתֵר
18 מִמָּה שִׁיתְעַסְקוּ בּוֹ רַק בְּנֵי שֶׁהֵם מוֹעֲטִים. וְתָו - מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא עַל
19 הַשְּׂאֵלָה הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁכְּשִׁדְּהָ מִשָּׁה חִי, אָמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הִנִּיחוּ לוֹ
20 לְיוֹסֵף שִׁיתְעַסֵּק בְּקְבוּרָתוֹ מִשָּׁה לְבַדּוֹ, לְפִי שֶׁכְּבוֹדוֹ בְּגְדוּלָּים יוֹתֵר
21 מִכְּבוֹדוֹ מֵעַמּוּן - כְּבוֹד הוּא לוֹ שִׁיתְעַסְקוּ בְּקְבוּרָתוֹ מִשָּׁה לְבַדּוֹ שֶׁהוּא אִדָם
22 גְּדוֹל יוֹתֵר מִמָּה שִׁיתְעַסְקוּ בּוֹ שֶׁאֵר יִשְׂרָאֵל שָׁדוּן סְטִינִים.
23 נֹאמַר בְּפִסּוֹק "וְאֵת עֲצָמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם
24 קָבְרוּ בְּשֶׁכֶם", שׁוֹאֲלֵת הַגְּמָרָא, מֵאֵי שָׂנָא - מִדּוּעַ קְבֻרָהוֹ דּוֹקָא
25 בְּשֶׁכֶם. אָמַר רַבִּי חֵמָא בְּרַבִּי חֵינְיָא, מִשְׁכָּם נְנוּחָה - שֶׁמְכֻרָהוֹ
26 לִישְׁמַעְיָאִים, שֶׁהִרִי נֹאמַר בְּפִסּוֹק שִׁיעֲקָב שְׁלָחוּ אֶל אַחִיו הַרוּעִים
27 בְּשֶׁכֶם. לִכְךָ אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל, וְלִשְׁכָּם נְחִיָר אֲבִירָתוֹ - יִשִּׁיבוּהוּ
28 לְקְבוּרָה.
29 שׁוֹאֲלֵת הַגְּמָרָא, קָשׁוּ קְרָאֵי אֲתֵרְדִי - הַפְּסוּקִים סוֹתְרִים אֶחָדֵת אֵת
30 הַשְּׂנִי, שֶׁבְּפִסּוֹק אַחַד כְּתִיב 'וַיִּקָּח מִשָּׁה אֵת עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמָּו', הָרִי
31 שֶׁמִּשָּׁה הוּא שֶׁהִתְעַסֵּק בְּהַעֲלָאתָ בְּמִשְׁךְ כֹּל הָאַרְבַּעִים שָׁנָה בְּמַדְבַּר.
32 וְכְתִיב - וְאֵילוּ בְּפִסּוֹק אַחֵר כְּתוּב 'וְאֵת עֲצָמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ
33 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו', הָרִי שֶׁכֵּל יִשְׂרָאֵל הֶעֱלוֹם. מִתְּרַצָּה הַגְּמָרָא, אָמַר
34 רַבִּי חֵמָא בְּרַבִּי חֵינְיָא, כָּל הָעוֹשֶׂה דְּבַר וְלֹא גָמְרוּ, וְכֵאֲחֵר
35 וְגָמְרוּ, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב - עַל זֶה שֶׁגָּמְרוּ, כְּאֵילוּ הוּא עָשָׂאֵו אֵת
36 הַדְּבַר כּוֹלוֹ. רַבִּי אֶלְעָזָר אֹמְרָה, אָף מִן הַשְּׁמַיִם מוֹרִידִין אוֹתוֹ - אֵת
37 זֶה שֶׁהַתַּחֲלִיל וְלֹא גָמַר מַעֲשֵׂיו מְגִדוּלָתוֹ, דְּכְתִיב אַצֵּל יְהוּדָה אַחֵר
38 מִכִּירַת יוֹסֵף, 'וַיְהִי בְּעַת הַהִיא וַיֵּרֶד יְהוּדָה' - שִׁירֵד מִגְּדוּלָתוֹ, כִּיּוֹן
39 שֶׁהוּא הַתַּחֲלִיל בְּהַצֵּלַת יוֹסֵף וְאַמַּר לְאַחִיו מַה בַּעַז כִּי נִהְרַג אֵת אַחִינוּ
40 וְכִסִּינוּ אֵת דְּמוֹ, וְהִיָּה לוֹ לְגַמּוֹר וְלִהְצִילוֹ מִיָּד אַחִיו וְלַהֲשִׁיבוֹ לְאִבּוֹ.
41 רַבִּי שְׂמוּאֵל בְּרַבְנֵי אָמַר, עוֹנָשׁוֹ שֶׁל הַמַּתְחִיל וְאֵינוֹ גּוֹמַר חֲמוּר,
42 שֶׁאֵף קוֹבֵר אֵת אֲשֶׁתוֹ וְכֵנֵי חֲבִירָה, דְּכְתִיב 'וַתִּמָּת בַּת שׁוֹעַ אֲשֶׁת
43 יְהוּדָה וגו' וְכְתִיב 'וַיָּמָת עַר וְאוֹנָן', הָרִי מְבוֹאֵר שֶׁמִּתּוֹ שְׂמִתּוֹ וּבְנֵי.
44 אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַב מִפְּנֵי מַה נִּקְרָא יוֹסֵף עֲצָמוֹת כְּחֵיּוֹ -
45 שֶׁכְּשִׁיבָה אֵת אַחִיו לְהַעֲלוֹת עֲצָמוֹתָיו מִמִּצְרַיִם. אָמַר 'וְהַעֲלִיתִם אֵת
46 עֲצָמוֹתָיו, וְהִרִי הִיָּה חִי. מִפְּנֵי שְׁלָא מִיָּחָה בְּכַבוֹד אֲבִיו, דְּקָאֲמַרִי
47 לִיָּה - שֶׁאִמְרוּ לוֹ אַחִיו בְּרַדְתֶּם לְמַצְרַיִם עֲבַדְךָ אֲבִינִי, וְלֹא אָמַר
48 לְהוֹ וְלֹא מִיָּד - לֹא מִיָּחָה בְּהֵם עַל שֶׁקְרָאוּ לִיעֲקֹב עַבֵּד. וְאָמַר רַב
49 יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאֵיִתִּימָא רַבִּי חֵמָא בְּרַבִּי חֵינְיָא, מִפְּנֵי מַה מַת
50 יוֹסֵף קוֹדֵם לְאַחִיו, מִפְּנֵי שֶׁהִנְחִיָה אֵת עַצְמוֹ בְּרַבְּנָתוֹ.
51 'וַיּוֹסֵף הוֹרֵד מִצְרַיִם' אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אֵל תִּיקְרֵי 'הוֹרֵד' אֵלֹא
52 הוֹרֵד, שֶׁהוֹרֵד יוֹסֵף אֵת אֵצְמֻגְנֵי פְרַעְיָה מְגִדוּלָתוֹ - שֶׁלֹּא יַדְעוּ
53 לְפַתּוֹר אֵת הַחֹלֶם פְּרַעְיָה כְּמוֹתוֹ. עוֹד נֹאמַר, 'וַיִּקְנֶהוּ פוּטִיפַר סִירִים

מספרך וגו', הרי שהסכים למות למענם. ומה שנאמר 'זאת פשעים
 נמנה, היינו שנמנה עם מתי מדבר וראוי לו לחלוק אתם את
 השכר, לפי שנמנה למות אתם במדבר, וזה היה בעבורם, כמו
 שנאמר 'זיתעבר בי ה' למענכם'. ומה שנאמר 'והוא חטא רבים
 נשא, שנשא על עצמו עון ישראל, בכך שביפר על מעשה העגל.
 ומה שנאמר 'ולפשעים יפגיע, היינו שביקש רחמים על פושעי
 ישראל שיחזרו בתשובה ויכופר להם עונותם, ואין לשון 'פגיעה',
 אלא אחת מלשונות התפלה, שנאמר 'ואתה אל תתפלל בעד
 העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי, הרי
 שפגיעה אף היא מלשונות התפילה.

הדרן עלך המקנא לאשתו

היה מביא - פרק שני

בפרשת סוטה נאמר 'והביא האיש את אשתו אל הכהן והביא את
 קרבנה עליה, כלומר שמצוה על הבעל להביא את מנחת אשתו
 סוטה, ומבארת המשנה את סדר הבאת מנחת סוטה ובמה חלוק דינה
 משאר המנחות.
 והיה הבעל מביא את קרבן מנחתה של אשתו לבית
 המקדש, שנאמר 'והביא את קרבנה עליה, בתוך כפיפה מצרייה –
 בסל של מצרי דקל זרדים הגדלים סביב הדקל, ונותנה על ידה של
 האשה בהגיעו לבית המקדש כדי ליגעה.
 ואלו הן החילוקים בין מנחת סוטה לשאר המנחות, כל המנחות,
 תחילתן – כשמביא את המנחה מביתו וסופן – כשמביאים לעזרה
 בכלי שרת – המנחה נתונה בכלי חשוב שראוי להיות כלי שרת, וזו
 – מנחת סוטה תחילתה – כשמביאה מביתו, מביאה בכפיפה מצרייה
 – סל מצרי דקל שאין ראוי לעשות ממנו כלי שרת, וסופה –
 כשמביאה לעזרה לעשות בה סדר הקרבתה, לפני הקמיצה מניחה
 בכלי שרת. כל המנחות מעונות שמן ולבונה – שנאמר ויצק
 עליה שמן ונתן עליה לבונה, וזו אינה מעונה לא שמן ולא לבונה
 – שנאמר לא יצוק עליו שמן ולא יתן עליו לבנה וגו'. כל המנחות
 – מלבד מנחת העומר באות מן החמין – שנאמר סלת חטים
 תעשה אותם, וזו באה מן השעורין – שנאמר 'עשירית האיפה קמח
 שעורים. מנחת העומר אף על פי שבאה מן השעורין אינה דומה
 למנחת סוטה, שהיא היתה באה גרש – מהמובחר ומנופה
 שבשעורים, שהיו מנפים את הקמח ב"ג נפה עד שנעשה כעין סלת
 חטים, וזו – מנחת סוטה באה קמח – מעורב הקמח עם קליפת
 השעורה. רבן גמליאל אומר הטעם שמנחת סוטה באה מקמח
 שעורים הוא, שבשם שפשישיה מעשה בהמה – שהפקירה עצמה
 לתשמיש למי שאינו בן זוגה כך קרבנה עשוי משעורים שהם מאכל
 בהמה.
 נמארת הגמרא תניא אבא חנין אומר משום רבי אליעזר
 (ובל כף למה) מפני מה אמרה התורה להניח את המנחה על ידי
 האשה, כדי שתהיה לסוטה יגיעה בהבאת הקרבן,
 והטעם שרצתה התורה ליגעה הוא כדי שתחזור בה מחמת היגיעה
 מדבריה ותודה שזינתה, ולא תיבדק על ידי המים המאריים שיגרמו
 לה למות. ויש ללמוד מכאן, שאם בכה חסה תורה על עוברי
 רצוננו – שהרי חסה על האשה שזינתה ועברה על רצונו של מקום,
 קל וחומר שחסה על עושי רצונו. שואלת הגמרא ומאי הטעם
 שרצתה התורה שתחזור בה ולא תיבדק משום דחקה הוא, דילמא
 רצתה התורה שתחזור בה כי ייבי דלא יצטרכו להכין את המים
 המאריים ותיפתק מגילה ששם ה' כתוב בה. עונה הגמרא, רבי
 אליעזר אינו יכול ללמוד שעושים כן כדי שלא יתימך המגילה,
 משום שקסבר

נקמרא – מושל של בית פעור, ואמרו לו, הראנו היכן משה קבור.
 ולא הצליחו למצוא מקום זה, שכשצמדו למעלה, נדמה היה להם
 שמקום קבורתו למטה, וכשעמדו למטה, נדמה היה להם שהוא
 קבור למעלה. ואף שנחלקו לשתי ביות – קבוצות, אותן
 שעומדים למעלה, היה נדמה להן מקום קבורתו למטה, ואותן
 שעמדו למטה, נדמה היה להן שהוא קבור למעלה, לקיים מה
 שנאמר במקרא 'לא ידע איש את קברתו'. רבי חמא ברבי חנינא
 אמר, אף משה רבינו בעצמו אינו יודע היכן הוא קבור, דרבי
 חמא – בפרשת קבורתו 'לא ידע איש את קברתו', ורבי חמא
 'וזאת הקברה אשר ברח משה איש האלהים', הרי שמשך נקרא
 איש, וראיה שאף הוא לא ידע מקום קבורתו.

ואמר רבי חמא ברבי חנינא, אף שלא זכה ליכנס לארץ ישראל
 בחייו, מפני מה לא העלו את עצמותיו לארץ ישראל כדרך שהעלו
 את עצמותיו של יוסף, אלא נקבר משה אצל בית פעור. וביאר
 שעשו כן כדי לכפר על מעשה – חטא של פעור, שחטאו בבנות
 מואב. ואמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דרבי חמא 'אחרי ה'
 אלהים תלכו', שמשמעותו ללכת בקרבת ה', וכי אפשר לו
 לאדם לתקף אחר שכינה, והלא כבר נאמר 'כי ה' אלהיך אש
 אכלה הוא', ואם כן לא ניתן לילך אחריו. אלא כך היא כוונת
 הפסוק, שצריך האדם לתקף אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא
 – לנהוג כמדותיו, היינו, מה הוא – הקב"ה מלביש ערומים,
 דכתיב 'ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבשם',
 אף אתה הנהגה כן וילבש ערומים. וכן כפי שתקדוש ברוך הוא
 ביקר חולמים, דרבי חמא בבואו לבקר את אברהם אחר מילתו 'וירא
 אליו ה' באלוני ממרא', אף אתה ביקר חולמים. וכן מה תקדוש
 ברוך הוא ניהם אכלים, דכתיב 'ויהי אחרי מות אברהם ויברך
 אלהים את יצחק בנו' – שניחמו על אביו וברכו אלוקים ברכת
 אכלים, אף אתה נחם אכלים. וכן מה תקדוש ברוך הוא קבר
 מתים, דכתיב 'ויקבר אתו בני', אף אתה קבור מתים.

כיון שהזכירה הגמרא שהלביש הקב"ה את אדם וחוה בכתנות עור,
 דנה הגמרא מהם התננות עור שהלבישם. נחלקו בזה רב ושמואל,
 חד – אחד מהם אמר, שהיו מדבר תפא מן העור – צמר, וחד אמר
 שהיה זה פתה, ונקרא כן לפי שהוא דבר שהעור נהנה ממנו
 שלובשים אותו סמוך לעור. דרש רבי שמלאי, התורה בתחילתה
 עוסקת בגמילות חסדים, וסופה עוסק בגמילות חסדים, תחילתה
 גמילות חסדים, שנכתב שעשה הקב"ה חסד לאדם וחוה, דכתיב
 'ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבשם', וסופה
 עוסקת בגמילות חסדים, דכתיב 'ויקבר אתו בני'.

דרש רבי שמלאי, מפני מה נתאנה משה רבינו ליכנס לארץ
 ישראל, וכי לאכול מפריה הוא צריך, או לשבוע משובה הוא
 צריך. אלא כך אמר משה בתפלתו ובקשתו ליכנס לארץ, הרבה
 מצות נצטוו ישראל, ואין מתקיימן – חלק מהן אלא בארץ
 ישראל, לכך אכנס אף אני לארץ, כדי שיתקיימו מצוות כולן
 על ידי. אמר לו הקדוש ברוך הוא, כלום מה שאתה מבקש לקיים
 המצוות התלויות בארץ, אין זה אלא כבדי לקבל שְׂכָר עליהם, אם
 כן מעלה אני עליך פאילו עשיתם ותקבל שכר עליהם. שנאמר
 'לכן אהלק לו רבים, ואת עצומים תחלק שלל, תחת אשר
 הערה למות נפשו, ואת פשעים נמנה, והוא חטא רבים נשא,
 ולפשעים יפגיע', ונדרש מקרא זה לגבי משה, לכן אהלק לו –
 שכרו ברבים, ויכול – שמא תאמר שהיה שכרו רק באחרונים, ולא
 בראשונים – האבות, תלמוד לומר 'ואת עצומים תחלק שלל' –
 שמתן השכר יהיה באברהם יצחק ויעקב, שהן עצומים בתורה
 ובמצוות. ומה שנאמר 'תחת אשר הערה למות נפשו', הוא לפי
 שפקר משה את עצמו למיתה בעבור ישראל, שנאמר – לאחר
 חטא העגל אמר משה, 'ועתה אם תשא חטאתם, ואם אין מחני נא

1 **גַּסְמְרָא**, מושל, כמה שאמר קומוס דוכוס נשלותו, וחברו ריהטון קורטון גסטרא (גלות קו)
2 לכו: וְיָרְדוּ אֱלֹהִים אֵת יַצְקֵהוּ נִחְמוּ עַל אֲבִיו וּבְרָכוּ בְרַכַּת אֲבֹלִים: דָּבָר הַמָּא מִן הָעוֹר. שֶׁל
3 צְמַר הוּא: שֶׁהָעוֹר נִהְיָ מַפְנֵי. שֶׁל פֶּשֶׁתוֹן שֶׁאֵדָם לֹבֵשׁ סָמוּךְ לְעוֹר: תְּחִלְתּוֹ גְּמִילוֹת חֲסָדִים.
4 הַלְבִּישׁ עֲרֹמִים: וְלִפְשָׁעִים יִגְעֵעַ. שֶׁבִּשְׁבִּיל פּוֹשְׁעִים הַפְּגִיעַ: הָעֲרָה. הַרְיָק

1 **מַפְנֵי** מה נקבר מול בית פור כדי לכפר על מעשה פעור. ומדרש אנדה בכל שנה ושנה
2 בעת שחטאו ישראל בכנות מואב באותו פרק בית פער עולה למעלה כדי לקטר
3 ולהזכיר עון וכשהוא רואה קברו של משה חזר ושוקע במשה רבינו שקע בקרקע עד
4 חוטמו וכל שעה שעולה חזר ונשקע למקום ששקעו משה רבינו. מתוספת רבי:

הדרן עלך המקנא

5 **מביא** את מנחתה. אין סדר המשנה וסדר
6 הפרשה מכונן שיהי כך סדר הפרשה
7 קינא לה ונסתרה מעלה האשה ומביא את
8 מנחתה הכון מביא פיילי של חרס ונותן לתוכו
9 חצי לוג מים מן הכיור ונותן בו עפר מעמיד
10 האשה בשער נקור ואוחז בגדיה וסותר את
11 שערה ונותן את המנחה על ידיה וביד הכון מים
12 המרים ומשבע ומתנה עמה וכותב את המגילה
13 ומוחק ומשקה ונטול מנחתה מתוך כפיפה מצרית
14 ונותן לתוך כלי שרת מניף ומגיש קומץ ומקטיר
15 ולא ידענו למה שינה התנא הסדר ואם סדר
16 התנא דוקא או סדר הפרשה:
17 **כדי** ליגעה. שהרי היתה נתונה על ידה עד גמר
18 כל הסדר כדי שתחזור ותודה ולא שייך
19 למימר דרדיש טעמא דקרא אלא היכא דנפקא לן
20 מינה מיד דמרבי מיניה וקרא סתמא כתיב וכולל
21 הכל ואנו דורשין טעמו ואומרים זהו הטעם של
22 פסוק הואיל וטעמו בשביל כך איכא דוקא כון
23 לא תחבול בגד אלמנה משמע בין עניה ועשירה
24 וקאמר ר"ש טעמא דקרא שאם אתה ממשכן
25 אותה אתה משיא לה שם רע בשכינותיה מתוך
26 שאתה משיב לה תכבוד ונאמר עניה דוקא אין
27 ממשכנין אותה (כ"ט דף קטו):
א

הדרן עלך המקנא

1 **גַּסְמְרָא** שֶׁל בֵּית פְּעוֹר, תְּרַאנֵוּ הִיכֵן מִשָּׁה קְבוּר. עַמְדוּ
2 לְמַעְלָה, נִדְמָה לָהֶם לְמִפְּהָ. לְמִפְּהָ, נִדְמָה לָהֶם
3 לְמַעְלָה. נִחְלְקוּ לְשֵׁתֵי בֵּיתוֹת, אוֹתוֹן שְׁעוּמִידִים לְמַעְלָה,
4 נִדְמָה לָהֶן לְמִפְּהָ. לְמִפְּהָ, נִדְמָה לָהֶן לְמַעְלָה, לְקִיּוֹם
5 מַה שֶׁנֶּאֱמַר 'וְלֹא יַדַּע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ'. רַבִּי הֵמָּא
6 בְּרַבִּי חֲנִינְא אָמַר, אִף מִשָּׁה רַבִּינוּ אֵינֵנו יוֹדַע הִיכֵן
7 קְבוּר, כְּתִיב הַכֹּא 'וְלֹא יַדַּע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ', וְכְתִיב
8 הַתָּם 'וְזוֹת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בְּרַךְ מִשָּׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים'.
9 וְאָמַר רַבִּי הֵמָּא בְּרַבִּי חֲנִינְא, מַפְנֵי מַה נֶּקְבַר מִשָּׁה
10 אֶצֶל בֵּית פְּעוֹר, כְּדִי לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה פְּעוֹר. וְאָמַר
11 רַבִּי הֵמָּא בְּרַבִּי חֲנִינְא, מֵאֵי דְכְּתִיב 'אֲחֵרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם
12 תִּלְכּוּ', וְכִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לְהִלָּךְ אַחֵר שְׂכִינָה, וְהֵלֵא
13 כְּכֹר נֶאֱמַר 'כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכֵלָה הוּא', אֲלָא לְהִלָּךְ
14 אַחֵר מְדוּחָיו שֶׁל תְּקוּדָשׁ בְּרוּךְ הוּא. מַה הוּא מְלַבֵּשׁ
15 עֲרוּמִים, דְּכְתִיב 'וְעֵשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וְלֹאֲשֵׁתוֹ
16 פְּתָנוֹת עוֹר וְיִלְבָּשֵׁם', אִף אֶתָּה הַלְבִּישׁ עֲרוּמִים.
17 תְּקוּדָשׁ בְּרוּךְ הוּא בִּיּוֹק חוֹלִים, דְּכְתִיב 'וַיִּרְא אֱלֹהֵי ה'
18 בְּאֲלוֹנֵי מִמְרָא', אִף אֶתָּה בְּכֹר חוֹלִים. תְּקוּדָשׁ בְּרוּךְ
19 הוּא נִיחָם אֲבֹלִים, דְּכְתִיב 'וַיְהִי אַחֲרָי מוֹת אֲבָרָהָם
20 וַיִּבְרַךְ אֱלֹהִים אֶת יַצְחָק בְּנֵו', אִף אֶתָּה נַחֵם אֲבֹלִים.
21 תְּקוּדָשׁ בְּרוּךְ הוּא קָבַר מֵתִים, דְּכְתִיב 'וַיִּקְבֵר אֹתוֹ

משקה

22 בְּנֵי, אִף אֶתָּה קְבוּר מֵתִים: 'פְּתָנוֹת עוֹר' רַב וְשִׁמּוּאֵל, חַד אָמַר דְּבַר הַמָּא מִן הָעוֹר, וְחַד אָמַר דְּבַר שֶׁהָעוֹר נִהְיָ מַפְנֵי. דְּרַשׁ
23 רַבִּי שְׁמַלְאִי, תּוֹרָה תְּחִלְתָּה גְּמִילוֹת חֲסָדִים, וְסוּפָה גְּמִילוֹת חֲסָדִים. תְּחִלְתָּה גְּמִילוֹת חֲסָדִים, דְּכְתִיב 'וְעֵשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם
24 וְלֹאֲשֵׁתוֹ פְּתָנוֹת עוֹר וְיִלְבָּשֵׁם', וְסוּפָה גְּמִילוֹת חֲסָדִים, דְּכְתִיב 'וַיִּקְבֵר אֹתוֹ בְּנֵי'. דְּרַשׁ רַבִּי שְׁמַלְאִי, מַפְנֵי מַה נִּתְּאָה מִשָּׁה רַבִּינוּ
25 לִיבְנֵם לְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, וְכִי לְאֹכֵל מִפְּרִיָה הוּא צְרוּךְ, אוֹ לְשׂוֹבֵעַ מִטּוֹבָה הוּא צְרוּךְ. אֲלָא כְּדֵ אָמַר מִשָּׁה, הִרְבָּה מִצּוֹת נִצְטוּוּ יִשְׂרָאֵל,
26 וְאִין מִתְקַיְּמִין אֲלָא בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל אֲכַנֵּם אֵינִי לְאַרְצֵי, כְּדִי שִׁתְּקַיְּמוּ פּוֹלֵן עַל יְדֵי. אָמַר לוֹ תְּקוּדָשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּלוּם אֶתָּה מְבַקֵּשׁ
27 אֲלָא לְקַבֵּל שְׂכָר, מַעְלָה אֵינִי עֹלֵד פֶּאִילוֹ עֲשִׂיתֶם, שֶׁנֶּאֱמַר 'לָכֵן אֲחַלֵּק לוֹ בְּרַבִּים, וְאֵת עֲצוּמִים יַחַלֵּק שְׁלָל, תַּחַת אֲשֶׁר הָעֲרָה
28 לְמוֹת נַפְשׁוֹ, וְאֵת פְּשָׁעִים נִמְנָה, וְהוּא הֵמָּא רַבִּים נִשָּׂא, וְלִפְשָׁעִים יִגְעֵעַ', לָכֵן אֲחַלֵּק לוֹ בְּרַבִּים', וְכֹל כִּאֲחֵרוֹנִים וְלֹא כִּיאֲשׁוּנִים,
29 תְּלַמּוּד לומר וְאֵת עֲצוּמִים יַחַלֵּק שְׁלָל' פֶּאִיבְרָהֶם יַצְחָק וְיַעֲקֹב, שְׁהֵן עֲצוּמִים בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת. 'תַּחַת אֲשֶׁר הָעֲרָה לְמוֹת נַפְשׁוֹ',
30 שְׁמֹסַר עֲצָמוֹ לְמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאִם אִין מְחַנֵּי נָא וְגו''. וְאֵת פְּשָׁעִים נִמְנָה, שֶׁנִּמְנָה עִם מְתֵי מְדַבֵּר. 'וְהוּא הֵמָּא רַבִּים נִשָּׂא', שְׁפִיפַר
31 עַל מַעֲשֵׂה הַעֲגָל. 'לִפְשָׁעִים יִגְעֵעַ', שְׁבִיקֵשׁ רַחֲמִים עַל פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שִׁחֲזָרוּ בְּתַשׁוּבָה, וְאִין 'פְּגִיעָה' אֲלָא תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאֶתָּה
32 אֵל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה וְאֵל תִּשָּׂא בְּעַדֵם רַנָּה וְתַפְּלָה וְאֵל תִּפְגַּע בִּי':

הדרן עלך המקנא לאשתו

היה מביא - פרק שני

33 **משנה**. היה מביא את מנחתה בתוך כפיפה מצרית ונותנה על ידיה כדי ליגעה. כל המנחות תחילתן וסופן בכלי שרת, וזו תחילתה
34 בכפיפה מצרית וסופה בכלי שרת. כל המנחות מעונות שמן ולבונה, וזו אינה מעונה לא שמן ולא לבונה. כל המנחות פאות
35 מן החטין וזו פאה מן השעורין. מנחת העומר אף על פי שבאה מן השעורין, היא היתה פאה גרש, וזו פאה קמה. רבן גמליאל אומר, בשם
36 שמעשיה מעשה בהמה פך קרבתה מאכל בהמה. גמרא תניא אבא חנין אומר משום רבי אליעזר, (ובל פך למה) כדי ליגעה כדי שתחזור
37 בה. אם פכה חסה תורה על עוברי רצונו, קל וחומר על עושי רצונו. ומפאי משום דחסה הוא, דילמא כי היכי דלא תיפחק מגילתה, קסבר
משקה

1 א משום מגילה הא אימחוקא. היה קשה לרבי התאמר ללעול (ה' קף ז) דלאחר שבגמחה
2 מגילתה מאיימין עליה שתשתה ונראה דעל כרחק אית לן למימר דר"א לית ליה איום
3 שתשתה אפי' אחר מחיקת מגילה ומלא פרך נהי דמשקה ואחר מקריבה אימא דלאחר
4 מחיקה לאלתר היה נוטל המנהג מעל ידיה ש"מ דפטשא ליה דעד שעת הקרבה היה
5 מניחה על ידיה אם כן למאן דאמר מאיימין עליה
6 שתשתה אית לן למימר דסבירא ליה מקריב
7 מנחתה ואח"כ שותה דכבר נקראה

1 משקה ואחר קד מקריב את מנחתה, דאי משום
2 מגילה הא אימחוקא לה: כל המנחות כו': ורמינהו,
3 סדר מנחות פיצד, אדם מביא מנחה מתוך ביתו

4 בקלות של כסף ושל זהב ונתנה לתוך כלי שרת ומקדשה בכלי שרת, ונתן עליה שמנה
5 ולבנותה ומוליכה אצל כהן, וכהן מוליכה אצל מזבח ומגישה בקרן דרומית מערבית כנגד
6 חודה של קרן ודיו. ומסלק את הלבונה לצד אחד וקומץ מקומם שנתרבה שמנה, ונתנו
7 לתוך כלי שרת ומקדשו בכלי שרת ומלקט את לבונתה ונתנה על גבי (ומעלה אותו לגבי
8 מזבח) ומעלהו ומקטירו בכלי שרת ומולחו ונתנו על גבי האישים. קרב הקומץ, שריה
9 נאכלין ורשאין הכהנים ליתן לתוכה יין ושמן ודבש, ואין אסורין אלא מלחמין. קטני מיהא,
10 בקלות של כסף ובקלות של זהב. אמר רב פפא, אימא בכלים הראויין לכלי שרת, מפלג
11 דכפיפה מצרית לא חיויא. פמאן, דלא פרבי יוסי פרבי יהודה, דתניא כלי שרת שעשאן של
12 עין, רבי פוסל ורבי יוסי פרבי יהודה מבשיר. אפילו תימא רבי יוסי פרבי יהודה, אמר
13 דאמר רבי יוסי פרבי יהודה בחשובין, בפחותין מי אמר. וכי לית ליה לרבי יוסי פרבי יהודה
14 הקריבהו נא לפחתה: ונתנה לכלי שרת ומקדשה בכלי שרת: שמעת מינה, כלי שרת
15 אין מקדשין אלא מדעת. אימא, נתנה בכלי שרת לקדשה בכלי שרת: ונתן עליה שמנה
16 ולבנותה: שנאמר ויצק עליה שמן ונתן עליה לבנה: ומוליכה אצל כהן: דכתיב והביאה
17 אל בני אהרן וגו': וכהן מוליכה אצל מזבח: דכתיב והגישו (אצל) [ואל] המזבח: מגישה
18 בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן ודיו. מגלן, דכתיב וזאת תורת המנחה הקרב
19 אתה בני אהרן לפני ה' אל בני המזבח/ ותניא, לפני ה', יכול בפעור, תלמוד לומר אל
20 בני המזבח/ אי אל בני המזבח, יכול בדרום, תלמוד לומר לפני ה'. הא פיצד, מגישה בקרן
21 דרומית מערבית כנגד חודה של קרן, ודיו. רבי אלעזר אומר, יכול יגישנה במערבה של קרן
22 או לדרומה של קרן, אמרת כל מקום שאתה מוצא שני מקראות, אחד מקיים עצמו ומקיים
23 דברי חבירו, ואחד מקיים עצמו ומכבול דברי חבירו, מניחין את שמקיים עצמו ומכבול חבירו,
24 ותופסין את שמקיים עצמו ומקיים חבירו, כשאתה אומר לפני ה' בפעור, ביטלתה אל בני
25 המזבח בדרום, וכשאתה אומר אל בני המזבח בדרום, קיימתה לפני ה' בפעור. הא פיצד,
26 מגישה לדרומה של קרן. ותנין קיימתה, אמר רב אשי, קסבר האי תנא, כוליה מזבח בצפון
27 קאי. מאי ודיו, אמר רב אשי, איצטרך, סלקא דעתך אמינא, תיבעי הגשת מנחה גופה,
28 קמושמע לן. ואימא הכי נמי, אמר קרא והקריבה אל הכהן וגו' והגישו אל המזבח מה
29 הקרבה אצל כהן בכלי, אף הגשה אצל מזבח בכלי: ומסלק את לבונתה לצד אחד: כי היכי
30 דלא תקמוץ בהרי מנחה, פדתנן קמין ועלה בידו צרור או גרר מלח או קורט לבונה פסול:
31 וקומץ מקומם שנתרבה שמנה: מגלן, דכתיב מסלתה ומשמנה/ מגרשה ומשמנה: ונתנו
32 לתוך כלי שרת ומקדשו בכלי שרת: לפה לי, הא קדשה חדא וזמנא. מידי דהוה אדם, דם
33 אף על גב דקדישתיה ספין בצואר בהמה, הדר מקדיש ליה בכלי שרת, הכא נמי לא שנא:
34 ומלקט את לבונתה ונתנה על גבי: דכתיב ואת כל הלבנה אשר על המנחה: ומעלהו

1 משקה. המים ואח"כ מקריב מנחתה, ופולגתא היא בפרק הזה נוטל (קמץ דף י"ג). ומיהו כל
2 זמן שלא קרבה מנחתה אינה נבדקת, דכתיב מזכרת עון, ואפי' ששתתה מניחין אותה
3 בקדה כדי לגערה ותודה, והשתא ודאי משום חסין הוא, דאי משום מגילה הא אימחוקא
4 לה: קלות. כעין שלים, אדם מביא מנחתו לעורה מתוך ביתו בקלות וכו' ונתנה.
5 בעורה בכלי שרת, קסיד שצריך לתתה ע"מ כן
6 שיחא דעתו שיקדשה הכלי ומגישה. מגיע את
7 הכלי לקרן מערבית דרומית. ולקמן לית לה
8 מקרא: ודיו. לקמן מפרש מאי היא ולאומאי
9 תיסק אדעתין דנבעי טפי: ומסלק הלבונה לצד
10 אחי. בתוך הכלי עצמה, ולקמן מפרש טעמא
11 דבלה מתניא: שנתרבה שמנה. ממקום שהיא
12 נבללת פה בשמן: ונתנו לכלי שרת. שני, ולקמן
13 מפרש טעמא, על גבי האשים, על האש: למן
14 לתוכה. למן לתוך השירים: בכלים הראויין לכלי
15 שרת. אם היה מקדשין: רבי פוסל. ובמנחות
16 ובמסכת סנהדרין לית טעמא בפרק החליל (ה' טו):
17 בחשובין. בכלי עץ חשובין: הקריבהו נא לפחתה.
18 סיפא דקרא, הדר צד או הישא פניה: אין מקדשין
19 אלא מדעת. שהנתנו כהן צריך שיתנו לשם
20 כך. ואי' הרי מנחה קדשה ועומדת שהקדישה
21 בה, קדשת פה אינה אלא קדשת דמים ואינה
22 קדשת הגוף, ואינה נפסלת בטבול יום ובלבנה,
23 ואם נטמאת נפרית. קדשה בכלי קדשה קדשת
24 הגוף ונפסלת בטבול יום ובלבנה ואין לה פרוין:
25 ניתנה לקדשה. התורה הצריכה לתנו בכלי
26 שרת כדי שיקדשה הכלי ואפלו אינו מתקן
27 לקר: ונתנו עליה. הדר שמן ולבונה ואין צריך
28 כהן לקר, דכתיב ויצק עליה שמן וגו' ותדר
29 והביאה אל בני אהרן וגו' וזאת תורת המנחה.
30 כל המנחות במשמע: הקרב אותה בני אהרן וגו'
31 יכול בפעור. יגיענה לרפן מערבי של מזבח,
32 והיינו לפני ה', שהיחיל בפעור והמזבח בהצר
33 ליב אמה רחבו ממצע באמצע העורה, וכן
34 התיכל ממצע באמצע העורה זה מול זה ליב
35 אמה היכל ובתליו, חללו כו' ובתליו ר אמה עבי
36 חתל צפוני וששה לכתל דרומי, נמצא מערבו
37 של מזבח לפני ה', דאין מפיסק כלום בינו לבין
38 ההיכל, דאלו אולם שלפני ההיכל פתוח הוא
39 ורחבו עשרים אמה ככל חללו של ההיכל: כנגד
40 חדה. ליה מה שחיל לקרבו כלפי מערב, ובלבד
41 שיחא שם קצת דרום משום אם פני המזבח, דאי
42 לאו כנגד חדה ליכא לפני ה' ככל שהרי ויות
43 ההיכל כלם כנגד ויות המזבח: ר' אלעזר אומר
44 בו. ודרוש למקרא בענין אחר, וכך דרשו. מתוך
45 שנאמר לפני ה' אל בני המזבח: יכול יגישנה
46 לאחד מן רצה לשתמע רצה לדרומה. והג' לה
47 בתיב: או לדרומה של כהן אפרת. כך תשיבני:
48 כל מקום שאתה מוצא בו. דכין דאפשר לקים
49 את שנייהם תו לא תוקמה רצה זה עושה רצה
50 זה עושה אלא תפוס המקיים את שניהם: קיימתה לפני ה' בפעור הא פיצד מגישה לדרומה של קרן, הג' לה בתיב. לדרומה של קרן ולא כהן
51 לכנגד ויות ההיכל הוא: קסבר האי תנא. ר' אלעזר: כליה מזבח בצפון קאי. בחלק צפוני של עורה. וזית ליה דמזבח מן כנגד ההיכל ובתליו, נמצא דרומו של מזבח כנגד אמצע
52 פתח ההיכל, הלכך יגישנה אל בני המזבח בדרום, ובלבד שיחא סמוך למערב, נמצא מקום את שניהם. והג' נמי אם היה מזבח משוך מעט מכנגד ויות דרומית ההיכל ולצפון שיחא
53 דרומו של מזבח כנגד ההיכל הוה מצי לקים את שניהם. דכנגד ההיכל קרינן ביה לפני ה' ובלבד שיגיש סמוך לקרן והיינו אצל מערב, וזא דנקט למשמע מנה כליה מזבח בצפון קאי,
54 משום דג' מחלוקת הוה בדרבן זה, ר' יהודה אית ליה מזבח מן כנגד ההיכל ובתליו בפ' דיומא (ה' טו), ור"א כן יעקב אית ליה כליה מזבח בדרום קאי. דאמר צפוני שהוא צד פני
55 מכלום, ור' יוסי הגלילי אית ליה כליה מזבח בצפון קאי. ובתוס' בפ' קדשי קדשים (ה' טו), הלכך לר"א דהא דשמעי' ליה ע"כ דקאמר ויות דרומית של מזבח לפני כנגד ויות של
56 היכל הוא, ופליג אדר"ו ואדר"א כן יעקב, מוקמין ליה בר' יוסי הגלילי דס"ל דכליה מזבח בצפון, ולא מוקמין ליה במחלוקת רביעית: מאי ודיו. מאי תיסק אדעתיה דנבעי טפי: מנחה
57 גופה. ולא הכלי שהיא בה אלא כוף הכלי שהיא בנוגע סלת למזבח: פסול. משום דהוה קמץ חסר: סבין. הרי כלי שרת דתניא (ומה' דף י"ג) כל הכלים שעשה משה משרתין מקדשתן,
58 מכאן ואילך עבודתן מחובתן: הרי מקדש ליה בכלי. שמקבלו בכלי שרת פדכתיב וישם באגנות (שמות כ"ג) ואת כל הלבונה. גבי הקטרה בתיב. דמקטר קמץ ולבונה כי הדי:
ה"ג

53 את המנחה בכלי שרת, הוא כדי שתתקדש המנחה בכלי, אך אף אם
 54 אינו מתכוון שהכלי יקדשה הכלי מקדשה. ונתן עליה בעל המנחה
 55 שמינה ולבנותה, שנאמר ויצק עליה שמן ונתן עליה לבנה.
 56 ומוליכה אצל בהן, דכתיב והביאה אל בני אהרן וגו'. וכהן
 57 מוליכה אצל מוצבה, דכתיב והגישא (אצל) [אל] המזבח.
 58 מבואר בברייתא מנישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של
 59 קרן ודיו. שואלת הגמרא, מנין שמקום הגשת המנחה הוא בחודה
 60 של קרן מערבית דרומית, עונה הגמרא, דכתיב וזאת תורת
 61 המנחה הקרב אתה בני אהרן לפני ה' אל פני המזבח – שמשמע
 62 שזו היא תורת כל המנחות. ותניא, לפני ה', וכול במערב – אם היה
 63 כתוב רק לפני ה' היינו מפרשים שמגישה אל הקיר המערבי של
 64 המזבח, תלמוד לומר אל פני המזבח – לכך נאמר אל פני
 65 המזבח, ופני המזבח הם בצד דרום ששם נמצא הכבש שעולים בו
 66 למזבח. אי אל פני המזבח יכול פרום – ואם היה כתוב רק אל
 67 פני המזבח, היינו מפרשים שמגישה אל הקיר הדרומי של המזבח,
 68 תלמוד לומר לפני ה' – לכך נאמר לפני ה' דהיינו לצד המערבי,
 69 הא ביצר – כיצד יתכן שיגשה גם לפני ה' וגם אל פני המזבח,
 70 אלא שמנישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן ודיו –
 71 מגישה כנגד חודה של קרן דרומית מערבית, ובאופן זה נחשב
 72 שהגישה גם לפני ה' וגם אל פני המזבח.
 73 מביאה הגמרא שרבי אלעזר אמר, כיון שנאמר גם לפני ה' וגם אל
 74 פני המזבח יכול יגישנה במערבה של קרן או לדרומה של קרן –
 75 היינו יכולים לומר שיכול להגיש להיכן שיחפוץ, או לצד מערב של
 76 הקרן ויקיים לפני ה' או לצד דרום ויקיים אל פני המזבח, אך אין
 77 זה נכון משום שאמרת – יש להשיב ולומר, שדוקא במקום שאי
 78 אפשר לקיים דין אחד משני הפסוקים – בזה צריך לומר שכוונת
 79 התורה היא שיעשה אחד מהשנים, אך בכל מקום שאתה מוצא
 80 שני מקראות שאחד מקיים עצמו ומקיים דברי חבירו – שהדין
 81 שנאמר בפסוק אחד ניתן ליישב גם עם מה שנאמר בו וגם עם מה
 82 שנאמר בפסוק השני, ואחד מקיים עצמו ומכיל דברי חבירו –
 83 ואילו הדין שנראה מהפסוק השני מתיישב עם מה שנאמר בו עצמו
 84 אך סותר את מה שנאמר בפסוק הראשון, מניחין את הדין שנראה
 85 מהפסוק השני שמקיים עצמו ומכיל חבירו, ותוספין את הדין
 86 שנאמר בפסוק הראשון שמקיים עצמו ומקיים חבירו. ולכן לגבי
 87 הגשת המנחה, בשאתה אומר לפני ה' במערב – אם נרצה לקיים
 88 רק את מה שנאמר בפסוק לפני ה' ולהגיש לצד מערב, ביטלתה
 89 אל פני המזבח פרום לא נקיים כלל את מה שנאמר אל פני
 90 המזבח שמשמע שצריך להגיש לצד דרום, ובשאתה אומר אל פני
 91 המזבח פרום קיימתה לפני ה' במערב – אך אם נקיים את מה
 92 שנאמר בפסוק אל פני המזבח ונגיש לצד דרום, נקיים גם את מה
 93 שנאמר לפני ה' דהיינו לצד במערב, הא ביצר – להיכן יגיש ויקיים
 94 את שני הדינים, מנישה לדרומה של קרן – מגיש את המנחה לקיר
 95 הדרומי של המזבח ואין צריך שיהיה כנגד חודה. שואלת הגמרא
 96 והיכן קיימתה בזה את מה שנאמר לפני ה', והרי הבאר שלגבי
 97 אמות של המזבח היו מכוונות כנגד היכל וקירותיו וזויות המזבח
 98 אינם מכוונות כנגד ההיכל, נמצא שלא קיים לפני ה'. מבאר
 99 הגמרא, אמר רב אשי קסבר האי תנא כוליה מוצבה בצפון קאי
 100 – רבי אליעזר סבר כשיטת רבי יוסי הגלילי, שכל ל"ב אמות המזבח
 101 היו בצפון העזרה, כלומר שש עשרה אמות הדרומיות של המזבח
 102 בלבד היו כנגד חציו הצפוני של ההיכל, נמצא שאף העומד בצד
 103 הקיר הדרומי של המזבח עומד כנגד ההיכל, ומגיש את המנחה לקיר
 104 הדרומי סמוך ביותר למערב, ובכך מקיים גם את מה שנאמר לפני

1 סדר בדיקת הסוטה הוא, שתחילה מוחים את מגילת סוטה אל
 2 המים ומשקה את המים, וגם לאחר שהשקה משאירים את המנחה
 3 על ידיה ואחר כך מקריב את מנחתה, ולכן הוכרח לומר שהטעם
 4 שרצתה התורה ליגעה כדי שתודה ולא תיבדק הוא משום שחסה
 5 עליה שלא תמות, דאי משום מנייה שלא תימחק, מדוע ממשכים
 6 ליגעה הא כבר אימחיקא לה.
 7 כל המנחות כו'. מקשה הגמרא ורמינהו, שנינו בברייתא סדר
 8 מנחות ביצר, אדם מביא מנחה מתוך ביתו בקלתות – בעין סלים
 9 של פסח ושל זהב, ונותנה גשמיע לעורה לתוף פלי שרת
 10 ומקדשה בכלי שרת – הבינה הגמרא שכשנותן את המנחה בכלי
 11 שרת צריך שתהיה דעתו שהכלי יקדשהו, ונתן עליה בעל הקרבן
 12 שמינה ולבנותה ומוליכה אצל בהן, וכהן מוליכה אצל מוצבה
 13 החיצון ומנישה – שיעה הכלי בקרן דרומית מערבית כנגד חודה
 14 של קרן, ודיו די בכך. ומסלק הכהן את הלבונה שבתוך הכלי לצד
 15 אחר של הכלי, כדי שלא יתערב בקומץ חלק מן הלבונה, וקומץ –
 16 נוטל הכהן בקמיצתו מקום שנתרבה שמינה – ממקום שהמנחה
 17 בלולה היטב בשמן, ונותנה לתוף פלי שרת אחר ומקדשו בכלי
 18 שרת בשנית, ולהלן יתפרש טעם הדבר. ומלמך את לבנותה
 19 שנותרה בכלי הראשון ונותנה על גביו – על גבי הקומץ, (ומעלה
 20 אותו לגבי מוצבה) ומעלהו – את הקומץ שהלבונה נתונה על גביו
 21 ומקטירו בכלי שרת, ומולחו ונתנו על גבי האישים שעל המזבח.
 22 לאחר שקרב הקומץ, שרייה של המנחה שנותרו בכלי נאכלין
 23 לכהנים, ורשאים להניחם לתוף לתוכה – לתוך השירים וכן ושמך
 24 ודבש, ואין אסורין לעשות בשיירי המנחה אלא מלחמין – לגרום
 25 להם שיחמיצו. מבאר הגמרא הקושיא מהברייתא, קתני מינה,
 26 שהביאו את המנחה מבית בעל הקרבן בקלתות של פסח ובקלתות
 27 של זהב ורק לאחר הבאתה לעזרה הניחיה בכלי שרת, ואילו במשנה
 28 מבואר שאף תחילתן בכלי שרת. מתרצה הגמרא, אמר רב פפא
 29 אימא בכלים הראויין לכלי שרת – אין כוונת המשנה שנותנה
 30 מתחילה בכלי שרת, אלא שנותנה בכלים הראויים לקדשן ולעשות
 31 מהם כלי שרת. מדייקת הגמרא, מפלל – שמשמע מהמשנה דכפיפה
 32 מצרית לא חוץ – אינה ראויה להיות כלי שרת ולכן אין מביאין בה
 33 אלא מנחת סוטה. במאי, דלא ברבי יוסי יהודה – דין זה הוא
 34 כדעת רבי ולא כרבי יוסי ברבי יהודה, דתניא כלי שרת שעשאין של
 35 עין, רבי פוסל ורבי יוסי ברבי יהודה מקשר – והבינה הגמרא
 36 שהטעם שכפיפה מצרית אינה ראויה לכלי שרת הוא משום שעשויה
 37 מעץ וכרבי, אך לדעת רבי יוסי ברבי יהודה גם כפיפה מצרית ראויה
 38 לכלי שרת. דוחה הגמרא אפילו תימא שמשנתנו סוברת כרבי יוסי
 39 ברבי יהודה, מכל מקום כפיפה מצרית אינה ראויה לכלי שרת.
 40 אימר דאמר רבי יוסי ברבי יהודה פחשונין – שאף רבי יוסי ברבי
 41 יהודה לא הכשיר לכלי שרת אלא כלי עץ חשובים אך פחשונין מי
 42 אמר – וודאי לא סבר שעושים כלי שרת מדברים פחותים ובוזיים
 43 ככפיפה מצרית, שהרי מי לית ליה לרבי יוסי יהודה
 44 הקריבהו נא לפחתה – וכי לא סבר רבי יוסי בר יהודה את הלימוד
 45 מהפסוק הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פיך, שאין להביא
 46 קרבן מדברים פחותים.
 47 מבואר בברייתא ונותנה לכלי שרת ומקדשה בכלי שרת. סברה
 48 הגמרא שכשמניח את המנחה בכלי שרת עליו להתכוון שהכלי
 49 יקדשהו, שמעתי מינה פלי שרת אין מקדשין אלא מדעת – ומוכח
 50 שכלי שרת אינם מקדשים את מה שבתוכם אלא אם כן הנותן
 51 מתכוון לכך. דוחה הגמרא, אימא כוונת הברייתא היא שנותנה
 52 בכלי שרת לקדשהו בכלי שרת – הטעם שהצריכה התורה להניח

46 סֵלֶת – שמנפים את הקמח שלא יהיה מעורב בפסולת. ומנחת
 47 הַעוֹמֵר, אֶף עַל פִּי שֶׁהָיָה בָּאָה מִן הַשְּׁעוּרִין, מכל מקום יש בה
 48 מעלה שְׁמֵעוּנָה שְׁמֵן וּלְבוּנָה, וּבָאָה גֵרֶשׁ – שמנפים היטב את קמח
 49 השעורים לבל יהיה מעורב בו קליפת השעורה. אבל וזו – מנחת
 50 סוטה. אין בה אף מעלה מאלו המעלות. שכן אֵינָה מְעוּנָה לֹא שְׁמֵן
 51 וְלֹא לְבוּנָה, וּבָאָה מִן הַשְּׁעוּרִין, וּבָאָה קִמַּח שאינו מנופה.
 52 התבאר שמנחת חוטא אינה טעונה שמן ולבונה, ומביאה הגמרא
 53 ברייתא בענין זה. תַּנְיָא, אִמְרַי רַבִּי שְׁמֵעוֹן בְּדִין הוּא – היה ראוי
 54 שֶׁתְּהֵא מְנַחַת מְעוּנָה שְׁמֵן וּלְבוּנָה, כְּדִי שְׁמֵן יִהְיֶה הוֹמָא
 55 נִשְׁכָּר שיקילו במנחתו. וּבְדִין הוּא אֵינָה מְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוּנָה, כְּדִי
 56 שְׁלֹא יִהְיֶה קֶרְבֵּנוּ מְהוּדָר. וּבְדִין הוּא אֵינָה מְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוּנָה, כְּדִי
 57 כל החטאות, שנקראו חטאת חלב מְעוּנָה נִסְכִּים כְּקֶרְבַּנוֹת נֹדֵר
 58 ונדבה, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה הוֹמָא נִשְׁכָּר. וּמִפְּנֵי מָה אמרה התורה
 59 בפרשת נסכים 'לפלא נדר או בנדבה', ללמדנו שאין חיוב נסכים אלא
 60 בקרבן הבא בנדר או בנדבה, אך חטאת אֵינָה מְעוּנָה נִסְכִּים, כְּדִי
 61 שְׁלֹא יִהְיֶה קֶרְבֵּנוֹ של החוטא מְהוּדָר על ידי הנסכים. וממשיכה
 62 הברייתא, שאף שכל החטאות אין בהם נסכים כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה קֶרְבֵּנוֹ
 63 של החוטא מְהוּדָר, אֲבָל חֲטָאתוֹ שֶׁל מְצוּרַע וְאִשְׁמוֹ מְעוּנָה לְהִבְיָא
 64 עִם קֶרְבַּנוֹתֵי נִסְכִּים, לְפִי שְׁאִין קֶרְבַּנוֹת אֵלוֹ בְּאִין עַל חֲטָא, אֵלֹא
 65 להכשירו לישטה, ולכן הם באים עם נסכים. מקשה הגמרא, וכי
 66 קֶרְבַּנוֹת מְצוּרַע אֵינֵם באים על חטא. אֵינִי, וְהֶאֱמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַי
 67 נַחֲמֵנִי אִמְרַי רַבִּי יוֹנָתָן, עַל שֶׁבָּעָה דְבָרִים – חטאים, נְגַעִים בְּאִין
 68 וְכִי – על האדם להיות מצורע, הרי מבואר שנגעי מצורע באים
 69 מחמת החטא. וממילא גם הקֶרְבַּנוֹת באים לכפר על כך, ואיך אמרו
 70 שאינם באים על החטא. מתרצת הגמרא, הֵתֵם – במצורע, אין
 71 הקרבן בא על החטא, כיון שעל ידי הייסורים והבושה שהיו לו
 72 מְנַגְּעִיהָ, הוּא דְאִיכְפַר לֵיהּ החטא שמחמתו בא הנגע. וְכִי מֵיִיתֵי
 73 קֶרְבָּן – הקרבן שמביא הוא רק כְּדִי לְאַשְׁתַּוְּיֵי בְּקָדְשִׁים הוּא דְקָא
 74 מֵיִיתֵי – שאינו יוצא מטומאתו עד שיביא קרבן. שואלת הגמרא,
 75 אֵלֹא מְעַתָּה לדבריה, שהטעם שמביאין נסכים על חטאת מצורע
 76 הוא משום שאינה באה על חטא, אם כן חֲטָאת נְוִיר – שמביא הנזיר
 77 חטאת ממלאת ימי נזרו תְּהֵא מְעוּנָה נִסְכִּים עִם הקרבן, לְפִי שְׁלֹא
 78 חטא הנזיר בניזירותו, ונמצא שְׁאֵינָה בָּאָה עַל חֲטָא. עונה הגמרא,
 79 סָבַר לָהּ רַבִּי שְׁמַעוֹן שאמר שהטעם שאין מביאים נסכים בחטאת
 80 הוא כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה קֶרְבֵּנוֹ של החוטא מְהוּדָר, כְּרַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר,
 81 דְאִמְרַי שְׁוִיר נָמִי חוֹטָא הוּא – כיון שציער את עצמו מן היין, ואין
 82 לאדם להוסיף חובה על נפשו ממה שלא צייתה עליו התורה, ויש
 83 חשש שמא יעבור על נזירותו ויכשל באיסורי הנזיר, ונמצא שחטאתו
 84 באה על חטא.
 85 שנינו במשנה, רָבִן גַּמְלִיאֵל אוֹמְרַי כְּשֵׁם שְׁמַעְשִׂיהָ מַעֲשֵׂה בַהֲמָה, כִּי
 86 קֶרְבַּנָּה כִּי, מביאה הגמרא. תַּנְיָא, אִמְרַי לְהֵן רָבִן גַּמְלִיאֵל לְהַכְמִים,
 87 סוֹפְרִים, הַנִּיחוּ לִי וְאֶדְרָשְׁנָה לְכֶם הַטַּעַם שֶׁמִּנְחַת הַסוּטָה בָּאָה דוֹקָא
 88 מִן הַשְּׁעוּרִים בְּמִין חוֹמֶר – כמו תכשיט שמחברים אותו לשני קצוות
 89 צוארי החלוק לבנה.

1 וּמְקַטְרוֹ בְּכֵלֵי שָׁרֵת. שואלת הגמרא, כיצד נאמר שכבר עתה
 2 לאחר שהעלהו בְּכֵלֵי שָׁרֵת מְקַטְרוֹ לֵיהּ, והרי עדיין לא מלחו,
 3 ובהמשך הברייתא מבואר ש'מלחו ונתנו על גבי האישים', ומשמע
 4 שאינו מקטירו אלא לאחר המליחה. מתרצת הגמרא, אין כוונת
 5 הברייתא שמעלהו בכלי שרת ומיד מקטירו, אֵלֹא אֵימָא שְׁמַעְלָהוּ
 6 בְּכֵלֵי שָׁרֵת על מנת לְהַקְטִירוֹ לאחר מכן כשמולחו.
 7 מבואר בברייתא לגבי קומץ המנחה וּמוֹלְחָה וְנִזְתָּנוּ עַל גְּבֵי
 8 הָאִישִׁים, אומרת הגמרא שדין זה נלמד מדְּבָרֵיב "וְכָל קֶרְבֵּן
 9 מְנַחֲתְךָ בְּמִלְחָה תִּמְלַח וְגו'".
 10 עוד מבואר בברייתא שלאחר שֶׁקֶרֶב הַקּוֹמֵץ שָׁרִיתָ נִאֲכָלִין.
 11 שואלת הגמרא, מִנְּלוֹ שֶׁהַקְטֵר הַקּוֹמֵץ מִתִּירָה אֵת אֲכִילַת הַשִּׁירִיִּים
 12 לְכַהֲנִים. ומשיבה, דְּכָתִיב "וְהַקְטִיר תְּכַהֵן אֵת אוֹפְרֵתָהּ וְגו'",
 13 וְכָתִיב בַּפְּסוּק הַבֵּא לְאַחַר מִכּוֹ, "וְהִנְחִיתָ מִן הַמְּנַחֵה לְאַהֲרֹן
 14 וְלִבְנָיו" – והיינו שלאחר הקטרת הַקּוֹמֵץ הַתּוֹרָה הַנּוֹתֵרֶת מִן הַמְּנַחֵה
 15 לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו. מבארת הגמרא, מאימתי נחשב שֶׁקֶרֶב הַקּוֹמֵץ
 16 וּמוֹתֵרִים הַשִּׁירִיִּים באכילה, לְמַד בְּרָאִית לֵיהּ וְלְמַד בְּרָאִית לֵיהּ –
 17 נחלקו בזה התנאים ולכל תנא כשיטתו, דְאִימְרַי בְּרִייתָא, הַקּוֹמֵץ,
 18 מֵאִימְתֵי נחשב שהוקרב לענין שיהיה מְתִיר אֵת הַשִּׁירִיִּים בְּאֲכִילָה,
 19 רַבִּי הִנְיָא אִמְרַי, מוֹשֵׁתְשֵׁלוּשׁ בּוֹ הוּא – ממתי אסרוהו בו האש
 20 אפילו מעט, הוֹתֵרוּ הַשִּׁירִים באכילה. רַבִּי יוֹחָנָן אִמְרַי אֵין הַשִּׁירִים
 21 מוֹתֵרִים אֵלֹא מִשְׁתַּיְצַת הַאוֹר בְּרוּבוֹ.
 22 בהמשך הברייתא מבואר לגבי שיירי המנחה, וְרִשְׁאִין הַכֹּהֲנִים לִיתֵן
 23 לְתוֹכּוֹ יוֹן וְשְׁמֵן וְדִבְשׁ. שואלת הגמרא, מֵאִי מְעַמָּא שְׁהוֹתֵר לְתַת
 24 לְתוֹכוֹ יוֹן וְדִבְשׁ, ומשיבה, אִמְרַי קְרָא לגבי מתנות כהונה 'לך נתתי
 25 לְמִשְׁחָה וּלְבִנְיָךְ לַחֵק עוֹלָם', ולמשחה היינו לְגִדּוּלָהּ, כלומר שיאכלו
 26 אֵת מִתְּנוּתֵיהֶם בְּדֶרֶךְ גְּדוּלָה בְּדֶרֶךְ שֶׁהַמְּלָכִים אוֹכְלִין, – ולכן מותר
 27 לְתַת בְּשִׁירֵי הַמְּנַחֵה שֶׁמֶן וְדִבְשׁ שהוא דרך גדולה.
 28 מה שמבואר בברייתא לגבי השיירים וְאֵין אֲסוּרִין אֵלֹא מְלַחְמִין,
 29 מבארת הגמרא שדין זה נלמד מדְּבָרֵיב "לֹא תֹאפֶה חֵמִין חֶלְקִים",
 30 וְאִמְרַי רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּן לָקִישׁ שְׁדוּרְשִׁים אֵת הַמִּילָה 'חֶלְקִים' אֶף עַל
 31 הַנְּאִמֵר קוֹדֵם לְכוֹן, כלומר, שֶׁאִפִּילוֹ חֶלְקִים שֶׁל הַכַּהֲנִים שֵׁנִיתָ לְהֶם
 32 לְאֲכִילָה לֹא תֹאפֶה חֵמִין.
 33 שנינו במשנה כֹּל הַמְּנַחֹת שֶׁטַעוֹנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוּנָה כִּי. שואלת
 34 הגמרא, וכי וְכָל הַמְּנַחֹת מְעוּנָה שְׁמֵן וּלְבוּנָה חוּץ מִמְּנַחַת סוּטָה,
 35 וְהֵאֵיבָא מְנַחַת חוֹמָא – והיינו קרבן עולה ויורד הבא על חטאים,
 36 כגון שנכנס למקדש בטומאה בשוגג, או חטא בשבועת העדות
 37 ושבועת ביטוי, שאף היא אינה טעונה שמן ולבונה, דְרַחֲמֵנָא אִמְרַי
 38 "והביא את קרבנו אשר חטא עשירת האפה סלת לחטאת לא יִשִּׁים
 39 עֲלֶיהָ שְׁמֵן וְלֹא יִתֵּן עֲלֶיהָ לְבֹנָה". מתרצת הגמרא, התנא של
 40 משנתנו כשמנה החילוקים בין מנחת חוטא לשאר מנחות, לא מנה
 41 כל חילוק בפני עצמו שנוהג בכל המנחות ולא במנחת סוטה, אלא
 42 הֵבֵי קְאָמֵר – כרך כל הדינים יחד, ושנה כך – כֹּל הַמְּנַחֹת יֵשׁ בְּהֵן
 43 לַפְחוֹת אַחַת מִהַמְעֻלוֹת הַלְלוּ, שְׁמַעוֹנוֹת שְׁמֵן וּלְבוּנָה, וּבְאֹת מִן
 44 הַחֵמִין, וּבְאֹת סֵלֶת. ומפרטת הגמרא, שֶׁמְנַחַת חוֹמָא, אֶף עַל פִּי
 45 שְׁאֵינָה מְעוּנָה שְׁמֵן וּלְבוּנָה, מכל מקום בָּאָה מִן הַחֵמִין וּבָאָה

ה"ו ומקטירו ס"ד ולא גרס אטו בכלי שרת מקטר ליה והכי קא קשיא ליה מקטירו ס"ד והרי עדיין לא מלחה וסיפא קתני ומולחו ונתנו על גבי האשים, אלמא השתא הוא דמקטר ליה: אלא אימא מעלה להקטירו בכלי שרת. כלומר מעלה בכלי שרת להקטירו לאחר שימלחו: קרב הקמין לשר כדאית ליה וכו'. קרב הקמין דקמני דמתיר שירים באכילה מאימת חשיב קריבה להתיר שירים.

מעונה נסכים. א"ל דאינה טענה נסכים משום דאינה בנדר ונדבה דילי הי"פ בדין הוא מאחר שהוא חוטא היה צריך לענושו להביא קרבן גדול אבל בבור ומעשר אינו בדין.

סבר לה כרבי אלעזר הקפר. הכא משמע דרבי שמעון ורבי אלעזר הקפר סבירא להו דאפילו נזיר טהור חוטא הוא דהא נזיר דהא נזיר טמא היה

מביא חטאת העוף ועופות אינם טעונים נסכים כדאייתא בפרק שתי מדות (נמוסין דף טז) והכי איתא בהדיא נמי בפרק קמא דנדרים (דף יא) ובפרק ג' דנזיר (דף יט) דאף על גב דקרא בניזיר טמא כתיב אן אפילו נזיר טהור קאמרינן דקסבר רבי אלעזר הקפר חוטא הוא היינו טעמא דכתב קרא בניזיר טמא הואיל ושהנה בחטא וקשה משמעטא קמייתא דנזיר (דף טז) דנתן אלא נהא דרי זה נזיר דלמא אתנאה לפניו במצות קאמר אמר שמואל שתפוס בשערו ואמר אתנאה נזירא עבד מילתא דעבירה ואמרינן לה נאה אין אפילו רבי אלעזר הקפר דאמר נזיר חוטא הוא הני מילי גבי נזיר טמא דאידי דבעי מיסתר דילמא אתי למיעבר על נזירותיה אבל נזיר טהור לאו חוטא קרינן ביה ואם תאמר שמואל סבירא ליה דהתם אליבא דרבי אלעזר הקפר דנזיר טהור לאו חוטא וסתמא דגמרא דהכא ודפ"ג דנזיר (דף יט) לאו כשמואל וסתמא דמגוהותין דקרי ליה נאה אליבא דרבנן דאמרי לאו חוטא לפום סתמא דגמרא אם כן תיקשה דשמואל אדשמואל דאמר פרק קמא דתענית (דף יא) כל היושב בתענית נקרא חוטא סבר לה כרבי אלעזר הקפר ותענית בניזיר טהור הוא דאמרינן בפ"ג דנדרים (דף יא) רבי אלעזר הקפר אומר וכו' מנאן שיושב בתענית נקרא חוטא והתם מיירי בניזיר טהור כדפרישית ודומי ליה יושב בתענית והשתא אית לן למימר דסתמא דגמי דנדרים נמי דמדמי יושב בתענית לנזיר טהור ולא כשמואל דאידוהו דהוה מדמי ליה דקא לנזיר טמא לפי שמצער את עצמו מכל דבר שהרי יושב בתענית ומתחרט בניזיר טמא שמתחרט משום צער דבעי מיסתר נזירותיה אבל נזיר טהור אינו צער מיהו תיקשה דשמואל אדשמואל דאמר בפ"ג (לעיל דף יא) דיושב בתענית נקרא חוטא ובפרק החובל (כ"ק דף טז) פריך ואין אדם רשאי לחבול בעצמו והתניא יכול נשבע להרע לעצמו וכו' מה הטבה רשות אף הרעה רשות ומוקי לה שמואל ביושב בתענית דהוא רשות ועוד קשיא מפרק בתרא דבריות (דף טז) דאמר (חטא) שאין אנו מכירין בו אלא המוקס יום הכפורים מכפר וקא פריך ספק נזיר שעבר עליו יום הכפורים לא נתייב דהא כפר עליה יום הכפורים ומשני לכל חטאתם ולא לכל טומאתם ולרבי אלעזר הקפר מאי איכא למימר נזיר כי

ומקטירו בכלי שרת, בכלי שרת מקטירו ליה. אלא אימא, מעלהו בכלי שרת להקטירו: ומולחו ונתנו על גבי האשים, דכתיב 'וכל קרבן מנחתך במלח המלח וגו': קרב הקמין שוריה נאכלין: מנלו, דכתיב 'להקטירו בהן את אופרתה וגו', וכתיב 'והנתרת מן המנחה להרן ולבניו'. קרב הקמין, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, דאייתא, הקמין, מאימתי מתיר שירים באכילה, רבי חנינא אמר, משתלוט בו האור. רבי יוחנן אמר, משתיצת האור ברובו: ורשאין הבהנים ליתן לתוכו וזו ושמך ודבש. מאי טעמא, אמר קרא 'למשחה' לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין: ואין אסורין אלא מלחמין, דכתיב 'לא תאפה חמין חלקם', אמר רבי שמעון בן לקיש, אפילו חלקם לא תאפה חמין: כל המנחות כו': וכל המנחות טעונות שמן ולבונה, והאיפא מנחת חטא, דרבהמא אמר לא ישם עליה שמן ולא יתן עליה לבנה. הכי קאמר, כל המנחות טעונות שמן ולבונה, ובאות מן החיטין, ובאות סלת. מנחת חטא, אף על פי שאינה טעונה שמן ולבונה, באה מן החיטין ובאה סלת. מנחת העומר, אף על פי שהיא באה מן השעורים, טעונה שמן ולבונה, ובאה גרש, וזו אינה טעונה לא שמן ולא לבונה, ובאה מן השעורים, ובאה קמח. תניא, אמר רבי שמעון, בדין הוא שתהא מנחת חטא טעונה שמן ולבונה, שלא יהא חטא נשפר. ומפני מה אינה טעונה, שלא יהא קרבנו מהודר. ובדין הוא שתהא חטאת חלב טעונה נסכים, שלא יהא חטא נשפר. ומפני מה אינה טעונה, שלא יהא קרבנו מהודר. אבל חטאתו של מצורע ואשמו טעונים נסכים, לפי שאין באין על חטא. אינו, והאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן, על

שבעה דברים נגעים באין וכו'. התם, מנגיעה הוא דאיכפר ליה. כי מיייתי קרבן, לאשתרוני בקרשים הוא דקא מיייתי. אלא מעתה, חטאת נזיר תהא טעונה נסכים לפי שאינה באה על חטא. סבר לה פרבי אלעזר הקפר, דאמר נזיר נמי חוטא הוא: רבן גמליאל אומר בשם כו': תניא, אמר להן רבן גמליאל לחכמים, סופרים, הניחו לי ואדרשנה מניין חומר, דשמעיה רבינו טעדיה גאון כמין המעשה דבלשון ארמית אומר אדם לחבירו מה חומר כלומר מה מעשיך: מיייתי קרבן לאו לכפרה מיייתי אלא לאחולי עליה נזירות טהרה אי"ג למישרי נפשיה בין אלמא דקרבן נזיר לר' אלעזר הקפר לאו לכפרה אתי והכא משמע משום דבא על חטא אינה טענה נסכים והכי אמר נמי בפ"ג דנזיר (דף טז) דחטאת העוף לר' ישמעאל בא על חטא דאני"ג דבעל מיעקר עקב מיייתי ואכתי הוה מצי למיפרך התם לר' שמעון דהכא ולר' ישמעאל מספק נזיר לר' ישמעאל מספק נזיר טמא לר' שמעון אפי' מספק נזיר טהור ובפרק קמא דשבועות (דף טז) נמי לא מתרץ כמו בבריות דלאו משום כפרה אתי: סבר לה כרבי אלעזר הקפר. תימה לי אמאי תלי מילתיה בר' אלעזר הקפר והא אידוהו אמר נמי בפ"ג דנדרים (דף יא) אבל בנדרות לא התנדבו שלא יקראו חוטאין שנאמר וכפר עליו מאשר חטא י"ל אגב שטיפה דנקט בכל דוכתא הכי נקט נמי הכא כי האי לישנא: **במין** רבינו טעדיה גאון כמין המעשה דבלשון ארמית אומר אדם לחבירו מה חומר כלומר מה מעשיך:

איכא למפרך מה למצורע. הא סוגיא כרב אחא בריה דרבא דאמר בפרק המפלת (נהו ק' ג.) לרבי ישמעאל כל ג' שנייה מופנה כל עיקר למדין ומשיבין ולפי המסקנא דליף ליה מבבלי לא תיקשה נמי לרב יהודה דאמר אין למדין כל עיקר:

מה מים שלא נעשתה בהם מלאכה. ו"א' כיון דמי כיור חי מי לא עסקינן שקדש ממנו כבר יו לומר אפי' אם קידש בהן שיצא מן

דשמייעה לרבי מאיר דקאמר, בוי' בפ"ק (ע"ל דף ט) גבי במדה שאדם מודד: ענינה. לא האבילתו מעדנים, למנה מביאה מאכל בהמה: אלא היא עשיתה מעשה בהמה. שהפקידה עצמה לתשמיש למי שאינה בן זוגה: מתני' היה מביא. הבהן: פלי'. בוס של מים: מן הכיור. דכתיב מים קדושים (מקדש טו) ואין קדושים אלא שנתקדשו בבלי. הכי תניא בספרי: בשם ששמייעה. רבי יהודה בכתב המגילה לקמן במתני',

הדרין שבו לא היתה מלאכה גבי נטילה דתנן בפ"ק דירידים (מ"ג) עשה בהן מלאכה או ששהה בהן פתו פסולין ואפי' קתני (ס"ג) מים שנחתום מטבל בהן את הגולוסקין פסולין ושדוא מדיח בהן ידיו כשירין אלמא דלא חשיב מלאכה הדיח ידים אלא הדיח כלים ומי נחתום כדקתני התם: **ומה** מים שלא נשתנו. תימה דמאחר דמי כיור הוא ומי כיוור כשירין בני מקוה ומי מקוה שנשתנו מראידן כשר כדתנן במסכת מקואות פ"ז (מ"ג) דמי צבע אין פסולין המוקה בשינוי מראה ועוד תימה לרבי מאיר שזא הדבא אמר מה מים שלא נשתנו ובפרק ב' דמסכת ע"ז (ק"ה) לא נסיק הכי גבי יושולי עובדי כוכבים ונראה הדבא נמי אסמכתא בעלמא הוא ולכא אלא פסולא דרבנן. **נתאכמו** והחזירין לתוך כבשן האש מזה. תימה מ"ש דקא מבעיא ליה הכא בנראה החזרו ונראה הוא כפ' לולב הגזול (ס"ה) ק' (ג:) קא מבעיא לן ולא אפשר ועוד מאי שנא מזה דאמר בבבב"ב פ"ב (ק"ה) בגדי כהונה שהיו מקורעין על אש מטושטשין ועבד עבודתו פסולה ואפי' הכי אם כיבס מטושטש ויעיל שלהן חזרו להחזירין כדמייתי ברייתא פרק המובח מקדש (ס"ג) ק' פ"ה) בגדי כהונה אין עושין אותן מעשה מחט אלא מעשה אורג נתגעלו אין מכבשין אותן לא בנר ולא באהל ורבינא הכי במים מכבשין אמר אבי ה"ק הוועו למים מכבשין אותן בנר אלמא דמכבשין אותן ולא אמר נדרחו. מ"ה: **והא** התם הדרי ומפסטי. פריש"י מולא קתני שנעשה בהן מלאכה ש"מ אמלאכה לא קפיד אשינו קפיד וקשיא לרבי מתוספתא דנגעים פרק אין מצורע ר' אלעזר אומר עץ ארז ואוב ושני תולעת שנאמר בתורה שלא נעשית בהן מלאכה אלמא דמלאכה פוסלת בהן לר' אלעזר גופיה:

דשמייעה לרבי מאיר דקאמר, היא האבילתו מעדני עולם, לפיכך קרבנה מאכל בהמה. אמר ליה, התינו עשירה, ענינה מאי איכא למימר. אלא בשם ששמייעה מעשה בהמה, כך קרבנה מאכל בהמה: מלשנה. היה מביא פלי' של חרס ונותן לתוכה חצי לוג מים מן הכיור. רבי יהודה אומר, רביעית. בשם ששמייעה פכתב כך ממועט במים. נכנס להיכל ופנה לימינו ומקום היה שם אמה על אמה, וטבלא של שיש וטבעת היתה קבועה פה, כשהוא מגביה ונוטל עפר מתחתיה, ונותן כדי שיראה על המים, שנאמר ויזון העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן וינתן אל המים: גמרא. **תנא**, פלי' של חרס חדשה, דברי רבי ישמעאל. מאי מעמא דרבי ישמעאל, גמר פלי' ממוצורע. מה להלן חרס חדשה, אף כן חרס חדשה. והתם מגלן, דכתיב וישחט את הצפור האחת אל פלי חרש על מים חיים, מה מים חיים, שלא נעשתה בהן מלאכה, אף פלי שלא נעשתה בו מלאכה. אי מה להלן מים חיים אף כן מים חיים, לרבי ישמעאל הכי נמי, דאמר רבי יוחנן, מי פיר. רבי ישמעאל אומר, מי מעין הן. והכמים אומרים, משאר מימות הן. איכא למפרך, מה למצורע שכן מעין עץ ארז ואוב ושני תולעת. אמר רבה, אמר קרא 'בכלי' (חרס) [חרש], כלי שאמרתי לך כבר. אמר רבא, לא שנו אלא שלא נתאכמו פניו, אכל נתאכמו פניו פסולין. מאי מעמא, דומיא דמים, מה מים שלא נשתנו, אף כלי שלא נשתנה. עני רבא, נתאכמו, והחזירין לתוך כבשן האש ונתלבנו, מהו מי אגרינו פניו דאיחדו איחדו, או דילמא פניו דהדור הדור. תא שמע, רבי אלעזר אומר, עץ ארז ואוב ושני תולעת שהפשיל בהן קופתו לאחוריו פסולין. והא התם, הדרי ומפסטי. התם, דאיכלוף איכלופי: נכנס להיכל ופנה לימינו וכו': מאי טעמא, דאמר מר, כל פגיות שאתה פונה, לא יהו אלא דרך ימין: מקום היה שם אמה כו': תנו רבנן ויזון העפר אשר יהיה יכול יתקן מבחוץ ויכניס, תלמוד לומר 'בקרקע המשכן'. אי בקרקע המשכן, יכול יהפור בקרדומות, תלמוד לומר 'אשר יהיה'. הא פיצד, יש שם, הבא. אין שם, תן שם. תניא אידך, ויזון העפר אשר יהיה וגו', תלמוד שהיה מתקן מבחוץ ומכניס בקרקע המשכן. איסי בן יהודה אומר, להביא קרקע

לרבנות

בקרקע. בקרקעיתא אי בקרקע. קא דרשינן ולא כתיב אשר יהיה, יכול לא מצא שם עפר תיחוח נוטל לנטל יחפור שם בקרדומות, ת"ל אשר יהיה. ומילא כתיב ומקרקע ומשכן יקח ש"מ לא הקפיד אלא שיהא מונח בקרקעית המשכן שענה אחת, הא פיצד יש שם עפר תיחוח הבא משם: אין שם תן שם. על הקרקעית, חזרו ונטלו ונתנו לתוך המים: תניא אידך. פליגא אהך קמיינתא. ותנאי היא דקתני בה פלוגתא דתנאי ודך דלעיל מיתוקמוא כאיסי בן מנחם: [ו]יזון העפר אשר יהיה [במשכן]. מילא כתיב ומוקרקע ומשכן יקח אינו מוקדש אלא שייכנס להיכל, מלמד שמתקן מבחוץ ומכניס מבפנים להיכל ונותן אל המים וא"צ להניחו בקרקע והיכל: בקרקע המשכן איסי בן יהודה וכו'. בקרקע המשכן למאי אתא בין דילפינן מאשר יהיה ד"צ לשלול מעל גבי קרקעית: איסי בן יהודה אומר להביא קרקע בית עולמים. ה"ג לה בספרי, ולא גרס לרבנות שילה ונב ונבעון ובית עולמים, דשילה משכן הוא ולא צריך לרבויה דהוא עקר הכתוב, ונב ונבעון אין משקן בה סוטות. דהא כמה תנאי ולא תרה שם ארז אלא מנבח הנוחשת לבדו ולא קרבה בהן מנתת סוקה ולא שום חובת יחיד שאין לה זמן קבוע כדאמר בבחיטת קדשים (ק"ה) ובמגילה (ק"ה): אכל בית עולמים היצר לרבנות שלא תאמר משכן נאמר ולא מקדש. בית המקדש שבידו שלם קרי ליה בית עולמים לפי שאין אחר קדשו החר במקום אחר ושוב לא שרתה שכינה במקום אחר:

אנו

1 התורה בדינו **שָׁפָן שְׂעוֹן עֵץ אֲרֹז וְאוּזב וּשְׁנֵי תוֹלְעֵת** - ולכן
 2 החמירה התורה להצריכו כלי חדש ומים חיים, מה שאין כן בסוטה
 3 שאין בה דברים אלו. מתרצת הגמרא, **אִמְרַן רַבָּה מִכָּךְ שְׂאִמְרַן קְרָא**
 4 לגבי סוטה ילקח מים קדושים **בְּכֵלִי (תָּרֵם) [תָּרַשׁ]**, ולא נאמר
 5 ולקח כלי חרס ונתן בו מים, משמע שהכלי שנאמר כאן הוא כלי
 6 ידוע, כלומר **כֵּלִי שְׂאִמְרַתִּי לָךְ כֶּבֶד** - שכבר דיבר עליו הכתוב
 7 במקום אחר, והוא הכלי חרס שנאמר במצורע.
 8 מבאר הגמרא, **אִמְרַן רַבָּא** מה ששינוי במשנה לדעת רבנן שלא
 9 הצריכו שיהיה כלי חרס חדש, אלא יכול ליטול כלי שנעשה בו
 10 מלאכה, **לֹא שָׁנִי דְּבַר זֶה אֱלָא בְּכֵלִי שְׂלֵא נְתַאֲכְמוּ פְּנִיּוּ** - לא
 11 הושחרו פניו בשימוש באש, **אֲכַל נְתַאֲכְמוּ פְּנִיּוּ** ממתן שימוש
 12 באש, **פְּסוּלִין**, שואלת הגמרא, **מַאי מְעַמָּא** שהדין כן לדעת
 13 חכמים, והרי לא למדו דין סוטה ממצורע. ומשיבה, שאף שלא למדו
 14 ממצורע, מכל סוברים שהכלי של מי סוטה צריך להיות **דוּמְיָא**
 15 **דְּמֵים** של סוטה, שהרי נאמר בפסוק 'ולקח הכהן מים קדשים בכלי
 16 חרש', הוקש הכלי למים, **מַה מֵים שְׂלֵא נְשִׁתְנוּ מְרֵאיתִם, אִף כֵּלִי**
 17 צריך להיות **שְׂלֵא נְשִׁתְנָה** מראיתו.
 18 **כֵּנֵי רַבָּא**, לפי המבואר שצריך שלא ישנה מראיתו של הכלי, מה
 19 יהיה הדין אם הכלים **נְתַאֲכְמוּ, וְהַחֲזִיזוּן לְתוֹךְ כִּכְשֵׁן הָאֵשׁ** - החזיר
 20 הכלים לכבשן עד שחזרו הכלים **וְנִתְלַבְנוּ, מַהוּ, הָאֵם** הכלי כשר
 21 או לא. **מַי אִמְרִינָן פִּינּוֹן דְּאִידָחוּ** - שנפסל הכלי פעם אחת
 22 להשקאת הסוטה, **אִידָחוּ** - אינו חוזר שוב להכשרו אפילו אם
 23 נתלבנו בשנית, **אִי דִּילְמָא פִּינּוֹן דְּהוֹרֵר דְּהוֹרֵר** - כיון שחזר למראיתו
 24 הראשונה כשר כבתחילה. מביאה הגמרא ראייה ממה שמצינו לגבי
 25 מצורע, **תָּא שְׂמַע, רַבִּי אֱלֶעָזָר אָמַר עֵץ אֲרֹז וְאוּזב וּשְׁנֵי תוֹלְעֵת**
 26 **שֶׁהַפְּשִׁיל בְּהוֹן קוּפְתוֹ לְאֶחָדֵינוּ** - שהשתמש בהן והתעקמו, **פְּסוּלִין**
 27 לטהרת המצורע. מדייקת הגמרא, **וְהָא הָתָם הֲדָרִי וּמְפַשְׁמִי** - הרי
 28 אפשר לחזור וליישרם כבתחילה, אלא מוכח שכיון שנדחה פעם
 29 אחת אינו חוזר לכשרותו כבתחילה, וממילא גם כלים שהושחרו
 30 אינם חוזרים לכשרותם אף אם יתלבנו. דוחה הגמרא, אין להוכיח
 31 משם, משום שהתם **דְּאִיקְלוּף אִיקְלוּפִי** - בברייתא מדובר באופן
 32 משמת המשויה התקלה העץ מקליפתו וכן האוזוב ולא ניתן להחזירם
 33 לקדמותם, אך באופן שניתן להחזירם לקדמותם כגון ללבן את
 34 הכלים - יהיה כשר כבתחילה.
 35 שנינו במשנה שהכהן היה **נֶכְנֵס לְחִיבְל וּפְנֵה לִימִינוּ וְכוּ'**. שואלת
 36 הגמרא, **מַאי מְעַמָּא** עשו את הטבלה בימיו של הנכנס דוקא. עונה
 37 הגמרא, משום **דְּאִמְרַן מִר כֹּל פִּינּוֹת שְׂאִתָּה פֹּנְהָ, לֹא יְהוּ אֱלָא**
 38 **דְּרִיךְ יְמִין**, ולמדו כן מהפסוק שנאמר לגבי הים שעשה שלמה שהיה
 39 מונח על י"ב בקר עשויות מנחשת, ואמר הכתוב שם "עמד על שני
 40 עשר בקר ושלושה פנים צפונה ושלושה פנים ימא ושלושה פנים נגבה,
 41 ושלושה פנים מזרח והים עליהם מלמעלה", מנה הכתוב את סדר
 42 עמידתם כסדר הפונה דרך ימין, שהנכנס לעזרה ובא להקריף דרך
 43 ימינו, הולך תחילה לצפון ואחר כך למערב ולדרום ולמזרח.
 44 **מְקוֹם הָיָה שְׂם אִמָּה בּוֹ, וּכְשֵׁהוּא מַגְבִּיהָ נוֹטֵל עֵפֶר מִתַּחַתֶּיהָ. תְּנִי**
 45 **רַבְּנָן דּוֹרְשֵׁת הַבְּרִייתָא** את הפסוק בפרשת סוטה, 'זמן העפר אשר
 46 יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים, אילו לא היה נאמר
 47 'אשר יהיה בקרקע המשכן, אלא 'אשר יהיה במשכן, **יָבֹול יְתַקֵּן**
 48 **מִבְּחוּץ וְיִבְנִים** - היינו סבורים שרשאי ליטול עפר מחוץ למשכן
 49 ולהכניסו למשכן. תלמוד לומר - לכך נכתב **בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן**,
 50 ללמד שצריך ליטול עפר מקרקעית המשכן ואין די בעפר הנכנס
 51 למשכן. ממשיכה הברייתא, **אִי בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן** - אילו לא היה
 52 נאמר 'זמן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן' אלא 'זמן העפר אשר

1 **דְּשִׁמְעִיהָ** רבן גמליאל **לְרַבִּי מַאִיר דְּקָאָמַר** לעיל שהטעם שמנחת
 2 סוטה באה מן השעורין, הוא משום מידה כנגד מידה, לפי שהיא
 3 **הַאֲכִילָתוּ** - את הבעל מעדני עולם כדי לפתותו, **לְפִיכָךְ קְרָבְנָה**
 4 מקמח שעורים שהוא **מַאֲכַל בְּהֵמָה**, **אִמְרַן** ליה רבן גמליאל לרבי
 5 מאיר לא יתכן לפרש שזוהו טעם הדבר, משום שהתניח **עֲשִׂירָה,**
 6 **עֲנִיָּה מַאי אִיכָא לְמִימַר** - בשלמא באופן שהסוטה עשירה
 7 והאכילה את הבעל מעדני עולם יתכן טעם זה, אך באופן שהיא
 8 עניה ולא נהגה כן מדוע מביאה מאכל בהמה. **אֱלָא** כך הוא טעם
 9 הדין, **כְּשֵׁם שְׂמַעְשִׂיהָ מַעֲשֵׂה בְּהֵמָה, כְּךָ קְרָבְנָה מַאֲכַל בְּהֵמָה** -
 10 כשם שמעשייה לזנות הוא מעשה בהמה, שפוקירה עצמה לתשמיש
 11 למי שאינו בן זוגה, לכך קרבנה מאכל בהמה.
 12 **מַשְׁנַה**. לאחר שהביאו את מנחת הסוטה, **הָיָה מְבִיא הַכֹּהֵן פִּילִי שְׁל**
 13 **הָרֵם** - כוס מחרס, **וְנִתְּנָן לְתוֹכָהּ חֲצִי לֹוג מֵים מִן הַכִּיּוֹד** - שהרי
 14 התורה אמרה 'מים קדושים', ואין קדושים אלא שנתקדשו בכלי.
 15 **רַבִּי יְהוּדָה אָמַר** אינו נותן בכלי אלא **רְבִיעִית** מים, **שְׂפָשֵׁם**
 16 **שְׂמַמְעֵם בְּפֶתַח** - שסובר רבי יהודה שאין כותבים במגילת סוטה
 17 אלא מעט פסוקים, **כְּךָ מְעַמָּע בְּמִים** - שכיון שהכתב מועט אין
 18 צריך מים מרובים למחקו, ודי במים מועטים לכך. **נֶכְנֵס הַכֹּהֵן**
 19 **לְחִיבְל וּפְנֵה לִימִינוּ** - לפי דרשו חז"ל שכל פניות שאדם פונה לא
 20 יהיו אלא דרך ימין, **וּמְקוֹם הָיָה שְׂם שְׁנִיכָר וּבֹלֵט מִתּוֹךְ** שאר ריצפת
 21 החיבל, וגודלו **אָמָה עַל אָמָה, וְמִטְּבֵלָא שְׁל שִׁישׁ וְטַבַּעַת הָיְתָה**
 22 **קְבוּעָה בָּהּ** שעל ידי הטבעת יכול לאחוז בטבלה ולהרימה
 23 מקרקעית העזרה שהיתה כולה מרוצפת באבני שיש. **כְּשֵׁהוּא**
 24 **מַגְבִּיָּה** את השיש ונוטל **עָפֶר מִתַּחַתֶּיהָ, וְנִתְּנָן** העפר בכוס המים
 25 **בְּרִי שִׁירָאָה עַל הַמֵּים** - שיהיה ניכר העפר ונראה במים, **שְׂאִמְרַן**
 26 **'זמן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים'**
 27 - והיינו ממה שנאמר 'אל המים', ולא נאמר 'ונתן במים', משמע
 28 שלא יהיה בלוע בתוך המים, אלא יהיה נראה על המים.
 29 **נַמְרָא**, **תְּנֵאנֵי** שנינו בברייתא, **פִּילִי שְׁל הָרֵם** צריך שיהיה הכוס של
 30 חרס **חֲדָשָׁה** - שלא נעשתה בו כל מלאכה, **דְּרַבִּי רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל**.
 31 שואלת הגמרא, **מַאי מְעַמָּא דְּרַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל** שצריך הכלי להיות
 32 חדש, ומשיבה, **גָּמַר כֵּלִי כֵּלִי מְמַצְוֵרַע** בגזירה שוה, נאמר לגבי
 33 סוטה **כֵּבִל חֲרֶשׁ, וּבְמִצְוֵרַע נִאֲמַר 'אֵל כְּלֵי חֲרֶשׁ עַל מֵים חַיִּים,**
 34 **וְלוֹמוּדִים מַה לְהֵלֵן** צריך שיהיה כלי **הָרֵם חֲדָשָׁה אִף כָּאֵן הָרֵם**
 35 **חֲדָשָׁה**, שואלת הגמרא, **וְהָתָם** - במצורע **מִנְלָן** שצריך כלי חרס
 36 חדש. עונה הגמרא, **דְּבִתְיַב וְשִׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אֶל כֵּלִי**
 37 **חֲרֶשׁ עַל מֵים חַיִּים** - הוקש הכלי למים, **מַה מֵים חַיִּים שְׂלֵא**
 38 **נְעֻשְׂתָהּ בְּהוֹן מְלֻאכָה** - שהרי 'מים חיים' הם מי מעיין שלא נעשתה
 39 בהם מלאכה, **אִף הַכֵּלִי** שנאמר במצורע, צריך להיות **שְׂלֵא**
 40 **נְעֻשְׂתָהּ בּוֹ מְלֻאכָה**, ולומדים בגזירה שוה שאף לגבי סוטה צריך
 41 שיהיה הכלי חדש. שואלת הגמרא, **אִי** כיון שלמד רבי ישמעאל דין
 42 סוטה מדין מצורע בגזירה שוה לגבי הכלי, אם כן נלמד דין נוסף,
 43 **מַה לְהֵלֵן** - במצורע, צריך שיהיה **מֵים חַיִּים, אִף כָּאֵן** בסוטה צריך
 44 **מֵים חַיִּים** - שלא נעשתה בהם מלאכה. עונה הגמרא, **לְרַבִּי**
 45 **יִשְׁמַעְיָאֵל** הסובר שבסוטה צריך כלי חרס, משום שלמד בגזירה שוה
 46 ממצורע, **הָכִי נָמִי** - סובר גם שמי הסוטה הם מי מעיין שלא
 47 נעשתה בהם מלאכה. כמו **דְּאִמְרַן רַבִּי יוֹחָנָן**, מה הם **מֵי כִיּוֹד**
 48 שמהם מכינים מי סוטה, **רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל אָמַר מֵי מַעֲיִין הֵן** - כפי
 49 שהבאר שלמד בגזירה שוה ממצורע, **וְהַכְּמִים אֲמַרִים מְשֻׁאָר**
 50 **מֵימֹת הֵן** - יכולים לקחת אף ממי מקדה.
 51 מקשה הגמרא על רבי ישמעאל שלמד דין סוטה בגזירה שוה
 52 ממצורע, והרי **אִיכָא לְמִיפְרָךְ** גזירה שוה זו, **מַה לְמַצְוֵרַע** שהחמירה

49 בפירושו. שואלת הגמרא, כיון שאין דרך התנא לשייר דבר אחד
 50 לבדו, ומאי שייך עוד, מלבד דהאי שייך – ששייר עפר מי סוטה.
 51 מתרצת הגמרא ששייר מה שמצינו לגבי מצורע, שגם בזה עקרה
 52 ההלכה את מה שנאמר בתורה. דתניא בברייתא, לגבי התגלחת
 53 השניה שעושה המצורע ביום השביעי שלאחר התגלחת הראשונה.
 54 נאמר בפסוק "והיה ביום השביעי יגלח את כל שעריו את ראשו
 55 ואת זקנו ואת גבת עניו ואת כל שעריו יגלח", ודורשים כך, מה
 56 שנאמר 'את כל שעריו' הוא כולל, ומה שנאמר 'את ראשו ואת
 57 זקנו ואת גבת עניו' הוא פירט – שפירטה התורה את מה עליו
 58 לגלח, ומה שנאמר 'ואת כל שעריו יגלח' תור וכולל. והמידה היא,
 59 שכולל ופירט וכולל, אי איתת דן את הכלל האחרון אלא בעין
 60 הפירט. ולכן דורשים, מה הפירט שהזכירו בפסוק שחייב לגלחם,
 61 מפירט בהם שהם מקום כינוס שער – שיש בהם ריבוי שער,
 62 ונראה – שאינם במקומות נסתרים, אף כל מקום בגופו שיש בו
 63 כינוס שער ונראה צריך לגלח את השיער בהם. מבארת הגמרא,
 64 מה רבי הכלל, רבי שיער הרגלים – שיער הערוה שחייב לגלחו.
 65 ומאי מיעט הפרט שאינו חייב לגלח, מיעט השיער דבית השחי
 66 שאינו נראה, ודכוליה גופיה – שער שזרועותיו ושקויו שאינו
 67 מקום כינוס שיער. והלכתא למשה מסיני עקרה את מה שנדרש
 68 בכלל ופרט וכולל, ואמרה שאף בתגלחת השניה מנלח את כל גופו
 69 ואף את שיער בית השחי ושיער כל הגוף שיהיה חלק בלעצת,
 70 דתני, בא לו לתקוף את המצורע את תגלחתו הראשונה מעביר
 71 תער על כל בשרו כפי שנאמר בפסוק, וקתני סיפא במשנה שם
 72 וביום השביעי מגלחו תגלחת שניה בתגלחת ראשונה שנאמר
 73 בה 'מעביר תער על כל בשרו'. ונמצא שההלכה עקרה מה שנלמד
 74 מהכלל ופרט וכולל, וזהו ששייר רבי ישמעאל מלבד מה ששייר מי
 75 סוטה.
 76 דוחה הגמרא, אמר רב נחמן בר יצחק, דבר זה אינו נחשב שיער,
 77 משום שבי קא השיב רבי ישמעאל בדבריו, הם דברים שההלכה
 78 עוקבת הם מקרא מפורש, אבל הא – בתגלחת מצורע, אין
 79 ההלכה עוקבת מה שנאמר במפורש בפסוק, אלא מדרגתן היא –
 80 עוקרת דין שנלמד מכלל ופרט וכולל. רב פפא דוחה באופן אחר
 81 ואמר שאין הדין במצורע נחשב שיער, כי קא השיב רבי ישמעאל
 82 בברייתא, הם דברים שההלכה עוקבת ועוקרת את מה שנאמר
 83 בפסוק, כגון כיסוי הדם, גט כריתות ותגלחת הנזיר, שההלכה עקרה
 84 ואמרה שאף שבתורה נאמר שאינו יכול לכסות אלא בעפר – יכול
 85 לכסות אף בשאר דברים, וכן לכתוב גט על שאר דברים והנזיר
 86 ילקח אף על שאר אופני גילוח, כלומר שההלכה הפזיחה ממה
 87 שנאמר בתורה. אבל הא – לגבי מצורע, ההלכה לא הפזיחה ממה
 88 שנאמר בפסוק, אלא אדרבה עוקבת ומקפדת היא – שיגלח מלבד
 89 את המקומות הנלמדים בכלל ופרט וכולל, אף את שיער ידיו ורגליו
 90 ושיער בית השחי, ואין בזה הפחתה ממה שאמרה התורה אלא
 91 תוספת. רב אשי דוחה באופן אחר ואמר, לגבי מצורע לא עקרה
 92 ההלכה את מה שנאמר בתורה, אלא שהא מתניתא – הברייתא
 93 שדרשה מכלל ופרט וכולל שהתגלחת השניה היא רק במקום
 94 הנראה וכינוס שיער, מני – מי הוא התנא ששנאה, רבי ישמעאל
 95 היא דרריש בכל התורה כולל ופרט, ולדעתו כך הוא הדין,
 96 שבתגלחת שניה אינו מגלח את שערות כל גופו.

1 שילה נוב ונגעון ובית עולמים – בית המקדש, שאף שאינם
 2 נקראים משכן נוהגת בהם פרשת סוטה. איסי בן מנחם אומר, אינו
 3 צריך פסוק לרבות את המקדש שתנהג בו פרשת סוטה, שהרי ניתן
 4 ללמוד זאת מקל וחומר, ומה פטומא קלה – איסור כניסה
 5 למקדש בטומאה שדינו בכרת, לא חלק הכתוב בין המשכן
 6 למקדש. פטומא אשת איש שנבעלה, שטומאתה חמורה שהרי
 7 מיתתה בחנק, לא כל שכן שהושוו המשכן ומקדש לבדוקה
 8 ולבערה מתוכם. אם בן שאין צריך לרבות מקדש, מה תלמוד
 9 לומר – לאיזה צורך נכתב 'בקרנע המשכן', אומר איסי בן מנחם,
 10 שמקרא זה בא לרבות שלא יביא מתוך קופתו – שלא די בזה
 11 שמכניס העפר לתוך המשכן, אלא כשמביאו מהחוץ יניחו בקרקע
 12 המשכן ומשם יטלו, כדעת התנא בברייתא הקודמת שהביאה
 13 הגמרא.
 14 מסתפקת הגמרא, איכתיא להו, אם אין שם – במשכן ובסביבותיו
 15 עפר תיחוח לתת במי הסוטה, מהו שיתא אפר במקום העפר. והנה,
 16 לגבי מצות כיסוי הדם נאמר בתורה 'וכסוהו בעפר', ונחלקו בית
 17 שמאי ובית הלל האם גם אפר קרוי עפר וכשר לכיסוי או לאו.
 18 אומרת הגמרא, אליבא דבית שמאי לא תיבעי לה – שודאי אין
 19 האפר כשר למי סוטה, כיון דאמרי לא מצינו אפר שקרוי עפר
 20 ואינו כשר לכיסוי הדם, הוא הדין שאינו כשר לסוטה. כי תיבעי
 21 לה אליבא דבית הלל דאמרי מצינו לגבי אפר פרה אדומה, אפר
 22 שקרוי עפר ולכן כשר לכיסוי הדם, מאי הוא הדיו לגבי מי סוטה.
 23 האם אף על גב דאיכרי עפר, הכא לגבי סוטה ש'בקרנע המשכן'
 24 כתיב – דורשים שצריך שיהיה דומה לקרקע המשכן, למעט אפר.
 25 או דילמא שלדעת בית הלל גם לגבי סוטה יהיה אפר כשר כעפר,
 26 והאי 'בקרנע המשכן' נכתב או 'לבדאיסי בן מנחם' – שבא
 27 לרבות דין סוטה גם בבית עולמים, או 'לבדאיסי בן מנחם' הוא
 28 דאית – ללמוד שצריך להניחו בקרקע, ולא די במה שמכניסו
 29 למשכן. מביאה הגמרא אריה לפשוט הספק, הא שמע שנינו
 30 בברייתא, דאמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל, בשלישה
 31 מקומות באה הלכה למשה מסיני, ועוקבת – עוקרת את הנאמר
 32 בפירושו במקרא. ואלו הם, התורה אמרה בפרשת כיסוי הדם
 33 'ושפר את דמו וכסוהו בעפר' – שצריך לכסות בעפר דוקא, והלכה
 34 למשה מסיני אמרה שרשאי לכסות בכל דבר. כמו כן התורה
 35 אמרה לגבי איסור הנזיר לגלח שערות ראשו, 'כל ימי נזרו תער
 36 לא יעבר על ראשו', שהאיסור הוא לגלח בפתע, והלכה למשה
 37 מסיני אמרה שהנזיר אסור להעביר את שערות ראשו בכל דבר.
 38 כמו כן התורה אמרה לגבי גט כריתות 'וכתב לה ספר כריתת נתן
 39 בידה ושלחה מביתו', וספר משמעו קלף דוקא, והלכה למשה
 40 מסיני אמרה שרשאי לכתוב הגט בכל דבר – אף על עלה של זית
 41 או על הנייר ועל הלוח של עץ. מבארת הגמרא את הראיה, ואם
 42 איתא שהאפר כשר למי סוטה, היה לו לרבי ישמעאל ליתשוב נמי
 43 האי – שגם בדבר זה ההלכה עוקרת את מה שנאמר בתורה,
 44 שהתורה אמרה שיעור עפר ויתנו במים, וההלכה אמרה שאף אפר
 45 כשר לכך. דוחה הגמרא, לעולם יתכן שאפר כשר למי סוטה, ורבי
 46 ישמעאל לא מנה את כל המקומות שבהם עקרה ההלכה את מה
 47 שאמרה התורה בפירושו, אלא תנא חלק מהדברים ושייר – לא מנה
 48 עפר מי סוטה, אף שגם בזה עקרה ההלכה את מה שנאמר בתורה

1 אינו צריך. לרבות בית העולמים: ומה פמאה קלה. לכנס בטמאת הגוף למקדש, שאינה
2 במיתת ב"ד אלא כרת, לא חלק הכתוב בין מקדש למשכן, שנאמר בפ' בפרשת פרה אדמה
3 שני פסוקים, כי את מקדש ה' טמא (כי) את משכן ה' טמא (מקדש יט): לא כל שכן, שהשני
4 מקדש ומשכן לבדקה ולבגרה מתוקן: א"כ מה ח"ל בקרקע שלא יביא מתוך קפתו. לתוך
5 כלי ויכניס להיכל, אלא מקרקעיתו יטול, ואם
6 כלי שם יביא ויניח שם ואח"כ יטלנו, ונתקדים
7 אשר יהיה ונתקיים בקרקע בדרושין לעיל.
8 ובספרי לא הניי הכי להך ברייתא, ואומר אני
9 מדרש שני הוא בפנים אחרים: פלוגתא דב"ש
10 ובי"ה בשחיתות הל'ין (דף פח) גבי כסוי הים אלקב
11 דב"ה דאמרי אפר קרוי עפר דכתיב (מקדש יט)
12 ולקחו לטמא מעפר שרפת ההשאת, וב"ש
13 אומרין עפר שרפה נקרא, עפר שקמא לא אקרי
14 הכא בקרקע המשכן כתיב וקרא יתרא הוא.
15 דהא אתריבי מאשר יהיה דאין צריך להפרו
16 משם, הלכך למעוטי אפר אתא ולמדוך דבעין
17 דומיא דקרקע המשכן: עוקבת, מקפחת את
18 עקבו ומעמדו ועוקרת. בג' מקומות הלכה למשה
19 מסניי באה ועוקרת את הפסוק: התורה אמרה
20 בעפרי. לענין כסוי הים, ולא השכיב דבר אחר:
21 והלכה בכל דבר, המגדל צמחים, בגון (הגיד)
22 והזניחן והסידן והרסית ולבנה שבתשה: התורה
23 אמרה ספי. לענין גט כריתות: והלכה בכל דבר.
24 שכתבו עזרי, על עלה של זית על הנייר ועל
25 הלוח: התורה אמרה תער. לא יעבור על ראשו
26 בגזר: והלכה בכל דבר, דתנון (קוי דף טז) נוד
27 שגלה בין בוגג בין בתער או שספסף כל שהוא
28 חייב, וא"ת אין זו עקרה אלא תוספת, איברא
29 עקרה היא, שמלקחן אותו על קר, ואסור להכות
30 את ישראל בחנם שהרי אמרה תורה (קדוש יט)
31 לא יזיף פן יזיפו, ואע"ג דבכלהו קראי דרשי
32 בשחיתות הל'ין (דף פח) ובגטין (דף טז) ובגזר (דף
33 טז): ר' ישמעאל לא משמע ליה קראי, דכתב
34 לה דמרבין מניה לרבות כל דבר דרשי ליה
35 בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף
36 בדרושין לה תהם, וכן קלו, אלא אהלכה
37 למשה מסניי סמנין וקראי אמכתא בעלמא
38 הוא, הלכך שאר מדרשים רביין דכל התורה
39 לה לא השיב ליה ר' ישמעאל בהלכה עוקבת
40 מקרא אלא הני תלת, ובמסכת קדושין ירושלמי
41 מקצאתי משנה זו דר' ישמעאל, ואין תער מן
42 השלשה אלא מרצע, והכי תניא תהם, התורה
43 אמרה ספר והלכה בכל דבר התלוש, התורה
44 אמרה עפר והלכה בכל דבר המגדל צמחים.

שילה נוב ונגעון ובית עולמים. איסי בן מנחם
אומר: אינו צריך ומה פטומא קלה, לא חלק הכתוב,
בטומאת אשת איש המורה, לא כל שכן? אם כן
מה תלמוד לומר "בקרקע המשכן"? שלא יביא מתוך
קופתו איבעיא להו אין שם עפר, מהו שיתן אפר?
אליבא דבית שמאי לא תיבעי לך דאמר ר' אבהו
אפר שקרוי "עפר". כי תיבעי לך אליבא דבית הלל
דאמר ר' אבהו אפר שקרוי "עפר", מאי? אף על גב
דאיכא ר' יוחנן ב"ר חנין אמר "בקרקע המשכן" כתיב, או
דילמא האי "בקרקע המשכן" לכדאיסי בן יהודה
ולכדאיסי בן מנחם הוא דאית תא שמע, דאמר ר'
יוחנן משום ר' ישמעאל: בשלשה מקומות הלכה
עוקבת, מקרא. התורה אמרה "בעפר" והלכה בכל
דבר, התורה אמרה ב"תער" והלכה בכל דבר, התורה
אמרה ספר והלכה בכל דבר, ואם איתא, ליחשוב
נמי האי? תנא ושייר, ומאי שייר דהאי שייר? שייר
מצורע. דתניא "והיה ביום השביעי יגלה את כל
שערו" כלה, "את ראשו ואת זקנו ואת גבת עיניו"
פרטי, "את כל שערו יגלה" חזר וכלל! כלה ופרטי
מקום פיגום שער ונראה, אף כל מקום פיגום שער
ונראה. מה רבי? רבי שער הרגלים. מאי מיעט? מיעט
בית השחי ודכוליה גופיה. והלכתא מגלח כדלעת,
דתנון בא לו להקיף את המצורע מעביר תער על
כל בשרו, וקתני סיפא וביום השביעי מגלחו בתגלחת
שניה בתגלחת ראשונה. אמר רב נחמן בר יצחק: כי
קא חשיב, הלכה עוקבת מקרא, הא עוקבת מדרבנן
היא. רב פפא אמר כי קא חשיב, הלכה עוקבת
ועוקרת, הא עוקבת ומוספת היא. רב אשי אמר, הא
מתנתא מני? ר' ישמעאל היא, דדריש כללי ופרטי,
כדלעת

1 לרבות נוב ונגעון שילה ובת עולמים. רש"י גורס להביא קרקע בית עולמים ושיבש
2 הגירסא שילה נוב ונגעון משום דנוב ונגעון אין משקין בהן סוטות משום דהוי
3 מנחת יחיד שאין קבוע לה זמן ותימה ששיבשה משום קושיא זו דילמא קסבר איסי בן
4 יהודה רכבי יהודה דאמר בפרק בתרא דשחיטת קדשים (נחיש ד' קס) כל שחציוצור והיחיד
5 מקריבין באהל מועד שבמדבר מקריבין באהל
6 מועד שבגלגל ואין חילוק ביחוד אלא במתו
7 שבראש גגו השטות הוצרך לרבות נוב ונגעון
8 משום דבמה דהו:
9 ובית העולמים. מקשינן אמאי איצטרך לרבות
10 בית העולמים האמר בפ"ב דשבעות (דף
11 טז) דמשכן אקרי מקדש ומקדש אקרי משכן ואי
12 לא היה כתיב אלא (כי) את משכן ה' טמא היה
13 נמי מקדש בכלל האב נמי נטמא ובריש מסכת
14 עירובין (דף טז) דנפקא לן שלשים ששחטן קודם
15 שיפתחו דלתות והיכל פסולים במקדש משום
16 דמקדש אקרי משכן ואע"ג דושחטו פתח אהל
17 מועד במשכן כתיב ולפי גירסת הספר היה אתי
18 שפיר דהוי מצי למימר עיקר ריבויא לא היה צריך
19 אלא משום נוב ונגעון ובית עולמים נטק אב
20 שטיפיה אבל ר"י פירש תא דאיצטרך חכמי
21 לרבות בית עולמים משום דכתיב קרקע משמע
22 היכא דאיכא קרקע לאפוקי בית העולמים הואי
23 ריצפה ולא מסתברא משום דמריבוא דקרקע
24 מרבינן בית העולמים דאי לא היה כתיב קרקע
25 לא היה בית העולמים בכלל ולפירושו לא היה
26 צריך למכתב קרקע כלל ועוד קשיא מפ' טרף
27 בקלפי (ויוסף דף מ"ג) דמיתו ברייתא וכל אדם לא
28 יהיה באהל מועד אין לי אלא אהל מועד
29 שבמדבר שילה ובית העולמים מנין אלמא
30 דשילה לא היה בכלל אהל מועד וכן בית
31 העולמים ובפ"ק דעירובין (דף טז) אמר דבית
32 העולמים היה בכלל אהל מועד ושחטו פתח אהל
33 מועד הואיל ומקדש אקרי משכן וכן בפרק
34 הוציאו לו (ויוסף דף מ"ב) שש אבן אין לי אלא
35 אהל מועד שבמדבר שילה ובית עולמים מנין ת"ל
36 ובסו: אמר איתא ליחשב נמי הא. תימה היכי
37 מצי למיפיש מדר' ישמעאל הא סבירא ליה
38 כבית שמאי דאפר לא איקרי עפר ואליבא דבית
39 שמאי לא קמיבעי ליה אלא אליבא דב"ה א"כ
40 ה"נ אפר בכלל משמעוהא דעפר משום דהכא
41 בקרקע כתיב:
42 תנא ושייר. ואי קשיא היכי מצי למימר תנא
43 ושיירי הוא שלשה קתני ואמר בפ"ק
44 דקידושין (דף טז) גבי הענקה וכי תימא הכא נמי
45 דקידושין (דף טז) גבי הענקה וכי תימא הכא נמי
46 כסיפא ואי אתה יכול לומר ארבעה באחד מהן כ' ואם איתא דמיתת האב נמי מוציאה היה
47 יכול לומר ארבעה באשה:

מאי

בתגלחת ראשונה לא כתב כלל ופרטי
אלא את כל שערו תהם, דמשמע כל גופו זרועותיו ושוקיו ובית השחי, שיהא כל גופו חלק כדלעת, ובתגלחת שניה כתוב בכלל ופרטי, דמשמע מקום פגום שיער שיהא שם קבוץ
שיער הרבה, למעוטי זרועותיו ושוקיו שאינו מכוס ונראה, למעוטי בית השחי: שיער הרגלים: דאותו מקום, ולשנא מעלייתא נטק: והלכה מגלח כלי פלגות. אף בתגלחת שניה קתני
דמגלח כל גופו, כדתני, במסכת נגעים (פ"י מ"ז) להקיף. לגלחו בלו, לשון לא תקיפו פאת ראשכם (ויקרא יט) מעביר תער על כל בשרו. ובתגלחת ראשונה קאי ה"ל וקתני סיפא וביום
השביעי מגלחו תגלחת שניה בתגלחת ראשונה. ולא גרסינן יגלחנו שתתא תגלחת וכו', דלאו אקרא קאי אלא לשון המשנה ומגלחו תגלחת שניה בתגלחת ראשונה תנו בה, אלקמא
שניה נמי כדלעת, דהא תנא ליה בתגלחת ראשונה מעביר תער על כל בשרו: אמר רב נחמן בר יצחק, מצורע לא שזיירא הוא, דכי קא חשיב הלכה עוקבת מקרא, בגון ספר תער עפר
דכתיב בהדיא והלכה עוקבת מוספת על המקרא: רב אשי אמר הא מתנייהא. דקתני מקום פגום שער ונראה: דדריש. כל התורה קלה בכלל ופרטי כדאמרין בשבעות בפ"ג (טז) רבי
ישמעאל שמש את רבי חונאי בן הקנה שקה דורש את כל התורה בכללי ופרטי, ור"ע שמש את נחום איש גם זו שקה דורש כל התורה ברבוי מיעוטי, וכבר פירשתי כל משמעות

כדלעת

תנא ושיירי הוא ארבעה קתני ונראה דהתם דוקא כיון דנחת למנינא דוקא הוא משום דקתני
כסיפא ואי אתה יכול לומר ארבעה באחד מהן כ' ואם איתא דמיתת האב נמי מוציאה היה
יכול לומר ארבעה באשה:
מקומות: שרי מצורע. בתגלחת שניה, שהוא צריך שני תגלחות דכתיב וכבס המעטרת את בגדיו וגו' והיה ביום השביעי יגלה את כל שערו וגו', בתגלחת ראשונה לא כתב כלל ופרטי
אלא את כל שערו תהם, דמשמע כל גופו זרועותיו ושוקיו ובית השחי, שיהא כל גופו חלק כדלעת, ובתגלחת שניה כתוב בכלל ופרטי, דמשמע מקום פגום שיער שיהא שם קבוץ
שיער הרבה, למעוטי זרועותיו ושוקיו שאינו מכוס ונראה, למעוטי בית השחי: שיער הרגלים: דאותו מקום, ולשנא מעלייתא נטק: והלכה מגלח כלי פלגות. אף בתגלחת שניה קתני
דמגלח כל גופו, כדתני, במסכת נגעים (פ"י מ"ז) להקיף. לגלחו בלו, לשון לא תקיפו פאת ראשכם (ויקרא יט) מעביר תער על כל בשרו. ובתגלחת ראשונה קאי ה"ל וקתני סיפא וביום
השביעי מגלחו תגלחת שניה בתגלחת ראשונה. ולא גרסינן יגלחנו שתתא תגלחת וכו', דלאו אקרא קאי אלא לשון המשנה ומגלחו תגלחת שניה בתגלחת ראשונה תנו בה, אלקמא
שניה נמי כדלעת, דהא תנא ליה בתגלחת ראשונה מעביר תער על כל בשרו: אמר רב נחמן בר יצחק, מצורע לא שזיירא הוא, דכי קא חשיב הלכה עוקבת מקרא, בגון ספר תער עפר
דכתיב בהדיא והלכה עוקבת מוספת על המקרא: רב אשי אמר הא מתנייהא. דקתני מקום פגום שער ונראה: דדריש. כל התורה קלה בכלל ופרטי כדאמרין בשבעות בפ"ג (טז) רבי
ישמעאל שמש את רבי חונאי בן הקנה שקה דורש את כל התורה בכללי ופרטי, ור"ע שמש את נחום איש גם זו שקה דורש כל התורה ברבוי מיעוטי, וכבר פירשתי כל משמעות

בכל ופרטי ורבי מיעוטי וחלוקן במס' סוה בפ' החילול (דף טז):

1 **מאי** הזה עלה. תימה מאי קא בעי כיון דלאו שיעורא וזה אם כן פשוט וי"ל דלא
 2 איתבריר לזו האי שיעורא אי משום טעמא כדפרי' ולאו שיעורא הוא אי משום
 3 דתנא נתת לשיעורא: **מביא** מים שדם צפור ניכר בהם וכמה רביעית ורבנן ההוא לגופיה.
 4 קשיא לרבי הכא אמר רבנן פליגי עלה בפ' ג' מינין (ג' מ"ד ק"ח) קא חשיב ליה בהדי עשר
 5 רביעיות מחמש חזיריתא וקא פריך התם ותו

6 לביא וקא איכא מיימתי מתניתין דהכא היה מביא
 7 פייילי של חרס וכו' ומשני בפלוגתא לא קא מביא
 8 והא דמצרע נמי פלוגתא היא וקא חשיב ליה
 9 ונראה הוא פלוגתא דהכא לא דמיא לפלוגתא
 10 דמיימתי התם כגון נטילין לידים לאחד ואפילו
 11 לשנים ור' יוסי דפליגי התם בפ"ק דמסכת ידים
 12 (ס"ה) ואמר לא סגי ליה לשנים רביעית דבעי
 13 לאחורין וקא רביעית וכן במתניתין היה מביא פייילי
 14 של חרס דתיק רבי יהודה לא סגי ליה רביעית
 15 וכן גבי ביטול מי גרלים דקאמר תנא קמא כל
 16 שהוא אבל הכא רבנן מודו בפחות מרביעית לא
 17 אפשר ואי בעי סגי רביעית מיהו לכתחילה מביא
 18 חצי לוג כדתנן בריש פ"ק דמסכת נעשים כיצד
 19 מסתריין את המצורע היה מביא פייילי של חרס
 20 חדשה ונתן לתוכה חצי לוג מים חיים והא דתנן יין
 21 בפ' שתי מדות (מנחות ט"ז פ"ג) רביעית מה היתה
 22 משמשת רביעית מים למצורע ר' ישמעאל היא:
 23 **מביא** מים שדם ניכר בהם וכמה רביעית. וא"ת
 24 וכי אינו ניכר ביותר מרביעית והא תנן בפ"ו
 25 דמסכת פסולות (מ"ח) ומיימתי לה בגמרא בכמה
 26 דוכתי בשליה פ"ק שדחיתא חליין (ק"ג ט"ו) ובפ"ו
 27 דמכות (ק"ג א') ל' לוגין חצי לתוכן קורטוב יין
 28 ומריהון כמראה יין אלמא דאפילו יין ניכר בג'
 29 לוגין וכ"ש דם דסומק טפי י"ל ניכר דקאמר
 30 ממשותו של דם ולא בשינוי מראה דעלמא (מ"ד)
 31 והשתא אל תיקשה מה שהיה תימה רבי נמי מזה
 32 דקאמרין בהקמין רבה (מנחות ט"ז כ"ג) ופרק גיד
 33 הנישה (חולין ק"ד ט"ז) לרבי יהודה דיליף למין מביא
 34 דאינו בטל ממאי דכתיב ולקח מדם הפר ומדם
 35 השעיר הדבר ידוע שדמו של פר מרובה משל
 36 שעיר אלמא דמין במינו לא בטל רבנן אמרי
 37 עולין אין מבטלין זה את זה והא הכא הדוה מין
 38 שלא במינו והדבר ידוע שהמים מרובין על הדם
 39 ואפילו הכי כתיב ביה וי"ל כיון דממשותו ניכר
 40 הרי הוא בעין: **קמנה** ונדהת מפני המים מהו.
 41 תימה אליבא דמאן קא מיבעיא ליה אי לרבי
 42 ישמעאל פשיטא דפסול הוא בעי שהא דם צפור
 43 ניכר אי לרבנן הא לא קפרי אדוכר מים ונראה
 44 דהא בעיא לא לשון ספיקא אלא שהיה תימה על
 45 דברי ר' ישמעאל דאמר רביעית לעולם דם צפור
 46 ניכר כון הוא פשיטא שאינו ניכר שהמים מרובין
 47 אותו כון קטנה ופעמים שאין המים ניכרין כון
 48 גדולה והכי קים לרבנן לשעוריה בצפור שהיא
 49 דמה ניכר לעולם רביעית דומיא דפ"ק ד"ה (ק"ה)
 50 (י.) דאמר ליה רבי ירמיה לרבי יודא מי קים לזו
 51 לרבנן בין שליש לפחות משליש אמר ליה לאו
 52 אמינא לך אל תפיק נפשך לבר מהלכתא וכו';
 53 **שינה** הכתוב במשמעו. תימה לרבי וכי שינו
 54 הוא שנקרא אפר עפר והכתיב (מלכים ב' כג) וישורף
 55 אותה בנחל קדרון וידק לעפר וכן ואבות אותו טחון היטב עד אשר דק לעפר (מלכים ב' כג) וישורף אותה
 56 שריפתה לאפר א"כ שאם היו שם אוזין היו כותשין אותם כדאיתא בספרי וכדתנן בפ"ג דפרה שריפה חובטין אותה מנקלות משום ארזין שלא נעשו אפר מיהו עיקר מוצת שריפתה לאפר
 57 הוא: **שינה** הכתוב במשמעו. תימה וכי מפני כך שינה האומר בפרק כסיוי הדם (חולין ק"ד פ"ג) דלכך שינה אליבא דביה ללמוד שאפר נקרא עפר וי"ל רתיבי שמע מינה:
 האלות

1 כדלעת מני. הא דקתני מגלחו תגלחת שניה כראשונה רבי עקיבא היא: **מאי הוה עלה.**
 2 דבעיין דלעיל אם אין שם עפר מהו שיתן שם אפר: היג מביא רבובית ירק ומקדש,
 3 רבובית ירק הוא דהוה עפר וכו'. ולא גרס ולא היא: ונפדרש. ונתנו במקום והמקום מקדשו
 4 וחזרו ונטלו ונתנו למים: **עפר סופה.** דכתיב (ממלך ט) אל המים, שיראה עליהן, מרלא
 5 כתיב ונתנו במים: וירק **יבשה.** לעיני הזקנים
 6 דכתיב לעיני הזקנים והלצה וירקה וקריס כסו:
 7 **ואפר פרה.** דגזירה שונה גמרי מקדרי עפר סופה
 8 ואפר פרה כדלקמן: **אף דם צפור.** של מצורע
 9 ששוחטו אל כלי חרס על מים חיים, וצריך שלא
 10 יתן מים אלא כשיעור שיתן דם צפור וכו' בהן:
 11 ת"ל מים גרס, ולא גרס במים, דהא על המים
 12 החיים כתיב בקרא: ונפח הן רביעית. כדמפרש
 13 לקמן: **בצפור דרוו.** שיעורו חכמים שאין במינה
 14 גדולה שמדחה את המים ולא קטנה שנדהת
 15 מפני המים שהן רביעית: **אטביל בדם ובמים.**
 16 ואפי' אין נכרי: קרא אחרניא כתיב. ששוחט לתוך
 17 המים, ודרי הן מעורבין מעקרא: ולינקטיניהו
 18 לוורידים. יאחזם בין אצבעותיו שלא יצא מן
 19 דם: גדולה ומדחת את המים. שאין מים נכרי מפני
 20 רב הדם: לא תפיק נפשך לבר לכתחילה. כל
 21 דברי חכמים שנקבעו אל התורה אחריהו:
 22 הקדים עפר למים בסופה פסול. כדכתיב ונתן
 23 אל המים. אלמא מים ברישא, וכתיב ונשחט לה
 24 הפהו את כל התורה הזאת. דבעיין פסוד
 25 הפתוב בפרשה: מה להלן. בסופה מצונו
 26 לכתחילה עפר אל המים כדכתיב בה. אף כאן
 27 בפרה עפר אל המים מצונו כן לכתחילה, ולא
 28 תימא ונתן עליו דוקא דמשמע עפר לכתחילה:
 29 ומה כאן. בפרה הקדים עפר למים בשר
 30 כדמפרש ואזיל: והתם נקלן. גבי פרה דאם
 31 הקדים עפר למים בשר. מים חיים אל כלי.
 32 משמע מים לצד הכלי ולא עפר חוצץ ביניהם:
 33 ורבנן. דאמרי לעיל בסופה הקדים עפר למים
 34 פסול אמרי לך בפרה נמי פסול. דאל כליו דוקא,
 35 דמשמע מים ברישא. והא דכתיב ונתן עליו מים,
 36 לערבן, לארז שנתן אפר אל המים צריך להפך
 37 המים עליו ולערבן: ה"ג ואימא עליו דוקא אל
 38 כלי שתהא חיותו בכליו. ואימא עליו דוקא
 39 שיתא עפר תחלה. והא דכתיב מים חיים אל כלי
 40 לאו למימרא שיהו המים אל הכלי אלא
 41 למימר שיתא חיותו בכליו. שלא ישול מן המעין
 42 בכלי אחר ויתן לתוך זה אלא בכלי זה ישאבם
 43 מן המעין: מה מציינו בכל מקום. בסופה: מכשיר
 44 למעלה. עפר הוא המכשיר את המים לבדוק
 45 אותה, וכן דם צפור של מצורע שמכשיר את
 46 המים להזאת, אף כאן עפר מכשיר את המים:
 47 מתני'

1 **עפר** ונאמר להלן "עפר", מה להלן עפר על גבי מים אף כאן עפר על גבי מים. ומה כאן
 2 הקדים עפר למים בשר, אף להלן הקדים עפר למים בשר. והתם מנלן? תרי קראי כתיבי;
 3 כתיב: עליו, אלמא אפר ברישא, וכתיב "מים חיים אל כלי", אלמא מים ברישא, הא כיצד?
 4 רצה זה נותן, רצה זה נותן. ורבנן, "אל כלי" דוקא. "עליו" דוקא, "אל
 5 כלי" שתהא חיותו בכליו? מה מציינו בכל מקום מכשיר למעלה. אף כאן מכשיר למעלה.
 6 מתני'

54 **שאמְביל בְּדָם וּבְמִים** יחדיו, אך אין צריך שיהיה ניכר. מבאר
 55 הגמרא **וְרַבִּי יִשְׁמְעֵאל**, מנין למד שצריך שיהיה ניכר, הרי הוצרך
 56 הפסוק ללמדנו את עיקר הדין. מתרצת הגמרא **אִם בָּן** – כדעת
 57 רבנן, שלא בא הכתוב אלא להשמיענו שטיבלם בדם ומים ואף שאין
 58 הדם ניכר, **לְכַתּוּב רַחֲמָנָא רַק 'וּמְבַל בְּהֵם'**, שהרי כבר נאמר
 59 בפסוק הקודם ששוחט את הציפור על המים החיים והדם מעורב
 60 במים, **בְּדָם וּבְמִים' לְמָה לִי** – מדוע חזרה התורה וכתבה כן,
 61 בהכרח **לְנִיבָךְ** – להשמיענו שצריך שיהיה הדם ניכר במים. מבאר
 62 הגמרא, **וְרַבְנָן** שנחלקו על רבי ישמעאל סברו שאין להוכיח כן,
 63 משום **שֶׁאֵי קְתַב רַחֲמָנָא 'וּמְבַל בְּהֵם'** ולא היה נכתב 'בדם ובמים',
 64 הֵוֶה **אֲמִינָא** שאין מערבים את הדם במים, אלא יעשה **הֵא** –
 65 טבילה אחת **לְהוֹדִיָּה בדם, וְהֵא** – טבילה נוספת **לְהוֹדִיָּה** במים,
 66 לכן **קְתַב רַחֲמָנָא בְּדָם וּבְמִים'** ללמדנו שצריך **לְעֲרֹבָן** יחדיו.
 67 מבאר הגמרא, **וְרַבִּי יִשְׁמְעֵאל** סבר שדין זה שצריך **לְעֲרֹבָן** יחד,
 68 נלמד **מִקְרָא אַחֲרֵינָא, שְׁבִתִּיב 'וְשַׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הַאֲחַת אֶל כְּלִי**
 69 **חָרֵשׁ עַל מִים חַיִּים' וְגו'** – וכיון ששוחט את הציפור על המים,
 70 ממילא המים והדם מעורבים. מבאר הגמרא, **וְרַבְנָן** שהוצרכו
 71 ללמוד דין זה מ'בדם ובמים', סברו **שֶׁאֵי נִלְמַד מֵהֵוֶה** – מהפסוק
 72 'שחט את הציפור וכו' לא היינו יודעים שהמים והדם מעורבים,
 73 אלא הֵוֶה **אֲמִינָא לִישְׁחִטָּיה סְמוּךְ לְמִנְא** – צריך לשחוט את
 74 הציפור סמוך לכלי עם המים, **וְנִיבְנִיקְמֵיהוּ** – יאחו בידיו לווידוין של
 75 הציפור השחוטה באופן שאי ייצא הדם לכלי שבו המים, אלא
 76 **וְלַקְבְּלֵיהּ לְדָם בְּמִנְא אַחֲרֵינָא** – את הדם מהווידוים יקבל בכלי
 77 אחר, ויטבול בכל כלי בנפרד, **קָא מְשַׁמְעֵ לָן** – לכך נאמר ויטבול
 78 במים ובדם, להשמיענו שצריך לטבול בשניהם יחד כשהם
 79 מעורבים.
 80 מספקת הגמרא לגבי דין טהרת המצורע, **בְּעָא מִינֵיהּ רַבִּי יְרֵמְיָה**
 81 **מְרַבִּי וִירָא**, כיצד הדין בוביא המצורע ציפור **נְדוּלָה** ויש בה דם
 82 מרובה, וכשנשפך דמה לכלי עם הרביעית מים, **וְנִדְחָת אֶת הַמִּים**
 83 – נראה הכל כדם ולא ניכר כלל שהיה בה מים. או אם היתה ציפור
 84 **קְטַמְנָה** שדמה מועט, וכשנשפך דמה אל הכלי עם הרביעית מים,
 85 **וְנִדְחָת מִפְּנֵי הַמִּים** – לא ניכר הדם במים, **מָהוּ** – האם כשרים
 86 לטהרת המצורע. **אֲמַר לֵיהּ רַבִּי זִירָא**, **לָא אֲמִינָא לָךְ** ובי לא
 87 אמרתי לך כבר, **לָא תַפְסִיק נְפִשְׁךָ לְבַר מְהִילְכְתָא** – לא תהרהר
 88 אחר השיעורים שאמרו חכמים. והספק שהסתפקת בו אינו שייך
 89 במציאות, משום ששיעור רביעית שאמרו, **בְּצִפּוֹר דְרוּר שְׂעִירו**
 90 **רַבְנָן, וְאִין לָךְ צִפּוֹר דְרוּר דְנְדוּלָה** שדמה רב כל עד כדי **שְׂמִדְחָת**
 91 **אֶת הַמִּים** – שאם תערבו ברביעית מים לא יהיה ניכר שיש
 92 בתערובת מים, **וְאִין לָךְ צִפּוֹר דְרוּר קְטַמְנָה** שדמה מועט כל כך,
 93 **שְׂנִדְחָת מִפְּנֵי הַמִּים** – שאם תערבו ברביעית מים לא יהיה ניכר
 94 הדם במים.
 95 סדר נתינת המים והעפר בסוטה הוא, נתן המים בתחילה, ועליו נתון
 96 את העפר, שכן נאמר 'ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן, יקח
 97 הכהן ונתן אל המים'. ועל כך שנו בברייתא, **תְּנִי רַבְנָן, אִם הַקִּדִּים**
 98 **וְנָתַן אֶת הָעֶפֶר** בכלי קודם שנתן המים, **פְּסוּל לְהַשְׁקִיף הַסוּטָה**,
 99 שנאמר 'ומן העפר וכו' יקח הכהן ונתן אל המים', הרי שנתון את
 100 העפר אל המים ולא את המים על העפר, ובסוף הפרשה נאמר
 101 'ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת', ללמד שצריך לעשות כסדר
 102 שנאמר בפרשה. **וְרַבִּי שְׁמְעוֹן מְכַשֵּׁיר בְּדִיעֵבַד** אף אם נתן את
 103 העפר קודם שנתן את המים. מבאר הגמרא **מָאֵי מְעָמָא רַבִּי**
 104 **שְׁמְעוֹן** שהכשיר בדיעבד אף אם לא עשה כסדר הכתוב. **דְּכֵתִיב**
 105 **לְגַבִּי אֶפְרָה פְּרָה אֲדוּמָה 'וְלִקְחוּ לְטִמְאָה מֵעֶפֶר שְׂרַפַת הַחַמָּטָה** ונתן
 106 עליו מים חיים אל כלי', **וְתִנְיָא, אֲמַר רַבִּי שְׁמְעוֹן**, מפני מה נאמר

1 והתנא של המשנה בנגעים שסובר שמגלח את כל גופו **בְּקִלְעָת** אף
 2 בתגלחת שניה, אינו משום הלכה למשה מסיני, אלא **מִנֵּי רַבִּי**
 3 **עֲקִיבָא הַיָּא**, שאינו דורש את התורה בכלל ופרט כרבי ישמעאל,
 4 אלא **הַדְרִישׁ רִיבּוּי וּמִיעוּבֵי** – ולדבריו הכלל האחרון בא לרבות
 5 אף דברים שאינם כעין הפרט, ולכן סובר שצריך לגלח אף מקומות
 6 שאינם כעין הפרט, כלומר שאינם נראים ואינם מקומות כינוס שער.
 7 ומצינו שלדעה שדורשת את התורה בריבוי ומיעוט, צריך לגלח כל
 8 גופו. **דְּתִנְיָא** בברייתא, נאמר בפסוק **'וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי יִגְלַח אֶת**
 9 **כָּל שְׂעוֹרָו רִיבָה** הפסוק שיגלח את כל שערו, ולאחר מכן נאמר
 10 **'אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֶת גְּבוֹת עֵינָיו, מִיַּעַם** הפסוק שאינו צריך
 11 לגלח אלא מקומות כעין אלו. ובמה שנאמר בהמשך **'וְאֶת כָּל**
 12 **שְׂעוֹרָו יִגְלַח'** חזר הפסוק **וְרִיבָה** שצריך לגלח אף שאר מקומות,
 13 והכלל הוא שבאופן שהפסוק **וְרִיבָה וּמִיַּעַם וְרִיבָה**, הריבוי האחרון
 14 חזר **וְרִיבָה הַכֹּל**. **מָאֵי רִיבָה** בריבוי זה, **רִיבָה דְכּוּלְיָה גּוֹפֵיהּ** –
 15 שאף מקומות שאינם נראים ואינם מקום כינוס שער צריך לגלח.
 16 **וּמָאֵי מִיַּעַם** – איזה מקום התמעט מהפרט, **מִיַּעַם שְׂעוֹר שְׂבִתוֹד**
 17 **הַחוּטָם** – שאת מקום זה אין צריך המצורע לגלח בתגלחת שניה,
 18 כיון שאינו דומה כלל לפרט.
 19 חזרת הגמרא למה שהסתפקה ושואלת, **מָאֵי הָיִי עֲלָה** – האם אפר
 20 כשר למי סוטה במקום העפר או לאו. מביאה הגמרא ראיה, **תָּא**
 21 **שְׂמַע, דְּאֲמַר רַב הוֹנָא בַר אֲשִׁי אֲמַר רַב, אִם אִין שָׁם** בקרקע
 22 **הַמְשָׁכָן** למי הסוטה, **מְבִיא רַקְבּוּבִית יֶרֶק** – פירווי ירק שנרקב
 23 והתפורר ונעשה כעין עפר, **וּמְקַנְדֵּשׁ** בהנחתו על קרקע המשכן
 24 ומתקדש בכך ואחר כך נותנו במי סוטה, ואם כן הוא הדין שאפר
 25 כשר למי סוטה. דוחה הגמרא, **וְלָא הָיָא** – אין הדימוי נכון, אלא
 26 **דּוֹקָא רַקְבּוּבִית יֶרֶק הוּא דְהוּא עֶפֶר** ולכן ראוי למי סוטה, אך **אֲמַר**
 27 **לָא הוּא עֶפֶר** ואינו ראוי למי סוטה.
 28 **כְּרִי שְׂוִירָאָה עַל הַמִּים**. תְּנִי רַבְנָן, **שְׁלֵשָׁה** דברים שנינו בהם
 29 **שְׂצִרְבִין שְׂוִירָא** וניכרים לעין, במשנתנו נתבאר כן לגבי **עֶפֶר**
 30 **סוּטָה** שצריך לתת כשיעור שיראה על פני המים. **וְאֲפַר פְּרָה** –
 31 כשעושה מי חטאת ומניח את אפר הפרה במים, צריך שיתן כשיעור
 32 שיראה האפר על פני המים. **וְיֹזֵק יִבְקָה** – כשממאן היבם ליבם את
 33 אשת אחיו וחולצת לו להיות מקבוצת ליבשא, אמרה התורה 'ונגשה
 34 יבמתו אליו לעיני הזקנים, וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו',
 35 וממה שנכתב 'לעיני הזקנים' משמע שהרוק ניכר. **מְשׁוּם רַבִּי**
 36 **יִשְׁמְעֵאל אֲמַר, אֵף דָּם צִפּוֹר** – הנעשה בטהרת מצורע, צריך
 37 ליתנו כשיעור שיהיה הדם ניכר במים. שואלת הגמרא, **מָאֵי מְעָמָא**
 38 **דְּרַבִּי יִשְׁמְעֵאל** שדם הציפור צריך להראות. ומבאר, **דְּכֵתִיב לְגַבִּי**
 39 **טהרת המצורע** "את הציפור החיה יקח אותה ואת עץ הארץ ואת
 40 שני התולעת ואת האזוב **וּמְבַל אוֹתָם בְּדָם הַצִּפּוֹר וְגו'**", **וְתִנְיָא**
 41 **בברייתא**, אם היה נאמר רק **בְּדָם, יְכּוּל** – היינו יכולים לפרש
 42 שטיבלם רק **בְּדָם וְלֹא בְּמִים**, **תְּלַמּוּד לּוּמַר** – לכך נאמר גם
 43 **'בְּמִים'**. **וְאִי** היה נאמר רק **מִימֵת, יְכּוּל** – היינו יכולים לפרש
 44 שטיבלם רק **בְּמִים וְלֹא בְּדָם**, **תְּלַמּוּד לּוּמַר** – לכך נאמר גם **בְּדָם,**
 45 **הָא בְּצִדּ מְקִיִּים שְׂוִיָּה, מְבִיא מִים** ומערב בהם דם ציפור, וצריך
 46 שיהיו המים כשיעור **שְׂדָם צִפּוֹר נִיבָךְ בְּהֵן** ומקיים בזה טבילה
 47 בדם ובמים. **וּבְמָה** הוא שיעור המים שדם הציפור ניכר בהם –
 48 **רְבִיעִית**.
 49 מבאר הגמרא, **וְרַבְנָן** שלא מנו את דם הציפור בכלל הדברים
 50 שצריכים שירא, סוברים שאין להוכיח מהפסוק שצריך הדם להיות
 51 ניכר במים, אלא **הֵוֶה** – הפסוק הוצרך **לְגּוֹפֵיהּ** – לעיקר הדין
 52 שצריך להטביל בדם ובמים, **דְּהֵבִי קְאָמַר רַחֲמָנָא** במה שאמרה
 53 'וטבל אותם ואת הציפור החיה בדם הציפור השחוטה על המים',

ה"י של 'האלה' דְּמַעֲטֵי בִיה – שדורש שבאה למעט, ואינו סובר
 כרבי יהודה ששניהם באו למעט. מבארת הגמרא, סבר רבי מאיר
 שה"י דְּנִבְיָה דְּרִיבּוּיָא – ה"א שנאמרה בתחילת 'האלות', שהיא
 מילה שבאה לרבות – שכותב את האלות, רִיבּוּיָא הוּא – באה
 לרבות שכותב גם קללות הבאות מחמת ברכות, ואילו ה"י דְּנִבְיָה
 דְּמַעֲטֵיבָא – ה"א שנאמרה בתחילת 'האלה', שהיא מילה שבאה
 למעט – שכותב אלות אלו ולא שבמשנה תורה, מַעֲטֵיבָא – באה
 למעט שאינו כותב צוואות וקבלות.
 שואלת הגמרא, מדוע דעות רבי מאיר כותב הכהן אף את הפסוק
 'אם לא שכב איש אותך וגו', הנקי, וְהָא לִית לִיה לְרַבִּי מְאִיר
 בעלמא, שדי לומר בלשון לאו, ונדע שִׁמְבַלְל שאמר לְאוּ אַתְהָ
 שׁוּמַע את הדין – הן, וממילא מפסוק זה שמשמעו ברכה, לא
 נשמעת קללה – שאם שטתה לא תנקד, ואם כן מדוע כותבים אותו
 במגילת סוטה, שאין כותבים בה אלא הקללות שנאמרו לה אם
 שטתה. מבארת הגמרא, אִמְר רַבִּי תַנְחֻמִּים יש בפסוק זה משמעות
 קללה, כיון ש'הנקי' כְּתִיב בכתיב חסר ולא הניקי, ונדרש הפסוק
 בשני אופנים, אם לא שטית טומאה תחת אישך, הנקי – מלשון
 נקיות, ואם שטית, הנקי – מלשון חנק.
 דְּרִישׁ רַבִּי עֲקִיבָא, אִישׁ וְאִשָּׁה נְשׂוּאִים שׁוּבוּ – הולכים שניהם
 בדרך ישרה ואינם נואפים, שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בְּיַיְהוּדָה, שהרי שמו של
 הקב"ה נמצא בהם, יו"ד באיש וה"א באשה. לֹא זָכוּ – אינם הולכים
 בדרך ישרה, הקב"ה מסלק שמו מביניהם, היו"ד מהאיש והה"א
 מהאשה, ונמצא שהם אש ואש, והאש אִשׁ אוֹבְלָתָן. אִמְר רַבָּא,
 אם לא זכו, וְדָאִשָּׁה – האש של האשה, עֲדִיפָא – קשה יותר
 וממהרת לאכול, מְדַאִישׁ משל האיש, (מֵאִי מַעֲטֵיבָא), משום שהיא
 – אש של האשה מְצַרְפָּה – גם לפני שהסתלקה הה"א היו האותיות
 אש יחד, ולכן נדלקת האש מהן, וְהָאִי – אש של האיש, לֹא מְצַרְפָּה
 – היו"ד של השכינה הפסיקה באמצע.
 אִמְר רַבָּא, מִפְּנֵי מָה אַמְרָה תּוֹרָה הַבָּא עִפְר לְסוּטָה, לומר שאם
 זָכְתָה – שנמצאה טהורה שלא זינתה, יֵצֵא מִמֶּנָּה בֵּן פֶּאֶרְהָה
 אֲבִינוּ, דְּכִרְתִּיב בִּיה "ואנכי עִפְר וְאִפְר", ואם לֹא זָכְתָה – שזינתה,
 תמות ותחזור לְעַפְרָה. עוד דְּרִישׁ רַבָּא, בְּשֶׁכֶר שְׂאֵמֵר אֲבָרְהָם
 אֲבִינוּ "ואנכי עִפְר וְאִפְר", והראה את מידת ענוותנותו, זָכוּ בְּנֵי
 לֵב' מְצוֹת הַשְּׂיִיבוֹת לְעֵפֶר וְאִפְר. למצות אִפְר פָּרָה אדומה, וְעִפְר
 סוּטָה. שואלת הגמרא וכי רק אלו המצוות שייכות בעפר ואפר,
 וְהָאִיבָא נְמִי מצות עִפְר כִּיסוּי הָדָם, ומדוע לא אמר שזכו לזה
 בזכות אמירת אברהם "ואנכי עפר ואפר". מתרצת הגמרא, הָדָם
 במצות כִּיסוּי הָדָם, הַבְּשֵׁר מְצוּה אִיבָא – יש בזה קיום מצוה, אך
 הַנְּאִיבָא לִיבָא – אין הנאה מעצם קיום מצוה זו, אבל אפר פרה ועפר
 סוטה, יש הנאה בקיומם, באפר פרה, שנטהרים מטומאת מת וכן
 מכפר על עוון העגל, ובעפר סוטה, שמביא שלום בין איש לאשתו.
 וכן שמברר אם זינתה, ואם יתברר שזינתה יועיל שלא ירבו ממזרים
 בישראל, ואם לא זינתה יועיל שנפקדת בורע וכן מבטלת הלעו מעל
 בניה.
 עוד דְּרִישׁ רַבָּא, בְּשֶׁכֶר שְׂאֵמֵר אֲבָרְהָם אֲבִינוּ, "אם מחוט ועד
 שְׂרוּף נַעַל ואם אקח מכל אשר לך" – שנתרחק מן הגזל, זָכוּ בְּנֵי
 כנגד זה לֵב' מְצוֹת, כנגד מה שאמר 'מחוט' זכו לחוט של תְּבִלָּתָה,
 וכנגד מה שאמר 'שרוף נעל' זכו לזִרְצוּעָה של תְּפִלּוּן. שואלת
 הגמרא, בְּשֶׁלֵמָא רְצוּעָה של תְּפִלּוּן יש הנאה מעצם קיום המצוה,
 דְּכִרְתִּיב "וְרָאוּ כָל עַמֵי הָאָרֶץ כִּי שָׁם ה' נִקְרָא עֲלֵיהֶם ויראו ממך",
 וְתִנָּא בברייתא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגְּדוֹל אִמְר כיצד רואים ששם ה'
 נקרא על ישראל, אֵלּוּ תְּפִלּוּן שְׂבָרָאשׁ – שיש בהם רוב השם של
 הקב"ה, שהשי"ן כתובה בקמט העור שבכתבים, והדל"ת ברצועות,

פרשת סוטה נחלקת לשלשה ענינים. האחד, 'ציוויים' – הפסוקים
 בהם מצווה התורה מה לעשות בענין סוטה. השני, 'שבועות, אלות
 וקללות', שהם הפסוקים בהם מבוארות השבועות, האלות והקללות
 שיחולו על האשה אם אכן זינתה. והשלישי, 'קבלות', שהם
 הפסוקים בהם נכתב שמקבלת האשה על עצמה את השבועות,
 האלות והקללות שמחיל עליה הכהן. ונחלקו התנאים מה היה כותב
 הכהן במגילת הסוטה ונמחק במים.
 משנה. כָּא לֹא הִכּוּן לְכַתּוּב אֶת הַמְּגִלָּה של הסוטה, מְאִיזָה
 מְקוּם – פסוק הוּא כּוֹתֵב, לדעת רבי מאיר מתחיל לכתוב מ' (ו)אם
 לֹא שָׁכַב אִישׁ אוֹתְךָ וגו', וְאֵת כִּי שָׁמִית תַּחַת אִישֶׁךָ הנקי ממי
 המרים המאזרים האלה". וְאִינוּ כּוֹתֵב את תחילת הפסוק שנאמר
 לאחר מכן, וְהַשְּׂבִיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בשבעת האלה ואמר הכהן
 לאשה, אלא מדלג על חלק זה וְכּוֹתֵב את המשך הפסוק "וְתָן ה'
 אוֹתְךָ לְאֵלֶּה וְלִשְׂבָעָה בתת ה' את ירכך ונפלת ואת בטנך צבה,
 וְכָאוּ הַמַּיִם הַמְּאֻרְרִים הָאֵלֶּה בְּמַעֲרֶה לְצַבּוֹת כְּמֵן וְלִפְלֹא וְרַךְ",
 עד כאן כותב הכהן במגילת סוטה, וְאִינוּ כּוֹתֵב את מה שנאמר
 בהמשך הפסוק "וְאִמְרָה הָאִשָּׁה אֲמֵן אֲמֵן". רַבִּי יוֹסִי אִמְר
 מתחיל לכתוב מ'אם לא שכב איש אותך וגו', וְלֹא הָיָה מְפָסִיק
 בכתיבת הפרשה כסדרה, אלא היה כותב גם תחילת הפסוק
 "והשביע הכהן את האשה בשבעת האלה ואמר הכהן לאשה", וגם
 את הקבלה שמקבלת על עצמה "ואמרה האשה אמן אמן". רַבִּי
 יְהוּדָה אִמְר כָּל עֲצָמוּ אִינוּ כּוֹתֵב – יזהר הכהן בעצמה ולא
 יכתוב אֵלָּא את האלות המפורשות בפסוקים, "וְתָן ה' אוֹתְךָ לְאֵלֶּה
 וְלִשְׂבָעָה וגו'", וְכָאוּ הַמַּיִם הַמְּאֻרְרִים הָאֵלֶּה בְּמַעֲרֶה וגו', וְאִינוּ
 כּוֹתֵב מה שנאמר בסיום הפסוק "וְאִמְרָה הָאִשָּׁה אֲמֵן אֲמֵן".
 נִמְרָא. שואלת הגמרא, כְּמֵאִי כָּא מִיְפְלִגֵּי – מה טעמם של התנאים
 שנחלקו מהיכן היה כותב. ומשיבה, כְּהָאִי קְרָא כְּמִיְפְלִגֵּי – נחלקו
 כיצד לדרוש המקרא "וְכּוֹתֵב אֶת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן כְּסִפְרָה", רַבִּי
 מְאִיר סָבַר, אם היה נאמר וְכּוֹתֵב את אֵלֹת, היינו סבורים שאינו
 כותב אלא את הָאֵלֹת מִפֶּשׁ – המפורשות בפסוקים, לכך נאמר
 'הָאֵלֹת', לְרִבּוּת – שכותב גם את הַקְּלָלוֹת הַכּוֹתֵב מִחַמַּת בְּרִכּוֹת.
 ומה שנאמר אֵלֶּה' שמשמעו שכותב אלות אלו אחרות,
 לְמַעֲטֵיבָי – שאינו כותב במגילת סוטה את הַקְּלָלוֹת שְׂבָמִשְׁנֵה תּוֹרָה
 – קללות שנאמרו בפרשת כי תבוא. ומה שנאמר 'הָאֵלֶּה' ביתור
 ה"א, לְמַעֲטֵיבָי – שאינו כותב את הַצְּוֹאוֹת שציותה התורה לכהן
 להשביע את האשה, וְקִבְלוֹת האשה, שאומרת אֲמֵן. וְרַבִּי יוֹסִי
 הסובר שלא היה מפסיק, סבר שפּוֹלְהוּ – כל הדרשות נדרשות
 בְּרִבְכָאמְרָתָה – כפי שדרש רבי מאיר. מלבד מה שדרש רבי מאיר
 מהה"א של 'האלה' שבא למעט צוואות וקבלות, על זה חלק רבי יוסי
 וסבר שממה שנאמר וְכּוֹתֵב אֶת האלות האלה, היתור של 'את' בא
 לְרִבּוּת שכותב גם צְוֹאוֹת וְקִבְלוֹת. מבארת הגמרא, וְרַבִּי מְאִיר
 שלא דרש כן, הוא משום שְׂאֵתִים לֹא דְרִישׁ בכל התורה. וְרַבִּי
 יְהוּדָה הסובר שכותב רק מ'יתן ה' אותך, וכן אינו כותב את הקבלה
 שבסוף הפרשה, טעמו, שפּוֹלְהוּ הה"א שנאמר בפסוק כְּמַעֲטֵיבָי
 דְרִישׁ לְהוּ – באים למעט, וכך דרש, 'אֵלֹת', אֵלֹת מִפֶּשׁ – שכותב
 את האלות המפורשות בפסוקים, הָאֵלֹת, הה"א באה לְמַעֲטֵיבָי
 שאינו כותב קְלָלוֹת הַכּוֹתֵב מִחַמַּת בְּרִכּוֹת – דהיינו אם לא שכב
 וגו', אֵלֶּה' בא לְמַעֲטֵיבָי שאינו כותב את הַקְּלָלוֹת שְׂבָמִשְׁנֵה תּוֹרָה,
 וְהָאֵלֶּה' בא לְמַעֲטֵיבָי צְוֹאוֹת וְקִבְלוֹת.
 שואלת הגמרא, וְרַבִּי מְאִיר הסובר שהה"א של 'האלות' באה
 לרבות שכותב גם קללות הבאות מחמת ברכות, והה"א של 'האלה'
 באה למעט שאינו כותב קללות שבמשנה תורה, מֵאִי שְׂנָא הָאֵי ה"י
 של 'האלות' דְּמַרְבֵּי בִיה – שדורש שבאה לרבות, וְכֵאֵן שְׂנָא הָאֵי

מתני' מואם לא שכב איש אותך ואם לא שפית טמאה וגו' שהן קללות הבאות מחמת ברכות, דמשמע הא אם שפית לא נקטי, ואת כפי שפית טמאה תחת אישך וכי טמאות וגו' יתן ה' אותך לאלה ולשבוניה בתוך עמך וגו' ובאו המים המאזרים וגו', וכך הן סודרין בקרשה, אלא שהשביע הכהן את האשה בשבועת האלה ואמר הכהן לאשה מפסיק

בראש יתן ה' אותך, ואינו כותבו דאינו אלא צוואה שמצוה הכהן להשביעה, וגם בסוף ובאו המים המאזרים במעין לצבות בטן ולנפיל ירך אינו כותב סוף המקרא ואמר ה' האשה, דהיינו קבלה שהאשה תקבל עליה שבויעה, ואין זו מן הקלות: לא היה מפסיק, משהתחיל אם לא שכב איש אותך עד אמן אמן, שהיה כותב צוואה והושביע הכהן את האשה וקבלה וזאמרה האשה אמן אמן: כל עצמו, לשנא בעלמא דהא, יתיר בעצמו שלא יתא כותב אלא אלות לבדו, ואפלו אם לא שכב איש אותך והקני לא היה כותב, וכ"ש והשביע הכהן, ואינו כותב ואמרה האשה אמן אמן שהוא סוף המקרא הנה: גמ' אלות ממש, יתן ה' אותך, ובאו המים המאזרים האלה במעין וגו' קללות הבאות וכו', הנקי ממי המרים: אלה מיעוטא הוא: שבמשה תורה, דאי כתב קרא וכתב את האלות בספר היה משמע אלות שבמשה תורה, יקבה ה' בשחפת, דאלה איקרי דכתיב והיה בשמנו את דברי האלה הזאת וגו' וקריס טו: צוואות, והשביע הכהן את האשה, דלא תימא לא: ידלג, הלך איצטרך למעשניה: וקבלת אמן, ולקביה פריך מיש האי ה' דמרב ביה ומש האי ה' דמעט ביה: ביה, רביא פדקאמרה, אלות אלות ממש, האלות הקלות הבאות מחמת ברכות, אלה למעטי שבמשה תורה ושבתות בהנים, אבל ה' דהאלה לא תדרוש למעטי צוואות קבלות, דאתא את ורבינה, וה' דהאלה אורחיה הוא: ור"י בלה, התי"ו דקרא מעטי דריש לה: דלגי רבי, דהאלות דקאי אוקתב דלגי מיעוט, אלה דמיעוטא הוא, אלה ולא אחרות: והא לית ליה ל"ם מפלל לאו אתה שומע הן, דשמעית ליה דבעי תנאי בפול, דהנן ר"מ אומר כל תנאי שאינו בתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי, וכלתיה ביה לאו לא תשמע הן יעבור, לא בפקיה מבבל לאו לא תשמע הן א"י תנחום הנקי כתיב, בלא יוד, דמשמע הנקי אם לא שכב, ותדרוש הכי טמאה תחת אישך תנאי: וכו', לכתב בדרך ישרה שלא יתא הוא נואף ולא היא נואפת: שכינה ביניהם, שהרי חלק את שמו ושכנו ביניהן, יוד באיש וה' באשה: לא וכו' אש אוכלתן, שהקביה מסלק שמו מביניהן ונמצאו אש ואש: ודאשה עדיפא מדאיש, אש של אשה קשה ומתרת לאכול ולפרע משל איש: מאי מקטא האי מיצרה, אש של אשה נחה להדליק מהר, שאין אות של שם מפיס אלא מחבר הוא ונקרא אש, אבל של איש אתה ואתה אש של מקטרפות יחד, שהי"ד של שכינה מפסקת: הנאה ליכא, ואין זה קבול שכן, אבל כאן יש הנאה, בסוטה לתת שלום ושלא ירבה ממזרים בישראל אם וזנה היא, ואם נקתה ונזרעה נרע, ומבשלת לעז מעל בניה, ואפר פרה לטהרן ולזכות את ישראל ממועשה העגל: בשכר אם מחוט ועד שרוף נעל, שהבטיח עצמו מן הגול: חוט של תכלת, כנגד מחוט, ורצועה של תפלין כנגד שרוף, דהיינו רצועה: בשלמא רצועה של תפלין, קבול שכן הוא דאיכא הנאה בדכתיב וכו', אבל חוט של תכלת של ציצית מאי הנאה איכא: מה נשתנה תכלת, שהוקיעו החתוב לציצית: שהתכלת דומה לים בו, בא ללמנו שלק המקום מצות ציצית באלו הקבול פני שכינה, והכי תנאי לה בספר, ודאיצטריכו כל קני, משום דלא אשכחן קראי אלא בקריע שומיה לכסא הכבוד, הלכך תכלת דומה לים וגם דומה לרקיע, דתכלת לא דמי לרקיע כל כך אלא דומה לדומה, כמו תכלת דומה למראה הים, ואנן קחוינן דים דומה למראה הרקיע: ורקיע דומה לכסא הכבוד, קראי קרדיש, דכתיב בקריע כמעשה לבנת הספיר, וכתיב בכסא הכבוד כמראה אבן ספיר דמות כסא: מתני' לוח, של עץ יידי, של עשבים שבושתי ומדבקין אותן בדבק שקורין גליד וששין כמו עור:

האלות לרבות קללות הבאות מחמת ברכות, תימה לרבי דהבא דריש ר"מ ה"י הדאלות ובפ"ק הוריות (ק"ף ט"ז) אמר ור"מ קהל הקהל לא דריש ותו איכא למיתמה דר"י דריש הבא ה"י דרביא למעט והתם דריש קהל הקהל לרביא ותו קשיא דר' יהודה ארבי יהודה דהבא משמע דלא דריש את האלות ובפ"ק גמרות (ק"ף ט"ז) אמר ר"י סבר את וכל הלבושה לרבות וקורטו אחר:

מתני' בא לו לכתוב את המגילה, מאיזה מקום הוא פותח? מ' וואם לא שכב איש' וגו', ואת פי שפית תחת אישך, ואינו כותב "והשביע הכהן את האשה", וכותב "יתן ה' אותך לאלה ולשבעה... ובאו המים המאזרים האלה במעין לצבות בטן ולנפיל ירך", ואינו כותב "ואמרה האשה אמן אמן". ר' יוסי אומר: לא היה מפסיק, ר' יהודה אומר: כל עצמו אינו כותב אלא "יתן ה' אותך לאלה ולשבעה וגו' ובאו המים המאזרים האלה במעין", ואינו כותב "ואמרה האשה אמן אמן": גמ' במאי קא מיפלגי? בהאי קרא קמיפלגי, וכתב את האלת האלה הכהן בפסר, ר' מאיר סבר: "אלות" אלות ממש, "האלות" לרבות קללות הבאות מחמת ברכות. "אלה" למעטי קללות שבמשה תורה, "האלה" למעטי צוואות וקבלות אמן. ור' יוסי פוליה פדקאמרה, "את" לרבות צוואות וקבלות. ור' מאיר אתים לא דריש, ור' יהודה, כוליהו במעטי דריש להו, "אלות" אלות ממש, "האלות" למעטי קללות הבאות מחמת ברכות, "אלה" למעטי קללות שבמשה תורה, "האלה" למעטי צוואות וקבלות. ור' מאיר, מאי שנא האי ה' דמרב ביה ומאי שנא האי ה' דמעט ביה? ה"י דנביה דרביא רביא היא, ה"י דנביה דמיעוטא מיעוטא. והא לית ליה לר' מאיר מפלל לאו אתה שומע הן? אמר ר' תנחום: "הנקי" פתיב, דריש ר' עקיבא: איש ואשה וכו' שכינה ביניהן, לא וכו' אש אוכלתן, אמר רבא: ודאשה עדיפא מדאיש, מאי טעמא האי מצרף והאי לא מצרף, אמר רבא: מפני מה אמרה תורה הבא עפר לפוטה? וכתה, יוצא ממונה בן פאברהם אבינו, דכתיב ביה: "עפר ואפר", לא וכתה, תחזור לעפרה. דריש רבא: בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר" וכו' בניו לשתיה מצות, אפר פרה ועפר סוטה. והאיכא נמי עפר פיוסי הדם? התם הכשר מצוה איכא, הנאה ליכא, דריש רבא: בשכר שאמר אברהם אבינו "אם מחוט ועד שרוף נעל" וכו' בניו לשתיה מצות: חוט של תכלת ורצועה של תפלין, בשלמא רצועה של תפלין, דכתיב "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך" ותניא, ר' אליעזר הגדול אומר: אלו תפלין שבראש, אלא חוט של תכלת מאי היא? דתניא, היה ר' מאיר אומר: מה נשתנה תכלת מפל מיני צבעונין? מפני שהתכלת דומה לים, וגם דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד, שנאמר: "וראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים למטה" וכתביב: "כמראה אבן ספיר דמות כסא: מתני' לוח, של עץ יידי, של עשבים שבושתי ומדבקין אותן בדבק שקורין

הדיפתרא

היבא דכתיב בספר כ"ע מודו דמרבין כל מילי בר מדבר שיש בו רוח חיים מיהו לפי ר"ת לא קשיא מידי דמי' התם בכלל ופרט וכלל דרשינן ליה דחור וכתב נתן לה (ספר כריתות) אבל
הבא כלל ופרט הוא ואין בכלל אלא מה שבפרט א"נ התם קרא יתירא הוא דקא דריש משום דכתיב תרי זימני וכתב לה ספר כריתות ובידושלמי מקשה ליה נמי הבא כתיב ספר וכתב
כתיב ספר הבא את אומר כל דבר שהוא בתלוש הוהא את אומר הכין שנייא היא הבא דכתיב בספר אבל בגמרא דידן לא אמר התם הכי דאמר אי כתיב בספר כדקא אמרת דהיי מרבין
כל מילי דתלוש בר מדבר שיש בו רוח חיים ירושלמי תניא ר"א בן שמעון אומר אין כותבין על ערות בדמה טמאה אמר ר"ש מכין דאיתמר למחיקה ניתנה למה אינו כותב תני ר"א ובר
שמעון אומר רואה אני את דברי ר"א בן שמעון

מדברי אבא שמתא תאמר איני שותה ומנצח היסם
גנוע על עור בדמה טמאה ותו התם ר' לוי בר סיס
בעי קמיה רבי מגילת סוטה מהו שחטמא את
הידיים א"ל הרי זו שאלה א"ר יוסי אינה שאלה
כלום גזרו על הפרסים שטמאו את הידיים לא
מפני קודשתן וזו למחיקה נתנה לא צריכא (ולא)
הואיל ונתנה למחיקה:
שנאמר ומחה כתב שיכול למחוק. בירושלמי
אי מוחא יכול במשקה או במי פירות
ת"ל וכתב הא כיצד כתב שיכול למחוק ואיזו זו דיו
שאין בו קנקנתום ודא תני אם מחק מתוך הספר
כשר תיפטר בהדין תניא דתנא אמר ר"מ כל ימי
שהיינו למדין אצל ר' ישמעאל ולא היינו נותנין
קנקנתום לתוך הדיו:
מה משפט ביום אף מגילת סוטה ביום. כל
מעשה סוטה ילפינן מהבא בפ"ב מגילה
(ק"ז כ"ה) והשקאה ביום רש"י פי' מה משפט ביום
בסנהדרין נפקא לן מוהיה ביום הנחילו את בניו ולא מסתברא דהא ע"פ התורה כתיב גבי זקן וממרא דמשתעי בדיני נפשות והאי קרא דביום הנחילו משתעי בדיני ממונות אלא מוהוקע
אותם לה נגד השמש נפקא לן התם דביום ונראה לי דכל דין סוטה בגין וכן בתולה פסול בלילה דמיא דדיני נפשות ולא בדיני ממונות דתחילת דין ביום אבל גמיר דין אפילו בלילה:
דכתיב וכתב את האלות הדכתיבא. תימה לר"י לקמן בפרק ואלו נאמרין (ק"ה ז"ל): ואיתא נמי בריש פ"ב דמסכת ברכות (ק"ה ז"ל) ובמסכת מגילה (ק"ה ז"ל) דק"ש לא יקראנה למפרע
לרבנן מוהיה ולרבי מדברים הדברים ורבנן הדברים לא משמע להו הילכך איצטריך דהו שלא יקראנה למפרע ואמאי לא נפקא להו מהאלה כי הבא הדברים האלה דכתיבא וי"ל כיון
דקיבלו וגמרי מרביתו דשמעו אית לן למדרש בכל לשון שאתה שומע אייתר לך ודיו שלא יקראנה למפרע והאלה דרשי להו לדרשא אחריתי: **קודם** שתקבל עליה שבועה פסולה.
ירושלמי ר' קרספא אמר אפלתן ר' יוחנן ור"ל חד אמר משביע ואח"כ כותב וחד אמר כותב ואח"כ משביע ומפרש טעמא כדי לסמוך שבועה להשקאה והתם משמע דבכחי פליגי מ"ד
משביע ואח"כ כותב אית ליה חוקה תורה מעכב על הסדר ומאן דאמר כותב ואח"כ משביע אית ליה אינ"ג דמעכב אינו על הסדר ותימה א"כ במאן ס"ל לא כרי' ולא כר' נחמיה ב'פ'
הרציאו לו (ווסף ק"ז ב.) דמשמע דכ"ע סבירא להו היבא דכתיב חוקה מעכב נמי על הסדר ותמה רבי דבפרק ד' מיתות (מסלין ק"ז ט"ז) אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא כל מקום ששנו
הכמים דרך מנין אין מוקדם ומאוחר דו"ח משבעה סממנין רב פפא סבא משמיה דרב אמר אף ד' מיתות ואידך בפלוגתא לא קא מיירי רב פפא אמר אר סדר יומא ואידך ההוא לחומרא
בעלמא דמשמע אלא לאו היה חשיב ליה ואמאי לא חשיב סדר סוטה דהא איהו אמר הבא כתבה קודם שתקבל עליה שבועה פסולה ומשמע בירושלמי דבעי כל הפרשה על הסדר
ונראה דלא חשיב אלא היבא דשניין על הסדר שיהי אין סדר המשנה וסדר הפרשה כמובן כמו שפירשנו בראש הפרק וסדר הפרשה עיקר אבל
סדר המשנה אפילו בעלמא לא ולהכי לא אמר נמי התם דאמר וזו סדר תמיד לאפוקי ממצות חליצה אבל לאפוקי מסדר סוטה ליבא למימר דאפילו בדיעבד נמי לא:

כתבה איגרת פסולה. רש"י פירש אגרת בלא שרטוט בספר אמר רחמנא והלכה למשה מסיני שהספרים צריכין שרטוט ואי קשיא מאי איירא משום דנקראת ספר תיפוק לי דבלאו הכי
אסור לכתוב שום פסוק בלא שרטוט דאמר' בפ"ק דגיטין (ק"ה ז"ל) אמר רב יוסף מאן לימא לן דר' אביתר בר סמבא הוא ועוד הא איהו דשלח ליה לרב יהודה בני אדם העולים
משם לכאן הן קיימו בעצמם ויתנו הילד בונה הילדה מכרו ביין וישתו וכתב ליה בלא שרטוט וא"ר יצחק שתיים כותבין שלש אין כותבין ואמרינן בסוף פרק מצות חליצה (יבמות ק"ו ק"ז) אמר
אביי האי מאן דכתב גיטא דחליצתא לכתוב הכי אקרינה לדידה ממאן יבמי עד יבמי ופירוש דלא מצי למכתב שלש תיבות רצופין בלא שרטוט כדמסיק מר וטרא שירטט וכתב ליה לכולה
פרשתא מתקף לה מר בר רב אדי ודא לא נתן ליכתב הילכתא כמר וטרא אע"ג דלא נתן ליכתב תריץ אי לאו משום דנקראת ספר ה"א אע"ג דאסור לכתוב בלא שרטוט המגילה
עצמה אינה פסולה קמ"ל דפסולה נקראת שלא היו המים בודקין על ידה מיהו לא ידעמא אם שרטט אותה בין שיטה לשיטה לאחר כתיבה אע"ג דבשעת כתיבה כתב באיטורא אי המגילה
כשירה בהכי או ולא ודא דאמר' בהקומץ רבה (מנחות ק"ג ז"ל) ובמגילה (ק"ה ז"ל) הלכתא מוחה צריכה שירטוט אבל לא תפליין נראה דהכי הילכתא גמירי לה דין לו לשרטט תפליין דאי לא
תימא הכי אלא הא דפסיק אבל לא תפליין דלא מיפסלי אי כתב בלא שרטוט מיהו צריך לשרטט משום דאסור לכתוב בלא שרטוט א"כ הא דמקשה התם מהא דתפליין שבלו אין עושין
מתן מוחה שאין מורידין אותו מקדושה חמורה לקדושה קלה טעמא דאין מורידין אבל משום שרטוט לא ומשני תנאי היא אי תהו מצי לשרטט להו הוה מצי למימר במשורטטין אלא ש"מ
דכיב גמירי לה דלא מצי לשרטט להו אבל ר"ת פירש הא דאמר' שלש אין כותבין היינו אם לא שרטט כלל אבל אם שרטט ב' פיאות הגלגולים אע"פ דלא שרטט בין שיטה לשיטה חשוב
שירטוט אפי' לענין ס"ת אלא משום זה אלי ואנוהו (מנחות ט"ו) צריך לשרטט בין כל שיטה ושיטה וכן מוכיח בפ"ק דמגילה (ק"ה ז"ל) דברי שלום ואמת מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה
ופירש ר"ח דלאו היינו ס"ת אלא מוחה ולשנא אמתה משמע כחידה. של תורה היינו מוחה דיש בה עול מלכות שמים וכן עיקר דאי ס"ת ממש משתעי ההוא קרא דאומת א"כ הא
דגרסינן בפ"ב דמגילה (ק"ה ז"ל) מגילה נקראת ספר ונקראת אגרת נקראת ספר שאם תפרה בפשתן פסולה מאי איירא משום רבי תיפוק ליה משום ואמת וגימא צריכה שרטוט ותפירה באמתה
של תורה אלא ש"מ לשרטוט המוחה איצטריך ההתם תפירה ליבא ולענין תפירה נקראת ספר והשתא לא תקשי דא דפסקין בהקומץ רבה (מנחות ק"ג ז"ל) ובמגילה (ק"ה ז"ל) הילכתא מוחה
צריכה שרטוט תפליין אין צריכין שרטוט ומקשה מהא דתפליין שבלו אין עושין מתן מוחה לפי שאין מורידין הא משום שרטוט לא ומשני תנאי היא מולא משני במשורטטין ש"מ דאפי'
מנהג ליבא הואיל וכן אין צריך לשרטוט דגרסינן בירושלמי בפרק במה מדליקין ויצאות השבת כל הפטור בדבר ועושהו נקרא הדיית השתא ו"ל הא דאין צריכין שרטוט היינו בין השיתין
אבל ב' פיאות צריכין שרטוט דלא גריעי משלש אין כותבין מיהא דלפרושו לא תירץ מאי איצטריך למימר גבי מגילת סוטה דפסולה בלא שרטוט כיון דאפילו ס"ת הוא טגי ליה בשרטוט
לארבע פיאות מנצתי בתוספת רבינו יב"א במסכת גיטין משמתי מר' אליהו הצרפתי שדוה אומר מה שאנו כותבים בכתבים בלא שרטוט ליבא למיחש דלא כתבין לשום פסוק אלא
לאמירה בעלמא לפרוס בשלום בלשון עברי או לדבר בו בלשון צח אבל בשכותב שמוציא אותו לשום פסוק כי האי גוונא אסור למכתב בלא שרטוט ולא ידענא מלן לכתוב בפירושם

פסוקים בא שרטוט כשמיא לשום פסוק:
כתבה

16 אלא ביום, אף מגילת סוטה דינה להיעשות דוקא ביום.
 17 ועוד אמר רבא, אם כתבה - את המגילת סוטה למפרע - מסופה
 18 לתחילתה, הרי היא פסולה, דכתביב 'וכתב את האלת האלה',
 19 וממילת 'אלה' משמע שיש לכתוב את המגילה כפי דכתיבא -
 20 כסדר שנכתבה הפרשה במקרא.
 21 ועוד אמר רבא, אם כתבה הכהן - את המגילת סוטה קודם
 22 שתקבל עליה הסוטה את השבועה שמשביעה הכהן, הרי היא
 23 מגילה פסולה, [שנאמר] תחילה, 'והשביע הכהן את האשה וגו',
 24 'ואמרה האשה אמן אמן, ואחר כך נאמר 'וכתב את האלת האלה
 25 הכהן בספר וגו', הרי שכותב את הספר רק לאחר שקיבלה עליה את
 26 השבועה.
 27 ועוד אמר רבא, אם כתבה הכהן - את המגילת סוטה איגרת - ללא
 28 שישרטט את הקלף תחילה, הרי היא מגילה פסולה, שהרי 'בספר'
 29 אמר רחמנא, והלכה למשה מסיני שהספרים צריכים שרטוט.

1 הדיפתרא - עור שלא עבדוהו כל צרכו ועדיין אינו קלף. אלא
 2 כותבים על המגילה - קלף שעובד כל צרכו. שנאמר 'וכתב את
 3 האלת האלה הכהן בספר', וספר הוא קלף מעובד כראוי. המשנה
 4 באה לבאר באיזה דיו יש לכתוב המגילה, ואינו בותב לא בקומום
 5 - שרף אילן שמויכו במים, ולא בקנקנתום - שהוא מין מהעפר
 6 המשחיר. ולא בקל דבר שרושם - שנבלע בתוך הקלף ואינו
 7 נמחק, אלא כדיו של שרף שרישומו נמחה במים. שנאמר 'וכתב
 8 את האלת האלה הכהן ומהה אל מי המרים', שמשמע שכותב על
 9 הספר בכתב שיכול למחות במים, ולכן אין כותבים בקומום
 10 ובקנקנתום משום שאינם נמחים.
 11 נמרא, אמר רבא, מגילת סוטה שכתבה בלילה, הרי היא פסולה.
 12 מאי טעמא אתיא בגזירה שזה תורה האמורה במגילת סוטה,
 13 מתורה האמורה במשפט, כתיב הקא - לגבי מגילת סוטה, 'ועשה
 14 לה הכהן את כל התורה הזאת', וכתיב התם - לגבי זקן ממרא,
 15 'על פי התורה אשר יודוך ועל המשפט', מה משפט אין דנים

המשך ביאור למס' סוטה לימי ספירת העומר ליום ראשון עמ' ב

21 - האם דין זה - שעד אחד אינו נאמן לומר שנסתרה נלמד מהגזירה
 22 שווה, והרי מ'בה' נפקא - דין זה נלמד מהפסוק 'עד אין בה',
 23 שדורשים דווקא בה - להעיד שזינתה נאמן עד אחד, אבל ולא
 24 בקינוי - שצריך שני עדים שקינא לה הבעל, וכמו כן דורשים 'בה'
 25 ולא בסתירה - שצריך שני עדים שנסתרה. ולימוד זה מ'כפי' ליה
 26 לתנא להביא. מתרצת הגמרא, ה'כי נמי קאמר - אכן גם המשנה
 27 סוברת שהלימוד שעד אחד אינו נאמן על סתירה הוא משום
 28 שתלמוד לומר 'בה' בה ולא בקינוי 'בה' ולא בסתירה. אלא
 29 שהמשנה דיברה על דין נוסף, שנומקא בעלמא בלא קינוי ובלא
 30 סתירה - באופן שלא היה קינוי וסתירה ומעיד עד אחד שזינתה,
 31 הדין הוא דלא מתימן עד אחר אלא צריך שנים, ודין זה מ'נלן', על
 32 זה משיבה המשנה, נאמר כאן, לגבי ערוה 'כי מצא בה ערות
 33 דבר' ונאמר להלן 'על פי שני עדים או על פי שלשה עדים וקום
 34 דבר', ודורשים בגזרה שזה, מה 'דבר' האמור להלן מאמינים רק
 35 לעדים שנים, אף כאן לגבי ערוה מאמינים רק לעדים שנים.
 36 תנו רבנן, או זו היא עדות הראשונה - איזו עדות נקראת במשנה
 37 'עדות ראשונה, זו עדות סתירה - עדות שנסתרה, ואיזו עדות
 38 נקראת במשנה 'עדות אחרונה, זו עדות מוקמה - העדות שנבעלה
 39 לאחר קינוי וסתירה.

1 סוטה ותימצא כשרה, ומכל מקום אינה מתקיימת העדות בפחות
 2 משנים - שאם אין שני עדים שנסתרה אינה נאסרת כלל על בעלה.
 3 עדות האחרונה - להעיד שזינתה, שאוסרתה איסור עולם על
 4 בעלה, אינו דין שלא תתקיים העדות בפחות משנים. אין הדין כן
 5 משום שתלמוד לומר - אמרה התורה 'ועד אין בה' - ודורשים
 6 שאין שני עדים שזינתה, אך כל שיש בה אפילו עד אחד נאמן. דנה
 7 המשנה, וקל וחומר לעדות הראשונה מעתה - אם כן נלמד בקל
 8 וחומר להיפך, שבעדות על סתירה מספיק עד אחד, שהרי ומה עדות
 9 האחרונה - להעיד שזינתה, שאוסרתה איסור עולם על בעלה,
 10 ומכל מקום מתקיימת בעד אחר, עדות הראשונה - להעיד
 11 שנסתרה, שאין אוסרתה איסור עולם - שהרי יש לה היתר לבעלה
 12 אם תיבדק במי סוטה ותימצא כשרה, אינו דין שתתקיים עדות זה
 13 בעד אחר. אין הדין כן משום שתלמוד לומר אמרה התורה לגבי
 14 ערוה 'כי מצא בה ערות דבר', ולהלן הוא אומר 'על פי שני
 15 עדים או על פי שלשה עדים וקום דבר', ודורשים גזירה שווה 'דבר
 16 דבר, מה דבר האמור להלן - לגבי ממון, מאמינים רק על פי שנים
 17 עדים, אף כאן - לגבי ערוה מאמינים רק על פי שנים, ולכן צריך
 18 שני עדים שנסתרה ולא לומדים בקל וחומר להאמין לעד אחד. עד
 19 כאן דברי המשנה להלן.
 20 מקשה הגמרא על המשנה, האי מ'כי מצא בה ערות דבר' נפקא

המשך ביאור למס' סוטה לימי ספירת העומר ליום חמישי עמ' א

11 בגדיה מחמת המשיכה, נקרעו ואינו מקפיד על כך, ואם נפרמו -
 12 ואף אם נפרמו לקרעים רבים, נפרמו, וכך מושך הכהן את בגדיה עד
 13 שהוא מגלה את לבוה, וכן, וסותר את שעררה - מתיר הכהן את
 14 שעררה מקשירתו לאחר שגילה את שעררה, כדי לנוולה ויגרום לה
 15 שתודרה. רבי יהודה חולק ואומר, שאם היה לבה לא היה
 16 מגלהו, ואם היה שעררה נאה לא היה סותר, כדי שלא יתגרו בה
 17 הכתנים. אם היתה מתכסה בלבנים - אם היתה לבושה בגדים
 18 לבנים, מכסה בשחורים - מלבישים לה בגדים שחורים כדי לנוולה.
 19 וכן אם היה עליה כלי זהב - תכשיטי זהב.

1 - ובפני משפחתה, בשביל שתודרה. אם השתכנעה האשה להודות
 2 ואמרה טמאה אני - שזינתה תחת בעלה, הרי היא שוברת בתורה
 3 - כותבת שובר שזינתה והפסידה את כתובתה, ויזאת מבעלה בגט.
 4 ואם אף לאחר כל מה שאמרו לה, עמדה על דבריה ואמרה מהורה
 5 אני, היו מעלין אותה לשער המורה - השער החיצוני של הר הבית,
 6 שעל פתח שער נקנור - ומשם לשער העזרה הנקרא שער ניקנור,
 7 ששם הוא המקום שבו היו משקין את הפסולת, ומטהרין את
 8 היולדות - שהיו עומדות שם היולדות בשעה שמקריבים את קרבן
 9 טהרתם, ומטהרין את המצורעין - מזים את הדם על ידם ורגלם.
 10 ובהן איזוהו כבנדיה - בפתח הצואר, ומושך כלפי מטה, אם נקרעו

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

א נומל אדם את בנו א בראשות היחיד ב והאבן בידו ג, ואינו חשוב כמטלטל את האבן בידו ד. והוא שאי אפשר בענין אחר ה, כגון שיש לבנו געגועין עליו ו[רז], שאם לא ימלנו יחלה ח, ולא גזרו על מטלטל שלא בידים ממש במקום סכנת חלי ט. וגם אי אפשר להשליך האבן מיד התינוק י, מפני שיצעק ויבכה יא.

ביאורי הלכה

לצורך מקומו שהתינוק מפריע באותו מקום או לצורך גופו כגון שהתינוק צריך לאכול או לישן – מותר לטלטלו עם האבן בידו ככל טלטול מן הצד⁵.
ו] געגועין עליו – השתוקקות שאביו ייטלו בידיו.
ז] געגועין עליו – אם התינוק אוהו כלי שמלאכתו לאיסור – מותר לטלו בידו אף אם אין לו געגועין⁶.
ח] יחלה – חשש שמא יחלה, וכגון שהתינוק בוכה⁷.
ט] סכנת חולי – אבל על טלטול בידים ממש גזרו אף במקום סכנת חולי כדלהלן סעיף ב⁸.
י] מיד התינוק – מותר לנער את יד התינוק כדי שהאבן תיפול מתוכה גם אם המטרה היא חינוך הילד⁹, וכן אם נטל מוקצה בידו ומלכלך עמו את הקירות וכיוצא

א] את בנו – הוא הדין לטלטול או נענוע של עגלת תינוק¹ שהתינוק שבתוכה אוהו בידו מוקצה (או מוקצה מונח בעגלה), שמותר לטלטלה רק אם יש בטלטול זה צורך גופו (כגון הרדמת התינוק) או מקומו (שצריכים למקום העגלה), או שהתינוק בוכה (מקום חשש סכנה).
ב] ברשות היחיד – אבל ברשות הרבים ואפילו בכרמלית אסור לטלטל את הקטן גם כשאין אבן בידו².
ג] והאבן בידו – של הבן³.
ד] האבן בידו – אף שחז"ל גזרו על הנוטל בנו ומוקצה בידו גם אם לא מטלטל ממש⁴, כאן לא גזרו.
ה] בענין אחר – אם ישנו צורך בטלטול התינוק, כגון

צינונים והוספות

8) למעשה, אין כאן אפילו טלטול שלא בידיים, כיוון שהוא מקום סכנת חולי והרי זה טלטול מן הצד לצורך דבר המותר (כדמשמע בסיום ההלכה), וכן יש להתיר מצד שדין הקטן כדין חולה שאין בו סכנה כדלהלן הערה יג, אלא שאגב כך שכתב להלן שבמקום חשש טלטול בידיים ממש גזרו אפילו במקום סכנת חולי, נקט גם כאן שבטלטול שלא בידים ממש לא גזרו בסכנת חולי, ואילו היה משמית הטעם "שלא גזרו במקום סכנת חולי" וכותב להתיר מצד טלטול מן הצד לצורך היתר או מצד צרכי הקטן, לא היה מתחבר בשום עניין להמשך הדברים שלטלטול גמור גזרו אפילו במקום סכנת חולי, ובפרט שכולל בדבריו להתיר גם לדעת הראשונים הסוברים שהנוטל קטן והאבן בידו נחשב כאילו מטלטל האבן בעצמו ולא כטלטול מן הצד (ראה רמב"ן קמ"א ע"ב ועוד ראשונים) והרי זה 'בכלל מאתיים מנה', אכן, בכדי שלא יבואו להתיר מצד צרכי הקטן או טלטול מן הצד גם במקום שאין געגועים, מוסיף (לצד האיסור) שאין זה צורך כל כך.
9) ראה ס' מנורה הטהורה (ס"ק א) שמסתפק במקום שאי אפשר לנער האבן אלא רק ליטלה ממש מיד התינוק, האם

1) לכאורה לאו דווקא 'בנו' אלא כל תינוק הצריך לכך, וע"ד האישה מדדה את בנה דלעיל סי' שח סעיף פא.
2) כדלעיל סי' שח סעיף פא, ולא מצינו שהתירו שבות דשבות במקום חשש חולי אלא טלטול מן הצד, ואם הוא חולה שאין בו סכנה או כשיש צער גדול, עיין לעיל על סי' שח הערה תרכב.
3) ראה להלן הערה יב לענין חפץ בכיסו.
4) מחשש שיבוא לטלטל בעצמו (כדלהלן סעיף ב).
5) ראה סי' רנט קו"א ס"ק ג הובא בצינונים.
6) התינוק מותר בטלטול כלי שמלאכתו לאיסור כי הוא צורך גופו ואינו דומה למוקצה מחמת גופו שאינו מותר עבור התינוק (אף שאינו אסור בזה ובפרט אם לא הגיע לגיל חינוך), וכיון שטלטול זה נחשב לצורך גופו, לכאורה אין לאסור לאביו אגב התינוק, אלא אם כן הוא בעל ערך כדלהלן סעיף ב.
7) בכי ממושך מסוכן לתינוק (עלול לגרום נזק מוחי), וראה שש"כ פכ"ב סמ"ג שגם כשניכר שהתינוק משתוקק ביותר שירימוהו, וצריך להרגיעו שלא יצעק – מותר להרימו. ע"כ. וצ"ע אם הוא בגדר סכנת חולי.

אָבֵל אִם אֵין לֹא גַעגווען עָלִיו - אָסור לְפִלֹז יב. וְאֵינִי דוֹמָה לְשָׂאֵר טְלֻטוּל דְּבַר הָאָסוּר שְׁמִמְלֻמֶּל מֵאֵלִיו עַל יְדֵי שְׁמִמְלֻמֶּל בְּיָדוֹ אֶת הַדְּבָר הַמְּתָר שְׁעָמוּ, שֶׁהִתִּירוּ חֲכָמִים בְּשָׂאֵי אֶפְשָׁר לְנַעַר הָאָסוּר מִן הַהִתָּר כְּמוֹ שִׁתְּבָאָר, לְפִי שְׁלֵא הִתִּירוּ בֶּן אֱלָא בְּשִׁצְרִיף לְדְבַר הַמְּתָר, אָבֵל כַּאֲן אֵין זֶה צִרְף כֹּל לְפִי לְפִי אֶת הַתִּינוּק בְּשָׂאֵין לֹא גַעגווען עָלִיו יג:

חלק ב סימן שט טלטול על ידי דבר אחר אם מתר בשבת, סעיף א

ביאורי הלכה

בידיו ונטל חפץ מוקצה – אין צריך לנערו או להניח התינוק מידיו¹¹.
יג] געגועין עליו – ואסור כדין טלטול מן הצד שלא לצורך דבר המותר.

בוה, ואפילו אם נטל חפץ מוקצה יקר ערך שלא רוצים שיסתובב עמו וייאבד – מותר לנערו מידו¹⁰.

יא] שיצעק ויבכה – גם בטלטול מן הצד, צריך לנער את דבר האיסור אם זה אפשרי, אך כאן זה לא אפשרי.

יב] אסור ליטלו – תינוק היושב על ברכי אביו או אחוז

ציונים והוספות

להניח המוקצה במקום מסויים מדין 'עודה בידו' (במקום הפסד עכ"פ כדלעיל סי' שח סי"ג), או שמצד חינוך יש לגעור בו להשליכו מיד.

11) האיסור הוא בנטילת התינוק ולא כשהוא כבר בידיו, וצ"ע אם נטל התינוק מחמת געגועיו והיה מוקצה בידו, ולאחר זמן נרגע התינוק ואין שום חשש להניחו, אם צריך להניחו מיד.

רשאי להשליכה מידו או מוטב לטלטלו והאבן בידו, ומשוער משמע שאין ליטול האבן ממש אפילו במקום סכנת חולי.

10) אם כוונתו לצורך טלטול תינוק המתגעגע, לא מבעיא שמותר לנער האבן מידו (אם לא יצעק ויבכה) כי לא גזרו במקום סכנת חולי, אך לכאורה יש להתיר גם בכל עניין משום שניעור נחשב כטלטול כלאחר יד כדלעיל סי' שח סעיף סא; וצ"ע בקטן שהגיע לחינוך, אם מותר לומר לו

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

בינונית שהרי המעט לעת הוא כ"ד שעות בינונית ומהנץ החמה עד שקיעתה אין אדם יכול להלך כי אם שלשים מיל אם כן מגיע לכל מיל שני חומשי שעה שהרי ב"ב שעות יש בהם ס' חומשין תחלקם לשלשים חלקים יגיע לכל חלק שני חומשין.

ולענין הלכה העיקר כסברא האחרונה, ומכל מקום יש להחמיר כסברא הראשונה אם אין שם הפסד מרובה:

יא] לא אמרו חכמים שיעור מיל אלא כשעדיין לא נתחמם הבצק על ידי עסק הידים אבל לאחר שנתחמם על ידי עסק הידים אם יניחוהו בלא עסק מיד יחמיץ וכן במקום חם כגון סמוך לפי התנור שאופין בו או שלש בבית שהוסק בו תנור בית החורף ומרגישין חומו עדיין אם שהה הבצק בלא עסק יכול לבוא לידי חימוץ אפילו בפחות משיעור מיל וכן בכל מקום שמרגישין בו חום קצת ולפי יתרון החמימות ממחר הוא להחמיץ וצריך לתת לב לפי הענין:

יב] אם התחילו ללוש ב' עיסות כאחת והחמיצה אחת מהן קודם ששהתה שיעור מיל בלא עסק כגון שנראו בה סימני חימוץ שיתבאר, בידוע שהחמיצה גם השנית אם שהתה כל כך כמו חבירתה אע"פ שלא שהתה שיעור מיל

~ יום ראשון ~

חלק ג סימן תנט מקום וסדר לישת המצות:

י שיעור מיל הוא רביעית שעה וחלק עשרים שהרי אמרו חכמים מהלך אדם בינוני ביום בינוני דהיינו בימי ניסן ותשרי שהיום והלילה שוין הוא ארבעים מיל והיום י"ב שעות, תחלק הי"ב שעות לארבעים מיל יגיע לכל מיל רביעית שעה וחלק עשרים משעה שהרי עשר שעות שכשתחלקם למ' חלקים יגיע לכל חלק רביעית שעה והב' שעות כשתחלקם לארבעים חלקים יגיע לכל חלק עשרים משעה.

ויש הולקין על זה ואומרים ששיעור מיל הוא שני חומשי שעה לפי שיש אומרים שימי ניסן ותשרי שאדם יכול להלך בהם ארבעים מיל מעמוד השחר עד צאת הכוכבים יש בהם יותר מ"ב שעות בינונית (פירוש אותן שעות שיש מהן כ"ד במעט לעת נקראין שעות בינונית לפי שיש שעות זמניות שנתבאר בס' נ"ח) ואינן נקראין ימים בינונים אלא לפי שמהנץ החמה עד שקיעתה הוא כמו משקיעתה עד הנצה ולפי זה על כרחך יש מהנץ החמה עד שקיעתה י"ב שעות

מגלגלין שמרדדין בהם המצות ועצים שמנקרין בהם המצות צריך לזוהר לגרדם יפה בין כל עיסה ועיסה לנקותם מפירורי בצק הנדבקים בהם אע"פ שאין שוהין שיעור מיל בין כל עיסה ועיסה ונמצא שהבצק הדבוק בכלים אינו שוהא בלא עסק אף-על-פי כן לכתחלה צריך לזוהר בכך ואם אין שוהין כלל בין עיסה לעיסה אלא לש מיד זו אחר זו בלא הפסק כלל ואין הכלים פנוים ממלאכתם כלל ונמצא שהבצק הדבוק בכלים אינו שוהא כלום בלא עסק אין צריך לגרדם בין עיסה לעיסה:

ב ואחר גמר לישת העיסות הנאפות בהיסק תנור אחד כשהזור ומסיקו לאפות בו פעם שנית ידיח כל הכלים ששימשו בעיסה וינגבם לחזור ולהשתמש בהם פעם שנית ולא די להם בגרידה בלבד כמו שנוהגין העולם כי אי אפשר לנקותם לגמרי ע"י גרידה בלבד.

ואם הוא יום טוב שאסור להדיח כלים שאין לו צורך להשתמש בהם עוד בו ביום ידיחם ע"י נכרי שההדחה שלא לצורך יום טוב היא שבות והאמירה לנכרי הוא שבות דשבות ושבות דשבות לא גזרו במקום מצוה דהיינו לבער ולהעביר החמץ הדבוק בכלים:

כא ואם אין שם נכרי להדיחם די לו בביטול שיבטל ויפקיר הבצק הדבוק בכלים קודם שנתחמץ שאז הוא עדיין ברשותו לבטלו ולהפקירו ואף כשיחמץ אחר כך אין צריך להעבירו ולבערו אם בכל כלי וכלי בפני עצמו אין בו כוית בצק דבוק כמו שנתבאר בסימן תמ"ב ע"ש ומכל"מקום לכתחלה צריך הוא לזוהר שלא יבא לידי חימוץ כלל כמו שנתבאר למעלה לפיכך אם אין שם נכרי יטילם למים צוננים שהצוננים מונעים מלהחמץ וזוהר להכבידים למטה בתוך המים ואל יצופו למעלה:

~ יום רביעי ~

כב וכל זה כשאין דעתו לחזור ולאפות עוד מצות ונמצא שהכלים ששימשו בעיסה אין לו עוד צורך ביום טוב עצמו ולכך אסור לישראל להדיחם (ואע"פ שלצורך מצות ביעור חמץ מותר להדיח כלים אפילו בשבת כמו שנתבאר בסימן תמ"ד מכל"מקום כאן כיון שיש תקנה שלא יבא לידי חימוץ כלל לא התירו להדיח כלים שאין בהן עוד צורך ביום טוב) אבל כשדעתו לחזור ולאפות עוד מצות פעם שנית ביום טוב עצמו מותר להדיח כל הכלים אחר אפיה הראשונה כיון שהן צריכין לו עוד ביום טוב עצמו לפיכך מותר להדיח את העריבה אע"פ שאין דעתו לחזור ולאפות עוד מצות בו ביום דכיון שיש לה תוך יכול הוא ליתן בתוכה דברים אחרים בו ביום ונמצא שהיא צריכה לו ביום טוב עצמו:

כג אבל אסור לישראל לגרוד את העריבה או שאר כל הכלים אע"פ שדעתו לחזור ולאפות בו ביום ונמצא שגרידה זו היא לצורך יום טוב עצמו אף-על-פיכך לא

וגם לא נראו בה סימני חימוץ, מכל"מקום כיון שנתחמצה אחת מהן בידוע שיש שם איזה המימות שממהר להחמין קודם שיעור מיל:

~ יום שני ~

יג בצק שהחמין עד שיש בו סדקים אפילו לא נתערבו הסדקים זה בזה אלא אחד הולך הנה ואחד הולך הנה הרי זה חמץ גמור והאוכלו חייב כרת ואפילו אין סדקים נראה אלא במקצת העיסה הרי כל העיסה חמץ גמור.

ואם אין בו שום סדק אלא שהכסיפו פניו (פירוש מראה לובן הנוטה לשחרות שקורין בלייכל"ך בל"א) כאדם שעמדו שערותיו מתוך פחד ורתת שפניו מכסיפין דהיינו שנשתנית צורתו הרי זה אסור באכילה ובהנאה מדברי סופרים כחמץ גמור והוא נקרא חמץ נוקשה שאינו ראוי לאכילה מחמת חמיצותו שלא גמר כל צרכו (עי' סי' תמ"ב) וצריך למחות בהמוץ עם שמשוהין העיסות עד שמכסיפין פניהם:

יד אם האשה שלשה היא אופה בעצמה כשתבוא ללוש עוד לאחר שאפתה עיסה הראשונה צריכה היא לצנן ידיה במים צוננים קודם שתלוש לפי שירידה נתחממו מחום התנור ומחממים את העיסה ואם עברה ולא צננה ידיה קודם הלישה הפת מותרת:

מז אם האשה שלשה היא מקטפת (פירוש שטחה פני החררה במים קודם האפיה) לא תקטף באותן מים שמצננת בהם ידיה מפני שהם מתחממין מחום ידיה ומחמיצין את החררה אלא יהא לה כלי אחר מלא מים שתקטף בהם ובמדיניות אלו אין נוהגין כלל לקטף המצות במים ומכל"מקום אם אירע כך אין אוסרין המצה באכילה:

מז אם לש אחר זמן איסור חמץ דהיינו מתחלת שעה ששית ואילך צריך לזוהר במים שרוחצין בהם העריבה עם שאר הכלים ששימשו בעיסה ובמים שמקטפת בהן ובמים שמצננת בהם ידיה שלא ישפכם אלא במקום מדרון כדי שיבלעו מהרה בקרקע אבל אם שופכן שלא במקום מדרון יש לחוש שמא יתבצצו במקום אחד ויחמיצו קודם שיבלעו בקרקע ונמצא שיהיה חמץ ברשותו בפסח ואפילו אם שופכן לרשות הרבים ונמצאו שיצאו מרשותו קודם שנתחמצו, מכל"מקום כיון שכבר הגיע זמן איסור חמץ צריך הוא לזוהר לכתחלה בכל אשר יש לו שלא יבואו לידי חימוץ כלל:

יז ולא ישפכם על גבי רצפת אבנים אפילו היא מדרון שהרי אינם נבלעין בקרקע במהרה:

~ יום שלישי ~

יח כבר נתבאר שלכתחלה אסור להשהות הבצק בלא עסק אפילו פחות משיעור מיל לפיכך כל הכלים המשמשים בעיסה כגון העריבות והסכין שחותכין בו העיסה ועצי

ל וצריך לזוהר לבער הפירוורין מעל השלחן אחר כל עיסה ועיסה ואם יש בו נקב או סדק צריך לסותמן שלא יכנס בהן בצק ויחמין שם ואח"כ יתערב בעיסה.

ולפי שרוב השולחנות יש בהם סדקים לפיכך יש נוהגים לעשות המצה על הסדין וסדין שעשו עליו מצות פעם אחת אם רוצה לעשות עליו פעם ב' לא די לו בהדחה לפי שהחמין נדבק בו אלא צריך לכבסו היטב ואפילו לא עשה מצות בפעם הא' אלא על עבר אחד של הסדין אין לו להפכו לעשות על עבר השני בלא כיבוס לפי שהחמין מכבבץ ויוצא מעבר על עבר וקודם הכיבוס צריך להתיר כל התפירות שבו כמו שנתבאר בס' תנ"ג חוץ מן התפירות שבאימרא שאין צריך להתיר לפי שאין דרך לעשות מצות על האימרא אלא באמצע הסדין ואם עבר ועשה עליו מצות בלא כיבוס אם הוא תוך הפסח יש לאוסרן כיון שחמץ בפסח במשהו וקרוב לודאי שנתערב בהן פירור משהו אך אם הפך הסדין או שכבסו אף שלא התיר התפירות אין להחמיר ולאסור המצות:

~ יום שישי ~

לא העריבה שלשין בה יש לזוהר שלא יהיה בה שום גומא וסדק שלא יוכל לנקרם אחר הלישה ואפילו על שפתה לא יהיה שום גומא וסדק שלא יוכל לנקרם לפי שהבצק הנכנס שם מתחמץ כששוחה שיעור מיל ואח"כ כשחוזר ולש בה מתערב בצק זה בעיסה וכיצד יעשה אם יש סדקים בעריבה ירחיב אותם כרוחב אצבע או פחות כדי שיוכל לנקרם היטב ואחר כך יסתמם ויחליקם להשוותם יפה:

לב וכן המרדה שמכניסין בה הפת לתנור ומוציאין בה מן התנור תהא חלקה בלי שום סדק וגומא שלא יכנס לשם בצק ויתחמץ אבל כשהיא חלקה אין בצק מתדבק בה כלל ולכן אין צריך להדיחה כלל אחר גמר האפייה אף שצריכה לו לחזור ולאפות בו פעם אחרת:

חלק ג סימן תס, דיני מצות המצה:

א כבר נתבאר בסימן תנ"ג שאין אדם יוצא ידי חובתו אלא במצה שישראל בן דעת נתעסק בלישתה ועריכתה ואפייתה לשם הפסח אבל אם באחד מהעסקים הללו נתעסק נכרי או חרש שומט וקמן דהיינו שאינו שומע ואינו מדבר או שומט דהיינו שמאבד מה שנותנים לו או קמן דהיינו שלא הביא שתי שערות אפילו אם ישראל גדול בן דעת עומד עליהם ומלמד ומזהירם שיתעסקו בה לשם הפסח אין אדם יוצא בה לפי שהנכרי אינו שומע בקול ישראל המזהירו והוא עושה על דעת עצמו ואינו מתכוין לשם הפסח וחרש שומט וקמן אין בהם דעת לכיון לשם הפסח ואף אם הם אומרים בפירוש שמתכוונים לשם הפסח אין כוונתם ומחשבתם שזה כלום כיון שאין בהם דעת.

ויש חולקין על זה ואומרים שאם ישראל גדול בן דעת עומד

התירוהו לפי שאיסור הגרידה הוא מפני שהוא ממשק העץ כמו שנתבאר בסימן שכ"ג ומחיקה אין בה צורך יום טוב כלל שהרי אפשר להעביר הבצק מהכלים בלא מחיקת העץ כגון על ידי הדחה:

בד יש לזוהר לכתחלה שלא ליתן העריבה שלשין בה על גבי כר או כסת של צמר בשעת הלישה לפי שהן מחממין את העריבה והיא מחממת את העיסה שבתוכה אבל מותר ליתן אותה על גבי בנד של צמר או על גבי כר או כסת של עור לפי שאינן מחממין כל כך:

בה אם העיסה היא רכה מאוד שנתנו בה מים יותר מן הראוי אין להוסיף קמח לתוך הלישה כדי שתהא העיסה כראוי לפי שהקמח שמוסיפין יש לחוש בו שמא אין כולו נילוש ונגבל יפה עד שיהיה כולו בצק אלא נשאר ממנו מעט קמח בעין בתוך העיסה ואפילו לאחר אפייה עורנו בעין ושמא לא נקלה אותו קמח יפה (שהקמח שנקלה יפה אינו בא לידי חימוץ כמו שיתבאר בס' תס"ג) ויש לחוש שמא יבא לתוך התבשיל בפסח ויתחמץ.

אלא כיצד יעשה ילוש אדם אחר עוד עיסה אחרת קמחה מניבול קשה ויבשות מים ויערב אותה עם העיסה הרכה המלוחלחת שניתוסף בה מים ויקבלו זו מזו וזו מזו לחלוות ויבשות עד שיגיע למדה בינונית אבל אדם אחד אין לו ללוש שתיהן כאחת שאי אפשר ללוש שתי עיסות כאחת ולהתעסק בהן יפה:

~ יום חמישי ~

בז ובדיעבד שעבר והוסיף קמח בעיסה הרכה מותרת באכילה אלא שלכתחלה יש לזוהר במצות הללו שלא יבאו לתוך דבר לח שלא יתחמץ הקמח שבתוכו אבל כשאוכלין כשהן יבשות ואף שלועסן בשיניו אין הרוק מחמיצו כיון שאין שוהין בפה שיעור מיל אבל בדיעבד שעבר ועשה מהן תבשיל מותר באכילה שהרי אין כאן אלא חששא בעלמא שמא נשאר מעט קמח בעין ושמא לא נקלה יפה אבל מצה שיודע שנילוש בתוכה קמח יש להחמיר אפילו בדיעבד שעבר ונתנה לתוך דבר לח עי' סי' תס"ג:

בז צריך לזוהר להרחיק המצות מן הקמח כי הקמח הנדבק בהן בא אח"כ לתוך התבשיל ומתחמץ ולכן אותו המודד קמח לתוך העריבה לא יקרב אל העיסות עד שינקה מלבושו מקמח וידיה ידיו תחלה:

בח המדקדקים נוהגין ללוש בספל ואחר כל עיסה ועיסה ידיה הספל וינגבו במפה אלא אם כן לש מיד בלי הפסק והמנהג הנכון להיות לו שני ספלים להחליף בין עיסה לעיסה:

בט אותו שלש העיסה ואותן שתיקנו המצות (וכן אותו שנותן הקמח) ידיהו ידיהם בין כל עיסה ועיסה (אלא אם כן מתעסקין מיד בלי הפסק כלל):

על עשייתן ומזוין את העוסקין בהן ומסייעין בעריכתן וכן ראוי לכל אדם לעשות להמפל הוא עצמו במצוה שכן הוא בכל המצות מצוה בו יותר מבשלוחו:

ד ועכשיו שנתקלקלו הדורות ורוב המון עם אין נוהרין בכל דקדוקים שדקדקו חכמים בשמירת המצות מחימוץ ראוי לכל אדם אף בשאר המצות לעמוד על עשייתן ולא להאמין לעמו הארץ:

ה הלש עיסה אחר זמן איסור חמוץ טוב שיאמר בשעת לישה כל פירורין שיפלו בשעת לישה ועריכה וכן הבצק שידבק בכלים אני מכמל ומפקיר אותם וכשהוא אומר כן אף כשיתחמצו הפרורין אינו עובר עליהם בכל יראה ובל ימצא אף אם יש בהם כזית כשיתקבצו ויתדבקו יחד כיון שכבר ביטלם קודם שנתחמצו שאז הם עדיין ברשותו לבטלן ולהפקירן כמו שנתבאר בס' תמ"ד אבל אם לא יבטלם קודם שיתחמצו יש לחוש שמא לא יבערם מן העולם מיד לאחר שנתחמצו ויעבור עליהם בכל יראה ובל ימצא מדברי סופרים אף שאין בהם כזית כמו שנתבאר בס' תמ"ב.

(ואף שנתבאר בס' תל"ד שהפרורים אין צריך לבטלם ולהפקירם כלל שמאליהם הם הפקר היינו פירווי הפת שאי אפשר שיתדבקו יחד וכל פירור בפני עצמו אינו חשוב כלום ובטל מאליו אבל פירווי בצק כיון שאפשר שעל ידי כיבוד הבית יתקבצו ויתדבקו ויהיו חתיכה אחת יש בהן חשיבות קצת ואינן בטלים מאליהם).

וכשמבטל הפירורין יאמר הפירורין יהיו הפקר או אני מפקירם ולא כמו שנוהגים המון עם לומר פירורין הפקר דמשמע שמאליהם הם הפקר ולא שהוא מפקירם ואף שיש מי שיישבו המנהג, מכלמקום יותר טוב לומר בלשון המבורר יותר ועכ"פ שיאמר בלשון שמכין כמו שנתבאר בס' תל"ד:

ומשניה עליהם שלא תתחמץ העיסה בידיהם אף-על-פי שהם אינם מתכוונים לשם הפסח שאין צריך כלל שתהא כוונת הלישה לשם פסח אלא שיהא השימור מחימוץ מלישה ואילך לשם הפסח כמו שנתבאר בס' תנ"ג וכאן הרי ישראל בן דעת עומד עליהם ומשניה על העיסה שבידיהם ומשמרה מחימוץ לשם פסח.

והעיקר כסברא הראשונה ומכלמקום בשעת הדחק שאי אפשר בענין אחר כגון זקן או חולה שאי אפשר לו ללוש ולאפות בעצמו והוא בין הנכרים ואין שם ישראל יש לסמוך על סברא האחרונה ומכלמקום נכון הדבר שילמד ויזהר את הנכרי שיעסוק בה לשם פסח וגם הוא יסייע קצת בלישתה שאז עושה הנכרי על דעת ישראל המסייעו ולא על דעת עצמו כמו שנתבאר בס' י"א ע"ש.

ואם אפשר לו למצוא ישראל אפילו חרש שומה וקטן מוטב שיעשו הם שהם שומעים בקולו ועושים לדעתו משיעשה על ידי נכרי שאינו שומע בקולו:

~ שבת קודש ~

ב הניקור שמנקרין המצות של מצוה יש להסתפק אם מותר לעשותו על ידי נכרי או על ידי חרש שומה וקטן וטוב להחמיר לכתחלה אפילו ישראל בן דעת עומד עליהם ומוזהרים שיעשו לשם הפסח אבל שאר המצות אע"פ שישאל קדושים הם ונהגו לעשות להם שימור מחימוץ לשם הפסח, מכלמקום נוהגים לנקרם על ידי קמנים כיון שגם גדולים עומדים על גביהם ומשגיחין על המצות שבידיהם שלא יבאו לידי חימוץ וזה נקרא שימור גמור לפי סברא האחרונה שנתבאר עיין ס' תע"ז:

ג גדולי החכמים היו משתדלין בעצמן במצות מצוה ועומדין

~ 'לקוטי תורה' חג הפסח - הפרשה החסידית ~

וְהִנֵּיף יָדוֹ עַל הַנֶּהַר בְּעֵינֵי רוּחוֹ

הַתְּמַשְׁכָּה מִבְּחִינַת חֲכָמָה כו', וְהַדְּבֹר הוּא מַעֲלִים וּמְכַסֶּה עַל אֹר הַתְּמַשְׁכָּה.

כְּמוֹ עַל דְּרָךְ מְשַׁל בְּאָדָם, הֵנָּה אוֹתוֹת הַדְּבֹר הֵם כְּלֵי לְהַשְׁכֵּל וְהַמְדוּת - שֶׁהֵם נִמְשָׁכִים וּמִתְלַבְּשִׁים בּוֹ, אֵךְ מִכָּל מְקוֹם הָאוֹתוֹת הֵם מַעֲלִימִים עַל הַשְׁכֵּל שֶׁבְּתוֹכָן, וּמְצַפְּינִים אוֹתוֹ בְּתוֹכָן. שֶׁהֲרֵי הַקָּטָן, אֵף שֶׁמִּכֵּין כָּל הָאוֹתוֹת וְהַתִּיבוֹת וְאוֹמְרֵן הַיָּטִב, עִם כָּל זֶה אֵינּוּ מִכֵּין

"וְהִנֵּיף יָדוֹ עַל הַנֶּהַר בְּעֵינֵי רוּחוֹ, וְהִפְהוּ לְשִׁבְעָה נְהָלִים" (בִּישְׁעֵיהֶם סִימָן י"א, טו):

הֵנָּה יִסְסוּף הוּא בְּחִינַת מְלֻכּוֹת דְּאֶצִּילוֹת, שֶׁהִיא בְּחִינַת דְּבֹר הַעֲלִיּוֹן. שֶׁהַדְּבֹר הוּא 'סוּפָא דְּכָל דְּרָגִין', שֶׁ"בְּדַבַּר ה' שְׁמוֹם נִעְשָׂו" (תְּהִלִּים ל"ג, ו), וְכָל הַ"עֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת" הֵם הַמְשָׁכּוֹת מַעֲשֵׂר סְפִירוֹת דְּאֶצִּילוֹת, וּמִתְלַבְּשִׁים בְּאוֹתוֹת הַדְּבֹר: "יְהִי אוֹר" (בְּרֵאשִׁית א, ג) הוּא

1. (בְּאֵמֶר בְּיָמֵים אֲחֵרִים דְּחַג הַפֶּסַח תַּקַּע"ב).

והנה, הגם שהשכטים הם בכריאה, מפל מקום שרשן ומקורן – י"ב גבולי אלכסון דו"א דאצילות⁵. ולכן, קריעת יסוֹף שהוא חיבור ועלית הכריאה באצילות, הרי זה התחברות ועלית הי"ב שכטים דכריאה בי"ב גבולי אלכסון דו"א דאצילות⁶. ולכן נקרע הים לי"ב גזרים – שפל שבט ושכט בכסילתו יכוין, פל חד לפום שיעורא דיליה⁷ :

ב וכל זה הוא ענין קריעת יסוֹף, שהוא בכחינת הדבור עליון, דהיינו שלא יעלים הדבור והאותיות בו. אמנם לעתיד-לכא כתיב: "והינה ידו על הנהר". והענין: פי הנה קריעת יסוֹף היה צריך להיות פרי שייכל להיות אחר כך קבלת התורה. וכמאמר רז"ל פרק בתרא דפסחים דף קי"ח, עמוד א', בפירוש (תהלים קיד, ג'): "הים ראה ויגוס [...] ההרים רקדו" – "ההרים רקדו" קאי על מתן תורה בו.

פי עיקר ענין קיום המצות הוא, שעל ידי זה ממשיכים שיהיה גילוי אור אינסוף למטה בכי"ע – כמו שמתגלה בעשר ספירות דאצילות. אשר שם "איהו וחייהו חד, איהו ונרמוהי חד", מה שאין פן בכי"ע שהם עולמות הנפרדים, בכחינת יש ודבר נפרד. ועל ידי המצות, שהם "רמ"ח אברים המלכא" ממשיכים גילוי יחודי עליון שבאצילות, שיהיה מתגלה על דרך זה ממש גם בכי"ע⁸.

ולכן היה צריך להיות תחלה קריעת יסוֹף, שהוא ענין בקיעת הפסא המפסקת בין אצילות לכריאה, עד ש"בני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים" (שמות יד, כט). ועל ידי זה היה יכול להיות אחר כך קבלת התורה, שבאצילות יומשך הגילוי בכי"ע.

והנה, ענין מתן-תורה הוא "היום לעשותם" (דברים י, א) – בקיום המצות בפועל ממש, "ותלמוד תורה פגנר פולם". "ולמחר לקבל שכרם" היינו לעתיד-לכא, והוא ענין התגלות פנימית-התורה וטעמי מצות. וכדפירש רש"י על פסוק (שיר השירים א, ב) "שקני מנשקות פיהו"⁹. וזהו גם פן ענין משיח, שנאמר בו (ישעיהו נב, ג): "הנה

כלל ההשפלה שבתוך האותיות; רק מי שהוא עצמו חכם מקודם, אזי מבין מתוך האותיות בו, אבל מהות האותיות עצמן הוא בחינת העלם לגבי מהות השכל והמדות.

ולכן למעלה, שהתהוות החכמה דבי"ע הוא רק מן הדבור-עליון, ולא כמו במושל שהלומד הוא חכם מקודם, הרי אם כן, הדבור והאותיות דמלכות-דאצילות הם מעלימין ומצפינין על החב"ד והמדות דאצילות המתלבשים בהדבור, שלא יתגלה כלל בכריאה פי אם איזו הארה מועטת מאד, כמו בחינת האור הנמשך על ידי השערות כו"א². וזהו ענין 'ם' – שנקרא עלמא דאתכסיא.

אי נמי, מה שהדבור נקרא העלם, היינו לפי שמה שנמשך מהשכל ומתלבש בהדבור זהו רק חיזוניות השכל, אבל פנימיות-השכל אי אפשר להתגלות כלל באותיות ודבור כו"א³.

וענין קריעת יסוֹף – היינו שמאתכסיא נעשה אתגליא. דהיינו, שלא יסתיר הדבור-עליון על האורות עליונים המולבשים בו, שהם השכל והמדות על דרך מושל, שהם עשר ספירות דאצילות, פי אם שיתגלה ממש לנשמות דכריאה גם כן – כמו שהוא, הגילוי, באצילות.

ולחיות שענין קריעת יסוֹף הוא התחברות הכריאה עם האצילות ממש, בלי פרסא ומסך המפסיק בו, לכן נקרע הים לי"ב קרעים:

פי הנה השכטים הם בכריאה, ושם הם י"ב בחינות בכלל. וכן המלאכים דכריאה הן י"ב פקר [...] והים עליהם מלמעלה" (מלכים א' ג, כח). עם היותן דרך כלל ארבע מחנות שכינה: מיכאל, גבריאל, רפאל, אוריאל; וכמו שכתוב (בראשית ב, א): "ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים", מפל מקום פל אחד מתחלק לשלש. כמו י"ב שכטים, שהיו ד' דגלים, וכל דגל יש בו ג' שכטים. והוא כמו ביד יש ג' פרקין, וכן ברגל⁴.

7. (וכמו שנתבאר מזה בדבור המתחיל "אלה פקודי המשכן", בפירוש "ששם עלו שכטים שכטו יח כו").

8. (וכמו שנתבאר ב"תורה אור", פרשת בראשית, בבואור על פסוק "פי באשר השמים התרשים". ובדבור המתחיל "משה ודבר").

9. (ושם) "ומבטחים מאתו לחופיע עוד עליהם לכאן להם סוד טעמיה ומסתר צפונותיה... והו" "שקני מנשקות פיהו").

2. (וענין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "שנוד בעדר הרחלים").

3. (וכמו שנתבאר במקום אחר – בבואור על פסוק "פי ביום הנה יכפר").

4. (וכמו שכתוב בזה פרשת ויחי, דף רמ"א, עמוד א').

5. (וכמו שנתבאר במקום אחר: סוף דבור המתחיל "הנה אנתנו מאלמים אלומים". ובבואור על פסוק "ותודה אתה").

6. (וענין מה שנתבאר על פסוק "וירד הגבול").

בן רק בחינת לבושים לעצם החכמה כמו הדבור, אלא שהוא לבוש פנימי יותר. אבל מפל מקום הוא גם בן בחינת לבוש והעלם לגבי עצמיות החכמה-עילאה, על דרך הנ"ל באותיות הדבור, רק שאין ההעלם כמו באותיות הדבור.¹⁷

היינו, שיהיה התגלות עצמיות 'ערן העליון', שלא כמו שנמשך עכשיו בגן-עדן על ידי הנהר, שהוא על ידי האותיות, והאותיות מלבישים ומעלימים, ואין זה תפיסת והשגת עצמיות בחינת ערן.

ולכן אמרו רז"ל סוף פרק ה' דברכות¹⁸: שעל 'ערן' נאמר (ישעיהו סד, א): "עין לא ראתה". ו"שמה תאמר הוא 'עין', הוא 'ערן'? תלמוד לומר 'ונהר יוצא מערן להשקות את הגן'. והיינו, משום שאין החכמה בגן-עדן - רק באמצעות האותיות דבחינת נהר הנ"ל. שהאותיות הם מעלימים כו', והגילוי הוא רק הארה בעלמא, אבל על ידי 'והניף ידו על הנהר כו' יבואו לגילוי בחינת ערן ממש.

וזהו פירוש "אך אנה נפלאות" (מיקה ז, טו) - "אראנו דייקא - בבחינת ראיה ממש, שלמעלה מבחינת שמיעה והבנה שהיא על ידי אותיות, לכן "אינו דומה - כלל - שמיעה לראיה".

וענין ראיה זו בבחינת חכמה עצמה ממש, יוכן על דרך מה שכתב ב'פרי עץ חיים', שער קריאת-שמע שעל המטה פרק א' גבי האריו"ל:

שבשעת השינה ביום השבת שמע בישיבה של מעלה בפרשה בלק ובלעם דברים נפלאים, מה שלא יכול לפרשם בשמונים שנים רצופים.

וזה תמוה לכאורה: איך יכול לתפוס במחשבתו בשעה אחת מה שצריך לומר בדבור פ' שנה?

ישפיל עבדי ירום ונשא כו', היינו מאברהם ויצחק כו', עד "ונבה מאד" (ישעיהו נב, יג) - אותיות אַדָּם, שיהיה למעלה מבחינת אדם הראשון ומבחינת משה רבינו עליו-השלוש.¹⁰

הוא "ילמד דעת"¹¹ לכל העם - בהשגת פנימיות התורה. כי אם לפי פשוטו שילמוד תורה "הנגלות לנו ולבנינו" (דברים כט, כח), אינו מוכן איך יוכל האחד לשאת ריבוא רבבות אנשים?

ועוד - והלא אז בתחיית המתים יקומו משה רבינו עליו-השלוש, גם כל הגדולים שפבר יודעים את כל התורה כו'?

אלא הענין, כי אז יהיה הלימוד בפנימיות-התורה, ש"ארוכה מארץ מדה" (איוב יא, ט), ויש בה עליות רבות לאין קץ ותכלית.

אך הנה, כמו שכדי להיות קבלת התורה ב"היום לעשותם" הנה צריך להיות תחלה קריעת ים-סוף, כך כדי להיות התגלות פנימיות התורה לעתיד-לבא צריך להיות 'והניף ידו על הנהר'. והוא נהר פרת, דכתיב ביה (בראשית ב, יד): "והנהר הרביעי הוא פרת", ואמרו רז"ל פרק בתרא דבכורות דף נ"ה, עמוד ב': "הוא - דמעיקרא", דהיינו בחינת 'ונהר יוצא מערן'¹².

הוא בחינת בינה, שהיא בחינת מחשבה שלמעלה מהדבור. ועל פן נקראת "נהר", שהמחשבה אינה נחה ושוקטת, ונמשכת תמיד. ועל פן נקראת "נהר" - שנמשך תמיד, מלשון 'וננהר אליו כל הגוים'¹³. מה שאין פן הים נקרא "מקוה הפנים"¹⁴ - "דקו וקיימו"¹⁵, והוא בחינת הדבור כו'. וזהו 'ונהר יוצא מערן' - ש"יוצא, ונמשך תמיד"¹⁶ מבחינת 'ערן'.

והנה המחשבה היא גם בן בחינת אותיות, והם גם

16. "ונהר יוצא מערן - יוצא תדיר (זהו פרשת ואתחנן, דף רס"ג, עמוד ב'). ולא אפשר (שם) פרשת האונו באדירא וטא, דף רצ"ג, עמוד ב').
17. וענין מה שנתבאר מענין זה בבניאר על פסוק "ששים המה מלכות", גבי ענין פנימית וחיצונית, וענין "והניף ידו על הנהר כו'".
18. (לד, ב): כל הנביאים פולין לא נתבאר אלא לימות המשיח, אבל לעולם-הבא - 'עין לא ראתה אלקים וולתד'... מאי עין לא ראתה? זה 'ערן' שלא שלטה בו עין כל בריה. שמה תאמר: אדם הראשון היכן היה? כגון, ושמה תאמר: הוא בן הוא ערן? תלמוד לומר: 'ונהר יוצא מערן להשקות את הגן' - בן להודי וערן (להוד).

10. כמו שכתב בספר ה'גלגולים' פרק י"ט. ושם פירש: מאדם הראשון אחר שהקא. וענין לקמן. וענין בתרמו"ז סוף פרשת בא. וריש פרשת ואתחנן, דף ר"ס, עמוד ב', גבי "משה הוי שירותא". ובפרשת פי תצא, דף רע"ו, סוף עמוד ב', בדבור המתחיל "כימי צאתך".
11. (לשון הכתוב איוב כא, כב).
12. (בראשית ב, יג) ושם: יוצא.
13. (ישעיהו ב, ב) "ווצה לומר, וישכחו אליו פנהר המושך" - מצודת (ציון).
14. (ולמקוה הפנים קרא ימים" בראשית א, י).
15. (מכות ד, א) לכמה גירסאות: "ים הגדול - דקו וקיימו".

"מִרְכַּבְתָּא תַּתְּאָה". אַבְל "הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמְרַכְבֵּה", הֵיינו "מִרְכַּבְתָּא עֵילָאָה דְאֲצִילוֹת", וְהֵיינו שְׁהֵם חַג"ת" דְאֲצִילוֹת.²³

וְהֵנָּה, כְּמוֹ שֶׁהַשְּׂבָטִים עִם הָיוֹת שֶׁהֵן עֲצָמָן בְּבְרִיאָה, עִם כָּל זֶה יֵשׁ לְהֵן שְׂרֵשׁ וּמְקוֹר בְּאֲצִילוֹת שְׁלֹמְעֵלָה מִהַבְּרִיאָה. אֵלָּא דְשֵׁם הוּא רַק שְׂרֵשׁן וּמְקוֹרן לְבַד, אַבְל הֵן עֲצָמָן בְּבְרִיאָה. וּכְמֵאמָר: "נִשְׁמָה שְׁנַתָּה בִּי טְהוּרָה הִיא", וְאַחַר כֵּן "אַתָּה בְּרַאתָה" – יֵשׁ מֵאֵין, וְאֵין עֵרוֹף הַבְּרִיאָה לְנַפְי אֲצִילוֹת. וְלָכֵן, כְּדִי שִׁיתַּחֲבְרוּ הֵן עֲצָמָן עִם שְׂרֵשׁן מְמוֹשׁ, שִׁיְהִיה גִּילוי הָאֲצִילוֹת מִמּוֹשׁ בְּהֵם, זֶה דְיִיקָא עַל יְדֵי קְרִיעַת יִסְסוּף, וְלָכֵן נִקְרַע לִ"ב גְּזוּרִים כְּפ"ל;

וְכֵן הוּא בְּעֵינֵי הָאָבוֹת – שֶׁהֵן עֲצָמָן בּוֹ תַּחְתּוֹנוֹת דְאֲצִילוֹת, אַבְל שְׂרֵשׁן וּמְקוֹרן כְּתִיב (יהושע כה, ב): "בַּיַּעֲבָר הַנְּהַר יֵשְׁבוּ אֲבוֹתֶיכֶם כו'". כִּי "ז"א בַּעֲתִיקָא אַחִיד וְתִלְיָא"²⁴, אֵלָּא דְהֵיינו שְׂשֵׁרֶשׁן מִשֵּׁם, אַבְל מִכָּל מְקוֹם הֵן עֲצָמָן בּוֹ תַּחְתּוֹנוֹת דְאֲצִילוֹת.²⁵ אַבְן לְעֵתִיד עַל יְדֵי "וְהַיִּיף יָדוֹ עַל הַנְּהַר כו'", אֵינוֹ יַעֲלוּ הָאָבוֹת וְהַאֲמָחוֹת לְהִיוֹת בְּהֵן הַגִּילוי שְׁלֹמְעֵלָה מֵאֲצִילוֹת – בְּחִינַת "בַּעֲבָר הַנְּהַר כו'". וְהֵיינו בְּחִינַת ז' תַּחְתּוֹנוֹת דְעֵתִיקִיּוּמִין, וְלָכֵן "וְהַכְּהוּ לִז' נְחָלִים", שְׁגַם כָּל יִשְׂרָאֵל יִקְבְּלוּ הַגִּילוי זֶה עַל יְדֵי הָאָבוֹת וְהַאֲמָחוֹת כו'.²⁶

וְהֵנָּה, עַל יְדֵי זֶה יוֹכַל לְהִיוֹת אַחַר כֵּן הַתְּגָלוֹת פְּנִימִית־הַתּוֹרָה, מְעַמֵּי תוֹרָה, שֶׁהוּא הַתְּגָלוֹת מוֹחָא־סְתִימָאָה. מֵה שְׁאֵין כֵּן תּוֹרָה הַגְּלוּתִית הִיא מִחַב"ד־דִּין"²⁷ אֵלָּא, וְלָכֵן, כְּדִי לְהִיוֹת גִּילוי זֶה צְרִיךְ לְהִיוֹת עַל יְדֵי שִׁיעֲבָרוּ בִּיבִשָׁה אֶת הַנְּהַר הַג'ל, וְאֵן יַתְּגַלָּה מֵה שְׁלֹמְעֵלָה מֵאֲצִילוֹת, דְהֵיינו מוֹחָא־סְתִימָאָה – כְּבִי"ע מְמוֹשׁ.²⁸

עִם הָיוֹת שֶׁהָאוֹתִיוֹת הַמְחַשְׁבָּה נִקְרָאִים "אַתּוֹן וְרַבְרִיב", לְפִי שֶׁבְּמַחְשְׁבָּה מוֹשִׁיג בְּמַעַט זְמַן מֵה שְׁצַרִיד עַל זֶה כְּדַבּוּר זְמַן רַב¹⁹,

מִכָּל מְקוֹם הֵיינו שְׁמוֹשִׁיג בְּמַחְשְׁבָּה בְּרַבְעָה שְׁעָה מֵה שְׁצַרִיד לְדַבֵּר שְׁעָה אוֹ שְׁתַּיִם. אַבְל שְׁמוֹשִׁיג בְּמַחְשְׁבָּה בְּשְׁעָה אַחַת מֵה שְׁצַרִיד לֹאמַר ס' אוֹ פ' שְׁנָה – זֶהוּ נְמוֹעַ! אַבְל הַעֲנֵן הוּא – שֶׁהַשְּׁנָתוֹ הִיָּה בְּחִינַת רֵאִיָּה. דְהֵיינו, רֵאִיָּת עֲצָמִיּוֹת הַחֲכֵמָה, וְלֹא כְּמוֹ שְׁמַתְלַבֶּשֶׁת בְּבִינָה וְהַשְּׁגָה בְּחִינַת אוֹתִיוֹת. וְהוּא לְמַעַלָּה מְעַלָּה מִבְּחִינַת הַשְּׂכָל כְּמוֹ שְׁמֻלְבֶּשׁ בְּהַשְּׁגָה וְאוֹתִיוֹת, עַד שִׁיתַּכּוֹ, שְׂמָה שְׁמוֹשִׁיג בְּחִינַת רֵאִיָּת הַחֲכֵמָה בְּשְׁעָה וְשְׁתַּיִם, כְּשִׁירִיצָה לְהַלְבִּישָׁה בְּאוֹתִיוֹת יִצְטַרֵּךְ עַל זֶה זְמַן ס' אוֹ פ' שְׁנָה. וְכַעֲנֵן הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת הַזְּמַן מְלַמְעֵלָה מֵהַזְּמַן, ד' אֵלָּף שְׁנָה בְּעֵינֵיד כַּיּוֹם אֶתְמוֹל כו'.²⁰

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בִּיקַשׁ מוֹשֶׁה (דְּבָרִים ג, כח): "אֶעֱבְרָה נָא וְאֶדְאָה אֶת הָאָרֶץ", כִּי בְּמוֹשֶׁה כְּתִיב (דְּבָרִים לז, כא): "וַיִּדְרֹא רֵאשִׁית לוֹ", וְרִצָּה מוֹשֶׁה לְהַמְשִׁיד בְּחִינָה זוֹ בְּכַנְסֵת־יִשְׂרָאֵל שְׁנִקְרָאת (מִלְאכֵי ג, יב) "אָרֶץ חַפְצִין" – וְלֹא פֶּעַל, וְלָכֵן נֵאמָר (דְּבָרִים ד, א): "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע כו'". כִּי אִם לְעֵתִיד יְהִי גִילוי בְּחִינָה זוֹ בְּכַנְסֵת־יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי מוֹשִׁיחַ.²¹

וְעַל דֶּרֶךְ גִּילוי זֶה, הוּא שִׁיְהִיָּה גִילוי מְעַמֵּי הַמַּצּוֹת לְעֵתִיד־לְבָא, וְלָכֵן נֵאמָר עַל זֶה: "עֵין לֹא רֵאתָה כו' יַעֲשֶׂה לְמַחְבָּה לוֹ"²².

ג וּמַעַתָּה יוֹכֵן גַּם כֵּן מֵה שְׁנֵאמָר (ישעיהו יא, טו): "וְהַכְּהוּ לְשַׁבְעָה נְחָלִים" – כְּנִגְדֵי ג' אָבוֹת וְד' אֲמָחוֹת: כִּי הֵנָּה הִי"ב שְׂבָטִים הֵם בְּבְרִיאָה, וְנִקְרָאִים

19. וְעֵינֵן בּוֹהֵר חֲלֵק ב', תְּרוּמָה דֶּף קל"ב, א'. (שְׁלֵקָה בְּשֵׁבַת אוֹמְרִים א"ב – "אֵל אֶדוֹן כו'", שְׁקָל אוֹת יֵשׁ בּוֹ ד' אוֹ ה' תִּיבוֹת כו', לְפִי שְׂא"ב זֶה הוּא מִבְּחִינַת "אַתּוֹן וְרַבְרִיב" כו', דְהֵיינו מַחְשְׁבָּה כו').
20. ("כִּי אֵלָּף שְׁנַיִם בְּעֵינֵיד כַּיּוֹם אֶתְמוֹל". תְּהִלִּים ג, ד).
21. וְעֵינֵן בּוֹהֵר חֲלֵק ג', וְאַתְהֵנּוּ, דֶּף ר"ם, עֲמוּד ב', עַל פְּסוּק "אַתָּה תַּחֲלוֹת כו'". וְעֵינֵן מֵה שְׁנֵאמָר מֵה גַם כֵּן בְּבִיאוֹר עַל פְּסוּק "וְהַיִּיף הַכְּהֵן אוֹתָם עַל לְחֵם הַתִּיבּוּרִים" (סִפּוּף).
22. וְעֵינֵן זֶהר פְּרִשֶׁת וְאַתְהֵן דֶּף רס"ו, עֲמוּד ב': "וְעֵשָׂה" – מֵאֵן כו'? וְזֶה הוּא שְׁלֵמּוּד מוֹשִׁיחַ. וְעַל זֶה נֵאמָר (ישעיהו יב, ט): "הֵנָּה יִשְׁפִּיל עֲבְדֵי כו'", שִׁישׁ בְּבִחִינָה זוֹ גַם כֵּן עֲלוֹת לְאֵין קֶץ כו'.
23. וְכֵן שְׁנֵאמָר בְּמִקּוֹם אַחַר – כְּדַבּוּר הַמְּתַחֵל "עֲנֵן הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמְרַכְבֵּה כו'". עֵינֵן שֵׁם.
24. וְעֵינֵן מֵה שְׁנֵאמָר בְּבִיאוֹר עַל פְּסוּק "אִם בְּחֻמְתֵי תִלְכוּ".
25. וְעֵינֵן מֵה שְׁנֵאמָר בְּבִיאוֹר עַל פְּסוּק "שִׁימְנֵי כַּחוֹתֵם", בְּעֵנֵן רְצוּעוֹת דְתַפִּילִין, דְהַלְבָּה לְמִשָּׁה מִסִּינֵי שִׁיְהוּ שְׁחוֹרוֹת דְיִיקָא, עֵינֵן שֵׁם.
26. וְעֵינֵן מֵה שְׁנֵאמָר מֵה בְּבִיאוֹר עַל פְּסוּק "בְּהַעֲלוֹתְךָ אֶת הַנְּהוֹת כו' יֵאָרוּ שְׁבַעַת הַנְּהוֹת". וְכַדַּבּוּר הַמְּתַחֵל "רֵאִיתִי וְהֵנָּה מְנוֹרַת זָהָב כּוּלָּה". וְעֵינֵן מֵה שְׁנֵאמָר בְּפְרִשֶׁת וַיִּשְׁלַח עַל פְּסוּק "וַיַּעֲבֵר אֶת מַעֲבַר וַיִּבֶן כו'". עֵינֵן שֵׁם.
27. וְעֵינֵן מֵה שְׁנֵאמָר סוֹף כְּדַבּוּר הַמְּתַחֵל "אֵי ה' אֱלֹהֶיכֶם" דְפְרִשֶׁת צִיצִית, בְּעֵנֵן "תְּחוֹרַת ה' תִּפְצוּ וְכַתּוּרְתּוֹ כו'". עֵינֵן שֵׁם.
28. וְעֵינֵן מֵה שְׁנֵאמָר מְעַנֵּן גִּילוי זֶה בְּבִיאוֹר עַל פְּסוּק "כִּי פֹאֶשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָרִשִׁים הַג'ל". וְכַבִּיאוֹר עַל פְּסוּק "כִּי עַל כָּל כְּבוֹד חוּפָה".

19. וְעֵינֵן בּוֹהֵר חֲלֵק ב', תְּרוּמָה דֶּף קל"ב, א'. (שְׁלֵקָה בְּשֵׁבַת אוֹמְרִים א"ב – "אֵל אֶדוֹן כו'", שְׁקָל אוֹת יֵשׁ בּוֹ ד' אוֹ ה' תִּיבוֹת כו', לְפִי שְׂא"ב זֶה הוּא מִבְּחִינַת "אַתּוֹן וְרַבְרִיב" כו', דְהֵיינו מַחְשְׁבָּה כו').
20. ("כִּי אֵלָּף שְׁנַיִם בְּעֵינֵיד כַּיּוֹם אֶתְמוֹל". תְּהִלִּים ג, ד).
21. וְעֵינֵן בּוֹהֵר חֲלֵק ג', וְאַתְהֵנּוּ, דֶּף ר"ם, עֲמוּד ב', עַל פְּסוּק "אַתָּה תַּחֲלוֹת כו'". וְעֵינֵן מֵה שְׁנֵאמָר מֵה גַם כֵּן בְּבִיאוֹר עַל פְּסוּק "וְהַיִּיף הַכְּהֵן אוֹתָם עַל לְחֵם הַתִּיבּוּרִים" (סִפּוּף).
22. וְעֵינֵן זֶהר פְּרִשֶׁת וְאַתְהֵן דֶּף רס"ו, עֲמוּד ב': "וְעֵשָׂה" – מֵאֵן כו'? וְזֶה הוּא שְׁלֵמּוּד מוֹשִׁיחַ. וְעַל זֶה נֵאמָר (ישעיהו יב, ט): "הֵנָּה יִשְׁפִּיל עֲבְדֵי כו'", שִׁישׁ בְּבִחִינָה זוֹ גַם כֵּן עֲלוֹת לְאֵין קֶץ כו'.
23. וְכֵן שְׁנֵאמָר בְּמִקּוֹם אַחַר – כְּדַבּוּר הַמְּתַחֵל "עֲנֵן הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמְרַכְבֵּה כו'". עֵינֵן שֵׁם.
24. וְעֵינֵן מֵה שְׁנֵאמָר בְּבִיאוֹר עַל פְּסוּק "אִם בְּחֻמְתֵי תִלְכוּ".
25. וְעֵינֵן מֵה שְׁנֵאמָר בְּבִיאוֹר עַל פְּסוּק "שִׁימְנֵי כַּחוֹתֵם", בְּעֵנֵן רְצוּעוֹת דְתַפִּילִין, דְהַלְבָּה לְמִשָּׁה מִסִּינֵי שִׁיְהוּ שְׁחוֹרוֹת דְיִיקָא, עֵינֵן שֵׁם.
26. וְעֵינֵן מֵה שְׁנֵאמָר מֵה בְּבִיאוֹר עַל פְּסוּק "בְּהַעֲלוֹתְךָ אֶת הַנְּהוֹת כו' יֵאָרוּ שְׁבַעַת הַנְּהוֹת". וְכַדַּבּוּר הַמְּתַחֵל "רֵאִיתִי וְהֵנָּה מְנוֹרַת זָהָב כּוּלָּה". וְעֵינֵן מֵה שְׁנֵאמָר בְּפְרִשֶׁת וַיִּשְׁלַח עַל פְּסוּק "וַיַּעֲבֵר אֶת מַעֲבַר וַיִּבֵן כו'". עֵינֵן שֵׁם.
27. וְעֵינֵן מֵה שְׁנֵאמָר סוֹף כְּדַבּוּר הַמְּתַחֵל "אֵי ה' אֱלֹהֶיכֶם" דְפְרִשֶׁת צִיצִית, בְּעֵנֵן "תְּחוֹרַת ה' תִּפְצוּ וְכַתּוּרְתּוֹ כו'". עֵינֵן שֵׁם.
28. וְעֵינֵן מֵה שְׁנֵאמָר מְעַנֵּן גִּילוי זֶה בְּבִיאוֹר עַל פְּסוּק "כִּי פֹאֶשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָרִשִׁים הַג'ל". וְכַבִּיאוֹר עַל פְּסוּק "כִּי עַל כָּל כְּבוֹד חוּפָה".

והנה במשנה נאמר (שמות ב, י): "מן המים משיתיהו". והוא מבחינת מים עליונים, שמשם המשכות התורה "הנגלות לנו", כמים שיורדים מגבוה לנמוך. אך פנימיות התורה זהו בחינת "רוח אלקים מרחפת על פני המים" – למעלה מבחינת מים כו'. ועל זה נאמר "והניף ידו על הנהר" שהוא בחינת מים – "בעים רוחו" – מה שלמעלה מבחינת המים, ועל ידי זה "והכהו כו'".

וזהו נמשך על ידי התשובה, שהיא גם פן בחינת "והרוח תשוב אל האלקים"³³ (קהלת יב, ט), ו"רוח אייתי רוח ואמשיך רוח", להיות "והניף כו', בעים רוחו כו'":

ד ולתוספת ביאור שייכות ענין "והכהו לשבעה נחלים" דייקא, לגילוי פנימיות התורה שיהיה לעתיד,

הענין, על פי מה שנתבאר בדבור המתחיל "וישכם לבן הנהר"³⁴, שמדתו של יעקב אבינו עליו השלום היא בחינת הרחמים העליונים, תפארת דאצילות. והיינו, שאפילו על כל העולמות עליונים שייד ונפול בחינת רחמנות כו', ומדרגת השבטים "יצאי ירך יעקב" (שמות א, ה) הם במדרגה שלמטה ממנו. דהיינו, לעזר רחמים רבים על ניצוץ אלקות השורה בנפשו, איך שירדה פלאים³⁵ כו'. כי הרחמנות הוא לפי ערך הדעת כו'³⁶.

ומזה יוכן למה קריעת ים־סוף היתה ל"ב גזרים, ל"ב שבטים:

פי עכשיו שייד רחמנות של השבטים על ירדת הנשמה בגוף כו' – שבעולם העשייה ההעלם וההסתר הרבה מאד, מה שאין פן בעולמות עליונים. וכנודע מענין "אף עשיתיו כו'".

אבל לעתיד, שיודפך עולם העשייה "ונגלה כבוד ה'" (ישעיהו מ, ה), שיהיה הגילוי בעשייה כמו למעלה, אם פן אז לא שייד הרחמנות זו על הירידה בעשייה יותר מתבריא, פי אם הרחמנות של האבות עצמן, שאפילו על עולמות העליונים שייד ונפול בחינת רחמנות כו'.

והנה, כמו שבאתערוטאדלתתא של רחמנות השבטים – ממשכים אתערוטאדלעילא, רחמים שלמעלה יותר, דהיינו רחמים של האבות עצמן, – כמו

ויש לומר גם פן, על פי מה שכתב הרמ"ז פרשת בראשית דף ד', סוף עמוד ב' וזה לשונו:

נודע כי "פרדס" מתקן אבי"ע: טוד מתקן אצילות; פשט, רמו, דרוש מתקן בי"ע כו', שהם עולם הפירוד כו'. עד כאן לשונו.

ופירוש "מתקן בי"ע" – שלא יהיו בבחינת פירוד, אלא שיהיו גם פן בבחינת ביטול כמו באצילות. וגילוי תיקון זה יהיה לעתיד־לכא על ידי מעשינו עכשיו, שאז כל בי"ע יתפלל בתוך האצילות²⁹. וזהו ענין "ונהר יוצא מעדן להשקות את הג'ן" – סדרים דאורייתא – ומשם יפרד, פירוש "יפרד": שזהו תיקון לעולם הפירוד. והיינו על ידי פר"ד – פשט, רמו, דרוש, שהם בי"ע שפאצילות הנמשכים מבחינת נהר ה"ל, והוא ענין התורה שנאמר בה (ישעיהו מג, ט): "ולכבדו – בראתיו, יצרתיו אף עשיתיו"³⁰.

אך ענין תיקון עולם האצילות – היינו שיאיר בו גילוי אור אינסוף ברוד־הוא מפנימיות עתיק – זהו על ידי פנימיות־התורה הנקרא (תהלים כה, יד): "TID הויה ליראיו". ועל תיקון זה נאמר "והניף ידו על הנהר", שהרי בבחינת "ונהר יוצא" נאמר "ומשם יפרד", שהוא מקור דבי"ע ותיקונם, אבל תיקון האצילות הוא על ידי בחינת שלמעלה מהנהר ה"ל.

וזהו "והכהו לשבעה נחלים" – על דרך "ונחל עדנדיך תשכם" (תהלים לו, ט), גילוי בחינת עדן עצמו כו'. והיינו, פי הנהר זהו מחשבה. והנה מחשבה ודבור ומעשה הם בי"ע³¹. ויש מחשבה ודבור ומעשה באצילות והן בי"ע־שבאצילות. ויש עוד בחינה (תהלים צב, ט): "מאד עמקו מחשבותיך כו'", היינו מחשבה ודבור ומעשה שלמעלה מהשכל. ועל דרך זה יוכן ענין גילוי בחינת שלמעלה מהנהר כו'.

ופירוש "בנינים³² רוחו", יש לפרש על פי מה שאמרנו רז"ל על פסוק (בראשית א, ב) "ורוח אלקים מרחפת על פני המים" – "זהו רוחו של מלך המשיח, היד? מה דאת אמר: ונחה עליו רוח הנהר" (ברבות בראשית, פרשה ב'. וריש פרשה תוריע).

33. כמו שנתבאר על פסוק "האיונו השמים כו'".
34. (בהערה 23).
35. ("ותרד פלאים", איכה א, ט).
36. (ענין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "את הנפש אחד תעשה במוקד וגו'").

29. (כמו שכתב הרמ"ז פרשת ואתחנן שם).
30. כמו שנתבאר לעיל בביאור על פסוק "ולא תשבות מלח כו'". ענין שם.
31. וכמו שנתבאר בדבור המתחיל "שוכה ישראל עד".
32. ("מזמור נבזיה" – תרגום. "אין לו דמיון במקרא. ולפי הענין יפתר: בחזק רוחו". רש"י).

שלו היה בג'ע'דן, אשר "נהר יוצא מע'דן כו", והיינו להמשיך בחינת "ע'דן" עצמו, והוא פנימית התורה שיתגלה לעתיד לבא על ידי משיח, אשר זהו למעלה מבחינת אותיות, כנ"ל בענין "והנהר ידו על הנהר כו".

ומכל זה יוכן גם כן ענין תנופת שתי הלחם על גבי שני הפכים כהג' השבועות: כי שתי הלחם הם בחינת תורה שבכתב ותורה שבעלפה, והפכים הם בחינת רחמים - מדתו של יעקב, שעל ידי המושכת רחמים אלו ממשכים גילוי התורה שהיא בחינת לחם. וכמו שכתוב (שמות יב, ד): "ואשא אתכם על פנפי נשפים", שהוא בחינת רחמים, ועל ידי זה "ואביא אתכם אל" (שם) 41.

ואמנם, תנופת הלחם והפכים היינו להעלות התורה שהיא בחינת לחם חמה, ולקשרה ולחברה באור אין סוף ברודיה, בחינת ע'דן העליון ממש. וכן להעלות הרחמים של האבות למקורן ושרשן - בחינת רחמים גדולים כו 42. ולכן יש "ג' מדות שהתורה נדרשת בהן", כנגד י"ג מדות הרחמים :

ה וזהו "והחרים ה' את לשון ים מצרים" (בישעיה סימן י"א, ג, ח), ופירש הרד"ק, דהיינו נהר מצרים, שהוא הנילוס. וכן כתב ב'מצודת'. והוא מה שכתוב (בראשית ב, א): "ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים. שם האחד פישון" ופירש רש"י: "הוא גילום נהר מצרים כו".

וכן כתוב בזהר חלק א', לך לך, פ"א, ב', שלכן נאמר (בראשית יב, י): "כגן ה' פארץ מצרים", לפי שלשם נמשך אחד מד' נהרות היוצאים מג'ע'דן היינו "שם האחד פישון כו". ובפרשת חיי שרה דף קכ"ה, סוף עמוד א' כתוב: "מאי שם האחד פישון? המיוחד מכולם כו".

ולפיכך היתה חכמת מצרים יותר מכל העולם כו, שהרי גבי שבח דשלמה נאמר: "ותרב חכמת שלמה כו, ומכל חכמת מצרים" (במלכים א' סימן ה, ג, ז). והיינו, לפי ששרש הנהר הנ"ל נמשך מ'נהר היוצא מע'דן' שהוא חכמה ובינה כו.

וזהו שאמרו: "אית מיא מג'דל'ין חכימין כו" 43.

למשל השכט של אילן שפופין אותו, שאזי נמשך על ידי זה, גם כל האילן עצמו -

ועל ידי זה נמשך גילוי אלקות על ידי התורה ומצות, והוא המושכה שעל ידי התורה שלפנינו - המושכת חכמה עליונה כו 37; שלחיות המושכת התורה - הוא על ידי בחינת רחמים דיעקב, וכדלקמן;

כך לעתיד לבא, על ידי גילוי הרחמנות של האבות עצמן בכל נשמות ישראל, ומשיכו על ידי זה את ערוותא דלעילא מבחינת "רחמים גדולים" דאריד' אנפין, שלמעלה גם מחג"ת דאצילות. וכמו שכתוב (ישעיהו נה, י): "וברחמים גדולים אקבצך"; וכתוב (שם, י): "וחסדי מאתך לא ימוש" - "וחסדי", דייקא כו. ועל ידי זה ימשך התגלות פנימית התורה, שהיא בחינת מוחא סתימאה שלמעלה מחכמה דאצילות כו.

ועל פי זה יש לבאר מה שאמרו רז"ל: "עין הדעת חמה היתה" - וקשה, דכמקום אחר מבואר דחמה היינו כ"ב אותיות התורה, ואיך נקרא "עין הדעת"?

אך הענין, כמבואר במקום אחר, בדבור המתחיל "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע", דהתורה שבכתב היא "עין חיים", ותורה שבעלפה נקרא בזהר "אילנא דטוב ורע". ולא שהיא חם ושלום "עין הדעת טוב ורע" (בראשית ב, ט), כי תורה שבעלפה היא מלכות דאצילות, ד'איהו וגרמוהי חד". אלא רוצה לומר, שמתלבשת לברר "עין הדעת טוב ורע" שהיא קליפת נוגה 38.

והנה, גם בתורה שבכתב פתיב (ויקרא כו, ט): "בשברך לכם מטה ג'חם", "מטה לחם" הוא "עין חיים", ובשברית לוחות ראשונות נשתלשלה ונתלבשה בדברים גשמיים כו 39. והיינו, שהרי כל התורה שבעלפה מקבל מתורה שבכתב, והיא ביאור ופירוש התורה שבכתב.

ולכן אדם הראשון לפני החטא היה למעלה מבחינה זו בדבור "עין הדעת טוב ורע". כמו שכתוב בספר ה'גלגולים" פרק י"ט, שאדם הראשון לפני החטא היה בחינה זו דמשיחית, ולמעלה ממדרגת משה 40. והנה מדור

37. וכמו שנתבאר במקום אחר - סוף דבור המתחיל "מי מנה עפר יעקב".

38. וכמו שנתבאר באריכות ב'אגרת הקדש', בדבור המתחיל "ברעיא מוחינא פ'שה נשא: והמשפלים זיהו כו".

39. (כמו שנתבאר במקום אחר על פסוק זה - בפרשת בחקותי).

40. (וענין מה שנתבאר על פסוק "הן האדם היה כאחד ממנו כו").

41. (וענין מה שנתבאר על פסוק "כהעלותך את הרות", בפירוש וענין "היתה לי דמעיני לחם כו").

42. (וענין מה שנתבאר מענין העלאת זה - בדבור המתחיל "יבור ושמור בדבור אחד נאמרו", ושם, בדבור המתחיל "בענין האבות הן הן המרכבה").

43. (וענין ברבות סוף פ'שה בלק: "יש מעינות כו". וענין ב'רמ"ו פ'שה חיי שרה שם).

וזהו פירוש "וְרָאוּ כו' כִּי פִי ה' דִּבֶּר": כלומר, שיהיה התגלות הדבור עליון כמו שהוא בבחינת "פי הויה" ממש, ששם הדבור מיוחד במהותו ועצמותו יתברך, כך יהיה גילוי זה למטה – "וְרָאוּ כָל בָּשָׂר וַיִּדְּדוּ" גילוי זה. ועל ידי זה יהיה גילוי אחדותו יתברך שבעולם האצילות – גם למטה בעשייה, כמו שכתוב (זכריה יז, ט): "כִּי־יִסָּמַח הַיְהוָה יְהוָה הוֹיָה אֶחָד וְשִׁמּוֹ אֶחָד"⁴⁹. לכן אז אין צריך לבחינת ד' נהרות הנ"ל, שהשפע בא מהם בבחינת "ימ"שם יפרד", אלא יהיה גילוי והמשכת הנחר היוצא מעדן ממש, מה שלמעלה בבחינת "ימ"שם יפרד".

וזהו "וְהַחֲרִים ה' אֶת לְשׁוֹן יָם מִצְרַיִם" (ישעיהו יא, טו), והינם יונתן "וַיִּבֶשׂ כו'". ולא עוד אלא "וְהִנִּיף יָדוֹ עַל הַנְּהָר", היינו הנחר היוצא מעדן ממש קודם בחינת "ימ"שם יפרד כו' והכהו לשבעה נחלים". וכמו שנתבאר לעיל.

אך עוד יש לבאר המקוון: כי "ד' נחלים" הם "ז' תחתונות". היינו, המדות והדבור שבהם ועל ידם נמשך השפע. ו"הנחר" הוא בינה שלמעלה מהמדות, והוא ענין שער החמשים דבינה, שאינו מושג כלל, והמדות והדבור מקבלים משם רק הארה בעלמא, כגודע מענין "מי ברא אלה כו"⁵⁰ (ישעיהו מ, כו).

ולעתידי-לבא נאמר "והכהו לשבעה נחלים", היינו שאותו האור המאיר בבחינת הנחר עצמו יומשך ויתגלה בבחינת ז' תחתונות, שהם המדות והדבור המאירים ומתגלים בבי"ע כו⁵¹.

וזהו ענין ו"מלאה הארץ דעה את ה' פנים לים מכסים כו"⁵² (ישעיהו יא, ט):

וענין ב"מאורי אור" אות ד' סעיף כ"ה: ד' נהרות הם, אבא-ואימא, זו"ג. פישון באבא – לשון "פישו וסגו"⁴⁴.

כי רבוי השפע יורד מהתקמה – פולם בתקמה עשיית כו"⁴⁵ (תהלים קד, כד).

אך עם כל זה, מאחר שנאמר בהם: "ימ"שם יפרד והיה לארבעה ראשים". אם כן הם מקור עולמות הנפרדים. וכמו שכתוב בזהר חלק א' ויצא (קנ"ח, א'): "ימ"שם יפרד כו', – מורי דפרודא כו'".

וזהו שנקרא "לשון ים מצרים", פירוש "מצרים" – לשון מצרים וגבולים. שהן בחינת בעלי גבול, כמו "מן הארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה" – הן בגשמיות והן ברוחניות הוא בחינת מיצר וגבול כו'. ועל כן נקרא "ימ"שם יפרד" – להיות נראה ליש ודבר בפני עצמו כו'. דהיינו שהם מקור השפע להתהוות בי"ע כו'. כי הם מקבלים בבחינת הדבור, והדבור באדם יוצא לחוץ להיות בבחינת דבר נפרד ממנו.

והגם כי למעלה אין שייך דבר שחיון ממנו יתברך, היינו קמיה יתברך, אבל לגבי הברואים יש צמצומים רבים עד פאלו הן בבחינת דבר נפרד כו⁴⁶.

אבל לעתידי-לבא שנאמר: "ונגלה כבוד ה', וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר" (בישעיה סימן מ, ה)⁴⁷, דהיינו שיהיה גילוי בחינת הדבור עליון כמו שהוא אצלו יתברך. שאין הדבור היוצא ממנו בבחינת דבר נפרד כמו דבור האדם, אלא מיוחד בתכלית היחוד במהותו ועצמותו יתברך, גם אחר שיצא דבורו יתברך אל הפועל בבריאת העולמות, כמו שהיה מיוחד עמו קודם בריאת העולמות כו⁴⁸.

44. (מלת פישון הוא מלשון (מרגום אונקלוס בראשית א, כב: "פרו ורבו"): "פישו וסגו". – ריקאנטי על הפסוק).

45. (וענין מזה בתיקוני זהר תיקון נ"ד. דף צ"א, עמוד א').

46. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ויספרתם לכם" (לקמן במדבר י, א), בענין פירוש "ויכנפיהם פרודות כו'" (יחזקאל א, יא) דחיות הפרקבה כו' – לפי שנמשכים מארבעה מוצאות הדבור כו'.

47. (וענין מזה ברבות פרשה ונקרא, פרשה א'. זהר חלק ב', סוף פרשת משפטים, כ"ו, א'. ובי"תורה אור" פרשת לך לך, בדבור המתחיל "ולא יקרא

עוד שמך אברהם").
48. (כמו שנתבאר ב"ספר של בינונים" פרק כ"א).
49. (וענין מה שנתבאר בזה סוף דבור המתחיל "למנצח על השמינית").
50. וענין מה שנתבאר מזה על פסוק "אלה פקודי המשכן משכן העדות".
51. (וענין מזה בזהר חלק א', בראשית, דף נ"ב, עמוד א').
52. (וענין עוד מענין "והחרים ה' את לשון ים מצרים" – ברבות ריש קהלת, על פסוק "הכל תכלים אמר קהלת").

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ובר לבב כו' שאין בו שום תערובת זר כלל רק לה' לבדו שנק' לב אחד כו' שהוא ענין הברור והודרכות הלב מכל רצון זר שזו"ש אשר לא נשא לשוא נפשי לשוא ושקר שהן רצונות זרות גופניות שקשורה נפשו ולבו אחריהן בשלימות הרע שבו בלי תיקון ותשובה לטהר לבו כלל רק בשעה שמתפלל יטעה בנפשו בשוא ושקר כי הרי אמר שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר דוהו עיקר ההפרש בין שפת אמת לשפת שקר דשפת אמת תכון לעד שלא יטה לבבו לשום רצון זר כל היום לדבר המנגד לה' ותורתו בלתי לה' לבדו ולא יסיר לבו לעולם גם במטרתו בחיי גופו בפרנס' וגם כי ילך במקום מומאה לא יתלכלך אף בהרחוק בעלמא כי יראת אלקי' נשאר בלבו דוהו עיקר אמת שהוא בסוף מעשה דוקא ע"כ נק' לב אחד ולא כו' לבבות משא"כ שפת שקר שהגם שבעת התפלה יכוין לבו לה' ויתפעל באוי"ר במעט רגע יבוטל והיה להיפוך שילך בשרירות לבו רק רע כל היום שוהו מצד שלא טהר לבבו עדיין מכל רע ועודנו בטומאתו גם בעת התפלה והוא לפי שהיה תערובת רע ושקר גם בעבודתו זו באוי"ר בתפלה ע"כ אין לו קיום כלל כי שקר אין לו רגלים בסוף מעשה ע"כ קושטא קאי שקרא לא קאי כו' (שבת קד, א) וזהו שנק' ב' לבבות הפכיים מטוב לרע שע"ז א' (ישעיה כח, כ) כי קצר המצע מהשתרע מהשתרר עליו ב' רעים וכמו שאמ' אליהו (מ"א יח, כא) עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפי' אם ה' הוא האלקים (באמת) לבו אחריו כל היום בלי נמייה לרצון זר בלעדו כלל כענין מי לי בשמים כו'. אך א"כ יש להבין דלפ"ז גם ב' לבבות אין כאן כי הרי גם בעבודה שבלב בתפלה היה שוא ושקר ממש אחר שמיד יהפך לרע כו'. הענין הוא דהיה בלבו תערובת טו"ר יחד שזהו מכחי' חמא עה"ד טו"ר שנתערבו יחד ולא רע לבדו ע"כ יצא הרע בגילוי מיד אחר התפלה כו' וענין התערובת הזה היינו שמצד בחי' הטוב שבנפשו יתעורר באמת לעבודת ה' אך מעורב בזה רע ופסולת ושקר הרבה עד שאין לבבו נאמן כלל אח"כ כנ"ל:

(פו) והנה מבואר למעלה שבחי' הברורים שבחיצוניות בינה שנמשך בו' מדות שבלב בשר דוקא שם דוקא הוא שלימות דחו"ב בראיה ושמיעה כו' שנק' עומק דחו"ב שלא היה כן במקור דחו"ב עצמן והיינו כשהלב רואה ראית עין השכל ולב מבין בנינה כו' באוי"ר טבעי' דנה"ט דוקא וכמו השיר שיוצא מהבל הלב החיצון כמו לבי ובשרי ירננו כו' כשיר המלאכים וצבא השמים כאופנים וחיות הקדש שלא יסבו בלכתן כו' (ושיר הלויים הרי היה בפה בלב בשר ושרשם היה בפנימית בינה שיצא לגילוי בשמחה שעל ניסוך היין שאין אומרים שירה אלא על היין דוקא כמארז"ל בין המשמח אלקים ואנשים (כמ"ש למעלה בפ' בראשית באריכות) ושיר ורננה דתורה הוא בפנימית אור אבא שנק' קולו של משה כנ"ל ג"כ הרי בא בקול גשמי כו'). וזוהו הטעם תקנו אכה"ג לומר פסד"ז לפני ק"ש ותפלה להמשיך עלינו עמ"ש באוי"ר דמלאכים וצבא השמים שאומרים שירה בכל יום כמו הללו את ה' מן השמים כו' הללוהו כל מלאכיו הללוהו כל צבאיו כו' וכן ביוצא אור מה שמשבחים ומפארים ואומרים קדוש וברוך כו' כ"ז רק שיהיה גם בנש"י בגופים ברור זה האחרון יותר באוי"ר טבעית דנה"ט ועי"ז יהיה שלימות יותר בנה"א במס"ג בק"ש בשרשה כו' והעיקר באמת ויציב שנק' היכל הרצון ששם יורד המקיף דכתר בסוף מעשה דוקא והוא באוי"ר שלענין מעשה בפ"מ דוקא והוא באמרו ומתוקן ומקובל ומוב ויפה הדבר הזה לשמור ולעשות והיינו שאו' בכרכת אה"ע ותן בלבנו בינה כו' לשמור ולעשות ולקיים כו' וכן ויחד ללבנו לאוי"ר כל זה לבחי' מעשה דווקא והוא עמ"ש בעול מצוות שלמעלה מעמ"ש דמלאכים שנתב"ם דוקא שנק' סוף דבר כו' כי זה כל האדם כנ"ל וד"ל. (כי התורה נק' אמת כנ"ל ואמת כלול מג' מדרגות דראש תוך סוף ואין עיקר האמת אלא בסוף מעשה דוקא ולא כשהוא במוח ולב בלבד כמו באוי"ר שכליים בק"ש כמ"ש כמ"א):

(יז) ואמנם כל זה דוקא כאשר הוא בבחי' הברורים במוח ולב בשר בתכלית כענין מי יעלה בהר ה' כו'

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

שורש מצות התפילה

בחי' ממכ"ע שמתלבש בכל חד לפום שיעורא דילי' לכן נזכר ארץ ביחוד (רל"ד כלל ההארה שבארץ לגבי שמים אלא דמ"מ גם בארץ יש הארה כו' גם י"ל בהפך דדוקא בארץ יש גילוי יותר והיינו למאי דבעינן למימר דאין כבוד אלא תורה ולא בשמים היא אלא תנה הודך על הארץ דוקא ושני הפי' אמת דבוראי גילוי אלקות מבחי' ממכ"ע הוא יותר בעולמות הרוחניים הנק' שמים מבארץ אבל המשכת אלקות שממשיכים ע"י התורה הוא דוקא בארץ כו'): ובוה יובן ג"כ ענין תלמוד ומעשה דהיינו מעלת התורה ומעלת המצות כי התורה נעשה מזון לנפש אלקית וכמ"ש ותורתך בתוך מעי שהוא כמו מזון עד"מ הנכנס בתוך האדם ומחי' אותו בפנימיותו וכך ע"י התורה דאורייתא מחכמה נפקת ע"י ל"ב נתיבות וכמשל הנתיב שהוא שביל לעבור בו ממקום למקום כך מבחי' ח"ע חכמת התורה נמשכה ההשפעה ממקום למקום בהתחלקות להיות מושג לכל א' חכמת התורה בפרטיות ובגשמיות ממש כשר ופסול ובתרומה ומעשר והיינו מכה"כ שנמשך ע"י התורה כי אין כבוד אלא תורה והוא בחי' ממכ"ע שנמשך בארץ כגשמיות ממש והיא היא המחי' כ"ע כי באורייתא ברא קוב"ה עלמא ואשים דברי בפך ממש ממכ"ע ומחי' אותם אבל ע"י המצות נמשך גילוי אור מבחי' סוכ"ע שהוא רצון העליון שהוא בחי' מקיף (ע"ל אות ז"ך) והיינו שהמצות הם לבושים לנפש אלקי' כמו הלבוש הוא על גוף האדם ואינו נכנס בפנימיותו וכך ההמשכה שנמשכה ע"י המצות הוא בחי' רצה"ע סוכ"ע שלמעלה מהשגה וע"כ הלבושים יותר יקרים מהמזון כי בשרשם הם נעלים כו' וז"ש במצות תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל, כל הוא בחי' ג"ע השגת אלקות נהנין מזיו השכינה בבחי' פנימיות אבל המצות הם מרוב כל יותר גבוהים ונעלים מפני שהם מבחי' מקיפים ולכן אמר האומר מעשה גדול, אך אעפ"כ נמנו וגמרו תלמוד גדול שמביא לידי מעשה כי א"א להיות התעוררות המשכות סוכ"ע ע"י המצות שהם מדברים גשמיים ציצית מצמר וכדומה אם לא ע"י התורה שהוא הממוצע המחברם כמו עד"מ באדם שהדיבור הוא ממוצע המחבר ומוציא רצונו וחפצו מההעלם אל הגילוי:

מח) ולהבין ביאור ענין מעשה גדול ותלמוד גדול, הנה ידוע דיש בחי' ממכ"ע וסוכ"ע פי' ממלא הוא מה שנמשך בע"מ יהי אור יהי רקיע כו' שמאמר יהי רקיע נמשך ומתלבש בתוך הרקיע להחיותו מאין ליש כמ"ש ברבר ה' שמים נעשו ומחדש בטובו בכל יום תמיד מע"ב ומתלבש החיות בתוך תוכם ופנימיותם של כל הנבראים והיינו שמתחלק החיות ונמשך לכל חד כפום שיעורא דיליה, עד"מ בגשמיות העוה"ז יש ד' מדרגות בכלל דצח"מ והנה הגם שהדומם נהוה ג"כ בע"מ ונמשך ומתלבש בו צירוף מע"מ שהוא חיות אלקות המחי' אותו כמו שנמשך צירוף חיות במדבר, וכמ"ש בלק"א ח"ב בתחלתו יעו"ש מ"מ החיות של הדומם הנמשך בו הוא במיעוט וקטנות אפי' נגד החיות שמתלבש בצומח וכמ"כ בצומח החיות במיעוט נגד החיות שבחי' כו' עד שבמדבר נמשך בו חיות יותר בפנימיותו ותוכיותו שהוא בחי' חי מדבר כו', וכמ"כ בפרטות בכל בחי' מדצח"מ נמשך חיות משונה מהחיות אשר נמשך למדבר וזולתו ולכן אין דיעותיהם שוות כו', ועד"מ בעולמות הרוחניים יש התחלקות ג"כ מדרגות רבות עד אין מספר אשר לכל א' נמשך חיות משונה מן החיות הנמשך לזולתו והכל נמשך ממדת מלכותו ית' הנק' ממכ"ע ומאין ליש מחי' ומהוה אותם ע"י חיות זה המתלבש בתוך כל א' לפום שיעורא דילי', אבל סוכ"ע הוא בחי' הארה מהא"ס שאינה מתלבשת בבחי' גילוי אור בהתגלות ואינו מושג בהשגתם רק מקיף ומאיר עליהם מלמעלה ולא בפנימיותם וכמ"ש בלק"א ח"א פמ"ח ע"ש וכיון שכן הוא מאיר ומקיף על כולם בשוה ולא שיך לומר שמקיף ע"ז העולם יותר מזה מאחר שהוא מקיף לכולם לכן נק' סוכ"ע כי כל העלמין לא יוכלו לקבל את האור בפנימיותם רק שהוא סוכב ולכן הוא שוה ומשוה כו': וזהו פי' שני כתובים דסתרי אהרדי לכאורה כתוב א' אומר את השמים ואת הארץ אני מלא וכתוב מלא כל הארץ כבודו ולא נו' שמים וגם שם לא נזכר כבודו רק אני סתם דמשמע מהותו ועצמותו וכבודו היינו רק זיו, והענין שהם ב' בחי' סוכ"ע וממכ"ע סוכב היינו בחי' א"ס ממש לכן נאמר ע"ז אני מלא אני ממש ולהיותו סוכ"ע בשוה ע"כ נאמר שמים וארץ בהשווא' א', אבל כבודו היינו בחי' הארה וזיו

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

- תורת שמואל תרל"ג -

ויגש אליו

החכ' עליונה שהיא סתימאה מכל, שאינה יכולה לבוא בהשגה לזולתו כו', ולזולתו אינו נראה רק בחי' הרצון שהוא כמו בחי' רצון בלא טעם, כי רק לו לבדו טעמו ונימוקו עמו ושם שורה התענוג מן הדבר ההוא תענוג עליון, וזהו בחי' עתיק כי התענוג של הדבר נעתק מכל ורק במהותו ועצמותו יש התענוג מן הדבר ההוא, ונגד זולתו נק' רצה"ע היינו רצון בלי טעם גלוי רק כך עלה במח' לפני, ולכן יש בבחי' כתר ב' בחי' הללו היינו בחי' עתיק אשר משם הוא מו"ם טעמו ונימוקו עמו, ובחי' השנית הרצון הגלוי לזולתו אשר נחשב לרצון בעלמא בלי שום טעם ונק' גלגלתא דחפאי על מוחא, וע' בלק"ת פ' שלח בדר"ה אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מאמ"צ. וע"פ הקבלה רצון התחתון היינו מה שמת"ת דאימא נעשה כתר לז"א והיינו הרצון שנוגד ונמשך מן השכל כנ"ל, וגלגלתא דא"א היינו רצון שלמעלה מהשכל ובהרצון יש טעם כמום הנק' מוחא סתימאה כנ"ל.

והנה התורה הנגלה הוא בחי' רצון המתגלה וכמו"ש בזהר דתרי"ג מצות נמשכים מן תרי"ג ארחין, וזהו בעטרה שעטרה לו אמו כי הרצון הנ"ל נק' עטרה וכתר הנעשה מאבנים טובות שהם דומם, ומ"מ יש בה יופי והדר אשר מאיר בה אור מהודר ונעלם, וכך המצות נעשים מענינים גשמי' ציצית מצמר גשמי ותפילין מקלף גשמי זהו כמשל האבן שהוא דומם, אך שהאבן טוב והדר הוא, והוא כמשל הרצון הנ"ל שהוא רק בחי' חיצוניות של מו"ם הנעלם בפנימיות של הרצון, וכמו"כ התורה הנגלה אין בה טעם גלוי ומספיק לנו על כל המצות כמו דממעט כסות לילה מוראיתם אותו, ומרבה כסות סומא, שאין הטעם מספיק, והיינו מפני כי שרשה הוא רק מחיצוניות שנגלה לנו כעת רצון בלי טעם.

אבל לעתיד איתא שיוותן לנו תורה חדשה כמו"ש ברבות פ' שמיני פי"ג חידוש תורה מאתי תצא, וכמו"ש רש"י ע"פ ישקני מנשיקות פיהו שיתגלו לנו מעמי תורה הפנימיות, והיינו שמוחא סתימאה יבא בהתגלות טעם ועונג של הרצון, או תתענג על הוי' שהתענוג גבוה משם הוי' וכעת הוא בהעלם ונסתר מאתנו, אמנם אז כשיתגלה הטעם והתענוג של מו"ם יהי' התענוג על הוי'.

ויגש אליו יהודא ויאמר בי אדוני וגו', וארז"ל במד"ר ר"פ צ"ג בני אם ערכת לרעך (משלי וא"ו) זה יהודא שא' אנכי אערבנו, תקעת לזר כפיך מידי חבקשנו, נוקשת באמרי פיך אם לא הביאותיו אליך, עשה זאת בני והנצל לך והדבק בעפר רגליו וקבל מלכותו ואדנותו, וז"ע ויגש אליו יהודא. ולכא' צ"ל מפני מה ה' יהודא יותר ערב מכל אחיו, ולמה ה' לו זאת שייכנס עבדו בערבות יותר מכל אחיו האם ה' נצרך יותר בשילוח יעקב את בנימין מכל אחיו.

והענין יובן בהקדם ענין הערבות אשר מצינו ג"כ ענין שישראל עריבים זב"ו, בסוטה דל"ו ע"ב, ויש להעיר ממ"ש בפי' וישב אם תתן לי ערבון עד שלחך מה כו' חותמך ופתילך ומטך, ופי' בוח"ג פ' אחרי דע"ב א' אילין אינון סימנין דמטרוניתא כו' והיינו בחי' נה"י, ובמק"מ שם שהם לבושי המוחין, נמצא הלבוש נק' ערבון על המוחין.

והענין הוא דהנה אורייתא סתים וגליא, והגליא הוא לבוש אל הפנימיות אשר הפנימיות יתגלה לע"ל, בהיות ידוע דאית רצון ואית רצון, רצון התחתון הוא הרצון הנולד מן השכל מחמת שמשכיל בשכלו יופי של אותו הדבר לכן רוצה בזה הנה זהו רצון התחתון. אמנם אית רצון והוא הנק' רצון העליון שהוא למעלה מן השכל, ובענין שארז"ל זו תורה כו' שתוק כך עלה במח' לפני, שבחי' רצון זה הוא למעלה מן הטעם, וזהו בחי' רצון העליון, כי רצון התחתון הוא המושג ע"פ טעם שרואה בשכלו טעם הדבר לכן הוא רוצה בזה, וא"כ מה שהשיב שתוק כך עלה במח' בלתי שום טעם לזה זהו מפני היותו למעלה מן השכל לכן אינו יכול לתת לו טעם לדבר הזה, כי הרצון הוא גבוה הרבה מן השכל ואינו יכול לבוא ולהשתלשל בבחי' שכל בנילו. אך א"כ יאמר ח"ו האומר שזהו נראה כעקשות ח"ו שרוצה גם נגד השכל כו', אך הענין הוא כי הנה נודע שיש בחי' מוחא סתימאה, הכוונה בזה שנק' סתימאה, כי בודאי יש טעם לזה הרצון עליון שרוצה כך, רק הטעם הוא נשגב [ונעלה שאין יכול להשתלשל ולבא לידי גילוי לזולתו רק כמום] ונעלם לו לבדו הוא, לכן נק' מוחא היינו בחי' שכל גבוה רק שהוא סתימאה ר"ל נעלם מכל, וזהו שהשיב שתוק כך עלה במחשבה שנודע שמחשבה הוא בחי' חכ', וכך עלה בבחי'

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המושך תער"ב ~

וידבר ה' אל משה כו', ש"פ חקת, תער"ג

בש' ברי' כו' יעו"ש סוף הפרק, מ"מ ה"ז גילוי אור והוא בחי' חי כו'. ובחי' מדבר הוא בחי' המל' כמו שהיא באצי', דוהו מה שלפעמים נק' המל' בשם מדבר כו' וכמ"ש במ"א. והנה שרש ההתהוות הוא מבחי' חסד דאצי' וכמשנת"ל פק"ל בשם חס"ב ח"ב דכל הדברים הנשפעים ומתהווים מאין ליש הוא ממות חסדו של הקב"ה שהוא בחי' התפשטו' וגילוי החיות להוות ולהחיות עולמות ונבראים עד אין קץ כו', וכמו"כ גם כל השכליים שנתהוו הוא מבחי' המוחין שבחסד כי החסד כלולה ג"כ מע"ס כו' כנודע, וכמו שהחסד הוא בבחי' פרצוף יש בו אבי"ע דמוזה הוא שרש ומקור בחי' הד' שכלי' דאבי"ע בכל המדרגי' עד למטה בהתחלקות בחי' השכל דדו"צ וחי ומדבר כו', וכ"ה במדרגי' שלמע' מהחסד דמבחי' אבי"ע שבהם נמשך בחי' השכלי' דאבי"ע למטה כו'. וכמשארז"ל יודע ה' בצלאל לצרף אותי שנבראו בהם שמים וארץ כו', דהנה בדבר ה' שמים נעשו, אמנם צירוף האותי' ז"ע השכלת הדבור שלמע' מהאותי' כו', והוא בחי' שכל שבבריאה בחי' חי שבשכל ונמשך מבחי' בינה שבחסד, ומשם ה' שרש נשמת בצלאל שז"ע בצל א"ל היית כו', וע"כ ה' יודע לצרף אותי' כו', דבנין ביהמ"ק ה' בדוגמא שלמע' וכדאי' במד"ר תרומה פל"ג דכל מה שברא הקב"ה למע' ברא למטה כו', ובצלאל שה' יודע לצרף אותי' כו' ה' ע"י בנין ביהמ"ק כו'.

ולמע' מזה הוא חכ' שלמה דכתי' וה' נתן חכ' לשלמה, ונתונה זו הוא ג"כ מבחי' חסד עליון והיא מבחי' חכ' שבחסד (ובר"כ חכ' שלמה היא מבחי' ח"ת ושרשה מבחי' חכ' שבחסד כו'), דנשמת שלמה למטה ה' נשמה דאצי' ממש והחכ' שלו היא השכלה עצמי' באלקו' לא רק לצרף אותי' כו', והיתה השכלתו בבחי' א"ס עד שהי' צריך ג' אלפים משל שיהי' קצת השגה בחכמתו, וזהו בחי' שכל המדבר שהוא בחי' אצי' כו'. וכן השגת המלאכים שיעור גבול השגתם נמשך ונתהווה מאין ליש מבחי' חסד דאצי' ויש במלאכים בד"כ ב' מדרגי' יוצר משרתים ואשר משרתו כו', דיש מלאכים שנק' עומדים וכמ"ש שרפים עומדים כו', והוא שעומדים משי"ב ואינם מתבטלים בהשגה שלהם והו"ע אמירת קדוש שמשגיגים בחי' אוא"ס שקדוש ומוברל כו', דלכך זאת שמשגיגים את האור והחיות האלקי המתלכש בתוכם להחיותם, שז"ע עומדים ממעל לו לגבי ש' אד' שזהו

קמח) ונהנה כל הד' מדרגי' הנ"ל שבשכל הכל הוא שכל הנבראים שאין ערוך כלל הנברא לגבי בורא, ומ"מ צ"ל שכל מדרגי' אלו ישנם ג"כ באלקות והיינו במדרגי' האצי' כו', דשכל הדומם שרשו למע' ג"כ בחי' דומם וכן בבחי' צומח חו"מ כו', והגם דשם הכל הוא בבחי' א"ס כו', מ"מ הרי בההארה וההשפעה למטה להיות נשפע ממנה שכל הנבראים, אם ישפיע שכל האצי' היינו שכל המדבר תהי' ההארה ממדרגי' אצי' שבו, ואם ישפיע שכל צומח תהי' ההשפעה ממדרגי' נמוכה שבו בחי' צומח שבו כו'. וממש כמו שהפרש וההבדל רב למטה בנבראים בין שכל המדבר דהיינו שכל אצי' לשכל צומח ודומם, כמו"כ ההרחק וההבדל רב למע' בין המהווה ומשפיע שכל האצי' ובין המהווה ומשפיע שכל הצומח והדומם כו'. והענין הוא דהנה ידוע דמקור התהוות העולמו' הוא מבחי' מל' דאצי', והנה מצינו ל' עשי' בעולמו' וכמו ששת ימים עשה הוי' וכת' ויעש אלקי' כו', ולפעמים כתי' ל' דבור וכמו בדבר ה' שמים נעשו וארז"ל בעש"מ נבה"ע כו', והענין הוא דדבורו של הקב"ה חשיב מעשה, והיינו שיש ב' מדרגי' בחי' הדבור ומה שדבור נחשב מעשה, ומכו' במ"א שזהו ההפרש בדבור היינו בבחי' המל' דכשמוקבלת מבחי' יסוד (היינו בחי' חיצוני' יסוד לאחר התעלמות האורות בו כו' וכנ"ל פקמ"ג) ה"ז נקרא בשם מעשה, וכשמוקבלת מהת"ת נק' בש' דבור כו'. והנה כח המעשה הוא כח נברל שהרי בא דבור נברל ממנו לגמרי שאינו ממהות האדם כלל, והיינו מפני שבנפש הוא ג"כ כח נברל כו', וכמו"כ הוא למע' שהרי עולם העשי' הוא בבחי' יש ודבר נפרד ממש כו', וע"כ גם כח המעשה הוא בחי' כח נברל כו', וז"ש על כל שבח מעשה ידך וכת' כי אראה שמוך מעשה אצבעותיך כו', שכ"ז הוא בחי' דומם בחי' עשי' מרכ"ד עד סוכ"ד כו'. ובחי' הדבור הוא ג"כ לבוש הנפרד שהרי מתגלה אל הזולת כו', ומ"מ אינו כמו העשי' שהרי גם הזולת הוא מין האדם עכ"פ, והיינו בחי' הצומח שהוא ג"כ בחי' כח נברל רק שמ"מ יש בזה גילוי יותר מבחי' דומם כו', ומבחי' הדבור שבמל' הוא הגילוי בעולם היצי' שזהו בחי' צומח כו'. ובעולם הברי' מאיר גילוי אור עליון יותר וכמ"ש בע"ח דנקודת המל' עצמה בקעה את הפרסא ויורדת בכרי' כו', שזהו גילוי אור האצי' כו', ועם היות שאין זה מהות אור האצי' ממש וכמש"ש בע"ח שער סדר אבי"ע פ"א דמ"מ נק'

בנפשו המשכלת כו', והוא דהשכל הנ"ל הוא בחי' דו"צ שאינו בערך לגבי שכל החי וכ"ש בחי' מדבר כו', וזהו הפרש בהשתל' הספי' עצמן אם לצורך אצי' או לצורך בי"ע, דלצורך אצי' עצמה היא בבחי' אצי' שבכל המדרג' דעם היות שהיא ג"כ הארה לבר מ"מ יש לה שייכות אל העצם כו', אבל מה שנמשך באצי' גופא בבחי' השתל' מן חו"ב לז"א ומו"א למל' לצורך בי"ע ה"ז רק מבחי' דצ"ח שבעליון שבא בבחי' נבדל מן העצם כו'.

וע"פ הנ"ל יובן מש"א שלמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה כו', דהנה מ"ש דעה קנית מה חסרת קאי על בחי' שכל דאצי' בחי' מדבר דהוה מעלת המדבר בבחי' שכל ודעת כו', ועו"א דעת קנית מה חסרת שעי"ז נשלם כל חסרון כו', דמה שהמל' היא בבחי' חסרון אור זהו בההמשכה שלצורך בי"ע שההמשכה היא הארה נבדלת וע"כ בבחי' מל' הוא בחי' העדר האור, אבל בההמשכה שבבחי' אצי' לא יש בחי' חסרון גם בבחי' מל'. והענין דהנה ידוע דה"ס הראשונות דמל' הן תמיד בבחי' גילוי אור ומה שיש חסרון אור זהו בה"ס האחרונות כו', וכידוע המשל מהלבנה שיש בה מילוי וחסרון היינו בחצי הכדור שכנגד חלל העולם, דחצי כדור העליון מאירה תמיד מן השמש רק חצי כדור התחתון אינו מאיר כו', ובר"ח שאז מולד הלבנה היינו התחלת האור בחצי כדור התחתון והולכת ומאירה עד ט"ו לחדש שאז מאיר כל חצי כדור התחתון ג"כ כו', וכמו"כ הוא למעלה בבחי' מל' דה"ס הראשונות דמל' שזהו בחי' המל' כמו שהיא באצי' יש בה תמיד גילוי אור וזהו שהמל' היא בחי' מדבר כו', ובחי' חסרון האור הוא בחי' האחרונות דהיינו כמו שהמל' נעשה מקור לבי"ע כו', והנה בימי שלמה קיימא סיהרא באשלמותא שהי' האור והגילוי גם בה"ס האחרונות, והיינו כנ"ל להיות דשלמה הי' נשמה דאצי' המשיך את האור כמו שהוא במדרג' האצי', וע"כ הי' הגילוי בכלל' בחי' המל' גם בה"ס האחרונות כו', וזהו דעת קנית בחי' דעת דאצי' מה חסרת שלא יש שום חסרון כלל כו', ומ"מ פרשת פרה אדומה לא עמד עלי'. דהנה באגה"ק ס' כ"ח כ' דענין קידוש מי חמאת הוא בחי' קדש העליון הנק' מלא דבדולחא, ושם בשם זוהר שהיא בחי' ח"ע ומו"ס כו', דמו"ס הוא בחי' חכ' שבכתר וח"ע זהו בחינת חכ' דאצי' והיינו בחי' עצמות החכ' ממש לא בחי' הארה לכד כו', וע"כ לא עמד שלמה ע"ז דעם היות שהי' בבחי' אצי' הרי כ"ז הוא רק הארה לבר, אבל עצמות החכ' ה"ז למע' מע' כו', וע"ז לא עמד בחכמתו כו', ומ"מ אמרתי אחכמה להיות שהיא הארה שמעין העצם ע"כ אמרתי אחכמה כו', אבל לא עמד עלי' כו'. וא"ז סותר למש"א מה חסרת דמאחר שזהו מה שמובדל בערך מהשתל' א"ז חסרון בסדר השתל' כו', דהנה באור דס' השתל' גופא בחי' העדר האור הוא חסרון וגילוי האור ה"ז

החיות שלהם שמתלבש בפנימיותם וכמו אד' כו', ה"ה משיגים ג"כ בחי' אוא"ס הקדוש ומובדל כו' (והוא בחי' נקודת המל' שבברי' כו' כנ"ל), ואינם מתבטלים בהשגה זאת כו', ויוצד משרתיו הם המלאכים שמתהווים ככל יום ע"י הברוריו הניצוצות שנש"י מבררים למטה ועולים ונכללים בבחי' מל', ועו"נ מצמיח חציר לבהמה, בהמה גימט' ב"ן והוא בחי' מל' וחציר הן בחי' מלאכים הנ"ל שנכללים בבחי' מל' כי התהוות שלהם הוא שנבראו בהשגה מוגבלת, וכאשר מאיר להם קצת גילוי יותר מבחי' המל' ה"ה מתבטלים שעולים ונכללים בבחי' מל' כו', וזהו דאי' בוהר ע"פ הנ"ל בהמה רבה דרביעא על אלף טורין ובגמיעא דרא לחיכת לון, וכמו עד"מ הבהמה שותה בגמיעא והוא שע"י חוץ רוח פי' אל המים כשחוזרת הרוח נמשכים המים אל פי' כו', וכ"ה במלאכים הנ"ל שע"י הגילוי שנמשך עליהם מבחי' המל' ה"ה עולים ונכללים כו'. אבל המלאכים שנק' עומדים הוא שיכולים לקבל את האור ואינם מתבטלים בהשגתם כו', והיינו מפני ששרשם ומקורם הוא ממדרג' גבוה יותר דבר"כ זהו ב' המדרג' דצומח וחי כו'. ועפ"ז יובן מה שלפעמים נק' ההמשכה בשם אותי' ולפעמים בשם שערות, דהנה האותי' הן מהות הקול ממש אלא שהקול הוא פשוט וכשמתחלק לחברת האותי' נשתנה קצת מהותו מפני חיתוך האותי' והגבלתם אבל עדיין הוא כמעט במהותו כו', וזהו בחי' חומר האותי'. והנה האותי' הם כלים לאור וכמו אותי' המח' הן כלים לאור השכל שהרי אא"ל התפשטות והתגלו' השכל בלא מח' הרי יש הארת השכל באותי' המח', וה"ז הארה לבר לא עצמות השכל מ"מ ה"ז הארה השייכה אל העצם וכמו אור וזוי השמש שהוא הארה לבר ומ"מ ה"ז מעין העצם כו', וזהו שההמשכה היא מבחי' אצי' שבעליון בחי' מדבר דאצי' הוא בחי' אור הדבוק ומויוחד במקורו כו', אבל כשההשפעה היא מבחי' צומח שבעליון הו"ע השערות שהן מבחי' מותרי מוחין שנמשך מהם הארה כל דהו ונעשים שערות, שזהו מבחי' פסולת שבמוחין שנבדל מעצם המוחין ונעשים מהם שערות שהן כדבר נבדל דכשחותכין אותן אינו מרגיש כאב כו', וכמו עד"מ כתיבת איזה שכל באצבע היד הרי האצבע אין לו שום שייכות אל השכל רק ע"י כמה ממוצעים מתחבר נפש המשכלת עם נפש החיונית ונמשך הארה דהארה ומתלבש בכח התנועה שכדם שבאצבע שכ"ז בא בבחי' נבדל לגמרי מן השכל כו', ולכן באמת תוכן כוונתו א"א להביא בכתב וכמו תוונא דלבא לא כתבי אינשי כו', וכמ"ש בש"ב פ"ג וא"א לבאר ענין זה היטב במכתב כו', ובדבור יכול לבאר יותר תוכן כוונתו וג"ז לא כמו שהוא אצלו, רק במח' והשערת השכל יכול לבא על פנימי' הכוונה, וכמ"ש בש"ב שם רק כל איש נלבב ונבון המשכיל על דבר ומעמיק לקשר דעתו ותבונתו בה' ימצא טוב ואור הגנוז

היסוד, המעשה הוא כח נבדל ה"ז בחי' דומם, ודבור שזהו כשמקבלת מת"ת זהו בחי' צומח שמאיר ביצי', עצם נקודת המל' הבוקעת את הפרסא ומאיר בברי' זהו בחי' חי, ומל' כמו שהיא באצי' זהו בחי' מדבר. וזהו אבי"ע שבמל'. וכ"ה בהספי' שלמעלה, יודע ה' בצלאל לצרף אותיות בחי' שכל שבברי', וחכמת שלמה שכל האצי', ובמלאכים יוצר משרתים המתהווים מהבירורים ונכללים במל' זהו בחי' צומח, ואשר משרתיו העומדים משימ"ב שמקבלים את האור הן בחי' חי, וזהו ההמשכה שבחי' אותיות שהן בחי' כלים ובהם מאיר הארת השכל שמעין העצם זהו בחי' אצי', ושערות הוא ההמשכה דחי' צומח, וכמו אותיות הכתב, וזהו דההמשכה לצורך אצי' הוא מבחי' אצי' שבכל ספי' ולצורך בי"ע הוא מבחי' דצ"ח. ובוה יובן מ"ש זאת חקת התורה, דעה קנית בחי' אצי' שבכל ספי', והוא חכמת שלמה. וזה ממלא החסרון שבמל', קיימא סיהרא באשלמותא, ועל פרה אדומה לא עמד שזה חכ' שלמע' מאצי', ואין זה חסרון מפני שמובדל, וזהו חקה.

מילוי החסרון כו', אבל מה שמובדל בערך מהשתל' הרי ההערך א"ז חסרון בהשתל' כו', וכמ"ש במ"א בענין מה הי' העולם חסר כו' בא שבת כו'. וזהו שהקדים ואמר זאת חקת התורה דחקה היא שלמע' מטו"ד, ואין הכוונה שהוא למע' מטו"ד לגמרי רק שאין זה דעת שבעולם הדעת שבעולם הוא בחי' הדעת שבס' השתל' ודעת זה הוא שמובדל מסדר השתל' והוא בחי' עצמות החכ' ממש כו'. וזהו וידבר ה' אל משה כו' זאת חקת התורה כו', שמצות פרה אדומה הוא בחי' חוקה דשלמה לא עמד עלי', שהיא בבחי' דעת דאצי' והיא בחי' הדעת שממשיך מבחי' חיצוני' חו"ב שהוא בחי' הארה לכד ואמרתי אחכמה להיותה מעין העצם כו', והיא רחוקה כו' וזהו זאת חקת התורה שלמע' מטו"ד, ואו' חקת התורה דוקא דתורה הוא בחי' חכמה והיינו שזהו ג"כ דעת רק שהיא למעלה מהשתל', וע"י תורה ומצות נמשך בחי' עצמות החכמה ממש כו'.

קיצור. והדוגמא למעלה בבחי' מל' מקור התהוות, דבורו של הקב"ה חשיב מעשה כשמקבלת מחיצוניות

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

בסוכות תשבו, שמע"צ תרפ"ט

כח השמיעה וכה השמיעה פעולת כח הראי', והגם שמוה עצמו יש מקום לומר דמ"מ יש בחי' הכחות דראי' ושמיעה גם בעצם הנפש דאל"כ בהתגלות עצם הנפש לא הי' צ"ל ראי' ושמיעה כלל אך האמת הוא דהכחות ראי' ושמיעה לא יש בעצם הנפש ומ"ש רואים את הנשמע כו', זהו בהכחות גלויים ומפני שהאיר בהם עצם הנפש החליפו פעולתם מצד פשיטות הנפש ודבר זה למדנו מהא דמבוא' בביאור הענין דמי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק, שמן וחומץ הם הצירופי אותיו' של הנבראים דשמן וחומץ המהווים ומחי' אותם והם האותיו' דעש"מ שבהם מתלבש הכח האלקי להוותם ולהחיותם דכ"ז כמו שהאין האלקי הוא בהתלבשות, אבל מפני פשיטת האין האלקי הוא חילוף הצירופי', וכמו"כ מפני פשיטת הנפש שהאיר בהכחות החליפו פעולתם, דהאמת הוא שהכחות כלולים בעצם הנפש רק ששם הם לא בבחי' מציאות כלל ולא בבחי' התחלקו' כלל, הרי דעצם הנפש לא נודע לנו כלל איך ומה הוא, וגם הכחות שנודע לנו איך ומה הם ה"ז רק שנודע מציאותם ולא מהותם, דהנה

לט) ונהנה זהו הטעם מה שהחיות שבנבראים הוא מוסתר ונעלם מהם, והיינו שיודעים ומשיגים רק מציאותו של החיות ולא מהותו, וכמו האדם שמרגיש שיש בו חיות המחי' אותו ואשר החיות הזה הוא המשכיל ומתחכם בכל דבר חכ' ושכל והיא המבין ומשיג ומרגיש בכל דבר ענין והוא החושב מחשבות והוא הרואה והשומע וכה"ג בכל הכחות עד גם כי כל הכחות היותר אחרונות כמו עשי' והילוך וכה"ג הכל הוא מהנפש שהרי בצאת הנפש מהגוף אינו משכיל ואינו רואה ואינו שומע ואינו משיג ושבו והי' לעפר, א"כ הרי בלתי ספק הוא שיש בו נפש המחי' והוא מרגיש את החיות ומ"מ הרי מהות הנפש אינו יודע כלל, וגם הכחות הרי אין אנו יודעים מהותם וכ"ש עצם מהות הנפש שאינו יודע כלל, שהרי בעצם הנפש אינו שייך התחלקות כחות, דעצם אינו מתחלק, ולכן במ"ת שעכברו"ד פרחו נשמתן והיינו שחי' התגלות עצם הנשמה הי' רואים את הנשמע ושומעים את הנראה, והיינו מפני שהעצם הוא למע' מהנבלות ראי' ושמיעה ולכן כח הראי' עשה פעולת

המציאות, והנה העולם הוא גוף גדול וכמ"ש באדר"ג שהאדם הוא עולם קטן והעולם הוא גוף גדול ואנו רואים שהעולם חי, הרי אנו יודעים שיש בו חיות אלקי מחי' אותן, אבל זהו שאנו יודעים רק המציאות ולא המהות כלל, וכן מלאכים משיגים רק מציאו' האלקי' וכמ"ש וצדקתך ירננו צדק מלכותא קדישא היינו רק הארה מבחי' מל' וכמ"ש מלך שמו בחי' שם והארה לכד, וגם הארה זו היא שמושיג' רק בחי' מציאות האור לא מהות האור, וכ"ז הוא מפני שההתהוות הוא בדרך העלם והסתר הבורא מהנברא, ולכן ההשגה הוא רק בבחי' המציאו' לכד, ומשו"ז גם בהמדר' המשתל' זמ' א"ז בבחי' ערך זל", וזהו המחדש בטובו כו' מע"ב, הדהוות העולמות הוא בבחי' התחדשות ולא רק התהוות היש כ"א גם החיות של הנברא' הוא בבחי' התחדשות.

קיצור. יבאר אשר לכן הנבראים משיגים רק המציאות של חיותם, עצם הנפש וכחותיה, ידיעתנו בהנפש במציאות המציאות, בכחות הנפש במהות המציאות.

יש ב' ענינים מהות ומציאו' ובכ"א מהם יש ב' עניני' אלו מהות המהות ומציאות המהות, מהות המציאות ומציאות המציאות, והנה ידיעתנו בהנפש הוא רק ידיעת מציאות המציאות כלומר שאנחנו יודעים איזה מציאות (הם הכחות) שמהמציאות ההוא אנו יודעים שיש עוד איזה מציאות והוא הנפש הרי ידיעתנו דהנפש הוא רק מציאות המציאות בלבד דלזאת הנה מה שאנו יודעים בהנפש הוא רק ענין הכחות בלבד שבאמת הנה בהנפש ישנם עוד ענינים ואין אתנו יודע עד מה, מה שהנפש מכיל בקרבו, והוא לפי שידעתנו בהנפש הוא בהמציאות דמציאות בלבד וידעתנו בהכחות הוא במהות המציאות, ואינו ידעה במהותם ממש, כ"א בהמהות של המציאות, והיינו דהנפש אין אנו יודעים אותו כלל ורק שאנו יודעים מציאותו ע"י מציאת הכחות דכשיש כחות ולא שכאן נמצאו כאן הי' זהו הוראה שיש מקום שהוא מקור מוצא לכחות הללו וא"כ הוא רק ידיעת מציאות המציאות והכחות שאנו יודעים אותם בעצמם היינו ידעה במהות

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

ליל ב' ב' כ' כסלו תרצ"ג – בסעודה

לאומרם, ויש המהווים סולם לאומרם וצינור לשומעם, ראשי התיבות הראשונות בקדיש הם – יוש"ר, שתהא נא ה"המשכה" ביושר בטוב הנראה והנגלה.

תלמיד ביום ההילולא של רבו, עומד בהתקשרות של נפש-רוח-נשמה-חיה-יחידה שלו למורו ורבו.

גם אדם פשוט בשבתו במאסר ר"ל, מזדכך, ועל אחת כמה וכמה כ"ק רבנו הגדול, ומה גם שהיה אסור על ענין התגלות פנימיות התורה, והיתה לו מסירות נפש על כך בפועל, וכפי שגם ידוע שבת רבנו הגדול נסתלקה על ידי כך¹⁰ ולאחר מסירות נפש ודביקות כזו עם אין סוף ברוך הוא ורבותיו הקדושים, מובן עד כמה נגע לו כל ענין המאסר (כלומר – העדר תפיסת המקום) ומזה ניתן לקבל קצת השערה, לאור הענין האלקי של רבנו הגדול בשבתו במבצר פטרופובלבסק, בהיותו יחד עם המגיד ובשמעו את הבעש"ט נ"ע – עד כמה נגע לו (הצער) בענין הזמן של שלוש השעות שישב בבית המגיד.

עתה מובנת היטב המסורת שבאה בקבלה, שבג' השעות שישב כ"ק רבנו הגדול בבית דירת המגיד, היה לו צער גדול יותר מכל המאסר.

יא. במשך חמש השנים תקמ"ח-תק"ן התחזקה עדת

י. לאחר הקדמה קצרה זו על העדר תפיסת המקום של המאסר וכל עניני המיצר ר"ל אצל הרבי, אספר לכם סיפור:

בחורף תרס"ו היינו, כ"ק אאמו"ר הרה"ק ואני, ביום ההילולא של כ"ק רבנו הגדול, כ"ד טבת, במוסקבה, והיה צורך במנין לתפלת המנחה, ובחורף שהוא יום קצר – וגם כידוע אופן הישיבה אז במוסקבה היה על ידי אישורים מיוחדים וכל איש יהודי היה צריך לשמור את עצמו בלכתו ברחוב שלא יכירו בו, פן יבולע לו כנודע – עלה בכבוד גדולה להתקבץ יחד ובפרט לשעה קבועה, ואמר אז כ"ק אאמו"ר הרה"ק, אילו היו יודעים את גודל הענין של ה"אמן" מקדיש זה, כמה ברכה והצלחה הוא מביא לנפש-רוח-נשמה-חיה-יחידה, ברוחניות ובגשמיות, בבני, חיי ומזוני לדורי דורות, היו באים כמה וכמה מנינים. ואחר כך החלו להתקבץ אחד לאחד. כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה זהיר בתפלה בזמנה ובפרט בתפלת המנחה – ולכן כבר התפלל מנחה – וכמשלים למנין בא החסיד ר' ברוך שלום הכהן ז"ל וודנער, והתפללו מנחה, ואמר כ"ק אאמו"ר הרה"ק: יש קדישים שהם בשביל הנפטר, ויש קדישים שהם תועלת

(10) ראה לקמן אות י"א וי"ד.

אשר ת"ל הענין מתקבל בהצלחה גדולה¹¹, אבל גירא בעינא דשיטנא כו', ואשר נפסק עליו למעלה כו', הוא אמנם חושב שההמשכות בעולם התחתון יוכלו להימשך גם מהעולם העליון, את זה השיגה העבודה, אלא שאין זו הנהגה של תיקון. בתו לא ענתה על זה כלום והלכה לה, וכעבור זמן באה ואמרה לו, שאסור להסכים על כך בשום אופן. היא קראה לכמה מהנבחרים ובעלי הסוד בין תלמידי רבנו וסיפרה להם הענין בקצרה, ואמרה להם: "אבא – בשום אופן לא", אבל היא מקבלת על עצמה להחליף את אביה, כדי "שאבא יוכל לבצע כוונותיהם ורצונותיהם של הסבא – המגיד – ושל אבי הסבא – הבעש"ט – שהוא הרצון העליון".

מרגלא בפיהם של בני כ"ק רבנו הגדול, לקרוא את הרב המגיד נ"ע בשם הסבא, ואת הבעש"ט נ"ע בשם אב הסבא.

יב. בהתוועדויות אבי בשנים עברו, היתה כל אימרה – פנינה, מרגלית טובה, במשך הזמן מתקרבים יותר ויותר להבנת אימרה עתיקה, והכל נעשה בהיר ומאיר יותר, כל מלה מתחממת ומשרה רוח טובה. וכשמהרהרים בכך, לא חשים כל כך את הבדידות, רואים אנו בגשמיות, במי שיש לו פנינים מפוזרות, שהן אמנם נכס טוב ויקר, אבל יחד עם זאת הן פנינים מפוזרות, ואילו כשמשתילים אותן פנינים עצמן במחרוזת בסדר מסודר, הרי למרות שבפנינים עצמן לא נתחדש דבר, היופי הוא בכל זאת שונה, הוא מפיץ אור על סביבו, ונוצר אויר זך.

החסידים בכמות ובאיכות. תלמידי ג' ה"חדרים" פשוטו במקומות שונים. כידוע, היה הרבי עצמו מצביא גדול ומסודר, ובענין ההנהגה בהתעוררות היה לו סדר קבוע ומעובד, כפי שכתבתי פעם למישהו במכתב ארוך, חלק גדול ממה שרשום אצלי, במה ששמעתי בענין זה. במשך חמש השנים האמורות נתרבו ת"ל חסידים בעלי דעה רחבה, והמנגדים בראותם כי עדת החסידים היא עדה שלימה והכירו בתלמידי כ"ק רבנו הגדול הנוסעים במדינה לפרסם תורת הבעש"ט נ"ע, כי הם גדולי ישראל בתורה ויראת אלקים, ואשר בכל עיר ועיר עושים נפשות רבות לחסידות – עוררו מחדש את הגאון מוילנה, וכפי שידוע סירב תחילה לשמוע להם, והנצחנים שרצו במחלוקת הוכרחו לסבכו בכחש ובמרמה, ולהביא לו ידיעות בדיבות ומלשינות על דרכי החסידים בכלל וביטול תורה בפרט.

בעת ההיא, בשנת תקנ"א-ב, פרחתה ת"ל שושנת החסידות ושלטה עין רעה, של השם עינו הרעה במקדש ראשון ושני, והיה ר"ל קטרוג גדול למעלה. באותו קיץ שלח כ"ק רבנו הגדול את הרה"ח ר' יעקב נ"ע מסמיליאן אל כ"ק הרה"ק ר' נחום זצוקלה"ה עם פ"ג עברו ועבור כללות ענין החסידות, וקרא לבתו הרבנית הצדקנית מרת דבורה לאה, אמו של כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר "צמח צדק", ואמר לה מה הן הכוונות שכיוון בקריאת שמה (כלומר, לאיזו דבורה ולאיזו לאה התכוון, שהרי היו הרבה בשמות אלה), וסיפר לה כל פרשת הענין, בגודל עבודתו בענין התפשטות תורת רבותיו הקדושים, והמצב הטוב

(11) קידושין ל, א. מנחות סב, א.

~ אגרת קודש מהרבי הרי"צ לבתו הרבנית חיה מושקא נ"ע ~

תרגום מאידיש

חלק ה

כאשר שמע (= "קלט") ר' מרדכי את ה'תורה' שאמר הבעל-שם-טוב בענין תורה ותפלה וההבדל שביניהם, והרי הוא – ר' מרדכי – היה למדן גדול בתורת הנגלה ובעל ידיעה גדולה בתורת הקבלה, הרגיש את נקודת האמת שבאמרה זו, הרי 'תורה' זו – שאמרה הבעל-שם-טוב בענין חיי עולם וחיי שעה – עשתה אצלו – אצל ר' מרדכי – מהפכה שלמה, והוא החל לעמול על עבודת התפילה.

יום בו התפילה אצל ר' מרדכי היא כפי שצריך, קורא הוא – לתפילה – שבת.

לעיתים קרובות ביותר, חוזר ר' מרדכי לעצמו את דברי התורה ששמע מהבעל-שם-טוב – בתקופה הראשונה לבואו אליו – על מאמר הגמרא שבת דף ס"ט עמוד ב:

אמר רב הונא: היה מהלך במדבר ואינו יודע מתי שבת. מונה ששה ימים (מיום ששם אל לבו ששכח, ומשמר (יום) השביעי. רש"י) ומשמר יום אחד, חייא בר רב אומר: משמר יום אחד ומונה ששה. במאי קמיפלגי? מר – רב הונא – סובר: כבריינו של עולם (ימי חול נמנו תחילה, רש"י) ומר – חייא בר רב – סבר: כאדם הראשון (שנברא בערב שבת, ויום ראשון למניינו שבת הי' – רש"י)

ואומר על כך הבעל-שם-טוב: ישנם שני סוגי עבודה, עבודת ששת ימי החול, ועבודת השבת. בכל שבוע שהוא ששה ימים – שש ספירות ומדות: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד ויסוד – חייב להיות יום אחד שבת, שהוא ספירת ומדת המלכות, ובוזה, בעבודה של ששת ימי החול ויום השבת – גם כן ישנם סוגי עבודה, האם ששת ימי המעשה הם תחילה, ואז היום השביעי הוא יום השבת – השכר עבור ימי העבודה. או (= דרך שניה) תחילה הוא יום השבת, ומיום זה מגיע שפע לששת ימי המעשה. עבודת ששת ימי החול היא תורה, ועבודת השבת היא תפילה, תורה נקראת מדבר. אמר רב הונא: "היה מהלך במדבר" כאשר אחד שקוע כולו בתורה, "ואינו יודע אימתי שבת", ואינו יודע מענין עבודת התפילה, אז העצה לזה היא "מונה ששה ימים". צריך הוא לעמול עם ששת מידותיו, כדי להבין ולהיזכר לשם מה הוא (= האדם) נברא, אשר העיקר הוא להכיר את גדולת ה'. וזה בא רק על-ידי עבודת התפילה. ואת זה אומר רש"י: (= מונה ששה ימים) "מיום ששם אל לבו שכחתו", ואחרי ששת הימים "משמר יום אחד" שהוא ה"יום השביעי" עבודת התפילה בקבלת עול מלכות שמים, אשר לכן זוהי "מלוכה". "חייא בר רב (= אומר)", זאת אומרת: זה שיש לו חיות בתורה ולומד תורה לשמה – אצלו הסדר הוא ש"משמר יום אחד ומונה ששה ימים", אצלו נותנת עבודת התפילה חיות בעבודת התורה. בריאת העולם היא בשביל עבודת הבריורים (= לכן) עבודת התורה קודמת, והשכר הוא עבודת השבת (= תפילה). אדם הראשון הוא יציר כפיו של הקב"ה, כאן קודמת עבודת השבת שזוהי התפילה, ונותנת חיות בתורה.

'תורה' זו היתה אחת מה'תורות' הראשונות ששמע ר' מרדכי מהבעל-שם-טוב, ואשר עשתה עליו רושם אדיר, כך שהתחיל לעסוק בעבודת התפילה, ר' מרדכי היה בקי ב'תורה' זו כמונה אותיותיה. והיה חוזר רבות על ה'תורה' הנ"ל באותו קול וניגון כפי ששמעה מהבעל-שם-טוב, ולאחרי כל פעם שחזר על 'תורה' זו היה מתעורר בחשק ורצון לעבודת התפילה, וכך היה גם הפעם, שכאשר שב ר' מרדכי מהנהר שטבל בו, התחיל מכין עצמו לתפילה, וחזר על ה'תורה' האמורה כמה פעמים מתוך עמקות הדעת ונעמד להתפלל.

בסביבות השעה עשר בבוקר, החלו להתאסף בבית המדרש של הקברנים מחשובי בני העיר, היתה זו אסיפה של נכבדים, חברי חב"ד קדישא, באותו זמן – לא עלינו – נפטר אחד מבעלי הבתים החשובים, איש עשיר, והיה עליהם לדון ולהחליט איזה מקום להקציב לנפטר, איזה סכום כסף עליהם לדרוש עבור המקום, ולמה לנצל את הסכום.

האסיפה נמשכה מספר שעות, היו חילופי דברים וגם צעקות, ור' מרדכי יושב לו בפינה דרומית מערבית ומתפלל, ואינו יודע כלל מהנעשה סביבו.

אחד מבעלי האסיפה שם לב, שיהודי לא מוכר יושב מעוטר בטלית ותפילין בעיניים פקוחות ופנים לזהטות, ומזמן לזמן לוחש כמה מילים, אשר קשה להבין אותם, ובאמצע תפילתו פורץ בניגון, והנהגה זו זרה היא להם.

האיש ששם לב לכך, העיר את תשומת לב חבריו וכולם התבוננו היטב ביהודי זה (= ר' מרדכי) והחלו להתעניין מיהו אדם זה. תוך כדי כך נכנסו מספר שמשים קברנים לקבל הוראות מהגבאים, היכן עליהם לכרות את הקבר עבור המת.

בין אלו – הקברנים – היה אחד ששמע את סיפורו של ר' מרדכי אתמול בין מנחה למעריב, שבמחוז וואהלין ישנו יהודי גאון צדיק ובעל מופת, ובכל המחוז מכנים אותו "בעל-שם-טוב".

מתי מספר נכבדים אלו, האזינו לדברי הקברן בפיות פעורים, ונשאו לשבת בבית המדרש, מביטים בו (ביהודי) בפליאה כועסת, איך זה שיושב לו יהודי בשעה שתיים-עשרה בצהריים מעוטר בטלית ותפילין וכנראה מתפלל.

מצב זה ארך כמה שעות, ויהודים אלו (= הנוכחים) אינם יכולים לשבוע מלהביט בהתפעלות, איך (= יהודי) זה (= ר' מרדכי) מתפלל.

בינתיים הם שמעו את צעדי הלוויה ויצאו (= מבית המדרש), בהליכתם סיפרו (= לאנשים נוספים) שבבית המדרש של הקברנים יושב יהודי זה ומתפלל, השומעים לא יכלו כלל להאמין לזה. ובהליכתם חזרה מהמקום הקדוש (בית העלמין) היה ר' מרדכי בקריאת שמע, וקהל ניכר נשאר להביט איך הוא מתפלל.

כאשר סיים ר' מרדכי את תפילתו, הוציא משקו פרוסת לחם, נטל את ידיו ואכל לחמו טבול במים, אחרי הסעודה נשכב לנוח על אחד הספסלים.

כאשר קם ר' מרדכי ממנוחתו, נכנס לחדר שני – ל'פרוש'. בתחילה סיפר לו (= ל'פרוש') שראה את בנו בישיבה בעיירה קאחנוב, הוא – ר' מרדכי – רצה להתדבר עמו, אך ה'פרוש' ענה לו "עליכם שלום" קריר, מבלי לשאלו מאין הוא בא, וכמעט מבלי לשמוע את מה שהוא (= ר' מרדכי) מספר לו אודות בנו.

ר' מרדכי מתבונן היטב ב'פרוש', ואף-על-פי-כן נראים לו הפנים מוכרות במקצת, אך היות וה'פרוש' עוצם את עיניו וריסי עפעפיו גדולים, היה לו קשה להכירו.

ה'פרוש' למד אז את מסכת מנחות. ר' מרדכי ראה באיזה דף הוא לומד, והתחיל לדבר עמו בסוגיא המדוברת, ורק אז פתח ה'פרוש' את פיו והכל בשפה ברורה ומפורשת, ומזמן לזמן פקח את עיניו, ובידיו הרים את ריסי עפעפיו.

אז ראה ר' מרדכי שפנים אלו מוכרות לו, אך היכן ומתי ראה אותו לא היה ידוע לו, וכך המשיכו – ר' מרדכי וה'פרוש' – לדבר ולשוחח זמן ניכר.

פעם – אומר ר' מרדכי – לפני כשלושים, שלושים וחמש שנה, בהיותי בישיבה למדו סוגיא זו, אז "לשנו" סוגיא זו היטב, היינו אז שלושה חברים מושבעים: האחד היה נקרא בשם בערל, והשני היה נקרא בשם חיים – ואני. לבערל היה ראש טוב אבל איטי. כלפי כל מילה ועל כל

דבר היו לו מאה חקירות, לכן כינו אותו בישיבה בשם "דב חקרן". לחיים היה ראש מהיר אך שטחי, שפע סברות רבות והכל במהירות.

האם היה זה בסמרגון? שואל ה'פרוש'.

כן – ענה ר' מרדכי – שם למדתי מספר שנים.

אני – אומר ה'פרוש' – גם כן למדתי בישיבת סמרגון, ואני זוכר היטב את דב החקרן. הוא היה חברותא שלי. ועוד חבר היה לי שם מוטיל באיעוער.

הרי אתם חיים מאזירער! קורא ר' מרדכי בהתפעלות.

כן – ענה ה'פרוש' – כאשר עיניו עצומות.

שחוק עצמותיך – אומר ר' מרדכי – מה עלה בגורלך? סמרטוט! כלי שבור! פקח עיניך! אנו חברים מאז ומקדם, אני מוטיל באיעוער.

ככה?, אומר ה'פרוש' כאשר עיניו עצומות, ברוך ה' זה ארבע-עשרה שנה ושלושה חדשים שאני פרוש ממנה (= מזוגתי) בהסכמתה, כתבתי לה נוסח מחילה שהיא מוחלת והיא חתמה על זה, וב"ה זה אחת-עשרה שנה שאני עוצם עיני, ויותר מעשר שנים שמשבת לשבת אני נמצא בבית המדרש של הקברנים.

אתה בהמה – אומר ר' מרדכי – פקח עיניך, גזור ריסך, היה בן-אדם, ואז אשוחח עמך.

ר' חיים ה'פרוש' התבלבל לגמרי, ולא ידע מה לענות.

ר' מרדכי המשיך לדבר בריתחא: אתה הולך בדרך עקלתון – אומר הוא ל'פרוש' – הנך שקוע ברפש של גאווה ומסריח ממך, וגסות רוח מדיפה ממך ריח לא טוב, עוד רגע קט תצא מדעתך מרוב דמיונות שוא שיש לך גילוי אליהו,

האם ראית פעם לכלוך? – שואל ר' מרדכי לר' חיים פרוש –

כן – עונה ר' חיים פרוש.

זה אתה! אומר לו ר' מרדכי – שק מלא פסולת, פקח את עיניך והתחל להתנהג כמו כל האנשים! במשך כל השנים שעברו התעלה ר' חיים פרוש בדרגת לימודו, אבל קבלה לא למד, הוא למד כמעט את כל ספרי המוסר, ולעתים הביט בזוהר, אך יותר מכל – היה לומד מדרש, ועינה את עצמו בתעניות ובסיגופים גדולים.

כאשר ראה ר' מרדכי שעל ידי דיבורים אין הוא יכול להשפיע על ר' חיים, החל לדבר אתו בעניני לימוד, כך הם דיברו ביניהם משך זמן עד שהחלו להתאסף יהודים כדי להתפלל מנחה.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

[אמצע סיון תרפ"ג]

מכל התלאות אשר מצאתה, אותה ואת בניה בכל משך הזמן בכדי לעורר לבבו, וכן להעיד עדים וראיות באם שיודרש, ולראות שהבנים בעצמם יכתבו אל אביהם כי דברי הבן מעורר רחמי האב.

והאדם בעד נפשו, ויסע להעיירות הגדולות, מקום שם מושב הרופאים המומחים וידועים, וכפי שכותב יכול לעשות לו טובה גדולה קרובו רמ"מ שי' חייקין, והשי"ת ירחם וישלח רפואה במהרה.

ואם ח"ו לא יועיל דברי הבקשות והתחנונים, אז לכתוב לו דברי רוגז, ולאיים עליו במאד מאד, היראה כזאת או הישמע כזאת אכזרין]ת נוראה כזו, וכי מר יהי אחריתו, על אשר אטם אזנו משמוע קול צעקת וזעקת אשת בריתו האומללה, ובניו האומללים והנדחים, וכי יפרסמו את שמו לרעה בקרב ישראל ויהי לשמצה בפי כל, ובכל מקום ועיר שיבוא לא יהי לו מנוחה וחרפה יהי לו, והישמע כזאת אשר אב לא ישים לב בהנוגע אל בניו המתגוללים ברעב וקור והולכים בטל בלא לימוד, ובלא שום מלאכה, כיתומים חיים, ומה יהי אחריתם כו' ח"ו יהי]ן גנבים ושודדי יום והדומה, ומי הוא היודע למה שיוכל להביא את בניו, וסוף כל סוף כאשר יגדלו ויודעו כי הוא הי' בעוכם, המה יקחו נקם ממנו בעדם ובעד אמם אשתו, על אשר עזב אותם לאנחות. כן צריכים לכתוב לו.

ע"ד שאלת האיש דוב המחפש את אחיו ובני אחיו, לקבל מהם עזרה ותמיכה בעת צר ומצוק, ואינו יודע מקום מגורם, רק שמע שכבר היו דרים בסביבות מחנם, ועתה שמע כי נסעו למאנשעסטער, לדעתי אין לפניו אלא זה כי יכתוב אליהם ע"י מכה"ע היוצאים בווארשא, וגם באלו אשר קוראים אותם גם במאנשעסטער והסביבה, ולכתוב גם לאנשים פרטיים פן יודעים הם איי איפוא הם קרוביו החפצים לתמוך אותם. והשי"ת יהי בעזרו כי יושע במהרה בתמיכה ועזרה נכונה ויבוא אל ה]מנוחה], וימלא השי"ת משאלות לבבו לטובה ולברכה.

ואם גם בזה לא יכנע לבבו הערל, צריכים לדרוש מאת יודעי דין אפשר יכולה [האשה לדרוש]ש מזונותי עפ"י חוק, וכן מזונות בניי, ואם ח"ו לא ימצא הבעל, אפשר [יכולים] לדרוש כזאת מאבי בעלה ואחיו כי יתנו לה פרנסתה. והשי"ת ירחם [עלי ועל בניי וימצא בעלה בקרוב, ויתעורר לבבו לשוב אליי ויחדיו יגדלו את בני]הם בנחת כאורח כל דיירי ארעא.

ע"ד [שהע]גונה מבעלה, כותבת אשר שמעה כי בעלה הי' בלונדון ואפשר כי [נסע לאר]צות הברית, ואינו ברור, ההכרח כי תבוא במכתבי בקשה [באם ש]אין ל]ה היכולת לנסוע בעצמה) ותחנונים אל הרבנים שי' דשם, ושארית ישראל לא יעשו עולה, ובטח כי יתעוררו לטובתה. וגם בארצות הברית יכולה לכתוב לאיזה מקומן, וישראל רחמנים בני רחמנים הם, ודאי הדבר כי ירחמו עליי. וצריכה לפעול אצל מכירי והרבנים שי' שבמקומה אשר המה יכתבו בעדה ואז המצא ימצא הבעל.

וע"ד אשר שאל הנאמר בירושלמי סוטה פ"ב הי"ה ובבלי עירובין ס"ה ב', ורבות שמות פ"נ פסוק מפורש הוא במשלי ט' ט', והשי"ת יאיר עינינו בתורתו הקדושה. והי' ברכה ושלוש הדו"ש ומברכו.

מובן הדבר כי ראשית דבר צריכים להשתדל בכל מיני השתדלות לעשות שלום ביניהם, וכמאמר והבאת שלום כו', ובין איש כו', וצריכים להרבות במכתבים מעוררים רחמים איליו, וכי זה רבות בשנים אשר עזבה, וסבלה כמה יסורים ר"ל, כמו אלמנה ח"י, ובכ"ז סבלה הכל, קור עוני ורעב והיא מקושרת רק איליו, ולבאר בכתב איליו

הגילויים דלעתיד לבוא תלויים במעשינו ועבודתינו בזמן הגלות דווקא
ממאמר אחרון של פסח ה'תשי"ב

הַעוֹף שֶׁמִגְלָה בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית

בְּפִרְשֵׁת שְׁמִינֵי מוֹנֵה הַתּוֹרָה אֶת הַמֵּתָר וְהָאָסוּר בְּאֲכִילָה מִמֵּין הַחֵי. בֵּין הַעוֹפוֹת הֵלֵא טְהוֹרִים, מִזְכִּירָה הַתּוֹרָה עוֹף מְעִיָּן בְּמִיָּחַד - ה'שֶׁלֶף'. רש"י מְסַבֵּיר שֶׁהַשֶּׁלֶף הוּא עוֹף הַשּׁוֹלָה דְּגִים מִן הַיָּם. זֶהוּ עוֹף 'דוֹרֵס' הַמְזַזְהָה מִהָאֵוִיר דָּג בְּמִים, עֵט בְּמַהִירוֹת אֶל תּוֹךְ הַמַּיִם וְשׁוֹלָה מִשָּׁם אֶת הַדָּג הַמְשַׁמֵּשׁ לוֹ כְּמוֹזֶן.

כְּשֶׁהָיָה רַבִּי יוֹחָנָן רוֹאֵה אֶת עוֹף הַשֶּׁלֶף, הוּא הָיָה מִזְכִּיר אֶת הַפְּסוּקָה "מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוּם רַבָּה". מְסַבֵּיר עַל כֵּן רש"י בְּגִמְרָא, שֶׁכַּאֲשֶׁר יֵשׁ דָּג שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְלַכֵּת מִן הָעוֹלָם, שׁוֹלַח אֵלָיו לְעֵתִים הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הַשֶּׁלֶף שֶׁיְדוּג אֹתוֹ (וְכֵן גַּם ב'תְּהוּם רַבָּה' מִתְקִים מִשְׁפָּט ה').

מִדְּבַרֵי רַבִּי יוֹחָנָן הֵבִיא אֲדָמוֹר הַזְּקֵן הוֹכְחָה לְשִׁיטַת הַבַּעַל שֶׁם טוֹב שֶׁ'הַשְׁגָּחָה פְּרָטִית' - שֶׁדְּבָרִים לֹא קוֹרִים סֵתָם כֵּן, אֲלֵא רַק בְּרִצּוֹן ה', וְלֹא רַק דְּבָרִים גְּדוּלִים אֲלֵא כֹל פְּרָט קָטָן - הֵיא לֹא רַק עַל מִין הָאָדָם, אֲלֵא גַם עַל הַדּוֹמָם, צוֹמַח וְחֵי. לְפִי רַבִּי יוֹחָנָן, אֹתוֹ דָּג לֹא נִצּוֹד סֵתָם כֵּן בְּמִקְרָה, אֲלֵא בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית.

יִתְרָה מִכֵּה: גַּם הַלְמוּד הַזֶּה מִהַשֶּׁלֶף עַל הַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, הוּא בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית... נַחֲזֹר לְדְבַרֵי רש"י: "הַשֶּׁלֶף - זֶה הַשּׁוֹלָה דְּגִים מִן הַיָּם". הַיָּם הוּא מְקוֹם בּוֹ יֵשׁ הַמּוֹן דְּבָרִים - דְּגִים, אֲלֵמְגִים, שׁוֹנֵיזוֹת, אֲבָנִים וְקוֹנְכִיזוֹת, אֲבָל הַכֹּל טְבוּעַ וּמִסְתַּתֵּר בְּתוֹךְ הַיָּם. מֵעַל פְּנֵי הַיָּם אָנוּ רוֹאִים רַק מַיִם.

תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת מְסַבֵּרָה שֶׁהַטְּבַע הוּא בְּדִיּוּק כְּמוֹ הַיָּם. 'טְבַע' זֶה מְלִשׁוֹן 'טְבוּעַ'; נֵס הוּא מַצֵּב בּוֹ אָנוּ רוֹאִים אֶת יַד ה' בְּאִפְסֵן גְּלוּי וּבְרוּר. הַטְּבַע לְעֻמַּת זֹאת מְסַמֵּל מַצֵּב בּוֹ נִרְאָה לָנוּ כְּאִלוֹ הַכֹּל מִתְנַהֵל מֵאֲלֵיו. כְּמוֹ טְבַע הָעוֹלָם שֶׁמִּדֵּי בְקֹר הַשָּׁמַיִם זוֹרַחַת בְּמִזְרַח וְשׁוֹקֵעַת בְּעֶרֶב בְּמִעְרָב.

אֲבָל הָאֱמֶת הֵיא, כְּמוֹכֵן, שֶׁגַם בְּטְבַע יֵשׁ הַשְׁגָּחָה פְּרָטִית. גַּם בְּטְבַע יַד ה' מְנַהֵלַת אֶת הַכֹּל לְפְרָטֵי פְּרָטִים, וְלֵאלֹא הַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, חֲלִילָהּ, אִין קִיּוֹם לְעוֹלָם וְלִכֹּל נְבָרָא וְנִבְרָא, אִפְלוֹ לֹא לְשַׁעָה קִלְחָה. אֲלֵא מָה? בְּעוֹד שְׁבַנְס, הַהַשְׁגָּחָה הָאֱלֵקִית גְּלוּיָהּ וּבְרוּרָה - בְּטְבַע הַהַשְׁגָּחָה הָאֱלֵקִית 'טְבוּעָה' וּמִסְתַּתֵּרַת, עַד שֶׁנִּרְאָה לָנוּ כְּאִלוֹ הַדְּבָרִים מִתְנַהֵלִים מֵאֲלֵיהֶם וְהַעֲבוּדָה שֶׁלָּנוּ הֵיא לְהַתְּבוּנָה וְלִגְלוּת שֶׁהַכֹּל בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית.

מִי מִזְכִּיר לָנוּ אֶת זֶה? עוֹף הַשֶּׁלֶף! אֹתוֹ שֶׁלֶף עוֹזֵר לָנוּ "לְשִׁלּוֹת דְּגִים מִהַיָּם" - לְגַלוּת אִיךָ שֶׁבְּתוֹךְ טְבַע הָעוֹלָם שְׁנַמְשָׁל לָיִם, יֵשׁ כּוֹחַ וְהַשְׁגָּחָה אֱלֵקִית. אֲנַחְנוּ רַק צְרִיכִים לְהַתְּבוּנָה לְעִמְקָהּ, לְשִׁלּוֹת, לְדוּג וְלִגְלוּת אֶת הַהַשְׁגָּחָה הַפְּרָטִית שֶׁקִּיַּמַּת בְּכֹל פְּרָט וּפְרָט בְּבְרִיאָהּ.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק ז', עמ' 63. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

פרשת שמיני

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּמְתּוּ לִפְנֵי ה' (י. ב)

לא מתו בני אהרן אלא על ידי שהורו הלכה בפני משה רבן (רש"י)
 לכאורה בני אהרן הורו הלכה גם בפני אהרן אביהם שהיה גם רבם, והפגיעה בכבודו היא יותר מאשר הפגיעה במשה, שהרי יש על כך צווי מפרש "כבוד את אביך"? ויש לתרץ: מצינו בנוגע להסבה כליל הסדר שתלמיד שיושב לפני רבו אינו מסב בפניו משום מורא וכבוד הרב, ואלו בן שיושב לפני אביו חייב להסב אפילו אם אביו הוא גם רבו, והסבה לכך היא, שמסתמא אביו מוחל על כבודו. והוא הדין בעניננו, פגיעתם של נדב ואביהוא באהרן לא נחשבה לחטא, כי מן הסתם אהרן מחל על כבודו.

(לקוטי משיחות ח"י"ב ע" 53)

שני וַיִּקְרַב אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיִּמְלֵא כֶּפֶל מִמִּנְחָה וַיִּקְטֹרַע עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִלֶּבֶד עֹלֹת הַבֶּקָר: וַיִּשְׁחַט אֶת־הַשּׁוֹר וְאֶת־הָאֵיל זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לָעַם וַיִּמְצְאוּ בְנֵי אֶהֱרֹן אֶת־הַדָּמַם אֵלָיו וַיִּזְרְקוּהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: וְאֶת־הַחֲלָבִים מִן־הַשּׁוֹר וּמִן־הָאֵיל הָאֵלִיָּה וְהַמִּכְסָּה וְהַכֹּלִיֹּת וַיִּתְּרַת הַבֶּקָר: וַיִּשְׂמִימוּ אֶת־הַחֲלָבִים עַל־הַחֲזוֹת וַיִּקְטֹרַע הַחֲלָבִים הַמִּזְבְּחָה: וְאֵת הַחֲזוֹת וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין הַיָּנִיף אֶהֱרֹן תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה: וַיִּשָּׂא אֶהֱרֹן כַּתִּיב אֲתִידוּ קִרִי אֶת־יָדָיו אֶל־הָעַם וַיְבָרְכֵם וַיֵּרֶד מֵעֶשֶׂת הַחֲטָאֹת וְהֵעֲלָה וְהִשְׁלָמִים: וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן אֶל־אֶהֱל מוֹעֵד וַיִּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת־הָעַם וַיֵּרָא כְּבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעַם:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּמְתּוּ לִפְנֵי ה' (י. ב)

שתויי זין נכנסו למקדש. תדע, שאהרי מיתקן הזהיר הנותרים שלא יכנסו שתויי זין למקדש. משל למלך שהיה לו בן בית וכו' כדאימא בויקרא רבה (רש"י)
 לכאורה אם הפגנים הוזהרו שלא לשתות זין רק לאחר מות נדב ואביהוא, מדוע נעשו נדב ואביהוא, הרי לא נצטוו

ט « וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר אֶל־אַהֲרֹן קַח־לְךָ עֵגֶל בֶּן־בָּקָר לְחֻטָּאת וְאֵיל לְעֹלֹת תְּמִימִם וְהַקָּרֵב לִפְנֵי יְהוָה: וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר קָחוּ שְׁעִיר־עִזִּים לְחֻטָּאת וְעֵגֶל וּכְבֹּשׂ בְּנֵי־שֵׁנָה תְּמִימִם לְעֹלֹת: וְשׁוֹר וְאֵיל לְשְׁלָמִים לְזִבְחֵי לִפְנֵי יְהוָה וּמִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן כִּי הַיּוֹם יְהוֹה נִרְאָה אֲלֵיכֶם: וַיִּקְחוּ אֶת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה אֶל־פְּנֵי אֶהֱל מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָל־הָעֹדָה וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי יְהוָה: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה תַּעֲשׂוּ וַיֵּרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד יְהוָה: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַרֵּב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה אֶת־חֲטָאֹתֶיךָ וְאֶת־עֹלֹתֶיךָ וּכְפֹר בְּעֶדְךָ וּבְעַד הָעַם וַעֲשֵׂה אֶת־קִרְבַּן הָעַם וּכְפֹר בְּעַדָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: וַיִּקְרַב אֶהֱרֹן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁחַט אֶת־עֵגֶל הַחֲטָאֹת אֲשֶׁר־לוֹ: וַיִּקְרְבוּ בְנֵי אֶהֱרֹן אֶת־הַדָּמַם אֵלָיו וַיִּטְבֹּל אֶצְבְּעוֹ בְּדָם וַיִּתֵּן עַל־קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּמַם יָצַק אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: וְאֶת־הַחֲלֵב וְאֶת־הַכֹּלִיֹּת וְאֶת־הַכֹּפִּיֹּת וְאֶת־הִיתְרֵת מִן־הַכֶּבֶד מִן־תְּחֻטָּאת הַקִּטּוֹר הַמִּזְבְּחָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (שד"ל) וַיִּשְׁחַט אֶת־הַשּׁוֹר וְאֶת־הָעֹז שֶׁרַף כַּאֲשֶׁר מְחֻץ לַמִּנְחָה: וַיִּשְׁחַט אֶת־הָעֵלָה וַיִּמְצְאוּ בְנֵי אֶהֱרֹן אֵלָיו אֶת־הַדָּמַם וַיִּזְרְקוּהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: וְאֶת־הָעֵלָה הִמְצִיאוּ אֵלָיו לְנִתְחִיָּה וְאֶת־הָרֹאשׁ וַיִּקְטֹרַע עַל־הַמִּזְבֵּחַ: וַיִּרְחַץ אֶת־הַקָּרֵב וְאֶת־הַפְּרָעִים וַיִּקְטֹרַע עַל־הָעֹלָה הַמִּזְבְּחָה: וַיִּקְרַב אֶת קִרְבַּן הָעַם וַיִּקַּח אֶת־שְׁעִיר הַחֲטָאֹת אֲשֶׁר לָעַם וַיִּשְׁחַטְהוּ וַיַּחְטְאוּהוּ פְּרָאשׁוֹן: וַיִּקְרַב אֶת־הָעֵלָה וַעֲשֵׂה כַּמִּשְׁפָּט:

~ נקודות משיחות קודש ~

ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' מעשו וירא אליכם כבוד ה' (ט, ו)

לפי שכל שבעת ימי המלוואים שהעמידו משה למשכן ושמש בו ופרקו בכל יום - לא שרתה בו שכינה . . לךך אמר להם: . . אהרן אחי פדאי וחשוב ממני, שעלי ידי קרבנותיו ועבודתו תשרה שכינה בהם (רש"י ט, כג)

אחד ההבדלים בין אהרן למשה, משה הוא בבחינת "שושבינא דמלכא" - שתפקידו להמשיך ולהוריד אלקות לעולם - ולכן על ידו נתנה התורה לישראל. ואהרן הוא בבחינת "שושבינא דמטרוניתא" - שתפקידו לעלות ולרומם את בני ישראל למעלה - אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. לכן השראת השכינה הייתה דווקא עלי ידי אהרן, היות שתכלית ירידת השכינה לעולם, היא בכדי שסופו של דבר העולם עצמו יעלה לדרגה נעלית יותר - וזהו תפקידו של אהרן.

(לקוטי שיחות ח"ו ע' 298)

רבי י' וידבר משה אל-אהרן ואל אלעזר ואל- איתמר ו בניו הנותרים קחו את-המנחה הנותרת מאשי יהוה ואכלוה מצות אצל המזבח פי קדש קדשים הוא: * ואכלתם אתה במקום קדוש פי חקך וחק-בניך הוא מאשי יהוה פי-כן צויתי: * ואת חוזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור אתה ובניך ובנותיך אתך פי-חקך וחק-בניך נתנו מזבחי שלמי בני ישראל: * שוק התרומה וחוזה התנופה על אשי החלבים יביאו להנפה תנופה לפני יהוה והיה לך ולבניך אתך לחק-עולם כאשר צוה יהוה:

~ נקודות משיחות קודש ~

וישחט את העלה וימצאו בני אהרן אלי את הדם ויזרקוהו על המזבח (ט, יב)

וימצאו - לשון הושטה והזמנה (רש"י) לבני קרבן חטאת נאמר הלשון "ויקריבו בני אהרן", ואלו פאן - בקרבן עולה - ובקרבנות נוספים הלשון הוא "וימצאו בני אהרן". ויש לכאר את סבת ההבדל, ובהקדים: אחד ההבדלים בין קרבן חטאת לשאר הקרבנות, הוא בקריאת הדם על המזבח. בקרבן חטאת הנזיקה היא באמצעות טבילת האצבע בדם. בשאר הקרבנות וריקת הדם

שלא להכנס שתויי יין? ויש לומר שקושיא זו רש"י מתרץ בהביאו את המשך דבריו "משל למלך שהיה לו בן בית": בני אהרן נחשבו לבני ביתו של המלך, ולכן גם אם אמנם לא נצטוו שלא להכנס שתויי יין, הנה עליהם להקבין זאת מעצמם, שכן בן ביתו של המלך מכיר את הנהגותיו.

(לקוטי שיחות ח"ב ע' 50)

שלישי כ- ותצא אש מלפני יהוה ותאכל על- המזבח את-העלה ואת-החלבים וירא בלהעם וירנו ויפלו על-פניהם: * ויקחו בני-אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו ויתנו בהן אש וישומו עליה קמרת ויקריבו לפני יהוה אש זרה אשר לא צוה אתם: * ותצא אש מלפני יהוה ותאכל אותם וימתו לפני יהוה: * ויאמר משה אל-אהרן הוא אשר-דבר יהוה | לאמר בקרבי אקדש ועל-פני כל-העם אפבד וידם אהרן: * ויקרא משה אל-מישאל ואל אלצפן בני עזיאל דד אהרן ויאמר להם קרבו* שאו את-אחיכם מאת פני-הקדש אל-מחוץ למחנה: * ויקרבו וישאם בכתנתם אל- מחוץ למחנה כאשר דבר משה: * ויאמר משה אל-אהרן ולאעזר ולאיתמר | בניו ראשיכם אל-תפרעו | ובגדיכם לא-תפרמו ולא תמתו ועל כלהעדה יקצף ואחיכם כל-בית ישראל יכבו את-השרפה אשר שרף יהוה: * ומפתח אהל מועד לא תצאו פן-תמתו פי-שמן משחת יהוה עליכם ויעשו כדבר משה: * וידבר יהוה אל-אהרן לאמר: * יין ושכר אל-תשת | אתה | ובניך אתך בבאכם אל-אהל מועד ולא תמתו חקת עולם לדורותיכם: * ולהבדיל בין הקדש ובין החל ובין הטמא ובין הטהור: * ולהורת את-בני ישראל את כל-החקים אשר דבר יהוה אליהם ביד-משה: * פ

(* הקורא יטעים הגריש קודם התלישא

היא באמצעות הפלי שבו נמצא הדם. וזהו הטעם לשנוי הלשון בין קרבן מטאת לשאר הקרבנות: ככל הקרבנות, מיד עם הושטת הפלי הנה הדם מוכן ומזמן לזריקה על המזבח, ללא פעולה נוספת – לכן נאמר 'וימציאו – לשון הושטה והזמנה'. ואלו בקרבן מטאת, שגם לאחר הגשת הפלי נדרשת פעולה נוספת של טבילת האצבע – נאמר 'ויקריבו' בלבד.

(לקוטר-שיחות ח"ב ע' 54)

חמישי ^{טו} ואת | שעיר החטאת דרש דרש משה והנה שרף ויקצף על-אלעזר ועל-איתמר בני אהרן הנזתרים לאמר: ^{יז} מדוע לא-אכלתם את-החטאת במקום הקדש פי קדש קדשים הוא ואתה | נתן לכם לשאת את-עון העדה לכפר עליהם לפני יהוה: ^{יח} הן לא-הובא את-דמה אל-הקדש פנמה אכול תאכלו אתה בקדש באשר צויתי: ^{יט} וידבר אהרן אל-משה הן היום הקריבו את-חטאתם ואת-עלתם לפני יהוה ותקראנה אתי פאלה ואכלתי חטאת היום היטב בעיני יהוה: ^כ וישמע משה וייטב בעיניו: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~

ויקריבו ביום השמיני (ט, א)

אותו יום נטל עשר עצרות - ראשון למעשה בראשית . .

ראשון לחדשים (שבת פז, ב)

צריך להבין מה השכיחות בין 'ראשון למעשה בראשית' ו'ראשון לחדשים' להקמת המשכן?

יש לבאר: תכלית המשכן היא פלשון המדרש "לעשות לו ית' דירה במתחונים". מצד אחד זה צריך להיות 'דירה' – מקום מאד נעלה שבו תתגלה הדרגה האלוקית הנעלית ביותר. ומן הצד השני 'במתחונים' – בעולם הפתוח שאין למטה ממנו.

וזהו הקשר בין שתי העצרות הללו להקמת המשכן: 'ראשון למעשה בראשית' – תכלית הקמת המשכן היא שהאלוקות תתגלה בכריאה עצמה, ותהיה לחלק ממנה. 'ראשון לחדשים' – הגלוי שבשביילו הוקם המשכן, הוא גלוי נעלה ונשגב – בכחינת חדוש (חדש – לשון חדוש) – לאין-ערוף מהעולם עצמו.

(תורת מנחם – התועודיות תשמ"ח ח"ב ע' 473)

שישי **יא** ^א וידבר יהוה אל-משה ואל-אהרן לאמר אלהם: ^ב דברו אל-בני ישראל לאמר זאת החיה אשר תאכלו מפל-הבהמה אשר על-הארץ: ^ג כל | מפרסת פרסה ושסעת שסע פרסת מעלת גרה בבהמה אתה תאכלו: ^ד אך את-זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפרסי הפרסה את-הנגמל כיימעלה גרה הוא ופרסה איננו מפרים טמא הוא לכם: ^ה ואת-השפן כיימעלה גרה הוא ופרסה לא יפרים טמא הוא לכם: ^ו ואת-הארנבת כיימעלת גרה הוא ופרסה לא הפרסה טמאה הוא לכם: ^ז ואת-החזיר כיימפרים פרסה הוא ושסע שסע פרסה והוא גרה לא-יגור טמא הוא לכם: ^ח מבשרם לא תאכלו ובנבלתם לא תגעו טמאים הם לכם: ^ט את-זה תאכלו מפל אשר במים כל אשר-לו סנפיר וקשקשת במים בימים ובנחלים אתם תאכלו: ^י וכל אשר אין-לו סנפיר וקשקשת בימים ובנחלים מפל שרץ המים ומפל נפש החיה אשר במים שקץ הם לכם: ^{יא} ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו ואת-נבלתם תשקצו: ^{יב} כל אשר אין-לו סנפיר וקשקשת במים שקץ הוא לכם: ^{יג} ואת-אלה תשקצו מן-העוף לא יאכלו שקץ הם את-הנשר ואת-הפרס ואת-העוגיה: ^{יד} ואת-הדאה ואת-האיה למינה: ^{טו} את כל-ערב למינו: ^{טז} ואת פת היענה ואת-התחמס ואת-השחרף ואת-הנגץ למינהו: ^{יז} ואת-הכוס ואת-השליף ואת-הינשוף: ^{יח} ואת-התנשמת ואת-הקאת ואת-הרחם: ^{יט} ואת החסידה האנפה למינה ואת-הדוכיפת ואת-העטלף: ^כ כל שרץ העוף ההלך על-ארבע שקץ הוא לכם: ^{כא} אך את-זה תאכלו מפל שרץ העוף ההלך על-ארבע כתיב אשר-לא קרי אשר-לו כרעים ממעל

לעבודת הקרבנות בימי המלוואים, ועבודה זו נעשתה על-ידי משה ואהרן, לכן פתח וברך ויהי נעם . . עלינו, שנה מתחם על עבודתו ועבודת אהרן. ואחר-כך הוסיף ברכה לכל עם ישראל, שפועצאה מעבודת הקרבנות תשרה שכינה במעשיהם של ישראל.

(לקוטי-שיחות ח"א ע' 169)

שביעי ^א וכל-בלי-חרש אשר-יפל מהם אל-תוכו כל אשר בתוכו וטמא ואתו תשברו: ^ב מפל האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים וטמא וכל-משקה אשר ישתה בכל-בלי וטמא: ^ג וכל אשר-יפל מנבלתם | עליו וטמא תנור וכירים יתן טמאים הם וטמאים יהיו לכם: ^ד אך מעון ובור מקוה-מים יהיה טהור ונגע בנבלתם וטמא: ^ה וכי יפל מנבלתם על-פל-זרע זרוע אשר יזרע טהור הוא: ^ו וכי יתן-מים על-זרע ונפל מנבלתם עליו וטמא הוא לכם: ^ז וכי ימות מן-הבהמה אשר-היא לכם לאכלה הנגע בנבלתה וטמא עדי-הערב: ^ח והאכל מנבלתה יכבס בגדיו וטמא עדי-הערב והנשא את-נבלתה יכבס בגדיו וטמא עדי-הערב: ^ט וכל-השרץ השרץ על-הארץ שקץ הוא לא יאכל: ^י כל הולך על-גחון וכל | הולך על-ארבע עד פל-מרבה רגלים לכל-השרץ השרץ על-הארץ לא תאכלום פי-שקץ הם: ^{יא} אל-תשקצו את-נפשתיכם בכל-השרץ השרץ ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם: ^{יב} כי אני יהוה אלהיכם והתקדשתם והייתם קדשים פי קדוש אני ולא תטמאו את-נפשתיכם בכל-השרץ הרמש על-הארץ: ^{יג} כי | אני יהוה המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים והייתם קדשים פי קדוש אני: ^{יד} זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרמשת במים ולכל-נפש השרצת על-הארץ: ^{טו} להבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל: פפפ

לרגליו לנתר בהן על-הארץ: ^א את-אלה מהם תאכלו את-הארבה למינו ואת-הסלעם למינהו ואת-החרגל למינהו ואת-החגב למינהו: ^ב וכל שרץ העוף אשר-לו ארבע רגלים שקץ הוא לכם: ^ג ולא-אלה תטמאו פל-הנגע בנבלתם וטמא עדי-הערב: ^ד וכל-הנשא מנבלתם יכבס בגדיו וטמא עדי-הערב: ^ה לכל-הבהמה אשר הוא מפלסת פרסה ושסע | איננה שסעת וגרה איננה מעלה טמאים הם לכם פל-הנגע בהם וטמא: ^ו וכל | הולך על-פפיו בכל-החיה ההלכת על-ארבע טמאים הם לכם פל-הנגע בנבלתם וטמא עדי-הערב: ^ז והנשא את-נבלתם יכבס בגדיו וטמא עדי-הערב טמאים הם לכם: ^ח וזה לכם הטמא בשרץ השרץ על-הארץ החלד והעכבר והצב למינהו: ^ט והאנקה והפח והלטאה והחמט והתנשמת: ^י אלה הטמאים לכם בכל-השרץ פל-הנגע בהם במותם וטמא עדי-הערב: ^{יא} וכל אשר-יפל-עליו מהם | במותם וטמא מפל-בלי-עין או בנגד או-עור או שק פל-בלי אשר-יעשה מלאכה בהם במים יבוא וטמא עדי-הערב וטהר:

~ נקודות משיחות קודש ~

ויברכו את העם (ט, כג)

אמרו: ויהי נעם ה' אלקינו עלינו, יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם (רש"י)
 גם בפרשת פקודי, מזכיר רש"י לשון דומה של ברכה, בברכת משה לעושי מלאכת המשכן. אך שם סדר הברכות הפוך - קדם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם ולאחר-מכן ויהי נעם ה' אלקינו עלינו. טעם שנוי הדברים הוא, כי בפרשת פקודי ברכת משה לעושי המלאכה היא בסיום מלאכת המשכן - והוא מברכם לפי סדר הדברים, קדם ברכה לעושי המלאכה (מעשה ידיכם) כי מלאכת המשכן נעשתה בעקר על ידם, לאחר-יזה הוא כולל את עצמו - ויהי נעם ה' אלקינו עלינו - שכן משה רק סים וגמר את מלאכת המשכן. אך בפרשתנו הברכה מתיחסת

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמוֹהָ רַבָּא. אַמֵּן בְּעֶלְמָא דִּי בְרָא
 כְּרַעוּתָהּ וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פְּרוּקָנָהּ וַיִּקְרַב
 מְשִׁיחָהּ. אַמֵּן בְּחַיִּיכוּן וּבְיוֹמֵיכוּן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
 בְּעֶגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב וְאִמְרוּ אַמֵּן: אַמֵּן יֵהֵא שְׁמַה רַבָּא מְבַרַךְ
 לְעַלְמֵי וְלְעַלְמֵי עֵלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ: יְהֵא שְׁמַה רַבָּא מְבַרַךְ לְעַלְמֵי
 וְלְעַלְמֵי עֵלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם,
 וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמַה דְקֻדְשָׁא
 בְּרִיךְ הוּא. אַמֵּן לְעֵלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא,
 תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא, דְאִמְרֵן בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אַמֵּן: אַמֵּן

~ נקודות משיחות קודש ~

ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן פקר לחטאת (ט. ב)
 להודיע שמכפר לו הקב"ה על ידו עגל זה על מעשה
 העגל שעשה (רש"י)
 יש להקשות: מצינו כבר בשבעת ימי המלוואים שהקרב

פר "לכפר על מעשה העגל שהוא פר", ולמה הצרף להקריב
 קרבן נוסף לאותה מטרה? ויש לומר, ששני קרבנות אלו
 מהיום שני שלבים בפפרה: השלב הראשון, פפרה שהיא
 מחילת החטא – "שנמחל לו לגמרי מה שעבר על מצות
 המלך". והשלב השני הוא פפרה נעלית יותר – "שיהיה
 לרצון לפני ה' ומרצה וחיביב לפניו יתברך פקדם החטא".
 וזה אפוא שני הקרבנות שהביאו לכפרה על מעשה העגל,
 הראשון למחילת החטא, והשני בכדי פפרה נעלית יותר
 שתביא לכך שאהרן יהיה "מרצה וחיביב פקדם החטא",
 ויוכל להביא להשראת השכינה במשכן.

(לקוטי שיחות חכ"ב ע" 19)

צ"א פסוקים, עבר"ה סימן.

מפטיר מה פי | אַנִּי יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם לֵהִיִּת לְכֶם לְאֱלֹהִים וְהֵייתֶם קְדוֹשִׁים כִּי
 קְדוֹשׁ אֲנִי: ^ט זֹאת תֹּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וְכָל
 נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרְמֵשֶׁת בַּמַּיִם וְלִכְלֵל־נֶפֶשׁ הַשְּׂרָצָת
 עַל־הָאָרֶץ: ^{טז} לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר וּבֵין
 הַחַיָּה הַנְּאֻכֶּלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֹאכַל: פפפ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
 ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
 (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
 לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מְאֹד. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֶעֱם, וְכָל־נִתְיַבְתִּיהָ שְׁלוֹם. אַרְבָּע יָמִים בִּימִינָהּ,
 בְּשִׂמְאֹלָה עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יִי חַפֵּץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים
 בתחילת שלישי התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו,
 שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
 הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל
 עַמּוֹ וּבְנְבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני

קולות אין נשמעים, ויש נהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטר

ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

א) וַיִּסַּף עוֹד דָּוָד אֶת כָּל בְּחֹר בְּיִשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁהָיוּ רַבִּים נֹאֲסָפִים אֵלָיו מֵעַת הַמָּלְכוֹ, אָמַר כָּאֵן שְׁהוֹסִיף עוֹד לְאַסֹּף אֵלָיו אֶת הַנִּבְחָרִים בְּיִשְׂרָאֵל לְהַעֲלוֹת אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ. וּבִירוּשָׁלַיִם (סנהדרין פרק י' הלכה ב') לְמַדוּ מִכָּאֵן שְׁדוֹד הַמֶּלֶךְ סָמַךְ בְּיוֹם אֶחָד שְׁלֹשִׁים אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ רַאיוּיִם לִפְנֵי הַדָּוָד.

וראה רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ד' הלכה ז' (ב) מַבְעֵלֵי יְהוּדָה, היא "קְרִית יְעָרִים", שְׁלֹשִׁים הַעֲלָה אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית שְׁמֶשׁ. אֲשֶׁר נִקְרָא שֵׁם ה' וְגו', אֲשֶׁר נִקְרָא לוֹ לְאֲרוֹן שֵׁם, וּמָהוּ הַשֵּׁם, שִׁינְיָה ה' צְבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוֹבִים עָלָיו. ג) אֵל עֲגֻלָּה חֲדָשָׁה, לְכַבֹּד אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ עֲשׂו עֲגֻלָּה חֲדָשָׁה שְׁלֹא הִשְׁתַּמְשׂוּ בָּהּ לְצַרְדָּה חֲדָיוּט. אֲבָל טַעַם בְּדָבָר, כִּי לֹא זָהוּ הַכְּבוֹד שֶׁצָּרִיךְ לְעֲשׂוֹת לוֹ, אֲלֵא כְּמוֹ שְׂכָחוּב בְּתוֹרָה "בְּכִתְּףּוֹ יִשְׂאוּ" (במדבר 81) עַל יְדֵי הַלְוִיִּם. נִהְיִים אֵת הַעֲגֻלָּה, הַעֲגֻלָּה הַיְתִימָה רְתוּמָה לְבָקָר, (וְהֵם נִהְנוּ בָּהּ. ד) וַיִּשְׂאָהוּ וְגו', הַבָּקָר נִשְׂאוֹ אֶת הַעֲגֻלָּה עִם הָאֲרוֹן אֲשֶׁר עָלָיו. ה) כָּבֹל עֲצֵי כְרוֹשִׁים, כָּבֹל כָּלִי שִׁיר הַעֲשׂוּיִים מְעַצֵי כְרוֹשִׁים. ו) וַיִּשְׁלַח עֲזָה, הוֹשִׁיט אֶת יָדוֹ. כִּי שְׁמָטוֹ הַבָּקָר, כִּי שְׁמָטוֹהוּ הַבָּקָר וְנִעְנְעוּהוּ. ז) וַיִּחַר אַף ה' בְּעֲזָה, עַל שֶׁהוֹשִׁיט יָדוֹ לְאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא נִתְּנָה רְשׁוּת כִּי־אִם לְלוֹוִים. וְעוֹד, שֶׁתִּהְיֶה לוֹ לְדַרְשׁ קֹדֶ' וְחִקְרָ, אִם הָאֲרוֹן נוֹשֵׂא אֶת נוֹשְׂאָיו כְּפִי שִׁינְיָה בְּעִבְרִים בְּדָוָד כְּמוֹן יְהוֹשֻׁעַ, הוּא עֲצָמוֹ לֹא כְּלִשְׁכֹּן. עַל הַשֵּׁל, עַל הַשְׂכָּחָה וְהַשְׁגָּה. עִם אֲרוֹן, סָמַךְ לְאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ. ח) וַיִּחַר לְדָוָד, עַל עֲצָמוֹ תְּרָה לוֹ, כְּדָרֵךְ הַמַּצָּר וְנִבְחָל. ט) אִיךְ יָבוֹא אֵלֵי

שְׁמָטוֹ הַבָּקָר: וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּעֲזָה וַיִּפְהוּ שֵׁם הָאֱלֹהִים עַל־הַשֵּׁל וַיָּמַת שֵׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים: ה וַיִּחַר לְדָוָד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ יְהוָה פָּרַץ בְּעֲזָה וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פָּרַץ עֲזָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ט וַיִּרְא דָּוָד אֶת־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא

עטרת מרים

א) כְּשֶׁהִמְלִיכוּ אֶת דָּוָד בַּחֲבוּרָן נֹאסְפוּ עָלָיו רַבִּים, וְזוֹ הָיְתָה אִסְיָפָה שְׁנִיָּה, לָמָּה אָמַר וַיִּסַּף עוֹד דָּוָד אֶת־כָּל־בְּחֹר בְּיִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אֶלֶף לְהַעֲלוֹת הָאֲרוֹן: ב וַיִּקַּם א וַיִּלְךְ דָּוָד וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִבְּעֵלֵי יְהוּדָה הָיָה קְרִית יְעָרִים (יהושע 10 ט) כִּי כָאֵן שֶׁמָּה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־נִקְרָא לוֹ לְאֲרוֹן שֵׁם וּמָהוּ הַשֵּׁם, שֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוֹבִים עָלָיו: ג וַיִּרְכְּבוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֶל־עֲגֻלָּה חֲדָשָׁה וַיִּשְׂאָהוּ עַל יְדֵי הַבָּקָר אֲשֶׁר מִשְׁכּוֹ הַעֲגֻלָּה מִבֵּית אֲבִינֶדָב אֲשֶׁר בְּגִבְעָה וְעֻזָּא וְאַחִיו כְּנִי אֲבִינֶדָב נִהְיִים נִהְנוּ הַבָּקָר הַמְיוֹשְׁבִים אֶת־הַעֲגֻלָּה חֲדָשָׁה: ד וַיִּשְׂאָהוּ עַל יְדֵי הַבָּקָר אֲשֶׁר מִשְׁכּוֹ הַעֲגֻלָּה מִבֵּית אֲבִינֶדָב אֲשֶׁר בְּגִבְעָה עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְאַחִיו לְבָד הִלָּךְ לִפְנֵי הָאֲרוֹן וְעֻזָּא הִלָּךְ מִצַּד הָאֲרוֹן, וְלָמָּה הִרְגִישׁ הוּא אֲשֶׁר שְׁמָטוֹ הַבָּקָר לְאֲרוֹן, וְאַחִיו אִתּוֹ לֹא הִרְגִישׁ: ה וַדָּרֵךְ א וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִשְׁחֻקִים לִפְנֵי אֲרוֹן יְהוָה כָּכֹל כְּלִי שִׁיר הַעֲשׂוּיִים מְעַצֵי כְרוֹשִׁים וּבְכַנְנוֹת וּבְנִבְלִים וּבְכַתְּפִים וּבְמִנְעֻנְעִים וּבְצִלְצָלִים: ו וַיָּבֹאוּ עַד־גֵּרֶן נָכוֹן וַיִּשְׁלַח עֲזָה הוֹשִׁיט אֶת יָדוֹ אֶל־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיִּאָחַז בּוֹ כִּי נִעְנְעוּהוּ מִמָּקוֹמוֹ כִּי שְׁמָטוֹ הַבָּקָר וַחֲשָׁב עֲזָה שִׁפּוֹל מִן הַעֲגֻלָּה: ז וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּעֲזָה עַל מִיעוּט הַאֲמָנָתוֹ בָּהּ, לְחֹשֶׁב שִׁפּוֹל אֲרוֹנוֹ לְאֲרֹץ וַיִּפְהוּ שֵׁם הָאֱלֹהִים עַל־הַשֵּׁל עַל הַשְׁגָּה וַיָּמַת שֵׁם עִם סָמַךְ לְאֲרוֹן הָאֱלֹהִים: ח וַיִּחַר לְדָוָד עַל עֲצָמוֹ תְּרָה כְּדָרֵךְ הַמַּצָּר וְנִבְחָל עַל אֲשֶׁר פָּרַץ יְהוָה פָּרַץ בְּעֲזָה וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פָּרַץ עֲזָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ט וַיִּרְא דָּוָד

הפטרה לפרשת שמיני לשמו"ת ולקריאה

בציבור בשמואל ב פרק ו

ו א וַיִּסַּף עוֹד דָּוָד אֶת־כָּל־בְּחֹר בְּיִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אֶלֶף: ב וַיִּקַּם א וַיִּלְךְ דָּוָד וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִבְּעֵלֵי יְהוּדָה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־נִקְרָא שֵׁם שֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוֹבִים עָלָיו: ג וַיִּרְכְּבוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֶל־עֲגֻלָּה חֲדָשָׁה וַיִּשְׂאָהוּ מִבֵּית אֲבִינֶדָב אֲשֶׁר בְּגִבְעָה וְעֻזָּא וְאַחִיו כְּנִי אֲבִינֶדָב נִהְיִים אֶת־הַעֲגֻלָּה חֲדָשָׁה: ד וַיִּשְׂאָהוּ עַל יְדֵי הַבָּקָר אֲשֶׁר מִשְׁכּוֹ הַעֲגֻלָּה מִבֵּית אֲבִינֶדָב אֲשֶׁר בְּגִבְעָה עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְאַחִיו לְבָד הִלָּךְ לִפְנֵי הָאֲרוֹן וְעֻזָּא הִלָּךְ מִצַּד הָאֲרוֹן, וְלָמָּה הִרְגִישׁ הוּא אֲשֶׁר שְׁמָטוֹ הַבָּקָר לְאֲרוֹן, וְאַחִיו אִתּוֹ לֹא הִרְגִישׁ: ה וַדָּרֵךְ א וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִשְׁחֻקִים לִפְנֵי אֲרוֹן יְהוָה כָּכֹל כְּלִי שִׁיר הַעֲשׂוּיִים מְעַצֵי כְרוֹשִׁים וּבְכַנְנוֹת וּבְנִבְלִים וּבְכַתְּפִים וּבְמִנְעֻנְעִים וּבְצִלְצָלִים: ו וַיָּבֹאוּ עַד־גֵּרֶן נָכוֹן וַיִּשְׁלַח עֲזָה הוֹשִׁיט אֶת יָדוֹ אֶל־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיִּאָחַז בּוֹ כִּי נִעְנְעוּהוּ מִמָּקוֹמוֹ כִּי שְׁמָטוֹ הַבָּקָר וַחֲשָׁב עֲזָה שִׁפּוֹל מִן הַעֲגֻלָּה: ז וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּעֲזָה עַל מִיעוּט הַאֲמָנָתוֹ בָּהּ, לְחֹשֶׁב שִׁפּוֹל אֲרוֹנוֹ לְאֲרֹץ וַיִּפְהוּ שֵׁם הָאֱלֹהִים עַל־הַשֵּׁל עַל הַשְׁגָּה וַיָּמַת שֵׁם עִם סָמַךְ לְאֲרוֹן הָאֱלֹהִים: ח וַיִּחַר לְדָוָד עַל עֲצָמוֹ תְּרָה כְּדָרֵךְ הַמַּצָּר וְנִבְחָל עַל אֲשֶׁר פָּרַץ יְהוָה פָּרַץ בְּעֲזָה וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פָּרַץ עֲזָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ט וַיִּרְא דָּוָד

את־יהוה ביום ההוא ויאמר איך יבוא אלי ארון יהוה הלא אי אפשר להיות נהר בקדושתו: י ולא־אבה דוד להסיר אליו את־ארון יהוה על־עיר דוד ויטהו דוד עבר־אדם הגתני: יא וישב ארון יהוה בית עבד אדם הגתני לוי הנה וכן השוערים הנה (ד"הא טו כא), וקראו גתני לפי שהתגורר בנת שלשה חדשים ויברך יהוה את־עבד אדם ואת־כל־ביתו: יב ויגד למלך דוד לאמר בך יהוה את־בית עבד אדם ואת־כל־אשר־לו בעבור ארון האלהים אשר יושב בביתו, וילך דוד ויעל את־ארון האלהים מבית עבד אדם לעיר דוד היא ציון בשמחה: יג ויהי כי צעדו הלכו נשאי ארון יהוה ששה צעדים פסיעות וזיבחה שור ומריא שור פסם: יד ודוד מכרפר כרסר בכל עז לפני יהוה ודוד חגור אפוד כד מלבוש עשוי כדמות האפוד של כהן גדול: טו ודוד וכל־בית ישראל מעלים את־ארון יהוה בתרושה ובקול שופר: טז והיה ארון יהוה בא עיר דוד ומיכל בת־שאול נשקפה ותרא את־המלך דוד ויבאו את־ארון יהוה ויצגו אתו במקומו בתוך האהל אשר נטה־לו דוד ויעל דוד עלות לפני יהוה ושלמים: יז ויכל דוד מהעלות את־העם בשם יהוה צבאות: יח ויחלק לכל־העם לכל־המון ישראל למאיש ועד־אשה לאיש חלת לחם אחת ואשפר אחד ואשישה אחת וילך כל־העם איש לביתו:

וגו', כי חשב שאי אפשר להיות נהר בקדושתו. (י) ויטהו דוד, הטה אותו מדרך עיר דוד אל בית עובד אדם. הגתני, שהיה מתגורר בנת. ונהו משבט לוי מן השוערים, כפתיב בספר "דברי הימים". יא) ויברך ה' את עבד אדם, אשתו ושמנה כלומיה ודרו ששה בנים בקרם אחת, וכפתיב ב"דברי הימים" רבוי הבנים שהיו להם. יב) עיר דוד, לעיר דוד. יד) מכרפר, מרסר מתוך שמחה אפוד כד, מעיל עשוי מפשתן. טז) מפוז, גם הוא ענין רקוד (כפזיות ומהירות). ותכו לו בלבה, כי חשבה שאין זה מדרך המלך לעשות ככה אפלו לפני ארון הקדש. יט) לאיש, כלומר, לכל אחד, בין איש ובין אשה. ואשפר, מנה יפה של בשר.

וַיֹּאמֶר אֵיךְ יָבֹוא אֵלַי אֲרוֹן יְהוָה:
 וְלֹא־אֶבֶה דָּוִד לְהַסִּיר אֵלָיו אֶת־אֲרוֹן
 יְהוָה עַל־עִיר דָּוִד וַיִּטְהוּ דָּוִד בֵּית
 עַבְד־אָדָם הַגִּתִּי: יא וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן יְהוָה
 בֵּית עַבְד־אָדָם הַגִּתִּי שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים
 וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־עַבְד־אָדָם וְאֶת־כָּל־
 בֵּיתוֹ: יב וַיִּגַּד לְמֶלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר בְּךָ
 יְהוָה אֶת־בַּיִת עַבְד־אָדָם וְאֶת־כָּל־
 אֲשֶׁר־לוֹ בְּעִבּוֹר אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיֵּלֶךְ דָּוִד וַיַּעַל אֶת־אֲרוֹן
 הָאֱלֹהִים מִבַּיִת עַבְד־אָדָם עִיר דָּוִד בְּשִׂמְחָה: יג וַיְהִי כִּי צָעְדוּ
 נֹשְׂאֵי אֲרוֹן יְהוָה שֵׁשָׁה צָעָדִים וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא: יד וַדּוּד
 מְכַרְפֵּר בְּכָל עֹז לִפְנֵי יְהוָה וְדָוִד חָגוֹר אֶפֶוד כָּד: טו וַדּוּד
 וְכָל־בַּיִת יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים אֶת־אֲרוֹן יְהוָה בְּתִרוּשָׁה וּבְקוֹל
 שׁוֹפָר: טז וַהֲיָה אֲרוֹן יְהוָה בָּא עִיר דָּוִד וּמִיכָל בַּת־שָׁאוּל
 נִשְׁקָפָה וַתֵּרֶא אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּוִד מִפְּנֹו וּמְכַרְפֵּר
 לִפְנֵי יְהוָה וַתִּבּוֹ לֹו בְּלִבָּהּ: יז וַיָּבֹאוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וַיִּצְגוּ אֹתוֹ
 בְּמִקוּמוֹ בְּתוֹךְ הָאֹהֶל אֲשֶׁר נָטָה־לוֹ דָּוִד וַיַּעַל דָּוִד עֲלוֹת לִפְנֵי
 יְהוָה וּשְׁלָמִים: יח וַיִּכַּל דָּוִד מֵהָעֲלוֹת הָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים וַיְבָרֶךְ
 אֶת־הָעָם בְּשֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת: יט וַיַּחֲלֶק לְכָל־הָעָם לְכָל־הַמּוֹן
 יִשְׂרָאֵל לְמֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה לְאִישׁ חֲלֵת לֶחֶם אַחַת וְאֶשְׁפָּר
 אֶחָד וְאֶשִׁישָׁה אַחַת וַיֵּלֶךְ כָּל־הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ:

ועד־אשה לאיש לכל אחד חלת לחם אחת ואשפר מנה יפה של בשר אחד ואשישה אחת פלי אשר ושימו כה חיו, וילך כל־העם איש לביתו:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות,

הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכַל דְּבָרָיו אִמְתָּ וְצַדִּיק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מְלֹךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. פְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן כְּכֹל דְּבָרָיו: רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. פְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לְבָנוּ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: פְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְפָּרֵךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: פְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלֵד: יוֹם ה', שְׁעָה 2 אַחֲרֵי הַצְּהָרִים 8 דְּקוֹת וְ-13 חֲלָקִים.

רֹאשׁ-חֹדֶשׁ אִיר, בְּיוֹם הַשִּׁישִׁי וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת-קוֹדֶשׁ, הַבָּא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה.

אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֵלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת וּכְפָר עֲלֵיהֶם הִכְתֵּן וְטָהַרְהֶם: פ (יִשְׂרָאֵל) יג א וַיִּדְבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן לֵאמֹר: כֹּל אֲדָם כִּי-יְהִי בְּעוֹר-בְּשָׂרוֹ שֶׂאֵת אוֹ-סִפְחַת אוֹ בְהֵרַת וְהִי בְּעוֹר-בְּשָׂרוֹ לִנְגַע צִרְעַת וְהוּבֵא אֶל-אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל-אֶחָד מִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים: וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת-הַנִּגַּע בְּעוֹר-הַבָּשָׂר וְשָׁעַר בְּנִגַּע הַפֶּה | לָבֵן וּמִרְאָה הַנִּגַּע עַמֵּק מִעוֹר בְּשָׂרוֹ נִגַּע צִרְעַת הוּא וְרָאָה הַכֹּהֵן וְטָמֵא אֹתוֹ: וְאִם-בִּהְרַת לָבֵן הוּא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְעַמֵּק אִין-מִרְאָה מִן-הָעוֹר וְשָׁעַרָה לֹא-הַפֶּה לָבֵן וְהַסְּגִיר הַכֹּהֵן אֶת-הַנִּגַּע שְׁבַעַת יָמִים: ה וְרָאָה הַכֹּהֵן בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה הַנִּגַּע עָמַד בְּעֵינָיו לֹא-פָּשָׂה הַנִּגַּע בְּעוֹר וְהַסְּגִיר הַכֹּהֵן שְׁבַעַת יָמִים שְׁנִית:

יב א וַיִּדְבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: כֹּל דְּבַר אֵל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אֵשֶׁה כִּי תִזְרִיעַ וְיִלְדָה זָכָר וְטָמְאָה שְׁבַעַת יָמִים כִּימֵי נִדַת דֹּתָהּ תִטְמָא: ג וּבְיוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשָׂר עֶרְלָתוֹ: ד וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשַׁת יָמִים תִּשְׁכַּח בְּדַמִּי טָהָרָה בְּכָל-קִדְשׁ לֹא-תִנָּע וְאֶל-הַמְּקֹדֶשׁ לֹא תֵבֵא עַד-מְלֵאת יְמֵי טָהָרָה: (ה) ה וְאִם-נִקְבָּה תֵלֵד וְטָמְאָה שְׁבַעַת יָמִים וְשָׁלֹשִׁים יוֹם וְשֵׁשֶׁת יָמִים תִּשְׁכַּח עַל-דַּמִּי טָהָרָה: וּבְמְלֵאת | יְמֵי טָהָרָה לָבֵן אוֹ לְבַת תָּבִיא כִּבְשׁ בֶּן-שָׁנָתוֹ לְעֵלָה וּבִן-יוֹנָה אוֹ-תֵר לְחַטָּאת אֶל-פֶּתַח אֹהֶל-מוֹעֵד אֶל-הַכֹּהֵן: ז וְהִקְרִיבֹ לִפְנֵי יְהוָה וּכְפָר עֲלֵיהֶם וְטָהַרָה מִמְּקוֹר דַּמִּיהָ זֹאת תּוֹרַת הַיִּלְדוֹת לְזָכָר אוֹ לְנִקְבָּה: ח וְאִם-לֹא תִמָּצֵא יָדָהּ כִּי שָׁה וְלִקְחָה שְׁתֵּי-תֵרִים

ביאורים לפרקי אבות

פרק א' משנה ב

שְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מְשִׁירֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָּה. הוּא הָיָה אוֹמֵר, עַל שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל גְּמִילוּת הַסְּדִים:

~ נקודות משיחות קודש ~

רבינו הזקן מבאר⁴ שלושת העמודים, הם כנגד שלושת האבות:

"גמילות חסדים" כנגד אברהם אבינו שהיה גומל-חסדים, כדכתיב⁵, "ויטע אשל בבאר שבע", ופירשו רז"ל⁶ ש"אשל" ראשי תיבות אכילה, שתיה, לינה, שסיפק לעוברי אורח (ובלשון האורחות-צדיקים⁷, שאברהם "היה נדיב בנפשו, בגופו ובממונו").

"עבודה" - עבודת התפילה, שהיא עבודת הקרבנות, "תפילות כנגד תמידין תיקנום"⁸, כנגד יצחק אבינו שהיה "עולה תמימה".

"תורה" כנגד יעקב אבינו שענינו תורה, כמו שנאמר⁹, "ויקם עדות ביעקב, ותורה שם בישראל".

אלא שלכאורה לפי זה צריכה היתה המשנה למנות את שלושת הדברים שעליהם העולם עומד, בסדר הפוך - גמילות חסדים, עבודה ורק לבסוף תורה (כפי סדר האבות) !?

ויש להוסיף ולחזק את השאלה: גם סדר עבודתו הפרטי של כל יהודי, בכל יום ויום, כולל את שלושת העמודים האלה, וגם שם הסדר הוא הפוך מהמפורט במשנה - תחילה גמילות חסדים, שהרי לפני התפילה יש לתת צדקה לעני (כמאמר רז"ל¹⁰ "רבי אליעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי"), לאחר מכן התפילה עצמה ("עבודה") ורק אחר-כך בא שלב התורה (כמאמר רז"ל¹¹, "מבית הכנסת לבית המדרש") !?

ויש לומר שסדר ה"דברים" במשנתנו נובע מכך שמדובר על פעולתם בעולם - "העולם עומד". לכן מונה המשנה תחילה את עמוד התורה משום שבו מודגש עיקר הפעולה בעולם: התורה למרות היותה "בלי גבול"¹² בעצם, עם כל זה היא נקלטת ומתלבשת בשכל האדם. לא זו בלבד, אלא שבכוחה של התורה אף לשנות בפועל את המציאות בעולם, כדרשת רז"ל על הפסוק "לא-ל גומר עלי"¹³. זו הסיבה שמשנתנו מתחילה בעמוד התורה.

(ספר השיחות תש"נ, כרך ב, עמ' 653)

מפרשי המשנה¹ האריכו בתוכן החלוקה למספר שלשה דוקא. והביאור בזה על פי תורת החסידות הוא כך:

"העולם" שבמשנתנו אינו דוקא עולם הזה הגשמי, אלא הוא כולל גם את העולמות הרוחניים: בריאה, יצירה, עשיה. המרומזים בפסוק² "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו". את התוכן של שלושת העולמות, ביאר הרמב"ן בתחילת פירושו על התורה: "בריאה" פירושה "הוצאת היש מאין.. והוא החומר הראשון, הנקרא היולי", "יצירה" הוא מה ש"ממנו המציא הכל והלביש הצורות" ו"עשיה" הוא מה ש"תיקן אותם".

והנה, מכיון ש"אסתכל באורייתא וברא עלמא"³, מובן, ששלוש הדרגות הללו קיימות בתורה, וממנה הן השתלשלו בעולם. שלושת ענינים אלו בתורה, הם תורה, עבודה וגמילות חסדים. "עבודה" רומזת למחשבת האדם, שהרי בקרבנות נפסל הקרבן אפילו במחשבה בלבד, ו"תורה" עיקר המצוה היא בדיבור, שהרי על הרהור בד"ת אין מברכים ברכות התורה, וגמ"ח עיקרה במעשה. ושלושת ענינים אלו מחשבה דיבור ומעשה, הם כנגד שלשת העולמות: בריאה, יצירה ועשיה. ש"מחשבה" הוא על-דרך בריאה יש מאין, כי אותיות המחשבה לא היו במציאות נרגשת לפני ירידתם לכח המחשבה, ולכן מחשבה הוא כנגד עולם הבריאה. ואילו "דיבור" הוא שהאותיות שהיו כבר מקודם במחשבה, קיבלו עכשיו צורה בצאתם בה' מוצאות הפה, לכן דיבור הוא כנגד עולם היצירה. ו"מעשה" הוא כנגד עולם העשיה. ואם כן משלושת בחינות אלו שבתורה (מחדומ"ע), השתלשלו שלושת העולמות. ומכיון שהכל תלוי בעבודת האדם. לכן צריך לעסוק בשלושת העמודים של תורה עבודה וגמ"ח, כדי לקיים את שלושת העולמות בריאה יצירה עשיה.

(ממאמר ד"ה כי תשא תשכ"ב)

(1) עיין דרך חיים למהר"ל. (2) ישעיה מג, ז. (3) זוהר חלק ב קסא, א. (4) לקוטי תורה מטות דף פג, טור ד. (5) וירא כא, לג. (6) מדרש תהלים לו. (7) שער יז. (8) ברכות כו, ב. (9) תהלים עה, ב. (10) בבא-בבא י, א. (11) ראה ברכות סד, א. (12) "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים" (איוב יא, ט). (13) תלמוד-ירושלמי כתובות פ"א ה"ב.

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ה ז'		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
19:46	18:48	19:36	19:31	19:09	19:05	13:13	13:14	10:32	10:35	9:25	9:30	8:50	8:55	6:13	6:20	באר שבע (ק)
19:48	18:39	19:37	19:32	19:13	19:08	13:13	13:14	10:31	10:34	9:24	9:28	8:48	8:53	6:11	6:18	חיפה (ק)
19:45	18:32	19:35	19:30	19:13	19:09	13:12	13:13	10:30	10:33	9:23	9:28	8:48	8:53	6:11	6:18	ירושלים (ק)
19:47	18:47	19:37	19:32	19:10	19:06	13:13	13:14	10:32	10:35	9:25	9:29	8:49	8:54	6:13	6:20	תל אביב (ק)
20:34	19:25	20:20	20:10	19:45	19:36	13:29	13:29	10:39	10:44	9:28	9:35	8:40	8:48	6:06	6:17	אוסטרליה, וינה (ק)
18:33	17:37	18:22	18:31	17:55	18:04	12:50	12:52	10:29	10:28	9:31	9:29	8:55	8:53	6:46	6:41	אוסטרליה, מלבורן (ח)
20:32	19:25	20:18	20:09	19:44	19:36	13:31	13:32	10:42	10:47	9:32	9:39	8:46	8:53	6:11	6:22	אוקראינה, אודסה (ק)
20:07	18:59	19:53	19:44	19:18	19:10	13:03	13:04	10:13	10:18	9:03	9:10	8:14	8:22	5:40	5:52	אוקראינה, דניינץ' (ק)
20:20	19:11	20:06	19:56	19:30	19:21	13:14	13:15	10:24	10:29	9:14	9:20	8:24	8:33	5:51	6:03	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)
20:51	19:39	20:36	20:26	19:59	19:50	13:40	13:40	10:48	10:54	9:37	9:45	8:46	8:54	6:13	6:26	אוקראינה, ז'יטומיר (ק)
20:44	19:32	20:29	20:19	19:52	19:42	13:32	13:33	10:41	10:46	9:30	9:37	8:38	8:47	6:05	6:18	אוקראינה, קייב (ק)
19:19	18:24	19:09	19:06	18:44	18:42	12:54	12:56	10:16	10:19	9:10	9:14	8:37	8:41	6:01	6:07	אהוד אמירויות, אבו דאבי (ח)
20:55	19:50	20:42	20:34	20:11	20:03	13:57	13:58	11:09	11:13	9:59	10:05	9:14	9:21	6:39	6:50	איטליה, מילאנו (ק)
18:48	17:59	18:40	18:41	18:17	18:19	12:44	12:46	10:13	10:15	9:10	9:12	8:42	8:43	6:11	6:12	אקוודור, קיטו (ח)
19:08	18:13	18:57	19:05	18:31	18:39	13:24	13:25	11:01	11:01	10:03	10:02	9:28	9:27	7:17	7:12	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
19:56	18:58	19:44	19:53	19:15	19:24	14:15	14:17	11:55	11:54	10:58	10:56	10:20	10:17	8:15	8:09	ארגנטינה, בוליב'ה (ח)
20:25	19:25	20:13	20:07	19:44	19:38	13:40	13:40	10:54	10:58	9:46	9:52	9:06	9:12	6:30	6:39	ארה"ב, בולטימור (ק)
20:17	19:16	20:05	19:59	19:35	19:29	13:29	13:30	10:43	10:47	9:35	9:40	8:54	9:00	6:17	6:27	ארה"ב, ברוקלין (ק)
20:18	19:16	20:06	19:59	19:35	19:29	13:30	13:30	10:44	10:48	9:35	9:41	8:54	9:00	6:18	6:27	ארה"ב, גרסי סיטי (ק)
20:57	19:54	20:45	20:38	20:14	20:07	14:06	14:06	11:19	11:23	10:10	10:16	9:28	9:34	6:52	7:01	ארה"ב, דטרויט (ק)
20:25	19:30	20:15	20:11	19:49	19:46	13:54	13:55	11:13	11:16	10:06	10:10	9:32	9:36	6:55	7:02	ארה"ב, הווסטון (ק)
20:02	19:04	19:51	19:46	19:23	19:19	13:25	13:26	10:42	10:46	9:35	9:39	8:58	9:03	6:21	6:29	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
20:19	19:26	20:09	20:06	19:44	19:41	13:53	13:54	11:13	11:16	10:08	10:11	9:35	9:39	6:58	7:04	ארה"ב, מיאמי (ק)
20:15	19:13	20:02	19:55	19:32	19:25	13:25	13:26	10:39	10:43	9:30	9:36	8:49	8:55	6:12	6:22	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
20:41	19:40	20:29	20:22	19:59	19:53	13:53	13:54	11:08	11:12	9:59	10:05	9:18	9:24	6:42	6:51	ארה"ב, פיטסבורג (ק)
20:15	19:12	20:02	19:55	19:31	19:25	13:24	13:25	10:37	10:42	9:29	9:34	8:47	8:53	6:11	6:20	ארה"ב, שיקגו (ק)
18:57	18:07	18:47	18:51	18:24	18:28	13:03	13:04	10:35	10:36	9:35	9:35	9:05	9:05	6:41	6:40	בוליביה, לה-פס (ח)
21:31	20:18	21:16	21:05	20:38	20:28	14:17	14:18	11:25	11:30	10:13	10:21	9:20	9:29	6:48	7:01	בלגיה, אמסטרדם (ק)
21:30	20:18	21:15	21:04	20:37	20:28	14:17	14:18	11:25	11:30	10:14	10:21	9:21	9:30	6:49	7:02	בלגיה, בריסל (ק)
18:27	17:36	18:17	18:22	17:57	18:03	12:37	12:38	10:11	10:11	9:11	9:11	8:40	8:40	6:20	6:18	ברזיל, סאו פאולו (ח)
18:15	17:24	18:06	18:11	17:42	17:47	12:25	12:26	9:59	9:59	8:59	8:59	8:28	8:28	6:08	6:06	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
20:50	19:40	20:35	20:24	19:58	19:48	13:35	13:36	10:43	10:48	9:31	9:39	8:37	8:47	6:05	6:19	בריטניה, לונדון (ק)
21:06	19:52	20:49	20:37	20:09	19:58	13:44	13:44	10:50	10:55	9:38	9:46	8:40	8:50	6:10	6:24	בריטניה, מנצ'סטר (ק)
21:00	19:45	20:44	20:32	20:06	19:56	13:41	13:42	10:48	10:54	9:36	9:44	8:41	8:51	6:10	6:23	גרמניה, ברלין (ק)
21:10	19:59	20:56	20:45	20:19	20:09	14:00	14:00	11:08	11:14	9:58	10:05	9:06	9:15	6:33	6:46	גרמניה, פראנקפורט (ק)
18:26	17:34	18:16	18:22	17:58	18:04	12:37	12:39	10:12	10:13	9:13	9:12	8:41	8:41	6:23	6:20	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:29	18:38	19:20	19:18	18:56	18:54	13:10	13:11	10:33	10:36	9:28	9:31	8:57	9:01	6:22	6:26	הודו, מומבאי (ח)
19:25	18:33	19:15	19:14	18:52	18:50	13:06	13:07	10:29	10:32	9:25	9:28	8:54	8:57	6:18	6:23	הודו, פונה (ח)
20:21	19:13	20:07	19:58	19:33	19:24	13:18	13:18	10:28	10:33	9:18	9:25	8:30	8:38	5:56	6:07	הונגריה, בודפשט (ק)

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת החוככים		ניצאת שבת	
			מג"א		אדמו"ר								א	ש		
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש								
טורקיה, איסטנבול (ח)	5:31	5:22	8:04	7:58	8:45	8:39	9:52	9:48	12:35	12:34	18:33	18:40	19:03	19:10	18:21	19:22
יוון, אתונה (ק)	6:59	6:50	9:33	9:27	10:11	10:06	11:18	11:14	13:59	13:58	19:55	20:01	20:24	20:30	19:42	20:41
מולדובה, קישייב (ק)	6:29	6:18	9:00	8:52	9:46	9:39	10:54	10:49	13:39	13:39	19:44	19:53	20:18	20:27	19:33	20:41
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:23	6:18	8:57	8:54	9:28	9:25	10:33	10:30	13:09	13:07	18:52	18:54	19:16	19:17	18:35	19:27
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	6:57	7:04	9:00	9:03	9:42	9:45	10:39	10:41	13:01	13:00	18:05	17:54	18:37	18:26	17:38	18:39
נפאל, קומננדו (ח)	5:46	5:40	8:20	8:16	8:54	8:50	9:59	9:56	12:37	12:36	18:25	18:28	18:50	18:54	18:10	19:04
סין, בייג'ינג (ח)	5:47	5:38	8:20	8:14	9:00	8:54	10:06	10:02	12:48	12:47	18:46	18:52	19:15	19:22	18:31	19:34
סנגפור, סינגפור (ח)	7:02	7:01	9:34	9:32	10:02	10:01	11:05	11:03	13:37	13:35	19:10	19:09	19:33	19:31	18:51	19:40
פולין, ורשא (ק)	5:53	5:40	8:21	8:11	9:14	9:06	10:23	10:18	13:11	13:11	19:23	19:34	20:01	20:12	19:14	20:28
פרו, לימה (ח)	6:13	6:13	8:40	8:39	9:09	9:09	10:11	10:10	12:40	12:38	18:07	18:03	18:29	18:26	17:46	18:35
צרפת, ליוון (ק)	7:07	6:56	9:38	9:31	10:23	10:16	11:31	11:26	14:15	14:15	20:19	20:27	20:52	21:00	20:08	21:14
צרפת, פריז (ק)	7:13	7:01	9:42	9:34	10:31	10:24	11:39	11:34	14:26	14:25	20:35	20:44	21:08	21:18	20:22	21:32
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:52	5:50	8:24	8:22	8:53	8:51	9:56	9:54	12:28	12:27	18:04	18:03	18:26	18:26	17:45	18:34
קנדה, טורונטו (ק)	6:45	6:35	9:18	9:11	10:00	9:55	11:08	11:04	13:52	13:51	19:56	20:03	20:25	20:33	19:42	20:46
קנדה, מונטריאול (ק)	6:20	6:09	8:52	8:44	9:36	9:30	10:44	10:40	13:29	13:28	19:34	19:41	20:05	20:13	19:21	20:27
קפריסין, לינקה (ק)	6:22	6:14	8:56	8:51	9:33	9:28	10:39	10:35	13:19	13:18	19:13	19:17	19:40	19:45	18:59	19:56
רוסיה, לובאוויטש (ח)	6:09	5:55	8:34	8:23	9:32	9:24	10:42	10:36	13:32	13:31	19:48	19:59	20:28	20:41	19:39	20:58
רוסיה, מוסקבה (ח)	5:41	5:26	8:05	7:53	9:04	8:56	10:15	10:09	13:05	13:05	19:26	19:38	20:04	20:18	19:15	20:35
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	5:45	5:34	8:16	8:08	9:02	8:56	10:11	10:06	12:56	12:55	19:01	19:09	19:35	19:44	18:50	19:58
שווייץ, ציריך (ק)	6:50	6:38	9:20	9:13	10:07	10:00	11:15	11:10	14:01	14:00	20:10	20:19	20:40	20:49	19:55	21:03
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:09	6:05	8:43	8:40	9:13	9:10	10:16	10:14	12:51	12:49	18:31	18:31	18:54	18:55	18:13	19:04

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמיים'.

המשך ביאור למס' סוטה לימי ספירת העומר ליום שבת קודש עמ' ב

18 שמשון חשק להינשא לנכרית, לְפִיכָךְ נָתְלוּ חַיֵּיו בְּדָבָר טְמֵא – לכן
 19 כשהלך למות מצמא, נעשה לו הנס על ידי לחי החמור שהוא דבר
 20 טמא.
 21 דורשת הגמרא את הפסוק על שמשון "וַתְּחַל רֹחַ ח' לַעֲמֹד בַּמַּחֲנֶה
 22 דן בין צרעה ובין אשתאול וְגו'. אָמַר רַבִּי חֵמָא בְּרַבִּי חֵינִיא, חֲלָתָה
 23 – התקיימה נְבוֹאָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, דְּבַתִּיב שֶׁהַחֲנָבָא יַעֲקֹב יְהִי דָן
 24 נֶחֱשׁ עָלֵי דְרָךְ" – והולך על שמשון שהיה משבט דן. לַפְעָמָו בְּמַחֲנֶה
 25 דָן, אָמַר רַבִּי יַצְחָק דְּבִי רַבִּי אָמִי מְלַמֵּד שְׁהִיתָה שְׂכִינָה
 26 מְקַשְׁקֶשֶׁת לַפְּנֵי – מלווה אותו בְּזוּג – כמו פעמון הקשור לאדם,
 27 וְגַלְמַד מִכַּר שְׂבָתִיב הָבָא – אצל שמשון לַפְעָמָו בְּמַחֲנֶה דָן, וְכַתִּיב
 28 הָתָם – לגבי המעיל של כהן גדול פְּעָמָו וְרִימֹן. בֵּין צְרָעָה וּבֵין
 29 אֲשֶׁתְּאֹוֹל, אָמַר רַבִּי אִסִּי צְרָעָה וְאֲשֶׁתְּאֹוֹל שְׁנֵי חָרִים גְּדוֹלִים הָיוּ
 30 – כך שמש של ההרים, וְעַקְרָן שְׂמֵשׁוֹן וְמַחְנֵן זֶה בְּהוּ.
 31 דורשת הגמרא את דברי המלאך על שמשון, "וְהוּא יַחַל לְהוֹשִׁיעַ
 32 אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים", מהו הלשון יחל, אָמַר רַבִּי חֵמָא בְּרַבִּי
 33 חֵינִיא

1 אָנִי מִבְּטָן אִימִי אִם גֹּלְחָתִי וְסַר מִמֶּנִּי כּוּחִי, אָמְרָה הַשְּׁתָּא וְדָא
 2 קוֹשְׁטָא קְאָמַר – עכשיו ודאי הוא אומר אמת, ולכן מזכיר שם
 3 שמיים. "וַיְהִי כִּי הִצִּיקָה לוֹ בְּדַבְרֶיהָ כָּל הַיָּמִים וְתֵאלֶצְהוּ" – דלילה
 4 הציקה לשמשון ואילצה אותו לומר לה במה כוחו, שואלת הגמרא,
 5 מַאי וְתֵאלֶצְהוּ? – איך אילצה אותו. ומשיבה אָמַר רַבִּי יַצְחָק דְּבִי
 6 רַבִּי אָמִי, בְּשַׁעַת גְּמַר בִּיּאָה – שתאוות האדם גדולה, נִשְׁמַטָּה
 7 מִתְּחִתּוֹ שֶׁלֹּא יוּכַל לְסַיֵּם אֶת הַמַּעֲשֶׂה, ואז אילצה אותו לומר לה.
 8 כשהתגלה המלאך למנוח ואשתו ובשר להם שילד להם בן, הוזהר
 9 את אשת מנוח ואמר לה, "וְעַתָּה הַשְּׁמַרִי נָא וְאַל תִּשְׁתִּי יוֹן וְשֹׁכֵר
 10 וְאַל תֵּאבְּלִי כָּל טְמֵא כִּי הֵךְ הִרָה וְיִלְדַת בֵּן", שואלת הגמרא, מַאי
 11 כָּל טְמֵא – מה הם הדברים הטמאים שהוזהר אותה לא לאכול, וְתוֹ
 12 עַד הַשְּׁתָּא דְּבָרִים טְמֵאִים קְאָבְּלָה – ועוד יש להקשות, וכי עד
 13 דְּבִי רַבִּי אָמִי, דְּבָרִים הָאִסּוּרִים בְּנִזְוִיר – שלא רק מיין תשמר, אלא
 14 אפילו ממים ששרו ביין, וכדומה. "וַיִּבְרַקַּע אֱלֹהִים אֶת הַמִּכְתָּשׁ אֲשֶׁר
 15 בְּלָחוּ" – נעשה לשמשון נס בשעה שהיה צמא מאד, ומלחי החמור
 16 יצאו מים, אָמַר רַבִּי יַצְחָק דְּבִי רַבִּי אָמִי הוּא אִיּוֹה לְדָבָר טְמֵא –

סדר הדלקת נרות לשביעי ואחרון של פסח ושבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהג הטוב של בנות ישראל... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בחול"ל נותנים בערב החג הראשון גם עבור היום השני). אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

ערב שביעי של פסח

יש להדליק - בחול"ל לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בלילה השני (אחרון של פסח).

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום עליידי הגורמים המוסמכים. במידה והתעכבה הדלקת הנרות, והחג כבר נכנס, יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק עליידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:**

בחול"ל ליל (שני) אחרון של פסח

זמן הדלקת נרות הערב - רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, הדלקת הנרות נעשית אך ורק על ידי העברה מאש הדלוקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית).

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:**

ערב שבת קודש

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהג הטוב של בנות ישראל... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה. מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:**

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריךנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל אויב ואורב ולקטים וחיית רעות בדרך ומכל פורענות המתרגשות וקאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שיי הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי הלציהם

צבי ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

באררה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Otzar770.com

Chasidut.tv

Lahak.org

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

פגשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7